

türkiye
insan hakları raporu
1997

TİHV
Türkiye İnsan Hakları Vakfı

1997
İnsan Hakları Raporu

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları (20)
Yayına hazırlayan: Dokümantasyon Merkezi
Kapak Tasarımı: Tayfun Gedik
Kapak Fotoğrafı: Ramazan Öztürk
Baskı & Cilt: Pelin Ofset Ltd. Şti., Ankara

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI
Menekşe 2 Sokak 16/6-7 Kızılay, 06440 - Ankara/Türkiye
Tel: (90-312) 417 71 80 Faks: (90-312) 425 45 52
e-mail: tihv@tr-net.net.tr web: www.tihv.org.tr

ISBN 975-7217-22-0

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Medeni Yasasına göre kurulmuş, hükümet dışı ve bağımsız bir kuruluştur.
Statüsü 30 Aralık 1990 tarihli ve 20741 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

TİHV
Türkiye İnsan Hakları Vakfı

1 9 9 7
T Ü R K İ Y E
İNSAN HAKLARI RAPORU

Ankara, 1999

Bu yayın Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun
maddi desteğiyle bastırılmıştır.

**English version of Turkey
Human Rights Report - 1997 is available
at the HRFT**

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI RAPORU - 1997

İçindekiler	v
ÖNSÖZ, Yavuz Önen, TİHV Başkanı	ix
SUNUŞ, Selim Ölçer, TİHV Genel Sekreteri	xv
GİRİŞ: 1997 Yılında Türkiye-Arkaplan	1-26
1.1. Susurluk Skandalı ve Kontrgerilla İlişkileri	3
1.2. "28 Şubat Süreci" MGK-Hükümet İlişkileri	12
1.3. İnsan Hakları Konusunda Resmi Girişimler	23
1.4. Uluslararası Tepkiler	25
2. KÜRT SORUNU VE OLAĞANÜSTÜ HAL UYGULAMALARI	27-84
2.1. Kürt Sorunu	29
a) Kürt Sorunu: Milli Güvenlik Politikası	31
b) Hükümetlerin Kürt Sorununa Bakışı	34
c) Kürt Sorunu: Sosyo-Ekonomik Çözüm	38
d) Kürt Sorunu: Türkleştirme Politikası	39
e) Kürt Sorunu: Siyasal Çözüm	44
2.2. Olağanüstü Hal Uygulaması	45
a) Özel Harekât Timleri	46
b) "İtirafçılar"	47
c) Koruculuk Uygulaması	50
d) Lice'de Koruculuk Baskısı	59
e) Tunceli'de Olağanüstü Hal Baskıları	63
f) Olağanüstü Hal Kapsamından Çıkarılan İller	68
g) Olağanüstü Halin Yaygınlaşması	70
2.3. Kürt Sorunu ve Bazı İnsan Hakları Sorunları	76
a) Beslenme Hakkı	76
b) Sağlık Hakkı	78
c) Eğitim Hakkı	80
d) Adil Yargılanma Hakkı	80
2.4. Kuzey Irak	81
3. YAŞAM HAKKI	85-174
3.1. Ölüm Cezası	88
a) İnfaz Sırası Bekleyenler	89
b) Yargıtay Aşamasındaki Ölüm Cezaları	91
c) Mahkeme Kararları	93
d) Ölüm Cezası İstemiyle Yargılananlar	94
3.2. Yargısız İnfazlar	101
a) Yargısız İnfaz Davaları	103
b) Ev ve İşyeri Baskınları	111
c) Sağ Yakalandıktan Sonra Öldürülenler	116
d) Göstericilere Ateş Açılması	118
e) Dur İhtarına Uymadığı Gerekçesiyle Öldürülenler	118

f) Yerleşim Merkezlerine Saldırıları Sonucu Ölenler	122
g) Rasgele ya da Hedef Gözeterek Açılan Ateş Sonucu Ölenler	124
h) Yaralananlar	127
i) Silah Kullanma Yetkisi	130
3.3. Faili Meçhul Cinayetler	132
a) Paramiliter Örgütler	132
b) Faili Meçhul Siyasal Cinayetlerde Öldürülenler	138
c) Faili Meçhul Saldırıları Yaralananlar	146
3.4. Kara Mayınları ve Yaşam Hakkı	147
a) Mayın Taramasında Kullanılan Köylüler	147
b) Mayınlanan Bölgeler	149
c) Mayın Tarlasına Sürülen Mülteciler	149
d) Mayın ya da Sahipsiz Bomba Patlaması Sonucunda Ölenler	150
e) Mayın ya da Sahipsiz Bombaların Neden Olduğu Yaralanmalar	153
3.5. Silahlı Örgütler ve Yaşam Hakkı	155
a) Sivillere Yönelik Saldırıları Sonucu Ölenler	155
b) Diğer Saldırıları	162
c) İntihar Saldırıları	163
d) Rehin Askerler	164
e) PKK Tarafından Kaçırılan Kişiler	165
f) Aşırı Sağ Grupların Sivil Kişilere Saldırıları	165
4. İLTİCA HAKKI VE MÜLTECİLERİN DURUMU	173-180
a) Öldürülen Mülteciler	173
b) İranlıların Sınırdışı Edilmesi	174
c) Sınırdışı Edilen Kuzey Iraklılar	177
d) Mültecilerin Durumu	178
e) Ölüm Yolculuğu	178
f) Af Örgütü'nün Tavsiyeleri	180
5. ZORUNLU GÖÇ	181-198
a) TBMM Zorunlu Göç Araştırma Komisyonu	182
b) Boşaltılan ve Yakılan Köyler	186
c) "Köye Dönüş" Projeleri	192
d) Göç Ettirilenlerin Sorunları	195
e) Zorunlu Göç ve Sağlık Hakkı	196
f) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı	197
6. KİŞİ GÜVENLİĞİ	199-208
a) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı	202
b) Diğer Yasal ve İdari Düzenlemeler	203
c) Dinleme ve İzleme	205
6.1. Kaybedilenler	209
a) Cumartesi Anneleri	214
b) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Nedeniyle Baskı	218
c) 1997 Yılında Kaybedilenler	219
d) Ölü Bulunanlar	222
e) Kaybedilenler: 1980-1996	225
6.2. İşkence ve Kötü Muamele	228
a) TİHV Tedavi Merkezleri Raporu	229

b) Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi 1997 İncelemesi	230
c) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları	231
d) Gözaltında Ölenler	233
e) Çocuklara İşkence	237
f) Cinsel İşkence	243
g) Köy ve Ev Baskınlarında İşkence	249
h) Adli Olaylarda İşkence ve Kötü Muamele	253
i) Diğer İşkence ve Kötü Muamele Olguları	258
j) Kaçırma Olguları ve Muhbirlik Baskıları	262
k) İşkence Davaları	265
l) İşkence ve Sağlık Mesleği	281
6.3. Cezaevlerinde İnsan Hakları	287
a) Tedavinin Engellenmesi Sonucunda Ölenler	290
b) Diğer Ölümler	291
c) Hasta Tutuklu ve Hükümlüler	292
d) Cezaevlerinde Sağlık Koşulları ve Uygulamaları	294
e) Genel Koşullar ve Baskılar	296
f) "İtirafçılık" Baskıları	304
g) Hücre Tipi Ceza ve Tutukevleri	304
h) Cezaevlerinde Saldırıları	307
i) Cezaevlerindeki Olaylarla İlgili Davalar	312
7. ADİL YARGILANMA HAKKI	313-334
7.1. Yargı Bağımsızlığı	315
a) Yargıç ve Savcılara Baskılar	315
b) Askerî Mahkemeler	318
c) Devlet Güvenlik Mahkemeleri	319
7.2. Savunma Hakkı	324
a) Savunmanın Engellenmesi	325
b) Savunmaya Baskılar	328
7.3. Hak Arama	331
8. DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	335-426
a) Yasal Düzenlemeler	336
b) Kürt Sorunu ve Düşünce Özgürlüğü	338
c) 28 Şubat Süreci ve Düşünce Özgürlüğü	339
d) Düşünce Özgürlüğü ve Resmi Girişimler	340
8.1. İfade Özgürlüğü	341
8.2. İletişim Özgürlüğü	357
a) Yanlı ve Çarpıtılmış Haberler	357
b) Öldürülen ve Kaybedilen Gazeteciler	358
c) Tutuklu ve Hükümlü Gazeteciler	362
d) Yazı İşleri Müdürleri Yasası	367
e) Gazetecilere ve Yayın Kuruluşlarına Baskı ve Saldırıları	369
f) Radyo Televizyon Üst Kurulu	383
8.3. Toplantı ve Gösteri Özgürlüğü	384
a) Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık Eylemi	385
b) Dünya Kadınlar Günü	390

c) Newroz Bayramı	390
d) 1 Mayıs	392
e) “Sınır Ötesi Harekâtı”nı Protesto Gösterisi	394
f) Dünya Barış Günü	395
g) Bergama Direnişi	399
h) Tıbset Direnişi	400
i) Davalar	401
j) Anıtkabir Eylemi	402
k) “Kalemlî Çete” Davası ve Destek Eylemleri	403
8.4. Örgütlenme Özgürlüğü	408
a) Siyasal Partiler	408
b) Dernek ve Vakıflar	420
c) Sendikalar	422
9. İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI	427-446
a) İnsan Hakları Derneği	427
b) Türkiye İnsan Hakları Vakfı	436
c) Kayıp Yakınları (Cumartesi Anneleri)	439
d) Eşber Yağmurdereli	439
e) İnsan Haklarıyla İlgili Diğer Girişimler, Baskı ve Engellemeler	444

ÖNSÖZ

Yavuz Önen
Başkan

Ülkemizin yazgısının tüm yurttaş kesimlerince ve hep birlikte belirlenmesi doğrultusunda geliştirilmesi gerektiğini düşündüğümüz temsili demokrasi, ülkemiz insanların haberdar olmadığı “ulusal çıkarlar” adına, Milli Güvenlik Kurulunun takdirine bırakıldı. Bugün ülkemizin yazgısı, MGK tarafından belirlenmektedir. Bu açıdan 1997 yılı, 12 Eylül askeri cuntası tarafından oluşturulan düzenin giderek daha çok pekiştiği bir yıl oldu.

12 Eylül’den beri kesintisiz müdahale dönemine giren ülkemiz, 28 Şubat müdahalesiyle MGK’nin, tüm hükümet meselelerinde son söze sahip olduğunu daha açık bir şekilde gördü. “Milli Güvenlik Siyaset Belgesi”, mevcut anayasal yapıyı bile ihlâl eden bir tarzda hazırlandı ve yürürlüğe girdi.

Böyle bir ortamda, gündemde baş sırayı “şeriatçı-laik” kutuplaşması işgal ederken, sosyal adaletsizlik daha da pekişti. Temel insan hakları arasında bulunan eğitim ve sağlık başta olmak üzere tüm kamusal alan, piyasanın vahşi etkisine terk edildi. Yalnızca yaşam hakkı ihlalleri konusunda değil, piyasanın işleyişi konusunda da ipuçları veren ve Susurluk kazasıyla gün ışığına çıkmaya başlayan “çete” ilişkileri ise, örtbas edilmeye çalışıldı.

Hükümetin başarısızlıkları, dış “güçlere” ve ülke içi muhalefete fatura edildi. Ülkemizde her gün yaşanan işkenceye tepki göstermeyen, işkencecilere gereken cezayı vermeyenler, ülkemizin “işkence yapılan bir ülke” olduğunu, hepimizin bildiği bir şeyi söyleyenlere tepki gösterdiler, Demokratikleşme ve insan hakları, ülkemiz insanların bir talebi olduğu halde, yalnızca ABD ve Avrupa sözünü ettiği için gündemde kaldı; bir dış politika sorunu olarak görüldü. Dış politikada ise hem hükümetler hem de muhatapları, insan haklarını başka çıkarlara araç olarak kullandılar. Bu arada hükümetler, ülkemiz insanların demokratikleşme ve insan hakları taleplerine kulak tıkamakla kalmadılar; bu talepleri getirenleri şiddetle cezalandırdılar.

Tüm bunların yanı sıra, 1997 yılında, hükümetlerin bir “demokratikleşme ve insan hakları stratejisi” geliştirdikleri, bir takım “paketler”den söz ettikleri görüldü. 1997 yılında Dışişleri Bakanlığının açıkladığı insan hakları raporu ve Başbakan Mesut Yılmaz’ın 4 Aralıkta işkenceyi önleme genelgesi (Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin ziyaretinden bir gün önce yayımlanan genelge), bu stratejinin örnekleriydi.

Hiç değilse 1990 yılından beri, iki konuyu netlikle görüyoruz: Birincisi, tüm hükümetler demokratikleşme ve insan hakları vaatleriyle iktidara geliyorlar ve Türkiye toplumunun yaşadığı ihlallerde azalma değil, artış görülüyor. İkincisi, tüm hükümetler, sözgelimi düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda, Kürt sorunu konusunda, işkenceyi önleme konusunda, somut adımlar atmak için, ABD ve Batı Avrupa’yla ilişkilerde bir dönüm noktasını seçiyor. Ama bu durumda da, bizim yaşadıklarımız değişmiyor.

Açıkça görülmüştür ki, siyasal iktidarların ve bürokrasisinin gözünde demokratikleşme ve insan hakları, “ulusal dış hedeflere” bağlı problemlerdir. İnsan haklarına dayalı olmayan bu bakış açısı, ülkemiz insanların yaşadığı koşulları değiştirmiyor.

1. Yaşam hakkı

1997 yılında da yaşam hakkı ihlalleri, işkence, düşünce ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması, günlük olaylar olarak sürdü. Güvenlik görevlilerinin, yasal olarak keyfi silah kullanma yetkisine sahip olmaları ve bu yetkiyi kullanırken işledikleri suçlar karşısında yasal ve fiili olarak cezai yaptırımlardan korunmaları, yaşam hakkı bakımından temel sorunlardan biridir. Faili belli olan olayların bile faileri cezalandırılmamaktadır. Örneğin Karadeniz’de iki çocuğu öldüren özel tim görevlilerinin de, yıllardır yakındığımız “ihlalcilerin dokunulmazlığı” olgusundan yararlanacaklarından kaygılıyız.

1997 yılında da, silahlı saldırılar, çatışmalar ve “özel savaş”ın, ülkemizin temel sorunları söz konusu olduğunda, birincil çözüm yöntemi olarak kullanılmaya devam edildiğini gözlemledik.

Öte yandan yargısız infaz, işkencede öldürme ve cezaevlerinde ölümler, daha önceki dönemlere göre azalmış görünmekle birlikte, bugün de yaşadığımız ciddi problemlerdir. Susurluk kazasının ortaya çıkardığı ölümcül ilişkilerde yer alan kişilerin cezalandırılmamış olması, Metin Göktepe davasının bir türlü sonuçlandırılmaması, Diyarbakır Cezaevinde 11 kişinin öldürülmesiyle ilgili dava, Yüksekova çetesi davasında yaşananlar... Asıl olan vaatler, genelgeler ve açıklamalar değil, yaşanan bu somut durumdur.

2. İşkence ve Kötü Muamele

1997 yılında, işkence olaylarının azaldığını söylemek mümkün değildir. Tam tersine, özellikle çocuklara yönelik işkencenin yaygınlaştığını söylemek gerekiyor. Ülkemizde işkence, hâlâ bir halk sağlığı problemidir.

Esas olarak şu konunun anlaşılması gerekir. Türkiye’de işkence, gözaltı süresiyle sınırlı bir sorun değildir. Türkiye’de idari bir pratik olarak işkence, sistematik bir uygulamadır. Gözaltı anından başlayarak özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişiler, sürekli olarak işkence tehdidi altındadır. Olağanüstü Hal Bölgesindeki belirli yerleşim yerlerinde yaşayanlar da bu tehditle karşı karşıyadır. İşkence tehdidinin varlığı da işkencedir. İşkence, kişi güvenliğinin olmadığı her yerde vardır. Kişilerin özgürlüklerinin gasp edildiği her anda ve yerde işkence söz konusudur.

İşkence, salt bilgi edinme yöntemi değildir. Aynı zamanda keyfi bir cezalandırma yöntemidir. Bu yolla, suç isnat edilen kişilerin yasalarca öngörülen yollar dışında da cezalandırıldığı, başka insan hak ve özgürlüklerini kullanmak isteyen kişi ve grupların da yıldırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Diyebiliriz ki, işkence, bir konuşturma yönteminden çok bir susturma yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır... Nitekim, hiçbir suç isnat edilmeksizin gözaltına alınan, savcı karşısına çıkarılmaksızın salıverilen kişilere de işkence uygulandığı pek çok olguyu saptamış bulunuyoruz.

Türkiye anayasa hukukunun bütünsel bir parçası olan uluslararası insan hakları hukukunun ve içtihat hukukunun pratikte uygulanmaması, kişi güvenliği hakkının yaşama geçirilmesini önlemektedir. Bu hukukun öngördüğü kişi güvenliği standartlarından bazılarına CMUK’ta yer verilmiş olmakla birlikte, siyasi suçlardan zanlı olan kişiler (bilindiği gibi CMUK’ta yer alan güvenceler, DGM kapsamındaki suçlardan sanık kişilerle Olağanüstü Hal Bölgesindeki uygulamalar için geçerli değildir), yasa yoluyla bu haklardan yoksun bırakılmıştır. Dahası, yasal olarak bu haklara sahip olan adli suç zanlıları da, pratikte bu haklardan yararlanamamaktadır. Örneğin sorgulamada avukat bulundurma hakkının kullanılması için sorgulama yerlerine giden avukatlar da kötü muameleyle karşılaşabilmektedir.

Öte yandan gerek BM Sözleşmesi 15. Maddesiyle, gerekse CMUK’ta 135. Maddeye yapılan ekle, “özgür irade”ye dayanmayan ifadeler geçersiz sayılmış olsa da, günümüzde hâlâ işkence altında alınmış olan ifadelerin genellikle delil olarak kabul edildiğini görüyoruz.

Türkiye’de işkencenin sistematik olması, hata yada yetersizlikten değil, etkin bir hükümet etme yöntemi olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır.

İşkence ve insanlık dışı muamelenin önlenmesi ve bu muamelelerden zarar görenlerin kişi bütünlüğüne yeniden kavuşabilmeleri bakımından, işkence ve her türlü kötü muamele yapanların, işledikleri suça uygun ağırlıkta cezalandırılmaları temel bir koşul ve hukukun bir gereğidir. Oysa işkencecilerin pratikteki hukuki bağışıklıklarının, bunu önlediğini görüyoruz. Bunun sonucu olarak, işkence ve kötü muamele gören pek çok kişi, özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde, daha fazla rahatsızlık yaşamamak için suç duyurusunda bulunmaktan, hatta tedavi olmaktan bile kaçınmaktadır.

İşkence ve kötü muameleden sorumlu olanlara sağlanan dokunulmazlığın birinci adımı, savcıların, işkence ve kötü muamele iddialarını görmeyi reddetmeleri; suç duyurularını işleme koymayı kabul etseler bile, gerekli soruşturmayı yapmamaları ya da geciktirmeleridir. İkinci olarak, bir suç duyurusu işleme konduktan sonra, Memurin Muhakematı Kanunu uyarınca, yargı yetkisi olmayan kurullar, suçlanan görevlilerin yargılanıp yargılanmaması konusunda yargı kararı vermeye yetkilidir. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde, sık sık yargılamayı yasaklama kararlarının verildiğini görüyoruz. Üçüncü adımda, yargılama başlasa bile, Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu uyarınca, işkence ve kötü muamele sanıkları tutuksuz yargılanmakta, duruşmalara katılmamalarına izin verilmektedir. Dahası, tutuklanmayan sanıkların, hatta haklarında tutuklama kararı bulunan sanıkların, görevlerine devam ettikleri görülmektedir. Dördüncü olarak, yargılama yapılabilse bile, uluslararası insan hakları hukuku içtihadına aykırı olarak, işkence ve kötü muamele görenlerden iddialarını kanıtlamaları istenmektedir. Oysa kanıtlama yükü, kişi bütünlüğünün gizlilik koşullarında ihlâl edildiği bu tür suçlarda, iddiayı yapana değil, sanıklara aittir. Öte yanda işkencenin kanıtlanmasında büyük önem taşıyan hekim raporları, çoğunlukla gerekli incelemeler yapılmaksızın hazırlanmaktadır. Beşinci adımda, kasıtlı olarak uzatılan yargılamalar sonucunda, iddialar kanıtlanırsa bile, zaman aşımından dolayı dava düşmektedir. Oysa kişisel bütünlüğe karşı işlenen suçlarda zaman aşımı kuralı işletilemez. Son olarak, mahkûmiyet kararı verilebilse bile, verilen cezalarda indirim yapılmakta, cezalar ertelenmekte; işkence ve kötü muameleden mahkûm kişiler, güvenlik görevlisi olarak görevlerine devam etmekte, hatta terfi etmektedirler.

Önemle belirtmemiz gereken bir nokta da şudur: Ülkemizde çok sayıda işkence failinin, bakanlık ve valilik gibi etkin görevlere getirilerek ödüllendirildiği görülmektedir. İşkenceyi önlemek, işkencecilerin yer aldığı hükümetlerle mümkün olabilir mi?

3. Cezaevleri

Cezaevlerindeki yaşam koşullarının kötülüğü ve baskılar, 1997 yılında da giderek yoğunlaşmıştır. Cezaevlerinde işkence, günlük yaşamın olağan bir parçasıdır. Tutuklu ve hükümlülerin özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları yeterli görülmemekte; bu kişiler insanlık dışı koşullarda yaşamaya mahkûm edilmektedir.

1997 yılında MGK emriyle yeniden gündeme getirilen “hücre” uygulaması da, mevcut baskılara eklenmiştir. Cezaevlerinde son günlerde yaşanan ve kaygıyla izlediğimiz huzursuzluğun temelinde bu uygulama yatmaktadır. Yetkililerin, “yapılan hücre değil oda” açıklamalarına karşın birçok cezaevinde hücrelerin yapımının tamamlandığı, birçoğunda da sürdüğü bilinmektedir. Hücre sisteminin, cezaevlerinde bulunan kişileri tecrit ederek, onların en temel yaşamsal gereksinimlerinin karşılanması hakkını ihlâl eden, sağlıklarını olumsuz etkileyen bir uygulama olduğu, tartışmasız bir gerçektir. Bu uygulama, pek çok cezaevinde, kaygı verici açlık grevlerine yol açmıştır.

Cezaevlerinde yaşanan en önemli sorunlardan biri de, cezaevi koşulları nedeniyle ve işkence ya da baskılar sonucunda ağır sağlık sorunlarıyla karşılaşan tutuklu ve mahkûmların tedavisinin engellenmesidir. Bu arada cezaevlerinde tüberküloz ve Hepatit-B gibi ölümcül ve salgın hastalıkların yayıldığı, resmi ağızlardan ifade edilmekte, ancak önlem alınmamaktadır.

Daha önemlisi, insan hakları savunucusu Eşber Yağmurdereli’nin kendi iradesine karşın yararlandırıldığı sağlık nedeniyle infazın ertelenmesi hükmü, kanser gibi ölümcül hastalıklara, felç ve hafıza kaybı gibi yaşamsal fonksiyonların yerine getirilmesini engelleyen sağlık sorunlarına yakalanan tutuklu ve hükümlülere uygulanmamaktadır. 1996 yılındaki ölüm orucuna katılanlardan en az 30 kişi, kalıcı zihinsel ve fiziksel sakatlıklarına rağmen ceza ve tutukevlerinde tutulmaktadır.

4. Düşünce ve İfade Özgürlüğü

1997 yılında, bir yandan düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlarının genişletilmesinden söz edilirken, bir yandan da pek çok mahkûmiyet kararı verildi; daha önce defalarca öne sürülen talepler karşısında, örneğin barış talebi karşısında, yeni davalar açıldı. Burada, artık iyi bildiğimiz bir hileye, bir kez daha dikkat çekmek gerekiyor: Devlet otoritelerinin belirledikleri politikalara muhalif görüşleri ve talepleri öne süren kişiler, düşünce suçluları olarak değil, “terör” suçluları olarak yargı karşısına çıkarılmaktadır. MGK’nin belirlediği “ulusal” politikalara muhalefet edenlerin, “devlet aleyhine suç” işledikleri iddia edilmektedir. Oysa gerçek ulusal politikalar, ancak insan haklarına dayalı, demokratik süreçlerde, otoritelerin beğenmediği görüşler de dikkate alınarak oluşabilir. Bugün düşünce ve ifade özgürlüğüne

getirilen kısıtlamaların, yeni düzenlemelerden sonra da, bu kez başka biçimlerde devam edeceğini görüyoruz. Bu durum, gerçek ulusal politikaların belirlenmesini önlemeye devam edecektir.

Başbakan Mesut Yılmaz, 21 Ekimde “Türkiye, özgür basın, insan hakları gibi demokratik açılımlara saygılı bir ülkedir ve bunlardan geriye gidiş yoktur” dedi. Başbakan Yılmaz’ın bu açıklamayı yaptığı gün, Avukat Eşber Yağmurdereli ile sendikacı Mahmut Konuk cezaevine girdi, İHD Genel Başkanı Akın Birdal ve parti yöneticileri ise, Ankara DGM tarafından hapis cezalarına mahkûm edildi.

5. Örgütlenme ve Toplantı Özgürlüğü

1997 yılında, demokratik kitle örgütlerine yapılan baskıların arttığına, pek çok toplantı ve gösterilerin ya yasaklandığına ya da şiddete başvurularak dağıldığına tanık olduk. Özellikle İHD, TMMOB, TTB, KESK ve başka pek çok kitle örgütlerinin; HADEP, EMEP ve ÖDP gibi siyasal partilerin baskılarla karşı karşıya olduğunu görüyoruz.

İnsan haklarında gelişmeden söz edilirken, insan hakları savunucularının büyük bir kısmının örgütlendiği İHD’nin 3 şubesi kapatıldı. İHD’nin tamamen kapatılmasına yönelik davalar açıldı.

6. Kürt Sorunu

Siyasal bir sorun olarak Kürt sorunu, Milli Güvenlik Kurulunun yetki alanında kalmaya devam etti. Olağanüstü Halin kaldırılması, yine bir başka bahara ertelendi. Yukarıda sözünü ettiğimiz tüm hak ihlallerinin en yoğun olarak yaşandığı iller yine, Kürt yurttaşlarımızın yaşadığı yerler oldu. Özellikle köylerini terk etmek zorunda bırakılmış olan yurttaşlarımız, beslenme, sağlık ve eğitim gibi temel gereksinimlerini karşılayamadı. Gelecekleri konusunda belirsizlik içinde kaldılar. Olağanüstü Hal kapsamında olmayan yerlerde de ihlaller yoğun olarak yaşamaya devam etti. Olağanüstü Halin kaldırılması durumunda ise, OHAL Bölge Valisinin de söylediği gibi, getirilecek yeni düzenlemeler (Eş Güdüm Komitesi) sayesinde, değişen bir şey olmayacağını düşünüyoruz. Geçmiş hükümetler döneminde İl İdaresi Yasasında yapılan düzenlemeler, Başbakanlık Kriz Yönetimi Merkezi düzenlemeleri ile BU HAL, ülke çapında geçerli bir yönetim biçimi haline getirilmiştir.

Öte yandan “sınır ötesi operasyonlar” rutin bir uygulama haline gelmiştir.

Tüm bu sorunlar ortada dururken, insan hakları ve demokratikleşme konusundaki vaatleri, açıklama ve genelgeleri inandırıcı bulmuyoruz.

Bu durum değerlendirmesi ile yapılan açıklama ve yayınlanan genelgeleri karşı karşıya koyduğumuzda önümüze net bir tablo çıkıyor. Bu bakımdan 4 Aralık genelgesiyle son örneğini gördüğümüz “insan hakları atılımı”nın, son yıllarda artık rutin hale gelmiş açıklama ve genelgelerden ibaret olduğunu, bir yenilik getirmediğini gözlemliyoruz. Bu genelge ve başka yeni düzenleme vaatlerinin de, Türkiye’de insan haklarına dayalı bir düzen kurmak, baskıcı ve otoriter uygulamalara son vermek, demokratik bir ülke oluşturmak bakımından katkısı olmayacağından kaygı duyuyoruz. Son yıllarda izlenen, örneğin eski Başbakan ve daha sonra da Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller’in izlediği stratejinin devamı olduğu aşikâr olan bu yeni “atak” da, insan hakları sorunlarına köklü bir çözüm getirmeyi hedeflemek bir yana, günümüzde yaşadığımız insan haklarına aykırı siyasi ve idari pratikleri kesintiye uğratmamaktadır.

Burada dikkatleri çekmek istediğimiz ikinci konu da şudur: İnsan hakları ihlallerine son verecek olan temel etken, esas olarak, gerçek bir siyasal iradenin varlığıdır. Böyle bir irade olmaksızın, insan hakları ihlalleri, salt yasal düzenlemelerle ya da genelgelerle çözümlenemeyecek bir sorundur. Ne yazık ki ülkemizde, parlamento ve hükümette, böyle bir iradenin mevcut olduğunu söyleyebilecek durumda değiliz.

1997 yılında İnsan Hakları Koordinasyon Üst Kurulunun bu hükümet döneminde yapılan toplantılarından birine, THV’nin ve diğer insan hakları kuruluşlarının da çağrılmış olması, olumlu bir adımdır. Bununla birlikte, tüm çalışmaları değerlendirdiğimizde, ihtiyaçların da çok gerisinde olduklarını görüyoruz. Ancak, bunu bir başlangıç olarak görerek umudumuzu koruyoruz.

Aslında ülkemizde, toplumun çok geniş kesimlerince, insan hakları taleplerine ilişkin etkin çabalar söz konusudur. Bu, göz ardı edilmemelidir. Ancak, bu taleplere karşı, siyasal otoritenin duyarsızlığı had safhadadır. Dahası, Dışişleri Bakanlığının son yayımladığı raporunda, gerek “Terörle Mücadele Kanunu”, gerekse TCY’nin bazı maddelerinde

yapılması gereken düzenlemelere, Genel Kurmay Başkanlığının karşı çıktığı, altı çizilerek ifade edilmektedir. Sonuçta bu düzenlemeler yapılmamıştır.

Uluslararası insan hakları standartlarının önemli bir bölümü, Türkiye hukukunda yürürlüktedir ve bunlar, anayasal konumları gereğince, insan haklarına aykırı yasal ya da idari hükümleri yürürlükten kaldırmış olmalıdır. Oysa Türkiye’de yaşadığımız durum, böyle değildir.

Halen yürürlükte olan uluslararası insan hakları hukuku standartlarına aykırı yeni hukuki ve idari düzenlemeler yapılmaktadır. Gerek 1992 CMUK değişiklikleri, gerekse 12 Mart 1997 düzenlemeleri, bu pratiğin örnekleridir. Bu nedenle, 4 Aralık genelgesi de, düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlarını geliştirmek adına önerilen yeni düzenlemeler de, uluslararası insan hakları yükümlülüklerini kapsayan ve 1982 Anayasasından daha geniş olarak anladığımız Türkiye anayasa hukukuna aykırıdır ve bu standartların çok gerisindedir.

Daha önemlisi, tüm bu düzenlemelerin, açıklama ve genelgelerin ardından, insan hakları ihlallerinin sürmekte olmasıdır. İşkencenin önlenmesi yönünde bir siyasi iradenin mevcut olduğu gösterilmeye çalışılırken, işkencecilerin mahkeme önüne çıkarılmaması, men-i muhakeme kararlarının verilmesi, işkence davalarına katılanların ya da müdahillerin kötü muameleyle karşılaşması, nasıl açıklanabilir? Yıllardır düşünce ve ifade özgürlüğünün, örgütlenme özgürlüğünün yaşama geçirilmesinden söz edilirken, insan hakları savunucularına ardı ardına mahkûmiyet verilmesi, İHD’nin ve KESK üyesi sendikaların şubelerinin kapatılması, barışçıl toplantı ve gösterilerin engellenmesi ya da şiddete başvurulması sona erdirilmesi nasıl açıklanabilir? Yine Metin Göktepe’nin işkenceyle katledilmesiyle ve Gazi olaylarıyla ilgili davalara katılmak üzere mahkeme yerlerine gitmeye çalışan kişilerin gördükleri baskılar, uzun yıllar öncesinin olayları değildir. Bugün yaşanmaktadır ve daha uzun süre, bu tür uygulamaların ülkemiz insanına reva görüleceğinden kaygılıyız.

TALEPLERİMİZ

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, ülkemizin, insan haklarına dayalı demokratik bir ülke haline gelmesi için atılacak adımların öncelikle siyasal otoritenin işi olduğunu belirterek, bugün gelinen noktada, önerilerini kamuoyuna ve hükümete yöneltmektedir. Bu konuda yalnızca hükümet birimlerinde görevli olanlar değil, örgütlü olsun olmasın tüm Türkiye yurttaşları, temel bir seçim yapmalı, irade oluşturmalıdır.

Bu bakımdan TİHV, şu konulara dikkat çekmektedir:

1. Demokratik rejimi askıya alanlardan ve ihlâlcilerden hesap sorulmalıdır: 12 Eylül 1980’den itibaren ülkemiz insanlarına karşı suç işleyenlerden, insan haklarını ihlâl edenlerden ve demokratik-sosyal-hukuk devletinin gelişimini önleyenlerden hesap sormak, ülkenin geleceği bakımından zorunludur.
2. Yaşam hakkı, her türlü tartışmanın ötesinde bir mutlak olarak tanınmalıdır: Ölüm cezasının kaldırılması; şiddete dayalı yöntemlerin bir çözüm getirmeyeceğinin görülmesi ve tüm kurumlarıyla birlikte tasfiye edilmesi; güvenlik görevlilerinin keyfi silah kullanma yetkilerinin kaldırılması, ihlâlcilerin cinayet suçlamasıyla derhal ve tutuklu olarak yargılanması; devlet kurumlarında yuvalanan çetelerin tasfiyesi ve tüm çete ilişkilerinin gün ışığına çıkarılması; mafya örgütlenmeleriyle etkin mücadele edilmesi gereklidir.
3. 12 Eylül düzeni, tüm sonuçlarıyla birlikte tasfiye edilmeli; tüm yasal ve yönetsel düzenlemeler insan haklarına dayalı olarak yapılmalı; mağdurların mağduriyetleri, mümkün olduğunca giderilmelidir.
4. Kürt sorunu demokratik ve barışçıl yollarla, insan haklarına dayalı olarak çözümlenmeli; başta zorla göç ettirilerek yaşama ortamlarından, hatta yaşama olanaklarından yoksun bırakılanlar olmak üzere, mağdurların mağduriyetleri giderilmelidir.
5. İşkence önlenir: Keyfi ve denetimsiz gözaltı uygulamaları sona erdirilmeli; tutuklu ve hükümlülerin kişi güvenliği hakkını tam olarak sağlamak için gerekli önlemler hem yasal hem de pratik olarak yaşama geçirilmeli; işkence olayları özel yetkilerle ve dokunulmazlıkla donatılmış kurullarca araştırılmalı; işkenceciler derhal tutuklanarak yargılanmalıdır.
6. Cezaevleri reformu: Cezaevlerinde, tutuklu ve hükümlülerin insan hakları temelinde; Birleşmiş Milletler standartlarına uygun olarak, sağlık hakkı ve iyi yaşam koşulları gözetilerek düzenleme yapılmalı; TTB tarafından

cezaevlerinde sağlık taraması yapılmasına derhal izin verilmeli, sağlık sorunları olanlar tedavi edilmeli; sağlıkları cezaevlerinde yaşamasına elverişli olmayan kişiler, CMUK 399. maddenin onlara tanıdığı hak gereğince derhal tahliye edilmeli; hücre uygulamalarına ve tecrit politikasına derhal son verilmelidir.

7. İnsanlığa ve insan yaşamına karşı suç işleyenler ile insan haklarını ihlâl edenler dışında, kapsamlı genel af ilan edilmelidir.
8. İnsan haklarını ihlâl edenler ya da insan haklarına aykırı amaç ve/veya yöntemleri benimseyenler de dahil herkese, kişi güvenliği ve adil yargılama haklarının gerektirdikleri, hem yasal hem de pratik olarak tanınmalıdır.
9. Düşünce, bilim ve sanat özgürlüğü tam olarak yaşama geçirilmeli; üniversiteler özerkleştirilmeli; muhalif kişilerin bilimsel ve sanatsal faaliyetleri üzerindeki baskılar kaldırılmalı; özgür düşüncenin, bilim ve sanatın gelişmesi için özgür bir ortam yaratılmalıdır.
10. İnsan hakları ihlâli oluşturanlar ve ihlâlleri savunanlar dışında tüm düşünce, görüş ve kanaatlere ifade özgürlüğü tanınmalı; tüm baskılar ve ifade özgürlüğüne aykırı düzenlemeler kaldırılmalıdır.
11. Muhalif basın üzerindeki baskı ve tehditler kaldırılmalı; özgür ve insan haklarına saygılı olarak faaliyet gösteren bir basının gelişmesi, basında tekelleşmenin ve basının siyasi-mali ilişkiler çerçevesinde manipülasyon yapmasının önlenmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
12. Herkese anadilinde eğitim ve kendi kültürünü insan haklarına uygun olarak geliştirme özgürlüğü tanınmalı; anadil ve kültürü geliştirmek için oluşturulan örgütlenmeler üzerindeki baskılar kaldırılmalıdır.
13. Din ve vicdan özgürlüğü, evrensel insan hakları temelinde tam olarak yaşama geçirilmeli; kişisel yaşama ve –insan haklarına aykırı olmadığı ölçüde– kişisel yaşamın bir parçası olan din ve vicdan konularına müdahale ve baskılar önlenmeli; gayrimüslimlere ve Alevilere yönelik baskılara son verilmelidir.
14. Sosyal adalet sağlanmalıdır: Gelir dağılımı dengesizlikleri, ulusal kaynakların insani gereksinimlerle ilgili kamu harcamalarından rant gelirlerine aktarılması, açık ve gizli işsizlik ve vergi adaletsizliğiyle mücadele edilmelidir.
15. Bütün hakların önkoşulu olan eğitim, sağlık, çalışma ve konut hakları, tam ve eşit olarak yaşama geçirilmelidir.

İnsan haklarına dayalı, toplumsal adaletin gerçekleştiği ve demokratik bir siyasal-toplumsal düzende Türkiye, huzurlu, saygın ve hızla gelişen bir ülke olacaktır. TİHV, Türkiye’de umut veren her gelişme ve uygulamayı önemle ele almakta ve rapor etmektedir. TİHV’in eleştiri ve raporlarının amacı, insan hakları alanında olumlu gelişmelere katkıda bulunmak, çözümlenmesi gereken sorunları gündemde tutmaktır.

9 Aralık 1997
ANKARA

SUNUŞ

Dr. Selim Ölçer
TİHV Genel Sekreteri

Vakfımızın Dokümantasyon Merkezi, 1997 yılı sonunda, faaliyetlerini, ihlallere müdahale edebilme olanaklarını geliştirme amacı doğrultusunda etkinleştirmek için yeniden yapılanma sürecine girdi. Kaynaklarımızla bağlantılı olarak, daha etkin ve üretken bir Dokümantasyon Merkezi oluşturmayı hedefledik. Bir bilgisayar sistemi kurduk ve bilgilerimizi yönetebilmek için veri tabanı oluşturduk. Yeniden yapılanmanın, çok yoğun çalışma gerektiren yıllık raporlarımızın kalitesini artırmasını ve raporların yayımlanmasındaki gecikmeleri önlemesini de hedefledik.

Yeniden yapılanma çalışmalarımızda, Merkezin görev tanımı da yeniden belirlendi:

1. Türkiye’de yaşanan insan hakları ihlallerini ve insan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek; bu konudaki bilgi ve belgeleri içeren veri tabanı ve arşiv geliştirmek.
 - İnsan hakları ihlalleriyle ilgili duyurular ve ihbarları teyit etmek, gerekli bilgileri sağlamak amacıyla araştırma yapmak;
 - araştırmasını tamamlayarak doğruladığı günlük bilgileri, Türkçe ve İngilizce günlük raporlar halinde yayımlamak ve abonelere ulaştırmak;
 - günlük raporda yer alan ve yer almayan ihlaller ve diğer insan hakları gelişmeleri bilgilerini içeren bir günlük bilgi havuzu hazırlamak; buradaki bilgilerin sürekli takibini yapmak;
 - belirli haklar konusunda ihlal listeleri hazırlamak;
 - bu bilgileri toplamak amacıyla gazeteleri, süreli yayınları ve ilgili belgeleri izlemek; ilgili kuruluş ve kişilerden bilgi toplamak; bilgilerin toplanması ve izlenmesi konusunda katkı sağlayabilecek, ilgili meslek alanlarında çalışan güvenilir kişilerden oluşan gönüllü ağı kurmak;
 - veri tabanı ve arşivlerini kullanarak, Vakıf Yönetim Kurulu ve birimlerine yönelik olarak aylık raporlar hazırlamak; yurtiçi ve yurtdışı kuruluşların, insan hakları ve ihlallerle ilgili sorularını yanıtlamak; gerektiğinde, kamu oyunu bilgilendirmek amacıyla basın açıklamaları ve özel raporlar hazırlamak; Türkçe ve İngilizce olarak yıllık insan hakları raporları hazırlamak.
2. İnsan haklarıyla ilgili belge ve görsel-işitsel malzemeleri arşivlemek.
3. İnsan hakları konusundaki yayınları kapsayan bir kütüphane geliştirmek.
4. İnsan hak ve özgürlükleri ile insan hakları ihlalleri konusunda bilimsel araştırma yapmak ve yaptırmak.
5. Kısa süreli projeler dışındaki insan hakları eğitimi çalışmalarını yürütmek.

Dokümantasyon Merkezi, bu çalışmalarını yürütebilmek için genişletildi ve gerekli teknik donanıma kavuşturuldu. 1997 yılı raporu, Dokümantasyon Merkezimizin yeniden yapılanma sürecinin ürünü oldu. Bu raporun hazırlık çalışmaları ve yazılması da, yeniden yapılanmayı belirledi ve yeni ekibimizin eğitiminin bir parçası oldu.

1997 raporunun hazırlanmasında sorumluluğu Bülent Peker üstlendi; raporun yazımında Nevzat Kıraç, Genco Dönmez, Berivan Kutlay, Ufuk Çamak ve gönüllülerimiz Ayşe Tatar-Peker ile Tanıl Bora; arşiv çalışmalarında da Ebru Şenol, Emek Sultan Çelik, Filiz Altun, Hayati Durmaz, Nermin Yıldırım, Serpil Odabaşı ve Yekbun Geylani görev aldılar. Hüsnü Öndül ve Gül Erdost, raporun redaksiyonunu büyük bir özenle yaptılar. Her zaman olduğu gibi, burada sayılamayacak kadar çok sayıda insan hakları savunucusunun emeği olmadan dokümantasyon ve raporlama çalışmalarımız eksik kalırdı. Burada özellikle, Fevzi Argun, Osman Baydemir, Nimet Tanrıkulu, Gülizar Tuncer, Ender Büyükçulha, Cemil Aydoğan, Eren Keskin, Şenal Sarıhan, Zeki Rüzgar, Cafer Demir, Emel Gökdemir, Meryem Erdal, Mustafa Çinkılıç ve Sezgin Tanrıkulu ile İnsan Hakları Derneğinin bütün şubelerine, Çağdaş Hukukçular Derneğine ve İstanbul Barosuna teşekkürlerimizi sunmak isteriz.

Başardığımız yeniden yapılanmanın, Vakfımızın 1990 yılından bu yana oluşturduğu bilgi ve deneyimin üzerine daha etkin ve üretken bir çalışmayı inşa edeceğini umuyoruz.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI RAPORU

1997

KISALTMALAR

AIHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
AIHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
ANAP	Anavatan Partisi	MKM	Mezopotamya Kültür Merkezi
BBP	Büyük Birlik Partisi	MLKP	Marksist Leninst Komünist Parti
BM	Birleşmiş Milletler	OHAL	Olağanüstü Hal
BMMYK	BM Mülteciler Yüksek Komiserliği	ÖDP	Özgürlük ve Dayanışma Partisi
BP	Barış Partisi	RP	Refah Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi	RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu	SES	Sağlık Emekçileri Sendikası
ÇGD	Çağdaş Gazeteciler Derneği	SHP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
ÇHD	Çağdaş Hukukçular Derneği	SİP	Sosyalist İktidar Partisi
DBP	Demokrasi ve Barış Partisi	SPY	Siyasal Partiler Yasası
DEP	Demokrasi Partisi	TBB	Türkiye Barolar Birliği
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemesi	TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
DHKP-C	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi	TCY	Türk Ceza Yasası
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konf.	TESK	T. Esnaf ve Sanatkarlar Derneği
DKP	Demokratik Kitle Partisi	TİHV	Türkiye İnsan Hakları Vakfı
DSP	Demokratik Sol Parti	TİKKO	Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu
DTP	Demokratik Türkiye Partisi	TİSK	T. İşveren Sendikaları Konf.
DYP	Doğru Yol Partisi	TMMOB	T. Mühendis ve Mimar Odaları Bir.
EMEP	Emeğin Partisi	TMY	"Terörle Mücadele Yasası"
EP	Emek Partisi	TOBB	T. Odalar ve Borsalar Birliği
FP	Fazilet Partisi	TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
HADEP	Halkın Demokrasi Partisi	TTB	Türk Tabipleri Birliği
HEP	Halkın Emek Partisi	TÜGİAD	T. Genç İşadamları Derneği
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü	Türk İş	T. İşçi Sendikaları Konfederasyonu
İHD	İnsan Hakları Derneği	TUSİAD	T. Sanayici ve İşadamları Derneği
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konf.	YAŞ	Yüksek Askeri Şûra
MGK	Milli Güvenlik Kurulu	YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu

1. GİRİŞ

1997 YILINDA TÜRKİYE – ARKAPLAN

1997 yılında, yetkililer tarafından insan hakları alanında bazı adımlar atıldı. Gözaltı süresinin kısıtlanmasını öngören yasa 12 Martta yürürlüğe girdi; bakanlar tarafından işkencenin önlenmesi yönünde açıklamalar yapıldı; genel olarak da, insan haklarının korunması yönünde ciddi adımlar atılması ihtiyacı, hükümet yetkilileri tarafından dile getirildi.¹ Akademisyenlerden oluşan ve 1996 yılında Mesut Yılmaz hükümeti tarafından “insan haklarının herkesin sorunu olduğu ve özel bir kuruluşa gerek olmadığı” gerekçesiyle fesh edilen İnsan Hakları Yüksek Danışma Kurulunun yerine, bazı bakanlıkların üst düzey bürokratlarından oluşan İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu oluşturuldu. Bu kurulda hiçbir bağımsız üye yer almadı. İnsan hakları alanında verilen sözlerin somut sonuçlara yol açmaması; işkence ve yargısız infazların sistematik olarak sürmesi ve yetkililerin bu tür olguları derhal inkâr etmesi, insan hakları konusundaki karamsar durumu sürdürdü. Yetkililerin insan hakları savunucularına yönelik olumsuz tavırları ve baskıları da devam etti.

Türkiye, 1997 yılının ilk altı ayında, başkanlığını Necmettin Erbakan'ın yaptığı Refah Partisi (RP) ve Tansu Çiller'in Doğru Yol Partisi (DYP) tarafından oluşturulan koalisyon tarafından yönetildi. Koalisyon hükümetinin 1997 yılının ilk altı ayındaki Adalet Bakanı Şevket Kazan (RP) ve İçişleri Bakanı da Meral Akşener (DYP) oldu. Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller, aynı zamanda Dışişleri Bakanlığını yürüttü. 28 Şubat günü yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Türk Silahlı Kuvvetlerinin “irtica”ya karşı alınmasını istediği yasal ve

idari önlemlerin daha çok RP'yi hedef alması üzerine başlayan gerginlik sonucunda, RP-DYP koalisyonu, RP'ye karşı Yargıtay Başsavcılığı tarafından açılan kapatma davasının ardından 18 Haziran günü istifa etti. Mesut Yılmaz başkanlığındaki Anavatan Partisi (ANAP) ile Bülent Ecevit başkanlığındaki Demokratik Sol Parti (DSP) ve Hüsamettin Cindoruk başkanlığındaki Demokratik Türkiye Partisi (DTP) arasında bir koalisyon hükümeti oluşturuldu ve bu hükümet, 12 Temmuz günü yapılan güven oylamasının ardından göreve başladı. Bu koalisyon döneminde Adalet Bakanlığını Oltan Sungurlu (ANAP), İçişleri Bakanlığını Murat Başesgioğlu (ANAP), Dışişleri Bakanlığını İsmail Cem (DSP) ve İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığını görevini de Hikmet Sami Türk (DSP) yürüttü.

1997 yılında, en az 98 kişi yargısız infaz olaylarında öldürüldü; en az 10 kişi kaybedildi; en az 3.344 kişi işkence gördü ve en az 14 kişi gözaltında, en az 38 kişi ceza ve tutukevlerinde öldü. Öldürme ve işkence ya da kötü muamele olguları nedeniyle suçlanan kolluk görevlilerinin cezaî ve idarî muafiyeti sürdü: Yargısız infaz, işkence sonucu öldürme ve işkence ya da kötü muamele nedeniyle suçlanan görevlilerden çok azı yargı önüne çıkarılabildi. Yargısız infaz olgularından suçlanan kolluk görevlileri, bu suçu “görev sırasında işledikleri” gerekçesiyle ya beraat etti ya da önemsiz cezalara çarptırıldı. İşkence ve kötü muamele yaptığı gerekçesiyle yargılanan toplam 828 kolluk görevlisinden 366'sı hapis cezasına çarptırıldıysa da, bu cezalar genellikle para cezasına çevrilerek ertelendi. 1997 yılında, düşünce ya da görüşlerini ifade ettikleri ya da başkalarının düşünce ve görüşlerini haber yaparak aktardıkları için yalnızca TCY 159 ve 312. Maddelerine dayanılarak en az 759 kişi

¹ İnsan hakları alanındaki resmi girişimler, aşağıda kısaca değerlendirilmiş ve ilgili bölümlerde açıklanmıştır.

yargılandı ve bunlardan az 607 kişi hapis cezalarına çarptırıldı. Bu sayıya, ifadeleri ya da gazetecilik görevleri nedeniyle, ancak “terör örgütüne yardım ve yataklık” ya da “üyelik” suçlamasıyla yargılanan ve cezaya çarptırılan kişiler dahil değildir.

1997 yılında, başta insan hakları örgütleri olmak üzere hükümet dışı kuruluşlar, insan hakları ve demokratikleşme konusunda çeşitli talep ve öneriler getirdiler. İnsan hakları kuruluşlarının talep ve önerileri, kamuoyuna pek aktarılmadı. Ancak Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneğinin (TÜSİAD) akademisyen Bülent Tanör’e hazırlattığı “Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri” raporu hem TÜSİAD bünyesinde hem de kamuoyunda geniş tepki aldı. TÜSİAD içindeki tepkiler, özellikle raporun “TÜSİAD Raporu” olarak sunulmasına yönelikti. Raporu savunan TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Muharrem Kayhan, Türkiye’nin AB’ye tam üyelik için adaylığının tartışıldığı süreçte insan hakları konusunun ön plana çıktığını belirterek, raporun bu konuda katkılar sunmayı amaçladığını söyledi. Kayhan, raporun AB kulislerinde çok ciddi bir yankı bulduğunu belirterek, “Eğer biz usul tartışmasına odaklanmak yerine raporun kamuoyunda tartışılmasının organize edilmesine yoğunlaşabilseydik, siyasilerin şekillendirdiği ‘demokrasi ve insan hakları konusunda sözünü tutmayan Türkiye’ imajı yerine sivil toplumun şekillendirdiği, ‘demokrasi ve insan hakları için mücadele eden Türkiye’ imajına terk etmeye başlayacaktı” dedi.

İnsan Hakları Derneği (İHD) ve şubeleri ise, düzenli aralıklarla yapılan faaliyetlerle, insan hakları alanındaki sorunları ve yapılması gereken düzenlemeleri gündemde tutmaya çabaladı. Örneğin Genelkurmay Başkanlığı ve MGK’nin, belirledikleri politikalar doğrultusunda kamuoyu oluşturmak amacıyla düzenlediği “brifingler”e karşı İHD İstanbul Şubesi, “İnsan Hakları ve Demokrasi” brifingi düzenledi. 5 Temmuz günü düzenlenen brifingde, “laikliği ve demokrasiyi korumak” gerekçesiyle olağanüstü rejimlerin çare gibi gösterilmek istendiğini belirten İHD yöneticileri, gerekli olanın insan haklarına dayalı, özgürlükçü ve tüm sorunların demokratik yollarla çözüldüğü bir toplum yapısı olduğunu vurguladılar. İHD İstanbul Şubesi Başkanı Ercan Kanar, MGK’nin, verdiği brifinglerde kendi iradesini, bakış açısını ve çözüm önerilerini topluma dayattığını belirterek, şunları söyledi: “Brifinglerde amaçlanan, 9 Ocak Başbakanlık Kriz Merkezi Yönetmeliğiyle fiilen işlemeye başlayan darbe sürecinin genişletilmiş asgari ve azami programlarını sivil toplum güçlerine kabul ettirmektir. Brifingler bütün olarak ele alındığında adeta toplumun tüm sivil güçlerini hazır ola-

geçmeye çağırmaktadır.” 9 Ocak Başbakanlık Kriz Yönetmeliği ile toplumun gözaltında tutulduğunu ifade eden Kanar, birçok sendika ve sivil toplum kuruluşunun MGK destekçisi tutumunu da eleştirdi.

İHD Genel Başkanı Akın Birdal, TBMM Başkanı Hikmet Çetin’e bir rapor sunarak, yasalardan, düşünce ve ifade özgürlüğünün önünde engel oluşturan maddelerin ayıklanmasını istedi. Akın Birdal tarafından TBMM Başkanı Çetin’e verilen raporda, Türkiye’nin düşünce ve ifade özgürlüğü bakımından portresi çizildi. Düşünce ve ifade özgürlüğünün önünde fiili engellerin yanı sıra yasal birçok engelin de bulunduğu dikkat çekilen raporda, 1982 Anayasası, “Terörle Mücadele Yasası”, Siyasi Partiler Yasası ve Dernekler Yasası gibi 152 yasa, 703 maddenin düşünce ve ifade etme özgürlüğü önünde engel oluşturduğu belirtildi. Bu yasaların bir an önce değiştirilmesinin, altına imza atılan uluslararası sözleşmeler açısından da zorunlu olduğu vurgulanan raporda, şu noktalara dikkat çekildi: “Bu konuda uluslararası belgelerin ölçüt alınması ve düşüncenin suç olmaktan çıkartılması gerekmektedir. Düşünce özgürlüğü ile örgütlenme özgürlüğü birbiri ile bağlantılıdır. Uluslararası Sendikal Örgütlenme Komitesi raporlarında, Türkiye sık sık sendikal hakka yapılan saldırılardan dolayı eleştirilmektedir. Ayrıca İHD ve TİHV başta olmak üzere, insan hakları kuruluşları hakkında kapatma dahil çeşitli davalar açılmaktadır. RTÜK tarafından radyo ve televizyon kuruluşlarına baskılar yapılmaktadır. 1997 yılının ilk 10 ayında 138 dernek, sendika ve yayın organı ve parti bürosu kapatılmış, 7106 işçi işten çıkarılmış, 173 dernek basılmıştır. Başta Anayasa olmak üzere, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü önündeki tüm yasal engeller kaldırılmalı, demokratik olmayan yasalar hukuk sisteminden ayıklanmalıdır.” Raporda, 1997 yılının ilk 10 ayında, 267 gazetecinin gözaltına alındığı, 253 yayının toplatıldığı, yazar ve aydınlara toplam 233 yıl hapis cezası ve yaklaşık 30 milyar lira para cezası verildiği, 116 kişinin de düşüncelerinden dolayı cezaevlerinde bulunduğu belirtildi. Kürt sorununun demokratik ve siyasal çözümüne yönelik düşünce üreten aydınların büyük baskı ile karşılaştığına dikkat çekilen raporda, başta yazar İsmail Beşikçi olmak üzere düşünce suçlusu 116 kişinin derhal serbest bırakılması gerektiği de kaydedildi. Raporda ayrıca, çalışma yaşamı üzerindeki baskıların da son bulması ve ILO sözleşmesinin yaşama geçirilmesi gerektiği de ifade edildi.

İnsan hakları savunucuları, 1997 yılında da, Türkiye’de insan hakları ihlallerinin arkasındaki üç temel etkenin altını çizdiler: (i) devletin kolluk birimleri içinde gelişen

suç örgütleri ve onların cezadan muafiyeti; (ii) kolluk birimlerinin ve “devlet güvenliği” anlayışının, özellikle de kurumsal olarak Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) kamusal alandaki belirleyici ve kuşatıcı rolü; (iii) resmî Türk milliyetçiliği ve bu iki etkene bağlı olarak, Kürt sorununa şiddete dayalı yaklaşımların toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşamda belirleyici olması. Bu

raporda, insan hakları ihlallerinin ve (raporda yeterince ele alınmamış olan) bazı temel hakların (beslenme, sağlık, barınma ve eğitim haklarının; çocukların, kadınların ve azınlıkların insan haklarının) gerçekleştirilmemesinin ardındaki bu sorun alanları da ele alınmıştır. 1997 yılında, TSK'nin 25 yıllık programlarının resmî maliyeti 150 milyar dolar olarak açıklandı.

1.1. SUSURLUK SKANDALI: KONTRGERİLLA İLİŞKİLERİ

Balıkesir'in Susurluk ilçesinde 3 Kasım 1996'da meydana gelen bir kaza, insan hakları bakımından belirleyici olan bir ilişkiler ağıyla ilgili bazı ipuçlarını ortaya çıkarttı. Bu kazada, aynı otomobilde bulunan İstanbul Emniyeti eski Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ, katliam sanığı olarak aranan MHP yanlısı Abdullah Çatlı² ile Gonca Us adlı kadın öldü; korucu lideri ve DYP Urfa Milletvekili Sedat Bucak yaralandı. Arabada, ikisi MP-5 makinalı tabanca, toplam 5 silah çıktı. Silahlardan biri önemli tartışmalara neden oldu. “Suikast silahı” olarak bilinen 22 kalibre, susturuculu Beretta marka bu tabancanın Mehmet Ağar'ın Emniyet Genel Müdürlüğü döneminde satın alındığı saptandı. İsrail Gizli Servisi ve emniyeti tarafından kullanıldığı bilinen bu silahları, Türk emniyeti, standart dışı kabul ederek –resmen– kullanmıyordu.

Siyasetçi-polis-silahlı eylemci birlikteliğini gösteren kaza ve ardından yaşananlar, “devletin temel niteliklerine” ilişkin önemli soru işaretlerinin doğmasına; kontrgerilla faaliyetleri ve uyuşturucu-silah ticaretiyle ilgili yoğun bilgi akışına neden oldu. Kazayla birlikte, katliam suçundan aranan ve Mafya tarzı faaliyetlere karışan MHP yanlısı aşırı sağ eylemcilerle bakanların, üst düzey bürokratların, polis şeflerinin, subayların, özel tim görevlilerinin, itirafçıların, korucuların iş ve çıkar birliği gözler önüne serildi. Yaygın adlandırmayla

“çete”nin, “devleti koruma” ya da önce “komünizm”, sonra da “PKK ile mücadele” maskesi altında örgütlendiği; bu örgütlenmenin, devletin tüm olanaklarını kullanarak, uyuşturucu kaçakçılığı, haraç toplama, kumarhane işletmeciliği ve cinayet gibi faaliyetlere karıştığı anlaşıldı.

Susurluk skandalının ardından, kontrgerilla örgütlenmesinin üst düzeydeki sorumlularıyla ilgili bir takım ipuçları da elde edildi. Dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Ağar, “Sedat Bucak ve Hüseyin Kocadağ'ın, Abdullah Çatlı'yı yakaladıklarını ve teslim etmeye götürdüklerini” iddia etti. Söz konusu ilişki ağında özel bir rol oynadığı konusunda resmî ve gayriresmî kaynaklar tarafından suçlanan Mehmet Ağar, İçişleri Bakanlığı görevinden istifa etti. Ağar, istifa etmesinin ardından, “halkın huzuru için 1000 tane gizli operasyon yaptık” dedi. Suçlamalara yanıt verdiği çeşitli konuşmalarında, “devlet sırrı” niteliğindeki bazı bilgileri açıklayabi-leceğini imâ etti. Dönemin Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller ise, Abdullah Çatlı'nın “devlet adına çalıştığını” ima ederek, “Abdullah Çatlı'yı ben tanımam. Ancak araştırdım. Türkiye’de kesinleşmiş bir cezası yok. Bu millet uğruna, ülke, devlet uğruna kurşunu atan da kurşunu yiyen de her zaman bizim için saygıyla anılır, onlar şerefli dirler” dedi.

İşçi Partisi Genel Başkanı Doğu Perinçek, kazadan kısa süre önce, 21 Eylül 1996 tarihinde düzenlediği basın toplantısında Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller ve İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ın, yasadışı faaliyetlerde bulunan bir “suç ekibi” örgütlediklerini öne sürmüştü. İddialarını, MİT tarafından hazırlandığı daha sonra kesinleşen bir rapora dayandıran Doğu Perinçek, bu suç örgütünün “Tansu Çiller'in özel örgütü”nün bir bölümü olduğunu ve o günlerde yoğun bir biçimde tartışılan telefon dinleme olayının da bu örgüt tarafından gerçekleştirildiğini ileri sürdü. Rapor, Mehmet Ağar'ın

² Abdullah Çatlı, 9 Ekim 1978 tarihinde Ankara Bahçelievler’de Türkiye İşçi Partisi (TİP) yedi gencin öldürülmesi; 27 Ocak 1977 tarihinde ateşli silahlar yasasına muhalefet ve polise ateş etmek, 11 Temmuz 1978 yılında Doç. Dr. Bedrettin Cömert’in öldürülmesi, Ankara Balgat semtinde yedi kişinin öldürülmesi olaylarından sanık olarak; ayrıca eroin kaçakçılığı suçlarından İsviçre makamları ve Interpol tarafından kırmızı bültenle aranmaktaydı.

Emniyet Genel Müdürü olduğu dönemden 1995'in Mart ayına kadar olan dönemi kapsıyordu. Şebekenin Mehmet Ağar ve Emniyet Genel Müdür Müşaviri Korkut Eken tarafından yönetildiği anlatılan raporda, İran asıllı uyuşturucu kaçakçısı Askar Simitko ile Lazım Esmaelli'nin ve Tarık Ümit'in öldürülmesinden söz konusu "ekip" sorumlu tutuldu. Raporda, "Ağar'ın suç ekibinde bulunanlar"ın, MHP yanlısı eylemci ve Mafya liderlerinden Abdullah Çatlı, Haluk Kırıcı, Sami Hoşnav, Sedat Peker, Abdurrahman Buğday, Mehmet Gözen ve Ali Yasak (Drej Ali)" olduğu öne sürüldü. Raporda ayrıca, özel suç ekibinin, "PKK ve Dev-Sol'a karşı faaliyet" görüntüsünün altında Almanya, Hollanda, Belçika, Macaristan ve Azerbaycan'da uyuşturucu kaçakçılığı yaptığı iddia edildi; bu kişilere polis kimliği ve diplomatik pasaport verildiği vurgulandı. Uyuşturucu faaliyetinde irtibat kurulduğu öne sürülen kişiler, ise "Hurşid Han, Nihat Buldan, Şefik Karay ve Adil Tımarcı" olarak açıklandı.

Doğu Perinçek, basın toplantısının ardından Meclis soruşturması açılması amacıyla 3 Ekim 1996 tarihinde TBMM Başkanlığına bir dosya sunmuştu. Dosyada, Tansu Çiller'in başbakanlığı döneminde örtülü ödeneğe tahsis edilen 500 milyar lira ile kendisine bağlı bir özel istihbarat örgütü oluşturduğu öne sürüldü ve "Çiller, MİT, Emniyet, JİTEM, Özel Kuvvetler Komutanlığı gibi devlet kurumlarının bazı görevlileri ile uyuşturucu mafyası ve ülkücü mafya diye anılan suç örgütlerinde yer almış bazı kimselerden oluşan bir özel suç örgütü kurulmasını azmettirmiş; bu örgütü, eline geçirdiği devlet olanakları ile beslemiş, himaye etmiş ve yönlendirmiştir. Çiller'in bu örgütü, CIA ve MOSSAD ile bağlantılıdır" dendi.

Suçlamaların odağında olan Milletvekili Mehmet Ağar ise, "Konu PKK'ye karşı mücadele etmekse, yapılmayanın değil, yapılanın hesabı soruluyor. Türkiye'de iş yapmanın bir maliyeti yoktur. Ama bunun da maliyetini biz göğüsleriz... Bu işte özel mücadele yöntemleri gerekir. Bu yapıldığı için başarıya ulaşılmıştır. Devlet gayri hukuki davranmaz, hata da yapmaz. Ancak şahıslar hata yapabilir. Hukuk devletinde de onun sorulacağı merciler vardır" diyerek kendini savundu.

Ancak, daha sonra açığa çıkan bilgiler, MİT birimlerinin ve görevlilerinin de söz konusu ilişkiler ağına karıştığını ortaya koydu. Dolayısıyla, MİT, özellikle de Kontrterör Daire Başkanı Mehmet Eymür tarafından "sızdırılan" bilgilerin, bir rekabet ve hesaplaşmadan kaynaklanabileceği kuşkuları doğdu. Böylece Susurluk skandalı,

MİT ile Emniyet Genel Müdürlüğü arasındaki bir çatışmayı da ortaya çıkardı. Susurluk kazasında ölen Abdullah Çatlı'nın sahte kimlikle dolaştığı, kazadan iki ay önce, 22 Eylül 1996'da kamuoyuna yansıtılan "2. MİT Raporu"nda belirtilmişti. Çatışmanın nedenleriyle ilgili olarak kamuoyuna yansıtılan açık bilgiler arasında, MİT muhbiri olan Tarık Ümit'in, dönemin Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar'ın ekibi tarafından öldürülmüş olması ve yine MİT adına çalıştığı bildirilen ve çok sayıda "faili meçhul siyasal cinayet"ın sorumlusu olarak bilinen Mahmut Yıldırım'a (Yeşil) polis tarafından işkence yapılması da yer aldı.

Devlet yetkilileri ise, gözler önüne serilen gerçeği saklamak, küçümsemek, örtbas etmek için uğraştılar. TBMM'de kurulan Susurluk Araştırma Komisyonu üyeleri sık sık, devletin güvenlik kuruluşlarından belge ve bilgi alamadıklarından yakındılar, çalışmalarının engellendiğini dile getirdiler. Susurluk skandalından sonra ortaya çıkan ilginç bir gelişme ise, gerek MİT ve gerekse Emniyet Genel Müdürlüğü kaynaklarından kamuoyuna sürekli olarak bilgi pompalanmasıydı. Bu bilgiler, izlenemeyecek kadar karmaşıklaştı. Basın ve yayın kuruluşları, zaman içinde Susurluk skandalına ilgilerini kaybettiler. Susurluk skandalının ortaya çıkarttığı ilişkilerin araştırılması ve devletin suç örgütlerinden arındırılması amacıyla, ülke çapında "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık" eylemleri yapıldı; her gece evlerin ışıkları saat 21.00'da 1 dakika söndürüldü, pek çok kentin meydanlarında aynı saatte gösteriler düzenlendi. Gösteriler sırasında polis müdahalesi sonucunda emekli öğretmen Celal Cankoru yaşamını yitirdi, polis ya da MHP yanlısı grupların saldırısı sonucunda yaralananlar oldu, pek çok kişi gözaltına alınarak "ayrılmaz gösteri" yaptıkları gerekçesiyle yargılandı (ayrıntılı bilgi için bkz. "Toplantı ve Gösteri Özgürlüğü").

RP-DYP koalisyonunun düşmesinin ardından kurulan ANAP-DSP-DTP koalisyonunun Başbakanı Mesut Yılmaz, Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'a Susurluk skandalıyla ilgili soruşturma yapma görevini verdi. Yılmaz, 1998 Ocak ayında raporun kendisine teslim edilmesinin ardından, Teftiş Kurulunun inceleme yaptığını, polis-mafya-siyaset ilişkileriyle ilgili soruşturmanın bu aşamadan sonra başlayacağını açıkladı ve Kurul raporunu açıklamayı reddetti. Mesut Yılmaz, bir önceki koalisyon döneminde ise, dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan'ı "Başbakanlık Teftiş Kuruluna soruşturma talimatı vermeyerek görevi ihmal suçu işlemekle" suçlamıştı. Hükümet, söz konusu

ilişkilerin soruşturulması için özel bir mahkeme kurulması önerilerini de reddetti.

Hükümetin soruşturulmasını istediği konuların şunlar olduğu belirtildi: "Devlet görevlisi sıfatı taşıyan kimse-lerin, uyuşturucu kaçakçıları, kumarhane sahipleri ile girdiği ilişkiler ve bu ilişkilerin siyasi-mali boyutu; kumarhane ruhsatlarının verilmesi aşamasında Turizm Bakanlığında usulsüzlük yapıp yapılmadığı; bazı kamu bankalarının, kaynaklarını özel menfaat gruplarına aktarmaları ve bunda bazı siyasi çevrelerin baskı unsuru olup olmadığı; bankalar arasındaki kara para trafiği; Azerbaycan'daki darbe girişiminin planlanmasında rol oynayan devlet görevlileri hakkında soruşturma; Emniyet teşkilatı ve MİT içinde özellikle Susurluk ve bağlantılı olaylarda bağımsız hareket eden kimseler ve bunlara göz yuman yöneticiler hakkında soruşturma." Soruşturulması istenen konular arasında, "faili meçhul cinayetler" ile uyuşturucu ticareti yoktu. 1990-97 yılları arasında, çoğunluğu Diyarbakır, Batman ve Mardin'de olmak üzere, en az 1.638 kişi "faili meçhul" siyasal cinayetlerde öldürülmüştü.

Susurluk skandalıyla ilgili resmi girişimlerin ve kamu oyundaki tartışmaların, Kürt sorunu ile ilgili gizli faaliyetleri kapsamaması, özellikle Olağanüstü Hal Bölgesindeki ve çevresindeki "faili meçhul siyasal cinayetlerin" soruşturulmaması, muhalif kesimlerin tepkisine yol açtı. HADEP Genel Başkan Yardımcısı Osman Özçelik, "Türkiye'de yaşanan her toplumsal krizin altında Kürt sorunu vardır. Çeteler iddia edildiğinin aksine, devletin özel bir aygıtıdır ve özellikle 1980 sonrası Kürt sorununun gündeme oturmasıyla eylemlerine hız verdiği bilinmektedir... Mehmet Ağar'ın 'bin operasyon' açıklaması, 160'ı aşkın HEP-DEP ve HADEP'li yönetici ve üyenin katli, Kürt işadamlarının öldürülmesi, köy baskınları ve provokasyonların 'devlet sırrı' niteliğinde sayılan eylemler olduğu açıktır" dedi.

İstanbul Barosu da, Susurluk skandalıyla ilgili yanıtlanmayan soruları gündemde tutmak ve yanıtları aramak için Susurluk Çalışma Komisyonu kurdu. İsmail Hakkı Karaca, Ergin Cınmen, Osman Ergin, Cemal Tekin, Kemal Keleşoğlu'dan oluşan Komisyon, hazırladığı raporu Ocak ayında TBMM Susurluk Araştırma Komisyonuna sundu. Komisyon üyeleri, Susurluk olayı ile ortaya çıkan ilişkilerin Türkiye'yi önemli bir sürece soktuğunu, Türkiye'nin 20 yılını sorgulama dönemine girdiğini belirttiler. Komisyon adına açıklama yapan Karaca, "Faili meçhul cinayetlerin, gözaltında kayıpların, işkencelerin, keyfi tutuklamaların ve Güneydoğu'da yaşanan katliamları

gerçekleştirenlerin, Özel Harekat Daire Başkanlığı, emniyet görevlileri ve devlet tarafından görevlendirilmiş kişiler olduğu ortadadır. Sorunun sadece Çatlı ve Topal olmadığını görüyoruz. Devlet içindeki illegal güçler korunarak, kollanarak ve eğitilerek, devletin düşman saydığı kişi, kuruluş ve kurumlara yönelik özel bir savaş başlatılıyor. Devlet içindeki bu illegal güçler derhal ortaya çıkarılmalı ve yargılanmalıdır" dedi. Karaca, savcılığın ortaya atılan iddia, bilgi ve belgeleri derhal ihbar kabul ederek soruşturmaya dahil etmesi gerektiğini belirtti. Ancak yargıya müdahale edildiğini söyleyen Karaca, "İstifa eden Ankara Cumhuriyet Savcısı Nihat Artıran'ın Mehmet Ağar'la ilgili fezleke düzenlemesi üzerine gördüğü baskılar, yargının bağımsız olmadığını gösterir. Devlet kurumları ayrı ayrı adeta neo-feodal bir yaklaşımla, özerk çıkarları doğrultusunda olaya yaklaşmakta, belgeler, bilgiler ve araştırma sonuçlarını kendine saklamakta veya uygun gördüğü zamanda yargıya intikal ettirmektedir. Susurluk kazasını takiben, olayın en somut biçimde araştırılması çalışması TBMM bünyesinde kurulan komisyon tarafından başlatılmıştır. Ancak TBMM çatısının dahi Susurluk kazasının araştırılması konusunda yeterince güvenilir olmadığı ortaya çıkmıştır. 'Rejim tehdit altına girer, devlet sırrıdır' denerek bazı şeylerin araştırılmasına izin verilme-mektedir" dedi. Araştırma, soruşturma ve yargılama süreçlerinin açıklığa kavuşturması gereken birçok sorunun ortada durduğunu söyleyen İsmail Hakkı Karaca, İstanbul Barosunun ve kamuoyunun bu soruların cevabını beklediğini, beklenen yanıtlar alınıncaya kadar da ellerinden geleni yapacaklarını belirtti.

Meclis soruşturması

Kazadan sonra ANAP, DSP ve CHP Meclis Grupları tarafından verilen araştırma önergelerinin görüşülmesi sonucunda, TBMM Araştırma Komisyonu kuruldu. TBMM Susurluk Araştırma Komisyonunun başkanlığına RP'li Mehmet Elkatmış getirildi.

26 Aralık günü Komisyona bilgi veren MİT Kontroller Daire Başkanı Mehmet Eymür, katliam sanığı, MHP yanlısı Abdullah Çatlı'nın, DYP milletvekili Mehmet Ağar'la bağlantılı olduğunu ileri sürdü. 1987'de yazdığı MİT raporunda da Ağar'ı "mafya ile ilişki kurmak"la suçlayan Eymür, "Bize Tarık Ümit'in³ Abdullah Çatlı

³ 2 Mart 1995'te kaybedilen MİT muhbiri. Eymür'ün anlatımlarına göre, Tarık Ümit, 1995 Mart ayının başında evine gelip Özel Harekat Daire Başkanvekili İbrahim Şahin'i kastederek "Patron seni istiyor" diyen iki polis

tarafından sorgulandığı yolunda bilgi geldi. Bunun üzerine Mehmet Ağar'ı aradım. 'Tarık Ümit bize çalışan bir isimdir. İade edin' dedim. Ağar, 'Bakarız, İbrahim'e (Şahin) söylerim' cevabını verdi" dedi. Eymür, Topal cinayeti ile ilgili soruları, "Burada MİT adına bulunmuyorum. Sadece daire başkanlığımla ilgili sorulara yanıt verebilirim" diyerek karşılıksız bıraktı; "çete" soruları üzerine de, "Ağar-Çiller ilişkili bir çete olduğunu düşünmüyorum. Çete tartışması devlete zarar verir" dedi. Abdullah Çatlı'nın Ermeni milliyetçi örgütü ASALA'ya karşı kullanılıp kullanılmadığı sorusuna ise, "O zaman emekliydim, bilgim yok" karşılığı veren Eymür, Çatlı'yı tanımadığını, ancak 1983'ten sonra Çatlı'ya hükümet tarafından birtakım görevler verildiğini söyledi.

Mehmet Ağar'ın danışmanı, eski MİT görevlisi Korkut Eken de Komisyona verdiği ifadede, Abdullah Çatlı ile arkadaş olduklarını söyledi. Abdullah Çatlı'nın 1980 öncesinde "devlet için kullanıldığını" söyleyen Korkut Eken, "Çatlı, 1994 sonrası PKK'ye karşı Almanya'da istihbaratta kullanıldı" dedi. Eken, Interpol tarafından kırmızı bültenle aranan Abdullah Çatlı ile tanışmalarını anlatırken "Tanışmamız, özel olarak hazırlanmış bir olay değildi. Çatlı ile bir yemekte karşılaştım ve tanıştım" dedi. Korkut Eken, Mehmet Eymür için de, "Çatlı'yı tanımaması mümkün değil" dedi.

Ömer Lütfü Topal'ın⁴ öldürülmesiyle ilgili bazı bilgileri sakladığı iddiasıyla görevinden alınan eski İstanbul Emniyet Müdürü Kemal Yazıcıoğlu da Komisyona bilgi verdi. Kemal Yazıcıoğlu, üç özel tim görevlisi gözaltındayken Sedat Bucak'ın kendisini iki kez aradığını ve korumalarının neden gözaltına alındıklarını sorduğunu söyledi. Yazıcıoğlu, "Kendisine, herhangi bir suç unsuru bulamadık. Serbest bırakacaktık, ancak Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Halil Tuğ telefonla arayarak serbest bırakmamamızı, İbrahim Şahin başkanlığında bir ekibin gelip onları Ankara'ya getireceğini söyledi. Şahin adı geçen arkadaşları teslim alıp götürdü dedim" dedi. Kemal Yazıcıoğlu, "Polislerin Bucak'a koruma olarak atanmaları ne Ağar'ın ne benim inisiyatifimle oldu. Bu, Halil Tuğ'un emriyle oldu" dedi. Yazıcıoğlu, Çatlı'yı tanımadığını, Çatlı'nın Şahin Ekli

adına düzenlenmiş sahte pasaportla İstanbul'da yakalanıp serbest bırakılmasından sonra gerçek kimliğinin saptanabildiğini söyledi. Yazıcıoğlu, bazı kişilerin devlet adına kullanıldığı yönünde duyumlar aldığını, Çatlı ve benzerlerinin devlet için çalıştırılmasını onaylamadığını söyledi. Yazıcıoğlu, üç özel tim görevlisinin sorgusuna katılmadığını, bu sorgulamayı MİT'in değil, polisin yaptığını söyledi.

Komisyona 4 Şubat 1997'de bilgi veren Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı ise, Kontrgerilla ilişkilerinin Susurluk skandalıyla ortaya çıkan bölümünün başlangıcını, Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Teşkilatının (JİTEM) 1988-1993 arasındaki faaliyetlerine dayandırdı. Avcı'ya göre bu dönemde, hem MİT hem de JİTEM bünyesinde, PKK'ye yapılan yardımlarla ilgili olarak, hukuk dışı faaliyetler örgütlenmişti. Avcı, 1984-1992 yılları arasında Diyarbakır İstihbarat Şube Müdürü olarak görev yaptığı sırada Diyarbakır'daki "faili meçhul cinayet" gibi olaylardan, JİTEM'in sorumlu olduğunu ifade etti⁵. İstanbul'da da aynı görevi yapan Avcı, İstanbul bölgesindeki "kanunsuz" işlerdense, Mehmet Ağar liderliğindeki ve "özel tim görevlilerinin yanı sıra, ülkücü ve mafyacı-lardan bir grubun" sorumlu olduğunu söyledi. Avcı, 1997 yılında Karadeniz Jandarma Bölge Komutanlığına atanan Tuğgeneral Veli Küçük'tün de, söz konusu gruplarla bağlantılı olduğunu belirtti. Avcı, ifadesi sırasında, "Türkiye'de devlet, ... ne bizi, ne Milli İstihbaratı, ne JİTEM'i denetlemiyor" dedi.

Jandarma subayları, polis, "itirafçı" ve koruculardan oluşan "Yüksekova çetesinin" (ayrıntılı bilgi için bkz. "Faili Meçhul Siyasal Cinayetler") ortaya çıkarılmasında rol oynayan jandarma istihbarat görevlisi Astsubay Hüseyin Oğuz ise, Komisyona 18 Şubatta bilgi verdi. Oğuz, Yüksekova çetesiyile ilgili bağlantıları anlatırken, "Bu işin sonu, silsile devam ettirilirse Mehmet Ağar'a kadar gider" dedi. Oğuz, Uğur Mumcu, Orgeneral Eşref Bitlis ve General Bahtiyar Aydın'ın, devlet organları içinde bulunan ve bir kolu da Yüksekova'ya uzanan çete tarafından öldürüldüğünü öne sürdü. Oğuz, Olağanüstü Hal Bölgesindeki "faili meçhul siyasal cinayetler"ın Kürt kökenli herkesi hedef

tarafından kaçırıldı. Ümit'in kaybolması ve ailesinin bu bilgiyi vermesi üzerine Eymür, Mehmet Ağar'ı aradı.

⁴ Kendisinden önce öldürülen Behçet Cantürk gibi, "Kumarhaneler Kralı" olarak bilinen Ömer Lütfü Topal da Liceliydi ve Tansu Çiller'in 1993 yılında bir MGK toplantısının ardından açıkladığı "PKK'ye yardım eden işadamları listesi"nde yer alıyordu.

⁵ JİTEM komutanlarından Binbaşı Cem Ersever de, öldürülmeden önce yaptığı açıklamalarında, HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın'ın, JİTEM'e bağlı bir grup tarafından kaçırılarak öldürüldüğünü ve DEP Milletvekili Mehmet Sincar'a Batman'da düzenlenen suikastın da bir JİTEM grubu tarafından yapıldığını anlatmıştı.

alabileceğini, söz konusu cinayetlerin oluşturulan listelere göre işlendiğini söyledi. Siyasal cinayetlerin bazılarını planlamakla suçlanan ve daha önce MİT tarafından görevlendirilen Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım'ı da teşhis eden Oğuz, "Yeşil'i organize eden Tuğgeneral Veli Küçük'tür Yeşil, Bingöl'de MHP il başkanlığı yaptı. Abdullah Çatlı ve 3 özel timci Yeşil'i çok iyi bilir. Çünkü Yeşil, emirleri Çatlı'dan alıyordu. Bu işin silsilesi devam ettirilirse Mehmet Ağar'a kadar uzanır. İbrahim Şahin, bu işte küçük kalır" dedi.

Susurluk Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış, Mart ayında yaptığı bir açıklamada, Komisyona ifade vermeye gelmeyen Tuğgeneral Veli Küçük hakkında İstanbul DGM'nin Genelkurmay Başkanlığına suç duyurusunda bulunduğunu açıkladı. Bu suç duyurusuyla ilgili bir gelişme kaydedilmedi.

Komisyon, Nisan ayında çalışmalarını tamamladı. Komisyon Başkanı Mehmet Elkatmış, 350 sayfalık "Susurluk Raporu"nu TBMM Başkanvekili Kamer Genç'e sundu. Raporda Mehmet Ağar ve Sedat Bucak'ın dokunulmazlıklarının kaldırılması talebi yer aldı. Raporun değerlendirme bölümünde, "Abdullah Çatlı, Sedat Bucak ve Hüseyin Kocadağ'ın korumalarıyla birlikte yasalara aykırı silahlı bir eylem hazırlığında bulundukları, silahları Mehmet Ağar'ın bilgisi dahilinde aldıkları kanaatini oluşturduklarını, Tarık Ümit olayında ise Mehmet Ağar ve İbrahim Şahin'in davranışları, bu olayda Çatlı'nın varlığı ve adı geçen diğer kişilerle birlikte eylemleri hususunda bilgi sahibi olduklarını göstermiştir" dendi.

Komisyon raporunda, devlet organlarının "ülkücüleri" kullandığı; 1980 öncesi "sağ-sol çatışmalarının" 1970'lerde "devletin bazı güçleri tarafından başlatıldığı" görüşüne yer verildi. Komisyonun Susurluk Skandalıyla ilgili olarak vardığı sonuç, şu cümlelerle aktarıldı: "Yasadışı bölücü terör örgütlerine destek veren kişilerle hukuki yollarla mücadele edebilmek imkânı bulunmadığını düşünen bir kısım görevliler tarafından başka yöntemler aranmaya başlanmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü ve Özel Harekât Dairesinde bazı üst düzey görevliler ve yine dairede görev yapmış bazı polis memurları bu görevliler tarafından önceki tarihlerden beri bilinen ve tanınan, ancak muhtelif suçları nedeniyle aranan bir kısım sivil kişilerden oluşan 'teşekkül' meydana getirilerek terör örgütlerine destek verdikleri düşünülen kişilere yönelik eylem ve faaliyetlerde bulunulmuştur. Bilgisi ve görüşüne başvurulmuş bir kısım kişiler komisyonumuza; olayların 1970'li yıllarda başladığını ve o dönemde devlette bazı güçlerin, sağ-sol

kavgası başlattıklarını, devletin içindeki bazı kurumların haberdar olduğunu, yönlendirdiğini, sabah sol görüşlü kişilere sıkılan silahın akşam sağ görüşlü kişilere sıkıldığını söylemişlerdir. 12 Eylül'den sonra devletin ülkücüleri kullandığı, komisyona ulaşan bilgi ve belgelerden anlaşılmıştır."

Raporda, "ülkücü mafya" tetikçisi Tevfik Ağansoy'un eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ailesine yakınlığı, Ağansoy'a resmî koruma verilmesi ve öldürüldüğü sırada DYP Genel Başkanı ve dönemin Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'in korumalarının da yanında bulunmasına dikkat çekilerek, "Bu olay, ülkemizde yaşanan polis-mafya-politikacı beraberliğinin tipik bir örneğini teşkil etmektedir" denildi. Raporda, eski İçişleri Bakanı, DYP Elazığ Milletvekili Mehmet Ağar'ın "görevini suiistimal ettiği" belirtildi. Komisyon raporunda, şu görüşlere yer verildi: "Ülkemizde son yıllarda sık sık duymaya başladığımız mafya-polis ve politikacı üçgeni ya da çeteleşmesi olaylarının belki de en tipik örneği Ağansoy ve etrafındaki ilişkiler yumağıdır. 1980 öncesi yaşanan sağ-sol çatışmalarında kendi beyanı ile ondan fazla insan öldüren, sonra pişmanlık yasasından faydalanarak cezaevinden tahliye olan Ağansoy'un Alaaddin Çakıcı (aranan ülkücü mafya lideri) çetesinin kucağına düşmesi, bu çetenin ülke yönetiminde uzun yıllar etkin ve bir numara olmuş Özal ailesiyle çok yakın ilişkiler içinde olması, Engin Civan'ın vurulması olayında azmettiricilikten ceza alıp, cezasını çektikten sonra dışarı çıktığında bir mafya lideri olarak ekonomik darboğazda bir ilaç fabrikasının korumalığını yapmaya başladığı bir sırada kendisine devlet tarafından koruma polisi (Hacı Akpınar) tahsis edilmesi, en sonunda Çakıcı'nın adamları tarafından öldürüldüğünde yanında Başbakanlık Koruma Müdürlüğü kadrosundan ve Başbakan Yardımcısının (Tansu Çiller) konutunda görevli olan polis memurları Celal Babür ve Ferda Temel'in bulunması, tanıkların beyanına göre Ahmet Özal'dan Almanya'da borcunun tahsilatı işinden bu polislerin de Ağansoy'la beraber pay alacaklarının iddia edilmesi, ülkemizde yaşanan polis-mafya-politikacı beraberliğinin tipik bir örneğini teşkil etmektedir."

Raporda, Yüksekova çetesi ile ilgili olarak da şu görüşlere yer verildi: "Vekâlet sistemi ile korucu-başlarının emrindeki personelin maaşlarını aldıkları, bunun tamamını terörle mücadele eden koruculara vermedikleri; onlara un, şeker, çay gibi gıda maddesi verdikleri, kalanı kendi zimmetlerine geçirdikleri anlaşıldı. Kendileri fiilen terörle mücadeleye katılmadıkları, şehirde oturup devlet yetkilileri ile özel

ilişkilerini geliştirdikleri, ticaretle uğraştıkları, devlet ilişkilerinden de yararlanarak silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yaptıkları, vatandaşlardan haraç aldıkları, PKK'li yaftası vurarak bazı vatandaşları öldürdükleri" anlaşılmıştır. PKK itirafçısı Kahraman Bilgiç'in pişmanlık yasasından yararlanmak için 1994 Nisan ayında teslim olduğu ve jandarmaca ifadesi alındığı halde 1997 yılına kadar yargıya intikal ettirilmediği belirtilen raporda, Bilgiç'e korucu ve asker kimliği temin edilerek "çeşitli şekillerde yararlanıldığı" ifade edildi.

Raporda, polis-mafya-siyaset ilişkilerinde önemli bir rolü olduğu ve özellikle Tuğgeneral Veli Küçük ile yakın ilişki içinde olduğu öne sürülen Hadi Özcan çetesi ile ilgili olarak varılan sonuçlar ise şöyle aktarıldı: "Hadi Özcan'ın ülkücü olduğu, eroin kullandığı, Çatlı'yı Abdullah Çatlı ismiyle tanıdığı ve iş ilişkisi olduğu, sonra aralarının açıldığı anlaşıldı. Komisyonumuzca bilgisine başvurulmuş Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkan Yardımcısı Hanefti Avcı ise, Özcan'ın sürekli MİT ile görüştüğünü, eski Kocaeli Jandarma Alay Komutanı Tuğgeneral Veli Küçük'ün mafya ile sıkı diyalogunun olduğunu iddia ve beyan etti. Komisyonumuzca bilgisine başvurulmuş Jandarma Astsubay Hüseyin Oğuz, Veli Küçük'ün Yeşil'i tanıdığını, Yeşil'in önce polisle, daha sonra JİTEM'le çalışmaya başladığını ve Kürtçe bildiğini, Veli Küçük'ün Kocaeli'ne tayin olmasından sonra Yeşil'in İstanbul tarafına kaydığını ve bu tarafta infazların başladığını, faili meçhullerin arttığını iddia ve beyan etmiştir."

Raporu yetersiz bulan Komisyon üyeleri CHP milletvekili Fikri Sağlar ve DSP milletvekili Sema Pişkinsüt, rapora muhalefet şerhi koydular. Sağlar, raporda siyasi sorumlulara yer verilmemesini "büyük bir eksiklik" olarak nitelendirerek, "Bana göre, bu olaylarda Ağar ve Çiller siyasi sorumludur. Ayrıca 1980 sonrasında göreve gelen cumhurbaşkanı ve başbakanların da sorumluluğu vardır" dedi. Sema Pişkinsüt ise, DYP Genel Başkanı, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Tansu Çiller ve eşinin komisyona çağrılmaması, dönemin siyasi sorumlularının isimlendirilmemesi nedeniyle" muhalefet şerhi yazdığını belirtti.

Rapor, ekleri dışında kamuya açıklanmakla birlikte, raporla ilgili tartışmalar sona ermedi. Eylül ayında bir açıklama yapan Komisyon Başkanı Mehmet Elkatmış, TBMM Başkanı Mustafa Kalemli'yi, Susurluk raporundan ordu ile ilgili tüm belgeleri çıkararak, "bilgi gizlemekle" suçladı. Komisyon çalışmaları sırasında eski

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in, Abdullah Çatlı'yı yurtdışında görevlendirdiği iddiaları üzerine komisyona davet edilmesini istediğini hatırlatan Elkatmış, Evren'i dinlemek istediğinde Kalemli'nin kendisini telefonla arayarak, onu çağırmasını istediğini anlattı. Elkatmış, askeri helikopterle eroin taşındığı iddialarının yer aldığı Diyarbakır DGM'nin "Yüksekova çetesi"yle ilgili iddianamesinin, Jandarma eski Genel Komutanı Teoman Koman'ın komisyona gönderdiği 5 sayfalık bilgi yazısının, Komisyondan MGK'ye yazılan bir yazının ve Genelkurmay Başkanlığından gelen yanıt niteliğindeki yazıların yer aldığı belgelerin Kalemli tarafından rapordan çıkartıldığını söyledi.

Fikri Sağlar, Başbakan Mesut Yılmaz'ın yanıtlaması isteğiyle Ekim ayında TBMM Başkanlığına verdiği soru önergesinde, başta JİTEM ve Tuğgeneral Veli Küçük olmak üzere ordu mensupları ve Genelkurmay Başkanlığı ile ilgili konuları gündeme getirdi. Sağlar önergesinde, "Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya'nın da ifade ettiği gibi, 12 Eylül yönetimince uygulanan yanlış politika ve yöntemlerin, özellikle Doğan Güreş'in Genelkurmay Başkanlığı yaptığı dönemde TSK içinde yasadışı işlere bulaşan bazı kişi ve oluşumların doğmasına neden olduğu şeklinde kamuoyunda yaygın olarak iddia edilen hususların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir" dedi. Soru önergesinde yer alan sorular şöyleydi: "Özellikle Güneydoğu bölgemizde adam kaçırma, fidye, adam öldürme gibi birçok eylem gerçekleştirdiğine bölge halkının somut olaylarla tanıklık ettiği JİTEM konusunda bir araştırma yapmayı düşünmekte misiniz? JİTEM olarak bilinen oluşum, faili meçhul bir cinayete kurban giden Cem Ersever ve birkaç arkadaşıyla mı sınırlıdır? Uluslararası eroin kaçakçısı ve katliam sanığı olarak bilinen, ayrıca birtakım istihbarat örgütleri hesabına çalıştığı da kamuoyuna yansıyan bilgiler ve kendi arkadaşlarının ifadeleriyle açığa çıkan Abdullah Çatlı ile Tuğgeneral Veli Küçük arasında, resmi belgelerle de kanıtlanmış ilişkiler ve bu ilişkilerin niteliği konusunda bir soruşturma açmayı düşünüyor musunuz? Mehmet Ağar'ın açıklamalarında yer alan, 'yaptığı her faaliyetin -Abdullah Çatlı, Yaşar Öz gibi kanun kaçaklarına silah ruhsatı, yeşil pasaport temini, silah alımı vs. gibi- MGK ve Genelkurmay'ın bilgisi dahilinde olduğu' şeklindeki savları konusunda bir araştırma yapacak mısınız? Kimi zaman 'Susurluk olayını tamamen çözemeyebilirim' şeklinde açıklamalarda bulunmanıza neden olan unsur ve engeller nelerdir?"

Askeri çevreler, Susurluk Skandalıyla ilgili bilgi akışında askeri yetkililerin adlarının da geçmesine yönelik tepkilerini sık sık belirttiler. Örneğin Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Çevik Bir, Temmuz ayında yaptığı bir açıklamada şöyle dedi: "Türk Silahlı Kuvvetlerine yönelik iddialar asılsız, dayanaksız ve maksatlardır... Silahlı Kuvvetler mensuplarının bireysel olarak karıştıkları saptanan olaylarla ilgili yasal işlemler zamanında yapılmakta, gerçekler gizlenmemekte, bu gibi personelin silahlı kuvvetlerle ilişkisi kesilmekte ve konu yargı organlarına intikal ettirilmektedir. Bu rağmen, silahlı kuvvetlerin ısrarla olayların içine çekilmek istenmesi veya olayların içinde gösterilmesi çabaları üzüntü ile karşılanmaktadır."

EMEP Genel Başkanı Levent Tüzel başkanlığında ve EMEP ile HADEP yöneticilerinden oluşan bir heyet tarafından Ekim ayında TBMM'ye sunulan "iddianame"de ise; kontrgerilla örgütü üyesi olan, bu örgüte devlet adına görev veren, bu örgüte yardım eden ve örgüt elemanlarını kişisel ve siyasal işleri için kullananların yargılanarak cezalandırılması istendi. Aralarında Mehmet Ağar, Tansu Çiller, Özer Çiller, Kenan Evren, Veli Küçük, İbrahim Şahin ve Korkut Eken'in de bulunduğu kişilerin suçları şöyle özetlendi:

Mehmet Ağar: Emniyet eski Genel Müdürü ve İçişleri Bakanı. Kontrgerilla örgütünde önemli bir görevi bulunduğu, Kürt işadamlarının öldürülmesi, Özgür Gündem gazetesinin bombalanması eylemlerini bizzat emir vererek yönettiği, Çalı ve Öz gibi çete mensuplarına sahte resmi evrak tanzim ettiği, Kırca gibi aranan bir hükümlünün gözaltından bırakılmasını sağladığı konusunda yargılanması, katliam sanıklarıyla arasındaki ilişkinin soruşturulması; kendi ağzından "Yöntemi boş verin, sonuca bakın" diyerek yasadışı yöntemleri uygulayıp, uygulattığının itirafının soruşturulması, "Tüm yaptıklarımızdan MGK'nin haberi vardı, emri onlar verdi" açıklamasıyla neyi kastettiğinin, yasadışı emirleri kendisine verenlerin ortaya çıkarılması, "Yaptık" dediği bin operasyonun aydınlatılması, soruşturmalar için dokunulmazlığının kaldırılması gerekmektedir.

Mehmet Eymür: 12 Eylül öncesi Abdullah Çatlı, Oral Çelik, Mehmet Ali Ağca, Mehmet Şener vb. MHP ve ülkü ocakları örgütlerine mensup militanları silahlandırarak ve yönlendirerek devrimci aydınların öldürülmesinde azmettirici ve yönetici olarak rol oynamış, faili meçhul cinayetler olarak adlandırılan cinayetleri planlamış ve yönetmiş, adam kaçırma, tehdit vb. yöntemlerle halka baskı yaptırmış, yukarıdaki ve kimlikleri henüz tespit edilemeyen diğer militanlar vasıtası ile Maraş, Sivas ve Çorum katliamları, Malatya Belediye Başkanının öldürülmesi ile Malatya'da meydana gelen çatışmaları tertiplemiş, 1 Mayıs 1977

günü 1 Mayıs törenlerinde halkı silahla tarayarak 39 kişinin öldürülmesi eylemini planlamış ve yönetmiş, 16 Mart 1978 günü İstanbul Üniversitesi önünde öğrencilerin üzerine bomba atılmasını planlayarak 7 öğrencinin ölmesine sebep olmuştur. Bu eylemleri sonucu 12 Eylül müdahalesinin koşullarının oluşturulmasında bizzat çalışmış ve 12 Eylül askeri cuntası tarafından halka karşı işlenen suçlara da ortak olmuştur. 12 Eylül sonrası Abdullah Çatlı'yı MİT adına kullandığını İstanbul DGM hakimleri önünde itiraf ederek yukarıdaki yasadışı eylemini sürdürdüğünü kabul etmiştir. 12 Eylül'den sonra, katliam sanıklarını yurtdışına kaçırmak, bu kişilere yurtdışında uyuşturucu kaçakçılığı yaptırıp cinayetler işletmek ve bu şahısları Türkiye'ye geri getirerek, Türkiye'deki silah ve uyuşturucu kaçakçılığı ile faili meçhul diye adlandırılan 3000 civarında cinayeti işletmek eylemlerine bizzat azmettiren ve yönetici olarak iştirak eden konumdadır.

Veli Küçük: Yasadışı olarak oluşturulan ve birçok cinayet ile karanlık eyleme karışan JİTEM'in kurucusu olduğu iddia edilmektedir. Görev yaptığı tüm bölgelerde faili meçhul cinayetlerde gözle görülür artış dikkati çekmektedir. Katliam sanığı olarak aranan Abdullah Çatlı ile defalarca telefon görüşmesi, yaptığı Telekom kayıtları ile belgelenmiştir. Birçok cinayetin faili olan itirafçılarla birlikteliği fotoğraflarla belgelenmiştir.

Özer Çiller: İşadamları ve Tansu Çiller'in eşi. Eşinin siyasi nüfuzunu kullanarak birçok yolsuzluğa karışmasının yanı sıra yeraltı dünyasıyla işbirliği yaparak yasadışı yöntemlerle rakiplerini ortadan kaldırdığı, kumarhaneci Lütfü Topal cinayetinde azmettirici olduğu iddiasının araştırılması, karapara aklama ve uyuşturucu trafiğinde aktif görev yapıp yapmadığının araştırılması, bu konudaki tanık ifadeleri ile birlikte banka hesaplarının incelenmesi gereklidir.

Tansu Çiller: DYP Genel Başkanı, eski Başbakan. Siyasi nüfuzunu ve devlet imkânlarını kullanıp birçok yolsuzluğa karıştığı, eşinin karanlık işlerinden haberdar olduğu, Kuşadası'ndaki sahip olduğu çiftliğin uyuşturucu merkezi ve özel timin eğitim alanı olduğu iddialarının araştırılması, aranan katil Abdullah Çatlı'ya sahip çıkıp, "Devlet için kurşun atan da yiyen de şerefli" diyerek cinayet sanıklarını koruması, örtülü ödenekten kullandığı milyarlarca paranın kaynağını açıklamaması ve "Nereye kullandığınızı açıklarsak iç savaş çıkar" demesinden ne kastettiği soruşturulmalıdır. Teröre destek verdiklerini iddia ettiği işadamları listesini açıkladıktan kısa bir süre sonra Kürt işadamlarının faili meçhul cinayetlere kurban gitmesinden dolayı cinayete azmettirmek suçundan hakkında soruşturma açılması gerekmektedir.

Korkut Eken: Mehmet Eymür ile aynı örgüt ve birim içinde beraber çalışarak yukarıda belirtilen bütün eylemlere katılmış, 12 Eylül müdahalesinin koşullarının oluşturulmasında bizzat çalışmış ve 12 Eylül askeri cuntası tarafından halka karşı işlenen suçlara da ortak

olmuştur. 12 Eylül sonrası da Abdullah Çatlı'yı MİT adına kullandığını İstanbul DGM hakimleri önünde itiraf ederek yasadışı eylemini sürdürdüğünü kabul etmiştir. 12 Eylül'den sonra, katliam sanıklarının yurtdışına kaçırarak, bu kişilere yurtdışında uyuşturucu kaçakçılığı yaptırıp cinayetler işletmek ve bu şahısları Türkiye'ye geri getirerek, Türkiye'deki silah ve uyuşturucu kaçakçılığı ile faili meçhul diye adlandırılan 3000 civarında cinayeti işletmek eylemlerine bizzat azmettiren ve yönetici olarak iştirak eden konumdur. Ayrıca, 12 Eylül sonrası OHAL Bölgesinde Özel Harekât timlerinin yöneticisi olarak binlerce cinayete bizzat katılmış ya da azmettirmiştir.

İbrahim Şahin: Özel Harekât Daire Başkan Vekili olarak, Özel Harekât Timi elemanlarının işlediği bütün cinayetlerden azmettirici ve iştirak eden olarak sorumludur. 1993-1995 yılları arasında Özel Harekât Dairesi elemanlarından oluşturduğu çete ile, Kürt işadamları ve muhalif yurttaşları planlı bir şekilde öldürmek suçunu işlemiştir.

Hamdi Poyraz: Yüksekova Tabur Komutanı, Yarbay. Orduya ait zırhlı araçlarla uyuşturucu kaçakçılığı yaptığı ve fide almak amacıyla adam kaçırdığı tanık ifadeleriyle kanulanmıştır. Emrindeki görevlilerle birlikte çete oluşturarak adam kaçırmak ve kaçakçılık yapmak suçlarını işlemiştir.

Yaşar Öz: Yasadışı olarak tanzim edilmiş belgelerle emniyet uzmanlık belgesi taşıyan bu şahıs, Emniyet Genel Müdürü tarafından korunmuştur. Belgelerin altında, zamanın Emniyet Müdürü Mehmet Ağar'ın imzası bulunmaktadır. Yakalandığı evde çok sayıda ruhsatsız silah ve suikast ve operasyonlarda kullanılan susturucular çıkmasına rağmen Mehmet Ağar'ın emriyle serbest bırakılmıştır. Yine devlet yetkililerinden temin ettiği sahte kimlik ve yeşil pasaportlarla birlikte defalarca yurtdışına çıkıp operasyona katıldığı ve uyuşturucu kaçakçılığı yaptığını kendisi açıklamıştır. Bir kontrgerilla elemanıdır.

Sedat Bucak: Milletvekili. Emrinde oluşturduğu korucu ordusuyla birçok karanlık işe karıştığı, arazisinde uyuşturucu imalinde kullanılan dişi hint keneviri yetiştirdiği, "koruma" adı altında oluşturduğu özel timcilerle birlikte kaçakçılık yaptığı ve adam kaçırdığı, Siverek'teki evinin bodrumunda işkenceli sorgular düzenlediği tanık ifadeleriyle açığa çıkmıştır. Ayrıca Ankara'daki milletvekili lojmanlarını aranan sanıkların saklanması için kullandığı, saklanan kaçakların itiraflarıyla bilinmektedir.

Ertuç Tınar: İşadamı. Hospro adlı şirketin sahibi. Devlete vergi borcunu ödeyememesine rağmen 280 bin dolar tutarındaki silahları İsrail'den satın alarak Emniyet Genel Müdürlüğüne hibe etmesini açıklayamamaktadır. Çoğu suikast ve operasyon amaçlı bu silahları hangi amaçla ve kimin adına İsrail'den satın aldığı sorgulanmalıdır. Silahları Türkiye'ye nasıl ve nereden getirdiği, kimlere teslim ettiği, bu işte

kendisine yardım eden ve teşvik edenler aydınlatılmalıdır.

Mahmut Yıldırım: Yeşil kod adı ile JİTEM ve MİT içinde görev yaptığı açıklanmıştır. İHD yöneticileri Metin Can ve Hasan Kaya'nın öldürülmesi, Tunceli bölgesinde çok sayıda köylüye işkence yaptığı, cinayet işlediği, tehditle para topladığı hususlarında aleyhine delil, tanık ve belge bulunmaktadır. Devlet içindeki önemli görevliler tarafından korunduğu iddia edilmektedir.

Kenan Evren: Emekli Orgeneral, eski Cumhurbaşkanı. 12 Eylül döneminde halka ve ülkeye karşı işlediği suçlardan ayrı olarak, yasadışı operasyonlarda kullanmak üzere Abdullah Çatlı ve arkadaşlarını görevlendirdiği, yasadışı operasyonlara devlet başkanı olarak izin verdiği ve teşvik ettiği ve bugüne gelen gelişmelerden başından itibaren haberi olup, bu yasadışı eylemlere izin verdiği, yönettiği ve kontrgerilla yöntemlerinin bir devlet politikası haline getirilmesinde en büyük pay sahiplerinden olduğu gerekçesiyle yargılanmalıdır.

Susurluk Davası

Kaza üzerine Susurluk Cumhuriyet Savcılığı tarafından başlatılan soruşturma, daha sonra İstanbul DGM Savcılığına devredildi. Soruşturmanın sonunda İstanbul DGM Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, Özel Harekât Dairesi eski Başkanvekili İbrahim Şahin, Başbakanlık Danışmanı Korkut Eken, özel timciler Ayhan Çarkin, Ercan Ersoy, Oğuz Yorulmaz, Enver Ulu, Mustafa Altınok, Ziya Bandırmalıoğlu, Ayhan Akça ile Sedat Bucak'ın özel koruması ve şoförü Abdülkani Kızılkaya'nın "suç örgütü kurdıkları ve suç örgütüne üye oldukları" (TCY 313) iddiasıyla yargılanarak cezalandırılması; Mehmet Ağar ile Sedat Bucak'ın dokunulmazlıklarının kaldırılması halinde her ikisinin de aynı suçlamayla yargılanması istendi. Davanın açıldığı tarihe kadar "yakalanamayan" Sami Hoştan, Ali Fevzi Bir, Yaşar Öz ve Haluk Kırıcı ile ilgili dosyalar ayrıldı. DGM Savcılığı, Hüseyin Kocadağ, Abdullah Çatlı ve Gonca Us ile "haklarında yeterli delil bulunmadığı" gerekçesiyle özel timciler Ömer Kaplan ve Lütfü Topal cinayetine adı karışan Sami Hoştan'ın kardeşi Sedat Hoştan hakkında kovuşturmayla yer olmadığına karar verdi. Mehmet Ağar ve Sedat Bucak'ın dokunulmazlıkları 11 Aralık günü TBMM'de kaldırıldı. Sami Hoştan, 1998 yılı Şubat ayında teslim oldu. 1998 yılında davada tutuklu sanık kalmadı.

İbrahim Şahin, Korkut Eken ve özel tim görevlilerinden oluşan on sanık hakkında, "yasadışı suç örgütü kurdıkları" gerekçesiyle (TCY 313) açılan dava, 5 Mart 1997'de İstanbul DGM'de başladı. Ocak ayından başlayarak "aranan" İbrahim Şahin, 11 Mart günü teslim

oldu. Uyuşturucu kaçakçısı olan ve kendisine Mehmet Ağar tarafından 'emniyet uzmanı' kimliği verilen Yaşar Öz ise, 7 Nisan günü teslim olarak tutuklandı. İstanbul DGM, İbrahim Şahin ve özel tim görevlilerini, tutuksuz yargılanmak üzere 12 Eylül günü tahliye etti.

DYP Milletvekili Sedat Bucak hakkında "gıyabi tutuklama kararı ile aranan Abdullah Çatlı'nın yerini bildiği halde yetkili mercilere haber vermeyerek saklamak," "cürüm işlemek amacıyla teşekkül oluşturmak" ve "vahim nitelikte silah bulundurmak" suçlarından açılan dava, 4 Mayıs 1998 tarihinde Susurluk davasıyla birleştirildi. Mehmet Ağar hakkında ise, aynı suçlamaların yanı sıra bazı suç örgütü mensuplarına "silah taşıma belgesi ve hususi yeşil pasaport vererek görevi suistimal etmek" suçlamasından açılan dava, 4 Mayıs 1998 tarihindeki duruşmada, işlenen suçların bakanlık yaptığı dönemde de devam etmesi nedeniyle, ancak Yüce Divan'da yargılanabileceği gerekçesiyle görevsizlik kararıyla sonuçlandı.

Bu arada, Ö. Lutfi Topal'ın öldürülmesiyle ilgili dava ise, 7 Temmuzda Sarıyer Cumhuriyet Savcılığı tarafından açıldı. Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan davada, özel tim görevlileri Ayhan Çarkın, Ercan Ersoy, Oğuz Yorulmaz ve Mustafa Altunok ile Sami Hoştan, Ali Fevzi Bir ve Haluk Kırcı hakkında "taammüden adam öldürmek, öldürmeye azettirmek ve iştirak" suçlarından idam cezası istendi. Mahkeme, sanıkları tutuksuz yargılanmak üzere 24 Kasım günü tahliye etti.

Çete davasının da sanıkları arasında yer alan Yaşar Öz ve iki sanıkla ilgili olarak bir süre önce "teşekkül oluşturmak suretiyle yurtdışına üç kez eroin ihraç etmek" suçundan İstanbul DGM'de dava açıldı. Öz'ün tutukluluk süresinin dolmasına 12 gün kala, açılan davanın görülmesine İstanbul DGM'de 1998 yılında başlandı.

Öz'ün yargılandığı bir diğer dava ise, Ocak 1998'de sonuçlandı. Ataköy'deki evinde 1994 yılında yapılan aramada evinde bulunan üç adet silah, 43 adet mermi, Eşref Çuğdar adına düzenlenmiş bir adet silah taşıma ruhsatı, öldürülen Tarık Ümit adına düzenlenmiş iki yeşil pasaport, 17 Türk, sekiz İngiliz pasaportuyla sahte pasaport düzenleme işlemlerinde kullanılan belgeler nedeniyle Bakırköy 3. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan Öz, "delil yetersizliğinden" beraat etti.

Yaşar Öz'ün salıverilmesiyle ilgili olarak dönemin İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Mestan Şener'in de aralarında bulunduğu emniyet görevlileri hakkında Şişli

1. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan davada ise, sanıklar "adli makamları yanıltmak ve kanunsuz emri yerine getirmek" suçundan 26 Ocak 1998'de mahkûm oldular. Sanıklara verilen üçer ay hapis cezası, para cezasına çevrilip ertelendi. Abdullah Çatlı'ya sahte belge sağlamak suçlamasıyla yargılanan polisler ise, Fatih 3. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından, yirmişer ay hapis cezasına çarptırıldılar. İdam cezasına mahkûm olan katliam suçlusu Haluk Kırcı'nın 1996 yılında İstanbul Asayiş Şube Müdürlüğünden kaçmasına ilişkin davada yargılanan Şube Müdürü Sedat Demir ise, 13 Ekim 1997 tarihinde delil yetersizliği gerekçesiyle beraat etti. Tarık Ümit ve Yaşar Öz'e sahte pasaport sağladıkları gerekçesiyle yargılanan polisler ise, "görevlerini kasten kötüye kullanmadıkları" gerekçesiyle beraat ettiler.

Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan bir diğer davada Özel Timci Ziya Bandırmalıoğlu yargılandı. Beyoğlu'ndaki bir operasyonda çok sayıda silahla ve sahte polis kimliğiyle yakalanan yasadışı THKP-C davasında itirafçı Osman Gürbüz ifadesinde silah, telsiz ve telsiz şarj kutusunu Bandırmalıoğlu'ndan aldığını itiraf etti. "Silah ticareti yapmak"tan yargılanan Bandırmalıoğlu da, "delil yetersizliğinden" beraat etti.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Susurluk skandalı ile ilgili tek davayı TBMM Susurluk Araştırma Komisyonu raporunu bir basın toplantısıyla eleştiren İHD Genel Başkanı Akın Birdal, TMMOB ve TIHV Başkanı Yavuz Önen ve eski DEP milletvekili Ahmet Türk hakkında açtı. Birdal, Önen ve Türk'ün üç yıla kadar hapis istemiyle yargılandıkları dava, Ankara 5. Asliye Ceza Mahkemesinde görülüyor.

Tuğgeneral Veli Küçük

Tuğgeneral Küçük'ün Abdullah Çatlı ve diğer kontrgerilla gruplarıyla ilişkileri konusundaki en ayrıntılı bilgiler, TBMM Araştırma Komisyonuna ifade veren Hanefi Avcı ve Hüseyin Oğuz tarafından gündeme getirilmişti. Jandarma Genel Komutanlığı, bu iddialar üzerine her iki görevliye karşı "Türk Silahlı Kuvvetlerine hakaret ettikleri" gerekçesiyle ayrı ayrı suç duyurusunda bulundu. Bu arada, İstanbul DGM'nin de, Veli Küçük hakkında Genelkurmay Başkanlığına suç duyurusunda bulunduğu ortaya çıktı. Küçük'ün, Bahçelievler katliam sanığı Abdullah Çatlı ile defalarca telefonla görüşüğünü saptayan DGM, suç duyurusunda, görevden alınan Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı'nın Tuğgeneral Küçük ile ilgili iddialarına da yer vererek gereğinin yapılmasını istedi. İstanbul DGM Cumhuriyet Başsavcılığının 24 Şubat

1997 tarihinde Genelkurmay Başkanlığına gönderdiği suç duyurusunda, şu ifadelere yer veriliyordu: “İstanbul DGM Cumhuriyet Başsavcılığında yürütülen Susurluk olayı olarak bilinen hazırlık tahkikatında Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı’nın tanık olarak ifadesi alınmış, cumhuriyet başsavcılığımızda alınan ifadesinde de, TBMM Susurluk komisyonun da vermiş olduğu ifadesini tekrar etmiştir. Gerek ifadelerde, gerekse cumhuriyet başsavcılığımızca temin edilen telefon tespitlerinde Tuğgeneral Veli Küçük’ün ismi geçtiğinden ifade suretleri ve ilgili telefon tespitleri ekte gönderilmiştir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kurulu ve Yargılama Usulleri hakkında

2845 sayılı kanunun 9/son, 353 sayılı kanunun 15, 93/son, 95. maddeleri gereğince gereğinin taktir ve ifası arz olunur.”

Veli Küçük ise, kendisine hakkında soruşturma açıldığına dair herhangi bir tebligatın yapılmadığını söyledi. Küçük “görevinin başında olduğunu, hakkında soruşturma açıldığı haberlerini basında okuduğunu” söyleyerek, “Öyle bir şey olsa Genelkurmay bana hem yazılı hem de sözlü olarak iletirdi” dedi. Küçük, “kendilerinin vatan millet için mücadele ettiklerini, gereken neyse sadece onu yaptıklarını” söyledi. Küçük hakkında herhangi bir dava açılmadı.

1.2. “28 ŞUBAT SÜRECİ”: MİLLİ GÜVENLİK KURULU-HÜKÜMET İLİŞKİLERİ

28 Şubat’taki Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısı öncesindeki bir aylık dönemde yaşanan bir dizi olgu, Refahiyol Hükümetinin –esas olarak RP kanadının– uygulamalarının Anayasal düzenin laiklik ilkesini tehdit ettiği savını güçlendirdi ve bu savın kamuoyunda temel mesele olarak ele alınmasına yol açtı.

Bu olguların en çok dikkat çekenlerinden biri, Ocak sonuna doğru, Başbakan Erbakan’ın tarikat ve cemaat liderlerini iftar yemeğinde Başbakanlık konutunda ağırlamasıydı. Bu toplantıya laisist kesimlerin gösterdiği tepkilerin, 27 Ocakta ordu kuvvet komutanlarının Gölcük’te yaptığı rutin dışı toplantıda konu edildiği duyuruldu. Bu toplantı, ordunun, RP’yi ‘resmen’ laiklik karşısında bir tehdit olarak algıladığına dair ilk güçlü işaretlerden biriydi. (7 Şubatta da bir başka yüksek dereceli atanmışlar heyeti olan üniversite rektörleri toplantısında, “Atatürk ilke ve inkılapları ile laiklik karşıtı girişimler” hakkında endişe dile getirildi.) 1996’nın son gününde Ankara Sincan’da RP’li belediye tarafından düzenlenen –bütün dünyada radikal İslamcılar tarafından 1979’dan beri yılbaşına alternatif olarak kutlanagelen– “Kudüs Gecesi”nin görüntülerinin Şubat ayında televizyonlara yansımaları da geniş bir kampanyaya yol açtı. İran’ın Ankara Büyükelçisinin bu toplantıda “uluslararası İslam mücadelesi/devrimi” bakış açısından yaptığı hamasi konuşmanın yanı sıra Hizbullah ve Hamas gibi silahlı mücadele yürüten radikal İslamcı örgütleri destekleyen temsil ve tezahüratlar, “Kudüs Gecesi”nin rejim karşıtı bir gösteri olarak damgalanmasını getirdi. 3

Şubatta Sincan’da bu olayla ilgili röportaj yapmaya çalışan televizyon muhabiri Işın Gürel’in (ayrıntılı bilgi için bkz. “İletişim Özgürlüğü”) İslamcılar tarafından saldırıya uğraması (Haziran ayında “Kudüs Gecesi”yle ilgili dava sırasında da sanıkların yandaşları gazetecilere saldırdı), ardından askeri birliklerin Sincan’dan tanklarla –bu olayla resmen bir bağlantı kurulmasa da– tamamen olağandışı bir geçiş yapması, gerilimi yükseltti.

Bu olayın ardından 4 Şubat günü sabah saatlerinde Etimesgut Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümen Komutanlığına bağlı zırhlı araçlar, Sincan içinden geçerek gövde gösterisi yaptı. Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız da, dönemin İçişleri Bakanı Meral Akşener tarafından görevden alındı.

Ankara DGM Savcılığı da soruşturma açtı. Soruşturma çerçevesinde Bekir Yıldız, Sincan Belediyesi Kültür Müdürü Avni Yazıcıoğlu, Kültür Müdürlüğü görevlileri Selçuk Öz, Osman Özüpek, Duran Özdemir, Mustafa Akbeyaz, Nuri Niyazioğlu, Burhan Polat, Mükremin Kılıç, Alim Çiçekli, Selam gazetesi yazarı Nureddin Şirin, Şubat ayı içinde gözaltına alındı. Nureddin Şirin’in Kudüs Gecesinde salona asılan Hizbullah önderlerinin posterlerini sağladığı iddia edildi.

Gözaltına alınanlar, 13 Şubat günü Ankara DGM’ye sevk edildi. Nuri Niyazioğlu’nu yaşı 18’den küçük olduğu için serbest bırakan Ankara DGM, Bekir Yıldız, Avni Yazıcıoğlu, Selçuk Öz, Osman Özüpek, Duran Özdemir, Mustafa Akbeyaz, Burhan Polat, Mükremin Kılıç, Alim Çiçekli ve Nureddin Şirin’i tutukladı.

Ankara DGM Savcılığının, 10'u tutuklu, 11 sanık hakkında Mart ayı başında açtığı davada, eski Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın, "yasadışı örgüte yardım" (TCY 169), "halkı sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça kışkırtmak" (TCY 312/2) suçlamalarının yanı sıra "Terörle Mücadele Yasası"nın 5. maddesi uyarınca, 6 yıldan 12 yıla kadar; Nureddin Şirin'in ise, "yasadışı örgüt üyeliği" (TCY 168/2) suçlamasıyla ve "Terörle Mücadele Yasası"nın 5. maddesi uyarınca 19 yıldan 31 yıl 6 aya kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Diğer sanıklar Avni Yazıcıoğlu, Mükremin Kılınç, Osman Özüpek, Duran Özdemir, Selçuk Öz, Mustafa Akbeyaz, Burhan Polat, Alim Çiçekli ve Nuri Niyazioğlu hakkında da 4 yıl 6 ayla 7 yıl 6 ay arasında hapis cezası istendi.

Dava, 10 Nisan günü Ankara DGM'de başladı. "Kudüs Gecesi"nde sergilenen ve Filistin halkının mücadelesinin anlatıldığı tiyatro oyununda rol alan Mustafa Akbeyaz, Alim Çiçekli, Burhan Polat ve Selçuk Öz'ün tahliye edildiği duruşmada savunmasını yapan Yıldız, konuşmasında yer alan "laiklere zorla ilaç enjekte edileceği" sözlerini "esprî mahiyetinde" söylediğini; 3 yıl önceki seçim kampanyasında da, kadınlara "Sizi kara çarşafa büründürceğiz" diye "esprî yaptığını" anlattı.

Dava 15 Ekim günü sonuçlandı. Ankara DGM, belediye başkanının da dahil olduğu sanıkları, "terör örgütlerinin propagandası" ve "halkı din ve mezhep ayrılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik"ten suçlu buldu. Selam gazetesi yazarı Nureddin Şirin'e 17 yıl 6 ay hapis cezası verildi.

Söz konusu dönemde RP ayrıca, Kayseri il örgütü bünyesinde oluşturulduğu anlaşılan üniformalı parti grubu nedeniyle hukuki takibata uğradı. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı 31 Ocakta RP'yi Kayseri il yönetimini görevden alması için uyarırken, parti hakkında kapatma davası açılacağına ima etti. Bu olgu, RP'nin paramiliter örgütlenme potansiyeline ilişkin iddiaları, tartışmaları tahrik etti. Şubat ortasında, RP'nin, yasal açıdan edinme ve taşıma kolaylığı bulunan pompalı tüfek vb. ile 50 bin taraftarını silahlandırmak üzere örgütlendiğine dair iddialar, resmi kaynaklar tarafından medyaya iletilti.

Aynı dönemde RP'nin Ramazan ayı vesilesiyle giriştiği bazı uygulamalar sivil inisiyatifler tarafından da dava konusu yapılmıştı. Ocak ayı içinde Bartın Adliyesi Yazışları Müdürü Abdurrahman Güzelgün'ün, Ramazan ayında mesai saatlerinin iftar vaktine göre düzenlenmesine dönük Başbakanlık Genelgesinin iptali için açtığı davada, Danıştay tarafından yürütmenin

durdurulması kararı vermiş, ardından genelge iptal edilmişti. Şubat ayı başında da İş ve İşçi Bulma Kurumunda oruç tutmayan memurlara öğle yemeği verilmemesi karşısında, Tüm Sosyal-Sen dava açtı.

28 Şubat MGK toplantısı, bu gibi olguların birikimi, kamuoyunda/medyada yoğunlaşan tartışmalar ve özellikle -bu tartışmaları da teşvik eden- ordu yetkililerinin eleştirel açıklamaları sonucunda beklendiği üzere, hükümetle askeri kanat arasında bir hesaplaşmaya sahne oldu. Askeri kanadın ultimatoma niteliğindeki tespit ve talepleri, MGK bildirisiyle kamuoyuna duyuruldu; bu bildiri, 1 Martta, alınması gereken önlemlerle ilgili ikinci bir bildiriyle pekiştirildi.

Muhalefetteki siyasi partiler, bu uyarıları, "hükümetin çekilmesini gerektirecek ağırlıkta bir uyarı" olarak yorumladılar. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal "tavsiye değil bildirim", ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz "suç duyurusu" tanımını yaptı. DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ise MGK'nin/ordunun politik müdahalesini rejim çerçevesi içinde normalleştiren bir açıklama yaparak, ordunun "darbe söylentilerine son verdiğini" söyledi. Sendikalar ve sivil toplum örgütlerinin büyük çoğunluğu, 28 Şubat bildirisine ve MGK/ordu inisiyatifine hararetle bir destek verdiler. Hatta Türk-İş Genel Sekreteri Şemsi Denizler 2 Martta, "eğer darbe gerekiyorsa, destekleriz" diyecek kadar ileri gitti. Başta İHD olmak üzere az sayıdaki muhalif ve sol/sosyalist eğilimli sivil toplum örgütü ise, bildirinin içeriğini bir kenara bırakarak, ilkesel açıdan, MGK'nin politik temsil ve karar süreçlerinin üstünde yer alan mütehakkim konumunu ve demokratik meşruiyetten yoksunluğunu sorguladılar.

RP yöneticileri, 28 Şubat sonrası günlerde, hatta haftalarda bu ultimatoma geçiştirmeye çalıştılar. MGK toplantısının gündeminin "rutin" olduğu ve hükümetle ordu arasında "mükemmel bir uyum bulunduğu" doğrultusunda açıklamalar yaptılar. Zaten toplantı öncesinde de RP'li bakanlar ortamı yumuşatma çabalarına girişmişler; örneğin Adalet Bakanı Şevket Kazan, kendisini ziyaretleri sırasında, bazı komutanların hükümet karşıtı açıklamalarını yeren bir bildiri okumak isteyen Hukukçular Derneği yöneticilerini tersleyerek susturmuştu. DYP yönetimiye, MGK'nin "uyarılarının" kendilerini değil sadece RP'yi ilgilendireceğini öne sürerek savunmaya geçtiler.

RP lideri Erbakan, ancak Mart sonlarında, 28 Şubat kararlarının içerikleriyle ilgili bazı örtülü eleştiriler dile getirmeye başladı. Bunun öncesinde, 11 Martta RP'li TBMM Başkanvekili Yasin Hatipoğlu, Genelkurmay 2.

Başkanı Çevik Bir'e ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya'ya hitaben yazdığı bir şiirle, bu "generallerin şeriatçılık tehlikesinin PKK'den daha önemli olduğu yolundaki görüşlerine olan tepkisini" dile

getirdi. Bunun üzerine komutan Erkaya, Hatipoğlu aleyhine tazminat davası açtı ve mahkeme, Temmuz başında verdiği kararla Hatipoğlu'nu 3 milyar TL tazminata mahkûm etti.

MGK Bildirisi

- Anayasamızda Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine Anayasanın 4. maddesi ile teminat altına alınan laiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, bunun korunması için mevcut yasalar hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.
- Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığına devri sağlanmalıdır.
- Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle Cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ültü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından:
 - a) 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurtta uygulamaya konulmalı.
 - b) Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü, milli eğitim kuruluşlarımız, Tevhid-i Tedrisat Kanununun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.
- İrticai faaliyetleri, disiplinsizlikleri veya yasadışı örgütlerle irtibatları nedeniyle Türk Silahlı Kuvvetlerinden (TSK) ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdamı ile teşvik unsuruna imkan verilmemelidir.
- Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli, toplumun demokratik, siyasi ve sosyal hukuk düzeninin zedelenmesi önlenmelidir.
- Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan dini tesisler belli çevrelere mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa, bunlar Diyanet İşleri Başkanlığınca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makam-lar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.
- İrticai faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askeri Şûra kararları ile 'TSK'den ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'yi dine karşıymış gibi göstermeye çalışan bazı medya gruplarının silahlı kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayınları kontrol altına alınmalıdır.
- TSK'ye aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları, bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında da uygulanmalıdır.
- Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körtüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak ve milletimizin düşmanca kamplara ayrılmasına yol açacak tehlikeli faaliyetler yasal ve idari yollarla mutlaka önlenmelidir.
- Anayasa, Siyasi Partiler, Türk Ceza ve bilhassa Belediyeler Yasasına aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa sürede sonuçlandırılmalı ve bu tür olayların tekrarlanmaması için önlemler alınmalıdır.
- Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağdışı bir görünüme yöneltmek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır.
- Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.
- Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalı, kanunla verilmiş yetki dışında kurban derisi toplattırılmamalıdır.
- Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve bu tür yasadışı uygulamaların ulaşabileceği vahim boyutlar dikkate alınarak, yasa ile öngörülmemiş korumalar kaldırılmalıdır.
- Ülke sorunlarının çözümünü "Millet kavramı yerine ümmet kavramı" bazında ele alarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir.
- Atatürk'e karşı yapılan saygısızlıklar ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir.

28 Şubat kararları, kamusal hayattaki denetimin sıkılaşmasına ve ordunun etki ve denetim sahasının olağanüstü genişlemesine yol açtı. (Bu konu aşağıda ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.) Mart-Nisan döneminde 28 Şubat kararlarının/talimatlarının uygulanmasıyla ilgili gelişmeler şöyle özetlenebilir:

20 Martta RP'nin paramiliter güç oluşumunda yararlandığı söylenen pompalı tüfeklerin bulundurulmasını ciddi biçimde kısıtlamaya dönük bir yasal düzenleme önerisi, TBMM Tarım-Orman ve Köy İşleri Komisyonunda reddedildi. (Bunda silah üreticilerinin baskısı etkili oldu.)

Martin ikinci yarısında Ankara'da yasal denetim dışında çalıştığı belirlenen 4 Kuran Kursu kapatıldı; Nisanda Bursa, Kayseri ve Zonguldak'ta bazı kaçak Kuran Kursları kapatıldı, kapatma işlemleri giderek bütün illere yayıldı. Haziran sonu itibarıyla resmi verilere göre, 28 Şubattan sonraki 4 aylık dönemde ülkede 178 Kuran Kursu kapatıldı.

Erzurum Valiliği, 29 Nisanda memurları, kılık-kıyafette ilgili yasa ve yönetmeliklere uymaları için uyardı. Benzeri uyarılar başka illerde ve özellikle -Erzurum gibi- muhafazakâr-dindar eğilimlerin güçlü olduğu illerde de yapıldı.

Ancak MGK'nin kılık-kıyafet denetiminin sıkılaştırılması yönündeki talebi ya da baskısı, bizzat idari bürokrasi içinde bir eleştiriyle ve dirençle de karşılaştı. 14 Nisandaki valiler toplantısında Nevşehir Valisi Şinasi Kuş, mülki amirlere kılık-kıyafet yasalarına uyulmasını denetleme görevi veren genelgeyi "uygulayamayacağını" söyleyerek, görevden alınmayı istedi. Kuş, "Yıllardır devlet bize zulmediyor" diye propaganda yapan PKK'lilerin bu uygulamayı fırsat bileceği" görüşünü öne sürdü. 16 Mayıs'ta da Kayseri Valisi Mevlut Çetinkaya "insanların inançları ile resmi mevzuat arasında kaldığından" yakınlıkla, "devrim kanunları"nın özüne dokunulmadan güncelleştirilmesi gerektiğini söyledi.

Aynı hoşnutsuzluk ve direnç, milli eğitim bürokrasisi içinde de görüldü. Örneğin Mart sonlarında, Kırşehir'de öğretmenlik stajını türbanıyla yapmak isteyen öğrencileri engelleyen lise öğretmen Emel Bilici, okul müdürünce tartaklandı ve bunun üzerine bunalıma girerek intihara teşebbüs etti. Bu olgu aynı zamanda, 28 Şubatın öngördüğü denetim ve disiplin uygulamalarının kişiler üzerinde yarattığı basınç atmosferi yanında, eğitim bürokrasisinde -özellikle taşrada- yıllardır yerleşen baskıcı, hiyerarşik, muhafazakar kurum kültürünün dikkat çekmesine yol açtı.

Kurban bayramına 15 gün kala, kurban derilerinin sadece Türk Hava Kurumu tarafından toplanabileceğine ilişkin bir İçişleri Bakanlığı genelgesi yayımlandı.

Bazı DGM savcıları, yargının "şeriata karşı kanuni araç eksikliğinden" yakınlıkla, TCY 163. maddesinin (bkz. "Düşünce Özgürlüğü") kaldırılmasından doğan "boşluğun" doldurulması gerektiği doğrultusunda bir dizi açıklama yaptılar. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş da, 5 Martta, parti kapatmayla ilgili mevzuatın "elverişsizliğinden" yakınlıkla bir demeç verdi.

Bu yakınlıklara rağmen, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, RP yönetimine karşı bazı hukuki girişimlerde bulundu. 9 Nisanda RP lideri Erbakan'ın 4 sene önce bir Mısır gazetesine verdiği "laiklik ve Atatürk karşıtı" demeçle ilgili soruşturma açan Başsavcılık, 16 Nisanda da, Erbakan'ın korumalığını yapan "Sakaryalılar Grubu" hakkında, Siyasi Partiler Yasasının özel korumayı yasaklayan 94. maddesine aykırılıktan soruşturma başlattı.

RP'nin kriminalizasyonuna dönük bu uygulamaların bizzat RP ağırlıklı bir hükümet tarafından yürütülüyor olması, buna karşılık ordunun/MGK yönetiminin bunları yeterli bulmaması ile kronikleşen politik gerginlik, 26 Nisandaki MGK toplantısı öncesinde yoğunlaştı. Buna, Erzurum Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Osman Özbek'in 21 Nisanda Artvin'de bir toplantıda yaptığı son derece sert açıklama yol açtı. İslamcı bir tiyatro topluluğunun rejim karşıtı propaganda yaptığını düşündüğü "Bir Hak Düşmanı" adlı oyunu Erzurum'da sahnelemesine tepki gösteren Özbek, Erbakan'ın Hac'da Suud ailesinin konuğu olmasıyla ilgili "dış bağlantı" ithamlarında bulundu ve "PKK'yle nasıl mücadele ettiyse bunlarla da öyle mücadele edeceğini" söyledi. RP yetkililerinin, göreviyle ilgili olmayan siyasi nitelikli demeç verdiği gerekçesiyle Osman Özbek'i şikayetine karşılık, Genelkurmay Başkanlığı, soruşturmaya gerek olmadığını duyurdu. Bunun üzerine Adalet Bakanı Kazan, Artvin Savcılığına genelle ilgili soruşturma talimatı verdi; savcılık, 8 Mayıs'ta görevsizlik kararı aldı.

MGK'nin bu şekilde gerginleşen, kutuplaşan bir politik atmosferde yapılan 26 Nisan toplantısı, asker kanadın, hükümetin 28 Şubat kararlarını "yeterince enerjik bir şekilde uygulamadığına" ilişkin sert eleştirileri ve bu kararların altını çizen, yine ultimatö niteliği taşıyan bir bildiriye dikte etmesiyle sonuçlandı.

MGK'nin 26 Nisan toplantısından sonra RP ağırlıklı Refahiyol hükümeti ve özellikle RP üzerindeki basınç artmaya başladı. Bu toplantı öncesinde bakanlıktan istifa

eden DYP'li Yıldırım Aktuna ve Yalım Erez başta olmak üzere, 28 Şubat kararlarını onaylayan DYP'liler, hükümeti düşürmeye dönük girişimlere yöneldiler. Mayıs ayı ortasında, MGK'nın tavrının sertleşmesine ve DYP içinde bu doğrultuda başgösteren bölünmeye paralel olarak, 28 Şubat kararlarını destekleyen sivil toplum örgütleri lobi faaliyetlerini artırdılar. DİSK, Türk-İş, TESK, TİSK ve TOBB gibi örgütler, "Sivil İnisiyatif" adı altında biraraya gelerek hükümete karşı sistemli bir muhalefete başladılar.

Bu girişimlere karşılık, önce hükümetin DYP kanadı sertleşti. Mayıs başında, DYP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'in, kuvvet komutanlarını emekliye sevk etmeyi tasarladığı söylentisi yayıldı. Ancak Türkiye'de hükümet-ordu ilişkilerinde hiç görülmemiş olan böyle bir tasfiye hareketi gerçekleşemedi.

RP Genel Başkanı Erbakan ise, 26 Nisandan sonra da bir süre daha, orduya atfedilen görüş ve tutumların gerçeği yansıtmadığı doğrultusunda açıklamalar yapmayı sürdürdü. Hatta "Türkiye'de demokrasinin en büyük savunucusu ve koruyucusu bizzat Silahlı Kuvvetlerin kendisidir" (16 Haziran) dedi. RP yöneticilerinin uzun müddet "askeri müdahale" gerçeğiyle değil "askeri müdahale"den söz edilmesiyle mücadele etmelerinin tipik bir örneği, Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın 9 yazı-haber ve 1 karikatürle ilgili olarak, 9 Mayıs'ta "darbe kıskırtıcılığı" gerekçesiyle soruşturma başlatması oldu.

Ancak Mayıs başında bazı RP'li milletvekillerinin çıkışları, 28 Şubat politikası ve ordu ile RP arasında o zamana dek görülmemiş bir cepheleşmeyi meydana getirdi. 8 Mayıs'ta RP Urfa Milletvekili İbrahim Halil Çelik'in yaptığı açıklama, RP'nin politik olarak gayrimeşrulaş(tırıl)masına giden yolda önemli bir eşik oldu. Çelik, şöyle demişti: "RP iktidarında halka rağmen inananların üzerine gidip İmam Hatipleri kapatmaya kalkarsanız kan dökülür. Ülke kan gölüne döner. Cezayir'den beter olur. Hatta Fransız Devrimi olur. Kan dökülecek, ben bunu istiyorum, demokrasi böyle gelecek. Fıstık gibi olacak." Gerek bu açıklama gerekse RP Bitlis milletvekili Zeki Ergezer'in "kahraman milletimiz, çocuklarını emperyalizmin arzusuna hizmet etmemek için orduya göndermiyor" sözü hakkında Ankara DGM soruşturma açtı. Bir hafta kadar sonra Genelkurmay Başkanlığı da, bu milletvekilleri hakkında suç duyurusunda bulundu. 11 Mayıs'ta, Çalışma Bakanı Necati Çelik hakkında, İstanbul'un Sultanbeyli ilçesinde RP'li belediye yönetimine karşı sembolik bir tavır olarak belde merkezinde büyük bir Atatürk anıtı yaptıran Tuğgeneral Doğu Silahçıoğlu'nun şahsında orduya

hakaret ettiği gerekçesiyle Genelkurmay Başkanlığının yaptığı suç duyurusu işleme kondu (Çelik, Silahçıoğlu hakkında "omzu kalabalık, silahlı adam, zorba..." gibi ifadeler kullanmıştı). Genelkurmay Başkanlığı, 4 Haziranda RP Rize Milletvekili Şevki Yılmaz hakkında Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanuna muhalefet ve "TSK'yi alenen tahkir ve tezyif" iddiasıyla suç duyurusunda bulundu. 7 Haziranda da, Ankara Milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan hakkında yine bir konuşması gerekçe gösterilerek suç duyurusu yapıldı.

Genelkurmay Başkanlığının bir dizi RP'li milletvekili hakkında art arda suç duyurularında bulunmasının ardından, Haziranda, ordunun Kuzey Irak topraklarında yürüttüğü "Çekiç Güç" harekâtı sırasında, PKK-İran ve dolayısıyla PKK-RP bağlantısına ilişkin iddialar ortaya atıldı. Böylece RP, uzun süredir bir numaralı tehdit unsuru olarak algılanan PKK ile irtibatlandırılmış oldu. (RP'nin "dış bağlantıları" zaten Marttan beri tartışma konusu ediliyor ve yine Türkiye'nin yerleşik politik kültüründe etkili bir kriminalizasyon izleği olan "dış kaynaklı" ithamının altı çiziliyordu.) Martta İmam Hatip Lisesi mezunlarının RP tarafından Mısır'daki El Ezher Üniversitesine sevk edildiği iddiası, Mayıs başında da Libya lideri Muammer Kaddafi'nin, kendi yönetimindeki Uluslararası İslam Halk Komutanlığına Necmettin Erbakan'ın üye olduğu şeklindeki açıklaması ve RP'nin yine Libya'daki Uluslararası İslama Çağrı Cemiyetinden 500 bin dolar yardım aldığı iddiası, soruşturma konusu oldu.

Politik düzlemdeki gerilimlerin yanında 28 Şubat kararlarının ardından uygulamada, kılık-kıyafet yasa ve yönetmelikleriyle ilgili denetimler sıkılaştırıldı: 13 Mayıs'ta İstanbul'un Fatih ilçesinin Çarşamba mahallesinde sarıklı-cübbeli gezen 6 kişi gözaltına alındı. Haziranda da, Çarşamba mahallesinde bu tür gözaltına almalar oldu. 19 Mayıs "Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı" törenleri sırasında Konya'da stada Atatürk posterleri asılmaması ve İmam Hatip okullarıyla ilgili sloganlar atılması nedeniyle tertip komitesi, öğretmenler ve öğrenciler hakkında soruşturma açıldı. Urfa'da da, törenlerde Atatürk'le ilgili bir fotoğraf, gösteri vb. olmaması nedeniyle, muhafazakar görüşleriyle bilinen Vali hakkında ithamlar ortaya atıldı. Haziran ortasındaki il asayiş toplantısında Vali Şahabettin Harput'a, Mustafa Kemal Anıt Çeşmesini onartmadığı, türbanlı öğretmenlerin derslere girmesine göz yumduğu gibi suçlamalar yöneltildi.

Politik tecride uğrayan hükümetin 18 Haziran akşamı istifasını sunmasıyla, 28 Şubat sürecinde bir arasonuç

alınmış oldu. Hükümetin düşmesinin ardından, birçok DYP milletvekili, RP ve DYP'yi içermeyen bir hükümet formülünü kolaylaştırmak amacıyla partilerinden istifa etti. Haziran sonunda, 197 sivil kuruluşun bir araya geldiği "Sivil Toplum Kuruluşları Birliği", ANAP, DSP ve DYP'den kopanların kurduğu DTP'nin kurulması planlanan yeni koalisyon hükümetine, "8 yıllık kesintisiz eğitimin yasalaştırılması, irticaya karşı topyekun mücadele" (bunun yanında "Siyasi Partiler Yasasının demokratikleştirilmesi, yargının bağımsızlığının sağlanması, devletin çetelerden temizlenmesi") talebiyle destek verdi.

Ordu/MGK yönetiminin 28 Şubat kararlarıyla ilgili hassasiyeti, yeni hükümet döneminde de sürdü. 30 Ağustos'ta emekli olan kuvvet komutanları devir teslim törenlerinde, ordunun 28 Şubat programına ilişkin kararlılığını vurgulayan sert ve hamasi konuşmalar yaptılar. Bu dönemde ANAP-DSP-DTP (ANASOL-D) hükümeti, zaman zaman 28 Şubat kararlarını yeterince enerjik bir biçimde uygulamadıkları gerekçesiyle askeri yetkililerce eleştirildi. 10 Eylül'de askeri bir heyetin Başbakan Mesut Yılmaz'ı ziyaretinin ardından, askerlerin yeni hükümeti de 28 Şubat programını "daha kararlı bir şekilde uygulaması" için sıkıştırdığı anlaşıldı. İzleyen aylarda, Başbakan, "irticai faaliyetlerin kontrol altında olduğunu" ve "özel bir çalışmaya gerek olmadığını" savunurken, ordu çevreleri ısrarla "tehdidin devam ettiği" mesajını yaydılar. 25 Eylül'deki MGK toplantısından sonra yapılan resmi açıklamada da, "irtica tehdidinin devam ettiği" vurgulandı. Bu toplantıda MGK Genel Sekreterliği, eski 163. maddeyi ikâme edecek bir yasal düzenleme olarak "Din ve Vicdan Hürriyetinin Korunması ve Kötüye Kullanılmasının Önlenmesi Hakkında Kanun"u hükümete empoze etti, ancak hükümet fazla sert bulduğu bu yasanın TBMM gündemine getirilmesine karşı koydu. 25 Aralıkta, 28 Şubat kararlarının uygulanması için, İçişleri, Adalet, Milli Eğitim, Maliye, Dışişleri bakanlıkları müsteşarları ile Emniyet Genel Müdürü, Diyanet İşleri Başkanı ve Vakıflar Genel Müdürünün yer alacağı bir "Başbakanlık Takip Kurulu" oluşturuldu.

ANASOL-D hükümeti, beklenebileceği gibi, 28 Şubat kararlarını daha sıkı bir şekilde uygulamaya ağırlık verdi. Hükümetin ilk dört buçuk aylık döneminde 60 belediye hakkında açtığı İçişleri Bakanlığının soruşturmaları büyük ölçüde, RP'li belediyeleri hedefledi. Kasım ayı başında, Rize İmam Hatip Lisesi Mezunları Derneği "dine dayalı siyasi içerikli faaliyet gösterdiği" gerekçesiyle kapatıldı. Ağustos sonunda 135 öğretmen, "şeriatçı" oldukları gerekçesiyle Milli Eğitim Bakanlığı

tarafından görevden alındılar. Eylül'de, SSK hastanelerinde daha önce kağıt üstünde kalan yönetmelik uygulanmaya başlanarak, 33 personel hakkında işe türbanlı geldikleri gerekçesiyle soruşturma başlatıldı. Ekimde, Mersin Eğitim İl Müdürlüğü, özel sürücü kurslarına başörtülü-sakallı fotoğraf verenlerin başvurularını reddetti.

Hükümetin yanısıra, bu dönemde özellikle YÖK, 28 Şubat kararlarını enerjik bir şekilde uygulamaya yöneldi. 31 Ekimde toplanan YÖK Rektörler Komitesi, "üniversitede türbana müsamaha gösterilmemesi gerektiği" doğrultusunda bir muhtıra yayımladı. 16 Aralıkta, "irticai faaliyetlere göz yumdukları" düşünülen Harran Üniversitesi Rektörü Servet Armağan ve Kırıkkale Üniversitesi Rektörü Beşir Atalay görevden alındı.

Erbakan, ancak hükümetin istifasından sonra ordu ve ordunun siyasete müdahalesiyle ilgili tepkilerini dillendirmeye başladı. RP yöneticileri, özellikle "irtica tehdidi"nin PKK ile eş tutulmasını şiddetle eleştirdiler. Örneğin Kasım ayı başında PKK'nin Karadeniz'e yayıldığı yolundaki haberlerin çıkması üstüne Çalışma eski Bakanı Necati Çelik, "hani PKK tehdit unsuru olmaktan çıkmıştı" diyerek, MGK ve hükümeti "gerçek tehditler ve güvenlik sorunlarında duyarsızlık"la itham etti. Kasımdaki TBMM Plan-Bütçe Komisyonu görüşmelerinde RP'li üyeler Genelkurmay Başkanlığının Milli Savunma Bakanlığına (MSB) bağlanması görüşünü dile getirdi. RP'nin tepkisinin toplamı ve ölçüsü itibarıyla yine de sınırlı kalması, kapatma davasının –ve bu davanın simgelediği, rejim dışına itilme durumunun– yarattığı baskı ve tedirginlikle açıklanabilir. Buna karşılık DYP yönetimi, kapanma tehdidi altındaki RP'nin seçmen tabanına nüfuz etmeyi de düşünerek, ANASOL-D hükümeti dönemine damgasını vuran 28 Şubat politikasına ve ordunun politikaya müdahalesine sembolik düzeyde daha sert tepki gösterdi. Hatta DYP ile ordu yönetimi arasında ciddi bir zıtlasma ortaya çıktı. Bu gerginliği tırmandıran olay, Temmuz başında, Emniyet İstihbarat Daire Başkanı Vekili Bülent Orakoğlu'nun emir verdiği polis kökenli bir onbaşının Deniz Kuvvetleri Karargahında "irtica ile ilgili çok gizli bir belgeyi" çaldığı iddiasının ortaya atılması oldu. Bunu, Orakoğlu'nun ordu içinde polis adına istihbarat çalışması yaptığına ilişkin iddialar izledi. Orakoğlu, daha önce söylediği "Türkiye'de darbe yapmak artık eskisi gibi kolay değil. Çünkü 170 bin kişilik silahlı polis gücü var" sözleriyle tanımiyordu. Bu sözler ve polis imkânlarının/kadrolarının orduya karşı kullanılması, ordunun rejim içindeki özel konumu ve ülkedeki silahlı güç tekeli olma ayrıcalığıyla ilgili

hassasiyetini depreştirdi. Temmuzda, DYP milletvekili ve eski İçişleri Bakanı Meral Akşener'in, ordu içinde irtica tehdidiyle mücadele için oluşturulan "Batı Çalışma Grubu"nun yasadışı olduğu ve darbe hazırlığı içinde bulunduğu açıklaması ordu-DYP gerginliğini körükledi. Genelkurmay Başkanlığı, Akşener hakkında "orduya hakaret, suç sayılan fiili övme ve casusluk suçuna azmettirme" iddiasıyla suç duyurusunda bulundu.

RP'nin Kapatılması

28 Şubat sürecinin doruğu, RP hakkında açılan kapatma davası oldu. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı 11 Nisanda, RP'nin laikliğe aykırı faaliyetleri nedeniyle kapatılmasıyla ilgili Ankara DGM Savcılığınca yapılan başvuruyu işleme koydu. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, 21 Mayıs'ta kapatma davasını açtı ve RP'ye tebligatın yapıldığı gün, 23 Mayıs'ta bir basın toplantısı ile iddianamesinin ana hatlarını açıkladı. RP'liler, iddianameyi yargıya gelmeden açıkladığı ve basını tahrik ettiği suçlamasıyla Savaş aleyhine dava açtılar.

Bu davada Anayasa Mahkemesi bir partiyi ilk kez Siyasi Partiler Yasasına (SPY) değil doğrudan Anayasaya muhalefetten yargıladı. Bu usul farkının en önemli pratik sonucu, parti kapatılınca, yöneticilerin istifa etmek ya da partiden ihraç edilmeleri halinde siyaset yasağından kurtulmaları oldu (bkz. "Örgütlenme Özgürlüğü").

Dava hazırlık çalışması sürerken, Temmuz ayında, Genelkurmay bünyesinde irtica tehdidiyle mücadele için oluşturulan "Batı Çalışma Grubu"nun (BÇG), RP'nin kapatılması davasıyla ilgili Anayasa Mahkemesine rapor verdiği öğrenildi. RP yöneticilerinden Abdullah Gül, bununla ilgili olarak iddianamenin fiilen askerler tarafından hazırlandığını söyledi, Vural Savaş ise, bu açıklamayla ilgili suç duyurusunda bulundu.

Haziran başında RP SPY'de demokratikleştirici değişiklik hazırlıklarına girdi. 7 Haziranda TBMM'ye sunulan yasa teklifi kabul edilmedi. Bu kanun teklifi, gerçekten demokratikleştirici bir nitelik taşıyan içeriğini olumlu bulan -parlamento içi ve parlamento dışı- kesimlerce de, yıllardır bu konuda bir girişimde bulunmayan RP'nin pragmatist ve samimiysiz bir hamlesi olarak değerlendirildi.

RP, 4 Ağustosta Anayasa Mahkemesine ön savunmasını sundu. Davanın, Anayasaya değil SPY'ye dayanarak açılması gerektiğine ilişkin usul itirazı yanında; dava içeriğiyle ilgili olarak, milletvekillerinin parlamentodaki konuşmalarının dokunulmazlık koruması altında olduğu

vurgulandı ve esas olarak, AİHS ve diğer uluslararası insan hakları sözleşmelerine atıf yapıldı. RP, son savunmasını 6 Ekimde verdi. SPY'de değişiklik teklifiyle ilgili pragmatizm ve samimiysizlik şüphesi burada da kendini gösterdi, RP'nin daha önceki parti kapatma davalarında duyarsız kalmış olmasının, onun bu dava ve iddianameyle ilgili ilkesel itirazlarını ciddi biçimde zayıflatmış eleştirisi, değişik politik kesimlerden görüş sahipleri tarafından dile getirildi.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 5 Ağustosta esas hakkında mütalaasını Anayasa Mahkemesine göndermesiyle, bu önemli davada 1998 yılı başına kadar sürecek olan bekleme safhasına geçildi. Bu aşamada Başsavcı Vural Savaş, 8 Ağustosta yaptığı açıklamada, ABD ve bazı Batı ülkeleri temsilcilerinin, RP'ye dönük kapatma davasına insan hakları normları açısından getirdiği eleştirilere, "ben sömürge idaresi altında olan bir devletin değil T.C.'nin başsavcısıyım" karşılığını verdi. Savaş, "Yakında yeni bir bacakları olacak. Sanırım Claudia Roth da gelip RP'nin kapatılması davası için birtakım girişimlerde bulunacak" dedi. Bu tutum, Türkiye'de yüksek yargı mercilerinin uluslararası hukuk normları ve bu normlarla ilgili uluslararası denetime bakış açılarını gösteren bir örnek teşkil etti.

Politik ve Toplumsal Denetimin Olağanlaşması, Ordunun İnisyatifinin Genişlemesi

28 Şubat sürecinin en önemli sonucu, politik ve toplumsal hayatta devlet denetiminin sıkılaşması, yaygınlaşması, meşrulaşması oldu. Bu denetim faaliyetlerinde, askeri otorite ve askeri birimler doğrudan rol üstlendi.

Söz konusu denetimin yasal çerçevesi, 9 Ocakta yayımlanan "Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği" ile oluşturulmuştu. Yönetmeliğe göre, "Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü ile hedef ve menfaatlerine yönelik hasmane tutum ve davranışların...", "ağır ekonomik bunalımların..." vuku bulması gibi muğlak, geniş yorumlanmaya açık "kriz halleri"nde, resmen Başbakanlığa bağlı olarak, ama MGK bünyesi içinde kurulan Kriz Yönetim Merkezi, geniş açıklıkla tanımlanmamış yürütme yetkilerine sahip olacaktı. Kamuoyunda fazla ilgi çekmeyen, üstünde durulmayan bu yönetmelik, İHD, Mazlum-Der ve İstanbul Barosu tarafından "üstü örtülü darbe" olarak teşhis edildi; bazı yazarlar "kesintisiz darbe rejimi"nin kurulması ve "Başbakanlığın/sivil hükümetin MGK'ye ve askeri otoriteye bağlanması" yorumunu yaptılar. Bu Yönetmeliğe bağlı olarak 31 Ocakta

–Başbakan Necmettin Erbakan tarafından– “MGK Genel Sekreterliğinin 1997 Yılı Yurtiçi Tetkik Gezileri/ Görevleri” başlığıyla yayımlanan genelgeyle, “MGK kararları ve bunlara ilişkin ilgili bakanlıklarda, kamu kurum ve kuruluşlarında ve illerde yapılmakta olan uygulamaları yerinde görmek, yönlendirici ve koordine edici işbirliğinde bulunmak üzere... MGK Genel Sekreterliği ya da onun görevlendireceği personel, Başbakanlık adına tetkik gezileri yapmaya yetkili” kılındı. 14 Martta TBMM’ye gönderilen, Seferberlik ve Savaş Hali Yasa tasarısında, “savaş hali olmayan gerginlik ve buhran dönemlerinde de” seferberlik ve savaş hali uygulamasına geçilebilmesine olanak tanıyan değişiklik yapıldı. 28 Şubat sürecinde MGK’nin inisiyatifleriyle yürütülen politik ve toplumsal denetim faaliyeti, Başbakanlık Kriz Merkezi ve Yönetmeliğine dayandırılmamış olsa da, bu yasal-kurumsal hazırlığa yol açan zihniyet ve programatikten kaynaklandığı söylenebilir.

28 Şubat bildirisinin ardından, belirtilen uyarı ve hedeflerle ilgili, MGK ve ordunun koordine ettiği bir gözetim/denetim faaliyeti başladı. Bu faaliyeti ve “irtica tehdidine” karşı “harekâtı” yürütmek üzere Mart ayında, MGK’ye paralel olarak, Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde BÇG adıyla bir özel çalışma birimi oluşturulduğu Haziran ayında kamuoyuna yansdı.

Mayıs ortasında, subay ve astsubaylar, okul, yurt ve kurslarda irticai faaliyetlerle ilgili teftişlere başladılar. Haziran başında, Adalet Bakanlığı hakim adayı alımında başarılı olan 450 kişiden 100’ünün İmam Hatip Lisesi kökenli olduğunu saptayan MGK Genel Sekreterliği, Bakanlığa bu durumla ilgili duyduğu “kaygıyı” ilettili. 11 Temmuzda Genelkurmay, 80 validen 32’sinin Fetullah Gülen cemaatine yakın, 5’inin aktif RP yanlısı olduğunun tespit edildiğini duyurdu. 26 Temmuzda da, 849 kaymakamdan 300’ünün “irticayla bağlantılı” olduğu duyuruldu. Böylece Genelkurmay, idari bürokrasiyle ilgili fiilen bir teftiş mercii olarak hareket etti.

MGK, akademik faaliyetlerle ilgili olarak da bir teftiş faaliyetine başladı. Eylül başında MGK, yurtdışında eğitim gören öğrencilerin “araştırılması” için çalışma başlattı. Ekim ayında “irticai faaliyetler” ve “PKK yönlendirmesiyle düşülen tuzaklar” konusunda, doğrudan doğruya BÇG’ye bağlı görevlilerin, Sivas, Isparta ve Erzurum üniversitelerindeki öğretimin “irticai ve Atatürkçülük aleyhtarı” yanlarıyla ilgili çalışma yaptığı duyuruldu.

Söz konusu denetim “harekâtı” sırasında askeri birimlerin bir fişleme kampanyası başlattığı da ortaya çıktı. 28 Temmuzda, Yeniden Doğuş Partisi Genel Başkanı Hasan Celal Güzel, bir albayın ve Genelkurmay 2. Başkanı Çevik Bir’in imzalarını taşıyan fişleme emirlerini basına açıkladı. Bunun üzerine hakkında Genelkurmay tarafından hakkında suç duyurusunda bulunulan Güzel 4 Ağustosta “gizli belgeleri açıklama” suçlamasıyla gözaltına alındı; bir gün sonra tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Eylülde de, İstanbul Büyükşehirmece İlçe Jandarma Komutanlığının 1 Eylül tarihli yazısıyla bütün siyasi partilerin ilçe ve belde yönetim kurulu üyelerinin açık kimlik bilgilerini ve ikametgâh belgelerini talep ettiği ortaya çıktı. 5 Kasımda Jandarma Genel Komutanlığı, BÇG’nin gerek duyduğu bilgileri derlemek üzere birimlerine yolladığı formlardaki bölümlerin bir kısmının iptal edildiğini açıkladı; böylece fişleme faaliyeti açıklığa kavuştu. Söz konusu formlarda vatandaşların “aşırı sağ, aşırı sol, bölücü, PKK’li, Nurcu, Nakşibendi” vb. “tandansı”nın kaydedilmesi öngörüldüyordu.

MGK Genel Sekreterliği, Haziranda radyo ve televizyon yayınlarının denetlenmesi üstünde durmaya başladı ve Radyo Televizyon Üst Kurulundan (RTÜK) bu yönde çalışmalar yapmasını istedi. Bu çerçevede, RP’nin yarı-resmî televizyonu olarak görülen Kanal 7’nin kapatılmasını da talep etti. Ağustos ortasında, RTÜK’ün “şeriatçı yayınları izlemekte yavaş ve yetersiz kalmasından” yakınan Genelkurmay, şikayet konusu olan yayınlarla ilgili bizzat hazırladığı bant örneklerini RTÜK’e sundu. Kasımdaki MGK toplantısında askerler, RTÜK’ün DYP-RP ağırlıklı yapısından ve yeterince aktif davranmamasından şikayetlerini dile getirdiler ve RTÜK’ün üzerinde bir denetim kurumu oluşturulması fikrini ortaya attılar.

Yerel askeri birlik komutanları da her alandaki “irticai faaliyetler”le ilgili sürekli uyarılarda bulundu. Örneğin Burdur 58. Er Eğitim Tugayı komutanı Tuğgeneral Ali Rıza Selmanpakoğlu, Aralık ayı başında Burdur İmam Hatip Lisesi yöneticilerini, derse türbanla giren öğrencilerle ilgili olarak uyardı. Yerel düzeyde, Sarıkamış 9. Piyade Tümen Komutanının eşi Zeliha Uğursal’ın 13 Mayıs’ta düzenlenen çay davetinde başörtülü 20 subay ve astsubay eşini salondan kovması gibi olaylar da yaşandı. Kamusal-insani ilişkiler ve insan onuru bakımından ciddi tahribata yol açan etkileri olan bu tür pek çok olay yaşandı.

Bu dönemde üzerlerindeki denetim sıkılaştırılan ve daha da sıkılaştırılması için hazırlıklara girilen sivil

kurumlar arasında, vakıflar öne çıktı. “İrticai faaliyetler için elverişli bir hukuki çerçeve oluşturduğu” düşünülen vakıfların denetlenmesi, 28 Şubat bildirisinden itibaren vurgulandı. Ancak bu denetim ve baskıdan, sadece “irticai” vakıflar etkilenmedi. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Mezopotamya Kültür Vakfının tescilinin reddedilmesi yönünde görüş bildirdiği 7 Mart tarihli yazısında, 28 Şubat kararlarını gerekçe gösterdi. Haziran ve Temmuz aylarındaki MGK toplantılarında vakıflar üstündeki denetimin sıkılaştırılması istendi. Ağustos başında, vakıflardan sorumlu Devlet Bakanı Metin Gürdere, MİT ve İçişleri Bakanlığından, vakıfların “yasal olmayan” faaliyetleriyle ilgili bilgi istedi ve geçmişte “denetimleri zayıf tutulan” vakıfların “disipline edilmesiyle” ilgili hazırlıklara başlandığını açıkladı. Yapılacak düzenlemenin, vakıfların genel kurullarında hükümet komiserinin bulundurulması gibi önlemleri içermesi amaçlandı. MGK’nın Temmuz toplantısında vakıflarla ilgili verdiği kararlar, Ekim ayında Bakanlar Kurulu kararına dönüştü.

Örgütlenme ve toplantı-gösteri özgürlüğü alanlarında, “irticai kesim” olarak tanımlanan topluluklar dışındaki toplumsal ve politik muhalefet grupları –özellikle sol kesim– da 28 Şubat süreciyle birlikte artan baskılara maruz kaldılar. Mayıs sonunda Sağlık ve Sosyal Hizmet Uzmanları Sendikası (SES) yöneticileri, Bitlis ve İstanbul Bakırköy’deki uygulamaları örnek göstererek, üyelerine yönelik baskıların 28 Şubat sürecine paralel olarak arttığını bildirdiler. Ağustosta ayında sol basında, RP dışındaki kesimlere de baskıların yoğunlaştığına, özellikle YÖK’e karşı öğrenci protestolarının üzerine ölçsüz bir şiddetle gidildiğine, bu baskıların medyada görmezden gelindiğine dair veriler yer aldı. Mayıs sonunda, eğitimci-yazar Öner Yağcı’ya, kendisine verilen bir ödülü almak üzere gittiği Kastamonu’da, 8 yıllık eğitimle ilgili yapmak istediği bir konuşma için izin verilmemesi de; 8 yıllık zorunlu-kesintisiz temel eğitimin resmi politikanın en önemli meselesi sayıldığı bir konjonktürde, sadece 8 yıllık eğitim projesine karşı çıkanların değil, bu projeye başka bir içerik verilmesi gerektiğini savunan muhaliflerin de susturulduğunu gösterdi.

Askeri işyerlerinde çalışanlara dönük baskıların da yoğunlaştığı gözlemlendi. Ankara’da bazı işçiler, Temmuz ayında “tarikat üyesi” oldukları gerekçesiyle işten çıkartıldı; Taşkızak Tersanesinde de 3 işçinin görevine benzer şekilde son verildi. Kasım ayında, MSB Personel Daire Başkanlığının RP-DYP Hükümeti döneminde “TSK işletmelerine irtica yanlısı, bölücü, cumhuriyet düşmanı işçi alınmaması, alınan varsa iş akitlerinin

feshedilmesi” doğrultusunda bir genelge yayımladığı ortaya çıktı.

Genelkurmay Brifingleri

Refahiyol hükümetinin son döneminde askeri görüşleri medya aracılığıyla yaymanın kurumsal bir yolu olarak gelişen “Genelkurmay Brifingleri”, ordunun politik ve toplumsal inisiyatifindeki artışın önemli bir göstergesi oldu.

Genelkurmay Başkanlığı, Nisan ayından itibaren çeşitli toplumsal kesimlere kendi karargâhında brifingler verdi. Brifinglere önce gazeteciler, sonra sivil toplum örgütü temsilcileri, ardından öğretim üyeleri “davet edildiler”. Brifinglere katılacak olanlar Genelkurmay Başkanlığı tarafından belirlendi ve bu, kendilerine bildirildi. Özellikle basına ve sivil toplum örgütlerine yönelik brifinglerde ayırım gözetildi, “şeriatçı”, “bölücü” vb. muhalif/sistem dışı kabul edilen yayın organları ve kuruluş temsilcileri bu brifinglere kabul edilmedi. Brifinglerin odağını “irtica tehdidi” ile ilgili “bilgilendirme” teşkil etti; “PKK/bölücülük” ve Türk-Yunan ilişkilerinin oluşturduğu tehditler bunu izledi.

Haziran ayı ortasında Genelkurmay Başkanlığı, “2. İrtica Brifingleri” olarak adlandırılan yeni bir dizi brifing düzenledi. 10 Haziranda basına, diplomatlara ve Ankara’daki bütün yargıç ve savcılara brifing verildi. Ankara Adliyesine gönderilen yazıda, “katılan ve katılmayan” personelin isminin bildirilmesi istendi. (Adalet Bakanı Şevket Kazan, bu toplantıya katılan personel hakkında soruşturma açtıracağını bildirdi, ancak adli personelin tamamı yakını bu brifinge katıldı.) Haziran sonlarında bu brifing Rekabet Kurulu üyeleri ve Dışişleri Bakanlığı memurları için tekrarlandı. Eylül başında da MGK’nın bürokratlara “milli güvenliği tehdit eden konularla” ilgili “kamu diplomasisi” kursu vermeyi tasarladığı açıklandı.

11 Haziranda EMEP ve ÖDP gibi partiler, bazı meslek kuruluşları ve İHD, Genelkurmay brifinglerinin askeri muhtıra niteliğinde olduğunu ve bu durumdan duydukları kaygıyı belirten açıklamalar yaptılar. 13 Haziranda RP’nin gençliğe hitap eden yan kuruluşu olarak bilinen Milli Gençlik Vakfı, Genelkurmay brifinglerinin politik ve ayrımcı niteliğini teşhire dönük sembolik bir çıkış yaparak, resmi başvuruyla MGK’dan brifing istedi

Milli Askeri Stratejik Konsept

Anılan Genelkurmay brifinglerinde “Milli Askeri Stratejik Konsept”in (MASK) güncelleştirilmesi ve

gündeme getirilmesi, 28 Şubat sürecine bağlı endoktrinasyonun ve ordunun politik ve toplumsal hayat üzerindeki denetiminin artışının bir başka ögesini oluşturdu. 29 Nisanda verilen brifingte, Türkiye'nin "Savunma Konsepti"nde en büyük tehlikenin "şeriat/irtica" olarak belirlendiği, buna bağlı olarak "Türkiye'nin Milli Askeri Stratejik Konsept"inin değiştirildiği duyuruldu. Ekim sonundaki MGK toplantısında, "irticai tehdit" Milli Güvenlik Siyaset Belgesine girdi ve 18 Kasım 1992 tarihli gizli belgenin bu doğrultuda yenilenmesi kabul edilmişti.

Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ile ilgili bu enformasyon üzerine, RP'nin yanısıra HADEP, DBP, EMEP, BP tepki ve endişelerini dile getirdiler; bu metnin politik süreci ve meşruiyet mekanizmalarını hiçeıştirdiği, devletin "gizli anayasası" hükmünde olduğu yorumları yapıldı.

"Doğru Din"

Temel ve açıkça belirtilen hedefi laiklik karşıtı tehdidi önlemek olan 28 Şubat süreci, Türkiye'deki resmi laisizmin temel karakteristiği doğrultusunda dini kamusal ve politik alanın dışına çıkarmaya değil, aynı zamanda –veya daha çok– dini resmi politika anlayışı çerçevesinde düzenlemeye, biçimlendirmeye yöneldi.

Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'ın 5 Marttaki açıklaması, bu resmi laisizm çizgisinin özeti sayılabilir: "Toplumda birlik ve bütünlüğün çimentosu dindir. Sağlıklı bir din eğitimi verilmezse, bırakılan boşluğu tabii olarak birileri yanlışlarla doldurur." Dini devlet denetimi altında "sağlıklı, doğru" bir çizgiye çekme hedefi doğrultusunda, Nisan ortasında İçişleri Bakanlığı, Atatürk ve ordu aleyhtarı konuşmalar yapıldığı iddia edilen cami ve Kuran kurslarını denetim altına aldı. Diyanet İşleri Başkanlığı, Ağustosta bu kez dinin "otantikliği" adına bir müdahaleyle, ezanın yalnızca merkezi camilerde hoparlörle, diğer camilerde şerefeden okunacağına dair bir genelge yayımladı. MGK'nin Aralık toplantısı öncesinde, Türkçe ezanın gündeme alınması bekleniyordu. Türkçe ezanla ilgili tartışma 1998 yılında daha canlı biçimde teşvik edildi.

"Doğru din" endoktrinasyonu için düşünülen araçlardan biri, TRT yayınlarında din eğitimi verilmesiydi. Ancak TRT Genel Müdürü Yücel Yener, 20 Ağustosta TRT yasasında böyle bir hüküm olmadığına dikkat çekti, bu nedenle doğan "boşluğun" özel kanallarca doldurulduğunu söyledi.

Ekim ayında, Diyanet İşleri Başkanlığının kapalı devre şifreli TV ağı aracılığıyla ülke çapında merkezi vaaz

sistemi hazırlığına geçtiği açıklandı. Bu projenin yaklaşık 120 milyon dolara mal olması bekleniyordu.

8 Yıllık Zorunlu ve Kesintisiz Temel Eğitim

Yukarıda belirtildiği gibi, 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz temel eğitim, 28 Şubat bildirisinin MGK tarafından en çok üstünde durulan maddelerinden biriydi. TSK, Refahiyol hükümetini 28 Şubat programını uygulamada "yetersiz" kalmakla itham ederken kullandığı en önemli delillerden biri de, bu eğitim reformuna karşı olmasıydı. Uzun vadeli Türk eğitim politikasının yaklaşık on yıldır tekrarlanan bir temel hedefi olan 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz temel eğitim, 28 Şubat sürecinde öncelikle İmam-Hatip okullarının orta kısımlarının kapatılmasını sağlayacak, böylece İslamcı/"irticai" endoktrinasyonu engelleyecek bir araç olarak işlevselleştirildi. Söz konusu reformun, eğitim hakkı bakımından ciddi bir katkı sağlaması hedefler arasında değildi.

RP yöneticileri, Nisan ayında, 8 yıl eğitimin TBMM'den geçirilmeyeceği yönünde açıklamalar yaparak bu politikaya karşı açık tavır aldılar. Ancak ANASOL-D hükümeti, kuruluş sürecinde kendisine MGK ve MGK etkisindeki kamuoyu tarafından yüklenen işlev doğrultusunda, ilk olarak 8 yıllık zorunlu-kesintisiz eğitim yasasını çıkarmaya yoğunlaştı. Ağustos başında TBMM Plan-Bütçe Komisyonunda görüşülmeye başlanan yasayla birlikte, 2000 yılı sonuna kadar bazı kamusal işlemlerden "eğitime katkı payı" adı altında vergi alınması kararlaştırıldı. Meclis gündeminde ön sıraya alınan tasarı 15 Ağustosta yasalaştı. RP, 16 Ekimde bu yasanın iptali için Anayasa Mahkemesine başvurdu. RP, iptal istemine gerekçe olarak, uluslararası insan hakları ilkelerini ileri sürdü. RP bu başvurudan sonuç alamadı.

8 yıllık zorunlu ve kesintisiz temel eğitim yasasıyla imam hatip okullarının orta kısmının kapatılmasına, RP ve İslamcı kesimler yoğun tepki gösterdi.

İlk olarak 9 Mayıs'ta Bingöl'de cuma namazından sonra gösteri yapan grubun polisle çatışması sonucu 3 kişi yaralandı. Aynı gün Kütahya'da da protesto gösterisi oldu. 8 yıllık eğitim, 11 Mayıs'ta Sultanahmet'te kitlesel katılımlı bir mitingle protesto edildi. Bu miting basında geniş yankı buldu ve "şeriat gösterisi" diye tasvir edildi. (ÖDP de, aynı meydana, hem şeriata hem de darbeciliğe karşı bir miting yaptı.) Bir hafta sonra bu mitingle ilgili soruşturma açıldı. 24 Mayıs'ta bu kez Urfa'da yapılan "8 yıl" protestosunda 12 kişi gözaltına alındı.

12 Temmuzda Uludağ Üniversitesi, 8 yıllık eğitim yasasını eleştiren bir ortak bildiri yayımlayan 55 öğretim üyesi hakkında soruşturma başlatıldı ve İlahiyat Fakültesi dekanını görevden aldı (dekanlığa bir Tıp Fakültesi öğretim üyesi atandı). 27 Temmuzda "İmam Hatiplilerle Dayanışma Platformu"nun İstanbul'da Beyazıt Camii önünde yaptığı kitlesel toplantıda göstericilerle polis arasında gerginlik yaşandı ve 11 kişi gözaltına alındı. Aynı gün Tokat ve Konya'da gösteriler oldu.

29 Temmuzda Ankara'da düzenlenen gösteri, 8 yıllık eğitime yönelik protestoların doruğunu oluşturmuştu. 26 RP'li milletvekilinin destek verdiği bu gösteride başkent protokol yolu işlevi gören ana bulvarı saatlerce göstericiler tarafından işgal edildi. Bu gösterinin önemli bir olayı, protestoculara müsamahalı ve çok yakın davranmakla itham edilen polisin, protestocuların da saldırıda bulunduğu gazetecilere şiddet uygulamasıdır. Bu gösterilerde 66 kişi gözaltına alındı, bunların 6'sı tutuklandı. Aynı gün Kayseri ve Erzurum'da "8 yıl" protestosunu konvoy oluşturup korna çalarak sürdüren gruplara polisin müdahalesi sırasında 8 kişi tutuklandı, 9 kişi gözaltına alındı.

Yasanın mecliste görüşülmeye başladığı Ağustos ayında, İslamcı hareket, cuma namazlarını protesto platformuna dönüştürdü. Cuma namazları sonrasında 1 Ağustosta İstanbul, Kayseri, Gaziantep, Tokat, Erzurum'da (toplam 248 gözaltı); 8 Ağustosta İstanbul, Şanlıurfa, Elazığ, İzmit, Trabzon (toplam 46 gözaltı, 20 tutuklama); 15 Ağustosta İstanbul, Ankara, Şanlıurfa, Bursa, Samsun, Konya, Bingöl, Kahramanmaraş, Erzincan'da (toplam 140 gözaltı) protesto gösterileri yapıldı. Protesto zincirinin son halkası olarak planlanan 14 Ağustos Ankara mitingine, "PKK'nin kuruluş yıldönümü olduğu ve provokasyon olabileceği" gerekçesiyle izin verilmedi.

8 yıllık eğitimin yasalaşmasından sonra da protesto gösterileri devam etti. 22 Ağustosta İstanbul, Konya, Sivas, Adana, Elazığ, Samsun ve Bursa'da (92 gözaltı) gösteriler yapıldı. Eylül başında, yeni öğretim yılının başlamasıyla "8 yıl" karşıtı gösterilere karşı önemler artırıldı. Bu protestolara açık destek veren Kayseri, Adapazarı, Adapazarı Esenler belediyeleri hakkında soruşturma açıldı. Bu arada Milli Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay bir açıklama yaparak, "öğrencilerin okula gidiş gelişlerde türban takmalarının Kılık-Kıyafet Yönetmeliğince kesinlikle yasaklandığını" duyurdu. 1 Eylülde Üsküdar İmam Hatip Lisesinin orta kısmına kayıt için başvuran 100 veli, yeni kanun gereğince kayıt yapılmamasını protesto ettiler. Bu dönemde cuma namazından ya da sabah namazından sonra 12 Eylülde

Ankara, İstanbul, Konya'da (en az 13 gözaltı); 21 Eylülde İstanbul, Kayseri, Bursa'da (54 gözaltı, 8 tutuklama); 28 Eylülde İstanbul ve Kayseri'de (27 gözaltı); 3 Ekim'de İstanbul'da (50 gözaltı) protesto gösterileri yapıldı. 14 Kasım'da İstanbul'daki gösterilere polis alışılagelenden daha şiddetli müdahale etti. (Şiddet dozundaki artış, 28 Şubat sürecini destekleyen kesimlerde memnuniyetle karşılandı.) Bu gösteride 25 kişi gözaltına alındı. İzleyen haftalarda protesto gösterileri yatıştı ve azaldı. Mayıs-Kasım döneminde 8 yıllık eğitim karşıtı gösterilerde basına yansıdığı kadarıyla toplam 793 kişi gözaltına alındı, 42 kişi tutuklandı.

Genelkurmay Başkanlığı, Eylül ayında İmam Hatip okulu mezunlarının sadece İlahiyat Fakültelerine yönlendirilmeleri doğrultusunda düzenleme yapılması için hükümete tavsiyede bulundu, ancak Başbakan Yılmaz bunu olumlu karşılamadı.

Eylül ortasında gerginlik üniversitelere kaydı. Özellikle İstanbul Üniversitesinde başörtülü öğrencilerin kaydının yapılmaması, protestolara yol açtı. Bu sorun Üniversitenin Edebiyat ve Eczacılık fakülteleri gibi bazı birimlerinde yönetimlerin yumuşamasıyla giderildi. Kaydı yapılmayan 35 öğrenci, Üniversite aleyhine tazminat davası açtı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yapacaklarını bildirdi. Ekimin ilk haftasında, başörtülü oldukları için kayıtları yapılmayan 200 kadar öğrenci, yaptıkları oturma eylemini sürdürdüler. Mazlum-Der ve İHD öğrencileri desteklediklerini açıkladılar.

Temmuz başında, Eğitim-Sen'in 6 Haziranda Milli Eğitim Bakanlığı önünde "8 yıl kesintisiz, parasız, bilimsel, demokratik, laik temelde, anadilde eğitim" talebiyle düzenlediği gösteriyle ilgili soruşturma açılmadı.

Ordudan Atılan Subaylar

28 Şubat sürecinin insan hakları açısından da tartışma yaratan bir uygulaması da, "irticai" faaliyetlere karıştığı söylenen askeri personelin sistematik biçimde ordudan tasfiyesi oldu.

26 Mayıs'ta yapılan Yüksek Askeri Şuranın (YAŞ) gündemi ilk kez üç gün önceden basına açıklanarak, "irticai faaliyetlere katılan subay ve astsubayların Türk Silahlı Kuvvetlerinden uzaklaştırılacağı" duyuruldu. YAŞ toplantısının ardından, yüzde 80'i bu suçlamaya dayanarak, 61 subay ve 100 astsubay ordudan atıldı. Bu, uzun yıllardır gerçekleştirilen en kapsamlı personel

tasfiyesi oldu. Ağustos ayı başındaki YAŞ toplantısında da, 73'ü "irticai faaliyetlere karışmakla" itham edilen 76 subay ve astsubayın orduyla ilişkisi kesildi. Böylece, son bir yılda ordudan atılan subay ve astsubay sayısı 305'e yükselmiş oldu. (Anayasa uyarınca YAŞ kararlarına karşı dava açma yolu bulunmuyor.)

Haziran ayı sonunda Genelkurmay Başkanlığının İçişleri Bakanlığına başvurusu sonucu bir yönetmelik değişikliği yapılarak ordudan atılan subay ve astsubayların silah taşımaları yasaklandı. Bu önlem, atılan askeri personelin RP'li belediye ve RP'nin denetimi veya nüfuzu altındaki kuruluşlarda güvenlik elemanı olarak istihdam edildikleri bilgisi üzerine alındı. Daha önce de Nisan ayında, YAŞ tarafından ordudan atılan subayların RP'li belediyelere işe yerleştirildiğine ilişkin şikayetler Genelkurmay tarafından basına yansıtıldı. Ordunun, eski mensuplarının sivil sektörde istihdam koşullarına yapılan müdahaleler, bir "total denetim" yönelimine işaret ediyordu.

Mazlum-Der, bu kişilerin yargılanmadan ve yargı yolu kapalı olarak cezalandırılmasına karşı çıktığını belirten açıklamalar yaptı. 24 Temmuzda ordudan atılan bazı subay ve astsubaylar Mazlum-Der'de bir basın toplantısı düzenleyerek "suçlu isek yargılanmak istiyoruz" dediler. Dışişleri Bakanlığının hazırladığı "Türkiye'de İnsan Hakları" raporunda, YAŞ kararlarıyla ordudan uzaklaştırılan personelin yargı denetimi dışında olmasının AİHM nezdinde sorun yaratacağı uyarısında bulunuldu.

Askeri Harcamalarla İlgili Sürtüşmeler

Ordunun, Refahiyol hükümetinin –esasen RP kanadının– meşruiyetini sorgulamak ve kamuoyu nezdinde yıpratmak için başvurduğu yollardan biri, hükümetin/RP'nin ordunun ihtiyacı olan finansal kaynaklarla ilgili sorun çıkardığı şikayetinin basına iletilmesi oldu. Böylece "ordunun finansal ihtiyaçları"nın politika-üstü bir aciliyet taşıdığı düşüncesinin doğallığı, meşruluğu

pekiştirildi. Bu düşüncenin doğal devamı, sivil/seçilmiş hükümetlerin askeri konular ve orduyla ilgili meselelerde herhangi bir politik tercih ve irade sahibi olamayacakları, olmamaları gerektiği kabulüydü.

Haziranın ilk haftasında askeri kaynaklar, ordunun Kuzey Irak'ta giriştiği "sınırötesi hareket" ("Çekiç Harekatı") için hükümetin talep edilen ödeneği serbest bırakmadığına dair şikayetlerini basına yansıtılar. Bu şikayetler hükümet tarafından yalanlandı ve 7 Haziranda ek kaynak sözü verildi. 22 Ekimde de, Necmettin Erbakan'ın başbakanlığı döneminde "stratejik açıdan önemli askeri malzemenin" alımıyla ilgili 12 kararnamenin işleme konmayıp bekletildiği bilgisi basına verildi.

"İslami Sermaye"ye Karşı "Önlemler"

28 Şubat sürecinde, MGK ve TSK, ekonomi alanına da doğrudan müdahale etti, "irticai faaliyetleri destekledikleri" ileri sürülen sermaye ve iktisadi faaliyetler gözetim altına alınarak kısıtlamalara tabi tutuldu.

İslamcı kesimden işadamları, Mayıs başındaki İkinci Savunma Sanayii Koordinasyon toplantısına çağrılmadılar. Haziran ayı ortasında Genelkurmay Başkanlığı, bütün birliklerine, "irticai faaliyetleri destekleyen şirketlere ambargo uygulanacağına" dair bir genelge gönderdi. MGK toplantılarının ardından "irticai firmalar"la ilgili "kara liste"ler basına verilerek, kamuoyu bir "sivil boykot" a teşvik edildi. Birçok firma, lobi faaliyetlerinde bulunarak, gazetelere büyük ilanlar vererek, oluşturulan bu tür "kara liste"lerden çıkarılmalarını sağlamak için büyük çabalar sarf etti. "İrticai sermaye"yle ilgili bu teyakkuzda da, "dış bağlantı" motifi kendini gösterdi: MGK, Aralıkta bazı İslam ülkelerinin desteklediği ve ortak olduğu "irticai sermaye kuruluşlarının ülke güvenliği açısından tehdit oluşturduğu" yönündeki –daha önce de dile getirdiği– uyarılarını vurguladı.

1.3. İNSAN HAKLARI KONUSUNDA RESMİ GİRİŞİMLER

1997 yılında, insan hakları alanında yetki girişimlerin ya da girişim vaatlerinin geçmiş yıllara göre arttığı bir yıl oldu. Bu konuda, üzerinde en çok durulan düzenlemelerden biri, Mart ayında gözaltı sürelerinin kısaltılmasını öngören yasa değişikliği oldu (bkz. "Kişi Güvenliği"). Değişikliğin yasalaşmasının ardından

Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri, Adalet ve İçişleri Bakanlıkları Müsteşarlarının katılımı ile, diğer kuruluş temsilcilerinin de katılmasının istenebileceği bir "Üst kurul" kurulmasının öngörüldüğünü açıkladı. Dışişleri Bakanlığı açıklamasında, kurulun bir sonraki toplantısına insan hakları ihlallerini takip eden İHD ve TİHV

başkanlarını da davet etmeyi kararlaştırdığı belirtildi. Başbakanlığın 9 Nisan 1997 günü ve 1997/17 sayılı Genelgesi ile oluşturulan İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu, Dışişleri Bakanlığı tarafından Mart ayında açıklanan daveti, ANAP-DSP-DTP Koalisyonu döneminde, Ağustos ayında gerçekleştirdi. Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk başkanlığında toplanan İnsan Hakları Koordinatörü Üst Kurulunun 21 Ağustos'taki toplantısına, İnsan Hakları Derneği Başkanı Genel Başkanı Akın Birdal, TİHV Başkanı Yavuz Önen, Mazlum-Der Genel Başkanı Yılmaz Ensaroglu ve İstanbul, Ankara ve İzmir Barosunun İnsan Hakları Komisyon Başkanları ile Türk Tabipleri Birliği İnsan Hakları Komisyonundan temsilciler katıldı. İnsan hakları kuruluşları, toplantı öncesinde yaptıkları açıklamalarda, Kurula rapor ya da öneri götürmeyeceklerini; bu toplantıyı tanışma toplantısı olarak gördükleri için yalnızca Kurulun görüşlerini dinleyeceklerini açıkladılar. Ancak, 21 Ağustos'ta yapılan toplantı, son toplantı oldu.

Bakan Türk, toplantıda yaptığı konuşmada, demokratikleşmenin önündeki engel olarak görülen bazı yasalardaki sınırlayıcı hükümlerde değişiklik yapmayı hedeflediklerini söyledi. İHD'yi temsilen toplantıya katılan Akın Birdal, demokratikleşme konusunda verilen sözlerin yaşama geçirilmesi gerektiğini söyledi. Toplantıya İzmir Barosunu temsilen katılan Avukat Ahmet Okyay, kurula sunduğu raporda, Türkiye'nin "hukuk devleti" değil "yasa devleti" olduğunu belirterek, şunları kaydetti: "AİHS 2. madde ilk cümlesine göre, her ferdin yaşama hakkı kanunun himayesi altındadır. İnsan haklarından söz edebilmek ve bu sorunu ele alabilmek için temel koşul, hukuk güvencesinin sağlanabilmesidir. Ne yazık ki Türkiye, hukuk devleti olduğunu henüz kanıtlamamıştır." Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin gereğini bugüne değin yerine getirmedigine dikkat çekilen raporda, şu görüşlere yer verildi: "Klasik insan hakları, sosyal haklar ve üçüncü kuşak haklara ilişkin iç hukuk metinlerinde düzenlemeler yapılmamıştır. En başta, anayasadaki temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması, kullanılmasının durdurulması ve kötüye kullanılmamasına ilişkin hükümlerdeki yoruma açık kısıtlamalar halen yürürlükte." Avrupa ülkelerinde ölüm cezalarının savaş hali dışında kaldırıldığına işaret edilen raporda, ölüm cezalarının kaldırılması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması istendi.

Kurulun daha sonra yaptığı toplantıda, Türkiye aleyhine Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna yapılan başvuruların ele alındığı bildirildi. Bakan Türk, AİHM'de açılan davalarda, dostane çözüm yoluna gidilmesi konusunda

görüş birliğine vardıklarını söyledi. Bundan sonraki İnsan Hakları Koordinasyon Kuruluna Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı müsteşarlarının da katılacağını anlatan Türk, işkencenin önlenmesi için daha etkin önlemler alınacağını kaydetti. Bunun için Dışişleri, Adalet, İçişleri ve Sağlık bakanlarından oluşan bir komisyon oluşturulacağını anlatan Türk, "İşkence konusunda mevcut tedbirler yetersiz. Bunun için İşkenceyi Önleme Ulusal Komitesi kurulabilir" dedi. Toplantıda, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin 1996 yılına ait Türkiye ile ilgili raporunun yayınlanıp yayınlanmaması konusunda Dışişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde bir çalışma yapılmasına da karar verildi; raporun yayınlanmasına izin verilmedi. Toplantıda, işkenceyi önleme konusunda Dışişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde Adalet, İçişleri ve Sağlık Bakanlığı temsilcilerinden oluşan bir komisyon oluşturulmasına, 1985 yılında kaldırılan sorgu hakimliği kurumunun yeniden incelenmesine ve Memurin Muhakematı Kanununun yeniden düzenlenmesine karar verildi.

Ekim ayındaki Kurul toplantısında ise, Kurulun Eylül ayında aldığı "Türkiye'de düşünce ve anlatım özgürlüğünün genişletilmesi için Anayasa ve yasalarda yapılması gereken değişikliklerin belirlenmesi amacıyla bir ön çalışma yapılması" kararının, hızla yaşama geçirilmesi ve Kasım 1997'den önce tamamlanmasına karar verildiği bildirildi. Kurulun, BM Ekonomik-Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Çocukların Velayetinin Tesisine ilişkin Avrupa Sözleşmesi ve Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönleri Hakkında Uluslararası Lahey Sözleşmesine de Türkiye'nin imza koyması ve onaylaması için gerekli işlemlerin yapılmasını karar altına aldığı bildirildi.

Kurulun Aralık ayındaki toplantısında ise, insan hakları eğitimi konusu ele alındı. Kurul, insan hakları konusunda örgün eğitim kurumlarında okutulmakta olan derslerden başka mülki amirler, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı personeli ve cezaevi yöneticileri ile tutuklu ve hükümlülere uygulanan eğitim programlarının yaygınlaştırılması; ortaöğretim kurumlarında okutulması düşünülen "Demokrasi ve İnsan Hakları" ders programının yeniden gözden geçirilmesi; TRT'de insan haklarıyla ilgili eğitim programlarının yayınlanması ve diğer radyo-TV kurumlarından yararlanılması; Milli Eğitim Bakanlığınca insan haklarıyla ilgili veya insan hakları eğitimi açısından yararlı eserlerin yer alacağı "İnsan Hakları Dizisi" yayınlanması kararlaştırıldı. Bu arada, BM İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Programında yer alan İnsan

Hakları Eğitimi Ulusal Komitesi, 1997 yılında da kurulmadı.

İnsan hakları alanındaki resmi girişimlerde ya da politikalarda, Dışişleri Bakanlığı etkili bir rol oynadı. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'de insan hakları" konulu bir rapor hazırladı; bu rapor, Temmuz ayında kamuoyuna aktarıldı. Devlet Güvenlik Mahkemelerinden Emniyet teşkilatına, işkence iddialarından faili meçhullere, terörle mücadelede, Olağanüstü Hal uygulamasına kadar birçok konuyu kapsayan rapor, incelemeleri ve görüşlerini bildirmeleri için Başbakan Mesut Yılmaz, İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk, Adalet Bakanı Oltan Sungurlu ve İnsan Hakları

Derneği Başkanı Akın Birdal'a gönderildi. Raporda yer verilen bazı görüşler şöyleydi: "Gözetim İzleme Birimleri oluşturulmalıdır. Olağanüstü Hal kademeli olarak kaldırılmalıdır. Başbakan ya da İçişleri Bakanı işkenceye karşı olduğu konusunda kamuoyuna açıklama yapmalıdır. Gözetim işlemleriyle ilgili düzenlemeler yapılmalıdır. Cezaevleri ve nezarethanelerin fiziki koşulları düzeltilmeli, gıda sorunları çözülmelidir. Kayıplar, yargısız infaz, faili meçhuller konusunda inandırıcı açıklamalarla kamuoyu bilgilendirilmelidir."

Dışişleri Bakanlığı raporunda, düşünceyi ifade özgürlüğü hakkına ilişkin düzenlemeler konusunda, Genelkurmay Başkanlığının görüşünün olumsuz olduğu belirtildi.

1.4. ULUSLARARASI TEPKİLER

Türkiye'de insan hakları sorunlarının gündeme etkin olarak gelmesi, 1997 yılında da daha çok Avrupa kuruluşları aracılığıyla oldu. Özellikle, Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylığı konusu, insan hakları sorunlarını da gündeme getirdi. 1997 yılında görev yapan her iki hükümet de, Avrupa kuruluş ya da hükümetlerinin eleştirilerine, insan hakları sorunlarını inkâr ederek ve insan hakları alanında "reform" yapılacağını vaat ederek tepki verdiler.

Mart ayında, Almanya Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel'in, hükümet yetkililerinin İHD ve Mazlum-Der yöneticileriyle görüşeceği Türkiye ziyareti öncesinde Devlet Bakanı Abdullah Gül, "Türkiye'de insan haklarını denetlemek Türk hükümetinin işidir. Başka bir ülke bizim ülkemizde uygulanan insan haklarını denetleyemez. Bu ayıp olur" dedi. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Büyükelçi Onur Öymen ise, Kinkel'in İHD Genel Başkanı Akın Birdal ile görüşmesi konusunda, "Sayın Kinkel İHD'den Türkiye'nin gerçeklerini dinleyecek. Daha sonra da bizle bir araya gelip esas gerçekleri duyacaklar" dedi.

Başbakan Mesut Yılmaz ise, Kasım ayında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının (AGİT) Daimi Büyükelçiler Toplantısında yaptığı konuşmada, "Cumhuriyet'in tüm vatandaşları eşittir. Anayasa tüm vatandaşlara eşit haklar tanınması esası üzerine kurulmuştur ve bu Cumhuriyet'in de temelini oluşturur. Benim görüşüme göre, modern devlet farklı kültür ve inançlara karşı hoşgörü olmalıdır. Devletin herkesi bir kapta eritmesine gerek yoktur. Burada, herkes için çeşitli düzeylerde geçerli olduğu üzere bir mükemmel bir toplum olmadığımızın farkındayız. Ancak ne yapılması gerektiğini de biliyoruz" dedi. Yılmaz, insan hakları ile

ilgili sorunların çözümü için yaptıkları çalışmaları da şöyle açıkladı: "İkili ve uluslararası düzenlemeler çerçevesinde insan hakları alanında eğitim, yeni sorgulama teknikleri ve çeşitli, sürekli denetim mekanizmalarını da kapsayan oldukça kapsamlı bir eğitim programları listesi vardır. Hapishane koşullarının düzeltilmesi çalışmaları sürüyor. Kötü muamele ve aşırı güç kullanmaktan suçlu bulunanlar şiddetle cezalandırılıyor. Güvenlikle ilgili herkesin standart ve sınırlara tabi olmasını sağlamak amacıyla uyarıcı örnekler oluşturacağız. Bu işi takip edeceğiz. Hükümetim bu konuda irade ve güce sahiptir." Başbakan Yılmaz, olağanüstü halin kapsamını daralttıklarını, uygulamayı yıl sonundan önce tamamen ortadan kaldırmayı hedeflediklerini söyledi. Yılmaz, Avusturya televizyonundaki röportajında ise, Avukat Eşber Yağmurdereli gibi bazı kişilerin açıklamalarından dolayı niçin cezaevine konulduğunun sorulması üzerine, bu konuda büyük bir bilgi eksikliğinin bulunduğunu ileri sürerek, "Türk yasalarına göre, herhangi bir terör örgütünü övmenin ya da Türk askerini işgalci olarak nitelendirmenin suç olduğunu ve Yağmurdereli gibi kişilerin mahkumiyetlerinin gerekçesinin bu tür suçlar olduğunu" iddia etti. Yılmaz, "Avrupa ülkelerinin ceza yasalarını inceledim. Bu ülkelerin pek çoğunda böyle bir suça aynı cezanın verileceğini biliyorum" dedi.

Yine Kasım ayında Norveç'e bir ziyaret yapan Bülent Ecevit, "Avrupa'nın insan hakları konusundaki hassasiyetini anlayışla karşıladıklarını, ancak bu hassasiyetin bölücülüğü desteklemek anlamına dönüştüğünde bunun Türk kamuoyu tarafından kabul edilemeyeceğini" ileri sürdü. Ecevit ayrıca "Türkiye'nin Avrupa'dan dışlanması kökdendincilerin işine yarar"

dedi. Ecevit, 6 Kasım'da Norveç Dışişleri Bakanı Knut Vollebaek ile bir görüşme yaptı. Görüşmede Norveç Dışişleri Bakanı, Türkiye'nin Kuzey Irak'a yerleşmesini kabul etmeyeceklerini ve Türkiye'yi sınır ötesi operasyonlarından dolayı kınadıklarını açıkladı. Daha sonra Başbakan Kjell Mayne Bondevik ile yapılan toplantıda Bondevik, "Türkiye de özellikle Kürtlere karşı insan hakları ihlalleri olduğunu" belirtti. Ecevit, eleştiriler konusunda hassas olduklarını, fakat "ülkedeki ayrılıkçı grupları destekleyen eleştirilere memnun olmadıklarını" söyledi. Norveç Başbakanı Bondevik "terörü kınadıklarını, ayrılıkçı gurupları desteklediklerini, fakat daha iyi bir toplum için Kürtlerle bir diyalog ve siyasi çözüm dilediklerini" açıkladı. Ecevit, Irak konusunda ise, "Türkiye'nin, Kuzey Irak'ta devamlı kalma niyeti yok. Kuzey Irak teröristler için suç yatağı oldu. Durum değişene kadar orada kalacağız ve tampon bölge oluşturmadık" dedi.

Aralık ayında Avrupa Birliği Konseyinin Lüksemburg'da yapılan Zirvesinde, Türkiye'nin adaylığının kabul edilmemesi ve hükümetin eleştirilmesi, Türkiye-Avrupa ilişkilerinde gerginliği artırdı. AB Zirvesinin Lüksemburg Bildirisinde, Türkiye ile ilgili şu ifadeler yer verildi:

– *Avrupa Birliği Konseyi, birlik üyelerini ve birliğe üye olmak isteyenleri biraraya getirecek bir Avrupa Konferansı oluşturulmasına karar vermiştir. Konferans üyeleri ortak barış, güvenlik ve iyi komşuluk, diğer ülkelerin bağımsızlıklarına, AB'nin kuruluş ilkelerine, sınırlarının bütünlüğü ve ihlâl edilemeyeceğine, sorunların Lahey Uluslararası Adalet Divanı gibi uluslararası hukuk yollarıyla çözülmesi ilkelerine saygı gösterileceğine yönelik ortak bir söz vermek zorundadırlar.*

– *Avrupa Birliği Konseyi, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğe uygun olduğunu teyit eder. Türkiye, diğer aday ülkelerle aynı ölçütlerle değerlendirilecektir. Siyasi ve ekonomik koşullar Türkiye'nin tam üyelik görüşmelerine başlamasına olanak vermemesine karşın, Avrupa Konseyi, Türkiye ve AB'yi her alanda yakınlatacak bir strateji belirlenmesinin önemine işaret eder. Bu strateji şunlara dayanır: Ankara anlaşması ile sağlanan olanakların geliştirilmesi, gümrük birliğinin derinleştirilmesi, mali işbirliğinin uygulanması ve mevzuat ve müktesebatın uyumu.*

– *Avrupa Birliği Konseyi, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin güçlendirilmesinin, siyasi ve ekonomik reformların devamına; insan hakları alanındaki uygulamaların ve standartların AB çizgisine getirilmesine; azınlıklara saygı gösterilmesine ve korunmasına; Türkiye ve Yunanistan arasında istikrarlı ilişkiler kurulmasına; ihtilafların Adalet Divanı gibi uluslararası hukuk yollarıyla çözümüne; Kıbrıs sorununun BM kontrolindeki görüşmeler yoluyla çözülmesine destek verilmesine de bağlı olduğunu bildirir.*

Avrupa Birliği Konseyinin bu kararları, hükümet tarafından sert tepkiyle karşılandı. Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit, "Üyelik hakkımızdan asla vazgeçmeyiz, ama Türkiye için tek seçenek AB'den ibaret değildir Bir kapı kapanır, başka kapılar açılır" dedi. Ecevit, Lüksemburg Zirvesine götürülen karar tasarısına gösterdikleri tepki üzerine AB hükümetlerinin "paniğe kapıldıklarını" ileri sürerek, "Amaçları, günün birinde üye olacağı umudunu vererek Türkiye'yi baskı altına alma çabasıdır. Yunanistan, Kıbrıs, bölücü terör konusunda Türkiye'yi ödünler vermeye zorlamak istiyorlardı. Türkiye'nin nüfusunun büyüklüğünden ve ekonomik olanaklarından korkuyorlardı" dedi. Ecevit, sözlerini şöyle sürdürdü: "AB, Türkiye'yi ne içine sığdırabiliyor ne de içine sindirebiliyor. Bazı Avrupalılar da haçlı zihniyeti ve ırkçılık eğilimi bilinçaltında var. Belli ki bu çevrelerde Türkiye'yi küçültme eğilimi var. Bizim sınırlarımızı Avrupa çizmedi, gerekirse müttefiklerimize rağmen biz sınırlarımızı koruruz. Şimdi ne yapacağız? Tam üyelik başvurmamız geçerli kalacak; bu bizim hakkımız. AB ile üyelik bağlamında değil, ama ikili ilişkilerimiz devam edecek. Artık biz, hiçbir Avrupa ülkesiyle ne Ege'yi, ne Kıbrıs'ı ne de güneydoğuyu tartışırız" dedi.

Dışişleri Bakanı İsmail Cem ise, AB Zirvesinin sonucunu değerlendirirken, AB Dönem Başkanı Lüksemburg Başbakanı Juncker'in "İşkenceci bir ülke Avrupa ile aynı masaya oturamaz" sözleri hakkında, "Bunu diyenin biraz hizaya gelmesi lazım. Af Örgütü'nün Almanya raporuna baksınlar, kaç işkence var. Fransa azınlık tanımıyor. AB, bana sorduğunu kendi üyesine soramıyorsa, bana da sormaya hakkı yoktur. İspanya'da parti üyeleri terör örgütüyle ilişkili diye hapsedilince, 'Olur böyle şeyler' diyorlar, Türkiye'de kıyameti koparıyorlar" dedi. Cem, "Artık Kıbrıs'ı, Ege'yi, AB ile konuşmanın fayda ve gereğini görmüyoruz. Kıbrıs'taki insanlarımızı, Bosna benzeri tehlikelere sokacak durumda bırakmayız. AB, Kıbrıs politikasını çok yanlış götürdü, başına bela açtı" dedi.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu ise, AB zirvesinde Türkiye'ye yönelik insan hakları eleştirilerini değerlendiren, "Türk insanının yapısının işkence yapmaya müsait olmadığını" söyledi. Sungurlu, "Türkiye işkenceci bir ülke değildir Türk devleti işkence yapmaktan yana değildir. Dünyanın hiçbir ülkesinde, ceza kanununa işkenceyi men edici hüküm konulmamıştır. Oysa bizim yasamızda var" dedi. AB Zirvesinin kararının ardından, hükümetin, düşünceyi ifade özgürlüğü konusunda bazı düzenlemeleri içeren "demokratikleşme paketi" öncelikli gündeme almaktan vazgeçerek geri çektiği bildirildi.

2. KÜRT SORUNU VE OLAĞANÜSTÜ HAL UYGULAMALARI

Kürt sorunu etrafında yaratılan şiddet ortamı, 1997 yılında da insan hakları ihlallerinin en önemli zeminlerinden birini oluşturdu. Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) Kürt sorunuyla ilgili politikaları ve bu politikaya destek sağlamak amacıyla yapılan yaygın militarist propaganda, Türkiye’de insan hakları alanında gelişme sağlamaya engel teşkil eden en önemli durum olarak kaldı. Kürt sorunu konusundaki devlet politikası, MGK’nin ve “millî güvenlik konsepti” anlayışının, Türkiye’de her alanda egemen olması sonucuna yol açtı. Silahlı çözüm için yapılan harcamalar, Türkiye’nin sosyoekonomik altyapısını tahrip etmeye devam etti. 1997 yılında resmi bütçenin en az yüzde %15’i “güvenlik” harcamalarına aktarılırken, sağlık için bütçeden ayrılan toplam pay, yüzde %3 düzeyinde kaldı.

Kürt sorunu etrafında geliştirilen şiddet ortamında, 1997 yılında en az 2.386 kişi yaşamını silahlı çatışmalarda yitirdi. TİHV’in belirlemelerine göre silahlı çatışmalarda ölenlerden en az 32 kişi sivil, en az 527 kişi kolluk güçleri mensubu ve en az 1.827 kişi PKK militanıydı. Kuzey Irak’taki Kürt bölgesine TSK tarafından köy korucularının katılımı ve Kürdistan Demokratik Partisinin (KDP) de desteğiyle yapılan “sınır ötesi operasyon”larda ise, bu sayılara dahil olmayan en az 154 kişi yaşamını yitirdi. Güvenlik güçleri, PKK’nin büyük çaplı eylemlerine başlangıç tarihi olarak belirtilen Eruh ve Şemdinli baskınlarından 1997 yılı sonuna kadar 29.379 kişinin öldürüldüğünü ileri sürdüler. Bu kişilerden 17.281 kişi PKK militanı, 6.720 kişi sivil halktı; 383 polis, 3.810 asker ve 1.185 köy korucusu da çatışmalarda yaşamını kaybetmişti. 1997 yılı sonunda dönemin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, Türkiye çapında silahlı çatışmalarda 16 polis, 265 asker ve 157 korucunun yaşamını kaybettiğini; 187 sivil yurttaşın da silahlı örgütler tarafından öldürüldüğünü ileri sürdü.

PKK ile çatışmalarda ölen askerlerin kanı ve onların ailelerinin acıları üzerinden iktidar olma geleneği ve buna bağlı olarak Kürt sorununda kutuplaşma, 1997 yılında da tırmandırıldı. Tansu Çiller’in Başbakan Yardımcısı olduğu Refahyol Koalisyonu döneminde de, bu stratejinin pervasız örnekleri sıklıkla sergilendi. Örneğin, PKK’ye yardım ve yataklıkla suçlanarak maddî delil olmaksızın yargılanan veya mahkûm olan köylülerin sayısının artmasıyla birlikte gündeme getirilen af tartışmaları¹ üzerine Mayıs ayında konuşan dönemin İçişleri Bakanı Meral Akşener, “teröristlere af getirmeyeceklerini” söyledi ve “Meclis’ten bu yönde bir af çıkamaz. 20-21 yaşında toprağa düşen gençlerin kanı hepimizi boğar” dedi. DYP yerel örgütleri tarafından sık sık düzenlenen “Şehit Anneleri Günleri”nden birinde konuşan Akşener, “Şehit ailelerini incitecek hiçbir kanunun Meclisten çıkmayacağını” söyledi. Toplantıya katılan bir kadının “Elimize silah verin biz gidelim Doğuya” demesi üzerine Akşener, “Evlat acısına dayanan yürek üç tane çapulcudan mı korkar?” yanıtını verdi. Toplantıda konuşan başka bir partili ise, Tunceli’de yapılan intihar saldırısında oğlunu kaybettiğini söyleyerek, “insan hakları adına o kadın teröristin heykeli meydana yapıldı” dedi.

Öte yandan, silahlı çatışma ortamı, “yargısız infaz”, kaybetme ve işkence uygulamalarına zemin hazırladı. Çatışma bölgelerindeki yaşam hakları ihlallerine müdahale ya da bu ihlallerin araştırılması, 1997 yılında

¹ ANAP Genel Başkan Yardımcısı ve Şırnak Milletvekili Salih Yıldırım, Şubat ayında “silahlı çete mensubu olmayıp, iradesi dışında, baskı ve zorlamalarla yardım ve yataklık yapanların affedilmesi”ni öngörüyordu. Yıldırım, tasarının yasallaşması halinde, yaklaşık 10 bin kişinin afftan yararlanacağını tahmin ediyordu.

da neredeyse olanaksızdı. Özellikle PKK militanlarına yönelik “yargısız infaz”, kaybetme ve işkence uygulamalarını araştırma ve rapor etme olanağı olmadı. Fakat, kolluk güçleri, sorumlu oldukları bütün yaşam hakkı ihlallerini, hakkı ihlâl edilen kişinin PKK militanı olduğunu ya da onu “terörist sandıklarını” ileri sürerek haklı göstermeye çalıştılar. Yetkililer de, bu iddiaların doğru olmadığını gösterildiği durumlarda bile idari ya da yargısal müdahaleden kaçındılar. Büyük basın-yayın kuruluşları da, bu tür olayları kamu gündemine taşımadılar ve Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin açıklamalarını, olduğu gibi yayımlama geleneğini sürdürdüler.

Örneğin, Nisan ayında basında şu haber yayımlandı: “Ağrı Dağında operasyon yapan Özel Harekat Timi, askeri yasak bölge ilan edilen Toptopik kesiminde 6-7 kişilik terörist grubunun bulunduğu ihbarını aldı. Üzeri naylonla kaplanmış bir barınakta 5 kişiyle karşılaştı. Kaçmaya çalışan 3 kişiden ikisi açılan ateş sonucu öldü. Yapılan soruşturma sonucu, öldürülen kişilerin çoban olduğu ve yanlışlıkla terörist sanıldığı açıklandı.” Daha önce Ağrı Dağında “teröristlerin ölü ele geçirildiği” haberini yayımlayan gazetelerden hepsi bu “düzeltme” haberini yayımlamadılar. Resmi Anadolu Ajansı, olayla ilgili olarak geçtiği haberde, “ihbar üzerine operasyon yapan güvenlik kuvvetlerinin ‘teslim ol’ çağrısına ateşle karşılık verilmesi üzerine çıkan çatışmada, 2 teröristin silahlarıyla birlikte ölü ele geçirildiğini, 3 teröristin de yakalandığını” ileri sürmüştü. Özel tim görevlileri tarafından öldürülen iki çobana, 10-15 metreden ateş edildiği belirlendi (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 124).

Silahlı çatışmalarda öldürülen PKK militanlarının ya da militan olduğu iddia edilen kişilerin cesetlerinin parçalanması ve yerleşim yerlerinde teşhir edilmesi uygulamaları da sürdürüldü. Örneğin Diyarbakır’ın Kulp ve Lice ilçeleri ile Bingöl’ün Genç ilçeleri arasındaki bölgede 6 Kasım günü çıkan çatışmada PKK’li iki kadın militan, Fethi Güngörmüş ve İsmail Şaşmaz adlı korucular, Mustafa Vurmaz adlı itirafçı ve üç asker öldü. Ölen PKK militanlarının daha sonra Bingöl’ün Adaklı beldesine götürüldüğü ve çırılçıplak soyularak Jandarma Karakolunda teşhir edildiği bildirildi. Cesetlere yapılan insanlık dışı muameleye tepki gösteren Vahdettin Yıldız (70) adlı kişinin gözaltına alındığı bildirildi. Kimlikleri belirlenemeyen iki PKK’linin 5 Ekim günü Kızıltepe İlçe Jandarma Komutanlığında yapılan “ölü muayenesi”ne ilişkin tutanakta ise, 25 yaşlarında, 1.70 cm. boyunda ve yaklaşık 65 kilo ağırlığındaki birinci cesedin, “sol kulağının memeden itibaren yukarıya doğru, sağ kulağın meme hariç kesilmiş olduğu”, “sol gözünün yerinde olmadığı”, “sağ el ilk parmağının kökünden, diğer parmakların ikinci eklem yerinden kesilmiş olduğu, sol

elde ilk parmak ve işaret parmağı dışındaki parmakların yerinde olmadığı”, “boynun kırık olduğu” belirtildi. İkinci cesede ilişkin tutanakta ise “sağ ve sol kulakların olmadığı”, “sol elde ilk parmak ve dördüncü parmak dışındaki parmakların, sağ elde de işaret parmağının kesildiği” belirtiliyordu. Cesetlerin, 6 Ekim günü askerler tarafından İpek mahallesinde bulunan mezarlıkta, dozerlerle açılan bir çukura elbiseleriyle gömüldüğü kaydedildi.

Çatışma ortamı, suç örgütleri için de elverişli bir ortam oluşturdu. TBMM bünyesinde kurulan Susurluk Komisyonunu raporunda, korucuların Güneydoğuda görev yapan bazı resmi yetkililerle birlikte uyuşturucu kaçakçılığına bulaştıkları anlatıldı. TBMM Susurluk Komisyonu üyesi ve CHP İlçel Milletvekili Fikri Sağlar, kontrgerilla tartışmalarının kamu gündeminde önem taşıdığı bir sırada yaptığı açıklamada, uyuşturucu kaçakçılığı kaynaklı paranın tutarının 50-55 milyar dolara ulaştığını belirtti. Susurluk Komisyonu raporunda, “Korucu başı ve tim başı konumunda olanların, güvenlik güçlerinin yetkilileri ile temasta önemli bir ayrıcalık elde ettikleri, örneğin askeri garnizonlara ve emniyet dairelerine çok rahat şekilde girip çıktıkları ve bu ilişkilerini halk nezdinde kötüye kullanarak çıkar sağladıkları; vekâlet sistemi ile korucu başlarının emrindeki personelin maaşlarını aldıkları, bunun tamamını terörle fiilen mücadele eden koruculara vermedikleri, onlara un, şeker, çay gibi gıda maddesi verdikleri, kalanını zimmetlerine geçirdikleri; ayrıca kendilerinin fiilen terörle mücadeleye katılmadıkları, şehirde oturup bir yandan devlet yetkilileri ile özel ilişkilerini geliştirdikleri, öte yandan ticaretle uğraştıkları; yine aynı kişilerin devletle ilişkilerinden de yararlanarak silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yaptıkları; korucu yetkilerini suiistimal edip vatandaşlardan aldıkları, hatta PKK’li yaftası vurarak bazı vatandaşları öldürdükleri iddiasının bulunduğu; yine koruculuk yetkilerini kullanarak PKK görüntüsü altında adam kaçırmaya ve fidye alma hatta öldürme eylemlerine kalkıştıkları” belirtildi.

Susurluk skandalının kamu gündemine taşıdığı kontrgerilla ilişkilerinin insan hakları açısından en doğrudan önem taşıyan yönlerinden biri olan “faili meçhul siyasal cinayetlerin” pek çoğu, resmi çalışmalarda ele alınmadı. Ocak ayında bir açıklama yapan HADEP Genel Başkan Vekili Ahmet Türk, “Kürt sorunu demokratik yollardan çözülseydi, çetelere ihtiyaç kalmazdı. Ama bu gerçeği kimse görmek istemiyor. Faili meçhul olaylar konusunda bu güne kadar duyarlılık gösterilmedi. Meclis Araştırma Komisyonu sadece Ömer Lütfü Topal olayını araştırıyor. Ama Diyarbakır’da, Batman’da, Silvan’da işlenen yüzlerce faili meçhul

cinayet var. Cinayete kurban giden Vedat Aydın, Abdulsamet Sakık, Musa Anter var. Bu cinayetleri araştırmak için herhangi bir girişimde bulunulmuyor. Bu yüzden şu anda çetelerle ve faili meçhul cinayetlerle ilgili yapılan araştırmaların, çalışmaların sonuçsuz kalacağı inancındayım" dedi. Başbakanlık Teftiş Kurulunun 1998 yılında yayınlanan "Susurluk Raporu"nda da, bazı Kürt işadamları ile Musa Anter'in kamu görevlilerinin oluşturduğu "çeteler" tarafından öldürüldüğü belirtildi. Sorumlularla yapılan görüşmelere ilişkin izlenimlerin yer aldığı raporun ardından, hiçbir soruşturma açılmadı.

Çatışma ortamına gönderilen askerlerin silah taşıma ve kullanma yetkilerinin denetlenmemesi ve eğitim eksikliği de can kaybına ve yaralanmalara yol açtı. Örneğin Edirne'nin Havsa ilçesinde Barış Balcı (20) adlı kişi 7 Mayıs günü cebinde bulunan el bombasının patlaması sonucu öldü. Bombanın, Barış Balcı'nın Şirnak'ta astsubay olarak görev yapan ağabeyi Savaş Balcı tarafından getirildiği belirlendi. Balcı'nın evinde yapılan aramada çok sayıda mermi bulundu. 18 Mayıs günü İzmir'de Erkan Uzun adlı kişi askerliğini yaparken edindiği el bombasının patlaması üzerine yaralandı. Patlama sonucunda Erkan Uzun'un kolu koptu.

2.1. KÜRT SORUNU

Kürt sorununun insan haklarına dayalı olarak ve barışçıl yollardan çözülmesini isteyen ve uygulamaları eleştiren insan hakları savunucularının yanı sıra, aydınlar, demokratik kuruluşlar ve siyasal partiler, çeşitli yasal ve idari düzenlemelere dayanılarak cezalandırıldı; bu yönde çalışan kuruluşların faaliyetleri engellendi, üye ve yöneticileri tutuklandı ve işkence gördü. Bütün bu uygulamalara rağmen, çok sayıda kuruluş ve kişi, Kürt sorunu konusunda tartışma ve eleştirme çabalarını sürdürdü. Ancak, Kürt sorunu etrafında doğan şiddet ortamı, çok sayıda insanın çatışmalarda yaşamını yitirmesi ve hükümet ile basın-yayın kuruluşlarının yarattığı kin ve nefret ortamı, tartışmanın geniş bir zeminde yapılmasını önledi. Ayrıca, olağanüstü hal ve "özel harekât" yöntemleri ile silahlı çatışma ve silahlı saldırılar sonucunda yaşamını yitirenler üzerinden yapılan propaganda ve tartışmalar, kamu gündeminin, Kürt sorununun kaynağındaki problem alanlarına kapanmasına yol açtı. 1997 yılında Kürt Sorunu, insan hakları ihlalleri ve silahlı çatışmalardan ibaret olarak anlaşıldı. Toplumun giderek genişleyen kesimleri, insan hakları ihlallerini kabul etmemeye ya da haklı görmeye başladı; giderek, Kürt Sorununun inkâr edilmesi, toplum içinde de yaygınlaştı. Kürtlerin varlığı kabul edilmekle birlikte, "Kürt" sözcüğünün kullanılması tepki yaratmaya başladı. Kürt Sorunu konusunda muhalif konumlarda duran kuruluş ve kişiler, kamu yaşamından ve kamusal tartışmalardan tümüyle dışlandı.

Özellikle Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), kamusal alanda yok sayılmaktan çok, bir saldırı hedefi haline getirildi. MGK'ye sunulan bir raporda, HADEP'in, Kürt sorunu konusunda eleştirel tutum alan kuruluş ve kişilerin ve insan hakları kuruluşlarının engellenmesi de, "Terörle Mücadele" önlemlerinden biri olarak önerildi. HADEP'e yönelik saldırılar, 1997 yılında sivil bir nitelik

kazanmaya başladı. Bütün bunlara karşın, bazı uygulamalara yönelik eleştiriler devam etti.

1997 yılında Kürt sorunu konusundaki en önemli girişimlerden biri, İnsan Hakları Derneği'nin (İHD) Mayıs ayında düzenlemeyi planladığı Barış Konferansı oldu. Konferans, "halkı tahrik edeceği" gerekçesiyle Ankara Valiliği tarafından yasaklandı. İHD Genel Başkanı Akın Birdal, "bugüne kadar Kürt sorununun başka yerlerde, başka platformlarda tartışıldığını; Brüksel'de, Paris'te, Oslo'da, Roma'da, Bonn'da tartışılıp konuşulurken bu topraklarda konuşulmadığını" belirtti. Birdal, barışçı ve demokratik bir toplantının yasaklanma gerekçesini anlamının mümkün olmadığını belirterek, "Valilik bu toplantıyı 'devletin bölünmezliğini zedeler' ve 'halkı tahrik eder' mantığı ile yasakladı" dedi. (bkz. "İnsan Hakları Savunucuları"). Türkiye'de siyasal yetkililer yasaklama kararı konusunda konuşmazken ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nicholas Burns, "Barış Konferansı'nın Türk yetkililerince resmi olarak yasaklanması karşısında hayal kırıklığına uğradıklarını açıkladı. Burns, Avrupa'dan, Amerika'dan, Türkiye'den, birçok gönüllü kuruluşun Ankara'da Kürt sorununa barışçı çözüm bulmak amacıyla bir araya geldiklerini belirtti. Konferansın düzenleniş amacını desteklediklerini ifade etti. Burns, "Konferansın resmi makamlarca yasaklanmasından dolayı çok üzüntü duyduk. Konferans cesaret verici bir gelişmeydi, çünkü Türkiye'de bu konunun özgür ve açık olarak tartışılması Türkiye'nin uzun dönemde çıkarına olduğuna inanıyoruz. Bu tip yasaklama kararları bize çok anlamlı gelmiyor" dedi. Diğer bir girişim ise, 1 Eylül Dünya Barış Günü vesilesiyle düzenlenen Musa Anter Barış Treni girişimiydi. Çok sayıda kuruluş ve kişinin desteklediği bu girişim, Hükümet ve TBMM'deki siyasal partiler tarafından "terör treni" olarak nitelendirildi.

Almanya'nın ve Hükümetin diplomatik çabalarından etkilenen başka devletlerin engellemesi nedeniyle, girişim iptal edildi. Bunun üzerine Musa Anter Barış Heyeti oluşturuldu. Heyet, 1 Eylül Dünya Barış Günü'nde Diyarbakır'da olacaktı. Heyetin İstanbul'da başlayan yolculuğu, yol boyunca engelleme çabalarına maruz kaldı. Heyet, Olağanüstü Hal Bölgesi sınırlarına sokulmadı. Diyarbakır'da, Heyeti destekleyen çok sayıda kuruluşun yöneticileri gözaltına alındı ve işkence gördü. Heyete katılan yabancı siyasetçi ya da gönüllü kuruluş temsilcileri de, kötü muamele ve işkence gördükten sonra sınır dışı edildiler (bkz. "Toplantı ve Gösteri Özgürlüğü"). Barış Heyetini karşılamak isteyenlere ve katılımcılara kötü muamele ve işkence yapıldığı sıralarda Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, "Türkiye'nin, her zaman barışın, demokrasinin ve evrensel insanlık değerlerinin teminatı olduğunu ve olmaya devam edeceğini" açıkladı. Cumhurbaşkanı Demirel, Dünya Barış Günü nedeniyle yaptığı açıklamada, "İnsanların daha da özgürleşeceği engin bir hoşgörü ve barış ortamında, potansiyelini ve yaratıcılığını tam anlamıyla ortaya koyabileceği bir geleceği umut ediyoruz" dedi. Demirel şöyle devam etti: "Türkiye, tarihinden ve kültüründen devraldığı insan sevgisi, hoşgörü anlayışı ve barışçı tutumuyla, dünyanın en nazik coğrafyasını teşkil eden bölgesinde, her zaman barışın, demokrasinin ve evrensel insanlık değerlerinin teminatı olmuştur ve olmaya devam edecektir. Bu duygu ve düşüncelerle Dünya Barış Günü'nü kutluyor, tüm vatandaşlarıma selam ve sevgilerimi iletiyorum."

"Barış İçin Bir Milyon İmza Kampanyası", 1997 yılında tamamlandı. "Barış istiyorum!" ifadesini içeren metinler, Türkiye'nin her yerinde imzalandı. Kampanya, çok sayıda aydının yanı sıra, İHD, DİSK, KESK, HADEP, ÖDP, DBP, EMEP gibi pek çok kuruluş tarafından desteklendi. Kampanyanın sözcüsü Av. Eşber Yağmurdereli, kampanya amacını şöyle özetledi: "Siyasete, Türkiye'nin geleceğine, dolayısıyla kendi geleceğine seyirci olan insanlara ulaşmayı hedefledik. Konunun gündemde kalmasını, tartışılmasını istedik. Amacımız 30 binden fazla kişinin çatışmalarda ölmesine; boşaltılan, yakılan köylere, faili meçhul cinayetlere dikkat çekmekti." Yağmurdereli, Ocak ayında Adana'da yaptığı konuşmada, "Şiddet yanlılarının politikaları iflas etmiştir. Şiddet politikaları ile bir sonuca ulaşılmadığı gibi toplumda büyük tahribatlar yaratıldı" dedi. Barış konusunda atılacak somut bir adımın ülkenin temel sorunlarının çözümünde yolaçıcı olacağını vurgulayan Yağmurdereli, imza kampanyasını da netleşmesi gereken tavrın bir adımı olarak değerlendirdiğini belirtti ve bu konuda ciddi bir mesafenin katedildiğini söyledi. "Barış, özel tim şapkasıyla politika yapmaya izin veremeyecektir" diyen Yağmurdereli, barışın sadece silahların

susturulması anlamına gelmediğini vurgulayarak, Kürt sorununun çözülmesi ve demokrasinin yerleşmesi için de temel oluşturduğunu belirtti. Barışın kazanılacağı fikrinin yaygınlaştığına dikkat çeken Av. Yağmurdereli "Savaş nedeniyle uyuşturucu ve politik rantlar oluşmaktadır. Savaş her yıl bu ülkeden 10 milyar doları çekmektedir" dedi. Barışın tüm topluma haklarını kullanma olanağı yaratacağını belirten Yağmurdereli, "Vicdan muhasebesi yapmanın zamanı gelmiştir. Savaşın bitmesinde bizler sorumluluk sahibi olmak zorundayız" dedi. 50 parlamenterin de kampanyaya imzalarını sunduğunu bildiren Yağmurdereli, kampanyanın halkın barışa olan özlemini ortaya koyduğunu söyledi. Kampanyanın Adana sözcüsü Av. Mustafa Çinkılıç da, halkın meclis üzerinde baskı kurmasının gerekliliğine işaret ederek, imza kampanyasının bu amaca hizmet ettiğini söyledi. Çinkılıç, imza kampanyasının toplumda sorunlara karşı sorumluluk bilincinin oluşmasına katkı sağladığını söyledi. Yağmurdereli Mersin'de yaptığı konuşmada ise, "Bu ülkede hâlâ demokrasi aranıyorsa, bu yurttaşların bilinçsizliğinden kaynaklanıyor" dedi. "Barış İçin Bir Milyon İmza" kampanyası çerçevesinde toplanan imzalar, kitle örgütleri temsilcilerinin de katıldığı yaklaşık 100 kişilik bir grup tarafından TBMM'ye verildi. Kampanya girişimcileri ve kitle örgütlerinin temsilcileri, Ankara'da bir araya geldiler ve 17 Mayıs'ta Yüksel caddesindeki İnsan Hakları Anıtı önünde toplanarak bir basın toplantısı düzenlediler. Burada bir açıklama yapan Yağmurdereli, Türkiye'de çok şeyin değiştiğini, ancak henüz barışın gelmediğini söyledi. Yağmurdereli, "Hâlâ insanlar ölmeye, öldürülmeye devam ediyor. Gözaltında ölümler devam ediyor. 100 kadar insan düşüncelerini açıkladığı için cezaevlerinde. Biz Türkiye'de barışın en önemli sorun olduğu tespitiyle bu kampanyayı başlattık. Bu imzaların takipçisiyiz. Topladığımız bu imzalar üzerine somut adım atılmazsa milyonlarca insanı Ankara'ya getireceğiz. Barış gelene kadar etkinliklerimiz devam edecek" dedi.

Türkiye'nin çeşitli illerinde farklı hükümet dışı kuruluşlardan oluşan Demokrasi Platformları da, Kürt sorununun çözümü ve insan haklarının barışçıl bir ortamda korunması için çaba gösterdiler. Mardin Demokrasi Platformu tarafından Temmuz ayında çeşitli devlet kuruluşları ve siyasi parti temsilcilerine gönderilen yazıda, bölgede 13 yıldan beri adı konulmamış bir savaşın yaşandığı belirtilerek, tarafların ateşkes ilan etmesi gerektiği kaydedildi. Açıklamada, "binyıllardan beri iç içe olan Kürtler ve Türkler ile tüm azınlıkların aynı ülke içerisinde demokratik, eşit, özgür bir barış ortamı dışında herhangi bir seçeneklerinin olmadığı" belirtildi. Açıklamada ortaya konan çeşitli çözüm önerileri şöyle: "Ülkede kanayan yarayı tedavi

etmek amacıyla bilim adamları, öğretim görevlileri, aydınlar ve hukukçuların, bu ülkede silahlardan uzak demokratik ve siyasi bir sistemi; Türkiye'nin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yapısına uygun, Türklerin ve Kürtlerin demokratik taleplerini dikkate alarak tartışmaya açabilmeleri için bir an önce karşılıklı bir ateşkes ilan edilmelidir. Siyasi düşüncelerinden dolayı yurtdışında kalmak zorunda olanların ülkede politika yapması ve demokratik bir ortamın egemen olması için acilen bir genel af çıkarılmalıdır. Köy koruculuğu sistemi kaldırılmalıdır. 13 yıllık şiddet ortamında köylerini terk etmek zorunda kalan köylülerin güvenlik içinde köylerine dönüşü sağlanmalı ve zararları tazmin edilmelidir."

Türkiye Barolar Birliğinden (TTB) yapılan yazılı açıklamada da, bölgede halen sıcak çatışmaların devam ettiği ve kan aktığı, düşüncelyi açıklama ve hak arama özgürlüğü önündeki kısıtlamalar ile insan hakları ihlallerinin bölgede yoğun şekilde yaşandığı belirtildi. TTB, gözaltına alınanlar ile tutukluların can güvenliğinin sağlanamadığına, cezaevinde ölümlerin meydana geldiğine, koruculuk sisteminin de suç örgütlerine dönmeye başladığına dikkat çekti. Baro başkanları, yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak da şu önerileri getirdi. "TMY'nin 8. maddesi ve düşünce açıklama özgürlüğünün önündeki diğer engeller kaldırılmalıdır. Düşünce suçlarına yönelik bireysel gayretler ve af çabalarından ziyade, toplumsal uzlaşmayı sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır Türkiye, insan hakları ihlalleri nedeniyle uluslararası alanda devamlı yargılanan bir ülke olma durumundan kurtarılmalıdır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde vatandaşların can güvenliği, insan hakları ihlallerine yer vermeden korunmalıdır. Olağanüstü hal kaldırılarak, normal hukuk düzenine geçilmelidir. Irkçı ve şovenist düşüncelyi tırmandırıcı politikalardan vazgeçilmelidir. Koruculuk sistemi kaldırılmalıdır. Bölgede ekonomik geri kalmışlık giderilmeli ve ekonomik, sosyal, kültürel kalkınma çalışmaları yapılmalıdır. Uluslararası sözleşmeler ve hukuk kuralları dikkate alınmalıdır."

Ancak Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Lice'deki baskılarla ilgili bir rapor hazırlayan ve 1 Şubatta kendisine sunan Diyarbakır Demokrasi Platformuna verdiği yanıtla, yöneticilerin, Kürt sorununun tartışılmasına kapalı olduğunu gösterdi. Diyarbakır Demokrasi Platformu, Şubat ayında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile görüşerek, Lice'de yaşanan baskıları dile getirdi. Demirel, "Akan kardeş kanının durması için devlet üzerine düşeni yapmalıdır" sözlerine,

"imamları, kadınları çocukları öldürenler kardeş olamaz" yanıtını verdi. Demirel, "bölgedeki fiili durum ile bazı rahatsızlıkların yaşandığını", "yaşanan bazı münferit olaylar nedeniyle devletin sorumlu tutulamayacağını" söyledi.

CHP Kars eski Milletvekili Atila Hun, "Kürt Sorunu ve Son Gelişmeler" başlıklı bir rapor hazırlayarak, partisinin yönetimine Ağustos ayında sundu. Hun, raporunda, 12 Eylül askeri darbesinin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde etkisinin çok daha fazla olduğunu belirtti. Bu dönemde soruna salt askeri çözüme dayalı militarist anlayışın egemen olduğunu belirten Hun, bu dönemin Kürt milliyetçiliğinin güçlenmesine neden olduğunu söyledi. Özellikle gençlere uygulanan bu baskılara karşı kendini savunma, silahlı mücadeleye başvurma yönünde eğilimlerin ortaya çıktığını belirten Hun, raporunda "Daha önce PKK tarafından savunulan düşünceler, 12 Eylül'den sonra başka kesimlerde de onay görmeye başlamıştır. Sorunlar bölge ile de sınırlı kalmamış, bütün Türkiye'ye yayılmıştır" dedi.

a) Kürt Sorunu: Milli Güvenlik Politikası

Türk Silahlı Kuvvetleri, Kürt sorunuyla ilgili politikalarını 1997 yılında daha aktif olarak uygulamaya ve tanıtmaya başladı. Kürt sorunuyla ilgili tartışmalarda en örgütlü taraf olan TSK, 1997 yılında tartışmanın belirleyici tarafı haline geldi.

MGK Genel Sekreterliği tarafından hazırlandığı söylenen bir rapor 18 Aralık 1996 tarihinde Bakanlar Kuruluna getirildi. 1997 Ocak ayında basında yer alan "Terörle Mücadelede Sorunlar ve Öneriler" başlıklı raporda, Kürt nüfusunun denetlenmesi, uygulamaları izleyen insan hakları kuruluşlarının engellenmesi, bölge dışındaki Kürtlerin denetlenmesi, "sosyo-ekonomik önlemler" uygulanması, "güvenlik" altyapısının güçlendirilmesi ve bu amaçla yapılan yatırım harcamalarının artırılması, "psikolojik harekât" yöntemlerinin sistematik ve yoğun olarak uygulanması isteniyordu.

Raporda, HADEP'e ve hükümet dışı muhalif kuruluşlara yönelik suçlamalar da yinelendi. Raporda, HADEP hakkında şu iddialara yer veriliyordu: "Örgüte militan temini, yurtiçinde HADEP vasıtasıyla olmaktadır. HADEP'in son genel seçimlerinde oy potansiyeli dikkat çekicidir. Bu legal parti adeta örgütün asker bulma teşkilatı durumundadır. Bazı insan hakları dernekleri ve legal görünümüne sahip derneklerin de yanlış bir tutum içerisinde oldukları değerlendirilmektedir."

“Terörle Mücadelede Sorunlar ve Öneriler”

Terör ve terörle mücadele, ülkemizin gündemini uzunca bir süredir meşgul etmekte ve terörle mücadele amacıyla, büyük kaynaklar harcanmaktadır. Ancak, topyekün sürdürülmesi gereken terörle mücadelenin güvenlik güçlerimizce yerine getirilen boyutu etkili bir şekilde devam etmesine rağmen, siyasi, sosyal ve ekonomik boyutta bir takım sorunlarla karşılaşıldığı, bu sorunların çözümünde eksiklik ve aksaklıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Ülkemizde terör faaliyetleri, geniş kapsamlı bir platformda gerçekleştirildiğinden, bu alanda yapılması gereken mücadelenin de çok yönlü bir organizasyonla sürdürülmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Mücadelenin, askeri boyutta sürdürülmesi ile birlikte, güvenlik kaynak ihtiyaçları ve devletin bazı kurum ve kuruluşlarının çalışmalarındaki aksaklıklardan dolayı bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Başlangıçta İçişleri Bakanlığının sorumluluğunda başlatılan iç güvenlik harekâtı bugün itibarıyla tamamen TSK'ye havale edilmiş, fiili sorumluluk ülke gerçeklerine istinaden tümüyle orduya geçmiştir. Bu mücadelenin kesintisiz ve etkin bir şekilde sürdürülebilmesi için TSK'nin İç Güvenlik Harekât ihtiyaçlarının öncelikle karşılanması önem arz etmektedir. (...)

Terörle mücadelenin, güvenlik güçlerinin etkin kullanımı ile sürdürülmesi yanında bir takım milli güç unsurları ile de desteklenmesi kaçınılmazdır. Bu unsurların devreye girmesi, terörün ortaya çıkış sebeplerini bir ölçüde de olsa karşılayabileceği gibi, bölgesel nitelikli yeni yapılanmaların gerçekleşmesini de sağlayacaktır.

Rapor, propaganda ya da “psikolojik harekât” ve “sosyoekonomik önlemler” anlayışının Kürt sorunu konusunda kazandığı önemi de gösteriyordu. Raporda, “Psiko-sosyal ve kültürel güç bakımından önemli görülen en büyük etken ‘milli bütünlük’tür. Milli bütünlüğün sağlanması, insanların düşünce ve davranış beraberliği içinde olmasını gerektirir. Devlet, bu beraberliği sağlayıcı tedbirleri acilen almalı ve güven

ortamını yaratmalıdır... Terörle mücadelede en az silahlı güç kadar ve belki de ondan daha önemli olan bu güç, bugüne kadar TSK'nin kısıtlı imkanlarıyla büyük bir özveriyle yürütülmüştür. Ancak; arzulanan sonuçların alınması için psikolojik hareket ve propaganda; devletin tüm kurum ve kuruluşlarıyla, organize bir şekilde belli bir plan dahilinde ve koordineli olarak yürütülmelidir” deniyordu.

“Terörle Mücadelede Sorunlar ve Öneriler”

Medya faaliyetleri: Terör örgütünün amaçlarından en önemlisi gündemde kalmaktır. Bunu sağlamak için insanını bile intihar tipi eylemlerde kullanmaktan çekinmeyen örgütün bu amacına medya, genelde destek veren strateji ve taktik içerisinde. Bu uygulamaları ile bilerek veya bilmeyerek örgüte alet olmakta ve hatta katkı sağlamaktadır. (2) NGO (Uluslararası Yardım Kuruluşları) Faaliyetleri: İnsan hakları bahanesiyle bölgeye birçok heyetler gelmekte, bu heyetler önceden belirlenen kişiler ile görüşmekte ve raporlar düzenlemektedirler.

Özellikle terör örgütü PKK, amaçları uğruna ülkemizin temel niteliklerini hedef alan ve Türkiye Cumhuriyetini yıpratma amacını güden yıkıcı faaliyetler içerisinde. Bu örgütlerle mücadelenin sadece devletimizin güvenlik güçleri ile sürdürülmesi mümkün görülmemektedir. Terörle mücadele devletin tüm kurum ve kuruluşları ile Türk milletinin topyekün ortak mücadelesi sonunda başarıya ulaşabilecektir. Bu açıdan Terörle Mücadele bir devlet sorunu olarak ele alınmalıdır. Türkiye’de hükümetler değişebilir, ancak terörle mücadele stratejisi bir hükümetten diğerine değişmemelidir. Bu çerçevede devletin uzun vadeli “terörle mücadele politikası” oluşturulmalı ve en ufak bir sapmaya izin verilmeden uygulanmalıdır. (...)

Raporun “Çözüm Önerileri” başlıklı bölümünde, nüfus planlaması da bir “terörle mücadele” yöntemi olarak öneriliyordu: “Sağlık Bakanlığı koordinatörlüğünde nüfus planlaması seferberliğinin başlatılması; eğitim ile bölge halkının bilinçlendirilmesi; az çocuğa prim, çok çocuğa vergi gibi radikal önlemlerin alınması sağlanmalıdır.”

Genelkurmay Başkanlığının 28 Şubat sonrasında basın ve yargı başta olmak üzere çeşitli kesimlere verdiği “brifing”lerde, TSK'nin Kürt sorunu konusundaki görüşleri de anlatıldı. Nisan ayındaki “brifing”in “PKK ve Terörizm” başlıklı bölümünde konuşan Genelkurmay İç Güvenlik Dairesi Başkanı, “mücadelede devlet katında farklı görüşler olmasının zararlı olduğunu” söyledi.

Brifingde, “TSK'nin gösterdiği başarıyı, devletin diğer kurumlarının gösteremediği”; “PKK'ye destek veren siyasi partiler, siyasetçiler ve insan hakları kuruluşları bulunduğu, bazı basın kuruluşlarının da, PKK destekçisi yayın yaptığı” ileri sürüldü.

Silahlı kuvvetlerin 1997 yılındaki Kürt sorunu politikasının önemli bir özelliği, “sosyo-ekonomik önlemler” konusundaki ısrardı. MGK ve askeri yetkililer, yıl boyunca “askeri önlemler”in ardından “sosyo-ekonomik önlemler”in uygulanmasını istediler. Söz konusu önlemler yoluyla, askeri önlemlerle sağlanan durumun süreklilik kazanacağı vurgulandı. Genelkurmay Başkanlığı tarafından gazetelerin yazarları, yöneticileri ve temsilcileri için düzenlenen Güneydoğu Anadolu

Basın Turu'nun başlangıcında 17 Kasım'da 21. Sınır Jandarma Tümen Karargahında basın mensuplarına "Terörle mücadelenin neresindeyiz?" başlıklı bir brifing verildi. Genelkurmay İç Güvenlik Dairesi Harekât Şube Müdürü Kurmay Albay Nazmi Solmaz, "terörle mücadele" uygulamalarının genel bir değerlendirmesini yaparken, PKK'nin üç defa tasfiye aşamasına getirildiğini, ancak "1987 yılında sıkı yönetimden, OHAL

uygulanmasına geçilmesinin yol açtığı yönetim boşluğu, 1990 yılında Körfez krizi büyük göçün yarattığı ortam, 1992 yılında da askerlik süresinin kısaltılması ve örgütün tek taraflı olarak ilan ettiği sözde ateşkesin yarattığı kararsızlık ortamı yüzünden tasfiyeden kurtulmayı başarmıştır" dedi. Solmaz, her üç dönemde de, askeri tedbirlere paralel olarak ekonomik ve sosyal tedbirlerin alınmaması nedeniyle bugüne kadar geldiğini söyledi.

Genelkurmay Başkanlığının Görüşleri

* Terör örgütü, farklı bir dil, kültür ve ırk iddiasıyla "Büyük Kürdistan" hedefini ortaya koymuştur. Hedefin aşamaları; kültürel hakların alınması, özerk federasyon oluşumuna gidilmesi, Türkiye'de "Kuzey Kürdistan" kurulması ve son noktada İran ile Irak'ı da içerecek Büyük Kürdistan'ın kurulması biçiminde sıralanmaktadır. PKK, 1986, 1990 ve 1993'te üç kez tasfiye aşamasına gelmiştir. Örgüt 1994'ten beri dağ kadrosunun büyük bölümünü yitirmiş, iç çekişme içine düşmüş ve riski az sansasyonel eylemlere yönelmiştir. Düşüğü zor durumun ardından, daha önce dile getirdiği "siyasi çözüm" ifadesi yerine, "demokratik çözüm"den bahsetmeye başlamıştır.

* PKK, Almanya'da yılda 30 milyon Mark karapara sağlamakta ve Türk bankaları aracılığıyla Türkiye'ye karapara transfer etmektedir. Bu konuda belgeler MIT'te bulunabilir. Örgüt yılda yaklaşık 25 bin kişiyi kaçak yollardan, başta Almanya olmak üzere, yurtdışına çıkararak 125 milyon Mark gelir sağlamaktadır. Almanya'da yasadışı yollardan 30 milyon Mark temin etmektedir, yurtdışına giden araçlardan araç başına 1000-1500 Mark almaktadır. PKK, haraç, uyuşturucu ticareti, kumar ve diğer mafya ilişkileriyle yılda toplam 2 milyar dolar finansman sağlamaktadır.

* Terörle mücadele edilen bölgede TSK'nin günlük harcaması 1 milyon 250 bin dolardır. Bu rakama, İçişleri Bakanlığı'na bağlı jandarma ve diğer güvenlik teşkilatının harcamaları da katıldığında, rakam günlük 4 milyon dolara ulaşmaktadır. Ancak, terörle mücadele olmasa da bu bölgede personel ve diğer çalışmalar için yapılacak günlük harcamanın 3 milyon dolar civarında olduğu hesaplanmıştır.

* PKK, içeride ve dışarıda, şeriatçılar dahil, Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmak isteyen örgüt ve hareketlerle işbirliği halindedir. Radikal İslamcılar "millet" yerine "ümme"yi esas aldıklarından Türk milletine karşıtlık çerçevesinde PKK'yi desteklemektedir. Radikal İslamcılar Türk milliyetçiliğini kabul etmemekte, bölücü örgüt üyelerinin de "Müslüman" olarak haklı bir mücadele içinde bulunduklarını ifade etmektedirler.

* Bölücü ve irticaî terör odakları Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmak için işbirliği ve dayanışma içindedir. Bu çerçevede yapılan Milli Askeri Strateji değişikliği ile bu tehdit, dış tehditten daha öncelikli olarak değerlendirilmiştir. Öncelikli tehdit bölücü ve irticaîdir.

* ABD, İran, Irak ve Suriye'nin de içinde bulunduğu 7 ülkeyi teröre destek veren ülke olarak ilan etmiştir. Özellikle İran, Türkiye'de hem irticaî faaliyetlere destek vermekte, hem teröre lojistik destek imkânı sağlamakta, örneğin sınırda 550 kadar terörist barındırmaktadır. Bunun yanı sıra Rusya Federasyonu, Ermenistan, Bulgaristan, Yunanistan, Kıbrıs Rum Yönetimi ve bazı Avrupa ülkeleri Türkiye'deki teröre açık veya yarı açık destek vermektedirler. Özellikle radikal İslamcılara, PKK'yi destekleyen bütün ülkeler, başta İran, Suriye, mali ve askeri destek vermektedirler. Yunanistan'dan bir korgeneral ve 200 subay Bekaa'da terör örgütüne yardımcı bulunmuştur.

* Sözde demokrasi ve insan hakları savunucuları, yasal olanakları da kullanarak terör örgütünü açıkça desteklemektedirler. Terör örgütünün faaliyetleri maskelenerek Tunceli, Sivas ve Lice gibi yerlerde silahlı kuvvetlerin mücadelesi sekteye uğratılmak istenmektedir.

* Türkiye Cumhuriyeti'nin laik, demokratik sosyal hukuk devleti yapısını bozmak isteyenlere karşı sorumluluk TSK gibi bütün kamu kurum ve kuruluşlarıyla yurttaşların da görevidir. Ama bizim elimizde silah olduğu için bu silahı halkın istediği, halkın yararı doğrultusunda kullanma, gerektiği zaman kullanma bilinci içindeyiz. TSK demokratik rejime yönelmemiştir. Biz kendi halkımıza karşı hareket yürütmüyoruz.

Askerî yetkililer, hem hükümeti, hem hükümet dışı kuruluşları ve yatırımcıları bölgeye çağırdılar ve konuda yoğun kampanya çalışmaları yürüttüler. Örneğin Olağanüstü Hal Bölgesi Jandarma Asayiş Komutanı Korgeneral Altay Tokat, işadamlarını bölgeye yatırım yapmaya çağırdı. Tokat, "Artık işadamlarının 'güvenlik

nedeniyle yatırım yapamıyoruz' mazereti geçerli değil. İstedikleri her yere yatırım yapabilirler. Onların yatırım yapmak istedikleri yerlerde her türlü güvenlik önlemi alınır" dedi.

Genelkurmay Başkanlığı, 1997 yılında bu konudaki çalışmalarında, Bakanlar Kurulunu devreden çıkararak,

doğrudan kitle iletişim araçlarıyla ilişki kurmayı yeğledi. Genelkurmay Başkanlığı, Kürt sorunu konusunda belirlediği politikaya karşı, kitle iletişim araçlarında mesafeli duran yazar ve gazetecileri Olağanüstü Hal Bölgesindeki bazı askeri bölgelerde ve korucu

köylerinde gezdirdi. Bölgede bağımsız olarak araştırma yapmaları zor olan gazeteciler, gezi sırasında izlenimlerini kamuoyuna aktararak, Kürt sorunu konusundaki askeri görüşün ayrıntılarını bildirdiler.

“Bizim gezdiğimiz Kürt illerinde belli saatlerden sonra girilmesi mümkün olmayan ilçeler, yakılıp-yıkılıp, boşaltılmış köyler, insanları sefaletten ölümün eşiğine iten göç vardı. Bir de, sadece iki kişinin koruculuğu kabul ettiği, dolayısıyla iki kişilik nüfusa sahip köyler. Sonra, kalktığı ilan edilen illerde sürdürdüğünü gözlemlediğimiz OHAL, kapatılan sendika ve kitle örgütleri vb.. Urfa, ne OHAL ne de mücavir il statüsü kapsamında. Ve ağırlıklı olarak siyasi polis, TEM varlığını hissettiriyor. Ancak onun üzerinde de asker gözü var. Şehre yukarıdan bakan bu göze ilişkin küçük bir örnek olarak Urfa’da en fazla dinlenen Karacadağ Radyosu’nun Genel Müdürü Mehmet Can Toprak ve Haber Müdürü Vedat Bakır’la yaptığımız görüşmeden edindiğimiz izlenimler. Toprak ve Bakır çaldığı her Kürtçe parçanın hesabını verdiklerini, birçoğu hakkında yargılandıklarını kaydederken bir de bölgedeki tüm yerel basın tarafından yayınlanması “istemiyle” verilen bazı çağrı metinleri gösterdi bize. Bu çağrılar, askerin bölge halkına çağrıları. Kendileri dışındaki radyo ve diğer yerel basın organlarının yayınladıklarını söylediler. Bu metinler, bölgede bir dönem önce askeri helikopterler aracılığıyla dağıtılan ve bölge halkını PKK’ye karşı askerin saflarında, Allah yolunda savaşmaya çağıran, bayrak ve caminin birarada kullanıldığı, ayetli metinleri çağırıştırıyor. Örneğin, Emegün Partisi Mardin İl Başkanı Mahmut Kılıç, geçtiğimiz 23 Nisan’da Kızıltepe’de askeri bir panzerin bir çocuğu ezerek ölümüne neden olması üzerine gösterdikleri tepkinin ardından Hizbolkontrayı karşısında bulunduğunu belirtiyor. Savcılığa kadar yürüyerek olayı protesto etmelerinin ardından Kılıç’ın evini arayan bir kişi, Batman’dan aradığını belirtiyor ve “Allahüekber” dedikten sonra, “Senin cezan Allah’ın katında kesinleşti” diyor. (Fatih Polat, “OHAL’den Üniformasız Gözlemler”, Emek, 27-29.12.1997)

Öte yandan Genelkurmay Başkanlığı, bölgedeki “özel harekât” uygulamalarına yönelik eleştiriler ya da insan hakları ihlallerinin rapor edilmesi konusunda, çok sayıda suç duyurusu yaptı. Askerî yetkililer, Kürt sorunu ve insan hakları konusunda eleştirel tavır alanları izleyerek, bu kuruluş ve kişiler hakkında raporlar hazırladılar. Söz konusu raporlar ve suç duyuruları sonucunda çok sayıda dava açıldı.

Askerî çevreler, PKK’nin ateşkes ilan etmesini ise tepkiyle karşıladılar. PKK lideri Abdullah Öcalan’ın MED-TV’den yaptığı ateşkes çağrısına 2 Ocak günü yanıt veren Genelkurmay, “yürütülen etkili operasyonlar sonucunda PKK’nin köşeye sıkıştığını” ve liderinin “bildik çağrılarının birini daha yaptığını” söyledi. Genelkurmay Genel Sekreterliğinden, “PKK’nin 1984’ten beri silahlı mücadeleyle sonuca gidemeyeceğini anladığı” belirtilerek, “Öcalan’ın barış çağrısı yapma nedenleri” şöyle sıralandı: “Halkı yanına çekememiş olması ve buna bağlı olarak militan gücünü idame ettirememesi, hatta her geçen gün kaybetmesi; Terör örgütü liderinin acımasız örgüt yönetim anlayışından kaynaklanan üst düzey kadrolar arasındaki itilaflar sonucu örgüt içinde disiplinsizlik, moral bozukluğunun artması; TSK’nin, bu cinayet örgütünü ortadan kaldırmaya kararlı olduğunun örgüt başı tarafından anlaşılması; Son 1 yılda büyük zayıflık vermesi; Terörist örgüt imajını değiştirmek ve barış taraftarı gözlükerek, Filistin Kurtuluş Örgütü gibi siyasi kimlik kazandırmak amacını taşıması; Dış desteklerini kaybetmesi; Uluslararası kamuoyu nezdinde cinayet örgütü oluşu ve uyuşturucu şebekesi olarak kabul edilmesinin Öcalan’da yarattığı tedirginlik.”

b) Hükümetlerin Kürt Sorununa Bakışı

Hükümetlerin Kürt sorununa bakışını, 1997 yılında da MGK belirledi. Kürt sorunu diye bir sorun olmadığını ileri süren siyasal yetkililer, mevcut sorunları iki başlık altında temsil ettiler: PKK ile ilgili “terör sorunu” ve özünde sosyo-ekonomik bir sorun olarak gördükleri “Güneydoğu sorunu”.

Hükümetler, 1997 yılında da MGK’nin çizdiği çerçeve içerisinde bazı politikaları uygulamaya çalıştılar. Bu politikaların ortak yanlarından biri de, muhalefetten karşı çıktıkları Olağanüstü Hal uygulamasının süresinin uzatılması konusundaki yasal düzenlemeleri, rutin olarak Meclis gündemine getirmek oldu. Mecliste yapılan tartışmalarda, Olağanüstü Hal uygulamalarının insan hakları bakımından sonuçları ise, rutin olarak iktidarda bulunan partiler tarafından desteklendi, muhalefette bulunan partiler tarafından eleştirildi.

Kürt sorununun temelindeki insan hakları sorunları ise, sistematik olarak sürdü. Özellikle Kürtlere uygulanan anadil yasakları, “devlet politikası”nın önemli öğelerinden biri olarak korundu.

Kürt sorunu konusundaki “devlet politikası”nı yansıtan belgelerden biri, “Başbakanlığın 12.11.1993 tarihli emirleri” çerçevesinde İçişleri Bakanlığının 3 Ocak 1997’de yayımladığı genelge oldu. Genelge, Milli Güvenlik Kurulunun 1993 yılında belirlediği politikanın İçişleri Bakanlığına bağlı valilik ve kolluk kuruluşlarında uygulama esaslarını belirtiyordu.

İçişleri Bakanlığının 3 Ocak 1997 tarihli Genelgesi

I. Belli zamanlarda uygulanacak tedbirler: Bölücü terör örgütü PKK'nın;

1- İç ve dış kamuoyu üzerinde etkili olabilecek fikir ve sanat adamları ile diğer nüfuz sahibi kişileri, örgütün amaçlarına hizmet edecek şekilde yönlendirilmesine karşı;

Örgütün aydın olarak niteleyebileceği ve halen kullandığı kişilerin belirlenerek, bunlara ait biyografik, istihbarî bilgilerin temini, (1997 yılı, Ocak-Mart ayları arasında)

Örgütün kullanabileceği kişiler üzerinde tesis edebileceği etkileri ortadan kaldıracak şekilde bu kişilerin iç ve dış kamuoyuna tanıtılması, (1997 yılı Ocak-Mayıs ayları arasında)

Uluslararası kuruluş ve organizasyonların, örgütün aydın olarak tanıttığı kişiler hakkında doğru bilgilendirilmeleri bu maksatla hazırlanan dosyaların uluslararası kuruluş ve organizasyonlara gönderilmesi, (1997 yılı Ocak-Mayıs ayları arasında)

2- Örgütün devletin yanında yer alan kitleleri hedef alarak ajan ve çete suçlamasıyla psikolojik baskı kurma, katliam ve çeşitli silahlı eylemlerde bulunma ihtimaline karşı; başta geçici köy korucuları olmak üzere, devlete müzahir vatandaşların moral olarak güçlendirilmesini sağlayacak uygulamaların yapılması. Geçici köy korucularının kaldırılacağına dair basında yer alan kasıtlı haberler konusunda kamuoyunun uygun şekilde aydınlatılması, (1997 yılı Ocak-Mayıs ayları arasında)

3- İçişleri Bakanlığının 3 Ocak 1997 tarihli (ilgi: Başbakanlığın 12.11.1993 tarihli emirleri) genelgesinde, örgütün Nevruz'u istismar etmesini engellemek amacıyla bu konuda hazırlanacak özel projenin gerektirdiği görevlerin icra edilmesi, (1997 yılı Mart ayında)

II. Devamlı olarak uygulanacak tedbirler: Bölücü terör örgütü PKK'nın:

1. Kadrosunu genişletmek amacıyla militan toplama faaliyetlerine karşı 14-25 yaş grubuna dahil nüfusun örgütten uzaklaşmasını sağlayacak tedbirlerin alınması,

Her kademedeki devlet yetkililerinin vatandaşlarla temaslarında, gençlik üzerindeki örgüt propagandasını etkisiz hale getirmek için konunun sürekli işlenmesi,

Örgüte katılmaya eğilimli kişilerin yakın takibe alınarak kendisinin ve ailesinin ikna edilmesi,

2. Örgütün belirlediği sözde eyaletlerde sözde cephe karargahları kurma, ve bu karargahlarda lojistik eğitim, maliye, sağlık, askerlik şubesi, halk mahkemesi gibi kurumlar oluşturma faaliyetlerine karşı, işbirlikçilerin süratle ortaya çıkarılarak ikna edilmesi, afişe edilmesi, gerektiğinde cezalandırılması,

3. Örgütün ve yandaşlarının uluslararası kuruluşları, demokratik kitle örgütlerini, insan hakları örgütlerini, haber ajanslarını, gazete ve TV kuruluşlarını, üniversiteleri, uluslararası tanınmış kişileri Türkiye aleyhinde kullanmasına karşı;

Uluslararası özel aydınlatma programlarının uygulanması, bölge halkından olup da terörden zarar görenlerin bu kişi ve kuruluşlar nezdinde ziyaret edilmesi, faks, mektup, kart ve resimli albüm kampanyaları düzenlenmesi,

Terörden zarar görenlere Helsinki İzleme Komitesi, Uluslararası İnsan Hakları gibi örgütler nezdinde, belge ve bilgilerle müracaat yaptırılması, bu kuruluşların tarafı tutumları nedeniyle protesto edilmesi,

Avrupa Kiliseler Birliği, Basın-Yayın organları, mahalli ve ulusal hükümet ve mahalli idarelerin tarafı tutumları nedeniyle, çeşitli dernek ve kuruluşların katılımıyla protesto kampanyaları düzenlenmesi,

Örgütün demokratik ortam bulamadığı için terör yöntemini seçtiği ve bir siyasi parti olduğuna dair yurtdışında ileri sürdüğü tezi çürütecek programlar hazırlanarak, basılı, görüntülü yüz yüze görüşme, aydınlatma ve bilgilendirme şeklinde uygulanması,

4. Örgütün aşırı sol organizasyonlar, Yezidiler, Aleviler ve radikal İslamî gruplarla daha yakın işbirliği ortamının oluşturulmasına, kurulmuş organizasyonlarının harekete geçirilmesine, yurtiçi ve yurtdışı zeminlerde eylem yapmalarına karşı;

Aşırı sol unsurların PKK ile eylem ve fikir birliği yapmalarını engellemek amacıyla, bu konuda öncü olabilecek fikir ve eylem liderlerinin uygun tarzda aydınlatılmaları ve bunlardan yönlendirilemeyenlerin, profesyonel dejenere kişiler olarak kamuoyu önünde nüfuzlarının sarsılması,

Yurtiçindeki Alevi, Yezidi grupların tabii lideri konumunda olup, devlete müzahir olan kişilerin, bu gruplar üzerindeki etkilerini artıracak şekilde desteklenmeleri ve bu kişiler yoluyla grupların istismarını engelleyici tedbirlerin alınması,

PKK terör örgütünün yönlendirdiği ve lider konumuna getirmek istediği kişilerin etkili olabilecekleri gruplar üzerindeki nüfuzlarının kırılmasını sağlayacak tedbirlerin alınması,

Devlet yanlısı Alevi, Yezidi ve radikal İslam ileri gelenlerinin PKK'nın oluşturduğu birlikler aleyhinde beyanlarda bulunmalarının sağlanması, bu beyanların iç ve dış kamuoyuna yansıtılması, (basın-yayın organları vasıtasıyla),

Bölücü terör örgütü kontrolündeki birliklerin (Aleviler Birliği-Yezidiler Birliği-Kürdistan İslam Hareketi gibi) ne maksatla oluşturulduğu ve hedef kitleleri ne ölçüde istismar ettikleri konusunda kamuoyunun aydınlatılmasına yönelik tedbirlerin alınması, (Bu maksatla bilim adamlarına konferanslar verdirilmesi)

5. Örgütün, özellikle Birleşmiş Milletler Mülteciler Komisyonunun, diğer etkili uluslararası kuruluşların ve ABD yönetiminin bölge üzerindeki tavrını etkilemek ve kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek amacıyla, Türkiye'den Kuzey Irak, İran ve Suriye'ye veya tersine yönelik göç olaylarını tahrik etmesi veya Atrush Kampı'ndaki vatandaşları benzer amaçlarla, kullanması halinde;

Hassas ilçe ve köylerde halkın provoke ve ajite edilmesini engelleyecek şekilde, mahallindeki örgüt temsilcilerinin propagandalarının etkisiz kılınması.

Şayialara karşı halkın süratle bilgilendirilmesi,

Şayia yayacak ve halkı tahrik edecek şahısların, kontrol altında bulundurulması ve bu tür kişilerin halkın üzerindeki inandırıcı etkilerini ortadan kaldıracak şekilde tedbirlerin alınması,

Halka yönelik uygulamalarda, halka bilgi vererek onları yönlendirecek özelliklere sahip, kilit habercilerin bulunup bunlardan yararlanılması,

6. Bölücü propaganda malzemesi toplamak amacıyla yurtdışından gelebilecek parlamenter din adamı, basın mensubu ve bilhassa Uluslararası İnsan Hakları ve Af Örgütü gibi NGO elemanlarının uygun şekilde yönlendirilmesi, izlenmesi ve bu maksatla Diyarbakır Basın Bürosu'ndan istifade edilmesi,

7. Örgütün eyalet meclisleri, ulusal meclis ve ulusal kongre toplamak üzere yaptığı faaliyetlere karşı:

Bölücü terör örgütünün bu maksatla yapacağı her türlü faaliyetlerin engellenmesi,

PKK terör örgütünün gündemindeki toplantıya katılan ve yemin eden üyelerin, örgüt ile ilişkilerinin ve daha önce işlemiş oldukları suçların iç ve dış kamuoyuna duyurulması,

Kürtçenin yaygınlaştırılması, okuma yazma dili haline getirilmesi için araştırma kurumları oluşturulması ve eğitim ve Kürtçe okuma yazma kursları açma teşebbüsünde bulunanlara karşı idari ve yasal tedbirlerin alınması,

9. Örgütün devletin yanında yer alan kitleleri hedef alarak ajan ve çete suçlamasına ve yer yer katliam ve çeşitli silahlı eylemlerde bulunma ihtimaline karşı:

Örgüte katılmaya eğilimli olan ya da cezaevinde bir müddet tutuklu kalmış bulunan lise ve daha üst öğrenime sahip gençliğin kontrol altında tutulması,

Sıcak çatışma ortamlarında yapılan görüntülü tespitlerin, Cenevre Savaş Sözleşmesi kapsamında mütalaa edilebilecek özellikte olanların çıkartılarak yayınlanması,

10. PKK'nin amaçları doğrultusunda televizyon ve radyo yayıncılığını geliştirme çabalarına karşı:

Hükümet dışı kuruluşlar ve kişiler tarafından yayın izni veren yabancı kuruluş ve hükümetlere yönelik mektup, faks, telgraf kampanyalarının düzenlenmesi,

MED TV'nin lisans almış olduğu müzik, eğlence konusunda yayın yapmadığı, yayınlarının siyasi içerikli ve bir terör örgütünü desteklemeye yönelik olduğu hususundaki bilgi ve belgelerin, yayın izni veren ülkelere aktarılması ve yayının engellenmesi girişimlerinin sürdürülmesi,

MED TV'nin yurtiçinde program çekimleri yapmasının engellenmesi,

MED TV'de yapılan kasıtlı her programdan sonra, uluslararası kuruluşlar nezdinde tekzip edilmesi ve bu işlemlerin doğrudan muhatap alınmadan NGO'lar vasıtasıyla yapılması,

11. Örgütün cephe faaliyetlerini yaygınlaştırmak amacıyla, ERNK bürolarının açılmasına mevcut bürolarının güçlendirilmesine yönelik faaliyetlerine karşı, söz konusu bürolarda görevli olanlar hakkında özel güvenlik soruşturması yaptırılarak, gerektiğinde suç gerekçeleriyle birlikte, ilgili ülkelere iadelerinin talep edilmesi,

12. Uluslararası kuruluşlardan, bölücü terör örgütü lehine veya bölücü terör örgütü konusundaki uygulamaları eleştireci tarzda Türkiye aleyhinde bir karar çıkması veya açıklama yapılması halinde; dernek, kişi ve kuruluşlar vasıtasıyla mektup, telefon, telgraf, faks, protesto kampanyaları düzenlenmesi, şehit aileleri, şehit aileleriyle ilgili vakıf ve kuruluşların bu kampanyaya katılmaları,

13. Örgütün, diğer bölücü çevrelerin kendi sembolleri haline getirdikleri ve her vesile ile ön plana çıkarmaya çalıştıkları sarı, kırmızı ve yeşil renklerin istismarına karşı, bu renklerin Türklerin geleneksel renkleri olduğu konusunun bilimsel toplantılarda ele alınması,

14. Örgütün ve diğer bölücü çevrelerin çeşitli ortamlarda yaptıkları -bizim Türkiye Cumhuriyeti Devletinden ayrılma, gibi bir düşüncemiz yok- açıklamasına karşılık, bunların asıl düşüncelerinin, self determinasyon ve bağımsızlık olduğunun her vesile ile işlenmesi,

15. Örgütün yeni alan arayışlarını engellemek maksadıyla:

Adana, İçel, Antalya, Sivas, Konya, Nevşehir, Kırşehir, Tokat, Ankara, İstanbul, İzmir illerindeki seyyar satıcılığın engellenmesi,

Aşırı sol unsurlar ile bölücü terör örgütü PKK'nin eylem işbirliğini önleyecek tedbirlerin alınması,

Alevi inançlı vatandaşlarımızı yönlendiren ve cemevlerinde yürütülen din dışı faaliyetlerin, kontrol altına alınması,

Spor kulübü, folklor ve müzik etkinlikleri gibi faaliyetlere ağırlık verilerek, genç nüfusun bu gibi organizasyonların içine çekilmesi,

Bölgede yerleşik olarak bulunan veya yeni yerleşen ailelerin kayıtlı olmadıkları hususu göz önüne alınarak, 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununun titizlikle uygulanması,

16. Örgütün kontrolündeki Kürdistan İslamî Hareket Örgütü tarafından yönlendirilmesi muhtemel olan, kuran kurslarının denetim altına alınması,

17. Örgütün, kamuoyu nezdinde güvenlik güçlerinin itibarını zedeleyici propaganda faaliyetlerine karşı, güvenlik kuvvetlerinin moralini yükseltecek ve halkla ilişkilerini sağlamlaştıracak tedbirlerini alınması,

18. Yapılan faaliyetlerle ilgili çalışma raporlarının Mart, Haziran, Eylül ve Aralık ayları sonrası İçişleri Bakanlığı Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulu Genel Sekreterliğine gönderilmesi.

Dağıtım: Gereği: OHAL Bölge Valiliği'ne, 80 İl Valiliğine, Jandarma Genel Komutanlığına, Emniyet Genel Müdürlüğüne

Kürt sorunu ile ilgili politikanın ana çerçevesinin MGK kararlarıyla belirlenmesi, 1997 yılında da, muhalefetteyken olağanüstü hal uygulamalarına karşı çıkan partilerin, iktidardayken aynı uygulamaları savunması sonucunu doğurdu. Olağanüstü halin uzatılmasıyla ilgili görüşmelerde, örneğin, muhalefetteyken RP adına uygulamaları eleştiren ve uygulamaya karşı çıkan Diyarbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatiboğlu, RP-DYP iktidarı döneminde aynı uygulamaları ve uygulamanın uzatılmasını savunmak zorunda kaldı. Olağanüstü halin uzatılmasına tutarlı olarak karşı çıkmış olan RP'nin Kürt milletvekilleri ise, sık sık bu durumdan duydukları rahatsızlıklarını belirttiler.

Aynı durum DSP için de söz konusu oldu. DSP lideri Bülent Ecevit, 18 Ocak günü yaptığı basın toplantısında, devletin 1985'ten beri Güneydoğuda güvenlik görevini feodal yapının egemen güçlerine aktardığını belirterek "Bunlara özel ordular kurdurularak, Türkiye'nin Güneydoğusu Lübnanlaştırılmaktadır" dedi. Ecevit, Güneydoğuda köylerinden göçe zorlanan vatandaşların ne denli çaresizlik içinde bırakıldığını Diyarbakır'da bir işadammın yaptığı gıda yardımının sergilediği "utanç tablosunda" bir kez daha gözler önüne serildiğini söyledi. Ecevit şöyle konuştu: "Aç insanlara sadaka gibi dağıtılan yiyecek torbalarının kapışılması ve çamurlara saçılması devletin yüzkarasıdır. Erbakan hükümeti güya yoksulları, aç ve açıkta bırakmayacaktı, fakat altı aydır görevde olduğu halde bu hükümet de daha öncekilerin kayıtsızlığını, ilgisizliğini sürdürmüştür." Göçe zorlananlara iş alanları açılmadığını, yarım kalan yatırımların tamamlanmadığını, çalışmaz duruma gelenlerin yeniden çalıştırılacağı sözünün tutulmadığını anlatan Ecevit, şöyle dedi: "O yüzden Güneydoğuda işsizlik, açlık, çaresizlik dayanılmaz ölçülerdedir. En az 3000 okul yıllardır kapalı olduğu için, sözde açık okullardan çoğunda da yeterli öğretmen bulunmadığı için yüzbinlerce çocuğumuzun geleceği kararmaktadır. Bir çoğu Türkçe bile öğrenemeden büyümektedir." Yakılan ormanlar yüzünden toprakların insanların ayakları altından kayıp gittiğini anlatan Ecevit, "Bölgedeki bu

durum sürdükçe, bölücü akımın kökünü kurutmak da gitgide zorlaşır. Bölgenin kalkınması önünde en büyük engeli oluşturan feodal yapı ise, köy koruculuğu sistemiyle büsbütün kökleşmektedir" dedi.

16 Eylül günü Siirt'te yapılan Bakanlar Kurulu toplantısının ardından bu kez Başbakan Yardımcısı olarak konuşan Bülent Ecevit, Olağanüstü Hal Bölgesindeki ve çevre illerdeki resmi uygulamaların yarattığı insan hakları ihlallerinin PKK'nin suçu olduğunu öne sürdü. Bölgenin uzun süre "terörün baskısı" altında kaldığını, 3 binin üzerinde köy ve mezranın boşaltıldığını, 2 bin okulun kapalı olması nedeniyle 117 bin öğrencinin eğitimden yoksun bırakıldığını söyledi. Terörün ayağının kırıldığını, ancak tam olarak sona erdirilemediğini söyleyen Ecevit, "Eğer sadece iç sorunumuz olsaydı, çoktan sona erdirmiştik. Türkiye'nin bölünmesi planını yapan insanlar var" dedi.

Aynı dönemde 12 ildeki demokratik kitle örgütlerinin katılımıyla kurulan Demokrasi Platformu ise, 27 Eylül günü bir açıklama yaparak, resmi bakışı yanıtladı. Demokrasi Platformu üyeleri, TSK'nin sınırötesi harekâtı, bölgedeki koruculuk ile köy-kent projesi konularında görüş alışverişinde bulundular. Ortak yazılı açıklamalarında, "55. hükümetin, 70 yıllık cumhuriyet tarihi boyunca işbaşına gelen diğer tüm hükümetlerden farklı olmadığı ve birçok konuda baskıcı politikalara dayandığının kısa sürede anlaşıldığını" belirterek, "bölgede yıllardır süren savaşın yol açtığı tahribatın son dönemlerde daha da arttırıldığını" anlattılar. Demokrasi Platformunun ortak açıklamalarında şu görüşlere de yer verildi: "Yıllardır bölgemizde süren savaşın yol açtığı tahribatın son dönemlerde daha da arttırıldığı, yerleşim birimleri ile ormanların yakılmasına devam edildiği, devleti uluslararası camiada zor durumda bırakan sınır ötesi operasyonlarda ısrar edildiği görülmektedir." Ayrıca demokrasiden, insan hak ve özgürlükleri ile barış ve kardeşlikten yana tavrını koyan sivil toplum örgütleri üzerinde baskıların yoğunlaştırıldığını, bunun da şiddet politikalarının ve hukuk dışı uygulamaların devamı

anlamına geldiği belirtildi. Açıklamada, Türkiye genelinde ve bölgede yaşanan sıkıntıların kökeninde Kürt sorunun yattığı belirtildi.

Mesut Yılmaz hükümetinin “Güneydoğu” projeleri de, Erbakan hükümetinininkinden farklı değildi. Hükümet, “güneydoğu” politikasını şöyle açıkladı: Bölgede “üretkenliği ve güvenliği sağlamak için” dağıtık durumdaki köy ve mezralar bir yerde toplanarak merkezî köyler kurulması; “köye dönüş projesi” kapsamında tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi için ucuz kredi ve enerji verilmesi; yatılı bölge ilköğretim okullarına ağırlık verilmesi; sınır ticaretinin geliştirilmesi; yarım kalan tesislerin tamamlanması; köy koruculuğu ve özel timin yapılarının gözden geçirilmesi.

Parlamentodaki siyasal partilerin Kürt sorunu konusundaki tavırları, farklı partilerdeki Kürt milletvekillerinin bazı girişimlerine yol açtı. Ocak ayında açıklama yapan CHP Genel Sekreter Yardımcısı Sinan Yerlikaya, Kürt sorununun çözümü için parlamentoda bir siyasi kanadın oluşturulması gerektiğini belirterek, bölge milletvekillerine “Bölgeleleri kan ağlıyor. Hangi partiden olurlarsa olsunlar, bölgedeki sıkıntılara son vermek onların görevi. Toplanıp ayağa kalksınlar birlikte hareket etsinler” çağrısında bulundu. Yerlikaya sözlerine şöyle devam etti, “Hangi partiden olursa olsun, kendi genel başkanlarının veya belli çevrelerin, kurumların canını sıkacağız düşüncesinden vazgeçsinler. Bölgenin vebali onların omuzlarındadır. Yargılanmaktan ya da tekrar milletvekili seçilmeyiz korkusundan sıyrılınsınlar.”

Aralarında, iki bakanın da bulunduğu değişik partilere mensup Kürt milletvekilleri, Cumhurbaşkanı Demirel, Başbakan Erbakan, Genelkurmay Başkanı Org. Karadayı ile siyasi parti liderlerine sunulmak üzere bir rapor hazırlandı. Milletvekillerinin oluşturduğu “Koordinasyon Kurulu” Genel Sekreteri Batman Milletvekili Musa Okçu tarafından hazırlanan raporda, eğitimden göçe, yatırımlardan can güvenliğine kadar bir dizi soruna değinilerek, bölgenin özelleştirilme kapsamı dışında tutulması dile getirildi ve “büyük sosyal patlamalara” dikkat çekildi. Taslak raporun girişinde, “Güneydoğu bölgemiz, uzun yıllar uygulanan yanlış ekonomik politikalar nedeni ile diğer bölgelerimizin çok gerisinde kalmıştır. Bölgede işsizlik had safhaya varmıştır. Terör gerekçe gösterilerek, son 15 yıldır bölgede devlet yatırım yapmadığı gibi özel teşebbüsün de kayda değer hiçbir yatırımı olmamıştır” denildi. Bölgenin özelleştirme kapsamı dışında tutulmasını öneren raporda, eğitim konusunda da, “köylerin boşaltılmış olması eğitime büyük bir darbe vurmuş, göç olan merkezlerdeki okulların fiziki imkanları yetersiz kalmış, kırsal kesimlerde ise okulların kapalı olması sebebi ile cehalet alabildiğine yayılmıştır” ifadeleri yer aldı. Raporda

koruculuğun bir tehdit oluşturduğu da belirtildi ve olağanüstü hal uygulamasının sona erdirilmesi istendi. Ancak, bu rapor da, Kürt sorununu tartışabilmek için resmi söylemin sınırları içinde kalma zorunluluğunun bir göstergesi oldu.

c) Kürt Sorunu: Sosyo-Ekonomik Çözüm

MGK ve askerî çevrelerin eleştirileri, hükümetleri de Kürt sorunu konusunda perspektif geliştirmeye zorladı. Ancak bu perspektifler, milli güvenlik kurulunun ve askerî çevrelerin çizdiği çerçeve dışına çıkamadı. Hükümetler, 1997 yılında da “terör sorunu”nun dışında bir “Güneydoğu” sorununun bulunduğunu ve bunun da sosyo-ekonomik nedenleri ve çözüm yolları olduğunu iddia etmeye devam ettiler.

Farklı hükümetlerin açıkladığı “sosyo-ekonomik” paketlerin en önemli kısmı, yatırım teşvikleri oldu. Ancak yatırımı teşvik etme gerekçesiyle tahsis edilen kamu kaynaklarının da, bölgede geliştirilen “rant ekonomisi”ne aktarıldığı görüldü.

Başbakan Necmettin Erbakan tarafından Nisan ayında MGK’ye sunulan raporda, Refahyol hükümetinin “Güneydoğu sorunu”nun çözülmesi için tasarladığı sosyo-ekonomik önlemler açıklandı. Rapor, işveren sigorta priminin yüzde ellisinin 5 yıl süre ile hazine tarafından karşılanması konusunda çaba gösterilmesi; işverenlerin bazı vergi ödemelerinin 5 yıl geciktirilmesi, yatırım indiriminin yüzde 150 olarak tatbiki, hazine arazilerinin yatırımcılara devri, Belediyelere ve il özel idarelerine genel bütçe vergi gelirlerinden pay verilmesi için kanunda değişiklik yapılması gibi önlemler yer alıyordu. Başbakan Erbakan, tasarladıkları “hamle” hakkında Mart ayındaki MGK toplantısı öncesinde “Terörle mücadelede çok önemli mesafeler katedilmiştir. Sıra barışa, kardeşliğe, dostluğa gelmiştir” dedi. Erbakan, pakette yer alan tedbirlerin taviz verilmeden uygulanması halinde terörün kökünün kazanacağını söyledi.

Refahyol hükümetinin 1997 yılı için vaad ettiği önlemler şöyleydi:

- Sağlık, eğitim ve altyapı çalışmaları için 119 trilyon liralık harcama yapılması;
- Bölgedeki bütün illere havaalanı yapılması, organize sanayi bölgesi kurulması;
- 71 proje ile 45 bin işsizlin istihdam edilmesi;
- Güvenlik görevlileri, öğretmen ve imam gibi kamu görevlilerinin lojman ihtiyaçları ile köylerine dönüş hazırlıklarına başlayan köylülerin konut ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik önlemler alınması;
- 15 yeni hastane kurulması;
- Yatırımcılara vergi desteği sağlanması.

MGK tarafından onaylanan program, uygulanamadı.

MGK'nin inisiyatifıyla hükümet ve basının Kürt sorununa "sosyo-ekonomik çözüm" getirme arayışı sürerken, sorunun temel haklar ve yurttaş haklarıyla ilgili sosyo-ekonomik yönleri ise görmezden gelindi. Askerî ve sivil bürokrasi, hükümet ve büyük basın kuruluşları, yatırımların bölgeye kaydırılması ve korucuların üretim olanaklarının genişletilmesi ya da onlara sübvansiyon sağlanması gibi önlemleri tartıştılar. Öte yandan, savaşın yerleşim birimlerini tahrip etmesi ve zorunlu göçün yol açtığı toplumsal sorunlar, geliştirilen "reform" paketlerinde ele alınmadı; kamusal bir tartışmanın da konusu olmadı (bkz. "Zorunlu Göç"). Çalışma hakkı, sağlık hakkı ve eğitim hakkı gibi temel haklar, "devletin güvenliği" bakişısıyla çözülmeye çalışılırken, aynı bakışla uygulanan politikalarından zarar görenlere tazminat ödenmesi tahrip edilen yerleşim birimlerinin onarılması, söz konusu temel hakların eşit gerçekleştirilmesi, çalışanların sosyal güvenceye kavuşturulması gibi konular, hükümet politikalarında kapsamı. Geliştirilen sosyo-ekonomik çözümler, halkın mevcut politikaları desteklemesi amacıyla ve yaratılan toplumsal sorunların sonucu olarak, bölgenin hammadde ve ucuz işgücü deposu haline gelmesi olgusu temeline dayanılarak geliştirildi.

MGK'nin hükümete sunduğu söylenen "Terörle Mücadelede Sorunlar ve Çözüm Önerileri" raporunda, gelişmeye elverişli bölgelerin yoğun devlet desteği ile kalkındırılmasının sağlanması gerektiği belirtildi; vergi muafiyeti gibi çeşitli teşviklerle özel sektörün özendirilmesi önerildi. Bölgede bazı illerde uygulaması bulunan aşevlerinin tüm illerde yaygınlaştırılmasına kadar pek çok önlem alınması önerilen raporda, "Öncelikle devlet tarafından, mücavir olan köylere elektrik, yol, su, telefon ve diğer hizmetlerin götürülmesi, bölgede işsizlik sigortası uygulamasının başlatılması ve terörden zarar gören vatandaşlara tazminat ödenmesi sağlanmalıdır" denildi.

Kürt sorununu çözmek adına önerilen "sosyo-ekonomik önlemler", eleştiri konusu oldu. HADEP Genel Başkan Yardımcısı Sedat Yurtdaş, MGK'nin 30 Mart günü yapılan toplantısı hakkında şu değerlendirmeyi yaptı: "Kürt sorununa ekonomik, sosyal, kültürel tedbirler öneriliyor. 1991'de de DYP-SHP koalisyon hükümetinden bu yana hem ekonomik, hem kültürel, hem de psikolojik çıkartmalar zaten yapıyor. Bugün sorun, içinden çıkılmaz hale geldi. MGK'nin Şubat ve Mart ayında yaptığı toplantılar da yenilik içermiyor, siyasî sorun tespiti bile yapılamıyor. Kürt kültürünün geliştirilip, korunması şeklinde bile algılanmıyor. Geçmişten beri bölge halkı sporla, futbolla ilgilenir deniyor."

Bir yandan "sosyo-ekonomik çözüm" tartışmaları yapılırken, bir yandan da Kürt sorununun yol açtığı sosyal problemler ağırlaştı. Bölgede yerleşim merkezlerinin boşaltılması ve tahrip edilmesi ve artan yoksullaşma, sosyal ve iktisadî hakları da etkiledi. Devlet Planlama Teşkilatında hazırlanan "Diyarbakır'da Yoksulluk, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadelede Yeni ve Etkin Bir Sistem Önerisi" adlı çalışmada Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde gelir dağılımı düzeyinde "fakirlikte eşitliğin" büyük ölçüde sağlandığı belirtildi. "Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde gelir, diğer bölgelerden daha adil bir biçimde dağılmıştır. Toplam hanehalkı kullanılabilir gelirden Marmara Bölgesinin yüzde 38.6, Ege Bölgesinin yüzde 13.9, Akdeniz Bölgesinin yüzde 11.0, İç Anadolu Bölgesinin yüzde 15.4, Karadeniz Bölgesinin yüzde 10.9, Doğu Anadolu Bölgesinin yüzde 5.7 ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin de yüzde 4.5 oranında pay aldığı tespit edildi."

Bölgenin yoksullaşan halkına kamu kaynaklarından yardım yapıldığı iddiaları ise, yine yetkililer tarafından yalanlandı. Söz konusu kamusal kaynakların, kolluk güçlerine, koruculara ve çatışma ortamında gelişen "rantiyer kesimlere" aktarıldığı gözlemlendi. Şubat ayında Diyarbakır ve ilçelerinde incelemelerde bulunan Devlet Bakanı Sacit Günbey, "Ekonomik ve sosyal yoksulluk içinde bulunan kişi ve aileler için bir dayanak, muhtaç hastalar için bir sığınak olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu amacından uzaklaşmış, fakir fukara yerine başka disiplin ve başka kesimlere kaynak transferi yapan bir mekanizmaya dönüştürülmüştür. Bu kaynağın yarısından fazlası amaç dışı kullanılmıştır" dedi.

Başta Diyarbakır olmak üzere tüm bölge illerinde, sendikalaşma engellendi, sendikalara üye olan ya da sosyal güvencesi olan işçiler işten çıkarıldı, sosyal güvencesiz ve düşük ücretle çalıştırma yaygınlaştı. Olağanüstü hal uygulamaları kapsamında grev ve diğer sendikal faaliyetler yasaklandı (bkz. "Örgütlenme Özgürlüğü").

d) Kürt sorunu: Türkleştirme Politikası

MGK ve hükümetin Kürt sorununu çözmek için uyguladığı yollardan biri, halkın resmi simgeleri benimsemesi için yapılan çabalar. Özel tim ve bazı jandarma birliklerinin politikası sonucu "ülkücü"leştirilen ve MHP'ye katılan korucu aileleri, bu politikanın en önemli ve en tehlikeli araçlarından biri olarak gelişti. Özellikle Cumhuriyet ve Newroz bayramlarında, yeni "devlet politikası" açıkça ortaya kondu.

Kürtlerin ana dili eğitimi hakkını Anayasa ve Kürt sorunu konusundaki "devlet politikası" gereğince reddeden hükümet, Kürtlerin yaşadığı yerlerde "Türkçenin hakimiyetini sağlama" politikası geliştirdi. "Bölgedeki öğrencilerin ilkokul öncesi Kürtçe'yi benimsedikleri için Türkçe üzerinde yeterince hakim olamadıklarını" belirleyen Milli Eğitim Bakanlığı, çocuklara üç yaşından sonra Türkçe öğretmeye karar verdi. Milli Eğitim Bakanlığı, "Türkçe'nin Türkiye'nin doğusunda hakimiyetini yitirdiği endişesinden" yola çıkarak, bölgede Türkçe ağırlıklı özel okullar kurma kararı aldı. Bu okulların anaokulu adı altında ilkokullardan bağımsız olarak kurulacağını belirten bakanlık yetkilileri, anaokullarında üç, dört ve beş yaşındaki çocuklara yalnızca Türkçe eğitim verileceğini belirtti. Yetkililer, yıl sonuna kadar bölgedeki her ilde anaokullarının hizmete girmesini planladılar. Bakanlığın, bölge için Türkçe yayınlar hazırladığı da öğrenildi. Bu çerçevede, bölge ilkokullarında ve anasınıflarında kullanılmak için özel video kasetleri hazırladığı söylendi. Bakanlık yetkilileri, Güneydoğu'da "Ya Türkçe konuşulacak ya Türkçe konuşulacak" hedefinden şaşmayacaklarını söylediler.²

İçişleri Bakanlığının 3 Ocak tarihli genelgesinde, "Kürtçenin yaygınlaştırılması, okuma yazma dili haline getirilmesi için araştırma kurumları oluşturulması ve eğitim ve Kürtçe okuma yazma kursları açma teşebbüsünde bulunanlara karşı idarî ve yasal tedbirlerin alınması" istenmişti.

1983 yılında kabul edilen ve Anayasanın Geçici 15. Maddesi nedeniyle değiştirilmesi "teklif dahi" edilemeyen Yabancı Dil Eğitim Kanunu da, anadili eğitimi yasaklıyor. Yasanın 2. Maddesine göre, "Türk vatandaşlarına ana dilleri, Türkçe'den başka hiçbir dille okutulamaz ve öğretilmez." Yine aynı madde, Türkiye'de eğitim ve öğretimi yapılacak dillerin "MGK görüşü alınarak, Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edileceğini" belirliyor. Bu hüküm kapsamında Süleyman Demirel ve Erdal İnönü liderliğindeki DYP-SHP hükümetinin çıkardığı kararname ile, MGK'nin 1991 ve 1992 yıllarındaki kararlarına dayanarak, "resmî ve özel kurslarda İngilizce, Fransızca ve Almanca'nın yanısıra İspanyolca, Arapça, Japonca ve Çince dillerinin eğitim ve öğretiminin yapılması" hükmü getirildi. Anayasal

olarak anadil eğitimi yasağı, uluslararası anlaşma hükümlerinin koruduğu Yunanca, Ermenice ve Yahudi dillerini kapsamadığı için yasaktan en çok etkilenen diller arasında Kürtçe ve Asurice de yer aldı.

Kurulması için 1991 yılından başlayarak resmî işlemler yapılan Kürt Kültür ve Araştırma Vakfı, Yargıtay 18. Hukuk Dairesinin 16 Ocak 1996'da verdiği onama kararıyla resmen kuruldu. Kürt-Kav'ın Vakıf senedinde belirtilen faaliyet alanlarından biri de, her düzeydeki öğrencilere Kürtçe öğretmek olarak belirlendi. Kürt-Kav, 20 Ağustos 1996'da, Kürtçe dil kursu açmak için İstanbul Valiliğine başvurdu. İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, 20 Mart 1997'de Kürtçe dil kursunun açılmasının mümkün olmadığını bildirdi. Yasaklama kararına gerekçe olarak, Başbakanlığın 17 Kasım 1989 tarihli genelgesi gösterildi. Kürt-Kav Başkanı Yılmaz Çamlıbel, söz konusu genelgeyi istedi, ancak kendisine bu genelgenin gizli olduğu bildirildi.

Vakıf, 20 Mart günü Milli Eğitim Bakanlığı aleyhine Ankara İdare Mahkemesinde "yürütmeyi durdurma" davası açtı. Mahkeme anadil eğitimiyle ilgili yasa ve kararnamelere dayanarak, yürütmeyi durdurma istemini 12 Kasım'da reddetti. Ayrıca Vakfın, Anayasanın anadil yasağıyla ilgili hükmünün iptali için Anayasa Mahkemesine başvuru istemi de reddedildi. Bu arada, İstanbul Valiliği, başlatılan dil kursunu da, 16 Haziranda kurs yerinin kapısını mühürleyerek durdurdu. Vakıf Başkanı Yılmaz Çamlıbel, resmî dil kurslarında, kararname ile belirlenen 9 dilin dışında Orta Asya Cumhuriyetlerinin dillerinin de öğretildiğini belirterek, kararı protesto etti. Çamlıbel, kursun engellenmesi üzerine şöyle konuştu: "Onlarca dil kursunun serbest olduğu Türkiye'de, 20 milyon vatandaşının konuştuğu dil kursuna izin verilmemesinin haklı görülecek bir yanı yoktur... Kürt sorununun barışçıl, demokratik çözümünün dayattığı Türkiye'de, yöneticiler hâlâ inatla Kürtlere legal, demokratik, barışçı tüm zeminleri kapatarak, onları şiddete itiyor, sonra da kalkıp bu durumdan şikayet ediyorlar. Tüm yöneticileri, diğer dillere gösterdikleri hoşgörü ve saygıyı 20 milyon vatandaşlarının konuştuğu Kürt diline de göstermelerini istiyoruz. Dünyanın hangi ülkesinde yaşarsa yaşasın, ırkı, dili, dini, rengi ve cinsi ne olursa olsun, barış, demokrasi ve insan haklarından yana olan herkes, vakfımızın meşru ve yasal çalışmalarına destek vermeye çağırıyoruz."

Kamu yaşamında Kürtçe konuşanların cezalandırılmasına da devam edildi. Örneğin Şırnak eski Milletvekili Mahmut Alınak, 1991 yılındaki genel seçim kampanyası döneminde Kürtçe seçim konuşması yaptığı gerekçesiyle altı ay hapis cezasına çarptırıldı. Alınak hakkında Şırnak Asliye Ceza Mahkemesinde açılan dava 8 Martta

² Ordulu bir öğretmen, "Eğitimin handikapı anadilde eğitim hakkının verilmemesidir. Çocuklarla Türkçe konuşmak zorundayım, Kürtçe bilmiyorum. Ne ben onları ne de onlar beni anlıyor" dedi ve "Neredeyse bunalıma gireceğim. Özellikle 1. ve 2. sınıflarda bu durum had safhada. Çocuk dünyasını alt üst eden tanımadığı yeni bir dil ve dünya ile tanışıyor" diyerek anadilde eğitimin verilmesini istedi.

sonuçlandı. Mahkeme, Alınak'ın 19 Ekim 1991'de Şırnak'ta yaptığı seçim propagandası sırasında "Türkçeden başka bir dil (Kürtçe) kullandığı ve böylece Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Yasanın 58. maddesi ile 151/2. maddesine aykırı hareket ettiği" sonucuna vardı. Alınak'ı, önce altı ay hapis ve para cezasına çarptıran mahkeme, suçun işlenmesindeki özellikleri dikkate alarak hapis cezasını para cezasına dönüştürdü. Alınak konuyla ilgili olarak yaptığı açıklamada, mahkemenin suç saydığı Kürtçe konuşmanın, sadece üç-beş kelimeyle kendisini tanıtmaya dönük olduğunu belirtti.

Radyo ve televizyon yayınları ile ilgili yasada yapılan değişiklik Türkçe'den başka dilde yayın yapılması yasasını korudu. Eylül ayında bir açıklama yapan Devlet Bakanı Salih Yıldıırım, "Şu aşamada Kürtçe yayını serbest bırakmayı düşünmüyoruz. Kürtçe çok hassas bir konu. İstismara da müsaittir. Onun için, şu aşamada Kürtçenin serbest bırakılmasının tartışılması doğru değil. Belki ilerde serbest bırakılabilir" dedi.

Ancak, Kürtçe müzik yayını üzerindeki yasaklar kaldırıldı. Bunun üzerine, Olağanüstü Hal Bölgesindeki yetkililer, Kürtçe müzik yayın yapan kuruluşlara başka gerekçelerle baskı yaptılar. Diyarbakır'da 5-6 yıldır yayın yapan Metro TV ve Radyo, Kanal 21, Can TV ve Radyo, Bağ TV ve Radyo ile Diyarbakır FM, izleyici ve dinleyicilerin Kürtçe müzik programları yönündeki talepleriyle karşılaştı. Kendilerinden Kürtçe müzik programları istenmesi üzerine söz konusu TV ve radyolar, bazı eski Kürt şarkıcılarına ait, aşk şarkılarını programlarına aldılar. Ancak Emniyet yetkilileri, yayınların telsizlere karıştığını gerekçesiyle, TV ve radyoların stüdyolarını mühürledi. Kolluk güçleri bölücü konuşmalar yapıldığını ileri sürerek canlı programları bastı, sunucuları ve konukları gözaltına aldı. 13 Mart günü Diyarbakır'da Kürtçe müzik yayını yapan Metro TV'ye bir konuşma gerekçe gösterilerek 30 gün kapatma cezası verildi. Metro TV'nin yanı sıra, Mersin'de yayın yapan ŞOK FM ve daha birçok radyo ve TV, çeşitli gerekçelerle kapatıldı.

Kürtlerin kültürel taleplerini reddeden kolluk birimleri, propaganda amacıyla bölgede korsan yayın kuruluşlarına karşı sessiz kaldılar. Haziran ayında hiçbir özel radyonun kurulmadığı Tunceli'de "Bayrak Radyosu" adlı özel bir radyo yayına başladı. Bayrak Radyosunun askerler tarafından kurulduğunu söyleyen Tunceli Belediye Başkanı Mazlum Arslan, kendilerinin belediye olarak uzun süredir bir radyo kurmak istediklerini, ancak izin alamadıklarını söyledi. Radyonun nereden yayın yaptığının bilinmediğini kaydeden Mazlum Arslan, askerlerin kontrolünde bir radyonun yayın yapmasını doğru bulmadıklarını belirterek, rahatsızlık duyduğunu

ifade etti. Kolluk birimlerinin yayın faaliyetleri, Türkçe dışında bir dilde yayın yapmanın yasak olmasına karşın, Kürtçe yayınları da kapsadı. Korsan olarak kurulan ilk radyo "Dicle'nin Sesi Radyosu" (Denge Dicle) oldu. 1992 başlarında Diyarbakır-Ergani karayolu üzerinde bulunan Devegeçidi Barajı yakınlarındaki "Orgeneral Fazıl Bilge Garnizonu"nda yayına başlayan Dicle'nin Sesi, dönemin Bölge Valisi Ünal Erkan tarafından inkâr edilmişti. Kürtçe, Türkçe ve Zazaca sözlü müzik de yayınlayan radyonun çalışanlarının çoğu itirafçılardan oluşuyordu. Kürtçe ağıtlar arasında PKK'lileri teslim olmaya çağıran korsan radyo, Mardin, Urfa, Batman ve Diyarbakır'da sabah saatlerinden akşam saat 20.00'ye kadar belirli aralıklarla yayın yapıyor.

Orta Asya ve bazı Balkan kültürlerini de kapsayan "Türk kültürü" konusunda pek çok resmî ya da hükümet tarafından desteklenen pek çok kuruluşun olduğu Türkiye'de, Kürt kültürü alanında çalışma yapan kuruluşlara baskılar sürdü. İsimlerinde Kürt sözcüğü olmadığı sürece faaliyet gösterebilen bu kuruluşların faaliyetleri, "terörle mücadele" kapsamında baskı altına alındı. Özellikle Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM), yoğun baskılar gördü; pek çok MKM etkinliği yasaklandı, MKM çalışanları işkence gördü (bkz. "Örgütlenme Özgürlüğü").

Türkçenin yanı sıra Kürtçe olarak da yayın yapan ve PKK ile ilişkili olduğu söylenen MED TV, Türkiye'de yayın yapan kuruluşların programlarının niteliği nedeniyle, Kürtlerin yoğun olduğu yerleşim birimlerinde yaygın olarak izlenmeye başlandı. Bunun üzerine yetkililer MED TV'nin kapatılması yönündeki çabalarını yoğunlaştırırken, MED TV izleyenlere de baskı yapıldı.

MED TV'nin frekansının bozularak izlenmesinin önleneyeği bildirildi. Bunun için Elektronik Karşı Tedbir (EKT) sistemine başvurulacağı bildirildi. EKT sistemi, "aynı frekanstan yayın yapılarak düşmanın haberleşmesini bozmak" olarak tanımlanıyor. MED TV'nin frekanslarının bozularak öncelikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinden izlenmesinin engelleneceği bildirildi.

MGK'nin, "zararlı" yayınların engellenmesi için "idari, elektromanyetik ve teknik" önlemlerin alınması direktifini vermesinden sonra, çanak anten kullanımının yasaklanması gibi önlemler gündeme alındı. Bölge Valisi Necati Bilican, "bölücü" yayınları engellemek için bölgede çanak anten kullanılmasının yasaklanabileceğini söyledi. Bilican, Jandarma Asayiş Komutanı Korgeneral Altay Tokat ile birlikte helikopterle geldiği Hakkari'de, Dağ Komando Tugay Komutanlığında yaptığı açıklamada, bölge halkının "kirli ve bölücü" yayınlar ile "ülkenin bölünmez bütünlüğüne karşı yıkıcı" programlardan arındırılması amacıyla çalışmaların sürdüğünü

söyledi. Bilican, “Ulusal yayınların dışında kalan kirliliğin yayının engellenmesi için, bazı bölgelerde gerekirse çanak antenler yasaklanabilir” dedi.

İçişleri Bakanlığının MGK kararları doğrultusunda 3 Ocak günü yayımladığı “1997 yılında PKK faaliyetlerine karşı önlemler” başlıklı genelgede, “Örgütün, diğer bölücü çevrelerin kendi sembolleri haline getirdikleri ve her vesile ile ön plana çıkarmaya çalıştıkları sarı, kırmızı ve yeşil renklerin istismarına karşı, bu renklerin Türklerin geleneksel renkleri olduğu konusunun bilimsel toplantılarda ele alınması” emri de yer alıyordu.

“Türk dünyasının Nevruz Bayramı” resmi törenlerle ve İçişleri Bakanlığı ile askeri birimlerin öncülüğünde kutlanırken, sivil kuruluşların ve halkın Newroz kutlamalarına ise kısıtlama getirildi. Bu çerçevede, İçişleri Bakanlığının genelgesinde Newrozla ilgili olarak, “Örgütün Nevruz’u istismar etmesini engellemek amacıyla bu konuda hazırlanacak özel projenin gerektirdiği görevlerin icra edilmesi” istendi. İçişleri Bakanlığı Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, OHAL Bölge Valiliğine ve il valiliklerine gönderdiği gizli genelgeyle Nevruz kutlamalarına dikkat çekti. 26 Şubat 1997 tarih ve Vali Teoman Ünüsan imzalı genelgede, halkın kutlamalara katılımının teşvik edilmesi gerekliliği üzerinde duruldu. Genelgede “Bütün illerde Nevruzun tanıtılması ve coşku ile kutlanmasına yönelik açık oturum, Atatürk, Van 100. Yıl, Fırat, Dicle, Harran üniversitelerinin bulunduğu illerde bunların da katılımı ile bilgi şöleni, ilk ve orta dereceli okullarda kompozisyon, şiir, resim yarışmaları, gazetelerde, bakanlık kurum ve kuruluşlarının çıkardığı dergilerde makaleler yayımlamak, ağaç dikimi, halkın parasız izleyeceği konserler gibi etkinliklere yer verilmesi” vurgulandı. Genelgede ayrıca Newroz kutlamalarını izlemek için yurtdışından gelebilecek gözlemcilere de dikkat çekildi ve “Nevruz kutlamaları dolayısıyla yurtdışından Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine gelmesi muhtemel parlamenter, gazeteci, TV ekibi ve diğer uluslararası kuruluşların yetkililerine, valiliklerce yardımcı olunmakla birlikte, dönüşlerinde maksatlı yayınlar yapmalarını önlemek amacıyla ‘Diyarbakır Basın Bürosu’ vasıtası ile bilgi verilmesi” istendi.

Genelgede şu talimata da yer verildi: “Bölgede Nevruzun huzur ve güvenli bir ortamda kutlandığı temalarını içeren haber ve görüntüler Basın Bürosu tarafından geçilecektir. Muhtemel menfi gelişmeler karşısında büro aktif olarak devreye sokulacak ve 1996 yılında Nevruz öncesi Almanya’da gelişen olayları konu edinen ‘Paket Programlar’ hazır tutulacaktır.”

Genelgede, “Türk Silahlı Kuvvetlerinde Nevruzun ‘Türk Dünyası günü’ olarak kutlanması ve askerlerin bu yönlü

bilgilendirilmesi ve kamuoyunun etkilenmesi maksadıyla Genelkurmay Başkanı tarafından kutlama mesajı yayınlanması” da önerildi.

Taslak programı uygulayan Diyanet İşleri Başkanlığı, 21 Mart Cuma günü kutlanacak Newroz Bayramı nedeniyle bütün il müftülüklerine gönderdiği yazıda, günün anlam ve önemiyle ilgili hutbe verilmesini istedi. Diyanet İşleri Başkanlığı, Newroz Bayramı dolayısıyla bütün camilerde okunmak üzere bir hutbe hazırladı. İl müftülüklerine gönderilen hutbede, “Nevruz, sadece günümüzde değil tarihimiz boyunca bir tabiat ve diriliş günü olarak kutlanmıştır” deniliyordu. “Bugünü istismar etmek isteyen iç ve dış düşmanlara fırsat vermemenin dinî ve millî sorumluluk olduğunun asla hatırdan çıkarılmaması” istenen hutbede, şunlar kaydedildi: “21 Mart, Orta Asya’dan Anadolu’ya, Anadolu’dan Balkan Türklerine kadar Nevruz, Ergenekon ve Çağan gibi adlarla kutlanan, dini hüviyeti olmayan bir gelenektir. Milletimizin birliğinden ve dirliğinden rahatsız olan iç ve dış düşmanlar, her zaman var olduğu gibi bugün de vardır. Düşman daima düşmandır. Belli olan ve tanınan düşmandan korunmak, ona karşı uyanık olmak kolaydır. Çeşitli maskeler giyerek aramızda dolaşan, fırsat kollayıp sinsice hareket eden, kardeşliğimizi ve birliğimizi çekemeyip bozmak, parçalamak, çeşitli iftiralarla ve kasıtlı haberlerle bizi içimizden yıkmak isteyen bozguncular ve fesatçılar vardır. Bunlara karşı uyanık olmak, söylenen her sözün, çıkarılan her haberin doğru olup olmadığını araştırmak ve ona göre hareket etmek mecburiyetindeyiz.” Newrozun Orta Asya Cumhuriyetlerinde de bayram olarak kutlanması, Milliyetçi Hareket Partisinin uzun süredir “Türk Dünyasının Bayramı” olarak yaptığı Nevruz Bayramı kutlamalarının resmi çerçevede yapılmasına temel oluşturdu. Nevruz Bayramı için Dışişleri Bakanlığı, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü’nün katkılarıyla bir broşür bastırıldı. Broşürde, Nevruzun bir Türk bayramı olduğu savunularak, “Türk kültüründen kaynaklanan Ergenekon/Nevruz bayramı bir kurtuluş bayramıdır. Her yönüyle Türk gelenek ve görenekleriyle zenginleşmiş ananevi ve temeli beş bin yıllık Türk tarihine dayalı milli bir bayramdır” denildi. Broşürde, Newroz Bayramını bütün “Türk dünyası” tarafından “yılbaşı” olarak kabul edildiği ileri sürüldü.

Newroz Bayramı öncesinde, Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerde bir yandan “güvenlik önlemleri” sıkılaştırılır ve pek çok kişi gözaltına alınırken, bir yandan da resmi hazırlıklar yapıldı. Batman Valisi Salih Şarman, kutlamalarla ilgili şu bilgileri verdi: “İlk ve orta dereceli okullar arasında Nevruzun anlatan konularda şiir, resim ve kompozisyon yarışmaları yapılacak. Yarışma

birincilerini valilik olarak ödüllendireceğiz. Nevruz ateşi yakmak isteyenlere bedava lastik dağıtıp bu yöndeki görüşümüzü ortaya koyacağız. Ayrıca Nevruz etkinlikleri çerçevesinde dörtlü futbol turnuvası düzenledik. Bayramda tarım müdürlüğü ve belediye ortaklaşa fidan dikecek; kır koşusu düzenleyeceğiz.” Kültür Bakanlığında gönderilen sarı, kırmızı ve yeşil renklerle hazırlanan “Nevruz Kardeşliktir” yazılı afişler, bölgedeki illerde meydanlara asıldı. Newroz günü Gaziantep’te miting yapmak isteyen HADEP, ÖDP ve İHD valiliğe başvurdu. Ancak valiliğin olumsuz yanıt verdiği öğrenildi.

Bölge dışında yaşayan Kürtlerin düğünlerine yapılan baskınlar, 1997 yılında azalmakla birlikte devam etti. 21 Eylülde Adana’nın Yeşilyurt mahallesinde bir düğün evini basan sivil polisler, Kürtçe müzik çaldığı gerekçesiyle düğün sahibi İsa Cebe ile birlikte 20 kişiyi bir süre gözaltına aldı. Polisin davetlileri tartaklayarak, “Niçin Kürtçe müzik çalıyorsunuz. Siz insan değilsiniz” şeklinde hakaret ve tehditlerde bulunduğu belirtildi. Düğüne MKM müzik grubunun katıldığını, polislerin de bu nedenle eve baskın yaptığını belirten düğün sahibi Cebe, baskını şöyle anlattı: “Oğlum Selahattin’in düğününe üç sivil otomobil ve resmi bir minibüsle geldiler. Bir polis, mikrofonu alarak ‘Niçin Kürtçe müzik çalıyorsunuz. Adam gibi Türkçe müzik çalmak varken neden Kürtçe çalıyorsunuz. İnsan değilsiniz. Siz burada propaganda yapıyorsunuz. Propaganda yapmanıza izin vermeyeceğiz. Hepiniz dağılın’ dedi. Polisler düğün için gelen halkı da tartaklayarak küfür ettiler. Daha sonra, beni yaklaşık 20 kişiyi ile birlikte gözaltına aldılar.” Gözaltına alınanların Bağlar Karakoluna götürüldüğünü, burada kaldıkları iki saat boyunca hakaretlere maruz kaldıklarını ve kaba dayaktan geçirildiklerini dile getiren Cebe, kimlik tespiti yapıldıktan sonra serbest bırakıldıklarını söyledi. Cebe, düğünü videoya çeken kameramanı da gözaltına alıp bırakan polislerin kasete el koyduğunu kaydetti. Düğün evinin saat 21.00 sıralarında tekrar basıldığını ifade eden Cebe, ikinci baskında da hakaretlere maruz kaldıklarını söyledi. Cebe, ortada bir şey yokken evlerinin basıldığını kaydederek, “Herhangi bir suç unsuru yoktu. Kasti bir tavidir. Çevrede olan Türk düğünlerinde silah sıkıldığı halde ses çıkarmıyorlar. Kürtçe müzik çaldığımız için bize müdahale ettiler” dedi.

Resmi bayramlar da, “kaynaşma baskıları”na sahne oldu. Örneğin 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenlere katılımı artırmak için Van’ın Özalp ilçesinde kaymakamlık, 28 Ekimde esnaftan imza istedi. Bazı yerlerdeyse, resmi görevliler ya da MHP’liler, esnafa bayrak dağıttı.

Kürtlerin kültürel taleplerini reddeden yetkililer, “Güneydoğu sorunu”nu çözmek için dinsel propa-

gandaya başvurmayı sürdürdüler. İçişleri Bakanlığı’nın 1997 yılında PKK ile mücadelenin stratejisini anlattığı genelgede, devleti destekleyen radikal İslamcı çevreler olduğu belirtilerek, “Devlet yanlısı Alevi, Yezidi ve radikal İslam ileri gelenlerinin PKK’nin oluşturduğu birlikler aleyhine beyanlarda bulunmalarının sağlanması, bu beyanların iç ve dış kamuoyuna yansıtılması” talimatı verildi.

Bu yöndeki girişimlerden biri de, Necmettin Erbakan başbakanlığındaki hükümet tarafından yapıldı. Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, emekli Korgeneral Suat İlhan’ın Kurumun Başkanı olduğu dönemde, “Doğuda dine dayalı bir kültür politikası” izlenmesi gerektiğini ileri sürmüştü: “İslamın getirdiği birlik, beraberlik fikri işlenebilir. Biz ne kadar bazı vatandaşlarımızı Türk kabul etsek de, onlar kendilerini bizden kabul etmiyorlar. O zaman Müslümanlık fikrinden hareket edebiliriz. Bunun laikliğe aykırı bir tarafı yoktur...” Dinsel propaganda 1986 yılının ilk aylarında bölgenin bütün illerinde aynı anda başlatıldı. Bildirilere, “Türk milletinin bin yıldır küfür cephesine karşı İslamın liderliğini yaptığını” yazan binlerce el ilanı Hakkari, Siirt, Mardin, Van, Diyarbakır, Tunceli, Bitlis ve diğer illerdeki üs ve tesislerden havalanan uçak ve helikopterlerden köy ve mezralara atıldı. El ilanları ise polis asker ve köy muhtarları eliyle bölgenin bütün illerinde asıldı. Milli Eğitim aynı dönemde, bölgedeki köy okullarına 60 adet dini kitap bulunan bir dizinin gönderilmesi kararı verdi. Dinsel propaganda, 1997 yılında da sürdürüldü.

Mart ayı sonundaki MGK toplantısında, “Terörle Mücadele Yüksek Kurulu”nda hazırlanan “Doğu ve Güneydoğu Kalkınma Hamlesi” raporunu sunan Başbakan Erbakan, raporun terörle mücadele bölümünde, “Teröre karşı İslam’ı kullanalım” dedi. Dini eğitimin yaygınlaştırılmasının terörle mücadelede faydalı olacağını dile getiren Erbakan, şeyhlerden de bu amaçla yararlanılabileceğini söyledi. Erbakan’ın sunduğu raporda, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan bazı değerlendirmeler de yer aldı. Diyanet İşleri Başkanlığı, bölgede din eğitiminin “kardeşlik” açısından işlev göreceğini söyledi. Diyanet, bölgede İmam Hatip mezunu olmayıp, “medrese” veya benzeri yerlerde tahsil görmüş, bölge insanı tarafından sevilen, sayılan ancak hukuki olarak müezzinlik yapması mümkün olmayan din alimlerinden Türkiye’nin bütünlüğü açısından yararlanılmasını önerdi ve bu kişilerin “korucu” kadrosundan görevlendirilebileceğini dile getirdi. Diyanet, yatılı kuran kurslarının faydalı olabileceğini de savundu. Erbakan, projeyi, partisinin yöneticilerine anlatırken, “bölgede kaynaşmayı gerçekleştirmek için İslamiyet’in birleştirici unsur olarak kullanılması

gerektiğini" söyledi. "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Kalkınma Paketi"nin 2005 yılına kadar uygulanacak projeyi kapsadığını anlatan Erbakan, pakette önceliğin ekonomiye ve dini eğitime verilmesi gerektiğini savundu. Erbakan, "Bir çocuğun karnını doyursanız bile çağırıp 'Sen ne biçim Kürtün. Senin bir devletin bile yok. Bak, Türklerin devleti var' diye kandırılabilirler. Bunun için kalbine, Müslüman kardeşliğini yerleştirecek dini eğitime önem vereceğiz. Kafasını da eğiteceğiz" dedi.

e) Kürt Sorunu: Siyasal Çözüm

Kürt sorununu özünde siyasal bir sorun olduğu ve siyasal yollardan ya da insan haklarına dayalı olarak çözülmesi gerektiği görüşü, 1997 yılında daha az taraftar buldu. Siyasal çözüm yolları önerenlere karşı, Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) ve terörün yanısıra, kamuoyunda marjinalleştirme politikası da sistematik olarak uygulandı. Bunun sonucunda Kürt sorununu siyasal boyutları konusunda daha az kamusal tartışma yapılabilir ve bu konudaki tartışma ya da girişimler, kitle iletişim araçlarına nadiren yansdı.

1997 yılında da Türkiye'de Kürt sorununu serbestçe tartışmak bazı platformlarda mümkün oldu. Bir yanda HADEP'e ve bir yanda insan hakları kuruluşlarına yönelik baskılar ya da bu kuruluşların düzenlediği ya da katıldığı toplantıların yasaklanması, konuşmacıların DGM'de yargılanması, hükümet dışı platformlarda da Kürt sorununun bu kuruluşlar davet edilmeden tartışılmasını yaygınlaştırdı. Kürt sorunu, bu tür platformlarda daha serbestçe tartışıldı.

Bir yanda Kürt sorununa siyasal çözüm önerenlere karşı baskı ve DGM'nin verdiği cezalar yoluyla mücadele veren hükümet, bir yandan da Kürt sorununun siyasallaşmasının "devlet güvenliği" bakımından tehlikeleri konusunda yoğun propaganda yaptı.

HADEP yöneticileri hakkında açılan davalara yenileri eklendi; HADEP yöneticileri sık sık gözaltına alındı ve bazıları tutuklandı. HADEP binalarına polis tarafından çok sayıda baskın yapıldı ve partinin faaliyetleri genellikle yasaklandı (bkz. "Örgütlenme Özgürlüğü"). HADEP yöneticileri, 1997 yılını da partilerine yönelik baskılarla uğraşarak ya da gözaltında ve tutuklu olarak geçirdiler.

1997 yılında, temel faaliyet alanları Kürt sorununa siyasal çözüm olan diğer iki parti de baskılarla karşılaştı.

Demokrasi ve Barış Partisi (DBP), bölge halkının en büyük isteminin baskı ve şiddetin son bulması olduğunu söyledi. DBP Genel Başkanı Refik Karakoç ve Parti Meclisi üyelerinin 13-18 Temmuz arasında bölgede yaptıkları gezi sonucunda hazırlanan raporda, "Türkiye'de sistemin tıkandığı, mevcut düzen partilerinin sıkıntıyı aşamadıkları, uygulanan yanlış politikalarda ısrar edildikçe de sorunların aşılamayacağı" belirtildi. Parlamentonun sembolik olduğu, asıl yetkilerin MGK'nin elinde olduğu, Parlamentoda sadece grupsal ve kişisel çıkarların kavgasının verildiği belirtildi. Bölgeye yaptıkları gezi sırasında bir çok engellemelerle karşılaştıklarını, tehdit aldıklarını, karayollarında da insanları sindirmek ve huzursuz etmek amacıyla keyfi arama ve kontroller yapıldığının anlatıldığı raporda, güvenlik güçlerinin keyfi tutum ve davranışlarının, çifte standardın her fırsatta görüldüğü belirtildi. Raporda olağanüstü hal uygulamaları ve yeni iller İdaresi Yasasına dayalı olarak valiliklerin demokratik eylemleri yasakladıkları da belirtildi. Raporda yer alan görüşler şöyle sıralandı: "Türkiye'ye barışın gelmesi için Kürt sorununun sivil, barışçıl, demokratik çözümü; silahların susması ve akan kanın durması, OHAL'in kaldırılması, özel timin dağıtılması, köy koruculuğu sistemine son verilmesi, ayrımsız genel af çıkarılması, yerleşim birimlerini terk edenlerin geri dönmelerinin koşullarının oluşturulması; çağdaş bir demokrasi için 1982 anayasasının yerine demokratik ve Türkiye'nin etnik yapısına uygun bir anayasa yapılması, hukukun üstünlüğüne dayanan bir yargı sistemi oluşturulması, düşüncüyü suç sayan ve örgütlenmeyi yasaklayan tüm yasa ve hükümlerin kaldırılması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi."

Şerafettin Elçi'nin Genel Başkanı olduğu Demokratik Kitle Partisi (DKP) 3 Ocak günü İçişleri Bakanlığına başvurarak kuruluşunu resmen ilan etti. Federasyon sistemini öneren Elçi, hiçbir partinin veya siyasi oluşumun devamı olmadığını belirttiği DKP'yi "katılımcı, liberal, demokratik bir kitle partisi" olarak tanımladı. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, DKP'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesine başvurdu (bkz. "Örgütlenme Özgürlüğü").

Kim Kürt oylarını toplayacak bir siyasi parti kurmaya kalksa bir yandan devlet, öte yandan da PKK'nin baskısı altına giriyor. Başka nedenlerle Öcalan ile devlet adeta paslaşıyorlar. Her türlü siyasi oluşumu boğuyorlar. Tabii sonunda kârlı çıkan Öcalan oluyor. Acaba bölgedeki bazı yöneticiler "çözumsuzlüğü" mü tercih ediyorlar? Savaş durumunun devamını mı tahrik ediyorlar? Acaba bölgedeki uyuşturucu ve köy korucularına giden paralar, kendine göre kurulmuş olan bir düzenin değişmemesi için bir çaba mı var? (M. Ali Birand, Sabah, 05.05.1997)

Kürt sorununa siyasal çözüm arayanlar, resmi yetkililer tarafından dinlenmedi. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 10 Eylül günü Barış Partisi lideri Abidin Özgüney, HADEP lideri Murat Bozlak ile DBP lideri Refik Karakoç ve beraberindeki heyetleri ayrı ayrı kabul etti. Özellikle HADEP ve DBP'nin parti çalışmalarının engellendiği yolundaki şikayetleri yanıtlayan Demirel, "Siz kendinizi toplumdan dışlamadığınız sürece toplum da sizi dışlamaz, kanunlara saygılı olursanız, sıkıntınız olmaz" dedi. Bozlak'ın, "Türkiye'nin temel sorununun Kürt sorunu olduğu düşüncesindeyiz. Bu sorunun barışçıl, demokratik çözümünün bir sorun olduğunu düşünmekteyiz" şeklindeki sözlerine de karşılık veren

Demirel, "Türkiye'de bir Kürt meselesi vardır, bu Türkiye'nin baş meselesidir, beyanınızı kabul etmem. Türkiye'de bir terör meselesi vardır" dedi. Demirel, DBP Genel Başkanı Karakoç'un, Türkiye'de şiddet ve gerilim politikası uygulandığına ilişkin sözleri üzerine "Bir şeyi anlamam lazım. Şiddet politikası, gerilim politikası dediğiniz şey nedir?" diye sordu. Demirel, şunları söyledi: "Türkiye'nin başında bir terör belası var. Eğer bir takım insanlar eline silah almış, masum çocukları, kadınları öldürüyor, asker, polis, öğretmenleri şehit ediyorsa, devletin yapacağı şey bunları etkisiz hale getirmektir. Bu durum karşısında devletin şiddet politikası izlediği veya gerilim yaptığı söylenemez."

2.2. OLAĞANÜSTÜ HAL UYGULAMALARI

Güneydoğu illerinde sıkıyönetimin ardından 19 Temmuz 1987 tarihinde ilan edilen Olağanüstü Hal, 1997 yılında 10. yılını doldurdu. Olağanüstü hal uygulaması yalnızca resmen uygulandığı illerde değil (1997 yılında Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van), "mücadir" illerde ve bu kapsamla ilgisi resmen ilan edilmemiş bulunan başka illerde de insan hakları ihlallerine yasal çerçeve oluşturdu. Kısacası, "iç güvenlik harekâtı" yapılan bütün bölgelerde olağanüstü hal uygulamaları yapıldı. Olağanüstü Hal Yasası, Bölge Valisine geniş bir takdir yetkileri tanıyor ve işlemlerine karşı yargı yollarını kapatıyor.

Başlangıçta, merkezi Diyarbakır olmak üzere Bingöl, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Siirt, Bitlis, Van ve Tunceli illerini kapsayan Olağanüstü Hal Bölgesine daha sonraki yıllarda Batman ve Şırnak illeri de eklenirken, Muş, Şanlıurfa ve Adıyaman illeri de mücadir iller olarak ikinci derecede uygulama kapsamına alındı. 1996 yılında yapılan düzenleme ile Mardin de, mücadir il kapsamına alındı. 1997'nin Ekim ayında yapılan bir düzenlemeyle de, Batman, Bingöl ve Bitlis illeri mücadir il haline getirildi.

İktidara gelmeden önce olağanüstü hali kaldırmayı vaat eden Refah Partisi, iktidarı boyunca bu konuda bir girişimde bulunmadı. Bu konudaki bütün MGK kararlarını uygulayan RP, olağanüstü halin uzatılmasıyla ilgili TBMM görüşmelerinde de, bu uygulamayı savundu. RP-DYP hükümetinin, özellikle 28 Ağustos 1996'da getirdiği yasal düzenlemeler, olağanüstü hal ilan edilmese de, olağanüstü hal uygulamalarını vali ve askerî yetkililerin takdirine bıraktı. Buna karşın, olağanüstü hal kaldırılmadı. Başbakan Erbakan'ın 28 Şubat'taki MGK toplantısında dile getirdiği Batman ve Siirt'in kapsam dışına çıkarılması önerisine ise, TSK komutanları olumsuz yanıt verdi. 26 Martta TBMM'de yapılan

olağanüstü halin uzatılmasına ilişkin görüşmelerde ANAP, DSP ve CHP uzatmaya karşı çıktı. Muhalefet sözcüleri, özellikle hükümetin RP kanadını, muhalefetteyken olağanüstü halin kaldırılmasını istemesine karşın iktidara geldikten sonra olağanüstü halde ısrar etmesi nedeniyle eleştirdi. Ocak ayında RP'nin bölge milletvekilleri adına yapılan bir açıklamada, "Millî birlik ve beraberlik denilerek Güneydoğuda uygulanan zulme eskiden sadece RP katılmıyordu, şimdi RP bu politikanın doğrudan uygulayıcısı oldu" denildi.

Refahiyol Hükümetinin "28 Şubat süreci"nde iktidardan düşürülmesinin ardından iktidara gelen ANAP-DSP-DTP hükümeti de, aynı yolu izledi. Olağanüstü hale ve olağanüstü halin olağan bir uygulama haline getirilmesine karşı çıkan DSP, uygulamaya Kasım ayında son verileceğini vaad etmekle birlikte, 1996 yılında olağanüstü halin yerini almak üzere getirilen ve DSP grubunun da karşı çıktığı yasal düzenlemelere yönelik itirazlarından vazgeçti. 1997 yılı sonuna kadar uygulama, yalnızca Batman, Bingöl ve Bitlis'te kaldırıldı ve bu iller, Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında "mücadir il" statüsüne geçirildi. Geçmişte olağanüstü hal kapsamından çıkarılan diğer illerde olduğu gibi bu üç ilde de olağanüstü hal, TBMM'nin uzatma kararı olmaksızın devam etmeye başladı. ANAP Kars Milletvekili Selahattin Beyribey, Kasım ayındaki oylama öncesinde, "Güvenlik güçleri, olağanüstü halin uzatılmasına karar vermişse, hükümet de bu karara uymak zorunda. Biz de uzatılması için oy kullanmak zorundayız" dedi. İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, 9 Eylülde yaptığı bir konuşmada olağanüstü hal uygulamasının tümüyle kaldırılacağı yönündeki açıklamalar için, "Bakanlar Kurulu prensip olarak kaldırılmasını kabul etti. İller İdaresi Yasası bunu

karşılıyor. Ama zamanlama ne olur, kademelendirme mi olur, onu bilemem” dedi.

Diyanbakır, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van’da devam eden Olağanüstü Hal uygulamasının 30 Kasım tarihinden itibaren dört ay daha uzatılmasına ilişkin Başbakanlık Tezkeresi, 27 Kasım’da TBMM Genel Kurulunda kabul edildi. Uzatmaya RP ve CHP milletvekilleri ret oyu verdi. Olağanüstü halin uzatılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının TBMM Genel Kurulundaki görüşmeleri sırasında konuşan İçişleri Bakanı Başesgioğlu, “RP’nin PKK’ye karşı mücadeleyi halka karşı mücadele gibi gösterip bunu istismar ettiğini” iddia etti. Başesgioğlu, “Bölgede münferit insan hakları ihlalleri olabilir, ama terörle mücadele hukuk kuralları içinde devam edecek” dedi.

Tezkere üzerine konuşan RP Diyanbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu da, olağanüstü hal uygulamalarını bir “utanç” olarak gördüklerini, bölgede binlerce insan hakkı ihlali yaşandığını söyledi. Hatipoğlu, “Olağanüstü hal içinde yüzlerce, binlerce Susurluk var. Derin devletle ve çetelerle mücadele yolu olağanüstü hale yargı yolundan geçiyor” diye konuştu. Bölgede binlerce köyün yakılıp yıkıldığını, boşaltıldığını söyleyen Hatipoğlu, “Devletin olağanüstü hal nedeniyle vatandaşa özür borcu vardır” dedi. BBP’li Recep Kırış ise, Bölgede bir gerilla savaşı yaşandığını söyleyince, TBMM Başkanvekili Hasan Korkmazcan, “Meclis adına düzeltiyorum, orada yürütülen bir savaş değildir. Oradaki mücadeleye gölge düşürülmemelidir. Orada yürütülen teröre karşı güvenlik tedbirleri mücadelesidir” dedi.

Olağanüstü Hal Uygulaması 30 Temmuz 1997 tarihinde 10. yılını doldururken, bölge milletvekilleri şu değerlendirmeleri yaptı.

Sinan Yerlikaya (CHP Genel Sekreter Yardımcısı): Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölge halkının etnik ve kültürel özelliklerinin yaşama geçirilmesi yönünde yasal düzenlemelere gidilmesini istedi. Yerlikaya, bölgede süren Olağanüstü Hal uygulamasının halkın yoksullaşmasına neden olduğunu belirtirken, hükümeti Meclis’te grubu bulanan partilerle diyalog süreci başlatmaya çağırdı. Yerlikaya, Doğu ve Güneydoğuda Olağanüstü Halin devam etmesinin yoksulluğun, sefaletin, hukuk dışı hareketlerin ve keyfiliğin sürmesi anlamına geldiğini savundu. “İnsanların adeta yok sayılmasını kabul etmemiz mümkün değil” dedi.

Haşim Haşimi (RP Diyanbakır Milletvekili): Doğu ve Güneydoğuda ekonomik anlamda ve insan hakları açısından bir şey değişmiyor. Çözüm için Kürt realitesini kabul etmek ve gereklerini yerine getirmek şart. Şimdi olağanüstü halin kaldırılması söz konusu. Bu MGK’nin istemi doğrultusunda gerçekleşecek zaten. Bu amaçla çıkarılan her İdare Yasasının bazı maddeleri daha ağır düzenlemeleri içeriyor. Mülki amirlerin yetkileri artırılıyor. Yani örtülü bir şekilde olağanüstü hal devam edecek. Önemli olan zihniyetin değişmesi.

Kamer Genç (TBMM Başkanvekili, DYP Tunceli Milletvekili): O bölgede hak, hukuk, kural yok. Bürokratların devletin güvenlik güçlerinin şahsi tavrı tek hakim. Olağanüstü Hal Bölgesindeki güvenlik birimleri ne devlet, ne hükümet tanır, bildiğini okur. Ben TBMM Başkanvekilim; bölgede bazı köylere, ilçelere gidemiyorum. Olağanüstü hal kalkacak açıklamaları yanlış. Bunu önceden söylemek, yeni olaylar yaratılmasına vesile olabilir. Görev yapanların bir kısmı olağanüstü halin kalkmasını istemiyor. Beyanat verilmesi talihsizlik, provokatif eylemler olabilir.

Salim Ensarioğlu (DYP’nin koalisyon ortaklığı dönemlerinde GAP’tan sorumlu Bakan, Diyanbakır Milletvekili): 48. hükümetten itibaren kurulan hükümetlerde görev aldım. Belirlediğim en büyük sıkıntı, bürokratların tavrı. Doğu ve Güneydoğuluları PKK’yle eş tutuyorlar. Güneydoğu insanı üstünden siyaset yapılmamalı. Bu gerçekten devlet meselesidir. Bölgenin her ili ayrı ayrı sorunlu ve yaşam zor. Ben aile başı 50 hane hesaplayarak 2 milyar lira dağıtılmasını istedim. Bunun mutlaka yapılması zorunlu. Militer olsa bile terör eylemine katılmayanlara, yardım ve yataklık yapanlara, geri dönmek isteyenlere “af” çıkarılmalıdır. En önemlisi, olağanüstü hal kaldırılrsa bile yerinin sıkı yönetime bırakmamasını sağlamaktır.

a) Özel Harekât Timleri

Olağanüstü Hal Bölgesinde keyfi uygulamaları, MHP simgeleri taşımaları ve insan hakları ihlallerini açıkça yapmalarıyla tepki çeken; hükümet denetimini reddettiklerini ilan eden “özel timler”, pek çok özel tim mensubunun suç örgütlerinde de rol oynamaları nedeniyle MGK ve hükümet tarafından da bir sorun olarak görüldü. Özel timler, 1997 yılında da faaliyetlerini sürdürdüler. Bulundukları bölgelerde halk tarafından yaşam hakkına ve güvenliğe tehdit olarak algılanan “özel

timler”, 1997 yılında da ihlallerde önemli rol oynadılar ve bazı yerlerde paramiliter bir görünüm sergilediler.

Özel tim görevlileri, örneğin, Ordu’nun Mesudiye ilçesinde Turgay (12) ve Cihat Metin (14) adlı çocukları, 23 Ağustos günü “militan sanarak” öldürdüler. Mardin’in Midyat ilçesinde 13 Kasım günü bir harekâta katılmak üzere yolculuk yapan özel tim görevlileri, çevreye ateş açtıkları sırada Veyysel Hilan adlı bir köylüyü yaraladılar. Hilan’ın hastaneye kaldırılmasını da önlediler. Özel tim görevlileri, Iğdır’ın Halfeli

beldesinde hayvanlarını otlatan 5 çobana ateş açtı. Saldırıda Halis ve Ali Karataş ölümlerine, Hasan Karataş da yaralı olarak gözaltına alındı; Karataş'ın durumu hakkında uzun süre bilgi alınamadı. (bkz. "Yargısız İnfaz")

11 Ekimde bir özel tim görevlisinin PKK saldırısında öldürülmesinin ardından, Diyarbakır'dan Lice'ye giden bir yolcu minibüsünü ilçe yakınlarında durduran özel timlerin, araçta bulunan erkek yolculardan dokuzunu dövdükleri bildirildi. Temmuz ayında Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde öldürülen bir PKK'linin cenazesinin ilçe merkezine getirildiği akşam, zırhlı araçlarının üzerinde bozkurt işareti yaparak dolaşan özel tim elemanı polisler, yollarda slogan attılar.

Özel tim görevlilerinden bazıları, bölgede ortaya çıkan suç örgütleri ve paramiliter faaliyetlerde de yer aldılar. Bu örgütlerde, özel tim görevlilerinin yanı sıra, jandarma subay ve astsubaylarının, itirafçı ve korucuların da yer aldıkları görüldü. Örneğin, Diyarbakır'da, aralarında bir "itirafçı" ile iki özel tim görevlisinin bulunduğu bir suç örgütü ortaya çıkarıldı. Çetenin, tarihinde Şeyhmuz Yavuz adlı bir kişiyi PKK'li olduğu gerekçesiyle kaçırp öldürdüğü ve Yavuz'un üzerinde bulunan 3 bin markı gasp ettiği açıklandı. İsmail Yeşilmen adlı PKK itirafçısı ile Hüseyin Bozkuş adlı özel tim görevlisinin tutuklandığı, diğer özel tim elemanının da arandığı belirtildi. Tutuklulara, "taammüden adam öldürmek" suçlamasıyla dava açıldı. Çetede yer alan itirafçı Yeşilmen'in üzerinde, Cizre Emniyet Müdürlüğü tarafından düzenlenen bir belge bulunduğu bildirildi. Belgede, "Görevlilerce yardımcı olunması ve tereddüt halinde Cizre İlçe Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesinin aranması" gerektiği belirtiliyordu (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 134).

Özel tim polislerinin bağlı olduğu Özel Harekât Dairesinin kurucularından İbrahim Şahin, uyuşturucu ticaretinden failli meçhul cinayetlere kadar pek çok suç işlediği ileri sürülen bir suç örgütünü oluşturma suçlamasıyla yargılandı (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 3-11).

b) "İtirafçılar"

İtirafçılık uygulaması Kürt sorunu ile ilgili insan hakları ihlallerinin arkasındaki önemli bir olağanüstü hal/özel harekât uygulaması olarak 1997 yılında da devam etti. Pek çok kaybetme ve failli meçhul cinayetten sorumlu tutulan, farklı kesimlerden insanların güvenliğini tehdit eden "özel harekât" birimlerinde itirafçıların "tetikçi" olarak görev yaptığını gösteren veriler ortaya çıktı. Özellikle Yüksekova Davası, itirafçılar hakkında kamuoyunda ve hükümet çevrelerinde tartışma yarattı; ancak bu tartışma kısa sürede kapatıldı. Bu arada

yaptıkları bütün yasadışı işlere karşın bulundukları "güvenlik" birimlerinde güven kazanamayan ve insan olarak değerini kanıtlayamayan itirafçıların kolayca kullanılıp kolayca elden çıkarılabilecek araçlar oldukları anlayışı nedeniyle, itirafçıların yaşam güvenliği de sürekli tehlikede kaldı.

CHP Milletvekili Sabri Ergül'ün soru önermesine İçişleri Bakanlığınca verilen yanıtta, Temmuz ayına kadar 651 itirafçının polis tarafından "ifadesine başvurulmak üzere cezaevinden çıkarıldığı" bildirildi. Ergül'e gönderilen yazılı yanıtta, "Pişmanlık Yasası"ndan yararlanmak için başvuran 2.992 kişiden 680'ine İçişleri Bakanlığının olumlu görüş bildirdiği, olumsuz görüş bildirilenlerin sayısının da 2.235 olduğu belirtildi. İçişleri Bakanlığınca incelemesi sürdürülen ve hakkında rapor verilmeyen 77 kişi bulunduğu kaydedilen yanıtta, Olağanüstü Hal Yasası uyarınca "ifadesine başvurulmak üzere" cezaevlerinden 651 kişinin kolluk görevlilerince alındığı bildirildi. Yanıtta, ceza ve tutuklularına 581 kişinin iade edildiği, halen 70 kişinin zabitanın elinde olduğu açıklanırken, "zabıtaca alınan kişilerden ayrı ayrı ve peş peşe süre alma, uzatma şeklinde de olsa zabitanın elinde 10 günden fazla tutulan 389 kişi olduğu" belirtildi.

Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin isteğiyle cezaevlerinden çıkarılan ve aralarında idam cezası istemiyle yargılananların da bulunduğu 73 itirafçının, tutuklu bulunduğu cezaevlerine bir daha geri dönmediği saptandı. Diyarbakır DGM, Ocak ayında bir yazı yazarak, 10 gün süre ile cezaevinden çıkartılan ancak çoğunun süreyi aşması ve bir bölümünün ise iki yıl boyunca cezaevine getirilmemesi üzerine Van, Batman, Siirt, Bitlis ve Diyarbakır Cumhuriyet savcılıklarına gönderdiği yazıda itirafçıların ne tür faaliyetlerde kullanıldıklarını ve ne kadar süre dışarıda kaldıklarını sordu. İtirafçılarla ilgili iddiaların yoğunlaşması üzerine harekete geçen bazı cezaevi müdürleri, sorumlulukları altındaki itirafçıları aramaya başladı. Diyarbakır Bölge Barosu Genel Sekreteri Sezgin Tanrıkulu, "İtirafçılara en fazla 10 gün izin verilir. Ancak itirafçılar bir kez izin alınıp çıkarıldıktan sonra bir daha cezaevlerine geri dönmemişler. İtirafçılar kirli işlere arabuluculuk ettirilmekte, taşeron olarak kullanılmaktadırlar. Bu konuda sorumluluk cezaevleri savcılarındadır. Savcılar yasayı çiğnemişlerdir" dedi. TSK'nin 14 Mayıs günü Kuzey Irak'a yönelik düzenlediği askeri harekâta katılmak üzere, Diyarbakır Cezaevinden çıkarılan 150 itirafçıdan 83'ünün geri dönmediği bildirildi.

"Failli meçhul" siyasal cinayetler nedeniyle ün kazanan ve DEP Milletvekili Mehmet Sincar'ın öldürülmesinde rol aldığı JİTEM subayı Cem Ersever tarafından da -öldürülmeden önce yaptığı röportajlarda- belirtilen Alaattin Kanat, 1997 yılında da ayrıcalıklardan

yararlandı ve faaliyetlerini sürdürdü. Dönemin Adalet Bakanı Şevket Kazan, Kanat'ın 1994'ten sonra cezaevinden çıkarılmadığını savundu. CHP'li Fuat Çay'ın Kanat'la ilgili soru önergesine verdiği yanıtta Kazan, "Kanat'ın yasadışı bir örgüte üye olmak ve silahlı eylemlerde bulunmak suçlarından Diyarbakır DGM tarafından 1993 yılında 6 yıl, İstanbul'da gasp suçundan da 4 yıl 2 ay ağır hapis cezasına çarptırıldığını" belirtti. Kazan, Kanat'ın Pışmanlık Yasasından yararlandığını, 1991-1993 arasında Diyarbakır ve Kırklareli cezaevlerinde 750 gün tutuklu kaldığını söyleyerek,

"Kanat'ın, 26 Ağustos 1994'ten bu yana herhangi bir nedenle cezaevinden ayrılmadığı anlaşılmıştır" dedi. 1997 yılında Ankara'nın Kalecik ilçesi cezaevinde bulunan ve Hasan İpek adını kullanan Kanat'ın, 1995 yılında tutuklu bulunduğu Kırklareli Cezaevinden birçok kez çıkış yaptığı tespit edilmişti. TBMM Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu eski üyesi ve RP Bingöl Milletvekili Hüsamettin Korkutata, Bakan Kazan'ın, "General Zinnar kod adlı itirafçı Alaattin Kanat'ın cezaevinde bulunduğu sırada dışarı çıkmadığı" yolundaki açıklamasının doğruyu yansıtmadığını söyledi.

Binbaşı Ahmet Cem Ersever, öldürülmeden önce yaptığı röportajlarda, itirafçılar ve Alaattin Kanat ile ilgili şu bilgileri vermişti: "Biz bunlara cezaevleri yerine kamplar açalım. Bu adamlar gerilladır. Bu adamlar gerilla savaşını biliyorlar. İdeolojik olarak yetişmişler. Askeri yönden yetişmiş, dağları, araziye iyi biliyorlar. İşte bunlardan kılavuz olarak, yol gösterici olarak, örgütü tanıyıcı olarak istifade edelim. Psikolojik harekât ekipleri kuralım. Bu insanları cezaevinde çürütmeyelim. (...) İtirafçı Alaattin Kanat Diyarbakır'da Olağanüstü Hal Bölge Valiliği lojmanlarında kalıyor. Kanat'ın 30-40 kişilik sadece itirafçılardan oluşan bir ekibi vardır. Bu ekibi, Diyarbakır Cezaevinde itirafçılar koğuşunda oluşturdu. (...) Valilik personeli ve Jandarma Bölge Komutanlığı personeli ile aynı yerde. Salman kod adlı kişi, eroin ve silah kaçakçılığı işlerini de yürütür. Bu eroin-silah işinde jandarma ve polis de vardır. Bunların hepsi işbirliği yaparlar."

Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu Raporunda itirafçılar: "Faili meçhul siyasi cinayetlerin işlenmesinde daha çok cezaevindeki itirafçıların kullanıldığı yolunda iddialar bulunmaktadır... Devletin koruma şemsiyesinden istifade eden ve hatta Diyarbakır il merkezinde devletin polisler için satın aldığı lojmanlarda ikamet ettirilen itirafçılar (...) suç örgütleri kurmuşlar, silah kaçakçılığı, adam öldürme, uyuşturucu kaçakçılığı gibi olaylara karışmışlardır. Bu suçlarının ise bazı üst düzey kamu görevlilerinin devreye girmesiyle kapatıldığı komisyonumuzca tespit edilmiştir. Alaattin Kanat isimli itirafçı hakkında yazılan müzekkereye Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından verilen 24.8.1993 günlü cevabi müzekkerede; Alaattin Kanat isimli itirafçının, 24.7.1991 tarihinden 18.5.1993 tarihine kadar çeşitli tarihlerde 11 defa güvenlik kuvvetlerine yardımcı olmak amacıyla Devlet Güvenlik Mahkemesi kararıyla dışarı çıkarıldığı bildirilmiştir."

Korkutata şunları söyledi: "Yaptığımız araştırmalarda birçok itirafçının Diyarbakır Cezaevinden çıktığını ve bir müddet sonra döndüğünü tespit ettik. Bunların bazıları yazıldı, bazıları da yazılmamıştır. Kayıtları yoktur. Yer gösterme bahanesiyle bunların büyük bir bölümü dışarı çıkabiliyor. Mesela Alaattin Kanat'ın cezaevinde kalıyor görüldüğü tarihte Ankara'da Hilton ya da Sheraton otelinde kaldığını tespit ettik. Bu olayın görgü tanıkları vardı. İtirafçıların zaman zaman dışarı çıktığı bunların bazı faili meçhul cinayetlerde kullanıldığı şeklinde bir intiba bizde hakim oldu".

1997 yılında da, itirafçılara yaptırılan paramiliter faaliyetlerle ilgili bilgiler ortaya çıktı. Gözaltına alındıktan sonra itirafçılarda bulunan ve 3 ay Kırklareli Cezaevinde kalan PKK davasından tutuklu Tekin Gencer, kendisinin tetikçi olmaya zorlandığını ve eski bakanlardan CHP PM üyesi Ziya Halis³ ve Cem Vakfi

Başkanı İzzettin Doğan'ı öldürmeye zorlandığını söyledi. 31 Aralık günü İstanbul DGM'de görülen duruşmasında yaptığı yazılı savunmada, daha önceki ifadelerinde avukat, gazeteci ile politikacıların öldürülmek istendiğini ve bunun için Alaattin Kanat ile diğer kontrgerilla üyelerinin plan yaptığını ifade etmeye çalıştığını belirten Gencer, "Ne hikmetse mahkeme bunu dikkate almadı ve kimlerin öldürülmek istendiğini öğrenme zahmetine dahi katlanmadı" dedi. Gencer, DGM'ye verdiği savunmasında, "Alaattin Kanat cezaevinde benim gözlerimin önünde defalarca Yeşil'le görüşmüştür" dedi. Gencer, "Dönemin Devlet Bakanı Ziya Halis'in suikastle öldürülüp suçun, PKK'nin üzerine atılması planlandı" dedi. Gencer, Yeşil ve 'Terörle Mücadele Şubesi'nde görevli Başkomiser Feyzi'nin kendisinin de bulunduğu bir yerde "Eğer Ziya

³ Ziya Halis'in verdiği bilgiye göre, bakanlık görevinin bitiminde Ankara Valiliğine yaptığı yazılı başvuru üzerine bir yakın koruma polisi verildi. Mehmet Ağar İçişleri Bakanı olunca, koruma polisi görevden alındı. 6 Ağustos 1996 tarihinde Emniyet Genel Müdürü Alaaddin Yüksel, Ankara Valiliği Müsteşarı Erol Çakır ve İçişleri Bakanı

Mehmet Ağar'ın imzaları ile yakın korumanın kaldırılmasına ilişkin verilen karar, Halis'e gönderilen bir yazı ile bildirildi. Gelişmeler üzerine dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ı telefonla aradığını belirten Halis, "Ağar, telefonda bana 'bir yanlışlık olmuş, biz sizin korumanızı mı kaldırmışız, hemen düzeltiriz' dedi. Ancak, o günden beri herhangi bir gelişme olmadı" dedi.

Halis öldürülürse, Sivas yöresindeki Alevilere de gözdağı verilir. PKK'nın yaptığını öğrenince devlete daha sıkı sarılırlar. Eğer bu olmazsa İzzetin Doğan'ın öldürülmesi ve PKK'nın üzerine atılması da aynı sonucu getirir. Biz hangisi kolaysa onu yaparız" diye konuştuklarını anlattı. Suikastin tetikçiliğinin kendisine verilmek istendiğini ileri süren Gencer, şöyle devam etti: "Bana DGM'den izin alacaklarını ve bu izin süresince gerekli tüm yardımların yapılacağını, benim sadece tetiği çekip, tekrar cezaevine döneceğimi, kimsenin bundan kuşkulamayacağını, karşılığında ise ilk mahkemede serbest bırakılacağını, can güvenliğimin sağlanacağını ve devlet görevlisi olarak çalışacağımı söylediler." Gencer bir süre önce itirafçılıktan vazgeçen, ardından DGM'de verdiği ifadesinde tetikçi olarak kullanılmak istendiğini açıklayan ve yaptığı ölüm orucuna rağmen sevki yapılmadığı için intihar eden Ahmet Akkurt'un ifadelerinin de tekrar incelenmesini istedi.

İtirafçılar, çatışma bölgelerinde de paramiliter faaliyetlerde kullanıldı. Eylül ayının ilk haftasında JİTEM tarafından Diyarbakır E Tipi Cezaevinden çıkarılarak operasyona götürülen 82 itirafçının harekâtı yapıldığı Kulp, Lice ve Bingöl'ün Genç ilçesi arasında kalan Şehittepe, Hacan, Yedisu ve İnceburun mntıklarında bulunan köylere militan kılığında baskın düzenleyip, ekmek ve gıda maddesi istedikleri bildirildi. 19 Eylülde de yine Diyarbakır Cezaevinden 50'nin üzerinde itirafçının Lice, Kulp ve Bingöl'ün Genç ilçesi kırsal kesimine götürüldüğü bildirildi. Harekâta katılan itirafçıların, Kulp ilçe merkezinde esnafları tehdit ettiği bildirildi. Lice ve Kulplular, itirafçıların asker kıyafeti giyerek ilçe merkezinde silahlı olarak gezdiklerini belirterek, "Alışveriş yaptıktan sonra para ödemiyorlar. Bir hafta önce üç itirafçı bir esnaftan yiyecek, içecek ve sigara aldı. Parasını isteyen esnaf tehdit edildi" dediler.

Ekim ayında da, Diyarbakır'ın Silvan ilçesine bağlı Çiğil (Belâvela) Köyünde yapılan bir düğüne katılan itirafçıların, daha sonra köylüleri ihbar ettiği bildirildi. Köylülerin anlatımına göre, olay şöyle gelişti: Köye gece saatlerinde giden 4 itirafçı, kendilerini PKK'lı olarak tanıtarak, düzenlenen düğüne katıldılar. İtirafçılar, gençlerin PKK'ye katılmasını istediler. Köylülerden para, silah ve mermi isteyen itirafçılar, köylülerin taleplerini yerine getirmemesi üzerine, saat 24.00 sıralarında köyden ayrıldılar. Köy, daha sonra asker, özel tim ve köyde düğüne katılan itirafçılar tarafından basıldı. Köydeki tüm erkekler köy meydanında toplandı ve düğün sahipleri ile bazı konuklar gözaltına alındı.

Kasım ayında da, Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde 5 kişilik itirafçı grubunun, kendilerini PKK'lı olarak tanıtarak faaliyet yaptığı bildirildi. Köylülerin anlatımına göre, olay şöyle gelişti: Silvan Jandarma Tabur Komutan-

lığının emrinde hareket eden grubun Silvan'a bağlı köylere giderek, köylülerden para, yiyecek ve mermi istedikleri bildirildi. Köylere baskın yapan askerler köylüleri tehdit ederek dövdüler. Silvan'a bağlı Kayadere (Ferhend) köyüne 2 Kasım günü PKK'lı kılığında gelen 4 itirafçı, Abdülrezak Yetişir'in evine gittiler. Yetişir'den zorla para, mermi ve yiyecek alan itirafçı grup, köyden ayrıldıktan bir gün sonra köye baskın düzenleyen Silvan Tabur Komutanlığına bağlı askerler köylüleri köy meydanında toplayarak, "Bu gece teröristler buraya gelmiş. Niye bize bildirmediniz" dedikten sonra köyü yakmakla tehdit ettiler. Askerler, Abdülrezak Yetişir'i köy meydanında dipçik ve tekmelerle dövdükten sonra gözaltına aldılar. Yetişir, 10 gün işkence gördü ve mahkemece tutuklanarak cezaevine gönderildi. İtirafçı grubu, 5 Kasım günü de birbirine yakın olan Eskiocak (Sahti), Bahçe ve Meleemanka köylerine gittiler. Eskiocak köyü muhtarı Hacı Mehdi Buhadır ile görüşen grup, istemlerini yerine getirmeyen Buhadır'ı döverek köyden ayırdı. 6 Kasım günü söz konusu köylere baskın düzenleyen askerler, tüm köylüleri köy meydanında toplayarak, köylere gelenleri neden ihbar etmedikleri yönünde sorguya aldılar. Askerler, Eskiocak köyü Muhtarı Buhadır ve Bahçe köyü muhtarı Fahri İlhanlı'yı gözaltına alarak köylerden ayrıldılar. İki muhtar, 4 gün Silvan Tabur Komutanlığında sorgulandıktan sonra serbest bırakıldı. Yapılan işkence sonucu İlhanlı'nın yürüyemediği bildirildi.

"Susurluk skandalı" sonrası ifade veren bazı kolluk görevlileri ve itirafçılar, itirafçıların paramiliter faaliyetleri ve görev aldıkları suç örgütleri hakkında pek çok bilgi verdiler. Örneğin itirafçı Murat İpek ve Murat Demir, bazı siyasi polis görevlileriyle birlikte Denizli'de yaptıkları faaliyetler konusunda bilgi verdiler. İpek ve Demir, söz konusu örgütün, 30 Haziran 1996'da Denizli'de yayın yapan DEHA TV'ye yönelik saldırının yanı sıra çok sayıdaki HADEP üyesinden tehdit yoluyla haraç istediğini de bildirdiler. İtirafçı İpek ile Demir'in Demokrasi Gazetesi ve DEHA TV'de yaptıkları açıklamalardan sonra HADEP Denizli Merkez İlçe Başkanlığı ve DEHA yöneticileri suç duyurusunda bulundular. Merkez İlçe Başkanı Aydın Turhan, savcılığa yaptığı başvuruda, Denizli 'Terörle Mücadele Şubesi'nde görevli Ali Soysal ve Necati Altıntaş ile Murat İpek'in birçok üye yönetici ve sempatanlarını tehdit ederek, haraç toplamaya çalıştığını belirtti ve bu kişilerin cezalandırılmasını istedi. Turhan, başvurusunda, "Tehdit edilen kişiler ayrıca Denizli Emniyet Müdürlüğü tarafından gözaltına alınmış ve baskıya maruz kalmışlardır. Siyasi Şube Müdürlüğü çetenin karargahı olarak kullanılmıştır" dedi. DEHA TV'ye de konuşan itirafçı Murat İpek, Denizli'de 3 hafta süre ile kaldığını, tüm

gereksinimlerinin Emniyet Müdürü Necati Altıntaş'ın emriyle Denizli Emniyet Teşkilatı tarafından karşılandığını ve eylem öncesi Siyasi Şube Müdürü Ali Soysal'ın kendisine yardımcı olduğunu açıkladı. Vur emrini Altıntaş'ın verdiğini ve kendisine Siyasi Şube polis memurlarının da yardımcı olduğunu anlatan İpek, Denizli'deki hedeflerinin DEHA TV, HADEP il binası, DEHA TV Genel Müdürü Bülent Öztürk, HADEP eski il Başkanı Yavuz Altınmakas ve sanatçı Hakan Akmaz olduğunu itiraf etti.

Van'da Yılmaz Yıldız adlı kişiyi işyerinden kaçırarak, ailesinden fidye isteyen itirafçı Olcay Dağ, Şubat ayında tutuklandı. Dağ, savcılıkta verdiği ifadede, Yıldız'ı "devlet adına kaçırarak fidye istediğini" söyledi. Olcay Dağ'ın da içinde bulunduğu bir suç örgütü, 1 Ocakta Yılmaz Yıldız'ı kaçırmış ve yakınlarından 20 bin Mark fidye istemişlerdi. Dağ ve JİTEM görevlisi oldukları ileri sürülen suç ortakları, Yıldız'ın babası Yusuf Yıldız ile Diyarbakır'da görüşmüş; Yıldız'ın savcılığa başvurusu ve basın olaydan haberdar olması üzerine, Yılmaz Yıldız'ın uyuşturucu satıcısı olduğu gerekçesiyle gözaltına alındığını ileri sürmüşlerdi. 1.8 kg. eroinle yakalandığı iddiası ile mahkemeye çıkarılan Yıldız, tutuklanarak cezaevine gönderilmişti. Yıldız'ın babası, mahkeme salonunda itirafçı Dağ tarafından tehdit edildiğini de söyledi. Yusuf Yıldız "adliye yanına gelen itirafçı, 'Bak senin oğlunu bıraktık, olay gazetelere yansısın, yoksa seni öldürürüz' diyerek beni tehdit etti. Oğlumun uyuşturucu ile ilgisi yoktur. Varsa bile neden daha önce mahkemeye çıkarılmadı? Bundan sonra can güvenliğimiz kalmadı" dedi. Ailesinin yaptığı itiraz üzerine yapılan kriminal inceleme sonucunda Yıldız'ın üzerinde yakalandığı iddia edilen maddenin karbonhidrat ve nişasta karışımı olduğu saptandı ve Yıldız serbest bırakıldı.

İtirafçı Abdülhakim Güven'in, Diyarbakır DSP İl Başkanı Süleyman Tursun ve Merkez İlçe Başkanı Yılmaz Bayram adına, ihalelerdeki rakiplerini tehdit ettiği ileri sürüldü. Bu iddiayı gündeme getiren Emek gazetesinin Diyarbakır bürosuna baskın yapıldığı, gazete çalışanlarının ölümle tehdit edildiği ve dövüldüğü bildirildi. 1993 yılı Aralık ayında itirafçı olan Güven'in itirafçı olabilmek için ileri sürdüğü iddialar sonucunda, Diyarbakır Barosuna kayıtlı 24 avukat gözaltına alınmış ve yoğun işkence görmüştü.

İtirafçılara, maddi çıkarların yanı sıra dokunulmazlık da sağlandı. Örneğin 15 yıl hüküm giyen PKK itirafçısı İbrahim Babat'ın resmî kayıtlarda sabıkasız görüldüğü ortaya çıktı. Kamuoyunda JİTEM görevlisi olarak bilinen Babat'ın sadece sabıkasız kişilere verilen silah ruhsatına sahip olduğu ve aleyhinde açılan bir dava dosyasında sabıkasız görüldüğü belirlendi. Babat

hakkında sabıka kaydını gizlediği ve asker kaçağı olduğu gerekçesiyle suç duyurusunda bulunuldu. Kadıköy Cumhuriyet Savcılığına bir dilekçe ile başvuran Süleyman Üger ve Şehmus Arık, kendilerini öldürmeye teşebbüs eden Babat'ın, bu suçla ilgili olarak hakkında açılan dava dosyasına gelen sabıka kaydı cevabında "sabıkasız" olarak nitelendirildiği, ancak bunun gerçeği yansıtmadığını belirttiler.

c) Koruculuk Uygulaması

Zorunlu ve 'gönüllü' koruculuk uygulaması, 1997 yılında da yaygınlaştırıldı. Koruculuk baskısı ve koruculaştırma amacıyla işkence, DGM'de "yardım ve yataklık" suçlamasıyla yargılayıp mahkûm etme, zorunlu göç, kaybetme ve yargısız infaz olayları azalırken, korucuların bu tür uygulamalarda etkin görevler aldıkları gözlemlendi. Ayrıca, korucular, boşaltılan köylere ya da korucu olmamaları nedeniyle köylerinden-mezralarından sürülen kişilerin ev, bahçe ve tarlalarına el koydular. Tecavüz olgularının yanı sıra ve tecavüzün hoş görülen bir biçimi olan "kız kaçırma" olgularında da artış oldu. Bazı korucuların, uyuşturucu kaçakçılığında önemli bir rol oynadıkları ve zaman zaman kolluk güçlerinde görevli kişilerle ya da itirafçılarla da işbirliği yaparak suç örgütlerine katıldıkları ortaya çıktı.

Silahlanan ve resmî güç kazanan korucular, kişisel ya da ailevi anlaşmazlıklarında da yoğun olarak silahlı şiddete başvurdular. Koruculuk, aşiret yapılarını güçlendirdi. Kolluk güçlerinin ve itirafçıların, insan hakları ihlalleri ve diğer suçlarıyla ilgili olarak yararlandıkları dokunulmazlık, koruculara da kısmen sağlandı.

İçişleri Bakanı Meral Akşener, Mayıs ayında yaptığı bir açıklamada, Batman'da 3.445, Bingöl'de 2.678, Bitlis'te 3.759, Diyarbakır'da 5.842, Hakkâri'de 7.596, Siirt'te 4.809, Şırnak'ta 7.520, Tunceli'de 377, Van'da 8.186, Mardin'de 3.565, Muş'ta 2.036, Adıyaman'da 1.633, Ağrı'da 2.207, Ardahan'da 113, Elazığ'da 2.307, Gaziantep'te 593, Kilis'te 37, Kahramanmaraş'ta 2.342, Kars'ta 675, Iğdır'da 479, Malatya'da 1.343, Şanlıurfa'da 1.112 geçici köy korucusu olduğunu söyledi.

MGK toplantısında ele alınmak üzere hazırlanan ve Şubat ayında basına sızan "Geçici Köy Korucuları" raporunda, korucuların bazı yasadışı işlere bulaştığı kabul edilirken, bu nedenle 396 korucunun tutuklandığı belirtildi. Raporda, koruculuk sistemine devam edilmesi yolunda karar alınması halinde, "korucular tarafından yürütülen kaçakçılık gibi illegal faaliyetlere kesinlikle müsamaha edilmemesi gerektiği" de belirtildi. "Geçici Köy Koruculuk (GKK) Sistemi, Yararları ve Sakıncalı Yönleri" başlıklı raporda, PKK'nın korucuları

"davalarına ihanet eden bir zümre olarak gördüğü" kaydedilirken, bu nedenle "örgütün GKK sistemini işlemez hale getirmek için çaba sarf ettiği" söylendi. Raporda, PKK'nın "tüm baskı ve şiddet politikasına rağmen, koruculuk sistemini ortadan kaldıramayacağı yargısından hareketle GKK'ler ile anlaşma zemini arama gayretinde olduğu" ileri sürülen raporda, şöyle denildi: "Uludere, Kulp, Kağızman, Mutki, Yüksekova, Bismil, Silvan bölgelerinde PKK ile korucular arasındaki ilişkilerin arttığına dair duyumlar alınmaktadır. Bu yoğunluk bahse konu ilçelerin tamamını kapsamamakta olup, bu bölgedeki devlet yanlısı olmayan aşiretlerden alınan korucular üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir" Raporda, raporun yazım tarihine kadar 11.080 korucunun kendi isteği ile istifa ettiği, 396 korucunun da yasadışı faaliyetlere katıldıkları belirlenerek tutuklandığı, 20.401'inin de çeşitli nedenlerle koruculuktan çıkartıldığı kaydedildi. Raporda, şöyle denildi: "Koruculuk sisteminin uzun bir dönem için sürdürülüp, sürdürülmeyeceğine karar verilmelidir. Eğer uzun bir süreç için devam ettirilecekse, 442 sayılı Köy Kanununda yapılacak ek bir değişiklikle korucuların bundan sonra sözleşmeli personel statüsünde istihdam edilmeleri, korucuların yaş oranının gençleştirilmesine çalışılmalı, mümkün olduğunca eğitim düzeyi yüksek tutulmalı, teorik ve pratik açıdan uzun süreli eğitimlerle milli çıkarlara uygun psikolojik eğitime ağırlık verilmesi, şahsi çıkarlardan ziyade, ülke çıkarları doğrultusunda korucu olabilecek kişilerin seçilmesine özen gösterilmesi, korucuların yetki ve sorumluluklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmalarını engelleyecek etkin müeyyideler geliştirilmelidir."

Refahiyol hükümeti korucuların kaçak silahlarına ruhsat vermek ve silah sayısını sınırlamak için yasa yaptı. Bölgede ruhsatsız ve kaçak silahların bir tür af yöntemiyle toplanması için hükümet bir yasa tasarısı hazırladı ve TBMM'ye sevketti. Yasa Tasarısı TBMM'de 29 Ağustos 1996 tarihinde kabul edildi. Yasa, 5 Eylülde yürürlüğe girerken, koruculara silahlarını teslim etmeleri için 45 günlük süre tanındı ve "Bakanlar Kurulu'nun tesbit edeceği" illerde affın uygulanması öngörüldü. ANAP Manisa Milletvekili Tefik Diker'in yazılı soru önergesini yanıtlayan, İçişleri Bakanı Meral Akşener, Olağanüstü Hal Bölgesindeki illerde görev yapan geçici köy korucularının 22.779 "menşei belirsiz" silah teslim ettiğini açıkladı. Akşener, teslim edilen bu silahlardan 19.664'ünün kullanılmak üzere ruhsat düzenlenerek koruculara iade edildiğini belirtti. Meral Akşener, teslim edilen bütün silahların "balistik" incelemesinin yapılmadığını, sadece valiliklerce şüpheli görülen silahların balistik incelemesinin yapıldığını söyledi. Akşener, Susurluk olayında adı geçen DYP Şanlıurfa Milletvekili Sedat Bucak'ın memleketi

Siverek'le ilgili olarak da şu bilgiyi verdi: "Şanlıurfa ile Siverek ilçesi Emniyet Müdürlüğüne 1033 adet silah teslim edilmiş olup bu silahlar içinde UZI marka İsrail yapımı silah bulunmamaktadır. Teslim edilen silahlardan menşei itibarıyla devlete ait silah yoktur."

Korucular, bazı yerlerde aşiret liderlerinin komutasında örgütlendi. İçişleri Bakanı Meral Akşener, DSP İzmir Milletvekili Hakan Tartan'ın yazılı soru önergesine verdiği yanıtta, 500'ün üzerinde korucusu olan aşiretlerdeki korucu sayılarıyla ilgili olarak şu bilgileri verdi: Batman (Reskotan aşireti, 680 gönüllü köy korucusu), Bingöl (Zikte aşireti, 548 geçici köy korucusu), Hakkâri (Jirki aşireti, 588 geçici köy korucusu; Pinyanış aşireti, 1.841 geçici köy korucusu; Herki aşireti, 703 geçici köy korucusu; Gerdi aşireti, 1.160 geçici köy korucusu; Dostki aşireti, 847 geçici köy korucusu); Siirt (Adıyan aşireti, 1.123 geçici köy korucusu, 14 gönüllü korucu), Şırnak (Jirki aşireti, 931 geçici köy korucusu; Batuvan aşireti, 734 geçici köy korucusu, 382 gönüllü köy korucusu; Menkan aşireti, 606 geçici köy korucusu, 117 gönüllü köy korucusu; Gurkel aşireti, 485 geçici köy korucusu, 139 gönüllü köy korucusu; Tayan aşireti, 331 geçici köy korucusu, 504 gönüllü korucu), Van (Ertuş aşireti, 1846 geçici köy korucusu).

Korucu liderleri arasında Jirki aşiret reisi Tahir Adıyaman, koruculuk sistemiyle ilgili önemli bir gösterge oluşturuyor. Adıyaman, 1975 yılında Beytüşşebap'ta 7 asker ile Sivas'ta bir savcıyı öldürmekten yargılanıyor, Adıyaman, Isparta Ağır Ceza Mahkemesinin 1986 yılında aldığı giyabı tevkif kararıyla 1997 yılında da aranıyordu. Adıyaman, 1993 yılında, bölgenin diğer korucubaşı ve aşiret reisleriyle birlikte Ankara'ya giderek Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel başta olmak üzere üst düzey yetkililer tarafından ağırlandı. Adıyaman'ın askerlik sorunu da, 1994 yılında çıkarılan bir yasa ile "askerliğini bölgede korucu olarak yapması" yoluyla sağlandı. Böylece askerlik için gidebileceği başka bir ilde tutuklanması da önlendi. 1997'de, Şırnak'ın Beytüşşebap ilçesi Yeşilöz (Feraşin) bölgesinde kurulması planlanan askeri tabura giden yolun onarımı için Tahir Adıyaman'a 80 milyar TL para verildi. Beytüşşebap Jandarma Alay Komutanlığı, 8 km'lik yolun onarımı için herhangi bir ihale yapmayarak parayı Adıyaman'a ödedi.

530 korucunun liderliğini yapan Cizre Belediye Başkanı Kamil Atağ'ın hakkında ise, 1986 yılında Agit Güçlü ve Halil Tiniç adlı iki çobanın öldürülmesi iddiasıyla giyabı tutuklama kararı bulunuyordu.

Korucular, kendilerine uygulamada tanınan yetkileri ve keyfi takdir hakkını kullanarak bölgelerinde ve zaman zaman da bölgelerin dışında yaygın bir baskı kurdular.

Korucuların işledikleri suçlar ve bu suçların bazıları kamuya da yansıdı.

Korucuların yoğun olarak işlediği suçlardan biri, silah kaçakçılığı oldu. Jirki aşiretinden bazı korucular, Mart ayında silah kaçakçılığı yaparken yakalandı. Aşiret liderlerinden korucubaşı Mehmet Adıyaman ise, silah kaçakçılığı yapmaları konusunda “devletin kendilerini teşvik ettiğini, işine gelmediği zaman da kaçak diyerek yakaladığını” söyledi. “Jirki, Keşuran ve Gerdi aşireti olmazsa PKK’nin havan mermileri Van’a, Diyarbakır’a kadar ulaşır. Devlet Hakkâri’de yoktur. Devleti ayakta tutan biz korucularız. Her türlü silahı devlet bize veriyor. Sonra işine gelmediği zaman ‘suçtur’ diyerek bizleri yakalıyor. Devletin bilgisi dışında taş oynamaz. Kimin ne yaptığını çok iyi biliyorlar. Ama kendilerini temize çıkarmak için suçu başkalarına atıyorlar. Bunu kimseye de anlatamıyoruz. Sesimizi çıkarırsak, bakarsınız bize de bir kulp takıp deliğe tıkarlar.” Aşiretine mensup korucuların gözaltına alınmasını komplo olarak nitelendiren ve mermi kaçakçılığı yapmalarını askerlerin istediğini, belirten Adıyaman başından geçen bir kaçakçılık olayını şöyle anlattı: “Keleş mermimiz bitmişti. Hakkâri taburuna başvurduk, bize ‘Nasıl bulursanız bulun, ses çıkarmayacağız’ dediler. Oğlumu Irak’a gönderdim. Kendi paramızla binlerce mermi satın alıp Tabura getirdik. Tabur komutanı ‘Tamam götürebilirsiniz’ dedi. Mermileri köye götürmek için zırhlı araçların korumasında yola çıktık. Üzümcü Karakoluna geldiğimizde, korumalar bizden uzaklaştılar. Yapılan aramada mermiler bulundu. Tabur Komutanından izin aldığımızı söylediğimiz halde mermilere el koyup bizleri kaçakçılıkla suçladılar. Mecburen paramızla satın aldığımız on binlerce mermiden vazgeçmek zorunda kaldık. Daha sonra bu mermiler Tabur Komutanı tarafından piyasada koruculara ve başka insanlara satıldı.” ‘Yüksekova çetesi’ davasıyla ilgili olarak tutuklanan korucubaşı İsmet Ölmez’in “devlet adına çalıştığını ve ne yaptıysa devlet adına yaptığını” söyleyen Mehmet Adıyaman, “Devlet için çalışanlara bu gibi komplolar yapılıyorsa, bundan sonrasını düşünmek lazım. Yarın bizim başımıza da bunlar gelebilir” dedi. Operasyonlarda ve çatışmalarda korucuların öne sürüldüğünü belirten Adıyaman, “Çatışma olduğu zaman koruculardan imdat istiyorlar. Operasyon bölgesinde asker mevzileniyor ve biz korucular onların dış korumasını yapıyoruz. Ölen yine korucular oluyor. Bu savaşın bitirilmesi için korucuların bir söz hakkı yok. Barış sağlanacaksa PKK ile devlet oturup barış yapsınlar” şeklinde konuştu.

DYP Milletvekili ve Zeydan aşireti lideri korucubaşı Mustafa Zeydan’ın aşiret mensubu koruculara mermi kaçakçılığı için talimat verdiği mahkeme kayıtlarına geçirildi. Zeydan, mahkemeye verdiği ifadeyle talimatı

Hakkâri Tugay Komutanlığı’nın bilgisi dahilinde verdiğini söylerken, Tugay Komutanlığı Zeydan’ı yalanladı. Zeydan’ın talimat verdiği korucular yargılanıp 6 yıl ceza alırken, Zeydan ise parlamenter dokunulmazlığı nedeniyle yargılanamadı. Yüksekova ilçesinde koruculuk yapan Zeydan aşireti mensubu Hayrullah Öztürk, İzzettin Atabak ve Kolik Batuk 8 Temmuz 1990 tarihinde Şemdinli ilçesine giderek İranlı oldukları belirtilen kişilerden 8400 adet kalaşnikof mermisi aldılar. Korucular, Yüksekova ilçesine giderken yol kontrolü yapan askeri birlikler tarafından mermilerle birlikte yakalandılar. Haklarında “topluluk oluşturarak mermi kaçakçılığı yapmak” suçundan dava açılan ve Diyarbakır DGM’de yargılanan 3 korucu, mermileri korucubaşı ve aşiretin lideri olan Mustafa Zeydan’ın talimatı ile aldıklarını söylediler. Mustafa Zeydan da mahkemeye verdiği ifadeyle üç korucuya mermi getirmeleri için talimat verdiğini kabul etti. 1600 korucusunun bulunduğunu ve askeri yetkililerin kendilerine silah verdiğini ancak mermi vermediğini belirten Zeydan, ayrıca talimatı Hakkâri Tugay Komutanlığının bilgisi dahilinde verdiğini söyledi. Tugay Komutanlığı ise mahkemeye gönderilen yazı ile bu bilgiyi yalanladı. Tugay Komutanlığının gönderdiği yazıda, söz konusu üç korucuya G-3 piyade tüfeği verildiği ve tüfeklere ait mermilerin ikmal problemi bulunmadığı, yine mermi temini konusunda da kendilerine müracaat olmadığı belirtildi. Verdiği ifadeyle üç korucuya mermi getirmeleri talimatı verdiğini kabul etmesine rağmen Mustafa Zeydan yargılanmadı.

Korucular, uyuşturucu ticaretinde de kilit rol oynadılar. Uyuşturucu ticaretiyle ilgili olarak en çok suçlanan korucu liderlerinden biri, DYP Urfa Milletvekili Sedat Bucak oldu. Bucak, “Susurluk çetesi” olarak anılan paramiliter suç örgütünün de liderlerinden biri olarak biliniyor. Ağustos ayında, Bucak’ın Urfa’nın Siverek ilçesinde üst düzey adamlarının oturduğu Divan köyünde, 5.871.187 kök dişi hint keneviri ele geçirildi. Bucak, hakkındaki iddialara yanıt verirken, “Ben konuştuğumda çok kişinin hayatı değişecek” dedi. Bucak hakkında iddialarla ilgili “silah kaçakçılığı, adam kaçırma, gazinolardan haraç toplama, uyuşturucu kaçakçılığı” gibi iddialar ortaya atıldığını hatırlatarak, DGM’nin bütün gazino patronlarını ve işletmecilerini sorguya çektiğini bildirdi. Ama bugüne kadar bir dava açılmadığını söyleyen Bucak, “Benim her ay devletten milyonlarca dolar aldığım da söylendi. Başbakanlık, bakanlıklar, istihbarat teşkilatları ellerinde. Bu iddialar doğru olsaydı bugüne kadar bunlarla ilgili dava açarlardı. Hakkımda bunlarla ilgili ne açılmış bir dava var, ne de bir fezleke var. Çok araştırdılar ama bir şey bulamadılar. Demek ki ortada böyle şeyler yok” dedi.

Şırnak Belediye başkanı ve Korucubaşı Beşir Tatar ise, korucular arasında suç işleyenlerin sık sık ortaya çıktığını belirterek, "Devletin silahıyla cinayet işleyenler, kaçakçılık yapanlar var. Bunlar yeni şeyler değil. Daha önce de oluyordu, şimdi de oluyor. Bunu önlemek de yine devletin elinde. Suç işleyen varsa yargılsın ve cezalandırılsın" dedi. Koruculuk sisteminin kaldırılması konusunda siyasi partileri samimi bulmadıklarını belirten Tatar şunları söyledi: "Siyasi partiler muhalefetteyken, 'koruculuğu kaldıracağız' diyorlar. Ancak iktidara geldiklerinde bunun hiç de bildikleri kadar kolay olmadığını farkına varıyorlar. Koruculuk, hükümetlerin değil, devletin bir politikasıdır." Uzun yıllar aşiretiyle birlikte koruculuk yapan, ancak daha sonra silah bırakan Güçlükönak Belediye başkanı Bahattin Aktuğ, koruculuk sistemini bir çare olarak görmediklerini ifade ederek, korucuların yasadışı işlere bulaşmalarının önceden belli olduğunu ve buna müdahale edilmediğini söyledi. Koruculuk sisteminin bir yarar getirmediğini belirten Aktuğ, "Aşiret olarak yıllarca koruculuk yaptık. Ancak yarardan çok zararlı yönlerini gördüğümüz için silahlarımızı bıraktık. Hergün gazetelerde korucuların karıştığı suçların listeleri yayınlanıyor. Bunlar yeni şeyler değil. Daha önce de yapılıyordu. Devlet bunun önüne geçmek istiyorsa, koruculuk sistemini kaldırmalı ve verdiği silahları geri almalıdır" dedi.

Korucular, uygulamanın verdiği gücü kullanarak, halktan haraç da topladılar. Şırnak'ta Ocak ayının ilk haftasında "PKK kılığında yol kesip para toplamak" suçlarından gözaltına alınan 28 korucu, silahlarına el konularak serbest bırakıldı. Mart ayında, Batman'ın Sason ilçesinde PKK örgütü adına para toplayan iki korucu suçüstü yakalandı. Köylülere sürekli baskı yaptığı öne sürülen iki korucu, haraç alırken yakalandılar. Jandarmada ilk ifadeleri alınan korucular savcılıkta suçlarını itiraf etti. Batman Asliye Ceza Mahkemesi, iki korucuyu tutukladı.

Temmuz ayında iktidara gelen ANAP-DSP-DTP koalisyonu, koruculuk sisteminde reform yapacağını açıkladı. Hazırlanan tasarıyla, toplam sayıları 92.012 olarak belirtilen koruculardan kadrolu görev yapan 62.832'si arasında 55 yaşın üstündekilerin emekliye sevk edilmesi, 17-22 yaş arasındakilerden uygun olanların güvenlik personeli olarak görevlendirilmesi, diğerlerine de devlet kredisıyla işyeri açma olanağı sağlanması tasarlandı. Devlet Bakanı M. Salih Yıldırım, koruculuk sistemini bir kalemde silmenin mümkün olmadığını belirterek; korucuların zaman içinde yaşama entegrasyonunun sağlanacağını söyledi. Devlet Bakanı Yıldırım, "Güneydoğudaki aile ve aşiret yapısını düşünürsek, koruculuğun milyonu aşan insanı ilgilendirdiği görülür. Koruculuğu bir anda kaldırarak, bu kadar insanı mağdur edemezsiniz" dedi. Yıldırım, korucuların "ellerine silah

almış ve PKK'ye karşı savaşmış insanlar" olduğunu belirterek, "Kendilerinin ve ailelerinin güvenliğini de düşünmek zorundayız" dedi. Koruculuk sistemine getirilecek yeni düzenlemeler için yasal çalışma yapıldığını söyleyen Yıldırım, "Türkiye'de güvenlik açısından artık büyük sıkıntı yok. Terör sorununu aşan yerlerde koruculuk sistemi yavaş yavaş kaldırılacak. Sorunlu bölgelerde sistem bir süre daha devam edecek" dedi. Yıldırım, Eylül ayında ise, koruculuk sisteminin geleceği konusunda hükümetin bir kararının bulunmadığını açıkladı.

Ağustos ayında bir açıklama yapan HADEP Genel Başkan Yardımcısı Osman Özçelik, korucuların bir kısmının güvenlik güçleri içine alınması projesini de korucuların daha fazla militarize edilmesi olarak değerlendirdi. Özçelik, korucu ve özel timlerin bölgede bulundukları sürede rehabilite olma şansları olmadığını belirterek, "Bunlar bölge dışında sosyal ortamlarda, tıbbi ortamlarda rehabilite edilebilirler. Profesyonelleştirilen koruculara ise devlet adına hareket etmek üzere, daha fazla yetki verilmesi hedefleniyor. Bu korucuların daha da militarize edilmesidir" dedi.

Olağanüstü Hal Bölge Valisi Aydın Arslan ise, geçici köy korucuları ve özel tim hakkında kasıtlı dedikodular çıkarıldığını belirterek, "Olağanüstü Hal tümüyle kalksa da, koruculuk sistemi kalkmayacaktır" dedi. Arslan, Şırnak'ın Şenoba beldesinde Ekim ayında, yaptığı açıklamada, bölgede, sıkıyönetim sonrası genel asayiş durumu nedeniyle olağanüstü hale geçildiğini hatırlattı. Vali Arslan, "Koruculuk sistemi Olağanüstü Hal Yasasına bağlı bir sistem değil. Köy Kanununa göre düzenlenmiştir. Bu yasal bir olgudur ve bu yasal olgu devam etmektedir" dedi.

Koruculuk sistemi tartışılırken, korucular da, kendilerine yüklenen görevlere karşılık bazı haklar talep ettiler. Uludere'nin Günyazı bölgesinde 1.200 korucuya komuta eden Korucubaşı Dırbas Öncü, beklentilerini şöyle sıraladı: "Korucu maaşı artırılmalı; operasyonda kullanılan mermilerin dahi parası alındığından, verilen mermi miktarı artırılmalı; ellerimizdeki cihazlar yenilenerek bataryalar artırılmalı; ellerimizdeki silahlar PKK'nin silahları yanında hafif kaldığı için ağır silahlar verilmeli; operasyonlara yaya gidiyoruz, bize araç verilmeli; yollarımız asfaltlanmalı, köylerimizdeki su ve elektrik şebekeleri yenilenmeli, telefon santralleri kurulmalı, köy okulları ve sağlık ocakları yapılmalı."

Şırnak'ın Kumçatı (Dergüle) Beldesi Belediye Başkanı ve korucubaşı Osman Demir, devletin kendilerine yardım etmediğini, buna rağmen çıkan operasyonlarda askerle beraber dağda haftalarca tutulduklarını söyledi. Demir, "Karda kışta dağda yatıyorlar. Hepsî ya hasta ya

yaralı olarak geri dönüyor. Aldıkları maaşı da ilaç parasına, iğne parasına ödemek zorundalar. Çünkü tedavileriyle ilgilenen yok" dedi. "İnsanlar, koruculuk yapacaklarına odun toplayıp satsalar daha fazla para kazanacaklar" diyen korucubaşı Demir, "Koruculuk yapacaklarına hiçbir iş yapmadan her gün dağda, ormanda topladığı odunu kenara yığıp bir traktör odun toplayıp satsa 50-60 milyon para eline geçer ki; bu da koruculuktan aldığı maaşın iki katından fazla eder" dedi. Demir, "Bu savaş kalmazsa, barış olsa herkes kendisi çalışacak o zaman. Çift sürecek. Eski yaşamımız daha iyiydi. Eskiden hayvancılıkla uğraşıyorduk. Bahçelerimizi ekiyorduk. Ama şimdi kimse korkusundan arazisini ekemiyor" dedi. Çatışmada korucu olan kardeşini kaybeden korucu Nedim Ergin Kutlu, çatışmalarda yaşanan ölüm ve yaralanmalar sonrasında korucularla kimsenin ilgilenmediğini söyledi. Kardeşi Hacı Kutlu'yu Cudi dağındaki bir çatışmada kaybettiklerini belirten Kutlu, "Devlet bizimle ilgilenmedi, ölen kardeşimin 7 nüfusuna bakmak zorundayım" diyerek, ilgisizlikten ve kullanılmaktan şikayet etti. 2 Temmuz 1995'te çıkan bir çatışmada ayağından yaralanan ve sakat kalan Hacı Bertan (19) ile Cudi dağında çıkan çatışmada yaralanan İbrahim Yıldırım ise, kendilerine tazminat ödemediği gibi, tedavileriyle devletin ilgilenmediğini ve tedavi masraflarını karşılamakta zorlandıklarını söyledi.

Korucular, ilgili yasada belirtilen, bulundukları köyün "güvenliğini sağlama" görevinden çok, bağlı oldukları askeri birimlerin yürüttükleri operasyonlarda görev yaptılar. Korucular "sınır ötesi operasyon"larda da görevlendirildiler. Örneğin Türk Silahlı Kuvvetlerinin Mayıs ayında Kuzey Irak'a düzenlediği "Balyoz" harekâtında 3.750 korucu görev aldı.

Korucular, kendi bölgelerinden zorla göç ettirilen kişilerin evlerine yapılan baskınlarda da görev aldılar. Temmuz ayında Kulp ilçesi ve bağlı köylerde görev yapan korucular, Diyarbakır'a göç eden Kulpluların evlerine baskın düzenledi.

Askeri disipline uymayan ya da üzerlerindeki şüpheyi kaldıramayan korucular, çeşitli yöntemlerle cezalandırıldı. Örneğin, Alan aşireti lideri Abdurrahman Seylan ile Ezdinan aşireti lideri Salih Özbek, Van'ın Erişan ile Konalga (Martanis) köyleri Jandarma Karakollarında rehin tutuldu. Seylan ve Özbek'in, kendilerine bağlı korucular nöbet tutmak istemediği için, karakollarda rehin tutuldukları öğrenildi. Haziran ayı başında PKK militanları tarafından Van'ın Erişan Köyü'ne yapılan ve 12 korucunun öldüğü baskından sonra, çok fazla kayıp verdiklerini söyleyerek karakol civarında nöbet tutmayacaklarını açıklayan korucuları ikna etmek için, Erişan Köyü Jandarma Karakolu, Alan

aşiret lideri ve korucubaşı Abdurrahman Seylan'ı 20 Temmuzda köye çağırarak gözaltına aldılar. Karakol yetkilileri, "Korucular nöbet tutmak istemiyor. Can güvenliğimiz yok. Seni can güvenliğimiz için burada tutuyoruz. Köyün korucuları karakol çevresinde nöbet tutmayı kabul ederse seni serbest bırakırız. Aksi durumda sen de bizimle kalırsın. Eğer seni burda tutarsak korucular seni korumak için nöbet tutar" diyerek, Seylan'ı 7 Ağustos'a kadar rehin tuttular. 45 korucunun bulunduğu Erişan Köyü'nde silahlarını bırakarak göç etmek isteyen koruculara jandarma birliklerinin izin vermediği bildirildi.

Korucular, geçmişte korucu olmayı kabul etmemiş olmaları ya da zaman zaman da kimlikleri nedeniyle, idari ve askeri yetkililerin, birlikte çatışmaya girdikleri askeri birliklerin güvensizliğinden ve şüphesinden de kurtulamadılar. Bazı korucu çocuklarının ya da yakınlarının PKK saflarında olması da, korucular için zor bir durum oluşturdu. Bazı korucuların ise, PKK gruplarına besin, hatta silah yardımı yaptığı ileri sürüldü.

Ekim ayında Elazığ'ın Maden ilçesine bağlı Nartöken köyü kırsal alanında harekâtta bulunan asker ve korucular arasında çıkan kavga sonucu Zülküf Işık adlı korucunun, 18 Ekim günü bir asker tarafından vurularak yaralandığı bildirildi. Olayın, askerlerin koruculara, "Siz korucusunuz. Operasyonlarda sizin önde gitmeniz gerekirken, biz önde gidiyoruz" demesiyle başlayan tartışmadan kaynaklandığı öğrenildi.

Koruculuk baskısı, 1997 yılında da devam etti. Nisan ayında Bitlis'in Doğruyol (Simek) köyünde zorla silah verilen 33 köylüye kendi istekleri ile korucu oldukları yönünde belge imzalatıldı. Köylülerin, Mart ayında askeri birlikler tarafından harekât bölgesine zorla götürülerek çatışmalarda siper olarak kullanıldıkları da ileri sürüldü. Diyarbakır Dicle'ye bağlı Dedeköy (Şeyhselametan) köyüne 25 Ekimde yapılan baskında, 40 köylüye zorla silah verilerek korucu yapıldığı bildirildi. Köylülerin daha önce korucu olmayı kabul etmemesi üzerine PKK'li kılığında köye baskın yapan itirafçıların bazı köylülerden yardım aldığı, ardından jandarma tarafından yapılan baskında söz konusu köylülerin teşhis edildiği ve işkence yapılarak korucu olmaya zorlandıkları belirtildi. Diyarbakır'ın Eğil ilçesinde de, korucu olmayan köylere yönelik baskılar Eylül ayında yoğunlaştırıldı. Köylere uygulanan gıda ambargosunun yanı sıra, ekili tarlalar da panzerlerle tahrip edildi.

1997 yılında da, pek çok Kürt köyüne temel kamu hizmetleri verilmesi için koruculuk koşulu getirildi. Nisan ayında Elazığ'da validen hizmet isteyen köylülere, hizmet alabilmeleri için korucu olma şartı getirildi. Elazığ Valisi Lütfullah Bilgin, Elazığ'ın Alacakaya İlçesi

Altıoluk köyüne giderek, sorunlarını dinledi. Köylüler, köylerinde öğretmen olmadığını, yol sorunlarının bulunduğunu anlattılar. Ayrıca, köye sağlık ocağı yapılmasını istediklerini söylediler. Vali Bilgin ise, bütün bu sorunların koruculuğu kabul etmeleri ile ortadan kalkacağını söyledi.

Bazı yerlerdeyse, sürekli ya da geçici olarak, fiili koruculuk uygulamaları yapıldı. Silopi ilçesinde 1 Ekim günü başlatılan uygulamada, 20 yaşın üstündeki erkekler zorla nöbet tutturuldu. Barbaros, Cudi, Yeşiltepe, Şehit Harun Bey ve Karşıyaka muhtarlıklarına asılan listelere göre, her mahalleden 5 kişi, 19.00-22.00 saatleri arasında Görümlü (Besbin) Taburunun korunması için nöbete gönderildi. Varto Jandarma Komutanlığının, Muş'un Varto ilçesine bağlı köy ve mezralarda koruculuğu kabul etmeyen köylüleri, gece silahlı nöbet tutmaya zorladığı bildirildi. Uygulamadan, Kayadere, Çayır yolu (Megamis), Seferek, Boyluköy (Kırs), Görgü (Korcık) ile Çaylar nahiyesine bağlı Alabalık, Gölyayla, Güzeldere, Onpınar Kartaldere, Güzelkent ve Köprücük (Kasıman) köylüleri etkilendi. Varto Jandarma Komutanlığı ve Çaylar Jandarma Karakolu komutanlarının, köylülere, "Ya korucu olursunuz, ya da silahlı nöbet tutarsınız" dediği belirtildi. Kadınların nöbet tutmayı kabul etmedikleri, söz konusu köylerin erkeklerininse nöbet tutmaya başladıkları bildirildi. Nöbet saatinde yerinde bulunmayan köylülerden bazıları, işkence gördüklerini söylediler.

Olağanüstü Hal Bölgesinde ve mücavir illerde özel yetkilere sahip olan korucular, zaman zaman "güvenlik" yetkililerinin emriyle ya da kendi inisiyatifleriyle bölge dışında da faaliyet gösterdiler. Adana Emniyet Müdürlüğü, Ocak ayında bir otomobille şüphe üzerine yaptıkları aramada, iki köy korucusunu bir uzun namlulu Kalaşnikof, bir tabanca ile bu silahlara ait çok miktarda mermiyle yakaladılar. Emniyet Müdürlüğünden yapılan açıklamada, Şırnak'ta köy koruculuğu yapan Yahya Encu ile Cemil Berk adlı köy korucuları hakkında "Olağanüstü Hal Bölgesinde taşınabilir silahların bölge dışına çıkarılması" suçlamasıyla soruşturma başlatıldığı belirtildi.

Korucu, aşiret ya da aileler, uygulamadaki yetkilerini kullanarak, bulundukları yörelerde korucu olmayanlara baskı yaptılar. Görevlerinin bir parçası olan bu uygulamalar, çoğu zaman da topraklarını genişletme amacıyla yapıldı. 29 Martta Kurtalan'ın Gözpınar beldesinde Ali Ayaz'a ait kahvehaneye giden ve aralarında Abdullah Soysal ile Mehmet Soysal'ın da bulunduğu 4 korucu, kahvehanenin kapatılmasını istediler. Kahvehanenin kapatılmasına karşı çıkan ve korucularla tartışan kahvehane sahiplerinin evleri, aynı

gün akşam saatlerinde uzun namlulu silahlarla tarandı. Ferhat Soysal, Haşim Soysal ve Harun Soysal adlı korucular tarafından evi taranan Abdullatif Okan yaralandı. Korucuların, Okan'ın eşi ile Hikmet Okan'ı da dipçiklerle döverek ağır yaraladıkları bildirildi. Korucu olduktan sonra çevre köylüler de dahil 11 kişiyi yaralayan korucuların keyfi uygulamalarına tepki gösteren belde sakinlerinden yaklaşık 100 kişi 30 Mart günü Gözpınar Jandarma Karakoluna yürüdü. Karakol bahçesinde toplanan belde sakinlerinin koruculardan şikayetçi olduklarını bildirmeleri üzerine açıklama yapan görevli bir subayın, "Şu ana kadar yaşanan olaylarda hiçbir ölüm hadisesi yaşanmamıştır. Yapılan şeyler önemli değildir, evinize gidin ve sakin bir şekilde oturun" dediği bildirildi. HADEP Kurtalan İlçe Başkanı Hasan Polat, korucuların, köylülerin tarımsal üretimlerini engellediğini belirterek, "Bu tür uygulamaların tek amacı, köylüleri köyden çıkarmak ve korucuların bunlara ait arazilere sahip olmak istemesidir" dedi.

Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı Palomîye Köyü korucuları ile Teliba köylüleri arasında su anlaşmazlığı yüzünden çıkan kavgadan sonra, korucular tarlalara giden su kanallarının başında nöbet tutarak suya el koydular. 26 Ağustos günü Teliba köylüleri ile Palomîye Köyü korucuları arasında su anlaşmazlığı yüzünden yaşanan kavgadan sonra Gözpınar Jandarma Karakoluna başvurdıklarını belirten Teliba köylüleri, sorunlarına bir çözüm bulunamadığını belirttiler. Korucular ile Teliba köylüleri arasında çıkan kavgada, üç kişi yaralanmıştı. Kavgadan sonra, karakol tarafından yapılan baskınlarda Teliba köyünden yaklaşık 50 kişi gözaltına alınmıştı.

Korucuların, Diyarbakır'ın Bismil ilçesine bağlı Bölümlü (Kasimli) ve Serçeler (Şeddât) köylerinde de, zorla göç ettirdikleri köylülerin tarlalarına el koydukları bildirildi. 1994 yılından başlayarak, yaklaşık 5 bin dönümlük tarımsal araziye zorla sahiplerinden alan korucular, köylülerin tarlalarını kullanmalarına izin vermedi. Arazisi elinden alınan kişilerden Halef Öztürk, başvurduğu İçişleri Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Diyarbakır İl Valiliğinden izin almasına karşın, tarlasını ekip biçemedi. Köylerden göç etmek zorunda kalan köylüler, "Köye girmemiz yasak. Komutan ile korucular gelen geliri aralarında paylaşıyor" dediler.

Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı İğdeli (Hınarek) köyüne 23 Ocak günü baskın düzenleyen Kanıkarvan köyü korucuları, Mizbah Karatay adlı köylünün ahırlarını yıktı ve koyunlarına el koydu. Karatay, Kurtalan Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Korucuların önce kendisinden haraç istediğini ardından da ahırlarını yıktığını belirten Karatay savcılığa verdiği dilekçede şunları anlattı: "10 Ocak günü köye gelen Kanıkarvan

köyü korucubaşı Sım Sevgili ve aralarında kardeşlerinin de bulunduğu korucular, İğdeli köyünün kendi kontrollerinde olduğunu ve hayvanlarını otlatabilmem için kendilerine 100 milyon TL para vermem gerektiğini söylediler. Parayı vermemem halinde beni köyden çıkaracakları tehdidinde bulundular. İstedikleri parayı vermedim. Bunun üzerine 23 Ocak günü 15 korucu köye baskın düzenleyerek hayvanlarımın barınaklarını yıktılar. Yem torbalarını yırtıp dağıttılar. Daha sonra bütün koyunlarımı (yaklaşık 200) alıp korucubaşının bulunduğu Kanıkarvan köyüne götürdüler. Koyunların bir bölümünü daha sonra çobanlarıma teslim etmişler. Ancak 50 koyuna el koydular. Barınakların yıkılması sonucu yeni doğmuş 40 kuzu 26 Ocak günü donarak telef oldu.” Karatay, korucuların kendisini tartakladıklarını ve öldürmekle tehdit ettiklerini de söyledi.

Bingöl’ün Karlıova ilçesinde korucuların oluşturduğu suç örgütü, 19 Temmuz günü Mahmut Abil adlı köylüyü kaçırdı. Yakınlarının çete üyelerini tanıyarak yetkililere başvurması üzerine Abil’in ölümle tehdit edilerek serbest bırakıldığı bildirildi. Serbest bırakılan Abil, 22 Temmuz günü eşi Dilber Abil, çocukları Birsan Abil (15), Özlem Abil (13), Abdulsamet Abil (7) ve kardeşi Felemez Abil’le birlikte İlçe Jandarma Komutanlığına bağlı askerler tarafından gözaltına alındı. Abil eşi ve çocukları ile birlikte götürüldüğü karakolda, Jandarma Komutanı tarafından kaçırıldığına ilişkin herhangi bir makama başvurmaması ve kimseyle konuşmaması yönünde tehdit edildi. HADEP Bingöl İl Başkanı Niyazi Azak, çete üyeleri hakkında Bingöl Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu.

Kurtalan’ın Hishis köyünde 27 Ağustos gecesi korucular tarafından evinden alınıp köyün dışına çıkarılan Mehmet Ali Ergin, İHD Batman Şubesine başvurdu. Başvuru dilekçesinde, 1997 Mart ayında çalışmak amacıyla İstanbul’a gittiğini ve 25 Ağustos günü 10 günlüğüne köyü olan Hishis’e döndüğünü belirten Ergin, “Köye gittikten iki gün sonra gece saat 22.00 sıralarında tuvalet ihtiyacımı karşılamak amacıyla kapının önüne çıktığımda köyümüz korucularından Abdullah Soysal kafama silah dayayarak beni köyün dışına çıkarmaya çalıştı” dedi. Olayın farkına varan eşinin ve kendileriyle birlikte oturan yengesinin ricalarına rağmen Soysal’ın kendisini silah zoruyla köy dışına çıkardığını kaydeden Ergin, “Köyün dışına çıktığımızda diğer korucular etrafımı çevirdi. Abdullah Soysal ise, elinde bulunan uzun namlulu silahın dipçisiyle bana rasgele vurmaya başladı” dedi. Yaklaşık 1 saat boyunca korucuların tehdit ve dayacağına maruz kaldığını aktaran Ergin, köy muhtarı Muhittin İnci’nin araya girmesiyle serbest bırakıldığını bildirdi. Ergin, dilekçesinde, yapılan tehditler karşısında

köyü terk etmek zorunda kaldığını vurgulayarak, “Eşim, çocuklarım ve kendi hayatımdan endişeliyim. Köyü terk etmemiz halinde eşim ve çocuklarımla perişan bir duruma düşeceğiz. Köyde kalmaya devam etmemiz halinde ise benim ve ailemin yaşantısından endişe duymaktayım. Bulunduğumuz köyde benim ve ailemin can güvenliğinin sağlanması için gereğinin yapılması ve bize baskı yapan korucular hakkında soruşturma yapılmasını talep ediyorum” dedi.

Koruculuk uygulaması, korucu ve korucu olmayan aşiret, köy ya da aileler arasında düşmanlıklara yol açtı. Batman’ın Sason ilçesinde korucuların korucu olmayan köylere yönelik baskı ve saldırılarını yoğunlaştırması üzerine Kaymakam, Belediye Başkanı, askeri yetkililer ve aşiret ileri gelenlerinin katılımı ile Temmuz ayında bir toplantı yapıldığı bildirildi. Kaymakamın koruculuk teklifi, korucu olmayan aşiretler tarafından kabul edilmezken, Belediye Başkanı toplantıyla birliği sağlamayı amaçladıklarını söyledi. Toplantıya katılan bir temsilci, toplantıda korucu ve koruculuğu kabul etmeyen aşiretler arasında uzlaşma yolları arandığını söyledi. Korucuların, daha önce kendi aralarında düzenledikleri bir toplantıda korucu olmayan Tekevler (Gundenü), Kelhasan (Kelhesna), Karameşe (Sebane) ve Gümüşörgü (Timoq) köyleri ile bunlara bağlı mezraların çevresinde herhangi bir çatışma çıkması durumunda, ölen korucuya karşılık köylülerin öldürülmesini kararlaştırdıklarını, toplantıda bu konuyu da gündeme getirdiklerini belirten temsilci şöyle konuştu: “Toplantıda korucuların ileri gelenleri, korucu olmayanları hedef göstererek, mayınların onlar tarafından döşendiğini ve çatışmaların da onlar tarafından çıkarıldığını ileri sürdü. Kendi köylerinin çevresinde olay çıkmadığını gerekçe göstererek ‘orada olay çıkmasın biz de onlara karışmayalım’ şeklinde konuşmalar yaptılar” Toplantıya yol açan olayın, Sason’un Newala Giyane mntıkasında devriye gezen bir grup korucuya 9 Temmuz günü PKK tarafından yapılan saldırıda, Abdi Aylanç adlı korucunun öldürülmesi olduğu bildirildi. Çatışma sona erdikten sonra Celali, Bidri, Şego ve Darxane aşireti mensubu korucular, bölge yakınlarındaki Kelhasan, Tekevler, Hewre ve Karameşe köyüne bağlı Tira mezrasını uzun namlulu silahlarla rasgele taramış, Hewre köyü ile Tira mezrasına baskın düzenlemişti. Hewre’de Ahmet Arış adlı köylüyü öldüren ve evleri ateşe veren korucular, Tira mezrasında korkarak kaçan 13 yaşındaki Hüseyin Bayındır’a da ateş açmıştı.

Ocak ayında, Diyarbakır’ın Kulp İlçesinde bir köy korucusunun cenazesi sırasında halka ateş açan korucular, Bayram Çelik adlı bir kişiyi öldürdüler, üç kişiyi de yaraladılar. Kulplular, korucu olan Bozkurt ailesinin kendilerine kötü muamele yaptığını belirterek

TBMM Dilekçe Komisyonuna başvurdu. Komisyonun, bu şikâyet dilekçesiyle ilgili olarak bilgi istediği İçişleri Bakanlığı, Nisan ayında verdiği yanıtında olayları doğruladı. Bakanlık Müsteşar Yardımcısının Dilekçe Komisyonuna gönderdiği yazıda, şu bilgiler verildi: “Şehit geçici köy korucusu Bedri Bozkurt’un cenaze töreninde yürüyen kalabalık içinde bulunan aynı aileye mensup geçici köy korucularından Servet Bozkurt ve Tahir Bozkurt isimli şahıslar ellerinde bulunan görev silahları ile sağa sola ateş etmeye başlamışlar, Bayram Çelik isimli şahıs aldığı yaralar sonucunda olay yerinde ölmüş, Behçet Eren, İhsan Teğin ve yol kenarında bulunan küçük bir kız çocuğu yaralanmıştır” denildi. Güvenlik güçlerince olaya anında müdahale edildiğini ve Servet ile Tahir Bozkurt’un gözaltına alındığını belirten yetkili, “Bilahare çıkarıldıkları mahkemece tutuklanarak cezaevine konulmuşlar ve Diyarbakır Valiliğinin 14 Ocak 1997 tarihli onayları ile söz konusu iki şahsın geçici köy koruculuğu görevlerine son verilmiştir.”

Şırnak’ın İdil ilçesinde koruculuk yapan iki aile arasında, 5 Ağustosta çatışma çıktı. Güzelova (Xanahoso) köyüne bağlı Beğendi (Gûsûrî) mezarında yaşayan Süleyman Çelebi ve Abdulhalim Aslan adlı korucubaşlarına bağlı korucular arasında, aşiret liderliğinden kaynaklandığı ileri sürülen çatışmada Şükrîye Alptekin ile korucu Murat Alper yaralandı. Çatışma sırasında her iki ailenin birbirlerinin evlerini ateşe verdiği 30 evin kullanılamaz hale geldiği bildirildi. Yetkililer, korucu ailelerinden 10 kişinin gözaltına alındığını bildirdiler. Olaylara tanık olan bir köylü şunları söyledi: “Uzun bir süreden bu yana Süleyman Çelebi ile Abdulhalim Aslan arasında gerginlik vardı. İkisi de aşiret reisi olmak istiyordu. Muhtemel bir seçimde Süleyman Çelebi DYP’den aday olmak isterken, Abdulhalim Aslan ANAP’tan aday olmak istiyor. Şimdiden aşiret reisi olarak konumlarını güçlendirmek istiyorlardı. Bu yüzden bir gerginlik vardı ve bu gerginlik çatışmaya döndüştü.”

Siirt’in Kurtalan ilçesine bağlı Çaldüzü (Milha) köyünde korucular, arazi anlaşmazlığı nedeniyle 14 Şubatta bir grup köylüye ateş açtı. Batman Devlet Hastanesinde tedavi altına alınan yaralılarından Hasan Büyükkale, “Olaydan sonra köye gelen askerler, korucuları tutuklayacaklarına onlarla birlikte hareket ediyorlar. Bizim yakınlarımızın ise köye giriş çıkışları bu korucular tarafından engelleniyor” dedi. Büyükkale, saldırıyı yapan korucular hakkında işlem yapılmadığını, yalnızca köye gelen gelen kaymakam tarafından uyarıldıklarını, olayın ardından 7 yakınının korucuların ihbarı üzerine gözaltına alındıklarını söyledi.

Muş’un Kızılağaç beldesi Kürtmeydanı (Eralan) Köyünde Mehmet Sıtkı Baran adlı korucunun, tartıştığı köylüleri silahla taradığı bildirildi. Edinilen bilgiye göre,

Baran, 18 Ekim günü hayvanlarını otlatmak isteyen E.S’yi (13) “yasak bölgede hayvan otlatığı” gerekçesiyle dövdü. Bunun üzerine E.S’nin babası Ramazan Simin ve ağabeyleri ile korucu Baran ve yandaşları arasında çıkan tartışma sonucunda, korucu Baran, Simin ve yakınlarını silahıyla taradı. Ramazan Simin ile oğlu Ömer ağır yaralandı. Baran ile olaya karışan 2 yakını, jandarma tarafından gözaltına alındı

Lice’ye bağlı Yıldız köyüne, 14 Temmuzda Kulp’un Özdek (Zeruk) köyü korucuları tarafından baskın düzenlendi. Korucuların başında bulunan Arif Güzel’in, “Bu köy sabıkalıdır, sizi burada yaşatmayız” diyerek beraberindeki korucularla birlikte, Tekin ve Aslan ailelerinden 7 kişiyi köy meydanında dövdükleri bildirildi. Korucular köyden ayrıldıktan sonra, köylüler, Kulp Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundular. Suç duyurusunu yapanlardan Bedri Tekin, köye tekrar baskın yapan korucular tarafından köy meydanında dövdükten sonra gözaltına alındı.

Bazı korucular, tecavüz ve tecavüzün hoş görülen bir biçimi olan kız kaçırma suçlarını da işlediler. Korucuların kadınlara yönelik işlediği suçlardan bazıları şöyle: Batman’ın Sason ilçesi Gip mezarında Hamdiye Demir 10 Martta kaçırıldı. Olay ile ilgili Ali Yıldırım tutuklandı. Gercüş ilçe merkezinde Saliha Aslan (16), Haziran ayında kaçırıldı; İsmail Çiftçi adlı korucu tutuklandı. Kozluk Güllüce (Sican) köyünde 1995 yılında Ekrem Altuner, Nevzat Altuner ve Cihan Altuner adlı korucular Remziye Dinç’e (17) tecavüz etti (bkz. Cinsel İşkence). Lice ilçesine bağlı Eryolu (Koradarı) köyünde R. K. (10) adlı kız çocuğuna silah zoru ile tecavüz eden korucu Süleyman Askan, Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesinde beraat etti. İHD Diyarbakır Şubesine başvuran Silvan ilçesine bağlı Kumgözü köyünden Mehdi Süker, Emin Eren adlı korucubaşının zorla kız kardeşi Azize Süker (23) ile evlenmek istediğini ve korucuların kendilerini tehdit ettiğini söyledi. Kozluk ilçesine bağlı Armutlu (Xirba) köyü korucularının 6 Ocak günü silah zoru ile kaçırıldığı ve ardından Sami Aktay adlı korucu ile evlendirdiği Sevda Sarar (18), 19 Şubat tarihinde öldürüldü. Ağrı’nın Doğubeyazıt İlçesi’nde Mehmet Demir (35) adlı korucu, Temmuz ayında 19 yaşındaki Katıl İlhan adlı kıza, tecavüz ettikten sonra bıçaklayarak öldürdü. Daha sonra kaçarak bir yakınının evine sığınan Demir, gözaltına alındıktan sonra çıkarıldığı savcılık tarafından tutuklandı.

Mardin’in Mazıdağı ilçesine bağlı Alakuş (Hezaze) köyünde korucularca kaçırılan Zeynep Aşa’nın ailesi korucular hakkında suç duyurusunda bulunmasına rağmen yasal işlem yapılmadı. Mazıdağı ilçesine bağlı Alakuş köyünde oturan Zeynep Aşa, Mayıs ayında aynı

köyde oturan korucular tarafından silah zoruyla kaçırıldıktan sonra bir daha kendisinden haber alınamadı. Aşa'yı kaçıran korucular hakkında da tüm başvurulara rağmen yasal işlem yapılmadı. Koruculardan Mehmet Çetin'in kızlarını kaçıran kişi olduğunu belirten Zeynep Aşa'nın yakınları, "O şahıs geldi ve gitti. Kimse tutup da bir şey sormadı: Biz kızımızın akıbetini öğrenmek istiyoruz. Çocuğumuz getirilsin. Kızımıza bir şey olursa korucular değil, devlet sorumludur" dediler. Alaküş köyünde ailesi ile birlikte oturan Zeynep Aşa, Mayıs ayında evlerine baskın düzenleyen aynı köyün korucuları Nusret, Osman, Ali, Abdülkadir ve Mehmet Çetin tarafından zorla kaçırılmıştı. Yeğenin kaçırılmasına engel olmak isteyen Amca Mahmut Aşa, silah dipçikleri ile dövülerek yaralanmıştı. Zeynep Aşa kaçırıldıktan sonra yakınları, Derik ve Mazıdağı Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundular.

Batman'da biri 9 yaşında üç kızı kaçıran 23 korucudan dokuzu Temmuz ayında tutuklandı. Sason'da 9 yaşındaki H. D.'yi kaçıran 6, Gercüş'e bağlı Doruk köyünde 16 yaşındaki S. A.'yı kaçıran 3 korucu tutuklandı. Kozluk'un Kaletpe köyüne bağlı İnanlı mezrasında G. Y.'yi silah zoruyla kaçırdığı belirtilen 14 korucudan 4'ü yakalandı. Kaçırılan G. Y.'nin babası Musa Yıldırım, Batman Cumhuriyet Savcılığı ve Batman Valiliğine başvurdu; tüm girişimlerine rağmen kızını korucuların elinden kurtaramadı. İHD Batman Şubesine başvuran baba Yıldırım, başından geçenleri şöyle anlattı: "Olay sırasında evimde misafirlerim vardı. Sesleri duyunca av tüfeğimi alıp dışarı çıktım. Korucular kaçtı. Arkalarından ateş açtım, kurtuldular. Ancak Veysel Ok'u yakaladık. Yaralanan annem ve kardeşimle ilgilenirken köylülerin elinden kaçtı. Bu olaydan sonra gerekli bütün yerlere başvurdum, kızımı kaçıran korucular adlarının bilinmesine rağmen tutuklanmadı. Kızım kaçırıldıktan sonra Kayahan köyü korucubaşı Turan Koçağa bize sürekli tehdit mesajları gönderdi. Beni ve ailemi ölümle tehdit etti." Kaçırılan kızından son olarak 29 Haziranda haber aldığını bildiren Musa Yıldırım sözlerini şöyle sürdürdü: "Korucular zorla fotoğrafını çektikleri kızima daha sonra Kulp Nüfus Müdürlüğünden kimlik çıkarmışlar. Ardından da kimlikle Kulp Nikah Memurluğuna başka bir kızı göstererek, Aydın Ok adlı korucu ile nikah kıydırmışlar. Bu olayı duyduktan sonra 2 Temmuzda başvurduğum Kulp Cumhuriyet Savcılığı resmî nikah yapıldığı için yapacakları bir şeyin olmadığını söyledi."

Cizre Katliamı

Şırnak'ın Cizre ilçesinde 1 Ağustos günü yapılan bir düğün töreninde bir aşirete mensup korucuların, rakip aşirete ateş açması sonucunda 7 kişi öldü, 56 kişi

yaralandı. Yetkililer ve basın, olayın ardından, olayın PKK'nin baskın yaptığını sanan korucuların rasgele ateş etmesinden kaynaklandığını ileri sürdüler. Daha sonra yapılan araştırmalarda, ilçedeki üç aşiretin düğünün ertelenmesi için sürdürdüğü görüşmelerde uzlaşma sağlanamayınca, düğün yapan aşirete saldırı yapıldığı ve Batuya, Kiça ve Teya (Tayan) aşiretleri arasında çatışma çıktığı anlaşıldı. Çatışmanın nedeninin, Teya aşiretinden Abdülrezzak Binzet'in "faili meçhul" bir cinayette öldürülmesi olduğu bildirildi. Öldürülen Binzet, "PKK ile işbirliği" yapmakla suçlanmıştı. Teya aşiretinin, bu cinayet nedeniyle Kiça aşiretini suçladığı, iki aşiretin Batuya aşiretinin düğünü öncesinde birbirlerine silah çekerek kavga ettikleri ve özel timlerin müdahalesiyle çatışmanın önlendiği ileri sürüldü. Öte yandan, yas tutan Teya aşiretinin, düğün hazırlıkları yapan Batuya aşiretinden, düğünü ertelemelerini istedikleri, ancak Batuya aşiretinin bu öneriyi kabul etmediği belirtildi. Düğün sırasında bir bombanın patlatılmasının ardından, düğün yerinde üç ayrı grup halinde oturan üç aşiretin de birbirlerinden kuşkulananarak silahlarını birbirlerine çevirdikleri ve ölümlerin böyle meydana geldiği ileri sürüldü (bkz. s. 141).

Devlet Bakanı Salih Yıldırım, Şırnak'ın Cizre ilçesindeki düğünde meydana gelen olayda bir kasıt bulunmadığını öne sürdü ve olayı "çok pahalı bir ders" olarak niteledi. Yıldırım, ilçede yaşanan olayın siyasi boyutunun bulunmadığını da söyledi. Olayda büyük bir ihmal ve tedbirsizlik bulunduğunu ileri süren Yıldırım, "korucuların meskûn mahallelerde silah taşımaları önlenmiştir. Ancak korucular silah taşıma alışkanlıklarını kenar mahallelerde sürdürmüştür" dedi.

Olay sonrasında, Kiça aşiretinden Hacı Kamil Saçan ile üç oğlu tutuklanarak cezaevine konulurken, ailenin diğer fertleri Cizre'yi terk etti. Saçan ve oğullarının, sorgularında, olaydan sorumlu olduklarını itiraf ettikleri ileri sürüldü. Sanıklar, "Düğünde yaşanan olay üzerine Emniyet Müdürlüğü bizi gözaltına aldı. Emniyet yetkilileri gözaltında bize, 'Eğer biz bu olaya sizi kurban olarak seçmesek bu olay daha da büyür Kiça, Batuya ve Teya aşireti birbirine girecekler' dediler. Devlet Bakanı Salih Yıldırım olayı kaza olarak açıkladı. Aradan 10 gün geçti, Cizre Emniyet Müdürü baktı olaylar durmayacak, aşiretler birbirlerine girecek ondan sonra bizi gözaltına aldılar. 7 günlük gözaltı sürecinde her türlü kötü muamele yapıldı. İşkenceye maruz kaldık. Devlet bu olayı yaparı ortaya çıkarsın" şeklinde ifade verdiler. Ölüm cezası istemiyle (TCY 450) yargılanan sanıklar, Şırnak Askeri Hastanesinde "Vücutlarında darp izine rastlanmadı" şeklindeki raporun gözaltından 100 gün sonra verildiğini belirterek, reddettiler. Mahkemede ifadelerine başvuru tanıkların hepsi, net bilgiye sahip

olmadıklarını, gece karanlık olduğu için bu şahısları düğün yerinde görmediklerini ve suçlu olup olmadıkları hakkında görüş belirtmeyeceklerini söylediler. Sanıkların Avukatı M. Emin Ögmen, ortada yeterli delil bulunmadığını ve müvekkillerinden bazılarının yaşlarının küçük olduğu için daha fazla mağdur edilmeden tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edilmelerini talep etti. Bunun üzerine mahkeme heyeti bütün sanıkları tahliye ederek, davayı 22 Ocak 1998 tarihine erteledi. Duruşma öncesinde basın mensupları ile görüşen Batuya aşireti üyeleri, davada tahliyenin yaşanması durumunda yeni bir takım olayların çıkacağını söylediler.

d) Lice'de Koruculuk Baskısı

Olağanüstü hal uygulamalarının özel hedeflerinden biri olan Lice, 1996 ve 1997 yılında da yoğunlaşan koruculuk baskılarına hedef oldu.

Önceki yıllarda silahlı saldırılara maruz kalan ve evlerin

bir kısmının büyük ölçüde yakıldığı ya da yıkıldığı Lice'de yaşayan erkekler zorla korucu yapılmak istendi. Korucu olmaya zorlananların, askeri yetkililer tarafından, "PKK'ye yardım ettiğinizi biliyoruz" diye suçlandıkları, ardından da "Buna mücadele etmeyeceğiz. Ya korucu olacaksınız ya da Lice'yi terk edeceksiniz" diye tehdit edildikleri bildirildi. Koruculaştırma uygulaması, Lice'de 20 Aralık 1996 gecesi yaklaşık 200 kişinin gözaltına alınmasıyla başladı. İHD Diyarbakır Şubesi Başkanı Mahmut Şakar, operasyonun halka koruculuğu kabul ettirmek için yapıldığını, gözaltına alınan 200 kişiden koruculuğu kabul eden 60 kadarının 21 Aralık gününden itibaren eğitime alındığını, diğer kişilerin de, Lice Jandarma Komutanlığında tutulduğunu söyledi. Daha sonra 48 kişi daha korucu yapıldı. Uygulamaya katılan itirafçı Engin Karadağ'ın da halkı tehdit ettiği bildirildi. Askeri yetkililer ise, Lice halkının korucu olmak için topluca başvurduğunu, bu nedenle yapılan bir toplantıda itirafçı Engin Karadağ'ın PKK hakkında bilgi verdiğini iddia ettiler.

Emeğin Partisi Genel Yürütme Kurulu Üyesi Suna Keskin, Lice izlenimlerini aktardı: "Lice'ye gidince çok ilginç bir manzarayla karşılaştık. Lice'deki kadın ve çocuklar bizim geleceğimizi haber almışlar ve köyün dışında bir yere toplanmışlar. Bizi orada karşıladılar. Zaten o manzara her şeye yetiyor. Kadınlar ve çocuklar minibüslere adeta saldırdılar. Hepsini boynumuza sarılıp, ağladılar, haykırdılar. Bütün bu manzara, orada gerçekten koruculaştırma çalışmasının halk üzerinde çok yoğun bir baskı oluşturduğunu kanıtıyor. Aslında biz burada her sorunun yanıtını almıştık. Tabii halkla buluştuğumuzu duyunca iki polis panzeriyle hızla o bölgeye geldiler ve bizi kaymakamlığa götürdüler. Kaymakamlıkta tek yetkili yüzbaşiydi. Her şey ondan soruluyordu. Bizi bu yüzbaşı karşıladı, MGK'nin Kürt politikasını iyi bilen, bu çerçevede iyi eğitilmiş bir kişiydi. Bize hiç kimsenin zorla koruculaştırılmadığını, herkesin kendi dilekçesini vererek korucu olmak istediğini söyledi. Yüzbaşı, 120 kişinin dilekçe verdiğini ve bu kişilerin iki gün askeri birlikte eğitim gördüğünü anlattı. Yüzbaşıya göre, bu iki günlük eğitimden sonra evlerine giden kişileri, kadınların hiçbirisi içeriye almıyormuş. Liceli kadınlar "Silahla geleceğinize cesediniz gelsin" diyorlarmış. Yüzbaşının bu sözleri üzerine, neyin doğru olup olmadığını öğrenmek için vatandaşlarla ve korucu yapılanlarla görüşmek istediğimizi söyledik. Bütün herkes toplantı ve yüzbaşının söylediği her şeyi yalanladı. Mesela, yüzbaşı "Biz zorla koruculaştırmadık" diyor, kadınlar bağırıyor: "Hayır. Kocalarımızı zorla götürüyorlar." Böylece yüzbaşının söylediği her şey halkın huzurunda yalanlandı. Fakat yüzbaşı bu durumdan hiç rahatsız olmayarak, söylediklerini tekrar ediyordu. Daha sonra heyetten bir grup arkadaş korucularla görüşmeye gitti. Geri kalanlar ise, vatandaşların içine dağıldı. Lice'de kadınlar ve çocuklar durmadan bize kocalarının, kardeşlerinin, zorla korucu yapılan kişilerin isimlerini yazdırdılar. Mesela çok yaşlı bir kadının üç oğlu asker, bir oğlu cezaevinde, bir tanesi şu anda korucu ve bu kadın "Oğlumun cenazesini istiyorum, boynunda silahla gelmesini istemiyorum" diyor. Bir kadın da heyetten birisinin kulağına Kürtçe sihirli iki kelime söylüyor: "Yaşamak Direnmektir." Bütün bu manzaralar bize zorla koruculaştırma olduğunu ve terör estirildiğini gösterdi. Korucular geldiğinde ise tavırlarından orada zorla tutuldukları belliydi. Yüzbaşıya, "Bu insanların kendi kendilerine geldiklerini söylüyorsunuz. O zaman korucuların içinde zorla tutuluyoruz diyen kişiler varsa bizim heyetimizle Diyarbakır'a gelsinler" dedik. Bundan sonra bir arkadaş vatandaşlara yönelik konuşma yaptı. Bundan hoşlanmadılar. Saldırıya uğradık, bir arbede oldu. Polis o arkadaşları tartakladı. Bütün heyetkiler tekmelendi, itildi. Liceliler bizim oradan ayrılmamızı hiç istemediler. Bizden sonra başlarına gelecekleri düşündükleri belliydi. Ama biz ayrılmak zorunda kaldık. (...) Liceliler korucu olmayı kabul etmeyince, 20 Aralık gecesi saat 05.00'te önce telefonları, sonra elektrikleri keserek köye girip erkekleri götürüyorlar. Bu arada Kadri Kumral adlı kişinin kaybolduğu tespit edildi. Olay şöyle oluyor: Silahları gözaltına aldıkları kişilerin önüne koyarak, "Silahları almazsanız sizi tarayacağız" diyorlar. Kadri Kumral ise açıktan silah almayı reddediyor. Yüzbaşı Kumral'ın kaçıp gittiğini söylüyor. Ama vatandaş Kumral'ın silah almayı kabul etmediği için öldürüldüğünü anlatıyor. Şu anda bir kişinin kayıp, 8 kişinin yaralı olduğunu söylüyorlar. Ama tabii net değil bunlar."

Lice'deki durumu incelemek için İHD öncülüğünde oluşturulan 43 kişilik "Lice'yi İzleme Heyeti" 30 Aralık 1996'da Lice'ye gitti. İlçe Jandarma Komando Taburu önünde yakınlarının durumunu öğrenmek için toplanan

Liceliler, heyet üyelerine yaşadıklarını anlatmaya çalıştılar. Baskı altında olduklarını, ilçede genç kalmadığını ve kalanların korktuğunu ifade eden Liceliler, heyet gittikten sonra baskıların artacağını

belirttiler. Zorla korucu yapılmak istenen 6 kişinin gözaltında işkence gördükleri öğrenildi. Lice Kaymakam Vekili ve İlçe Jandarma Komutanı Yüzbaşı Hacı İlbaş ise, "Hiç kimseye koruculuk için baskı yapılmadığını, 84 kişinin gönüllü olarak başvurduğunu" iddia etti. Heyet üyelerinin zorla korucu yapılan 84 kişi ile görüşmek istemesi üzerine İlbaş, Komando Taburundaki 84 kişiyi ilçe merkezine getirdi. KESK Genel Sekreteri Faysal Özçift, bu insanların hayatlarından endişe ettikleri için konuşamayacaklarını, bu nedenle güvence verilmesini istedi. Bunun üzerine bir sivil polis, "Burada binlerce şehit verilirken neredeydiniz" diyerek Faysal Özçift'i yumrukladı. Polisler de İHD Genel Başkan Yardımcısı Eren Keskin ve Mahmut Şakar ile gazetecilere küfür ve hakaret ettiler, gazetecilerin filmlerine zorla el koydular.

Heyetin hazırladığı "Gözlem Raporu"nda şu görüşlere yer verildi: "Koruculuğun kesinlikle halkın istemi olmayıp, askeri yetkililerin hukuk dışı dayatması olduğu anlaşılmıştır. Zorunlu eğitim yaptırılan ilçe sakinlerinin büyük maddi ve manevi baskı altında oldukları sonucuna varılmıştır. Erkek nüfusun heyet üyeleriyle görüşmekten çekinmesi, heyet Lice'ye girmeden önce güvenlik görevlilerinin halka konuşmalarını için yaptığı baskıların sonucu olduğu anlaşılmıştır. Bu maddi ve manevi baskılara rağmen kadın ve çocukların olayları olduğu gibi aktarmaları, ortaya koydukları tepki ile koruculuğu onurlarıyla bağdaştıramadıklarını açıkça beyan etmeleri, askeri mantıktaki ısrarın iflasının kanıtı olmuştur. Baskıların devam etmesi halinde Lice'den kitlesel bir göçün yaşanabileceği endişesini taşımaktayız."

Dönemin Bölge Valisi Necati Bilican, Lice'de "koruculuk baskısı bahane edilerek provokasyon yapmak istendiğini" söyledi. Demokrasi Platformu, HADEP ve bazı sendika yöneticilerinin halkın zorla korucu yapılmaya çalışıldığı iddiasıyla Lice'ye gittiklerini ve gerginlik yaratmaya çalıştıklarını öne süren Bilican, "basının olayları objektif bir şekilde ele almasını ve provokasyona gelmemesini" istedi. 1 Ocak günü basın toplantısı yapan Bilican, "bazı çevrelerin bölgeye hizmet gelmesini istemediklerini" iddia etti ve "Lice'de neler oluyor, yerinde görmek istiyoruz, diye bana talepte bulundular. Ben de gitmeleri için izin verdim. İzin vermeyebilirdim. Tamamen yanlış, maksatlı, art niyetli bir grup, basını da arkasına alarak Lice'de olay çıkarmaya çalıştı. Bazı duyarlı basın organlarımız ortaya gelmedi. Ancak, büyük çoğunluğu Lice'de halkın zorla korucu yapıldığı yolunda haberlere yer verdiler. Kesinlikle böyle bir olay yoktur" dedi.

9 Ocak günü ikinci kez bölgeye giden "Tanıklık Heyeti" ilçeye sokulmadı. Diyarbakır Demokrasi Platformunun çağrısı üzerine toplanan ve aralarında İHD Genel

Başkanı Akın Birdal, Sedat Yurtdaş ve Şanar Yurdatapan'ın bulunduğu yaklaşık 60 kişilik heyete Diyarbakır Kolordu Komutanlığınca yasaklama getirildi. Yasak kararını Lice'ye 60 kilometre uzaklıktaki Mermer Karakolunda durdurulan heyet üyelerine bir albay sözlü olarak tebliğ etti ve yasağın 8, 9 ve 10 Ocak günleri için geçerli olduğunu belirtti. Bölge Valisi Necati Bilican, Lice'ye gitmek isteyen heyet üyelerine, "Orası şov yeri değil. Lice'de örgüt adına propaganda yapılıyor" dedi. Ancak Lice Tanıklık Heyeti, geçici olarak Diyarbakır'a gelmeyi başarmış bir korucuyla konuşarak zorla koruculaştırma konusunda ayrıntılı bilgi alma olanağı elde etti. Heyet tarafından yapılan açıklamada, "Koruculuk istihdam alanı olarak görülüyor, oysa zorla korucu yapılan 84 kişiden 65'i iş sahibi. Lice'ye sokulmamamız devletçe gizlenen bir durum olduğunu göstermektedir" dediler.

Bölge Valisi Necati Bilican, 13 Ocak günü, İl Valisi, Jandarma Alay Komutanı, Emniyet Müdürü ve bir grup basın mensubu ile birlikte Lice'ye gitti. Esnafın koruculuğu istemediklerini belirtmeleri üzerine Bilican, "Köyünüzde huzur içinde yaşamınız vardı. Ne oldu, örgüt çıktı, huzurunuzu kaçırdı. Devlet gelip size ulaşmasaydı ne yapacaktınız? Lice bugün niye böyle? Bu işler devletin yaptığıydı. Alayım. Yani siz şimdi devletle beraber olmak istemiyor musunuz?" dedi. Bilican, koruculuk yapmaları için kendilerine baskı yapıldığını ifade eden bir esnafa ise, "Bize gözcülük yapın. Bunu istemeye hakkımız yok mu? Devletle birlikte olacaksınız" dedi. Zorla koruculaştırıldıktan sonra Tugay Komutanlığında eğitime tabi tutulan 84 kişi ise, Bilican'ın "Hayatınızdan memnun musunuz? Size zorla koruculuk dayatıldı mı?" sorularını başlarını öne eğip, sessiz kalarak yanıtlamayı tercih ettiler. Koruculardan istediği yanıtı alamayan Necati Bilican, "Kendi içinizde fesatlık yaratıldı. Türkiye karıştırılmak isteniyor; bu memlekette barajlar yapılmasın, öğretmen bulunmasın, iş imkânı olmasın isteniyor ki, sizler rahatça kullanılasınız. Daha önce Lice huzursuz yaşıyordu değil mi?" şeklinde konuştu. Zorla koruculaştırılanlardan bir cevap alamayan Bilican, "Niye susuyorsunuz. Bizim çabamız sizin iyiliğiniz içindir, her tarafta korucu var, size baskı yapıldı mı? Lice'de neden koruculuk yapılmayacak? Devlet var yanınızda. İnsan devletin yanında olmaktan çekinir mi? Bu yaygarayı, dedikoduyu artık bırakın" dedi. Esnafarla yaptığı görüşmeler sırasında, eş ve çocukları zorla koruculaştırılan 50 dolayında kadın, Vali Bilican ile görüşmek istedi. Bilican'ın korumalarının, "Vali sizinle Tugay Komutanlığında görüşecek" demesi üzerine, kadınlar Tugay Komutanlığı önüne giderek beklediler. Uzun süren bekleyişlerine rağmen Bilican'la görüşemeyen kadınlar, daha sonra topluca ellerini havaya kaldırarak Bilican'ı protesto ettiler.

"Şimdiye kadar ne kadar fakir de olsam, ne kadar yoksul da olsam, ne kadar aç da olsam, hiç değilse evimde rahat yatıyordum, huzurlu uyuyordum. Evet, geceleri kapım çalınıyordu, 'Acaba PKK'lı midir, yoksa devletin askeri, polisi midir' diye tedirgin oluyordum ama her ikisine de kapımız açıktı. Çünkü biz kırsalda yaşıyoruz... Ben korucu olmak istemiyorum, arkadaşlarım da istemiyor. Silahtan tiksiniyorum, elime aldığımdan bu yana rahat uyuyamıyorum..." Bu sözler, Lice'de yaklaşık bir aydan bu yana yetkililere göre "gönüllü", kendilerine göre ise "zorla" korucu yapılanlardan bir Liceliye ait. İşte Liceli "gönüllü" korucunun anlattıkları: "Tabura 20 Aralık gecesi getirildik. Yüzbaşı 120 kişi seçti. Dört gün taburda tutulduk, eve gidemedik. Aramızda öğrenciler, vekil öğretmenler vardı. Onlar tüfek almak istemedi. Yüzbaşı da onlara, 'Tüfeğinizi alıp sınıfa gidersiniz, duvara asar ders verirsiniz. Fena mı, hem öğretmen, hem de korucu maası alırsınız' dedi. Sonra öğrencileri çıkarttılar. Altı kişi de kesinlikle silah istemediğini söyledi. Dayak yediler ve bırakıldılar. 84 kişi kaldık. İçimizden 60'ı esnaf. Öyle söyledikleri gibi işsiz güçsüz değil." "Her gün saat 13.00'te tabura gidiyoruz. 15.30-16.00'ya kadar içtima yaptırıyorlar. Öyle silah talimi falan yaptırıyorlar. Bir kere tüfeğin parçalarını gösterdiler. Bize üst rütbeliler gelip konuşma yapıyor. Video ve film seyrettiriyorlar. Savaş filmi falan... Hani Osmanlı tarihine ait filmler, o sırada da 'Bu vatani hep birlikte kurtardık, hep birlikte koruyacağız. Biz yarın gideriz ama siz burada kalacaksınız ona göre. Devlet size dost elini uzatıyor, bunu tutmanız devleti sevindirir. Siz korucu olun, devlet evinizi betonlandırarak, un, yağ yardımı yapacak" diyorlar... "Heyetin geldiği gün, yüzbaşı tabura geldi ve dedi ki, 'Bir heyet gelmiş, sizinle görüşmek istiyor. Biz sevindik. Ama sonra içimizden 10 kişiyi seçti ve heyeti protesto etmemizi istedi. Yüzbaşı bizi, heyete, 'Neye gelmişsiniz, biz sizi istemiyoruz. Siz gidin de, bizim hapisteki seçilmiş milletvekillerimizi kurtarın' diye bağırma zorladı. Yüzbaşının yanından çıkınca diğer arkadaşlara durumu anlattık ve Lice'nin geleceği ve heyetteki arkadaşların Lice'den sağ çıkabilmeleri için bizim kurban olmamız gerekiyor, dedik. Ancak yüzbaşı heyetteki arkadaşların ısrarı karşısında hepimizi taburdan çıkarttı. Yüzbaşı, heyetektikilerden bize soru sormalarını istedi. Heyet sordu, biz sustuk. Tabii suskunluğumuz herşeyi anlatıyordu. Heyetteki arkadaşlar zorla korucu yapıldığımızı anladılar." (Yeni Yüzyıl, 11.01.1997)

Demir Berberoğlu başkanlığındaki TBMM İnsan Hakları Komisyonu heyeti ise, 15 Ocakta Bölge Valisi Necati Bilican, Diyarbakır Valisi, Diyarbakır İl Jandarma Alay Komutanı ile birlikte Lice'de inceleme yaptı. Milletvekillerinin isteğine rağmen Bölge Valisi Bilican heyetin basınla birlikte Lice'ye gitme talebini kabul etmedi. Gazeteciler, incelemelerin tamamlanmasının ardından ilçeye götürüldü. Komisyon zorla korucu yapılan 84 kişi içinden seçtikleri 30 korucuyla görüştü. Korucuları tek tek kabul eden komisyon üyesi milletvekilleri, zorla korucu yapıp yapılmadıklarını sordu. Korucular zorla korucu yapıldıklarını milletvekillerine açıkladı. Korucu yapılan 13 mahalle muhtarı da komisyon üyeleri tarafından dinlendi. Komisyonun görüştüğü Lice Kaymakamı, "Licelilerin korucu olarak devletin yanında olduklarını göstermeleri gerektiğini" söyledi. Komisyon, daha sonra Lice'de koruculaştırma uygulamasını yapan İlçe Jandarma Komutanı İlbaş'ı da dinledi. İlbaş, konuşmasının sonunda milletvekillerine, "Siz geldiniz PKK kazandı, devlet kaybetti" dedi.

Lice'deki incelemelerini tamamlayan heyet basın toplantısı yaptı. Lice dönüşünden en kısa zamanda hazırladıkları raporu TBMM'ye vereceklerini ve raporun açıklanması ile Lice konusunun kapanacağını söyleyen Berberoğlu, izlenimlerini açıklamadı.⁴ TBMM heyeti ile birlikte ilçeye giden Diyarbakır Milletvekili Sebetullah Seydaoğlu ise, uygulamalar hakkında ilçe sakinleri ile

görüştü. Çok sayıda kadın Seydaoğlu'na eş ve çocukların zorla koruculaştırıldığını, baskı altında olduklarını ve korktuklarını anlattılar. Seydaoğlu, bölge halkına dayatılan koruculuk sisteminin, var olan soruna çözüm getiremeyeceğini ifade ederek şöyle devam etti: "Bölgeye baktığımızda korucu olanların tamamına yakını zorla korucu yapılmış. Yaşlısından tutun çocuk yaştaki insanlara kadar zorla silah verilmiş. Lice'ye giden ilk heyetin hazırladığı raporu okuduktan sonra, konuyu Meclis'in ilk oturumunda dile getirdiğini belirten Seydaoğlu, "Garnizon düzeyinde asker sayısı bulunan bir ilçede devletin bir kaç korucuya bel bağlaması anlamsızdır. Tüm bu söylemler karşısında sessiz kalmak bağnazlıktır. Lice'nin insanlara kapatılması, var olan korkunç iddiaları doğrular duruma getirmektedir. İddiaların doğruluğu karşısında, Bölge Valisi ile İçişleri Bakanından hesap soracağız" dedi.

İlbaş'ın "15 Ocaktan itibaren silah bırakmak isteyenler koruculuktan istifa edebilir" sözlerine rağmen, koruculardan bazılarının kaymakamlığa verdikleri istifa dilekçeleri kabul edilmedi. İstifaları kabul edilmediği için silahlarını bırakamayan korucular, itirafçı Engin Karadağ'ın kendilerini hedef gösterdiği için istifalarının kabul edilmediğini, "Lice'de yaşanacak olası bir provokasyonda kendilerinin hedef seçileceğini" söylediler.

Komisyonun Lice'de yaptığı inceleme gezisinin ardından koruculuktan istifa eden iki kişi, 16 Ocakta ilçeden ayrılıp Diyarbakır'a gitmeye çalışırken Lice çıkışında jandarmalar tarafından gözaltına alınarak Lice'ye geri götürüldü. Yine 17 Ocak günü, Lice ilçe merkezinde silah seslerinin duyulmasıyla birlikte evlere baskın yapan

⁴ TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Lice raporunu hazırlamadı. Jandarma Genel Komutanlığının raporun yazılmaması için müdahale ettiği ileri sürüldü.

jandarmalar, birçok kişiyi gözaltına aldı. İlçede yapılan bu operasyonun ardından, gece yarısı Kumluca köyüne baskın düzenlenerek, köyde daha önce zorla korucu yapılan 10 kişi dışında 15 kişi daha gözaltına alındı. Yüzbaşı İlbaş'ın, "Sizin köyde 10 korucu var. Ama bu sayı yetersizdir. Sizlerin de korucu olup silah almanız gerekiyor" diyerek köylüleri tehdit ettiği, gözaltına alınanların baskı altında korucu yapıldığı bildirildi. Lice Belediye Başkanı Behçet Tektaş da 17 Ocakta gözaltına alındı. Tektaş'ın, zorla koruculaştırma uygulamasıyla ilgili olarak Ankara'ya gitmesinin ardından TBMM Komisyonunun ve hükümet dışı örgütlerin Lice'ye gelmelerinden sorumlu tutulması nedeniyle gözaltına alınarak sorgulandığı bildirildi. İki saat süren sorgudan sonra, Tektaş serbest bırakıldı.

PKK de, köylülerin zorunlu koruculuğu kabul etmemesi için baskı yaptı. Lice Belediye Başkanı Behçet Tektaş'ın kardeşi Abdülselem Tektaş, PKK'liler tarafından kaçırıldı ve 9 Şubat günü serbest bırakıldı. 5 Nisanda Lice'ye bağlı Tepe (Gîr) Köyüne baskın yapan PKK'liler, daha önce korucu olan Hasan Lalealp ile birlikte Hacı Selahattin'in evlerini bastılar. PKK'liler, Lalealp'in yanı sıra 7 köylüyü kaçırdılar. Diğer köylüler serbest bırakılırken, Lalealp, 10 Nisanda ölü bulundu. Lalealp için İlçe Tabur Komutanlığında yapılan askeri törene, halkın katılmaması üzerine başlatılan gözaltı operasyonunda ise, 15 kişi gözaltına alındı. Lalealp ile birlikte kaçırılan köylülerden beşi serbest bırakıldı. Zorla korucu yapılan 8 köylü daha PKK'liler tarafından 8 Nisanda kaçırıldı. Köylülerden dördü hemen serbest bırakılırken, dört köylüden ise, bir daha haber alınamadı. Serbest bırakıldıktan sonra jandarma tarafından gözaltına alınan Kasım Demirhan ise, "PKK'lilere rehberlik ettiği" suçlamasıyla işkence gördüğünü bildirdi. Demirhan, 14 Nisanda jandarma tarafından serbest bırakıldı. Olaylar üzerine açıklama yapan İHD Diyarbakır Şubesi ise, PKK ve kolluk güçlerinin insancıl hukuk ilkelerini uygulamasını talep etti. Açıklamada, PKK'nin Tepe köyünden bazı kişileri kaçırmaları ve bazılarının alıkonması üzerine, köylülerin İHD'ye başvurarak yardım istediği bildirildi. İHD Diyarbakır Şubesi, PKK'ye alıkonan iki köylünün salıverilmesi; kolluk güçlerine de, koruculuk baskısından, gıda ambargosundan ve karantinayı andırır uygulamalardan vazgeçmesi çağrısı yaptı.

Lice'de koruculuk baskıları yıl boyunca devam etti; Lice ve köylerinde ağır bir gıda ambargosu ve erken saatlerde başlatılan sokağa çıkma yasağı uygulandı. Ayrıca, Lice'ye bağlı köylere yapılan baskınlarda, korucu olmayanlara kötü muamele ve işkence yapıldı. Kırılan (Qiledar), Çeper (Xana Kell), Bıryas (Çala Bukl), Duru (Dirşam) ve Dernek (Tili) köylerine 9 Nisanda baskın

düzenleyen askerler, 5 köy muhtarını ilçe merkezine çağırdı. Lice Jandarma Tabur Komutanı İlbaş, muhtarlara "Bundan böyle gıda ambargosunu kaldıracam. Ve gerekli olan bütün ihtiyaçlarınızı karşılayacağım. Bunu duyan PKK'liler de gelip sizden ekmek isteyecekler. Siz de bize haber verip onları yakalatacaksınız" dedi. Bu açıklamanın ardından 17 Nisanda Kırılan ve Çeper köylerine baskın düzenleyen askerler, köyden 15 kişiyi "İfadeniz var. Yüzbaşı sizleri çağırıyor" diyerek gözaltına aldı. Jandarma Tabur Komutanlığına götürülen köylülere Yüzbaşı İlbaş'ın "Aldığımız duyumlara göre PKK'liler köyünüze gelmiş ve siz de onlara gıda maddesi vermişsiniz. Ama ben size geldikleri zaman bize bildirmenizi istemiştin" diyerek, uygulanan gıda ambargosunu daha da sıkılaştıracağını, izinsiz şehirden getirilen tüm eşyalara da el koyacağı tehditlerinde bulunduğu belirtildi. İHD Diyarbakır Şubesi, 28 Nisanda jandarma tarafından gözaltına alınan köylülere koruculuk baskısı yapıldığını, koruculuğu kabul etmeyenlerden Edip Eşer'in işkence sonucu hastaneye kaldırıldığını ve koruculuğu kabul ettiğini, Fikri Genç ve Mehmet Erdal'ın ise ilçeyi terk etmek zorunda kaldıklarını bildirdi. Yine Nisan ayında ilçe merkezindeki çok sayıda eve yapılan baskınlarda gözaltına alınan 25 kişiden 6 kişiye, koruculuğu kabul etmeleri için Tabur Komutanlığında işkence yapıldığı bildirildi. Diğer 19 kişi ise serbest bırakıldı.

Yüzbaşı İlbaş, 22 Temmuzda da, boşaltılan köylerin ilçe merkezindeki muhtarları ve korucu olmayan köylerin muhtarları ile toplantı yaptı. Toplantıya katılan bir muhtar, İlbaş'ın, "PKK istediği zaman gelip bölgede eylem yapıyor. Artık bunları görmezlikten gelemeyiz. Bir çok ilçe köyleri korucu olurken bölgede en az korucusu olan ilçe Lice'dir. Bu nedenle silah almanız gerekir. Aksi takdirde bundan sonra böyle rahat yaşayamazsınız" diyerek kendilerini tehdit ettiğini söyledi. Aynı muhtar toplantıya ilişkin şu bilgileri verdi: "Tabur Komutanı tehditlerden sonra köy-kent projesini uygulamaya koyacaklarını ve tüm köylerin silah alması gerektiğini söyledi. Bizlere silah alarak ilçe merkezi yakınlarında inşa edilecek konutlara yerleşmemiz yönünde teklifte bulundu ve inşaata hemen başlayabileceklerini söyledi. Ancak toplantıya katılanlardan hiçbir öneriyi kabul etmedi." Toplantının ardından 23 Temmuzda ilçe merkezine yakın Kumluca (Fum) köyüne askeri birlikler tarafından baskın düzenlendi. Evlerde arama yapan askerler, 13 köylüyü gözaltına aldı. Gerekçe gösterilmeden gözaltına alınan köylülerin, Diyarbakır İl Jandarma Komutanlığında tutuldukları kaydedildi.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve TBMM Başkanı Hikmet Çetin, Toprak Holding'e ait bir şirketin mermer

fabrikasının açılışı için Ekim ayında Lice'ye gittiler. Demirel ve Çetin, Licelileri dinlemediler ve yıl boyunca kamunun gündeminde kalan Lice'deki baskılarla ilgilenmediler. Lice'de konuşma yapan Başbakan Mesut Yılmaz, "Güneydoğu sorununu çözmenin tek yolunun, ekonomik yatırımlar olduğunu" ileri sürdü.

Lice'deki "sanayi hamlesi", mermer fabrikasına ham madde sağlamak amacıyla açılan taş ocağının bulunduğu Hani'nin Kırım (Kadışt) köyünde yaşayanları da etkiledi. Köylülerin verdiği bilgilere göre; Hani Tabur Komutanlığına bağlı askerler ve Gürbüz (Cevzi) köyü korucuları tarafından 29 Ağustos'ta Kırım köyüne baskın düzenledi. Evlerde arama yapıldıktan sonra, köyde bulunan erkekler dövülerek, köy meydanında toplatıldı. Hani Tabur Komutanlığında bir subay köylüleri tehdit ederek, "Eğer teröristler, Şaklat Taş Ocağı (Toprak Holding'e ait bir işletme) ve ocağı koruyan asker ile koruculara saldırırsa, onun acısını sizden çıkartırız" dedikten sonra ayrıldı.

e) Tunceli'de Olağanüstü Hal Baskıları

Olağanüstü hal kapsamında halka yapılan baskılar ve insan hakları ihlalleri, 1997 yılında Tunceli'de de özel bir yoğunluk sergiledi. 1980 yılında 157.974 olan Tunceli nüfusu, 1990 yılında 133.143 olmuştur; 1997 yılındaki tahmini nüfus ise, 80 bindi. Tunceli'de 1997 yılında toplam okul sayısı 291, kapalı okul sayısı ise 232 olarak belirlendi.

Tunceli'de gıda ambargosu, yerleşim merkezlerine top atışları, köy baskınlarında işkence, köylülerin "yasadışı örgüte yardım ve yataklık" suçlamasıyla gözaltına alınarak işkence yapılması, koruculuk baskıları, gıda ambargosu, eğitim ve sağlık kuruluşlarının kolluk güçlerine devredilmesi gibi uygulamalar, 1995-1997 yıllarında artış gösterdi. Ocak ayında bir açıklama yapan Tunceli milletvekili Sinan Yerlikaya, Ovacık, Pülümür, Nazimiye ve Hozat'ta gıda ambargosunun devam ettiğini, 1996 sonbaharından sonra Tunceli nüfusunun üçte bire kadar düştüğünü söyledi. Yerlikaya, "Köylülerin çoğu boşaltıldı. Boşaltılmadı denen köylerde de üç-beş yaşıdan başka kimse kalmadı. Boşaltılmadığı iddia edilen yüz hanelik Kozluca köyünde bugün beş hane kaldı. Ekmek sıkıntısı halâ devam ediyor, besin stoku yapamayan köylüler mecburen büyük kentlere gitmek zorunda kaldı" dedi. 1994 yılında Tunceli'de çok sayıda köyün yakılmasının hemen ardından TBMM'de Tunceli'de Yakılan Köyleri İnceleme Komisyonu kurulmuş, ancak komisyon bölgede inceleme yapmamıştı.

TBMM Göç Araştırma Komisyonu, 11 Kasım'da Belediye Başkanı Mazlum Aslan'ı dinledi. Aslan, ilde

800 köy ve mezranın boşaltıldığını, 1994 yılında valilik kararı ile uygulanmaya başlanan gıda ambargosunun sürdüğünü de ifade ederek, "Tunceli'den göç edenler canını kurtarmak için İstanbul, Ankara İzmir, Elazığ, Adana gibi illerdeki akrabalarının yanına sığınıyorlar" dedi.

Tunceli'de 1997 yılında yaşanan olaylardan en önemlisi, Karşılar (Halvori) köyüne yönelik saldırı oldu. Köye, 31 Ağustos günü Geyiksuyu Tugay Komutanlığı tarafından top atışı yapıldı. Ateş sonucu çok sayıda evin isabet aldığı köyde, Azime (Esma) Demir (55) öldü, üçü ağır olmak üzere 8 kişi yaralandı. İl Valiliği ve Cumhuriyet Savcılığı, olayla ilgili soruşturma başlattı. İl Valiliğinden yapılan açıklamada ise, köyde hasar tespiti yapılacağı, yaralı köylülerin hastane masrafları ile köylülerin zararının devlet tarafından ödeneceği duyuruldu. Karşılar köyüne, bu olaydan önce de top ateşi açıldığı öğrenildi. Yine Geyiksu Beldesindeki Tugaydan açılan ateş sonucu bir mermi köyün arkasına düşerken, köy yakınlarına düşen çok sayıda mermi ise patlamadı. Bu olaydan sonra, bir grup köylü, Vali Atıl Uzelgün ile görüştü. Uzelgün, ateşin PKK'lilere açıldığını ve mermilerin yanlışlıkla köye düştüğünü söyledi.⁵

CHP Genel Sekreter Yardımcısı ve Tunceli Milletvekili Sinan Yerlikaya, Karşılar köyüne yönelik havan saldırısına ilişkin yaptığı açıklamada, Azime Demir'in havan ateşi sırasında yatağında uyurken hayatını kaybettiğini ve diğerlerinin ise saldırı sırasında evlerinin alt katında bulunan ahırlara sığınmak isterken yaralandığını söyledi. Yerlikaya, köyün kasıtlı olarak bombalandığını söyledi, bombalama sırasında köyden bir gencin çok yakında bulunan karakoldaki askerlere durumu anlatması ve karakoldaki askerlerin telsizle araması üzerine havan ateşinin kesildiğini belirtti. Yerlikaya "Askerler, orada köy olduğunu çok net biliyor. Ayrıca, açılan havan ateşinin kesik kesik ve düzensiz olması köyün bilinçli olarak havan ateşine tutulduğunun bir ifadesi. Köy iki karakol arasındadır ve anayola çok yakındır. Amaç daha önceki köy boşaltmadan geriye kalan köyleri boşaltmak. Yarın çıkıp PKK yaptı diyebilirler ama ben o bölgeyi çok iyi biliyorum, orada PKK yoktur. Bombalama olayı devletin izlediği politikanın sonucu" dedi. Orman yakmalar ve gıda ambargosunun ardından şehrin giriş ve çıkışında 200

⁵ Olayı, yarı resmi Anadolu Ajansı'na dayanarak haber yapan gazeteler şöyle bildirdi: "Tunceli'nin Karşılar köyüne baskın yapmak isteyen bir grup bölücü terörist, güvenlik kuvvetlerince kurulan pusuyu fark edince, köye roket atarak kaçtı. Roketin isabet ettiği evde bulunan Esma Demirci öldü, Ali Rıza Boztaş, Nursel Boztaş ve Hatay Boztaş yaralandı. Yaralılar, Elazığ Devlet Hastanesinde tedavi altına alındı." (01.08.1997)

metrede bir arama ve kimlik kontrolü yapıldığına dikkat çeken Yerlikaya sözlerini şöyle sürdürdü: "İnsanlar akrabalarını bile gidip soramaz hale geldi. Dersim'deki köylerin dörtte üçü boşaltıldı. Bu köyü boşaltmak için daha önce askerler çok uğraştı. Fakat halk gidecek başka yerimiz yok diyerek, köyde kalmıştı. Şimdi Karşılar'ı boşaltmak için havan topuna tuttular. Halkı canından bezdirdiler."

Araştırma Hastanesinde tedavi gören ve güçlükle konuşabilen Nuriye Boztaş, Azime Demir'in Karşılar Jandarma Karakolu yetkililerinin araç vermemesi nedeni ile kan kaybından öldüğünü söyledi. Boztaş, "Saat 22.00 sıralarında saldırı oldu. Kardeşim bir kilometre uzaklıktaki karakola gidip haber vermiş. Bizleri hastaneye götürmek için de araç istemiş, ancak askerler PKK'lilerin bölgeyi sardığını ve araba veremeyeceklerini söylemiş. Dersim'den araç gelene kadar saat 01.00 olmuştu. Askerler araç verseydi Azime kurtulabilirdi" dedi.

TBMM Başkanvekili ve DYP Tunceli Milletvekili Kamer Genç, Karşılar köyüne yapılan saldırıyla ilgili yaptığı inceleme gezisinin ardından bir basın toplantısı yaptı. Tunceli'de halkın yaşadığı sıkıntıları o zamana kadar "konumu gereğince ve bazı kuruluşların da Türkiye aleyhine propaganda yapabileceği düşüncesiyle kamuoyuna duyurmadığını" dile getiren Genç, "Devlet, Tunceli konusunda sağır oldu. Cumhurbaşkanı, zirvede kim varsa herkese durumu bildirdim, çözüm istedim. Duymadılar. Telefonlarıma çıkmadılar" diye konuştu. Bölgede görev yapan askeri birliklerin alt kademelerindeki bazı kişilerin yöre halkına karşı "keyfi" uygulamalar yaptığını söyleyen Genç, sözlerini şöyle sürdürdü: "Karşılar köyüne havan topu saldırısının askeri birlikten çıktığına yüzde yüz eminim. Önceki gün orada incelemelerde bulundum. Basında bu olay çatışma diye gösterildi. Neresi çatışma? Roketatar yok, çatışma yok. Geyiksuyu'ndaki askeri birlikten atıldığı kesin. Kasıtlı atış yapıldığı kesin. Haksızca yapılan saldırının bu ölenlerin, yaralananların kanını yerde bırakmamak lazım. Suçluların bir an önce belirlenip cezasını çekmesini istiyorum." Tunceli halkının garajlarda, tek kişilik odalarda ve çok ağır koşullarda hayatta kalma mücadelesi verdiğini anlatan Genç, "1994'ten itibaren gıda ambargosu ve sınırlaması getirildi. Bir nüfusa 200 gram un veriliyor. Sebze ambargosu var. Dağdaki adamın yiyecek sıkıntısı yok ki... Sıkıntısı olan halk. İkinci bir ekmek izni verilmiyor. Elazığ, Bingöl ve Erzurum'da ambargo yok. Üstelik evinde oturan insan havan ateşiyle ölüyor" dedi.

Vali Atıl Uzelgün, 31 Temmuzda Merkeze bağlı Karşılar köyünün bombalanmasıyla ilgili olarak, havan atışlarının bölgede tespit edilen PKK'lilere yönelik yapıldığını,

ancak iki havan topunun hedef şaşıarak köye düştüğünü söyledi. Vali Uzelgün, olayda kasıt olmadığını, ilk etapta 21 aileye 1 milyar 671 milyon lira para yardımı yapıldığını söyledi. Olaydan sonra adli ve idari soruşturma başlatıldığını belirten Vali Uzelgün, bir yarıbayın köyde konuyla ilgili teknik inceleme yaptığını ifade etti. Uzelgün, "Olay sırasında örgütün telsiz konuşmalarından Karşılar köyü civarında PKK'li grup olduğu anlaşıldı. Yer tespitinin ardından teröristlerin üstüne havan topuyla ateş açıldı. Ancak iki mermi hedef şaşıarak Karşılar köyüne düştü. Esmâ Demir öldü, Ali Rıza, Nursel ve Hatay Boztaş adlı vatandaşlarımız da yaralandı. Havan atışlarından sonra bölgede bulunduğu tespit edilen iki PKK'li ölmüştür" diye konuştu.

CHP Genel Sekreter Yardımcısı Sinan Yerlikaya, "Vatandaş, gece yatağına yattığında Türk ordusunun havanıyla karşı karşıya kalırsa, devlete nasıl güvensin?" dedi. Tunceli'nin Karşılar köyüne düşen havan mermisi ile ilgili araştırma yapmak üzere bölgeye giden CHP heyetinde yer alan Sivas Milletvekili Mahmut Işık da, Tunceli'de "halkın patlama noktasında olduğunu" belirtti. Yerlikaya, düzenlediği basın toplantısında, 1994 yılında Tunceli'de 50'ye yakın köyün askerler tarafından yakıldığına dikkat çekerek, "Tunceli'nin köylerinin dörtte üçü boşaltılmış durumda. Bütün köy okulları, sağlık ocakları kapalı" dedi. Yerlikaya, "terörle mücadelede yüzde 90 oranında masum halkın zarar gördüğünü" söyledi. Işık, gezi sırasında zaman zaman "güvenlik" gerekçesi ile engellendiklerini, bombanın düştüğü Karşılar köyüne gitmelerine izin verilmediğini belirterek "Buna karşın oraya hiçbir koruma almadan gittik ve gerçekleri yerinde gördük" dedi. Işık, iki gün süren geziye ilişkin gözlemlerini şöyle aktardı:

- Bombanın düştüğü Karşılar köyü halkı terörden son derece rahatsız. Üç köy yolu var. Üçü de yasak olduğu için kullanıma kapalı. Köylü meraya hayvanlarını çıkaramıyor. Çevre köyler de boşalmış ve bu köye gelmişler.

- Atılan bomba ile köylüler iyice mağdur olmuşlar. 10 gün önce atılan bir bomba köyün hemen yanına düşmüş. Bu bombalar ise köyün tam ortasına düşmüş. Olayda bir kasıtlı şüphesi var, ancak bomba düşüncesi hemen karakola haber vermişler. Bombalama durmuş. O nedenle bir kaza olduğu izlenimi var. Yine de olayda kasıt varsa sorumlular bulunmalı.

Olağanüstü Hal Bölgesi ve "mücavir" illerde sistematik olarak uygulanan gıda ambargosu, Tunceli'de de yaygın olarak uygulandı. İl merkezinde Ekim 1994'ten başlayarak uygulamaya konulan gıda ambargosu, 1995 yılından itibaren tüm ilçe ve köyleri kapsamıştı. Tunceli'de köylüler, kendi ürünlerini bile denetim altında tüketti. Valilik un değirmenlerini kapattırdı. Belediye Başkanı Mazlum Arslan, il merkezinde

değirmen kurduğunu, ancak öğütülen unların karakola götürüldüğünü ve küçük parçalar halinde köylere götürülebildiğini belirtti. Un, makarna gibi yiyeceklerin yanısıra, aspirin dahil ilaçlar da valilik tarafından yasak kapsamına alındı. Buna karşın, alkolü içkiler ve tütün ürünleri dahil olmak üzere lüks tüketim malzemelerine ambargo uygulanmadı. Ağustos ayında Tunceli'ye giden CHP heyetinde bulunan milletvekili Mahmut Işık, "Yollarda yapılan aramalarda, insanların bir evden diğerine gitmesinde, köylerin içine giriş çıkışta bile sıkıntılar var. Halk patlama noktasına gelmiş. Bize göre lüzumsuz görünen bu baskılar azaltılmalı ya da kaldırılmalıdır. Halk canından bezmiş. Evlerine yiyecek götüremiyorlar. Hatta gittiğimizde köylü bizden şeker istedi. Ambargo, bir baskı unsuru olarak çok gereksiz biçimde kullanılıyor. Bu ambargo hiç zaman yitirilmeden kaldırılmalı" şeklinde konuştu.

Ambargo, daha çok bir cezalandırma uygulaması olarak kullanıldı. Pertek ilçesi Dorutay (Zeve) köyüne, daha önce ambargo çerçevesinde verilen gıda maddeleri Temmuz ayı boyunca verilmedi. Açlıkla karşı karşıya kalan köylüler, Pertek Kaymakamı Ahmet Ümit'le görüştikten sonra, yiyecekler tekrar verilmeye başlandı. Kaymakam Ümit, Pertek Jandarma Tabur Komutanı ile telefonla görüşerek, gıda maddelerinin verilmesini istedi. Bunun üzerine Pertek Jandarma Karakoluna giden köylülere, aile başına 15 kilogram un ve 2 kilogram şeker verildi.

Sinan Yerlikaya, Kasım ayında yaptığı açıklamada Tunceli'ye gıda ambargosu uygulamasının sürdüğünü, ancak sadece Alevi ve Kürt yurttaşlarla, koruculuğu kabul etmeyenlerin bu uygulamaya maruz kaldıklarını bildirdi. Ovacık, Hozat, Mazgirt ve Pertek'in bir kısmındaki Alevi ve Kürt vatandaşlarla, koruculuğu kabul etmeyenlere gıda ambargosu uygulandığını tespit ettiğini söyleyen Yerlikaya "Çemişgezek'te ve Pertek'in Sünni vatandaşların yaşadığı kısım üzerinde ambargo yok" diye konuştu. Yerlikaya, Hozat ve Ovacık çevresinde geceleri havan ve top atışları yapıldığını anlatarak bu uygulamanın yanlış sonuçlar verdiğini belirtti. Yerlikaya, şunları söyledi: "Hozat ve Ovacık çevresinde geceleri teröristi caydırıcı amaçlı top ve havan atışları yapılıyor. Orman yangınlarının bir kısmı bu nedenle çıkıyor. Çocuklarda psikolojik rahatsızlıklar başlamış. Tedirginlik ve rahatsızlık içindeki çocuklar geceleri uyuyamıyor, sabaha kadar ağlıyorlar. Yani Tunceli'nin bugünkü hali anlatılacak gibi değil." Tunceli'deki köylerin yarısından fazlasının boşaltıldığını, il ve ilçe merkezleri dışındaki tüm okulların kapalı olduğunu, sağlık ocaklarının ise boş olduğunu belirten Yerlikaya, kentte hiçbir hastalığa karşı aşı bulunmadığını söyledi.

Tunceli'deki ambargo uygulaması ile ilgili olarak Vali Atıl Uzelgün, ambargonun 1994 yılından bu yana devam ettiğini kabul ederek, ambargonun PKK'nin kırsal bölgede geçirmek amacıyla gıda depoladığı için devam ettirildiğini ve gıda kontrolüyle PKK'nin lojistik desteğinin yüzde 90 oranında kesildiğini ileri sürdü. Vali Uzelgün, gıda kontrolünün köylüye herhangi bir zarar vermediğini, köylünün ihtiyacı kadar gıdayı belli aralıklarla aldığını ve hiçbir vatandaşın mağdur edilmediğini iddia etti.

Yol denetim uygulamaları da bir baskı yöntemi özelliği sergiledi. Tunceli il merkezine kadar 6 ayrı yerde bulunan, ayrıca ilçelere giden yollarda ve ilçe merkezlerine girişte bulunan arama noktalarına Haziran ayında bir yenisi daha eklendi. Pertek yol ayrımına konan askeri arama noktası ile ambargo koşulları iyice ağırlaştırıldı. Ayrıca, ilçelere giriş çıkış saatlerinin de öne alındığı bildirildi. Nazımiye, Ovacık ve Pülümür ilçelerine öğlen saatinden sonra giriş-çıkış yasaklandı. Pertek ilçe girişine ise, sürgülü demir kapı yerleştirildi.

Tornova ile Ovacık ilçeleri arasında yapılan konvoy uygulamasının Ağustos ve Eylül aylarında Ovacık il merkezi arasında da uygulanmaya başlanması ve yollardaki askeri kontroller nedeniyle 58 kilometrelik yolculuğun 7 saat sürmesine şoförler tepki gösterdi. Ovacık çıkışındaki benzinlikte uzun süre kendilerini il merkezine götürecek olan askeri konvoyu beklemek zorunda kalan şoförler ve yolcular, 6 Eylül günü Kaymakam ve Ovacık Jandarma Komutanı ile görüştüler. Görüşmede Komutanın, "Konvoyun daha düzenli gitmesini sağlayacağım. Keyfi gecikmelere izin vermeyeceğim" dediğini belirten şoförler, bir gün sonra da kontak kapatma eylemlerini devam ettirerek, il merkezine yolcu götürmedi. Ertesi gün eyleme son veren ve sefere başlayan şoförler, yine konvoy eşliğinde gittiklerini söyleyerek, "Saat 10.00'da konvoyla yola çıktık ve saat 14.30'da Dersim'e vardık. Yolcular çok fazlaydı ve sadece 22 yolcunun kayıt işlemleri bir buçuk saat sürdü" dediler.

Ovacık'ta halkın tepkisi nedeniyle konvoy uygulamasını kaldıran askerler, 10 Kasımdan itibaren, halkın hayvansal gıda maddelerini il merkezine götürmelerini de yasakladı. İlçe sakinlerinin et, peynir, tereyağı, bal vb. hayvansal gıda maddelerini il merkezine götürmeleri de yasaklandı. 10 Kasım'da il merkezine gitmek isteyen araçlar ilçe çıkışındaki benzinlikte askeri kontrol noktasında durduruldu. Seyahat edenlerin isimlerini kaydeden askerler, yolcuların yanlarında götürdükleri hayvansal maddelerini bırakmalarını istedi. Ovacık Belediye Başkanı Musa Yerlikaya, bölgede operasyonlar yapıldığı ve yasağın bu nedenle getirildiği şeklinde halka bilgiler verildiğini belirterek, "Halk mağdur durumda.

Daha önce bir çok yere başvurduk. Artık başvuracak yer de kalmadı" diye konuştu.

Tunceli'de yaşanan açlığa karşı büyük kentlerdeki Tuncelilerin topladığı yardımların dağıtılması da engellemelerle karşılandı. Örneğin, Aralık ayında, Ankara'dan topladıkları yardımların bir kısmını Elazığ'da dağıtan ve daha sonra Tunceli'ye geçen Tunceliler Derneği Heyetinin Ovacık'a girmesine, "güvenlik" gerekçesiyle izin verilmedi.

Olağanüstü Hal Bölgesi ve "mücavir" illerde sistematik olarak yapılan bir uygulama da, ormanların yakılması ve kaçak ağaç kesimi oldu. Kutuderesi Vadisi, Munzur Milli Park Vadisi ile Geyik Suyu bölgelerinde sık sık orman yangınları çıkartıldı. Askeri operasyonlar öncesinde veya sonrasında, askeri birlikler ya da özel timler tarafından köylerin çevrelerinde de düzenli olarak yangın çıkartıldı. Tunceli Sendikalar Platformunun Temmuz ayında Başbakan Mesut Yılmaz'a sunduğu raporda "Gün olmuyor ki Tunceli'deki herhangi orman havzasında yangın haberi gelsin. Başka illerimizde milli servet sayılan ormanlarda yangın çıktığında toplu seferberlik ilan ediyoruz. Yerine ağaç dikmek için kampanyalar başlatıyoruz. Ama Tunceli'de orman yangınlarının söndürülmesi için hiçbir çaba harcanmadığı gibi; söndürmeye gidenler tutuklanabiliyor" denildi.

Temmuz ayında Kutuderesi Vadisindeki alanlar, savaş uçakları tarafından bombalanarak yakıldı. Erdemli Tugayı Komutanı, ormanları can güvenlikleri için yaktıklarını söyledi. Tunceli Belediye Başkanı Mazlum Arslan, ANAP İl Başkanı Hüseyin Kıran, CHP İl Başkanı Ali Hıdır Kulu ve DYP İl Başkanı Veli Yeşil'den oluşan heyet, yangınlar üzerine, Vali Atıl Uzelgün'ün de bulunduğu Erdemli Tugayında, Komutanla bir görüşme gerçekleştirdiler. Heyet adına konuşan ANAP İl Başkanının, "yangının kimler tarafından çıkartıldığı ve neden söndürülmediğini" sorması üzerine Erdemli Tugay Komutanı, "Biz ormanların kesilmesi için orman işletmesine yazı göndermiştik, orman işletmesi bunun gereklerini yerine getirmeyince, bizde kendi güvenliğimiz için gerekli olan bölgeleri yakıyoruz" dedi.

Askeri ve siyasi yetkililer, 1997 yılında ormanların kesilmesi yönünde karar aldı. Mayıs ayında Ovacık'ta Vali Atıl Uzelgün, İl Jandarma Alay Komutanı, Orman İşletme Müdürü, Ovacık Belediye Başkanı Musa Yerlikaya ve 13 köyün muhtarının katıldığı bir toplantı düzenlendi. Toplantıda Kazıkışağı, Otlubahçe, Isıtma, Hüllükuşağı, Tatuşağı, Çakmaklı, Öveçler (Kerdiz) ve Elgazi'nin de aralarında bulunduğu 20 dolayında köyün çevresindeki ormanların kesilmesi kararı alındı. Kesim işinin köylüler tarafından yapılması ve bu amaçla valilik bütçesinden her köye kesim işinde kullanılmak üzere bir

hızır verilmesi de kararlaştırıldı. Toplantıda alınan karara rağmen, Çakmaklı Köyü dışındaki diğer köylerin sakinlerinin itiraz etmesi sonucu kesim işlemi gerçekleşmedi. Diyarbakır ve Mardin'den 100 dolayında korucu ile Erzincan'dan MHP'li oldukları belirtilen çok sayıda kişi askeri yetkililer tarafından ilçeye getirildi. Korucu ve MHP'liler, Haziran ayının sonlarından itibaren ilçeye bağlı Burnak köyü çevresindeki ormanları askeri birliklerin koruması altında kesmeye başladı. Kesilen ağaçlar yine, askeri araçlarla ilçe merkezinde istiflendi. Ormanlarının kesilmesine karşı çıkan Burnak köylüleri, 5 Temmuzda İHD Elazığ Şubesine başvurdu. Köylüler başvurularında, ormanlık alanın kendilerinin karşı çıkmasına rağmen kesildiğini vurgulayarak, "Köyümüz orman köyüdür. Ormanlarımız kesilirse mağdur duruma düşeriz. Derneğin kesimin durdurulması için girişimlerde bulunmasını istiyoruz" dedi. Planlanan kesim işleminin tam olarak gerçekleştirilememesi üzerine, Haziran ayının ortalarından itibaren Ovacık başta olmak üzere, bir çok ilçe ile il merkezi çevresinde ormanlık alanlar askeri birlikler tarafından yakılmaya başlandı. Temmuz ayında, il merkezine bağlı Pülük ve Düzlüktepe köyleri çevresi, Pülümür ilçesi Balpayam mevkii, Kutu Deresi, Gökçek Köyü Gevrek mezarası çevresi, Roj deresi, Mirik mezarası, Kırmızıdağ çevresi, Gömemiş ve Marçık köyleri çevresi, Bordağları, Munzur Vadisi Gözeli bölgesi ve Fırtına Veli Çeşmesi mıntıkası, Nazımiye ilçesi Kıl Deresi mevkii ve Haydaran dağı, Hazat ilçesine bağlı Geyiksu beldesi çevresindeki ormanlık alanlar askeri birlikler tarafından yakıldı.

Eylül ayında bir açıklama yapan Tunceli milletvekili Orhan Veli Yıldırım, Pülümür'de yol kenarındaki ormanların bir taşeron tarafından kesildiğini belirterek, "Halkın, yüzyıllardır bakımını yaptığı, ektiği, yetişmesi için emek verdiği ormanların bir başkası tarafından kesilmesine izin veriliyor. Üstelik koruma da veriliyor. Ama köylüye bırakın korumayı, ormana gitmesine bile izin verilmiyor" dedi.

Tunceli'deki orman yangınlarıyla ilgili eleştirileri yanıtlayan Vali Atıl Uzelgün, yangınların tank atışları sonucunda meydana geldiğini, ancak bu yangınların kısa süre içinde askeri birlikler tarafından söndürüldüğünü ileri sürdü.

Türkiye'nin başka yerlerinde çıkan orman yangınlarının uyandırdığı kamuoyunda duyarlılık, Tunceli için de geçerli olmadı. Çevre tahribatına müdahale amacıyla bir araya gelen çevreci gruplar ve insan hakları kuruluşları ise, engellemeye karşılaştı. "Munzur Vadisinde Barış Çiçekleri Açsın: Ekolojik Tahribata Tanıklık" heyeti, Tuncelililer Kültür ve Dayanışma Derneği, kapatılan Yeşiller Partisi Genel Başkanı Bilge Contepe, Almanya

Birleşik 90 Yeşiller Partisi Berlin Eyalet Milletvekili İsmail Hakkı Coşkun, İstanbul Yeşillerinden Ender Eren, İHD Genel Merkezi'nden Nimet Tanrıku, İstanbul Sosyal Ekoloji Grubu'ndan Emel Değirmenci ve Ekolojik Eylem Grubundan Deniz Duman ile bazı gazetecilerden oluştu. Heyet tarafından yapılan çağrıda, "13 yıldır süren savaşın etkisi ile köylerin yakıldığı, yüz binlerce insanın göç ettiği, milyonlarca insanın aç, eğitimsiz ve işsiz kaldığı" belirtilerek, "İnsanın doğal yaşamının önemli bir bileşeni olan çevre, bu savaşla birlikte giderilemez boyutlarda tahrip ediliyor, yok ediliyor" denildi. Savaşın getirdiği çevre tahribatının en yoğun, en çarpıcı örneklerinden birinin de Türkiye'nin Milli Parkı olan Munzur Vadisinde yaşandığı belirtilen çağrıda, "Türkiye'de saptanan 3.000 endemik bitki türünden 1.860 kadarı Doğu ve Güneydoğuda bulunmaktaydı. 42.800 hektarlık bir alanı kapsayan Munzur Vadisi'nde savaş öncesi meşe ormanları, binlerce çiçek ve bitki türünün yanı sıra, ceylan, geyik, mavi tilki, tavşan, keklik ve yüzlerce kuş, bir o kadar da sürünge yaşıyordu. Ekolojistlerin bir 'flora-fauna' harikası olarak niteledikleri vadide, yalnızca bitki örtüsü ve hayvan yaşamı değil, ikinci zamandan günümüze ulaşmış renkleri, açık mordan kırmızıya inanılmaz bir skala yansıtan kalkerleriyle oluşan Munzur Dağları dünyaca biliniyor" denildi. Tüm bu doğa güzelliklerinin "Terörle Mücadele" adı altında bombalandığı ve verimli topraklardan geriye mayınların süslediği dağların kaldığı vurgulanan çağrı metninde, "Ovacık Munzur Vadisi Milli Parkına ulusal ve uluslararası doğa ve insan hakları savunucularıyla birlikte ekolojik tahribata yapacağımız tanıklığın barışa bir şans getireceği inancındayız" denildi.

Ekolojik Tahribata Tanıklık Heyetinin Tunceli'ye girmesi, Olağanüstü Hal Yasasının 11. maddesi uyarınca "bölgede sağlanan huzur ortamına olumsuz etkide bulunacağı" ve "bölgede süren operasyonlar" iddiasıyla yasaklandı. 24 Eylülde İstanbul'dan yola çıkan heyet, Bolu'ya ulaştığında İstanbul Valiliğinin gönderdiği tebligatla heyetin Tunceli'ye girişinin yasaklandığı bildirildi. 25 Eylülde Elazığ il sınırlarına giriş yapan heyet, Emniyet Müdürlüğü ve valiliğin emriyle, yoğun polis önlemleri ve kimlik kontrollerinden sonra şehrin içine sokulmadan Tunceli yoluna devam etmek zorunda bırakıldı. Heyet, Tunceli il sınırında ise, polis ve jandarma barikatıyla karşılaştı. Heyet üyeleriyle görüşen Jandarma Komutanı, heyetin Tunceli'ye sokulmaması yönünde emir aldığını belirterek, giriş izni vermedi. Heyet üyelerinin, Jandarma Komutanına "Bizim tek amacımız yanan ormanları incelemek. Sadece ağaç dikeceğiz. Ağaç dikmek hiçbir ülkede, hiçbir yasada suç sayılamaz" demesine rağmen, Jandarma Komutanı, geçiş izni vermedi. Asker ve polislerin, Dersim ve

Elazığ sınırında bulunan Peri Suyu Köprüsünün Tunceli tarafındaki heyet üyelerinin, köprü'nün diğer tarafına geçmesini istemeleri üzerine heyetkiler, "Barış ağacını dikmeden dönmeyeceğiz" dediler. Heyette yer alanlar Dersim il sınırına elleriyle kazdıkları çukura bir çınar ağacı dikip barış dileklerinde bulunarak, ağaca iplik bağladılar. Ağacın başında konuşma yapan heyet üyeleri "bu ağaçla birlikte bu coğrafyada barışın boy vermesini istediklerini" belirterek, İçişleri Bakanlığı ve Olağanüstü Hal Bölge Valisinin tavrını protesto ettiler. Heyet üyeleri, ağacı diktikten sonra ellerindeki çiçekleri Peri Suyu Deresine atarak il sınırından uzaklaştılar.

Tunceli köylüleri, yayla yasağından da etkilendi. Haziran ayında İHD Elazığ Şubesine başvuran Pertek Geçityaka köylüleri, jandarma binbaşısı tarafından uygulanan yayla yasağı nedeniyle hayvanlarını yaylalara çıkaramadıklarını ve sıcaklar nedeniyle hayvanların hastalığa yakalanma tehdidi altında olduğunu söylediler. İHD Elazığ Şube Başkanı Cafer Demir, dernek binasına gelen köylülerin yayla yasağında çift standart uygulandığını anlattığını ve bazı kişilerin yaylaya çıkmasına izin verildiğini söylediğini aktardı.

Ağustos ayında ise, askeri birlikler, Burnak köyündeki meyve bahçelerini ateşe verdiler. Ovacık ilçesi kırsal alanında 30 Ağustos günü gerillalarla askeri birlikler arasında yaşanan çatışma üzerine olay bölgesine giden bir tank mayına çarptı. Mayının infilak etmesi sonucu tank tahrip olurken, askerler aynı bölgede yer alan Burnak köyüne baskın düzenledi. Köylüleri köyün dışında toplayan askerler, daha sonra köylülerin ot ve meyve bahçelerini ateşe verdi. Evlerinin kapı ve pencerelerini de kıran askerler köyden ayrıldıktan sonra köylüler TBMM İnsan Hakları Komisyonuna başvuru yaptı. Yapılan baskın sırasında yaşananları tüm ayrıntılarıyla anlatan köylüler, "Olayda hiçbir kusurumuz yok" dedi. Başvurularında, "Kırılan kapı ve pencerelerden içeri köpek ve kediler girerek evlerimizde bulunan peynir, yağ, bal benzeri gıda maddelerini yemiş" diyen köylüler, olaydan dolayı artık güvencelerinin kalmadığını belirtti. Çocuklarının zarar görmesinden kaygılandıklarını, asker baskısı nedeniyle can güvenliklerinin kalmadığı dolayısıyla başka bir yere yerleştirmelerini istediler. Olaydan mağdur duruma düştüklerine dikkat çeken köylüler "Aksi halde her zaman bu korkunç olayları yaşayacağız" diyerek tedirginliklerini dile getirdiler. Burnak köylüleri, konunun ilgili makamlara iletilerek, köklü bir çözümün bulunması talebinde de bulundular.

Karşılar köyüne yapılan saldırının ardından Tunceli'deki olağanüstü hal uygulamaları ve baskılara yönelik tartışma ve girişimler arttı. Ağustos ayında Tunceli'de yaptıkları incelemeden sonra açıklama yapan Tunceli

Milletvekili Orhan Veli Yıldırım "Orada yönetim harita üzerinde insanları kamplara bölmüş. Harita üzerinde kırmızı nokta ile düşman köy, yeşil noktayla dost köy ve başka bir renk ile de ortada köy diye köyleri ayırmışlar. Yine aynı şekilde dost, düşman ve ortada diye köyler işaretlenmiş. Dost aşiretler dedikleri bir süre sonra kanunsuz işlere girer. Nitekim bunları Urfa'da Bucak, Hakkâri'de Zeydan aşiretlerinde gördük" dedi. Bu tür uygulamaların bölge insanını devletten koparacağını belirten Yıldırım, "Susurluk olayının ardından da gördük. Bunlar rejim ve demokrasiye zarara uğrattır" dedi. Karşılar köylülerine göç etmeleri için daha önce baskı yapıldığını kaydeden Yıldırım, "Kanaatimiz, bu olay, yine köylüleri korkutmak için. Ancak bu kez doz biraz kaçmıştır ve havan mermisi köyün ortasına düşmüştür" dedi. Yıldırım Tunceli'de altı tugay komutanlığı olmasına karşın "güvenlik" gerekçesiyle bütün yolların kapalı olduğunu, Köy Hizmetleri gibi kuruluşların hizmet götüremediğini belirtti.

Tunceli'de baskılar zaman zaman paramiliter nitelik de kazandı. Mayıs ayında kimliği belirsiz kişilerce "Ya sev, ya terk et" (MHP'nin sloganı) başlıklı tehdit mektupları dağıtıldı. Sinan Yerlikaya, milletvekili olduğu dönemde bazı MİT elemanları ve polislerin Tunceli'de gençleri uyuşturucuya alıştırdığına ilişkin bilgilerin kendisine ulaştığını belirtti. CHP Tunceli Milletvekili Orhan Veli Yıldırım ise, "70 bin güvenlik görevlisinin bulunduğu, 60 bin nüfuslu Dersim'de eğer gençler uyuşturucu kullanıyorsa, bu devlet güçlerinin göz yumduğunu gösterir" dedi.

Nisan ayında Tunceli'de incelemelerde bulunan Alman Birlik 90/Yeşiller Partisi Köln Belediye Meclisi üyesi Şengül Şenol ise, Tunceli'yi "açık bir hapisane"ye benzetti. Köln'de düzenlediği basın toplantısında gözlemlerini aktaran Şenol, kolluk güçlerinin sayısının il nüfusundan fazla olduğu Tunceli'de, operasyonların devam ettiğini, köylerin ve ormanların bombalandığını, köprülerin havaya uçurulduğunu söyledi. "JITEM'in provokasyonlarının da sürdürüldüğünü" belirten Şenol, bu birimin "Ovacık Belediye Başkanı Musa Yerlikaya ve Dersim Belediye Başkanı Mazlum Arslan ile demokratik kitle örgütleri yöneticilerini göç etmeleri için tehdit ettiğini, bunların evlerine PKK ve ERNK adına düzenlenmiş sahte bildiriler gönderdiğini" söyledi. "Halk koruculuğu reddettiği için yakıp yıkılan köylere Türk Kızılai' tarafından hiçbir yardımın yapılmadığını" da aktaran Şenol, "Devlet Dersim'i haritadan silmek istiyor" dedi.

Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Selman Yeşilgöz ise, Ağustos ayında yaptığı açıklamada, Tunceli'de halka yönelik baskıları şöyle tanımladı: "İşte adına 'alan hakimiyeti stratejisi' ya da 'Düşük

yoğunluklu çatışma' dedikleri budur. Bu stratejilerin gereği ise katliamlar, kayıplar, işkenceler, muhalefet odaklarının susturulması, gazeteci, yazar ve sanatçıların tutuklanması, sayısız kovuşturma açılmasıdır."

Tunceli'deki orman ve köy yakma olaylarını ve mülki amirlerin keyfi tutumlarını ilgili kurumlara ileterek çözüm aramak amacıyla Haziran ayında Ankara'ya giden Tunceli Sendikalar Platformu temsilcileri, başta Başbakan Mesut Yılmaz olmak üzere birçok yetkiliyle görüştü. Temsilciler, "Sorunlarımız çok. Bölgede ormanlar, boşaltılan köyler yakılıyor. Bu uygulamaların yeni göçleri dayatacağı endişesini yaşıyoruz. Vali, emniyet müdürleri, mülki amirlerin keyfi uygulamaları had safhaya ulaştı" dediler. 22 Haziran günü ANAP, DSP ve DTP Tunceli il başkanları ile birlikte Başbakan Mesut Yılmaz'ı ziyaret eden platform temsilcileri, Yılmaz'a sorunlarını içeren bir dosya sundular. Temsilciler, görüşme sırasında Başbakan Yılmaz'ın Mehmet Keçeciler'i arayarak, kendisine aktarılan sorunların çözülmesini istediğini bildirdiler. Tunceli Sendikalar Platformu tarafından yapılan açıklamada, platformun üzerine düşen görevi yerine getirmeye hazır olduğu belirtilerek, ancak kendilerine potansiyel suçlu gözüyle bakılması eleştirildi. Açıklamada şöyle denildi: "...Ülkenin krize girdiği dönemlerde demokratik kitle örgütlerinin devreye girerek demokrasiden yana tavır almasının üzerinden uzun zaman geçmemiştir. Ama hiçbir yetkili kişi ya da kurul bu inisiyatife örgüt gözü ile bakmadı. İlimizde durum bunun tam tersidir. Bölge insanına kuşkucu, potansiyel suçlu gözüyle bakılmaktadır. Bundan dolayı her demokratik talep arkasında mutlak suretle bir örgüt aranmaktadır. Örneğin öğretim yılı başında ekonomik durumu iyi olmayan öğrencilere üniversiteye hazırlık kursunu ücretsiz vermek için yetkililerden yer talep etmemize rağmen bu talebimiz kabul edilmedi."

İ) Olağanüstü Hal Kapsamından Çıkarılan İller

1996 yılında Mardin'in ardından 1997 yılında da Batman, Bingöl ve Bitlis Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamından çıkartıldı. Olağanüstü Hal uygulamasının Batman, Bingöl ve Bitlis illerinde kaldırılması, TBMM Genel Kurulu'nda bütün partilerin oybirliği ile 2 Ekimde kabul edildi. İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, kademeli olarak, uygulamanın tüm illerde kaldırılmasının hedeflendiğini bildirdi. RP'nin uygulamanın tüm illerde kaldırılmasına ilişkin önergesi işleme konulmadı.

ANAP-DSP-DTP koalisyonu, Temmuz ayında göreve gelmelerinden itibaren, olağanüstü hal uygulamasını kaldıracaklarını sık sık açıklamışlardı. MGK'nin Eylül

ayındaki toplantısında bu öneri gündeme getirildi. Kuvvet Komutanları ise, olağanüstü halin üç aşamalı olarak kaldırılmasını önerdiler ve bu öneri benimsendi.

Bölge kapsamından çıkartılan iller, Bölge Valisinin tavsiyesi ve Bakanlar Kurulunun kararıyla "mücvir il" kapsamına alındı. Böylece, bu illerde olağanüstü hal uygulamaları sürdü ve Meclisin bu illerdeki uygulama konusunda biçimsel bir denetimi de kalmamış oldu. Batman, Bitlis ve Bingöl'de olağanüstü halin kaldırılması MGK'de kararlaştırıldıktan sonra TBMM'de yapılan görüşmelerde, Ağustos 1996'da İl İdaresi ve 'Terörle Mücadele' yasalarında yapılan değişiklikler nedeniyle ve köy korucuları ile ilgili düzenlemelerin Olağanüstü Hal Yasası kapsamında olmaması nedeniyle, bu illerin kapsamdan çıkartılmasının "sakınca yaratmayacağı" açıklandı. Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit, aynı gerekçeyle, olağanüstü halin bütün illerde kaldırılmasından yana olduklarını açıkladı. Ancak olağanüstü halin neden tamamen kaldırılmadığını açıklamadı.

Necati Bilican'ın Emniyet Genel Müdürü olarak atanmasının ardından Eylül ayında Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine atanan Aydın Arslan, Olağanüstü halin tamamen kaldırılması halinde, yalnızca köy boşaltma ve sürgün uygulamalarının sona ereceğini (mücvir il statüsünde bile olmayan illerde de köy boşaltmalar 1997 yılında sürdü) ve denetimsiz gözaltı süresinin dört güne ineceğini söyledi.

Mardin

1996 yılında olağanüstü hal kapsamından çıkarılan Mardin, "mücvir" il kapsamına alındı. Bakanlar Kurulunun tasarrufunda olan bu uygulama, Mardin'de yaşayanlar açısından pratik bir değişiklik getirmedi. 1997 yılında da, Mardin'de "olağanüstü hal uygulamaları" olarak görülen ihlaller ve kısıtlamalar, önemli bir değişim olmaksızın yaşandı; hak ihlalleri sürdü. İhlalciler yargılanmadı.

İHD Mardin Şube Başkanı Cemil Aydoğan "OHAL'in kaldırılmasından sonra derneğimize başvurular daha da arttı ve derneğimiz kapatıldı" dedi. Mardin'de yaşananları, karar öncesi ve sonrasını şu cümlelerle özetlendi: "Saat 16.00'dan sonra ölümcül hastası olsa, köyden çıkmaya izin vermezler. Daha önce de aynı yasak vardı."

Mardin'de yargısız infaz, kayıp ve işkence olayları sürdü. Operasyonlar sırasında ya da çatışmalar sonrasında gözaltına alınan köylüler, haftalarca kaybedildi. Örneğin 2 Temmuz günü Derik'e bağlı Hisaraltı (Rebet) köyüne yapılan baskın sırasında gözaltına alınan 27 köylüden uzun süre haber alınmadı. Köylülerin, Merkez Jandarma Komando Karakolunda

alıkonduğu ve operasyonlar sırasında yer gösterme amacıyla kullanıldıkları öğrenildi. 27 kişiden 9 kişi daha uzun süre kaybedildi; bu kişiler, 14 Temmuz günü serbest bırakıldılar.

Ocak ayında Murat Akman adlı bir genç, Savur'da evine yapılan baskın sonucunda öldürüldü. Şubat ayında Mazıdağı ilçesinde Hasibe Daralan adlı kadın; Mart ayında, Savur ilçesinde Harice Güler adlı kadın; Temmuz ayında da, Kızıltepe ilçesinde Zehra Değer adlı kadın "dur ihtarına uymadıkları" gerekçesiyle öldürüldüler. 4 Ağustos tarihinde iki korucunun ölümünden sorumlu tutulan 5 kişi, jandarma tarafından gözaltına alındı. Derik Jandarma Komutanlığına götürülen 5 kişi, korucularca karakolun bahçesinde tarandı. Olayda 3 kişi öldü, 1 asker ve 3 sivil yaralandı. 10 Ağustos günü Yalın (Mansuri) beldesine bağlı Zınaraysefa köyünde oturan Mehmet Aydın, köyüne dönerken korucularca taranarak öldürüldü. Kasım ayında ise, Nusaybin ilçesinde Züher Bilgiç (13) ile Sibel Oğraş ve Ahmet Demir, bulundukları eve panzerlerden açılan ateş sonucunda öldürüldüler. Olay sırasında pek çok ev tahrip oldu. Yerleşim merkezlerine yapılan top atışları da sürdü. Kızıltepe'de Muhittin Uçar adlı köylü, 2 Nisanda askeri birliklerin yaptığı top atışı sonucu yaralandı. Nusaybin'de Hasan Baytur (12), 28 Ekim günü askerler tarafından üzerine ateş açılması sonucu yaralandı (bkz. "Yargısız İnfaz").

Mardin'deki şiddet ortamında pek çok kişinin yaşamı tehdit altındaydı. Nusaybin'de çıkan bir çatışmada arada kalan Kadir Baykuş (12) adlı çocuk ağır yaralandı. Mehmet Şerif Özçelik (12) adlı bir çocuk, Kızıltepe'de 23 Nisan günü, caddeden hızla geçen bir panzerin altında kalarak öldü. Yetkililer, olayın kaza sonucu gerçekleştiğini söylediler; soruşturma açılmadı. Nusaybin'de ise, Bilal Alanca (5) adlı çocuk, 10 Kasım günü bir polis memurunun açtığı ateş sonucu yaşamını kaybetti.

Temmuz ayında, Derik ilçesi Bıra köyünde korucular halka ateş açtı. Korucuların Mesnet Azar isimli kadını silah dipçisiyle dövmeleri sonucu hamile kadının çocuğunu düşürdüğü bildirildi. 13 Temmuz günü Savur ilçesi Şute köyünde Hasan Filiz'in (55), askerlerin aracını kullanmasına karşı çıktığı için gözaltına alındığı ve işkence gördüğü bildirildi.

Ocak ayından başlayarak Mardin'de en az 12 köyün sakinlerinin tarla ve bağlarının bakımını yapmasına izin verilmedi. İl merkezine bağlı ve 1993 yılında koruculuktan istifa ettikleri için boşaltılan Elmahahçe, Bağyaka, Serenli, Durusu, Köprülü, Yazılı, Taşlık, Kırkdirek, Yalacık, Işıkyakar, Hündülüya ve Erden köylerinin sakinleri, tarla ve bağlarının bakımını yapmak için il valisine başvurular. Vali, köylülerin istemlerini

kabul ederek tugay komutanı ile görüştü. Ancak tugay komutanı, köylülerin köylere girişine izin vermedi. Uygulama, Mardin'in pek çok köyünde de yapıldı. 4 Mart'ta ise, Derik ilçesinde bahçelerinin bakımı için

bahçeye giden Hasan (15) ve Hicran Balta (13) adlı iki çocuğun, jandarma tarafından tartaklanarak geri gönderildiği bildirildi. Köylüler, Ekim ayında da bahçelere rasgele ateş açıldığını bildirdiler.

Fehmi Ayanoglu (RP İl Başkanı): "Olağanüstü halin kalktığını kabul etmiyoruz. Askerler hâlâ devrede. Bir süre önce, Şenyurt ilçesine taziye gittiğimizde askerlerin devrede olduğunu gördük; giriş çıkışlarda arama ve kimlik kontrolüyle karşılaştık. Bölge halkı aç bırakılmış. Şehrin en büyük problemi göçtür. Tüm sorunlara çözüm getirilip Kürt realitesi tanınmalı ve Kürtçe okul ile TV açılmalı. Ben de Arabım, oğlumu Arapça okulunda okutmak istiyorum. 10 Türkçe TV kanalı var, bir Kürtçe kanalı da olsa kıyamet mi kopar?"

Cemil Aydoğan (İHD Şube Başkanı): "Olağanüstü halin şekil olarak kaldırılması çözüm değildir. Çatışmalar hâlâ şiddetli bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Erbakan, göstermelik de olsa dışardan göç eden insanlara yeşil ışık yakmış, ancak giden insanlar korucu ve güvenlik güçlerinin müdahalesiyle karşılaşmış, köye girmeleri engellenmiştir. Sefalet içinde yaşayan halk, sorunun siyasi, demokratik ve barışçıl bir şekilde çözülmesini istiyor."

Cemil Kaya (HADEP İl Başkanı): "Olağanüstü hal fiili olarak devam ediyor. Sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlar devam ediyor. Aldığımız duyumlara göre, son günlerde sivil polisler geceleri kentin kenar mahallelerini dolaşarak insanlara baskı yapıyorlar. 14 bin oydan 8 binini aldığımız Nusaybinde parti örgütünü kuramıyoruz."

Mardin'de köy boşaltma ve yakma uygulamaları da sürdü. Savur ilçesinde 1994 yılında boşaltılan Serenli köyünün, ilçeye PKK tarafından yapılan baskının ardından Ocak ayında yakıldığı bildirildi. Dargeçit'te ise, Kuşlucu, Ormanıcı, Korucu, Kısmetli, Akyol gibi çok sayıdaki köyde bahçeler askeri birlikler tarafından yakıldı. Mazıdağı ilçesine bağlı Kışlak (Şıvistan) köyünde de, 20 Kasım günü üç ev yakıldı. Savur ilçesine bağlı Çınarönü (Cilîn) köyünde yaşayanlar ise, yıl boyunca yoğun baskıya maruz kaldı. Kasım ayında, köydeki yaklaşık 20 ev ile 14 traktörün yakıldığı bildirildi. Aralık ayında köyde inceleme yapmak isteyen TBMM Göç Komisyonu, köyde inceleme yapmak istedi. Ancak yetkililerin köyde kimse olmadığını söylemesi üzerine, komisyon köyde inceleme yapmadı. Abluka altında tutulan köyde yaşayanlardan 21 kişi, Kasım ayında işkence gördü. Bu kişiler, gözaltında tutuldukları sürece haklarında bilgi verilmedi (bkz. "Zorunlu Göç"). Kasım ayındaki olağanüstü hal görüşmeleri sırasında Çınarönü'nde yapılan uygulamaları TBMM gündemine getiren Diyarbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu, kolluk güçlerinin köyü yakıp yıktığını söyledi. Hatipoğlu'na yanıt veren İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu ise, "10 Kasım günü askere kurulan pusunun takibi için yapılan operasyon burada eleştiriliyor" dedi. Başesgioğlu, "Hiç kimse, kendi şer emelleri için polisi, jandarmayı yargılamaya kalkmamalıdır. Yargılamaya kalkanların karşısında cumhuriyet hükümeti dimdik ayakta" dedi. Uluslararası Af Örgütü, Çınarönü'nde yapılan uygulamalar nedeniyle acil eylem çağrısı yaptı.

Batman, Bingöl ve Bitlis

1997 yılında, Batman, Bingöl ve Bitlis'te de olağanüstü hal kaldırıldı; bu iller, mücavir il haline getirildi.

Batman Barosu Başkanı Av. Sabih Ataç, olağanüstü halin kaldırılmasıyla ilgili olarak şu açıklamayı yaptı: "Bildirdiğiniz gibi olağanüstü hal ve mücavir alan statüsü var yasada. Olağanüstü Hal Bölge Valisi yetkisini mücavir alan kapsamındaki bölgelerde de kullanabiliyor. Gözaltı süresi dışında hiçbir değişiklik olmuyor. Mücavir alan statüsünde kaldığı süre içinde de hiçbir değişiklik yok. Yine sözünü ettiğimiz koruculuk uygulamasının sürmesi, okulların kapalı tutulması, jandarma aramaları sürekli var. Halkın akşam karanlığında evine çekilmesi vb. şeyler de olağanüstü halin halk üzerinde yarattığı psikolojik etkisinin aynen sürdüğünün göstergesi. Tüm bunlar olağanüstü halin bizzat kendisi." Batman Vali Vekili Mehmet Ceylan, "Olağanüstü halin kaldırılmasıyla Batman'da herhangi bir boşluk yaşanmayacağını" söyleyerek, "Buna müsaade etmeyiz" dedi.

g) Olağanüstü Halin Yaygınlaşması

1997 yılının önemli özelliklerinden biri de olağanüstü hal uygulamalarının yaygınlaştırılması oldu. İl İdaresi Yasasında 1996 yılında yapılan değişiklikle, Olağanüstü Hal Bölgesi Valilerine tanınan olağanüstü hal yetkileri bütün il ve ilçelerin idari yöneticilerine tanındı; böylece, olağanüstü hal uygulaması olarak görülen bazı "özel harekât" uygulamaları, başka yerlerde de görülmeye başlandı. Bu durum aslında kolluk güçlerinin, görev yaptıkları her an ve her yerde olağanüstü haller oluşturabildiklerini de daha açıkça gösterdi.

Olağanüstü hal ve "özel harekât" uygulamalarından, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da resmen Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında ya da "mücavir il" statüsünde olmayan pek çok il de etkilendi. Sivas, Erzurum, Ağrı, Iğdır, Kars, Malatya, Erzincan, Elazığ, Maraş, Urfa ve

Gaziantep'te yaşayanlar da, olağanüstü hal uygulamalarından etkilendiler.

1997 yılında olağanüstü hal uygulamalarının yaygınlaşmasından, bölgedeki diğer illerin yanı sıra, özellikle Karadeniz Bölgesindeki bazı iller ve Hatay da etkilendi. Bu bölgelerde olağanüstü hal resmen ilan edilmedi, ancak İl İdaresi ve "Terörle Mücadele" Yasalarında yapılan değişiklik ile Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği, olağanüstü hal uygulamalarına yasal çerçeve oluşturdu. Olağanüstü Hal Bölgesinde edinilen "özel harekât" deneyimi, Karadeniz ve diğer bölgelere de yayıldı. Sivas'ın yanı sıra Karadeniz ve Hatay'da da, "yargısız infaz" ve işkence iddiaları artmaya başladı.

Karadeniz'de Olağanüstü Hal

İstihbarat birimleri tarafından hazırlandığı ve Eylül ayında üst makamlara sunulduğu belirtilen bir raporda, PKK'nin "Halk Savaşı Stratejisi" gereği "Yayımla Politikası"nı Tokat, Ordu, Giresun illerinde uygulayarak tutunmaya çalıştığı öne sürüldü. Örgütün, Tokat'ın Almus, Reşadiye, Niksar, Artova, Ordu'nun Mesudiye, Gököy, Aybastı, Giresun'un Aluçra, Şebinkarahisar ilçelerinde etkili olmaya başladığı belirtilen raporda şöyle denildi: "PKK bu yörelerde yerleşik düzene geçme çalışmalarında ve halkla olan ilişkilerinde DHKP-C örgütünü kullanarak büyük oranda mesafe almıştır." PKK'nin Karadeniz örgütlenmesiyle ilgili raporda, örgütün Giresun, Ordu, Tokat illeri kırsalındaki faaliyetlerini daha iç kesimlere yaygınlaştırma, diğer yandan da Amasya, Çorum, Yozgat illeri kırsalına sızmayı amaçladığı öne sürüldü. Söz konusu faaliyetlerde, bazı köylerin de bu örgütlere yardım ettikleri öne sürüldü. Örneğin 1997 yılında Tokat'ta PKK'ye yardım ve yataklık yaptıkları gerekçesiyle 23, DHKP-C'ye yardım ve yataklık yaptıkları gerekçesiyle 79, TIKKO'ya yardım ve yataklık yaptıkları gerekçesiyle 27 kişinin gözaltına alındığı bildirildi. Gözaltına alınanlardan 67 kişinin tutuklandığı belirtildi.

PKK'nin TIKKO ve DHKP-C örgütleriyle işbirliği yaparak Karadeniz'de faaliyet gösterdiği iddialarının ardından, MGK, Karadeniz'de olağanüstü hal uygulamasını tartışmaya başladı. Karadeniz'de olağanüstü hal ilan edilmemekle birlikte, bazı olağanüstü hal ya da "özel harekât" uygulamaları başlatıldı. Özel timlerin yanı sıra bazı "itirafçılar" Karadeniz'e sevk edildi. Bazı eğitim kuruluşları ya da bunlara bağlı yurtlar kolluk güçlerine tahsis edildi. Yargısız infaz olayları ya da silahlı örgütlere atfedilen saldırılar hakkında duyurular alınmaya başladı. Sivas'ta olduğu gibi, Ordu'da da çocuklar, özel tim görevlileri tarafından öldürüldü (bkz. "Yargısız İnfaz"). Yaylaların yasak-

lanması, yerleşim birimlerine baskınlar, yerleşim birimlerinin kısmen ya da tamamen boşaltılması ya da yakılması gibi olaylar yaşandı.

Ordu'nun Mesudiye ve Gököy ilçelerinde Ağustos ayında dağıtıldığı rapor edilen bir bildiride, "Burası Büyük Ermenistan toprakları. Hemen boşaltın" gibi ifadeler yer aldı. Bildirilerin özel timler tarafından hazırlandığı ileri sürüldü. ERNK imzasının kullanıldığı bir mektup da, Eylül ayında, köy muhtarlarına ve belediye başkanlarına gönderildi. Söz konusu mektupta, Aybastı ve Mesudiye'ye bağlı köylerin boşaltılması istendi. Ordu'nun Aybastı ve Mesudiye belediye başkanları ile bu ilçelere bağlı köylerin muhtarlarına gönderilen mektupta, köyleri boşaltılması istenen köylüler şöyle tehdit edildi: "Buna göre bu mektup elinize geçtikten on gün sonrasına kadar size süre, bu zaman içinde tüm köy halkı olarak, tümünden batıya Türklerin bölgelerine göç edeceksiniz. Aksi halde sizlere dünyayı zindan edeceğiz. Bunu da kafanıza sokun." Mektup şöyle devam ediyordu: "Zaza, Azeri, Türkmen, Kürt, Boşnak, Alevi, Şafi demeden bütün Türkleri topraklarından çıkartacağız. Sizlerin yerine 1915'lerde buralardan sürgün edilen Irak, Suriye ve Lübnan'daki 8 milyon Ermeni'yi yerleştireceğiz. Mücadelemiz Büyük Ermenistan'ı kurana kadar devam edecektir." Mektupta, PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan'ın da Ermeni asıllı olduğu iddia edildi.

Karadeniz'de geliştirilen "özel harekât" ortamında, bazı yerel gazete, radyo ve televizyonların da, bölgedeki Kürtleri hedef gösterdikleri gözlemlendi. Giresun'da yayın yapan Tempo TV akşam saatlerinde yayınladığı programlarda, bölgede yaşayan Kürtlerin, bölgenin krokilerini çizip PKK'ye verdiğini; PKK'nin de bu krokiler doğrultusunda eylem yaptığını iddia etti. Yayınlarında halkın PKK'ye tepki göstermesini de isteyen Tempo TV, Kürt işçilerin bölgenin huzurunu kaçırdığını ileri sürerek Kürtlerin bölgeye girişinin yasaklanmasını istedi.

Almus ilçe merkezinde 18 Ağustos günü saat 21.30 sıralarında cezaevi yakınlarında silahla bir el ateş edilmesinin ardından şehir merkezinde tüm sokaklar özel tim elemanları tarafından tutularak, çevreye rasgele ateş edildi. Daha sonra polis, Alevilerin oturduğu evlere, "kaçan teröristleri arıyoruz" gerekçesiyle baskın düzenledi. Aynı gece saat 03.00 sıralarında özel tim elemanlarının yemek yediği Tufan Tepe Tesislerinde yangın çıkmasının ardından ilçeye giriş yolları kesilerek, sıkı denetimler gerçekleştirildi.

Bu arada, bölgede faaliyet gösteren silahlı örgütler ya da onlar adına eylem düzenleyenler, aralarında sivillerin de bulunduğu kişilere silahlı saldırılar düzenlediler. Örneğin 10 Ekimde Giresun'un Şebinkarahisar ve Aluçra ilçeleri

arasındaki yolu kesen silahlı bir grubun ateş açtığı bir minibüste bulunan Haydar Kirazlı ile motosikletle yolculuk yapan Seyfettin Dokumacı, yaşamlarını kaybettiler. PKK lideri Abdullah Öcalan, Karadeniz'deki gelişmelerle ilgili olarak Ekim ayı sonunda yaptığı açıklamada, olayı üstlenmediklerini bildirdi. Öcalan, "Çobanları ve cenaze götüren minibüsü gerilla vurmadı. Bunu biliyoruz. Sanırım özel savaşın bir taktiğidir bunlar, kamuoyunu galeyana getirmek için" dedi. 19 Ekimde ise, Ordu'nun Aybastı ilçesine baskın düzenleyen silahlı bir grup, bir evi yaylım ateşine tutarak Nazlıgül (16) ve Kevser Çubukçu'yu (20) öldürdü (bkz. "Silahlı Örgütler ve Yaşam Hakkı").

Karadeniz'de olağanüstü hal ve "özel harekât" uygulamalarının başlamasının ardından ortaya çıkan en önemli insan hakları ihlâli, Ordu'nun Mesudiye ilçesinde iki çocuğun özel tim görevlilerince katledilmesi oldu. Özel tim görevlileri Ağustos ayında Turgay Metin (12) ve Cihat Metin (14) adlı çobanlık yapan iki çocuğu öldürdüler. Yetkililer olayın "dikkatsizlik" sonucu gerçekleştiğini, görevlilerin çocukları "militan" sandıklarını söylediler. (bkz. "Yargısız İnfaz") Olay üzerine açıklama yapan Ordu Valisi Malay, olayı "dikkatsizlik" olarak değerlendirdi ve "kesinlikle bir kastın olmadığını" söyledi.

Olağanüstü hal resmen ilan edilmedi. Ancak, 7 Kasım 1997 tarihinde yayımlanan bir genelge, olağanüstü hal uygulamasının başlatıldığını gösterdi. Ordu Başsavcısı Hasan Turan Yavuzylmaz, 1997/309 sayılı belgede, "Nöbetçi Memurluğu kurulmasını ve olağanüstü hal tatbikatında mesainin 24 saat devamını sağlayan kanun hükümleri gereğince; adliye 24 saat çalışma planı düzenleneceğinden personelin adı soyadı ünvanı, ev adresi ve varsa telefon numarasının bildirilmesini rica ederim" diyordu.

Bölgenin pek çok yerleşim biriminde yayla yasağı da uygulandı. Ordu Aybastı Kaymakamının 28.08.1997 tarihli "Kaymakamlık yasaklama kararı" ile Ordu'nun Perşembe ilçesi ve çevresi, Sıraç ve Kızılot yaylaları dışındaki yaylaların boşaltılacağı açıklandı. Yasaklama kararında, "Son günlerde yasadışı terör örgütü militanlarının ilçemizde bulundukları, korunması güç bölgelerdeki vatandaşlardan yiyecek temin ettikleri ve önümüzdeki günlerde eylem planladıklarına dair duyum alınmaktadır" denilerek, İl İdaresi Yasasının 32. maddesi b ve ç fıkralarına göre bazı tedbirlerin alınmasının kararlaştırıldığı belirtildi. Perşembe yaylasının güvenliğinin geçici jandarma asayiş karakolu, Sıraç ve Kızılot yaylalarının ise gönüllü köy korucuları tarafından sağlanacağı belirtilen kararda, "Boşaltılan yaylalardaki patates vb. ürünlerin hasadı kaymakamlığımızdan izin alınarak İlçe Jandarma Komutanlığının bilgisi ve

gözetiminde yapılacaktır" denildi. Kararda bütün yaylalarda kış için her ne surette olursa olsun yiyecek bırakılmayacağı, tohumluk amacıyla gömüye patates bırakılmayacağı vurgulandı. Kaymakam Yaşar Karadeniz, 1 Eylül 1997 tarihinde Aybastı Belediye Başkanlığına gönderdiği bir yazı ile de yayla yasağının kamuoyuna duyurulmasını istedi. Yazıda, Hoşkadem, Kuzköy, Belen, Beylerli, Alacalı ve bağlı mahallelerin yaylaları ile Yelve, Borta, Uzundere'nin Erikalan ve Sabucukuru yaylalarının boşaltılmasının duyurulması istendi.

Tokat'ın Almus ilçesinde Kınık, Kapıcı, Ormandibi, Çevreli, Karadere, Baba, Görümlü, Arısu ve Gölge köyleri ile Niksar'a bağlı köylerde Haziran ayında, "teröristler var" gerekçesiyle yaylalara çıkışın yasaklandığı bildirildi. Köylüler, geçim kaynakları olan hayvancılığın engellendiğini ifade ederek, vali ve kaymakamlıkların keyfi tutumunu protesto etti.

Bölgede "özel harekât" yöntemleri uygulandı ve Olağanüstü Hal Bölgesinde görev yapmış olan kolluk görevlileri ve bürokratlardan bazıları Karadeniz'de görevlendirildi. Örneğin Susurluk skandalıyla ilgili olarak adı sıkça tartışılan Veli Küçük, Karadeniz Bölge Jandarma Komutanlığına atandı. Küçük'ün Olağanüstü Hal Bölgesinde görev yaptığı dönemde, "faili meçhul" siyasal cinayetlerde büyük bir artış olmuştu. Küçük, daha sonra Kocaeli'de görev yaptı ve bu dönemde Kocaeli'de çok sayıda "faili meçhul siyasal cinayet" olayları yaşandı. Dönemin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, Ekim ayında, gazetecilerin Veli Küçük'ün Karadeniz Bölgesinde görev aldıktan sonra terör olaylarının arttığı yolunda iddialar bulunduğunu söylemesi üzerine, "O son derece anlamsız bir yorum. Şu anda Veli Küçük, Türk ordusunun bir generalidir. Ve orada terörle mücadele konusunda görev yapmaktadır. Gerek askerlerimize gerekse polislerimize terörle mücadele ederken hiç yakıştıramayacağımız davranışlarda bulunmak, onların terörle mücadeledeki gücünü azaltır" dedi. Atamalara, MGK'nin "Olağanüstü Hal Bölgesinde görev yapmış ve özel harekât konusunda deneyimli olan kurmayların Karadeniz'e atanması" yönünde aldığı söylenen bir kararın yol açtığı ileri sürüldü. Kasım ayında, İstanbul eski Emniyet Müdürü Kemal Yazıcıoğlu Ordu Valiliğine, İstanbul Emniyet Müdürlüğünde "Terörle Mücadeleden Sorumlu Müdür Yardımcılığı" görevi yapan Reşat Altay da, Tokat Emniyet Müdürlüğüne atandı.

Ordu Valisi Mustafa Malay, Ekim ayında yaptığı bir açıklamada, Karadeniz'de olağanüstü hal uygulamalarıyla ilgili olarak, şu değerlendirmeyi yaptı: "Özellikle Sivas ve Tokat illerinde olan terörist yığılması buralara komşu olan Ordu ve Giresun illerimizi de etkilemiş, geçmeler olmuştur. Bilahare bazı grupların yaylalarda,

uzak köylerde ekmek istedikleri ve propaganda yaptıkları haberleri gelmiştir. Bazı olaylarla birlikte Ordu'da terör olayları başlamıştır ve PKK'nın varlığı ortaya çıkmıştır. Güvenlik güçlerinin sayısı bölgede artırılarak çok geniş kapsamlı çalışmalar başlatılmıştır... Vatandaşlarımızdan terör örgütü mensuplarına ekmek

gibi bazı şeylerin istendiğini bugüne kadar olduğu gibi yine güvenlik güçlerimize bildirmelerini istiyoruz. Bunu vatandaşlarımız çok iyi bilmeli. Bildiği halde bilmezlikten gelinirse, yemek, ekmek vereyim de bana dokunma derse bu işten en çok kendisi zararlı çıkacağını bilmesi gerekir."

Tuğgeneral Veli Küçük, Karadeniz'den önce görev yaptığı Kocaeli bölgesinde dikkatleri üzerine çekmekle beraber yıllarca Güneydoğu'da görev yaptı ve süren savaşta aktif rol oynadı. Ünlü JITEM'ci Ahmet Cem Ersever'in komutanı da olduğu söylenen Küçük, JITEM'in kurucuları arasında sayılıyor. Güneydoğu'da görev yaptığı dönemde o bölgede görev yapan isimler bir araya getirilince ilginç bir tablo oluşuyor. Ahmet Cem Ersever, Yeşil, Hayri Kozakçıoğlu, Hanefi Avcı, Hüseyin Kocadağ, Ünal Erkan, Veli Küçük aynı dönemlerde Güneydoğu'da görev yaptı. Bu dönem aynı zamanda, özel savaşın tüm hızıyla devreye sokulduğu, kontrgerilla yöntemlerinin uygulandığı, faili meçhul cinayetlerin binleri bulduğu ve Genelkurmay'ın mevcut durumu düşük yoğunluklu çatışma olarak adlandırdığı dönem. Buradan Kocaeli bölgesine tayin olan Tuğgeneral Veli Küçük'ün bölgeye gelişi kısa sürede kendini gösterdi. Sapanca bölgesi şeytan üçgeni olarak adlandırılan, infazların yapıldığı bir bölge oldu. MGK'nın "teröre ekonomik destek engellensin" kararının ve dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in Kürt işadamlarının listesini açıklamasının ardından, bu işadamları birer birer kaçırıldı ve çoğu Kocaeli bölgesinde öldürüldü. Infazların tamamı da jandarma bölgesinde gerçekleşti. Veli Küçük bu sırada Kocaeli Jandarma Komutanıydı. Katiller yakalanamadığı gibi cinayetlerle ilgili en ufak bir ipucuna bile rastlanamadı. Yine Veli Küçük'ün jandarma komutanı olduğu dönemde işçi hareketlerine, grev ve direnişlere karşı da jandarmanın yoğun bir saldırısı yaşandı. Nerede bir grev ve direniş varsa, jandarma hemen saldırdı. Patronlarla işbirliği yaparak listeler oluşturan jandarma işçilere karşı sert saldırıların yanı sıra çok sayıda işçiyi de gözaltına aldı. Retrans ve deri işçileri bu saldırılarda ilk hedefti. Gözaltına alınan ya da kaçırılan işçiler gözleri bağlı olarak JITEM adına sorgulandıklarını söylediler. Kocaeli Bölgesi'ndeki mafya ile de içli dışlı olan Veli Küçük'ün bu bağları defalarca gözler önüne serildi. Kocaeli Çetesi Şefi Hadi Özcan bu ilişkiyi inkâr etmedi. Ayrıca Malatyalı uyuşturucu kaçakçıları Kocaeli'deki jandarma bölgesinde saklandılar. Küçük bu uyuşturucu kaçakçılarıyla sürekli temas halinde oldu. Abdullah Çatlı ile de cep telefonu defalarca konuştuğu Telekom kayıtlarıyla kanıtlanan Veli Küçük hakkında bugüne kadar hiçbir soruşturma açılmadı. Küçük'ün ismi ne zaman gündeme gelse sürekli JITEM'i inkâr etmesiyle tanınan Jandarma Komutanı Teoman Koman, Küçük'e ısrarla sahip çıktı ve korudu. Şimdi ikisinin adı MİT Müsteşarlığı ve Müsteşar Yardımcılığı olarak telaffuz ediliyor. Uyuşturucu ve silah kaçakçılığında önemli kapılardan biri olan Habur Sınır Kapısı'nda gümrük müdürü olarak görev yapan Ali Balkan'ın, Binbaşı Cem Ersever cinayetinde adının geçmesi ve şimdi Giresun'da yani Küçük'ün bölgesinde görev yapması bir başka not. Ali Balkan İstanbul'da gümrük müdürü iken de ünlü uyuşturucu gemisi Lucky-S'e yaptığı operasyonla tanınıyordu. Güneydoğudan Kocaeli Bölgesine gelmesiyle birlikte kontrgerilla yöntemlerini apaçık hissettiren Veli Küçük, şimdi gittiği Karadeniz Bölgesinde gözaltılar, işkenceler, çobanların taranması ve daha birçok olayla kendini hissettiriyor. (Emek, 20.09.1997)

Yöre halkının uygulamalara dahil edilmesi kapsamında, koruculuk uygulamaları da yapıldı. Karadeniz'de olağanüstü hal uygulamalarının başlamasıyla, Ordu'ya bağlı Mesudiye, Aybastı ve Gököy ilçelerine bağlı köylerde koruculuk başlatıldı. Mustafa Malay, halkın isteği üzerine silah dağıtımı yapıldığını, ayrıca silah satışlarının da arttığını söyledi.

Tokat Yöre Dernekleri Platformu, 26 Temmuzda yaptığı basın açıklamasında, son aylarda Tokat'ın ilçe ve köylerinin askeri birliklerce basıldığı, insanların rahatsız edildiğini bildirdi. Platform adına yapılan açıklamada, "Almus, Niksar ve Reşadiye ilçelerine bağlı köylerin muhtarları devlet güçleri tarafından toplanmış ve muhtarlara koruculuk sistemi getirileceği, gerekirse bir kaç kişinin ölebileceği söylenmiştir. Tunceli ve Sivas bölgelerinde olduğu gibi köyleri boşaltırız ve cezanızı çekersiniz, demektedirler. Son olaylar gerekçe gösterilerek yayla yasağı getirilmiş, yaylaya çıkan çobanlar ve köylüler de gözaltına alınmışlardır" denildi. Tokat ve çevresinde Alevi-Sünni çatışması yaratılmak

istendiğinin kaydedildiği açıklamada, "Devletin üst düzey yetkilileri tarafından Almus'ta yapılan muhtarlar ve belediye başkanları toplantısında, Alevi-Sünni ayrımcılığı açık bir dille ifade edilerek, 'anarşi ve terörün' bizzat Alevilerce desteklendiği söylenmiştir" denildi.

Kasım ayında da, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (PSAKD) tarafından oluşturulan ve Barış Partisi, DBP, EMEP, HADEP, ÖDP, SİP, ÇHD, DİSK, Halkevleri, İHD, KESK, Tunceli Kültür Derneği, TTB ve TMMOB temsilcilerinin de katıldığı inceleme heyeti, Tokat, Samsun, Ordu ve Giresun'daki yerleşim merkezlerinde incelemeler yaptı. Heyet adına yapılan açıklamada, Karadeniz Bölgesinde yaşanan gelişmelerin kaygı verici olduğu ve İbrahim Şahin gibi adı Susurluk skandalına karışmış isimlerin son zamanda bölgeye gitmelerinin bu kaygıları artırdığı belirtildi. Bölgede Alevi köylerine yönelik baskılar olduğunu ve "ülkücü-ırkçı anlayışın Alevi-Sünni çelişkisinden yararlanarak, bu durumu silahlanma için araç olarak kullanmak istediğini" belirten

Yıldırım, gelişmelerin, “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşananlara benzer bir kargaşanın bölgede de yaratılmak istendiğinin ipuçlarını verdiğini” söyledi.

Heyet, Tokat’a bağlı Ormancık ve Dönekse köyüne uğrayarak köylülerin sorunlarını dinledi. Köylüler yayla yasağının olduğunu bildirerek, köylerinde yaşanan özel tim baskısını anlattılar. Köylüler, Dönekse köyünün çevresindeki yaylalara ve tepelere ağaç kesmeye gidemediklerini, özel timin geceleri tepelerde dolaştığını vurguladılar ve köydeki birçok köpeğin özel timlerce zehirlendiğini söylediler. Heyet, Tokat’ın Ormancık köyünde de, köylülerin özel timle ilgili şikâyetlerini dinledi. Köylüler, özel timlerin akşam saatlerinde köyün içinde dolaşarak kimlik kontrolü yaptıklarını ve köylülere baskı uyguladıklarını söylediler. Odun kesmeye bile gidemediklerini belirten köylüler, kendilerine zorla koruculuğun dayatıldığını vurguladılar. Reşadiye çıkışında durdurulan heyete, kaymakamın “köylere uğramama emir ve talimatı” bildirildi.

Ordu’da bazı kitle örgütü, sendika ve parti temsilcileriyle basına kapalı bir toplantı yapan heyete, görüşmede, MHP yanlısı mafya lideri Sedat Peker’in adamlarının Ulugbey’de görüşmelerinin yarattığı kaygılar da anlatıldı. Temsilciler, öğrenciler üzerinde de baskıların ve muhbirlik zorlamalarının arttığını söyledi. Fındık üretiminin yoğun olduğu Ordu’da Urfa, Mardin ve Diyarbakır’dan gelen mevsimlik işçilerin Giresun Valisi tarafından şehre sokulmadığı öğrenildi. Görüşmeye katılan yerel kuruluşların temsilcileri, Karadeniz’de Alevi-Sünni çatışmasının yaratılmaya çalışıldığını, özellikle MHP’lilerin silahlandırıldığını, Veli Küçük’ün bölgeye atanmasıyla birlikte mezhepsel ayrımların kısıktırıldığını ve Alevi köylerinin baskı altında tutulduğunu belirttiler. Solcu olarak bilinen kişiler ile Alevilerin sık sık gözaltına alındığı ve işkence olaylarında büyük bir artış olduğu da belirtildi.

Yerel kuruluşların temsilcileri, Almus’un Mescid köyünde ve Kızıldere ile çevresindeki köyde yayla yasağının sürdüğünü, bazı köylerde ise saat 18.00’dan sonra sokağa çıkma yasağı getirildiğini anlattılar. Ayrıca, Almus’a bağlı Gölge köyünün kısmen, Mescid köyünün ise tamamen boşaltıldığı öğrenildi. Çatak, Eğneğzi, Olukalan köylerinde de zorla göçün başladığını belirten temsilciler, Ormancık köyünün seçimlerde HADEP’e en çok oy çıkan köy olması nedeniyle sürekli baskı gördüğünü, bu köyden pek çok kişinin işkence gördüğünü belirttiler. Muday, Soğukpınar, Bostankolu köylerinde de baskıların yoğun olduğu, diğer solcu ve Alevi köylerinin de baskı altında tutulduğu belirtildi. Kızıldere’ye karşı komşu köy olan Arıpınar köyünün silahlandırıldığı öğrenildi. Halkın zorla silahlandırılmaya, koruculaştırılmaya çalışıldığını,

Niksar’ın Kuyucak köyünün tamamen koruculaştırıldığını belirten temsilciler, çete sanığı İbrahim Şahin’in Tokat’a gelerek belediye başkanları ile görüştüğünü, özel timin konuşlandırılması için taban yaratmaya çalıştığını ve MHP’lileri halka karşı silahlanmaları için teşvik ettiğini anlattılar. Yörede, zorunlu göçten en çok etkilenen Alevi yerleşim birimlerinin isimleri şöyle: Yağmurlu, Dereköy, İncebel, Mescid, İbiski, Niksar/Almus, Reşadiye, Olukalan, Çatak, Eyneğzi.

Kemal Yazıcıoğlu’nun Ordu Valiliğine atanmasıyla artan baskıların ardından, KESK’in 24 Kasım Öğretmenler Gününde yapmak istediği eylem yasaklandı. Yasaklama kararında şu sözlere yer verildi: “657 sayılı kanuna tabi devlet memurları ve bu statüdeki kamu görevlileri tarafından kurulan ve haklarında henüz yasal düzenleme bulunmayan KESK Genel Merkezi tarafından alınan karar gereği, ülke genelinde Konfederasyon üyesi Eğitim-Sen tarafından, sözde ceza ve sürgünlerin geri alınması, sicil yasasının değiştirilmesi, ek zam yapılması, sendikal aidatların maaş bordrolarından kesilmesi, öğretmenlerin ders ücretlerinin artırılması amacıyla 24.11.1997 günü işyerlerinde (1) saatlik iş bırakma eyleminin düzenlenmesine ilişkin karar alındığı öğrenilmiştir. Ancak eylemi gerçekleştireceklerin memur olması ve mevcut kanunlara göre böylesi bir eylemin gerçekleştirilmesi sonucu eyleme katılanlar hakkında 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 125. Maddesinin (e) fıkrası (a ve b) şıkları hükümlerine göre yasal işlemin yapılacağına bilinmesini ... rica ederim.” Ordu’daki sendikaların yöneticileri, sendika aktivistlerinin kolluk güçleri tarafından sürekli olarak “faili meçhul cinayetlerin olabileceği” şeklinde tehdit edildiklerini bildirdiler. Bölgede, özellikle Alevi ya da Kürt kimlikli kamu görevlilerinin tehdit ve baskılarla karşılaştığı rapor edildi. Ayrıca, bölgede mevsimlik olarak çalışan Kürt tarım işçilerinin Ordu iline girmelerinin valilik kararıyla yasaklandığı, görüşmelerden sonra Ordu’ya girmelerine izin verilen yaklaşık 2000 işçinin, Ordu çöplüğüne yerleştirdiği belirtildi.

Olağanüstü halin Karadeniz’e yaygınlaştırılması, bazı tepkileri de beraberinde getirdi. Eylül ayından başlayarak olağanüstü hal uygulamaları için yapılan hazırlıklar karşısında CHP Genel Sekreter Yardımcısı Sinan Yerlikaya, “Güneydoğu’da sürdürülen olağanüstü halin yarattığı sıkıntıları bitirmek bir yana, daha da artırdığını görüyoruz. Biz parti olarak olağanüstü halin tamamen kaldırılmasını istedik. Bu hükümet de kurulurken, olağanüstü hali kaldıracağını vaad etmişti. Şimdi Karadeniz’de 30 kişi için yeniden olağanüstü hal ilan etmeyi planlıyorlar. Buna izin vermemiz mümkün

değildir" dedi. Olağanüstü Hal Bölgesinde korucu ve özel tim örgütlenmelerinin, başta uyuşturucu kaçakçılığı olmak üzere birçok yasadışı olaya karıştıklarının ortaya çıkan çeteler ile kanıtlandığını söyleyen Yerlikaya, "Özel tim ve korucuların çok sayıda olaya karıştıkları biliniyor. Bu sistemin Karadeniz'e de aktarılması çok sayıda şüpheli beraberinde getiriyor. Bölgedeki uyuşturucu trafiği Karadeniz'e aktarılabilir. Hükümet bu gerçekleri göz ardı edemez" dedi.

Ordu Valiliğinden alınan Mustafa Malay, Kasım ayında, "iddiaların aksine Karadeniz'de asıl sorunun PKK varlığı olmadığını" söyledi. Malay, durumun abartıldığını ve "bunun arkasında terörü Karadeniz'e ya da Türkiye'nin çeşitli bölgelerine taşıyarak bundan rant elde etmek isteyenlerin olduğunu" belirtti. Malay, Aktüel Dergisinin yaptığı bir röportajda, Karadeniz'de özel tim birliklerinin görevlendirilmesi konusunda, "Özel tim dinamite benzer. Dinamiti eğer yol açmak için kullanıyorsanız, çok faydalıdır. Ama bomba yapmak için kullanırsanız zararlıdır. Son dönemde polis teşkilatı politize edilmiştir. Bu da polisin halkın güvenini kaybetmesine neden olmuştur" dedi. Malay, "Aslında mafya, terör, uyuşturucu ve kaçakçılığın bugün büyük bir sorun haline gelmesinin nedeni devlettir. Bürokratların dürüst çalışmaması bu hale getirmiş durumu. Devletin görevi bunları temizlemek olmalıdır" dedi.

Kasım ayında Karadeniz'de inceleme yapan sivil toplum kuruluşları heyeti de, raporunda şu tespitlere yer verdi: "Silahlandırma ve koruculaştırma yönünde baskılar giderek artıyor. Bu baskılardan şehir merkezinde yaşayan halkın da şikayetçi olduğu gözlemlendi. Ayrıca, kitle örgütleri, insan hakları savunucuları üzerinde de baskılar sürüyor. Tokat Valisi Ayhan Çevik'in 'bir dahaki sefere tankla topla geliriz' gibi tehditler savurması; özel tim. Tuğgeneral Veli Küçük ve Kemal Yazıcıoğlu'nun bölgede olması, halkta tedirginlik ve korku yaratmaktadır... Çeteler ve kontgerilla gibi yasadışı örgütlenmenin bölgede istediği gibi at koşturabileceği, yasadışı ve hukuk dışı faaliyetlerini kolaylıkla yürütebilecekleri bir kargaşa ortamı yaratılmak isteniyor. Bölgede yaşananların gelecek açısından endişe verici boyutta olduğu kanısını taşıyoruz... Doğudan bir koridor açılarak Karadeniz limanları ve kıyılar özelleştirilerek uyuşturucu trafiğine uygun hale getirildiği, özel bir alan yaratılarak yörenin insansızlaştırılmasının hedeflendiği ve esrar-eroın rantı elde edilmek istendiği gözlemlenmektedir." Raporda, Hint Kenevirinin yüzde 80'inin Karadeniz Bölgesinde yetiştirildiği kaydedilerek, erken petrol hattının bu yöreden geçeceğine de dikkat çekildi. Raporda, baskılar ve gelişmeler karşısında duyulan tedirginliğin yöre köylerinde göçü hızlandırdığı da vurgulandı.

Hatay'da Olağanüstü Hal

Olağanüstü hal ve "özel harekât" uygulamalarına maruz kalan illerden biri de, Hatay oldu. Hatay, Suriye sınırında olmasının ve Suriye'nin bu il üzerinde hak iddia etmesinin yanı sıra, etnik bakımdan çoğul bir yapıya sahip olması ve sol eğilimli siyasi partilerin halk arasında güçlü olmasıyla biliniyor. Hatay, Mart ayındaki MGK toplantısında, "güvenlik bakımından" değerlendirildi. Toplantıda sunulan istihbarat raporlarında, şu değerlendirmelere yer verildiği öğrenildi: "Suriye kendisine yakın bulduğu Arap kökenli Türk vatandaşlarının arazi edinmesine yardımcı oluyor; Suriye kendisine yakın bulduğu Arap kökenli Türk vatandaşları ailelerin çocuklarını burslu olarak Şam'da okutuyor; Hatay'daki PKK örgütlenmesi ve PKK ile Dev-Sol'un işbirliği bu ülke tarafından destekleniyor; Hatay sürekli olarak Suriye televizyonunun yoğun etkisi altında kalıyor; PKK bu ildeki sosyal ve ekonomik sıkıntıları kendi lehine kullanıyor; Suriye, PKK aracılığıyla Hatay'da bir Kürt-Arap ittifakı oluşmasına destek veriyor; İlde irili ufaklı sol fraksiyona ait akımlar faaliyet gösteriyor". MGK, toplantı sonucunda "Suriye, PKK ve aşırı sol fraksiyonların Hatay üzerindeki propagandalarının önlenmesi için alınması gereken önlemlerin hükümete bildirilmesi" kararı aldı. Alınması kararlaştırılan önlemler arasında, "toprak alım-satımlarının yakından takip edilmesi, Hatay'daki TV vericilerinin güçlendirilmesi, PKK sızmalarına karşı dış ve il içerisindeki faaliyetlere karşı iç güvenlik ile polis karakollarının güçlendirilmesi, şehre yönelik ticari, ekonomik ve sanayii yatırımlarının teşviki" gibi konuların olduğu bildirildi.

MGK toplantısında ele alınan konularla ilgili olarak basına yansıyanlar, Hataylılar tarafından tepkiyle karşılandı. Hatay Milletvekili Nihat Matkap, toplantıda Hatay'da yaşayan Arap kökenlilerin Suriye yönetimiyle ilişkileri konusundaki iddiaların yalanlanmasını istedi. Matkap, bu yöndeki değerlendirmelerin, Hatay'a yönelik ırkçı tahrik çabalarından kaynaklandığını belirtti. Matkap, "Bugüne kadar Hatay'da yaşayan Arap kökenli yurttaşların kendilerini alt kimlikleriyle ifade etme çabasının olmamasına karşın, alt kimliğin raporu hazırlayan kamu görevlileri eliyle öne çıkarılması çok düşündürücüdür" dedi. Hatay Milletvekili Fuat Çay ise, Hatay'ın MGK toplantısına getirilerek tartışılacak hiçbir yönünün olmadığını söyleyerek, "Nedense Hatay üzerinde suni gündem oluşturulmakta" diye konuştu. Çay, "Ne yazık ki bölgede Hizbullah devlet eliyle örgütlendi" dedi.

Antakya Demokrasi Platformu sözcüsü ve İHD Antakya Şube Başkanı Mithat Can ise, MGK kararlarına ilişkin olarak, "Hatay, halklar mozağının yaşandığı bir kent. Bunu hazmedemeyen egemen güçler savaş kıskırtıcılığı

yapıyor. Devlet, Hatay halkını potansiyel suçlu olarak görüyor. Bu uygulama, Arapların yoğun olarak yaşadığı Hatay halkını asimile etmeye yönelik bir uygulamadır" dedi.

Karadeniz'de olduğu gibi, Olağanüstü Hal Bölgesinde yaptıkları uygulamalarla dikkat çeken bazı görevlilerin Hatay'a tayin edildiği görüldü. Örneğin eski Lice Jandarma Komutanı Hacı İlbaş, Ağustos ayında Hatay'a tayin edildi. Hatay'da, gıda ambargosu ve koruculuk gibi uygulamaların yapılması yönünde çabalar rapor edildi. Hatay'da da, Türk İntikam Tugayı imzalı tehdit bildirileri dağıtıldı. Mustafa Kemal Üniversitesinde ise, MHP yanlısı öğrencilerin kolluk güçleri tarafından sol görüşlü öğrencilere saldırımları yönünde teşvik edildikleri öne sürüldü.

Nisan ayında, İl Jandarma Komutanlığının yanı sıra İskenderun, Dörtyol, Erzin ve Antakya askeri yetkililerinin, Hatay'ın dağ köylerinin muhtarlarıyla toplantı yaptığı bildirildi. Yetkililerin, Haziran ayında olağanüstü halin uygulanmaya başlanacağını söyledikleri ve söz konusu köylerde yaşayanların korucu olmasını istedikleri belirtildi. Dağ köylerinden Seldiren, Yaylıca, Çanakoluk, Toygarlı, Yeniköy, Teknepinar, Erikli, Kuzeytepe, Dikmece, Höyük'ün de aralarında bulunduğu yaklaşık on köyün muhtarlarının katıldığı toplantıda,

muhtarlardan, köye gelen militanlara ateş açılması emri verildiği bildirildi.

Hatay'da Kürtlere yönelik saldırı ve kışkırtılarda da artış görüldü. Örneğin, Hatay'ın İskenderun ilçesinde 26 Temmuz günü MHP'lilerin, Kürt işçilere saldırması üzerine çıkan kavgada 13 kişi gözaltına alındı. İHD İskenderun Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Ekin, MHP'lilerin otogarda çalışan Kürt işçilere, "Siz Kürtsünüz, kendi memleketinize gidin, sizin burada yeriniz yok" diyerek saldırdıklarını bildirdi. Olaya karışanların adliyeye götürüldüğünü ancak silah çeken iki MHP'linin yarım saat kadar sonra serbest bırakıldığını anlatan Ekin, işçilere ve onlara destek veren HADEP'lilere adliyeden ayrıldıktan sonra müdahale eden polislerin 13 kişiyi gözaltına aldığını kaydetti. Bu olayların ardından 28 Temmuz gecesi de Barış Partisi'ne (BP) ait bir minibüs Esentepe mahallesinde Ülkü Ocakları Derneğinin önünden geçerken silahlı saldırıya uğradı. Saldırıda Yoldaş Bıçak (25) adlı BP çalışanı yaralandı. Aynı gece, Orhantepe mahallesinde de Aşkın Tekin (25) adlı kişi MHP'liler tarafından bıçaklandı.

1997 yılında, özel timlerin Hatay'ın yanı sıra Adana, Osmaniye ve Mersin'de görevlendirilmeleri ve Kürtlere yönelik baskıların artması, bu illerde de huzursuzluk yarattı.

2.3. KÜRT SORUNU VE BAZI İNSAN HAKLARI SORUNLARI

a) Beslenme Hakkı

Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerdeki uygulamalardan biri de, besin maddelerinin ve bazı tüketim malzemelerinin kısıtlanması oldu. Yetkililer, bu uygulamayı "gıda kontrolü" olarak nitelediler ve PKK'nin "lojistik" desteğini yok etme amacıyla uygulandığını ileri sürdüler. Beslenme hakkının ihlallerini de beraberinde getiren gıda ambargosu, Olağanüstü Hal Bölge Valisinin, Vali ve Kaymakamların ya da yerel jandarma birliklerinin komutanlarının yetkileri çerçevesinde, 1997 yılında da sistematik olarak uygulandı. Tunceli'nin kent merkezi ve bazı ilçelerinde ise, bu uygulama süreklilik kazandı.

Örneğin Hakkâri'nin köylerine uygulanan gıda ambargosu, yaz aylarında il merkezine de kaydırıldı. Merzan, Çalke, Pirudan ve Dağgöl mahallelerine Ağustos ayında gıda ambargosu uygulanmaya başlandı. Mahalle sakinleri gıda maddesi alabilmek için önce valiliğe dilekçeyle başvurmak zorunda bırakıldılar. Valilik tarafından onaylanan dilekçe ile daha sonra

Emniyet Müdürlüğü TEM şubesine havale edilerek, gıda maddesi almak isteyen kişinin aranıp-aranmadığına ilişkin araştırma yapıldı. Başvuru sahibi aranmıyorsa, dilekçeye "aranmıyor" şeklinde not düşülerek gerekli izin verildi.

Siirt'te ise, uygulamadan en çok Eruh'a bağlı köyler etkilendi. Eruh'ta uzun süredir devam eden ambargodan sonra, Temmuz ayında da, Eruh Alay Komutanlığının, köylülerin hububatlarını köyde bırakmamaları için Üzümlük (Pares), Cintepe (Buzıkre), Dalkorur (Kanika), Çırpılı (Misefra), Gölgelikonak (Hilalük), Kinyanış, Demiremek (Direşka Hacı) ve Yediyaprak (Hergüle) köylerinde baskıları arttırdıkları bildirildi. Edinilen bilgiye göre, Bağgöze (Eyne) beldesi ve beldeye bağlı Kekliktepe (Xalidiye), Yelkesen (Basixre), Yerliçoban (Qüşe), Bozkuş (Balûka), Yokuşlu (Meylana), Çeltiksuyu (Girehiseyni), Kaşıkayla (Zovanya), Salkımbağlar (Bedare), Kavaközü (Tanze), Zorava ve Kemerli köylerinde ise, ürünler, Bağgöze Tabur Komutanlığı ve Bağgöze Jandarma Karakolu tarafından

Bağöze ilkokulunda toplatıldı. Eruh'a bağlı Yediyaprak köyünde ise, Temmuz ayı başında toplanan ve uygulanan yasak nedeniyle patosa verilemeyen buğdaylar, köylülerin 28 Ağustos günü Eruh Jandarma Karakoluna yaptıkları başvuru üzerine jandarma ve korucuların gözetiminde patosa verildi. Ancak, askerlerin köyde hububat kalmasına izin vermemesi üzerine, buğdaylar, aynı gün traktörlerle Eruh ilçe merkezine götürüldü.

Yasal olarak olağanüstü hal kapsamında olmayan illerde de gıda ambargosu uygulandı. Muş'un Varto ilçesi Çaylar beldesine bağlı bütün köylere gıda ambargosu yaz aylarında uygulanmaya başlandı. Jandarma birlikleri, beldeye bağlı tüm köylere baskın düzenleyerek nüfus tespiti yaptı. Genelkurmay Başkanlığından, "PKK'nin lojistiğine engel olunması" yönünde emir aldıklarını ve bundan böyle, köylülerin gıda ihtiyaçlarını izin belgesi dahilinde temin edebileceğini söyleyen askerler, ayrıca evlerdeki yiyecek stokunu da tespit ederek listeler oluşturdu. Bu tespitlerden sonra, Çaylar beldesine giriş ve çıkışlarda gıda ambargosu denetlenmeye başlandı. Her ailenin izin belgesi ile 15 günde bir, 5 kilo pirinç, 5 kilo bulgur, 1 torba un, bir paket çay, 5 kilo şeker ve 5 kilo yağ alabildiğini; nüfusu kalabalık olan ailelerde ise bu miktarlarda küçük değişiklikler olduğunu söyledi. Ambargodan etkilenen köylerden adları belirlenebilenler şöyle: Alabalık (Menger), Armutkaşı (Tanzik), Beşikkaya (Müskan), Çalidere (Harik), Dağcılar (Canasaran), Doğanca (Sofiyen), Eryurdu (Xaşxaş), Gölyayla (Kuzik), Güzeldere (Zenger), Güzelkent (Tatan), İçmeler (Rekasan), Kartaldere (Civarik), Köprücük (Qasiman), Küçüktepe (Hemük), Onpınar (Emeran), Özkonak (Karagiviç), Tayhyayla (Şeman), Tuzlu (Şorik), Üçbulak (Skurabiçuk), Yeşildal (Çorsan), Çağlek ve Teknedüzü (Badan).

Erzincan'ın Tercan ilçesine bağlı Yuvalı (Axatır), Büklümdere (Zaxyeri), Çayrdere (Heranf) ve Kemercam (Tor) ile Yuvalı köyüne bağlı Abbaslar mezarında, Eylül ayından başlayarak gıda ambargosu uygulandı. Yollarüstü (Vican) Jandarma Karakoluna bağlı askerler tarafından uygulanan gıda ambargosu özellikle Kürt-Alevi köylülerine uygulanan ambargo kapsamında aile başına 15 günde bir 1 torba un, 20 kg. şeker, yarım teneke yağ ve 5 kg. taze sebze almalarına izin verildiği bildirildi.

Zorunlu göç nedeniyle geçimlik ekonomisi bile tahrip olan bölge halkı, kendilerine gıda yardımı yapmak isteyen insancıl kuruluşlara uygulanan ambargodan da etkilendi. Ramazan ayı nedeniyle Kürt illerine gıda yardımı yapmak isteyen Mazlum-Der'in girişimi Ocak ayında engellendi. Mazlum-Der İstanbul Şube Başkanı Av. İ. Şadi Çarsancaklı, Ramazan nedeni ile çeşitli illere gıda yardımı yapmak için İstanbul Valiliğine

başvurduklarını, ancak yardımın Kızılay adı altında yapılabileceği yanıtını aldıklarını söyledi. Açıklamada, 4 aydır bürokratik engeller nedeni ile gıda yardımı yapılamadığına dikkat çekilerek, geçtiğimiz yıl 150 milyar liralık gıda, giysi, yakacak ve ilaç yardımı yapıldığı, engellerin kaldırılması durumunda aynı yardımın bu yıl da yapılacağı belirtildi.

Yayla Yasası

Olağanüstü hal uygulamalarından biri olan yayla yasası geçimini hayvancılıktan sağlayan köylüleri ve özellikle de göçer toplulukları mağdur etmeye 1997 yılında da devam etti. İdari yetkililerin yanısıra jandarma birliklerinin de takdirine bırakılan yayla yasağının gerekçesi "güvenlik" sorunu. Ancak bu yasak, pek çok yerde korucular için geçerli değildi. Ayrıca, geleneksel yayla hakları para karşılığında yeniden dağıtıldı.

Yayla yasağından en çok etkilenen, göçer topluluklar oldu. Kürt aşiretlerden Beritanlılar, Cumhurbaşkanı Demirel'e mektup yazıp, yardım istediler. Yayla yasası yüzünden perişan olduklarını, kendilerine gıda ambargosu uygulandığını belirten Beritanlılar, "Binlerce çocuğumuz okuyamıyor" diye yazdılar. Aşiret Lideri Ali Yazıcı, bir zamanlar 650 bin koyun, 25 bin deve ve katıra sahip Beritan Aşiretinin şimdi uygulanan yayla yasası nedeniyle sadece 30-35 bin koyunun kaldığını belirtti. Bahar aylarında yalnızca Bingöl'ün Şerefdina ve Muş'un Şen yaylalarına yerleşmelerine izin verildiğini, yaylada kalabileceklerine dair izin belgeleri ellerinde olmasına rağmen, operasyona çıkan askerlerin baskılarına maruz kaldıklarını ve can güvenliklerinin olmadığını bildirdi. Yazıcı, askerlerin kendilerinden aldığı "toprak bastı" parasının miktarının her yıl arttırıldığını, Ağustos ayında Bingöl'ün Adaklı ile Karlıova ilçeleri kırsalında operasyona çıkan askerlerin, çadırlarını top ateşine tuttuğunu söyledi. Yazıcı, "Olaydan sonra Karlıova Kaymakamlığına başvurarak olay yerinde keşif yaptır-dık. Yapılan keşif sonucu askerler suçlu görülmesine rağmen olay kapatıldı" dedi. Askerlerin savunmalarında, "Orada PKK'lilerin çadırları olduğunu sandık" dediğini kaydeden Yazıcı, "Oysa izin belgemizde nerede kalacağımız belirtilmiş ve biz de, konumlandığımız yerleri askeri birimlere bildirmiştik. Can güvenliğimiz her an tehlikeydedir" şeklinde konuştu. Çobanlarının "PKK'ye yiyecek verdikleri" iddiasıyla sürekli dövülerek gözaltına alındığına dikkat çeken Yazıcı, çobanların heybelerinin askerlerce sabah ve akşam kontrol edildiğini, iki çobanlarının da tutuklanarak Muş Cezaevine konulduğunu söyledi. Yaylada kalmak için aldıkları izin belgelerinin Varto Tabur Komutanlığında yırtılarak tehdit edildiklerini ifade eden Yazıcı, çadırlara götürdükleri gıda malzemelerinin de kendilerine karne karşılığında verildiğini söyledi.

Uygulama, resmen Olağanüstü Hal Bölgesinde olmayan illerde de yapıldı. Ağrı Valisi Lütfü Yiğenoğlu, Haziran ayında, il genelinde daha önce kapatılan yaylaların yeniden otlağa açıldığını açıklarken, hayvan yetiştiricileri, yaylaların çevresindeki köylerin boşaltıldığını ve kararın anlamsız olduğunu söylediler. Vali Yiğenoğlu, bölgede 2 yıl önce kapatılan yaylaların 15 Haziran-15 Eylül tarihleri arasında otlağa açık bulundurulacağını açıkladı. Yiğenoğlu ayrıca yaylaları ancak Ağrı hayvan yetiştiricisi ve besicilerin kullanabileceğini, çevre illere kapalı olduğunu da sözlerine ekledi. Konuya ilişkin görüştüğümüz köylüler ise Sinek, Eledağ, Çemçi ve Kani Reşan yaylalarının çevresinde hayvancılıkla uğraşan köylerin boşaltıldığını, dolayısıyla kararın anlamı olmayacağını söylediler.

Erzurum'daki yayla ve meralar, İçişleri Bakanlığı Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulu Başkanlığı kararı ve İl Valiliğinin emriyle göçerlere kapatıldı. Valilik tarafından tüm muhtarlıklara gönderilen bir yazı ile 1997 yılında Hınıs, Karayazı, Karaçoban, Teline, Şenkaya ve Olur ilçelerinin mülki sınırlarının tamamında, merkeze bağlı köy ve beldelerde il dışından gelen göçerlere mera ve yaylaların kiraya verilmesinin yasaklandığı bildirildi. Valilik tarafından belirlenmiş bazı mera ve yaylaların, en az üç yıl önce bölgeye gelmiş ve güvenlik güçlerinin "güvenini kazanmış" göçerlere verilmesi kaymakamlıkların ve jandarma komutanlıklarının inisiyatifine bırakılırken, bölgeye dışarıdan çoban getirilmesi de yasaklandı. Yazıda, bölgede çobanlık yapacakların güvenlik soruşturmasından geçirilmesi ve kimliklerinin güvenlik birimlerine verilmesi de istendi. İl içinden şahısların ya da göçerlerin yaylaya gidiş-gelişlerine ilişkin söz konusu yazı ile çeşitli yasaklar getirildi. Yazıya göre, yayla ve meralara çıkacak köylüler için kimlik bildirim formları düzenlenmesi; göçerlerin bulunduğu bölgelerdeki eczanelerde ilaç satışları, özellikle ağrı kesici, tampon yapıcı, kan kesici iğne ve malzemelerin emniyet tarafından denetlenmesi istendi.

b) Sağlık Hakkı

Olağanüstü hal uygulamaları ve bölgedeki koşullar, sağlık hakkının gerçekleşmesini de engelledi. Sağlık sorunları ve sağlık hakkı ihlalleri, Olağanüstü Hal Bölgesinde ve mücavir illerde 1997 yılında da artış gösterdi. Zorunlu göç ve onun sonucunda kitlesel ve mutlak yoksullaşma, sağlık hakkı ile ilgili sorunların, yaşam hakkını tehdit eden bir düzeye gelmesine yol açtı. "Güvenlik" ve "terörle mücadele" harcamalarındaki artışlar sürerken, sağlık yatırımı yapılmadı.

Dicle Üniversitesi Rektörlüğü tarafından hazırlanan "GAP Bölgesinde Sağlık Sorunları" adlı raporda Antep,

Diyarbakır, Urfa, Mardin, Adıyaman, Batman, Siirt ve Şırnak illerindeki hastanelerde bin kişiye bir yatak düştüğü belirtildi. Yine aynı raporda, GAP illerindeki kent merkezlerinde 4625 kişiye bir hekimin, GAP illeri kırsal kesimlerinde de 9786 kişiye bir sağlık ocağı ve bir hekimin düştüğü belirlendi. 1981-2000 yılları arasında bölgedeki yatırım tutarının 232 trilyon 981 milyar lira ve bu kaynaktan tarım, maden, imalat, turizm, konut, eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmet sektörlerine ayrılan payın yalnızca yüzde 15 civarında olduğuna dikkat çekilen raporda, 1993-1997 yıllarını içeren 5 yıllık planda ise bölgedeki sağlık harcamalarına ayrılan payın yüzde 2 civarında seyrettiği belirtildi. Beş yıllık plana göre 576 sağlık ocağının bulunması gereken GAP bölgesinde toplam 278 sağlık ocağının bulunduğu belirtilen raporda, yalnızca Diyarbakır'da 22 sağlık ocağının bulunması gerekirken, 9 sağlık ocağının olduğu belirtildi. Bölgenin 8 ilinde 37'si devlete ait olmak üzere 47 hastanenin olduğu ve GAP illerinde 10 bin kişiye düşen yatak sayısının 10.4 civarında bulunduğu bildirilen raporda, sağlık hizmetlerindeki sorunların; Türkiye genelinde geçerli ve kalıcı bir sağlık politikasından yoksunluk, bunun GAP Bölgesine yansımaları, sağlık örgütlenmesinde çok başlılık veya karmaşık bir örgütlenme yapısının bulunması, Temel Sağlık Hizmetleri uygulamasının yerine oturtulamaması gibi nedenlerden kaynaklandığı vurgulandı.

Türk Tabipler Birliğinin (TTB) Kasım ayında Diyarbakır'da yaptığı toplantıda konuşan Diyarbakır Tabip Odası Genel Sekreteri Dr. Necdet İpekyüz, 1990 yılından bu yana Türkiye'deki sıtma vakalarının yüzde 68'inin bölgede görüldüğünü söyledi. Sıtmanın yanı sıra tifo, kızamık, dizanteri ve tüberküloz hastalığında da tırmanış gözlemlendiğini belirten Dr. İpekyüz, şöyle dedi: "Türkiye'de tifo ve sıtma vakalarının yüzde 30'una yakını Diyarbakır'da görülüyor. BCG, Karma, Kızamık aşılarında Türkiye ortalaması yüzde 60-80 arasında değişirken, bölgede oran yüzde 30 düzeyindedir. Bulaşıcı hastalıklar, eğitim ve basit önlemlerle ortadan kaldırılabilecek hastalıklardır. Ancak nüfus hareketleri, sağlıksız konut ve yaşam koşulları, koruyucu sağlık hizmetlerinin verilememesi, hastalıkların kontrol altına alınmasını engelliyor. Bu sorun sadece bölgenin değil, önlem alınmadığında Türkiye'nin sorunu olacak." Sağlık hizmetlerinin "ekipişi" olduğunu ifade eden Dr. İpekyüz, bölgede görev yapan hekim sayısının sürekli değiştiğine, bunun da hizmeti etkilediğine dikkat çekti. TTB Merkez Konsey Başkanı Dr. Füsün Sayek de, bölgede ciddi bir "sağlık krizi" yaşandığını belirterek, müdahale edilmesi ve önlem alınması gerektiğini söyledi. Dr. Sayek, bölgenin bulaşıcı ve bulaştırıcı bir havuz olduğunu söyleyerek, "Batı illerinde İzmir'de, Tokat'ta salgın halinde görülen şark çıbanının kaynağı Güneydoğudur.

Göç ile bölgedeki bulaşıcı hastalıklar diğer illere yayılıyor. Güneydoğu sadece kendisi için değil, Türkiye için sağlık sorunu haline geldi” diye konuştu. Bölgede 100 bin sıtma vakası görüldüğünü, bunun “inanılması zor bir rakam” olduğunu ifade eden Dr. Sayek, TTB’nin soruna çözüm aradığını belirterek, şöyle konuştu: “Güneydoğu’da Sağlıkta Kriz Yönetimi uygulanmalı. TTB olarak biz üzerimize düşeni yapacağız. Bölge doktorlarının eğitimine ağırlık verilecek. GAP önemli bir proje ama sorunların derinleşmesine neden oldu. Böylesine önemli bir sulama projesi, sağlığı olumsuz etkilememeli.”

Şiddet ortamı ve insan hakları ihlalleri; bölgede psikişik sağlık sorunlarının da yoğunlaşmasına yol açtı. TTB Merkez Yürütme Kurulu üyesi ve Bölge Tabip Odası Genel Sekreteri Dr. Necdet İpekyüz, bölgede bozulan ruh sağlığının düzeltilmesi için öncelikle göçe neden olan koşulların ortadan kaldırılması gerektiğini söyledi. Dr. İpekyüz, göç ile birlikte ortaya çıkan toplumsal rahatsızlıkların gözardı edildiğini, bununla ilgili bilimsel araştırma yapılmadığını ifade ederek, “Hekimlerin gözlemlerine göre, ruhsal sağlığı bozuk ve psikosomatik şikâyetleri olan hastalar giderek artıyor. Baş, bel ağrısı, uykusuzluk, çarpıntı ve sıkıntı gibi aslında fiziksel belirtisi olmayan rahatsızlık nedeniyle her gün yüzlerce kişi doktora gidiyor” diye konuştu. Bu tür rahatsızlıkların ruhsal problemlerden kaynaklandığını belirten Dr. Necdet İpekyüz, şunları söyledi: “Psikosomatik rahatsızlıklar bölgede yaşayan her insanda giderek görülmeye başlandı. Bölgede görev yapan memur ve güvenlik güçlerinde de aynı şikâyet olmakla birlikte bölgeden ayrılan kişilerde de yıllar sonra ortaya çıkabiliyor. Bölgede görülen ruhsal sorunlar giderek hastalık haline geliyor. Hastanelere fiziksel rahatsızlıklarından çok ruhsal sorunlara dayanan psikosomatik rahatsızlıktan şikâyetçi kişiler başvuruyor.” Dr. İpekyüz, göç olgusu ile birlikte aile içi şiddetin giderek arttığını, bu insanların göç ettiği metropollere şiddeti yansıttığını ifade ederek, “Köyde iken eşine ve çocuğuna tokat atamayan bir baba, göç sonrası girdiği

bunalımdan saldırganlaşıyor, kendini anlatamıyor. İçine kapanıp derdini söyleyemiyor. Bu sorunlar giderek metropollere de sızıyor” dedi.

Büyük bir şehir olan Diyarbakır’da bile, yoğunlaşan sağlık gereksinimlerine yanıt verebilecek bir sağlık sistemi oluşturulamadı. Resmî verilere göre, Diyarbakır’da 1997’nin ilk 8 ayında 11 bin 805 ishal vakası, 9585 sıtma, 9000 tifo, 4387 dizanteri, 105 kızamık, 1179 brucella ve 394 sarılık olgusu görüldü. Yetkililer, sorumluluk üstlenmeyerek, hekimleri suçlamayı yeğlediler. Acil durumlarda kullanılması gereken malzemelerin yokluğu nedeniyle elde bulunan malzemelerle yapılan tedaviler, kalıcı sakatlıklara ve ölümlere neden oldu; uygulamayı yapan hekimler cezalandırıldı. Yetkililer, çalışmalarında baskı nedeniyle meslek ilkelerini uygulamayan ya da uyguladığı için gözaltı ve tutuklama, hatta işkenceyle karşılaşan hekimlerin, bölgede görev yapmaktan kaçınmalarını sıklıkla eleştirdiler. Olağanüstü Hal Bölge Valisi Aydın Arslan, hekimlerin bölgeye gelmemesini mecburî hizmetin olmayışına bağladı. Arslan, bölgede 1857 hekime ihtiyaç duyulduğunu ve ataması yapılan 24 uzman hekimen sadece birinin bölgeye geldiğini belirterek, mecburî hizmet uygulaması olmaması nedeniyle bölgeye gelmek istemeyen hekimlerin tayinlerini başka yerlere yapabildiklerini söyledi.

Devlet Bakanı Salih Yıldırım, “TTB Merkez Konseyi ile görüştüm. Eğer bu konuda kendileri hazırlık yapar getirirse ne ala, olmazsa üzerimize düşeni yaparız. Bu işin özendirilerek yapılmasını istedik. Doktorlar niçin bölgeye gelmiyorlar, niçin gönderemiyoruz? Niçin siz devletten yana değilsiniz? Tekliflerini verecekler göreceğiz. Önerileri hükümetin yapabileceği şeyler ise ne ala, eğer olmuyorsa oraya yargıç, kaymakam nasıl gidiyorsa doktorlar da gidecek” dedi.

Bu arada, bölgede, sağlık görevlilerine yönelik baskılar devam etti. Kürt sorunu konusunda farklı düşünen hekimler, PKK’li hastaları tedavi ettikleri iddiasıyla gözaltına alındı, yargılandı ve bölgeden sürüldü.

TTB, ... “bölge”deki sağlık hizmetleri hakkında bir şey üretmemiş değildir. Ancak üretilenlerin uygulanması, sadece hekimlik ya da sağlık ile ilgili önlemlerle mümkün değildir. “Bölge”de 30 civarında sağlık personeli, faili “meçhul” cinayete kurban gitmiştir. Bunların hiçbirinin faili bulunmadığı gibi, bu konuda olumlu bir çaba da söz konusu değildir. Bakan Yıldırım, çoğunluğu Tüm Sağlık-Sen (SES) üyesi onlarca sağlık personelinin çalışmaya gönüllü olduğu halde, bölge dışına göç etmeye zorlandığını bilmiyor mu? ... Halen “bölge”de kalıp da hekimlik yapma “hayali”ne sahip hekimler/sağlık personeli, mesleklerini yapabiliyorlar mı, Sayın Yıldırım? Gece yarısı onlarca güvenlik görevlisinin arasında getirilen tutuklunun adli muayenesini tarafsız yapabilecek bir hekim bulduğunuz varsayın, Sayın Yıldırım; bu “gariban/kahraman”ı koruyabilecek misiniz? Sadece adli rapor süreci konusunda güvence verin, hiç ummadığınız sayıya ulaşabileceksiniz. (Ata Soyer, Emek, 24.09.97)

Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerde sağlık sistemi yetersizlikleri sürerken, pek çok sağlık kuruluşu da askeri birimlere çevrildi ya da diğer kolluk birimleri tarafından kullanıldı. Örneğin Lice Devlet Hastanesi, askeri bir bina olarak kullanılırken, sağlık hizmeti sağlık ocağında verilmeye çalışıldı.

Sağlık hizmetleri, zaman zaman da "güvenlik" gerekçesiyle engellendi. Engellemeler, korucu olmayan köylerde yaşayan halkı sağlık hizmetlerinden yoksun bıraktı. 1993 yılından başlayarak gıda ambargosu uygulanan ve 1994 yılında elektrikleri kesilen Gevaş ilçesine bağlı 13 köy, "güvenlik" gerekçesiyle sağlık hizmetlerinden yoksun bırakıldı. Gevaş Sağlık Ocağı ekibi, 1 Kasım günü Gevaş'a bağlı korucu olmayan Arpet, Gölgelik, Daldere, Deradim, Törel, Tatlıca, Çığır, Görenek, Evbark, Anaköy, Pullupınar ve Kardeşler köylerinde aşılama yapmak istedi. Sağlık ekibi Gevaş Jandarma Karakolu tarafından "güvenlik" gerekçesiyle geri çevrildi. Sağlık ekibinin köylere sokulmaması nedeniyle söz konusu köylerde yaklaşık 400 çocuğun aşısız kaldığı bildirildi.

c) Eğitim Hakkı

Bölgedeki eğitim ve sağlık kuruluşlarının çoğunluğu askeri birimler ya da özel timler tarafından kullanılırken, hükümetler, 1997 yılında da eğitim ve sağlık hakkının gerçekleştirilmesi yönünde vaatlerde bulundular. Kasım ayında bir açıklama yapan Olağanüstü Hal Valisi Aydın Aslan, bölgedeki 11 ilde, 5331 ilk ve orta dereceli okulun 2203'ünün çeşitli nedenlerle kapalı olduğunu söyledi.

10 Eylül günü yapılan Doğu ve Güneydoğu Kalkınma Koordinasyon Kurulu toplantısından sonra hükümetin projelerini anlatan Ecevit, "Millî Eğitim Bakanlığı, özellikle bölgedeki öğretmen açığını kapatmak için 11 bin öğretmenin kuralarını çekti. Şimdi de 17 bin öğretmenin alımı için başvuruları başlattı. Böylece bir yandan bölgedeki öğretmen açığını kapatırken, bir yandan da yatılı bölge okulları hızla yapılacak" dedi.

Eğitim-Sen Diyarbakır Şube Başkanı Haydar Kılıçoğlu, rakamlar gözönüne alındığında bölgedeki eğitimin durumunun ne kadar olumsuz bir tablo çizdiğinin gözler önüne serildiğini ifade etti. Kılıçoğlu, yıllardır devam eden savaş ortamının tüm kesimleri etkilediğini ve eğitimin de bundan payına düşeni aldığını söyledi. Eğitimin gerici-şoven niteliği nedeniyle, kültürlerin tahrip edilmesine yönelik ve üretimden kopuk olduğunu kaydeden Kılıçoğlu, şöyle konuştu: "Herkesin kendi ana dilinde eğitim görmesi ve özgür-demokratik bir eğitim, istenilen hedefe ulaşmayı da sağlar. Ayrıca barışın, huzurun olmadığı bir ortamda, en fazla özlenilen de barış

ve demokrasidir. İstatistiklerdeki rakamlar bizleri oldukça üzmetmektedir. Bölgede binlerce okul kapalı olunca sınıf mevcutları 70 ile 80 arasında değişiyor. 100 kişilik okullarda ise 3 bin kişi eğitim görüyor. Bu durumda eğitimin de ne derece sağlıksız olduğu bir kez daha gözler önüne serilmektedir" dedi.

Sağlık birimlerinde olduğu gibi, pek çok okul da tamamen ya da kısmen kolluk güçlerine devredildi. 284 ilkokulun "güvenlik" gerekçesiyle kapalı olduğu Tunceli'de, kapalı okulların tamamına yakınının da askerler tarafından kullanıldığı bildirildi. Açık olan okullardan Tunceli Meslek Yüksekokulunun, kısmen özel harekât timlerine ve komando tugayına devredildiği; Geyiksuyu Yatılı Bölge Okulunun ise, Ekim ayında kışlaya çevrildiği öğrenildi.

d) Adil Yargılama Hakkı

Türkiye'nin bütün bölgelerinde yapılan olağanüstü yargılamalar, Olağanüstü Hal Bölgesinde farklı özellikler gösterdi. DGM'ler, Olağanüstü Hal Bölgesi ve diğer çatışma bölgelerinde, PKK ve diğer örgütlere üye olmakla suçlananların yanı sıra "yardım ve yataklık"la suçlananlar, demokratik kitle örgütlerinin üyeleri, her türlü toplantı ve gösterilere katılanların güvenliği için tehlikeli bir aygıt olarak işlev gördü.

Diyarbakır Bölge Barosu tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 12 yıl içinde 120 bin kişinin DGM'lerin kapsamına giren suçlar nedeniyle gözaltına alındığı bildirildi. Gözaltına alınanlardan 60 bin kişinin DGM'lerde yargılandığı belirtildi. DGM kapsamına giren suçlar nedeniyle gözaltına alınan bu kişilerden yüzde 58,26'sının, "PKK'ye yardım ve yataklık" yaptığı iddialarından sorgulandığı (TCY 169) belirtilen çalışmada, yüzde 26,45'inin "örgüt üyesi", yüzde 13,89'unun da "silahlı militan ve eylemci" olduğu iddiaları nedeniyle soruşturma geçirdikleri ortaya çıkarıldı. 1984 yılında 38 dava dosyasının Diyarbakır DGM Cumhuriyet Başsavcılığına intikal ettiği anlatılan çalışmada, 1995 yılında ise dava dosyalarının sayısının 5.523 olduğu belirtildi. DGM Başsavcılığına intikal ettirilen dosya sayıları şöyle: "1984 yılında 38; 1985 yılında 105; 1986 yılında 114; 1987 yılında 784; 1988 yılında 814; 1989 yılında 1.518; 1990 yılında 2.010; 1991 yılında 2.813; 1992 yılında 4.105; 1993 yılında 6.314; 1994 yılında 6.606; 1995 yılında 5.523."

Olağanüstü Hal Bölgesindeki DGM yargılamalarında, pek çok köylü, özellikle de köy muhtarları ve köy imamları, "yardım ve yataklık" suçlamasıyla tutuklanarak yargılandı ve önemli bir kısmı da hapis cezasına çarptırıldı. Bu kişiler hakkında, kolluk güçlerinin isnatlarından başka kanıt yoktu. Geçmiş yıllarda olduğu

gibi 1997 yılında da, söz konusu suçlamayla mahkûm olanların affedilmesi gündeme geldi. Ancak bir sonuç alınamadı. ANAP-DSP-DTP hükûmetinin Güneydoğu ve GAP'tan Sorumlu Devlet Bakanı Salih Yıldırım, Temmuz ayında, 80 bin kişiyi kapsayan ve PKK'ye yardım ve yataklık edenlere af yasası çıkarılmasını

yeniden gündeme getireceğini açıkladı. Bakan Yıldırım, sadece 1994 yılı içerisinde 39 bin insanın yardım ve yataklıktan yargılandığını, bu insanların çok büyük bir kısmının masum olduğunu, bunları mahkûm etmenin devlet mantığı ve hukuk mantığı ile bağdaşmadığını söyledi.

2.4. KUZEY IRAK

Kuzey Irak'ta yaşanan belirsiz durum, Türk hükûmetinin bu bölgede konuşlanan PKK kamp ve mevzilerine karşı gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonların 1997 yılında da sürmesine olanak sağladı. Bu harekâtlarda, kolluk güçlerine ve PKK güçlerine mensup çok sayıda kişinin yanı sıra Türk Silahlı Kuvvetleriyle ortak hareket eden Kürdistan Demokratik Partisine mensup peşmergeler ve siviller de öldü. Diğer silahlı çatışmalarda da olduğu gibi, bu bölgedeki çatışmalardaki yaşam kayıpları konusunda da güvenilir bilgi edinmek olanaksızdı.

Yılın ilk harekâtı, 30 Aralık 1996 gecesi PKK militanları tarafından Şırnak'ın Uludere ile Silopi ilçeleri arasında yer alan ve Kuzey Irak sınırındaki Siyahkaya Jandarma Karakoluna PKK militanları tarafından yapılan saldırıdan sonra, Kuzey Irak'taki Sinath bölgesinde gerçekleştirildi. "Baklava Dilimi" harekâtı adı verilen operasyon, daha sonra Haftanın bölgesine kaydırıldı. Resmi açıklamalarda, harekât sırasında 190 PKK militanı ile Çağlayan Irmak adlı üstteğmen ve iki erin öldüğü, 10 asker ve 3 korucunun ise yaralandığı ileri sürüldü. PKK tarafından yapılan açıklamalarda ise, 7 militanın öldüğü ve 8 militanın yaralandığı ileri sürüldü. Irak hükûmeti tarafından da kınanan harekât sırasında, sivil yerleşim birimlerinin de bombalandığı ileri sürüldü. Yerel kaynaklar tarafından yapılan açıklamada, Bazeni köyüne 2 Ocak günü saat 14.30 sıralarında yapılan bombardıman sonucu 3'ü çocuk 5 köylünün öldüğü ileri sürüldü. Kuzey Irak'taki PKK kamp ve mevzilerine karşı 14 Şubatta da bir hava saldırısı düzenlendi.

Bu arada, TSK, Nisan ayı boyunca Hakkari'nin Kuzey Irak sınırında yığınak yaptı. Çeşitli gazeteler, bu hazırlıkların "Çekiç Operasyonu" adıyla yapılacak olan "sınır ötesi harekât" için yapıldığını ileri sürdüler. Nisan ayı sonunda Kuzey Irak sınırının yaklaşık 2 kilometre içerisinde gerçekleştirilen operasyonlarda çıkan ilk çatışmalarda, Hakkari'nin Çukurca ilçesi 51. sınır taşı bölgesinde nöbet tutan asker ve koruculara PKK militanlarının saldırısı sonucu 4 er öldü, bir üstteğmen, 6 er ve 2 korucu yaralandı. Kuzey Irak'ta ise mayına basan 3 kolluk görevlisi öldü. Askeri yetkililer, çatışmada 2 PKK militanının da öldüğü açıkladılar. 1 Mayıs günü de

mayına basan 3 kolluk görevlisi öldü. Hakkari'nin Çukurca İlçesi'nin Irak sınır kesiminde, 4 Mayıs sabahı ağır silahlarla gerçekleştirdikleri saldırı sonucunda 8 er ile 1 korucu öldü, 25 asker ve 2 korucunun ise yaralandığı bildirildi. Bölge Valiliği tarafından yapılan açıklamada, güvenlik görevlileri tarafından Kuzey Irak içlerinde gerçekleştirilen operasyonlarda iki gün boyunca 68 militanın öldüğü ileri sürüldü.

1995 yılından sonra Kuzey Irak'ta gerçekleştirilen en büyük harekât olduğu bildirilen "Çekiç Operasyonu", 12 Mayıs günü başladı. Yaklaşık 50 bin dolayında askerin Habur, Çukurca ve Hezil Çayı, Çalışkan, Ballıkaya, Işıkveren ve Üzümlü sınırından Kuzey Irak içlerine girmesiyle başlayan operasyonun, KDP'nin PKK'ye karşı başlattığı saldırının desteklenmesi amacını taşıdığı açıklandı.

Irak Dışişleri Bakanlığı açıklamasında, "Irak'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne karşı olduğu" iddia edilen harekâtın kınandığı bildirildi. Dışişleri Bakanlığı açıklamasında, Türkiye'den harekâta derhal son vermesi istendi. İngiltere Dışişleri Bakanlığı, Ankara'nın başlattığı operasyonu kaygı ile karşıladıklarını açıkladı. Operasyon konusunda önceden bilgilendirildiği öğrenilen ABD yönetimi ise, "TSK'nin kısa sürede bölgeden çekilmesi kaydıyla" operasyona destek verdiğini bildirdi. Fransız ve Rus dışişleri bakanlıkları da, operasyonu endişeyle karşıladıklarını açıkladılar. Kürdistan Demokratik Partisinin Sesi Radyosu, Mesut Barzani'ye bağlı peşmergelerin, Türkiye'den her türlü silah ve lojistik yardımı aldığını açıkladı. Celal Talabani'ye bağlı Kürdistan Yurtseverler Birliğinin Sesi Radyosu ise, Mesut Barzani'yi eleştirerek, TSK'nin, bölgede Barzani'nin konumunu güçlendirmek amacıyla Kuzey Irak'a girdiğini ileri sürdü. Operasyon, Arap Birliği tarafından da kınandı. Arap Birliği tarafından yapılan açıklamada, "İç sorunları çözmek için başka bir ülkenin topraklarına operasyon düzenlemek, bölgenin güvenliği açısından ağır sonuçlara yol açabilir" denildi. Operasyon, Libya ve Mısır hükûmetlerince de eleştirildi. BM Genel Sekreteri Kofi Annan ise, 18 Mayıs günü

Moskova'da düzenlediği basın toplantısında, "TSK'nin operasyon gerekçelerini anladıklarını, ancak kısa sürmesini istediklerini" belirtti. Annan, "Türkiye'nin, teröristler için sıcak takip yaptığını, konunun teröristlerle ilgili olduğunu teyit ettiğini," buna karşın, BM Ana Sözleşmesinin ilkelerine uyulması ve Türkiye'nin, silahlı kuvvetlerini mümkün olduğu kadar çabuk geri çekmesi gerektiğini söyledi. Annan, "Ne şekilde olursa olsun hiçbir işgali onaylayamam" dedi.

Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreterliği tarafından 15 Mayıs günü yapılan açıklamada, harekâtın ilk günlerinde 87 PKK militanı ile 1 askerın öldüğü, 4 erin ise yaralandığı ileri sürüldü.

Zap kampına düzenlenen saldırıya katılan bir Cobra helikopteri, 18 Mayıs sabahı düştü. Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan ilk açıklamada, helikopterin "teknik bir arıza" nedeniyle düştüğü ileri sürülürken, bazı kaynaklar helikopterin "kuyruk kısmından aldığı yara" nedeniyle düştüğünü bildirdiler. Düşen helikopterde bulunan üsteğmen Bülent Öztürk ile üsteğmen Mehmet Işıkal'ın ölmesiyle, operasyon sırasında ölen güvenlik görevlilerinin sayısının 13'e yükseldiği açıklandı. Harekâta katılan Cougar AS 532 tipi bir helikopter de, 4 Haziran günü PKK'nin Zap kampı civarlarında düştü; Jandarma Yarbay Mesut Kuru, Kurmay Binbaşı Recep Güngör, Kurmay Binbaşı Hüseyin Güvercin, Topçu Yüzbaşı Nazmi Elmas, Hava Pilot Üsteğmen Taner Alkap, Hava Pilot Üsteğmen Selim Keskinkılıç, Kara Pilot Üsteğmen Sedat Pelit, Kara Pilot Üsteğmen Konuralp Özcan, Hava Muhabere Üstçavuş Gürbüz Bağcı, Teknisyen Üstçavuş İsa Yavaş, Er Şakir Baştuğ yaşamını yitirdi. Genelkurmay Genel Sekreteri Tümgeneral Erol Özkasnak, Genelkurmay Başkanlığı Karargâhında düzenlediği basın toplantısında, 18 Mayıs ve 4 Haziran'da düşen iki helikopterin PKK tarafından SA-7B tipi füzelerle vurulduğunu açıkladı. Tümgeneral Özkasnak, "PKK'ye başta Suriye olmak üzere, İran, Yunanistan, Sırbistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Ermenistan'ın bu füzelerin temini ve eğitiminde rol oynadıkları istihbarat kaynaklarınca teyit edilmiştir. Bu füzelerin atış eğitimini gören PKK'lilerin isimleri ve eğitim gördükleri ülkeleri bile biliyoruz" dedi.

Bu arada, Barzani'ye bağlı KDP peşmergelerinin Erbil'de Kürt Kızılay teşkilatı olarak bilinen Heyvasor'a ait bir hastaneyi basarak aralarında kadın ve hastaların da bulunduğu toplam 58 kişiyi öldürdüğü ileri sürüldü. Daha sonra, Erbil'de gözaltına alınan 28 kişinin KDP güçlerince kurşuna dizildiği belirtildi. Bu sırada gözaltına alınan MED TV'nin muhabiri Bekir Doğan ise kayboldu. 18 Mayıs günü PKK tarafından yapılan açıklamada ise, iki gün içinde 200 peşmergenin

öldürüldüğü öne sürüldü. Barzani'ye bağlı peşmergelerin 18 Mayıs günü Erbil'de PKK'nin bürolarını kapatırken, sokak çatışmalarında 3 PKK militanının öldürüldüğü, beşi kadın 9 PKK militanının ise Barzani kuvvetlerince kurşuna dizildiği bildirildi.

Bu arada, TSK'nin, Kuzey Irak'a yönelik harekâtı "karşı tarafa sızdırılabileceği endişesiyle hükümete bildirmeden başlattığına" ilişkin haberler, Genelkurmay ile RP-DYP hükümeti arasındaki "güven bunalımını" en üst düzeyde ortaya koydu. Genelkurmay'ın, Kuzey Irak'ta yürüttüğü harekâtı başlatırken hükümete bilgi vermemesi, 20 Mayıs günü TBMM'de de kavgaya neden oldu. ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, ordunun hükümete "sınır ötesi operasyonları" bile bildirmediğini söyleyince, Devlet Bakanı Abdullah Gül, haberi "bir orgenerale" atfen duyuran emekli Büyükelçi Şükrü Elekdağ'ı yalanladı. Haber için düzeltme yapılmadığına dikkat çeken Yılmaz, Başbakan Necmettin Erbakan'ın "komutanlarla uyum içinde olduğu" iddiasının ise Genelkurmay Başkanlığı tarafından "Biz Atatürk düşmanlarıyla uyum içinde olamayız" sözleriyle anında yalanlandığını anımsatınca, kürsüye cep telefonlarını da fırlatarak yürüyen RP milletvekilleri, ANAP milletvekilleriyle yumruklaştılar.

Genelkurmay Başkanlığı tarafından 20 Mayıs günü yapılan açıklamada, operasyonun başlangıcından itibaren 1.088 PKK militanının öldüğü, 136 militanın yaralandığı ve 15 militanın ise teslim olduğu ileri sürüldü. Açıklamada, ikisi subay on biri erbaş ve üçü de geçici köy korucusu olmak üzere toplam 16 kolluk görevlisinin öldüğü belirtildi. 21 Mayıs günü yapılan bir başka açıklamada ise, öldürülen PKK militanlarının sayısı 1.146 olarak verildi. PKK tarafından aynı gün yapılan açıklamada ise, operasyonda 23 PKK militanının öldüğü ileri sürüldü.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Türkiye'nin Kuzey Irak'tan çekilmesini istedi. 21 Mayıs günü Avusturya'ya yaptığı ziyaretin sonunda bir basın toplantısı düzenleyen Annan, "BM'nin, Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmesine göz yummayacağını açıkça söyledim" dedi. Irak'ın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiğini ifade eden Annan, Türkiye'nin birliklerini çekmesi için "diğer hükümetlerin gerekli baskıyı yaptıklarını umduğunu" söyledi. Irak da, BM'nin, harekâtın durdurulması için devreye girmesini istedi.

Bu arada, 23 Mayıs günü bir PKK militanı tarafından Erbil'deki KDP peşmergelerine ait bir askeri karargâha intihar saldırısı düzenlendi. Üzerinde çok sayıda el bombası ve TNT kalıbı bulunan PKK militanı, karargâha girer girmez üzerindeki fûneyi ateşledi. Meydana gelen patlama sonucu 18 peşmerge ile saldırıyı düzenleyen PKK militanı parçalanarak öldü.

Genelkurmay Başkanlığı tarafından 28 Mayıs günü yapılan açıklamada, operasyonda öldürülen PKK militanı sayısı 1.817, ölen güvenlik görevlisi sayısı ise 16 olarak gösterildi. Aynı gün PKK militanları tarafından KDP'nin İran sınırındaki Hacümran kasabası yakınlarındaki bir sınır karakoluna düzenlenen saldırıda ise 10 peşmerge öldü. Erbil'de 58 PKK'linin öldürülmesi ve 4 kadının da tecavüze uğrayarak idam edilmesi olaylarından dolayı suçlanan KDP Erbil Komitesi üst düzey iki sorumlusunun da, 27 Mayıs günü PKK militanlarının düzenlediği bir saldırıda öldürüldükleri belirtildi.

Harekât çerçevesinde, yalnızca havadan bombalanan Talabani bölgesinde yer alan İran sınırındaki Zeli ve Bote Kamplarına da ilk defa kara harekâtı yapıldığı bildirildi. Mayıs ayı sonunda bir açıklama yapan İran Dışişleri Bakanı Ali Ekber Velayeti ise, TSK'nin "sınır ötesi operasyon"unu protesto etmelerinin haklı ve meşru olduğunu söyleyerek, "Biz herhangi bir ülkenin sınırlarının başka bir ülke tarafından ihlâlüne karşıyız. Türkiye'nin böyle bir şey yapma hakkını nereden aldığını bilmiyoruz" dedi. Velayeti, 28 Mayıs günü düzenlediği basın toplantısında, "İran Türkiye'nin sınır ötesi harekâtından niçin kaygı duyuyor" şeklindeki bir soru üzerine, şunları söyledi: "Bizim değişmez tutumumuz, komşu ülkelerin sınırlarının bölge içinden ya da dışından başka ülkeler tarafından ihlâlüne karşı olmak şeklindedir. Türkiye, güçlerini büyük çapta Irak topraklarına sokmuştur. Irak başka bir ülkedir, Türkiye'nin böyle bir şeyi yapma hakkını kendinde neden bulduğunu bilmiyoruz. Bize, neden protesto ettiniz diye sormak yerine, ki bizim itirazımız meşru ve haklı bir iştir, Türkiye'nin kendisinin hangi izinle başka bir ülkenin toprağını ihlâl ettiğini ve bu genişlikte askeri bir müdahale yaptığını açıklaması gerekir." Türkiye'nin "geçici" olarak nitelediği harekât, İran'ın yeni Cumhurbaşkanı Hatemi tarafından Irak'ın toprak bütünlüğüne saygısızlık olarak değerlendirildi.

6 Haziran günü Genelkurmay Genel Sekreteri Tümgeneral Erol Özkasnak tarafından yapılan açıklamada, harekâtın başından itibaren 2.252 PKK militanının öldüğü, 289'unun yaralandığı ve dördünün de sağ yakalandığı ileri sürüldü. Tümgeneral Özkasnak, harekât sırasında 13 subay, 3 astsubay, 58 erbaş ve er, 21 geçici köy korucusu olmak üzere toplam 95 kolluk görevlisinin öldüğünü, 244 kolluk görevlisinin ise yaralandığını söyledi.

Harekâta katılan askeri birlikler, Haziran ayı ortalarından itibaren Kuzey Irak'tan çekilmeye başladı. 26 Haziran günü bir açıklama yapan Jandarma Asayiş Komutanlığı Kurmay Başkanı Albay Süleyman Canpolat, Kuzey Irak'taki "Çekiç Harekâtı"nın büyük ölçüde

tamamlandığını ve "çok cüzi bir miktar" dışındaki birliklerin yurda döndüğünü söyledi. "Çekiç Harekâtı"nda KDP güçlerinin katkılarıyla birlikte 2.811 PKK militanının öldürüldüğünü söyleyen Kurmay Albay Canpolat, "TSK'nin kaybı"nın 113, "KDP'nin kaybı"nın ise 49 olduğunu belirtti. Canpolat, harekât sırasında TSK personelinden 325 kişinin, KDP'den de 90 kişinin yaralandığını söyledi.

Bu arada, TSK'nin Mayıs ayında Kuzey Irak'a düzenlediği harekât, Türkiye içinde de protesto edildi. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde yaklaşık 200 öğrenci, 20 Mayıs günü saat 12.00'de fakülte bahçesinde bir araya gelerek, sloganlarla operasyonu protesto etti, lastik yaktı ve bildiri dağıttı.

Kuzey Irak'ta gerçekleştirilen harekâtın durdurulmasını istemek amacıyla çeşitli kitle örgütlerinin yöneticileri, 31 Mayıs 1997 tarihinde Ankara Kızılay Postanesinden Meclis Başkanlığına telgraf çekti.

7 Haziran günü de, harekâtı ve ABD'nin Ortadoğu politikalarını protesto için ABD Büyükelçiliği önünde ve Meclis Parkında bir gösteri düzenlendi. Çekilen telgraflar ve gösteriyle ilgili olarak iki ayrı dava açıldı (bkz. "Toplantı ve Gösteri Özgürlüğü").

Türk birliklerinin Kuzey Irak'tan çekilmesinin ardından, KYB ve PKK ile KDP arasındaki çatışmalar devam etti. PKK'ye karşı Türk ordusuyla işbirliği yapan KDP'nin, KYB denetimindeki bölgeleri top atışına tutması ile yeniden gerginleşen ortamda, 15 Temmuz günü çatışmalar başladı. İran-Irak sınırı yakınında bulunan Kasr bölgesindeki KDP üslerine KYB ile PKK'nin düzenlediği ve 2 kişinin ölümü, 14 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan saldırı sonrasında KDP, Kuzey Irak'taki rakip Kürt grupları arasında 1996 yılı Ekim ayında yapılan ateşkes antlaşmasının sona erdiğini açıkladı. KYB ise, Barzani'yi Türkiye'nin bölgeye yeniden asker göndermesini sağlamak amacıyla komplo geliştirmekle suçladı.

Bunun üzerine ABD Dışişleri Bakanlığı, tarafları ateşkese uymaya çağırdı. KDP ile KYB arasında süren gerginliğe rağmen çatışmalar kısa bir süre kesildi. PKK ile KDP arasındaki çatışmalar ise sürdü. ABD, Birleşik Krallık ve Türkiye'nin müdahaleleri sonucu Ağustos ayı başında KDP ve KYB arasında ateşkes ilan edildi, ancak bu ateşkes birkaç gün içinde bozuldu. Ağustos ve Eylül ayları boyunca yoğun bir biçimde süren çatışmalar nedeniyle yapılan açıklamalarda, sivil kişiler de dahil pek çok kişinin çatışmalarda yaşamını yitirdiği açıklandı.

Bu arada, PKK, yıl ortasından itibaren Kuzey Irak'ta örgüte karşı tutum takınan imamları öldürmeye başladı. Daha önce birinin adı Molla Arif Zebari olarak açıklanan 3 imamı öldüren PKK militanları, 24 Temmuz günü

Kuzey Irak'ın Rewanduz bölgesindeki Gervan Köyünde PKK aleyhine fetva verdiği ileri sürülen Molla Yasin Halit adlı imamı öldürdü.

TSK birlikleri 22 Eylül günü bir kez daha Kuzey Irak'a girdi. Harekâtın, KDP'nin çağrısı üzerine düzenlendiği, 30 bin askerin katılımıyla Türkiye-Kuzey Irak sınırı boyunca sürdürülen operasyonun yaklaşık 15 kilometre derinlikte ve 100 kilometre uzunluğunda bir hat üzerinde gerçekleştirildiği açıklandı.

12 Ekim günü bir açıklama yapan Jandarma Asayiş Komutanı Korgeneral Çetin Doğan, "Şafak 97" adı verilen harekât sırasında 797 PKK militanının öldürüldüğünü, 837 militanın yakalandığını, "güvenlik görevlilerinin ise 11 kayıp verdiğini", 50 kolluk görevlisinin yaralandığını ileri sürdü.

14 Ekim günü yapılan bir başka açıklamada, birliklerin geri çekilmeye başladığı ve harekâta öldürülen PKK militanı sayısının 837'ye ulaştığı ileri sürüldü. PKK tarafından yapılan açıklamada ise, Ekim ayında TSK ve KDP güçleriyle 289 çatışmanın yaşandığı, çatışmalarda 8 subay, 246 asker, 15 polis ve 95 korucu ile 412 KDP militanının öldüğü ileri sürüldü. Çatışmalarda 152 PKK militanının öldüğü açıklandı.

Harekâtın ardından KYB ile KDP arasındaki çatışmalar devam etti. Bu gruplar, 17 Ekim günü ise ateşkes ilan ettiklerini açıkladılar. Ancak PKK ve KYB ile KDP arasındaki çatışmalar daha sonra da devam etti.

Bir süre geniş çaplı çatışmalara sahne olmayan Kuzey Irak'ta 8 Kasım sabahı KDP peşmergeleri KYB ve PKK'ye karşı saldırıya geçti. TSK de, PKK'nın durumdan faydalanmasını önlemek için sınırlı bir operasyon başlattığını açıkladı.

Bu arada, TSK'nin Kuzey Irak'taki hava saldırılarında napalm bombası kullandığı yönündeki iddialar, uluslararası basında yer aldı. The Economist, Türkiye'nin napalm kullanması nedeniyle sivil halkın Irak hükümetinin denetiminde bulunan bölgeye kaçmak zorunda kalabileceği şeklindeki KYB uyarısına da yer verdi. Derginin Kasım sayısında, KDP ve KYB'nin üçlü barış ve otonomi için Bağdat yönetimi ile görüştüğü öne sürülerek, Bağdat yöneticilerinin görüşmelerde yumuşak bir tavır sergilediği, ancak otonomiye şimdilik olanaksız gördükleri belirtildi. Türkiye'nin desteğini alan KDP'nin kaybettiği toprakların bir kısmını KYB'den geri aldığı ve savaşta KYB'nin yanında PKK ve İran'ın yer aldığı ileri sürülen haberde, TSK birliklerinin Kuzey Irak'ta yaklaşık 200 km kadar ilerlediği kaydedilirken, Türkiye'nin PKK ile birlikte KYB'yi de düşman olarak gördüğüne dikkat çekildi. Türkiye'nin Kuzey Irak'ı sürekli olarak bombaladığı belirtilen haberde, KYB yöneticilerinin Türkiye'nin napalm bombası kullanması nedeniyle sivil halkın Irak Hükümetinin denetiminde bulunan bölgeye kaçmak zorunda kalabileceği yönündeki uyarılarına da yer verildi.

PKK tarafından yapılan bir açıklamada, Kasım ayı içerisinde TSK ve KDP güçleri ile PKK militanları arasında 226 çatışma yaşandığı, bu çatışmalarda, 8 subay, 189 asker, 6 polis, 52 korucu ile 206 KDP'linin öldüğü ileri sürüldü. PKK açıklamasında, çatışmalarda ölen PKK militanı sayısı 112 olarak açıklandı.

TSK, Kuzey Irak'ta 5 Aralıkta yaklaşık 20 bin askerin katılımıyla bir harekât daha başlattı. "Kısaç Operasyonu" adı verilen harekâtın KDP ile koordineli bir biçimde başlatıldığı açıklandı. Harekât, Aralık ayının üçüncü haftasında sona erdi.

3. YAŞAM HAKKI

Ölüm cezası, Türkiye’de 1997 yılında da uygulanmadı. Adalet Bakanlığında yürütülen çalışmalar sonucunda hazırlanan yeni Türk Ceza Yasası Öntasarısında ölüm cezasının kaldırılması önerildiyse de, bu yönde bir girişim yapılmadı. Özellikle Devlet Güvenlik Mahkemelerinde, ölüm cezası istemiyle çok sayıda kişi yargılandı; bunlar arasında çocuklar da vardı (bkz. “Ölüm Cezası”).

Türkiye tarafından 1993 yılında Paris’te imzalanan “Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretiminin, Stoklanması ve Kullanılmasının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Sözleşme” Bakanlar kurulu tarafından Mayıs ayında onaylandı. 1993 yılında imzaya

açılan uluslararası sözleşmede, 2007 yılına kadar dünyadaki bütün kimyasal silahların yok edilmesi öngörülüyor. Ancak, hükümet, sözleşmeyi imzalamadı.

Yaşam hakkına yönelik ihlaller, sistematik olma özelliğini korudu: “Yargısız infaz” ve gözaltında ya da cezaevlerinde öldürme olaylarının sorumluları yargılanmadıkları ya da cezalandırılmadıkları gibi, görevlerini de sürdürdüler; “faili meçhul” siyasal cinayetler aydınlatılması yönünde ciddi girişimler yapılmadı. Kürt sorunu konusundaki şiddet politikalarının tartışılması bile tehlikeli bir girişim olmaya devam etti; silahlı çatışmalar ve silahlı gruplar tarafından sivillere yönelik saldırılar sürdürüldü.

Tablo 1. Türkiye’de Yaşam Hakkı İhlalleri, 1990-97¹

	“Yargısız infaz”	“Faili meçhul” siyasal cinayet	Kaybedilen	Gözaltı- cezaevinde ölenler	Mayın/bomba patlaması	Silahlı çatışmalar	Sivillere saldırıları
1990	...	11	2	12	...	...	...
1991	98	31	3	21	...	...	...
1992	192	362	8	18	38	1719	189
1993	186	467	30	40	123	1854	406
1994	129	423	57	53	131	2814	192
1995	96	166	49	37	45	1787	112
1996	129	113	19	72	40	1471	41
1997	98	65	10	52	63	2386	81

¹ Tabloda yer alan rakamlar, TİHV’in kesinleştirdiği olguları kapsamaktadır. Kaybedilenlerle ilgili rakamlara, ölü ve sağ bulunan kişiler dahil değildir. Ayrıca, 1980-89 döneminde kaybedilenlerden 9 kişi de, hâlâ bulunamadı.

Yetkililerin sona erdiği yönündeki açıklamalarına rağmen, 1997 yılında en az 65 kişi "faili meçhul" siyasal cinayetlerde öldürüldü. Susurluk skandalı, "faili meçhul" siyasal cinayetlerin sorumlusu olarak yargılanan, hatta mahkum olan pek çok kişinin, devlet görevlileriyle kontrgerilla tarzı ilişkilere girdiği; devlet kuruluşlarının en üst düzeylerinde korundukları ortaya çıktı. "Faili meçhul" cinayetlerde yakınlarını kaybeden aileler, yeterince kanıt olmasına ve tetikçilerin kimler olduğunun bilinmesine karşın soruşturmalardaki özensizlik ve baştan savmalık yüzünden faillerden hesap sorulamamasına tepki göstererek bazı girişimlerde bulundular. Mart ayında yapılan bir toplantıya katılan aileler adına konuşan 1978'de katledilen Savcı Doğan Öz'ün eşi Sezen Öz, kimi rastlantıların, devlet içi çatışmaların ve bazı çabaların, bu cinayetlere adı karışan kişilerin kimler olduğunu aydınlatıldığını, pek çok durum için "faili meçhul" tamamlamasının anlamını yitirdiğini belirterek, "Ne var ki, bu faillelere ilişkin soruşturmalar genişletilmemiş, işlenen cinayetlerin hesabı sorulmamıştır" dedi. Toplantıya, "faili meçhul" siyasal cinayetlerde katledilen solcu aydınlar Necdet Bulut, Yasemin Cebenoyan, Abdi İpekçi, Ümit Kaftancıoğlu, Onat Kutlar, Doğan Öz, Sevinç Özgüner ve Cavit Orhan Tütengil'in yakınları katıldı. Aileler adına yapılan açıklamada, "son günlerde devlet adına hareket ettiklerini iddia eden ve başka pek çok suça bulaştıkları ifade ve açıklamalarından anlaşılan kişilerin, işledikleri cinayetlerle övünmelerine" dikkat çekti. Buna rağmen, "bu kişilere yönelik herhangi bir kovuşturma yapılması şöyle dursun, kınamalarına bile rastlanmamasını ibret ve dehşetle izlediklerini" belirten aileler, "faili meçhul" cinayetler konusunda devletten inandırıcı açıklamalar istediler. Toplantıya katılan Av. Turgut Kazan ise, Türkiye'nin "20 yıldan beri Susurluk'ta ortaya çıkan çetenin pisliliği ve gölgesi altında" olduğunu belirtti.

"Faili meçhul" siyasal cinayetlerle ilgili hukuksal işlemlerin en ilginçlerinden biri, 1994 yılında gazeteci-yazar Onat Kutlar ile Arkeolog Yasemin Cebenoyan'ın ölümüne neden olan bombalı saldırıyla ilgili dava oldu. Bu davada, İBDA-C adlı İslamcı bir örgüt saldırıyı üstlendiği halde, yargılananlar PKK üyesi olmakla suçlanan kişilerdi ve üstelik sanıklardan bazıları "İtirafçı"ydı. Kutlar ve Cebenoyan aileleri, sanıkların olayın sorumluları olduğuna inanmadılar. Kutlar'ın eşi Filiz Kutlar, "İtirafçıların gerçek katiller olduğuna inanmıyorum. Önce itiraf edip ardından İtirafçı Yasasından yararlanmak isteyen bir kişinin eylemi gerçekleştirdiğinden şüpheliyim. Polis o günlerde iyi bir araştırma yapmış olsaydı deliller ele geçirilirdi" dedi.

1997 yılında, "yargısız infaz" uygulamaları da sürdü. Kolluk güçlerinin işlediği cinayetler, yetkililer tarafından

savunulmakla ve cinayet işleyenler cezai işlemler karşısında dokunulmazlıklarını korumakla kalmadı. MGK'nın istemiyle 1996 yılında yapılan yasa değişikliğiyle, kolluk güçlerinin siyasal nitelikli olaylarda hedef gözeterek ateş açması, yasal hükme bağlanmış oldu. 1997 yılında, en az 98 kişi, "yargısız infaz" uygulamalarında öldürüldü. Çatışma ortamlarında ölenlerden kaçının sağ yakalandıktan sonra öldürüldüğünü belirlemek olanaksızdı. (Çok sayıdaki olgu, araştırma olanağı olmadığından TİHV tarafından rapor edilememiştir.)

Özellikle Kürt sorunu bağlamında süren silahlı çatışmalar ve saldırılar, Türkiye'de yaşam hakkına yönelik diğer ihlallerin ve militarizmin güçlenmesinin en önemli gerekçelerinden birini oluşturdu. Çatışma ortamlarında pek çok sivil kişi, kolluk güçleri tarafından zorla göç ettirildi, gözaltına alınarak işkence yapıldı ve rastgele ateş açılması sonucu öldürüldü. Çatışma ortamı, Türkiye'de insan yaşamının dokunulmazlığını tamamen kaybetmesine yol açtı. Çatışma ortamlarında öldürülen köylüler, basın ve yayın kuruluşlarında "ölü ele geçirilen terörist" olarak tanıtıldı. Olağanüstü Hal Bölgesi ve çevresinde köy korucuları, yaşam hakkına yönelik ciddi ve yaygın bir tehdit olmayı sürdürdüler. Başta PKK olmak üzere silahlı gruplar, sivil kişilere ya da "ihanet ettiğini" ileri sürdükleri yandaşlarına silahlı saldırılar düzenlediler. PKK ile kolluk güçleri arasındaki çatışmalardan siviller de etkilendi. PKK grupları, köy korucularının ailelerini de hedef aldılar. 1997 yılı, silahlı çatışmalarda ve PKK saldırılarında azalma görülen bir yıl oldu. 1997 yılında, TİHV'in kesinleştirebildiği bilgilere göre, en az 2.386 kişi, silahlı çatışmalarda yaşamını yitirdi. Silahlı grupların çatışmalar dışında silahsız kişilere yönelik saldırılarında ise, TİHV belirlemelerine göre, en az 107 kişi yaşamını yitirdi.

Resmi açıklamalara göre ise, yıl içinde meydana gelen silahlı çatışmalarda 16 polis, 269 asker, 158 korucu, 183 sivil yaşamını kaybetti; 1.448 kişi de yaralandı. Çıkan çatışmalarda 2.330 PKK ya da diğer örgüt üyesi yaşamını kaybetti (yetkililere ve basın-yayın kuruluşlarına göre, "ölü ele geçirildi"). Resmi açıklamalarda, 11.117 kişinin "terörist" sanık olarak yakalandığı belirtildi. Farklı resmi açıklamalarda daha az ya da daha yüksek rakamlara da yer verildi. Çatışmalarda yaşamını yitiren kişilerle ilgili resmi rakamlar şöyledir: 1984'te 102, 1985'te 276, 1986'da 202, 1987'de 426, 1988'de 320, 1989'da 575, 1990'da 867, 1991'de 1.019, 1992'de 2.985, 1993'te 4.296, 1994'te 6.295, 1995'te 4.165, 1996'da 3.895, 1997'de 2.956. Bu kişilerden çok azının nasıl öldüğü ve kim olduğu resmi yetkililerce açıklandı. Çatışma koşullarında yaşamını kaybeden sivil ya da silahlı kişilerle ilgili bilgiler konusundaki sansür ve çarpıtmalar 1992 sonrasında kural haline geldi.

Çalışma koşulları, silah kullanma yetkilerinin denetimsizliği ve görevleri sırasında insan hakları ihlallerine yönlendirilmeleri, kolluk güçleri arasında kaza sonucu öldürme ve intihar olaylarının da yaygın olmasına yol açtı. 1997 yılında en az 11 polis intihar etti; en az 4 askerin intihar ettiği ileri sürüldü. Araştırmacı-yazar Faruk Güçlü, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından polis intiharlarında yüzde 500'e varan artış olduğunu, ancak bunlardan sadece 142'sinin belgelendiğini söyledi. Güçlü, 1980 öncesi polis intiharlarının yok denecek kadar az olduğunu belirtirken, "Bu tarihi, intiharların miladı olarak kabul ediyorum. Bu dönemde polislerimiz ruhsal bunalıma düştü" dedi. Son 17 yılda 80.000 genel intihar girişiminin bulunduğunu belirten Güçlü, bunlardan 25.000'inin ölümle sonuçlandığını söyledi. Güçlü, araştırmasının sonuçlarını şöyle değerlendirdi: "Polis, toplumun her kesimi ile muhatap oluyor, yaşanan bütün sıkıntılardan payını alıyor. Stres ve depresyona en çok maruz kalan mesleklerden biri. Ancak, 17 yıllık süreçte sadece 1000 polis ya da emeklisinin intihar girişiminde bulunduğu ve 142'sinin ölümle sonuçlandığı saptandı. Bu da intiharların kayıtlara geçilmediğini gösteriyor. Poliste intiharlar bir zamanlar o kadar yaygın hale geldi ki, Özal döneminde Emniyet Genel Müdürü olan Saffet Arıkan Bedük, bir genelge yayımlayarak, polis amirlerinden astlarına daha iyi davranmalarını istemiştir." Polis intiharlarının savcılık kayıtlarına geçmediğini belirten Güçlü, "Bu konuda araştırma yapmak çok güç. Örneğin 1986 yılında bir polis 'işkenceden bıktım' notunu bırakarak intihar ediyor. Kız kardeşi amirleri hakkında suç duyurusunda bulunuyor. Ancak ağabeyinin dosyası bulunamıyor" dedi.

Türkiye'de geliştirilen şiddet kültürü, insan yaşamına tehdit oluşturmaya devam etti. Olağanüstü Hal Bölgesindeki askeri birliklere gönderilen kişiler için yapılan "uğurlama" törenlerinde ölen ve yaralananlar oldu. Örneğin Samsun'un Çarşamba ilçesinde Çay mahallesinde, 19 Mayıs gecesi arkadaşlarını askere uğurlayan bir grubun havaya rastgele ateş açması sonucunda Kadir Başokur (47) adlı kişi vurularak öldü. İstanbul Kadıköy'de 22 Mayıs gecesi arkadaşlarını askere uğurlayan bir grubun havaya ateş rastgele ateş açması sonucu, askere gidecek gençlerden Recai Yıldız (20) vurularak ağır yaralandı.

Kamu ve özel sektör işyerlerinde ve özellikle de özelleştirilen sanayi tesislerinde çalışanların güvenliğinin ihmal edilmesi de, ölümle sonuçlanan olaylara yol açtı.

"İş kazaları" sonucu ölümler, gündelik olaylar arasında kanıksandı. Bu arada, İstanbul Tuzla'da bulunan Gemsan Tersanesinde 13 Şubat günü TPAO-İstanbul tankerinde çıkan yangına koruma önlemleri alınmadan gönderilen ve tankerde meydana gelen patlama sonucu ağır yaralanan itfaiye erleri Celil Dağ ile İbrahim Koray, tedavi gördükleri Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Hastanesinde 22 Şubat günü öldü. Tüm Bel-Sen Genel Sekreteri Hüseyin Tosu itfaiye erlerinin ölümünü "cinayet" olarak nitelendirdi. Başından beri açık bir ihmalin söz konusu olduğunu, Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın olaydan sonraki açıklamalarında ise suçu örtme çabası görüldüğünü belirten Hüseyin Tosu, itfaiye erleri Celil Dağ ve İbrahim Koray'ın ölümlerinin, insan hayatına verilen değeri gösterdiğini ifade etti.

Bakım-onarım için Tuzla açıklarında demirli bulunan "Göle" adlı tankerde 4 Haziran günü meydana gelen patlamada ise Mehmet Kurban (51), Orhan Çağdaş (23), Saffet Yılmaz (33) ve Mustafa Düzağaç (33) adlı işçiler öldü, bir işçi ağır yaralandı. Patlamanın, petrol taşıyan gemide gerekli önlemler ve temizlik yapılmadan kaynak yapılması sonucu meydana geldiği ileri sürüldü.

İstanbul Vatan Caddesinde bulunan Vakıf Gureba Hastanesi'ne doğalgaz şebekesi bağlanması sırasında 14 Temmuz günü meydana gelen gaz sızıntısı sonucu İlyas Geyik (26) ve onu almak için 4 metre derinlikteki galeriye inen Yusuf Can (38) adlı İGDAŞ işçileri zehirlenerek öldü. Sızıntı nedeniyle 5 işçi de zehirlendi. Vanada patlama tehlikesi olasılığı üzerine Vatan Caddesi iki yönlü olarak trafiğe kapatıldı. İki işçinin ölümüyle ilgili olarak Fatih Cumhuriyet Savcılığınca başlatılan soruşturma sonucu, İGDAŞ İstanbul Bölge Müdürü ve Vatan İşletme Şefi İsmail Evliyaoğlu, Bölge Müdür Yardımcısı Türker Erdağ, Bölge Bakım ve Onarım Şefi Hikmet Özdoğan, Teknik Emniyet Şefi Hasan Er ve Bölge Müdürlüğü Mühendisi Özcan Muti hakkında, "tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu ölüme sebebiyet vermek" suçundan 10 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açıldı.

Kamu kuruluşlarının ihmalleri de, can kaybına yol açmaya devam etti. Örneğin, İstanbul Ümraniye'de, belediyenin açtığı, ancak kapatmadığı için yağmur sularıya dolan hafriyat çukurunda 18 Haziran günü yüzmeye çalışan Selim Biçici (16) ve Erdem Atlıbaş (14) adlı çocuklar boğularak öldü.

3.1. ÖLÜM CEZASI

Ölüm cezası, 1997 yılında da kaldırılmadı. Devlet Güvenlik Mahkemelerinde (DGM), Türk Ceza Yasasının (TCY) “vatan hainliği, devletin egemenliğine karşı suçlar” başlıklı 125. Maddesi uyarınca 865 dava açıldı ve 2304 erkek ve 219 kadın yargılandı. “Anayasal düzeni cebren değiştirme” suçunu düzenleyen TCY 146. Maddesi uyarınca ise, 83 dava açıldı ve 440 erkek 47 kadın yargılandı. “Adam öldürmeye tam teşebbüs” başlıklı 450. Madde uyarınca da, 440 dava açıldı ve 806 erkek ile 46 kadın bu madde uyarınca yargılandı. Yargıtay, 5 kişi hakkındaki ölüm cezasını bozdu; 2 kişinin dosyalarını ise, mahkemenin verdiği cezayı az bularak, ölüm cezası istemiyle yeniden yargılanmaları kararıyla ilgili mahkemeye geri gönderdi. 1997 yılında, 29 kişi ölüm cezasının infazı tehdidiyle yaşadı (TBMM Adalet Komisyonunda bekleyen bu dosyalar, 1997 yılı sonuna kadar Genel Kurula sunulmadı.).

Türk Ceza Yasasının “devletin şahsiyetine karşı suçlar” başlığı altındaki 125, 126, 127, 129, 131, 133; “devlet kuvvetleri aleyhinde suçlar” başlığı altındaki 146, 147, 149, 156 ve “adam öldürmeye tam teşebbüs” suçuyla ilgili 450. Maddeleri; Askeri Ceza Yasasının 54, 55, 56, 59, 60, 62, 63, 64, 69, 70, 75, 79, 80, 89, 91, 94, 97, 101, 102, 126, 127, 136, 159, 160. Maddeleri ile Ek 4 ve Ek 5. Maddeleri; Kaçakçılığın Önlenmesi ile ilgili

Yasanın 30. Maddesi ve Orman Yasasının 110. Maddesi, bu maddelerde düzenlenen suçları işleyenlerin ölüm cezasına çarptırılmasını öngörüyor.

Türkiye’de ölüm cezalarının infazı, en son 25 Ekim 1984 tarihinde yapıldı. Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verilerine göre, 1936-1996 arasında 613 kişinin aldığı idam cezası kesinleşirken, bunlardan 385’i idam edildi. İdam edilenler arasında 310 kişi taammüden adam öldürmek suçundan bu cezaya çarptırılırken, 35’i bir ve birden çok kişiyi öldürmek, 31’i siyasi, 2’si gasp sonucu cinayet, 2’si irza geçerek adam öldürme, 2’sinin cinayete teşvik, geri kalan 3 kişi de zehirleyerek, hırsızlık nedeniyle ve kundaklama yoluyla adam öldürme suçuyla idama çarptırıldı. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından verilen 161 idam kararından 37’si 1984 yılına kadar infaz edildi. 12 Eylül 1980-25 Ekim 1984 döneminde, 50 kişi idam edildi. 12 Nisan 1991 tarihinde yürürlüğe giren “Terörle Mücadele Yasası”, yürürlük tarihine kadar verilen idam cezaları ile o tarihe kadar işlenen suçlarla ilgili olarak verilebilecek idam cezalarını kaldırdı. 1997 yılı sonunda kamuya açıklanan Türk Ceza Yasası Ön Tasarısında, ölüm cezasının kaldırılması öngörüldü; bu tasarının yasalaşması konusunda bir gelişme olmadı.

BM İnsan Hakları Komisyonu 3 Nisan günü Cenevre’de yaptığı toplantıda, hala idam cezası uygulayan batılı ülkelere çağrıda bulunarak, bu uygulamadan vazgeçmelerini istedi. Bu konuda İtalya’nın öncülüğünde hazırlanan bir karar tasarısı, 14 çekimser ve 11 aleyhte oya karşı, 27 oyla kabul edildi. Uluslararası Af Örgütü’nün raporuna göre tüm dünyada 1996 yılında toplam 7.017 kişinin idama mahkûm olduğu ve bunların 4.272’sinin cezasının infaz edildiği bildirildi. İdamlar 39 ülkede gerçekleştirildi. Uluslararası Af Örgütü idam cezalarında 1996 yılında, 1995’e oranla yüzde 30 artış görüldüğünü bildirdi. Af Örgütü, idam cezası uygulanan ülkelerde “yargılamaların gereken titizlikle yapılmadığı ve cezaların çoğu zaman sanıkların baskı altında yaptıkları itiraflara dayanılarak verildiği” iddiasında da bulundu. Örgüt, idam cezalarının, idam cezaları kaldırılana kadar infaz edilmemesini de istedi. Af Örgütü’nün verdiği rakamlara göre 1996 yılında Ukrayna’da 169, Rusya’da 140, İran’da ise 110 kişi idam edildi. Bu üç ülkenin yanı sıra Çin’de infaz edilen idam cezaları, tüm dünyadaki idamların yüzde 92’sini oluşturuyor. ABD’de de 3.150 kişi idam edilmeyi bekliyor. 1996 yılında ABD’de elektrikli sandalyede yapılan idamlarla 45 kişi öldürüldü.

Türkiye’de ölüm cezası iki türlü infaz edilmektedir:

- 1- Asılmak suretiyle hayata son vermek,
- 2- Kurşuna dizilmek suretiyle hayata son vermek.

Ölüm cezasının yerine getirilmesi şekillerinden asmak suretiyle infaz, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Yasada ve İnfaz Tüzüğü’nde düzenlenmiştir. Yasanın 2. maddesinde, “Ölüm cezası, buna hükümlü olan kimsenin

asılması suretiyle hayatının izalesidir. Ölüm cezası, hükümlünün mensup olduğu din ve mezhebin hususi günlerinde infaz olunmaz. Gebe kadınlar doğurmadıkça, akıl hastalığına tutulanlar iyileşmedikçe ölüm cezası infaz olunmaz. Ölüm cezası, hükümlü hakkındaki kararın Yargıtay tarafından onanması ve Türkiye Büyük Millet Meclisince infazına karar verilmesinden sonra gizli şekilde ve tüzükte belirtilen esaslar dahilinde infaz

olunur. Askeri suçlardan dolayı asker kişiler hakkında verilen ölüm cezalarının infazına ilişkin hükümler saklıdır.”

Türkiye’de idam cezası kararları, temyiz işlemi olmasa bile Yargıtay tarafından onanmak zorundadır. Yargıtay tarafından onanan kararların infaz edilebilmesi için, söz konusu kararların Başbakanlık tarafından TBMM’ye

sunulması, TBMM Adalet Komisyonunda yapılan görüşmelerden sonra yapılmasını öngören bir yasa tasarısının TBMM tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Tasarının yasa haline gelmesi için, Cumhurbaşkanının onaylaması da zorunludur. Cumhurbaşkanı, yasayı Meclise iade etme yetkisine de sahiptir.

Türkiye’de ölüm cezalarının kaldırılması için mücadele veren insan hakları savunucuları, başta İran olmak üzere başka ülkelerdeki ölüm cezalarının uygulanmaması ve bu cezanın kaldırılması için kampanya ve eylemler düzenledirler. İHD İstanbul Şubesi, 26 Ağustosta İran Konsolosluğu önünde yaptığı bir basın açıklaması ile İran’da uygulanan idam cezalarını kınadı. Açıklamayı yapan İHD İstanbul Şube Başkanı Ercan Kanar, birçok ülkenin artık insan haklarını temel alan, uluslararası hukuk sözleşmelerine uyarak kaldırdığı idam cezasının ABD, Çin ve İran’da da kaldırılmasını istedi. Ağustos ayı ortalarında İran’da, Ali Rıza Koşru Kuran Kordiyeh ve Ahmet Taghi Abadi’nin önce kırbaçlanıp sonra teşhir edilerek katledilmelerine tepki gösteren Kanar, “Suçları ne olursa olsun bu olay, insanın diyen herkesin tüylerini diken diken etmiştir” dedi. İran’da yaşamın birçok alanında insan haklarının ihlâl edildiğini vurgulayan Kanar, yaşama hakkının, kişinin vazgeçilmez bir hakkı olduğunu belirtti. Kanar, “Ölüm cezası çağdışı bir cezadır, hatta demokratik hukukta ceza olarak dahi kabul edilmemektedir” dedi. Ölüm cezasının, insanı yeniden sosyalleştirme, topluma kazanma değil tam tersine yok etmeye yönelik olduğunu belirten Kanar, “40’ı aşkın ülkenin yasalardan çıkardığı idam cezasının en ilkel yöntemlerle devam ettiren İran yöneticilerini, insan hakları ihlallerine son vermeye çağırıyoruz” dedi.

a) “İnfaz Sırası Bekleyenler”

1997 yılında Türkiye’de 29 kişinin ölüm cezası dosyaları TBMM Adalet Komisyonunda bekledi. İnfaz bekleyen 29 kişiden 10 kişi, Devlet Güvenlik Mahkemeleri tarafından, “devletin şahsiyetine karşı suç” işledikleri gerekçesiyle mahkûm edilmişti. Söz konusu suçlar, “anayasal düzeni değiştirmek için silahlı eylem”

(TCY 146) ve “bölücülük amacıyla silahlı eylem” (TCY 125) suçlarıdır. Adli suçlardan mahkûm olan 19 kişinin yargılamalarıyla ilgili yeterli bilgi olmamakla birlikte, siyasi suçlardan mahkûm olan 10 kişinin adil yargılanmadıkları; işkenceyle alınan ifadelerine ve kolluk güçlerinin şüphelerine dayanarak hüküm kurulduğu tespit edildi.

Adı Soyadı	TBMM’ye sevk tarihi	Mahkûmiyet Gerekçesi
001) Seyfettin Uzuniz	05.04.1996	Gasp, Adam Öldürme (TCY 495)
002) Bekir Gedik	05.04.1996	Kasten Adam Öldürmek (TCY 450)
003) Nizamettin Özoglu	05.04.1996	Devletin hakimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını devletin idaresinden ayırmaya yönelik faaliyet ve eylemlerde bulunmak (TCY 125)
004) Yakup Karaca	05.04.1996	İşlediği gasp suçunun delil ve emarelerini ortadan kaldırmak ve kendisini cezadan kurtarmak maksadı ile adam öldürmek ve geceleyin mesken masuniyetini ihlâl etmek (TCY, 450/9, 497/1 ve 193/2)
005) Mehmet Sait Dayan	05.04.1996	(TCY 125)
006) Halil Yıldırım	09.04.1996	Taammüden iki kişiyi öldürmek, kasten adam öldürmek ve kardeşini öldürmek
007) Taner Keleşoğlu	03.07.1996	Emniyeti suistimal suçunu gizlemek için 3 kişiyi taammüden öldürmek ve kasten adam öldürmek
008) Sinan İyit	28.08.1996	(TCY 125)
009) Ali Osman Köse	28.08.1996	T.C. Anayasasının tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya
010) Rabbena Hanedar	28.08.1996	İlgaya ve bu Kanun ile teşekkül etmiş TBMM’ne iskata veya vazifesini
011) Hasan Şahingöz	28.08.1996	yapmaktan men’e cebren teşebbüs
012) Ali Nazik	28.08.1996	(TCY, 146/1)

013) Murat Ktrağ	28.08.1996	Adam öldürmek, adam öldürmeye teşebbüs, gasp ve hırsızlık (TCY 450/7, 497/1,2)
014) İsmail Özdemir	08.11.1996	Kasten adam öldürmek, adam öldürmeye tam teşebbüs, silahlı gasp (TCY 495/1, 497/1, 450/9, 448)
015) Coşkun Öztürk	08.11.1996	Taammüden ve işkence ile üç kişiyi öldürmek ve suç delillerini gizlemek (TCY 450/7, 450/9)
016) Hasip Mehmet Atay	12.12.1996	Tecavüz ve adam öldürmek
017) Mehmet Arı	03.02.1997	Canavarca hisle birden fazla kimseyi taammüden öldürmek
018) Ekrem Gökçe	03.02.1997	(TCY 450/7-9)
019) Kadir Şahin	17.02.1997	Asli maddi iştirak halinde silahlı gasp, asli maddi iştirak halinde nitelikli
020) Mürsel Girgin	17.02.1997	adam öldürmek ve bu öldürme suçuna fer'i şekilde iştirak (TCY 479/2, 522/1, 450/9)
021) Selami Özcan	16.05.1997	(TCY 146/1)
022) Aziz Varkan	05.06.1997	Taammüden kan gütme saikiyle birden fazla kişiyi öldürmek
023) Nadir Şenol	05.06.1997	(TCY 450/4-10)
024) Halil Güneş	19.06.1997	Görevli memuru öldürmek (TCY 450/11)
025) Erol Özpolat	19.06.1997	(TCY 146/1)
026) Celal Atalay	01.10.1997	Adam öldürmek ve gasp
027) Birsen Güngören	01.10.1997	(TCY 498, 522, 495/1, 450/9)
028) Yaşar Akan	10.11.1997	Başka bir suçu gizlemek için adam öldürmek
029) Cüneyt Erengül	10.11.1997	(TCY 450/9)

Yargıtay tarafından onanan ölüm cezası kararları TBMM'ne sevk edilen kişilerle ilgili bazı bilgiler şöyle:

Erol Özpolat

"Devrimci Sol üyesi olduğu, Jandarma Asayiş Bölge eski Komutanı emekli Korgeneral Hulusi Sayın'ı öldürdüğü ve Ankara'da gerçekleştirilen bazı silahlı eylemlere katıldığı" iddiasıyla Ankara DGM'de yargılanan Erol Özpolat'a, "memuru, görevinden dolayı ve ideolojik amaçla, tasarlayarak öldürdüğü, anayasal düzeni yıkmak için kurulan silahlı örgüt mensubu olduğu" gerekçesiyle (TCY 146/1) verilen ölüm cezası, Yargıtay tarafından onaylandı. Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 14 Nisan 1997 günü, "örgüt içindeki konumu" ve öldürdüğü iddia edilen Astsubay Halil Çetin'in öldürülmesi dışında "katıldığı eylemleri Türk Ceza Yasasının Anayasal düzeni değiştirmeye eylemli kalkışmak suçunu düzenleyen 146/1 maddesinde görülerek idama mahkûm edilen" Özpolat'la ilgili kararı oybirliğiyle onayladı. Kararda, Özpolat ile birlikte yargılanan Alp Aslan'a verilen 10 yıl hapis cezası onaylanırken, Alişan Turan'a verilen 15 yıl hapis cezası az bulunarak bozuldu. Turan'ın, ölüm cezası istemiyle yeniden yargılanmasına karar verildi. Özpolat, Aslan ve Turan hakkındaki mahkûmiyet kararları 12 Ekim 1995 tarihinde verilmişti. Erol Özpolat, aynı suçlamayla daha önce de Ankara DGM'de yargılanmıştı. Özpolat, 31

Ağustos 1993 tarihinde ölüm cezasına mahkûm olmuş, ancak bu ceza Yargıtay tarafından "nüfus cüzdanındaki mührün okunmaması"; ikinci yargılamada verilen ölüm cezası kararı da, "gerekçeli kararda nüfus kayıtlarına ayrıntılı olarak yer verilmemesi" gerekçesiyle bozulmuştu. Özpolat, ceza almasına yol açan öldürme eylemleri nedeniyle arandığını öğrendiğinde, 11 Şubat 1991 tarihinde avukatların tavsiyesi üzerine, kendi isteğiyle Cumhuriyet Savcılığına teslim olmuştu. Savcılığa teslim olduktan sonra Siyasi Şubeye teslim edilen Özpolat, bir ay gözaltında tutulmuş ve yoğun işkence görmüştü. Özpolat, yargılama boyunca suçsuz olduğunu ve kendisine komplo kurulduğunu savunmuştu; hakkında, işkence altında alınan ifadelerinden başka Alp Aslan adlı kişinin ve Alişan Turan'ın verdikleri ifadeden başka kanıt yoktu. Dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan, idam tezkeresini Haziran ayında TBMM Adalet Komisyonuna sevk etti.

Celal Atalay, Birsen Güngören

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası flüt sanatçısı Erdim Sertoğlu'nu, 1994 yılının Ağustos ayında, Burhaniye'de gasp ve fidye amacıyla kaçırarak öldüren Celal Atalay ve Birsen Güngören adlı sanıklara verilen idam cezası, Haziran ayı sonlarında Yargıtay tarafından onandı. Yargıtay 1. Ceza Dairesi, Burhaniye Ağır Ceza Mahkemesinde ikinci kez yapılan yargılamada "gasp",

"fidye istemek" ve "gasp suçunu gizlemek için cinayet" suçlarından ölüm cezasına çarptırılan Atalay ve Göngören'in cezalarını yasaya ve usule uygun buldu.

Yaşar Akan, Cüneyt Erengül

Mersin Orduevinde 7 Eylül 1996 tarihinde Albay Yıldır Doğan Öz'ün eşi Şerife Aygül Öz'e önce tecavüz edip sonra öldüren Yaşar Akan ve Cüneyt Erengül'ün idam cezaları, Askeri Yargıtay tarafından onaylandı. İdam dosyaları Milli Savunma Bakanlığı tarafından 27 Haziran günü Başbakanlığa gönderildi. İki suçlu hakkındaki idam talebi Başbakanlık tarafından TBMM'ye sevk edildi.

b) Yargıtay Aşamasındaki Ölüm Cezaları

1997 yılında Yargıtay tarafından onaylanan idam cezalarının büyük çoğunluğunu da, DGM tarafından verilen cezalar, yani "devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar"la ilgili mahkûmiyet kararları oluşturdu.

TİHV'in 1997 yılında ölüm cezasına çarptırıldığını belirleyebildiği kişilerle ilgili bilgiler şöyle:²

030) C. Cenap Arıcı	PKK	Diyarbakır DGM
031) Nimet İğraç	PKK	Kayseri DGM
032) Muhammed Taşdemir	PKK	Kayseri DGM
033) Mehmet Sinci	PKK	Kayseri DGM
034) Hüsnü Özcan	PKK	Kayseri DGM
035) Ahmet Gülmezoğlu	PKK	Kayseri DGM
036) Abdullah Sönmez	PKK	Kayseri DGM
037) Abbas Alkan	PKK	Kayseri DGM
038) Selahattin Mete	PKK	İzmir DGM
039) Kasım Karataş	PKK	İzmir DGM
040) Cemal Çakmak	TİKKO	Ankara DGM
041) Yıldırım Arıcan	PKK	Kayseri DGM
042) Abdurrahman Tekgöz	Cinayet	Ant. A. Ceza M.
043) Hasan Alapan	Cinayet	Denizli A. C. M.
044) İsmail Doğruer	TİKKO	İstanbul DGM
045) Hasan Kadem	Cinayet	Bakırköy A.C. M.
046) Hüseyin Kıran	TDKP	Erzincan DGM
047) Metin Dere	TİKKO	İstanbul DGM
048) İzzettin Ekren	PKK	İzmir DGM
049) Çeknaz Ekren	PKK	İzmir DGM

050) Sabri Keve	PKK	İzmir DGM
051) Kemal Gömi	DHKP-C	Ankara DGM
052) Celal Türk	PKK	İzmir DGM
053) Yusuf Çubuk	PKK	İzmir DGM
054) Salih Gün	PKK	İzmir DGM
055) Zübeyir Paksoy	PKK	İzmir DGM
056) Yusuf Akbaba	PKK	İzmir DGM
057) Mehmet Darga	PKK	İzmir DGM
058) Türkan İpek	PKK	İzmir DGM
059) Coşkun Coşar	Cinayet	Burhaniye A. C. M.
060) Ömer Gök	Cinayet	Bakırköy A. C. M.
061) Zana Mazak	PKK	Ankara DGM
062) İsmail Tartan	Cinayet	Urfa A. Ceza M.
063) Cumali Karasu	PKK	İstanbul DGM
064) Enver Özek	PKK	İstanbul DGM
065) Fatma Tunç	PKK	İzmir DGM
066) Nuri Akbulut	PKK	İzmir DGM
067) M. Nuri Özen	PKK	İzmir DGM
068) Hasan Aşkın	PKK	İzmir DGM
069) Selami Tazegül	Cinayet	İstanbul Kartal 2. Ağır Ceza M.
070) Metin Şahin	PKK	Ankara DGM
071) Nadir Kalkan	PKK	İzmir DGM
072) Ahmet Güven	PKK	İzmir DGM
073) Ramazan Akdağ	PKK	İzmir DGM
074) Kadri Sönmez	PKK	İzmir DGM
075) Hüseyin Güçlü	PKK	İzmir DGM
076) Bayram Kaymaz	PKK	İzmir DGM
077) Fikri Demirci	PKK	İzmir DGM
078) Sadık Yıldırım	TİKB	Ankara DGM
079) Cafer T. Soykök	S.K. ³	Ankara DGM
080) Muhsin Erbaş	S.K.	Ankara DGM
081) Harun Gülbaş	S.K.	Ankara DGM
082) Bekir Çınar	S.K.	Ankara DGM
083) Erol Sarıkaya	S.K.	Ankara DGM
084) Mevlüt Atalay	S.K.	Ankara DGM
085) A. Turan Kılıç	S.K.	Ankara DGM
086) Kenan Kale	S.K.	Ankara DGM
087) Harun Yıldız	S.K.	Ankara DGM
088) Zafer Yelok	S.K.	Ankara DGM

² DGM tarafından ölüm cezasına mahkûm edilenlerden PKK üyesi olmakla suçlananlar Türk Ceza Yasası 125 ve diğer örgütlere üye olmakla suçlananlar TCY 146/1. maddelerine göre mahkûm edilmiştir.

³ S.K.: Sivas Katliamı.

089) Faruk Ceylan	S.K.	Ankara DGM
090) Yunis Karataş	S.K.	Ankara DGM
091) Halil İ. Düzbiçer	S.K.	Ankara DGM
092) Ömer Faruk Gez	S.K.	Ankara DGM
093) Ali Kurt	S.K.	Ankara DGM
094) Ahmet Oflaz	S.K.	Ankara DGM
095) Ekrem Kurt	S.K.	Ankara DGM
096) Erkan Çetintaş	S.K.	Ankara DGM
097) Faruk Sarıkaya	S.K.	Ankara DGM
098) Hayrettin Gül	S.K.	Ankara DGM
099) Harun Kavak	S.K.	Ankara DGM
100) Süleyman Toksun	S.K.	Ankara DGM
101) Hayrettin Yeğin	S.K.	Ankara DGM
102) Adem Kozu	S.K.	Ankara DGM
103) Mehmet Yılmaz	S.K.	Ankara DGM
104) Mustafa U. Yaraş	S.K.	Ankara DGM
105) Faruk Belkavli	S.K.	Ankara DGM
106) Ömer Demir	S.K.	Ankara DGM
107) Alim Özhan	S.K.	Ankara DGM
108) İbrahim Duran	S.K.	Ankara DGM
109) Etem Ceylan	S.K.	Ankara DGM
110) Vahit Kaynar	S.K.	Ankara DGM
111) Turan Kaya	S.K.	Ankara DGM

1997 yılında ölüm cezasına çarptırılan ve haklarındaki karar Yargıtay aşamasında olan kişilerle ilgili bazı bilgiler şöyle:

Metin Şahin (17)

Ankara DGM'de "devletin ülkesine ve egemenliğine karşı suç işlediği" iddiasıyla yargılanan Metin Şahin ölüm cezasına mahkûm oldu. Metin Şahin'in avukatı Eren Keskin, Şahin'in yaşının saptanması için kemik incelemesi yapılmadığını bildirdi. Keskin, Şahin'in nüfus cüzdanındaki doğum tarihi 20 Ekim 1979 olduğu halde Ankara DGM'nin, Zara (Sivas) Nüfus Müdürlüğünden gelen yazıyı dikkate alarak ölüm cezası kararı verdiğini belirtti. Kararda "Bazı kayıtlar ve beyanlarda sanık 1979 doğumluymuş gibi gösterilmiştir. Bunun nüfus ilgililerinin 4 rakamını 9 gibi görmesinden kaynaklanan bir yanlışlıktan ibaret olup, Zara (Sivas) Kaymakamlığı Nüfus Müdürlüğünün yazısı ile sanığın 1974 doğumlu olduğu kesin olarak anlaşılmıştır" dendi. Kimlik ile Nüfus Müdürlüğünün yazısı arasındaki çelişkinin dikkate alınmadığını ifade eden Keskin, Türk Ceza Yasasının 55. maddesi uyarınca, Metin Şahin 18 yaşını bitirmediği için ölüm cezası verilemeyeceğini belirtti. Davanın,

savunmanın yokluğunda sonuçlandığına dikkat çeken Eren Keskin, Metin Şahin'in ailesinin de karardan mektupla haberdar olduğunu belirtti. 5 Eylül 1996 tarihinde tutuklanan Metin Şahin hakkında ilk olarak Kayseri DGM'de TCY 125. maddesi uyarınca dava açıldı. Kayseri DGM'nin kapanması üzerine Ankara DGM'ye gönderilen dava, 14 Temmuz günü sonuçlandı.

Yargıtay, bazı ölüm cezalarını da, çeşitli gerekçelerle bozdu.

Cumali Karasu, Enver Özek

"Tuzla'daki tren istasyonuna 1 Mart 1994 tarihinde bomba koyarak Yedeksubay Okulu öğrencisi 5 kişinin ölümü, 36'sının da yaralanmasına neden oldukları öne sürülen sanıklardan Enver Özek ve Cumali Karasu, "devletin hakimiyeti altındaki toprakların tamamını veya bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya kalkışmak" iddiasıyla (TCY 125), 19 Mart günü İstanbul 4. DGM'de görülen duruşmada idam cezasına çarptırıldı. Sanıklardan Şerif Mercan Bursa Özel Tip Cezaevinde, 15 Haziran 1994 günü kendisini asarak intihar etmişti. Mercan hakkındaki kamu davası bu nedenle düştü.

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, idama mahkûm edilen Karasu ve Özek hakkındaki cezayı, "nüfus kayıtlarında eksiklik bulunduğu" gerekçesiyle bozdu. İstanbul 4. DGM'ye gönderilen bozma kararında, Özek ve Karasu'nun nüfus kayıt örneklerindeki nüfus müdürlüğüne ait mührün okunamadığı belirtildi.

Talat Coşkun, Erdal Gültekin Ergin ve Besey Saygılı

İstanbul DGM'de yapılan yargılamada idam cezası alan Talat, Gültekin ve Besey isimli sanıkların yaptığı temyiz başvurusu, Yargıtay tarafından yerinde görüldü. İstanbul DGM'nin verdiği idam kararı oybirliğiyle bozuldu.

Demet Aydemir (27)

Erzurum Ağır Ceza Mahkemesi, idam istemiyle tutuklu yargıladığı Demet Aydemir'i, suçu tahrik altında işlediği gerekçesiyle Aralık ayında 20 yıl hapis cezasına çarptırdı. Ancak Aydemir'in mahkûmiyet kararını, Yargıtay 1. Ceza Dairesi 'o.....' sözünü tahrik edici bulmadığı için bozdu ve Aydemir'in idam istemiyle yeniden yargılanmasına karar verdi. Yargıtay'ın 1997/3031 sayılı kararında TCY'nin 51/1 maddesinin uygulanmaması gerektiği belirtildi. Bu madde şöyle: "Bir kimse, haksız bir tahrikin husule geldiği gazap veya şedit, bir elemin tesiri altında bir suç işler ve bu suç ölüm cezasını müstelzim bulunursa, müebbet ağır hapis cezasına ve müebbet ağır hapis cezasını müstelzim bulunursa 24 sene ağır hapis cezasına mahkûm olur. Sair hallerde işlenen suçun cezasının dörtte biri indirilir."

Nadir Kalkan, Ahmet Güven, Ramazan Akdağ, Kadri Sönmez

İzmir DGM'de görülen YRNL (Yekitiya Rızgariye Netava Kurdistan) ve PRK/Rızgari davasında, mahkeme Nadir Kalkan, Ahmet Güven, Ramazan Akdağ ve Kadri Sönmez hakkında TCY'nin 125. maddesi uyarınca idam kararı verdi. Mahkeme heyetinin Kürtçe savunma metninin okunmasına izin verilmemesine tepki gösteren avukatlar, DGM'lerin işleyişi konusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gideceklerini bildirdiler.

Hüseyin Güçlü, Bayram Kaymaz, Fikri Demirci

İzmir DGM, PKK davasından TCY'nin 125. maddesi uyarınca yargılanan Hüseyin Güçlü, Bayram Kaymaz ve Fikri Demir'i 7 Temmuz günü idam cezasına çarptırdı.

Selami Tazegül

Ülkücü mafya lideri kabadayı Kürşat Yılmaz'ın evli kızı Ülkü Gümgüm'ü kaçıran eski nişanlısı polis memuru Dursun İri'nin iki kardeşini kaçırp, işkence yaptıktan sonra öldürdükleri gerekçesiyle yargılanan Selami Tazegül Kartal 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 21 Ekim günü görülen duruşmada idam cezasına çarptırıldı.

c) Mahkeme Kararları

1997 yılında da, ölüm cezası kararlarının çoğunu DGM'ler verdi. 1997 yılında verilen ölüm cezalarının bazıları, ömür boyu hapis cezasına çevrildi.

Ankara Batıkent'te 12 Nisan 1995'te polis tarafından düzenlenen bir baskında,⁴ DHKP-C örgütüne üye oldukları iddiası ile gözaltına alınarak tutuklanan 16 kişinin davası, Ankara DGM'de 27 Şubat günü sonuçlandı. Karar duruşmasında söz alan Murat Yıldız, Mahkeme Başkanının önceki duruşmalarda söylediği "DGM'ler hukukun üstünlüğüne inanır" sözlerini hatırlatarak, "Eğer gerçekten bu sözünüzü yerine getirirseniz, bizler bu mahkemede beraat ederiz" dedi. Fehim Horasan da, yapılmakta olan yargılamalara güvenmediğini belirterek, "Burada yargılanması gerekenler, Susurluk'ta ortaya çıkan katiller, kontrgerilla ve çetelerdir. Bizler son sözümüzü sokakta söyleyeceğiz" dedi. Mahkeme, Fehim Horasan'ı önce idam cezasına çarptırdı, daha sonra cezayı müebbet hapis cezasına çevirdi. Kararı, "idamlar bizi yıldırılmaz" sloganı ile protesto eden tutuklular jandarma tarafından dövülerek dışarı çıkartıldı.

"Yasadışı Türkiye Devrim Partisi (TDP) örgütü üyesi oldukları ve Gaziosmanpaşa'da Çevik Kuvvet servis otobüsüne silahlı ve bombalı saldırıda bulundukları" iddia edilen Kamil Yıldız ile eylemde gözcülük yaptığı iddia edilen Gülderen Baran⁵ İstanbul DGM tarafından 26 Mayıs'ta idam cezasına çarptırıldı. Mahkeme heyeti, sanıkların duruşmadaki iyi halini gözönünde bulundurarak idam cezasını ömür boyu hapis cezasına çevirdi. Karar sanıkların yokluğunda okundu.

İstanbul Samandıra'da 2 kişinin öldüğü 9 kişinin de yaralandığı bir kahvehanenin taranması ve bombalanması eylemlerinin de aralarında bulunduğu çok sayıda eylemden sorumlu tutulan ve PKK üyesi oldukları iddia edilen 9 sanığın, 27 Mayıs günü İstanbul DGM'de görülen davasında Mahkeme heyeti, sanıklardan Bülent Şamcı, Halit Akın ve Hayrettin Ekinci'yi, "devletin topraklarının bir kısmını bölmeye çalışmak" (TCY 125) suçundan önce idam cezasına çarptırdı. Ceza, sanıkların "duruşmalardaki iyi halleri" nedeniyle müebbet hapse çevrildi.

PKK davasından tutuklu Serpil Yılmaz, "Devletin hakimiyeti altındaki topraklardan bir kısmını veya tamamını zorla devlet idaresinden ayırmaya kalkıştığı" gerekçesiyle, İstanbul DGM tarafından 15 Temmuz'da idam cezasına çarptırıldı. Yılmaz'ın cezası müebbet hapse çevrildi. Yılmaz duruşmada yaptığı siyasi savunmada, Türkiye'nin "bir vahşet ülkesi haline geldiğini" söyledi. Daha sonra söz alan Av. Eren Keskin de, müvekkili Yılmaz'ın yaptığı savunmada PKK üyesi olduğunu kabul ettiğini, ancak iddianamede yer alan eylemleri üstlenmediğini belirterek, "Serpil Yılmaz, TCY 125. maddesinden değil, 'yasadışı örgüt üyesi' olma suçlamasıyla 168. maddeden yargılanmalıdır" dedi.

Hatay'ın İskenderun ilçesinde, kapalı cezaevi Başgardıyanı Hüseyin Uçar'ı öldürdüğü iddiasıyla yargılanan Numan Yıldırım, İskenderun Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada, Hüseyin Uçar'ı "tasarlayarak öldürdüğü" gerekçesiyle idam cezasına mahkûm edildi. Mahkeme, "hafifletici nedenlerle" cezayı ömür boyu hapse çevirdi. 15 Aralık 1996 tarihinde meydana gelen olayda, İskenderun Cezaevi Başgardıyanı Hüseyin Uçar, evinde uğradığı saldırı sonunda tabancayla öldürülmüş; Numan Yıldırım, olaydan sonra yakalanarak tutuklanmıştı.

"Yasadışı TİKB adına kuyumcu soygunu yaptıkları ve kuyumcuyu öldürdükleri" iddiası (TCY 146/1) ile Ankara DGM'de yargılanan 3'ü tutuklu 5 kişinin davasında mahkeme, Sadık Yıldırım, Ercan Akpınar ve

⁴ Baskında, Mustafa Selçuk, Şirin Erol ile Seyhan Ayyıldız polis tarafından öldürülmüştü. Bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1995, s. 188-190

⁵ Gülderen Baran, gözaltında gördüğü işkence sonucu sakatlanmıştı, ayrıntılı bilgi için bkz. s. 274-75.

Murat Güneş'i idam cezasına çarptırdı. Akpınar ile Güneş'in idam cezası müebbet hapis cezasına çevrildi.

Erzincan'a bağlı Başbağlar Köyünde 30 kişinin öldürülmesiyle ilgili olarak tutuklanan Tuncelili köylüler hakkında TCY 125 uyarınca idam istemiyle açılan dava, İzmir DGM'de görülen duruşmada beraatle sonuçlandı. Başbağlar Köyünde 5 Temmuz 1993 tarihinde 30 köylünün taranarak öldürülmesiyle ilgili yapılan operasyonlarda gözaltına alınarak tutuklanan köylüler hakkında açılan davanın son duruşması, 22 Ekim günü yapıldı. Önce Erzincan DGM' de yargılanan, ardından güvenlik gerekçesiyle İzmir DGM'ye gönderilen davanın son duruşmasına katılanlardan, itirafçı Şükrü Yıldız 16 yıl 8 ay, Hasan Boztaş ise 3 yıl 9 ay ağır hapis cezasına çarptırıldı. Olay sonrası yapılan operasyonlarda gözaltına alınarak ağır işkencelerden geçirilen Tuncelili köylüler Metin Bozoğlu, Cahit Aktaş, Kenan Bozoğlu, Aziz Bozoğlu, Hüseyin Boztaş, Yusuf Kul, Teslim Kırmızıtaş, Ali İhsan Akgül, Hasan Boztaş, Gürsel Aktaş, Alaattin Boztaş, Erdal Karakoç, Şahin Karakoç, Hayri Uludağ ve Kenan Uludağ ise kesin delil yetersizliği nedeniyle beraat etti. Köylüler, idam istemi ile yargılanıyordu. Köylülerin avukatı Kemal Kırılgaç, yeterli delil toplanmadan sanıkların baskı ve işkence altında ifadelerinin alındığını anımsatarak, "Kanıt olmadığı halde suçsuz insanlar idam cezası gibi ağır bir suçtan yargılanarak, yıllarca hapiste bırakılmak isteniyordu" dedi. Avukat Kırılgaç, müvekkillerinin tamamen suçsuz olduğunun ispatlandığını ifade etti. Kırılgaç, "Bir köyün yakılması ve 30'u aşkın sivilin öldürülmesi ne kadar acıysa, suçsuz insanların böylesine ağır bir suçlama altında tutulması da o kadar acıdır" dedi.

d) Ölüm Cezası İstemiyle Yargılananlar

Ölüm cezası istemiyle süren davaların büyük çoğunluğunu da, DGM davaları oluşturdu. TİHV'in saptayabildiği davalardan bazılarıyla ilgili bilgiler şöyle;

"Silahlı eylemlerle Anayasal düzeni yıkmaya teşebbüs ettikleri, TKEP/L örgütüne üye oldukları ve yardım ettikleri" iddiasıyla (TCY 146/1) idam ve TCY'nin 168/2 ile 169. maddelerinden yargılanan 16'sı tutuklu toplam 23 kişinin davasına 1997 yılında da İstanbul 5. DGM'de devam edildi. 5 Şubat 1996 tarihinde gözaltına alınan ve Mart ayında ilk duruşmaları görülen Bülent Gedik, İsmail Altın, Özgür Öktem, Devrim Öktem ve Erbil Kızıl'ın (17) TCY'nin 146/1. maddesi gereğince idam cezasına; Zülcihan Şahin, Müştak Erhan, Arzu Kemanoglu, Sinan Kaya (18), İzzet Tokur, Ebru Karahancı, Ulaş Batı (17), Zühal Sürücü (17), Okan Kaplan (16), Sevgi Kaya (16), Mustafa Yazıcı (18), İlyas Koçak, Güven Dağdelen ve Ahmet Olgun'un "örgüt

üyeleri oldukları" iddiasıyla 15 ile 22.5 yıl arasında ağır hapis cezasına; Ali Kılıç, Cemal Bozkurt, Sevgi Koçak ve Levent Bağdadi'nin de "yardım ve yataklık ettikleri" iddiasıyla 4.5 ile 7.5 yıl arasında hapis cezasına çarptırılmaları istendi (Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 280-81).

Antep, Mardin ve Nusaybin'de "54 kişinin öldürülmesi, birçok kişinin yaralanması, zorla para toplama ve çok sayıda işyerinin kundaklanması eylemlerini gerçekleştirdikleri" iddiasıyla (TCY 146/1) haklarında dava açılan Hizbullah örgütüne üye 28 kişiden 21'i için idam cezası istendi. Diyarbakır DGM'de görülen davanın 28 Ocak günü yapılan duruşmasında savcı, yaklaşık 2 yıldır süren davayla ilgili mütalaasında, "Hizbullah" örgütünün, silahlı mücadele ile mevcut Anayasal düzeni yıkıp, yerine şer-i hükümlere dayalı İslam devleti oluşturmak amacıyla kurulduğunu ve yargılananların (silahlı eylemleri benimsemediğini açıklayan) "İlim Cemaati" adına çeşitli eylemlerde bulunduklarını ileri sürdü. Ayrıca, yargılananların değişik tarihlerde birçok öldürme ve yaralama eylemlerine katıldığını da ileri sürdü. Davada, Mustafa Demir, Mehmet Duman, İskender Tutar, Seyfettin Kınay, Mehmet Ali Eneze, Veysi Ülsen, Şahin Yapıcı, Mehmet Zeki İnal, Halil Akzan, Sedat Şeren, Kasım Erkan, Güro Adem, Mehmet Selçuk, Ramazan Elaltuntaş, Mahsun Nazlı, Mehmet Kaya, Sıdık Kurt, Abdulgafur Batmaz, Mustafa Sevim, Bayram Kınay ve Murat Börü'nün idamı istendi.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e 18 Mayıs 1996 tarihinde İzmit'te suikast girişiminde bulunarak, Koruma Müdürü Şükrü Çukurlu ile Milliyet gazetesi muhabiri İhsan Yılmaz'ın yaralanmasına neden olan İbrahim Gümrükçüoğlu'nun idam istemiyle yargılanmasına İstanbul DGM'de devam edildi. Adli Tıp Kurumunda üç hafta müşahade altında tutulan Gümrükçüoğlu ile ilgili mahkemeye gönderilen raporda, Gümrükçüoğlu'nun, "Eyleminden kısmen mesul olduğu" belirtildi. Gümrükçüoğlu'nun avukatı Abdurrahman Sarıoğlu, gelen rapor doğrultusunda müvekkilinin idam yerine "kısmi mesuliyet-yarı delilik" (TCY 47) hükmüne göre 15 yıldan az olmamak üzere ağır hapis cezasına çarptırılabilceğini söyledi.

Bingöl-Elazığ karayolunda, 33 askerin öldürülmesi olayı ile ilgili davada Necmettin Alakuştekin TCY'nin 125. maddesi uyarınca idam cezası istemiyle Diyarbakır DGM'de yargılandı. Alakuştekin Isparta Askeri Cezaevi'nde tutuklu bulunuyordu. Alakuştekin hakkındaki iddianamede, Alakuştekin'in "PKK üyesi olduğu ve 24 Mayıs 1993'te Bingöl-Elazığ karayolunun kesilerek 40 askerin kaçırılması olayına katıldığı" ileri sürüldü. Olaydan yaralı olarak kurtulan ve Denizli Askeri Hastanesine tedavi olmak için giden Erdal Özdemir, aynı hastanede tedavi olan Necmettin Alakuştekin'i eyleme katılan PKK'lilerden olduğu iddiasıyla ihbar etmişti.

Olaydan yaralı kurtulduktan sonra psikolojik tedavi görmekte olan Erdal Özdemir, 3 Nisan günü yapılan duruşmada vicdan azabı çektiğini belirterek "Necmettin Alakuştekin'in olayı gerçekleştirenlerden olduğuna emin değilim" dedi.

DHKP-C üyesi oldukları ve eski Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e suikast hazırlığı yaptıkları" iddia edilen 4'ü tutuklu 7 kişinin yargılanmasına İstanbul DGM'de 25 Temmuz günü devam edildi. Davada, Ercan Kartal, Fadime Baştuğ, Berkan Abatay'ın ölüm cezasına, Filiz Gencer (başka bir dava nedeniyle tutuklu) ve İlhan Uçar'ın 15 yıla 22 yıl 6 ay, Şerif Minaz ve Canan Ferai Köker'in de (tutuksuz) 4 yıl 6 ayla 7 yıl 6 ay arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

Ege Üniversitesi Kampüsünde, "aşkına karşılık vermeyen" Seval Erdoğan'ı 24 Ekim günü tabancayla öldüren Şefik Dağaçar'ın idamı istendi. İzmir 3. Ağır Ceza Mahkemesindeki duruşmada savcı, "Kendi ikrarı, bıraktığı mektuplar, otopsi raporu ve dosya içeriğinden anlaşıldığından, tasarlayarak adam öldürmek suçunu işlediği gerekçesiyle sanığın idamını istiyorum" dedi.

DYP lideri Tansu Çiller'in Yeniköy'deki yalısı önünde görevli polis memuru Şükrü Hüner ile DYP Kağıthane İlçe Binasında bekçi Abdülkadir Sırma'nın öldürülmesi ve Gültepe Karakoluna silahlı saldırı olayına karıştıkları ileri sürülen ve "yasadışı DHKP-C örgütü üyesi oldukları" iddiasıyla 1996 yılı Ağustos ayında yakalanan tutuklu sanıklardan Sema Türkdogan, Gülpınar Adıyaman, Erol Engin, Cemal Ünal, Erdoğan Bozkurt, Atilla Dinç, İlker Özçelik, Kazım Gül (23 Haziran'da tahliye oldu), Metin Dönmez, Hüseyin Yurtsever ile tutuksuz sanıklar Halil Özcan, Adnan Bilen, Hasan Kurt'un İstanbul DGM'de yargılanmasına devam edildi. Sanıklar suçlamaları kabul etmeyerek, emniyetteki ifadelerinin baskı ve işkence ile zorla kendilerine imzalatıldığını, gerçekleri yansıtmadığını söylediler. İddianamede sanık Sema Türkdogan ile eylemleri gerçekleştirdikleri iddia edilen Gülpınar Adıyaman, Erol Engin, Cemal Ünal, Erdoğan Bozkurt, Atilla Dinç, İlker Özçelik hakkında idam cezası istendi.

Maltepe'de Mart ayında taksici Halil Tuna'yı öldürdükten sonra aracı gasp ederek Samsun'a kaçan Birol Aslan (18) ile M.G.'nin (17)⁶, İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde, "canavarca bir his ve işkence ile adam öldürmek" suçundan idam cezası istemiyle yargılanmalarına devam edildi.

Sarıyer'de amcası gece nöbetindeyken gittiği evde, tecavüze yeltendiği sol tarafı felçli yengesi Havva Tozar

ile 4 yaşındaki kızı Büşra'yı öldürdüğü iddia edilen 17 yaşındaki Ş. T.'nin Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesinde idam istemiyle yargılanmasına devam edildi. Ş.T., savcılıkta verdiği ifadesini değiştirerek, yengesi Havva Tozar ile 3 aydır ilişkisi olduğunu öne sürdü. Suçlamaları kabul ettiğini söyleyen Ş.T. mahkemede şu ifadeyi verdi: "Yengem bana 'Amcandan boşanıp seninle evleneceğim' dedi. Bunun üzerine çok sinirlendim ve bir tokat attım. Yere düştü. Ne yaptığımı bilmiyordum. Yanımda duran bıçağı yengemin vücuduna defalarca sapladım. Her yer kan içindeydi, daha sonra kanepedeki yeğenimi bıçaklayıp boğazını kestim."

"PKK üyesi oldukları ve PKK adına para istedikleri bir taksi şoförünü öldürdükleri" iddiasıyla (TCY 125) Bahri Bayam, Süleyman Sığınç, Naif Demir, Mehmet Emin Özer ve Resul Bayam adlı kişiler hakkında İstanbul DGM'de dava açıldı. İddianamede, Bahri Bayam ve Süleyman Sığınç hakkında idam; Naif Demir, Mehmet Emin Özer ve Resul Bayam hakkında da hapis cezası istendi. Sanıklardan Bahri Bayam, sorgusunda suçlamayı kabul etmeyerek, "PKK'li değil korucu olduğumu" söyledi. Şırnak'ın Güçlükonak ilçesinde koruculuk yaptığını anlatan Bahri Bayam, arandığını öğrenince karakol komutanına danıştığını ve İstanbul'a gelerek teslim olduğunu söyledi.

"PKK'ye üye oldukları" iddiasıyla (TCY 125) ikisi idam istemiyle yargılanan 14 sanıklı duruşmaya devam edildi. İstanbul DGM'de 25 Nisan günü görülen duruşmaya, idam istemiyle yargılanan Ali Dursun ve Enver Elvan, geleneksel Kürt kıyafetleriyle katıldı. Ali Dursun, savunmasında, "bölgede bir savaş sürdüğünü ve kendilerinin esir statüsünde olduklarını, buna rağmen 'terörist' olarak yargıldıklarını" söyledi. Dursun, "Benim herhangi bir suçum yoktur. Köy yakmadım, yıkmadım, şivil savunmasız insanları katletmedim. Haksız ve gayrimeşru bir eylemlilik içinde olmadım. Eroin ticareti, kara para, kumar, uyuşturucu ticareti gibi kirli faaliyetlerde yer almadım. Halkımın haklı, meşru mücadelesinde yer aldım. Gözaltında kimseyi katletmedim. Ape Musaları, Vedat Aydınları, Metin Göktepeleri, Cengiz Altunları katletmedim." dedi. Dursun, gözaltında olduğu sırada korucu olan babasının yanında kendisine işkence yapıldığını, babasının "Leyla Zana beni gerillaya gönderdi" şeklinde ifade vermesi için kendisini zorladığını belirterek, "Ben bu oyuna gelmedim. Zaten daha sonra babam ve Urfa Milletvekili Sedat Bucak'ın Leyla Zana aleyhine komplolar hazırladıklarını da öğrendim" dedi. Enver Elvan da, daha önce gazeteci olarak görev yaptığını belirterek, bir çok Kürt gazetecinin muhalif oldukları için öldürüldüklerini söyledi. Türkiye'de yargının bağımsız olduğuna

⁶ Birol Aslan ve M.G., 14 Nisan günü yapılan duruşma sırasında öldürülen taksicinin yakınlarının saldırısına uğradı.

inanmadıklarını ifade eden sanıklar, mahkemenin vereceği kararı tanımayacaklarını belirttiler.

İstanbul DGM'de TCY 125. Maddesi uyarınca idam cezasına çarptırılması istenen Mahmut Ulusan, Ömer Yıldırım ve Adalet Aktepe'nin, "Ankara'dan İstanbul'a gelen bir yolcu otobüsünü 31 Aralık 1994 gecesi Hereke yakınlarında durdurup, 2 kişinin ölümüne, 24 kişinin de yaralanmasına neden oldukları ve PKK üyesi oldukları" iddiasıyla yargılanmalarına devam edildi.

Dündar Kılıç'ın oğlu Cenk Kılıç, 30 Nisan gecesi Alaattin Çakıcı'nın eski koruması Metin Ferit Aslan'ı (38) Levent'teki bir barda tabancayla vurarak öldürdü. Kılıç, Aslan'ı Çakıcı'nın yeğeni zannettiği için öldürdüğünü söyledi. İstanbul Cumhuriyet Savcısı Ünal Soytekin tarafından hazırlanan iddianamede, Cenk Ali Kılıç'ın TCY 450/4. Maddesi uyarınca idam cezasıyla yargılanması istendi.

Diyarbakır DGM'de devam eden davalarda, "örgüt adına adam öldürme, adam kaçırma, yaralama, 'zekat' adı altında zorla para toplama, kundaklama" iddialarıyla, yasadışı "Hizbullah" örgütüne üye oldukları öne sürülen toplam 77 sanıktan 31'i hakkında idam istendi. Davalar devam ediyor.

Ömer Ürkü, oğlu Muhammet Ali ve kızları İlkur ile 16 yaşındaki Z. Ü.'nün, emlakçı Tuğrul Ekşi'yi Bilecik'te öldürdükleri iddiasıyla idam cezası istemiyle, Bilecik Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmasına devam edildi. İddianameyi hazırlayan Cumhuriyet Savcısı ise 4 sanığın da önce idamını istedi. Savcı iddianamesinde, "ağır tahrik unsurlarını" da göz önünde bulundurarak, sanıkların cezasında indirim maddelerinin düşünülmesini istedi. Savcı ayrıca, 18 yaşından küçük olan Z.Ü.'nün yaş küçüklüğü nedeniyle de cezasına indirim maddesinin uygulanması talebinde bulundu. Mahkeme, sanıkların tutukluluk hallerinin devamına karar verdi.

İstanbul Yeni Sahra'da, eski eşinden olan kızı Demet Ayyıldız'ı (8) işkence yaparak öldürdüğü iddia edilen Yıldız Ayyıldız'ın, Kadıköy 1. Ağır Ceza Mahkemesinde, idam istemiyle yargılanmasına devam edildi. Tanık olarak dinlenen komşu Gülsüm Mahmutoğlu ise, sanığı eski eşinden olan iki kızına işkence yaparken gördüğünü söyledi.

16 Mart 1978 katliamıyla ilgili olarak Özgün Koç adlı MHP yanlısı militan hakkında İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinin yaptığı suç duyurusu üzerine, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca dava açıldı. İddianamede, Koç hakkında, "taammüden birden çok kişiyi öldürmek" suçundan 7 kez idam cezası istendi. İstanbul Emniyet Müdürlüğü, 7 Mart 1978 tarihinde 8-10 gün içinde sol görüşlü öğrencilere bombalı bir saldırı gerçekleştirileceği

yolundaki ihbarı merkez kampüsteki görevli polislere bildirdiği yazısında, saldırıyı düzenleyecek grubun liderinin Özgün Koç olduğunu bildirmişti.⁷

Sabancı Holding Yönetim Kurulu üyesi Özdemir Sabancı, Toyota-SA Genel Müdürü Haluk Görgün ve sekreter Nilgün Hasefe ile İl Jandarma Alay Komutanlığı önünde nöbet bekleyen jandarma erleri Savaş Serdar Öztürk ve Tarkan Yağcı'nın öldürülmeleri olaylarına ilişkin, ikisi gıyabi tutuklu olmak üzere dördü hakkında idam cezası istenen 11 sanığın yargılanmasına, 28 Mart tarihinde başlandı. İstanbul DGM'de görülen davanın iddianamesinde, "Bayrampaşa Cezaevinden eylem talimatını verdiği" öne sürülen tutuklu sanık Ercan Kartal, eylemlerde tetikçilik yapan tutuklu sanık Mustafa Duyar ile gıyabi tutuklu sanıklar İsmail Akkol ve Fehriye Erdal'ın, "Anayasal düzeni zorla değiştirmeye teşebbüs etmek suçundan TCY 146/1. maddesi uyarınca idam cezasına çarptırılması istendi.

İstanbul 6. DGM'de "PKK örgütüne üye olup, örgüt adına iki kişinin ölümüne neden olduğu" (TCY 125) iddiasıyla idam istemiyle yargılandığı davaya katılan Zeynep Avcı, PKK adlı örgütle hiçbir ilgisi olmadığını söyledi. Avcı, gözaltında işkence gördüğünü ve tecavüze uğradığını belirterek, bu nedenle 25 gün gözaltında tutulduğunu söyledi. İnsan Hakları Derneği (İHD) avukatlarından Eren Keskin, kanunen gözaltı süresinin 15 gün olduğu devrede Zeynep Avcı'nın 25 gün gözaltında tutulduğunu, bunun tek nedeninin de tecavüzü gizlemeye çalışmak olduğunu söyledi. Gözaltı süresinin savcılığa kısa gösterilmesi ve sürenin 10 günü geçmesi nedeniyle AİHK'e başvurduklarını belirtti (Ayrıntılı bilgi için bkz. Cinsel İşkence).

'Kumarhaneler Kralı' olarak bilinen Ömer Lütfü Topal'ın öldürülmesi olayına katıldıkları gerekçesiyle tutuklanan Özel Tim görevlileri hakkında idam istemiyle dava açıldı. İddianamede, "birbirlerini tanıyan, sık sık

⁷ Bir televizyon kanalında (ATV) 13 Aralık 1996 gecesi açıklanan bir belgeye göre, dönemin Emniyet Müdür Yardımcısı Şükrü Balkar, 7 Mart 1978 tarihli yazısında şöyle dedi: "8 Mart günü Hukuk Fakültesi'nde ülkücü gruba mensup öğrenciler karşıt görüşlü öğrencilere saldıracaklar. Sol görüşlü öğrencilerin fakülteye gelmeye devam etmeleri halinde 8-10 gün içinde grup üzerine dinamit atılacak. Saldırganların liderlerinin Özgün Koç isimli öğrenci olduğu, toplantıların Beyazıt Meydanı'ndaki Platin Kahvehanesi'nde düzenlendiği bildirilmektedir. Acilen önlem alınmalıdır." Bu arada Yahya Gergin adlı polis memuru mahkemede, "Bomba atılması ve ateş edilmesinden sonra toplum zabıtasından arkadaşlar kaçan şahsın arkasından koşmak istedi, Komiser Reşat Bey (1996'da İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Reşat Altay) koşmamalarını söyledi" dedi.

biraraya gelip görüşen Ömer Lütfü Topal ile Özel Timde görevli polis memurlarının yollarının neden ayrıldığı ve cinayetin niçin işlendiğinin tespit edilemediği" belirtildi. Beyoğlu Cumhuriyet Savcısı Eren Gönen tarafından 1. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan davanın iddianamesinde, tutuklanan özel timde görevli polisler Ayhan Çarkın, Oğuz Yorulmaz, Ercan Ersoy ve Mustafa Altunok ile olay sırasında kullanılan cep telefonunun sahibi sigortacı Serdar Özdal'ın TCY'nin 450/4. maddesi gereği, 'Taammüden adam öldürmek ve cinayete katılmak' suçunu işledikleri gerekçesiyle ölüm cezasına çarptırılmaları istendi.

Kocası Fethi Kulaksız'ı yatağa bağlayıp öldürdükten sonra kafasını sobada yakan Hanife Kulaksız'ın Eyüp 2. Ağır Ceza Mahkemesinde idam cezası istemiyle yargılanmasına devam edildi. Hanife Kulaksız, cinayeti üstlendi. Aleyhindeki tüm delilleri düşünmeden kabul eden Kulaksız, akli dengesinin kontrolü için, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine sevk edilmesine de karşı çıktı. Kulaksız'a İstanbul Barosunun tayin ettiği Avukat Ali Çıldan, "Ben bir insan olarak savcının bu talebine katılıyorum. Ancak bir avukat olarak müvekkilimin kararına da saygı göstermek zorundayım. Müvekkilim deli raporu olarak, cezasının azaltılmasını istemiyor" dedi.

"İşadamı Jak Kamhi'ye düzenlenen suikast girişiminin planlayıcısı" olduğu suçlamasıyla aranırken pasaportsuz olduğu gerekçesiyle Pakistan'da yakalanan ve kendi isteğiyle Türkiye'ye iade edilen Ahmet Burak'ın, İstanbul DGM'de idam istemiyle yargılanmasına devam edildi. Burak, suikast girişiminden sonra yakalanan kişilerin emniyette işkence gördüklerini duyduğunu belirterek, can güvenliği olmadığı için yurtdışına çıktığını söyledi. Burak, Kamhi'yle tanışıklığının olmadığını belirterek, emanette bulunan Uzi ve Kalaşnikof marka silahların kime ait olduğunu da bilmediğini söyledi. Burak'ın avukatı Şadi Çarsancaklı, müvekkilinin Pakistan'daki yetkili makamlara başvurarak, Türkiye'ye iade edilmesini istediğini hatırlattı ve mahkeme huzurunda bulunmasının Burak'ın kendi iradesi ile gerçekleştiğini belirtti.

Kaybolduktan 12 gün sonra Gaziosmanpaşa Arnavutköy'deki ormanlık alanda cesedi bulunan taksi şoförü Doğan Ayhan'ı "işkence yaparak öldürdükleri ve 4 milyon lirasını gaspettikleri" öne sürülen İlknur Koyuncu, Osman Yiğitoğlu, Yusuf Yiğitoğlu, A. A. (15) ve C. Y.'nin (16) idam cezası istemiyle yargılanmasına devam edildi. Duruşmada, sanıklardan birinin, yaşı küçük olan sanığa suçu üstlenmesi için tehdit mektubu yazdığı iddia edildi.

Milletvekilleri mektup göndererek, Cumhuriyet rejimini yıkıp yerine "Anadolu Federe İslam Devleti kuracağı" iddiasında bulunan Metin Kaplan hakkında, "Anayasal düzeni cebren yıkmaya teşebbüs" suçundan idam cezası istemiyle dava açılıp, "gıyabi tutuklama kararı" çıkartıldı. Kaplan'ın Türkiye'ye iadesi de istendi.

"İslami Hareket örgütüne üye oldukları, Hürriyet gazetesi yöneticisi Çetin Emeç, şoförü Aydın Ercan, din araştırmacısı Turan Dursun ve İran uyruklu Ali Akbar Gorani'yi öldürdükleri" iddiasıyla 44 kişi hakkında İstanbul DGM'de açılan davaya devam edildi. 5 Kasım günü yapılan duruşmada, Mehmet Emin Baş ve Mehmet Salih Yıldız adlı sanıklar tahliye edildi. Davada, İrfan Çağrı, Tamer Aslan ve Mehmet Ali Şeker adlı sanıklar ölüm cezası istemiyle yargılandı.

1 Mayıs 1996 yılında yapılan kutlamalarda çıkan olaylarda 3 kişinin yaşamını yitirmesine neden olan polisler hakkında henüz dava açılmazken olaylara neden oldukları öne sürülen 270 kişi (bu dava ile 1 Mayıs 1997 İşçi Bayramı nedeniyle açılan dava birleştirildi), 3 ile 15 yıl arasında değişen hapis cezaları istemiyle İstanbul DGM'de yargılandı. Dövülen sanıklar, "olay çıkardıkları" gerekçesiyle yapılacak duruşmalara getirilmedi. 9 ayrı yasadışı örgüte üye oldukları öne sürülen sanıklardan Metin Atıcı, idam cezasını öngören TCY 146. Maddesi uyarınca idam istemiyle yargılandı. Diğerleri ise örgüt üyeliği ve yardım, yataklık maddelerini düzenleyen 168. ve 169. maddelerden yargılandı.

"TKP(ML)-TİKKO örgütüne üye oldukları, pankart astıkları, bombalı saldırılar düzenledikleri ve polis memuru Havva Bayar ile kardeşi Hatice Bayar'a silahlı saldırıda bulundukları" iddiasıyla Cafer Tayyar Bektaş, Önder Mercan ve Önder Gençaslan hakkında Ankara DGM'de idam istemiyle açılan dava devam etti. Duruşmaya gelen sanıklar adına ortak bir açıklama yapan Bektaş, gözaltına alınmaları sırasında işkenceye maruz kaldıklarını belirterek, "6 arkadaşımız itirafçılığı kabul etmediklerini Elmadağ Cezaevinde açıklamışlardır ve Ankara Merkez Kapalı Cezaevine sevklerini istemişlerdir. Bizler arkadaşlarımızın sevkleri yapılmaya kadar mahkemenize savunma yapmayacağız" dedi. Duruşmada daha sonra davaya mağdur olarak katılan Hatice Bayar dinlendi. Felçli olduğu için tekerlekli sandalyede oturarak duruşmada ifade veren Bayar, 20 Kasım 1996 günü akşam saatlerinde ablası ile eve giderken maskeli kişilerin silahlı saldırısına uğradıklarını, ablası ile kendisinin yaralandığını, bu nedenle felç olduğunu ve ablasının silahına el konulduğunu anlattı. Polis memuru Havva Bayar ise, "Kardeşim ayağa kalkana kadar onların işkence

görmesini istiyorum” dedi. Havva Bayar’ın babası Rifat Bayar ise, sanıkların idam edilmesini talep etti. Sanık avukatlarının “Saldırganların yüzlerinde maskenin olduğunu söylüyorsunuz. Nasıl tanıdınız?” sorusuna Hatice ve Havva Bayar, “Fiziki yapılarından, gözlerinden, kaşlarından tanıdık” cevabını verdiler. Mahkeme heyeti duruşmayı, Elmadağ Cezaevinde bulunan sanıkların Ankara Merkez Cezaevine gönderilmesi için savcılığa talimat yazılması ve sanıkların savunmalarının alınması için 7 Ocak 1998 tarihine erteledi.

Türkiye Komünist Emek Partisi (TKEP) Genel Sekreteri Teslim Töre, idam cezası istemiyle 5 yıldır tutuklu olarak İstanbul DGM’de yargılandığı davada 22 Aralık günü tahliye edildi. Tahliye kararına rağmen Töre, 1981 ve 1982 yıllarında hakkında çıkan iki ayrı gıyabi tutuklama kararı nedeniyle serbest bırakılmadı. Duruşmada söz alan Teslim Töre, siyasi bir parti olduklarını ve yasal olarak çalıştıklarını belirtti. Töre’nin avukatı Tonguç Aslan, müvekkili hakkında 1981 ve 1982 yıllarında Adana Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi tarafından verilen iki ayrı gıyabi tutuklama kararı olduğunu belirterek, bu kararların 8 Kasım 1993’te İstanbul DGM tarafından vicahiye çevrildiğini söyledi. Avukat Tonguç, Sıkıyönetim Mahkemesinin lağvedilmesiyle birlikte dosyaların gönderildiği ilgili Ağır Ceza Mahkemesine itiraz başvurusunda bulundu. İstanbul DGM Cumhuriyet Başsavcılığınca hazırlanan iddianamede, Teslim Töre’nin, “Abuzer Uğurlu ile birlikte uyuşturucu ticareti yaptığı, İran ve Irak’taki Kürtler’e silah temin ettiği, ayrıca Bulgaristan adına casusluk yaptığı” iddia edildi ve Teslim Töre, Hüseyin Bakır, Mehmet Ali Ayhan, Murat Toprak, Yusuf Ergun Adaklı ve Kenan Kalyon’un “Anayasal düzeni silah zoruyla değiştirmeye kalkışmak” (TCY 146/1) iddiasıyla idam cezasına çarptırılması istendi.

Narkotik Şube’de görevli Komiser Yardımcısı Bora Barış Güler’i, operasyon sırasında vurarak öldürmekle suçlanan Nazmi Deliktaş’ın, “bir suçu gizlemek, delil ve belirtileri ortadan kaldırmak için görevli memuru öldürmek” (TCY 450/9) suçlamasıyla idam cezasına çarptırılması istendi.

Sivas Katliamı Davası

Sivas’ta 2 Temmuz 1993 Cuma günü Madımak Otelinin Radikal İslamcılar tarafından yakılması sonucu çoğu sanatçı 37 kişi öldü. Ankara DGM’de 79’u tutuklu 124 sanığın yargılanmasına 21 Ekim 1993 günü başlandı ve 15 duruşma sonunda karar, 26 Aralık 1994 Pazartesi günü açıklandı. Daha sonra mahkemenin bu kararını bozan Yargıtay ise bazı sanıkların idam, 32 sanığın da, “Anayasal düzeni zorla bozmaya kalkışmaya iştirakten” 5 ile 15 yıl arasında değişen hapis cezasıyla yargılanması

gerektiğine karar verdi. Yargıtay ayrıca, davada yargılanan 25 sanığın da beraatine ilişkin mahkeme kararını onarken, 3 sanık hakkında verilen üçer yıllık mahkûmiyeti de gerekçeleri yazılmadığı için bozdu, yine üçer yıl hapis cezalarına mahkûm olan 14 sanığın da beraat etmeleri gerektiğini bildirdi. İkinci kararda, 33 kişi ölüm, 45 kişi de 1 yıla 20 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırıldı. 14 sanık beraat ederken 6 sanık hakkında da davanın reddi kararı verildi. Sivas Katliamı davası kısaca şöyle gelişti:

Olayla ilgili 3 ayrı iddianame hazırlandı ve daha sonra Sivas Asliye Ceza Mahkemesinde 124 sanık hakkında açılan dava, Ankara Asliye Ceza Mahkemesine, Sivas Ağır Ceza Mahkemesinde 79 sanık hakkında açılan dava Ankara Ağır Ceza Mahkemesine ve Kayseri DGM’de açılan dava da Ankara DGM’ye sevk edildi.

Ankara Asliye Ceza Mahkemesi Ekim 1993’teki duruşmada “eylemin tek olduğu ve DGM’nin kapsamına girdiği” gerekçesiyle görevsizlik kararı vererek, davaların Ankara DGM’ye gönderilmesini istedi. Dava, Yargıtay 10. Dairesinin verdiği, “kanıtların birlikte değerlendirilmesi ve suç niteliğinin birlikte tartışılması” gerekçeli kararıyla birleştirilerek DGM kapsamına alındı. Böylece 111’i tutuklu 124 kişinin yargılanmasına, 21 Ekim 1993 tarihinde Ankara DGM’de başlandı.

28 Ekim 1993 tarihindeki duruşmada, tutuklu bulunan 111 sanıktan 32’si serbest bırakıldı. Tutuklu olarak yargılananların tahliyelerine 1994 yılında da devam edildi. Tahliyeler sonucunda tutuklu sanık sayısı 33’e düştü. Tahliye edilenler arasında, olaylara karıştıkları video çekimleriyle kanıtlanan ya da tanıklar tarafından teşhis edilen sanıklar da vardı. Ankara DGM’de görülmeye başlanan dava için, DGM Başsavcısı Nusret Demiral’ın hazırladığı esas hakkındaki mütalaada, “sanıkların ağır tahrik altında bulunduğu” değerlendirilerek, “asıl suçlunun yazar Aziz Nesin olduğu” iddia edildi.

Sanıkların her duruşmada olay çıkartması üzerine, davaya öldürülenlerin aileleri adına katılan müdahil avukatları, 24 Mart 1994 tarihindeki duruşmada üye hakim Çetin Güvener’in reddini istedi. Müdahil avukatlarının talepleri reddedildi. Duruşmalardaki “gizlilik” kararının kaldırılması istemleri de kabul edilmeyerek, davanın basına ve kamuoyuna kapalı olarak devamına karar verildi. Duruşmaların gizli sürmesinin “davanın inandırıcılığına gölge düşüreceği, böyle bir karar verilmemesi gerektiği” yönündeki istekleri kabul edilmeyen müdahil avukatlar, topluca duruşmayı terk ederek, gizlilik kararı kaldırılınca kadar duruşmalara katılmama kararı aldılar. 26 Aralık 1994’te biten davada sanıklardan 26’sı önce ölüm cezasına mahkûm oldu.

Ancak bu ceza "suçun ağır tahrik altında işlendiği" iddiasıyla 22 sanık için 15 yıla, 3 sanık için 10 yıla bir sanık için de 5 yıla indirildi. "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına aykırı davranmakla" suçlananlardan 54'üne üçer yıl, 6'sına da ikişer yıl hapis cezası verildi. 37 sanık beraat etti, bir sanık hakkındaki dava dosyası sanığın yakalanamaması nedeniyle ayrıldı, tutuklu 33 sanıktan 12'si de tahliye edildi. Mahkeme ayrıca "Sivas'taki olayları tahrik ettiği" iddiasıyla yazar Aziz Nesin hakkında Türk Ceza Yasasının 159. ve 175. maddeleri uyarınca suç duyurusunda bulunulmasını kararlaştırdı. Karara göre, Sivas olayları, "siyasi bir eylem değil, adli bir suç" olarak kabul edildi. Bu nedenle sanıklar, "Terörle Mücadele Yasası" kapsamı dışında tutuldular.

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 30 Eylül 1996 tarihinde verdiği kararla, Ankara 1. DGM'nin kararını bozdu. Ankara DGM, 98 sanık yönünden yeniden başlayan davanın 14

Mayıs 1997 tarihli duruşmasında 87 sanık hakkında Yargıtay'ın bozma kararına uydu. Yeniden başlatılan davada, 37 sanık idam, 27 sanık beşer yıldan on beşer yıla kadar, 14 sanık ise beraat talebiyle yeniden yargılandı. Mahkeme, daha önce haklarında 3 yıl hapis cezası verilen ve Yargıtay'ın 5 yıldan 15 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılanmalarını istediği 11 sanığın ilk cezalarında direnilmesini kararlaştırdı. Mahkeme, karardan sonra 48 sanık hakkında da giyabi tutuklama kararı verdi.

Sanıkların cezalarında, tahrik nedeniyle dörtte bir oranında indirim yapılması kararının bozulduğu hükümde, Yargıtay, "somut olayda doğrudan sanıklara yönelik, tahrik eden haksız bir fiilin varlığı kesinlikle saptanamadığı gibi, diğer tahrik koşullarının da söz konusu bulunmaması karşısında, yasal açıdan haksız tahrik hükümlerinin uygulanması mümkün değildir" dedi.

Sivas katliamında yakılarak yaşamını yitiren Şair Metin Altıok'un eşi Nebahat Altıok, mahkemenin verdiği karardan değil, mahkemeye gidip gelmekten kurtuldukları için rahatladıklarını belirterek, 33 idam kararına adalet diye bakmadıklarını, olayın ardındaki güçlerin ortaya çıkarılmadığını söyledi. Altıok, yaptığı açıklamada, "Neye göre, niçin idam kararı çıktı? Özünde idama karşı olmak başka bir şey. Katliam olayına baktığımız zaman olayın ardındaki örgütlü gücü kimse aramadı" dedi. 33 idam kararının kamuoyunun vicdanını rahatlatmak için açıklandığını kaydeden Altıok, "Birtakım insanları dizdiler oraya. Kaçınıcı dereceden suçlu, olaya ne kadar karıştılar, kim bunlar, bunları kim örgütledi, kim organize etti? Bu kendiliğinden 'Biz bu insanları yakalım' türünden bir eylem değil. Güpegündüz devletin bütün birimlerinin olduğu bir katliam" dedi. Davanın, başladığı gün kendileri açısından kaybedildiğini anlatan Altıok, katliamdan hemen sonra 21 Ekim 1993'te davanın başladığını ve mahkemeye alınmadıklarını, müdahil sıfatlarının kabul edilmediğini söyledi. Altıok, "İtildik kakıldık, polis baskısıyla karşılaştık, aylarca basına kapatıldık davayı, sonra dava sonuçlandı. Kararı Yargıtay bozdu" dedi. Sivas katliamı davasında "devletin taraf olduğunu, ancak yakılanlardan yana değil, yakılanlara yana taraf olduğunu" belirten Nebahat Altıok, "Hazır bir de RP'yi kapatmak için Anayasa Mahkemesine başvurulmuşken bu karar çıktı" dedi. "Karara adalet diye bakamıyorum" diyen Altıok, şunları söyledi: "Biz kana kan demiyorduk. Bunun ardındaki örgütlü güç kim? Sivas katliamından sonra Susurluk çetesi çıktı. Örneğin Mehmet Ağar çıktı, 'Bin operasyon yaptık' dedi. Sivas katliamı bin operasyonun kaçınıcı sırasında yer alıyor? Bütün bunlar araştırılmadan birtakım insanları astığınız zaman rahatlamayız. Benim gibi yakını ölen insanlar da, hepimiz üzgünüz."

Ankara DGM, 28 Kasım 1997 günü açıkladığı ikinci kararında, 33 sanığın idamına karar verdi; sanıklardan 4'ü hakkında yirmişer yıl, 1'i hakkında 7,5 yıl, 27'si hakkında 7 yıl altışar ay, 2'si hakkında beşer yıl ağır hapis, 1'i hakkında ise 2 yıl hapis cezası verdi. 11 sanığa ilk yargılamada verilen üçer yıllık hapis cezasında direnen mahkeme, sanıklardan 14'ünün beraatine, 6 sanık hakkındaki dosyanın ayrılmasına karar verdi. Mahkeme Başkanı Orhan Karadeniz, tutuklu sanıkları uyarak kararı protesto etmeleri halinde hücre cezasına çarptırılacaklarını söyledi. Daha sonra kararı açıklayan Karadeniz, sanıklardan 33'ünü "anayasal düzeni zorla bozmaya kalkıştıkları" gerekçesiyle, ölüm cezasına mahkûm edildiklerini bildirdi. Mahkeme, sanıklardan Sedat Yıldırım, Temel Toy, Ali Teke ve Durmuş Tufan'ı, önce idam cezasına çarptırdı; suç tarihinde 18

yaşını doldurmadıkları için idam cezaları, 20'şer yıl ağır hapis cezasına çevrildi. Sanıklardan Yusuf Şimşek'i önce idam cezasına mahkûm eden Mahkeme, sanığın suç tarihinde akli dengesinin bozuk olması nedeniyle idam cezasını 15 yıl ağır hapis cezasına çevirdi. Mahkeme, sanıklardan 4'ü hakkında yirmişer yıl, 1'i hakkında 15 yıl, 27'si hakkında 7 yıl altışar ay, 2'si hakkında beşer yıl ağır hapis, 1'i hakkında ise 2 yıl hapis cezası verdi. İdam cezasına çarptırılan sanıklardan 14'ünün firarda olduğu belirlendi. Savcının idamla cezalandırılmalarını istediği sanıklardan Murat Songur'un Almanya'da, Ali Temiz ile Sadettin Temiz'in de İtalya'da bulundukları öğrenildi. Bu sanıkların, Interpol kanalıyla aranması istendi. Ankara DGM, Yargıtay'ın bozma kararının ardından 14 Mayıs günü yapılan duruşmada, sanıklardan Şimşek, Gül, Kavak, Toksun, Yeğin, Yıldırım, Kozu,

Yılmaz, Kaynar, Yaraş, Belkavli, Demir, Özhan, Duran, Ceylan, Ceylan, Şahinoğlu, Koç, Kılıç, Yüksel, Aydın, Özdemir, Demir, Ceylan, Ağbektas, Karaca, Arıdıç, Yüksel, Özgentürk, Çıbıkçı, Erdem, Önder, Caymaz, Bayrak, Kaya, Duran, Berka, Düzerdiç, Karayığit, Karatürk, Bayat ile Tekin hakkında gıyabi tutuklama kararı verdi. Haklarında gıyabi tutuklama kararı verilen sanıklardan Çıbıkçı, Karatürk, Yüksel ile Erdem yakalandılar, ancak karar duruşmasında tahliye edildiler. Diğer sanıklar karar duruşmasına kadar yakalanamadılar. Davanın 28 Kasım günü yapılan karar duruşmasında mahkemenin ölüm cezasına çarptırdığı sanıklardan 14'ü hâlâ gıyabi tutuklu olarak aranıyordu. Sivas Valisi Aydın Güçlü, kendilerine tebligat yapılmadığını söyledi.

CHP Sivas Milletvekili Mahmut Işık, sonuçlanan Sivas davasından çıkan 33 idam kararını eleştirirken, Sivas katliamını tahrik edenler ve buna seyirci kalanların görevlerini sürdürdüklerini belirtti. Işık, "Bu olayları engelleyemeyen Vali, Belediye Başkanı, Emniyet Müdürü, Garnizon Komutanı ve ihmali görülen devlet görevlilerinin de aynı şekilde yargılanmasını, o konuda gerçek suçluların ortaya çıkarılmasını istiyorum" dedi.

Sivas Davası ile ilişkili diğer davalar

Katliamla ilgili olarak yargılanan Belediye eski Başkanı Temel Karamollaoğlu, eski İtfaiye Müdürü Remzi Şahin ile 9 Belediye çalışanı beraat etti. Ankara 4. Asliye Ceza Mahkemesinde 17 Şubat günü yapılan duruşmada, esas hakkındaki görüşünü açıklayan savcı, "delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı verilmesini" istedi. Olay sırasında Valinin "göstericilerin üzerlerine su sıkılarak dağıtılması" emrini yerine getirmeyen Karamollaoğlu ve Şahin "görevi kötüye kullandıkları", belediye çalışanları "görevi ihmal" ettikleri suçlamasıyla yargılanıyorlardı.

Sivas Madımak Oteli'nde 37 aydının yakılarak katledilmesini protesto etmek amacıyla 10 Temmuz 1993 günü Alibaba Mahallesi'nde toplanan ve haklarında "2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na muhalefet" suçundan kamu davası açılan 45 sanıklı ceza davası sonuçlandı. Dava sonucu Zöhre Kılıç, Birsan Okut, Fadime Koçyigit, Engin Yurttabırgül, Savaş Demir, Bindal Şişek, Ceyhan Aktaş, Şeref Avcı, Mustafa Kökçe, Nadir Erdem, Kamil Ermiş, Kenan Erdem, Ferhat Buldu, Niyazi Durmaz, Erdal Kılıç, Ali Selvi, Cahit Tanış, Erdoğan Genç, Haydar Gölmaşı, Mehti Koçyıldız, Erdal Anlama, M. Turgay Anamat, Zeynel Açıkgöz, Sergün Sönmez, Hasan Erdoğan, G.

Erdal Demircioğlu, Ali Kemal Halıcı, Bülent Üntaş, Gülizar Kılıç, Gürcü Dikmecı, Songül Durgun, Adalet Güvendir, Zehra Serbest, Zeynel Demir, Şaziye Taştan ve Gültekin Albayrak adlı kişiler, Sivas 2. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen davada 1 ila 1.5 yıl ceza aldılar. Mahkeme, Nadir Erdem ve Ferhat Buldu'nun tutuklanmasına, diğerlerinin ise cezalarının ertelenmesine karar verdi.

İHD Aydın Şube Başkanı Abdurrahman Saran hakkında, Sivas olaylarının (2 Temmuz 1993) yıldönümünde düzenlenen basın toplantısında "izinsiz bildiri dağıttığı" gerekçesiyle dava açıldı. Dava beraatle sonuçlandı.

Sivas'ta yaşanan olayları anmak amacıyla İstanbul Bağcılar'da 2 Temmuz 1997 akşamı düzenlenen gösteriye polis müdahale etti. Polis, aralarında Grup Vardiya adlı müzik topluluğunun elemanlarının da bulunduğu bazı kişileri gözaltına aldı. İzmir'de de valilik miting düzenlenmesine izin vermediği için basın açıklaması yapıldı.

Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) Genel Başkanı Aydın Erdoğan, ÇHD eski Genel Başkanı Şenal Sarihan ve Avukat Selma Çiçekçi'nin, Sivas katliamının yıldönümü nedeniyle 2 Temmuz günü Ankara'da yapılan mitingde polisin saldırısına uğradığını bildirdi. Aydın Erdoğan, mitingin dağılması sırasında polislerin Şenal Sarihan'a "HADEP ve Sivas olayları davalarında avukatlık yapması nedeniyle" saldırdıklarını, Selma Çiçekçi'ye de copla vurduklarını söyledi.

Alanya'da düzenlenen anma gecesinden sonra "salonda asılı pankartların hakaret unsuru oluşturduğu" gerekçesiyle gözaltına alınan düzenleme komitesi üyesi ÖDP Alanya İlçe Sekreteri Cemal Özsaydı, 5 Temmuz günü tutuklandı.

Ankara DGM'de görülen Sivas katliamı davası sanıklarını (Mevlüt Atalay, Ekrem Kurt, Halil İbrahim Düzbiçer, Osman Çıbıkçı, Yıldırım Yüksel, Özyay Karatürk, Durmuş Tufan ve Ali Kurt) Kırşehir'den Ankara'ya götüren cezaevi aracına bombalı saldırı gerçekleştirildi. 1 Ağustos günü Kırşehir'in Akpınar ilçesi yakınlarında yol kenarında park eden bir arabaya yerleştirilen bombalar, cezaevi aracı geçerken uzaktan kumanda ile patlatıldı. Cezaevi aracının ön kısmının parçalanmasına neden olan patlamada, Faruk Akdoğan adlı astsubay, Hakan Turgut adlı er ve Ali Kurt adlı tutuklu yaralandı. Cezaevi aracına ateş açıldığı da öne sürüldü. Eylemi TİKKO adlı örgüt üstlendi.

3.2. YARGISIZ İNFAZLAR

Kolluk görevlileri, 1997 yılında da çok sayıda yargısız infaz eyleminden sorumlu tutuldu. Gerek “yargısız infaz” olgularıyla ilgili olarak kolluk güçlerine dokunulmazlık getiren tutum ve uygulamalar, gerekse yasaların kolluk güçlerine tanıdığı ateş etme yetkisinin sınırsız olması, yaşam hakkına ciddi bir tehdit oluşturdu. “Yargısız infaz”, 1997 yılında da, sistematik bir idari pratik olarak gözlemlendi.

26 Ağustos 1996’da TBMM’yi olağanüstü gündemle toplantıya çağıran hükümet, MGK’nin istediği bir dizi yasayı çıkardı. Bu toplantıda yapılan değişiklikle, “yargısız infaz” uygulamalarının önündeki –kolluk güçlerince zaten uygulanmayan– son engel de kaldırıldı.⁸ Bu düzenleme, Olağanüstü Hal Bölgesinde görev yapan kolluk güçlerine tanınan “doğrudan ve hedef gözeterek” ateş etme yetkisini, ülke genelinde yaygınlaştırdı. Böylece genel uygulama, yasal düzenleme güvencesine kavuşturuldu. Ayrıca, “Terörle Mücadele Yasası” ile Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasasının (PVSY) yanı sıra pratikte idari ve adli yetkililerin ihlâlcilere sağladığı dokunulmazlık, 1997 yılında da etkisini gösterdi. İhlâlciler hakkında dava açılabilirdiği hallerde bile, yargılama yapmak neredeyse olanaksızdı. Çok sayıda

“yargısız infaz” olgusundan sorumlu olan polisler, görevlerine devam etti. (Bunun tek istisnası, aynı zamanda “Susurluk Skandalı” ve malî suçlar nedeniyle sanık olan bazı özel tim polisleri oldu.)

Olağanüstü Hal Yasası, “teslim ol” emrine itaat edilmemesi ya da silahla karşılık verilmesi halinde ya da “meşru müdafaa” durumunda, kolluk görevlilerine, doğrudan ve duraksamadan ateş etme yetkisi veriyor (Madde 23). PSVY ise, polis görevlilerine, geniş silah kullanma yetkisi veriyor (Madde 16); polisin görevini yaparken hangi ölçüde zor kullanacağını takdirini de, görev yapan kuvvetin amirine bırakıyor (Ek Madde 6). Yargıtay’ın 2.11.1993 tarihli bir kararında, “dur ihtarı”na uymayan bir otomobile 54 kez ateş edilerek bir kişinin öldürülmesi, PVSY’nin 16. Maddesindeki yetkinin kullanılması olarak değerlendirilmiş ve hakkında dava açılan polis memuru beraat ettirilmişti.

Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerinde, yargısız infaz olaylarını araştırmak neredeyse olanaksızdı. Kentsel merkezler dışındaki “yargısız infaz” uygulamalarından çoğu, “çatışmada ölü ele geçirilen terörist” ya da “PKK saldırısı sonucunda şehit olan köylü” olarak aktarıldı. Bu tür olaylardan ancak bazıları –muhtemelen istisnai bir bölümü– açığa çıkarılabildi. Sağ yakalandıktan sonra öldürülen –kimi kez işkenceyle– militanların sayısını bilmek ise, çatışma bölgesinin koşulları nedeniyle mümkün olmadı. Bu durumlarda istisnai olarak otopsi yapılsa bile, savcı ve hekimlerin tarafsız rapor hazırlama koşulları yoktu. Tespit edilen militan cesetlerindeki işkence izlerinin ise, ölüm öncesinde gerçekleşip gerçekleşmediği belirlenemedi. Bu nedenle, silahlı çatışma sırasında öldüğü ileri sürülen pek çok kişinin durumu, bu raporda da ele alınamadı. Kolluk güçlerine yasal olarak ya da pratikte tamamen sınırsız ateş etme yetkisi ve ihlâlcilerin yargılanamaması, kolluk güçlerinin kişisel sorunlarında da silaha başvurma eğilimini arttırdı. Ayrıca, yetkililerin, silahlı gruplara ya da kişilere daima silahla yanıt verilmesi yönündeki tercihi, silahlı kişilerin yanı sıra çok sayıda kolluk görevlisinin de, yaşamını yitirmesine yol açtı; bu ölümlerden büyük bölümü, istenseydi önlenebilirdi.

⁸ Muhalefet partilerinin “örtülü sivil sıkıyönetim” olarak niteledikleri yasayla, İl İdaresi Yasası, “Terörle Mücadele Yasası”, Er Kazanından İlaşe Edileceklerle İlişkin Yasa, Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Yasası ve Kimlik Bildirme Yasasında değişiklik yapıldı. Olağanüstü halin kaldırılması için hazırlanan yasa tasarısının TBMM’de görüşülmesi sırasında, “terör örgütlerine karşı yürütülen operasyonlarda, güvenlik güçlerinin doğrudan ve duraksamadan ateş açma yetkisi” tüm Türkiye’yi kapsayacak şekilde genişletildi. Tasarıda bu yetki Olağanüstü Hal Bölgesi ile sınırlanmıştı. Olaylara müdahalede izlenen “dur ihtarı”, “havaya ihtar ateşi”, “ayağa doğru ateş” ve “hedef gözetmeksizin ateş” sıralaması kaldırıldığı için güvenlik güçlerine “teslim ol” çağrısına uymayanlara doğrudan ateş açabilme yetkisi tanındı. Yasa, valilere sınır ötesi hareket düzenlenmesinde yetki tanıdı. Valinin isteği üzerine hükümetin izni ve komşu ülkenin onayı alınarak sınır ötesi hareket düzenlenebilecek. Yasa ile koruculara da silah affı getirildi.

Polis, aşağıda yazılı hallerde silah kullanmaya yetkilidir:

A- Nefsini müdafaa etmek;

B- Başkasının ırz ve canına vukubulan ve başka suretle men'i mümkün olmayan bir taarruzu sarmak için;

C- Ağır cezayı müstelzim bir suçtan maznun olarak yakalanıp nezaret altında bulunan veya herhangi bir suçtan mahkûm ve mevkuf olup da tutulması veya nakil veya sevki polise tevdi olunan şahısların kaçmaları veya bu maksatla polise taarruzları halinde yapacakları ihbarlara itaat edilmemiş ve kaçmağa ve taarruza mani olmak için başka çare bulunmamışsa;

D- Muhafazasına memur olduğu mevki veya elindeki silaha yahut kendisine verilmiş veya teslim edilmiş olan karakolhane ile şahıslara karşı vukubulacak taarruzu başka suretle def'e imkân olmamışsa;

E- Ağır cezayı müstelzim ve meşhut cürüm halinde bulunan suçlarda suçlunun saklı olduğu yerin arandığı sırada o yerden şüpheli bir şahıs çıkarak kaçtığı ve (dur) emrine kulak asmadığı görülerek başka suretle ele geçirilmesine imkân bulunmamışsa;

F- Vazife esnasında polise tecavüze veya karşı koymağa elverişli aletlerin ve silahların teslimi emredildiği halde, emrin derhal yerine getirilmeyerek karşı gelinmesi veya teslim edilmiş silah ve aletlerin zorla tekrar alınmasına kalkışılmışsa;

G- Polisin vazifesini yapmasına yalnız veya toplu olarak fiili mukavemette bulunmuş veya taarruzla mümanaat edilmişse;

H- Devlet nüfuz ve icraatına silahlı olarak karşı gelinmişse (2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Yasasının 16. maddesi).

TİHV'in 1991 yılından beri topladığı veriler, "yargısız infaz" kapsamına giren olguların sistematik bir uygulamanın sonucu olduğunu gösteriyor.

Tablo 2. Yargısız İnfaz, 1990-97

	Ev ve işyeri baskınlarında ölenler	Göstericilere ateş açılması sonucunda (Newroz hariç) ölenler	Dur ihtarı, rastgele ateş açma ve sağ yakalandıktan sonra öldürülenler	Toplam
1991	22	32	44	98
1992	63	26	103	192
1993	57	20	109	186
1994	32	-	97	129
1995	21	26 ⁹	49	96
1996	42	4	83	129
1997	26	-	72	98
TOPLAM	263	108	557	928

⁹ İstanbul Gazi mahallesi ve Ümraniye olaylarında öldürülenler bu sayıya dahildir.

Bu raporda, yerleşim merkezlerini hedef alan saldırılar sonucunda ve Olağanüstü Hal Bölgesinde kolluk güçlerinin yetkilerine sahip olan korucuların işlediği cinayetlerde yaşamını yitirenler de “yargısız infaz” kapsamında ele alındı.

a) Yargısız infaz davaları

Kolluk görevlileri, BM tarafından “yargısız infaz” olarak tanımlanan eylemlerini sürdürdüler. Bu, siyasi ve idari yetkililerin tercihlerinden kaynaklandı. BM belgelerinde belirtilen kurallara uyulmadı; yargısız infaz olayları gerektiği şekilde soruşturulmadı. Yetkililerin yaptığı açıklamalar, yargısız infaz olaylarını soruşturmak bakımından cesaret kırıcıydı. İdari ya da siyasi yetkililerin açıklamaları, yargısız infaz uygulamalarının sistematik bir politikanın sonucu olduğunu gösterdi. Soruşturma bir yana, güvenlik görevlilerini cesaretlendirecek uygulamalara başvuruldu, açıklamalar yapıldı. Açılan davalar ise, göstermelik olmaktan ileriye gitmedi. Uzun süre devam eden davalar sonucunda sanıklar hakkında genellikle beraat kararı verildi. Nadiren verilen hapis cezaları da, bir-iki yılı geçmedi. Cezalar, erteleme ya da zaman aşımı nedeniyle çoğu kez infaz edilemedi. Açılan bazı davalarda ise, “beraat kararı verilmesi” istendi.

Yargısız infaz olgularında ihlâlcilerin beraat etmesine dayanak oluşturan düzenleme, “kanunun bir hükmünü veya yetkili bir merciden verilen ve görev gereği uygulanması zorunlu olan bir emri yerine getirme” dolayısıyla işlenen fiillerden (TCY 49/1) ceza verilmesini öngörüyor. Bu düzenleme, yasalardaki yetkilerin kolluk güçlerine geniş takdir hakkı bırakacak şekilde belirlenmesinin yarattığı ihlâllere zemin teşkil ediyor. Anayasanın ilgili hükmü, kolluk güçlerine belirli durumlarda “suç işleme görevi” getiriyor: Anayasanın 137. Maddesi, konusu suç teşkil eden emrin uygulanamayacağı hükmüne, “askerî hizmetin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için, kanunla gösterilen hallerde” istisna getiriyor. Örneğin, Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Yasa, “dur ihtarı”na uymayan kişilerin önce uyarılması, ardından kişiye ateş edilmesi yetkisini veriyor; durdurulmak istenen kişinin silahla karşılık vermesi halinde, kolluk güçleri, doğrudan hedef gözeterek ateş edebilirler (Madde 11). Kişinin “dur ihtarı”na uymadığı ya da silahla karşılık verdiği konusunda tek tanık, çoğu zaman ateş etme yetkisini kullanan kolluk görevlisidir.

İçişleri Bakanlığı, ev baskınları sırasında, evde bulunanların “teslim ol çağrısına uymadıkları” gerekçeyle öldürülmelerini “olağan bir uygulama” olarak

değerlendirdi. 12 Nisan 1995 günü Ankara’nın Batıkent semtinde gerçekleştirilen ev baskınında öldürülen 3 kişiden Mustafa Selçuk’un babası İbrahim Selçuk’un oğlunun öldürülmesi nedeniyle 50 milyon lira maddi, 100 milyon liralık da manevi tazminat istemiyle açtığı davada İçişleri Bakanlığı 1. Hukuk Müşaviri Atif Tığ imzasıyla Mart ayı başında Ankara 9. İdare Mahkemesine gönderilen savunmada, “devlete karşı eylem yapan teröristlere göz yumulmasının mümkün olmadığı ve olayda yer alanların masum vatandaş gibi düşünülmemesi gerektiği” ileri sürüldü. “Davacının iddialarının tutarsız olduğu ve İdarenin kusuru bulunmadığı” öne sürülen savunmada, “zarara uğradığını iddia eden tarafın idareye karşı bozucu ve bölücü faaliyette olması nedeniyle masum olmayıp hasım durumunda bulunduğu” ifadelerine yer verildi. İbrahim Selçuk’un avukatı Zeki Rüzgar, Atif Tığ’ın savunmasını, “insan hakları, demokrasi ve hukuk söylemlerini elden bırakmayan siyasilere ithaf edilebilecek bir savunma” olarak değerlendirdi.

İhlâlciler aleyhine açılan davalar, yargı bağımsızlığının sağlanamaması ve adil yargılamayı engelleyici düzenlemeler nedeniyle, ihlâlleri engelleyebilecek nitelikte sonuçlar getirmedi. Ancak, beraatle sonuçlanan davaların ardından idari yargıya başvuran ailelerin tazminat aldığı davalar söz konusu oldu. 1998 yılı Şubat ayında sona eren bir idari kusur davasında, İçişleri Bakanlığı tazminat ödemeye mahkûm oldu. İstanbul’un Hasköy semtinde 26 Kasım 1993 tarihinde düzenlenen ve Selma Doğan ile Erol Yalçın adlı gençlerin öldürülmesiyle sonuçlanan ev baskınına katılan polislerin yargılandığı dava karara bağlandı. İstanbul 3. İdare Mahkemesinde görülen davada mahkeme, İçişleri Bakanlığının 23 milyar 500 milyon lira maddi ve 500 milyon lira manevi tazminat ödemesine karar verdi. Mahkeme kararında “polislin asli görevi olan halkı korumak ve suçlu olsa da sanığı yakalayarak adalete teslim etmeyi sağlaması ve bu şekilde olayın meydana gelmesini önleyici başka birtakım tedbirler alması gerektiği” belirtildi. 26 Kasım 1993’te lise öğrencisi Selma Doğan ve Erol Yalçın, Hasköy’deki bir eve düzenlenen baskında öldürülmüş ve polis yetkilileri, evde öldürülenlerin Devrimci Sol örgütü üyesi olduklarını iddia etmişti. İnfaz nedeniyle 8 polis hakkında 1994 yılında Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesinde dava açılmış ve 23 Mayıs 1995 tarihinde polisler beraat etmişti.

Yargısız infaz olaylarıyla ilgili olarak 1997 yılında açılan, devam eden ya da sona eren davalarla ilgili bazı örnekler şöyle:

Adana'nın Küçükikili beldesinde 8 Ağustos 1996'da ikisi çocuk, biri polis altı kişinin öldüğü ev baskınına katılan 23 polis hakkında açılan davaya, Adana 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 20 Ocak günü devam edildi. Duruşmada esas hakkındaki görüşünü açıklayan savcı, Siyasi Şubede görevli polislerin beraatini istedi. 27 Ocak günü sone eren davada, 2 ile 5 yıl arasında hapis cezası istemiyle yargılanan polisler hakkında, "suçun görev sırasında işlenmesi" nedeniyle (TCK 49) beraat kararı verildi. Beraat eden polislerin adları şöyle: Hüsnü Ceylan, Mustafa Gümüş, Eren Mendar, Osman Soyuer,

Murat Esertürk, İsmail Ercan, Ahmet Dinçer, Osman Ertuğrul, Murat Zeren, Yaşar Tütüncü, Hasan İnce, İsa Yılmaz, Mustafa Kayma, Tacettin Çelebi, Haşim Sayın, Ejder Terlikçi, Muhittin Uymaz, Nuh Songül, İbrahim Kalan, Haydar Erol, Şükrü Bozkaya, Gürbüz Başar ve Erdinç Emecan. Baskında, Rıdvan Altun (22), Abdurrahman Sarı (27), Ömer Bayram (25), Dilan Bayram (3), Berivan Bayram (1.5) ve Emniyet Amiri Nuri Kocabıyık (33) öldürülmüştü. Baskında yaralanan Yeter Bayram, yaklaşık 5 ay Konya Cezaevinde tutuklu kaldıktan sonra, Ocak ayında tahliye edildi.

Yaralandığı baskında bir gözünü kaybeden, kollarından ve ayaklarından sakat kalan Yeter, yaşadığı dehşetin şokunu üzerinden atamamış henüz. Yaşadıkları üzerine sohbet etmek çok zor. Onun bizzat yaşadıklarını, dinlemek bile tüyler ürpertici. Yeter'le konuşurken, öyküsünü dinlerken baştan sona acılı bir hikayenin içinde buluyoruz kendimizi. Yeter, dehşet gecesini anlatırken, sağlam kurtulan tek gözüyle konuşuyor adeta. Gözü hiddetleniyor, gözü öfkeleniyor, gözü dalıp dalıp gidiyor...

"... Silah sesleri durduktan sonra mutfakta yanımda duran Heval Ömer'e [eşi] baktım. Heval Ömer iki büküm olmuş; benzi atmıştı. Tam pencerenin karşısında oturuyordu. Bir özel tim pencerenin yanına geldi. Heval Ömer'i nişan alarak göğsünün ortasından vurdu. Heval Ömer, tek kurşunla olduğu yerde yığıldı. İki çocuğum, Dilan ve Berivan kucağımdaydı, sonra rastgele bizi taramaya başladılar. Ben arkaya doğru düştüm. Çocuklarımdan ses çıkmadı. Onları kendime doğru çekmeye çalıştığımda ikisinin de şehit düştüğünü anladım. Üzerimde siyah bir şalvar vardı, Dilan ve Berivan'ın parçalanmış beyinleri şalvarıma yapışmıştı..."

Bir soluklanma anından sonra usul usul devam ediyor: "Henüz kendimden geçmemiştim. Sağ kalan oğlum Gökhan 'Annemi, babamı öldürdünüz' diye ağlamaya, bağurmaya başladı. Onlar çocuğumu korkutarak 'Biz annenle, babanı öldürmedik. Onları teröristler öldürdü' diyorlardı. Bizi taradıktan sonra alkışlamaya başladılar. Sevinç çığlıkları atıyorlardı. Sonra kendinden geçtim."

Başından geçenleri anlatıyor anlatmasına ama yüreği kaynayan bir kazan gibi, yüreğinde fırtınalar kopuyor ve bunu gözlerinden, arada bir değişen ses tonundan anlıyoruz. Herkes kaskatı kesilmiş dehşet dolu bakışlarla Yeter'e bakıyor. Yeter'in acısı burada bitmiyor. Hastanede yatan ayaklarının kelepçe ile yatağına bağlandığını, başında duran polislerin, "Bu teröristtir. Polislerimizi öldürdü. Bombayı atarken ellerinde patladı, yaralandı." diye konuşuklarını ve çevredeki insanları kendisine karşı kışkırttığını anlatan Yeter, tutuklandıktan sonra askerler tarafından polise teslim ediliyor.

Yeter, hastaneden hemen cezaevine götürülüyor; 15 gün hastanenin mahkûm koğuşunda tutulan Yeter'in burada yaşadıkları da insanlık dışı: "Askerler kimsenin yanımda kalmamasına izin vermediler. Mahkûm koğuşunda kaldığım süre içerisinde, kalkamıyor, tuvalete gidemiyordum. İhtiyaçlarımı yatağımda gideriyor, günlerce temizlenmeden pislik içinde kalıyordum. Askerler temizlenmesine izin vermiyordu. 'Bırakan pisliğinin içinde kıvransın' diyorlardı..."

Konya Cezaevine götürülürken sedye ile ringe bindirilen Yeter, cezaevinde uzun süre hasta yattıktan sonra ayağa kalkabiliyor. Cezaevindeki kadın tutuklular Yeter'in bakımını üstleniyorlar, yaralarını pansuman edip ihtiyaçlarını gideriyorlar. Yeter, çocuklarına eşine özlemlerini dile getirmemeye özen gösteriyor. Sadece, "Ne kadar söylesem unutamam. Ciğerimdiler. Kinim, öfkem arttı" diyor. (Demokrasi, 27.01.1997)

19 Kasım 1993 tarihinde İstanbul'un Maltepe semti İnönü Caddesi Faik Bey Sokak'ta bir evin basılarak "Türkiye Devrim Partisi (TDP) üyesi olduğu iddia edilen" Serap Macit Kolukırık adlı kişinin öldürülmesi nedeniyle 5 polis hakkında açılan dava sonuçlandı. Savcı Oğuz Angün'ün beraatlerini istediği Siyasi Şubede görevli Şefik Kul adlı Emniyet Amiri ile Salih Tonga, Yunus Yıldırım, Ercan Çetinkaya ve Mustafa Altunok adlı polis memurları, 7 Şubat günü İstanbul Kartal 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada, "Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasası çerçevesinde hareket ettikleri" gerekçesiyle beraat ettiler. Avukat Gülizar

Tuncer'in, Başkomiser Mustafa Kurtuş ile polis memurları Metin Avan, Metin Şenol, Mahmut Yıldız, Mustafa Sara, Ramazan Ayar, Zülfikar Çiftçi ve Salih Şahin hakkında verilen takipsizlik kararına yaptığı itiraz ise, Kadıköy 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedildi. Bu arada, Kolukırık'ın eşi Ramazan Macit, ev baskını üzerine yaptığı suç duyurusunda dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Necdet Menzir için "profesyonel katil," "işkenceci" gibi sıfatlar kullandığı gerekçesiyle Kartal 1. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan davada, "devlet memuruna hakaret ettiği" gerekçesiyle para cezasına mahkûm oldu. Davada yargılanan

polislerin beraat etmesi üzerine bir açıklama yapan Avukat Gülizar Tuncer, olayda kullanılan silahların tespit edilmediği, olay yerinde bulunan boş kovanlar ile mermi çekirdeklerinin incelenmediği, bu konuda yalnızca polislerin ve emniyetin beyanlarının yeterli görüldüğüne işaret etti. Sanık polislerin delilleri

kararttığını belirten Avukat Tuncer, kolluk güçlerinin silah kullanma yetkileriyle ilgili olarak yeni yapılan düzenlemenin “polislere ve bu konuda karar verecek yargı organlarına cesaret verdiğini” vurguladı. Yargıtay, sanık polisler hakkında verilen beraat kararını onayladı.

Yapılan otopsi sonucu, Serap Macit Kolukırık'ın biri başından olmak üzere 8 kurşunla öldürüldüğü saptandı. Ev baskını ile ilgili olarak 25 Kasım 1993 tarihinde bir basın toplantısı düzenleyen İHD İstanbul Şubesi Sekreteri Eren Keskin, basılan evin civarında inceleme yaptıklarını bildirerek evin kapısının kırık olmadığını, ancak kapıda, dışardan atıldığı belli olan 15 kadar kurşunun deliği bulunduğunu söyledi. Evin bulunduğu apartman katının duvarlarında lav silahıyla atılan mermilerden kaynaklanan 6 delik olduğunu anlatan Eren Keskin, “Olay tanıkları, bize, ‘teslim ol’ çağrısı yapıldığını duymadıklarını söylediler” dedi. Toplantıda konuşan, Serap Macit Kolukırık'ın avukatı Gülizar Tuncer de şunları söyledi: “Otopsi sonrasında cesedi incelediğimizde önce ensesinden tek kurşunla vurulduğunu, ardından da rastgele tarandığını gördük. Sağ ve sol kalça ile karında kurşun izleri vardı. Yakından ateş açıldığını tahmin ediyoruz. Bunu Adli Tıp yetkililerine sorduk. Bize, cesedin elbiseler çıkartılarak çıplak olarak getirilmesi nedeniyle atış mesafesini tespit edemediklerini iletiler.”

İbrahim Yalçın adlı DHKP-C militanının 24 Nisan 1993'de İstanbul Kartal'da öldürülmesi üzerine 3 polis hakkında 5 Ağustos 1993 tarihinde Kartal 2. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan dava, 8 Temmuz günü beraatle sonuçlandı. Dava dosyası, Halkın Hukuk Bürosu avukatları tarafından 28 Temmuzda Yargıtay'a gönderildi. Otopsi sonucunda İbrahim Yalçın'a isabet eden 11 merminin çoğunun yakın mesafeden atıldığı ve atışların öldürücü nitelikte olduğu kaydedildi. Dava sırasında, İbrahim Yalçın'ın vücudundan çıkarılan 4 mermi çekirdeğinin, Şefik Kul, Şevket Yılgin ve Ayhan Çarkın adlı polislerin silahlarından çıktığı belirlenmişti. Soruşturma ve dava aşamasında tanıklar, “teslim ol” çağrısı yapılmadan ateş açıldığını belirtmişlerdi. Ayrıca

polislerin, olaydan önce cezaevinde bulunduğu sırada İbrahim Yalçın'a haber göndererek, ölümle tehdit ettikleri de ileri sürülmüştü.

İstanbul Kasımpaşa'da, Kulaksız mahallesindeki bir eve 13 Temmuz 1992 gecesi düzenlenen baskında “Devrimci Sol üyesi oldukları” öne sürülen Nurten Demir ve İsmail Akarçeşme adlı kişilerin öldürülmesi nedeniyle tutuksuz yargılanan Ayhan Çarkın, Eyüp Şen ve Şevket Yılgin adlı polis memurları beraat etti. 1994 yılında açılan ve 24 Kasım günü Beyoğlu (İstanbul) 1. Ağır Ceza Mahkemesinde sona eren davada beraat kararı, “sanıkların yetkilerine dayanarak kanun hükmünü icra ettikleri” gerekçesiyle verildi.

Yargısız infaz olayları nedeniyle bazı polisler, birden fazla davada yargılandılar. Örneğin, Susurluk kazası nedeniyle İstanbul DGM'de açılan davada ve “kumarhaneler kralı” olarak bilinen Ömer Lütfü Topal'ın 28 Temmuz 1996 tarihinde öldürülmesi nedeniyle yargılanan Ayhan Çarkın, aynı zamanda çok sayıda “yargısız infaz” davasında da yargılandı. Çarkın'ın yargılandığı davalardan bazıları şunlar: İbrahim İlçi, Bilal Karakaya (İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesi, dava 1994 yılında açıldı, beraatle sonuçlandı); Bedri Yağan, Gürcan Özgür, Menekşe Meral, Rifat Kasap, Asiye Fatma Kasap (Kartal 1. Ağır Ceza Mahkemesi, 1993, beraatle sonuçlandı); İbrahim Yalçın (Kartal 2. Ağır Ceza Mahkemesi, 1993, beraatle sonuçlandı); İbrahim Yalçın Arıkan, Avni Turan, Recai Dinçel (Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesi, 1994); Mustafa Bektaş (Üsküdar 1. Ağır Ceza Mahkemesi, 1997); Sabahat Karataş, Taşkın Usta, Eda Yüksel (Kayseri 2. Ağır Ceza Mahkemesi, 1996); Selma Çıtak, Mehmet Salgın, Sabri Atılmış, Hakan Kasa, Nebi Akyürek (İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesi, 1994).

İstanbul Kadıköy'deki bir evin 30 Nisan 1993 tarihinde basılarak Uğur Yaşar Kılıç ve Şengül Yıldırım adlı öğrencilerin öldürülmesiyle sonuçlanan olaya katılan polislerden altısı hakkında “faili belli olmayacak şekilde adam öldürmek” suçundan açılan dava 11 Aralıkta beraatle sonuçlandı. 5 Ağustos 1993 tarihinde Kadıköy 1. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan davada Abdullah Süzer, İsmail Hakkı Rizeli, Osman Ulukuz, Mehmet

Demir, Ali Yener ve Faruk Dönmez adlı polisler yargılanıyordu. Baskın sırasında evde bulunan Ergül Uzunöz ifadesinde, Uğur Yaşar Kılıç ve Şengül Yıldırım'ın silahsız olduğunu, polislerin arkadaşlarını kasıtlı olarak öldürdüğünü söylemişti.

9 Şubat 1996 tarihinde, İstanbul Bahçelievler Soğanlı mahallesinde bir eve düzenlenen baskında Meral Akpınar, Ayten Korkulu ve Fuat Perk'i öldürdükleri

gereğesiyle 1996 yılı Eylül ayında haklarında dava açılan 15 polis, İstanbul Bakırköy 3. Ağır Ceza Mahkemesinde 29 Aralıkta yapılan duruşmada beraat etti. Baskına katılan Şefik Kul, Süleyman Bolak, Ayhan Özkan, Hüseyin Doğrul, Erol Tekten, Yavuz Parlak, Çetin Yeşilbaş, Savaş Akın, Nihat Çulhaoğlu, Şevket Yılgin, Talip Kaya, Abdülkadir Dilber, Ali Ersan, Salih Palamir ve Ahmet Turan Taşkent adlı polisler hakkında 1996 yılı Eylül ayında dava açılmış, ancak iddianamede, “suçun görev sırasında işlenmesi” nedeniyle (TCY 49) polisler ceza verilmemesi istenmişti. Savcılığın istemine

uyan mahkeme, polisler hakkında, “suçu görev sırasında işledikleri” gerekçesiyle beraat kararı verdi. 14 Temmuz günü yapılan duruşmada söz alan Halkın Hukuk Bürosu avukatlarından Filiz Bozuoğlu, savcının baştan itibaren beraat talebinde bulunduğu polislerden bazılarının, daha önce de bu gibi operasyonlara katıldıklarını belirtti. Bozuoğlu, sanık Süleyman Bolak’ın toplam 24 kişinin; Ayhan Özkan’ın toplam 32 kişinin, Abdülkadir Dilber’in toplam 56 kişinin, Şefik Kul’un da toplam 17 kişinin öldürüldüğü operasyonlarda görev yaptıklarını belirtti. Dava, halen AİHM listesinde bulunuyor.

9 Şubat günü öğle saatlerinde düzenlenen baskına ilişkin resmi açıklamada, evin “DHKP-C militanları tarafından üs olarak kullanıldığı, polise ateş açan üç kişinin çatışmada öldürüldüğü, evde 5 tabanca bulunduğu” öne sürüldü. İHD İstanbul Şube Başkanı Ercan Kanar ise, baskının tipik bir yargısız infaz olduğunu söyledi. 3 kişinin 10 dakika gibi bir sürede öldürüldüğüne dikkat çeken Ercan Kanar, “Polisin, ‘Teslim ol çağrısına ateşle karşılık verildi’ şeklindeki açıklaması; olayın süresi, duvardaki kurşun izleri ve cesetlerin durumu dikkate alındığında inandırıcı olmaktan uzaktır. Ayrıca evdekiler ateş etse bile, güvenlik güçleri bu kişileri sağ olarak yakalayabilmek için her türlü olanağa sahiptir. Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasası, muhalifleri imha yasası olarak uygulanmaktadır” dedi. Öldürülenlere 11 Şubat günü Fatih Cumhuriyet Savcısı Sedat Çakar gözetiminde otopsi yapıldı. Halkın Hukuk Bürosu avukatlarından Filiz Bozuoğlu, otopsi raporunda giysilerle ilgili kayıt bulunmadığını vurguladı ve “Olay mahallinde tespit yapan Bakırköy Cumhuriyet Savcısı Abdurrahman Erdoğan’la görüşüldüğünde, giysilerin emanete alınmadığı öğrenildi. Savcı Erdoğan, alelacele giysileri emanete aldıracağını söyledi. Bu, soruşturmanın başından beri ne kadar ciddiyetsiz ve taraflı yapıldığını göstermektedir. Giysiler, ölüme neden olan atışların mesafesini belirlemede en önemli kanıttır” dedi. Avukat Filiz Bozuoğlu, otopsiye ilişkin şu bilgileri verdi: “Fuat Perk’in ölümünün ‘ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı etraf kırıklarıyla müterafık büyük damar, iç organ delinmesinden gelişen iç kanama’ sonucu; Meral Akpınar’ın ölümünün ‘ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı el bileği, yüz ve kafatası kemikleri kırıklarıyla müterafık beyin doku harabiyeti, beyin kanaması’ sonucu meydana geldiği tespit edilmiştir. Ayten Korkulu’dan mermi çekirdeği çıkmamıştır. Kurşunlar vücutta kalmamış, giriş çıkış yapmıştır. Kafatasında 8 giriş, 8 çıkış olmak üzere 8 adet kurşun isabet ettiği görülmüştür. Bunun yanında vücutta 7 adet giriş-çıkış olmak üzere 7 kurşun isabet ettiği görülmüştür. Meral Akpınar’da önden arkaya doğru yassılaşmış, formasyonunu tamamen kaybetmiş, bu nedenle çapı tespit edilemeyen 1 adet ve yandan hafif yassılaşmış, üzerinde yiv ve set izleri bulunan gömlekli 2 adet olmak üzere toplam 3 mermi çekirdeği elde edilmiştir. Ayrıca çoğu kalp ve göğüs bölgesinde olmak üzere vücudun çeşitli yerlerinden 19 adet giriş-çıkış olmak üzere kurşun isabet ettiği görülmüştür. Aynı zamanda kafatası kemiğinde de kurşunların etkisiyle birçok kırık olduğu görülmüştür. Fuat Perk’de 1 adet sarı gömlekli, üzerinde yiv ve set izi bulunan ve bir tarafında gömlek ve nüve eksigi bulunan 1 adet ateşli silah mermi çekirdeği elde edilmiştir. Özellikle çene altında ölümcül olmak üzere, kalp ve göğüs bölgesinde birçok mermi giriş-çıkışı olduğu görülmüştür. Adli Tıp Kurumu’ndan, cesetlerin çıplak olarak getirildiği, giysilerinin alınmış olduğu ve akıbeti hakkında kurumun bir bilgisi olmadığı bildirilmiştir. Otopsi sonuçları değerlendirildiğinde, vücuttaki mermi izlerinin özellikle ölümcül bölgelerde yoğunlaştığı, bu nedenle sağ yakalama gibi kaygı olmadan öldürmeyi amaçlayan bir katliam olduğu şüpheye mahal vermeyecek şekilde ortadadır.”

İstanbul Bağcılar’daki bir eve 4 Ağustos 1994 tarihinde yapılan baskında Güner Şar, Özlem Kılıç ve Hüseyin Arslan adlı kişilerin öldürülmesi nedeniyle 20 polis hakkında 1996 yılı Mart ayında dava açıldı. İddianamede, polislerin “adam öldürmek” suçundan yargılanmaları, ancak “verilen emri yerine getirdikleri ve çatışma sırasında silah kullanmak zorunda kaldıkları” gerekçesiyle meşru müdafaa hükümlerinin uygulanması istendi. İstanbul Bakırköy 3. Ağır Ceza Mahkemesinde 17 Nisan 1996’da başlayan dava, 10 Ekim 1997’de polislerin beraatiyle sonuçlandı. Davada yargılanan

komiser ve polislerin adları şöyle: Ali Bulut, Mehmet Palaz, Dursun Ali Öztürk, Fethi Vuruşkan, Selim Orhan Doğan, Kadir Tan, Ergün Katı, Ali Ersan, Birol Abanoz, Mustafa Kazan, Mahmut Önder Topbaş, Sami Şen, Abdülkadir Dilber, Nur Zafer Altay, Ertan Kısacık, İlhami Çavuş, Ceylani Baydar, Mustafa Karabulut, Tarık Erbaş ve Ramazan Ayan.

12 Temmuz 1991 tarihinde İstanbul’un Nişantaşı semtinde İbrahim İlçi ve Bilal Karakaya adlı kişilerin öldürüldüğü, İbrahim Göksel adlı kişinin de yaralandığı ev baskını nedeniyle 12 polis hakkında “görev sırasında

birden çok kişinin faili belli olmayacak şekilde ölümüne neden olmak" suçundan açılan dava 13 Kasım 1997'de beraatle sonuçlandı. İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan davada, Ali Çetkin adlı emniyet amiri, İsmail Alıcı ve Ali Bulut adlı başkomiserler, Dursun Ali Öztürk adlı komiser ve Ayhan Çarkın, Ali Ersan, Mehmet Baki Avcı, Yaşar Uzun, Abdülkadir Dilber, Yaşar Karaçam, Yunus Yıldırğan ve Hacı Güngör adlı polis memurları yargılanıyordu.

Maraş'ın Pazarcık ilçesine bağlı Küçük Cennetpınarı köyünde 24 Haziran 1995'de yapılan bir ev baskını sırasında Mustafa Dölek adlı kişiyi öldüren Soner Ağbaba adlı özel tim görevlisi hakkında 1996 yılında dava açıldı. Maraş Cumhuriyet Savcılığının açtığı davada, "görev sınırını aşacak şekilde adam öldürmekle" suçlanan Soner Ağbaba'ya 8 yılı geçmemek üzere hapis cezası verilmesi istendi. Tutuklanmayan Soner

Ağbaba, davanın güvenlik nedeniyle Maraş dışında sürdürülmesine karar verildiği için Ankara 8. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı. 5 Mart günü yapılan duruşmada ifadesi alınan Soner Ağbaba, olayın kaza olduğunu savunarak, "Mustafa Dölek, silahımı tutmak istedi. Boğuşmaya başladık. Öldürme kastım yoktu. Sadece bacaklarına ateş ettim" dedi. Dölek ailesinin avukatı Kazım Genç ise, "Ölüm nedeni karına ve göğüsüne isabet eden kurşunlar. Mustafa Dölek ayaklarından vurulup yere düşünce, göğüsüne de ateş edilmiş. Ayrıca yaralandıktan sonra zamanında hastaneye de kaldırılmamış" dedi. Kazım Genç, yargılamanın "adam öldürmek" suçlamasıyla yapıldığı için Soner Ağbaba'nın tutuklanmasını istedi. Bu istek mahkeme tarafından kabul edilmedi. Soner Ağbaba, 1998 yılı Mayıs ayında 1 yıl 1 ay 10 gün hapis cezasına mahkûm oldu. Ancak, ceza ertelendi.

24 Haziran 1995 tarihinde Küçük Cennetpınarı köyünü basan özel tim görevlileri, Mustafa Dölek'i evinin kapısında kurşuna dizerek öldürdü. Ardından, "Mustafa Dölek'in köyde çıkan çatışmayı seyredirken seken kurşunla öldüğü" öne sürüldü. Mustafa Dölek'e olaydan hemen sonra alelacele otopsi yapıldı. Devlet Hastanesi doktorları ile savcının imzaladığı otopsi raporunda, "Cesedin göğüs bölgesinde ateşli silah yararı, kesici, delici alet yararı ve darp ile cebir izi görülmedi. Cesedin sol bacağına iki kurşun girişi ve çıkışı deliği mevcuttur. Cesedin bir yerinde başka kurşun deliğine rastlanmadı. Sol bacakta kurşun yaralanmasına bağlı olarak kan kaybı sonucu ölüm olayı gerçekleşmiştir" dendi. Dölek'in eşi Sultan Dölek, otopsiye itiraz etti ve özel tim görevlileri hakkında suç duyurusunda bulundu. Bunun üzerine yapılan ikinci otopsi sonucunda hazırlanan raporda, "Ölüme göğüsün sağ yanına isabet eden mermi çekirdeğinin neden olduğu anlaşılmıştır. Sağ akciğer, karaciğer ve diğer iç organlarda parçalanma meydana gelmiştir" dendi.

13 Ağustos 1993 tarihinde İstanbul Okmeydanı'ndaki Perpa Çarşısı'nın 11. katındaki bir kafeteryada Selma Çıtak (22), Mehmet Salgın (21), Sabri Atılmış (16), Hakan Kasa (18) ve Nebi Akyürek'i (27) öldürdükleri için haklarında "görev sırasında birden çok kişinin faili belli olmayacak şekilde ölümüne neden olmak" suçundan dava açılan 9 polisin tutuksuz yargılandığı dava 1997 yılında da sürdü. 26 Ekim 1994 tarihinde İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan davada 30 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılanan polislerin adları şöyle: Ercüment Yılmaz (İstanbul Siyasi Polis Müdür Yardımcısı), Ali Çetkin (Emniyet Amiri), Hasan Erdoğan (Komiser), Hüseyin Doğru, Ömer Kaplan, Ayhan Çarkın, Ayhan Özkan, Selim Kestik ve Kadir Uçar. Halkın Hukuk Bürosu avukatları, AİHM'e başvurdular.

İstanbul Çiftelavuzlar'da 16-17 Nisan 1992 tarihlerinde Sabahat Karataş, Taşkın Usta ve Eda Yüksel'i öldürmekten sorumlu tutulan ve aralarında İbrahim Şahin¹⁰ (Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Harekat Daire

eski Başkanvekili) ile eski İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Reşat Altay'ın¹¹ da bulunduğu 19 polis hakkında açılan dava 1997 yılında da sürdü. 1995 yılında İstanbul Kadıköy 2. Ağır Ceza Mahkemesinde başlayan dava, 1996 yılında "kamu güvenliği" gerekçesiyle Yargıtay 10. Ceza Dairesi tarafından Kayseri Ağır Ceza Mahkemesine nakledildi. Davaya sonradan Ayhan Çarkın, Salih Tonga ve Yaşar Karaçam adlı polislerin de eklenmesiyle sanık sayısı 22'ye yükseldi. Kadıköy Cumhuriyet Savcılığı, Çiftelavuzlar davasında, öldürülenlerin aileleri ile tanıkları bir hafta içinde dinlediği halde, sanık polislerin ifadesine 1994 yılının Kasım ayında başvurdu, ifadelerin tamamlanması ise 1995 yılının Mart ayını buldu. İlk duruşma olay tarihinden tam 3 yıl 2 ay sonra 15 Haziran 1995 tarihinde görüldü. Ancak, olay yerine polisleri taşıyan şoföre dava açan savcılık, operasyona katılan ve tanık ifadelerinde adları geçen polisleri dava dışı bıraktı. Avukatların itirazı

¹⁰ İstanbul DGM'de süren Susurluk davasında tutuksuz olarak yargılanıyor.

¹¹ 1997 yılında Tokat Emniyet Müdürü olarak atandı. Reşat Altay'ın 16 Mart 1978 tarihinde İstanbul Üniversitesi önünde gerçekleşen katliam sırasında saldırganların peşinden koşan polisleri durduğu ileri sürüldü.

üzerine, savcılık ek iddianameyle polisler hakkında 1996 yılında dava açmak zorunda kaldı. Davaya, 1997 ve 1998 yılı boyunca Kayseri 2. Ağır Ceza Mahkemesinde devam edildi. Davada, müdahillerin yargılanan polislerin tutuklanması ve davanın İstanbul'a alınması istemleri sürekli reddedildi. Davada yargılanan polislerin adları şöyle: Reşat Altay, İbrahim Şahin, A. Vasfi Kara, Abdullah Dindar, Mehmet Şakir Öngel, İsmail Alıcı, Adnan Taşdemir, Ruhi Fırat, Aslan Pala, Mehmet Düzgün, Adalet Üzüm, Mehmet Baki Avcı, Şenel Kahraman, Ömer Mesut Yağcıoğlu, Ali Türken, İsmail Türk, Yahya Kemal Gezer, Zülfikar Çiftçi, Sönmez Alp.¹²

Aynı tarihte İstanbul Kozyatağı'nda bir eve düzenlenen baskında Ayşe Nil Ergen ve Ayşe Gülen (Uzunhasanoğlu) adlı kişilerin öldürülmesi nedeniyle, Kadıköy eski Emniyet Müdürü Ziya Özdemir ve 15 polis hakkında "faili belli olmayacak şekilde adam öldürdükleri" için hapis cezası istemiyle dava açıldı. Dava, 12 Kasım günü İstanbul Kadıköy 1. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Gizli olarak yapılan ve yayın yasağı konulan duruşmaya sanık polisler katılmadı. Ayşe Nil Ergen ve Ayşe Gülen'in kaldığı evde 21 Temmuz 1992'de hakim huzurunda yapılan incelemede, evde çatışma çıktığını doğrulayacak bir ipucu elde edilememiş, evin içinde, silah ve patlayıcı madde bulunmadığı da belirlenmişti. 3 Şubat 1998 tarihinde yapılan duruşmada, davanın "güvenlik" nedeniyle başka bir ilde görülmesi istendi. Dava halen sürüyor.

İstanbul Beşiktaş'taki Arzum Kafe'ye 28 Eylül 1994 tarihinde yapılan baskında Avukat Fuat Erdoğan, İsmet Erdoğan ve Elmas Yalçın adlı kişilerin öldürülmesi nedeniyle açılan dava 1997 yılında da sürdü. İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesinde devam eden davanın 10 Temmuzda yapılan duruşmasında müdahil avukatlardan Efkân Bolaç, sanık polislerin karıştıkları işkence ve infaz olaylarından dolayı AİHM'e yapılan başvuru dosyalarını mahkemeye sundu. 3 Aralıkta yapılan duruşmada söz alan müdahil avukatları ve öldürülenlerin yakınları, polislerin tutuklanmasını ve "kasten adam öldürmek"

suçundan cezalandırılmasını istediler. Müdahil avukatlardan Muhittin Köylüoğlu, Mehmet Ağar'ın "bin operasyon yaptık" sözlerini hatırlatarak, "Acaba bu da 1000 operasyondan biri mi? Burada asıl yargılanan devlettir. Çünkü, Ağar her şeyi MGK bilgisi dahilinde yaptığını söylüyor" dedi. Dava halen İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesinde sürüyor.

İstanbul'un Çamlıca semtinde 10 Nisan 1996'da polis tarafından düzenlenen operasyonda Mustafa Bektaş adlı DHKP-C militanının öldürülmesi nedeniyle Servet Sarıkaya, Mahir Katırcı, Yesutay Aksakal, Ayhan Özkan, Ayhan Çarkın, Ramazan Ayan, Halil Menengeç adlı polisler hakkında İstanbul Üsküdar 1. Ağır Ceza Mahkemesinde 1997 yılında dava açıldı. Olaydan sonra yapılan resmi açıklamada, çıkan silahlı çatışma sonucunda ölen Mustafa Bektaş'ın yanında 2 tabanca bulunduğu iddia edilmişti.

Kurtuluş gazetesi dağıtıcısı İrfan Ağdaş'ın 13 Mayıs 1996 tarihinde öldürülmesi nedeniyle Birol Mıdık, Abdurrahman Yolcu ve Aytekin Kayhan adlı polisler hakkında "faili belli olmayan şekilde adam öldürmek" ve "kasten adam öldürmek" suçlarından 12 yıla 15 yıl arasında hapis cezası istemiyle açılan dava, 17 Haziranda Eyüp 2. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Duruşmada dinlenen görgü tanığı Aynur Bedir, İrfan Ağdaş'ın silahı olmadığını ve polislerin arkadan ateş açtığını söyledi. Aynur Bedir, İrfan Ağdaş'ın üzerine kapandığını ancak, polislerin kendisini kenara savurup İrfan Ağdaş'ı sağ olarak polis arabasına bindirdiğini anlattı. Mahkeme Başkanı, Aynur Bedir'i, "Bugüne kadar bir yerde söylemedin, neden şimdi gelip bu ifadeyi veriyorsun?" diye azarladı. Bunun üzerine söz alan Avukat Metin Narin, tanıkların dinlenmesi istemiyle yaptıkları başvuruların Eyüp Savcılığı ve Eyüp Asliye Ceza Mahkemesi tarafından reddedildiğini bildirdi. 9 Eylül gün yapılan duruşmaya gelen sanık polisler, "güvenlik" gerekçesiyle duruşma salonuna girmediler. Gazeteciler de polisler tarafından salona alınmadı. Mahkeme, duruşmalarda "güvenliğin" sağlanıp sağlanamayacağı konusunda İstanbul Valiliğinin görüşünün alınmasına ve davanın başka bir kentte görülmesi istemiyle dosyanın Yargıtay'a gönderilmesine karar verdi. Yargıtay bu istemi 1998 yılı Mart ayında reddetti.

İrfan Ağdaş'ın öldürüldüğü sırada polisler, telsizlerden "pusuya düştük" ve "elinde paket bulunan bir şahsı vurduk" anonsu geçmiş; ancak İrfan Ağdaş'ın üzerinde ve olay yerinde silah bulunmadığı belirlenmişti. Daha sonra, İrfan Ağdaş'ın "dur" ihtarına silahla karşılık vermesi üzerine çıkan çatışmada öldüğü ileri sürüldü.

¹² İstanbul'un Anadolu yakasındaki 4 ayrı eve 16-17 Nisan 1992 tarihinde yapılan baskınlarda, Sinan Kukul, Arif Öngel, Satı Taş, Eda Yüksel, Sabahat Karataş, Ahmet Fazıl Ercüment, Ayşe Nil Ergen, Şadan Öngel, Ayşe Gülen, Taşkın Usta ve Hüseyin Kılıç öldürülmüştü. Karataş ve arkadaşlarının otopsi raporunda, Eda Yüksel'in cesedi üzerinde 58 mermi, Taşkın Usta'nın cesedinde 45 mermi, Sabahat Karataş'ın cesedi üzerinde de 40 mermi yarasının tespit edildiği belirtilmişti.

İrfan Ağdaş'ın yakınlarının suç duyurusu üzerine konuyu inceleyen Eyüp Cumhuriyet Savcılığı, 16 Mayıs 1996 tarihinde "İrfan Ağdaş'ın silah çekmesi üzerine tesirsiz bırakmak için polislerin silah kullandığı"na karar verdi. Olayın "idari görev" sırasında meydana geldiği iddiasıyla görevsizlik kararı veren savcılık, dosyayı Eyüp Kaymakamlığına gönderdi. Bunun üzerine Ağdaş'ın ailesi ve avukatları, 24 Mayıs günü Eyüp Ağır Ceza Mahkemesine kararın iptali istemiyle başvurdu. Avukat Metin Narin, polislerin eyleminin Memurin Muhakematı Kanunu kapsamına girmediğini belirterek, "CMUK 154/3. maddesi gereği soruşturmanın doğrudan savcılık tarafından yapılıp dava açılması gerekir. Burada, fiile ve faile ilişkin araştırma yapılmaktadır, ki bu adli suç kapsamına girer" dedi.

Gazi mahallesi-Ümraniye olayları

İstanbul'un Gaziosmanpaşa ilçesi Gazi ve Ümraniye ilçesi 1 Mayıs (Mustafakemalpaşa) mahallelerinde 1995 yılı Mart ayında yaşanan kanlı olayların yankıları 1997 yılında da sürdü. Gazi mahallesinde 19 kişinin ölümlü nedeniyle 20 emniyet görevlisi hakkında açılan dava, suç işleyen güvenlik görevlilerini her ne olursa olsun koruma anlayışına bir örnek oluşturdu. Davanın görülebilmemesi ve 1997 yılı Eylül ayında bazı polislerin tutuklanmasında, mağdur yakınlarının ve kamuoyunun konuyu ısrarla takip etmesi önemli rol oynadı.

Gazi mahallesinde, Aleviler ile sol görüşlü kişilerin gittiği kahvehaneler 12 Mart 1995 gecesi kurşunlandı. Saldırıda, Halil Kaya (61) öldü, 19 kişi yaralanmıştı. Saldırganlar gasp ettikleri taksinin şoförü Mesut Efe'yi

de öldürdüler. Daha sonra binlerce kişinin yaptığı gösteriye polisin ateş açması üzerine 15 kişi öldü, 300'den fazla kişi yaralandı. Molotof kokteyli atılan bir araçta 2 kadın yanarak öldü, 2 kişi yaralandı. Ümraniye 1 Mayıs mahallesinde, olayları protesto için 15 Mart 1995 günü düzenlenen yürüyüşe de polisler ateş açtı 5 kişi öldü, 24 kişi yaralandı. Ölenlerin adları şöyle: Halil Kaya, Mesut Efe, Mehmet Gündüz, Reis Kopal, Zeynep Poyraz, Mümtaz Kaya, Ali Yıldırım, Fadime Bingöl, Sezgin Engin, Fevzi Tunç, Dilek Sevinç, Dinçer Yılmaz, Hasan Sel, Hasan Ersüren, Hasan Gürgen, Hüseyin Bilal, Mehmet Özgür, Şefika Sevi, Gülistan Sevimlikurt, İsmail Baltacı, Hasan Tuyan, İsmihan Yüksel, Genco Demir, Hakan Çabuk.

İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan dava, İstanbul Valiliğinin ve İstanbul Cumhuriyet Savcılığının "güvenliğin sağlanamayacağı" gerekçesiyle Adalet Bakanlığı'na başvurusu üzerine Yargıtay tarafından Trabzon Ağır Ceza Mahkemesine gönderildi. Süleyman Memişçi, Ali Doğan, Adem Albayrak, Mehmet Gündoğan, Hamdi Özata, Hasan Yavuz, İsa Bostan, Sedat Özenir, Hayrullah Şişman, Metin Çakmaz, Yakup Murat, Uğur Duran, İbrahim Serdar, Orhan Durmuş, Mehmet Türk, Mustafa Keleş, Selçuk Biçer, Ali Ulukaş, Yetkin Korkut ve Ahmet Türkmen adlı polislerin yargılanmasına Trabzon Ağır Ceza Mahkemesinde 15 Kasım 1996 tarihinde başlandı. İlk duruşmada, polislerin olaylar sırasında "görevli oldukları", bu nedenle "Memurin Muhakematı Hakkındaki Kanuna göre işlem yapılması gerektiği" gerekçesiyle dava durduruldu. Mahkeme, dosyayı İstanbul Valiliğine gönderdi.

Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı 8 Temmuz günü Show TV adlı özel televizyon kanalında yayınlanan bir programda yaptığı açıklamada, İstanbul Gazi Mahallesi'nde meydana gelen olayın sorumlularının sol örgütler değil, "kontgerilla" olduğunu söyledi. Hanefi Avcı, Rusya'da teslim olan Rahim Muhammed adlı kişinin "komutan" diye anlattığı istihbarat görevlisi Korkut Eken'in, Gazi Mahallesi olaylarında eylemi yapan kişilerin başında olduğunu iddia etti. Hanefi Avcı, "Bu konuda, benim de kafamda soru işaretleri var. Bu olay, sol terör örgütlerinin işi değil. Onların yöntemi değil bu olaylar. Zaten sağ örgüt de yok. İstanbul'da çok olayı aydınlatlık. Soldan, sağdan ve İslamcı gruplardan terörist yakaladık. Ancak bu olayın faillerini bir türlü yakalayamadık. Bu olayları yapanları ortaya çıkaramıyoruz. Bu işte, Susurluk tipi bir grubun olması ihtimal dahilindedir" şeklinde konuştu. Hanefi Avcı, Gazi Mahallesi'nde meydana gelen olayların Susurluk çetesinden "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım tarafından çıkarıldığı yönünde açıklamalarda bulundu. Hanefi Avcı'nın açıklamaları büyük tartışmalara yol açtı. Bu açıklamalar üzerine, Gazi olaylarında yakınlarını kaybedenler, Mahmut Yıldırım ve olaya adı karışan diğer devlet görevlileri hakkında suç duyurusunda bulundu. Hanefi Avcı, yaklaşık 10 gün sonra, "Böyle bir duyum aldım, araştırılması gerek dedim," diyerek, kendi açıklamalarını yalanladı. 16 Eylül günü yapılan duruşmada da müdahil avukatlar Hanefi Avcı'nın açıklamalarına vurgu yaparak konunun araştırılmasını istediler.

Durdurma kararına müdahillerin itirazı üzerine dosya Yargıtay 1. Ceza Dairesine gitti. 1. Ceza Dairesi itirazı reddetti ve dosyayı incelemeyen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderdi. Başsavcılık ise, 1. Ceza Dairesinin kararını uygun bulmadı. Bunun üzerine

konuyu inceleyen Yargıtay Ceza Genel Kurulu, davanın nerede görüleceğine karar vermesi için dosyayı, "en yakın mahkeme" sıfatıyla Rize Ağır Ceza Mahkemesine gönderdi. Rize Ağır Ceza Mahkemesi, durdurma kararını kaldırdı ve davanın Trabzon Ağır Ceza Mahkemesinde

görüldüğünü kararlaştırdı. Yargılama, 16 Eylül 1997 tarihinde yeniden başladı. Bu duruşmada Adem Albayrak, Hamdi Özata, Hasan Yavuz, Sedat Özenir, Hayrullah Şişman, Metin Çakmaz, Mehmet Gündoğan ve İsa Bostan hakkında tutuklama kararı verildi. 7 polis daha sonra teslim oldu. Polislerden Hamdi Özata, Hasan Yavuz ve Metin Çakmaz Ekim ayı sonunda, Adem Albayrak, Mehmet Gündoğan ve Hayrullah Şişman 4 Kasım günü, Sedat Özenir ise daha sonra teslim oldu. İsa Botan'ın ise Kıbrıs'ta askerliğini yaptığı öğrenildi.

Dava sürecindeki önemli bir gelişme, Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Hüseyin İmamoğlu'nun¹³ "sanık polislerin tarafını tuttuğunu" açıklayarak davadan çekilmesi oldu. İmamoğlu, 23 Mayıs 1997 tarihli çekilme dilekçesinde, Gazi'deki katliamı, "örgütlerin devlete karşı isyanı" olarak nitelendirdi; taraflılığına gerekçe olarak da, yeğeninin "yasadışı örgütler tarafından öldürülmesini" gösterdi. İmamoğlu, çekilme talebinde taraflı olmasına neden olan olayı şöyle anlattı: "14 Ağustos 1993 tarihinde, Sivas ili Zara İlçesindeki bir dağda öz yeğenim, ağabeyim Avni Şenol'un oğlu, 1968 doğumlu Yavuz Kemal Cihan İmamoğlu, iddianamede adları yazılı TKP/ML TİKKO, TKP-GKP, MLKP, ERNK-PKK, HŞİ, DHKP-C örgütleri tarafından halk mahkemesi yöntemiyle dağda yargılanarak öldürülüp, aynı mevkideki çam ağacının dibine gömüldü. Bu olay nedeni ile maktul-mağdur taraf ile ailem arasında düşmanlık doğmuştur. Açıkladığım nedenlerle bu davada objektif, tarafsız, yansız rey veremem."

İmamoğlu, dilekçesinde, "Bitaraf ve objektif değilim. Subjektif ve taraflıyım. Gazi Mahallesi olayları

nedeniyle mahkememizde yargılanan güvenlik güçlerinden oluşan sanıkların yanındayım. Reyim onların lehinedir" dedi. İmamoğlu, kendi can güvenliğinin de olmadığını ileri sürdü. Hüseyin İmamoğlu'nun çekilme talebi kabul edildi ve Samsun'a atanan İmamoğlu'nun yerine Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına Dursun Kaya Güleç getirildi. Hüseyin İmamoğlu, daha sonra Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna şikayet edildi, ÇHD bünyesinde oluşturulan Gazi-Ümraniye Hukuk Komisyonu tarafından yapılan başvuruda, davanın iki yıl Hüseyin İmamoğlu tarafından sürüncemede bırakıldığı, İmamoğlu'nun dava hakkında hiçbir işlem yapmadığı belirtildi. Komisyonun başvurusunda, İmamoğlu'nun davanın başından beri taraf olduğunu, davayı bilinçli olarak sürüncemede bıraktığı ve adaleti geciktirdiği belirtildi

Duruşmalara katılmak üzere İstanbul'dan Trabzon'a giden mağdur yakınları, hemen her duruşma öncesinde Trabzon girişinde durduruldu, engellendi, gözaltına alındı ya da arandı. 15 Aralık günü yapılan duruşma sonrasında ise bir grup MHP yanlısı tarafından taşlandı. Saldırı üzerine müdahil avukatlar, güvenlik önlemi almayan Trabzon Valisi, Trabzon Emniyet Müdürü ve polisler hakkında suç duyurusunda bulundular. Avukatlar ayrıca, davanın İstanbul'a yakın bir yere nakli için Adalet Bakanlığına yeni bir başvuru yapılmasını talep ettiler. Mahkeme tarafından yapılan başvuru üzerine Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, "kamu güvenliği" gerekçesiyle davanın başka bir ile alınması istemiyle Yargıtay'a başvurdu. Adalet Bakanlığının talebi, 1998 yılı Mart ayında Yargıtay'da görüşüldü. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının olumlu görüşüne karşın Yargıtay 10. Ceza Dairesi, davanın bir başka ile alınması istemini reddetti. Yargıtay'ın kararında, "bir davanın görülmesi sırasında güvenlik güçlerinin temel görevlerini yapmalarına engel olabilecek önemli nedenler somut olarak ortaya konmadıkça, kamu güvenliği gerekçesiyle nakil isteminde bulunulmaması gerektiğine" işaret edildi ve "Nakil sebebi sanıkların, tanıkların ve müdahillerin Trabzon'a gelip gitmelerindeki zorluğa dayandırılmıştır. Bu durum Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda açıklanan nakil sebeplerinden değildir" dendi.

Gazi olayları nedeniyle 20 polisin "savunma sınırlarını aşarak, faili belli olmayacak şekilde adam öldürmek" suçundan, 24 yıldan az olmamak üzere hapis cezası istemiyle yargılandıkları dava hâlâ sürüyor. Davada halen Adem Albayrak tek tutuklu olarak yargılanıyor.

¹³ 1985 yılında Giresun'un Şebinkarahisar ilçesinde yaşanan işkence olaylarını Meclis'e ileten Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SODEP) İlçe Başkanı Avukat Polat Sabuncu ile olayları Yeni Şebinkarahisar gazetesinde yayımlayan Yeles Polat'a Giresun Emniyet Müdürlüğünde gazete yedirildi. Kamuoyunda geniş yankı bulan bu olaylar üzerine aynı yıl 10 polis hakkında dava açıldı. 1993 yılında sona eren davada polisler çeşitli hapis cezalarına mahkûm oldu, ancak uzun süren yargılama nedeniyle dosya "zaman aşımına" uğradı ve polisler, kesinleşmiş işkence suçlarına karşın tek bir gün bile cezaevinde yatmadı. Hüseyin İmamoğlu, 1985 yılında Giresun Ağır Ceza Mahkemesinde açılan işkence davasının ilk hakimiydi. İlk duruşmada müdahillerin yargılanan polisler aleyhindeki bazı isteklerini uygun gören savcıya "Kılık yapma" diyen İmamoğlu, daha sonraki duruşmada ise, Polat Sabuncu'yu "Hep senin başının altından çıkıyor" diyerek itham etmişti. İmamoğlu, ilk iki duruşmaya girdikten sonra bu davadan çekildi.

Bu arada, Ümraniye 1 Mayıs mahallesinde, Gazi mahallesinde yaşanan olayları protesto için 15 Mart günü yürüyüş düzenleyen topluluğa polis tarafından ateş açılarak 5 kişinin ölümüyle, 24 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan olaylar nedeniyle 234 polis ve jandarma hakkında açılan soruşturma takipsizlikle sonuçlandı. Üsküdar Cumhuriyet Savcılığının 26 Ağustos tarihli kararı, “kurşunların hangi silahtan çıktığının saptanamaması” nedeniyle verildi. Savcılık kararında, bazı tanıkların topluluğa sivil giyimli kişilerin, bazı tanıkların ise topluluğa polislerin ateş ettiğini söylediği, ancak balistik incelemenin bunu doğrulamadığı belirtildi.

Olaylarda ölenlerin yakınları tarafından İçişleri Bakanlığı aleyhine maddi ve manevi tazminat davaları açıldı. Bu davalar nedeniyle Ocak ayında İstanbul 5. İdare Mahkemesine gönderilen savunmada, İçişleri Bakanlığı, “Davacıların yakınları devlete karşı suç işlemiş ve güvenlik güçlerine mukavemet etmiştir. Böyle kimseler için devletin tazminat ödemesi hukuka ve hukukun genel prensiplerine uygun düşmez. Kanuna karşı gelen kişilere ancak ceza verilebilir, tazminat verilmez.” görüşünü savundu. 1. Hukuk Müşaviri Vali Akif Tığ tarafından gönderilen yazıda, göstericilerin üzerine çevre binalardan ateş açıldığı, polislerin sadece havaya ateş açtığı öne sürüldü. Bu arada, İstanbul Gazi mahallesinde 1995 yılının Mart ayında polislerin açtığı ateş sonucu ölen Mehmet Gündüz’ün ailesi tarafından devlet aleyhine açılan maddi ve manevi tazminat davası ise 20 Ekim 1998 tarihinde sonuçlandı. İstanbul 1. İdare Mahkemesinde görülen davada, “devlet tam kusurlu bulunarak” 8 milyarı maddi ve 1 milyarı manevi olmak üzere 9 milyar lira tazminat ödemeye mahkûm edildi.

Bu arada, 1995 yılındaki olaylar sırasında “izinsiz gösteri yaptıkları” iddia edilen tutuksuz 100 sanığın yargılanmasına, Yargıtay’ın ilk kararı bozması nedeniyle Gaziosmanpaşa 1. Asliye Ceza Mahkemesinde 29 Ocak 1996 tarihinde yeniden başlandı. 13 Mart günü yapılan duruşmada, Mahkeme Başkanı dosyanın, Gaziosmanpaşa Kaymakamlığı ve İstanbul Valiliğinin “güvenlik” gerekçesiyle, duruşmanın başka yerde görülmesine ilişkin talebi üzerine 9 Şubat 1996 tarihli kararla Adalet Bakanlığına gönderildiğini söyledi. Yargıtay, davanın Afyon Asliye Ceza Mahkemesinde görülmesini kararlaştırdı. Dava halen Afyon’da sürüyor.

Emniyet Genel Müdürü Alaaddin Yüksel, Şubat ayındaki “Genel Güvenlik Değerlendirme Toplantısı”nda, “birtakım çevrelerin polisi maksatlı olarak yıpratmaya çalıştığını” iddia ederek, “İddia, isnat ve

itiraflarla, saldırılarla görev yapılamaz duruma getirilmek istenen polis, bırakınız insanlığın hakkını, hayat hakkını dahi koruyamaz” dedi. “Polise yönelik saldırının,” hukuk devletine ve vatandaşlara yönelik olduğunu ileri süren Yüksel, şunları söyledi: “Türkiye’de polis ile insan hakları arasında zıtlık kurmak yanlış ve maksatlardır. Oyun bellidir. Oyun tarafımızdan bilinmektedir. Görüntü ve kavram kargaşasının hedefi, halkta yılgınlık yaratmak, kamu otoritesini sarsmaktır. Nihayet Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bölünmezliğine zarar vermektir. Halkta yılgınlık yaratmak, devletimizi bölmek gaflet ve hayali içinde olanlar bilsinler ki, Türk polisinin demir yumruğu altında ezileceklerdir. Değil Türkiye, dünya onlara dar gelecektir.”

1997 yılında yargısız infazlar sonucunda yaşamını yitirenlerle ilgili bilgiler ve bu konudaki gelişmeler ise şöyle:

b) Ev ve işyeri baskınları

01) Murat Akman (23)

Mardin’in Savur ilçesine 19 Ocak gecesi baskın düzenleyen PKK militanlarıyla güvenlik görevlileri arasında çıkan çatışmada, Yunus Kurt adlı polis memuru ile Nuri Tavşanoğlu adlı er öldü, biri polis 4 kişi yaralandı. Çatışmanın ardından, Devlet mahallesinde bir ev özel tim görevlileri ve polisler tarafından basıldı. Baskında Murat Akman adlı kişi öldürüldü. Mardin Emniyet Müdürlüğü, Murat Akman’ın “Savur’da gerçekleştirilen saldırıya katılan PKK militanlarından biri olduğu”nu ileri sürdü. Murat Akman’ın annesi Hazal Akman ise, sabah saat 07.00 sıralarında eve giren polislerin kısa bir aramadan sonra, oğlunu kurşuna dizdiklerini; olaydan 5 saat kadar sonra gelen savcının ve diğer yetkililerin kendilerine hiçbir şey sormadan ölüm raporu hazırladıklarını söyledi. Olayın ardından, İHD Mardin Şubesi tarafından Savur’da inceleme yapıldı. İHD Genel Başkan Yardımcısı Eren Keskin tarafından 25 Ocak günü açıklanan inceleme raporunda, Murat Akman’ın öldürülmesi “açık infaz” olarak nitelendi. Akman’ın komşularının “evde herhangi bir çatışma olmadığını” söyledikleri kaydedilen raporda, Akman’ın babası Faysal Akman olayı şöyle anlattı: “Çatışmadan sonra operasyon başladı. Evime gelen özel tim ve polisler evi aradılar. Tüm aile fertlerini bir tarafa ayırarak, odanın içinde ‘Murat sen misin’ diyerek kurşuna dizdiler. Murat infaz edildikten sonra karşılıklı çatışma havası vermek için duvarlara ateş ettiler. Oğlumun cesedinin yanına bir kalaşnikof ile üç şarjör bırakarak fotoğrafını çektiler. Daha sonra oğlumun

cesedine baktığımızda üzerinde bulunan 5 bin Mark ile altın nişan yüzüğünün de olmadığını gördük.” Heyet raporunda, Akman’ın 5 ay önce Şırnak’ta askerliğini yaparak terhis olduğu, tedavisi için kendisine Savur Kaymakamlığı tarafından yeşil kart verildiği ve öldürülmeden iki ay önce evlendiği de belirtildi. Murat Akman’ın öldürülmesiyle ilgili olarak Erdinç Güngör adlı özel tim görevlisi ile Yunus Kılıboz, Faruk Akkamış ve Tayyip Soylu adlı polislerin yargılanabilmeleri için 17 Aralık günü Mardin İl İdare Kuruluna başvuru yapıldı. Kurul, 24 Aralıkta “yargılamaya gerek olmadığına” karar verdi. Murat Akman’ın ailesinin itirazı üzerine Mardin İl İdare Kurulunun kararına karşı Danıştay’da açılan dava hala sürüyor. Murat Akman’ın öldürülmesiyle ilgili olarak 18 Martta AİHK’e başvuru yapıldı.

02) Erdinç Coşkun (41)

İzmir’de 26 Ocakta Cengiz Özşeker adlı arkadaşını ve kendisini yakalamaya çalışan polisler ateş açarak Ayhan Tanrıverdi adlı polisi öldüren, Şahin Polat ve Mehmet Erdim adlı polislerle özel tim görevlisi Ünsal Hayal adlı komiser yardımcısını ve Siyasi Şubede görevli Ali İhsan Bulut adlı başkomiseri yaralayan Erdinç Coşkun adlı kişi, Alsancak semtindeki evine düzenlenen baskında öldürüldü. Coşkun’u sağ yakalamak için çaba gösterilmedi.

03) Kamuran Özcan (18)

İstanbul’un Beyoğlu-Tarlabası semti Turan Caddesi Duvarcı Adem sokakta bir eve 5 Şubat günü polis tarafından yapılan baskında, Kamuran Özcan adlı lise öğrencisi öldürüldü, evde bulunan 2 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan Hülya Yıldırım’ın da el ve ayaklarından yaralı olduğu öğrenildi. Görgü tanıkları, polisin eve kapıyı kırarak girdiğini ve olay sırasında bir çatışma yaşanmadığını söylediler. Kamuran Özcan’ın çatıda öldürüldüğünü söyleyen görgü tanıkları, bir kişinin eve girmeye çalışırken vurulduğunu, balkondan kaçmaya çalışan bir kişinin de balkondan düşerek yaralandığını bildirdiler. Resmi Anadolu Ajansı, olayın ardından verdiği haberde, evde bulunanların “TKP/ML TİKKO örgütü üyesi olduklarını” ileri sürdü. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Ramazan Er ise, 7 Şubat günü düzenlediği basın toplantısında, Kamuran Özcan ile, ikisi baskın yapılan evde, beşi de daha sonra gözaltına alınan 7 kişinin “Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist Birlik (TKP/ML-B) örgütü üyesi olduklarını, ‘teslim ol’ çağrılarına silahla karşılık verdiklerini” iddia etti. Bu arada, Demokratik Mücadele Platformu tarafından 6 Şubat’ta yapılan açıklamada şu sorulara yer verildi:

“Çatışma olduğu belirtilen infaz olayı neden polis telsizlerinde ‘patlama’ olarak geçti? Baskın yapılan evde kimlerin olduğu bilinmiyor muydu? Neden isimler açıklanmadı? Olay yerine gelen İstanbul Emniyet Müdürü Ramazan Er ve incelemelerde bulunan Beyoğlu Nöbetçi Savcısı neden kimlikler hakkında hiçbir açıklama yapmadı? Olaydan sonra ev neden basına gösterilmeyerek hemen mühürlendi? Çatıda öldürülen kişinin yanındaki silah kime ait? Öldürülen kişi çatışmaya girdiyse silahına neden susturucu taktı? Emniyet Müdürlüğü, ‘hücre evi’ olduğunu iddia ettiği evin hangi örgüte ait olduğu konusunda olay günü neden açıklama yapamadı? Evin kime ait olduğu bilinmiyorsa neden baskın yapıldı? Öldürülen kişi çatıda sağ yakalanamaz mıydı? Kapının önündeki diğer kişi silahsız olmasına rağmen neden kurşunlandı?” İHD İstanbul Şubesi tarafından yapılan açıklamada da, baskının gerekçesinin belli olmadığı vurgulandı. Özcan, 9 Şubat günü Mersin’de toprağa verildi. Polis, cenazeye katılanlara saldırdı.

04) Hacı Kaçmaz

Diyarbakır’ın Ergani ilçesine bağlı Gömmetaş (Zılan) köyüne 12 Şubat günü saat 22.00 sıralarında askerler tarafından düzenlenen baskında açılan ateş sonucu yaralanan Hacı Kaçmaz, hastaneye kaldırılırken öldü. Baskında yaralanan Şefik Kaçmaz ile Mehmet Kaçmaz, Diyarbakır Devlet Hastanesinde tedavi altına alındı. Baskın sırasında ateş açan kişinin Ergani Cumhuriyet Savcılığı katibi Şevket Nazlı olduğunu ileri süren Şefik Kaçmaz, olayı şöyle anlattı: “Kardeşim Mecit ile Şevket Nazlı arasında, saldırının gerçekleştiği günün sabahı bir tartışma çıkmış. Daha sonra kardeşim köye döndü. Saat 20.00 sıralarında ise, askerler köyümüze baskın düzenledi. Askeri panzerin içerisinde maskeli ve silahlı olarak oturan biri vardı. Baskına katılan askerlerin başındaki Astsubay Mehmet Çetin, kardeşimi aradıklarını söyleyerek bizleri dışarı çıkardı. O sırada maskeli kişi panzerden indi ve bizlere ateş açmaya başladı. Ben üzerine yürüdüm. Başındaki maskeyi indirdiğimde Şevket Nazlı olduğunu gördüm. Elindeki silahı da aldım. Ancak ateş sonucu yaralanmışım. Yaralı olmama rağmen Astsubay beni tartaklayarak silahı aldı.” Askerlerin de köyü rasgele taradığını belirten Şefik Kaçmaz, “Yaralananların yanına kimseyi yaklaştırmıyorlardı. Daha sonra bizi Ergani Devlet Hastanesine götürdüler. Kardeşim Hacı çok kan kaybettiği için hastaneye ulaşmadan öldü.” Olayda yaralanan Mehmet Kaçmaz 18 Şubat günü tutuklandı. Olaydan sonra tutuklanan Şevket Nazlı ise, 13 Mart günü serbest bırakıldı.

Şevket Nazlı'nın serbest bırakılması üzerine 13 Mart günü İHD Diyarbakır Şubesi, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı ve Adalet Bakanı Şevket Kazan'a yazılı başvuruda bulunan baba Hayri Kaçmaz, tarafsız bir savcının görevlendirilerek soruşturmanın yeniden yapılmasını istedi. Hayri Kaçmaz, "Bir baba olarak içim yanmaktadır. Olay Ergani ve Diyarbakır kamuoyunda adaleti rencide eden ve adalete olan güveni yok eden bir boyut kazanmıştır. Adalet Bakanlığının olaya el koyup müfettiş göndermesini istiyoruz. Ergani Savcılığı, bu olayda jandarmanın dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu adam öldürmesinden bahsetmektedir. Oysa ölen oğlum iki kurşunla vurulmuştur. Olaydan sonra sabah erkenden köye gelen askerler boş mermi kovanlarını toplayarak kendi suç delillerini ortadan kaldırdı. Ancak yerde kar olması nedeniyle bütün kovanları toplama imkânları olmadı. Bir kaç kovan da tarafımızdan bulundu. Kovanlar G-3 silahına aitti. Ergani Savcılığına itimadım olmadığı için kovanları Ağır Ceza Mahkemesine teslim etme düşüncesindeyim. Çünkü sanık katip, jandarmaya verdiği ifadesinde kendisini savcının gönderdiğini söylemiştir" dedi.

05) Nurettin Demir (18)

İstanbul'un Esenler mahallesi 4. Caddede 16 Şubat gecesi pankart asmaya çalıştığı iddia edilen Nurettin Demir adlı genç vurularak yaralandı. Tunceli doğumlu olan Nurettin Demir, kaldırıldığı Haseki Hastanesinde öldü. Polis yetkilileri, Nurettin Demir'in "Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği (TİKB) Genç Komünarlar" üyesi olduğunu, TİKB'nin 19. Kuruluş yıldönümü nedeniyle yapılan gösterisi sırasında polislerin gelmesi üzerine kaçmaya başladığını, 34. Sokakta bulunan bir apartmanın bodrum katına sığındığını ve burada silahıyla intihar ettiğini iddia ettiler. Polis yetkililerinin Demir'in başının sol tarafından giren tek kurşunla öldüğünü açıklamalarına karşın, otopsiye giren Avukat Ali Durmuş, Demir'in başının sağ tarafından vurulduğunu söyledi. İHD İstanbul Şubesinin olay yerinde yaptığı incelemede de, görgü tanıkları Demir'in öldürüldüğü bodrum katının yan tarafındaki kömürlükte bulunan iki kişinin gözaltına alındığını ve polisin "teslim ol" uyarısını duymadıklarını söylediler. Demir'in merdiven boşluğunda saklandığı belirtilen yerde kurşun izine rastlanmazken, çevrede sadece, kana bulanmış içi talaş dolu bir çuval görüldü. Olaydan sonra bir açıklama yapan CHP Genel Sekreter Yardımcısı Sinan Yerlikaya da, "Nurettin Demir pankart asarken polisler tarafından kovalanıyor. Daha sonra polis tarafından bir bodruma kaçtığı ve orada intihar ettiği ortaya atılıyor. Bu bir yargısız infazdır." dedi.

06)

07)

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesi Fatih semtinde 10 Mayıs günü saat 16.00 sıralarında bir eve düzenlenen baskında 2 kişi öldürüldü, bir polis yaralandı. Baskın düzenlenen evde, biri yaralı 2 kişinin de gözaltına alındığı ileri sürüldü. Polis yetkilileri, "şüpheli" oldukları gerekçesiyle bir süre izlenen, ancak izlerini kaybettiren 4 kişinin sığındıkları evde yapılan "teslim ol" çağrısına ateşle karşılık vermesi üzerine yaklaşık 10 dakika süren bir çatışma yaşandığını, çatışma sonucunda ölenlerin, "Ağır" ve "Hakkı" kod adlı PKK militanları olduklarını iddia ettiler. Daha sonra yapılan bir açıklamada ise, ölenlerin "radikal İslamcı Hizbullah örgütü yanlısı oldukları" öğrenildi.

08) Selahattin Üçkardeş (26)

İstanbul Esenyurt'ta bir eve düzenlenen baskında Selahattin Üçkardeş adlı kişi ile Fadıl Şişman adlı polis memuru öldü. 21 Mayıs gece yarısı Esenyurt Örnek mahallesi Kemal Paşa Caddesi üzerinde bulunan bir eve baskın düzenleyen polisler, kapı açılır açılmaz ateş açılması üzerine Fadıl Şişman adlı polis öldü. Daha sonra başlayan ve 15 dakika kadar süren çatışma sonucunda Selahattin Üçkardeş adlı kişi öldürüldü. Basılan evin sahibi Şahin Han ile yakınlardaki bir evde oturduğu belirtilen 2 kişi gözaltına alındı. Polis yetkilileri, üzerinde İrfan Hünerli adına düzenlenmiş sahte kimlik bulunduğu öne sürülen Selahattin Üçkardeş'in "PKK'nin üst düzey yöneticilerinden olduğunu" iddia etti.

09) Sabri Yılmaz

10)

Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçesinde bir eve 1 Haziran gecesi düzenlenen baskında Sabri Yılmaz ile ismi belirlenemeyen bir kişi öldü. Polis yetkilileri, öldürülen "Ferman" kod adlı Sabri Yılmaz'ın "PKK'nin üst düzey yöneticilerinden olduğunu" iddia etti.

11) Süleyman Örs (23)

Süleyman Örs adlı kişi İstanbul Gaziosmanpaşa'da polis tarafından öldürüldü. Gaziosmanpaşa Hekimsuyu Caddesi üzerinde 9 Haziran günü saat 19.45 sıralarında meydana gelen olayda, polislerin "kuşkulandıkları" için durdurmak istedikleri Süleyman Örs'ün ateş açması üzerine Gökhan Şimşekoğlu adlı polis kasıktan yaralandı. Daha sonra kaçan Örs'ün Yenimahalle'de saklandığı binaya baskın düzenleyen polisler, Süleyman Örs'ü öldürdü. Baskının ardından olay yerine gelen İstanbul Emniyet Müdürü Ramazan Er bir açıklama yaparak, "Süleyman Örs'ün DHKP-C üyesi olduğunu ve taşıdığı çantadan 1 adet 64 milimetrelik PGRM

roketatar, 1 Uzi marka suikast tabancası, 3 dolu şarjör çıktığını" ileri sürdü. Süleyman Örs'ün ağabeyi Hıdır Örs, kardeşinin cesedini almak üzere 10 Haziran günü gittiği Adli Tıp Morgunda gözaltına alındı. Bir süre gözaltında tutulan Hıdır Örs, serbest bırakıldıktan sonra yaptığı açıklamada, olay sırasında kardeşinin elinde silah bulunmadığını öne sürdü. Hıdır Örs, "Kardeşimden 15 gündür haber alamıyordum. Ama onun yasadışı örgütlerle bir ilişkisi yoktu. 2 sene önce Doğru Yol Partisi İstanbul İl Merkezi önünde polisle girilen çatışmada bulunduğu söyleniyor. Süleyman o tarihte askerliğini yapmaktaydı. Kardeşimin vücudundan elliyi aşkın mermi çıkarıldı. Yapılan yargısız infazdır." dedi. İHD Yönetim Kurulu Üyesi Musa Kılıç, ÇHD Yönetim Kurulu Üyesi Avukat Mustafa Üçdere ve Halkın Hukuk Bürosu avukatlarından Metin Narin tarafından olay yerinde yapılan incelemenin sonuçları, 13 Haziran günü düzenlenen basın toplantısı ile açıklandı. Raporda, Süleyman Örs'ün sığındığı deponun sağ cephesinde yüzün üzerinde mermi girişi deliği bulunduğu belirtilerek, "Deponun içinde yaptığımız incelemelerde tarafımızdan 6 adet mermi çekirdeği bulunmuştur. Heyetimiz, Süleyman Örs'ün, koşulları olduğu halde sağ yakalanmak istenmeyip infaz edildiği sonucuna varmıştır." denildi. Raporda, mermi çekirdekleri Örs'e yakın mesafeden de ateş edildiğini, maktule bu kadar yaklaşabilecek duruma gelmiş polisin büyük olasılıkla yaralı olan Süleyman Örs'e ateş ettiği sonucuna varılmıştır. Emniyet Müdürlüğü maktulün yanında roketatar bulunduğunu iddia etse de, gerek tanıkların beyanları gerekse Emniyet Müdürlüğü'nün olayın nasıl meydana geldiğine ilişkin açıklamaları böyle taşınması zor bir silahın kovalandığı belirtilen maktul tarafından depoya kadar taşındığı iddiasını haksız çıkarmaktadır" denildi.

12) Abdülhadi Zeyrek

Adil Altan (20) ve Mehmet Güngör adlı PKK itirafçıları ile soyadları belirlenemeyen Ali ve Abdullah adlı korucular ile birlikte 25 Temmuz gecesi Mersin'deki evinden ayrıldığı bildirilen Abdülhadi Zeyrek (65) adlı kişi, 6 Ağustos gün Mersin'in Erdemli ilçesine bağlı Kocahasanlı beldesi dağılık alanında ölü bulundu. Şırnak'tan Mersin'e göç eden Abdülhadi Zeyrek'den haber alınamaması üzerine yakınları jandarmaya başvurdu. Başvuru üzerine Şırnak'ta düzenlenen operasyonlarda itirafçılar gözaltına alındı. İtirafçıların yer göstermesi üzerine Kocahasanlı beldesi yakınlarında 27 Ağustos günü boğularak öldürüldüğü belirlenen Zeyrek'in cesedi bulundu. İtirafçıların Zeyrek'i araba alma vaadiyle götürdükleri ve yaklaşık 200 milyon lira

değerindeki altınlarını da aldıkları anlaşıldı. Mersin Emniyet Müdürlüğü yetkilileri, Adil Altan ve Mehmet Güngör'ün kiralık katil olduğunu ve Abdülhadi Zeyrek'in iki eşi (Emine Zeyrek ve dini nikahlı eşi Hanım Ebren) tarafından tutulduklarını açıkladılar. Emine Zeyrek ve Hanım Ebren, gözaltına alınarak Mersin Emniyet Müdürlüğünde sorgulandı. Bu açıklamaya karşın, itirafçıların sorgulamasının yapıldığı Şırnak Jandarma Komutanlığı yetkilileri, Altan'ın Zeyrek'i "altınlarını gaspetmek için öldürdüğünü" söylediler. İtirafçıların, Zeyrek'in eşlerine "bizim aleyhimize ifade vererseniz, biz de Zeyrek'i öldürmemiz için anlaştığımız yolunda ifade veririz" biçiminde haber gönderdikleri ileri sürüldü. Bu arada, Abdülhadi Zeyrek'i öldürdükleri iddiasıyla gözaltına alınan Adil Altan ve Mehmet Güngör adlı PKK itirafçıları ile Ali ve Abdullah adlı korucuların, Şırnak'ın Güçlükönak ilçesi yakınlarında 9 Ağustos günü cesetleri bulunan Renaz (Halit) Ürgen (17) ve Ekrem Çelik'in (16) de katilleri olduğu ileri sürüldü. Zeyrek'in öldürülmesi nedeniyle sorgulanan korucular, Ürgen ve Çelik'i de öldürdüklerini itiraf ettiler ve cesetlerin yerini gösterdiler.

13) Renaz Ürgen (17) 14) Ekrem Çelik (16)

9 Ağustos günü Şırnak'ın Güçlükönak ilçesi yakınlarında Renaz (Halit) Ürgen (17) ve Ekrem Çelik (16) adlı kişilerin cesetleri bulundu. Renaz Ürgen ve Ekrem Çelik'in ölü bulunmalarından 2 ay kadar önce kayboldukları bildirildi. Renaz Ürgen ve Ekrem Çelik'in, 27 Temmuz günü Mersin'de Abdülhadi Zeyrek (65) adlı kişiyi öldürdükleri iddiasıyla gözaltına alınan Adil Altan ve Mehmet Güngör adlı PKK itirafçıları ile soyadları belirlenemeyen Ali ve Abdullah adlı korucular tarafından öldürüldükleri ileri sürüldü. Zeyrek'in öldürülmesi nedeniyle sorgulanan korucular, Ürgen ve Çelik'i de öldürdüklerini itiraf ettiler ve cesetlerin yerini gösterdiler.

15) Harun Reşit Öteyüz (24; polis)

Elazığ'ın Olikent semtindeki karakolda görevli Harun Reşit Öteyüz adlı polis, 20 Ağustos gecesi saat 03.00 sıralarında, aynı semtte oturan ve ismi öğrenilmeyen bir uzman çavuş tarafından vurularak öldürüldü. Öteyüz'ün, kendisini pencereden görerek hırsız sanan kadının, uzman çavuş olan kocasına haber vermesi üzerine, uzman çavuş tarafından evin penceresinden açılan ateş sonucu öldüğü bildirildi.

16) Hasan Keleş

Hakkari'nin Yüksekova ilçesine bağlı Değerli (Menka) köyüne 5 Eylül gecesi saat 21.00'de baskın düzenleyen özel tim görevlileri, Hasan Keleş adlı köylüyü evinden

göztaltına almak istediler. Pencereden atlayarak kaçmaya çalışan Hasan Keleş, açılan ateş sonucu yaralandı. Hasan Keleş, kaldırıldığı Yüksekova Devlet Hastanesinde hayatını kaybetti. Olaydan sonra, Hasan Keleş'in kardeşleri Metin Keleş ve Süleyman Keleş ile komşuları Halit Özkaplan göztaltına alındı.

17) Abdulgafar Körpe (40)

18) Abdulhalik Kınış (35)

19) ...

Bir ihbar üzerine 30 Ekim sabahı Siirt'in Baykan ilçesi Ziyaret beldesine bağlı Dedebackır (Mize) köyüne baskın düzenleyen güvenlik görevlileri ile PKK militanları arasında çıkan çatışmada, bir tütün deposunda bulunan 3 PKK militanı öldü. Tütün deposunun sahibi Abdulgafar Körpe ve Abdulhalik Kınış adlı köylüler ise "militanlara yardım yataklık yaptıkları" gerekçesiyle askerler tarafından kurşuna dizilerek öldürüldüğü bildirildi. Ayrıca, askerlerin yanında bulunan bir kişinin daha askerler tarafından vurularak öldürüldüğü ileri sürüldü. Anadolu Ajansı tarafından olaya ilişkin geçilen haberde, Dedebackır köyü girişindeki tütün deposuna saldırı düzenleyen militanlarla güvenlik görevlileri arasında çıkan çatışmada 5 PKK militanının ve bir köylünün öldüğü iddia edildi. Ancak yerel kaynaklar, çatışmanın ardından iki köylünün cesedinin deponun yakınına konularak, bu köylülerin de "çatışmaya girdikleri" şeklinde tutanak tutulduğunu bildirdiler.

HADEP Siirt İl Başkanı Veysel Turhan, İl Saymanı Tayip Adıgüzel, Merkez İlçe Sekreteri Şevket Özdemir ve Baykan ilçe yöneticilerinden Mehmet Araç'tan oluşan HADEP heyeti, 30 Ekim günü meydana gelen olayda ölen Abdulgafar Körpe ve Abdulhalik Kınış'ın yakınları ile görüştü. HADEP heyeti tarafından hazırlanan ve 7 Kasım günü açıklanan raporda, köyde yaşananlar şöyle anlatıldı: "Sabah saat 07.30'da askerler köyü ablukaya alıyorlar. Köyün girişinde bulunan tütün depolarında PKK'lilerin kaldığını söylüyorlar. Tütün depolarının yanındakileri yukarı mahalleye doğru uzaklaştırıyorlar. Evleri köyün ortasında bulunan Abdulgafar Körpe ile Abdulhalik Kınış'ı 'depoları boşaltacaksınız' diye götürüyorlar. Bu sırada başka bir depodan bir silah sesi geliyor. Bu silah sesi ile birlikte çevredeki askerler makineli ve roketatarlarla depolara ve köyün girişindeki evlere doğru ateş ediyorlar. Hatta iki asker patlayan roket parçaları sonucu hafif yaralanmış. İşte bu sırada Körpe ile Kınış makineli silahlarla vurularak öldürülüyorlar. Ve bir saatten fazla evler ve tütün depolarına ateş ediliyor. Köylülerin anlattığına göre karşılıklı herhangi bir çatışma olmamış." Olaydan sonra köylülerin tehdit edildiği ve onlarca köylünün göztaltına alındığına dikkat çekilen raporda, "Savcı köye gitmiş, köylülerle

görüşmeden geri dönmüş, depoların birinde üç gerilla cesedi çıkarılmış ve öldürülen iki köylü ile beraber köylülerce toprağa verilmişler. Ayrıca köyün yakınında bulunan Bağdere (Newala Reza) bölgesinde askerlerle birlikte olduğu söylenen bir kişi daha kurşunlanarak öldürülmüş; bunun kim olduğu halen bilinmiyor" denildi.

Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinden yapılan açıklamada ise, Abdulgafar Körpe ve Abdulhalik Kınış'ın çatışmada ölen PKK militanları olduğu ileri sürüldü. Valilik tarafından 7 Kasım günü yapılan açıklamada, bölgede çıkan çatışmalarda 21 militanın öldüğü ileri sürülerek, "teröristlerden altısı Siirt'in Baykan ilçesi Dedebackır köyü yakınlarında silahlarıyla birlikte ölü ele geçirildi" denildi.

HADEP Batman İl Örgütünden bir heyet de 10 Kasım günü Dedebackır köyüne giderek incelemelerde bulundu. HADEP Batman İl Başkanı Şakir Kakaliçoğlu, İl Sekreter Yardımcısı Ahmet Altuntaş, İl Yöneticisi Hamit Acet, Merkez ilçe Yöneticileri İbrahim Tığiz ile Ömer Karabulut'un da aralarında bulunduğu 10 kişiden oluşan HADEP heyeti, köylülerle görüştü. Askerlerce öldürülen Abdulhalik Kınış'ın kardeşi Abdulhalim Kınış, heyetle görüşmesinde köyde yaşanan olayları anlattı. Kınış, askerlerin sabah saatlerinde köyü çembere aldıktan sonra olayların başladığını ve olaylar sırasında gerillaların çatışmaya girmediklerini söyledi. Kınış, askerlerin köylüleri kendilerine siper ettiklerini söyledi. Sabri Kına adlı köylü ise, üç gerillanın, askerler tarafından öldürülen köylü Abdulgafar Körpe ile birlikte kulaklarının kesilmesinden sonra toplu olarak tütün ambarına konulup yakıldıklarını söyledi. Öldürülen diğer köylü Abdulhalik Kınış'ın ise öldürüldükten sonra kulaklarının kesildiğini ve panzerle üzerinden bir kaç defa geçildiğini belirten Kına, "Gerilla olarak tanıtılan diğer kişinin ise kim olduğunu bilmiyoruz. Ancak onun da vücudu kurşunlardan parçalanmıştı. Tanınmayacak haldeydi. Askerler onun da kulaklarını kesmişlerdi. Olaylar bittikten sonra askerler tarafından köyün aşağı kesiminde bulunan evler ve ahırlar ile tütün ambarları ateşe verildi" dedi. Batman'a dönen HADEP Batman İl yöneticileri, Dedebackır'da evi yakılan ailelere destek amacıyla yardım kampanyası başlattı. Dedebackır köyüne yapılan baskından sonra köyde ve civar köylerde bulunan çok sayıda köylü göç etti.

20) Züher Bilgiç

21) Ahmet Demir

22) Sibel Oğraş

Mardin'in Nusaybin ilçesi Yenişehir mahallesi Güneş Sokakta bulunan bir eve 5 Kasım gecesi özel tim

görevlileri ve askerler tarafından düzenlenen baskında, evde bulunan 3 kişi öldü, 2 polis yaralandı. Saat 21.00 sıralarında başlayan ve 04.00'e kadar süren çatışma sonucunda Züher Bilgiç, Ahmet Demir ve Sibel Oğraş adlı kişiler öldü, 2 polis de yaralandı. Çatışmada, panzerlerden açılan ateş sonucu evin tümüyle tahrip olduğu, çevredeki evlerde de hasar meydana geldiği belirtildi. Sibel Oğraş'ın ağabeyi Necat Oğraş (öğretmen) ve kızkardeşi Nurşen Oğraş da gözaltına alındı. Sibel Oğraş'ın ağabeyi Serdar Oğraş, 30 Haziran 1995'te gözaltına alındıktan sonra 4 Temmuz günü yakınlarının gözü önünde kurşuna dizilerek öldürülmüştü.

23) Engin Demirci

İstanbul Pendik'te, "araba hırsızlığı" iddiasıyla arandığı belirtilen Engin Demirci'nin evine, 15 Kasım sabahı polis tarafından baskın düzenlendi. Polisler tarafından açılan ateş sonucu kafasından yaralanan Engin Demirci, kaldırıldığı hastanede öldü. Demirci'nin annesi, Pakize Demirci, polislerin oğlunu vurduktan sonra, "kaçmak isterken vurulduğunu" iddia ettiklerini söyledi. Engin Demirci'nin öldürülmesi nedeniyle Muzaffer Çaltışır adlı polis hakkında dava açıldı.

24)

Siirt'in Çal mahallesinde 10 Aralık günü bir eve düzenlenen baskında bir kişi öldü. Özel harekât görevlileri ve polisler tarafından gerçekleştirilen baskında öldürülen kişinin PKK militanı olduğu öne sürüldü.

25)

26) (kadın)

Diyarbakır Saraykapı semti Fatihpaşa Mahallesi'nde bulunan bir eve 27 Aralık sabahı saat 05.00 sıralarında düzenlenen baskında biri kadın iki kişi öldürüldü. Baskın sırasında çıkan çatışmada 2 polis yaralandı. Polis yetkilileri, öldürülen 2 kişinin PKK militanı olduğunu öne sürdüler. Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nün aldığı bir karar uyarınca, gazetecilerin olay yerine girişleri engellendi.¹⁴

c) Sağ yakalandıktan sonra öldürülenler

27) Ferhat Nergizcan

Ankara'nın Altındağ ilçesinde 20 Şubat gecesi "arama yapan polisler tarafından direndiği ve hırsızlıktan sabıkalı olduğu"

öne sürülen Ferhat Nergizcan adlı kişi polis tarafından öldürüldü. Hırsızlıkla suçlanan 3 kişi ile polisler arasında taşlı-sopalı-bıçaklı kavga çıktığı ileri sürülen olayda, Seğmenler Karakolu Başkomiseri Yavuz Yosunkaya tarafından karnından yaralanan Ferhat Nergizcan kaldırıldığı hastanede öldü. Olay nedeniyle Bayram Bozkurt adlı kişi gözaltına alındı. Olayda Yavuz Yosunkaya'nın başına isabet eden bir taş nedeniyle hastaneye kaldırıldığı, Nail Yurtdaş adlı polisin de 1 günlük rapor aldığı belirtildi.

28) Mehmet Şirin Önen

7 Mart günü İskenderun Cezaevinden kaçan Mehmet Şirin Önen, 14 Mart tarihinde sağ yakalandıktan sonra öldürüldü. Yapılan resmi açıklamada, Mehmet Şirin Önen'in "Hatay'ın Hassa ilçesi kırsalında çıkan çatışmada ölü ele geçirildiği" ileri sürüldü. Olaydan 6 gün sonra kendisine haber verilen Önen'in eşi Halim Önen ise, Hassa'daki mezarlıktan çıkarılarak kendisine verilen cesedin tanınmayacak halde olduğunu, ancak cesette kurşun izlerinin bulunmadığını açıkladı. Halime Önen şunları söyledi: "Eşimin alnında dipçik izleri vardı. Her iki kulağı da kesilmişti. Ayak kemikleri kırılan her iki bacağının yanlarının derisi yüzülerek, cep şeklinde oyuklar açılmıştı. Elleri sanki etten cebin içerisindeydi. Dişleri kırılmış ve bazıları da yoktu. Kolları kırılmış, omuzlarında aşırı morluklar vardı. Ayrıca, sırtından şişlenmiş ki, şişlerin açtığı delikler karın bölgesinden de görülebiliyordu. Bacaklarında ve vücudunun diğer bölgelerinde yaralar ve darbe izleri vardı. Ceset tanınmaz bir hale sokulmuştu." Cesedi teşhis etmesinin ardından savcılık yetkililerinin kulaklarının neden kesilmiş olduğunu sorduğunu anlatan Önen, savcının "Taşa düşerek parçalanmış" şeklinde cevap verdiğini kaydetti. Cesedi gördüğünde baygınlık geçirdiğini aktaran Önen, bu sırada yetkililerin "Davacı mısın?" sorusuna yanıt verecek durumda olmadığı için, "Davacı olmayacak" şeklinde belge düzenlendiğini söyledi.

29) Çetin Çelik

Kars'ın Kağızman ilçesine bağlı Bulanık köyü yakınlarında 21 Mart günü güvenlik görevlileriyle PKK militanları arasında çıkan çatışmada yaralı olarak yakalanan Çetin Çelik adlı PKK militanının, askeri aracın arkasına bağlanarak yaklaşık 5 kilometre sürüklendikten sonra silahla ateş edilerek öldürüldüğü ileri sürüldü. Görgü tanıklarına göre, Çelik ve çatışma sırasında ölen Nuh Acar adlı PKK militanı, bazı organları kesildikten sonra, İlçe Jandarma Komutanlığına ait sahada açılan iki çukura gömüldü. Olaydan haberdar olan yakınlarının 3 gün süren girişimleri

¹⁴ Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, 18 Aralık günü basın mensuplarına gönderdiği bir yazıyla, kentte yaşanan asayiş olaylarında, yalnızca emniyet müdürlüğü basın bürosu tarafından çekilecek fotoğraf ve görüntülerin basına dağıtılacağını bildirmişti.

sonucu cesetler gömüldükleri çukurdan çıkarılarak ailelerine teslim edildi. Cesetlerin ikisine de işkence yapıldığı, kulak ve burunlarının kesildiği ve vücutlarının çeşitli yerlerinin parçalandığı ileri sürüldü.

30) Hanefi Karabulut (18)

31)

32)

33)

10 Nisan günü Batman'ın Beşiri ilçesine bağlı Doğanakavak (Hathatke) köyüne baskın düzenleyen güvenlik görevlileriyle köyde bulunan PKK militanları arasında çatışma çıktı. Çatışma sırasında Teğmen Ahmet Mülâhim Demir ile bir özel tim polisi ve bir astsubay yaralandı. Çatışmanın ardından teslim olan 3 PKK militanı ile evinden gözaltına alınan Hanefi Karabulut adlı kişi, köy dışında kurşuna dizilerek öldürüldü. Olay sırasında Batman Valisi Salih Şarman'ın da köyde bulunduğu ileri sürüldü. Olayda öldürülen 4 kişi, toplu halde köyün yakınlarında bir çukura gömüldü. Hanefi Karabulut'un cenazesi, babası Halil Karabulut tarafından yapılan başvuru üzerine 12 Nisan günü gömüldüğü çukurdan kepçe ile çıkarılarak ailesine teslim edildi. Kulağı kesilmiş olan Karabulut'un iki kol ve bacağına çok sayıda kırık olduğu, kalça ve bacaklarında yer yer etlerin parçalandığı, kafa ve sırt

bölgeleri başta olmak üzere vücudunun hemen her yerinde işkence izleri bulunduğu bildirildi. Bu arada, Rizan, İlyas ve Halil kod adlı PKK militanları da bulundukları çukurdan çıkarılarak Beşiri Belediyesine teslim edildi. Militanların cenazeleri, Belediye tarafından toprağa verildi.

Batman Demokrasi Platformu ile HADEP ve CHP il yöneticilerinden oluşan bir heyet, 21 Nisan günü Doğanakavak köyünde incelemelerde bulundu. İnceleme sonrasında hazırlanan ve İçişleri Bakanlığı, TBMM, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, siyasi parti merkezleri ile Diyarbakır Demokrasi Platformuna gönderilen raporda, 10 Nisan günü saat 14.00 sıralarında güvenlik görevlilerinin köye düzenledikleri baskın sırasında, PKK militanlarının kaldıkları ambarın etrafının sarıldığı, çıkan çatışmanın gelen takviye birliklerinin katılımı ile devam ettiği, çatışma devam ettiği sırada Batman Valisi Salih Şarman'ın olay mahalline geldiğinin görüldüğü kaydedildi. Heyet raporunda, Hanefi Karabulut'un daha önceki yıllarda birkaç kez karakola çağrıldığı, ifade verdikten sonra da salıverildiği kaydedildi. Çatışmadan sonra köyde yaşayanlar askerler tarafından dövüldü ve Ekrem Oydaş (16) adlı kişi de gözaltına alındı.

Batman Demokrasi Platformu Raporu: "Bu arada PKK militanlarına teslim olmaları için megafon ile çağrı yapılmıştır. Teslim olmaları halinde kendilerine kötü davranılmayacağı, öldürülmeyecekleri sözü verilmiş ve bu konuşmalar megafonla yapıldığı için tüm köylüler tarafından duyulmuştur. Sonuç olarak 3 PKK militanı saat 18.00 sıralarında teslim olmuşlardır. Teslim olmalarından sonra militanların üstleri soyularak elleri arkadan bağlanmış, köyün dışına doğru yaya olarak götürülmüşlerdir. Ardından Hanefi Karabulut'un evine gelen güvenlik güçleri evde kimlik kontrolü yapmışlardır. Kimlik kontrolünü Beşiri Jandarma Bölük Komutanı ve beraberindeki askerler yapmış. Kimlik kontrolü sonucunda Hanefi Karabulut'u beraberlerinde götürmüşlerdir. Bir süre sonra silah sesleri gelmeye başlamıştır. Aradan yarım saat gibi bir süre geçtikten sonra dört cesedi bir traktörün römorkuna koyup Beşiri ilçesine doğru götürmüşlerdir. Daha sonra köylüleri köy meydanında toplayıp onlara kötü muameleler yapılmıştır. Hanefi Karabulut'un ailesi Beşiri'ye dört ceset götürülmesi üzerine şüphelenmeye başlamışlardır. Bu durum üzerine Hanefi Karabulut'un babası ve yakınları Beşiri'ye giderek öldürülen dördüncü kişinin Hanefi Karabulut olup olmadığı hususunu araştırmak için yetkililere başvurmuşlardır. Beşiri Jandarma Bölük Komutanlığı yetkilileri, 'Hanefi Karabulut'un gözaltına alınıp Beşiri'ye getirildiği sırada yolda bir askerin silahını almaya çalışması üzerine çatışma çıkmış ve Hanefi Karabulut öldürülmüştür' şeklinde açıklama yapılmıştır. Hanefi Karabulut, yakınlarının cenazeyi istemeleri üzerine gömüldüğü yerden çıkarılarak aynı akşam ailesine teslim edilmiştir. Hanefi Karabulut'un kulağının kesilmiş olduğu görülmüştür. Bu durum cesedin çekilen fotoğrafları ile de tespit edilmiştir. Yine ceset üzerinde çok sayıda kurşun girişi ve çıkışı deliği görülmüştür. (...) Çatışmanın gerçekleştiği depoda, köylüler tarafından PKK gerillalarına ait olduğu söylenen elbiseleri incelenmiş, elbiselerde kan izi ve kurşun girişi çıkışı deliğine rastlanmamıştır. Bu durum köylülerin PKK militanlarının sağ olarak yakalandıktan sonra elbiseleri çıkartılarak infaz edildiklerine ilişkin iddialarını doğrulamaktadır. Yine yakalanan şahısların öldürüldükleri yerler köylüler tarafından heyet üyelerine gösterilmiş ve buralarda yapılan incelemede çok sayıda çap ve markada boş kovana rastlanmıştır. Bu durum Hanefi Karabulut ve 3 PKK militanının köylülerce gösterilen yerlerde infaz edildiğini ortaya koymaktadır. (...) Yetkililerin olayın meydana geldiği tarihten sonraki süreçte yaptıkları çelişkili açıklamaları dikkat çekiciydi. Basına yansıyan ilk açıklama, 'Doğanakavak köyünde 4 PKK militanının çıkan çatışma sonucu ölü ele geçirildiği' şeklindeydi. Daha sonra yapılan açıklamada, Hanefi Karabulut'un evinden alındığı kabul edilmiştir."

34) Canan Gürz

Canan Gürz adlı DHKP-C militanı, 7 Kasım günü Malatya'da, Pertek suyu ile Keban'ın birleştiği çayda ölü bulundu. Kurtuluş dergisi eski Malatya muhabiri olan Canan Gürz'ün Tunceli'nin Pertek ilçesi Hizik köyünde sağ olarak yakalandıktan sonra özel tim mensupları tarafından öldürüldüğü bildirildi. Herhangi bir çatışma yaşanmadan, silahsız bir şekilde elleri kolları bağlanarak öldürülen Gürz'ün, sol bacağından 3 kurşun, sol omuzdan 1 kurşun, sağ bacağından 2 kurşun, sağ dirseğinden 1, sağ gözünden 1, kafatasının ön kısmından 2 kurşun olmak üzere vücudundan toplam 9 kurşun çıkarıldı. Canan Gürz'ün cesedini polis ablukası altında Elazığ Devlet Hastanesi morgundan alan ailesi, çocuklarının tanınamaz halde olduğunu, üzerinde bulunan bir fotoğraf sayesinde çocuklarını tanıyabildiklerini söylediler. Canan Gürz, polis ablukası altında Malatya'da gömüldü. 15 Kasım günü Malatya şehir merkezindeki mezarlığa giderek Canan Gürz için bir anma toplantısı yapmak isteyen 130 kişi, jandarmalar tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar İnderesi Jandarma Karakoluna götürüldü. Gözaltına alınanlara, "Gürz'ü nereden tanıyorsunuz?", "Niye mezarlığa gittiniz?" gibi sorular sorulduğu bildirildi.

d) Göstericilere ateş açılması

1997 yılında, izinli ya da izinsiz gösteri ve toplantılar yine güvenlik görevlilerinin engellemeleriyle karşılaştı. Gösterilere katılanlar zor kullanılarak dağıtıldı/dağıtılmak istendi, dövüldü, kimi zaman da üzerlerine ateş açıldı. Açılan ateş sonucu ya da dövülme nedeniyle yaralananlar oldu, ancak daha önceki yılların aksine ölümle sonuçlanan bir olay yaşanmadı.

e) Dur ihtarına uymadığı gerekçesiyle öldürülenler**35) Fahrettin Yıldızhan (22)**

İzmit'te, Fahrettin Yıldızhan adlı kişi, 9 Ocak günü "dur ihtarına uymadığı" gerekçesiyle polisler tarafından öldürüldü. Cinayet suçundan 6 yıl hapis cezasına mahkûm olduğu ve bir süre önce Çanakkale Cezaevinden kaçtığı belirtilen Yıldızhan'ın polise ateş ettiği ileri sürüldü.

36) Mehmet Esen

İstanbul Bahçelievler'de çalıntı bir arabayla soygun yaptıkları öne sürülen 3 kişiden Mehmet Esen polis tarafından öldürüldü. 26 Ocak gecesi saat 05.00 sıralarında meydana gelen olay şöyle gelişti: Bir dükkânı soymaya çalışan Ender Can, Ayhan Yıldız ve Mehmet

Esen, polisin geldiğini farkedince kaçmak isterken önlerine çıkan polis otosuna çarptılar. Arabaları hasar gören polisler, yoldan geçmekte olan bir ticari taksiye binerek takip ettikleri araca TEM otoyolunda ateş açtılar. Açılan ateş sonucu yaralanan Ayhan Yıldız ve Mehmet Esen, ağır yaralı olarak Eyüp SSK Hastanesine kaldırıldı. Mehmet Esen, hastanede öldü. Ender Can adlı kişi ise olay yerinden kaçmayı başardı. Polisler, takip sırasında kendilerine ateş açıldığını ve söz konusu kişilerin "dur" ihtarına uymadıklarını iddia ettiler.

37) ...

Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinde polisin durdurmak istediği bir arabanın sürücüsü "dur ihtarı"na uymayınca öldürüldü. Şereflikoçhisar Emniyet Müdürlüğüne bağlı polislerin bir ihbar üzerine 29 Ocak günü durdurmak istediği 16 FT 556 plakalı aracın polis barikatında durmaması üzerine ateş açıldığı belirtildi. Öldürülen sürücünün ve yanında bulunduğu bildirilen bir kişinin kimliği açıklanmadı.

38) Hasibe Daralan (31)

Mardin'in Mazıdağı ile Derik ilçeleri arasında seyreden bir araca 3 Şubat günü saat 10.00 sıralarında güvenlik görevlileri tarafından açılan ateş sonucu, araçta bulunan Muharrem Daralan (34), eşi Hasibe Daralan ile Mehmet Daralan adlı yakınları yaralandı, çocukları Newroz Daralan (12) ise yara almadan kurtuldu. Yaralılar, yolda bulunan diğer araçlardaki yolcular tarafından hastaneye kaldırıldı. Önce Mardin Devlet Hastanesine, daha sonra Diyarbakır Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesine kaldırılan Hasibe Daralan, 9 Şubat günü öldü. Daralan ailesinin yakınları, Mehmet Daralan'ın 1995 yılı başında Derik'te gözaltına alındığını ve 10 gün gözaltında tutulduğunu açıkladılar. Bu arada, Hasibe Daralan'a tedavi gördüğü hastanede refakat eden kardeşi Baran Çiçek, hastaneye gelen sivil giyimli iki kişi tarafından tehdit edildi. Gelen kişilerin, olayı başka yerlerde anlatmamaları yönünde kendisini tehdit ettiklerini söyleyen Baran Çiçek, "Ablamın ölümünden bir gün önce akşam saatlerinde sivil giyimli iki kişi yanıma gelerek hastanın nesi olduğunu sordular. Kardeşi olduğumu söyleyince, sarı saçlı olan, 'Bak kardeşim, orada burada buna asker ve korucuların bilerek ateş ettiğini söylüyorsunuz. Her şeyden önce görmediğiniz bir konu hakkında açıklama yapmanız baştan yanlış. Araştırmak lazım. Bu nedenle, olayı başka yerde anlatmayın, sizler için iyi olmaz' dedi ve gittiler" dedi.

39) Kemal Yurtseven

Kamyonuyla kaçak kömür taşıdığı ileri sürülen Kemal Yurtseven adlı kişi, 25 Ocak günü Ankara'nın Pursaklar

semti Göçmen Blokları'nda zabıta tarafından durdurulduktan sonra çıkan tartışmada, Ankara Büyükşehir Belediyesi Zabıta Müdürü Fikret Taşkiran'ın koruması Erdoğan Çelik tarafından vurularak yaralandı. Kemal Yurtseven, 13 Şubat günü SSK Dışkapı Hastanesi'nde öldü. Olaydan sonra bazı gazetelerde çıkan haberlerde, Kemal Yurtseven'in zabıta ekiplerinin "dur ihtarına" uymadığı, bu nedenle açılan ateş sonucu yaralandığı ileri sürülmüştü.

40) Nejdet Mahmut 41)

14 Şubat günü Urfa'da Suriye'den Türkiye'ye kaçak olarak girmeye çalıştıkları öne sürülen 2 kişi, askerlerin açtığı ateş sonucu öldürüldü. Ölenlerden birinin Nejdet Mahmut adlı Suriye vatandaşı olduğu belirlendi.

42) Harice Güler (30)

Mardin'in Savur ilçesine bağlı Sürgücü beldesinde 15 Mart günü saat 24.00 sıralarında Harice Güler adlı kadın askerlerin açtığı ateş sonucunda öldü. Harice Güler'in yakınları, hastahğı nedeniyle zaman zaman evden çıkarak dolaşan Harice Güler'in, evin yakınlarında bulunan karakolun 100 metre kadar uzağında nöbet tutan askerler tarafından tarandığını belirttiler. Harice Güler'in "dur ihtarına uymadığı" gerekçesiyle öldürülmesini inandırıcı bulmadıklarını ifade eden yakınları, "askerlerin gece görüş dürbünü kullandığına ve silahsız bir kadını tanıyacıklarına" dikkat çektiler.

43) İbrahim Etli (37)

Antalya'nın Çamlıbel mahallesinde 16 Mart günü saat 21.00 sıralarında "dur ihtarına uymadığı" gerekçesiyle polisler tarafından bir araca ateş açıldı. Ateş sonucunda İbrahim Etli adlı kişi olay yerinde öldü, Hatun Karakuş adlı kadın da yaralandı. Olay nedeniyle Hüseyin Küçükakzal adlı polis memuru, 18 Mart günü çıkartıldığı mahkeme tarafından tutuklandı.

44) Tuncay Topyıldız (27)

İstanbul Sarıyer'de jandarmaların "dur ihtarına" uymadığı ileri sürülen Tuncay Topyıldız adlı kişi vurularak öldürüldü. 23 Nisan günü saat 17.00 sıralarında meydana gelen olayda, İstanbul'un piknik alanlarından Belgrad ormanlarında bir hırsızlık olayını araştıran jandarmaların 34 LGK 36 plakalı bir aracı durdurmaya çalıştıkları, aracın durmaması üzerine açılan ateş sonucunda sürücü Tuncay Topyıldız'ın yaralandığı belirtildi. Kafasından yaralanarak hastaneye kaldırılan Topyıldız iç kanama nedeniyle öldü. Olaydan 5 saat sonra Topyıldız'ın evine giden jandarma yetkilileri,

Topyıldız'ın "trafik kazası sonucu öldüğünü" ileri sürdüler. Ancak daha sonra, Topyıldız'ın öldürülmesi nedeniyle Haluk Gevancı adlı er hakkında, "tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu ölüme sebebiyet" iddiasıyla dava açıldı. Olay sırasında Tuncay Topyıldız'ın üzerinde bulunan para ve cep telefonunun kaybolduğuna dikkat çeken yakınları, Haluk Gevancı'nın "dur ihtarında" uyulması gereken silah kullanma kurallarına uymadığını vurguladılar. Sarıyer Asliye Ceza Mahkemesinde 23 Ocak 1998 günü yapılan duruşmada, görevsizlik kararı verildi ve dosya Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesine gönderildi. Bu arada Haluk Gevancı, olaydan 20 gün kadar sonra askerliğini bitirerek Mersin'e gitti.

45) Cafer Sadık (30)

İstanbul Avcılar'da 30 Nisan günü oyuncak tabanca ile bir banka şubesini soymak istediğı belirtilen Cafer Sadık adlı kişi polis tarafından öldürüldü. Esbank adlı bankanın Avcılar Şubesine saat 17.45 sıralarında giren Cafer Sadık, koruma görevlisinin silahını ve veznedeki paraları aldıktan sonra kaçmaya çalıştı. Alarma basılması üzerine olay yerine gelen polisler, "dur ihtarına" uymadığı gerekçesiyle Cafer Sadık'ı vurarak öldürdüler.

46) Uğur Süzer (23)

Kayseri'de "bir kişiyi yaraladığı" iddiasıyla aranan Uğur Süzer adlı kişinin 19 Mayıs günü polislerden kaçarken "intihar ettiği" açıklandı. Polislerin "dur ihtarına" uymayarak kaçmaya başlayan Uğur Süzer'in "yakalanmak üzereyken" Osman Kavuncu Caddesinde bulunan Toprak Mahsulleri Ofisi Kayseri Bölge Müdürlüğü bahçesinde silahla intihar ettiği ileri sürüldü. Polis yetkilileri tarafından, Uğur Süzer'in olay sırasında "aşırı derecede alkollü" olduğu öne sürüldü.

47) Mehmet Bayram (21)

Diyarbakır'da Adliyeden kaçmaya çalıştığı öne sürülen Mehmet Bayram adlı kişi 12 Haziran günü polisler tarafından öldürüldü. Cezaevinden Adliyeye getirilen Mehmet Bayram'ın, Diyarbakır 1. Asliye Ceza Mahkemesi duruşma salonunda pencereden atlayarak kaçmaya çalıştığı, "dur ihtarına" uymayınca vurulduğu ileri sürüldü.

48) Cumali Kök (18)

İstanbul Aksaray'da "araba çaldığı" ileri sürülen Cumali Kök adlı kişi, polisler tarafından öldürüldü. Olay şöyle gelişti: 12 Haziran gecesi İstanbul Florya'da araba çalan iki kişi polisler tarafından takip edilmeye başlandı. Polisler çalıntı arabayı durdurmak için Bakırköy,

Zeytinburnu ve Fatih semtlerinde barikat kurdular. Bu barikatları aşan arabaya Şehremini Karakolu önündeki barikatta polisler tarafından ateş açıldı. Ateş sonucunda arabayı kullandığı belirtilen Cumali Kök vurularak öldü. Cumali Kök'ün ağır yaralı olarak yaklaşık 1 saat caddede bekletildiği ileri sürüldü. Olay sırasında, kimliği belirlenemeyen diğer kişi ise kaçtı.

49) Bestami Kuş

Hatay'ın Payas ilçesi Sincan köyü Paymetal yol kavşağında, 23 Haziran gecesi saat 01.45 sıralarında odun kesiminden dönen Bestami Kuş adlı köylü, bölgede devriye gezen İsmail Kara ve Hüseyin Ömek adındaki köy korucularının açtığı ateş sonucu vurularak öldü. Olayda, Uğur Mutlu adındaki bir köylü de yaralandı. Olaydan sonra yapılan resmi açıklamada, söz konusu 2 kişinin "dur ihtarına silahlı karşılık verdikleri" ileri sürüldü.

50) Zehra Değer

Mardin'in Kızıltepe ilçesinde 29 Temmuz gecesi polis kontrol noktasında bir araca ateş açılması sonucu Zehra Değer adlı kadın öldü, kardeşleri Ahmet Değer ve İhsan Değer yaralandı. Zehra Değer'in eşi Cemil Değer olayı şöyle anlattı: "10 yaşlarındaki çocuğumun havale geçirmesi üzerine İpek garajından Şehmus Çelik'i çağırıp evimde misafir olan iki kayınbiraderim Ahmet ve İhsan Değer ve eşim Zehra Değer'le birlikte çocuğumu Akziyaret'e götürmek istedik. Yolda kızımın ateşinin yükselerek fenalaşması üzerine doktora götürmeye karar verdik. Gidiş geliş toplam iki kilometre idi. Emniyet Müdürlüğü ve trafik polislerinin araçları durdukları yer bu iki mesafenin tam orta yerinde. Akziyaret'e doğru giderken nasıl ki hiç kimse dur demedi dönerken de kimse dur demedi. Ama birden polisler tarafından tarandık." Taranan otomobil sürücüsü Şehmus Çelik de, polislerin dur ihtarı yapmadan, tehlike mevcut değil iken kasıtlı olarak kendilerini taradığını belirterek, "Emniyetin önünden geçerken polisler bizi tarayınca gaza basarak hızla uzaklaşmak istedim. Ancak, bu sefer ikinci noktada duran polisler arabayı taramaya başladı. Sanki bir çatışma yapıyor gibi bizi iki taraftan yayılım ateşine tuttular. Artık yapacak birşey yoktu. Arabayı ikinci noktadaki polislerin üzerine sürerek olay yerinden kaçmak istedim. O an öyle davranmasaydım kesinlikle hepimizi öldürmeye kararlıydılar" dedi. Olayda yaralanan 2 kişi Dicle Üniversitesinde tedavi altına alındı.

51) Battal Kanmaz (65)

Ardahan'ın Hacıali Köyü'nden Çalabaş Köyüne giden Battal Kanmaz adlı köylü, 1 Ekim günü Hacıali köyüne

dönerken güvenlik görevlileri tarafından açılan ateş sonucu öldürüldü. Hasköy Jandarma Karakolundan yapılan açıklamada, Kanmaz'ın "büyükbaş hayvan hırsızı olduğu için arandığı" ve "dur ihtarına uymadığı" ileri sürüldü. Yakınları, Battal Kanmaz'ın olaydan yaklaşık bir ay önce evini basan askerler tarafından ölümle tehdit edildiğini iddia ettiler. Kanmaz'ın HADEP'e gidip geldiği için tehdit edildiği de öne sürüldü.

52) Aydın Çoban (14)

Sivas'ın Kurtlapa beldesinde Aydın Çoban adlı çocuk, askerlerin açtığı ateş sonucu öldü. Aydın Çoban'ın babası Hacı Çoban, 10 Ekim günü belde yakınlarında hayvan otlatan Aydın Çoban'a ateş açıldığında kendisinin "ateşi kesin" diye bağırdığı halde, askerlerin ateş etmeye devam ettiklerini ve kaçarak canını zor kurtardığını söyledi. Olayın ardından bölgeye giden gazeteciler de askerler tarafından engellendi. Hacı Çoban ve Kurtlapa sakinleri, "askerlerin çocuğu kasten vurduğunu, olay yerine gelen savcının da taraflı davrandığını ve olaya ilişkin arazi ölçümlerini kasten yanlış aldığını" savundular. Sivas İl Jandarma Alay Komutanı Albay Muzaffer Akçanı ise yaptığı açıklamada; Kurtlapa Jandarma Karakoluna olay mahallinde iki şahıs görüldüğüne dair duyum gelmesi üzerine karakol komutanının jandarma ile aynı köylü olan gönüllü korucu Yusuf Altındar'ın bölgeye gittiklerini söyledi. Akçan, vurulan Aydın Çoban'ın babası ve dedesi ile beraber tarlalarına bakmaya gittiklerini, jandarma timlerinin çocuğu tarlaların tepesinde gördüklerini, korucunun "Bu çocuk bizim köyden değil" demesi üzerine dur ihtarında bulunulduğunu, çocuğun koşması üzerine ateş edildiğini söyledi.

53) Tayyip Üzümlü (29)

Muğla'nın Bodrum ilçesi Türkbükü köyünde bulunan Hekimkoy Yapı Kooperatifinde çalışan Mardin nüfusuna kayıtlı Tayyip Üzümlü adlı kişi, 20 Ekim gecesi askerler tarafından açılan ateş sonucu yaralandı ve kaldırıldığı hastanede öldü. Yetkililer, "bölgedeki hırsızlık olaylarını araştırmak için" kooperatife ait inşaat alanına giden jandarmaların Tayyip Üzümlü'ne "dur ihtarında" bulunduğunu, durmayınca da ateş açıldığını iddia ettiler. İnşaat çalışan işçiler ise Mardin nüfusuna kayıtlı Tayyip Üzümlü'nün 6 aydır Bodrum'da çalıştığını ve "askerlerin Kürt kökenli işçilere baskı yaptığını, 15 gün kadar önce şantiyeye baskın yapan askerlerin bazı işçilerin kimlik bilgilerini aldığını" bildirdiler. Tayyip Üzümlü'nün kardeşi Abuzer Üzümlü, olayın olduğu gece ağabeyinin tuvalet ihtiyacını gidermek için 20 metre uzaklıktaki ormanlık

alana gittiğini ve 3 dakika sonra da silah sesleri duyduklarını, daha sonra ikisi sivil giyimli jandarma olmak üzere üç kişiyi, ağabeyini şantiyeye ait Kartal marka beyaz bir arabaya koymaya çalışırken gördüklerini söyledi. Tehditlere rağmen arabaya binerek Bodrum'a gittiklerini söyleyen Üzüm, "Biz orada olmasaydık cesedi kaçıracaktık" dedi. Ağabeyinin vücudunda darp izleri olduğunu da belirten Üzüm, ateş edilmeden önce ağabeyinin dövüldüğünü ileri sürdü. HADEP Bodrum İlçe Başkanı Dicle Anter, olayın bir hırsızlıktan kaynaklanmadığını ifade ederek, Kürt işçilere karşı uzun zamandır sürdürülen baskıların bir devamı olduğunu söyledi. İHD Bodrum Temsilcisi Aydın Doğer ise, "Bu uygulama jandarmanın, inşaat sahipleri ile işbirliği yaparak artık ihtiyaç olmayan işçileri kovmak için verdiği bir gözdağıdır" dedi.

54) Ali Büyük (37)

Kocaeli Bekirpaşa'da Ali Büyük adlı kişi polisler tarafından vurularak öldürüldü. Ali Büyük'ün aklı dengesinin yerinde olmadığı belirtildi. Olay şöyle gelişti: 4 Kasım gecesi İstanbul'a giden bir otobüse, Kastamonu'nun Tosya ilçesinde binen Ali Büyük, otobüs İstanbul'a girerken trafik polisleri tarafından çevrilince, yanında bulunan tüfekle otobüs sürücüsünü rehin aldı. Sürücüden yola devam etmesini isteyen Ali Büyük, direnmeyle karşılaşınca bir el ateş etti. Seken mermi Gürcistanlı Levan Arkasyidibe adlı turistin yaralanmasına neden oldu. Daha sonra otobüsten inerek sivil polisler için olduğu anlaşılan bir arabayı gasp ederek kaçan Ali Büyük ile polisler arasında Bekirpaşa'da çatışma çıktığı ileri sürüldü. Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürü İdris Güzel ile İrfan Çabuk, Yaşar Aksuoğlu ve Aydın Görücü adlı polislerin yaralandığı çatışma sonucunda Ali Büyük öldürüldü.

55) Tülin Eda Tanrısevergil (25)

İstanbul Balmumcu'da Tülin Eda Tanrısevergil adlı kadın, Mısır Havayolları şirketinin bürosu önünde koruma görevi yapan Murat Erol adlı polis tarafından öldürüldü. 7 Kasım günü akşam saatlerinde "yankesici" oldukları kuşkusuyla Tülin Eda Tanrısevergil, Nurgül Yıldız, Kısmet Tanrısevergil ve Gözde Özümüt adlı kadınların üzerini aramak isteyen Murat Erol, üzerini aratmak istemeyen Tülin Eda Tanrısevergil'i başına ateş ederek öldürdü. Nurgül Yıldız, "Bizler yolda yürüyorduk. Polis gelerek niçin hızlı yürüdüğümüzü sordu ve kimliklerimizi görmek istedi. Tülin, itiraz edince, saçlarından tuttu, kafasına silahını dayadı ve ateş etti" dedi. Olayın ardından İstanbul Emniyet Müdürlüğü

tarafından yapılan açıklamada, Tülin Eda Tanrısevergil'in "6 ayı suçtan toplam 71 kaydı bulunduğu" ileri sürüldü. Aralık ayında, Tülin Eda Tanrısevergil'i öldüren Murat Erol adlı polis hakkında, "kasten adam öldürme" suçlamasıyla dava açıldı. İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, Murat Erol'un "zorunlu kalarak silahını kullandığı" gerekçesiyle cezasında indirim yapılması ve 5 ile 15 yıl arasında hapis cezası istemiyle yargılanması istendi.

56) Feridun Akkuş (25)

28 Kasım günü İstanbul Şirinevler'de polislerin "dur ihtarına uymadığı" iddia edilen kişilere ateş açması sonucu yaralanan Feridun Akkuş, kaldırıldığı hastanede öldü. Polislerin ateş açtığı arabada bulunan Yavuz Şahin adlı kişi daha sonra gözaltına alındı. Polis yetkilileri, arabanın çalıntı olduğunu ve yankesicilik yapan iki kişinin, polis tarafından yapılan "dur ihtarına" uymadıklarını öne sürdü.

57) Tacettin Altın

Erzurum'a bağlı Yıkılğan köyü yakınlarındaki Dere bölgesinde, Nihat Yıldırım ve Seyfullah Dağ adlı korucuların 1 Aralık günü bir minibüse ateş açması üzerine yaralanan Tacettin Altın adlı yolcu, kaldırıldığı Erzurum Numune Hastanesinde öldü. Korucuların minibüsün durmaması üzerine ateş açtığı ileri sürüldü. Korucular ile minibüs sürücüsü Murat Koç gözaltına alındı.

58) Ömer Faruk Dinçer

Niğde Üniversitesi öğrencisi Ömer Faruk Dinçer, Erzincan-Sivas karayolunda özel tim görevlileri tarafından öldürüldü. 6 Aralık günü Erzincan'daki evinden okuluna gitmek için otobüse binen ve Sakaltutan Mevkiinde midesi bulanınca otobüsü durduran Dinçer, aracın arka tarafına geçti. Otobüste bulunan özel tim görevlileri, Dinçer'in kaçtığını düşünerek aydınlatma fişegi attı. Bunun üzerine korkuya kapılan Dinçer, koşmaya başlayınca karşıdan gelen başka bir özel tim devriyesinin açtığı ateş sonucu olay yerinde öldü.

59) Karın Sabri Mahmut (37)

Çanakkale'nin Ayvacık ilçesi sahilinden Yunanistan'ın Midilli adasına kaçmak isteyen 6 kişiye askerler tarafından ateş açılması sonucu bir kişi öldü, 3 kişi yaralandı. 7 Aralık günü sabah saatlerinde, Ayvacık ilçesi Kadırga sahilinde jandarmalar bir arabayı durdurmak istedi. "Dur ihtarına" uymadığı ileri sürülen arabaya açılan ateş sonucunda, Kuzey Iraklı Kürt Karın

Sabri Mahmut adlı kişi öldü, Ahmet Miraç Nebioğlu, İsmail Balcı ve Mehmet Bayatı adlı kişiler de yaralandı. Arabada bulunan Ahmet Ümrân Oral ve Koris Kadri Hüseyin adlı kişiler gözaltına alındı. Olaydan sonra bir açıklama yapan Çanakkale Valisi Ekrem Özsoy, "Biz İstanbul'da şehit edilen komiser yardımcısının katillerinin Yunan adalarına firar edeceği ihbarını aldık, karşımıza bu kişiler çıktı. Jandarmanın 'dur' ihtarına uymayınca çatışma çıkmış" dedi. Ayvacık Cumhuriyet Savcısı Kürşat Hamurcu ise, otomobilden jandarmaya ateş açılmadığını, başka bir olay için tertibat alan jandarmanın 'dur' ihtarına uymadıkları için otomobile ateş açması üzerine olayın meydana geldiğini bildirdi. Olayla ilgili iki jandarma hakkında soruşturma başlatıldı.

60) Mustafa Fidan

11 Aralık günü İstanbul'un Beşiktaş semtinde işten çıkarıldıkları barın önüne gelen ve rastgele çevreye ateş açtıkları ileri sürülen 5 kişiye, emekli bir generalin evinin önünde koruma görevi yapan iki asker tarafından ateş açıldı. Açılan ateş sonucu Mustafa Fidan adlı kişi öldü.

61) Mehmet Çatanak (30) 62) Halil Dölçek (30)
63) Salih Şahin (33) 64) Salih Esmertekin
65) İsmail Eroğlu (31)

20 Aralık günü saat 19.45 sıralarında Urfa'nın Akçakale-Ceylanpınar ilçeleri arasında bulunan Hasan Çavuş Sınır Karakolu yakınlarındaki mayınlı bölgeden Türkiye'ye girmek isteyen Arap asıllı Mehmet Çatanak, Halil Dölçek, Salih Şahin, Salih Esmertekin ve İsmail Eroğlu adlı 5 köylü, askerler tarafından açılan ateş sonucu öldürüldü. Olayın ardından yapılan resmi açıklamada, "5 kişinin PKK militanı olduğu ve askerler tarafından yapılan 'dur ihtarına' ateşle karşılık vermeleri üzerine çıkan çatışmada öldükleri" ileri sürüldü. Öte yandan, öldürülen köylülerin yakınlarının başvurusu üzerine İHD ve Mazlum-Der temsilcilerinden oluşan bir heyet, Akçakale'deki incelemelerinden sonra bir rapor hazırladı. 29 Aralık günü Mazlum-Der Urfa Şubesi'nde yapılan bir basın toplantısıyla kamuoyuna açıklanan raporda, öldürülen 5 kişinin kaçakçı olduğu belirtildi ve öldürülen kaçakçıların "PKK'li" diye lanse edilmesinin olası tepkilerin önüne geçmek amacı taşıdığı ve Olağanüstü Hal Bölgesi'nde sıkça başvuru alan bir yöntem olduğu vurgulandı; ancak sınırda kaçakçılarla asker arasında yıllardır çatışma yaşanmadığına dikkat çekildi. Raporda, köylülerin üzerinde 50 bin dolar bulunduğu, ancak köylülerin yakınlarına yalnızca 10 milyon lira verildiği belirtilerek, katliamın bu nedenle gerçekleştirilmiş olabileceği ve geride tanık bırakmamak

için köylülerin tamamının öldürülmüş olabileceği ileri sürüldü. Sınır bölgelerinde termal kameralar ve zırhlı araçlar olduğu hatırlatılan raporda, maktullerin sağ yakalanmalarının mümkün olduğu ancak bunun yapılmadığı belirtildi ve şu görüşlere yer verildi: "Maktullerin teslim olmak için ellerini havaya kaldırdıkları, kollarında dirsek ile el arasındaki kurşun deliklerinden anlaşılabilir. Hatta Mehmet Çatanak'ın sabaha doğru öldürüldüğü ve cenazenin teslim edildiği 21 Aralık saat 19.30 sıralarında halen kanamanın devam ettiği, cesedin sıcak olduğu, bunun da teslim olduklarını gösterdiği yakınları tarafından ifade edilmiştir." Rapor'da, cesetlerin kancalara takılıp sürüklendikleri, kol ve bacaklarında kırıklar olduğu, çıırılçıplak soyulup çuvala konularak sınır tabur komutanlığına götürüldüğü ve ambulansla hastaneye bu şekilde getirildikleri de yer aldı. Heyet üyelerinin Akçakale'de yetkililerle görüşmek için yaptıkları girişimler ise sonuçsuz kaldı. Bu arada, öldürülen Mehmet Çatanak'ın dayısı Halil Tütenk, konuya ilişkin yaptığı açıklamada, "Yeğenim Mehmet ve diğer dört arkadaşının kaçakçı olduğunu Akçakale Emniyeti de, askerler de biliyor. Çünkü daha önceleri de gelip Mehmet'in evde olup olmadığını, kaçakçılığa gidip gitmediğini soruyorlardı. Kaçakçıların silahı dahi patlamamış. Askerlerden ne yaralı ne de ölü var." dedi.

f) Yerleşim merkezlerine saldırılar sonucu ölenler

66) Mehmet Zerin 67) Adnan Zerin

Hakkari'nin Yüksekova ilçesine bağlı köylerin, Türkiye'nin Mart ayında Kuzey Irak'a düzenlediği operasyon sırasında savaş helikopterleri tarafından bombalandığı ileri sürüldü. 20 Mart günü gerçekleştirilen bombardıman sırasında Şeminnan köyünde Mehmet Zerin ile Adnan Zerin adlı iki çoban öldü. Ölen çobanların annesi Feride Zerin, çocuklarının cesetlerinin parçalandığını ve tanınmaz hale geldiğini anlattı ve şunları söyledi: "Sabah saat 09.00 sıralarıydı. Her zamanki gibi savaş uçakları devamlı gidip geliyordu. Savaş uçakları köyün üzerinde 1-2 uçuş yaptıktan sonra, gökten adeta kar yağar gibi bomba yağmaya başladı ve çocuklarımız hiçbir suçları yokken parçalanarak can verdiler."

68) Halime Turhan (45)

Siirt'in Erzurum ilçesine bağlı Üzümlü (Parez) köyüne 24 Mart günü saat 19.00 sıralarında askerler tarafından top ateşi açılması üzerine Halime Turhan adlı kadın öldü, Bedia Turhan (10) ve Hayat Turhan (9) adlı çocukları ile

Havva Özer adlı kadın yaralandı. Yaklaşık 2 saat süren top ateşinde Mehmet Şirin Kaya ve Halime Turhan adlı kişilerin evleri isabet aldı. Olaydan sonra ilçeye doğru yürüyüşe geçen köylüler, askerler tarafından durduruldu. Köye giriş ve çıkışlar da yasaklandı. HADEP Siirt İl Başkanı Veysel Turan, Halime Turhan'ın akrabası olduğunu ve bilgi almak amacıyla aradıkları Siirt Valisi'ne ulaşamadıklarını söyledi. Üzümlü köyü çevresine 25 Mart günü yeniden top ateşi açıldığı ileri sürüldü. Akşam saat 19.00 sıralarında başlayan top ateşinin yaklaşık 2 saat sürdüğü kaydedildi. Bu arada, Erüh İlçe Tabur Komutanlığından askerlerin 25 Mart günü köye giderek köylülerden korucu olmalarını istedikleri öğrenildi.

69) Halis Karataş (35) 70) Ali Karataş (20)

Iğdır'ın Suveren köyü yakınlarında operasyon düzenleyen özel tim görevlilerinin, 4 Nisan günü hayvan otlatan çobanlara ateş açması üzerine Halis Karataş ve Ali Karataş adlı çobanlar öldü, Hasan Karataş adlı çoban ise yaralandı. HADEP Iğdır İl Başkanı Mehmet Nuri Çiftçi, özel tim görevlilerinin çobanlara 10-15 metre mesafeden ateş açtığını, Hasan Karataş ile yara almadan kurtulan Eyüp Yeşilyurt adlı çobanların yakınlardaki askerlere sığınarak kurtulduğunu bildirdi. Çiftçi şunları söyledi: "Olay günü Halis Karataş, Ali Karataş, Hasan Karataş ve Eyüp Yeşilyurt adlı 4 çoban, koyunlarını otlatmak için Kijik mezarı yakınlarına gitmişler. Bu bölgeye herhangi bir yasak getirilmediğinden çobanlar rahatça koyunlarını götürürken, bölgeye gelen özel timler tarafından taranmışlar. Çok yakından (10-15 metre) tarandıklarından mermiler çobanların vücutlarını parçalamadan geçmiş. Ali üç kurşunla, Halis ise kafasına gelen tek kurşunla yaşamını yitirmiş. Ve özellikle öldürmek üzere ateş açmışlar." Aynı yerde Hasan Karataş ve Eyüp Yeşilyurt adlı iki çobanın daha bulunduğunu belirten Çiftçi, "Bu iki çobandan Hasan Çiftçi hafif yara alarak kurtulmuş, Eyüp Yeşilyurt ise yara almamış. Bu iki çoban koyunların bir tarafında, yaşamlarını yitiren iki çoban ise özel timlere yakın tarafta bulunuyorlar. Bu nedenle biraz daha uzakta kalan Hasan ve Eyüp, kaçarak, aynı saatlerde olay yeri yakınlarında operasyon yapan askerlere sığınarak kurtulmuşlar" dedi.

Olayın duyulması üzerine, Halfeli beldesinde oturan çobanların yakınları, cenazeleri almak için Iğdır Devlet Hastanesi önünde toplandı. Cenazeleri aldıktan sonra Iğdır'a 4 km kadar uzaklıktaki Halfeli'ye doğru sloganlar atarak yürüyüşe geçen topluluk, il çıkışında barikat kurarak yürüyüşü engellemek isteyen polislerle taşlı-

sopalı çatışmaya girdi. Kavga sırasında bazı kişilerin yaralandığı ve gözaltına alınan bazı kişilerin ise topluluğun müdahalesi ile serbest bırakıldığı öğrenildi. Cenazeler Halfeli'de toprağa verildi.

71) Meryem Demir (8)

Bingöl'ün Genç ilçesine bağlı Darıkajor mezarında çıkan çatışmada Yavuz Ökten, Seydoş Akın ve Temiz Yürek adlı korucular ile 1 PKK militanı öldü. Çatışmadan sonra mezraya 8 kilometre uzaklıktaki karakoldan bölgeye top ateşi açılması üzerine Meryem Demir adlı çocuk öldü. Meryem Demir'in amcası Sıtkı Demir, "23 Temmuz günü korucular ile PKK'liler arasında çatışma çıktı. 1,5 saat süren çatışmada 3 korucu ile 1 PKK'li öldü. Diğer korucular jandarmaya haber verdi. Ancak akşam olduğu için kimse gelmedi. Daha sonra mezarının çevresini rastgele top ateşine tuttular. Mezrada koyun otlatan ve koyunları eve getirmeye hazırlanan yeğenim Meryem, 7 koyunla birlikte hayatını kaybetti. Korucular ayrıca kendilerine yardım gönderilmediği için ölen 3 arkadaşlarının intikamını almak için, öldürdükleri PKK'liyi kurşun yağmuruna tuttular ve boğazına bir ip bağlayarak bir çukura gömdüler" dedi. Olayın ardından mezraya giriş ve çıkışlar askerler tarafından kontrol altına alındı, elektrik ve telefon hatları kesildi.

72) Esmâ (Azime) Demir (55)

Tunceli'nin Geyiksu beldesine bağlı Karşılar (Halvori) köyüne 30 Temmuz günü saat 22.30 sıralarında Geyiksuyu Tugay Komutanlığı tarafından açılan havan topu ateşi sonucu Esmâ (Azime) Demir adlı kadın öldü, Ali Rıza Boztaş (60), Hatice Boztaş, Nursel Boztaş, Duygu Boztaş (13), Şafak Çiçek (16), Ali Ağlar (18), Bülent Kemal Ağlar (17) ve Mustafa Dönmez adlı kişiler yaralandı. Köylüler, top ateşi sonucu köydeki evlerde hasar meydana geldiğini, 100 dolayında küçük ve büyükbaş hayvanın telef olduğunu söylediler.

Saldırı ile ilgili Tunceli Valiliği idarî, Cumhuriyet Savcılığı ise adli soruşturma başlattı. Savcılığın ifadelerine başvurduğu köylüler, havan mermilerinin Geyiksuyu Nahiyesindeki Tugaydan atıldığını ve Karşılar Karakoluna haber ulaştırmalarının hemen ardından, havan atışının durduğunu aktardılar. İl Valiliğinden yapılan açıklamada ise, köyde hasar tespiti yapılacağı ve yaralı köylülerin hastane masrafları ile köylülerin zararının devlet tarafından ödeneceği duyuruldu. Olayın ardından, aralarında köyün muhtarı Mustafa Ölmez'in de bulunduğu bir grup köylü, Tunceli Valisi Atıl Uzelgün ile görüştü. Görüşme sırasında

Uzelgün, “ateşin PKK’lilere açıldığını ve mermilerin yanlışlıkla köye düştüğünü” söyledi. Öte yandan, bölgede inceleme yapan Barış Partisi (BP) Genel Başkan Yardımcısı Şerif Felekoğlu, 2 Ağustos günü düzenlediği basın toplantısında, olaydan 15 gün önce köyün yakınlarına bir top mermisi düştüğünü, köy muhtarının da bir hafta kadar önce tarandığını belirtti. 30 Temmuz günü top atışının köyün kuzeyindeki tepenin arkasında bulunan Tugay Komutanlığından yapıldığını ifade eden Şerif Felekoğlu, önce köyün çevresine “hedef saptamak” amacıyla 7 top mermisi atıldığını, 8. merminin de köylülerin akşamları toplanıp sohbet ettikleri meydana düştüğünü anlattı. Köyün daha önce çığ felaketi geçirdiğini, bu nedenle yeni yapılan evlerin sığınaklı olmasının can kaybını azalttığını kaydeden Felekoğlu, Sığınağa inmeye fırsat bulamayan Azime Demir adlı kadının öldüğünü söyledi.

73) Hüseyin Yıldız (70) 74) Fatma Yıldız

7 Ekim günü Elazığ’ın Maden ilçesi yakınlarındaki bir eve Maden Jandarma Karakolunda görevli askerlerin top ateşi açmaları sonucu Hüseyin Yıldız ve eşi Fatma Yıldız öldü. Yıldız çiftinin isabet alan evin duvarının altında kalarak öldüğü bildirildi. Evde inceleme yaptığını belirten Maden Belediye Başkanı Nazan Günel, olayı doğruladı ancak, “bir hata sonucu” meydana geldiğini söyledi.

g) Rasgele ya da hedef gözeterek açılan ateş sonucu ölenler

75) Adile Ürek

3 Mart günü Şırnak’ın Uludere ilçesine bağlı Küçükçayır köyünde, Hakim Ürek adlı korucu, korucu olmasına karşı çıkan amcasının eşi Adile Ürek’i öldürdü, amcası Casim Ürek’i de yaraladı.

76) Musa Adsız (12) 77) Musa Adsız (13)

5 Mart günü saat 19.30 sıralarında Urfa’nın Akçakale ilçesine bağlı Arıcan köyünde Musa Adsız (12) ve Musa Adsız (13) adlı iki çocuk öldürüldü. Çocuklara devriye gezen askerlerin ateş açtığı öne sürüldü. Köye 100 metre kadar uzaklıktaki köprü üzerinde oyun oynarken öldürüldükleri bildirilen çocukların akrabası Hüseyin Adsız, “Çocuklar köprü üzerinde oyun oynarken devriye gezen bir araç ve ardından da 3 panzer geliyor. Çocuklar da korkarak köye doğru kaçıyor. Devriye aracından, yaklaşık 40 metre mesafeden ateş açılıyor. Devriye aracında çok daha uzak mesafeleri aydınlatacak projektörler var. Taradıkları kişilerin çocuk olduğunu görmemelerine imkân yok.” dedi. Olaydan sonra “teslim

ol” çağrısı yapıldığını öne süren Hüseyin Adsız, “Olay üzerine köyün tamamı bölgeye koştu. Ama askerler saat 22.30’a kadar kimseyi çocukların yanına yaklaştırmadı. Bizi de taramakla tehdit ettiler. Savcı gelip rapor tuttuktan sonra cenazeler kaldırıldı. İfade vermemeleri için çocukların ölmesini beklediler” diye konuştu.

78) Nesih Çelik (19)

Nesih Çelik adlı genç, 10 Mart günü İstanbul Yenibosna Fevzi Çakmak Mahallesi’nde bir tramvay durağında başından tek kurşunla vurulmuş halde ölü olarak bulundu. Nesih Çelik’in, bir aracın içinden Siyasi Şubede görevli bomba imha uzmanı Ümit Pişkin adlı polis tarafından açılan ateş sonucu öldüğü anlaşıldı. Ümit Pişkin, 15 Mart günü çıkarıldığı Bakırköy 1. Sulh Ceza Mahkemesinde, olayın kavga esnasında meydana geldiğini iddia etti. Ancak görgü tanıkları, Pişkin’in Çelik’e yakın mesafeden hedef alarak ateş açtığını söylediler. Mahkeme heyeti, Pişkin’i ve görgü tanıklarını dinledikten sonra Ümit Pişkin’in tutuklanmasına karar verdi. Tutuklanan Ümit Pişkin, Metris Cezaevine gönderildi. Bu arada, Adli Tıp Kurumu tarafından yapılan otopside, Çelik’in yakın mesafeden ateş açılarak öldüğü belirlendi.

79) Nuri Kaplan

Erzurum’un Karayazı ilçesine bağlı Göksu beldesi Koçan köyünde, askerler tarafından Nuri Kaplan adlı köylüye ateş açıldı. 21 Mart günü meydana gelen olayda Nuri Kaplan’ın hastaneye kaldırılırken öldüğü ve olay üzerine bir askerın gözaltına alındığı öğrenildi. Olay, Nuri Kaplan’ın Jandarma Karakolundaki köpeklerle, köydeki köpeklerin boğuşmasına engel olmak istemesi üzerine meydana geldi.

80) Feridun Sözen

81)

11 Nisan günü odun toplamak üzere Osmaniye’nin Dereobası köyü yakınlarındaki ormana giden Feridun Sözen ve Kadir adlı iki kişiye jandarmalar tarafından açılan ateş sonucu Feridun Sözen öldü. Kadir adlı kişi, olaydan sonra gözaltına alındı. Jandarma yetkilileri, Feridun Sözen’in “çatışma sırasında öldüğünü” ileri sürdüler. Bu arada, aynı gün bir başka kişinin daha öldürüldüğü ileri sürüldü. Feridun Sözen’in mezarını ziyaret eden akrabaları Medine Yavuztürk ve Hüseyin Yavuztürk, Sözen’in mezarının yanında bulunan ve kötü durumdaki bir mezara çiçek ekip mezarı suladıkları için polis tarafından gözaltına alındı. Olaya ilişkin bir açıklama yapan Feridun Sözen’in babası Esat Sözen, gözaltına alınan akrabalarına polis, “Siz o mezara çiçek ekip su döktünüz. Siz onu tanıyor musunuz?”

şeklinde sorular sorduğunu söyledi. Sözen, bu mezarın oğlu ile aynı gün öldürülen ve kimliği belirlenemeyen gencin mezarı olduğunu, polislerin de kimin sahip çıkacağını anlamak için mezar başında sürekli nöbet tuttuklarını ifade etti.

82) Hacı ...

İstanbul Beyoğlu'nda 24 Nisan günü Hacı (soyadı belirlenemedi) adlı bir kişi polis tarafından öldürüldü. Gözaltına alınan 4 arkadaşlarının serbest bırakılmasını istemek için Beyoğlu Emniyet Amirliğine giden yaklaşık 20 kişilik bir grupla polisler arasında tartışma çıktı. Yol üzerinde polislerle karşılaşan grup, arkadaşlarının suçsuz olduğunu ve serbest bırakılmasını istedi. Grup ile polisler arasında Demirbaş Sokak üzerinde çıkan tartışmanın büyümesi üzerine, "esmer, uzun boylu olduğu" belirtilen resmi üniformalı bir polis silahını çekerek gruba doğru ateş açtı. Polisin açtığı ateş sonucu, Batman nüfusuna kayıtlı Hacı adlı kişi karnına isabet eden kurşunla hayatını kaybetti. Olayda 3 kişi de polis tarafından gözaltına alındı.

83) Kamil Ertuğrul Örsçekiç (27)

İstanbul Aksaray'da Kamil Ertuğrul Örsçekiç adlı kişi 23 Haziran günü polisler tarafından vurularak öldürüldü. Metro istasyonu çıkışında meydana gelen olayda, Kamil Ertuğrul Örsçekiç'in arkadan yanaştığı Murat Kılıçoğlu adlı polis memurunun silahını almaya çalışması üzerine boğuşma çıktığı bildirildi. Örsçekiç, bu sırada çevrede bulunan polisler tarafından açılan ateş sonucu beş kalbine, ikisi kollarına isabet eden 7 kurşunla vurularak öldü. Olay yerinde yapılan incelemede 18 adet boş kovan bulundu.

84) Ahmet Argiş (22)

Batman'ın Sason ilçesi yakınlarında 7 Temmuz günü çıkan çatışmada Abdi Aylanç (39) ve Arif Aylanç adlı korucular öldü, 3 korucu yaralandı. Çatışmadan sonra yakındaki iki köye baskın düzenleyen korucular, Hewre köyünde Ahmet Argiş adlı kişiyi öldürdüler, Tira köyünde de Hüseyin Bayındır (13) adlı çocuğu yaraladılar. Ahmet Argiş'in ölümüyle ilgili Sason Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan defin ruhsatında Argiş'in "çatışma sırasında öldüğü" iddia edildi. Bunun üzerine Ahmet Argiş'in babası Yusuf Argiş, Sason Cumhuriyet Savcılığına gönderdiği suç durusunda olayı ayrıntılarıyla anlattı. Yusuf Argiş, dilekçesinde, Karamaşe mevkiinde sabah saatlerinde çıkan çatışmanın sona ermesinden sonra korucu ve Sason Jandarma Komutanlığına bağlı jandarma birliklerinin, köylerine baskın düzenlediğini ve tüm köylüleri köy meydanına topladıklarını belirterek,

kimliklerine el konulduğunu ve yaklaşık iki saat boyunca köy meydanında tutulduklarını ifade etti ve şunları söyledi: "Evler, hayvan ağılları ve bahçeler arandı. Yasadışı bir şey bulunamadı. Ardından evim ateşe verildi. Saat 13.00 sıralarında ismini sonradan öğrendiğim geçici köy korucusu Ali Aylanç ve ismini bilmediğim başka bir korucu 'Komutan kimliklerinizi size teslim edecek. Komutanın yanına gidin' dedi. Bunun üzerine köy muhtarı Amo Ardiç, Nurettin Demir, İrfan Ardiç, oğlum Ahmet Argiş ve ben komutanın yanına ilerlerken ateş açıldı. Ahmet arkamda yürüyordu. Bizlere yönelik ateş açıldığını fark ettik. Bu sırada duyunca geri dönüp baktığımda sanık Ali Aylanç'ın oğlum Ahmet'e uzun namlulu silahı ile ateş ettiğini gördüm." Yanında bulunan diğer korucunun da silahını Ahmet'e doğrulttuğunu belirten Argiş, "Ancak ateş ettiğini görmedim. Ali Aylanç ve diğer korucu hepimizi taramaya kalkıştı. Ancak o sırada jandarmalar yakalayarak bizden uzaklaştırdı. Oğlum olay yerinde can verdi" dedi. Yusuf Argiş, "Çatışmanın yaşandığı yer, köyden bir kaç kilometre uzaktadır. Çatışma sabah saat 08.00'de çıktı, oğlum ise saat 13.00'te öldürüldü. Oğlumun katili koruculardır" dedi. Olayda yaralanan Hüseyin Bayındır'ın babası Mirza Bayındır da korucular hakkında suç duyurusunda bulundu. Bayındır suç duyurusunda, "çocuğuna hedef gözeterek ateş açan" korucuların yargılanmalarını istedi. Bu arada Hewre köyü, olaydan yaklaşık iki hafta sonra boşaltıldı.

85) Turgay Metin (12) 86) Cihat Metin (14)

Ordu'nun Mesudiye ilçesine bağlı Güzelce köyü yakınlarında hayvan otlatan Turgay Metin ve Cihat Metin adlı çocuklar askerler tarafından öldürüldü. Yetkililer, 23 Ağustos günü saat 21.30 sıralarında meydana gelen olayda kasıt bulunmadığını, askerlerin çocukları "militan sandıkları için kurşunladıklarını" ileri sürdüler. Ordu Vali Yardımcısı Ömer Bıçkıcıoğlu, olayın ardından yaptığı açıklamada, 23 Ağustos günü aldıkları bir ihbar sonucu operasyona çıkan özel timlerin, ihbarın asılsız çıkması nedeniyle geri dönerlerken, karşılaştıkları iki çobana ateş açtıklarını ve ölenlerin daha sonra Güzelce köyünde çobanlık yapan iki çocuk olduğunun anlaşıldığını söyledi. Olay, gece geç saatlere kadar süren gösterilerle protesto edildi. Çocukların öldürülmesi nedeniyle İbrahim Kaya ve Mustafa Çavdar adlı özel tim görevlileri, "dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu adam öldürmek" suçundan tutuklandı.

87) Utku Topçuoğlu

İzmir'de 7 Eylül günü bir muayenehaneyi soymaya çalışan Tahir Şancı ile olay yerinden geçen Utku Topçuoğlu ile Nazmi Nalcı, polis tarafından açılan ateş

sonucu yaralandı. Utku Topçuoğlu, kaldırıldığı hastanede öldü. Olay şöyle gelişti: Fevzipaşa Bulvarı'nda dış hekimi Banu Birsin'in muayene-hanesinde tabancayla tehdit ederek boynundaki altın zincir ile çekmecedeki 20 milyon lirasını alıp kaçtığı belirtilen Tahir Şancı, Hatuniye Parkı çevresinde polis tarafından kısırıldı. Polis yetkilileri, sivil polis ekibinin "dur ihtiarına" uymayan Tahir Şancı'nın ayaklarına açılan ateş sonucu vurularak yakalandığını açıkladılar. Açılan ateş sonucu, yoldan geçen Utku Topçuoğlu adlı kişi göğsünden ağır yaralandı. Utku Topçuoğlu, kaldırıldığı hastanede öldü. Olayda Nazmi Nalcı adlı bir kişi de karından yaralandı.

88) Cumali Ata (27)

89) İbrahim Ata (20)

Malatya'nın Doğanşehir ilçesine bağlı Kadılı köyünde Cumali Ata ve İbrahim Ata adlı iki kardeş, tartışmaya girdikleri Ali Yıldırım adlı korucu tarafından öldürüldü. 11 Eylül günü gerçekleşen ve nedeni öğrenilemeyen saldırıda Hasan Ata adlı kişi de yaralandı.

90) Servet Hant

16 Eylül günü Bingöl kent merkezinde Servet Hant adlı kişinin, bir polis tarafından kasten arabayla ezilerek öldürüldüğü ileri sürüldü. Servet Hant'ın arkadaşı Özgür Tunç, olaydan bir saat kadar önce Servet Hant'ın adını bilmedikleri bir polisle kavga ettiğini söyledi. Polisin "Niye bana bakıyorsunuz?" demesiyle başlayan tartışma, yumruklu kavgaya dönüştü. Çevredekilerin kavgayı ayırması sonrasında 1.70 boylarında, 30 yaşlarında, hilal bıyıklı sivil polis, "Bunu yanınıza bırakmayacağım" şeklinde gençleri tehdit etti ve daha sonra kavga yerindeki gençlerin adlarını öğrenmeye çalıştı. Kavga sonrası bir düğüne katıldıklarını ifade eden Özgür Tunç, şunları söyledi: "Servet, Halk Eğitim Merkezinin önünde otururken aniden koşmaya başladı. Ben de arkasından koştum. Daha sonra benim önümden biri daha Servet'in peşinden koşmaya başladı. Servet gözden kayboldu. Aradan ne kadar zaman geçtiğini bilmiyorum. Parkın çıkışındaki yola geldiğimde, önümden Servet'i takip eden kişiye, 'Sen niye Servet'i takip ediyorsun?' dediğimde, polis olduğunu söyledi. Daha sonra Şehit Erkal Polis Karakolunda görevli Alper adlı komiser resmî bir arabayla gelerek sivil polisi götürdü." Özgür Tunç, eve döndüğünde Servet Hant'ın araba çarpması sonucu öldüğünü öğrendiğini kaydetti. Olayın gerçekleştiği Kültür Park'ın karşısındaki bir evde oturan bir kişi de, "06 SC" plakalı kırmızı renkli bir arabanın Servet Hant'a çarptığını gördüğünü bildirdi. Kimliğini açıklamayan tanık, olayı önce trafik kazası sandığını, ancak çarpmadan hemen sonra arabanın geri gelerek Servet Hant'ın üzerinden bir kez daha geçtiğini

vurguladı. Özgür Tunç'un da, olaydan sonra 4 kez karakola götürüldüğü öğrenildi.

91) Ali Kılıç

Dişyarbakır'ın Dicle ilçesine bağlı İbikan köyünde Ali Kılıç adlı köylü, 29 Ekim günü 12.00 sıralarında köye dönüşte korucubaşı Hüseyin Eldemir ile Nurettin Tuncer, Zülfü Yıldırım, Zülfü Tuncay, Reşit Tuncay ile Sefer Kılıç, Mehmet Kılıç ve Abdullah Kılıç adlı korucular tarafından pusuya düşürüldü. Açılan ateş sonucu yaşamını yitiren Kılıç'ın, uzun süre dayatılan koruculuk baskısı nedeniyle daha önce Elazığ'a göç ettiği, olaydan iki hafta önce işsizlik ve yoksulluk nedeniyle tekrar kendi köyüne döndüğü ileri sürüldü. Köylüler, olaydan sonra gelen askerlere saldırıyı gerçekleştiren korucuların adlarını verdikleri halde sadece, Askeri Aydemir adlı korucu yakınının gözaltına alındığını bildirdiler.

92) Salih Gül (65)

Tunceli'nin Mazgirt ilçesinde Salih Gül adlı köylü, üzerine sürülen panzerden kaçamayarak hayatını kaybetti. Olay şöyle gelişti: Tunceli'nin Mazgirt ilçesi Değirmendere köyünden Örs köyünde bulunan değirmene 3 Kasım günü buğday öğütmek için giden Salih Gül ile 11 köylü, değirmene varmadan Elmalı Jandarma Karakolu tarafında buğdaylarına el konularak geri çevrildi. Köylülerine gitmek üzere geri dönen köylüler, Peri köprüsü yakınlarında önlerine çıkan askeri panzerin hızla üzerlerine geldiğini görünce, kendilerini yolun dışına attılar. Ancak Salih Gül, büyük bir hızla gelen panzerden kurtulamayarak, yaşamını yitirdi. Salih Gül'ün cenazesi Değirmendere köyünde toprağa verildi.

93) ... Özdemir (17)

10 Kasım günü Urfa'nın Ceylanpınar ilçesine bağlı Düzova ve Dalyan köyleri arasındaki bölgede, 17 yaşında olduğu belirtilen Özdemir soyadlı bir çoban, korucular tarafından öldürüldü. Özdemir'in öldürülmesi nedeniyle Yusuf Akgül adlı korucu tutuklandı.

94) Bilal Alanca (5)

Mardin'in Nusaybin ilçesi Kışla mahallesinde, Bilal Alanca adlı çocuk 10 Kasım günü Ahmet Gezer adlı polis memuru tarafından silahla vuruldu. Bilal Alanca, kaldırıldığı hastanede öldü. Ahmet Gezer'in "kuduz bir köpeğe ateş ettiği, bu sırada önüne çıkan Bilal Alanca'yı yanlışlıkla öldürdüğü" ileri sürüldü.

95) Ali Savul (16)

5 Aralık günü Balıkesir'in Edremit ilçesinde bir kişiyi öldüren, bir kişiyi de yaralayan Adnan Kalbiferah adlı

kişiyi kovalayan Ali Zehir adlı polisin açtığı ateş sonucu, olayla ilgisi bulunmayan Ali Savul adlı çocuk öldü, Halit Arıcı ise yaralandı. Polis yetkilileri, "Ali Zehir'in kovalamaca sırasında yere düştüğünü, bu nedenle silahının yanlışlıkla ateş aldığını" ileri sürdüler.

96) Ercan Vural 97) Mehmet Sıddık Vural

98) Salih Vural

Urfa'nın Viranşehir ilçesine bağlı Kunkütük köyü ile Mardin'in Derik ilçesine bağlı Akçay (Siyamed) köyünde yaşayanlar arasında 1992 yılına dayanan anlaşmazlık,¹⁵ 2 Ağustos günü çatışmaya dönüştü. İki köy arasındaki merada çıkan çatışmada, İsmail Ötünç ve Hacı Ali Ötünç adlı korucular öldü. Çatışmadan sonra Akçay köyünde 8 kişi gözaltına alınarak Derik Merkez Jandarma Komutanlığına götürüldü. 4 Ağustos günü Jandarma Karakolu ile yanyana bulunan Adliyeye çıkarılmak için karakol kapısında bekleyen 8 kişiye saat 09.30 sıralarında Muzaffer Tan adlı korucu tarafından ateş açıldı. Saldırıda Ercan Vural, Mehmet Sıddık Vural ve Salih Vural adlı korucular öldü, Hüseyin Vural ve Mehmet Vural adlı korucular yaralandı. Muzaffer Tan gözaltına alındı. Yaralılardan Hüseyin Vural, gözaltında iken askerlerin kendilerine işkence yaptığını söyledi ve karakolun bahçesinde meydana gelen olaydan Derik Jandarma Merkez Komutanı Binbaşı Yılmaz Peker'i sorumlu tuttu. Vural, "Bizi Derik Merkez Jandarma Komutanlığına götüreceklerini söylediler. O anda yanımızda bulunan Yasin ve Ahmet adlı subaylara 'Sefalı korucular bizi öldürecekler, başımıza bir şey gelirse sorumlusu sizlersiniz' dedim. Subaylar da, 'kesinlikle önlem alacağız. Size hiçbir şey yapamazlar' dedi" şeklinde konuştu. Daha sonra konvoy eşliğinde Derik'e götürüldüklerini belirten Vural, karakol komutanının korucularla işbirliği yaptığını belirtti. Vural, "Bu işin içinde kesinlikle binbaşı Yılmaz Peker'in parmağı var. Çünkü karakolun içinde ve o kadar askerlin gözü önünde hiçbir engelle karşılaşmadan, gelip de adam öldürmek hiç kimsenin harcı değil. Ben binbaşidan şüpheleniyorum. Onun koruculardan rüşvet alarak bizi öldürtmek istediğinden eminim" diye konuştu. Bu arada,

6 haneden oluşan Akçay köyünde yaşayan Vural ailesi, 6 Ağustos günü "can güvenlikleri olmadığı için" köyden göç etti. Göç etmekten başka çarelerinin kalmadığını belirten Mehmet Vural, bölgede korucu olmayan köylerden biri olduklarını, bu yüzden baskılara maruz kaldıklarını söyledi. Vural, "Devletin jandarmasının merkezinde korucuların saldırısına uğradık. 3 yeğenim katledildi. Ben ve oğlum Hüseyin ise yaralandık. Bizi kendi merkezinde korumayan devlet, köyümüzde hiç koruyamazdı. Bu nedenle Mazıdağı ilçesine bağlı Koleçiya Köyü'ne göç ettik" dedi.

h) Yaralananlar

1997 yılında güvenlik görevlilerinin çeşitli nedenlerle göstericilere, insanlara, evlere, araçlara rastgele ateş açmaları ya da yaptıkları baskınlar sırasında, ölümünden kurtulan ancak yaralanan, kimi zaman sakat kalan insanlar oldu.

İstanbul Pendik'de Şehit Fehim Çakır Karakolunda görevli polisler, 1 Ocak günü "şüpheli" olduğu gerekçesiyle bir kamyoneti durdurmak istedi. Sadık Otar'ın yönetimindeki kamyonetin durmaması üzerine polisler tarafından ateş açıldı. Açılan ateş sonucu polis memuru Ramazan Orçan ile araçtan inerek kaçmaya çalışan sürücü Sadık Otar ayağından yaralandı.

Diyarbakır'da 3 Ocak günü 7. Kolordu Komutanlığı çöplüğünde arkadaşlarıyla oynayan Mahir Suna (12) adlı çocuk nöbetçi askerın ateş açması üzerine bacağından yaralandı.

İstanbul'un Fatih semtindeki bir kahvehaneye 21 Ocak günü saat 05.00 sıralarında bomba atıldı. Patlamada Rıdvan Uçar adlı kişi yaralandı. Daha sonra bölgede operasyon düzenleyen polisler "şüpheli görüldüğü ve dur ihtiarına uymadığı" gerekçesiyle Ali Erdem adlı kişiyi silahla vurarak gözaltına aldı.

25 Ocak gecesi Ankara'da bir marketi soymaya çalıştıkları öne sürülen kişilerden Cevdet Karataş (18) polis tarafından vurularak yakalandı. Olayda, H.E. (17) adlı kişinin de gözaltına alındığı öğrenildi.

11 Şubat günü, Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı Çaldüzü (Melha) köyünde Mecit Dayan, Faris Akgül, Takyettin Öztoprak adlı korucular ve Siirt Bayındırlık İl Müdürlüğü'nde görevli Tahir Dayan'ın köylülerin üzerine ateş açması üzerine Cemalettin Büyükkale ve Hasan Büyükkale adlı kişiler yaralandı.

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde 23 Şubat günü polisler "dur ihtiarı"na uymadığı gerekçesiyle Murat Elhakan

¹⁵ Kunkütük köyünde oturan Sefa aşiretine mensup korucular, 1992 yılında komşu köyleri olan Akçay köyüne baskın düzenleyerek Milkiye Vural adlı kızı kaçırmıştı. Aynı yıl Vural'ın çoban olan kardeşi Nuri Vural köy yakınlarında kaçırıldıktan sonra ölü olarak bulunmuş. Vural'ın yakınları olaydan korucu olan Sefa aşiretini sorumlu tutmuştu. Korucu olan Sefa aşiretinin baskısı nedeniyle Akçay köylüleri de korucu olarak silah aldı.

(21) adlı kişiye ateş açtı. Diyarbakır Devlet Hastanesine kaldırılan Murat Elhakan, hastanede yatağa zincirlendi.

İstanbul Atatürk Havalimanı Koruma Şube Müdür-lüğü'nde görevli Komiser Yardımcısı Mustafa Cebeci, 1 Mart akşamı tartıştığı polis eşi Şenay Cebeci'yi tabancasıyla omzundan yaraladı. Mustafa Cebeci, sol omuzundan yaralandığı eşini daha sonra İstanbul Tıp Fakültesi Hastanesi'ne kaldırdı.

Hatay'ın Samandağ ilçesinde bir polis ve astsubay kardeşinin motosikletli bir kişiye ateş açması üzerine halk, Kaymakamlık binası önünde toplanarak, polisin tutumunu protesto etti. Olay şöyle gelişti: polis Bünyamin Erdoğan ve ağabeyi Astsubay Nuri Erdoğan, Hatay'ın Samandağ ilçesi PTT caddesinde 19 Mart günü akşam saatlerinde motosikletiyle giden Edip Sağ'ı durdurmak istedi. Sağ'ın kendisine yönelik müdahaleye tepki göstermesi üzerine Erdoğan silahını çekerek, ateş etmeye başladı. Bu sırada çevrede bulunan halk da Astsubay Nuri Erdoğan'ı etkisiz hale getirmeye çalıştı. Astsubay Erdoğan'ın çevreye rastgele ateş etmesi üzerine, halkın tepkisi arttı. Polis Bünyamin ve Astsubay Erdoğan ile halk arasındaki kısa süreli çatışmada, Nurettin Hoca isimli kişi Nuri Erdoğan'ın tabanca kabzasıyla başından, polis Bünyamin Erdoğan da çeşitli yerlerinden yaralandı. Olaydan sonra halk Samandağ Kaymakamlığı önünde toplanarak, polis ve astsubay kardeşini protesto eden bir gösteri yaptılar. Halkın polis terörüne karşı tepkili olduğu gözlenirken, ilçe Kaymakamı Raif Özener halkı yatıştırmaya çalıştı. Gösterilerine devam eden halk, bir süre sonra kendiliğinden dağıldı.

Mardin'in Kızıltepe ilçesi yakınlarında Muhittin Uçar adlı köylü 2 Nisan günü askerlerin açtığı havan ateşi sonucu yaralandı.

Kurtuluş gazetesi muhabirlerinden Ali İhsan Kılıç, 22 Nisan günü İstanbul Gazi mahallesinde polis tarafından silahla vurulduktan sonra gözaltına alındı. Gece saat 21.00 sıralarında polis tarafından durdurulan Ali İhsan Kılıç'ın polislere direnmesi nedeniyle bacağından vurulduğu ve hastaneye kaldırılmadan Siyasi Şubeye götürüldüğü öğrenildi. Kılıç'la birlikte adları öğrenilemeyen 2 kişi daha gözaltına alındı.

Haydar Kaya adlı köylünün, 14 Mayıs gecesi saat 21.00 sıralarında Tunceli'nin Geyiksuyu nahiyesindeki evinin yakınlarında güvenlik görevlileri tarafından açılan ateş sonucu yaralandığı ileri sürüldü. Yakınları tarafından önce Tunceli Devlet Hastanesine kaldırılan Haydar Kaya, doktor yetersizliğinden dolayı Elazığ Devlet Hastanesine gönderildi.

İstanbul Üniversitesinde 22 Mayıs günü MHP yanlısı öğrencilerin sol görüşlü öğrencilere saldırması üzerine başlayan taşlı-sopalı çatışma sırasında polis öğrencilere ateş açtı. Olayda 10'u öğrenci olmak üzere 14 kişi yaralandı. Hukuk Fakültesinde 5 Aralık 1996 tarihinde 3 sol görüşlü öğrencinin silahla yaralanması olayı nedeniyle yargılanan sağ görüşlü öğrencilerin duruşmasından çıkan bir grup, İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsüne gitti. Sağ görüşlüler Hukuk Fakültesi önünde bildiri dağıtan sol görüşlü öğrencilere taş ve sopalarla saldırdı. Kavga daha sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi önünde devam etti. Bu sırada kavgaya müdahale eden polisin öğrencilere ateş açması üzerine Volkan Bozuoğlu (Devrimci Gençlik gazetesi Yazı İşleri Müdürü) ve Bülent Tegün adlı sol görüşlü öğrenciler ayaklarından yaralandı. Çatışmada ayrıca 4'ü bıçakla olmak üzere 8 öğrenci yaralandı. Kavga sırasında Sami Yıldırım adlı polis ile Kanal E adlı özel televizyon kanalının kameramanı Deniz Dursun atılan taşlarla, kapatılan Demokrasi gazetesinin muhabiri Cengiz Çınar da bir polis aracının çarpması sonucunda yaralandı. Radikal gazetesi muhabiri Şebnem Aksoy ile bazı gazeteciler de polis tarafından dövüldüler. 50 kadar öğrenci gözaltına alındı.

8 Ağustos günü Hakkari'de askeri binalar ile il merkezi yakınlarındaki radyolink istasyonuna PKK militanları tarafından düzenlenen baskında 3 korucunun ölmesinin ardından, güvenlik görevlileri kentte restgele ateş açtı. Açılan ateş sonucu Delila Mavigöz (15) adlı çocuk yaralandı.

İstanbul'un Ümraniye ilçesi Dudullu mahallesinde 10 Ağustos günü 2 kişiyi takip eden bir polisin ateş açması üzerine, Erdoğan Aslan (32) adlı gazete satıcısı ile kovalanan kişilerden biri yaralandı. Hırsızlık yaptıkları ileri sürülen iki kişinin kaçarken pazar yerine girdikleri, bu sırada polisin söz konusu iki kişiye ateş ettiği öğrenildi. Ateş sonucunda Erdoğan Aslan sırtından yaralandı. Bir görgü tanığı da, polisin kovaladığı kişilerden birini yakaladıktan sonra kasıtlı olarak ayağına ateş ettiğini öne sürdü.

Bitlis'in Sarıkonak beldesine bağlı Yeşilsırt köyüne 20 Ağustos günü, Narlıdere ve Karıncaköy karakollarından top ateşi açılması üzerine Şirin Aydın (81) adlı kişi yaralandı.

Adana'nın Ceyhan ilçesinde Mehmet Dizdaş adlı kişi, Nuri Kartal adlı polis tarafından silahla yaralandı. Mehmet Dizdaş, 30 Ağustos günü saat 22.00 sıralarında Gaziosmanpaşa mahallesinde 3 arkadaşıyla birlikte sokakta bira içerken yanlarına gelen sivil giyimli Nuri

Kartal adlı polis in ve yanındaki iki kişinin kendilerine "Burada bira içmenin yasak olduğunu bilmiyor musunuz?" dediğini anlattı. Daha sonra başlayan tartışmada Nuri Kartal'ın silahını çektiğini belirten Mehmet Dizdaş, en yakında kendisi olduğu için Nuri Kartal'ın bileğini yakaladığını ve bu sırada silahın ateş alması sonucu yaralandığını söyledi. Mehmet Dizdaş, "Polis de korkudan kaçmaya başladı. Arkadaşlarım polisi 20-30 metre ileride yakaladılar. Daha sonra 250 metre ilerideki Gaziosmanpaşa Karakolundan ekip geldi ve arkadaşlarımla birlikte polisi alarak gittiler. Beni de Ceyhan Devlet Hastanesine kaldırdılar" dedi. Mehmet Dizdaş, taburcu edildikten sonra 8 Eylül günü gözaltına alındığını ve ifadesini değiştirmesi için tehdit edildiğini vurguladı. Bir süre sonra "yanlışlık olmuş" denilerek serbest bırakıldığını kaydeden Mehmet Dizdaş, İHD'ye başvurdu. Olay sırasında Mehmet Dizdaş'ın yanında bulunan Mevlüt Mehmet Pekdemir, Süleyman Tete ve soyadı öğrenilemeyen Muzaffer adlı arkadaşlarının da ifadelerini değiştirmeleri için tehdit edildikleri bildirildi.

Bingöl'e bağlı Gökçekanat köyü yakınlarındaki Gülalın bölgesinde 6 Eylül günü çıkan çatışmada Murat Azizoğlu adlı astsubay ve Erkan Kaya adlı er öldü. Çatışmanın ardından köy çevresindeki çobanları gözaltına alan askerler, Türkan Çakanbay adlı kadını da ayağından yaraladı.

12 Eylül günü Diyarbakır'ın Lice ilçesi yakınlarında Engul Jandarma Karakolundan yapılan top atışı sonucu Ramazan Bozarslan (13) adlı çocuk yaralandı. Çobanlık yapan Ramazan Bozarslan, sürüsüyle birlikte Lice'ye bağlı Yaprakköy'e dönmekteydi.

Bingöl'ün Genç ilçesi yakınlarında Kamil Karaban (14) adlı çoban, 14 Eylül günü askerlerin açtığı top ateşi sonucu yaralandı. Olaydan sonra, Kamil Karaban'ın Genç ilçe merkezinde bulunan evine askerlerce baskın düzenlendi. Askerler, "çocuklarına sahip çıkmadıkları" gerekçesiyle Kamil Karaban'ın babası Hüseyin Karaban ile annesi Semiha Karaban'ı gözaltına aldı.

Karlıova Jandarma Karakolunda görevli askerler Bingöl'ün Karlıova ilçesine bağlı Karkapazarı köyüne roket ateşi açtı. Olayda ölen ya da yaralanan olmadı, ancak açılan ateş sonucu köydeki ot yığınları yandı. Karkapazarı köyü muhtarı Ekrem Sürmeli 17 Eylül günü Karlıova Jandarma Karakol Komutanı Ahmet Dilekçi ile görüştü. Görüşmede Ahmet Dilekçi'nin yangına, açılan ateşin yol açtığını kabul ettiği öğrenildi. Her hafta köye baskın yapıldığını belirten köylüler, bu baskınlarda köylülere hakaret edildiğini, dayak atıldığını, aramalar

sırasında evlerin tahrip edildiğini söylediler. Ayrıca baskınlarda askerlerin evlerde bulunan yiyecekler için "bunları kime götürüyorsunuz? Bu yiyecekler sizin için fazladır" dediklerini belirttiler. Bu arada, Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı Bere köyünde korucu olmayan köylülere ait bağ ve bahçeler korucular tarafından yakıldı. 11 Eylül günü gerçekleşen olayda yakılan yerlerin Ahmet Bitkay, Mehmet Bitkay ve İshak Bitkay'a ait olduğu öğrenildi. İshak Bitkay bağ ve bahçelerinin Bere köyü korucubaşı Nurettin Uyanık tarafından ateşe verildiğini belirterek, suç duyurusunda bulunacaklarını söyledi.

Hakkari Jandarma Alay Komutanlığı çevresindeki mevzilere 25 Eylül akşamı saat 22.30 sıralarında PKK militanları tarafından saldırı düzenlendi. Saldırının ardından il merkezinin çevresindeki kırsal alanda güvenlik görevlileri tarafından ateş açıldı. Ateş sonucu Merzan ve Kıran mahallelerinde 10'u aşkın ev isabet aldı. Camları kırılan ve duvarları tahrip olan evlerde ölen ya da yaralanan olmadı.

Diyarbakır'ın Hani ilçesinin Dereli mahallesi, 26 Eylül günü saat 20.00 sıralarında askerler ve polisler tarafından tarandı. Hani Emniyet Müdürlüğüne ait 3 panzer ve 2 sivil plakalı araç ile Hani Tabur Komutanlığına ait 2 panzer ve 5 askeri araçla gelen asker ve polisler Dereli mahallesindeki evleri rasgele taradılar. Saldırı sırasında bir duvarın arkasına sığınarak kurtulan Bahri Aral (55) adlı kişi polisler tarafından (polislerden birinin adının Murat Kaya olduğu ileri sürüldü) dövüldü ve çenesi, dişleri ve kaburgaları kırıldı. 27 Eylül günü sabah saatlerinde Hani Sağlık Ocağına kaldırılan, buradan da Diyarbakır Devlet Hastanesine sevk edilen Bahri Aral'a doktorların rapor vermediği ileri sürüldü. Polislerin gece saatlerinde Hani Sağlık Ocağında görevli doktorun evine giderek rapor vermemesi için tehdit ettikleri kaydedildi.

28 Ekim günü Mardin'in Nusaybin ilçesi yakınlarında tezek toplamaya giden 12 yaşındaki Hasan Baytur, Suriye sınırında devriye görevini yapan askerler tarafından açılan ateş sonucu yaralandı. Hasan Baytur, Mardin Devlet Hastanesine kaldırıldı. Olaydan sonra iki sivil polis in Hasan Baytur'un annesi Hazal ile babası Fadıl Baytur'un yanına gelerek, "Olayda askerlerin herhangi kastı bir durumu yok. Askerler hakkında savcılığa ve herhangi bir kuruluşa başvurup bilgi vermeyin. Sizin için iyi olmaz" dedikleri bildirildi. Fadıl Baytur 2 Kasım günü oğlunu ziyaret etmek üzere gittiği Mardin'in girişinde polisler tarafından gözaltına alındı. Daha önce de davacı olmaması yönünde tehdit edildiğini belirten Baytur "Yine 'Askeri suçlamakla eline bir şey

geçmez. Bu nedenle hiç bir yere başvurma. Senin ve ailen için iyi olan budur' dediler. Beni bir saat gözaltında tutuktan sonra serbest bıraktılar" dedi. Baytur suç duyurusunda bulunacağını söyledi.

Mardin'in Midyat ilçe sınırları içinde bulunan kırsal alanda yürütülen harekâta katılmak üzere gönderilen özel harekât tim elemanları, 13 Kasım günü sabah saatlerinde ilçeden 5 kilometre uzaklıkta bulunan bir bağ evine, seyir halindeki araçlarından ateş açtı. Özel timlerin açtığı ateş sonucu bağ evinin onarımını yapmakta olan Veysel Hilan (34) adlı köylü sırtına ve ayağına isabet eden iki mermi ile yaralandı. Hilan'ın yaralandığını öğrenen köylülerin Hilan'ı hastaneye kaldırmak üzere bağ evine gitmek istedikleri, ancak güvenlik görevlileri tarafından uzun bir süre engellendikleri bildirildi. Hilan daha sonra Mardin Devlet Hastanesine kaldırıldı.

19 Aralık günü saat 16.40 sıralarında, özel arabasıyla Şırnak'ın İdil ilçesinden Midyat'a gitmekte olan MHP İdil eski İlçe Başkanı Cengiz Demirsu, ilçe çıkışındaki polis noktası önünden geçerken polisin "dur ihtarına" uymadığı gerekçesiyle açtığı ateş sonucu yaralandı. Demirsu, Cizre Devlet Hastanesine kaldırıldı.

i) Silah kullanma yetkisinin neden olduğu diğer ölüm ve yaralamalar

Kolluk güçlerine tanınan silah kullanma yetkisinin genişliği ve denetimsizliği, "yargısız infaz" dışında da pek çok ölüm olgusuna yol açtı. Bu ölümlerde de siyasal ve idari tercihler belirleyici oldu.

Mardin'in Kızıltepe ilçesine bağlı Yaylım köyünde Heseni aşireti üyesi korucular arasında arazi anlaşmazlığı nedeniyle çıkan çatışmada 4'ü korucu 5 kişi öldü, 7 kişi yaralandı. Mecit Sungur ve Aziz Sungur adlı korucular arasında çıkan anlaşmazlık 18 Ocak günü çatışmayla sonuçlandı. Çatışmada, Mecit Sungur (26), Selahattin Sungur (36) ve Süleyman Sungur (38) adlı korucular olay yerinde, Ahmet Sungur adlı korucu ile sağır ve dilsiz olduğu belirlenen Azize Sungur (35) adlı kadın da hastanede öldü.

Diyarbakır'ın Hazro ilçesine bağlı Kırmataş köyünde, 20 Ocak günü iki korucu ailesi arasında "nöbet sırası" nedeniyle çıktığı ileri sürülen çatışmada Mehmet Bidikçi (60) adlı korucu ile Figen Polat (12) adlı çocuk öldü, 1'i asker 6 kişi de yaralandı. Çatışmada, Saime Dağlı adlı kişi ile Ali Bidikçi, Mehmet Bidikçi ve adları öğrenilemeyen iki korucu yaralandı.

Tunceli'de Cemil Bayram adlı polis memuru, 23 Ocak gecesi belirlenemeyen bir nedenle çıkan tartışma üzerine Dursun Zeytin adlı polis memurunu öldürdü.

İzmir Emniyet Müdürü Hasan Özdemir'in koruma polislerinden Fahri Korkmaz, kendisine ait bir satışı konusunda tartıştığı çay ocağı işletmecisi Ali Kapıcı'yı kasıtlı olarak yaraladı. 14 Mart günü meydana gelen olaydan sonra Asayiş Şube Müdürlüğüne teslim olan Korkmaz, açığa alındı.

Şırnak'ın Cizre ilçesindeki Cudi mahallesinde aynı aşirete mensup korucular arasında 20 Mayıs günü çıkan çatışmada Abdullah Baydur, Mehmet Çağlı ve Cemil Çağlı adlı korucular yaralandı. Nedeni belirlenemeyen olayla ilgili olarak Reyhan Baydur adlı kadın gözaltına alındı.

Hakkari'de Temmuz ve Ağustos aylarında meydana gelen ve 1 polis memuru ile 3 korucunun ölümüyle sonuçlanan saldırıları korucuların gerçekleştirdiği ileri sürüldü. Hakkari Valiliği tarafından yapılan açıklamaya göre, 12 Temmuz günü Erzik köprüsü yakınlarında Mert Altıntaş adlı polis memurunun, 8 Ağustos günü askeri binalar ile radyolink istasyonuna düzenlenen baskında Aziz Özkan, Fahri Çelik ve Nusret Çiftçi adlı korucuların ölümü, 14 Ağustos günü de kent merkezine taciz ateşi açılması üzerine düzenlenen operasyonlarda 4'ü korucu 9 kişi gözaltına alındı. Valiliğin açıklamasında, gözaltına alınan koruculardan Rahmi Akdağ, İdris Akdağ, Sabri Akdağ adlı kişiler ile Ali Kurt, Sadullah Tekin ve Kerim Temel'in saldırıları gerçekleştirdikleri öne sürüldü. Açıklamada, Lokman Akdağ, Tayyip Çelik adlı kişiler ile Ali Aslan adlı korucunun da, "bu kişilere yardım ettikleri" iddia edildi.

Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Ziyaret beldesinde korucular ile Gülmez ailesi arasında 20 Temmuz günü çıkan çatışmada Rıdvan Gülmez adlı kişi öldü. Koruculuk yapan Akgün ailesi ile Gülmez ailesi üyeleri arasında çıkan tartışma ve kavgayla başladığı belirtilen çatışmada, 10 kişi de yaralandı.

Şırnak'ın Cizre ilçesinde korucuların neden olduğu olayda 7 kişi öldü, 56 kişi yaralandı (ayrıntılı bilgi için bkz. 58-59). Olayın, Cizre yakınlarında 17 Temmuz günü kaçırılan ve ertesi gün ölü bulunan "Teya" aşireti mensubu Abdürrezzak Binzet adlı kişinin intikamını almak için bu aşiret mensuplarınca gerçekleştirilmiş olabileceği ileri sürüldü. Yaklaşık 1 saat süren olayda ölenlerin adları şöyle: Ahmet Yağarcık, Merdan Dayan, Ali Söknek (Sökmek), Kazım Üçkoç (Üçkat-18), Mehmet Emin Pökün (Pekün-19), Murat Şaman, Servet Kolanç. Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesine kaldırılan yaralılar, düğün sırasında elektriklerin aniden kesildiğini ve bunun ardından birden fazla el bombasının

patladığını, patlamaların ardından heyecana kapılan korucuların silahlarıyla uzun bir süre etrafa rastgele ateş açtıklarını söylediler. Olay nedeniyle 70'i korucu 80 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar daha sonra serbest bırakılırken, "Kiça" aşiretine mensup Hacı Kamil Saçan ile oğulları Mehmet Saçan, Çelli Saçan ve Sait Saçan, "düşüne katılanların üzerine el bombası attıkları" gerekçesiyle 19 Ağustos günü tutuklandı. Haklarında ölüm cezası istemiyle dava açılan Hacı Kamil Saçan, Çelebi Saçan, Sait Saçan ve Mehmet Saçan, Şırnak Ağır Ceza Mahkemesinde 29 Kasım günü yapılan duruşmada tahliye edildi.

Van'ın Bahçesaray ilçesine bağlı Güneyyamaç köyü ile Çatak (Van) ilçesine bağlı Ermuşat köyü arasında yıllardır süren yayla anlaşmazlığı nedeniyle 10 Ekim günü çatışma çıktı. Olay, Bahçesaray ile Çatak ilçe sınırlarında bulunan yaylaya Xelila aşiretinin koyunlarını götürmesi ile patlak verdi. Miksî aşiretine bağlı korucuların Xelila aşiretinin çobanlarından koyunlarını çekmesini istemesi üzerine çıkan çatışma 11 Ekim

gününe kadar devam etti. Yaklaşık 100 kişinin katıldığı çatışmada, Güneyyamaç köyünde koruculuk yapan Ahmet Gülgezen, Nazmi Temur, Tamer Demir ile Cafer Temur, Şükrü Tebar, Mehmet Hırsız, Selahattin Servet, Halil Servet, Muhsin Denizman adlı köylüler, Ermuşat köyünde de Ali Ertem adlı korucu öldü. Ermuşat köyünden adı belirlenemeyen iki kişi de yaralandı. Olaydan sonra her iki aşiretten de çok sayıda kişi gözaltına alındı.

İstanbul Kartal Çınar Camii önünde 11 Kasım akşamı saat 20.00 sıralarında Cafer Çıbız ve Günnur Çıbız'la tartışan 66. Zırhlı Tugay Komutanlığında görevli Astsubay Sinan Karaman, tartışmanın kavgaya dönüşmesi üzerine beylik tabancasıyla Çıbız çiftini vurarak öldürdü. Sinan Karaman daha sonra silahıyla intihar etti.

İstanbul Bağcılar'da 5 Aralık günü saat 03.00 sıralarında çaldıkları otomobille polisten kaçmaya çalışırken kaza yapan Gökmen Yavuz (20) öldü, Suat Yılmaz (18) ve D.E. (17) ise araca sıkışarak yaralandı. Gökmen Yavuz'un izinli olarak askerden geldiği açıklandı.

3.3. 'FAİLİ MEÇHUL CİNAYETLER'

1989 yılından başlayarak, yaşam hakkı bakımından önemli tehditlerden biri haline gelen 'faili meçhul cinayetler', Türkiye'nin en derin insan hakları sorunlarından birini oluşturdu; bu cinayetlerle ilgili olarak, özellikle Susurluk Skandalı sonucunda ve Yüksekova Davası sırasında ortaya çıkartılan bazı bilgiler, "iç güvenlik harekâtı" hakkında çok vahim ipuçlarının ortaya çıkmasını sağladı. 1989 yılı başından 1994 yılı sonuna kadar (TİHV'in kesinleştirebildiği kadarıyla), 1294 kişinin yaşamını yitirdiği siyasal nitelikli 'faili meçhul cinayetler', 1995 yılı ortalarında yavaşlamaya başladı; 1996 ve 1997 yıllarında da istikrarlı bir seviyede sürdü. Cinayetlerde azalmayla birlikte, bu tür cinayetlerden dolayı suçlanan kontrgerilla tarzı "çete"ler ve paramiliter faaliyetlere karıştığı öne sürülen 'Hizbullah' (ya da onun bir kanadı) hakkındaki bilgiler kamuoyuna aktarılmaya ve 'Hizbullah' örgütüne mensup olduğu öne sürülen çok sayıda kişi tutuklanmaya başladı. Hem 'kontrgerilla', hem de 'Hizbullah' ile ilgili iddialarda ön plana çıkan, onların arkasındaki güç olduğu söylenen Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Teşkilatının (JİTEM) varlığı ise, sık sık inkâr edildi. Bir kontrgerilla örgütü olduğu söylenen Türk İntikam Tugayı (TİT) ise, varlığı kuşkuyla bir örgüt olarak kaldı. 1997 yılında Olağanüstü Hal Bölgesi ile civarında ve batıdaki yerleşim merkezlerindeki saldırılarda toplam 65 kişi öldü.

Nisan ayında açıklanan resmi rakamlara göre ise, Türkiye'de faili meçhul olan cinayet sayısı 5.199 ve bu cinayetlerin 1.490'ı siyasal nitelikliydi. İçişleri Bakanı Meral Akşener, CHP Milletvekili Sabri Ergül'ün soru önermesine verdiği yanıtta, 1987-1996 yılları arasında jandarma görev bölgelerinde toplam 1.023 siyasal ve toplam 1.354 adli 'faili meçhul cinayet' işlendiğini söyledi. Akşener, polis görev bölgelerinde ise, 467 siyasal ve 2.365 adli faili meçhul cinayet işlendiğini bildirdi. Açıklamaya göre, toplam 1.176 faili meçhul siyasal cinayet, Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerde gerçekleşti. (Çeşitli örgüt ya da kişilere yüklenen ve böylece çözüldüğü farzedilen cinayetler, bu rakamlara dahil değildir.)

Faili meçhul siyasal cinayetler, Ankara ve İstanbul'da, bazı aydınlar ve öğrencilerle başladı (Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Çetin Emeç, Turan Dursun, Uğur Mumcu). Olağanüstü Hal Bölgesinde tanık olunan ve

genellikle HEP (daha sonra DEP ve HADEP) yönetici ve üyelerini, gazetecileri, insan hakları savunucularını, demokratik kitle örgütü yöneticilerini ve Kürt aydınlarını hedef alan saldırıların ise, kimler tarafından gerçekleştirildiğine dair, 1996 yılında yaşanan Susurluk kazası ve Yüksekova çetesiyle ortaya çıkmasıyla önemli ipuçları elde edildi. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde işlenen ve Latin Amerika ülkelerindeki ölüm mangalarını hatırlatan faili meçhul cinayetlerin sorumlusunun kontrgerilla olduğu biliniyor ve dile getiriliyordu. 3 Kasım gecesi meydana gelen Susurluk kazasını izleyen günlerdeki bilgi akışı ve ortaya çıkan gelişmeler sayesinde faili meçhul cinayetlerin arkasında yaygın bir örgütlenme, güçlü bir karar mekanizması olduğu anlaşıldı. Saldırılarda çoğunlukla itirafçıların, polislerin, özel tim görevlilerinin, köy korucularının, kısacası "devlet adına çalışan kişiler" in tetiği çektiğinin anlaşılması, faililerin neden yakalanmadığını ortaya koydu.

a) Paramiliter Örgütler

3 Kasımdan sonra yaşananlar, temel hakların en önemlisi olan yaşam hakkının böylesine pervasızca ihlâl edilmesinin ardında, "terörün kaynağını kurutmak" mantığının yattığını ortaya koydu. Devletin en üst düzeyindeki kurum ve kişilerin, bu amaç için her türlü aracı mübah saydığını ve bu amaca ulaşmak için devlet görevlilerinin katliam sanığı (Ülkü Ocakları üye veya yöneticisi) aşırı sağ eylemcilerle, uyuşturucu kaçakçılarıyla işbirliği yaptığını gösteren bilgiler elde edildi. Cinayetlerin, kirli ilişkilere engel olan ya da olduğu sanılan; Kürt sorunu başta olmak üzere ülkenin temel sorunları konusundaki 'devlet politikaları'nı eleştiren herkesi hedef alabileceği görüldü.

Başbakanlık Teftiş Kurulunun 1998 yılı Ocak ayında tamamladığı ve ardından kısmen kamuoyuna aktardığı rapor, "İstanbul'da Özgür Gündem Gazetesinin bombalanması, Behçet Cantürk'ün öldürülmesi, Diyarbakır'da yazar Musa Anter'in öldürülmesi, İstanbul'da Tarık Ümit olayı ile Azerbaycan'da ihtilal denemesi, Bodrum'da Hikmet Babataş cinayeti, Gaziantep'te Mehmet Ali Yaprak'ın kaçırılması, Bankaların trilyonluk kredileri, gerçekte Ankara'da cereyan eden olayın muhtelif veçheleridir" sözleriyle başlıyordu. Raporun yazarı Kutlu Savaş, "Susurluk olayı

nedir?" sorusunu şöyle yanıtlıyordu: "Kasım 1996'dan itibaren faili meçhul olaylar adeta bıçakla kesilir gibi durmuştur. Susurluk işte budur" diye yanıtlıyordu. Savaş, Kürt işadamlarının öldürülmesiyle ilgili olarak da, "Susurluk olayının başlangıcı, belki de zamanın Başbakanı Tansu Çiller'in bir cümlesinde gizlidir. "PKK'ye yardım eden işadamlarının listesi elimizde" diyordu. Sonra da infazlar başladı. İnfazların kararını

kim veriyordu?" diyordu. Kontrgeilla örgütünün oluşumuna karışan polis, jandarma ve istihbarat örgütleriyle ve Mafya yapılanmalarıyla ilgili incelemelerin yer aldığı söz konusu raporun hazırlanmasında, bazı "faili meçhul cinayetlerin" failleriyle ya da onların amirleriyle görüşüldüğünü ima eden cümlelere karşın, faili meçhul cinayetlerle ilgili soruşturma açılmadı.

"ağır bir cezayı haketmişlerdir..."

Yukarıda ifade edilen hususların, benzer konularda, mesela Savaş Buldan'ın öldürülmesi için de geçerli olduğunu ifade edebiliriz. Adı geçen kaçakçılığı, PKK yanlısı bölücü eylemleri ile tescilli bir şahıstır. Medet Serhat Yös, Metin Can, Vedat Aydın için de aynı hususlar geçerlidir. Ülkenin birliğine, bütünlüğüne aykırı eylem sahipleri, ağır bir cezayı haketmişlerdir. Yapılanlarla aramızdaki tek ihtilaf, uygulamanın şekline ve neticelerine ilişkindir. Nitekim Musa Anter'in öldürülmesinden -tüm olayları tasvip edenlerin dahi- pişman olduğu tespit edilmiştir. Musa Anter'in silahlı bir eylem içinde olmadığı, daha çok işin filozofisi ile meşgul olduğu, öldürülmesinin yarattığı etkinin, kendisinin gerçek etkisini geçtiği ve öldürülme kararının hatalı olduğu söylenmektedir. (Adı geçenler hakkında bilgi, Ek: 9'dadır.) Öldürülen başka gazeteciler de vardır. (75. SAYFA SANSÜRLENMİŞTİR.) (Başbakanlık Teftiş Kurulu, Susurluk Raporu, Ocak 1998)

Kontrgerilla örgütü ve faili meçhul cinayetler, Susurluk skandalıyla ilgili araştırma ve tartışmalarda kapsanan kısmıyla sınırlı değildi. Pek çok "çete", ayrı davalarda ele alındı. Örneğin özel tim görevlilerinden bazıları, "iç güvenlik harekâtı" uygulanan bölgede ortaya çıkan suç örgütleri ve paramiliter faaliyetlerde de yer aldılar. Bu örgütlerde, özel tim görevlilerinin yanı sıra, jandarma subay ve astsubaylarının, itirafçı ve korucuların da yer aldıkları görüldü. Örneğin, Diyarbakır'da, aralarında bir "itirafçı" ile iki özel tim görevlisinin bulunduğu bir suç örgütü ortaya çıkarıldı. Çetenin, 11 Mart 1994 tarihinde Şeyhmuz Yavuz adlı bir kişiyi PKK'li olduğu gerekçesiyle kaçırıp öldürdüğü ve Yavuz'un üzerinde bulunan 3 bin markı gasp ettiği açıklandı. İsmail Yeşilmen adlı PKK itirafçısı ile Hüseyin Bozkuş adlı özel tim görevlisinin tutuklandığı, diğer özel tim elemanının da arandığı belirtildi. Tutuklulara, "taammüden adam öldürmek" suçlamasıyla dava açıldı. Çetede yer alan itirafçı Yeşilmen'in üzerine, Cizre Emniyet Müdürlüğü tarafından düzenlenen bir belge bulunduğu bildirildi. Belgede, "Görevlilerce yardımcı olunmasını ve tereddüt halinde Cizre İlçe Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesinin aranması" gerektiği belirtiliyordu. Yeşilmen'e verilen silahın da, Cizre Emniyet Müdürlüğüne kayıtlı olduğu belirtildi.

İtirafçı Yeşilmen, sorgusunda Yavuz'u Şırnak Emniyet Müdürlüğünde görevli iki özel hareket timi görevlisi ile birlikte "PKK üyesi olduğu" gerekçesiyle gözaltına aldıklarını söyledi. Yeşilmen, polis ve savcılık ifadesinde şu açıklamalarda bulundu: "Eskiden beri Şırnak ve

Cizre'den tanıdığım iki özel tim elemanı ile Diyarbakır'da bulunan MHP il binasında görüştük. Soğuk bir şeyler içmek için yakınlardaki bir pastaneye gittik. Orada daha önceden itirafçı Allattın Kanat'ın PKK'li olarak söz ettiği ve yakından tanıdığım Şeyhmuz Yavuz'u gördüm. Görünce onunda beni görmemesi için bir ara kendimi saklamaya çalıştım. Durumu fark eden özel timler ne olduğunu sorunca ben de o kişinin kim olduğunu anlattım. Ben olayı anlattıktan sonra özel timler Şeyhmuz Yavuz'un bulunduğu masaya doğru gittiler. Ve kendisini alıp bir araca bindirdikten sonra Silvan yoluna doğru çıktık. Ardından boş bir tesiste Yavuz'u sorgulamaya başladık ve PKK hakkında bildiklerini söylemesini istedik. Onun da bize PKK konusunda bilgileri ancak milisleri gördüğü zaman vereceğini söylemesinin ardından, benim üzerimde bulunan silahla özel hareketçılar tarafından infaz edildi" dedi.

Diyarbakır'da Şeyhmuz Yavuz'un 11 Mart 1994 tarihinde öldürülmesiyle ilgili davada iki itirafçı ile iki Özel Harekât Timi mensubunun yargılanmasına, 16 Temmuz günü Diyarbakır 1. Ağır Ceza Mahkemesinde başlandı. Tutuklu bulunan itirafçı sanık İsmail Yeşilmen ile 1996 yılı sonlarında tutuklanan Özel Harekât Tim polisi Hüseyin Başkurt'un hazır bulunduğu, firarî sanıklar itirafçı Muhsin Gül ile Özel Harekât Tim polisi Sezai Ceylan'ın griyaplarında yargılandığı ilk duruşmada, iddianameyi okuyan savcı, sanıkların Şeyhmuz Yavuz'un kaçırılarak öldürülmesi olayının yanısıra kent merkezinde birçok silahlı gasp olayını gerçekleşt-

tirdiklerini belirterek, idam cezasıyla yargılanmalarını talep etti. Duruşmaya ilk kez katılan Başkurt, Yavuz'u tanımadığını, Yeşilmen'i ise itirafçı olarak 1992 yılında Cizre'de tanıdığını ve bu tarihten sonra da bir daha görmediğini öne sürdü. Yeşilmen ise, Başkurt'un kendisini tanımadığı yönündeki açıklamalarının doğru olmadığını söyledi.

Diyarbakır'da 1994 yılı Temmuz ayında Mehmet Altun adlı kişinin silahını, yine itirafçı olan Muhsin Gül ile Burhan Şare adlı kişiyle birlikte gasp eden İsmail Yeşilmen, yakalandıktan sonra Şeyhmuz Yavuz'u polisler ile birlikte öldürdüğünü itiraf etmişti. Yeşilmen'in üzerinden çıkan silahın balistik incelemesinde, Şeyhmuz Yavuz'un öldürülmesinde kullanıldığı ortaya çıkmıştı. Altun'un silahını gasp etmek suçundan 12 yıl hapis cezasına çarptırılan İsmail Yeşilmen, Diyarbakır Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan sorgusunda, işlediği cinayeti tüm ayrıntılarıyla anlatmıştı: "Bilgi toplamak amacı ile kendimizi PKK'lı olarak tanıtır, gittiğimiz Halit Evren'in evinde Şeyhmuz Yavuz'u tanıdım" diyen Yeşilmen, Yavuz'u bir süre sonra gittikleri Kültür Pastanesi çıkışında kaçırdıklarını ve Kuşlukbağı köyü yolu girişinde inşaat halindeki çiftlikte sorguladıktan sonra öldürdüklerini belirtiyor. Yavuz cinayetinde kullanıldığı balistik inceleme ile ortaya silahın, Cizre Emniyet Müdürlüğü tarafından Yeşilmen'e verildiği mahkeme kayıtlarında yer almıştı. Yeşilmen'in üzerinden çıkan ve Cizre Emniyet Müdürlüğü mührünü taşıyan belgede, silahın can güvenliği nedeni ile Yeşilmen'e verildiği belirtilerek "Görevlilere yardımcı olunmasını, tereddüt halinde Cizre Emniyet Müdürlüğü Terörle Büro Amirliğinden telefonla bilgi alınabileceği" belirtiliyor.

12 Ağustos tarihinde yapılan duruşmada, tutuklu olarak yargılanan sanıklardan itirafçı Yeşilmen, Şeyhmuz Yavuz'un kaçırılarak öldürülmesi olayına bilmeyerek karıştığı iddiasını tekrarlayarak, "Polisler bana Yavuz'u sorgu için götürdüklerini söylemişlerdi. Silvan Karayolu üzerindeki boş bir inşaatta sorgusu yapıldığı zaman ben dışarıda bekliyordum. Bir ara, Hüseyin Başkurt yanıma geldi ve silahımı istedi. 'Senin silahın var benimkini ne yapacaksın' diye sordum. Bunun üzerine bana 'Onu korkutacağım' dedi. Silahı alıp içeriye girdiğinde tek bir el silah sesi geldi. Daha sonra olay yerinden ayrıldık. Yolda ne olduğunu sorduğumda ise onu biraz korkuttuklarını söylediler. Cinayet Hüseyin Başkurt tarafından işlendi" dedi. Özel hareket polisi Hüseyin Başkurt ise, suçlamaları reddetti. Savcı, ilk iddianamesini değiştirerek, sanıklardan itirafçı İsmail Yeşilmen'in, delillerin de gözönüne alınarak idam

cezasına çarptırılmasını, özel hareket tim polisi Hüseyin Başkurt'un ise delil yetersizliği nedeni ile beraatini talep etti. Mahkeme heyeti, Başkurt'un 100 milyon lira kefaletle serbest bırakılmasına karar verdi.

Dava, 9 Eylül tarihinde sonuçlandı. İtirafçı İsmail Yeşilmen, "kasten adam öldürmek" suçundan (TCY 448) 20 yıl ağır hapis cezasına çarptırılırken, Yeşilmen'in, Yavuz'u birlikte öldürdüklerini itiraf ettiği özel timde görevli polis Hüseyin Başkurt ise "delil yetersizliği"nden beraat etti. Mahkeme, Şeyhmuz Yavuz'un yakınlarının avukatı Sezgin Tanrıkulu'nun her iki sanığın TCY'nin 64. ve 450/3-4. maddesi uyarınca ayrı ayrı cezalandırılmaları talebini reddetti. Hüseyin Başkurt hakkındaki beraat kararını okuyan mahkeme başkanı, "Mahkeme heyeti senin suçsuz olduğuna inanmıyor. Suçlusun. Ancak, eldeki mevcut deliller suçlu olduğunu kanıtlamaya yetmediğinden beraatine karar verildi" diyerek tamamladı sözlerini. Avukat Sezgin Tanrıkulu ise, mahkemenin verdiği kararını adil olmadığını ve bozulması için hukuki olan tüm girişimlerde bulunacaklarını söyledi.

30 Mart 1995'te DEP Samandağ İlçe Başkanı Mehmet Latifeci ile babası Muhittin Latifeci'nin öldürülmesiyle ilgili olarak tutuklanan Behçet Karaağaç, Şevket Karaağaç ve Fikret Karaağaç'ın yargılanmasına 1997 yılında sonuçlandı. Sanıklar, yargılanma sürecinde verdikleri ifadelerde, "terörle mücadele ettiklerini" söylediler. Antalya Ağır Ceza Mahkemesinde görülen dava, 17 Nisanda sonuçlandı. Behçet Karaağaç'ya 24 yıl, Fikret Karaağaç'ya 2 yıl, Şevki Karaağaç'ya 36 yıl hapis cezası verildi. Davada sanıkların ölüm cezasına mahkum edilmesi isteniyordu. 30 Mart günü, Mehmet Latifeci ve Muhittin Latifeci'nin mezarı başında yapılan anma töreni sırasında, aralarında Halkevleri Genel Sekreteri, Samandağ halkevi yöneticileri ve İHD Antalya Şube Başkanının da bulunduğu çok sayıda kişi gözaltına alındı. Mehmet Latifeci, 30 Mart 1995 tarihinde öldürülmüştü. Latifeci'yi öldüren saldırganların kaçarken çevreye ateş açmaları üzerine Yusuf Hüzmeli, Kamil Hüzmeli, Ali Latifeci ve Arif Hüzmeli adlı 4 kişi yaralanmıştı. Aynı gece, Mehmet Latifeci'nin evine giden kişilerin açtığı ateş sonucunda da Mehmet Latifeci'nin babası Yahya Latifeci (59) ölmüş, annesi Daviye Latifeci yaralanmıştı.

Diyarbakır'ın Hantepe köyünde 1 Ekim 1996 günü dört öğretmenin faili meçhul bir cinayete öldürülmesi olayıyla ilgili dava, Diyarbakır DGM'de devam etti. Basına kapalı olarak görülen davada, Resul Akçakoyun, Mehmet Anahtar, Abdurrahman Sarıyer, Mehmet Ali Bozboğa ve İhsan Tekin adlı kişiler, PKK üyesi oldukları

ve öğretmenleri katlettikleri iddiasıyla yargılanıyor. 6 Mayıs'ta yapılan duruşmada, Hantepe katliamına katıldığı söylenen itirafçı Feyat Alu ifade verdi. Alu, öğretmenleri PKK'nın öldürdüğünü iddia ederken, PKK daha önce katliamın, kontrgerilla tarafından gerçekleştirildiğini açıklamıştı. Bu arada Feyat Alu'nun, olayla ilgili olarak tutuklanmadan önce, cezaevinin itirafçıları koğuşunda kaldığı da söylenmişti. Katliamdan sağ kurtulan Oya Egeli, Fatma Dinçer ile Nurten Yıldız ise, kendilerini kaçıranları tanımadıklarını ve olay sırasında çevreden telsiz sesleri geldiğini belirtmişlerdi. İtirafçı Murat İpek, öğretmenlerin öldürülmesi eyleminin Eğil bölgesinden gelen korucular tarafından yapıldığını ve başlarında Cemil isimli bir itirafçının bulunduğunu açıklamıştı.

"Yüksekova Çetesi"

Bazı kaybetme ve faili meçhul cinayetlerin sorumlusu olduğu anlaşılan Yüksekova çetesi, bu tür yaşam hakkı ihlallerinden sorumlu olan büyük kontrgerilla grupları içinde yargılamaya konu olan ikinci büyük grup oldu. Kendisi de bir faili meçhul cinayette öldürülen JITEM'in eski orta düzey komutanlarından A.Cem Ersever, Vedat Aydın ve Mehmet Sincar cinayetlerinin de içinde olduğu bir dizi cinayet hakkında bilgi vermiş; ancak bu cinayetlerle ilgili dava açılmamıştı.

Yüksekova Jandarma Tabur Komutanlığında olduğu anlaşılan Yüksekova Çetesi, PKK itirafçısı Kahraman Bilgiç'in çete içindeki faaliyetleri konusundaki itiraflarıyla ortaya çıktı. Çeteye ilgili soruşturmayı yürüten Diyarbakır DGM Savcısı Nihat Çakır, "Bu kişinin anlattıklarının yanında Susurluk ne ki... Türkiye'nin Güneydoğu politikası bile değişebilir" dedi. Bilgiç'in anlatıklarına, başka bilgiler de eklendi; hiçbir şey değişmedi.

Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde 17 Ocak günü ortadan kaybolan Abdullah Canan (43), 21 Şubat günü Yüksekova'nın Altınbaşak köyü yakınlarında ölü bulundu. Abdullah Canan'ın yakınları, Canan'ın kimlik kontrolü sırasında gözaltına alındığını hatırlatarak, "Abdullah bir süre önce Yüksekova'da köylerin askerler tarafından boşaltılıp yakılmasına ilişkin bazı köylülerle birlikte bölge idare mahkemesine başvurdu. Tüm köylülerin sonradan davadan vazgeçmesine rağmen Abdullah vazgeçmedi. Bunun üzerine zaman zaman Yüksekova Tabur Komutanı tarafından ölümle tehdit edildi" dediler. Babasının ölümünden Yüksekova Tabur Komutanı Binbaşı Mehmet Emin Yurdakul'u sorumlu tutan Vahap Canan, babasının, köylerinin tahrip

edilmesiyle ilgili davadan vazgeçmesi konusunda tehdit edildiğini açıkladı.

CHP Hakkari eski Milletvekili Esat Canan, Abdullah Canan'ın gözaltında olduğuna emin olduktan sonra yetkililere başvurduklarını ancak sonuç alamadıklarını belirtti. Esat Canan, "çete"nin varlığının belirlenmesinin ardından, 29 Eylül günü, Abdullah Canan'ın katili olarak bilinen "Havargot-Hawar" kod adlı itirafçı Kahraman Bilgiç'in kendilerine 12 bin Alman Markı karşılığında bilgi verdiğini söyledi. Esat Canan, Bilgiç'in Abdullah Canan'ın öldürülmeden önce Yüksekova'daki Tugay Komutanlığında tutulduğunu söylediğini bildirdi. Esat Canan, Kahraman Bilgiç'in "eski Tabur Komutanı Emin Yurdakul, Abdullah Canan'ı infaz etmemiz için bize teslim etti" dediğini aktardı.

21 Mart günü CHP milletvekilleri Ercan Karakaş, Mahmut Işık ve Mustafa Yıldız, Hakkari'deki faili meçhul cinayetlerle ilgili raporlarını açıkladılar. Ercan Karakaş, Abdullah Canan'ın öldürülmesinde Emin Yurdakul'un da parmağının olduğu yönünde söylentiler olduğunu açıkladı ve Emin Yurdakul'un görevden alınmasını istedi. Genelkurmay Başkanlığı ise, "Emin Yurdakul'u PKK'ye hedef gösterdiği gerekçesiyle" Ercan Karakaş, Mahmut Işık ve Mustafa Yıldız hakkında suç duyurusunda bulundu.

Abdullah Canan'ın cesedinin bulunmasından kısa bir süre sonra, 26 Şubat günü de, Hakkari'nin Çukurca ilçesinde 28 Aralık 1995 tarihinde ortadan kaybolan Eyüp Karabey (26) ve Mahir Karabey (18) adlı 2 kardeşin cesetleri bulundu. Eyüp Karabey ve Mahir Karabey'in tüfekle vurularak öldürüldükleri ve cesetlerde süngü izleri bulunduğu bildirildi. Eyüp Karabey ve Mahir Karabey 27 Şubat günü Çukurca'da toprağa verildi. Öldürülen kardeşlerin babası Recep Karabey, çocuklarının sivil polisler tarafından gözaltına alındıktan sonra işkenceyle öldürüldüğünü söyledi. Recep Karabey, çocukları gözaltına alınınca Çukurca Cumhuriyet Savcılığı, Hakkari Emniyet Müdürlüğü ve Jandarma Alay Komutanlığı'na başvurduğunu ancak sonuç alamadığını belirtti. Yüksekova Jandarma Taburuna bağlı askerler tarafından gözaltına alınan Nurettin Aksoy da 17 Ocak günü Yeniköprü yakınlarında ölü olarak bulundu.

Abdullah Canan cinayetinin ardından unutulmuş "Yüksekova Çetesi"ni kamuoyunun gündemine getiren olay Eylül ayı ortalarında Necip Baskın adlı kişinin "PKK militanı kılığında girmiş kişiler tarafından kaçırlması ve ailesinden fidye istenmesiyle" yaşandı.

Yüksekova'nın Vezirli köyünde Faris Baskın adlı kişinin evini basan 10 kişi Faris Baskın'ın oğlu Yüksekova Süt Fabrikası İşletme Müdür Yardımcısı Necip Baskın'ı (22) kaçırdılar ve Faris Baskın'dan 200 bin Alman Markı fidye istediler. Baskın'ın olayı Kaymakam Aydın Tetikoğlu'na bildirmesi üzerine açılan soruşturma sonucunda, parayı almaya gelen iki köy korucusu suçüstü yakalandı. Korucuların itirafları üzerine, Hakkari Özel Harekat Şube Müdürlüğünde görevli Tim Amiri Selim Serdar ve 3 polis memuru ile 4 korucu daha yakalandı. Bu arada PKK itirafçısı Kahraman Bilgiç de gözaltına alındı. Bilgiç'in, Abdullah Canan'ın öldürülmesinde tetiği çeken kişi olduğu belirlendi. Kahraman Bilgiç, soruşturma aşamasında verdiği ifade de ilginç açıklamalarda bulundu. Kahraman Bilgiç'in Orgeneral Eşref Bitlis'in öldüğü uçak kazasını düzenlediklerini ve Tuğgeneral Bahtiyar Aydın'ı Diyarbakır Lice'de 23 Ekim 1993'te Kanas tipi suikast silahıyla kendilerinin öldürdüklerini söylediği öğrenildi.

Bu "itiraf"ların basına yansması üzerine bir açıklama yapan CHP Milletvekili Ercan Karakaş, 6 ay önceki tüm ihbarlarının sonuçsuz kaldığını, üstelik kendilerinin suçluymuş gibi gösterildiğini belirterek şunları söyledi: "Biz bu itirafçıyı Tugay Komutanına bildirdik. Kendilerinde görevli olduğunu kabul etti. Raporumuz şimdi onaylanmış oldu. Halbuki biz Cumhurbaşkanına, İçişleri Bakanına ve Başbakan'a zamanında konuyu bildirdik. O zamanki İçişleri Bakanı Ülkü Güney ile bizzat konuştum. Raporları verdim. Ülkü Güney 'ilgileneceğim' dedi. Sonra bu iddialarımızın asılsız olduğu yolunda bize cevap verdiler. Emniyette birileri bir şey yapıyor, onu yine Emniyet soruşturuyor."

Soruşturmada, Albay Hamdi Poyraz, Yarbay Mehmet Emin Yurdakul, Yarbay İbrahim İşgüder, Yarbay Kamber Oğuz, Yüzbaşı Nihat Yiğiter, Üsteğmen Hamza Çeleboğlu, Özel Tim Amiri Fatih Özhan, polis memuru Azmi Aydın, Yüksekova Belediye Başkanı Ali İhsan Zeydan, korucular Kerim Özcük, Osman Özpazar, Necmettin Haceyi ve Kahraman Bilgiç gözaltına alındı. Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından açılan dava 11 Nisan günü başladı. Zeydan'ın evinde çok sayıda silah bulundu. Diyarbakır DGM, 16 Aralıkta yapılan duruşmada, "yapılan araştırma ve yazışmalardan, evinde bulunan silahların kısmen devlete ait, kısmen de devletin bilgisi dahilinde, terörle mücadele amaçlı bulundurulduğunun tespit edilmesi" gerekçesiyle, Zeydan'ın 3 milyar lira kefaletle serbest bırakılmasına karar verdi. Mehmet Emin Yurdakul ise, Diyarbakır DGM'de "yasadışı teşekkül oluşturma" suçlamasıyla yargılandığı davanın 23 Ekimdeki duruşmasında tutuksuz

yargılanmasına karar verilmesinin ardından, askeri suçlarla ilgili olarak tutuklu bulunduğu Askeri Cezaevinden serbest bırakıldı. Askeri Cezaevi yetkilileri, cinayet davalarıyla ilgili yargılamanın yapıldığı Hakkari Ağır Ceza Mahkemesinin tutuklama kararını gözönünde bulundurmadılar.

"Hizbullah Örgütü"

Olağanüstü Hal Bölgesindeki faili meçhul cinayetlerle ilgili olarak adı sık sık anılan ve "ciddi bir koruma zırhı altında faaliyet gösterdiği" belirtilen Hizbullah adlı radikal İslamcı örgüt, 1997 yılında da sık sık gündeme geldi. Hizbullah içinde, "İlimciler" ve "Menzilciler" olarak tanımlanan kesimler arasında yıllardır süren çekişme, 1993 yılının ikinci yarısından itibaren çatışmaya dönmüş; faili meçhul cinayetlerin bir boyutunu oluşturan bu çatışma, 1994 yılında daha kanlı bir hal almıştı. Söz konusu çatışmalar 1995 ve 1996 yıllarında da sürdü; satırlı-silahlı-bombalı saldırılar sonucunda pek çok kişi öldürüldü ve yaralandı.¹⁶

Olağanüstü Hal Bölgesinde zaman zaman düzenlenen operasyonlarda "Hizbullah'ın İlim ya da Menzil kanadına üye oldukları" öne sürülen bazı kişiler gözaltına alındı. Resmi açıklamalarda, yakalananların sorgulamaları sonucunda bazı faili meçhul cinayetlerin aydınlatıldığı; yakalananların çok sayıda öldürme, yaralama, bombalama eylemine katıldığı öne sürüldü. Bu kişiler hakkında açılan davalardan ise ciddi bir sonuç çıkmadı. 'Hizbullah operasyonları'nda yakalanarak tutuklanan kişilerin, daha çok, silahlı eylem yapmadığı bilinen gruba mensup olduğu ileri sürüldü. 'İlim' grubu militanları, silahlı eylem yapmayan 'Menzil' grubuna mensup bazı kişileri de, bu grubun "PKK'yi desteklediği" iddiasıyla öldürmüştü. Yargılanan kişilerin çoğu, haklarında delil oluşturan ifadelerinin işkence altında alındığını söylediler ve bunların bir kısmı da belgelendi.

¹⁶ Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu üyesi milletvekillerine 27 Temmuz 1993 tarihinde Batman Emniyet Müdürlüğünde brifing verildi. Brifinge katılan Batman eski Emniyet Müdürü Öztürk Şimşek, Gercüş ilçesinin Sekü, Gönüllü ve Çiçekli köyleri civarındaki Hizbullah kamplarına yöredeki askeri birliğin yardımcı olduğunu, örgüt mensuplarına siyasi ve askeri eğitim verildiğini iddia etti. Vali Yardımcısı da iddiayı doğruladı. Jandarma Genel Komutanlığının 22 Aralık 1993 tarihinde Komisyona yazdığı bir yazıda, iddianın asılsız olduğu, Hizbullah'ın kırsal kesimde kampının bulunmadığı ve faaliyet göstermediği öne sürüldü.

"Hizbullah Bir Varmış Bir Yokmuş!"

1991'de Güneydoğunun birçok kent ve kasabasında kepenk kapatma eylemleri yaygınlaşıyordu. Önceleri özel tim mensupları esnafın dükkanlarını açması için girişimlerde bulunup, işyerlerinin kilitlerini silahlarının dipçikleriyle kırmaya çalışıyordu. Uluslararası ajanslar polislerin bu görüntülerini tüm dünya basını ve televizyonlarına geçiyordu. Kepenk kapatma eylemlerinin sürdüğü o günlerde, yöre esnafıyla polisler arasında çatışmalar yaşanıyor, PKK tüm yerleşim birimlerinde etkinliğini artırıyordu. 1991'in ikinci yarısında birden bire özel timin yerini, sakallı, şalvarlı, eli sopalı ve zincirli birtakım tipler almıştı. Bunlar ellerindeki sopaları kepenklerini açmayan esnafın kafasında kırıyor, dükkanları tek tek açtırıyordu. Sakallılar çarşıda dolaştığı sırada sokaklarda tek bir polis görülüyordu. Bu grup kendine "Hizbullah" diyordu. Yani Allah'ın Partisi. Örgüt kısa bir zaman sonra silahlaniyor ve ardından yüzlerce faili meçhul cinayet işleniyor.

Hizbullah konusunda ilk haberi "2000'e Doğru" dergisi yapıyor ve Hizbullahçılar'ın Diyarbakır'daki Çevik Kuvvet Merkezinde eğitildiği öne sürülüyordu. Derginin Diyarbakır muhabiri Halit Güngen haber yayınından iki gün sonra Diyarbakır'da faili meçhul bir cinayete kurban gitti. 26 Haziran 1994'te Diyarbakır DGM'de görülen 35 sanıklı Hizbullah davası sırasında örgüt ilk defa detaylı bir şekilde tarif ediliyordu.(...)

Diyarbakır DGM'de Mart 1995'te görülen ikinci büyük Hizbullah davasında hazırlanan iddianamede, örgütün 1993'te gerçekleştirdiği satırlı saldırı 98 iken, 1994'te bu sayının 131'e yükselmiş olduğu belirtiliyordu. 1994-1995 döneminde meydana gelen saldırıların hedefi PKK ya da DEP yanlısı kişilerdi.

Hizbullah, polisin 1994 sonlarında başlattığı operasyonlarda epeyce güç kaybettikten sonra 1995'te saldırılarının hedefini değiştirmişti. Satırlamalar siyasi olmaktan çıkıp "sosyalleşmiş" ve daha çok hayat kadınlarına, kadın satıcılarına, başı açık gezen, kısa etek ve kot pantolon giyen kızlara yönelmiş. DGM iddianamesine göre 1995 öncesinde de Hizbullah "sosyal içerikli" saldırılarda bulunmuş ama bu eylemlerinde satır kullanmamış. Bu eylemlere hedef olan, Batman ve Diyarbakır'da liseli, başı açık dolaşan kız öğrencilerin yüzlerine bıçak ya da kezzap atılmış.

1994 operasyonlarında en fazla güç kaybeden Menzîlciler, Hizbullah içindeki "ılımlı" kanadı temsil ediyor. Hatta kendilerine Hizbullah denilmesini reddederek bu ismi İlimciler'e yakıştırıyor, mümkün olduğu kadar şiddet kullanmaktan kaçınıyorlar. Satırlı saldırganların büyük bölümü İlimciler'den çıkıyor. Kullandıkları silahın cinsi ve saldırı hedefleri konusunda İlimciler'in Lübnan'daki Hizbullah örgütünden esinlendiği kesin. Hizbullah da 1982'de hedef olarak hayat kadınlarıyla, dinen caiz olmayan yaşam tarzı içindeki ve açık saçık kıyafetlerle gezen kadınları seçmiş; bu amaçla kılıç kuşanmıştı. Hizbullah, tıpkı İlimciler gibi satırlarını kadınların göğüsleri ve cinsel organlarına sallamış, yüzlerce insanı öldürmüştü.

İlimciler, 1995'in ilk üç ayında, sadece Diyarbakır içindeki kanlı saldırılarda kadınlı erkekli 23 kişiyi öldürdü, 8 kişiyi de yaraladı. Ramazan ayı içinde elinde sigarayla dolaşan Adil Yıldız'ın 23 Şubat sabahı sağ eli satırla kesildi. Fakat hiçkimse saldırıları, "görmedi, duymadı, bilmedi". Örgüt yavaş yavaş hedefine ulaşmaya başladı. Toplum susturulup sindirildi. Bölgedeki İHD ve parti yöneticileri bile konuşmaya korkuyordu. Çünkü saldırının ne zaman nereden geleceği bilinmiyordu. Saldırganlar cinayeti işledikten sonra olay mahallinden ellerini kollarını sallayarak kaçıyor. Olayların sıkça yaşandığı Diyarbakır'ın Bağlar semtinin, iki kişinin zor geçebileceği daracık sokakları içinde sırı kadem basan saldırganlar yakalanamıyor, tespit edilemiyordu. Karanlık gittikçe koyulaşıyordu. Hizbullah'ın hedefi sadece PKK sempatisanları, DEP üyeleri, gazeteciler, kadınlar değil aynı zamanda kendisi gibi düşünmeyen İslamcı çevreler ve fraksiyonlardı. Yani bu örgüt, kendisi dışındaki herkesi Hizbulşeytan olarak ilan edip, yüzlerce kişiyi öldürdü.

Örgütün faaliyet alanı sadece Güneydoğu değildi. Adana, Mersin, Ankara, Bolu ve İstanbul'da çalışma yürüten örgüt buralarda da cinayet, soygun ve adam kaçırma eylemleri gerçekleştirdi. 18 Mayıs 1995'te İstanbul'da, polisin gerçekleştirdiği operasyonla 8 Hizbullahçı yakalandı. Örgüt üyelerinin evlerinde iki tüfek, 9 tabanca ve 8 el bombası bulundu. Bu kişilerin, "Menzil" grubunun İstanbul sorumlusu Selahattin Talayhan'ı kaçırdıkları anlaşıldı. Örgüt üyelerinin yer göstermesi sonucu Talayhan'ın, Kocaeli Bahçecik Servetiye köyü yakınlarında ormanlık alanda gömüldüğü belirlendi. Hizbullah'ın maktûlü gömmek için seçtiği yer Susurluk çetesinin İzmit-Sapanca-Adapazarı şeytan üçgeninin ortası.¹⁷

¹⁷ Fidan Güngör ve arkadaşı Sabahattin Talayhan, 11 Ekim 1994 tarihinde evlerinden çıktıktan sonra sivil giyimli kişilerce kaçırıldı. 1995 yılı Nisan ayında "Hizbullah'ın İlim kanadına üye oldukları" gerekçesiyle İstanbul'da 8 kişi gözaltına alındı. Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamada, gözaltına alınanların Fidan Güngör'ü kaçırdıkları, Sabahattin Talayhan'ı ise öldürerek Kocaeli Bahçecik kasabası Servetiye köyü yakınlarındaki ormanlık araziye gömdükleri ileri sürüldü. Sabahattin Talayhan'ın cesedi bulunamadı. Gözaltına alınanlardan Murat Filiz, Metin Demir, Hüseyin Yalçın ve Eşref Akın tutuklandı. 1997 yılı Temmuz ayında tutuklanan Burhan Aslan adlı Hizbullah üyesi de, Sabahattin Talayhan'ın öldürüldüğünü kabul etti.

Hizbullah'ın yoğun olarak faaliyet gösterdiği 1991-1995 döneminde yüzlerce kişi kaybolmuş-kaçırılmış, 3500'e yakın faili meçhul cinayet işlenmişti. Örgütün tam olarak kim tarafından kurulduğu bilinmiyor. Ama Hizbullah güzergahında dikkatlice iz sürüldüğünde yollar yine Susurluk'u çıkıyor. Bugün Hizbullah üyelerinin bir kısmı, yargılanıp suçları sabit görülerek cezaevine gönderilmiş bulunuyor. Bingöl, Adıyaman, Kırşehir, Bandırma ve Nazilli cezaevlerinde yüzlerce Hizbullah üyesi yatıyor. Bütün bunlara rağmen devletin istihbarat teşkilatı, "Hizbullah yoktur" diyebiliyor... (2 Kasım 1997-Gazete Pazar/Ersin Kalkan)

Öte yanda, Batman'da 1996 yılının Ocak ayının ilk günlerinde başlayan operasyonlarda, "1993, 1994 ve 1995 yıllarında çok sayıda kişiyi öldürdükleri, yaraladıkları ve kaçırdıkları" öne sürülen 19 Hizbullah yanlısı (İlim kanadı) gözaltına alındı. Operasyonlarda, Hizbullah tarafından 3 ile 15 ay arasında sürelerle rehin tutulan 10 kişi kurtarıldı. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye'de İnsan Hakları 1996, s. 386). 2 Şubat günü mahkemeye çıkarılan 19 kişiden sekizi tutuklandı. Diyarbakır DGM Savcılığı Mart ayında, 8 kişi hakkında 'Hizbullah'ın İlim kanadına üye oldukları, 13 kişiyi öldürdükleri, 12 kişiyi yaraladıkları ve bazı kişileri kaçırdıkları" iddiasıyla dava açtı.

Diyarbakır'da çeşitli tarihlerde 8 kişinin öldürülmesi ve 4 kişinin de yaralanması olayına karıştıkları ileri sürülen Hizbullah'ın 'İlim' kanadına mensup Seyithan Aras ve Ahmet Yakacı, 17 Mart günü çıkarıldıkları Diyarbakır DGM tarafından tutuklanarak cezaevine konuldu. Gözaltına alınan 3 kişi ise tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Seyithan Aras ve Ahmet Yakacı'nın, 18 Şubat 1992'de 2000'e Doğru dergisi Diyarbakır muhabiri Halit Güngen'in, 13 Ocak 1993'te Zübeyir Akkoç ve Ramazan Aydın Bilgin adlı öğretmenlerin, 21 Aralık 1992'de de Şehitlik Camii imamı Ubeydullah Dalar'ın öldürülmesi olaylarını gerçekleştirdikleri ileri sürüldü.

Diyarbakır'da radikal İslamcı "Hizbullah örgütüne üye oldukları ve bazı faili meçhul cinayetleri katıldıkları" iddia edilen 3 kişi, 19 Mayıs günü gözaltına alındı. Gözaltına alınanların 1994 ve 1995 yıllarında İlhan Kaya, Mesude Kartal, Ferhan Yıldırım ve Nezir Çiçek adlı kişilerin öldürülmesi, 18 kişinin de yaralanması eylemlerine katıldıkları öne sürüldü.

Temmuz ayı başında Mersin'de "Hizbullah üyesi oldukları ve Kuran kursu adı altında örgütsel faaliyet yürüttükleri" iddiasıyla 37 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanların sorgulamaları sonucu, 1 Kasım 1996 tarihinde Mersin Selen Mahallesinde "Küba Cami imamı ve BBP İl Yönetim Kurulu Üyesi Hasan Gül'ü öldürmeye azmettirdikleri ve Hizbullah üyesi oldukları" iddiasıyla 7 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan Remzi Kaya (18) hakkında Hasan Gül'ü öldürmek,

Rahmettullah Korkmaz (20) hakkında da cinayete azmettirmek suçlamalarıyla Adana DGM'de dava açıldı. Polis sorgularında kendilerine yöneltilen suçlamaları kabul eden sanıklar, 11 Eylül tarihinde yapılan duruşmada iddiaları reddederek suçsuz olduklarını söylediler.

Diyarbakır'da Ekim ayı sonunda aralarında Zekeriya Yapıcıoğlu ile kardeşi İdris Yapıcıoğlu'nun da bulunduğu çok sayıda kişi gözaltına alındı. Zekeriya Yapıcıoğlu'nun, "Hizbullah örgütüne yakınlığı ile bilindiği ve bu örgüte üye oldukları gerekçesiyle yargılanan kişilerin davalarına girdiği" ileri sürüldü.

21 Haziran 1992'de İHD Batman Şube Başkanı Sıddık Tan'ı öldürmekle suçlanan Şefik Polat'ın, Almanya'da mülteci olduğu ileri sürüldü. İslami Hareket Örgütü liderlerinden olduğu söylenen Polat, Uğur Mumcu'nun öldürülmesinin orduda bir eve yapılan baskında gözaltına alınmış ve serbest bırakılmıştı.

b) Faili meçhul siyasal cinayetlerde öldürülenler

1997 yılında, 'faili meçhul cinayetler' sonucunda, büyük bölümü Olağanüstü Hal Bölgesinde olmak üzere en az 65 kişi öldürüldü. (Faili meçhul cinayetler sonucunda 1989-1991 yılları arasında 42, 1992 yılında 362, 1993 yılında 467, 1994 yılında 423, 1995 yılında 166, 1996 yılında da 113 kişi öldürülmüştü) TİHV tarafından belirlenebilen faili meçhul siyasal cinayet olgularıyla ilgili bilgiler ise şöyle:

01) Fuat Suna, Batman, 01.01.1997

02) Mehdi Suna, Batman, 01.01.1997

03) Selman Suna, Batman, 01.01.1997

Batman'da kuyumculuk yapan Fuat Suna (22) ve Mehdi Suna (25) adlı kişiler, Bankalar caddesi üzerinde 1 Ocak günü saat 16.00 sıralarında uğradıkları silahlı saldırı sonucu öldü. Saldırıda yaralanan Selman Suna adlı kişi ise, 2 Ocak günü hastanede öldü. Olayda, Mehmet Degirmenci adlı lise öğrencisi de yaralandı. Ocak ayı sonunda Batman'da 28 kişi gözaltına alındı. Batman Emniyet Müdürlüğünden yapılan açıklamada, Bağlar mahallesindeki iki eve düzenlenen baskında, bir adet MP-5 otomatik silah, bir adet kalaşnikof marka otomatik

silah, bomba yapımında kullanılan çok sayıda tüne, tüp gaz, 19 mermi, bir tabanca, teyp ve video kasetleri ile çok sayıda kitapla birlikte gözaltına alınan 28 kişinin Selman Suna, Mehdi Suna, Fuat Suna adlı kişilerin öldürülmesi olaylarına karıştıkları ileri sürüldü.

04) Tevfik Kusun, Adıyaman-Urfa arası, 07.01.1997

Diyarbakır'da 29 Kasım 1996'da gözaltına alındığı belirtilen Tevfik Kusun (36) adlı kişinin cesedi 7 Ocak günü Adıyaman-Urfa karayolu üzerinde bulundu. Tevfik Kusun'un kafasına ateş edilerek öldürüldüğü açıklandı. Tevfik Kusun'un ağabeyi Bahri Kusun 1995 Ağustos ayında, dayısı Abdülbaki Işık ise aynı yılın Kasım ayında gözaltına alındıktan sonra ölü olarak bulunmuştu.

05) Mehmet Lala, Diyarbakır, 07.01.1997

Diyarbakır'ın Seyrantepe mahallesinde 7 Ocak günü bir arabanın içinde boğularak öldürüldüğü anlaşılan Mehmet Lala adlı kişinin cesedi bulundu. Arabanın sahibi Ramazan Özyayın'ın arandığı bildirildi. Diyarbakır DGM Savcılığının Mehmet Lala'nın öldürülmesi nedeniyle başlattığı soruşturmada takipsizlik kararı verildi.

06) Halil Şahin, Batman-Beşiri, 08.01.1997

07) Gıyasettin Şahin, Batman-Beşiri, 08.01.1997

Batman'da Halil Şahin (35) adlı kişi ile oğlu Gıyasettin Şahin (9) 8 Ocak günü bir silahlı saldırıda öldürüldü. Türk Telekom Batman Başmüdürlüğünde işçi olarak çalışan Halil Şahin, tarlasını ilaçlamak üzere oğlu ile birlikte Beşiri ilçesine bağlı Çevrimova köyündeki evinden sabah 09.00 sıralarında ayrıldı. Halil Şahin ve oğlu, çalıştıkları tarlada öğleden sonra ölü bulundu.

08) Yasin Yerlikaya, Diyarbakır-Çermik, 08.01.1997

09) Yaşar Aktan, Diyarbakır-Çermik, 08.01.1997

Diyarbakır'ın Çermik ilçesinde 8 Ocak üç kişinin gerçekleştirdiği silahlı saldırı sonucu Yasin Yerlikaya ve Yaşar Aktan adlı kişiler öldü, Veysi Özkan adlı kişi de yaralandı. İlçeye 7 kilometre uzaklıktaki Yukarı Delvan köyünde yaşayan üç kişinin koruculuğu kabul etmedikleri için baskı gördükleri, Yaşar Aktan'ın 1995 Eylül ayında "PKK'ye yardım ettiği" iddiasıyla gözaltına alındığı bildirildi.

10) Hossan Safani, İstanbul-Ataköy, 18.01.1997

İstanbul Ataköy 9. Kısım A/9 Blok'ta oturan İran uyruklu Hossan Safani (32), 18 Ocak günü oturduğu apartmanın bahçesinde ölü bulundu. Safani'nin komşuları, akşam saatlerinde, "kendilerini polis olarak tanıtan" bir kadınla üç erkeğin geldiğini ve kapıyı

zorladığını söyledi. Safani'nin, kaçmak isterken düşmüş ya da balkondan atılmış olabileceği ileri sürüldü.

11) Hüseyin Değer, Diyarbakır, 21.02.1997

Diyarbakır'da Hüseyin Değer (42) adlı kişinin cesedi 21 Şubat günü Dicle Üniversitesi Kampüsü içinde bulundu. Sabah saatlerinde iki kişinin telefon ederek kendisiyle görüşmek istemesi üzerine evinden ayrılan Değer'in elleri ve ayakları bağlanıp, ağız bantlandıktan sonra kafasına tek kurşun sıkılarak öldürüldüğü anlaşıldı. CHP Diyarbakır eski Milletvekili Hasan Değer ile CHP Diyarbakır İl Başkanı Mesut Demir'in akrabası olan Değer, "PKK adına para topladığı" iddiasıyla yargılanmış ve beraat etmişti. Yargıtay'ın kararı bozması nedeniyle yeniden yargılanan Değer'in, son olarak 12 Şubat günü Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesinde duruşmaya çıktığı öğrenildi.

Değer'in ölümüyle ilgili bir açıklama yapan Mesut Değer, Hüseyin Değer'in öldürülmeden bir süre önce beyaz Renault marka bir araçla takip edildiğini, bu aracın daha önceki cinayetlerde de görüldüğünü söyledi. Ayrıca Hüseyin Değer'in, Ardeş kod adlı Engin Karadağ adlı PKK itirafçısı tarafından hazırlanan "PKK'ye yardım eden Kürt işadamları" listesinde yer aldığı ileri sürüldü.

Bu arada, Hüseyin Değer'in öldürülmesiyle ilgili olarak Yahya Perişan adlı bir kişi İstanbul'da gözaltına alındı ve Diyarbakır'a getirildi. 48 saat sorgulanan ve daha sonra tutuklanan Yahya Perişan, Mayıs ayında Diyarbakır E Tipi Cezaevinden yaptığı açıklamada, kendisine işkence yapıldığını ve cinayeti üstlenmeye zorlandığını açıkladı.

Hüseyin Değer'in öldürülmesi ile ilgili Diyarbakır'a giderek inceleme yapan HADEP heyeti tarafından hazırlanan raporda, Hüseyin Değer'in "kontgerilla tarafından öldürüldüğü" belirtildi. HADEP raporunda, Hüseyin Değer'in vücudunda ve üzerindeki elbiselerde boğuşma izlerinin bulunmadığına ve Değer'in sık sık tehdit edildiğine dikkat çekilerek, "Bu durum maktulün gözaltına alındığını sanarak hareket ettiğini göstermektedir" denildi. HADEP raporunda, Hüseyin Değer hakkında 1990 yılından sonra 10'a yakın dava açıldığı, bu davalardan üçünün devam ettiği, diğerlerinin ise beraatle sonuçlandığı belirtildi. Raporda, Değer'in uzun süreden beri Diyarbakır Söz Gazetesi ve Diyarbakır Söz Televizyonu sahiplerinden Mehmet Ali Altındağ ile Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesinde görülmekte olan bir dava nedeniyle ihtilaflı olduğu; gerek bu dava ile

ilgili, gerekse de genel olarak bu gazete ve TV'de Hüseyin Değer aleyhine karalayıcı ve hedef gösterici yayınlar yapıldığı ifade edildi.¹⁸ Değer'in sürekli olarak tehdit edildiğine işaret edilen raporda, Değer'in olaydan yaklaşık bir ay kadar önce güvenlik kuvvetlerine mensup sivil giyimli bir grupça işyerinde tokatlandığı ve "Hâlâ PKK'ye yardım ediyorsun şerefsiz" şeklinde hakaretlere maruz kaldığı belirtildi. Raporda şu bilgilere yer verildi:

Hüseyin Değer kaçırılmadan bir gün önce, 20 Şubat 1997 günü, kendisinin evde olmadığı bir sırada iki kişi eve gelerek 'telefon arızadan geldiklerini, telefonlara bakacaklarını' söylediler. Bunlardan biri eve girip telefonları kontrol etmek üzere balkona çıktı ve kablolarla oynadıktan sonra bir şey yok diyerek evden ayrıldı. Değer'in ölümünden sonra yapılan araştırmada PTT yetkilileri ailesine, telefon arızadan herhangi bir ekibin gönderilmediğini açıkladı.

Aynı gün kendisine ait araba yıkanmak üzere götürülürken, Seyrantepe semtinde içinde dört kişinin bulunduğu beyaz Renault marka başka bir araba tarafından takip edildi. Arabada Değer'in olmadığı görüldüncel, Renault marka arabadakiler takipten vazgeçtiler. Hüseyin Değer, 21 Şubat günü saat 08.30-09.00 sıralarında işyerine gitmek üzere evinden çıkarak arabasına bindi ve hareket ettiği eşi tarafından görüldü. Gecikmesi üzerine işyerinden evine telefon açıldı. Ancak telefonun cevap vermemesi üzerine işyerindeki çalışan evine gelerek Hüseyin Değer'i ve telefonunun neden cevap vermediğini sordu. Bunun üzerine yapılan araştırmada telefonun kablusunun kopuk olduğu görüldü. Telefonun kesik olduğunun anlaşılması üzerine Değer, cep telefonundan arandı. Telefona çıkan bir şahıs 'Hüseyin Değer yok. Bir daha aramayın' şeklinde cevap verdi. Daha sonra tekrar arandığında ise telefon cevap vermedi.

HADEP heyetinin olay yerinde yaptığı incelemeler sonrasında ise şu tespitlerde bulunuldu:

Hüseyin Değer arabasıyla olay yerine getirilmiştir. Arabasından indirilerek cesedin bulunduğu yere kadar

yürütülmüş ve orada öldürülmüştür. Bu durum, ayakkabılarında mevcut çamur ile olayın olduğu yerdeki toprağın aynı karakterde oluşundan anlaşılmaktadır. Olay yerindeki ayak izleri ve bir kısım görgü tanıklarının ifadelerinden cinayeti işleyenlerin üç veya dört oldukları anlaşılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda 7.65 mm çapında bir silahla vurulduğu anlaşılmıştır. Silah sesi çevreden duyulmamıştır. Bu nedenle olayda susturucu kullanılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Değer'in göz çevresinde gözlerinin gözbağı ile bağlandığını gösteren izler mevcut olup kullanılan gözbağı sıradan bir bez olmayıp özel olarak hazırlanmış bir gözbağı olduğu hususunda kanaat uyanmıştır. Elbise ve vücudunun incelenmesinde herhangi bir boğuşma, direnme veya fiziki işkencenin olmadığı görülmektedir. Bu durum maktulün gözaltına alındığını göstermektedir. Bu durum maktulün üzerinde bulunan 19,500 Alman markının alındığı, ancak, üzerindeki çeklerin alınmadığı yakınları tarafından ifade edilmiştir. Ceset üzerinde Arapça 'Bismillah Allah' el yazılı bir kağıt parçası bulunmuştur.

12) Selahattin Tekin, Batman-Gercüş, 27.02.1997

Batman'ın Gercüş ilçesine bağlı Yüceköy'de Selahattin Tekin (27) adlı kişi, 27 Şubat akşam saat 19.00 camiden çıkarken uğradığı silahlı saldırı sonucu öldü. Selahattin Tekin, otopsi yapılmadan 28 Şubat günü köy mezarlığında gömüldü. Korucu köyü olan Yüceköy'de, Hizbullah'ın faaliyet gösterdiği ileri sürüldü.

13), Diyarbakır-Hani arası, 13.03.1997

14), Diyarbakır-Hani arası, 13.03.1997

Diyarbakır ile Diyarbakır'ın Hani ilçesi arasında ulaşım kapalı bulunan eski yol üzerinde bulunan Erimli köyü yakınlarındaki Ziyarettepe bölgesinde iki kişinin cesedi bulundu. Bir dere yatağında, toprağa yarı gömülü durumda 13 Mart günü köylüler tarafından bulunan cesetlerin 25 ile 35 yaşlarında iki erkeğe ait olduğu belirlendi. Diyarbakır Devlet Hastanesi yetkilileri, iki kişinin tahminen 1.5-2 ay önce öldürüldüğünü, uzun süre toprak altında kalan cesetlerin tanınamayacak halde olduğunu söylediler. Kimlik tespiti yapılmayan iki ceset, 14 Mart günü Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından polis ablukası altında Mardinkapı Mezarlığı'nın kimsesizler bölümüne gömüldü.

15), İstanbul, 13.03.1997

İstanbul'un Şirinevler semtinde 13 Mart günü işkence yapılarak öldürülmüş 20 yaşlarında bir kişinin cesedi bulundu. Bir inşaatın bodrumunda bulunan kişinin, 20

¹⁸ Söz Gazetesi Sahibi Mehmet Ali Altındağ'ın, 1990 yılında "kendisinden PKK adına para istendiğini" söyleyerek Hüseyin Değer, Abdurrahman Balatangöz ve İsmail Ölmez hakkında şikayette bulunduğu, bu şikayet üzerine tutuklanan Değer, Balatangöz ve Ölmez'in kısa bir süre cezaevinde yattıktan sonra tahliye edildikleri öğrenildi. Bu kişilerden Abdurrahman Balatangöz, 19 Eylül 1993 tarihinde Van'da bir minibüsten açılan ateş sonucu öldürüldü.

gün kadar önce boğazı telle sıkılarak öldürüldüğü belirlendi.

16) Rufettin Kaplan, Diyarbakır, 19.03.1997

Diyarbakır E Tipi Cezaevinde görevli Rufettin Kaplan adlı gardiyan, 19 Mart günü evinde öldürüldü. Kaplan'ın başına ateş edilerek öldürüldüğü belirlendi. Rufettin Kaplan'ın öldürülmesiyle ilgili olarak Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesinde açılan dava, 13 Ekim 1997 tarihinde beraatle sonuçlandı.

17), Batman-Kozluk, 02.04.1997

Batman'ın Kozluk ilçesinde 2 Nisan günü 40 yaşlarında bir kişinin cesedi bulundu. Kimliği belirlenemeyen ve yoğun darp izleri bulunan ceset, önce Kozluk Devlet Hastanesine, daha sonra otopsi yapılmak üzere Diyarbakır Adli Tıp Şubesine kaldırıldı.

18) Fırat Anuş, Diyarbakır, 04.04.1997

Fırat Anuş (23) adlı kişi, Diyarbakır'ın Urfakapı semtinde 4 Nisan akşamı saat 20.30 sıralarında kimliği belirsiz bir kişinin silahlı saldırısına uğradı. Saldırı sonucu ağır yaralanan Anuş, olay yerinde bulunan kişiler tarafından Diyarbakır Devlet Hastanesine kaldırılırken yolda öldü.

19), Bitlis-Batman arası, 05.04.1997

20), Bitlis-Batman arası, 05.04.1997

5 Nisan günü Bitlis-Batman karayolu üzerindeki Zengol köprüsü yakınlarında öldürüldükten sonra yakıldıkları belirlenen, biri 40 diğeri 20 yaşlarında iki kişinin cesedi bulundu. Cesetler, Bitlis Valisi, Cumhuriyet Savcısı ve Emniyet Müdürünün olay yerinde yaptıkları incelemeden sonra, köprüye yaklaşık 10 dakika uzaklıktaki Sarıkonak Jandarma Karakoluna bağlı askerlerle Sarıkonak köyü korucuları tarafından köprünün yakınlarında gömüldü.

21), Batman-Kozluk, 07.04.1997

Batman'ın Kozluk İlçesi Kahveci Köyü yakınlarında 7 Nisan günü sabah saatlerinde, bir erkek cesedi bulundu. Kimliği belirlenemeyen cesedin, kafasından aldığı tek kurşunla öldürüldüğü belirlendi.

22), İstanbul-Gaziosmanpaşa, 12.04.1997

İstanbul Gaziosmanpaşa'da, başından tek kurşunla vurularak öldürülmüş olan ve travesti olduğu belirlenen bir kişinin cesedi 12 Nisanda bulundu. Olay yerine gelen emniyet yetkililerinin yaptığı inceleme sonucunda, üzerinden kimliğini belirleyici belge çıkmayan ve hafif sakallı olduğu belirtilen kişinin, başına tabancayla bir el ateş edilerek öldürüldüğü tespit edildi.

23) Recep Usun, Diyarbakır, 20.04.1997

24) Mehmet Sıddık, Diyarbakır, 20.04.1997

Diyarbakır'da Suriçi semtindeki Yoğurtçular Çarşısı civarında 20 Nisan günü kimliği belirsiz kişilerin silahlı saldırısına uğrayan Recep Usun ve Mehmet Sıddık öldü. Saldırının neden gerçekleştirildiği belirlenemedi. Olay hakkında takipsizlik kararı veren Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı, dosyayı Diyarbakır DGM'ye gönderdi.

25) İbrahim Yeldağ, Nusaybin, 04.05.1997

1996 yılı başlarında Mardin'in Nusaybin ilçesine bağlı Cinatı köyünden korucular tarafından gözaltına alınıp bırakıldıktan hemen sonra kaybolan ve kendisinden bir daha haber almamayan İbrahim Yeldağ (Yelboğa) adlı kişi, 4 Mayıs günü bir kuyuda ölü olarak bulundu. Yeldağ'ın cesedi üzerinde yapılan inceleme ve raporda, baş ve iki kolun kesik olduğu belirtildi.

26) Mehmet Ali Yılmaz, İstanbul, 03.05.1997

Mehmet Ali Yılmaz (17) adlı genç, İstanbul Pendik Temenye Plajı yakınlarında boş bir arazide 3 Mayıs günü bıçaklanarak öldürülmüş halde bulundu. Mehmet Ali Yılmaz'ın annesi Fatma Yılmaz, 2 Mayıs günü eve gelen tanımadığı kişilerin oğlunu zorla bir arabaya bindirerek götürdüklerini ve oğlunun bulunması için polise başvurduğunu söyledi.

27) Nimet Meçin, Diyarbakır-Silvan, 26.05.1997

Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde 26 Mayıs günü kimliği belirsiz kişilerin satırlı saldırısı sonucu yaralanan Nimet Meçin (26), kaldırıldığı Silvan Devlet Hastanesinde öldü.

28) Ümit Şahin, Urfa-Suruç, 27.05.1997

Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde 27 Mayıs günü kimliği belirsiz bir kişinin silahlı saldırısına uğrayan Ümit Şahin adlı kişi öldü. Saldırıda M.S.G. (16) adlı çocuk da bacağından yaralandı.

29) Abdulvahap Arak, Mardin-Kızıltepe, 03.06.1997

Mardin'in Kızıltepe ilçesinde Abdulvahap Arak adlı kişi, 3 Haziran günü saat 19.00 sıralarında oturduğu kahvehaneye gelen silahlı bir kişi tarafından taranarak öldürüldü. Saldırıda bir kişi de ağır yaralandı.

30) İsmet Demir, İzmir-Ödemiş, 04.06.1997

İzmir'in Ödemiş ilçesine bağlı Demircili köyüne 3 Haziran gecesi gelen ve kendilerini "sivil polis" olarak tanıtan iki kişi tarafından götürülen İsmet Demir (44), 4 Haziran sabahı, Doyranlı köyü yakınlarında devriye gezen jandarma ekipleri tarafından ölü olarak bulundu.

Demir'in başına üç kurşun sıkılarak öldürüldüğü belirlendi.

31) İdris Demir, İstanbul-Silivri, 26.06.1997

İdris Demir (27) adlı Irak vatandaşı, 26 Haziran günü İstanbul'un Silivri ilçesi yakınlarında vurularak öldürüldü. İdris Demir'in kullandığı aracın önünü kesen 3 kişinin açtığı ateş sonucu, Demir'in yanında bulunan Suavi Akalın (29) adlı kişi de ağır yaralandı.

32) İsmail Karaman, Erzincan-İliç, 27.06.1997

Erzincan'ın İliç ilçesi Küçükgümüşlü Köyü muhtarı İsmail Karaman, 27 Haziran gecesi köy meydanında vurularak öldürüldü.

33) Seyithan Aslan, Muş-Bulanık, 04.07.1997

Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Seçme köyü muhtarı Seyithan Aslan, 4 Temmuz günü Muş'un Bulanık ilçesinden Diyarbakır'a giden minibüsü Salihli mezrası yakınlarında durduran silahlı ve maskeli bir grup tarafından kaçırıldı. Seyithan Aslan'ın cesedi, 7 Temmuz günü Salihli mezrası yakınlarında bulundu. Yapılan otopside muhtarın götürüldüğü gece öldürüldüğü belirlendi. Muhtarın yakınları, olaya bir anlam veremediklerini belirterek "Tedirgin olacak veya korkulacak bir durum olsaydı, gecenin ilerlemiş bir saatinde yolculuk yapmazdı. Yedi köye muhtarlık yapıyordu. Olayı, kimlerin ne amaçla yaptığını bilmek istiyoruz" dediler.

34) Mecit Şengül, Siirt-Kurtalan, 13.07.1997

Batman Baraj gölünde 13 Temmuz günü Mecit Şengül (45) adlı kişinin cesedi bulundu. Mecit Şengül'ün 8 Temmuz günü sabah saatlerinde Siirt'in Kurtalan ilçesindeki evinden çıktıktan sonra koyu yeşil renkli bir araba ile kaçırıldığı bildirildi. Mecit Şengül'ün oğlu Yusuf Şengül, babasının başından, sağ kolundan ve sırtından aldığı 4 kurşunla öldürüldükten sonra cesedin taş bağlanarak baraj gölüne atıldığını söyledi.

35) Abdullah Doğan, Konya-Akşehir, 13.07.1997

Konya'nın Akşehir İlçesinde yerel yayın yapan Candan FM Radyosu'nun sahibi Abdullah Doğan 13 Temmuz günü bir düğün salonuna giderken uğradığı silahlı saldırı sonucu ağır yaralandı. Doğan, kaldırıldığı Akşehir Devlet Hastanesinde öldü.

36) Mustafa Şırnak-Uludere, 17.07.1997

Şırnak'ın Uludere ilçesine bağlı Gülyazı (Beji) köyü yakınlarında, korucuların nöbet tuttıkları mevzilere 150 metre uzaklıktaki boş tarlada 17 Temmuz sabahı 30 yaşlarında bir erkek cesedi bulundu. Boğularak ve

kafasına iki kurşun sıkılmış halde bulunan kişinin Uludere'nin Tarlabası (Hodana) köyünden Mustafa (soyadı belirlenemedi) adlı kişi olduğu belirlendi. Söz konusu kişinin 1993 yılından itibaren Gülyazı köyünde koruculuk yaptığı ve öldürülmeden bir hafta önce Gülyazı Tabur Komutanlığınca silahına el konulduğu açıklandı.

37) Abdülrezzak Binzet, Cizre-Silopi arası, 18.07.1997

Şırnak'ın Cizre'de 17 Temmuz günü silahlı kişiler tarafından kaçırılan Abdülrezzak Binzet (45) adlı kişi, 18 Temmuz günü Şırnak'ın Cizre ile Silopi ilçeleri arasındaki karayolunda ölü olarak bulundu. Doruklu köyü yakınlarında bulunan Binzet'in, işkence yapıldıktan sonra silahla öldürüldüğü ve üzerinden arabayla geçirilerek cesedinin tanınmaz hale getirildiği belirlendi. Binzet, 19 Temmuz günü Cizre'de toprağa verildi. "Ellerinde telsiz bulunan silahlı ve sivil giyimli kişilerle kaçırıldığı" ileri sürülen Binzet'in korucu olan Teya aşiretine mensup olduğu, ancak kendisinin korucu olmadığı ve "PKK'ye yardım etmekle suçlandığı" açıklandı.

38) Muzaffer Sürücü, Van-Gürpınar, 31.07.1997

Van'ın Gürpınar ilçesine bağlı Sakallı köyünde 31 Temmuz günü saat 21.00 sıralarında tarlasını sulamaya giden Muzaffer Sürücü adlı bir köylü, kimliği belirsiz kişiler tarafından dövüldükten sonra taranarak öldürüldü. Sakallı köyünün yakınlarındaki Aspeşin köyünde de, 28 Ağustos gecesi tarlalarını sulayan Birukî aşiretinden Cahit Kusman ile Hasan Çoban 2 köylü, asker ve özel tim kıyafeti giymiş korucular tarafından dövüldü. Dövülen köylüler, korucuların "Siz Birukî aşireti teröristsiniz. Evinizden dışarı çıkarsanız ölüsünüz" tehditlerinde bulunduklarını açıkladılar.

39) Halis Güneyli, Diyarbakır, 31.07.1997

Diyarbakır Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencisi Halis Güneyli, 30 Temmuz sabahı Bağlar ilçesinde kimliği belirsiz 2 kişinin silahlı saldırısı sonucu öldü. Güneyli'nin Hizbullah militanları tarafından öldürüldüğü ileri sürüldü. Güneyli'nin öldürülmesinden sonra, Hizbullah'ın güçlü olduğu ileri sürülen Diyarbakır'ın Silvan ilçesine bağlı Yolaç köyüne¹⁹

¹⁹ Çatışma sonrasında Hizbullah'ın terketmek zorunda kaldığı Yolaç köyü, manevi olarak örgüt için çok önem taşıyor. Bu köyün içinde "Şehitlik" olarak adlandırılan ve Türkiye'nin neresinde olursa olsun bir silahlı çatışmada ölen Hizbullah militanının gömüldüğü ve her yanı yeşil bayraklar ile Hizbullah yazılarıyla süslü bir mezarlık bulunuyor. Hizbullah militanları hakim oldukları

Güneyli'nin yakını korucular tarafından 6 Ağustos günü bir saldırı düzenlendiği, 7'si ağır 11 kişinin yaralandığı bildirildi. Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde 19 Ekim günü uğradığı silahlı saldırı sonucu ölen Mehmet Hamit Fidancı adlı kişinin yakınları, bu olayın da Halis Güneyli'nin öldürülmesinden sonra gündeme gelen Hizbullah-korucu çatışmasından kaynaklanabileceğini belirttiler. Fidancı'nın bazı akrabalarının korucu olduğu bildirildi. Halis Güneyli'nin öldürülmesiyle ilgili olarak soruşturma başlatan Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı, 30 Eylül 1997 tarihinde görevsizlik kararı vererek dosyayı Diyarbakır DGM'ye gönderdi. Diyarbakır DGM tarafından başlatılan soruşturma, 1998 yılı sonu itibariyle halen sürüyor.

40) Kemal Güneş, Maraş-Elbistan, 06.08.1997

Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesine bağlı Günaltı köyüne 6 Ağustos gecesi saat 22.30'da gelen silahlı bir grup, seyyar satıcı Kemal Güneş'i evinden alarak uzaklaştılar. Kemal Güneş, daha sonra Elmalidere kesiminde taranarak öldürülmüş olarak bulundu.

41) Mehmet Aydın, Mardin, 10.08.1997

Mardin'in Yalın beldesine bağlı Zınaraaynsefa köyünde Mehmet Aydın (25) adlı kişi, kimliği belirsiz kişiler tarafından öldürüldü. Mardin'de taksi şoförlüğü yapan Mehmet Aydın'ın arabasına 10 Ağustos gecesi saat 23.00 sıralarında köy girişinde ateş açıldı. Yakınları, Mehmet Aydın'ın koruculuğu kabul etmediği için köydeki korucular tarafından daha önce tehdit edildiğini ve bir kez de dövüldüğünü belirterek saldırıdan korucuları sorumlu tuttular. Yakınları, köyde bulunan ve çoğu akraba olan 25 korucunun akşamları köy çevresinde nöbet tuttuklarını, ancak olay günü korucuların ortalıkta görünmediğini belirttiler. HADEP Mardin İl Sekreteri Cemal Veske başkanlığında bir heyet, 12 Ağustos sabahı olay yerine giderek incelemelerde bulundu. Veske, Mehmet Aydın'ın yakınları ve köylülerle yaptıkları görüşmelerde Aydın'ın öldürüldüğü sırada olay yerinde korucuların bulunduğunu öğrendiklerini söyledi ve olaydan sorumlu olan korucuların tespit edilerek yargılanmasını istedi.

42) Ali Uçar, Mardin-Midyat, 13.08.1997

13 Ağustos günü Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Acırlı köyü yakınlarında Ali Uçar (41) adlı kişinin cesedi bulundu. Batman'ın Gercüş ilçesine bağlı Hırmız köyündeki evinden Gercüş'e gitmek üzere 9 Temmuz günü ayrıldıktan sonra kaybolduğu bildirilen Ali Uçar'ın

vurularak öldürüldüğü belirlendi. 14 Ağustos günü Diyarbakır Devlet Hastanesinde yapılan otopsi raporunda, Ali Uçar'ın iç organlarının tamamen çıkarıldığı, cesedin çürümesi nedeniyle kesin ölüm nedeninin belirlenemediği belirtildi. Ali Uçar'ın abisi Sevkan Uçar, 12 Ağustos günü kardeşinin bulunması istemiyle hazırladığı dilekçeyi götürdüğü savcılık makamında, Gercüş İlçe Jandarma Tabur Komutanlığında görevli Recai Başol adlı yüzbaşı tarafından tehdit edildiğini ve "kardeşinin askerler tarafından kaçırılmadığına" dair bir yazıyı imzalamaya zorlandığını açıkladı. Sevkan Uçar, savcının dilekçeyi kabul etmeyerek ertesi gün getirmesini istediğini, 13 Ağustos günü ise kardeşinin cesedinin bulunduğunu vurguladı. Sevkan Uçar, Ali Uçar'ın Gercüş İlçe Jandarma Tabur Komutanlığının kullandığı 44 AN 331 plakalı kiraz rengi Ford marka bir araçla uzun süre takip edildiğini, bu konuda Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine ve Gercüş Savcılığına başvuruda bulunduğunu, ancak herhangi bir sonuç alamadığını sözlerine ekledi.

43) Mehmet Al, Urfa-Siverek, 22.08.1997

Urfa'nın Siverek ilçesine bağlı Karacadağ beldesi Büyükçavuşlu köyünde Mehmet Al adlı çoban, 22 Ağustos günü kimliği belirsiz iki kişi tarafından silahla taranarak öldürüldü.

44) Lütfü Ölmez, Diyarbakır, 01.09.1997

Diyarbakır'ın Şehitlik semtinde bulunan Diyarbakır Ticaret Lisesi Müdür Yardımcısı Lütfü Ölmez, 1 Eylül günü okula gelen ve kendisiyle tartışan kimliği belirsiz iki kişinin bıçaklı saldırısına uğradı. Saldırı sonucu dört bıçak darbesi alan Ölmez, Diyarbakır Devlet Hastanesinde öldü. Lütfü Ölmez'in öldürülmesiyle ilgili olarak Cumhuriyet Savcılığı tarafından başlatılan soruşturma, halen sürüyor.

45) Yusuf Topçu, İskenderun, 16.09.1997

16 Eylül günü İskenderun'dan Osmaniye'ye gitmekte olan Yusuf Topçu'nun arabasına başka bir araçtan açılan ateş sonucu Yusuf Topçu öldü.

46) Tahsin İbiçeken, Diyarbakır-Çınar, 22.09.1997

Diyarbakır'ın Çınar ilçesine bağlı Aşağıkonak köyünde imamlık yapan Tahsin İbiçeken adlı kişi, 22 Eylül günü Diyarbakır'ın Melikahmet semtinde kimliği belirlenemeyen iki kişinin silahlı saldırısına uğradı. Başına isabet eden tek kurşunla yaralanan Tahsin İbiçeken, kaldırıldığı Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde öldü.

zamanlarda köye örgüt üyesi dışında kimsenin girmesine de izin vermiyorlardı.

47) İskender Aras, Mardin-Midyat, 24.09.1997

48) Reyhan Aras, Mardin-Midyat, 24.09.1997

Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Doğançay köyünde İskender Aras (70) ve eşi Reyhan Aras, 24 Eylül günü kimliği belirsiz kişiler tarafından öldürüldü. Aras çiftinin Süryani olduğu öğrenildi. Doğançay köyünde yaşayan Aziz Akgül, "Evi basmışlar ve her ikisini öldürmüşler. Sabahleyin çocuklar eve giderken cesetlerini buluyor. Büyük bir ihtimalle gece öldürülmüşler. Bize silah sesi hiç gelmedi. İskender Aras ve eşinin hiç kimseye bir zararı dokunmamıştır. Niçin öldürüldüklerini biz de anlayamadık. 70 yaşında kime ne yapabilirler. Köyde Aras çiftinin hiçbir akrabası yok. Dört beş çocukları var, onlar da Avrupa'da yaşıyorlar" dedi. Ayrıca, Doğançay köyünde yaşayanların koruculuğu kabul etmemeleri nedeniyle baskı gördüğü ve daha önce 100 ev bulunan köyde 70 kadar evin boşaldığı ileri sürüldü. 14 Temmuz 1996 yılında köye baskın düzenleyen silahlı kişiler, Şahin İlhan adlı bir köylüyü öldürmüşlerdi.

49) Mehmet Ölçer, Kars, 29.09.1997

Kars'ın Halitpaşa caddesinde Mehmet Ölçer adlı kişi, 29 Eylül günü kimliği belirsiz kişiler tarafından açılan ateş sonucu öldü. Ölçer'in 1993 yılında korucu olmayı kabul etmeyerek Kars'a göç ettiği ileri sürüldü. Emniyet yetkilileri, olayla ilgili bir kişinin yakalandığını açıkladılar.

50) Mehmet Hamit Fidancı, Diyarbakır, 19.10.1997

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde 19 Ekim günü Mehmet Hamit Fidancı (35) adlı kişi, uğradığı silahlı saldırı sonucu öldü. Yakınları saldırının, 31 Temmuz günü Halis Güneyli adlı kişinin öldürülmesinden sonra gündeme gelen Hizbullah-korucu çatışmasından kaynaklanabileceğini belirttiler. Fidancı'nın Diyarbakır'ın Silvan ilçesi Yolvaç köyünden olduğu bildirildi. Hizbullah'ın güçlü olduğu ileri sürülen Diyarbakır'ın Silvan ilçesine bağlı Yolvaç köyüne Güneyli'nin yakını korucular tarafından 6 Ağustos günü bir saldırı düzenlenmiş, 7'si ağır 11 kişi yaralanmıştı. Bu arada, Fidancı'nın bazı akrabalarının korucu olduğu öğrenildi. Mehmet Hamit Fidancı'nın öldürülmesiyle ilgili olarak soruşturma başlatan Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı, 25 Mart 1998 tarihinde görevsizlik kararı vererek dosyayı Diyarbakır DGM'ye gönderdi. Diyarbakır DGM tarafından başlatılan soruşturma halen sürüyor.

51) İsmail Çevik, İstanbul, 20.10.1997

52) Alier Takak, İstanbul, 20.10.1997

İstanbul Ümraniye 1 Mayıs mahallesinde bir kahvede oturan Alier Takak ve İsmail Çevik adlı kişiler 20 Ekim günü kimliği belirlenemeyen kişilerin silahlı saldırısı sonucu öldü. Edinilen bilgiye göre, kahveye giren iki

kişi, İsmail Çevik'e ateş açtılar. Bu sırada araya giren Alier Takak'da yaralandı. Alier Takak, kaldırıldığı Haydarpaşa Numune Hastanesinde öldü. Alier Takak'ın HADEP üyesi ve Pir Sultan Abdal Derneği eski yöneticilerinden olduğu bildirildi. İsmail Çevik'in ise MHP yanlısı olduğu ve çek-senet tahsilatıyla uğraştığı ileri sürüldü.

53) Nasrettin Alkum, Batman, 20.10.1997

Batman'ın Balpınar köyünden Nasrettin Alkum (45) adlı kahveci, Batman'ın Çarşı mahallesi Gök Taksi Durağı yakınlarında 20 Ekim günü öğle saatlerinde 18-19 yaşlarında iki kişinin sopalı saldırısı sonucu ağır yaralandı. Alkum, hastaneye kaldırılırken yolda öldü. Alkum'a yapılan saldırının nedeni öğrenilemedi.

54) İsmail Sevinç, Diyarbakır, 31.10.1997

Diyarbakır'ın Bağlar semtinde 31 Ekim günü İsmail Sevinç (23) adlı kişi evine gelen kimliği belirsiz kişiler tarafından silahla öldürüldü. Olayın "radikal İslamcı Hizbullah örgütünün 'İlim' ve 'Menzil' kanatları arasındaki çatışmadan kaynaklanmış olabileceği" belirtildi. İsmail Sevinç'in öldürülmesiyle ilgili olarak soruşturma başlatan Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı, 23 Şubat 1998 tarihinde görevsizlik kararı vererek dosyayı Diyarbakır DGM'ye gönderdi. Diyarbakır DGM tarafından başlatılan soruşturma, 1998 yılı sonu itibarıyla halen sürüyor.

55), Şırnak-Cizre yakınları, 31.10.1997

56), Şırnak-Cizre yakınları, 31.10.1997

57), Şırnak-Cizre yakınları, 31.10.1997

58), Şırnak-Cizre yakınları, 31.10.1997

Şırnak'ın Cizre ilçesi yakınlarında bulunan Konya Deresi bölgesinde yürütülen yol yapım çalışmaları sırasında kimliği belirlenemeyen 4 kişinin cesedi bulundu. Emek gazetesinin 9 Kasım tarihli sayısında yeralan habere göre bir görgü tanığı, 31 Ekim günü minibüsle Konya Deresinden geçerken gördüklerini şöyle anlattı: "İçinde bulunduğumuz minibüs Nusaybin-Cizre arasında bulunan Konya Deresi Köprüsünde yol çalışmaları nedeniyle durmak zorunda kaldı. Kepçeler yolu açarak ilerliyordu. Bu sırada bir kepçenin çıkardığı toprağın içinde 4 ceset olduğunu farkettiler. Cesetler parçalanmıştı. Minibüste 10'dan fazla kişiydik. Hepimiz gördüklerimiz karşısında hayrete düştük. Cesetler ortaya çıkar çıkmaz çevrede bulunan asker ve özel tim görevlileri, cesetleri görmememiz için minibüsün üzerine branda örttüler. Üzerimize çadır atılıp karanlıkta kaldığımızda, büyük bir korku yaşadık. O an kesinlikle bizi de öldürecekler diye düşündüm. Cesetler gözden kaybedildikten sonra çadır kaldırıldı ve hiçbir şey olmamış gibi yolumuza devam etmemiz istendi. Bize,

'kimse bir şey görmedi' dediler. Yaklaşık yarım saat bekletildikten sonra yolumuza devam ettik." Minibüste yaklaşık yarım saat kaldıklarını anlatan görgü tanığı, cesetlerin çıkarıldığı yerin de toprakla tekrar kapatıldığını da söyledi. Haber üzerine bir açıklama yapan İHD Genel Başkanı Akın Birdal, zaman zaman kendilerinin de bu tür duyumlar aldığını belirterek, "Bölgedeki şubelerimiz kapalı olduğu için yerinde inceleme yapamıyoruz" dedi. Olağanüstü Hal Bölgesinde benzer olayların geçmişte de sık sık yaşandığına dikkat çeken Birdal, bölgedeki kayıplar ve bulunan cesetlerle ilgili olarak Meclis'te araştırma komisyonlarının oluşturulması ve bu komisyonlarda demokratik kitle örgütleri temsilcilerinin de yer alması gerektiğini kaydetti. Kürt sorunundaki çözümsüzlüğün olayları bu noktaya getirdiğini belirten Birdal, "Sorumlular derhal açığa çıkarılmalı, yargılanmalı ve gerektiği gibi cezalandırılmalıdır" dedi.

59) Süleyman Aydın, İstanbul, 01.11.1997

İstanbul'un Balmumcu semtinde Süleyman Aydın (30) adlı kişi, 1 Kasım günü kırmızı ışıktaki durduğu sırada otomobilinin içinde vurularak öldürüldü. Aydın'ın, Abdi İpekçi Spor Salonunda İstanbul Ülkü Ocakları tarafından düzenlenen "Milli Birlik ve Demokrasi Şöleni"ne katıldıktan sonra, içinde 4 kişi bulunan 34 LME 62 plakalı otomobilden inen bir kişi tarafından öldürüldüğü açıklandı. "Uyuşturucu" ve "ruhsatsız silah bulundurma" suçlarından sabıklı olan ve çek-senet tahsilatıyla uğraşan Aydın'ın bir akrabasının da, bir hafta önce İstanbul Sefaköy'de uğradığı silahlı saldırı sonucunda öldürüldüğü belirtildi.

60) Verner Antuan İlhan Başoğlu, İstanbul, 01.11.1997

Ermeni asıllı Verner Antuan İlhan Başoğlu adlı kişi, 1 Kasım gecesi İstanbul Sarıyer'de başından vurulmuş halde bulundu. Çayırbaşı Mevkiinde bulunan Başoğlu'nun cesedinin çevresinde, benzin bidonu ve yakılmış otomobil lastiği olduğu ve yakılmak istendiği belirlendi. Ailesi, olaydan birkaç gün önce Başoğlu'nun bir süredir kayıp olduğuna ilişkin polise başvuru yaptı.

61) Sadık Süleyman Öge, İstanbul, 09.11.1997

Sadık Süleyman Öge (43) adlı kişi, İstanbul Bakırköy'de işlettiği Japon Cafe adlı çay bahçesinde 9 Kasım günü kimliği belirsiz bir kişinin silahlı saldırısı sonucu öldü. Sadık Süleyman Öge, "Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB) örgütünün kurucusu olduğu" iddiasıyla 12 Eylül'den sonra yaklaşık 10 yıl cezaevinde kalmıştı. Öge, 12 Kasım günü toprağa verildi. Polis yetkilileri, cinayetin "örgüt içi hesaplaşma" olduğunu iddia etti. Öte yandan, Öge'nin öldürülmesine tanık olan arkadaşları Mehmet Sönmez ve Süleyman

Biber, cinayette bazı karanlık noktalar bulunduğunu söyleyerek, "Katili uzun bir takipten sonra bir sokakta sıkıştırdık. Bizimle birlikte katili kovalayan sivil polisler gösterdiğimiz apartmanları aramak yerine bizi gözaltına aldı. Cinayette kullanılan silah, bir saat sonra aranması için ısrar ettiğimiz apartmanlardan birinin boşluğunda bulundu. Saklandığı yerden çıkarak kaçan katili gören mahallenin gençleri tanıklık yapmak istediler. Ancak polis bu gençlerin ifadelerine başvurmak yerine, ekibe bindirip iki sokak ileride bıraktı. Cinayet sırasında cafede oturan sivil polisler, inceleme ekibini beklemeden cinayet silahını ellerine alarak parmak izini sildiler" dediler. Öge'nin ablası Nilgün Demir de, polisin konuyu çarpıtmak istediğini açıkladı. Yazılı bir açıklama yapan Nilgün Öge Demir, kardeşinin 9 Kasım günü öldürüldüğü çay bahçesinin son derece kalabalık olmasına karşın katilin rahatça kaçtığına dikkat çekti. Demir şunları söyledi: "Olay ne bir alacak verecek meselesi ne de örgüt içi hesaplaşmadır. Hayatı boyunca onurlu mücadele yürüten kardeşime yapılan saldırı halktan yana, dürüst insanlara yönelik yapılan saldırı örneklerinden biridir. Polis olay sonrası kardeşimin üzerinden çıkan para miktarını bile basına yanlış aktarmıştır. Katilin bir an önce yakalanmasını istiyorum."

62) Ali Ekber Şahin, Tunceli-Mazgirt, 12.11.1997

Tunceli'nin Mazgirt ilçesine bağlı Aktarlar köyü yakınlarında Ali Ekber Şahin adlı köylünün cesedi 12 Kasım günü bulundu. Şahin'in ellerinin arkadan bağlandığı ve başına iki el ateş edilerek öldürüldüğü belirlendi. Köylülerin durumu Mazgirt Cumhuriyet Savcılığına bildirmesine karşın Şahin'in cesedinin 48 saat arazide bekletildiği bildirildi. Köylüler, savcılığın cesede dokunulmasını istemediğini, jandarmanın da güvenlik nedeniyle köye gelmediğini söylediler. Şahin'in bir süre önce Almanya'dan geldiği, eşi ve çocuklarının halen Almanya'da olduğu bildirildi.

63) Mahmut Nazlı, Konya, 22.11.1997

Konya'nın Bozkır ilçesine bağlı Dereiçi beldesinin Demokrat Türkiye Partisinden Belediye Başkanı Mahmut Nazlı, 22 Kasım günü evinin önünde uğradığı silahlı saldırı sonucu öldü.

64) Mehmet Şah Şen, Diyarbakır-Silvan, 05.12.1997

Diyarbakır'ın Silvan ilçesi Konak mahallesinde 5 Aralık günü saat 16.00 sıralarında kimliği belirsiz 2 kişinin silahlı saldırısına uğrayan Mehmet Şah Şen (35) adlı kişi öldü.

65) Mehmet Ali Eroğlu, Diyarbakır, 08.12.1997

Diyarbakır'ın Bağlar ilçesinde Mehmet Ali Eroğlu (19) adlı kişi, 8 Aralık günü kimliği belirlenemeyen kişilerin

silahlı saldırısı sonucu öldü. Mehmet Ali Eroğlu'nun, radikal İslamcı Hizbullah örgütünün "Menzil" ve "İlim" kanatları arasında çatışma nedeniyle öldürüldüğü ileri sürüldü. Eroğlu'nun Menzil kanadına mensup olduğu ve İlim kanadı tarafından öldürüldüğü bildirildi. Eroğlu'nun babası Sadık Eroğlu, Hizbullah'ın ikiye ayrılmasından sonra oğlunun defalarca ölümle tehdit edildiğini belirterek, 6 ay önce de oğlunun İlimcilerin satırlı saldırısı sonucu ağır yaralandığını söyledi. Eroğlu, "Oğlum her seferinde 'Beni öldürecekler, Diyarbakır'dan ayrılalım' dedi. Öldürülmeden önce dükkana gelirken, 'Baba tanımadığım 5 kişi beni takip ediyor. Beni öldürecekler' dedi. Dükkandan ayrıldıktan 2 saat sonra polisler, bana oğlumun ölüm haberini getirdiler" dedi.

c) Faili Meçhul Saldırılarda Yaralananlar

1997 yılında faili meçhul siyasi saldırılarda ölenlerin yanı sıra, çok sayıda kişi bu saldırılardan yaralı olarak kurtulmayı başardı. Faili meçhul saldırılarda yaralananlara ilişkin bazı olaylar şunlar:

RP Şanlıurfa İl Başkanı Mehmet Şevki Altungöz, 15 Ocak günü saat 05.00 sıralarında camiye giderken kimliği belirsiz bir kişinin silahlı saldırısı sonucu yaralandı. Şanlıurfa'da uzun yıllar kuyumculuk yapan ve işyerini kapattıktan sonra serbest ticaretle uğraşan Altungöz, "Camiye yaklaştığımda silah sesi duydum, ilk darbeyi sağ ayağımdan aldım. Saldırının kim olduğunu görmedim. Kimseyle düşmanlığım yok" dedi.

Atatürkçü Düşünce Derneği Sivas Şube Başkanı Mehmet Süngü, 13 Şubat günü öğle saatlerinde kimliği belirsiz bir kişinin bıçaklı saldırısı sonucu yaralandı. Küçük sıyrıklarla saldırıyı atlatan Süngü, Cumhuriyet Üniversitesi Araştırma Hastanesinde tedavi altına alındı.

DİSK Tekstil Sendikası Çukobirlik Şube Başkanı Derviş Kaplan'a 21 Şubat akşamı saat 01.00 sıralarında ateş açıldı. Adana-Mersin karayolu üzerinde bulunan Gerdan Köyü'ne giderken arabasına ateş açılan Derviş Kaplan, olaydan para almadan kurtuldu. Son dört gün içinde evine tehdit telefonları geldiğini belirten Kaplan, saldırının kimler tarafından yapıldığını bilmediğini belirtti.

Diyarbakır'ın Bağlar semti Kaynartepe mahallesinde Abdülbahzat Özmen isimli kişi, 7 Nisan günü akşam saat 19.00 sıralarında kimliği belirsiz kişilerin açtığı ateş sonucu yaralandı. Aynı gün saat 21.30 sıralarında Huzurevleri semtinde Salih Taşçar (31) adlı kişi, kimliği belirsiz kişilerin bıçaklı saldırısı sonucu yaralandı.

Diyarbakır'ın İzzetpaşa mahallesi Saraykapı caddesinde 18 Nisan günü öğle saatlerinde kimliği belirsiz kişilerin silahlı saldırısı sonucu Faik Burçak (25) ile kardeşi Yılmaz Burçak (21) ağır yaralandı. Saldırıda, Takarof marka silah kullanıldığı bildirildi.

Diyarbakır'ın Bağlar semti 5 Nisan mahallesi Namık Kemal Lisesi yakınlarında 12 Nisan günü kimliği belirsiz iki kişinin satırlı saldırısı sonucu Hasan Yorulmaz (17) adlı genç ağır yaralandı.

Melih Akkuş (16) adlı simitçi, Diyarbakır'ın Muradiye mahallesinde 19 Nisan günü kimliği belirsiz bir kişinin satırlı saldırısı sonucu yaralandı.

Diyarbakır'ın Şehitlik semtinde 22 Nisan akşamı kimliği belirsiz kişilerin silahlı saldırısı sonucu Yılmaz Bilmez adlı kişi yaralandı.

Nakit gücü nedeniyle, "Türkiye'nin Onassis'i" olarak adlandırılan Moris Sadioğlu adlı Musevi kökenli işadammın yardımcısı Vedat Sadioğlu (32), 30 Mayıs günü saat 10.00 sıralarında İstanbul Yeniköy'deki evinden çıktığı sırada uğradığı silahlı saldırı sonucu yaralandı.

İstanbul'da minibüs şoförlüğü yapan Kasım Akçelik (38), Alibeyköy'den minibüse yolcu olarak binen kimliği belirlenemeyen 2 kişinin saldırısı sonucu kolundan ve boynundan vurularak yaralandı. Akçelik'in, Bitlis'te köy koruculuğu yaptığı, olaydan kısa süre önce koruculuğu bırakarak İstanbul'a yerleştiği öğrenildi.

14 Temmuz günü Almanya'nın Yeşiller Partisi Berlin Eyalet Milletvekili İsmail Hakkı Koşan ile Barış Partisi Manavgat İlçe Başkanı Zeynel Altun'un içinde bulunduğu araca Antalya'nın Aksu Beldesi yakınlarında ateş açıldı. BMW marka bir otomobilden açılan ateş sonucu Koşan ve Altun hafif yaralandı.

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği İskenderun Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Selahattin Deniz, 23 Nisan günü evinin önünde kimliği belirlenemeyen kişilerin pompalı tüfekli saldırısına uğradı. Saldırıdan para almadan kurtulan Deniz, olaydan Esentepe Ülkü Ocağını sorumlu tuttu. Ülkücülerin polis destekli saldırılarda bulunduğunu açıklayan Deniz, savcılığa suç duyurusunda bulundu.

HADEP Diyarbakır İl Örgütü üyesi Mahmut Elyakut'un oğlu Ali Ender Elyakut (17), 19 Ekim günü saat 17.30 sıralarında Balıkcılarbaşı semtinde kimliği belirsiz iki kişinin silahlı saldırısı sonucu yaralandı. Ensesinden ve sırtından iki kurşunla vurulan Ali Ender Elyakut'un saldırıdan bir hafta önce gözaltına alınıp serbest bırakıldığı öğrenildi. Baba Mahmut Elyakut, "Oğlum babaannesini ziyarete gitmişti. Akşam eve dönerken iki kişi koluna girmiş ve 'Sen öleceksin' demişler Hemen ardından enseden bir, sırtına da iki kurşun sıkıyorlar. Olayın arkasında karanlık eller var" dedi. Mahmut Elyakut, oğlunun hastanede yattığı süre içerisinde polislerin kendisini alarak evlerine götürdüklerini ve evi arama bahanesi ile dağıttıklarını da söyledi.

3.4. KARA MAYINLARI VE YAŞAM HAKKI

Çok ucuza mal olmaları, ayırım yapmadan öldürmeleri ve sakat bırakmaları ve yok edilmelerinin zor olması nedeniyle özellikle iç savaşlarda yaygın olarak kullanılan mayınlar, çatışmaların sona ermesinden yıllar sonra bile can almaya devam ediyor. Kara mayınları, dünyada ortalama her 20 dakikada bir kişinin ölümüne ve her yıl binlerce kişinin sakat kalmasına yol açıyor. ABD, Rusya gibi birçok ülkenin satıcı olmaları nedeniyle yasaklanmasına yanaşmadığı kara mayınları, Türkiye’de de çatışma bölgelerinde ya da sınır güvenliğinde yaygın olarak kullanılıyor. Ayrıca, silahlı grupların da mayın döşediği biliniyor. Kürt sorununa ilişkin silahlı çatışmaların yaşandığı bölgelerde, kara mayınlarının yanı sıra çatışmalardan artan ya da askeri birliklerin atıkları arasında bulunan patlayıcılar da, çocuklar başta olmak üzere, pek çok kişinin ölmesine ya da sakatlanmasına yol açıyor. 1997 yılında da, kara mayınlarının ya da askeri patlayıcı maddelerin yol açtığı yaralanma ya da sakatlanma olgularına ilişkin yeterli bilgi edinme olanağı olmadı. Yetkililer de, bu konuda önlemler geliştirmede. Mayın patlamaları sonucu yaşamını yitiren ya da sakat kalan çatışma tarafları konusundaki bilgiler de, bu konuda çok sayıda iddia olmakla birlikte, güvenilir bulunmadığından bu rapora alınmamıştır.

Kara mayınlarının üretiminin, ticaretinin ve kullanımının yasaklanmasına yönelik uluslararası çabalar, 1997 yılında somut bir sonuç verdi. Aralık ayında Kanada’nın başkenti Ottawa’da bir araya gelen hükümetlerin temsilcileri, kara mayınlarının yasaklanması konusunda bir uluslararası sözleşmeyi imzaladılar. 121 ülkenin imzaladığı bildirilen Sözleşmeyi, Türkiye imzalamadı. Hükümet, Konferansa gözlemci statüsünde katıldı. BM Güvenlik Konseyinin daimi üyeleri Çin, ABD ve Rusya, Sözleşmeye taraf olmayan ülkeler arasında yer aldı. Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, Norveç, Portekiz, İsveç ve İsviçre gibi ülkelerin, kara mayınlarının üretimini tamamen durdurdukları bildirildi. Büyük Britanya hükümeti, 2005 yılında tek tarafı olarak tüm mayınları imha edeceğini açıkladı. Türk hükümeti, kara mayınlarını yasaklayan anlaşmaya, güvenlik gerekçesiyle bu önlemlere gereksinimi bulunduğunu ileri sürerek karşı çıktı. Türkiye, halen “sınır güvenliği”ni “mayın tarlaları” kullanarak sağlıyor. Öte yandan hükümet, kara mayınlarının ihrac edilmesine ilişkin moratoryumuna katıldığını ilan etti.

Sözleşmeye taraf olan hükümetler, anti-personel mayınlarının üretimini, ihracını ve kullanımını

yasaklama yükümlülüğü altına girdiler. Sözleşme, stoklarda bulunan mayınların, dört yıl içinde imha edilmesini öngörüyor. Hükümetler, anti-personel mayın döşedikleri bölgeleri de 10 yıl içinde temizleme yükümlülüğü altına girdiler. Dünyada, 68 ülkede yaklaşık 110 milyon mayının döşenmiş olduğu, her yirmi dakikada bir kişinin mayın patlamalarında mağdur olduğu; yılda yaklaşık 26 bin kişinin (%87 sivil) mayın patlamalarında yaralandığı ya da öldürüldüğü bildirildi. Uzmanlar, en az 3 dolar maliyeti olan bir mayını temizlemenin maliyetinin 1000 dolar olduğunu belirttiler. ABD’nin, 1969-1992 yılları arasında 4.4 milyon adet mayın ihraç ettiği de verilen bilgiler arasındaydı. Kanada Dışişleri Bakanı Jean Chretien, ülkesinin, mayın kurbanlarının rehabilitasyonu ve mayınların temizlenmesi için, gelecek 5 yıllık süre için 70 milyon dolar ayırdığını söyledi.

a) Mayın taramasında kullanılan köylüler

Jandarma birliklerinin, Batman’ın Sason ilçesine bağlı Tekevler (Gundenu) ve Kel Hasan (Kelhesna) köylerinde, köylüleri mayınlı olduğu kuşkuyla arazide, mayın taramasında kullandıkları bildirildi. Uygulama, 1996 Aralık ayında başladı ve 1997 Şubat ayında tekrarlandı. Rapora göre, köylülerin koruculuğa zorlandığı Tekevler ve Kel Hasan köylerine 15 Aralık 1996’da sabah saat 08.30 sıralarında baskın yapan yaklaşık 200 jandarma ve 50 korucu, bir alanda topladıkları köylüleri dövdüler ve hakaret ettiler. Daha sonra yaklaşık 50 köylüyü yanlarına alan jandarma ve korucular, söz konusu köylüleri Newala Giyane mıntıkasına götürerek, yaklaşık 5 saat boyunca arazide dolaştırdılar. Daha sonra serbest bırakılan köylüler, Sason Kaymakamlığına başvurdu. Kaymakamın, “Askerlerin işine karışma yetkim yok, bu yüzden de bir şey yapamayacağım” demesi üzerine köylüler, Sason Jandarma Tabur Komutanlığına başvurdu. Burada köylülere, emrin Tabur Komutanı tarafından verildiği, korucu olmadıkları sürece bu tür olayların sık sık yaşanacağı söylendi. İkinci olay ise Şubat ayında yaşandı. Sason’a bağlı Şığo, Darxane ve Bidri aşiretlerine bağlı korucular ile askerler, merkeze gitmek isteyen Tekevler ve Kel Hasan köylülerinin yolunu keserek, köylülere kendileriyle birlikte mayın aramaya gelecekları söylediler. Tepki gösteren köylüler gözaltına alınmakla ve silahla tehdit edildiler. Bunun üzerine mayın aramaya gitmek zorunda kalan köylülere korucular, “Bu mayınları siz döşediniz. Bu mayınlar

sizde patlamalıdır” dediler. Köylüler iki gün aralıklarla Newala Giyane ve Helqiz mevkileri ile Kel Hasan köyü çevresindeki dağlık alanda mayın tarama aracı olarak kullanıldı.

Bu olaya ilişkin bilgilerin Demokrasi gazetesinde yayımlanmasından sonra, Refah Partisi (RP) Batman Milletvekili ve TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Üyesi Musa Okçu, konuyu Meclis gündemine getirdi. Halkın mayınlı olduğu sanılan bölgede tek sıra halinde yürütüldüğünü, tehlikeli bölge geçildikten sonra askerlerin operasyonlarını sürdürdüğünü anlatan Okçu, askerlerin elinde mayın tarama aygıtlarının bulunduğunu söyledi. Musa Okçu, ilk olayın Aralık ayında yaşandığını, koruculuğu kabul etmeyen Tekevler ve Kel Hasan köylerine baskın yapan 200 kadar asker ve 50 kadar korucunun, yaklaşık 30 köylüyü mayınlı olduğundan kuşulanılan bir bölgede 5 saat süreyle dolaştırdığını bildirdi. Bunun üzerine TBMM İnsan Hakları Komisyonu bölgede inceleme yapma kararı aldı. Köylülerin mayın aramasında kobay olarak kullanılması, Reuters ve Associated Press ile BBC'nin haberlerinde de yer aldı. İHD Genel Merkezi tarafından yapılan bir açıklamayla da uygulama kınandı.

Alt Komisyon üyeleri RP Batman Milletvekili Musa Okçu, DSP İçel Milletvekili A. Baki Gökçel, DYP Kayseri Milletvekili Osman Çilsal, 21 Şubat günü bölgeye giderek Vali Salih Şarman ve İl Garnizon Komutanı ile görüştü. Heyet ayrıca, her iki köye de giderek incelemelerde bulundu. Komisyon heyetinin Nisan ayında hazırladığı raporda olay doğrulandı. Resmi yetkililerin kesin bir dille reddettiği iddialarla ilgili hazırlanan raporda, Vali Salih Şarman'ın, “PKK'nin bölgede yaptığı mayınlama nedeniyle birkaç olay oldu. Bunun üzerine örgüte müzahir olan kimi köylerin uyarılmasını istedik. Örgüt militanlarının ziyaret etmeyi alışkanlık haline getirdiği bu köyler, zaman zaman bilinen yöntemlerin ötesinde ve bir anlamda manevi baskı altında tutularak gerekli şekilde uyarılmıştır” sözlerine dikkat çekildi. Raporda, “Vali Şarman'ın ‘bilinen yöntemlerin ötesinde’ ve ‘gerekli şekilde’ kavramları heyetimizin dikkatini çekmiştir. Ancak, bu yöntemlerin ne olduğu tam olarak açıklığa kavuşturulmamıştır” denildi. Heyet raporunda, yetkililer ve köylülerle yapılan görüşmelere yer verilerek, köylülerin mayın taramada zorla kullanıldıkları iddialarının ciddi ve tutarlı bulunduğu ve zaman geçirilmeden bir soruşturmanın başlatılması gerektiği belirtildi: Alt komisyon, olaya ilişkin hazırladığı raporu, TBMM Genel Kurulunda görüşülmesi istemi ile Komisyona sundu.²⁰

²⁰ Heyetin incelemelerinden sonra, Tekevler köyü muhtarı Bahattin Aslan ile Kel Hasan köyü muhtarı Fahrettin

TBMM İnsan Hakları Komisyonu tutanaklarında yer alan bazı ifadeler şöyle:

1. Köylü: Muhtar olarak beni de götürdüler.

2. Köylü: Sabahtı, Bankadan kredi alıyorduk. Baktık askerler gidip geliyor. Biz geçtik yürüdük, arkadan korucuların boş arabası geldi. Bizi de topladılar. Kışın bize odun taşıtırırlardı, o işi yaptıracaklarını sandık. 30 kişiydik. Karmeşe'ye götürdüler. Bir üstegmen, dönüp dağa yürümemizi istedi. Direndik, yumruk attı. Yürüdük.

3. Köylü: Mayınları bizim döşediğimizi, askere patlayacağına bize patlamasını söylüyorlardı. Mayın aletleri vardı ama bizleri yürüttüler.

Ali Fuat Tükel (Kaymakam): Böyle bir olay olmadığını tespit ettik.

Salih Şarman (Batman Valisi): Vatandaşın kobay gibi kullanılıp tarlalara sürülmesine gerek yok. İddia doğru ise çok endişe verilecek bir durum var ortada.

İsa Hakkı Muşaoğlu (İl Jandarma Alay Komutanı): Böyle bir iddiayı insan ciddiye bile almaz.

Ancak askeri yetkililer, TBMM'nin ve kamuoyunun bilgisine rağmen uygulamadan vazgeçmedi. Tekevler köyü yakınlarında 27 Temmuz günü iki askerin mayına basarak yaralanmasından sonra, bölgedeki köylere yönelik baskılar arttı. 3 Temmuz günü Tekevler köyü muhtarı Bahattin Aslan, Umurlu (Taraş) köyü muhtarı Sabri Demir, Kel Hasan köyü muhtarı Ferzende Gökmen ile Karmeşe köyü muhtarı Sabri, 30 Temmuz günü Batman Jandarma Alay Komutanlığına çağrılarak tehdit edildi. Alay Komutanlığında köylülerin korucu olmaya zorlandıkları, ancak kabul etmemeleri üzerine bir binbaşının, “Ya koruculuğu kabul edersiniz, ya da bundan böyle hangi köyün yakınında bir olay olursa o köyü yakarız. Köyde mayın döşenmesine izin vermeyin, bizim bir askerimizin burnu kanarsa siz bilirsiniz” diyerek muhtarları tehdit ettiği ileri sürüldü. Tekevler köyünde yaşayan köylüler, aynı gün Sason Tabur Komutanlığı yetkilileri tarafından da tehdit edildi. Köylüler, 31 Temmuz gününden itibaren her sabah

Gürgen gözaltına alındı. Muhtarlar daha sonra serbest bırakılırken, Tekevler ve Kelhasan köylerinde güvenlik görevlileri tarafından mayınlı arazide zorla dolaştırıldıklarını açıklayan köylülerden İzzettin Akdemir, Naci Onar, Ebedin Arslan ve İsmet Arslan, 1 Nisan günü köylere düzenlenen baskında gözaltına alındı. Köylülerden Ebedin Arslan ve Naci Onar, çıkartıldıkları mahkeme tarafından “PKK'ye yardım ve yataklık yaptıkları” gerekçesiyle tutuklandı. Arslan ve Onar bölgede inceleme yapan Alt Komisyona bilgi veren köylüler arasında bulunuyordu. Mart ayı içerisinde de Alt Komisyonun incelemesine ilişkin ses kayıt bantlarının “kaybolduğu” açıklandı.

07.30'dan itibaren köyün çevresinde dörder ya da beşer kişilik gruplar halinde mayın aramaya çıktıklarını bildirdiler.

Tekever köyünde yaşayan RP Sason İlçe Başkanı Nejdet Taşdemir, Abdulkudus Taşdemir, Ali Erdem, Mehmet Erdem, Eyüp Erdem ve Sabri Yar, 4 Ağustos günü yeniden Batman Jandarma Komutanlığına çağırıldı. Bu kez, köylülerle görüşen Alay Komutanı İ. Hakkı Musaoğlu, kimseye koruculuk dayatmasında bulunmayacaklarını söyledi. Ancak, köylülere mayın taratma uygulaması devam etti. "Mayın taraması," daha sonra Kel Hasan köyü ile Tıra mezrasında da başladı. Köylerden dört kişinin Eylül ayından itibaren askeri birliklerin köyün giriş ve çıkışını da içeren yol güzergahında sabah saatlerinde mayın kontrolü yaptıkları, bunun için köylerde nöbet çizelgesi oluşturulduğu öğrenildi. Köylüler, kolluk görevlilerinin "askerlere yönelik mayınlı bir saldırı olduğu takdirde köylerinizi yakarız" şeklindeki tehditleri üzerine uygulamayı başlattıklarını açıkladılar. Tekever ve Kel Hasan köylerindeki uygulama, Ekim ayında sona erdi.

Bu arada, benzer bir uygulama da, Batman'ın Beşiri ilçesinin Yarımtaş köyünde yaşandı. Verilen bilgiye göre, 5 Mart günü öğle saatlerinde köye gelen askerler ve özel tim elemanları, köy meydanına topladıkları erkekleri daha sonra araziye çıkararak yaklaşık 2 saat boyunca dolaştırdılar. Daha sonra da köylüleri serbest bırakarak köyden ayrıldılar. Köylüler, daha sonra yaptıkları açıklamada, "Hepimizi evlerimizden çıkardılar ve 'biraz dolaşacağız' diyerek köyün çevresindeki kırsal alana götürdüler. İki saat boyunca hiçbir şey söylemeden gezdirdiler ve daha sonra serbest bıraktılar. Ne yapmaya çalıştıklarını biz de anlamadık" dediler.

Batman'ın Kozluk ilçesinde de, 7 Mart sabahı benzer bir olay yaşandı. 6 Mart akşamı Kozluk'un Bekirhan beldesine bağlı Yolbaşı köyüne gelen kolluk görevlileri, daha önce mezradan göç etmeye zorladıkları İhsan ve Murat adlı iki köylüye işkence yaptılar. Köylüleri soyarak sabaha kadar su içerisinde bekleten kolluk görevlileri, sabah saatlerinde ise Hesina, Cemile, Fatma, Hasan, Mahmut ve Cemal Demir adlı 6 köylüyü Yolbaşı deresine götürerek mayınlı olduklarından şüphelendikleri 200 dönümlük arazide yaklaşık 3 saat dolaştırdılar.

Mardin'in Midyat ilçesinde askerler tarafından 13 Nisan günü gözaltına alınan iki çoban 27 Nisan günü serbest bırakıldı. Ramazan Uran adlı çobanın yakınları, Uran'ın PKK sığınaklarını göstermek üzere hareket bölgesinde dolaştırıldığını, sığınakların yerini bilmediğini söyleyince de mayın döşenmiş olabileceğini düşündükleri mağaralara önceden onu göndererek Uran'ın hayatını tehlikeye attıklarını açıkladılar.

b) Mayınlanan bölgeler

Van'ın Saray ilçesine bağlı Örenburç, Keçiyakası ve Karahisar köylerinin ortak kullandığı mera, 1997 yılı yaz aylarında kolluk görevlileri tarafından mayınlanarak yasak bölge ilan edildi. Köylüler meranın mayınlanması üzerine hayvanlarının büyük bölümünü satmak zorunda kaldı. Bölgenin, yaz aylarında kurulan "geçici jandarma karakolunun güvenliğini sağlamak için mayınlandığı" ileri sürüldü.

Siirt'in Kurtalan ilçesinde Jandarma Komutanlığına ve polise ait binalara 9 Ekim akşamı PKK militanları tarafından saldırı düzenlendi. Baskından sonra, Komutanlığın yakınlarındaki Kıcıvan mahallesinin askerler tarafından tarandığı bildirildi; bazı evler hasar gördü, ayrıca çok sayıda kişi gözaltına alındı. Baskından sonra, ilçeye 3 kilometre kadar uzaklıkta iki bölge (Geliye Dera ve Çiyaye Kurtuva) mayınlı. Bu bölgelere girilmemesi için Kurtalan Kaymakamlığı tarafından hoparlörlerle halka duyuru yapıldı.

Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde korucu olmayı kabul etmeyen Akyol, Karacalar, Ferhend, Gürme, Sulak, Eşme ve Tokluca ile 5 köyün daha çevresinin Silvan Jandarma Komando Tabur Komutanlığı tarafından Temmuz ayı başından itibaren mayınlı olduğu ileri sürüldü. Ekim ayında bir açıklama yapan köylüler, askerlerin patika yollar ve mağara önlerinin yanı sıra tarlalarının çevresine de mayın döşediğini söylediler. Mayınlı alanları kireç dökerek işaretlemek istediklerini, ancak askerlerin kendilerine engel olduğunu belirten köylüler, "Askerler 'Teröristlerin gelmemesi için mayınlıyoruz. Planlarımızı bozmaya çalışmayın' diyerek bizi tehdit ettiler. Silvan Jandarma Komando Tabur Komutanlığına gittik. Güvenlik gerekçesiyle yaptıklarını söylediler Mayınlardan dolayı köy dışına çıkamıyoruz. Hayvanlarımızı kırsala götüremiyoruz" dediler.

c) Mayın tarlasına sürülen mülteciler

Türkiye-Yunanistan sınırında insan kaçakçılarının, Kuzey Irak'tan gelen 62 mülteciyi Edirne Dedeoğlu yakınlarındaki mayın tarlasına sürerek, 3 kişinin ölümüne 11 kişinin de yaralanmasına neden olduğu bildirildi. Verilen bilgilere göre, Yunanistan'a geçmek için kişi başına 1000 dolar karşılığında göçmenlerle oluşan şebeke, Kuzey Irak'taki Muhtar Bölgesinden gelen 62 mülteciyi Edirne'nin Türkiye-Yunanistan sınırındaki Dedeoğlu mevkiine götürdü. Şebeke, 16 Eylül günü sabah erken saatlerde, yaşları 16 ile 55 arasında değişen 62 mülteciyi mayın tarlasına sürdü. Olaydan sonra Yunan bomba imha uzmanları, mayın tarlasına girerek, altısının durumu ağır olan yaralıları mayın tarlasından çıkardı. Türkiye'den Yunanistan'a kaçak geçiş yapmak isteyen göçmenlerden 48'i ise, mayın tarlası yakınında gözaltına alındı.

d) Mayın ya da sahipsiz bomba patlaması sonucunda ölenler

1997 yılında Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerde yola ya da araziye düşen mayınlara basan, buldukları sahipsiz bombaları ya da top mermilerini kurcalayan en az 63²¹ sivil kişi (1992 yılında en az 38, 1993 yılında 123, 1994 yılında 131, 1995 yılında 45, 1996 yılında ise 40 sivil kişi ölmüştü) meydana gelen patlamalar sonucunda öldü, en az 93 kişi yaralandı. Yaralananların önemli bölümü, el, kol ve ayak gibi organları koptuğu için sakat kaldı. Mayınların yol açtığı ölüm ve yaralanma olaylarının çoğu köy yolları, sınıra yakın bölgeler ve askeri alanların çevresinde meydana geldi. Yolda, arazide, yerleşim merkezlerinde bulunan sahipsiz bomba ya da mermilerin patlaması sonucunda ölen ve yaralananların tamamına yakını çocuklar oluşturdu.

1997 yılı başında bir açıklama yapan Diyarbakır Dicle Üniversitesi Ortopedi ve Travmatoloji Bölümü Başkanı Doç. Dr. Serdar Necmioğlu, son 5 yılda mayın

patlamasından yaralanan 500 dolayında kişinin hastanelerine getirildiğini söyledi. 1997 yılı içerisinde meydana gelen olayların bu sayıya dahil olmadığını belirten Necmioğlu, yaralıların büyük bölümünün kol ve bacaklarının kesildiğini, bir kısmında ise ağır derecede kalıcı yaralanmaların olduğunu ifade etti. Mayınla yaralanmaların daha çok Şırnak, Mardin, İdil, Lice ve Kulp'un kırsal alanlarında meydana geldiğine dikkat çeken Necmioğlu, "Bölgenin tamamı ele alındığında bu sayı beşe katlanmakta. Beş yılda yalnız hastanemize gelen ve tedavi olan yaralıların sayısı 500'dür. Bunun yanında yaralanan birçok kişi ilçe hastanelerinde tedavi ediliyor. Birçok kişi de hafif mayın yaralanmalarını kendi imkanları ile tedavi etmeye çalışıyor. Bu da kalıcı sakatlıkların doğmasına neden oluyor. Bütün bunların yanı sıra satılan ancak sağlık normlarına uymayan ucuz medikal malzemeler de, mayın kurbanlarının ileriki yıllarda daha ağır sorunlarla karşı karşıya gelmesine yol açacaktır. Bir çok kişi bu malzemeleri maddi sıkıntı içinde olduğu için almak zorunda kalıyor" dedi.

Yarım kalan bir yaşam

"Aniden oldu. Korkunç bir acı hissettim. Gözlerimi açtığımda, parçalanarak etrafıma dağılan et parçalarını karşılaştım." Bu sözler geçen yıl mayına basarken yaşadığı kabus anını anlatan Sezai Yalçın'a ait. Yalçın (14), 16 Haziran 1996 günü Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı Kulludere (Akış) Köyünde koyunlarını otlatmaya çıktı. Köyde bulunan karakolun çevresindeki 200 metrelik tel örgülerle çevrili olan alan mayınlıydı. Ancak mayınlar tel örgülerin dışında da düşmüştü. Ve bu mayınlar Yalçın'ın geriye kalan yaşamını kabusu çevirdi. Yalçın yaşadığı korkunç anı şöyle anlatıyor: "Kâbus gibi bir şeydi. Aniden oldu, bitti. Önce büyük bir ses duydum. Sonra korkunç bir acı hissettim. Gözlerimi açtığımda, parçalanarak, etrafıma dağılan kendi et parçalarımla karşılaştım. Bir bacağım koptu parmaklarını uçtu. Kendime bakarken, korktum. Parçalanan vücudumu yerine yapıştırmaya çalıştım. Yalnızdım... Bütün gücümle çığlıklar attım. Ama kimse yoktu ve sesim duymuyordu. Koyunlarım da parçalandı üzerime sıçramıştı. Acı çekiyordum. Sonra bir çocuk gördü beni ve koşarak diğer köylülere çağırdı."

Olaydan üç gün sonra İstanbul Şişli Etfal Hastanesine kaldırılan Yalçın'ın, geçirdiği 6 ameliyat sonrasında el parmaklarının tamamı ve bir bacağı kesildi. Çatlayan çenesi ve kısmen parçalanan göğsü tedavi edildi. Artık protezle yaşamak zorunda kalan Yalçın, "Bütün günüm evde geçiyor. Çıktığım zaman fazla uzaklara gidemiyorum. Benim yaşımdakiler dolaşırken ben yerimden kalkamıyorum bile" diyor. Patlama anının hep rüyalarına girdiğini söyleyen Yalçın, "Rüyadan uyandıktan sonra bir kendime bir de yaşamıma bakıyorum. Yarım kalmış bir beden ile yarım kalmış bir yaşam. Yalnızlıktan da korkuyorum, çünkü yalnızlık bana olayı hatırlatıyor" diyor. (Ülkede Gündem, 28.12.1997)

1997 yılında mayın ya da sahipsiz bomba patlaması sonucunda ölüm olguları ile ilgili TİHV'nin saptadığı bilgiler şöyle:

01) Seydo Karataş, Mardin-Savur, 19.01.1997

Mardin'in Savur ilçesine bağlı Yeşilalan köyü yakınlarında hayvan otlatan Seydo Karataş (15) adlı çocuk, 19 Ocak günü girdiği bir mağarada bastığı mayının patlaması üzerine öldü.

²¹ Bu sayıya mayın patlaması sonucunda ölen asker, polis, korucu ve PKK militanları dahil değildir. Bu bölümde yalnızca çatışmalara taraf olmayan sivillerin mağdur olduğu olgular ele alınmıştır. Mayın patlaması sonucu ölen ya da yaralanan kolluk görevlisi ya da militanların sayısının çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

02) Hasan Temizkan, Elazığ-Palu, 21.01.1997

Elazığ'ın Palu ilçesine bağlı Bukardı beldesi yakınlarında 21 Ocak günü öğle saatlerinde odun toplarken bastığı mayının patlaması sonucu Hasan Temizkan (21) adlı köylü öldü. Hasan Temizkan'ın babası Ağa Temizkan, Şubat ayı içerisinde İHD Diyarbakır Şubesine başvurarak oğlunun ölümünden sorumlu olanların yargılanmasını istedi. Üçocak Jandarma Karakolu Komutanının emri ile olay yerinde inceleme yapan Pınarbaşı, Gökçe ve Bukardı mahalleleri muhtarları Mehdi Çetintaş, Abdurahman Gökçe ve Mehmet Yazar'ın olay yerinden yarım metre uzaklıkta M2-A4, 10P-19-8 154 numaralı anti-personel mayına ait parça bulduklarını ve tutanaklara geçirildiğini de belirten baba Temizkan, "Tutanaklara geçen bu mayın parçasını

karakol komutanına gösterdik. Komutan, "mayının kendilerinde mevcut olduğunu, ancak PKK'nin eline geçmiş olabileceğini ve PKK tarafından döşendiğini" söyledi. Oysa olaydan bir gün sonra askerler yine bölgeye gelerek mayınlarını söktüler. Oğlum askerin mayınıyla öldü" dedi. Üçocuk Karakolu Komutanının köylülere, "Cenazeyi dereye atın köpekler yesin" dediğini ve köylüler arasında bulunan yeğenin buna karşı çıktığını söyleyen Temizkan, şunları söyledi: "Karakol komutanının köylülere söyledikleri bile mayını kimin döşediğini gösteriyor. Olayın üstünü kapatmak istiyor. Bize yardımcı olacak, olayı aydınlatacak insan haklarına duyarlı kurum ve kuruluşların temsilcileri de bölgedeki koşullardan dolayı gelemiyor. Ancak ben olayın aydınlatılmasını istiyorum. Çünkü bölgede her tarafa mayın döşenmiştir. Daha nice genç bu mayınlar yüzünden ölecektir. Bundan sonra bir başkasının benzer şekilde ölmemesi için olayın açığa çıkartılmasını ve sorumluların yargılanmasını istiyorum."

03) Mahmut Onay, Bingöl-Genç , 27.01.1997

04) İdris Onay, Bingöl-Genç, 27.01.1997

Bingöl'ün Genç ilçesine bağlı Sırmalıova köyünde 27 Ocak günü çocukların arazide bulup köye getirdikleri bir havan mermisinin patlaması sonucunda Mahmut Onay (20) ve İdris Onay (18) öldü; Nuri Onay (5) ve Yunus Onay(12) ile patlama sırasında olay yerinde bulunan 21 yaşındaki Ömer Anmaç ağır yaralandı. Nuri Onay ve Yunus Onay hastaneye kaldırılırken, öldüğü sanılan Ömer Anmaç, diğer cenazelerle birlikte aynı odaya konuldu. Ancak ertesi sabah yaşadığı anlaşıncı, Ömer Anmaç da hastaneye kaldırıldı. Ömer Anmaç'ın babası Halit Anmaç, köylerine ambargo uygulandığı için araç bulamadıklarını ve oğlunu yaralı haldeyken sırtlarında taşıyarak bir günlük yoldan sonra Selvi Beldesine getirdiklerini söyledi. Halit Anmaç, "Beldede hekimler ilk müdahaleyi yaptıktan sonra askeriye helikopter istediler. Ancak, askeriye helikopter vermedi. Biz de arabayla Bingöl'e geldik. Bingöl Devlet Hastanesi bizi Elazığ Devlet Hastanesine gönderdi. Orası da bizi Adana Numune Hastanesine gönderdi. Oğlum iki gün önce yoğun bakımdan çıktı. Her iki ayağının bilek kısmı parçalanmış. Hem kemiklerde kırık var, hem de kasları parçalanmış. Ayrıca, yüzünde ve baş kısmında da yaralar var" dedi.

05) Bahattin Baştuğ, Mardin-Nusaybin, 20.02.1997

Mardin'in Nusaybin ilçesine bağlı Tepetüstü köyü yakınlarında 20 Şubat günü araziye döşenen mayına basan Bahattin Baştuğ (13) adlı çocuk öldü, Hacı Alkan (12) adlı çocuk yaralandı. Bahattin Baştuğ'un babası Abdurrahman Baştuğ, patlamanın gerçekleştiği bölgenin Suriye sınırına yakın olduğunu, daha önce yasak bölge

ilan edilen bu alanda bir yıl kadar önce güvenlik görevlilerinin "mayınları temizlediklerini" söyleyerek sınırdaki tel örgüleri kaldırdıkları söyledi. Baştuğ, aynı bölgede 1996 yılında da Ziver ve Mehmet Aydın adlı iki çocuğun hayatlarını kaybettiğini belirtti.

06) Ali Aras, Diyarbakır-Kocaköy, 27.03.1997

Diyarbakır'ın Kocaköy ilçesinde 27 Mart günü askeri arazide oynayan Ali Aras (13) adlı çocuk bastığı mayının patlaması üzerine öldü.

07) Cevdet Işık, Van-Akköprü, 20.04.1997

Van'ın Akköprü mahallesi yakınlarında 20 Nisan günü bulduğu el bombasıyla oynayan Cevdet Işık (10) adlı çocuk, bombanın patlaması üzerine yaşamını yitirdi.

08) Muhammet Kulçur, Erzurum-Dumlu, 24.04.1997

09) Gökhan Kulçur, Erzurum-Dumlu, 24.04.1997

24 Nisan günü Erzurum'unumlu ilçesindeki 51. Piyade Tugayı'nın atış talimi için kullandığı bir bölgede buldukları bomba ile oynayan Muhammet Kulçur (12) ile kardeşi Gökhan Kulçur (10), bombanın patlaması sonucunda öldü, Harun Kızıloğlu (6) adlı çocuk da yaralandı.

10) Ahmet Kut, Kilis-Öncüpınar, ...05.1997

Kilis'in Öncüpınar köyünden Ahmet Kut (37), Mayıs ayı içerisinde tarla sürerken bastığı mayının patlaması sonucu öldü.

11) Fedai Öğürce, Erzurum-Pasinler, 08.05.1997

Erzurum'un Pasinler ilçesindeki bir evde, çocukların askeri alanda buldukları bombanın patlaması sonucunda Fedai Öğürce (4) öldü. 8 Mayıs günü meydana gelen olayda, yaşları 6 ile 12 arasında değişen Aysel Öğürce, Murat Öğürce, Melek Öğürce ve Bedriye Öğürce yaralandı. Başka çocukların da atış poligonundan bomba getirdikleri iddiaları üzerine polisler tarafından çevredeki evlere yapılan baskınlarda da, çok sayıda roketatar ve havan topu mermisi bulunduğu öne sürüldü.

12) Hatice Turan, Bingöl-Solhan, 16.05.1997

13) Mesut Demir, Bingöl-Solhan, 16.05.1997

16 Mayıs günü Bingöl'ün Solhan ilçesinin Asmakaya köyü yakınlarında mayına basan Hatice Turan (14) ve Mesut Demir (9) adlı çocuklar öldü.

14) Yahya Polatlı, Kilis Çalkaya, 21.05.1997

Kilis'in Çalkaya köyü yakınlarında 21 Mayıs günü mayına basan Yahya Polatlı (17) adlı çocuk öldü, İbrahim Güngördü adlı bir kişi ise yaralandı.

15) Engin Singin, Tunceli-Hozat, 26.05.1997

Tunceli'nin Hozat ilçesinde 26 Mayıs günü buldukları bir bombayla oynayan iki çocuktan Engin Singin öldü,

Hozat'ta görev yapan bir başkomiserin oğlu olduğu belirlenen ancak adı öğrenilemeyen diğer çocuk ağır yaralandı. Bombanın başkomisere ait olduğu ileri sürüldü. Sağ kalan öğrencinin ifadesine göre, evde buldukları bombayla lojmanın bahçesine çıkan çocuklar, bombayı birkaç defa yere atıp, ardından da sökmeye çalıştılar. Daha sonra ise, bombayı hızla taşarptılar. Bu sırada meydana gelen patlamada, Engin Singin ağır yaralandı, komiserin oğlunun da sağ eli bilekten koptu. Engin Singin hastaneye kaldırılırken öldü.

16) Cafer Ulak, Kilis Çalkaya, ...06.1997

Kilis'in Çalkaya köyünden Cafer Ulak (15) adlı çocuk, Haziran ayı içerisinde dere yatağındaki bir mayının patlaması sonucu öldü.

17) İkrām Akgün, Bingöl-Genç, 05.06.1997

Bingöl'ün Genç ilçesi Darık köyü yakınlarında İkrām Akgün (8) adlı kız çocuğu, 5 Haziran günü arazide bularak evine götürdüğü bombanın patlaması sonucu öldü. Patlamada İkrām Akgün'ün babası Ali Akgün de ağır yaralandı.

18) Vezir Sever, Hakkari çöplüğü, 21.06.1997

19) Aydın Özdemir, Hakkari çöplüğü, 21.06.1997

Hakkari şehir çöplüğünde 21 Haziran günü buldukları bir el bombasıyla oynayan Vezir Sever (12) ve Aydın Özdemir (12) adlı çocuklar, bombanın patlaması sonucu öldü.

20) Fuat Taş, Diyarbakır-Silvan, 25.06.1997

25 Haziran günü Diyarbakır'ın Silvan ilçesine bağlı Bayrambaşı beldesinde bir minibüs yola döşenen mayına çarptı. Patlamada Fuat Taş (2) adlı çocuk öldü, 10 kişi de yaralandı.

21) Ali Yüksel, Şırnak-Uludere, 26.06.1997

Şırnak'ın Uludere ilçesi yakınlarında bir traktörün 26 Haziran günü yola döşenen mayına çarpması üzerine Ali Yüksel (36) adlı kişi öldü.

22) Zeki Polat, Diyarbakır-Kulp, 29.06.1997

Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Özbek köyü Dikmentepe mezarası yakınlarında 29 Haziran günü mayına basan Zeki Polat (18) adlı kişi, kaldırıldığı hastanede öldü.

23) Gökhan Öztem, Kırıkkale, 03.07.1997

24) Ali Öztem, Kırıkkale, 03.07.1997

Makina Kimya Endüstrisine (MKE) ait Kırıkkale Mühimatsız Fabrikası Doldurma Tesislerinde 3 Temmuz günü meydana gelen patlama sonucunda başına şarapnel isabet eden Temel Karaca adlı kişi ile Özer Babayigit adlı işçi öldü, 10 kadar kişi de yaralandı. Patlamadan sonra kent içine saçılan patlamamış

bombalardan birini evine götürerek kurcalayan Gökhan Öztem (11) ve ağabeyi Ali Öztem (28), bombanın patlaması sonucu 4 Temmuz günü öldü. Patlamada, Siyami Öztem (57), Şemsi Öztem, Şengül Öztem (8), Fadime Boztaş (60) ve Ramazan Boztaş (12) yaralandı.

25) Şahin Öztemel, Mardin-Mazıdağı, 08.07.1997

8 Temmuz günü Mardin'in Mazıdağı ilçesine bağlı Balpınar köyü yakınlarında bulduğu el bombasıyla oynayan Şahin Öztemel (10) adlı çocuk bombanın patlaması sonucu öldü.

26) Mikail Demirel, Hakkari-Yüksekova, 22.07.1997

27) Latif Onay, Hakkari-Yüksekova, 22.07.1997

28) Sait Çiftçi, Hakkari-Yüksekova, 22.07.1997

29) Abdurrahman Kaya, H.-Yüksekova, 22.07.1997

Hakkari'nin Yüksekova ilçesi ile Esendere beldesi arasında 22 Temmuz günü mayına çarpan bir arabada Mikail Demirel, Latif Onay, Sait Çiftçi ve Abdurrahman Kaya adlı kişiler öldü.

30) Celal Nergis (Efe), Diyarbakır-Kulp, 23.07.1997

Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Güllük köyü yakınlarında 23 Temmuz günü mayına basan Celal Nergis (55) adlı kişi öldü, Reşit Ertaş adlı kişi ise yaralandı. Patlamada yaralanan ve Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesinde tedavi altına alınan Ertaş, saat 06.00 sıralarında tarlalarında yangın çıktığını, yangını söndürmek üzere gölgeye gittiklerinde ekinlerin çevresine döşenen mayına bastıklarını söyledi. Ertaş, olaydan kısa bir süre önce köylülerin korucular tarafından tehdit edildiklerini söyledi.

31), Diyarbakır-Kulp, 26.07.1997

26 Temmuz günü Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Ceheka köyü yakınlarında araziden dönen bir traktörün mayına çarpması sonucu isimleri tespit edilemeyen 1 kişi öldü, 6 kişi de ağır yaralandı.

32) Abdullah Gül, Van-Gürpınar, 31.07.1997

33) Taceddin Gül, Van-Gürpınar, 31.07.1997

Van'ın Gürpınar ilçesine bağlı Yalınca köyü yakınlarında 31 Temmuz günü mayına basan Abdullah Gül (10) ve Taceddin Gül (12) adlı çocuklar öldü.

34) Zeki Erçoban, Sivas-Kurtlapa, 11.08.1997

11 Ağustos günü Sivas'a bağlı Kurtlapa köyü yakınlarında buldukları el bombasıyla oynayan çocuklardan Zeki Erçoban (13) öldü, Serhat Cinal, Adem Erçoban ve Mehmet Erçoban yaralandı.

35) Uğur Gül, İçel-Anamur, 13.09.1997

13 Eylül günü İçel'in Anamur ilçesinde sokakta bulduğu bir bombayla oynayan Uğur Gül (7) adlı çocuk, bombanın patlaması sonucu öldü.

- 36) ... (K. Iraklı), Edirne Dedeoğlu, 16.09.1997
 37) ... (K. Iraklı), Edirne Dedeoğlu, 16.09.1997
 38) ... (K. Iraklı), Edirne Dedeoğlu, 16.09.1997

Yunanistan'a geçmek için kişi başına 1000 dolar karşılığında mültecilerle anlaşılan şebeke, Kuzey Irak'tan gelen 62 kişiyi 16 Eylül günü Edirne'nin Türkiye-Yunanistan sınırındaki Dedeoğlu mevkiine götürdü. Daha sonra şebeke, yaşları 16 ile 55 arasında değişen mültecileri mayın tarlasına sürerek, 3 kişinin ölümüne 11'inin de yaralanmasına neden oldu.

39) Arzu Baba, İstanbul-Kemerburgaz, 22.09.1997

İstanbul'un Kemerburgaz ilçesine bağlı Yaylaköyü yakınlarındaki Moldova deresi kenarında 22 Eylül günü buldukları bir bombayla oynayan çocuklardan Arzu Baba (15) öldü.

40) Ömer Telci, Bingöl-Genç, 22.09.1997

Bingöl'ün Genç ilçesi ile ilçeye bağlı Elmagüntü köyü arasındaki yolda 22 Eylül günü mayına çarpan bir minibüste Ömer Telci adlı kişi öldü, 4 kişi de yaralandı.

41) Yakup Şahin, Hakkari-Yüksekova, 07.10.1997

Hakkari'nin Yüksekova ilçesi karayolunda 7 Ekim günü bastığı mayının patlaması sonucu ağır yaralanan Yakup Şahin adlı kişi, kaldırıldığı hastanede öldü.

42) Gülsüm Kaya, Siirt-Cintepe, 15.10.1997

Siirt'e bağlı Cintepe köyü yakınlarında 15 Ekim günü mayına basan Gülsüm Kaya (45) adlı kadın öldü. Patlamada, Zeliha Kaya (5) adlı çocuk da yaralandı.

43) İbrahim Özer, Siirt-Eruh, 19.10.1997

19 Ekim günü Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Bağgöze (Eyne) beldesi Zorava mezarı yakınlarında İbrahim Özer (60) adlı köylü, bulduğu havan mermisinin patlaması sonucu öldü. Köylüler, Bağgöze Jandarma Karakolundan bölgeye sık sık top ateşi açıldığını ve çevrede çok sayıda patlamamış top mermisi bulunduğunu bildirdiler.

44) Faraç Anıl, Siirt-Şirvan, 31.10.1997

Siirt'in Şirvan ilçesi yakınlarında 31 Ekim günü bulduğu bir el bombasıyla oynayan Faraç Anıl (8) adlı çocuk, bombanın patlaması sonucu öldü.

45) Kasım Kızıl, Diyarbakır-Dicle, 31.10.1997

Diyarbakır'ın Dicle ilçesine bağlı Aliyan köyü yakınlarında 31 Ekim günü mayına çarpan bir araçta Kasım Kızıl adlı kişi öldü, Musa Yakar adlı kişi de yaralandı.

46) Ahmet Koyuncu, Şahinbey, 09.11.1997

47) Mehmet Maslak, Şahinbey, 09.11.1997

9 Kasım günü Gaziantep'in Şahinbey ilçesine bağlı Geneyik köyü yakınlarında buldukları patlamamış top

mermisi ile oynayan Ahmet Koyuncu (14) ve Mehmet Maslak (13) adlı çocuklar öldü. Top mermisinin köy yakınlarındaki 5. Zırhlı Tugaydan atıldığı ileri sürüldü.

48) Emine Arslan, Hatay, 10.12.1997

49) İbrahim Arslan, Hatay, 10.12.1997

50) Akif Yücedağ, Hatay, 10.12.1997

51) Hatice Arslan, Hatay, 10.12.1997

Hatay'da bir çocuğun Yayladağı Barajı kenarında bulduğu el bombasını eve getirerek kurcalaması sonucu 10 Aralık günü meydana gelen patlamada Emine Arslan (11), İbrahim Arslan (10), Akif Yücedağ (11) ve Hatice Arslan (45) öldü.

52) Kumru Erol, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

53) Gaffar Dinç, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

54) Mustafa Dinç, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

55) Emin Dinç, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

56) Hüseyin Demirel, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

57) Sait Demirel, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

58) Hüseyin Arslan, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

59) Abdülkerim Arslan, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

60) İbrahim Demirbağ, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

61) Kasım Kartal, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

62) Fikret Çiçek, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

63) Mahmut Korkmaz, Mardin-Dargeçit, 15.12.1997

15 Aralık günü, Mardin'in Dargeçit ilçesine bağlı Emmara ve Zengan köyleri arasında seyreden bir minibüsün Temelli köyü Konaklı mezarı yakınlarında mayına çarpması sonucu Kumru Erol (45), Gaffar Dinç (2), Mustafa Dinç (22), Emin Dinç (35), Hüseyin Demirel (45), Sait Demirel (45), Hüseyin Arslan (25), Abdülkerim Arslan (55), İbrahim Demirbağ (43), Kasım Kartal (17), Fikret Çiçek (17) ve Mahmut Korkmaz (32) adlı kişiler öldü. Aralarında, Güldemir Dağ (13), Arslan Demirbağ (14), Adem Kuzu (10) ve Resul Korkmaz (8) adlı çocukların da bulunduğu 12 kişi yaralandı. Olay yerinde inceleme yapan uzmanlar, mayının 'el yapımı, uzaktan kumandalı ve tahrip gücünün çok yüksek olduğunu' belirttiler. Mayının, PKK militanları tarafından döşendiği sanılıyor.

e) Mayın ya da sahipsiz bombaların neden olduğu yaralanmalar

Mardin'in Midyat ilçesinde çobanlık yapan Hayrettin Çabuk (27) adlı kişi 2 Ocak günü bastığı mayının patlaması sonucunda ağır yaralandı. Mardin'in Midyat ilçesi yakınlarında 5 Ocak günü mayına basan Mehmet Kaya ve Arzu Kaya adlı iki kişi yaralandı. Şırnak-Cizre karayolu üzerindeki çöplükte yiyecek arayan Metin Beler (14) ve Zeki Özkan (17) adlı çocuklar 14 Ocak günü bastıkları mayının patlaması nedeniyle ağır yaralandı. Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde İ.S. (13) adlı

çocuk sokakta bulduğu bir bombanın patlaması üzerine ağır yaralandı. İ.S.'nin yerde bulduğu bombayı yakınlarında bulunan askerlere götürdüğü bildirildi. Askerlerin "bu patlamış" demesi üzerine bombayı yere atan İ.S.'nin bombanın patlaması üzerine yaralandığı ileri sürüldü.

25 Şubat günü Diyarbakır'ın Hazro ilçesi yakınlarında Hatip Doğan (9) ve Abdülvahap Doğan (11) adlı çocuklar bastıkları mayının patlaması nedeniyle yaralandılar. Dicle ilçesine bağlı Köprübaşı köyünde çobanlık yapan Abdurrahim Tan (18) adlı genç, 2 Mart günü köyün yakınlarında bulunan arazide hayvanlarını otlatırken bastığı mayının patlaması sonucu ağır yaralandı. Abdurrahim Tan'ın sağ ayağının koptuğu bildirildi.

Siirt'te 7 Mart günü, Hasan Kaymaz (15) ve Hasret Kaymaz (10) adlı iki çocuk, buldukları patlayıcı maddenin infilak etmesi üzerine el ve gözlerinden yaralandılar. Olay, askerlerin daha önce atış poligonu olarak kullandığı Siirt il merkezine bir kilometre kadar uzaklıktaki Gere bölgesinde meydana geldi.

Batman'ın Sason ilçesine bağlı Acar köyünde çobanlık yapan 9 yaşındaki İbrahim Karakaya, 13 Mart günü sabah saatlerinde hayvanları otlatmak için gittiği köy dışındaki merada mayına bastı. Mayının patlaması sonucu ayakları ve elleri parçalanan Karakaya, Diyarbakır Dicle Üniversitesi ortopedi ünitesine kaldırılarak, tedavi altına alındı. 19 Nisan günü Batman'a bağlı Karayün köyü yakınlarında koyunlarını otlatan Adem Gülşen (13) adlı çocuk, bastığı mayının patlaması sonucu ağır yaralandı. Patlama esnasında sol kolunu kaybeden Gülşen, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Ortopedi Servisine kaldırıldı.

Zonguldak Kozlu 100. Yıl İlkokulu öğrencisi Murat Taşkın (8), 19 Mayıs mahallesindeki evlerinin balkonunda oynadığı sırada, nereden bulduğu belirlenemeyen fünye elinde patladı. 21 Mayıs günü meydana gelen olayda, çeşitli yerlerinden yaralanan Taşkın'ın sol elinin üç parmağı koptu. Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Ziyaret köyü yakınlarında 22 Haziran günü yerde buldukları bomba fünüsesini taşla parçalamaya kalkan Kemal Babat ve Semih Babat adlı amca çocukları, fününenin patlaması sonucu ağır yaralandı.

Siirt'in Erüh ilçesine bağlı Bağgöze (Eyne) beldesinde Nurcan Kayran (16) ve Aysel Simsar (10) adlı çocuklar 31 Temmuz günü bastıkları mayının patlaması sonucu yaralandı. Ağır yaralanan Kayran Diyarbakır, Simsar ise Siirt Devlet Hastanesi'nde tedavi altına alındı. Maraş'ın Göksun ilçesi Çardak beldesi yakınlarında çalışan Türk Telekom görevlileri Ahmet Bal ve Muhsin Koca, 18

Ağustos günü yere döşenmiş bir patlayıcıya basarak yaralandılar. Yaralılar, Kahramanmaraş Devlet Hastanesine kaldırılırken, bölgede operasyon başlatıldı.

27 Ağustos günü saat 13.00 sıralarında Bingöl'ün Solhan ilçesine bağlı Aslanbeyli (Karaistasyon) köyü yakınlarındaki tarlasına giden Naibe Gelmez, bastığı mayının patlaması üzerine ağır yaralandı. Ayağı kopan Naibe Gelmez, Dicle Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesine kaldırıldı.

Van'da geçimini çöplerden topladığı hurdalarla sağlayan Zafer Oktayhan (27) adlı kişinin Gürpınar İlçesindeki çöplüklerden topladığı hurdalar içinde bulunan fününenin patlaması sonucu 6 kişi yaralandı. 31 Ağustos günü meydana gelen olayda, Zafer Oktayhan, çocukları Yıldız Oktayhan (19), Yasemin Oktayhan (4), Kerim Oktayhan (2) ile yeğenleri Müslüm Dilli (5) ve Gülşen Dilli (6) yaralandı. Mahalle sakinlerince Van Devlet Hastanesine kaldırılan aile bireyleri, tedavi altına alındı. Doktorlar, Zafer Oktayhan'ın bir kolunu ve bir gözünü kaybettiğini, çocukları Yasemin ve Kerim'in durumlarının ise ciddiyetini koruduğunu, diğer yaralıların tedavilerinin sürdüğünü söyledi.

Kars'ın Digor ilçesine bağlı Kilitaş (Pekran) köyünde Adem Ağır (14) adlı çocuk, 14 Eylül günü arazide bulduğu el bombasının patlaması sonucu yaralandı. 7 Ekim günü Hakkari'nin Şemdinli ilçesi Ortaklar köyü Silo yaylasında odun toplayan Elfa Sevil (33), Zümeyra Sevil (18) ile Fatma Sevil (8), bastıkları mayının patlaması sonucu yaralandı. Yaralılar Ortaklar Jandarma Karakolunda yapılan ilk müdahalenin ardından Van ve Hakkari Devlet Hastanesine kaldırıldı.

Batman Sason ilçesinin Ziyaret köyüne bağlı Kaniyanavo mezarısı yolu üzerindeki askeri kontrol noktası yakınlarında 10 Ekim günü saat 16.00 sıralarında hayvanlarını otlatan Necmettin Aksoy (11) adlı çoban yerde bulduğu patlayıcının elinde patlaması üzerine yaralandı. Sol elindeki iki parmağı kopan Aksoy daha sonra yakınları tarafından Batman Devlet Hastanesine kaldırıldı.

Batman'ın Beşiri ilçesine bağlı Gürgezen köyü yakınlarında 7 Aralık günü mayına basan Baki Karataş adlı çoban yaralandı. 10 Aralık günü Diyarbakır'ın Silvan ilçesindeki evlerinin yanında bulduğu el bombasıyla oynayan Ayşegül Atak (3) adlı çocuk ağır yaralandı. Aydın'ın 7 Eylül Mahallesi Çine caddesinde Tahir Bayrak (12) adlı çocuk, oyuncak olduğunu sandığı bir el bombası buldu. Bombanın gerçek olduğunu anlaşılmaması üzerine polis tarafından aynı bölgede yapılan aramada, bir tane daha el bombası bulundu.

3.5. SİLAHLI ÖRGÜTLER VE YAŞAM HAKKI

Silahlı örgütler, insanî hukuk normlarını silahlı çatışmalarda ihlâl etmelerinin yanı sıra, çeşitli gerekçelerle sivillere yönelik eylemler düzenlemeye de devam ettiler. Bu saldırılarda, önceki yıllara göre düşüş gözlemlendi. Silahlı örgütlerin çatışmalara taraf olmayan kişilere saldırıları sonucunda en az 107 kişi yaşamını yitirdi.

a) Sivillere yönelik saldırılar sonucu ölenler

Türkiye’de önemli insan hakları sorunlarından biri olan sivillere ve savunmasız insanlara yönelik silahlı ya da bombalı saldırılar, 1997 yılında da sürdü. Ancak saldırıların ve saldırılar sonucunda ölenlerin sayısında 1995 ve 1996 yıllarında olduğu gibi büyük azalma oldu. Yasadışı silahlı örgütler tarafından Türkiye genelinde düzenlenen saldırılar sonucunda en az 8’i çocuk, en az 81 kişi öldürüldü. (Sivillere yönelik saldırılarda 1992 yılında 34’ü çocuk 189 kişi, 1993 yılında 107’si çocuk 406 kişi, 1994 yılında 37’si çocuk 192 kişi, 1995 yılında 29’u çocuk 112 kişi, 1996 yılında da 7’si çocuk 41 kişi ölmüştü.)²² Söz konusu saldırılarda en az 143 kişi yaralandı. Savunmasız kişilere ve sivil hedeflere yönelik saldırıların toplumda uyandırdığı nefret sürdü.

01) Nihat Uygun, İstanbul, 03.02.1997

MHP İstanbul Kartal İlçe Başkanı Nihat Uygun (33), 3 Şubat sabahı silahlı kişilerin saldırısı sonucunda öldü. Uygun, sabah saatlerinde işine gitmek üzere evinden çıktıktan kısa bir süre sonra silahlı üç kişi tarafından bir arabaya zorla bindirilerek kaçırıldı. Uygun’un cesedi Halitpaşa Caddesi üzerindeki boş bir arsada bulundu. Saldırını, “Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği (TİKB)” adlı örgüt üstlendi. Nihat Uygun’a yönelik saldırının, İstanbul Göztepe’de 3 Mart günü Tuncer Mustafaoğlu adlı polisin öldüğü silahlı çatışmada yaralı olarak yakalanan Ergül Çelik ve Tamer Tuncer adlı kişilerce gerçekleştirildiği ileri sürüldü. Ergül Çelik ve Tamer Tuncer ile daha sonra gözaltına alınan Nuri Akalın, Uğur Hülagü Gürdoğan, Kamil Dağ ve Mediha Gürdoğan 14 Mart günü tutuklandı. 6 kişi hakkında, “Nihat Uygun’u öldürdükleri ve TİKB üyesi oldukları” iddiasıyla İstanbul 2 Nolu DGM’de dava açıldı. 1997 yılı boyunca süren davanın duruşmalarında, gazeteciler ve avukatlar

MHP yanlıları tarafından saldırıya uğradı.²³ Sanıklardan Akalın, 13 Mart günü olay yerinde yapılan tatbikat sırasındaki saldırıyı şöyle anlattı: “Uygun’a Bankalar Caddesinde otomobilinden indiği sırada yanına yaklaştık ve Ergül ateş etti. Nihat Uygun ayağından yaralandı. Bu sırada Ergül’ün silahlı tutukluk yapınca ben belimden çıkardığım tabanca ile başına bir el ateş ettim. Ölümünden emin olduktan sonra arka sokakta bıraktığımız motosikletle kaçtık.”

02) Musa Sayık, Mardin-Nusaybin, 05.02.1997

Mardin’in Nusaybin ilçesinde 5 Şubat günü Musa Sayık (46) adlı kişi, “devletle işbirliği yaptığı” gerekçesiyle PKK militanları tarafından öldürüldü.

03) Ergün Öntemel, Hatay-İskenderun, 06.02.1997

İskenderun Demirçelik Fabrikasının servis otobüsü, 6 Şubat günü içinde şoför ve iki işçi varken saldırıya uğradı. Kurudere bölgesinde aracın önünü kesen üç kişinin açtığı ateş sonucunda otobüsün şoförü Ergün Öntemel (20) öldü. Mümtaz Avan (33) ve Mehmet Ünal (29) adlı işçiler de yaralandı.

04) Nusret Harman, Diyarbakır-Lice, 17.02.1997

05) Ayten Harman, Diyarbakır-Lice, 17.02.1997

17 Şubat günü Diyarbakır’ın Lice ilçesine bağlı Çeper köyünde Nusret Harman ve eşi Ayten Harman öldürüldü. Saldırının, PKK militanları tarafından gerçekleştirildiği öne sürüldü. Nusret Harman’ın, 1996 yılında da “Lice bölgesindeki ormanları korucularla birlikte keserek sattığı ve muhbirlik yaptığı” gerekçesiyle PKK’liler

²² Paramiliter nitelikteki ya da yasal sağ örgütlere mensup olan silahlı kişilerce işlenen cinayetler ile öldürülenlerden silahlı olup olmadığı bilinmeyen kişiler listeye dahil edilmemiştir.

²³ 7 Ekimde yapılan duruşmada, MHP yanlılarının saldırısı sonucu Milliyet gazetesi muhabiri Efe Erdem, Yeni Yüzyıl gazetesi muhabiri Hülya Köylü ve İnter Star kameramanı Kürşat Özdemir çeşitli yerlerinden yaralandı. 25 Kasım günü yapılan duruşma sonrasında bir grup MHP’li “Terörist baro” diye slogan attı. Duruşmayı izleyen İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, olaya müdahale edilmesini istedi. MHP’liler polis tarafından salondan uzaklaştırıldı. Sayman, yaptığı açıklamada, “Avukatlara ve baroya yapılmış bu hakaret, yargıya yapılmış bir hakarettir” dedi. 20 Ocak 1998’de yapılan duruşma sonrasında ise, binadan ayrılan sanık avukatları ve gazeteciler, 50-60 kişilik MHP’li bir grubun saldırısına uğradı. Saldırıda, Cumhuriyet gazetesi muhabiri Hülya Topçu yere düşürüldü ve tekmelendi. Gündem gazetesi muhabiri Faruk Arhan’ın flaşı kırıldı. Avukat Muharrem Çöpür de bacağından yaralandı.

tarafından kaçırıldığı ve bir süre sonra serbest bırakıldığı bildirildi.

06) Cemalettin Yüksek, Turhal, 05.03.1997

Tokat'ın Turhal ilçesinde Mescit köyünün eski muhtarı Cemalettin Yüksek (55), 5 Mart günü Turhal-Amasya karayolunun 5. kilometresinde silahlı 3 kişi tarafından öldürüldü. Cemallettin Yüksek'in, "devlet yanlısı" olduğu gerekçesiyle TİKKO militanları tarafından öldürüldüğü açıklandı.

07) Baki Kocaman, Urfa-Birecik, 18.03.1997

Urfa'nın Birecik ilçesine bağlı Ayran kasabasında bir kahvehanenin kimliği belirsiz kişilerce taranması sonucu Baki Kocaman (18) adlı kişi öldü, 7 kişi yaralandı. 18 Mart günü meydana gelen olayda yaralanan Sıdika Yıldız (47), Müslüm Yıldız (16), Sabri Yıldız (24), M. Emin Yıldız (39), Bekir Akhan (22) Bekir Kurtoglu (39) ve Mehmet Kılıç (22) adlı kişiler hastaneye kaldırıldı.

08) Yemliha Güllü, Hatay-Erzin, 23.03.1997

09) Eyüp Güllü, Hatay-Erzin, 23.03.1997

10) Salih Güllü, Hatay-Erzin, 23.03.1997

11) Bestami Gürz, Hatay-Erzin, 23.03.1997

Hatay'ın Erzin ilçesine bağlı Yoncadüzü köyünde 23 Mart günü saat 23.30 sıralarında kimliği belirsiz kişilerin bir araca ateş açması üzerine, Yemliha Güllü (52), Eyüp Güllü (45), Salih Güllü (18) ve Bestami Gürz (izinli asker, 21) adlı kişiler öldü. Saldırıda, Nurettin Güllü ve Murat Gürz adlı korucular da yaralandı. Hatay Valiliğinden yapılan açıklamada, saldırının PKK militanları tarafından gerçekleştirildiği iddia edildi.

12) Murat Gündoğdu, Gebze-Kocaeli, 31.03.1997

13) Saycan Tat, Gebze-Kocaeli, 31.03.1997

Murat Gündoğdu adlı kişi, 2 Nisan günü Kocaeli'nin Gebze ilçesinde, Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı bir birimin yer aldığı ormanlık alanda başına sıkılan tek kurşunla öldürülmüş olarak bulundu. Gebze Emniyet Müdürlüğü, Murat Gündoğdu'nun İstanbul'da oturduğunu ve "TİKKO'nun gerçekleştirdiği eylemlere katıldığı" iddiasıyla daha önce 3 kez gözaltına alındığını açıkladı. TİKKO tarafından yapılan açıklamada, Murat Gündoğdu ve Saycan Tat'ın "örgüte ihanet ettikleri" gerekçesiyle TİKKO militanları tarafından öldürüldüğü belirtildi.

14) Hasan Utku, Tokat-Yağmurlu, 10.04.1997

Tokat'a bağlı Yağmurlu beldesinin DYP'li Belediye Başkanı Hasan Utku (55), 10 Nisan günü uğradığı silahlı saldırı sonucunda öldü. Hasan Utku'ya kimliği belirlenemeyen 2 kişinin ateş ettiği ve vücuduna isabet eden 5 kurşun nedeniyle olay yerinde öldüğü öğrenildi. Tokat Valisi Ayhan Çevik, olay konusunda, "Belediye

Başkanı Hasan Utku, sabah saatlerinde bir inşaatta inceleme yaparken siyah Broadway marka otomobile gelen iki kişi, inşaatın birinci katında bulunan belde imamından, belediye başkanını sormuş. Daha sonra başkanın yanına gelen bu kişiler, büyük ihtimalle susturuculu silahla ateş etmişler. Katillerin büyük ihtimalle yasadışı örgüt militanları olduğu sanılıyor" dedi. Hasan Utku, 27 Mart yerel seçimleri öncesinde CHP'den istifa ederek DYP'ye geçmişti. Saldırısı TİKKO üstlendi.

15) İkrım Gülteç, Bitlis-Ahlat, 19.05.1997

19 Mayıs günü Bitlis'in Ahlat ilçesi yakınlarında patates yüklü bir kamyonu durduran PKK militanları, İkrım Gülteç ve Ercüment Çakan adlı kişileri kaçırdı. İkrım Gülteç'in cesedinin daha sonra Deliklitaş köyü yakınlarında bulundu. Burada çıkan çatışmada Yusuf Al adlı asker öldü.

16) Esmâ İlhan, Diyarbakır-Hani, 19.05.1997

17) Hakim Akdemir, Diyarbakır-Hani, 19.05.1997

19 Mayıs günü Diyarbakır'dan Hani'ye gitmekte olan bir yolcu otobüsüne Hani yakınlarında kimliği belirsiz kişiler tarafından açılan ateş sonucunda Esmâ İlhan ve Hakim Akdemir (40) öldü, Mehmet Sezgin, Mehmet Duman, Remzi Alagöz, Veysi Dokuz, Mahmut Önen, Örfi Arak ve Ahmet Kılıç yaralandı.

18) Celal Yüce, Diyarbakır-Hani, 26.05.1997

19) İlhan Yılmaz, Diyarbakır-Hani, 26.05.1997

20) Hüseyin Alpaslan, Diyarbakır-Hani, 26.05.1997

21) Mehmet Tarhan, Diyarbakır-Hani, 26.05.1997

22) Fikri Tarhan, Diyarbakır-Hani, 26.05.1997

26 Mayıs gecesi Diyarbakır'ın Hani ilçesine bağlı Çardaklı köyünde su sondajı yapan özel bir şirkete ait şantiyeye silahlı bir grup tarafından baskın düzenlendi. Baskında, şantiyede çalışan köylülerden Hüseyin Alpaslan, Mehmet Tarhan ve Fikri Tarhan vurularak öldürüldü. İşçilerin kaldığı karavanın taranması sonucu da içeride bulunan piknik tüpü patladı. Patlama sonucu Celal Yüce ve İlhan Yılmaz adlı köylüler yanarak öldü. Saldırıda Abdullah Malay adlı köylü ise yaralandı. Silahlı grup iki iş makinasını da ateşe verdi. Saldırının PKK militanları tarafından gerçekleştirildiği ileri sürüldü. Olaydan sonra Çardaklı köyünde incelemelerde bulunan Olağanüstü Hal Bölgesi Valisi Necati Bilican, köylülere korucu olmaları çağrısında bulundu.

23) Mustafa Çivi, Tokat, 26.05.1997

24) Naci Özen, Tokat, 26.05.1997

25) Ahmet Duygu, Tokat, 26.05.1997

Tokat'ta Mustafa Çivi adlı kişiye ait Kurtuluş Un Fabrikası 26 Mayıs gecesi saat 21.30 sıralarında silahlı 4 kişi tarafından basıldı. Silahlı kişiler, fabrikada bulunan

Mustafa Çivi, Naci Özen (Elektrik dağıtım şirketi TEDAŞ'ın Tokat eski Müdürü) ile TEDAŞ müfettişi Ahmet Duygu'yu ve fabrikada bulunan yiyecek maddelerini alarak bölgeden uzaklaştılar. Mustafa Çivi, Naci Özen ve Ahmet Duygu'nun cesetleri 27 Mayıs sabahı Kördüğüm köyü yakınlarında bulundu. Tokat Valisi Ayhan Çevik, saldırının "yasadışı örgüt üyeleri tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin deliller bulunduğunu" söyledi. TİKKO tarafından yapılan açıklamada ise, saldırının TİKKO tarafından gerçekleştirilmediği, Mustafa Çivi'nin MHP'li olarak tanındığı ve olayın çeteler arası hesaplaşma olduğu ileri sürüldü. Mustafa Çivi, Naci Özen ve Ahmet Duygu'nun öldürülmesi nedeniyle 16 kişi hakkında dava açıldı. Davaya 26 Eylül günü Ankara DGM'de devam edildi. Sanıkların tahliye taleplerini reddeden mahkeme heyeti, duruşmayı ileri bir tarihe erteledi.

- 26), Siirt-Eruh, 03.06.1997
 27), Siirt-Eruh, 03.06.1997
 28), Siirt-Eruh, 03.06.1997
 29), Siirt-Eruh, 03.06.1997
 30), Siirt-Eruh, 03.06.1997

Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Dikboğaz köyünde 3 Haziran günü 5 köylü, kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından öldürüldü. Olayda 3 köylü de yaralandı.

- 31) Behzat Yıldırım, İstanbul, 15.06.1997
 32) Yasemin İldırten, İstanbul, 15.06.1997

İstanbul Maltepe'de Devrim Yasemin İldırten (30) ve Behzat Yıldırım (32) adlı kişiler 15 Haziran günü evlerine gelen kimliği belirlenemeyen kişilerin silahlı saldırısı sonucu öldü. Polis yetkileri, evde yapılan aramada bulunan fotoğraflardan saldırıya uğrayanların "TİKKO üyesi olduğunun anlaşıldığını" öne sürdü. İldırten ve Yıldırım'ın öldürülmesini TİKKO üstlendi. TİKKO tarafından ÖDP'ye gönderilen bildiride, İldırten ve Yıldırım'ın "hain ve işbirlikçi" oldukları gerekçesiyle öldürüldükleri belirtildi. Behzat Yıldırım'ın daha önce "TİKKO üyesi olduğu" iddiasıyla tutuklandığı; İldırten ve Yıldırım'ın daha sonra ÖDP üyesi oldukları öğrenildi. ÖDP katliamı kınadı.

- 33) Naci Karataş, Hakkari-Şemdinli, 26.06.1997

Hakkari'nin Şemdinli ilçesinden Şemdinli'nin Ortaklar köyü Örencik mezarına giden bir arabaya 26 Haziran günü düzenlenen saldırıda Mahmut Öveç adlı korucu ile Naci Karataş (16) adlı çocuk öldü.

- 34) Mehmet Şahin Duran, İstanbul, 30.06.1997

30 Haziran günü İstanbul Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İşleri Fatih Teknik Şefliğine, radikal İslamcı İBDA-C örgütü tarafından bombalı saldırı

düzenlendi. Saldırıda yaralanan Mehmet Şahin Duran adlı işçi, tedavi gördüğü hastanede 7 Temmuz günü öldü.

- 35), Siirt-Pervari, 02.07.1997

Siirt'in Pervari ilçesine bağlı Yapraktepe köyü, Dövlüncüler mezarı yakınlarındaki Çamıkare yaylasına 2 Temmuz akşamı baskın düzenleyen PKK militanları, bir çobanı öldürüp birini yaraladıktan sonra çok sayıda küçükbaş hayvanı yanlarına alarak köyden ayrıldı.

- 36) İmam Kes, Tunceli-Petek, 06.07.1997

Tunceli'nin Pertek ilçesine bağlı Dorutay (Zeve) köyüne 5 Temmuz akşamı baskın düzenleyen 15 kişilik silahlı bir grup tarafından kaçırılan İmam Kes, 6 Temmuz günü Newela Önce bölgesinde ölü olarak bulundu. "TİKKO militanları olduklarını" söyleyen silahlı kişilerin, evinden aldıkları İmam Kes'i "muhbir" olarak suçladıkları ve köy meydanına götürdükleri, bir köylünün "askerler geldi" diye bağırması üzerine Kes'i alarak köyden ayrıldıkları açıklandı. Aynı köye 7 Temmuz günü düzenlenen baskında ise Fahri Kay (70) adlı kişi götürüldü. Fahri Kay, bir gün boyunca dövüldükten sonra serbest bırakıldı.

- 37) Sıddık Varol, Bingöl, 07.07.1997
 38) Kıymet Salcan, Bingöl, 07.07.1997
 39) Fadrettin Güneri Gül, Bingöl, 07.07.1997
 40) (çocuk), Bingöl, 07.07.1997

7 Temmuz günü Bingöl'den Üçpınar köyüne giden bir minibüse ateş açıldı. Saldırıda, Sıddık Varol, Kıymet Salcan, Fadrettin Güneri Gül ve 5 yaşındaki bir kız çocuğu öldü, 10 kişi yaralandı.

- 41) Kerem Çiftçi, Hakkari, 09.07.1997

9 Temmuz günü Hakkari'nin Otluca köyü yakınlarında bir arabaya düzenlenen saldırıda Kerem Çiftçi adlı şoför öldü. Otomobilde bulunan Kaan Gemici adlı üsteğmen ve kardeşi Seyhan Gemici ise yaralandı.

- 42) Tahir Eren, Siirt-Pervari, 14.07.1997

Siirt'in Pervari ilçesine bağlı Okçular (Tri) köyüne 14 Temmuz günü baskın düzenleyen PKK militanları tarafından açılan ateş sonucu, köyün dışında hayvan otlatan Tahir Eren (80) adlı kişi ile Muhsin Ediz adlı korucu öldü.

- 43) Mehmet Bars, Hakkari-Yüksekova, 15.07.1997
 44) Nazdar Bars, Hakkari-Yüksekova, 15.07.1997

Hakkari'nin Yüksekova ilçesine bağlı Gürkavak köyü Ortakçı mezarına silahlı bir grup tarafından 15 Temmuz günü düzenlenen baskında Mehmet Bars (65) ve Nazdar Bars (27) adlı kişiler öldü; Bedirhan Bars (4), Naif Bars (6), Aysel Bars (9), İlyas Bars (11), Ayşe Bars (17) ve 1 yaşındaki bir bebek yaralandı.

45) Hamza Yılmaz, Erzincan-Tercan, 16.07.1997

16 Temmuz günü Erzincan'ın Tercan ilçesine bağlı Büklümdere köyüne silahlı kişilerce düzenlenen baskında Hamza Yılmaz adlı kişi öldürüldü. Köye PKK militanları tarafından baskın düzenlendiği, köy korucusu Hasan Yılmaz'ı bulamayan militanların, babası Hamza Yılmaz'ı öldürdükleri bildirildi.

46) Bilal Şencan, Şebinkarahisar-Alucra, 21.07.1997

22 Temmuz günü Giresun'un Şebinkarahisar ile Alucra ilçeleri arasındaki yolu kesen silahlı bir grup, Orman İşletme Müdürlüğü muhafızı Bilal Şencan'ı öldürdü.

47) Faruz Arıcı, Hakkari-Şemdinli, 22.07.1997**48) Nusret Arıcı, Hakkari-Şemdinli, 22.07.1997**

22 Temmuz gecesi Hakkari'nin Şemdinli ilçesine bağlı Dereyanı mezrasına silahlı bir grup tarafından düzenlenen baskında Faruz Arıcı (18) ve Nusret Arıcı (19) adlı kişiler öldürüldü.

49) Dilek Coşar, Erzincan-Erzurum, 24.07.1997

Erzincan ile Erzurum arasındaki karayolunu Sansa Boğazi bölgesinde 24 Temmuz gecesi kesen PKK militanlarının bir araca ateş açması üzerine Dilek Coşar (19) öldü, Mustafa Coşar ise yaralandı.

50) Emin Özdemir, Siirt-Eruh, 31.07.1997

31 Temmuz günü Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Üzümlü (Parez) köyüne baskın düzenleyen PKK militanları Emin Özdemir adlı kişiyi "muhbir olduğu" gerekçesiyle öldürdü.

51) Abdürrezzak Çalışkan, Diyarbakır-Hazro, 01.08.1997

1 Ağustos günü Diyarbakır'ın Hazro ilçesine bağlı Erkonak köyüne düzenlenen silahlı saldırıda Abdürrezzak Çalışkan (40) öldü, Aysel Çalışkan (33) ve Müzeyyen Çalışkan (4) yaralandı.

52) Abdullah Teymürtaş, Siirt-Eruh, 02.08.1997

Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Üzümlü köyünden PKK militanları tarafından götürülen Abdullah Teymürtaş adlı kişinin cesedi 2 Ağustos günü köy yakınlarında bulundu.

53) Aziz (Azmi) Kıyat, Van-Çatak, 11.08.1997**54) Fazıl Çakı, Van-Çatak, 11.08.1997****55) Adil Babur, Van-Çatak, 11.08.1997**

11 Ağustos günü Van'ın Çatak ilçesine bağlı Konalga ve Sırmalı köyleri arasında PTT'ye ait bir minibüse düzenlenen roketli saldırıda, Aziz (Azmi) Kıyat adlı sürücü, Fazıl Çakı adlı PTT çalışanı, Adil Babur adlı işçi ile Maruf Güdürlü adlı korucu öldü.

56) Hıdır Ulak, Tunceli-Çiçekli, 20.08.1997**57) Hıdır Tekin, Tunceli- Çiçekli, 21.08.1997**

Tunceli'ye bağlı Çiçekli nahiyesinde oturan Hıdır Ulak (65) adlı köylü, 20 Ağustos gecesi köye gelen silahlı bir grup tarafından öldürüldü. Silahlı grubun önce yiyecek istediği, daha sonra da Ulak'ı kapı önüne çıkarıp karnına üç el ateş ettiği belirlendi. Yaralı olarak hastaneye kaldırılan Ulak kurtarılamadı. Tunceli'ye bağlı Çiçekli köyünde ise Hıdır Tekin adlı kişi, 21 Ağustos akşamı köye gelen silahlı kişiler tarafından öldürüldü. Yetkililer, Hıdır Ulak ve Hıdır Tekin'in "PKK militanları tarafından öldürüldüğünü" ileri sürdüler. Ancak, Hıdır Tekin'in oğlu tarafından Emek gazetesine gönderilen ve gazetenin 19 Ekim 1997 tarihli sayısında yayımlanan mektupta, saldırının "TİKKO militanları tarafından gerçekleştirildiği" belirtildi. Mektupta olay şöyle anlatıldı: "Hıdır Tekin, kendilerini halk arasında Partizan olarak tanıtan bir grup tarafından yargısız infaz yapılmak suretiyle katedilmiştir. Babam gazetede yayınlandığı gibi PKK tarafından öldürülmemiştir. Olayın oluş şekli şöyledir: 21 Ağustos 1997 tarihinde akşam saat 21.30 sularında biri bayan ikisi erkek 3 kişilik grup Çiçekli nahiyesine bağlı Kanıdol mezrasında oturan babamın evine gelir. O akşam elektrikler de kesiktir. Selam verip içeri giriyorlar, kendilerinin Partizan grubundan olduklarını söylüyorlar. Babama, bizimle aşağıdaki toplantı yerine geleceksin deyip acele ediyorlarmış. O esnada annem müdahale ederek; toplantı varsa bizde yapılsın. Çünkü hem karanlık hem de bir gözü sakat olduğu için yol çıkaramaz, diyor. Bunun üzerine; 'Sana namus sözü, toplantıdan sonra amcayı kendimiz geri getireceğiz' deyip babamı alıp çıkmışlar. Onların çıkışından hemen sonra köye karşı taraftan taciz ateşi açılıyor. Silah sesleri durduktan sonra annemler peşlerinden gidiyorlar. Toplantı yapacaklarını söyledikleri yere değil ters istikamete gidiyorlarmış. Karanlık olduğu için sadece babamın sesini duyuyorlarmış. Babam sürekli olarak, 'Beni nereye götürüyorsunuz? Suçum nedir? Suçumu söyleyin' deyip duruyormuş. Bu arada karşı taraftan diğer arkadaşları çabuk olun diye sesleniyorlarmış. Bu seslenişten hemen sonra üç el silah sesi duyuluyor. Annemler vardığında babamın öldürüldüğünü görüyorlar. Bu yargısız infazın akabinde çevrede tepkiler yükselince, her gittikleri yerde çelişkili ifadelerle kendilerini haklı göstermeye çalışmışlar."

58) Sezgin Işık, Sivas-Hafik, 20.08.1997

20 Ağustos günü Sivas'ın Hafik ilçesi yakınlarındaki bir maden ocağını basan PKK militanları Sezgin Işık (23) adlı işçiyi öldürdüler ve iş makinelerini ateşe verdiler.

59) Halil Yılmaz, Batman-Hasankeyf, 22.08.1997

22 Ağustos günü Batman'ın Hasankeyf ilçesine bağlı Soğucak köyünde koyunlarını otlatan iki çobana kimliği belirlenemeyen silahlı kişilerce ateş açıldı. Saldırıda Halil Yılmaz (21) adlı çoban öldürüldü, Şirin Baytar (14) adlı çocuk da yaralandı.

60) Alihan Baykal, Hakkari-Yüksekova, 31.08.1997

Hakkari'nin Yüksekova ilçesi Dağlıca bucağından ilçe merkezine giden Alihan Baykal (32) yönetimindeki özel otomobile 31 Ağustos günü saat 16.30 sıralarında Tuğlu köyü Tokağaç mezarısı yakınlarında silahlı kişilerce ateş açıldı. Alev alan otomobilin sürücüsü Baykal öldü, Senar Yalçın ile Hamail Yalçın yaralandı.

61), Şırnak-Uludere, 13.09.1997

13 Eylül günü Şırnak-Uludere arasında bulunan karayolunu keserek 6 aracı durduran PKK militanları, biri Şırnaklı diğeri de Şırnak'ın Şenoba nahiyesinden iki kişiyi kaçırdı. Militanların beraberlerinde götürmek istediği üçüncü kişi ise kaçmaya çalışırken vurularak öldürüldü.

62) İsmail Timurtaş, Siirt-Eruh, 14.09.1997**63) Mustafa Kayar, Siirt-Eruh, 14.09.1997**

Siirt'in Eruh ilçesi ile Şırnak arasındaki karayolunun Yınlamaz (Sorek) Köyü mevkiinde 14 Eylül sabahı İsmail Timurtaş (50) ve Mustafa Kayar (45) adlı iki kişinin cesedi bulundu. Başlarına birer kurşun sıkılarak öldürülen İsmail Timurtaş ve Mustafa Kayar'ın, "devletle işbirliği yaptıkları" gerekçesiyle Temmuz ayında Kanika köyünden PKK militanlarınca kaçırıldığı açıklandı.

64) Ali Özdemir, Gaziantep, 14.09.1997

Gaziantep'te açılan Sanayi Fuarında, Müjde Yayınevi adlı kuruluşun standına konulan bombanın 14 Eylül günü patlaması sonucunda 25 kişi yaralandı. İncil ve Hristiyanlığa ilişkin yayınlar satan yayınevinin standında meydana gelen patlamada ağır yaralanan 4 kişiden Ali Özdemir (4) adlı çocuk, tedavi gördüğü hastanede 15 Eylül günü öldü. Gaziantep Valisi Muammer Güler, bombanın "NATO standartlarında ve parça tesirli" olduğunu söyledi. Saldırının, "Vasat" adlı yeni oluşturulan radikal İslamcı bir örgüt tarafından gerçekleştirildiği ileri sürüldü. Saldırıyı gerçekleştirdiği iddiasıyla aranan Burhan Kara adlı kişi Eylül ayı sonunda Gaziantep Emniyet Müdürlüğüne teslim oldu. "Vasat" adlı örgütün yöneticilerinden olduğu iddia edilen Burhan Kara, saldırıyı düzenlediğini kabul etti. Saldırıda kullanılan bombanın, Halil Yıldız adlı polis memuru tarafından sağlandığı ileri sürüldü. Halil Yıldız, bu yöndeki ifadesinin işkence altında alındığını açıkladı.

Saldırı nedeniyle 19 kişi hakkında dava açıldı. Adana DGM'de 25 Kasım günü başlayan davada, "Vasat adlı örgüte üye oldukları ve bombalı saldırıyı gerçekleştirdikleri" iddiasıyla yargılanan kişilerin adlı şöyle: Mehmet Yıldırım, Faruk Öztürkoglu, Burhan Kara, Hakan Elçen, Ahmet Alınacak, Mehmet Sindi, Mehmet İnan, Ali Kaynarca, Şehmuz Bozan, Şükrü Elçin, Servet Orcan, İsa Bozkurt, Cemal Güçlüer, Zabit Durmuş, Şahmerdan Sarı (ifadesinin işkence altında alındığını söyledi), Mehmet Yıldırım, Burhan Kara, Mehmet Kurt ve Abdülmelik Altun. Davada, Şahmerdan Sarı, Mehmet Yıldırım, Burhan Kara, Mehmet Kurt ve Abdülmelik Altun adlı sanıkların ölüm cezasına mahkûm edilmesi isteniyor.

65) Hulusi Altıntaş, İstanbul, 18.09.1997

İstanbul'da 18 Eylül akşamı bir manav dükkanına kimliği belirsiz 5 kişi tarafından silahlı saldırı düzenlendi. "Faşistlere ölüm" şeklinde slogan attıktan sonra gerçekleştirilen saldırıda yaralanan dükkan sahibi Hulusi Altıntaş kaldırıldığı hastanede öldü. Ayrıca dükkanın yanında bulunan Süleyman Taştan ve Dursun Taştan ağır yaralandı.

66) Ali Ürgen, Elazığ-Arıcak, 25.09.1997

25 Eylül günü Elazığ'ın Arıcak ilçesine bağlı Yaylabası köyünde Ali Ürgen adlı kişi "ihbarcı" olduğu gerekçesiyle PKK'liler tarafından öldürüldü. PKK militanları köy muhtarı Kazım Ürgen'i de kaçırdı.

67) Hadim Korkulu, Bingöl-Yayladere, 30.09.1997

Bingöl'ün Yayladere ilçesi yakınlarında 30 Eylül günü Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketine ait bir araca düzenlenen saldırıda Hadim Korkulu adlı işçi öldü.

68) Eşref Karçık, Van-Çatak, 04.10.1997

Van'ın Çatak ilçesine bağlı Uzuntekne köyü yakınlarında 4 Ekim günü kimliği belirsiz kişiler tarafından bir traktöre açılan ateş sonucu Eşref Karçık adlı kişi öldü, traktörün sürücüsü Nasır Çelik yaralandı.

69) Haydar Kirazlı, Şebinkarahisar, 10.10.1997**70) Seyfettin Dokumacı, Şebinkarahisar, 10.10.1997**

10 Ekim günü Giresun'un Şebinkarahisar ile Alucra ilçeleri arasındaki yolu kesen kimliği belirsiz kişilerin araçlara ateş açması üzerine bir minibüste bulunan Haydar Kirazlı adlı kişi ile motosikletiyle yolculuk eden Seyfettin Dokumacı adlı kişiler öldü. Saldırıda 9 kişi de yaralandı.

71) Mustafa Tete, Şebinkarahisar, 13.10.1997

Giresun'un Şebinkarahisar ilçesi Dereköy yakınlarında bulunan Beronar Madencilik Şirketine ait kurşun madeni ocağı, 13 Ekim günü saat 19.00 sıralarında silahlı bir grup tarafından basıldı. Şantiyedeki iki kamyon, bir cip

ve bir pikabı ateşe veren silahlı kişiler, madende çalışan Bulgar göçmeni Mustafa Tete ile Bulgaristan vatandaşları Peter Bakalov ve Atanos Milkov adlı üç mühendisi yanlarına alarak madenden ayrıldılar. Olaydan sonra çevrede yapılan aramalarda, Mustafa Tete'nin cesedi bulundu. Peter Bakalov ve Atanos Milkov ise, 16 Ekim günü Sivas'ın Suşehri ilçesi yakınında serbest bırakıldı. Madenin "PKK militanları tarafından basıldığı" ileri sürüldü.

72) Ali Erol, Urfa-Siverek, 18.10.1997

18 Ekim günü Urfa'nın Siverek ilçesinde tarlada çalışan Ramazan Tuzgöl (60), İbrahim Tuzgöl (30), Ali Erol ve Halil Aymekek isimli köylüler kimliği belirlenemeyen kişilerce yayılım ateşine tutuldu. Yaralanan köylülerden Ali Erol, kaldırıldığı Urfa Devlet Hastanesinde öldü.

73), Hakkari-Yüksekova, 19.10.1997

Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde Posta İşletme Müdürlüğü ile Emniyet Müdürlüğü binalarının arasına park edilen 21 EC 266 plakalı bir araca yerleştirilmiş uzaktan kumandalı bombanın 19 Ekim günü saat 12.05 sıralarında patlaması üzerine 1 kişi öldü, 19 kişi yaralandı. Patlamada Telekom binası da zarar gördüğü için Yüksekova'nın tüm telefon bağlantısı kesildi. Patlama ile ilgili bir açıklama yapan İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, patlamada ölen kişinin üzerinden kimlik çıkmadığını ve teşhis edilemediğini söyledi. Patlamada yaralanan 10 kişinin tedavisi ayakta yapılırken, 9 kişi de Hakkari ve Van'daki hastanelerde tedavi altına alındı. Yaralılarından bazılarının adları şöyle: Öğretmen Reyhan Petek, itfaiye eri Nejdett Uzunay, Muhteşem Akay, Erkan Altan, Murat Özcan, Ethem Durmaz ve Salih Turan. Yerel kaynaklar, patlamadan sonra yapılan ev ve işyeri baskınlarında 80 kişinin gözaltına alındığını bildirdiler. Hakkari Valisi Nihat Canpolat ise, kimsenin gözaltına alınmadığını ileri sürdü. Saldırısı PKK üstlendi.

74) Nazlıgül Çubukçu, Ordu-Aybastı, 19.10.1997

75) Kevser Çubukçu, Ordu-Aybastı, 19.10.1997

Ordu'nun Aybastı ilçesi Hisarcık köyüne 19 Ekim akşamı 21.30 sıralarında baskın düzenleyen silahlı bir grubun bir eve açtığı ateş sonucu Nazlıgül Çubukçu (16) ile Kevser Çubukçu (20) öldü. Saldırıda Melek Çubukçu da yaralandı.

76) Medeni Özkan, Bitlis-Mutki, 20.10.1997

77) Remzi Durgun, Bitlis-Mutki, 20.10.1997

20 Ekim günü Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Kocainiç köyünden Serince mezarına giden Medeni Özkan (40) ile Remzi Durgun (23) yönetimindeki iki traktöre saat 19.00 sıralarında silahlı kişilerce açılan ateş sonucu Medeni Özkan ve Remzi Durgun öldü.

78) Altun Doğan, Tunceli-Mazgirt, 22.10.1997

Tunceli'nin Mazgirt ilçesi Akpazar kasabasında bir eve 22 Ekim gecesi baskın düzenleyen kimliği belirsiz 3 kişi, Altun Doğan (32) adlı hemşireyi öldürdü. Saldırıda Altun Doğan'ın kızı Ezgi Doğan (8) ile kardeşi Orhan Doğan yaralandı, Altun Doğan'ın kocası Hüseyin Doğan ise yara almadan kurtuldu. Saldırının nedeni öğrenilemedi. Saldırıya ilişkin yapılan resmi açıklamada, "PKK militanları oldukları tahmin edilen 3 kişinin saat 21.30 sıralarında eve girmek istedikleri, ancak eve giremeyince evi camlardan ve kapılardan taradıkları" bildirildi. Yerel kaynaklar ise Akpazar'da koruculuğun yoğun olduğunu ve kasaba giriş-çıkışının güvenlik görevlileri tarafından sürekli denetim altında tutulduğunu söylediler.

79) Yusuf Benek, Pervari-Doğan, 08.11.1997

80) Ahmet Babat, Pervari-Doğan, 08.11.1997

81) Ömer Babat, Pervari-Doğan, 08.11.1997

Siirt'in Pervari ilçesine bağlı Doğan köyünde 8 Kasım günü Übeyit Benek ve Ebdullah Benek adlı korucular ile Emin Benek, Yusuf Benek, Ahmet Babat ve Ömer Babat adlı kişiler PKK militanları tarafından öldürüldü.

Yaralananlar

Gaziantep'te el yapımı boru bombanın patlaması sonucu, 2 kişi yaralandı. Emniyet yetkilileri, Çıksorut mahallesi Haraf sokakta 14 Ocak gecesi meydana gelen patlama üzerine olay yerine giden polislerin, Mehmet Durmaz ve Mehmet Keser adlı gençleri yaralı halde bulduğunu açıkladı. Durmaz ve Keser yolda yürüdükleri sırada kaldırım kenarında bulunan bir poşete tekme ile vurdıklarını, bu sırada patlama meydana geldiğini söylediler. Polis, bombanın boru içerisine patlayıcı yerleştirilerek yapıldığını belirlerken, hafif yaralı olan Durmaz ve Keser, Devlet Hastanesine kaldırıldı.

İstanbul'un Fatih semtindeki bir kahvehaneye 21 Ocak günü saat 05.00 sıralarında bomba atıldı. Patlamada Rıdvan Uçar (41) adlı kişi yaralandı. Daha sonra bölgede operasyon düzenleyen polisler "şüpheli görüldüğü ve dur ihtiarına uymadığı" gerekçesiyle Ali Erdem adlı kişiyi silahla vurarak gözaltına aldı. Ali Erdem'in bombayı atan iki kişiden biri olduğu ileri sürüldü.

15 Nisan günü İstanbul Ümraniye'de bulunan Yurtiçi Kargo Şubesine gönderilen çuval içindeki bomba patladı. İstanbul Pendik'ten gönderilen çuvalın saat 22.00 sıralarında kamyonetten indirilmesi sırasında meydana gelen patlamada, kargo işçisi Ahmet Kaya ağır yaralandı.

Elazığ'ın Arıcak ilçesinde bir kahvehaneye 27 Mayıs günü gecesi kimliği belirlenemeyen kişi ya da kişilerce atılan savunma tipi el bombasının patlaması sonucu Aziz Aran, Davut Oğuz ve Keko Temizsoy yaralandı.

Dişarbakır'ın Kulp ilçesinde PTT binasına 6 Haziran gecesini ateş açılması sonucu PTT koruma görevlisinin eşi Seyhan Uçar (28) yaralandı.

Kahramanmaraş-İstanbul seferini yapan 34 JMB 53 plakalı otobüse, 11 Haziran gecesini Karakütük bölgesi yakınlarındaki Püren Tüneli girişinde silahlı kişilerce ateş açıldı. Saldırıda Battal Ekiz, Ahmet Kavak, Yakup Göl ve Havva Canlı adlı kişiler yaralandı. Saldırının "PKK militanları tarafından gerçekleştirildiği" ileri sürüldü.

İstanbul'da Edirnekapı'daki İSKİ Genel Müdürlüğünün arıza bakım istasyonuna 28 Haziran geceyarısı bombalı saldırı düzenlendi. Kimliği belirlenemeyen kişilerin tek katlı binaya attıkları bombanın patlaması sonucu nöbetçi memurlardan Mehmet Şahin Turan ile Hasan Akar ağır, Murat Çakır ve şoför Kamber Doğan da hafif yaralandı. Patlama, binada hasara yol açtı.

İstanbul Halaskargazi Caddesinde bulunan Harbiye Orduevine 14 Temmuz günü roketli saldırı düzenlendi. Orduevinin karşısında bulunan bir binadan atılan roket can kaybına neden olmadı. Roketin Orduevinin 13. katının dış duvarına isabet etmesi sonucu Dilek Aydın adlı kişi cam kırıklarından hafif yaralandı. Saldırısı DHKP-C üstlendi. 16 Haziran günü de İstanbul Emniyet Müdürlüğüne aynı biçimde saldırı düzenlenmişti.

17 Temmuz günü Tokat'ta valilik yakınlarında bir arabaya bırakılan bombanın patlaması sonucu Ahmet Doğan ve Ahmet Uludağ adlı kişiler yaralandı. Çevredeki araç ve binalarda hasar meydana geldi.

İstanbul Sultanahmet'te 10 Ağustos günü Karasu Otelinin önündeki çöp bidonuyla park etmiş otomobilin arasına konulan bomba saat 13.00'de patladı. Patlama sonucu araçta ve çevre binalarda hasar meydana gelirken Tahir Karabaş (24), Atılay Özcan (12) ve Kanada uyruklu Koren Rego (36) hafif yaralandı. Polis yetkilileri saldırının PKK tarafından gerçekleştirildiğini iddia ettiler. Olaya karıştıkları ileri sürülen 3 kişi gözaltına alındı.

Hatay'ın İskenderun ilçesi Meydan Mahallesinde, iki apartman arasına bırakılan bomba 20 Ağustos günü patladı. Patlama sırasında yoldan geçen Türker Özcan yaralandı.

Dişarbakır-Silvan yolu üzerinde bulunan Beyaz Saray Kırathanesi ve iki işyeri, 24 Ağustos günü saat 20.30 sıralarında kimliği belirsiz kişiler tarafından tarandı. Saldırıda, kırathanesi sahibi Eşref Sevinç ile kırathanede oturmakta olan Mustafa Kurt, Latif Menguç ve Cemal Dağ adlı kişiler yaralandı. Olaya ilişkin bir açıklama yapan HADEP İlçe Başkanı Zeki Çelik, "Bu tamamen bir provokasyondur. HADEP'in ilçe teşkilatının

açılmasıyla oluşan coşkuyu baltalamak ve halkı sindirmek için tezgahlandı. İlçe teşkilatının açılışında özel tim ve polisler halkı tehdit etmişlerdi. '3-4 gün sonra görürsünüz' demişlerdi. 3-4 gün olmadı, söylediklerini yaptılar. Olay halkı yeniden sessizleştirme ve HADEP çalışmalarını engellemeye yöneliktir" dedi. Emniyet Müdürü ile de görüşerek kaygılarını ilettiklerini belirten Çelik, "Ancak, Emniyet Müdürü 'biz olayı bilmiyoruz daha araştırıyoruz' gibi laflarla geçiştirmeye çalıştı" dedi.

İstanbul Balat'ta bulunan Fener Rum Patrikhanesine 2 Aralık günü saat 00.15 sıralarında el bombası atıldı. Bahçeye düşen bombanın patlaması üzerine din görevlisi Nicolu Nectarius (32) yaralandı. Binada hasar meydana geldi.

30 Aralık günü İstanbul'da Halkalı-Sirkeci seferini yapan banliyö trenine yerleştirilen bomba, saat 17.05 sıralarında Bakırköy Yenimahalle İstasyonunda patladı. Patlama sonucunda bombanın altına yerleştirildiği koltukta oturan Kenan Hasan Hendem (44) ağır olmak üzere 6 kişi yaralandı. Yaralıların adları şöyle: İsmail Hakkı Hendem, Ayten Üzgün, Halime Şener, Ayten Enez ve Esra Burcu Canipek (7).

Daha önceki olaylarla ilgili gelişmeler

İzmir DGM'de "PKK üyesi oldukları ve İzmir'in Gaziemir ilçesinde 17 Eylül 1995 tarihinde 5 kişinin ölümüyle sonuçlanan bombalı saldırıyı gerçekleştirdikleri" iddiasıyla yargılanan Mehmet Nuri Özen ve Hasan Aşkın ölüm cezasına mahkûm oldu. 2 Nisan günü biten davada Fesih Yavaş ise ömür boyu hapis cezasına mahkûm oldu. Davada, Mehmet Emin Bayar (HADEP Buca İlçe Başkanı) 12 yıl 6 ay, Mehmet Ali Durak ise 3 yıl 9 ay hapis cezasına mahkûm oldu.

İstanbul Tuzla Tren İstasyonunda 12 Şubat 1994 tarihinde meydana gelen ve 5 askeri öğrencinin ölümü, 21'i askeri öğrenci, 8'i er, 2'si kadın 31 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan bombalı saldırıyı gerçekleştirdikleri iddiasıyla yargılanan 4 kişiden Cumali Karsu ve Enver Özek, "bölücülük" suçuna ilişkin TCK'nın 125. maddesi uyarınca idam cezasına mahkûm oldu. İstanbul DGM'de 19 Mart günü sonuçlanan davada Hediye Aybek "yasadışı örgüt üyesi olduğu" gerekçesiyle (TCY 168/2) 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm oldu. "Yasadışı örgüte yardım ettiği" iddiasıyla (TCY 169) yargılanan Musa Aydemir ise beraat etti. Davanın sanıklarından Şerif Mercan, 12 Haziran 1994 tarihinde Bursa Özel Tıp Cezaevinde intihar etmişti. Saldırıdan sonra PKK tarafından yapılan açıklamada, "Eylem, devletin insansızlaştırma politikasına ve köy boşaltmalara karşı misillemedir. Bu tür eylemlerimiz artacaktır" denildi.

30 Aralık 1994 tarihinde Ankara'dan İstanbul'a gelen bir yolcu otobüsüne Kocaeli'nin Hereke ilçesi yakınlarında düzenlenen silahlı saldırı nedeniyle aranan Mahmut Uluşan adlı kişi, 11 Şubat günü gözaltına alınarak tutuklandı. Eylem nedeniyle Uluşan ile Ömer Yıldırım ve Adalet Aktepe adlı kişiler hakkında 1995 yılı Mayıs ayında İstanbul DGM'de "ölüm cezası" istemiyle dava açılmıştı.

Gazeteci Onat Kutlar ile arkeolog Yasemin Cebenoyan'ın öldüğü bombalı saldırının²⁴ da arasında bulunduğu çok sayıda eylemi gerçekleştirdikleri öne sürülen 15 kişi hakkında açılan dava 1997 yılında da sürdü. 25 Nisan günü yapılan duruşmada, The Marmara Oteline konan bombayı şeriatçı İBDA-C örgütünün üstlendiğine ilişkin haberler nedeniyle Cumhuriyet gazetesi yazarı Şerif Dinç Tayanç ile aynı gazetenin yazarlarından Deniz Som tanık olarak dinlendi. Dinç Tayanç, bombalama olayından sonra gazetenin istihbarat servisini arayan bazı kişilerin eylemi İBDA-C adına üstlendiğini belirtti. Tayanç, bu durumu emniyete ilettiklerini de vurguladı. Aynı duruşmada, idam cezasıyla yargılanan Deniz Demir ve Hicran Kaçmaz'ın "Pişmanlık Yasası"ndan yararlanma istekleri kabul edildi. Tutuklu yargılanan sanıklardan Zeydin Güleç, 17 Ekim günü yapılan duruşmada tahliye edildi.

Davada, itirafçı sanıklar Deniz Demir ve Hicran Kaçmaz'ın "bölücü örgüte üye olmak, bombalı eylemlerde bulunmak ve adam öldürmek" suçlamasıyla (TCY 125) ölüm, Hamit Şen'in "yasadışı örgüte üye olmak ve bomba imal etmek" suçundan (TCY 168) 30 yıla kadar, Abdullah Yunus, Zeydin Güleç, Abdullah Çolak ve Ömer Filizer'in "yasadışı örgüt üyeliği" suçundan (TCY 168) 15 ile 22 yıl 6 ay, Nimet Kaçmaz, Sait Aytemiz, Abdulkadir Er, Mehmet Şahaltan, Abdulrezzak Aydın, Ramazan Güllü, Mehmet Ali Güneş ve Abdulhaluk Yunus'un da "yasadışı örgüte yardım" suçundan (TCY 169) 4 yıl 6 ay ile 7 yıl 6 ay arasında hapis cezalarına mahkûm edilmesi isteniyor.

²⁴ İstanbul Taksim Meydanındaki Opera Pastanesine bırakılan bomba, 30 Aralık 1994 tarihinde saat 19.15 sıralarında patladı. Patlamada Yasemin Cebenoyan öldü, yazar Onat Kutlar yaralandı. Onat Kutlar, 11 Ocak günü öldü. İstanbul Emniyet Müdürlüğü 1995 yılı Nisan ayında, "pastaneye bomba bırakan PKK militanlarının yakalandığını" açıkladı. Bunun üzerine İBDA-C'nin görüşleri doğrultusunda yayın yapan bazı dergilerde, "açıklamanın doğru olmadığına" dair haberlere yer verildi ve "eylemin İBDA-C tarafından düzenlendiği" konusunda ısrar edildi.

b) Diğer Saldırıları

Polis, itirafçılar ve köy korucuları ile diğer kolluk görevlilerine silahlı çatışmalar dışında düzenlenen saldırı ve suikastlar, 1997 yılında da sürdü. Bu saldırıların önemli bir bölümü yine PKK militanları tarafından ve Olağanüstü Hal Bölgesinde gerçekleştirildi. PKK ile DHKP-C, MLKP (Marksist Leninist Komünist Parti), TİKKO ve İBDA-C gibi grupların düzenlediği saldırı ve suikastlar sonucunda, aşağıda listesi verilen en az 22 kişi öldürüldü (Benzer saldırılarda 1992 yılında 285, 1993 yılında 341, 1994 yılında 218, 1995 yılında 99, 1996 yılında 68 kişi öldürülmüştü.).

82) Hasan Lalealp, Kulp-Lice, 05.04.1997

5 Nisan gecesi Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Tepe köyünde PKK militanları tarafından kaçırılan Hasan Lalealp adlı korucunun cesedi, 10 Nisan sabahı Diyarbakır'ın Kulp ilçesi ile Lice arasındaki Sarım Çayı kenarında bulundu. Lalealp'la birlikte kaçırılan 8 kişiden İsmail Akbudak, Abdulvahap Varsak, Abdülselem Çelik, Şirin Yılbaş ve Mustafa Karakaş adlı köylüler, 13 Nisan günü ilçe yakınlarında serbest bırakıldı. Şirin Yılbaş ile Abdülselem Çelik adlı köylülerin serbest bırakılmaması üzerine bir açıklama yapan İHD Diyarbakır Şubesi, PKK militanlarına ve güvenlik görevlilerine çağrıda bulunarak her iki tarafın da Cenevre Sözleşmelerine uymasını istedi. Açıklamada, söz konusu köye koruculuk dayatmasında bulunduğu bildirilerek, "Köye giriş çıkışlar yasaklandı. Hiçbir gıda malzemesinin köye sokulmasına izin verilmiyor. Köylüler hayvanlarını dahi dışarı salamıyor" denildi. İHD Diyarbakır Şubesi, iki köylünün salıverilmesini, koruculuk baskısından, gıda ambargosundan ve karantınayı andırır uygulamalardan vazgeçilmesini istedi. Şirin Yılbaş olaydan sonra, Abdülselem Çelik ise Ekim ayında serbest bırakıldı. 3 gün süreyle Lice Jandarma Alay Komutanlığında gözaltında tutulan Abdülselem Çelik, 6 Kasım günü ortadan kayboldu.

83) Kenan Sabur, İstanbul, 15.04.1997

İstanbul Gazi mahallesinde Kenan Sabur (27) adlı kişi, 15 Nisan günü saat 02.30 sıralarında evinin yakınlarında öldürülmüş olarak bulundu. Kenan Sabur'un göğsünden, kafasından ve ensesinden şişlenerek öldürülmüş olduğu belirlendi. Cesedin yanında DHKP-C bayrağı bulundu. Öldürülen Sabur'un "ülküçü" olarak tanındığı ve Gazi mahallesinde polisle işbirliği yaptığı ileri sürüldü.

84) Kasım Açık, Ank. Merk. C. , 18.05.1997

"MLKP üyesi olduğu ve afiş astığı" iddiasıyla Gebze Cezaevinde tutuklu bulunan Kasım Açık adlı kişi "polis ajanı olduğu ve birçok faili meçhul cinayete karıştığı" iddiasıyla öldürüldü. Boğularak öldürüldüğü anlaşılan

Kasım Açık'ın cesedinin 18 Mayıs günü cezaevi koridorunda bulunduğu ve MLKP davasından hükümlü bir kişinin cinayeti üstlendiği öğrenildi. MLKP ve Türkiye Devrim Partisinden yapılan açıklamada ise "polis tarafından örgüte sızması için eğitilen" Kasım Açık'ın 1 Mayıs gününden bu yana cezaevinde sorgulandığı belirtildi. Açıklamada, Kasım Açık'ın, PKK itirafçıları Murat Demir ve Murat İpek ile "Yeşil" kod adıyla tanınan Mahmut Yıldırım'ın da içinde bulunduğu 7 kişilik bir "çete"de yer aldığı savunuldu. Açıklamada, söz konusu "çete"nin, yaklaşık 1 yıldır kayıp olan Talat Türkoğlu'nu, Çorlu'da soyadı belirlenemeyen Cengiz adlı 16 yaşındaki bir kişiyi öldürdüğü, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çok sayıda işkence ve faili meçhul cinayete karıştığı iddia edildi. Uluslararası Gözaltında Kayıplarla Mücadele Komitesine de (ICAD) Talat Türkoğlu ile Düzgün Tekin adlı kayıp kişiler hakkında bilgi veren kişinin (Ayrıntılı bilgi s. 218-19) Kasım Açık olduğu belirtildi.

85) Siirt-Kurtalan, 02.06.1997

86) Siirt-Kurtalan, 02.06.1997

2 Haziran günü Siirt ile Kurtalan ilçesi arasındaki karayolunu kesen PKK militanları, korucu oldukları belirlenen bir baba ile oğlunu öldürdü. Olayda, Ahmet Aktu ve Cuma Üçmen adlı kamyon şoförleri de yaralandı. Mudurnu Tavukçuluk firmasına ait bir arabayı da ateşe veren PKK'liler, şoför Fahri Altın'ı da aracın içerisine sokarak yakmak istediler. Bir başka aracı durdurmasından yararlanan Altın, kendini bir çukura atarak kurtardı.

87) Siirt-Eruh, 03.06.1997

88) Siirt-Eruh, 03.06.1997

89) Siirt-Eruh, 03.06.1997

90) Siirt-Eruh, 03.06.1997

91) Yaşar Erşek, Siirt-Eruh, 03.06.1997

Siirt'in Eruh ilçesi Dikboğaz köyüne 3 Haziran günü saat 12.00 sıralarında baskın düzenleyen PKK militanları, köylerine içme suyu getirmek için çalışan köylülerden beşini öldürdü. Saldırıda 3 kişi yaralandı. Saldırıda ölenlerin köy korucusu oldukları belirlendi. Yaralananlardan Yaşar Erşek (30) adlı köy korucusu 4 Haziran günü öldü. Saldırının ardından 3 köy korucusunun silahlarını bırakarak köyü terkettiği, 6 korucunun da Dikboğaz Jandarma Karakoluna başvurarak silah bırakmak istedikleri, ancak silahlarının karakol tarafından alınmadığı öne sürüldü.

92) Mahmut Öveç, Hakkari-Şemdinli, 26.06.1997

93) İbrahim Yetkin, Muş-Varto, 02.07.1997

Muş'un Varto ilçesine bağlı Kaynarca köyüne 2 Temmuz gecesi saat 22.00 sıralarında baskın düzenleyen silahlı bir grup, köy korucusu İbrahim Yetkin'in (50)

evini bastı. Silahlı kişiler, yanlarında götürmek istedikleri Yetkin'i, direnmesi üzerine kurşuna dizerek öldürdü.

94) Kasım Tepe, Tokat-Sivas, 07.08.1997

95) Sevda Güler, Tokat-Sivas, 07.08.1997

7 Ağustos günü Tokat ile Sivas arasındaki dağlık bölgede operasyon yapan güvenlik görevlileri tarafından Kasım Tepe ve Sevda Güler adlı iki DHKP-C militanının cesedi bulundu. Resmi açıklamada militanların çatışmada öldükleri belirtilirken, DHKP-C adına yapılan açıklamada iki kişinin teslim olmak üzere kaçmak istedikleri için kurşuna dizilerek öldürüldükleri belirtildi.

96) Maruf Gündürlü, Van-Çatak, 11.08.1997

97) Gökhan Çavuşoğlu, Ordu-Mesudiye, 16.08.1997

Ordu'nun Mesudiye ilçesi yakınlarında 16 Ağustos gecesi bir minibüsü durduran silahlı bir grup Gökhan Çavuşoğlu adlı polis memurunu öldürdü. Silahlı kişilerin hangi örgüt üyesi olduğu öğrenilemedi.

98) İsmail Timurtaş, Erzurum-Sırnak, 14.09.1997

99) Übeyit Benek, Pervari-Doğan, 08.11.1997

100) Ebdullah Benek, Pervari-Doğan, 08.11.1997

101) Emin Benek, Pervari-Doğan, 08.11.1997

102), Van-Özalp, 09.11.1997

Van'da PKK'lilerden kaçarak itirafçı olan bir kişi, 9 Kasım günü Van'ın Özalp ilçesindeki evine baskın düzenleyen PKK militanları tarafından öldürüldü.

103) İsmail Akkoyun, İstanbul, 28.11.1997

28 Kasım gecesi İstanbul'un Ümraniye ilçesi Dudullu mahallesi Alemdar caddesi üzerinde bir polis arabasına kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından ateş açıldı. Saldırı sonucunda, İsmail Akkoyun adlı polis öldü, Recep Aköner ve Arif Keçeci adlı polisler yaralandı. Saldırının, PKK militanları tarafından gerçekleştirildiği iddia edildi. 29 Kasım günü Ümraniye'de bir eve düzenlenen baskında, "PKK üyesi oldukları ve saldırıyı gerçekleştirdikleri" iddia edilen Mehmet Çelik ve Şabeddin Yeşilmen ile bu kişilere yardım ettiği ileri sürülen Abdürrahim Bozdemir ve Sıraç Çelik'in de aralarında bulunduğu 9 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanların 7'si İstanbul DGM tarafından tutuklandı.

c) İntihar saldırıları

Muğla'nın Bodrum ilçesindeki bir tuvalette 27 Temmuz günü saat 00.15 sıralarında meydana gelen patlamada üzerinde Kudret Denктаş adına düzenlenmiş bir kimlik çıkan Dıbistan Perişan (24) adlı PKK militanı öldü. Dıbistan Perişan'ın bağlantı yaptığı sırada patlayan bombanın dışında, üzerinde 2, çantasında da 2 olmak üzere patlamamış 4 bomba daha bulunduğu ileri sürüldü.

Olay üzerine bir açıklama yapan Muğla Valisi Cemil Serhadlı, "Emniyet güçleri olay yerinde yaptıkları incelemede 4-5 el bombasıyla, saat ve pil buldu. Bodrum'da güvenlik tedbirlerini artırdık. Bombacı kadının yardımcıları olup olmadığını araştırıyoruz. Patlamada önemli bir hasarın meydana gelmemesi ve can kaybının bulunmaması sevindiricidir. Bu kadın arananlar listesinde bulunuyordu" dedi. Dıbistan Perişan'ın cenaze töreninde gözaltına alınan kardeşi Evin Perişan, "PKK üyesi" olduğu iddiası ile tutuklandı. Patlamanın ardından polis, öldürülen "kumarhaneler kralı" Ömer Lütfü Topal'ın ortağı olduğu belirtilen ancak Topal tarafından öldürüldüğü iddia edilen ve Bodrum'daki 5 yıldızlı Regal Resort Otelin ve Casinonun sahibi olan Hikmet Babataş'ın oğlu Yaşar Babataş'ı Bodrum'da gözaltına aldı. Dıbistan Perişan'a TNT kalıplarını Yaşar Babataş'ın sağladığı ileri sürüldü. Babataşlar'ın Bodrum Torba köyünde bulunan Regal Otelin bahçesinde yapılan arama sonucu toprağa gömülü olarak iki Kalashnikov tüfek, 320 Kalashnikov mermisi ve suikast için hazırlandığı belirtilen bomba, bomba yapımında kullanılan malzemeler ve 40 milimetre çapında teleskop bulundu. Olayın planlayıcısı olduğu belirtilen Sait Yalçın Şanlıurfa'da, olaya karıştıkları iddia edilen Emrullah Okçu ve Cengiz Taşkın Bodrum'da, Hasan adlı bir kişi de Diyarbakır'da gözaltına alındı.

Sivas'ta 29 Ekim 1996'da düzenlenen intihar saldırısından sonra "PKK'ye yardım ettikleri" iddiasıyla 9 Kasım günü tutuklanan Hasan Ateşçi, Erdal Uygun, Mustafa Uygun ve Kazım Uygun'un yargılanmasına Kayseri DGM'de 21 Ocak günü başlandı. Erdal Uygun ve Mustafa Uygun, saldırıda ölen Güler Otaç ve Hacı Can adlı PKK'lilerin iki gün evlerinde kaldığını, korktukları için kimseye haber veremediklerini söylediler. Kazım Uygun ve Mustafa Uygun'un tahliyesine karar veren DGM, duruşmayı ileri bir tarihe erteledi.

d) Rehin askerler

PKK tarafından yaklaşık 17 ay rehin tutulan ve RP Van Milletvekili Fetullah Erbaş, İHD ve Mazlum-Der'in girişimleri üzerine 1996 yılı Aralık ayı başlarında serbest bırakılan Sedat Ağca adlı asker, bu süre içinde "firari" sayıldığı için Ocak ayı sonunda yeniden Hakkari'nin Şemdinli ilçesindeki birliğine gönderildi. Sedat Ağca hakkında "firar" suçlamasıyla askeri mahkemede dava açılabilmesi öğrenildi. PKK'nin serbest bıraktığı askerlerden İbrahim Yaylalı hakkında ise Diyarbakır DGM'de açılan dava 20 Şubat günü beraatle sonuçlandı. Türkiye'ye döndükten sonra "esir tutulduğu sırada MED-TV'ye ve özel bir televizyon kanalına verdiği demeçlerde PKK'yi ve Abdullah Öcalan'ı övdüğü,

kamplarda askeri ve siyasi eğitim gördüğü" gerekçesiyle tutuklanan İbrahim Yaylalı duruşmada, demeçleri baskı altında verdiğini söyledi.

İHD, PKK tarafından rehin tutulan askerlerin Newroz kapsamında "barış mesajı" olarak serbest bırakılmaları için PKK'ye çağrıda bulundu. 10 Mart günü bir basın toplantısı düzenleyen İHD Genel Başkanı Akın Birdal, devletin kaçırılan askerleri korumada duyarsız kaldığını söyledi. Birdal, "PKK, esir askerleri Newroz günü serbest bırakarak barışçı bir girişim yapmalıdır" dedi. Akın Birdal, PKK'nin elinde oldukları bildirilen 15 korucunun serbest bırakılması için de yakınlarının, aynı aşiretten bir milletvekilinin aracılığıyla Avrupa ülkelerinin büyükelçiliklerine başvurduklarını söyledi. İHD'de basın toplantısına katılan ailelerin verdiği bilgiye göre, PKK tarafından rehin tutulan asker ve öğretmenlerin isimleri şöyle: "Yaşar Gökçe, Yunus Çaç, M. Fatih Diktaş, Nuri AYTEK, İzzettin Ateş, Cengiz İpek, Mehmet Karaca, Engin Ekşi, Doğan Yaman, İrfan Pedir, Tevfik Öztürk, Alaaddin Süer, Bektaş Avcı." PKK tarafından 24 Ekim 1993'te Bingöl'de kaçırılan öğretmen Bektaş Avcı'nın babası Veli Avcı, basın toplantısında, Avrupa'dan 4 torba dolusu destek mesajı aldıklarını, ancak yetkili makamlardan destek görmediklerini söyledi. Askeri makamların Kuzey Irak'a yapılan sınırötesi operasyonda şehit düştüğü açıklanan Mehmet Karaca'nın yakınları da açıklamaları yeterli bulmadıklarını kaydettiler. Kendilerine, "Kardeşinin naaşı PKK tarafından kaçırıldı" açıklaması yapıldığını anlatan Mehmet Karaca'nın ağabeyi, kardeşinin örgütün elinde olduğuna inandıklarını söyledi.

Van'ın Özalp ilçesinde PKK militanlarıyla güvenlik görevlileri arasında 1996 yılında çıkan bir çatışmada yaralanan ve PKK tarafından rehin alınan Alaattin Süer adlı er, Mart ayı içerisinde ailesiyle görüştürüldü. Sabahattin Süer ve eşi Şerife Süer, rehin askerlerin serbest bırakılması için daha önce girişimlerde bulunan İHD Genel Başkanı Akın Birdal ve RP Van Milletvekili Fethullah Erbaş ile görüştüktan sonra, 17 Mart günü Kuzey Irak'a gitti ve oğlularıyla görüştü. 23 Mart günü Tokat'a dönen Sabahattin ve Şerife Süer, PKK'lilerin İHD'den bir heyetin gitmesi durumunda çocuklarını serbest bırakacaklarını söylediklerini belirttiler. Esir askerin anne ve babası, çocukları ile uzun süre görüştüklerini, durumunun iyi olduğunu ve umutlu olduklarını kaydettiler.

PKK, Kuzey Irak'ın Haftanın bölgesinde çıkan bir çatışmada Cafer Subaşı (40) ve Necmettin Dinar (36) adlı iki korucunun esir alındığını açıkladı. Tunceli'nin Nazımiye ilçesine bağlı Geriş köyünde 14 Mart gecesi çıkan çatışmanın ardından Zülfü Kırmızıdal adlı korucu, PKK militanları tarafından kaçırıldı. Diyarbakır'ın Lice

ilçesinde 30 Aralık 1996 tarihinde kaçırılan Belediye Başkanı Behçet Tektaş'ın kardeşi Abdülselem Tektaş ile bir süre önce PKK militanları tarafından kaçırılan 5 korucudan Davut Piyale ve Turan Ahi 9 Şubat günü serbest bırakıldı. Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Kumluca köyüne 15 Haziran gecesi baskın düzenleyen PKK militanları 14 korucuyu kaçırdı.

PKK militanları tarafından Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Kumluca köyünden Haziran ayı ortalarında kaçırılan 11 korucu, 10 Temmuz günü serbest bırakıldı. Korucular daha sonra gözaltına alındı. 31 Ağustos günü Muş'un Kızılağaç beldesine bağlı Eralan köyüne baskın düzenleyen PKK militanları, Fahrettin Baran, Abdürrezak Somun, Veysi Yıldız ve İrfan Adıgüzel adlı korucuları yanlarında götürdüler. Varto'ya bağlı Haksever köyünde 29 Ağustos günü kaçırılan Bişar Bingöl adlı korucu ise serbest bırakıldı. Mardin'in Nusaybin ve Midyat ilçeleri arasındaki yolu 21 Kasım günü kesen PKK militanları, Abdülkadir Akma adlı korucuyu rehlin aldılar. 27 Kasım günü Mardin'in Mazıdağı ve Derik ilçeleri arasındaki yolu kesen PKK militanları tarafından kaçırılan Ramazan Bayındır adlı korucu 1 Aralık günü serbest bırakıldı. Ramazan Bayındır daha sonra askerler tarafından gözaltına alındı.

e) PKK tarafından kaçırılan kişiler

1997 yılında, daha önceki yıllarda olduğu gibi, çok sayıda kişi PKK militanları tarafından kaçırıldı. Bu kişilerden bazıları öldürülürken, bazıları ise daha sonra serbest bırakıldı. PKK tarafından kaçırılan bazı kişiler ile ilgili bilgiler şöyle:

21 Şubat günü Şırnak yakınlarındaki kömür ocaklarına baskın düzenleyen bir grup PKK militanı, Zeki İdin, İdris İdin, Abdurrahman Kartal, Tahir İke, Hüseyin Batıbey ve Halit Deniz adlı işçileri kaçırdı.

Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Tepe köyüne baskın yapan PKK militanları tarafından götürülen İsmail Akbudak, Abdulvahap Varsak, Abdülselem Çelik, Şirin Yılbaş ve Mustafa Karakaş adlı 5 kişi serbest bırakıldı. 13 Nisan günü Lice yakınlarında serbest bırakılan 5 kişinin önce jandarma karakoluna götürülerek ifadelelerinin alındığı öğrenildi. Bu arada aynı köye yapılan baskında kaçırılan köyün muhtarı Ramazan Akbudak ile 4 köy korucusunun PKK militanlarının elinde olduğu bildirildi.

Şırnak yakınlarındaki kömür ocaklarına 21 Mayıs günü baskın düzenleyen kimliği belirsiz kişiler, Zeki İdin, İdris İdin, Abdurrahman Kartal, Tahir İke, Hüseyin Batıbey ve Halit Deniz adlı işçileri kaçırdı. 5 Haziran

günü Hakkari'nin Yüksekova ilçesindeki Dilimli Barajı inşaatından kaçırılan 8 işçi 6 Haziran günü serbest bırakıldı. 7 Haziran günü Sivas'ın Hafik ve Doğanşar ilçeleri arasında bir otobüsü durduran PKK militanları Doğanşar Kaymakamlığı Yazışleri Müdürü Latif Dumlu ile Mehmet Özdemir adlı veterineri kaçırdılar. PKK militanları Doğanşar Belediyesine ait otobüsü de yakdılar. Dumlu ve Özdemir 24 saat sonra serbest bırakıldı.

15 Haziran günü Batman'ın Hasankeyf ilçesine bağlı Yolüstü köyü yakınlarında Naif Gök ve Orhan Türkkan adlı korucular, Şırnak'ın Kızılsu beldesine bağlı Tekçinar köyü yakınlarında da çobanlık yapan Hüseyin Akman (16), Sadık Akman (12) ve adı belirlenemeyen bir çocuk, PKK militanları tarafından kaçırıldı. Hakkari'nin Yüksekova ilçesi Sülük mezrasında 3 kişi 16 Temmuz günü PKK militanları tarafından kaçırıldı.

17 Temmuz günü Van'ın Bahçesaray ilçesi yakınlarında PKK militanları ile korucular arasında çıkan çatışmada Tevfik Uğurlu ve Hacı Uğurlu adlı korucular yaralandı. PKK militanları, Şaban Uğurlu adlı korucu ile Şemsettin Uğurlu, Eşref Sami, Kerem Ereklî ve İsmail Uğurlu adlı kişileri de kaçırdı. Bu arada 17 Temmuz günü PKK militanları tarafından kaçırılan Şemsettin (Necmettin) Uğurlu ile adı öğrenilemeyen bir kişi 21 Temmuz günü serbest bırakıldı.

18 Ekim günü Siirt'in Erüh ilçesi yakınlarında bir minibüsü durduran PKK militanları, Bahattin Gündüz, Orhan Yıldız, Selim Temurtaş, Nedim Demir, Lezgin Baykara, Şeyhmuz Alp, Nevzat Baykara ve Erdinç Yaşa adlı yolcuları kaçırdılar. Siirt-Eruh karayolunda 16 Ekim günü PKK militanları tarafından kaçırılan kişilerden Şeyhmuz Alp ve Bahattin Gündüz serbest bırakıldı. İki kişi daha sonra askerler tarafından gözaltına alındı.

Diyarbakır-Lice karayolunu 4 Kasım günü kesen PKK militanları, bir mermer fabrikasında çalışan 13 işçiyi yanlarında götürdüler. İşçiler daha sonra serbest bırakıldı.

f) Aşırı sağ grupların sivil kişilere saldırıları

Yasadışı olmayan aşırı sağ gruplara mensup, özellikle de kendilerini MHP yandaşı ya da "ülkücu" olarak tanımlayan grup ya da kişiler tarafından yapılan saldırı ya da cinayetler, kolluk güçleri ve yargı tarafından siyasal cinayet ya da saldırı olarak görülmemekte ve sık sık faillerin korunması nedeniyle "faili meçhul siyasal cinayet" haline de gelebilmektedir. "Faili meçhul" kalmayan siyasal cinayet ve saldırılar, bu bölümde ele alınmıştır.

104) Oğuz Atak, İstanbul, 05.05.1997

3 Mayıs günü Narkotik şube polislerinin bazı barlardaki kontrolleri sırasında vücuduna Arapça "Allah" yazdığı görüldüğü Oğuz Atak adlı barmen, 4 Mayıs günü TGRT'de yayımlanan haber bülteninde eleştirildi. Bir barda çalışan Oğuz Atak, 5 Mayıs günü İstanbul Beşiktaş'ta uğradığı silahlı saldırıda öldürüldü. Olaydan sonra "yeraltı dünyasının ünlü adlarından" Sedat Peker'in adamları olduğu öne sürülen Hüseyin Ulaş (21) ve Alaattin Polat (25) gözaltına alındı. Daha sonra tutuklanan Hüseyin Ulaş ve Alaattin Polat hakkında "kasten adam öldürdükleri" gerekçesiyle (TCY 448) 30 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açıldı. Sanıkları cinayete azmettirdiği ileri sürülen Sedat Peker hakkında ise soruşturma açılmadı. Ulaş ve Polat'ın yargılanmasına 20 Haziran günü İstanbul 7. Ağır Mahkemesinde başlandı. Peker'in adamlarının kalabalık bir grup halinde izledikleri duruşmada ifade veren Hüseyin Ulaş ve Alaadin Polat olayı tasarlamadıklarını söylediler. Oğuz Atak ile Bebek Parkta karşılaşmalarını söyleyen Ulaş, Oğuz Atak'ı She Barda birkaç kez gördüğünü ve daha sonra da TGRT'de izlediğini belirtti. Ulaş, Oğuz Atak'la dövme yüzünden tartıştıklarını, Atak'ın pantolonunu indirerek, cinsel organını gösterdiğini öne sürdü. Ulaş "Tekrar kavga ettik, boğazımı sıktı. Boğazımdan ameliyatlı olduğum için bir an nefes alamadım. Önce bir el yere sonra üzerine ateş ettim" dedi.

105) Fikret Daş, Ağrı, 22.06.1997

Ağrı Doğubeyazıt Sağlık Meslek Lisesi öğrencisi Fikret Daş, 22 Haziran günü kaldığı Doğubeyazıt öğrenci yurdunda çıkan bir tartışmada yaşamını yitirdi. Alpaslan Türkeş'e "Kuçıke Reş" (Siyah köpek) dediği için Alpaslan Kandemir adlı öğrenci tarafından bıçaklı saldırıya uğrayan lise öğrencisi Fikret Daş, kaldırıldığı Doğubeyazıt Devlet Hastanesinde doktorların tüm müdahalelerine rağmen kurtulamadı. Fikret Daş, 23 Haziran günü ailesi tarafından Batman'da toprağa verildi. Olay sonrası, MHP'li olduğu ve Doğubeyazıt Ülkü Ocağıyla bağlantısı olduğu belirlenen Alpaslan Kandemir gözaltına alındı.

106) Ali Arslan, İstanbul, 09.08.1997

Ali Arslan adlı HADEP üyesi, 9 Ağustos günü İstanbul Altınşehir Bayramtepe'de MHP üyesi Hakkı Akkuş, Talip Akkuş, Ahmet Akkuş, İzzet Aceksi, Hüseyin Aceksi, Bahattin Can, Yaşar Bostancı, Serhat Çiftçi, Murat Akyüz, Ferhat Akyüz ile soyadları bilinmeyen Tarık ve Kemal adlı kişiler tarafından dövüldü ve bıçaklandı. Arslan, 10 Ağustos günü hastanede öldü. Mahalle sakinleri, Bayramtepe'deki Kayabaşı MHP Lokali ve Karadenizliler Dayanışma Derneğine giden saldırganlardan sadece Hakkı Akkuş'un gözaltına

alındığını vurguladılar. Ancak, olay üzerine Bayramtepe'ye gelen Arslan'ın yakınlarından yaklaşık 40 kişi, polis tarafından gözaltına alındı. Olay üzerine Halkevleri İstanbul 1 No'lu Bölge Temsilciliğinden yapılan açıklamada da, Arslan'ı öldürenlerin Ülkü Ocakları üyeleri olduğu ve cinayeti yörede MHP'nin örgütlenme çalışmalarını yürüten soyadı bilinmeyen Ali ve Mehmet Cenk'in organize ettiği belirtildi. Açıklamada, Hakkı Akkuş, Talip Akkuş, İzzet Aceksi, Hüseyin Aceksi, Bahattin Can, Yaşar Bostancı, Serhat Çiftçi, Murat Akyüz, Ferhat Akyüz, Tarık ve Kemal adlı Ülkü Ocakları üyelerinin cinayeti bizzat işlediği ileri sürüldü. Ali Arslan'ın cenazesi 11 Ağustos günü toprağa verildi. Cenaze töreni sırasında aralarında Kızılbaş dergisinin 2 muhabirinin de bulunduğu 22 kişi gözaltına alındı. Saldırganlardan Hakkı Akkuş ile Talip Akkuş daha sonra tutuklandı. Ali Arslan'ın öldürülmesi nedeniyle Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan davanın 18 Aralık günü yapılan duruşmasında, Ali Arslan'ın eşi Kibar Arslan tanık olarak dinlendi. Kibar Arslan, sanıkların olaydan bir gün önce evlerine saldırdığını belirterek "Kocamın öldürüldüğü gün sanıklar karşımıza çıkarak bizi durdurdular. Tutuksuz olarak yargılanan kişiler de dahil olmak üzere bize taş atmaya başladılar. Biz de kaçarak eve girmek istedik. Fakat Hüseyin Aceksin'in attığı taş kocamın kafasına geldi. Bunun üzerine kocam yere düştü. Hakkı Akkuş elindeki bıçağı kocamın sol boşluğuna sapladı" dedi. Arslan, daha sonra bayıldığını ve hiçbir şey hatırlamadığını söyledi. Olay günü Samatya SSK Hastanesinde nöbetçi olan polis Bayram Cinkı ise ölen Ali Arslan'ın hastaneye getirildiği zaman alınan ifadesinde "Beni Hakkı Akkuş bıçakladı" dediğini aktardı. Sanık avukatı Kemal Zerinçsiz ise "Ali Arslan'ı Talip Akkuş öldürmüştür" dedi. Av. Metin Narin, sanık avukatının davayı bilinçli olarak 18 yaşından küçük olan Talip Akkuş'un üzerine yıkarak Hakkı Akkuş'u kurtarma çabasında olduğunu belirtti.

107) Murat Tanhan, İzmir, 20.09.1997

HADEP Konak İlçe Örgütü Gençlik Komisyonu üyesi Murat Tanhan (23) 20 Eylül gecesi MHP'liler tarafından bıçaklanarak öldürüldü. Tanhan'ın ablası Gülistan Tanhan, gece saat 24.00 sıralarında iki sivil polisin evlerine gelerek "Oğlunuz yaralı hastanede yatıyor" dediğini, hastaneye gittiklerinde kardeşinin öldüğünü öğrendiklerini anlattı. Murat Tanhan'ın akrabası Nesime Tanboğa, 4 MHP'linin Murat Tanhan'a karakola yakın bir yerde saldırmasına karşın polislerin müdahale etmediklerini ileri sürdü. Tanhan'ın babası Cemal Tanhan'ın, PKK davasından Trabzon Cezaevinde tutuklu olduğu öğrenildi. Saldırıya katıldığı ileri sürülen Ülkü Ocağı üyesi Sinan Taşdemir adlı kişi olaydan sonra gözaltına alındı.

Diğer Saldırılar

29 Ağustos günü Ankara'nın Keçiören ilçesi Kalaba mahallesinde bulunan Halkevinde, 1995 yılında öldürülen Erdal Yıldırım'ı anmak için toplananlar, Keçiören Belediyesi çalışanlarından oluşan "A Takımı" adlı grubun silahlı saldırısına uğradı. Saldırıda, Fatih Gültekin (17) adlı genç ağır yaralandı. Olay şöyle gelişti: Kalaba Halkevi önüne belediyeye ait araçlarla gelen Keçiören Belediye Zabıta Müdür Yardımcısı Murat Balçık ve beraberindeki 7 kişi ile Halkevi önünde bulunanlar arasında önce sözlü tartışma çıktı. Bu sırada silahını çeken Murat Balçık'ın çevreye rasgele ateş açması üzerine Fatih Gültekin yaralandı. Halkevi önünde toplananların taş ve sopalarla karşılık vermesi üzerine de Murat Balçık ve belediye görevlisi olduğu bildirilen Tercan Ayhan adlı kişi hafif yaralandı. Olay üzerine Halkevi önünde toplananlar bir süre oturma eylemi yaptı.

Daha sonra Ankara Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, Murat Balçık'a "silahla yaralama" suçundan 3 yıl 6 ayla 8 yıl 6 ay arasında hapis cezası verilmesi istendi. Davada, Erdal Yıldırım'ın kardeşi ve Halkevi Başkanı Hasan Yıldırım, "olayı kışkırttığı" iddiasıyla 5 ayla 1 yıl 6 ay hapis cezası istemiyle yargılandı. Halkevi üyeleri Fatih Gültekin, Hülya Bakın, Cihan Garip ve Tibet Sadık Altın hakkında da 2 ayla 6 ay arasında hapis cezası istendi.

Dava 23 Eylül günü Ankara 15. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Devlet memuru olan Balçık'ın yargılanıp yargılanamayacağını Keçiören Kaymakamlığından sorulmasına karar veren Mahkeme Balçık'ı tahliye etti. Mahkeme, Keçiören Belediye Başkanı Turgut Altınok tarafından kurulduğu ileri sürülen "A Takımı" adlı silahlı grup hakkında da suç duyurusunda bulunulmasına da karar verdi. Duruşma için Keçiören Belediyesinin araçlarıyla Adliyeye gelen bir grupta, Halkevi ve kitle örgütlerinden destek amacıyla gelenler arasındaki gerginlik polislerin araya girmesiyle yatıştırıldı.

İstanbul'un Kadıköy ilçesinde 7 Şubat günü "Darbeye, şeriata geçit yok" yazılı afişleri asan Sosyalist İktidar Partisi (SİP) üyeleri, MHP taraftarlarının silahlı-satırlı saldırısına uğradı. Saldırıda, Yusuf Yılmaz adlı SİP üyesi bacağından silahla yaralandı.

İstanbul Gaziosmanpaşa'da, ülkücülerin işbirliği teklifini reddeden Serdar Çelik (19) adlı işçi, 2 Mart günü Gaziosmanpaşa Ülkü Ocağında dövüldü. Hastaneye kaldırılan Serdar Çelik'in bir gözünün görmediği, sol kolunun kırıldığı ve kafasına 36 dikiş atıldığı bildirildi.

2 Nisan günü İstanbul Sanayi Ağzağa Sanayi mahallesinde Emek gazetesinin dağıtımını yapan İ.S., bir

grup MHP'linin saldırısına uğradı. İ.S., ağır biçimde dövüldü.

24 Nisan günü Hatay'ın Dörtöl ilçesi İcadiye beldesindeki halı sahada futbol oynayan Regayip Yahşi, Emin Yahşi, Önder Ateş, Akif Ateş, Sezer Çelebi, Seyman Soylu, Şahin Kurt ve Hüsammettin Aşık adlı öğrenciler, yaklaşık 40 MHP yanlısının saldırısına uğradı. Öğrencileri feci şekilde tartaklayan ülkücüler, hiçbir müdahale olmadan olay yerinden kaçtılar. Ülkücü saldırıların çevre ilçe ve beldelerde de yaygın olduğunu söyleyen HADEP Dörtöl İlçe Başkanı Mehmet Yıldızbakan, saldırıların bölgede yaşayan Kürtler üzerinde yoğunlaştığına dikkat çekti.

Ferhat Kılıç ve Metin Kılıç adlı kişiler İstanbul İçerenköy'de 4 Mayıs günü MHP'lilerin saldırısına uğradı. Saldırıda, EMEP üyesi oldukları öğrenilen Ferhat Kılıç ve Metin Kılıç, satır ve bıçaklarla yaralandılar. Ferhat Kılıç, İçerenköy Ülkü Ocağı üyesi MHP'lilerin kendilerini daha önce de "göze batacak şeyler" yapmamaları için tehdit ettiklerini belirterek saldırıyı soyadlarını bilmediği Sinan, Ali ve Soner adlı MHP'lilerin organize ettiğini söyledi.

27 Mayıs günü Adana Meydan mahallesi Kıbrıs caddesinde RP'ye yakın Milli Gençlik Vakfının (MGV) afişlerini ev ve işyerlerinin önlerine asan bir grupta, afişlerin asılmasına tepki gösteren bazı kişiler arasında çıkan tartışma çatışmaya dönüştü. Olayda, Murat Peköz adlı kişi MGV üyeleri tarafından silahla yaralandı. Hüseyin Yaman, Sadettin Ünal ve Mehmet Ay adlı kişiler de dövüldü. Yakup Durmaz, İsmail Kirtay ve Atilla Kabak adlı MGV üyeleri polisler tarafından gözaltına alındı.

İstanbul'un Gaziosmanpaşa ilçesinde 100. Yıl İlköğretim Okulu Müdür Yardımcısı Hasan Öner, 3 Haziran günü bir grup MHP'li tarafından dövülerek yaralandı. Saldırı, Eğitim-Sen tarafından yapılan bir basın açıklamasıyla kınandı.

20 Haziran günü Tekirdağ'ın Çorlu ilçesi Sağlık mahallesinde MHP'lilerle mahallede yaşayanlar arasında çıkan taşlı, sopalı, silahlı kavgada Sinan Gürel ve Gökhan Çivi adlı kişiler bıçakla yaralandı. Çoğunlukla Erzincan ve Tunceli'den göç edenlerin oturduğu mahallede MHP'lilerin daha önce de Kürtlere yönelik saldırılar düzenlediği bildirildi.

7 Temmuz günü Afyon'da Oğuz adlı bir öğrenci, camları kırarak evine giren MHP'liler tarafından bıçakla yaralandı. Polisler, saldırganlarla birlikte, Oğuz adlı öğrencinin ev arkadaşlarını da gözaltına aldı.

İstanbul Eyüp'te 11 Temmuz günü akşam saatlerinde MHP İlçe Örgütüne hakim olmak için mücadele eden iki grup arasında çıkan kavgada Recai Aslan ve Mesut Kesim adlı MHP'liler silahla yaralandı.

26 Temmuz günü İskenderun Otogarında MHP'li oldukları ileri sürülen Aksu Seyahat firmasının adamları ile Kürtlerin sahip olduğu Nur Seyahat çalışanları arasında çıkan kavgada, Nur Seyahat çalışanları Hakan Aslan ile İmat Gündüz yaralandı. Olaydan sonra 11 kişiyle birlikte gözaltına alınan Hakan Aslan ile İmat Gündüz 27 Temmuz günü savcılık tarafından serbest bırakıldı. İHD İskenderun Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Ekin, MHP'lilerin otogarda çalışan Kürt işçilere, "Siz Kürtsünüz, kendi memleketinize gidin, sizin burada yeriniz yok" diyerek saldırdıklarını bildirdi. Olaya karışanların Adliye'ye götürüldüğünü ancak silah çeken 2 MHP'linin yarım saat kadar sonra serbest bırakıldığını anlatan Ekin, işçilere ve onlara destek veren HADEP'lilere Adliye'den ayrıldıktan sonra müdahale eden polislerin 13 kişiyi gözaltına aldığını kaydetti. Bu olayların ardından 28 Temmuz gecesi de Barış Partisine (BP) ait bir minibüs Esentepe mahallesinde Ülkü Ocakları Derneğinin önünden geçerken silahlı saldırıya uğradı. Saldırıda Yoldaş Bıçak (25) adlı BP çalışanı yaralandı. Aynı gece, Orhantepe mahallesinde de Aşkın Tekin (25) adlı kişi MHP'liler tarafından bıçaklandı. 16 Ağustos gecesi saat 01.30 sıralarında da, Antalya'dan Diyarbakır'a giden Diyarbakır Sur Seyahat firmasına ait 21 AS 403 plakalı otobüs, yolcu indirmek için girdiği Adana Otogarı yakınlarında saldırıya uğradı. Kimliği belirlenemeyen yaklaşık 15 kişi, otobüs şoförü ve muavine sopalarla saldırdılar. Saldırganların, şoför ve muavine "Burası Türklerindir, gidin defolun" dediği belirtildi.

Bingöl'de polisler tarafından gözaltına alınan İbrahim Gündüz adlı kişinin, polislerin kendisini teslim ettiği MHP'liler tarafından da dövüldüğü ve bıçaklandığı öğrenildi. Olay şöyle gelişti: HADEP Gençlik Komisyonu Başkanı Ali Gündüz'ün kardeşi İbrahim Gündüz 25 Temmuz günü il merkezinde 4 polis tarafından gözaltına alındı. Daha sonra PTT binası yakınlarında MHP'lilere teslim edilen İbrahim Gündüz, MHP'liler tarafından dövülerek ve bıçaklanarak yaralandı. Olay üzerine HADEP İl Başkanı Niyazi Azak, savcılığa suç duyurusunda bulundu. Azak'ın savcılığa gittiği sırada soyadları öğrenilemeyen Selami ve Musa adlı polisler HADEP il merkezine gelerek suç duyurusu dilekçesinin fotokopisine el koydular. Daha sonra evi polisler tarafından basılan Gündüz'ün yakınları da tehdit edildi. Niyazi Azak, MHP'lilerin polisle işbirliği yaptıklarını, polisten her türlü desteği aldıklarını ve bir

süre önce de Halis Seçer adlı parti üyesinin saldırıya uğradığını söyledi.

İzmir'de MHP yanlılarının saldırısına uğrayan bir işçiye hastaneye kaldırmak isteyen Kazım Aktaş ve İsmail Çiçek adlı iki kişi MHP'liler tarafından dövüldü. Saldırıdan sonra hastaneye kaldırılan Aktaş'ın kafasına 30 dikiş atıldığı, Çiçek'e de Adli Tıp Kurumu tarafından 10 günlük rapor verildiği öğrenildi. Aktaş 4 Ağustos gecesi yaşanan olayı şöyle anlattı: "İşçi arkadaşımızı arabaya koyup hastaneye götüreceğimiz sırada MHP'li Yaşar Tayare'ye ait 35 P 8602 plakalı minibüs yanımızda durdu. Araçtan inen 6 kişi demir çubuk ve kalaslarla bize saldırdı. Özellikle kafamızı hedef alarak vuruyorlardı." Aktaş, "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık" eylemi sırasında da Yaşar Tayare tarafından tehdit edildiklerini, polise başvurmalarına karşın herhangi bir işlem yapılmadığını belirtti.

10 Ağustos günü İstanbul'un Samatya mahallesinde HADEP'in "Şimdi Barış Zamanı" yazılı afişlerini asan bir grup, 30 kadar MHP'linin bıçaklı-sopalı saldırısına uğradı. Saldırıya uğrayan HADEP'lilerden, Abdullah Oğuz hastaneye kaldırıldı.

Çanakkale'nin Ezine ilçesinde 4 Kasım günü iş anlaşmazlığı yüzünden bir Romen ile bir MHP'li arasında kavga çıkmasının ardından 11 Kasım günü ilçe merkezinde yürüyüş yapan bir grup MHP'li, yakaladıkları Romenleri dövdüler.

Halkevleri Kültür ve Sanat Vakfı Hatay Şubesi, 13 Kasım gecesi silahla tarandı. Saldırıda ölen ya da yaralanan olmadı. Vakıf binasının duvarına MHP afişlerini asmak isteyen bir grubun Vakıf görevlileri tarafından engellenmesi üzerine akşam saatlerinde daha kalabalık bir grubun geldiği ve bina önünde gösteri yaptığı bildirildi. Saldırıyı gerçekleştiren Şehmus Boğatuğrul (30) adlı kişi daha sonra Emniyet Müdürlüğüne teslim oldu. Boğatuğrul'un ifadesi doğrultusunda, aralarında Ülkü Ocakları Derneği İkinci Başkanının da bulunduğu 8 kişi (Şehmuz Boğatuğrul, Özkan Büyük, Mehmet Yılmaz, Osman Ferman, Hasan Kocaman, Ozan Altıncezve, Tahir Saraç, Melih Sezgin) gözaltına alındı. Boğatuğrul dışındakiler serbest bırakıldı. Vakıf yöneticisi Atilla Kılıç, "Önce afiş asmak için gelip gittiler. Akşam saatlerinde bu kez 60 kişilik bir grup olarak geldiler. Tekbir getiren gruptan adının Şehmus olduğunu öğrendiğimiz kişi, 'Bu ev hepinize mezar olacak' diyerek 10-15 el ateş etti" dedi.

11 Aralık günü Hatay'ın Dörtöyöl ilçesinde çarşıda dolaşan Sabahattin Narin ve Aslan Özterin ile soyadları öğrenilemeyen Raşit ve Turan isimli Kürt kökenli kişiler, bir grup MHP yanlısının saldırısı sonucu yaralandı. Saldırıya uğrayan gençler daha sonra gözaltına alındı.

Öğrenci olayları

1997 yılı içinde üniversitelerde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgalarda, çok sayıda öğrenci yaralandı ancak ölümlerle sonuçlanan olay yaşanmadı. Bu olaylarda, polislerin ve diğer güvenlik görevlilerinin sol görüşlü öğrencilere karşı tavrı dikkat çekti. Polislerin ve jandarmaların, çıkan kavgalarda sağ görüşlü ya da İslamcı öğrencilere müdahale etmeden, mağdur durumda olsalar bile sol görüşlü öğrencileri dövdüğü, gözaltına aldığı çok sayıda olay yaşandı. Öğrenci olayları ağırlıklı olarak İstanbul ve Ankara'da meydana geldi. Üniversitelerde yaşanan olayların benzerleri liselerde de yaşandı. 1997 yılında sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında çoğu kez yaralanmayla sonuçlanan çatışmalara ilişkin bazı örnekler şunlar:

İstanbul Üniversitesinde (İÜ) bildiri dağıtan sol görüşlü öğrenciler, MHP yanlısı öğrencilerin saldırısına uğradı, bir öğrenci ağır yaralandı. İktisat Fakültesi binasında 15 Ocak günü öğlen saatlerinde bildiri dağıtan öğrenciler, sağ görüşlü öğrenciler tarafından engellendi. Saat 15.30 sıralarında ise sağ görüşlüler, okulun bahçesinde rastladıkları sol görüşlü öğrencilere saldırdı. Kavgada, İstanbul Üniversitesi Öğrenci Derneği üyesi Ufuk Tanbaş adlı öğrenci kalbinden bıçaklanarak ağır yaralandı. Tanbaş'ı bıçaklayan sağ görüşlünün Kürşat Dökme adlı öğrenci olduğu öğrenildi. Polis, olaydan sonra sol görüşlü 3 öğrenciyi gözaltına aldı.

Bolu'daki İzzet Baysal Üniversitesine bağlı Abant Meslek Yüksek Okulu Yurdunu 19 Ocak günü saat 04.00 sıralarında basan sağ görüşlü öğrenciler, oruç tutmayan öğrencileri dövdüler. 18 Ocak günü de sağ görüşlü öğrencilerin okul kantinine yaptığı baskında oruç tutmayan öğrenciler dövülmüştü.

İÜ Edebiyat Fakültesinde 20 Şubat günü MHP yanlısı öğrencilerin sol görüşlü öğrencilere saldırması sonucunda 3 kişi yaralandı, aralarında sağ görüşlülerin de bulunduğu bazı kişiler gözaltına alındı. Olay sırasında bir sivil polisin Fakülte binasına üç el ateşi ettiği belirtildi. Olaydan sonra polisler, sol görüşlü öğrencileri gözaltına aldı. Kaçmaya çalışan sağ görüşlü iki kişi ise öğrencilerin müdahalesi üzerine trafik polisleri tarafından gözaltına alındı. NTV adlı özel televizyon kanalının kameramanı Cengiz Tapan, sağ görüşlüler tarafından tehdit edildi.

25 Şubat günü İÜ Edebiyat Fakültesi kantininde "Sürekli Aydınlik İçin 1 Dakika Karanlık" eylemi ile ilgili toplantı düzenleyen sol görüşlü öğrenciler, MHP yanlısı öğrencilerin saldırısına uğradı. Satır, bıçak ve üzerine çivi çakılmış sopalarla gerçekleştirilen saldırıda, 19 öğrenci, 2 gazeteci ve 2 polis yaralandı. Bu olayın ardından gerginlik kampüsteki diğer okullara sıçradı.

İkinci olay İktisat Fakültesinde meydana geldi. Burada 2 sol görüşlü öğrenci sağ görüşlülerin saldırısına uğradı. Hukuk Fakültesinin önünde de taşlı-sopalı çatışma çıktı. İletişim Fakültesinde yaşanan olayda ise sağ görüşlülerin silah kullandığı öne sürüldü. Polislerin çatışmaya müdahale etmesi üzerine sağ görüşlü öğrenciler okul dışına çıkarıldı, sol görüşlü öğrencilerin bir bölümü Siyasal Bilgiler Fakültesine, bir bölümü de kampüs yakınındaki Ortaköy Kültür Merkezine sığındı. Gerginlik İstanbul Baro Başkanı Yücel Sayman'ın devreye girmesi üzerine yatıştı. Olaylarda, sağ eğilimli yayın yapan TGRT adlı özel televizyonun kameramanı Hilmi Yaşa ile muhabiri Sadı Sözen de sağ görüşlülerin saldırısına uğradı. Bazı öğrencilerin gözaltına alındığı olayda 3 polis yaralandı. Saldırıyla ilgili gazetecilerin sorularını yanıtlayan İ.Ü. Rektörü Prof. Dr. Bülent Berkarda, "Satırların üniversiteye nasıl girdiğini bana değil, polise sorun. Demek ki devletin polisi göz yumuyor" dedi.

Hacettepe Üniversitesi (HÜ) Ankara Meslek Yüksek Okulunda 13 Mart günü sağ görüşlü öğrencilerin sol görüşlü öğrencilere saldırısı sonucu 13 kişi yaralandı, tümü sol görüşlü 10 öğrenci gözaltına alındı.

İÜ Fen-Edebiyat Fakültesinde 25 Mart günü sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada, sağ görüşlü 4 öğrenci yaralandı. Orta Doğu Teknik Üniversitesinde 11 Nisan günü sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada 3 öğrenci yaralandı.

13 Mayıs günü Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde sol görüşlü öğrencilerle İslami görüşlü ve ülkücü öğrenciler arasında afiş asma yüzünden çıkan tartışma, kavgaya dönüştü. Olaylar sırasında çıkan çatışmada ikisi İslami görüşlü, ikisi de sol görüşlü olmak üzere dört öğrenci yaralandı. Kavgaya müdahale eden polisler sol görüşlü 6 öğrenciyi gözaltına aldı. Daha sonra 70-80 kişilik MHP'li bir grup da okuldan çıkan sol görüşlü öğrencilere taş ve sopalarla saldırdı. Gözaltına alınan öğrenciler daha sonra serbest bırakıldı.

22 Mayıs günü İÜ'de ülkücü öğrencilerin sol görüşlü öğrencilere saldırması sonucu çıkan taşlı sopalı kavgada, ikisi kurşunla olmak üzere toplam 10 öğrenci ile 3 gazeteci çeşitli yerlerinden yaralanırken polis, toplanan öğrencileri dağıtmak için havaya ateş açtı. 23 Mayıs günü olayları protesto etmek isteyen öğrencilerle polis arasında çıkan çatışmada, 20 öğrenci yaralandı 150 öğrenci gözaltına alındı. 22 Mayıs günü Ankara'da Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde sağ görüşlü öğrencilerin saldırısına uğrayan sol görüşlü öğrencilerden 5'i gözaltına alındı.

Ankara Beşevler'de bulunan HÜ Ankara Meslek Yüksekokulunda öğrenciler 28 Mayıs günü MHP'lilerin

saldırısına uğradı. Olay, öğle saatlerinde MHP eski Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'in mezarını ziyaret eden kalabalık bir grubun okula gelerek sol görüşlü öğrencilere saldırmasıyla başladı. MHP'liler okulu ablukaya aldılar ve uzun bir süre taşladılar. Okulda mahsur kalan öğrenciler de barikat kurarak MHP'lilerin içeri girmesini engellediler. Öğrenciler daha sonra polis otobüsleriyle okuldan çıkarıldılar. Olayda bir okul görevlisi ve 7 öğrenci yaralandı. MHP'lilerden gözaltına alınmadı. Denizli'de ise MHP'lilerin İstanbul ve Ankara'daki saldırıları ile Türkiye'nin Kuzey Irak'ta sürdürdüğü hareketi protesto amacıyla gösteri yapan Pamukkale Üniversitesi öğrencilerine polis müdahale etti. Polisin 50 kadar öğrenciyi gözaltına aldığı bildirildi. Bu arada Ankara'da Başkent Erkek Öğrenci Yurdunda kalan Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencisi Uygur Ok, 28 Mayıs gecesi MHP'lilerin saldırısına uğradı. Ok'un ağır bir biçimde dövüldüğü bildirildi.

Ankara Üniversitesi (AÜ) Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde 2 Haziran günü sağ görüşlü öğrencilerin, sol görüşlü öğrencilere saldırması üzerine kavga çıktı. Kavga fazla büyümeden polis tarafından önlendi. Bu arada üzerinden bıçak çıkan sağ görüşlü bir öğrenci gözaltına alındı.

Çanakkale Meslek Yüksekokulu öğrencisi Erhan Avşar, 4 Haziran günü yaklaşık 15 kişilik MHP'li bir grup tarafından dövülerek yaralandı. Çanakkale 18 Mart Üniversitesinde de 14 sol görüşlü öğrenci gözaltına alındı. Üniversitede yaratılan gerginlik nedeniyle 11 Haziran günü basın açıklaması yapan öğrencilere polis saldırdı ve 9 öğrenciyi gözaltına aldı. Bir gün gözaltında tutulan öğrenciler, daha sonra serbest bırakıldı.

Kırşehir Meslek Yüksekokulu öğrencisi Mustafa Coşkun, 5 Haziran günü sağ görüşlü öğrenciler tarafından dövüldü. 7 günlük rapor alan Mustafa Coşkun'a Gökhan Silsüprüoğlu ile soyadları belirlenemeyen Ramazan ve Korhan adlı sağ görüşlülerin saldırdığı bildirildi.

Marmara Üniversitesi (MÜ) Göztepe Kampüsünde 10 Haziran günü MHP yanlısı öğrencilerin, sol görüşlü öğrencilere saldırması sonucu çıkan olayda 7 kişi yaralandı, 122 öğrenci gözaltına alındı. MHP'li öğrencilerin Merkez Kantini işgal etmesi üzerine sol görüşlü öğrenciler Atatürk Eğitim Fakültesinde toplandılar. Okulda barikat kuran öğrenciler MHP yanlılarının içeri girmesine engel olmaya çalıştılar. Ancak, kapıları kırarak Atatürk Eğitim Fakültesine giren MHP'liler ve sivil polisler öğrencilere sopa ve bıçaklarla saldırdılar. Bunun ardından okula sis bombaları atarak giren Çevik Kuvvet polisleri de 122 sol görüşlü öğrenciyi döverek gözaltına aldı. Olaylarda Kudbettin Gürel (ağır), Engin Yüce, Mustafa Hayta, Yasemin Ballı,

Yusuf Uğurlu, Ümit Arısoy ve Savaş Yıldırım (ağır) adlı öğrenciler yaralandı. Saldırısına uğrayan sol görüşlü öğrencilerden Mustafa Nedim Duman, Filiz Yeşilyurt, Hakkı Uslu, Özgür Baş, Önder Bayrakçı, Suna İlhan ve Savaş Yıldırım hakkında, Kadıköy 2. Ağır Ceza Mahkemesinde dava açıldı. Davada, öğrencilerin "öğrenim özgürlüğünü kısıtladıkları" iddiasıyla 5 yıla 8 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi isteniyor.

MÜ Hukuk Fakültesinde 26 Haziran günü sol görüşlü öğrenciler MHP'lilerin saldırısına uğradı. Olayda, 1 öğrenci yaralandı. Olaydan sonra okula gelen polisler sol görüşlü 2 öğrenciyi de gözaltına aldı.

Balgat Yurdunda kalan AÜ Hukuk Fakültesi öğrencisi Erdoğan Çelik, 28 Haziran gecesi odasını basan MHP yanlıları tarafından ağır bir biçimde dövüldü. Saat 03.00 sıralarında yaklaşık 20 kişi tarafından dövülerek odadan çıkartılan Erdoğan Çelik, yurdun bahçe duvarından atıldı. Sabah saatlerinde görevliler tarafından bulunarak hastaneye kaldırılan Çelik'in burnunun kırıldığı ve nefes almakta zorluk çektiği öğrenildi. Bu arada Zonguldak Karaelmas Üniversitesinde "gösteri yaptıkları" gerekçesiyle 20 öğrenciye 3'er hafta okuldan uzaklaştırma cezası verildi.

13 Ekim günü AÜ Eğitim Fakültesinde MHP'lilerin bıçaklı sopalı saldırısına uğrayan İsmail Aldı ve Ali Sert Mutluoğlu adlı sol görüşlü öğrenciler hastaneye kaldırıldı. Kavgada yaralanan 3 öğrenci ise ayakta tedavi edildi.

Ankara Gazi Üniversitesi (GÜ) öğrencisi Emre Tandoğan, 3 Kasım günü okula gelen 7-8 kişilik MHP'li bir grup tarafından dövüldüğünü ve tehdit edildiğini açıkladı. Tandoğan, 5 Kasım günü EMEP Ankara İl Merkezinde düzenlenen basın toplantısında, "YÖK'e (Yüksek Öğrenim Kurulu) Hayır" kampanyası için imza toplarken MHP'liler tarafından zorla tualete götürüldüğünü, burada 45 dakika kadar dövüldüğünü, saç ve sakallarının kesildiğini söyledi. Tandoğan, başını lavabolara çarpan MHP'lilerin cinsel organını kesmekle tehdit ettiklerini kaydetti.

YÖK'ün kuruluş yıldönümü (6 Kasım), üniversitelerde düzenlenen gösterilerle protesto edildi. AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde yapılacak basın açıklaması öncesinde MHP'liler, sol görüşlü öğrencilere saldırdı. Saldırı sonucu yaralanan öğrencilerden ikisi hastaneye kaldırıldı. Diyarbakır Dicle Üniversitesinde ise öğrencilerin basın açıklaması yapmasını polisler zor kullanarak engelledi, 4 öğrenci gözaltına alındı. Bunun üzerine basın açıklaması HADEP İl Merkezinde yapıldı. Kocaeli Üniversitesinde de MHP'lilerin saldırısı sonucu 10 öğrenci yaralandı. Kavgaya müdahale eden polisler ve üniversitenin özel güvenlik birimi elemanları çoğu sol

görüşlü 123 öğrenciyi döverek gözaltına aldı. Saldırının ardından CHP İl Merkezinde toplanan öğrenciler, bir basın açıklaması yaptılar. Öğrenciler, okulun arka kapısında beklemekle görevlendirilen polislerin, saldırı öncesinde geri çekildiğini açıkladılar. Basın açıklamasından sonra CHP İl Merkezinden ayrılan 9 öğrenci de gözaltına alındı. 11 Kasım günü GÜ Teknik Eğitim Fakültesinde MHP'lilerin saldırısına uğrayan sol görüşlü öğrencilerden 8'i yaralandı.

Ankara Atatürk Öğrenci Yurdunda kalan Ender Mete adlı AÜ öğrencisi 12 Kasım gecesi MHP'liler tarafından dövüldü. Saat 23.45 sıralarında kütüphanede ders çalışırken, MHP'liler tarafından, kaldığı odaya götürüldüğünü, dolabının arandığını anlatan Ender Mete, daha sonra demir çubuklarla dövüldüğünü söyledi. Ender Mete, yaklaşık 4 saat boyunca dövüldüğünü belirterek şikayette bulunmaması ve yurttan ayrılması için ölümle tehdit edildiğini vurguladı. MHP'lilerin özel eşyalarına el koyduğunu kaydeden Ender Mete, şikayet etmek için yurt yönetimine gittiğinde kendisiyle ilgilenilmediğini kaydetti. Ender Mete, kendisini döven MHP'lilerin adlarını yurt kayıtlarında bulamadığını bildirdi.

12 Kasım günü Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi binası önünde karşıt görüşlü iki grup arasında tartışma çıktı. Kısa sürede kavgaya dönüşen olayda, Mehmet Yılmaz ve Hulusi Çolak adlı öğrenciler hafif yaralandı. Olaya müdahale eden polis, 6 öğrenciyi gözaltına aldı. Uludağ Üniversitesi öğrencisi Onur Karabacak da 14 Kasım günü okul kütüphanesinden çıkarken 15 kadar MHP'linin saldırısına uğradı. Ağır bir biçimde dövülen Karabacak, hastaneye kaldırıldı.

14 Kasım günü GÜ öğrencisi Eyüp Avcı (23), bir grubun silahlı saldırısına uğradı. Okul yakınlarında meydana gelen olayda Eyüp Avcı, elinden ve kolundan hafif yaralandı. Eyüp Avcı'nın MHP yanlısı olduğu ve sol görüşlü öğrencilere yönelik bir çok saldırıya katıldığı bildirildi. Süleyman Demirel Üniversitesinde de sol görüşlü öğrenciler MHP'lilerin saldırısına uğradı. Saldırı üzerine başlayan kavgada, adı öğrenilemeyen sol görüşlü bir öğrenci bıçaklandı, 5 öğrenci de yaralandı. Olay nedeniyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi önünde basın açıklaması yapmak isteyen öğrencilere MHP'liler saldırdı. Çıkan kavgadan sonra okula dönen öğrencilere müdahale eden polisler 10 kadar sol görüşlü öğrenciyi gözaltına aldı. Öğrenciler daha sonra serbest bırakıldı.

İÜ Edebiyat Fakültesi öğrencisi Barış Ateş, 15 Kasım günü Atatürk Öğrenci Yurdunun önünde MHP yanlıları tarafından bıçaklandı. Barış Ateş'e yönelik saldırıyı protesto etmek amacıyla sol görüşlü 80 kadar öğrenci 17 Kasım günü fakülte bahçesinde bir forum düzenledi. 25

kadar sağ görüşlü öğrenci, açıklama yapmak isteyen sol görüşlü öğrencilere engel olmaya çalıştı. Bunun üzerine iki grup arasında taşlı sopalı çatışma çıktı. Sol görüşlü öğrenciler kendilerini engellemek isteyen grubu fakülte dışına kadar kovaladı. Ancak geri döndüklerinde içeri girmelerine izin vermeyen çevik kuvvet ekipleri 14 sol görüşlü öğrenciyi gözaltına aldı. Giriş-çıkışın polis tarafından engellenmesi üzerine forum düzenleyen öğrenciler de bir süre dışarı çıkamadı. Bunun üzerine Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Süha Güney, kapıya gelerek öğrencilerin dışarı çıkmasını sağladı. Bu arada kavga sırasında ülkücüler tarafından kendilerine bıçak çekildiğini öne süren 2 öğrenci, şikayette bulunmak üzere Eminönü Emniyet Amirliğine başvurdu.

19 Kasım günü İÜ'de sol görüşlü öğrenciler MHP yanlılarının saldırısına uğradı. İlk saldırı Edebiyat Fakültesinde yaşandı. MHP'liler sopa, demir çubuk, satır ve bıçaklarla sol görüşlü öğrencilere saldırdı. Bahadır Sakin adlı polis ve bazı öğrencilerin yaralandığı kavgada, başına gelen satır darbesiyle yaralanan Kemal Sarısözen adlı öğrencinin durumunun ağır olduğu ve ameliyat edildiği öğrenildi. Kemal Sarısözen'e Ömer Faruk Güven adlı sağ görüşlü kişinin vurduğu ileri sürüldü. Bir süre sonra da MHP'liler kampüs bahçesinde öğrencilere saldırdı. Burada da 11 öğrenci yaralandı. Öğrenciler arasında çıkan kavgalara geç müdahale eden polisler, 30 kadar öğrenciyi gözaltına aldı. Daha sonra 100 kadar MHP'li okuldan çıkan sol görüşlü bir gruba saldırdı. Üniversite dışında süren kovalamaca ve kavgada, Mehmet Eroğlu adlı polis memuru, Show TV adlı özel televizyon kanalının kameramanı Bayram Ali Yalgı ve Ulusal Basın Ajansı kameramanı Tuncay Subaşı ile 2'si MHP'li 4 öğrenci yaralandı. Bu sırada Akşam gazetesi muhabiri Sefer Darıcı da kalp krizi geçirdi. Kavgalarda yaralanan MHP'lilerin polis arabalarıyla hastaneye kaldırılması dikkat çekti. Bu arada okul önünde de Yavuz Gönençar adlı öğrenci MHP'liler tarafından bıçaklandı. Saldırıda yaralanan öğrencilerden adları öğrenilenler şöyle: Kemal Sarısözen, İrem (Didem) Tanyeli, Yavuz Günerçar, Özgür Güvenç, Cevahir Demirdöven, Ejder Volkan, Ceyhan Günel, Ömer Özkardeş, Emine Koç, Özgür Yurtsever, Sıdika Yeşilçürük, Emine Koç ve Halil Alban. MÜ'de de MHP'lilerin saldırısına uğrayan öğrencilerden ikisi yaralandı. 10 kadar öğrenci gözaltına alındı. Olaylar nedeniyle 20 Kasım günü suç duyurusunda bulunmak isteyen öğrenciler polis tarafından engellendi. Öğrencilerin önünü adliye yakınlarında kesen polisler bazı öğrencileri tartaklayarak gözaltına aldı. Bu arada olaylar sırasında başına aldığı satır darbesiyle ağır yaralanan Kemal Sarısözen adlı öğrenci ameliyat edildi. İstanbul Valiliğinden olaylara ilişkin yapılan açıklamada, MHP'lilerin saldırılarına hiç değinilmedi ve hangi gruba ait olduğu belirtilmeden 2 tabanca, 4 bıçak ve demir

çubukların ele geçirildiği kaydedildi. Ancak, tabanca-
ların sağ görüşlü Ömer Faruk Öz ve Abdullah Sezgin
adlı öğrencilerin evlerinde ele geçirildiği öğrenildi.

Mimar Sinan Üniversitesinde 21 Kasım günü MHP
yanlıları ile sol görüşlü öğrenciler arasında çıkan
kavgada, Cengiz Sazlı ile Nermin Beyazıt adlı sol
görüşlü öğrenciler yaralandı. Sivas Cumhuriyet Üniver-
sitesinde ise aynı gün MHP'lilerin saldırısına uğrayan
Murat Gel, Osman Şeker ve Ergün Aslanbulut adlı
öğrenciler yaralandı.

Akdeniz Üniversitesi (Antalya) Öğrenci Yurdunda 23
Kasım gecesi, MHP yanlılarının bıçaklı-sopalı saldırısına
uğrayan iki öğrenci yaralandı. Aynı gün Sivas
Cumhuriyet Üniversitesi Kampüsünde de sağ görüşlü bir
grup, öğrencilere saldırdı. Kavgaya müdahale eden
polisler 42 öğrenciyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar
25 Kasım günü serbest bırakıldı.

Üniversitelerde, MHP yanlılarının artan saldırıları, 25
Kasım günü çeşitli kentlerde gösterilerle protesto edildi.
Gösterilerde önemli bir olay yaşanmadı. Ancak,
Çukurova Üniversitesinde düzenlenen gösteriyi
desteklemek için üniversiteye gelen EMEP il yöneticileri
Kemal Şahan ve Celal Soner Şahin, gösterinin ardından
polis zoruyla okuldan çıkarıldı. Sivas Cumhuriyet
Üniversitesinde 24 Kasım günü çıkan kavgadan sonra
gözaltına alınan 42 öğrenci serbest bırakıldı.

Atatürk Üniversitesi Ağrı Eğitim Fakültesinde, MHP
yanlısı bir grup, 25 Kasım günü sol görüşlü öğrencilere
sopa ve bıçaklarla saldırdı. Kavgaya müdahale eden
polisler 30 kadar öğrenciyi gözaltına aldı. Saldırıda
bıçakla yaralanan ve gözaltına alınanlar arasında bulunan
iki öğrenci daha hastaneye kaldırıldı. Daha sonra
öğrencilerin kaldığı evlere ve yurtlara baskın düzenleyen
polisler 100 kadar öğrenciyi gözaltına aldı. Diyarba-
kir'da öğrencilerin kaldığı evleri basan polisler, arala-
rında Gündem gazetesi dağıtıcısı Faraç Sevilgen'in de
bulunduğu bazı öğrencileri gözaltına aldı.

Urfa Harran Üniversitesi Kız Öğrenci Yurduna aynı gün
baskın düzenleyen polisler 10 öğrenciyi "odalarında

yiyecek bulundurdıkları" gerekçesiyle gözaltına aldı.
İstanbul'da ise Beyazıt Meydanında basın açıklaması
yapmak isteyen 20 kadar öğrenci polisler tarafından
dövülerek gözaltına alındı.

GÜ Eğitim Fakültesinde 12 Aralık günü MHP yanlısı
öğrencilerin satırlı saldırısı sonucu Mahir Engin Çelik ve
Muzaffer Gündem adlı öğrencilerle saldırıyı engel-
lemeye çalışan Resim Bölümü Öğretim Görevlisi Nur
Gökbulut yaralandı. Resim Bölümünün önünde toplanan
100 kişilik grup, polisler tarafından zor kullanılarak
dağıtıldı.

Malatya Gazi Lisesinde okuyan 17 yaşındaki Caner
Tekgül, 10 Ocak günü uğradığı bıçaklı saldırı sonucu
ağır yaralandı. Tekgül'ün annesi Sabahat Tekgül, oğlu-
nun okulda ülkücü olarak tanınan Şevket adlı öğrencinin
kendisini bıçaklaması sonucu yaralandığını söyledi.

20 kadar MHP yanlısı, 16 Mayıs günü Gebze (Sakarya)
Sarkuysan Lisesi öğrencisi Gökhan Canan'a okul
çıkışında saldırdı. Hastaneye kaldırılan Gökhan Canan'ın
gözünde ve vücudunun çeşitli yerlerinde morluklar
oluştı.

İskenderun Cumhuriyet Lisesinde sağ görüşlü öğrenciler,
sol görüşlü öğrencilere bıçakla saldırdı. Saldırıya
uğrayan öğrencilerin olayı okul müdürü Bülent Öz'e
haber vermelerine ve saldırganların yakalanmasını iste-
melerine karşın, okula gelen polisler saldırganları değil
saldırıya uğrayan 13 öğrenciyi gözaltına aldı. Gözaltına
alınanlardan 9'u karakola götürülmeden serbest
bırakılırken, İrfan Yapıcı, Ali Kul, Yusuf Küçük ve
Erdenir Kaplan adlı öğrenciler 4 saat gözaltında tutuldu.

İstanbul Ertuğrul Gazi Lisesinde okuyan Kenan Yıldız
isimli öğrenci, 14 Kasım günü aynı okulda okuyan ve
kendisinden haraç isteyen Soner Özcan tarafından
kalçasından bıçaklandı.

Adana'nın 100. Yıl mahallesinde bulunan Çağrıbey
Lisesinde Kasım ayı içerisinde karşıt görüşlü öğrenciler
arasında yaşanan üç ayrı kavgada 7 öğrenci yaralandı.

4. İLTİCA HAKKI VE MÜLTECİLERİN DURUMU

Türkiye’de, uluslararası mültecilerin statüsünü düzenleyen ve 1994 yılında çıkartılan İltica Yönetmeliğine göre, yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen mültecilere sığınma hakkı tanınıyor. Ancak Bulgaristan ve Bosna-Hersek gibi ülkelerden gelen ve sığınma hakkı tanınan mültecilere, iltica hakkının koruduğu temel haklar her zaman tanınmıyor. Avrupa ülkelerinden gelen Müslüman ya da “Türk soylular”ın yanı sıra, Orta Asya ülkelerinden gelen “Türk soylu” mültecilere de ikamet ya da aşamalı olarak vatandaşlığa geçme hakkı tanınmıyor.¹ Mülteciler, Türkiye’ye yasadışı giriş yaparsa 5, yasal giriş yaparsa 15 gün içinde en yakın emniyet müdürlüğü ve resmi makamlara kaydolmak ve kimlik belgesi göstermek zorundadır. Ancak, bu işlemler sırasında mültecilere hukuksal ve sosyal yardım ya da tercüman sağlanmıyor. Emniyet yetkililerinin mültecilerle ilgili kararları hakkında yargıya başvurma hakkı olmakla birlikte, mültecilerin bu haklarının farkında olması ve kullanabilmesi için, bu konuda bilgili olan avukatlara ulaşmış olmaları gerekir. Ancak, yerel kolluk birimlerinin, iltica hakkının uygulanmasına engel teşkil eden bu işlemler konusunda zaman zaman esnek davrandıkları görülüyor.

Sınır dışı etme ve kişilerin zulüm gördükleri ülkeye geri gönderilmesi uygulamaları, bilindiği kadarıyla, İçişleri

ve Dışişleri Bakanlıklarının koordinasyonu dahilinde yapılan uygulamalardır. Yaşam hakkı ihlallerine yol açan bu uygulamalar, İran’la yapılan ve karşılıklı mülteci iadesine ilişkin düzenlemeleri de kapsadığı sanılan Güvenlik Anlaşması ile Avrupa hükümetlerinin mülteci akınını önlemek için hükümete yaptığı baskılara dayanıyor.

Mültecilerin temel haklarını korumaya yönelik düzenlemeler ise yapılmamış bulunuyor. Buna karşın, bazı valiliklerin, mültecilerin, eğitim dışındaki temel haklarını korumak için yoksullara yardımla ilgili düzenlemeleri kullandığı biliniyor. Özellikle çok ciddi sağlık sorunları olan (örneğin Halepçe Bölgesinden gelenlerde yaygın olarak görülen lösemi, mayın patlaması ya da işkence sonucu sakatlıkları olan) Kuzey Iraklı Kürt mültecilere sağlık yardımı yapıldığına ilişkin bilgi yoktur.

Resmî rakamlara göre, 1996 ve 1997 yıllarında 17.745 “kaçak göçmen” sınırışı edildi. TİHV, 1997 yılında sınırışı edilenlerden en az 289 kişinin mülteci olduğunu belirledi. 1997 yılında en az 383 mülteci, bir Avrupa ülkesine kaçmaya çalışırken yaşamını kaybetti.

a) Öldürülen Mülteciler

“Yargısız infaz” tarzı olaylarda, 1997 yılında en az 7 mültecinin öldürüldüğü ileri sürüldü (1996 Ekim ayında, Türk-İran sınırında 28 mültecinin ve 21 Kasım 1996’da üç mültecinin katledildiği bildirildi).² İranlı Mülteciler ve

¹ En son, 1992 yılında, Orta Asyadan gelen Ahıska mültecilerine bu hak tanındı (Ahıska Türklerinin Kabulü ve İskanına Dair Kanun). Kanun, bu mültecileri, “Eski Sovyetler Birliğini oluşturan cumhuriyetlerde dağınık halde yaşayan ve ‘Ahıska’ Türkleri olarak adlandırılan soydaşlarımızdan Türkiye’ye gelmek isteyenler” olarak tanımlıyor. Bu tür iskan kanunlarında “Türk soylular” terimi, Anayasada tanımlanan anlamıyla Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olmayı değil, etnik kökeni belirtiyor. Aynı etnik kökene sahip olan Kuzey Iraklı Türkmenlere ise, iltica hakkı tanınmadı.

² Jandarma ve köy korucuları tarafından öldürülen kişiler, iltica amacıyla Türkiye’ye kaçak giriş yapan Kuzey Iraklı Süryani ve Kürtlerden oluşuyordu. Öldürülenlerin kimlikleri daha sonra saptandı: Samir Burhan Muhammad, Rekewt Osman Hama Salih, Azad Mustafa Omar, Hersh Abdullah Omar, Barzan Akram, Hawzhin

Göçmenler Federasyonu (IFIRIC) Ankara Sözcüsü Peyman Mohammudi, Temmuz ayında bir açıklama yaparak, Mayıs ayında Doğubeyazıt'ta 11 mülteciye askerlerce ateş açıldığını ve 7 mültecinin öldürüldüğünü söyledi. Mohammudi, olayla ilgili olarak gazetelerde "PKK'liler köylüleri öldürdü" ve "PKK'liler öldürüldü" şeklinde yayınlanan haberlerin doğru olmadığını belirtti. İranlı mültecilerin Türkiye'de yaşadıkları sorunlarla ilgili olarak Başbakan Mesut Yılmaz başta olmak üzere diğer yetkililere mektup gönderdiğini, mektubunda 7 mültecinin öldürülmesi olayını da dile getirdiğini belirterek, diğer 4 kişi hakkında ise bilgi alamadıklarını söyledi.

Ayrıca, Yunanistan'a kaçak geçiş yapmaya çalışan 3 mülteci de, sınırda bulunan mayınların patlaması sonucu yaşamını kaybetti. Türk-Yunan sınırını oluşturan Meriç nehri yakınındaki mayın tarlasına giren Kuzey Iraklılardan 11'i de yaralandı. Edinilen bilgiye göre olay şöyle gelişti: Yunanistan'a geçmek için kişi başına 1,000 dolar karşılığında göçmenlerle anlaşılan bir şebeke, Kuzey Iraklı 62 kişiyi Türkiye-Yunanistan sınırına götürdü. Ve onları mayın tarlasına sürdü. 15 Eylül sabahı meydana gelen olaydan sonra Yunan bomba imha uzmanları, mayın tarlasına girerek, durumu ağır olan yaralıları mayın tarlasından çıkardı. Türkiye'den Yunanistan'a kaçak geçiş yapmak isteyen göçmenlerden kırksekizi ise, mayın tarlası yakınında yakalanarak gözaltına alındı. Edinilen bilgiye göre olay şöyle gelişti: Yunanistan'a geçmek için kişi başına 1,000 dolar karşılığında göçmenlerle anlaşılan bir şebeke, Kuzey Iraklı 62 kişiyi Türkiye-Yunanistan sınırına götürdü ve onları mayın tarlasına sürdü.

Türkiye'ye geçiş sırasında da ölüm olayları oldu. 24 Aralık günü Gürbulak Sınır Bölgesinde yabancı uyruklu bir kişinin, 25 Aralık günü ise Ağrı'da, Pakistan uyruklu 2 kişinin donmuş cesetleri bulundu.

b) İranlıların Sınırdışı Edilmesi

Türkiye ve İran arasında silahlı muhalif örgütlerin faaliyetleriyle ilgili işbirliği, Türkiye'de bulunan İranlı mülteciler için ciddi bir tehdit oluşturdu. 1997 yılı

itibarıyla yaklaşık 300.000 İranlının (çoğunlukla kaçak olarak) Türkiye'de yaşadığı tahmin ediliyordu. Hükümetin İran ile işbirliğini geliştirme çabaları, çok sayıda İranlının işkence görmek ve idam edilmek üzere İran'a gönderilmesine yol açtı. İçişleri Bakanlığı, 6 Ocak tarihinde, İran rejimine karşı çıkarak Türkiye'ye sığınan İranlı mültecileri üç ay içinde sınır dışı etmeye karar verdi. Dışişleri Bakanlığı ve MİT Müsteşarlığıyla koordinasyon içinde alınan karar, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Teoman Ünüsan tarafından il valiliklerine bildirildi. Kararda, Ocak ayından Mart ayının sonuna kadar İranlı mültecilere oturma izni verilmesi; bu sürenin bitiminde İranlı mültecilerin üçüncü bir ülkeye gitmemeleri durumunda sınır dışı edilmeleri öngörüldü.

Valilikler tarafından mültecilere, "üçüncü bir ülkeye gitmek için vize, pasaport veya pasaport yerine geçerli bir belge temin etmem gerektiği, aksi halde Türkiye'den çıkarılacağı" tarafına yazılı olarak tebliğ edilmiştir" yazan belgeler imzalatıldı. İranlı mülteciler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) bu karara karşı girişimde bulunmasını istediler. Mülteciler, 4 Ağustos 1995'ten beri içinde bulundukları zor durumu kamuoyuna duyurduklarını belirterek, "Neden BMMYK bizim sorunumuzu çözmek yerine, Türkiye'de baskı ve işkence altında yaşamamıza neden oluyor? Hayatta kalma çabalarımız suç mu?" diyerek tepkilerini dile getirdiler. BMMYK'in sorunu çözmek yerine, sorumluluğu sivil toplum örgütlerine yüklediğini ileri süren mülteciler, tüm girişimlere karşın mültecilerden yalnızca iki ailenin BMMYK tarafından mülteci olarak tanındığını bildirdiler.

İranlı Mülteciler, 19 Şubat günü BMMYK binasının önünde kitlesel oturma eylemi yaptılar. Üçüncü bir ülkeye gönderilmelerini isteyen mültecilere saldıran Çevik Kuvvet ve sivil polisler, aralarında 1 ilâ 15 yaşlarındaki çocukların da bulunduğu 50'ye yakın kişiyi gözaltına aldı. Oturma eylemine bazı siyasi parti ve gönüllü kuruluşların yöneticileri de destek verdiler. BMMYK önünde bir açıklama yapan İranlı Mülteciler, üçüncü bir ülkeye gönderilerek, yaşadıkları işkencelere son verilmesini istediler. Mülteciler, insanî ve hukuksal taleplerine BM'nin olumlu yanıt vermemesi üzerine oturma eylemine başladıklarını söylediler. Mülteciler, şunları söyledi: "İnsanî haklarımızı elde etmek ve güvence altında yaşayabilmek için zor günlere ve tehlikelere katlanarak işkence çekiyoruz. BMMYK de bizim can güvenliğimiz olmadığını ve her an Türkiye'den İran'a iade edilmemizin gerçekleşebileceğini bilerek, hatta kendisi de 8 Temmuz 1996 da bu gerçeği itiraf ederek, üçüncü bir ülkeye gönderilmemizin zorunlu olduğunu bildirmiştir. Bütün bu gerçeklere karşın bugüne kadar sadece iki aile siyasi mülteci olarak kabul edilmiştir" dediler.

Akram, Garmian Hama Salih Mahmud, Mahmud Ahmad, Rizgar Ali, Kosalan Zorab, Namık Hussain Rashid, Bakhtiar Karim Mahmud, Tahir Mustafa, Dawud Salman Sulaiman, Azad Mustafa, Mustafa, Majid Muhammad Sabir, Nawruz Ali Kadir, Amin Karim Ahmad, Azad Kadir Kaka Abdullah, Amir Fatah Kadir, Mustafa Ghafar Murad Khan, Mustafa Said Salih, Dildar Yusuf Yaqub, Salar Salim Gharib, Milad Ishaq Gorgis, Farhad Biya. Uluslararası Af Örgütü, saldırıdan sağ kurtularak İran'a kaçan iki kişinin ise sakat kaldığını bildirdi. Ayrıca, 21 Kasım 1996'da Türkiye sınırından kaçak giriş yapmaya çalışan üç Süryani mültecinin öldürüldüğü bildirildi.

BMMYK Ankara Temsilciliği Sözcüsü Metin Çorabatur, İranlı mültecilerin bu eylemleriyle ilgili bir basın toplantısı düzenledi. Çorabatur, eylem yapan mültecilerin gerçek mülteci olmadığını iddia ederek, "Bunlar batıya, daha iyi bir ülkeye gitmek istiyorlar. Biz bu kişilerin insanî taleplerini yerine getirdik. İranlı mültecilerin 45 gün daha Türkiye'de kalma hakkı var" dedi.

Öte yandan BMMYK'nin mülteci olarak tanıdığı kişilerin sınır dışı edilmesi uygulamaları da, özellikle İranlıların durumunda devam etti. Örneğin Jamshid Hashemi, İspanya'da bulunan yakınlarının yanına gitmek için 24 Aralık 1996 tarihinde Türkiye'ye giriş yaptığı sırada, Ankara havaalanında sahte pasaportla yakalanarak gözaltına alındı. Daha sonra Hashemi'nin başvurusu üzerine kendisiyle görüşen BMMYK, Hashemi'yi mülteci olarak tanıdı. Ancak Türk yetkililer, Hashemi'nin 5 gün içinde kolluk birimlerine başvurmadığı gerekçesiyle, BMMYK'nin kararına rağmen Hashemi'yi İran'a göndermeye karar verdi. Hashemi için acil eylem çağrısı yapan Af Örgütü, Türkiye ile İran arasında imzalanan güvenlik anlaşmasına dikkat çekerek, "Yapılan anlaşma çerçevesinde, bu ülkelerde bulunan muhalifler geri gönderilebiliyor. Bu da ülkelerinde büyük rizikolarla karşılaşabilecek insanların, geri gönderilmelerine neden oluyor" dedi. Af Örgütü'nün 31 Ocakta yaptığı acil eylem çağrısında, Hashemi'nin durumunu inceleyen BMMYK yetkililerinin, İranlı mülteciye uluslararası koruma hakkı tanındığı belirtilerek, Türk yetkililerin bu kararı tanımaması eleştirildi. Af Örgütü, Hashemi'nin Halkın Fedaileri örgütüne bağlı olduğunu ve geri gönderilmesi durumunda "cezalandırılacağını veya katledileceğini" belirterek, iade edilmek istenen mültecinin ailesinden birkaç kişinin daha önce İran rejimi tarafından öldürüldüğüne dikkat çekti. Af Örgütü, Türk makamlarının İranlı mülteciyi geri göndermek için ileri sürdüğü gerekçeleri de eleştirdi. İçişleri Bakanlığı, 21 Ocak günü Hashemi'nin avukatlarına yaptığı açıklamada, İranlı mültecinin 3 veya 4 Şubat'ta İran'a iade edileceğini bildirdi.

İran Dışişleri Bakanının ziyaretinin ardından birçok ildeki İranlı mültecinin, polis tarafından gözaltına alınarak, İran'a iade edilmeye başlandığı açıklandı. Şubat ayı içinde Kayseri Emniyet Müdürlüğü tarafından gözaltına alınan, Ahmet Nesrullahi, İbrahim Bavecani ve Ali Ekber Zengibend'in İran'a iade edildikleri ortaya çıktı. İHD Genel Merkezi tarafından yapılan girişim sonucunda, BMMYK Ankara Temsilciliği Sözcüsü Metin Çorabatur'ın iadeyi doğruladığı öğrenildi. İade edilenlerden Ali Ekber Zengibend'in üçüncü bir ülkeye vizesinin olduğu bildirildi. Bu olayın ardından, BMMYK, olayı Dışişleri ve İçişleri Bakanlıkları nezdinde protesto etti. Çorabatur, İranlı mültecilerden Ali Ekber Zengibend'in Ağrı Gürbulak sınır kapısından,

Ahmet Nasrullahi ile İbrahim Balcı'nın de Silopi'den sınır dışı edilmesinin Türkiye'nin altına imza koyduğu uluslararası anlaşmalara aykırı olduğunu ve olayı protesto ettiklerini açıkladı. Çorabatur, 1996 yılında Türkiye'de bulunan 100'den fazla İranlı mültecinin geri gönderildiğini belirtti. Mültecilerin zulümden kaçan kişiler olduğunu vurgulayan Çorabatur, "İsteği dışında gönderilmesi bu zulme o ülkenin göz yumması demektir" açıklamasını yaptı. BMMYK, İçişleri Bakanlığının böylesine uygulamalarının Türkiye'nin uluslararası arenadaki itibarını sürekli zedelediğine işaret ederken, üç İranlı'nın büyük olasılıkla idam edileceklerini açıkladı.

Oturma eylemi yapan İranlı mülteciler, 6 Mart tarihinde Nevşehir'de polis 20'den fazla İranlı mülteciyi daha iade edilmek üzere gözaltına aldığını açıkladılar. Mülteciler, İçişleri Bakanlığı tarafından valiliklere gönderilen genelgeden sonra polis baskınına uğrayıp, gözaltına alındıklarını bildirdiler. Nevşehir Emniyet Müdürlüğünden yola çıkartılan Gafur Gaffari, Ezime Gaffari, Şengar Gaffari, Şiva Hakdust, Gelavej Emmini, Manje Emmini, Gezize Emmini, Eyüp Barzanci, Mutallip Kadirpur, Musa Şeidi, Sağlar Vekili, Kureş Salini, Şirin Pilefken, Emir Gazizade, Peyman Azizi, Pedran Azizi, Peyyam Azizi, Zanyar Azizi, Osman Mamhüseyni, Rahman Emmini ve Azad adlı 21 kişi, 7 Mart günü sınır dışı edildi. Sınır dışı edilen kişilerin büyük bir bölümünün, BMMYK tarafından siyasi mülteci olarak kabul edildiği ve bazılarının üçüncü bir ülkeye gitmek üzere vize ve biletlerinin de olduğu bildirildi.

Abdülkerim Abbasi'nin Finlandiya tarafından mülteci olarak kabul edilmesine; Kamran Bahrami, Ali Orakshan, Omar Aref ile Tefik Dad Goush isimli mültecilerin ise, uluslararası koruma altında olmalarına ve ABD tarafından kabul edilmelerine karşın, 12 Mart günü Kayseri'de iade edilmek üzere gözaltına alındıkları bildirildi. 13 Mart günü ise Ankara'da Mensur Ahmed Poor Mübareki adlı mülteci ile eşi, 12 ve 8 yaşlarında iki çocuklarıyla birlikte iade edilmek üzere gözaltına alındı. 14 Mart günü, 44 İranlı mülteci daha iade edilmek üzere sınıra götürüldü. Sınıra götürülenler, Kerim Rahman Poor ailesinden altı kişi, Ferhat Cehangiri ailesinden üç kişi, Ali İbrahimi ailesinden yedi kişi, Muhammed Ali Gofar ailesinden altı kişi, Kamran Sohrabi ailesinden üç kişi, Muzaffer Basami ailesinden on kişi, Ali Drahşan ailesinden üç kişi, Ömer Arih ailesinden dört kişi, Tofig Dadguş ailesinden iki kişiydi.

Bu arada, oturma eylemi yapan İranlı mülteciler ise, BMMYK Temsilciliğinin "Türkiye İçişleri Bakanlığı, üçüncü bir ülkeye çıkış sağlamak amacıyla yaşadığınız adresleri istiyor" diyerek adreslerini topladığını, mültecilerin BMMYK'ye güvenerek adreslerini teslim ettiklerini, ancak, İçişleri Bakanlığının bu adreslerde bulunan İranlı mültecileri gözaltına alarak iade ettiğini

ileri sürdüler. Siyasi Mülteciler ve Göçmenler Federasyonu Türkiye Temsilcisi Payman Mohammedi, İran rejiminden kaçan ve üçüncü bir ülkeye gitmek için Türkiye'ye sığınan İranlı siyasi mültecilerin iade işlemlerinin derhal durdurulması gerektiğini söyledi. Payman, iade edilmek üzere İran ile Irak sınırına götürülen ve akıbetleri hakkında bilgi alamadıkları 44 kişinin, BMMYK tarafından siyasi mülteci olarak kabul edildiğini ve ellerinde vizelerinin olduğunu söyleyerek, sınır dışı işlemlerinin hukuka aykırı olduğunu belirtti. BMMYK'nin İçişleri Bakanlığına durumu aktarması üzerine Bakanlığın, "bu kişiler yasalarımıza uygun davranmadı" şeklinde bir açıklama yaptığını söyleyen Payman, iddianın doğru olmadığını belirtti. Payman, Federasyonun taleplerini şu şekilde dile getirdi: "Bütün sınır dışı iadelerin durdurulması; vizesi olan mültecilerin vize verilen ülkelere gönderilmesi, İran ve Irak'a kesinlikle gönderilmemesi; Türk Hükümetinin BM ile görüşerek, İran'a ya da Irak'a gönderilen 65 kişiyi, gitmek için vize aldıkları yerlere naklettirmesi; BM tarafından mülteci olarak kabul edilen ve vize verilen kişiler için bir toplantı yapılması ve siyasi mültecilerin üçüncü bir ülkeye gönderilene kadar bir kamp yerinde toplu olarak barındırılması."

Türk yetkililerin Finlandiya hükümeti tarafından siyasi mülteci olarak kabul edilen bir grup İranlı mülteciyi sınır dışı ederek Kuzey Irak'a göndermesi, iki ülke arasındaki ilişkileri de gerginleştirdi. Finlandiya hükümeti, olayla ilgili olarak hükümeti kınadı. Türkiye'de bulunan 58 İranlı mültecinin, Mart ayında mültecilerle ilgili düzenlemelerde öngörülen bürokratik işlemleri tam olarak gerçekleştiremedikleri gerekçesiyle sınır dışı edilerek Kuzey Irak'a gönderilmesi, 58 kişiden 21'ine siyasi sığınma hakkı vermiş olan Finlandiya hükümeti ve BMMYK tarafından eleştirildi. Finlandiya hükümet yetkilileri, siyasi sığınma hakkı tanıdıkları bu 21 mültecinin Finlandiya'ya gelmek üzere olduklarını ve Kuzey Irak'ta güvenliklerinin tehlike altında olduğunu belirtirken, konu Finlandiya kamuoyunda da geniş yer aldı.

Mültecilerin çağrısı üzerine, ÖDP Genel Başkan Yardımcısı Burhan Sönmez, DBP Genel Sekreter Yardımcısı Ümit Tektaş, TSİP Genel Başkanı Turgut Koçak, İP Başkanlık Kurulu Üyesi İlknur Kalan, EMEP Ankara İl Başkanı Haydar Kaya, Halkevleri Genel Başkanı Rıza İlman, SES Genel Sekreter Yardımcısı Mahmut Konuk, ÇHD Yönetim Kurulu Üyesi Esin Özbey'den oluşan bir heyet, 25 Mart günü BMMYK Temsilciliğini ziyaret etti. Heyet, basına kapalı olarak gerçekleşen ziyaret sırasında, İranlı mültecilerin can güvenliğinin sağlanmasını istedi. Temsilcilik yetkilileri, heyete mülteci kabul edilme koşullarına ilişkin bilgi verdi. BMMYK yetkilileri, 90 İranlı mültecinin Türkiye'deki mevzuatta öngörülen koşulları yerine

getirmediğini ve aslında ekonomik nedenlerle üçüncü bir ülkeye gitmek istediklerini söyleyerek, "Mülteciler çeşitli eylemler gerçekleştirdi. Bu nedenle, bunların İran'a dönmelerinin hayati tehlike taşıdığı kanısıyla oturma sürelerini üçer aylık sürelerle uzattırdık. 2 Nisanda süreleri doluyor ve yine oturma sürelerini 3 ay uzattıracağız. Ancak bu mültecileri üçüncü bir ülkeye gönderemeyiz" dediler.

Nisan ayında bir açıklama yapan BMMYK Temsilciliği Sözcüsü Metin Çorabatır, Mart ayı içinde kendilerinin mülteci olarak tanıdığı ve uluslararası koruma altına aldığı 62 kişinin sınır dışı edildiğini bildirdi. Çorabatır, iltica hakkıyla ilgili olarak 30 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe giren yönetmelikte belirlenen beş günlük sınırlandırmaya ve müracaat sırasında kimlik gösterme zorunluluğuna karşı olduklarını söyledi. Bu tür biçimsel sebeplerle sınır dışı edilmeleri onaylamadıklarını kaydeden Çorabatır, "Bu kişiler mültecidir. Yerleştikleri üçüncü ülkeye gönderilmeleri gerekirdi. Birçoğunun vizeleri bile alınmıştı. Önemli olan mültecinin korunmasıdır. Kuzey Irak siyasi anlamda karışıktır. Zulümden kaçan insanları, yeniden zulme uğrayabilecekleri bir yere göndermek, mültecinin korunması ilkesine aykırıdır. Kişiyi tekrar riske atmaktır" dedi.

İranlı mülteciler, Temmuz ve Ağustos aylarında da BMMYK Temsilciliği önünde sık sık oturma eylemi yaptılar. Eylemlere katılan pek çok mülteci, polis tarafından gözaltına alındı. 13 Ağustosta yapılan oturma eylemine katılan mülteciler, Ağustos 1995'ten başlayarak taleplerinin kabul edilmesi için eylemler yaptıklarını, ancak olumlu bir cevap alamadıklarını açıkladılar. Geçen iki yıllık zaman zarfında Türkiye'de güvenliklerinin sağlanamayacağını açığa çıktığını belirten mülteciler, BM'nin mülteci kabul etmede belirlediği statünün insan haklarına aykırı olduğunu belirtirler. Siyasi mültecilerin iadesine ilişkin hükümler kapsayan İran-Türkiye Güvenlik Anlaşmasının gözden geçirilmesini isteyen mülteciler, Türkiye'nin üç aylık oturma izinlerini uzatarak konuyu gündemden düşürmeye çalıştığını söylediler. Karakollarda günlük imza zorunluluğunu kabul etmediklerini söyleyen mülteciler, yaşamlarını çekilmez hale getiren polislerin gece gündüz kaba kuvvete dayanarak evlere düzenlediği baskıların sona erdirilmesini istediler.

Erzurum Karskapı'dan Türkiye'ye giren 3 İranlı 25 Ağustos günü gözaltına alındı. Mehmet Kelilfor Muhmet Minai ve Lokman Bekiri adlı kişilerin sınır dışı edilecekleri bildirildi.

İranlı mülteciler, Türkiye ve diğer bölge ülkelerinde de can güvenliğine sahip değil. Türkiye'de, bazı İranlı mülteciler, İran istihbarat birimlerince yapıldığı sanılan saldırılarda yaşamını yitirdi. Kuzey Irak'taki mülteci kamplarında yaşayan İranlı mültecilerin de, İran

yetkilileri tarafından sürekli olarak tehdit edildiği bildirildi.

c) Sınırdışı Edilen Kuzey Iraklılar

Uluslararası çatışmaların arenası haline getirilen, savaş beyleri arasındaki çatışmaların sürdüğü ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin de zaman zaman "sınırötesi operasyon" adı altında girdiği Kuzey Irak halkından pek çok aile, 1997 yılında da Türkiye üzerinden başka ülkelere kaçmaya çalıştı. Kuzey Iraklı mültecilerin iltica gerekçeleri arasında en önemlileri, aile bireylerinin can güvenliği ya da acil sağlık müdahalesi ihtiyacı vardı. (Uzun süredir Irak rejimi ve bölgeye müdahale eden ya da Irak hükümeti ile çatışan ABD, İran ve Türkiye tarafından tahrip edilen bölgede, sağlık hizmetleri çok sınırlı olarak verilebiliyor. Savaş ya da çatışmalar ve kara mayınlarının yol açtığı sakatlıklardan etkilenen kişilerin sayısı tam olarak bilinmiyor.) Ayrıca, savaş ve çatışmalar sonucunda yerleşim birimlerini terk etmek zorunda kalan çok sayıda aile de, Kuzey Irak'ta yersiz yurtsuz bir yaşam sürmek zorunda kaldı. Örneğin Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) yetkililerinin Aralık ayında hazırladığı bir rapora göre, Kuzey Irak'ta 300.000 kişi yerleşimsiz durumdaydı. (KDP'ye göre, bunlardan en az 10.000 kişi, Türkiye'den kaçan Kürtlerden oluşuyordu.)

Irak rejiminden kaçarak Kuzey Irak'taki çeşitli yerleşim birimlerine (özellikle Süleymaniye) yerleşen Iraklılar da, Kuzey Irak'ta gelişen tehlikeli dönemlerde Türkiye'ye kaçtılar. Özellikle ABD'nin Irak'a saldırdığı ya da saldırı hazırlığı yaptığı dönemler, mülteci akınlarına yol açtı. Örneğin Kasım ayında, yaklaşık 10.000 kişi Türkiye sınırına yığıldı. İltica hakkıyla ilgili uluslararası kuruluşlar ve mülteci kabul eden devletler ise, Kuzey Irak'ı güvenli bölge olarak görmeye devam ettiler. Kuzey Irak'tan kaçan ve yıllarca Türkiye'de sefalet içinde yaşayan, bazen "ölüm yolculuklarında" yaşamını kaybeden onbinlerce Kuzey Iraklı'nın, "ekonomik nedenlerle ülkelerini terk eden göçmenler" oldukları iddiasındaki ısrar, 1997 yılında da sürdü. Hiçbir hükümet kuruluşu ya da hükümet dışı kuruluş, Türkiye'ye gelen Kuzey Iraklı mültecilerin sorunlarıyla ilgili çalışma yapmadı.

Türkiye'de ise, yetkililer, 1997 yılında da Kuzey Iraklı mültecileri sınır dışı ettiler. İçişleri Bakanlığı, iltica hakkı talep eden Aysen Ali Mustafa Abdulla ile idama mahkum oğlu Ruaya Aydın Abdulla'nın 18 Martta sınır dışı edilmesine karar verdi. 1976'da Baas rejimi tarafından işkence ile öldürülen Türkmen Binbaşı Mustafa Aydın Abdulla'nın oğlu olan Ruaya hakkında, babasının akıbetinden sonra Irak ordusunda askerlik yapmayı reddettiği için verilmiş idam kararı bulunuyor. Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi İsmet Koçak,

yaptığı açıklamada, "Türkiye'nin bazı kuruluşları, mültecilerin özellik arz eden durumlarına bakmaksızın büyük bir çaba ve ısrarla sınır dışı etmeye çalışıyor. Oysa, sınır dışı edilirlse ölecekler" diyerek, Türkiye'nin mültecilerin durumlarını göz önüne alarak kararını geri almasını istedi.

Türkiye'den Yunanistan'a kaçak olarak geçmek isteyen 27 Iraklı, jandarmaların Silivri'de yaptığı kontroller sırasında 13 Ocak günü gözaltına alındı. Iraklıların kaçmasına yardımcı olan iki kişinin de gözaltına alındığı belirtildi. 27 Iraklı'nın sınır dışı edilecekleri bildirildi.

29 Iraklı ve 2 İranlı'yı taşıyan bir tekne, Nisan ayı ortalarında Aydın yakınlarında kayalıklara çarptı. Bunun üzerine Didim ilçesinde kıyıya yanaşmak zorunda kalan teknedeki mülteciler ile teknenin kaptanı Sezai Aktaş ve kaptana yardım ettikleri saptanan Hasan Uçar ve İbrahim Can gözaltına alındı. Sezai Aktaş, ifadesinde, yurt dışına götürmek üzere kişi başına 1.000 dolara anlaşma yaptıklarını itiraf etti. Yetkililer, bu kişilerin, soruşturmanın ardından çıkarıldıkları nöbetçi mahkemece tutuklandığını, olaya karıştıkları belirlenen Cengiz Aras ve Armağan Algan'ın arandığını, yabancı uyruklu 31 kişinin ise 20 Nisan günü sınır dışı edildiğini belirttiler.

Kuzey Irak'tan İstanbul'a gelen dokuzu erkek, üçü kadın, altısı çocuk 18 Türkmen, 27 Temmuz günü Yunanistan'ın Sömbeki Adası diye, Muğla'nın Datça İlçesi İnceburun Plajına bırakıldı. İstanbul'da tanıştıkları kişiler tarafından otobüsle Marmaris'e getirildiklerini, buradan adını bilmedikleri bir tekneye bindirildiklerini anlatan Iraklı Türkmenler, "Sahil güvenlik botu gelip bizi alıncaya kadar, Yunan adasına geldiğimizi sanıyorduk" dedi. Türkmenlerin sınır dışı edileceği bildirildi.

Kuzey Irak'tan gelerek İstanbul üzerinden Yunanistan'a kaçmak isteyen 450 kişi 22 Eylül günü İstanbul Çatalca'da gözaltına alındı. Kişi başına 5 bin mark aldığı belirtilen organizatörlerden biri yakalandı. Emniyet Müdürlüğüne getirilen 450 kişinin, buradaki işlemleri tamamlandıktan sonra sınır dışı edileceği bildirildi.

Muğla'ya bağlı Bodrum'un Akyarlar köyü sahilinde, kırksekizi Irak vatandaşı, ikisi İranlı 50 kişi 4 Kasım günü gözaltına alındı. Soruşturmada, yurda kaçak giren Iraklı ve İranlıların, anlaştıkları kişiler tarafından para karşılığında Yunanistan'a götürülmek üzere, İzmir sahillerinden Angarya-Bodrum adlı bir tekneye bindirildikleri; İstanköy (Kos) Adası diye Akyarlar köyü sahiline terkedildikleri anlaşıldı. Yetkililer, mültecilerin sınır dışı edilmesi için işlemlerin sürdüğünü bildirdi.

Muğla'nın Milas ilçesi Kazıklıbucak köyü yakınlarında, 45 Iraklı mülteciyi yurtdışına kaçırmaya hazırlanan 11 kişi, 10 Kasım günü gözaltına alındı. Milas Cumhuriyet Savcılığınca ifadeleri alınanlardan bazıları tutuklandı.

İfadeleri alınan 45 Iraklı hakkında ise, sınır dışı edilme kararı verildi.

Muğla'nın Datça ilçesinde, Yunanistan'a geçmeye hazırlanan 8 Iraklı 31 Kasım günü gözaltına alındı. Datça ilçe Jandarma Komutanlığında gözaltında tutulan Iraklılar, ifadelerinde 500 dolar karşılığında Sömbeki Adasına gitmek üzere soyadı Şahlan olan Iraklı bir kişiyle anlaştıklarını ve önce İstanbul'a gittiklerini, buradan da otobüsle Aydın'a geçtiklerini belirttiler. Iraklılar, buradan da minibüsle Datça'ya geldiklerini söylediler. Mültecilerin işlemleri tamamlandıktan sonra sınır dışı edilecekleri bildirildi.

Muğla kıyılarında Kasım ayı içinde, kaçak olarak Yunanistan'a geçmek istedikleri iddiasıyla gözaltına alınan Kuzey Iraklı 178 Kürt sınır dışı edildi

9 Aralık günü Uludere'nin Yemişli Yeşilkaynak köyleri arasındaki sınırda biri kadın ikisi çocuk Kuzey Iraklı bir aile de gözaltına alındı. 7 kişinin Türkiye'ye sığınmak istediğini belirten yetkililer, soruşturmanın tamamlanmasından sonra gerekirse bu kişilerin sınır dışı edileceğini bildirdiler. Bu kişilerin durumları takip edilemedi.

d) Mültecilerin Durumu

Sınır illerinde ve kamp bölgelerinde Emniyet yetkili ve görevlilerinin mültecilere muamelesiyle ilgili olarak bilgi edinilemezken, özellikle İstanbul ve Ankara'da mültecilere kötü muamele şikayetleri oldukça yoğun. Peyman, Türkiye'de bulunan diğer mültecilerin de çok zor koşullarda yaşadığını ve polis korkusundan dolayı dışarı bile çıkamadıklarını belirterek, "Bu durumdan en çok çocuklar etkileniyor. Son zamanlarda da Türk polisi, sınır dışı etmek için ulaşamadığı kişinin ailesini rehin alarak o kişiyi yakalamaya çalışıyor. Aileler her an iade edilme korkusu ile yaşıyorlar. Bundan dolayı Türk hükümetini protesto ediyoruz" dedi. Türk hükümeti tarafından mültecilerin ölüme gönderildiğini söyleyen Peyman, tüm demokratik kitle örgütlerini mültecilere destek vermeye ve girişimde bulunmaya çağırırdı.

Öte yandan, Ağrı ve Van'da BMMYK görevlilerinin mültecilere yönelik muameleleri ve başvuruları ele almadaki tavırları konusunda yoğun şikayetler yapıldı.

"Sizi biz mi davet ettik?"

Büyük tümitlerle İran'dan Türkiye'ye kaçan 600 İranlı mülteci, 4 aydan beri Van'da yaşam mücadelesi veriyorlar. İnşaat halindeki bir binaya sığınan İranlı mültecilerin ne yiyecek ekmekleri, ne de ısınabilecekleri bir sobaları var. Küçük bir odada piknik tüpünün etrafında ısınmaya çalışan çoğu kadın ve çocuk 250 aile, hastalandıkları zaman doktora bile gidemediklerini belirtiyorlar. Başvurdukları BMMYK Van Temsilciliğinde bütün kapıların yüzlerine kapandığını belirten İranlı mülteciler, BM'nin duyarsızlığına da isyan ediyorlar. Paralarının kalmadığını belirten İranlı mülteciler çaresizlik ve beklentilerini şu sözlerle dile getiriyorlar: "İran'dan kaçtık geldik. Beraberimizde getirdiğimiz paralar kısa sürede bitti. Dört aydan beri buradayız. Çocuklarımız hasta ancak paramız olmadığı için doktora bile götüremiyoruz. Günlük yemeklerimizi çevrede bulunan komşular veriyor. Birleşmiş Milletler'in Van'daki avukatına gidiyoruz, 'Sizi biz mi davet ettik? Gelmeseydiniz' diyerek bize hakaret ediyor. Yetkilileri duyarlı olmaya çağırıyoruz. Çünkü hiçbirimiz İran'a dönemeyiz. Orada can güvenliğimiz olsaydı İran'dan kaçarmıydık?" (Sabah, 22.12.1997)

BMMYK hakkındaki şikayetlerden biri de, uluslararası koruma başvuruları hakkında karar verilmemiş ya da karar verildiği halde üçüncü bir ülkeye gönderilmemiş olan mültecilerin temel haklarının korunması konusunda oldu. Türkiye'de bu konuda bir düzenleme yapılmaması, mültecilerin temel haklarının (başta sağlık, beslenme, barınma ve çocukların eğitimi olmak üzere) korunmasıyla ilgili sorumlulukları, BMMYK Temsilciliğine yükledi. BMMYK ise, mali kaynaklarının yetersiz olmasından yakındı.

1997 yılında, sınır dışı kararlarıyla ilgili başvurular dışında, İHD ve TİHV'e yapılan başvuruların büyük çoğunluğu, ciddi sağlık problemleriyle ilgiliydi.

Mülteci çocukların eğitimi de, büyük sorunlardan biri olarak kaldı. BMMYK'nin, durumları uluslararası koruma koşullarına uygun olmadığı gerekçesiyle üçüncü bir ülkeye göndermediği, can güvenlikleri olmadığı için

ülkelerine dönemeyen mülteci çocuklar, Türkiye'de kaldıkları uzun süreler boyunca eğitim göremiyorlar. 15 Eylülde BMMYK Ankara Temsilciliği önünde İHD Ankara Şubesi ile birlikte bir basın açıklaması düzenleyen İranlı mülteciler, çocuklarının okuma haklarının BMMYK tarafından ellerinden alındığını ileri sürdüler. Basın açıklamasında konuşan İHD Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi İlhami Yaban, politik görüşleri nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan İranlı mültecilerin, ölüm korkusu olmadan ve temel haklarıyla yaşayabilecekleri bir ortam arzuladıklarını belirtti.

e) Ölüm Yolculuğu

Türkiye'de iltica hakkının tanınmaması; BMMYK tarafından uluslararası koruma tanınmaması ya da geçici ikamet ya da uluslararası koruma tanınsa bile temel haklarının ya da can güvenliğinin tanınmaması nedeniyle

çok sayıda insan, kaçak yollardan Avrupa ülkelerine kaçmaya çalıştı. Kuzey Irak'ta can güvenliği ve sağlık hakkı başta olmak üzere temel hakların korunmadığı bir ortamın oluşmasına ve sürdürülmesine katkıda bulunan taraflar arasında BM, ABD, Avrupa devletleri ve Türkiye de olmasına karşın, Kuzey Irak Kürt bölgesinden gelen mültecilere, hatta Iraklı rejim muhaliflerine, BMMYK tarafından istisna olarak uluslararası koruma tanındı. Bu durum karşısında "insan tacirleri"nin, Türk, Yunan, İtalyan ve Arnavut mafyasının düzenlediği kaçak "umut yolculukları"na çıkan en az 91 kişi, bu yolculuklarda Türkiye açıklarında yaşamını yitirdi (1996 yılında Ege denizinde en az 47 kişi yaşamını yitirmişti).

16 Mart günü Antalya'nın Kaş ilçesinden Yunanistan'ın Meis Adası'na tekne ile kaçmak isteyen ikisi çocuk, üçü kadın 13 Iraklı'nın cesetleri bulundu. Yapılan otopsi sonucu, bu kişilerin 14 Mart günü boğularak ölmüş oldukları saptandı. Kazadan sağ kurtulan Raian Mohrdad, Moradi Iraoan ve Saho Ahmad Serwan adlı Iraklıların ise, Meis Adasına çıkmayı başardıkları öğrenildi. Kuzey Iraklıları toplam 1700 dolar karşılığında Meis'e götürmeyi organize ettiği bildirilen üç kişi, gözaltına alınarak, Kaş Savcılığına sevk edildi.

28 Nisan günü Aydın'ın Kuşadası İlçesine bağlı Davutlar beldesi sahilinde 5 İranlı ile tekne kaptanı olduğu belirlenen Ali Avcı'nın (30) cesedi bulundu. Ölenlerin Yunanistan'ın Sisam Adası'na geçmeye çalışırken, teknelerinin battığı bildirildi. Cesetleri bulunanlardan 2'sinin kadın, birinin 4-5 aylık bir bebek, ikisinin ise 11-13 yaşlarında çocuklar olduğu bildirildi.

3 Mayıs günü, Kuşadası'ndan Yunanistan'ın Samos Adası'na kaçmaya çalışan, içinde Iraklı Türkmenlerin bulunduğu iki tekne battı. 24 kişinin yaşamını yitirdiği olaydan, Nusrettin Ahmed adlı genç sağ olarak kurtuldu. Nusrettin Ahmed, Kuzey Irak'tan 3 yıl önce Türkiye'ye geldiklerini, İstanbul'da yaşadıklarını, Rayet ve Abbas isimli kişiler tarafından kandırılarak, kişi başına 800 dolar karşılığında Yunanistan'a kaçmak üzere onlarla anlaştıklarını söyledi. Ahmed, İstanbul'dan İzmir Gümüşdüz'e getirildiklerini, buradan biri yedekte üç tekne ile denize açıldıklarını, üç saatlik deniz yolculuğu sırasında, en arkadaki büyük teknenin geri döndüğünü, 7 kişinin bindiği küçük teknenin su alması üzerine, 18 kişinin bulunduğu ilk tekneye geçildiğini belirtti. Ahmed, şöyle devam etti: "Hepimiz aynı tekneye binince, tekne bu yükü kaldıramadı. Bir ara büyük bir dalga geldi, herkes korkup paniğe kapıldı ve tekne alabora oldu, hepimiz denize döküldük. Yalnızca bir kişinin üzerinde can yeleği vardı. Herkes ona sarılınca da birlikte battılar." 24 Kuzey Iraklı Türkmenin boğulmasıyla sonuçlanan "para karşılığında adam kaçırma" olayına karıştıkları belirlenen sanıklar Vural Çekirdekçi, Turgut Keser, Hasan Susu, Erдің Koca ve

Mustafa Kızıleniş, Mayıs ayı ortalarında tutuklanarak cezaevine gönderildi. Irak Türkmen Cephesi Başkanı Sinan Çelebi, yaptığı açıklamada, "Türkiye, Türkmenlere ikamet ve çalışma hakkı tanınmalıdır. Aksi takdirde bu insanların önlerinde iki yol var, ya denizde boğulacaklar ya da Avrupa'ya göç edecekler ve bir daha geri dönmeleri mümkün olmayacaktır. Her iki halde de biz bu insanları kaybedeceğiz" dedi.

10 Temmuz akşamı saat 21.00 sıralarında İzmir'de Çeşme Karaburun arasındaki bir koydan yola çıkan ve Kuzey Irak uyruklu 40 kişiyi taşıyan tekne, 15 dakika sonra alabora oldu. Teknede 10 çocuk, 7 kadın, 23 erkek bulunduğu öğrenildi. Denizde yapılan aramalar sonunda 16 kişinin cesetleri bulundu. Arama çalışmaları sırasında Nejat Ali Mustafa, Osman Ali Mehmet, Ciga Darabey, Kiraşar Behzat ve Azad Celal isimli adli kişiler kurtarıldı. Kazada ölenlerden sadece İrfan Ömer Galip, Hıdır Huyşar Kadir ve Necip Muhammed'in kimliği belirlendi. Osman Ali, kaçış için, İstanbul'da 3 kişiye adam başına 1,400 dolar ödediklerini, Karaburun'daki ormanlık alanda 24 saat aç yattıklarını belirterek, şunları söyledi: "İstanbul'da tanıştığımız Şih Taha adındaki bir kişiyle anlaştık. Aracılığı da Sirvan Disko adında bir başka kişi yaptı. Bunlar, 16 PC 3197 plakalı yeşil renkli otomobille, bize, Karaburun'a kadar rehberlik etti. 40 kişi, iki ayrı minibüste yolculuk yaptık. Bir gün önce, 35 kişiyi Yunanistan'ın Sakız Adasına götürdüklerini ve herhangi bir sorun olmadığını söyleyerek, adam başına 1,400 dolar aldılar. Sonra isimsiz bir tekneye bindik. Kaptan olduğunu sonradan öğrendiğimiz bir kişi, teknenin nasıl kullanılacağını bize öğretti. Tuzla koyundan dümdüz Sakız'a doğru gitmemizi tembih etti. Bu kişiler daha sonra tekneden ayrıldı. Kazadan sonra çocukların ağlaması, kadınların bağışmaları, hâlâ kulaklarımda... Kimse kimseye yardımcı olamadı." Yüzerek Karaburun sahiline ulaşan ve gözaltına alınan Samman Rauf Said ise, "Tekne küçüktü. Tekneyi kiraladığımız kişi, bize nasıl kullanacağımızı, neler yapacağımızı gösterdi. Varacağımız yere bir an önce ulaşmak için, motoru tam yol çalıştırdık. Motor hararet yapıp patladı. Denize döküldük" diye anlattı.

Ölüm yolculuklarından bazılarının sorumluları tespit edildi. Yolculukları düzenleyen suç örgütlerinden birinin, MHP Çeşme eski Başkanı İlhan Atlamaz tarafından yönetildiği ileri sürüldü. İzmir'in Karaburun ilçesinde 10 Temmuz günü meydana gelen tekne faciasından sağ kurtarılanların verdiği bilgiler üzerine polis tarafından Zülfikâr Bulut ve Hasan Erkilic adli iki kişi gözaltına alındı. Bulut ve Erkilic'in ifadeleri üzerine de, örgütün başında, MHP eski Çeşme Başkanı İlhan Atlamaz ve kocası Hamit Atlamaz'ın bulunduğu ileri sürüldü. Çeşme Emniyet Müdürlüğü, para karşılığında

yurt dışına adam kaçırdıkları belirtilen kişilerden İlhan Atlamaz ve Kamer Alaboğa'yı delil yetersizliği nedeniyle tutuklayamadıklarını bildirdi. Çeşme Emniyet Müdürlüğü'nün 15 Eylül tarihli basın bülteninde ise, "Yapılan tahkikatta, Zülfikar Bulut'un adam temin ettiği, Hasan Erkiliç'in bu kişilere sahte oturum ve vize sağlayıp Alaçatı'da bulunan İlhan Atlamaz ile Kamer Alaboğa tarafından bu şahıslara limanda yardım yapılarak yurtdışına gönderildiği anlaşılmıştır" denildi.

İHD Genel Sekreter Yardımcısı Lütfü Demirkapı, ölümle sonuçlanan tekne kazasının ardından yaptığı açıklamada, Türkiye'ye gelen mültecilerin, uluslararası sözleşmelerden ve ulusal hukuk kurallarından yararlanarak geçici sığınma talebinde bulunduklarını, ancak mültecilerin sığınma taleplerinin kabul edilmediğini ve ölümle yüz yüze bırakıldıklarını belirtti. Ortadoğu ülkelerinde yaşanan savaşlar, iç ve dış çatışmalar, siyasal ve dinsel baskılar sonucu Türkiye'ye yoğun mülteci akını yaşandığını ifade eden Demirkapı, "Gerek Birleşmiş Milletler gerekse Türkiye Cumhuriyeti Devleti, imzaladıkları ve uymak zorunda oldukları uluslararası ve ulusal hukuk kurallarına bağlı kalarak, yaşanan bu insanlık trajedisine son vermelidir. Mülteci ve mültecilerin sorunları insani açıdan değerlendirilmelidir" dedi. Demirkapı, "Mülteciler kendi başlarının çaresine bakmak, yani ülkelere dönerek ölmektense belki başarınız umuduyla Ege Denizi ve sınırlarımızdan üçüncü ülkelere geçmeyi denemektedirler" dedi.

Irak Milli Türkmen Partisi Genel Başkanı Mustafa Kemal Yayçılı, Temmuz ayında yaptığı açıklamada, Türkiye'de 3,500 kaçak Türkmen bulunduğunu belirterek yeni hükümetin bir an önce bu insanlara sahip çıkmasını istedi. Yayçılı, "Biz Türk hükümetlerini suçlu görüyoruz. Türkiye'den kaçarken hayatını kaybeden soydaşlarımızın vebali onların üstünedir. Yüzbinlerce kaçak insanımız yok. Yaptığımız tespitlere göre bu sayı 3,500. Türkiye'deki yetkililer ise bu konuda çok duyarsız" dedi.

TSK'nın Kuzey Irak'a yönelik askeri harekâtından sonra hızlanan mülteci akını sırasında, Edirne'nin İpsala ilçesinde, bir kamyon kasasında sınırı kaçak olarak geçmek isteyen 99 Kuzey Iraklı'dan İbrahim Ömer Raşit (32), 28 Aralık günü havasızlıktan hayatını kaybetti. Edinilen bilgiye göre, sınırı kaçak olarak geçmek isteyen Kuzey Iraklı Kürtler, İstanbul'da Ercan Güzel adlı kişiyle anlaştı. Güzel'in kullandığı kamyonun kasasında Edirne'ye hareket eden mülteciler, İpsala'nın Esetçe köyü yakınında, yol kontrolü yapan jandarmalar tarafından gözaltına alındılar. Baygın bir halde bulunan İbrahim Ömer Raşit, hastaneye kaldırılırken yolda öldü. Yapılan otopside, Raşit'in yeterli oksijen alamama sonucu havasızlıktan öldüğü belirlendi. Kamyon şoförü Güzel ile 98 mülteci gözaltına alındı.

f) Af Örgütünün Tavsiyeleri

Türkiye'de mültecilerin korunması konusundaki kaygılarını sık sık belırtten Af Örgütü, Eylül 1997'de yayımladığı bir raporda, Türk hükümetine tavsiyelerini bildirdi:

1. Türk Hükümeti, BMMYK tarafından mülteci olarak kabul edilen ya da BMMYK'ye mülteci olarak tanınmak için başvurarak karar bekleyen sığınmacıları sınır dışı edilmesi uygulamalarını durdurmalıdır. Hükümet, mültecilerin iade edilmemesi ilkesine titizlikle uymalı; hiçbir kişinin, onun için ciddi insan hakları ihlalleri riski olan bir ülkeye iade edilmemesini temin etmelidir.

2. Mültecilerle ilgili 1994 Yönetmeliği ve mülteciler ile sığınmacıları etkileyen diğer yönetmelik ve idari kuralları derhal, Türkiye'de bulunan Avrupalı olmayan sığınmacıların Türk yetkili makamlarına kayıt olabilecekleri ve BMMYK tarafından mülteci konumlarının belirlenmesine kadar Türkiye'de ikâmetlerini kurallara bağlı bir duruma getirebilecekleri şekilde yeniden düzenlenmelidir. Ayrıca, mülteci olarak tanınan kişilerin başka bir ülkede yerleştirilmelerine kadar Türkiye'de kalmalarına izin veren açıkça tanımlanmış düzenlemeler yapılmalıdır.

3. Türk Hükümeti, Türkiye'de mültecilerin korunmasını kapsamlı bir şekilde gözden geçirecek ve hükümetin mültecilerle ilgili uluslararası yükümlülüklerini nasıl daha iyi yerine getirebileceği konusunda tavsiyeler yapabilecek bağımsız bir danışma kuruluşu gecikmeden oluşturmalıdır. Bu kurulda, bağımsız uzmanlardan oluşmalı ve BMMYK ile mültecilerin korunması ve mültecilere yardım alanlarında çalışan hükümet dışı kuruluşların temsilcileri de yer almalıdır. Kurul, Mülteciler Sözleşmesinin uygulanmasına getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasını da ele almalıdır.

4. Türk Hükümeti, diğer hükümetlerle bütün güvenlik anlaşmalarını ya da bu anlaşmaların en azından sığınmacıların korunmasıyla ilgili olan bölümlerini açıklamalıdır. Hükümet, bütün bu tür anlaşmaların iade etmeme ilkesine ya da diğer insan hakları yükümlülüklerine uyumlu olmasını güvence altına almalı ve bu tür anlaşmaları, söz konusu yükümlülüklere göre gözden geçirmeli ya da fesh etmelidir.

5. Türkiye'de sığınmacılar, risk altında oldukları ülkeye geri gönderilmeye karşı ya da geldikleri ülkelerin görevlileri tarafından yapılabilecek eylemlere karşı güvence altına alınmaya kadar, başka devletlerin hükümetleri, "güvenli üçüncü ülke" olduğu gerekçesiyle sığınmacıları Türkiye'ye geri göndermekten kaçınmalıdır.

6. Türk Hükümeti, Türkiye'nin İran ve Irak sınırlarındaki yargısız infaz iddialarını araştırmak üzere derhal bağımsız ve yansız bir komisyon kurmalıdır. Bu komisyonun bulguları, bütünüyle kamuya açıklanmalıdır.

7. Türk Hükümeti, Türk sınırı civarında devriye görevi yapan bütün askeri ve paramiliter görevlilerin (köy korucuları da dahil olmak üzere), Türkiye'nin mülteci ve sığınmacılara ilişkin uluslararası yükümlülükleri konusunda yeterli eğitim görmelerini temin etmelidir. Bu görevlilere, sığınmacıların BMMYK ya da diğer uygun makamlara gönderilmesi ve onlara Türkiye'nin sığınmacılarla ilgili mevzuatı konusunda bilgi vermeleri emredilmelidir.

5. ZORUNLU GÖÇ

Kürt sorunu etrafında geliştirilen şiddet ortamında, yaklaşık 3 milyon kişi, yaşam ortamlarından göç etmek zorunda bırakıldı. Yaşamlarını güvence altına almak amacıyla yerleşim birimlerini terk etmek zorunda kalanların yanı sıra, yerleşim birimlerinin idarî ya da askerî kararlar boşaltılması, sistematik bir politika ve bir "iç güvenlik harekâtı" yöntemi olarak 1990'lı yıllar boyunca uygulandı. Olağanüstü Hal Bölgesi ve olağanüstü hal uygulamalarının yapıldığı diğer çatışma bölgelerinde en az 3.500 köy ve mezra tamamen ya da kısmen boşaltıldı. Köy boşaltma uygulamaları 1997 yılında sayıca azalmakla birlikte, koruculuğa zorlama, gıda ambargosu, tarla ve bahçelerin yakılması, yerleşim birimlerinin çevresindeki ormanların yakılması, köy baskınlarında kötü muamele ve işkence gibi uygulamalar, sistematik olarak sürdü. Yerleşim birimlerinin tamamen ya da kısmen boşaltılmasının yanı sıra, belirli aile ya da kişilerin zorla göç ettirilmesi yaygınlaştı. (Bkz. Kürt Sorunu ve Olağanüstü Hal Uygulamaları.)

Olağanüstü Hal Yasası ile 285 ve 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Bölge Valisine köy boşaltma ya da köylere giriş-çıkışı yasaklama yetkisi veriyor; bu düzenlemeler uyarınca yapılan köy boşaltma ya da daha genel olarak zorla göç ettirme uygulamalarının, önceki yıllarda olduğu gibi 1997 yılında da sorunun sadece küçük bir bölümünü oluşturduğu gözlemlendi. Olağanüstü Hal Bölgesi ve "mücavir" illerin yanı sıra, "iç güvenlik harekâtı" uygulamalarının geçerli olduğu bütün illerde zorla göç ettirme uygulamalarının yapıldığı görüldü. Dolayısıyla uygulamanın coğrafi kapsamı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun tamamı oldu. Diyarbakır Bölge Barosunun verdiği bilgiye göre, 1997 yılında 121 yerleşim biriminde, kısmen ya da tamamen zorunlu göç uygulandı. 1996 yılında Sivas'ın Kürt ve Alevi yerleşim merkezlerinde uygulanan bu politika, 1997 yılında Doğu Karadeniz Bölgesine de sıçradı.

Zorla göç ettirme uygulamalarının, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve bağlı idarî karar mercilerinin ve "iç güvenlik harekâtı" yapılan diğer bölgelerin idarî yetkililerinin kararlarından çok, kolluk güçlerinin merkezî ya da yerel kararları doğrultusunda yapıldığı görüldü. Her jandarma karakolunun ve bölgede "operasyon" yapan her birliğin, fiilî olarak, zorla göç ettirme yetkisine sahip olduğu ve bu uygulamanın, gerektiğinde idari kararlar desteklediği gözlemlendi. Mardin Valisi Fikret Güven, TBMM Araştırma komisyonuna verdiği ifadesinde "göç sorununun çözümü için Genelkurmay iknâ edilmeli" dedi. Komisyon üyesi Algan Hacaloğlu ise, "başçavuş düzeyindeki kişilerin bile, güvenliği gerekçe göstererek köy boşaltılmasına karar verebildiğini" belirtti. Uygulama, yerleşim merkezlerinin ya da bu merkezlerdeki bazı evlerin, tarla ve bahçelerin yakılıp yıkılmasını da kapsadı. Uygulamalara karşı hak arama yolları, yasal ya da pratik olarak kapalıydı.

Genelkurmay Başkanlığı, 1997 yılında çeşitli kesimlere yönelik olarak verdiği brifinglerde, zorunlu göç uygulamalarının, "devletin korunması için gerekli" olduğunu ileri sürdü. Örneğin, Genelkurmay Başkanlığı Karargahında YÖK, üniversitelerin rektör, dekan ve öğretim üyelerine verilen brifingde, 1993 yılından itibaren izlenmeye başlanan "alan hakimiyeti ve stratejisi konseptleriyle PKK'nin geçmişte doğal üs olarak kullandığı dağlardan temizlendiği" belirtildi. Brifingde, "eleştirilere karşın, belli bir plan dahilinde boşaltılan köylerin PKK'yi lojistik imkanlardan mahrum bıraktığı" anlatıldı.

Zorunlu göçün boyutlarıyla ilgili bilgilerin sınırlı olması ve bu konuda bağımsız araştırma yapma koşullarının olmaması, çeşitli kurumların ve yetkililerin çok farklı açıklamalarını gündeme getirdi. Örneğin Tunceli ilinin nüfusunda son 4 yılda yüzde 53 oranında düşüş olduğu belirlendi. CHP Gençlik Kollarının Aralık ayında

yayınladığı Tunceli raporunda, ilde 1.035 mezradan 800'ünün boşaldığı ve bunlardan bazılarındaki konutların yakıldığı belirtildi.

Dönemin Başbakan yardımcısı Bülent Ecevit, Eylül ayı sonunda yaptığı bir basın toplantısında boşaltılan köylerle ilgili olarak şu açıklamaları yaptı: "Bizden önceki hükümetin kötü uygulamaları yüzünden 3.180 köy ve mezra, bölücü teröre karşı zorunlu alınması gereken tedbirler yüzünden terkedilmek zorunda kalmıştır. 370.000 köylü, köylerini terketmek zorunda kalmıştır. Aynı dönemde 2.076 okul kapalı, bölgede 7.750 öğretmene ihtiyaç vardı. Bu eksiklikler nedeniyle 117.000 çocuk öğrenim göremedi."

Yaşam ortamlarından; beslenmek ve geçinmek için üretim yaptıkları yerleşim yerlerinden kopartılan yaklaşık 3 milyon kişi, barınma, beslenme, sağlık ve eğitim gibi temel haklarından daha fazla mahrum kaldılar. Zorunlu göçten, en çok çocuklar etkilendi. Sokakta çalışan ya da dilenen çocukların yanı sıra sokakta yaşayan çocukların sayısı, özellikle Diyarbakır, Adana, Mersin ve İstanbul'da artış gösterdi. Zorunlu göç, 1997 yılında da, hekimler ve Tabip Odaları tarafından bir halk sağlığı problemi olarak ele alınırken, zorla göç ettirilenlerin diğer temel haklarını korumak için resmi çalışma yapılmadığı gözlemlendi.

a) TBMM Zorunlu Göç Araştırma Komisyonu

Zorunlu göç ve zorunlu göçün neden olduğu hak ihlalleri konusunda yapılan siyasal girişimler, sorunların ölçeğiyle orantısız kaldı. Çalışmalarına 18 Haziran günü başlayan TBMM Göç Komisyonu, Akdeniz ve Ege bölgesinde göç alan illerin valilikleri ile ortak bir çalışma yürüttü. RP Diyarbakır Milletvekili Haşim Haşimi başkanlığında çalışan TBMM Göç Komisyonunun yaptığı çalışmalar sonucunda, bölgede (resmî rakamlara göre) 1997 yılına kadar toplam 3.380 köy ve mezranın boşaltıldığı açıklandı. Komisyon, köylerinden zorla göç ettirilenlerin yüzde 88'inin köylerine geri dönmek istediğini tespit etti.

Komisyon, Kasım ayında yaptığı bir toplantısına İHD Genel Başkanı Akın Birdal, TİHV ve TMMOB Başkanı Yavuz Önen ve Mazlum-Der Genel Başkanı Yılmaz Ensaroğlu'yu davet etti. Akın Birdal, Komisyondaki konuşmasında, "TBMM'nin Milli Siyaset Güvenlik Belgesi ile vesayet altına alındığı, Kürt sorununun çözülmediği ortamda bölge sorununa çözüm sağla-

namaz" dedi. DSP'li üye Cihan Yazar, "Türkiye'de Kürt sorunu yoktur, Meclis de vesayet altında değildir" şeklinde yanıt verdi. Birdal, Kürt sorununun varlığını kabul etmedikçe ve Meclis üzerindeki vesayet kaldırılmadıkça sorunun çözülemeyeceğini belirterek, "Sorun Kürt sorunudur. Merkez köy uygulaması, toprak reformu gibi hayali çözümlerle bir yere varılamaz. Güvenlik önlemleri ile de sorun çözülmez. Demokratik çözüm götürülmedikçe bölgede barış sağlanamaz" dedi.

Komisyon Aralık ayı başında Mardin'e giderek Mardin ve ilçelerinde incelemelerde bulundu. Mardin Valisi Fikret Güven görüşmede, Mardin'de toplam 10 bin nüfuslu 100 köyün boşaldığını belirterek, "herkesi terörist gözü ile görmemek lazım. Şu köyde iki terörist varsa bütün köyün kaderini onlar belirleyemez. Hiç günah işlemeyenin hakkını vereceksiniz. PKK'ye ekmek verenler hain mi? Şu dağda siz de bir gece kalın, ertesi gün, PKK'ye elinizde ne var ne yok vermezseniz gelin bana sorun" dedi. Komisyon üyeleri, Mardin'in Sürgücü beldesi Cilîn (Çınarönü) köyüne ise sokulmadı. Cilîn köyüne yönelik asker ablukasının devam ettiği ve köyde çok sayıda yaşlının kaldığı bilgisi üzerine köye gitmek isteyen heyete, "Çınarönü köyünün tamamen boşaltıldığı ve köyde kimsenin olmadığı" söylendi.

Komisyon, raporunu 1997 yılı sonunda tamamladı. Köy boşaltmaların "yasal çerçevede yapılmadığı" belirtilen raporda, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği verilerinin gerçeği yansıtmadığı, kaç yerleşim biriminin nasıl boşaltıldığı, kimin nereye göç ettiğinin bilinmediği, insanların keyfi olarak yaşadıkları yerlerden sürüldüğü anlatıldı. Örneğin Tunceli Milletvekili Orhan Veli Yıldırım, boşaltılan köy sayısını veren resmi bilgilerin yanlış olduğunu, bu bilgilerde kendi köyü olan Baylık köyünün, Çemçeli köyünün, Yeşilkaya ve Çemişgezek Ulukale köylerinin dolu olarak görüldüğünü; oysa bu köylerin tamamen boş olduğunu söyledi.

Raporda, OHAL Valiliğinin belirlemelerine göre, OHAL uygulanan 6 il (Diyarbakır, Hakkari, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van) ve mücavir 5 ilde (Batman, Bingöl, Bitlis, Mardin, Muş) toplam 820 köy ve 2.345 mezranın boşaltıldığı, toplam 3.165 yerleşim birimindeki 57.314 haneden 378.335 kişinin göç ettiği belirtildi. OHAL verilerinin gerçeği yansıtmadığı belirlenen raporda, kimin nereye göç ettiğinin kaydının tutulmadığı belirtildi. Olağanüstü Hal Bölgesi ve "mücavir" illerin dışında kalan illerde ise, resmi verilere göre, 85 köy ve 178 mezra idari kararla boşaltıldı. Komisyona bilgi veren OHAL valilerinin, "köy boşaltma yetkisini kullanmadıklarını" söylediği, OHAL Valiliği arşivinin incelenmesinden bu yetkiye dayanılarak köy boşaltılmadığının belirlendiği ifade edilen raporda, köy boşaltmanın "yasal çerçevede yapılmadığı" kaydedildi.

¹ Komisyonda yer alan bazı üyelerin isimleri şöyle: Diyarbakır Milletvekili Seyyit Haşim Haşimi, Diyarbakır Milletvekili Sebetullah Seydaoğlu, İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu ve Ardahan Milletvekili Saffet Kaya.

Komisyon, OHAL Bölgesi dışında da, Ağrı'da 8 köy ve 45 mezranın, Kars'ta 12 köy ve 8 mezranın, Erzurum'da 15 köyün, Erzincan'da 17 köy ve 70 mezranın, Sivas'ta 1 köyün, Urfa'da 4 köy ve 20 mezranın, Adıyaman'da 10 köy ve 12 mezranın, Iğdır'da 9 köy ve 4 mezranın, Elazığ'da 9 köy ve 19 mezranın (toplam 85 köy ve 178 mezra) boşaltıldığı konusundaki bilgilere ulaşabildi.

29.1997 tarihinde göreve atanan OHAL Bölge Valisi Aydın Aslan, "bölge valiliğinin tüm arşivini araştırdığını ve bölge valiliğinin yasal bir emirle boşalttığı köy olmadığını, yani bu yetkinin hiçbir zaman kullanılmadığını" ileri sürdü. 12.01.1987-02.08.1991 tarihleri arasında OHAL Bölge Valiliğini yürüten Hayri Kozakçıoğlu, "hiç köy boşaltma emri vermediğini, kendi döneminde terör örgütünün saldırısına uğrayan köylülere, kendi evini yapana yardım yöntemiyle müsait yerlere yerleştirdiklerini, bunun dışında köy kaldırma olayının olmadığını" ileri sürdü. OHAL Bölge Valiliği yapan diğer valilerden Necati Çetinkaya (17.08.1991-29.01.1992), Ünal Erkan (21.02.1992-01.11.1995) ve Necati Bilican (12.04.1996-24.07.1997) da, köy boşaltma yetkisini kullanmadıklarını, halkın "yerleşim yerlerini terörün neden olduğu güvensizlik ortamı nedeniyle terk ettiklerini" iddia ettiler. Ünal Erkan, kendi dönemi içinde köy boşaltma talebiyle karşılaşmadığını ve bu yetkiyi kullanmadığını iddia etti. İnsanların PKK tarafından köylerini terk etmeye zorlandığını öne süren Erkan, 1984 öncesinde köy boşaltma olmadığını çünkü o dönemde "terörist" bulunmadığını iddia etti. Necati Çetinkaya, "güvenlik nedeniyle devletin de o insanların orada kalmasının hayatları açısından tehlike arz edeceğini düşünerek onları başka yere göç ettirmiş

olduğunu" ileri sürdü. Ünal Erkan, "insanların ayrıca ekonomik şartlar nedeniyle göç ettiğini, kiminin isteyerek, fakat çoğunluğun istekleri dışında göç ettiğini, göç edenlerin sahipsiz bırakılmadığını, devlet olarak göç edenlere yardım ettiklerini, ancak bu insanların ekonomik refahını en azından yaşamlarını sürdürecek ölçüye getirecek konut, yiyecek, giyecek ihtiyaçlarının karşılanması dışında süreklilik arz eden bir ekonomik imkan sağlanamadığını, kendi döneminde 7 bine yakın konut yapıldığını" iddia etti. Necati Bilican, "devletin mezraları tek tek korumakta zorluk çektiğini, devletin onları koruyabileceği yere gelmelerini istediğini, gizli şekilde örgüte yardım ve yataklık eden köylerin olduğunu, devlet bu köylerle mücadele ederken köylülerin ne yapacaklarını bilemediklerini, bu koşullar altında devlette köylülerin yaşam şartlarını başka bir yerde temin etme düşüncesinin oluştuğunu ve bunun zor kullanma olmadığını" iddia etti.

Diyarbakır eski Valisi Doğan Hatiboğlu kurumlar arasında bir koordinasyonun bulunmadığını; genelde kendilerinin bir köyün boşaltılmasından boşaltma anında veya boşaltmadan hemen sonra muhtarın ve vatandaşların, köylerinin boşaltıldığını bildirmeleri sonucunda bilgi sahibi olduklarını; "Kim boşaltıyor, niye boşaltıyor?" şeklindeki sorularına hiç kimsenin sahip çıkmadığını söyledi. Komisyon'da dinlenen bazı köy muhtarları ise, komşu köylerin korucu olması nedeniyle iki ateş arasında kaldıkları için köylerini boşaltmak zorunda kaldıklarını anlattılar. Diyarbakır Kulp Jandarma Komutanı Yüzbaşı Feramuz Küçük ise, göçlerin nedeninin ekonomik olduğunu ileri sürdü.

Van İl Genel Meclisi Rıza Ertaş, komisyona verdiği ifadede şöyle dedi: "Köylerimiz terör nedeniyle boşaldı; ama bunun % 80'ini devlet, % 20'sini teröristler yaptı. Ben bu olayları yaşadım. Benim köyüm M.Yılıbaş vali iken boşaltıldı. Köydeki yaklaşık 20 kadar korucu silahlarını teslim ettikten yaklaşık bir hafta sonra askerler köye gelmiş ve 'hemen köyü boşaltın, boşaltmadığınız taktirde eşyanızla beraber yakacağız' demişler. İlk önce benim evimi kendi elleriyle yaktılar, sonra köyü yakmaya başladılar. Vali yardımcısı Bestami Alkan'a bu köyün yakılması ile ilgili şikayette bulunmak istedim. Elime kâğıt ve kalem verdi. Durumu yazdım, Köyü askerler yaktı. dedim, O da 'Dur, onu yazma, bu iyi olmaz' dedi. Ben herşeyin gündüz gözleriyle yakıldığını söyledim. Vali yardımcısı Yok, 'köyü teröristler yaktı diye yazacaksın' dedi. Bana bu şekilde yazdırdı. Bu olaylardan sonra bizlere herhangi bir tazminat ödenmedi. Çünkü biz evimizi askerler yaktı diyemiyoruz."

Komisyonun kurulmasına yol açan araştırma önergesinin TBMM Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında, ANAP Genel Başkan Yardımcısı Salih Yıldırım, 1984-1990 yılları arasında bölgede, % 43 geçim sıkıntısı, % 6 kan davaları, % 4.5 bölgesel olaylar ve % 16 köy yakılması nedeniyle göç yaşandığını; 1990'dan sonra yaşanan göçlerden % 58'inin köy yakılması, % 24'ünün "bölgesel nedenler", % 18'inin geçim sıkıntısı ve % 1'inin ise kan davası nedeniyle gerçekleştiğini kaydetti. Yıldırım, büyük çoğunluğu 1993-95 yıllarına ait olmak üzere bugüne kadar, 987 köyün 752'sinin tamamen,

235'inin kısmen, 1.676 mezranın 1.535'i tamamen, 141'i ise kısmen olmak üzere toplam olarak 2.663 yerleşim biriminin 2.287'sinin tamamen, 376'sının ise kısmen boşaltıldığını söyledi. Yıldırım, 3 milyon insanın göçmen konumuna getirildiğini, köy boşaltmanın ülkeye ekonomik kaybının ise 50 trilyon lira olduğunu bildirdi. Göç eden insanların yüzde 81'inin işsiz, yüzde 35'inin aç olduğunu bildiren Yıldırım, "Göçe maruz kalmış insanların sağlık sorunları ise içler acısıdır. Yüzde 50'nin ciddi sağlık sorunu vardır. Yüzde 33'ünün ailesinde 0-5 yaş grubu ölüsü vardır. Çocukların yüzde

40'ında gelişme geriliği vardır" dedi. Yıldırım, yeniden yerleşime açılan yerleşim birimi sayısının 162 olduğunu, bunun planlanan programın yüzde 17'si, genel rakamın ise yüzde 6'sı olduğuna da dikkat çekti. Yıldırım, "Köylerin korunamaması, köylülerin koruculuğu kabul lenmemeleri ve PKK'ye yardım ettikleri iddiası, yerleşim birimlerinin boşalmasına neden olan diğer

etkenlerdir. Faily meçhul cinayetler, adam kaçırma olayları, tehditle para toplanması, gözaltına alınma ve tutuklanma korkusu, yaylaların yasaklama ve korku nedeniyle kullanılamaması, çalışma güvenliğinin olmaması, eğitim, sağlık, ulaşım gibi temel hizmetlerin yeterince sağlanmaması, gıda ambargosu uygulaması köy boşaltmalarının ve göçün önemli nedenlerindendir" dedi.

12 yıl önce Ovacık'tan göç etmek zorunda bırakılan Küçük Ali Yitim, evinde 8 çocuğunu beslemek zorunda. Köyünden zorla göç ettirilen Yitim, "Nasıl geçiniyorsunuz" sorusuna tepkiyle "Nasıl geçineceğiz, kalp krizinden gideceğiz, ya bugün ya öbür gün. Biz köyde, bal yedik, burada domates bulamıyoruz. Burada iş yok, güç yok. Allah'tan korksunklar" diyor.

Hozat'ın Boydaş köyünden Hasan Doğan ise 1994 yılında nasıl göç ettirildiklerini şöyle anlatıyor: "Askerler geldi. Kaymakamlık yazı çıkardı, 'Köyleriniz güvenlik açısından yeterli değildir' diye. 'Köylerinizi boşaltın' dediler. Boşalttıktan sonra köyümüzdeki herkes Türkiye'nin çeşitli yerlerine gittiler. Ben Elazığ'a geldim. Geldikten sonra, devletten herhangi bir sahiplenme görmedik. Hiçbir yardımda bulunmadılar" diyor. Rahatsızlığından dolayı hiçbir yerde çalışamayan Hasan Doğan, 5 çocuğunun boyacılık yapıp, simit satarak geçimlerini sağladığını belirtiyor: "Devlete defalarca başvuruda bulunduğ köylerimize dönmek için, ama duymuyorlar. Elazığ Valiliğine başvurduğumuz vakit, 'Tunceli Valiliğine başvurun' diyorlar. Tunceli Valiliği de 'Siz orada oturuyorsunuz' diyor, izin vermiyorlar."

Silahların gölgesinde yaşayan köylüler, sadaka istemiyorlar. Yalnızca barınma haklarını kullanarak köylerinde topraklarını sürmek, yaşamlarını sürdürmek istiyorlar: "Biz sadaka falan istemiyoruz. Madem ki biz Tunceli'de yaşıyoruz, bizi nasıl köylerimizden çıkarmışlarsa, öyle de yerleştirmeliler. Ben hukuken hakkımı arıyorum. Devlet bana sahip çıkmalı. Beni itmemeli. Beni bağrına basmalı. Haklarını elimden almamalı. Biz bunları istiyoruz. Eğer buraya az kişi gelmişse, korkuyorlardır, çekiniyorlardır. Öyle kolay değil, burada yaşamak."

1994 yılında göç ettirilen Hozat'ın Yüceldi Köyü Muhtarı Ahmet Haraş, askerlerin emriyle köylerini boşaltmak zorunda kaldıklarını söyleyerek, "Eşyalarımızın yarısını ya getirdik, ya getirmedi, gerisi yandı" diyor. 65 yaşındaki 7 çocuk babası Muhtar Haraş, bu yaşında hiçbir iş yapamadığını söyleyerek, "Bana iş vermezler ki. Devletten de yardım görmüyoruz. Bize bir de ambargo uyguluyorlar. Valiliklere başvuruyoruz. Elazığ Valiliği, Tunceli'ye, Tunceli Valiliği Elazığ'a gönderiyor. Yardım hiç görmüyoruz. Bu sene köylümle birlikte ilçeye dilekçe yazdım. Köyümüze gitmek istiyorduk. Üç gün orada kaldık. Köyümüzü de göremedik. 'Niye gidiyorsunuz' diyorlar bize. Dedik ki, orada babalarımızın mezarı var, orada doğduk, büyüdü. Gene de bırakmadılar. İki çocuğumuzun sırtından geçiniyoruz" diyor.

Ovacık Çayüstü Köyü Muhtarı Mehmet Batık, "Geçen sene müracaat ettik kaymakamlığa köyümüze dönmek için. Kaymakamlık, merkez karakoluna havale etti. Merkez Karakolu da Torna Karakolu'na havale etti. Oradaki üstteğmen, 'İzin veremem' dedi, 'Orası sakıncalıdır'. Dedim 'Allahtan kork yav. 4 senedir vatandaş köyüne gidemiyor. Bir kere gidelim de babamızın mezarına mum yakalım. Senin vicdanın sızlamıyor mu bir vatandaş olarak'. Sonra köylülere haber saldım. Hepimiz toplandık köyde. Sonra dedim ki 'Bakin köylülerin hepsi gelmiş, ben durduramıyorum'. Biz 25-30 kişi gittik. Gündüz köye gidiyorduk. Gece de gölgenin altında barınıyorduk. Bu sene gittim bir daha müracaat etmek için. Yine izin vermediler. Biz köylerimize dönmek istiyoruz. Eğer bizi köylerimize göndermiyorlarsa, tazminatlarımızı versinler. Köye dönmek, rahat edemeyeceğiz. İlla köyümüze dönmek istiyoruz. Devlete başvuruyoruz, dilekçeler cevapsız kalıyor. Çocuk da çok baba. 7 oğlan 4 kız var. Kötü şartlar altında geçiniyoruz. Elalem her gün et yiyor, ben ayda bir kez et bulamıyorum" diyor.

Ovacık'a bağlı Halit Pınar Köyü Muhtarı Süleyman Toprak, 1994'te göç ettiriliyor: "Bir baktık, her taraf asker doldu. 'Operasyon var' dediler. Evler yakıldı. Bir hafta sonra evime dönmek istedim. Bana 'Burası yasak bölge' dediler. '94'ten bu yana köyümü görmemişim. Ne arazi kaldı, ne ev. Her şey yakıldı. Şu anda üç aile bir gözde yaşıyoruz. Aç, susuz, iş yok, güç yok. Vallahi sapasağlam insanlar kanser oldu gitti. Evinden, köyünden ayrıldılar. Mahvoldu gittiler. Mağdur durumdayız. Bu yaşından sonra dayanamıyorum. Esir gibiyiz kardeşim. Köyümüze dönmek istiyoruz. Yine şimdi yaz. Kışın ne yapacağız?" diyor. (Emek, 30.09.1997)

Komisyon raporunda, boşaltılan köylerle ilgili AİHM'e 358 başvuru bulunduğunun açıklandığı raporda, çeşitli gerekçelerle boşaltılan yerleşim birimlerinin sakinlerinin, "bu keyfi muameleye karşı" sonuç verecek şekilde mahkemelere başvurmadığı, insanların keyfi olarak yaşadıkları yerlerden sürüldüğü ifade edildi. Uygulamanın, insan haklarına ve Anayasaya aykırı olduğu belirtilen raporda, köy boşaltmalarının OHAL Valiliği tarafından yapılmaması nedeniyle boşaltılan

köylerde hâlâ ikamet edildiği kabul edildiğinden İskan Yasasının da uygulanmadığı kaydedildi. Raporda, "Devlet, bu zorunlu göçü durdurup engellemediği, göç ettirilenlerin zararlarını karşılamadığı sürece bu sorunla uluslararası alanda sürekli muhatap olacak yaptırımlarla karşılaşacak ve sıkıntıya girecektir" uyarısında bulunuldu. Raporda, göç edenlerin büyük çoğunluğunun işsiz olduğu, tifo başta olmak üzere hepatit, dizanteri gibi bulaşıcı hastalıklarda "korkunç" bir artış olduğu,

bölgedeki sağlık tesislerinin çoğunun kapalı, açık olanların da fonksiyonlarını tam anlamıyla yerine getiremediği anlatıldı. Raporda, göç eden ailelerin birçoğu bir arada yaşadığı için gerekli temizlik sağlanamadığından bit, pire, uyuz gibi unsurlardan kaynaklanan rahatsızlıkların da arttığı belirtildi ve şu bilgiler verildi: "Bölgenin güvenlik ortamından kaynaklanan psikosomatik rahatsızlıklar kadın ve çocuklarda yoğun bir şekilde görülmeye başlamıştır. Sürekli gerilim ortamı hipertansiyon biçiminde kalp rahatsızlıklarına yol açmaktadır. Kadınlarda düzensiz âdet kanamaları, hatta âdet görmeme, düşüklükler, çocuklarda cilt döküntüleri, korku, gece altına işeme, yüzde döküntüler, kaşıntı, egzama gibi şikayetler artmıştır. İnsanlar depresif durumlara, ruhsal çöküntüye girmekte, başkalarına karşı güvensizlik duymakta, şovenist duygular gelişmektedir. Kısaca, bölgede görev yapan askerler gibi bu insanlar da Vietnam sendromu denen rahatsızlığı yaşamaktadırlar."

Raporun öneriler bölümünde, süren köy boşaltma işlemine son verilmesi, boşaltılan ve geri dönüşü mümkün olmayan köylerin belirlenerek yeniden iskan edilemeyecek gayri menkullerin kamulaştırılarak bedellerinin sahiplerine ödenmesi, boşaltılan köylerin afet kapsamına alınması, köye geri dönüşün teşvik edilerek yayla yasağı ve gıda kontrolüne son verilmesi istendi. Raporda ayrıca, köye dönüş için getirilen koşulların "korucu olma" baskısına dönüştürülmemesi gerektiği vurgulandı.

TBMM Göç Araştırma Komisyonu raporunda, şu sonuçlara yer verildi:

1. Ülkemizde yönetim ve siyasal erk tarafından kamu güvenliği gerekçesi ile Doğu ve Güneydoğu'da nüfusun oluşturduğu köy ve mezralar boşaltılmaktadır.

2. Askeri çatışmaların varlığı, çatışmalar sonucu ortaya çıkan sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik koşullar bölgedeki insanları göç etmeye zorlamaktadır. Yapılan sosyolojik araştırmalarda zorunlu göç nedeni olarak şunlar da ortaya konmuştur:

– OHAL uygulaması ve OHAL'in baskıya dönüşen uygulamaları, özel birlikler, özel kuvvetler ve koruculuk sisteminden kaynaklanan rahatsızlıklar;

– Yayla yasağı, silahla illegal örgüte gider endişesiyle bir çok bölgede gıda ambargosunun uygulanması, çatışma ortamının ailelerin ve işletmelerin ekonomik yaşamını bozması;

– Hanehalkı reislerinin çocuklarının geleceğine ilişkin duydukları kaygılar;

– Silahlı illegal örgütlerin kendilerine destek vermeyen köy ve mezralara yönelik baskı sistemi

3. Güvenlik birimlerinin Güneydoğu'da geniş bir coğrafyanın aktif hareket alanı haline getirilmesi amacıyla uyguladıkları köy ve mezra boşaltmalar OHAL kanunundaki yetki çerçevesinde yapılmamıştır. Köy

boşaltma hukuki çerçevede yapılmadığından, köylerini boşaltan insanların güvenli bir yere yerleştirilmesinde, iâşe ve iskanlarında devlet bir sorumluluk üstlenmemiş ve Iskan Kanununun hükümleri uygulanamamıştır.

4. Zorunlu olarak göç edenler önce yakın bir ilçe veya il merkezinde yakınlarının yanında, yakınları yoksa park, garaj, inşaat gibi yerlere, bazen kamuya ait sosyal tesislere sığınmışlardır. Van, Diyarbakır, Şırnak gibi bazı kentlerde valilikler eliyle konutlar yapılarak bazı aileler yerleştirilmiştir. Ancak zorunlu olarak göç edenlerin çok büyük bir bölümü henüz sağlıklı bir konuta yerleşmemiş bir durumdadır.

5. Göç eden insanların büyük çoğunluğu sağlıklı bir yerleşim yerinden, yeterli beslenmeden, sağlıktan, eğitilden ve geçimden yoksundurlar. Bu insanlar arasında bulaşıcı hastalıklar ve diğer rahatsızlıklar hızla yayılmakta ve bu sorunlar ülkedeki diğer kentlere taşınmaktadır.

6. Göç edenler kente geldiklerinde arsa çetelerinin tuzağına düşmektedir. Bu olgu, hem göç eden halk için, hem de arazileri yağmalanan devlet için çok önemli bir problemdir.

7. Göç eden işsiz gençler, büyük şehirlerde gayri meşru işlere yönelmekte, suç örgütlerinin tuzağına düşmekte, bir kısmı doğal olarak terör batağına malzeme oluşturmaktadır.

8. Göç eden insanlara ilişkin ciddi bir araştırma bulunmamaktadır. Kimin nereden nereye göç ettiği, göç edenlerin cinsiyetleri, yaşları, göçten önceki uğraşları resmi olarak belirlenmediği gibi, bu insanların ihtiyaçları ve sorunları tesbit edilmemiş, barınma, beslenme, sağlık, eğitim ve diğer ihtiyaçları devlet tarafından ele alınmamıştır.

9. Göç eden ailelerden çocukları eğitim çağında olanlar bu temel haklarından yararlanamamaktadırlar.

10. Bu göç cebri, ani ve toplu olduğundan kentler göç edenleri özümseyememiş ve bir çok kent köylemiştir. Diyarbakır, Van, Şanlıurfa ve diğer birçok kentte hızlı ve çok çarpık bir gecekondulaşma olmuştur.

11. Göçün yönlendirilememesi sonucu kentlerde gettolar oluşmaktadır. Bu oluşum ileride toplumsal sorunlar doğuracaktır. Göç alan kentler hızla gecekonduyla dolmakta, yapı denetimi sağlanamamakta, şehir alt ve üst yapısı yetersiz kalmakta ve sonuçta bu kentler köyleşmektedir.

12. Göç alan kentlerin nüfusu aşırı derecede artmıştır. Bu insanların yerleşimi, iâşe ve diğer ihtiyaçları ile kent alt yapı yatırımları için küçük yardımlar dışında yerel yönetimlere kaynak sağlanmamıştır.

13. Göç alan illerde var olan eğitimin altyapısı göç nedeniyle oluşan yığılmayı karşılayamamaktadır. Sınıflardaki öğrenci sayısının artması ile orantılı olarak eğitimin kalitesi düşmektedir.

14. Bu dönemde kurulan hükümet programlarında telaffuz edilen köye dönüş projesi göç edenler tarafından fazla ciddiye alınmamıştır. Çünkü uygulama gönüllülük temelinde ve devlet desteği eşliğinde sunulmamıştır. Zaten yetkili makamlar tarafından sadece 200 yerleşim birimini güvenli olduğu tesbit edilmiştir. Köylülerin

köylere geri dönebilmeleri için özellikle geçici köy korucusu olmaları şart koşulmaktadır.

15. Yerleşim yerlerinin bu şekilde boşaltılması bölge ekonomisinde büyük kayıplara yol açmıştır. Bölgenin hayvansal ve tarımsal üretimi büyük ölçüde düşmüştür. Köyünde üretici olan bu insanlar göç ettikleri kentlerde tüketici hale gelmişlerdir.

16. Göç edenlerin köylerinde bıraktıkları ev, tarla, bağ ve bahçeleri ile bağlantıları kopmuştur. Bu insanların köyleri ile irtibatlarına, çoğu kez ürünlerini toplamlarına, kovanlarını sağlamalarına, odunlarını kesmelerine izin verilmemektedir.

17. Güvenliği sadece askeri tedbirlerle sağlamak mümkün değildir. Bölgedeki insanların güvensizlik unsuru olmaktan çıkarılması, onların iş, aş ve itibar sahibi olmaları genel demokrasi koşullarında hak ve hukuklarının korunması, kimliklerine ve insanlık onurlarına saygı duyulması ile mümkündür. Terörle mücadele etmek, ülkenin bütünlüğünü korumak devletin asli görevidir. Ancak bu bölgede yaşayan insanların haklarını, hukuklarını korumak da devletin asli görevidir.

Raporda, bazı çözüm önerilerine de yer verildi:

1. Yıllardır devam etmekte olan köy boşaltma uygulamalarına derhal son verilmelidir. Değişik unsurların neden olduğu boşaltmalar engellenmelidir.

2. Boşaltılan ve geri dönüşü mümkün olmayan köy ve mezralar tespit edilmeli ve gerekçesi ile beraber ilan edilmeli, yeniden iskan edilemeyecek köylerdeki gayrimenkuller kamulaştırılarak bedelleri sahiplerine ödenmeli, hukukun üstünlüğü sağlanmalıdır.

3. Boşaltılan köyler afet kapsamına alınarak, yanan ve yıkılan evler ile hasar gören elektrik, içme suyu, telefon ve okul, cami gibi diğer tesisler devletçe yapılarak geri dönülebilecek köylerin yaşanılabilir hale getirilmesi hızla sağlanmalı, köylülerin köylerinde normal, sağlıklı, sürdürülebilir bir yaşam ortamına kavuşmaları devlet tarafından sağlanmalıdır.

4. Köylere geri dönmek istemeyenler tespit edilerek bulundukları ya da yerleşmek istedikleri kentte barınma, istihdam, sağlık ve eğitim sorunları derhal çözülmelidir.

5. Göç edenlerin sorun ve ihtiyaçlarının giderilmesinde yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları devreye sokulmalı, sorunların çözümünde göç edenlerin katkısı ve katılımı sağlanmalıdır.

6. Köylere dönüş kapsamlı bir destek projesi eşliğinde devlet tarafından teşvik edilmeli, uygulama demokratik bir biçimde gerçekleştirilmelidir. Herkese geri dönüş konusunda, kendi özgür iradeleri ve gönüllü tercihleri doğrultusunda serbestçe karar verebilme ortamı sağlanmalıdır. Bunun için önce öncelikle, yayla-mera-otlak yasağı, gıda kontrolü gibi uygulamalara son verilmelidir.

7. Bölgede eğitim ciddi biçimde ele alınmalı, yılların kaybını kısmen telafi edebilecek bir seferberlik başlatılmalıdır.

8. Önleyici ve tedavi edici sağlık işlemlerine işlerlik kazandırılmalı, göç edenler sağlık taramasından geçirilmelidir.

9. Gerek göç eden insanlarda, gerekse bölgede yaşayan insanlarda yıllardır süren silahlı mücadele nedeniyle oluşan psikosomatik rahatsızlıkların ilerde kötü sonuçlara yol açmaması için çalışmalar başlatılmalı, kentlere göç eden insanlara sosyal hizmetler götürülmelidir.

10. Bölgede hayvancılığın tekrar canlandırılması yolunda tedbirler alınmalıdır. Köyüne geri dönenlere gerekli yardım ve kredi imkanı sağlanmalıdır.

11. Bölgede yok olan orman varlığının ekolojik felakete yol açmadan bir an önce yeniden kazandırılması için ağaçlandırma seferberliği başlatılmalıdır.

12. Yıllardır süren mücadele nedeniyle bölge halkı çok zarar görmüştür. Zararların telafisi ve güven ortamının oluşturulması için ekonomik, sosyal ve siyasi tedbirler bir an önce devreye sokulmalıdır.

13. Boşaltılan köyler nedeniyle göç eden insanların iskan, istihdam, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarının giderilmesi, köy ve kentlerin alt yapı ve yatırım ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için bölgedeki belediyelerin, il özel idarelerinin, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının payları artırılmalıdır.

14. Göç olayının çok ciddi, sosyolojik, psikolojik boyutu olduğu için göç ettirilen yurttaşlarımızın sorunlarına yönelik arayışların, bu sorunu doğuran ana sorunun çözümüne katkı sağlayacak doğrultuda olması lazımdır.

15. Göç olgusu devam ettiğinden dolayı, göçü izleyecek, göç ile ilgili her sahada araştırmalar yapabilecek, TBMM'yi bilgilendirebilecek sürekliliği olan bir göç komisyonunun olması veya Göç Müşavirliği veya göç ile ilgili araştırma yapabilecek bir kurumun kurulması düşünülmelidir.

Öte yandan, zorunlu göç probleminin uluslararası platformlarda tartışılmasını önleme çabaları da devam etti. Eylül ayında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM) Göç ve Göçmenler Komisyonu, bölgede koruculuk baskısı ve köy yakılması sonucu yaşanan göç olayları nedeniyle 17 Kasım günü Paris'te bir oturum düzenleme kararı aldı. Hükümet, AKPM'nin göç konulu oturum düzenlenmesi kararına tepki gösterdi. CHP Ankara Milletvekili Ali Dinçer de Komisyonunda yaptığı konuşmada, insan hakları ihlalleri iddiaları ile ilgili olarak Türkiye'ye raporörlerin geldiğini ve insan hakları denetim mekanizmasının görevini sürdürdüğünü belirterek, Göçmenler Komisyonunun da bu konuyu tartışmasının gereksiz olduğunu söyledi. Dinçer, Türk parlamenterlerin, komisyon kararına tepki olarak Paris'teki toplantıya katılmayacaklarını söyledi.

b) Boşaltılan ve Yakılan Köyler

1997 yılında köy koruculuğunu kabul etmeyen köylere sık sık baskınlar yapıldı. Baskılar sonucu Siirt'in Erüh ilçesine bağlı Demir (Derişke) köyü, Gölgekonak (Hilaluk), Batman'ın Sason ilçesine bağlı Hawre köyü, Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Karpuzlu köyü Mezra, Kıran, Kafa ve Köprübaşı mezraları, Van'ın Gürpınar

ilçesine bağlı Taşnacık (Xirabedar), Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Kanike, Üzümlü (Parez), Bingöl'ün Solhan ilçesine bağlı Aslanbeyi tamamen; Siirt'in Baykan ilçesine bağlı Nevala Aşa ve Bene Güre köyleri ile Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Cintepe (Buzikre) ve Çıpılı (Misefra) köyleri kısmen boşaltıldı. Çok sayıda köyde ise, bazı aileler zorla göç ettirildi. Geçmiş yıllarda tamamen ya da kısmen boşaltılan bazı köy ve mezralar ise yakıldı.

Erzincan'ın Tercan ilçesine bağlı Yaylın (Pardi) köyü Kilise mezrası ile Erzurum'un Çat ilçesine bağlı Bardakçı köyü Polikan mezrasında 9 Ekim 1996 tarihinde askerlerin gözetiminde korucular tarafından evlerin yakılması ile ilgili olarak yürütülen soruşturma sonucunda 1997 yılında da herhangi bir gelişme sağlanamadı. Evlerin yakıldığı köylerde daha önce Artvin Milletvekili Metin Arıfağaoğlu ile birlikte inceleme yapan CHP Erzincan Milletvekili Mustafa Yıldız, "DGM Savcısı ile tekrar görüştüm. Savcı bana evleri ve otları yakılan köylülerin korktuklarını ve adı geçen kişiler hakkında ifade vermekten çekindiklerini söyledi. Savcı 'bunlar hakkında ifade olmazsa ben birşey yapamam' dedi. Oysa bizim hazırladığımız raporda söz konusu kişilere ilişkin yeterince ifade var" diye konuştu. Hakkında şikayet bulunan Bardakçı köyü korucularından Cengiz Polat'ın bulunamadığı gerekçesiyle uzun süre ifadesinin alınmadığını da belirten Yıldız, "Bize, savcılık tarafından arandığı sırada Polat'ın Çat'taki özel tim lojmanlarında kaldığı yönünde bilgi geldi. Bunun üzerine Erzurum DGM ile temasa geçtik. Bizim ısrarlarımız üzerine Cengiz Polat'ın ifadesi alındı. Fakat ilginç olan, ifadeleri alınanların hepsinin serbest bırakılarak haklarında bir soruşturma başlatılmadığını tespit ettik." Yıldız, ayrıca evlerin yakılması olayına karışan ve köylüler tarafından MİT'çi olarak tanıtılan Hüseyin Yücel'in halktan tehdit yolu ile para topladığını tespit ettiklerini söyledi. Yıldız, "bu çetenin elebaşının Hüseyin Yücel olduğu da yine tespitlerimiz arasında yer almaktadır. Bazı köylere giderek evleri basıyor. Ev sahiplerine, 'Para verirken evini yakmam' diyor ve köylüler korktukları için para veriyor" dedi.

Ocak ayında Mardin'in Savur ilçesi kırsal alanında düzenlenen harekât sırasında, sakinleri koruculuğu kabul etmediği için yaklaşık üç yıl önce boşaltılan Serenli (Dengiza) köyündeki evlerin yakıldığı bildirildi. Serenli köyü, sakinlerinin koruculuğu kabul etmemesi üzerine boşaltılmış ve köylülerin büyük bölümü yine Savur'a bağlı olan Başkavak (Ahmedi) köyüne yerleşmişlerdi.

Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Gümüşörgü (Timoq) köyüne Mart ayı başında yapılan baskında, ev ve ambarların ateşe verildiği bildirildi. Baskın sırasında yakılan evlerin, Hüseyin, Mehmet Salih, Sait ve İsa

Yıldırım adlı kardeşlere ait olduğu açıklandı. Gümüşörgü köyünün Goma mahallesinde bulunan evlerini daha önceden boşaltan Yıldırım kardeşlerin, köyün alt kısımlarındaki evlerinde yaşadıkları, ateşe verilen evlerinde ise tütünlerini kuruttukları bildirildi. Goma mahallesi "stratejik" konumu nedeniyle 1994 yılında boşaltılmış ve mahalleye giriş-çıkışlar yasaklanmıştı.

Köylülerin "PKK'ye yardım yataklık ettikleri" gerekçesiyle daha önce boşaltılan Mardin'in Nusaybin ilçesine bağlı Eski Mağara (Zivinge) köyünün, askeri birlikler tarafından yakıldığı bildirildi. 1992 yılında Diyarbakır'da kontrgerilla elemanları tarafından kaçırılarak öldürülen Özgür Gündem gazetesi yazarı Musa Anter'in köyü olan Eski Mağara'daki evlerin, 19 Temmuzda bölgede arazi taramasına çıkan Nusaybin Jandarma Taburuna bağlı birliklerce ateşe verildiği ileri sürüldü.

1994 yılında boşaltılan Çelik, Akyol (Dereca), Zevke, Ilısu (Germav), Başrut, Berkevan, Gundik ve Berezeve köylerindeki ağaçların, Haziran ayında yakıldığı bildirildi. Diyarbakır'ın Kulp İlçesi'ne bağlı Güllük (Kokan) köyünde ise, korucuların Temmuz ayında köylülerin ekinlerini yaktıkları bildirildi. Koruculuğu kabul etmemeleri nedeniyle göç ettirilen köylülerin Mardin'in Dargeçit ilçesine bağlı Kuşlucu (Kupraz), Botiji, Korucu (Şikevtikan), Ormaniçi (Kavaga), Avadare, Banehebane, Hestvan, Berdehal, Ezdara, Kısmetli (Baskıl) ve Kumdere (Şibebe) köylerindeki meyve bahçelerinin, 21 Temmuz günü jandarmalar tarafından yakıldığı bildirildi.

Batman merkeze bağlı Suçeken (Şikefta) köyünde koruculuğu kabul etmediği için Jandarma Karakolu askerleri tarafından 2 Ağustos günü meyve ağaçları yakılan İzzettin Yılmaz, 4 Ağustos günü İçişleri Bakanlığı hakkında Batman Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. İzzettin Yılmaz'ın yaptığı başvuru üzerine Batman Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından görevlendirilen bir heyet, 5 Ağustos günü köye giderek zarar tespitinde bulundu. Yaklaşık 4 yıldır kendilerine koruculuk dayatıldığını ifade eden Yılmaz, en son tarlası yakılmadan 10 gün önce de Suçeken Jandarma Karakoluna çağrıldığını ve kendisine yine koruculuk dayatıldığını belirtti. Yılmaz, karakol komutanının kendilerini "Hepinizi yakacağım" şeklinde tehdit ettiğini ileri sürdü. İzzettin Yılmaz, heyetin inceleme yapmasından bir gün sonra Suçeken Jandarma Karakoluna bağlı askerler tarafından gözaltına alındı. Batman Alay Komutanlığına götürülen Yılmaz, burada ağır işkence gördü. Aynı gün akşam saatlerinde serbest bırakılan Yılmaz, akrabaları tarafından Batman Devlet Hastanesine kaldırıldı. Batman Alay Komutanlığında, "Neden bizden habersiz mahkemeye dilekçe veriyorsun"

denilerek işkence yapılan Yılmaz, hastanede ilk tedavisi yapıldıktan sonra taburcu edildi.

CHP Genel Sekreter Yardımcısı Sinan Yerlikaya 24 Eylül günü yaptığı açıklamada, Tunceli'de Burna köyü yakınlarında askerlerle PKK militanları arasında çatışma çıktığını, bu çatışmadan sonra Pardik köyünden İhsan Ayata'nın evinin ve samanlığının askerler tarafından yakıldığını açıkladı. Yerlikaya, "Ayata'ya devlet tarafından 25 milyon lira para verilmiş. Ayata, bu parayı kabul etmedi, evini köyünü terk etti. Tunceli'de göç hâlâ yaşanıyor. Köy diye bir şey kalmamış. Köylüler ilçelere yerleşmiş, ilçeler de esir kampı haline getirilmiş" dedi.

1993 yılında göç ettirildikleri Diyarbakır'ın Serince (Pirlik) köyüne 1996'da dönen köylülerin, yeniden göç etmek zorunda kaldıkları bildirildi. 9 Ekimde operasyona çıkan jandarma ve özel timler tarafından köye baskın düzenlendiği bildirildi. Köylüleri evlerinden zorla çıkartarak köy meydanında toplayan görevlilerin, erkekleri kaba dayaktan geçirerek, "Siz bizden habersiz ve koruculuğu kabul etmeden nasıl gelip buraya yerleşirsiniz? Aklınız başınıza daha gelmedi mi?" şeklinde tehdit ettikten sonra evleri ateşe verdikleri ileri sürüldü. Askerlerin, son olarak köyün ayakta kalan ilköğretim okulunu da, "Kışın teröristler gelip barınacak" gerekçesiyle, içine bomba atarak tahrip ettikleri iddia edildi.

Daha önce boşaltılan Erzincan'ın Kemaliye ilçesine bağlı Balkırı köyü, 27 Ekim günü, resmî açıklamaya göre, PKK militanları tarafından yakıldı.

Diyarbakır'ın Kulp İlçesi'ne bağlı Karabulak (Nerçek) köyünün Ganiyabaviya mezarısında bulunan 4 evin, Kasım ayında Argun köyü Tehanewala mezarısı korucuları tarafından içindeki eşyalarla birlikte yakıldığı bildirildi. Karakola başvuran köylüler, "Evlerimizi PKK'liler yaktı" şeklinde ifade vermeleri için baskı yapıldığını açıkladılar.

Tunceli'nin Hozat ilçesine bağlı Çığırlı (Zimik) Köyü Çirtik mezarısına 2-3 Aralık günü baskın düzenleyen jandarmalar tarafından evleri yakılan Süleyman Er, İbrahim Er, Müslüm Er, Lillo Er ve Hıdır Er ile Şükrü Kılıç adlı köylüler, zararlarının karşılanması istemiyle 16 Aralık günü Hozat Kaymakamlığı ile Tunceli Cumhuriyet Savcılığı ve Tunceli Valiliğine başvurdular. Köylüler dilekçelerini, ayrıca Başbakan Mesut Yılmaz ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e gönderdiklerini söylediler. Elazığ'da ikamet eden köylüler, askerlerin mezradaki 11 evi içindeki eşyalarla birlikte yaktıklarını belirttiler. Yakılan evlerini yaz aylarında kullandıklarını, ateşe verilmesinden sonra evlerin içinde bulunan yatak, dolap vb. tüm eşyaların yandığını da ifade eden köylüler, şunları söylediler: "Yazın kullandığımız evler Buzlu-

pınar Jandarma Karakolundan sadece 200 metre uzaktadır. Bu evlerimizi ilkbahardan sonbahara kadar kullandığımızı Buzlupınar Karakolu yetkilileri bilmektedir. Evlerimizin bulunduğu bölgede şimdiye kadar herhangi bir olay yaşanmamıştır." Evlerinin yakılması sonucu mağdur olduklarını söyleyen köylüler, dilekçelerinde "operasyon sırasında evimizi yakanların bulunup cezalandırılması ve meydana gelen zarar ve ziyanımızın tazmini için gerekenin yapılmasını istiyoruz" dediler.

Ağustos ayı başlarında Siirt'e bağlı Yazlıca (Seyfi) köyünün Eğlence ve Ormanardı Jandarma karakollarına bağlı askerler tarafından yakılması üzerine Ömer Karabulut, Salih Demirel ve Ramazan Aydın adlı köylüler, 19 Aralık günü suç duyurusunda bulundular. Batman Cumhuriyet Savcılığına yaptıkları suç duyurusunda köylüler, olaya adı karışan askerlerin tespit edilerek yargılanmasını istediler.

Yazlıca köyünün Siirt'e 30 km. uzaklıkta 80 hanelik bir köy olduğu belirtilen dilekçede, 1993 yılında Siirt Alay Komutanlığı ile Eğlence Jandarma Karakoluna bağlı askerlerin "ya korucu olun, ya da köyü boşaltın" şeklindeki baskıları üzerine büyük oranda boşaltıldığı belirtildi. Dilekçede, "1993 yılında yapılan baskılar üzerine köyde sadece 4-5 hane kaldı. 1994 yılında aynı baskıların devam etmesi üzerine köyümüzde kalan diğer hanelerde köyü terk etmek zorunda kaldılar. Köyümüz, güvenlik güçleri tarafından 'Yasak Askeri Bölge' ilan edildiğinden köye girişimiz sürekli engellendi" denildi.

Göçerlerin bulundukları yerleşim bölgelerine de baskın düzenleyen jandarmaların ve diğer kolluk görevlilerinin, göçerlerin barındıkları çadırları yaktıkları da sık sık öne sürüldü. Örneğin, Batman'ın Kozluk ilçesinin Kulludere (Newala) köyüne ait toprakları köylülerden kiralayarak yerleşen Dudera aşiretine mensup yaklaşık 40 aileye ait çadırların, 7 Aralık günü 'yerleşmek için askerlerden izin almadıkları ve primlerini ödemedikleri' gerekçesiyle askerler tarafından tahrip edildiği bildirildi. Bazı çadırlar da yakıldı. Göçerler, "Yaklaşık 40 gündür yerleşmek için çadır ve ahırların temin işiyle uğraşıyorduk. Tam bunları bitirmişken askerler çadırlarımızı bastı. Birçok çadırı yerle bir ettiler. Çadırları tutturmak için kullandığımız tahta direkleri kırdılar, çadırlarımızı bıçakla kestiler" şeklinde konuştular. Göçerler, Siirt, Batman ve Kurtalan'a göç etmek zorunda kaldı.

Kasım ayında Patnos yaylasından göç ederek Batman'ın kırsalında bulunan Şikefta Ömer ve Kele dağlarına yerleşen Alikan aşiretine mensup göçerlere, askerler ve korucular tarafından saldırı düzenlendiği ileri sürüldü. 7 Aralık günü baskına çıkan Herenze Jandarma Karakoluna bağlı asker ve korucuların Şikefta Ömer ve Kele dağlarının eteklerine yerleşen göçerlere kaba dayak

attıkları ve göçerlere ait çadırları eşyalarla birlikte ateşe verdikleri ileri sürüldü. Göçerler olay sırasında bir subayın, "Size daha önce de teröristlere yardıma bulunmamanız yönünde uyarılar gelmişti. Ama siz bunu dinlemediniz. Bir daha ki sefere başta siz ve koyunlarınız olmak üzere kimseyi yaşatmayacağız" diyerek kendilerini tehdit ettiğini söylediler. Çadırlarının yakılması ve hayvanlarının telef edilmesi üzerine göçerlerin, aynı bölgede bulunan Karha dağı eteklerine göç ettikleri kaydedildi.

Çınarönü (Cilîn) Köyü

Mardin'in Savur ilçesine bağlı Çınarönü köyü halkı, Kasım ayından itibaren yoğun baskıyla karşılaştı. Köy halkının, daha önce de bahçe ve tarlalarında Sürgücü Karakol Komutanlığı tarafından verilen izin belgesi ile çalışabildikleri, Karakol Komutanı Yahya Kemal'in "PKK militanlarına yardım ettikleri" iddiasıyla köylüleri tehdit ettiği, köye düzenlenen baskınlarda köylülerin gözaltına alındığı bildirildi. 10 Kasım günü,

köy yakınlarında PKK militanları ile jandarma birlikleri arasında çatışma çıktı. Çatışmanın ardından görevlilerin köyü abluka altına aldığı bildirildi. Köye 15-17 Kasım günleri Sürgücü Jandarma Karakolu Komutanı Yahya Kemal ve emrindeki askerler tarafından yapılan baskınlarda, Ömer Yüksel, Abdullah Baran, Şevket Baran, Seyhmus Yetek, Mahmut Şahin, Arap Aydemir, M. Ali Yüksel, Mahmut Çakmak, Şeyhmus Açı, Hüseyin Açı'nın ait evler ateşe verildiği bildirildi. Köylülerin köye giriş çıkışlarına izin vermeyen askerler köyde 31 kişiyi gözaltına aldı; Mehmet Turan, Ömer Demir, Resul Demir, Mehmet Demir, Mehmet Yelekçi, Seyhmus Turan, Sernat Akgün'ün de aralarında bulunduğu 14 köylüye ait traktörler ile Resul Demir, Mehmet Demir ve Şeyhmus Açı'nın ait minibüslerin de ateşe verildiği öne sürüldü. Gözaltına alınanlardan 22 kişi daha sonra serbest bırakılırken, Abdülhalim Eken (muhtar), Mehmetali Yüksel, Şehmuz Yetek, Abdullah Baran, Bozan Baran, Ahmet Yavuz, Mahmut Çakmak ve Galip Çakmak uzun süre gözaltında kaldı.

Köyden kaçmayı başaran 90 yaşındaki Ömer Yüksel İHD GYK üyesi Osman Baydemir'e başvurdu. Ömer Yüksel, Sürgücü Karakoluna yeni atanan astsubayın komutasındaki askerlerin 19 Kasım günü ev ve araçları mazot dökerek yaktuklarını ve 48 saat tutuldukları Savur Jandarma Komutanlığında tualete çıkmalarına izin verilmediği için altlarına yaptıklarını söyledi. Ömer Yüksel köyde yaşananları şöyle anlattı: "2 ay önce Yahya Kemal isimli astsubay Sürgücü Jandarma Karakol Komutanlığına görevli olarak geldi. Bu adam ilk günden itibaren köyümüze yöneldi. Köylülerimizi zaman zaman gözaltına alarak işkenceden geçiriyordu. 10 Kasım günü biz cemaatte oturuyorduk. Köyün yakınlarından mısrademe sesi geldi. Hepimiz evlerimize kapandık. Ertesi gün sabah namazı için abdest almaya gittiğimde köyün etrafının binden fazla askerle kuşatıldığını gördüm. Caminin hoparlöründen yapılan anonsla kadın, erkek, çocuk ve yaşlı tüm köylülerin köy meydanına toplanması isteniyordu. Anonsu yapan Yahya Kemal'di. Hepimiz meydana toplandıktan sonra askerler evlere dağılarak arama yaptı. Girdikleri evlerde eşyaları toplayarak yorganlarla birlikte dışarı attılar. Sonra yiyecekleri birbirine karıştırdılar. Ardından kadınları ve çocukları bıraktılar. Yahya Kemal bu kez isimler okumaya başladı. Ömer Yüksel, M. Ali Yüksel, İzzet Yavuz, Ahmet Yavuz, Mehmet Aslan, İzzet Aslan, Köy muhtarı Abdülhalim Eken, Şeyhmus Yetek, Abdullah Baran, Bozan Baran, Musa Aslan, Mehmet Turgay, Şevket Baran, Hüseyin Karakoyun, Fikret Karakoyun, Cevdet Turan, Mahmut Çakmak, Galip Çakmak, Resul Çakmak, Bereket Dağ, Hüsnü Sincar, Hüseyin Şahin... aklıma gelen bunlar. Toplam 31 kişiydik, Bizi Savur Jandarma Karakol Komutanlığı'na götürdüler Orada 48 saat karakolun avlusunda diz üstünde beklettiler. Yeme içme yok, tualete gitmek de yasak; hepimiz altımıza ettik. 48 saat sonra 10 kişiyi ayırdılar. Ben, Hüsnü Sincar, Hüseyin Şahin, Hüseyin Karakoyun, Fikret Yurt, Bereket Dağ... Sonra evimize geldik. Üç gün boyunca yataktan çıkmadım. Komşularım ziyarete geliyordu." "16 Kasım günü saat 15 veya 16.00 sıralarında köyü yeniden bastılar. Bir asker bana 'ayağa kalk' dedi. Hastayım kalkmam deyince beni tehdit etti. Pijama ile dışarı çıktım. Hiçbir şeyi almamıza izin vermediler. Sonra evin etrafına ve içerideki eşyalarımızın üzerine benzin dökerek ateşe verdiler. İlaçlarımızı bile içerden almama izin vermediler. Diğer evleri ve arabaları da aynı şekilde benzin dökerek ateşe verdiler. Evde 50 yıldır çalışarak kazandığım 15 bin mark ve 5 cumhuriyet altını vardı, ya askerler alıp götürdü ya da yandı." "Eşim, gelinim ve iki torunumla dışarda kaldık. Öğlene doğru askerler köyde üç dört kişiyi nöbetçi bıraktıktan sonra köyden ayrıldılar. Akşam saatleriydi. Gizlice köyün dışına çıktım. Bu yaşıma rağmen koşar adımlarla ve yürüyerek komşu köy Şuti'ye gittim. Gece orada kaldım. Sabahleyin minibüsle Kızıltepe'ye geldim. Şimdi köye yiyecek göndermemize izin vermiyorlar. Köy hala ablukada, giriş ve çıkışlar yasak. Canları sıkıldığında bir yerleri ateşe veriyorlar. Şimdi eşim, gelinim ve iki torunum köyde. Komşularımızın evine sığınmışlardı. Daha sonra başlarına bir şey geldi mi bilemiyorum. Oğlum halen gözaltında. Askerlerin köyümüzde yaptıkları Ermenilere ve Yahudilere yapılanlardan farksız. Böyle insanlık dışı uygulama için söylenecek söz bulamıyorum."

Köyden göç ederek Bismil'e yerleşen Habip Marangoz ise, 10 Kasım günü akşam saatlerinde silah sesleri duyduklarını belirterek, köyde yaşadıklarını şöyle anlatıyor: "Ertesi sabah daha gün doğmadan asker köyün etrafını sardı. Çocuk, kadın, yaşlı köyde kim varsa herkesi okulun meydanına topladılar. Ondan sonra bize vurmaya başladılar. Bulgur, yağ, tuz ne varsa tüm yiyecekleri karıştırdılar. 'Hemen köyden göç edeceksiniz' dediler. Köyümüz 150 haneli 1000'in üzerinde nüfusu var. Bize 'on gün içinde köyü boşaltacaksınız yoksa evlerinizi yakacağız' dediler. Sürgücü Karakol Komutanı Yahya Kemal 'Yemin etmişim köyü boşaltacağım' diyorodu sürekli. Benim evim yakılmadı ama evimdeki eşyaları kırdılar, parçaladılar. 60 kişiyi gözaltına aldılar. Hepsine işkence yaptılar. 10 gün boyunca köye giriş çıkışlar yasaktı. Köyden çıkamıyorduk. Olaydan bir hafta sonra bazı erkekler köyden kaçtılar. Ben de kaçıp buraya geldim."

Jandarmaların, abluka altında tuttıkları köyde 19 Kasım günü 8 evi daha ateşe verdiği bildirildi. Evleri yakılanların adları öğrenilemezken, askerlerin eşyalarını kurtarmak isteyen bir köylüyü dipçiklerle döverek yaraladığı ileri sürüldü. Askerler, 21 Kasım günü de köy içerisinde rastgele ateş açtı. Ateş sonucu köylülere ait 10 dolayında hayvanın telef olduğu belirtildi.

Uluslararası Af Örgütü Çınarönü köyü için acil eylem çağırısı yaparak 10 Kasım tarihinde gözaltına alınan 9 köylünün nerede tutulduklarının açıklanmasını istedi. Askerlerin köylülere ait evleri de ateşe verdiğini kaydeden Af Örgütü, "Gözaltılardan sonra da köydeki abluka halen sürüyor. Köye giriş ve çıkışlar yasaklanmış durumda. Bölgeden ulaşan haberlere göre, Abdullah Baran, Şevket Baran, Şehmus Yeter ve Ömer Yüksel'e ait evlerin de aralarında bulunduğu 11 ev yakılmış" açıklamasında bulundu.

RP Diyarbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu, Çınarönü köyünde yaşananları, 26 Kasım günü OHAL'in uzatılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının TBMM Genel Kurulundaki görüşmeleri sırasında gündeme getirdi. Hatipoğlu'nun sözlerine tepki gösteren dönemin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, "10 Kasım'da askere kurulan pusunun takibi için yapılan operasyon burada eleştiriliyor, Sayın RP sözcüsü 'ülkenin bir bölümü işgalde' diyor. 'Yakılıyor, yıkılıyor' dedi, bu mücadele siyasi prim mücadelesi değildir" dedi. Başesgioğlu, "Hiç kimse kendi şer emelleri için polisi, jandarmayı yargılamaya kalkmamalıdır. Yargılamaya kalkanların karşısında Cumhuriyet Hükümeti dimdik ayakta" dedi. RP Diyarbakır Milletvekili Haşim Haşimi ise, "Bu 1990 yılından bu yana süregelen politikanın bir devamı. Kürt politikasında bir açılım yapılacağı söyleniyor ama iktidarın bu konudaki pratiğine bakmak lazım. Kısa vadede bu politikaların değişeceğine inanmıyorum. Hükümetin bu koşullarda ve bu yapıyla OHAL'i kaldırıp, Kürt sorununa bir çözüm getirebileceğine de inanmıyorum" dedi.

Köyün abluka altına alınmasından sonra köyden 100 dolayında ailenin göç ettiği bildirildi. Köye giriş-çıkışları yasaklayan askerler, 150 haneli köyden çıkışa sadece göç edilmesi şartıyla izin verdiği bildirildi. Göç eden köylüler Diyarbakır ve Mardin merkez ile Bismil ve Kızıltepe ilçelerine yerleşti.

Köyde kalan 60 kadar yaşlı köylü 10 ve 13 Aralık tarihlerinde askeri araçlara bindirilerek Sürgücü Jandarma Karakoluna götürüldü. Karakolda "Köyümüz askerler tarafından yakılmadı. Basında yazılanların tümü yalan. Köyleri göç edenler kendi istekleriyle köyden göç ettiler. Köyde her hangi bir baskı görmüyoruz" şeklinde ifadelerin yer aldığı tutanaklar köylülere zorla imzalatıldı. Göç etmeleri yönünde tehdit edilen köylüler yaklaşık iki saat süreyle gözaltında tutuldu.

HADEP Mardin İl Başkanı Cemal Veske başkanlığında oluşturulan heyet, Cilin köyünden Diyarbakır'ın Bismil ilçesine göç eden köylülerle görüşerek bir rapor hazırladı. Raporda, uzun süre abluka altında olan köyde, 60 yaşlı köylünün kaldığı ve köye giriş-çıkışların yasak olmasından dolayı köyde bulunanların açlık tehlikesiyle karşı karşıya oldukları belirtildi. Raporda şu görüşlere yer verildi: "Yetkililerin ortaya çıkıp 'OHAL'i kaldırdık' demeleri kamuoyunu aldatmaktan başka bir şey değil. Cilin vahşeti bu gerçeği gözler önüne sermiştir. Köyde vahşeti yapanların yargılanması, bir daha böyle olayların olmaması için insan haklarına duyarlı tüm kurum ve kuruluşları girişimlerde bulunmaya çağırıyoruz." HADEP heyetinin hazırladığı raporda, kurtulan köylülerin anlatımlarına da yer verildi:

Emine Yelek (50): "Çocuklarımla evdeydik. Askerler gelip bizi evden çıkardı. Evin içine bir madde atıp, eşyalarla birlikte ateşe verdiler. Sonra diğer evleri yakılar. Geçim kaynağımız olan 50 tavuğu kümeşte yakılar. Eşimi işkencelerden geçirip cezaevine koydular. Kürt olmaktan başka suçumuz yok."

Hüseyin Şahin (65): "Komutan Yahya Kemal ve askerleri beni köy dışına çıkartıp hiç bir şey sormadan üstüme saldırıp dövdüler. Her yerimden kan geliyordu. Başka çaremiz kalmadığı için göç ettik."

İzzet Aslan: "Daha önce de evim yakılmıştı. Ankara'da İHD'ye başvurmuştum. Evimi yeniden yakılar. Üzerimdeki elbiseleri bile çıkarıp yakılar. Şu anda giydiğim elbiseleri buradaki insanlar verdi."

Musa Aslan (70): "Beni alıp karakola götürüp 3 gün aç bıraktılar. Dayak attılar. Burada perişan olduk. Evimize geri dönmek istiyoruz. Köyümüzü yakanlardan davacı olacağız."

Bağgöze (Eyne) Beldesi

Siirt'in Eruh ilçesine bağlı yaklaşık 250 haneli Bağgöze (Eyne) beldesine, Bağgöze Jandarma Tabur Komutanlığına bağlı askerler ile Dikboğaz (Reşena) köyü korucuları tarafından 29 ve 30 Ocak günleri baskın düzenlendi. Baskını yöneten yüzbaşı halkı meydana toplayarak, kısa süre içerisinde korucu olmalarını, aksi taktirde beldeyi terk etmelerini istedi ve korucu olmaları için belde sakinlerine 10 günlük süre tanıdığı bildirildi. 5 Şubat günü yapılan baskında ise, jandarmaların, köyde göç edecek ilk grupta yer alması planlanan 40 haneyi belirledikleri bildirildi. Belde sakinleri, beldeye, Salkımbağlar (Bîdarî), Ekinyolu (Goveşîl) ve Savaş (Diyi) köylerinden 32 korucunun yerleştirilmesinin planlandığını ve bunun içinde beldenin kademeli olarak boşaltılacağını söylediler. Bağgöze Muhtarı Şükrü Sevgin, askerlerin bir kısmı boş olan ve aralarında Emin Sevgin, Hayrettin Betaş, Mehmet Yıldırım, Kadir Aksu, Şevket Erbeg, Selim Oğuz, Rıza Kayran, Abdullah Şen, Muhfuz Dündar, Yusuf Sevgin, Abdülkerim Acar ve Beşir Aksu adlı köylülerin evlerinin de bulunduğu 40 evi

belirlediklerini ve boşaltılmasını istediklerini söyledi. Şükrü Sevgin beldeye başka köylerden korucuların yerleştirileceğini belirterek, "Evleri boşaltıp korucu yerleştirecekler. Bayram'dan iki gün sonra korucuların geleceği söylendi. Bedare köyü korucubasisi Faruk Yılmaz ve kendisine bağlı bir grup korucu gelecek. Bunu bize açıkça söylüyorlar. Beldede kimse korucu olmaya yanaşmıyor. Bir seneden beri ne insanlarımız ne de hayvanlarımız köyün dışına çıkamıyor" dedi. 160 haneli beldenin ancak 400 metre dışına çıkabildiklerini anlatan Sevgin, "Bu nedenle bağımıza bile gidemiyoruz. Bu yıl en az bir milyar zararımız oldu. Köyde ambargo var. Hem insanlara hem hayvanlara yönelik ambargo uygulanıyor. Ölüden beter olmuşuz. Heyetlere çağrı yapıyoruz; gelsinler inceleme yapsınlar." Sevgin, daha önce korucu oldukları halde silahlarının alındığını belirterek sözlerini şöyle sürdürdü: "Bağgöze'de kocaman bir tabur ve bir de karakol var. Biz zamanında silah aldık. 'Burada bu kadar asker varken koruculuğa gerek yok' diyerek silahlarımızı geri aldılar. Bizim silahları alıp başka yerlere verdiler. Şimdi yine gelip korucu olmamızı istiyorlar."

Bu arada 10 Şubat günü saat 19.30 sıralarında beldede bulunan telefon santraline sabotaj yapıldı. Belde halkı sabotajın askerler tarafından yapıldığını ileri sürdü. Jandarmalar ise, santrale beldeden bir kişinin sabotaj düzenlediğini iddia ederek, aynı gece muhtar Şükrü Sevgin'in yanı sıra Şükrü Öner, Emin Yıldırım, Şükrü Batur, Mehmet Yıldırım, Hayrettin Erdoğan, Selahattin Sevgin gözaltına aldı. Aynı gece serbest bırakılan 7 kişi, Karakol Komutanı tarafından tehdit edildiklerini bildirdi. 7 Şubat günü askerlerin beldedeki boş evlerin fotoğraflarını çektiklerini belirten belde sakinleri, askerlerin özellikle karakola yakın evleri seçtiklerini söylediler.

Daha sonra 11 ve 17 Şubat günleri korucular beldeye geldiler ancak, halkın evlerini boşaltmaması üzerine geri döndüler. Bu arada beldeye giriş çıkışları da izne bağlayan jandarma, halkın, beldenin 500 metre dışına çıkmasını yasakladı. Belde sakinleri, "Zorunlu koruculuk için beldeden beş kişinin adı yazıldı. Ancak bunlardan dördü kabul etmeyeceklerini söylediler. Bunun üzerine isimleri silindi. Beldede sadece bir kişi korucu olmayı kabul edeceğini söyledi. Diğerleri kabul etmiyor" dediler.

Aynı hafta içinde korucuların yerleştirilmesinin planlandığı 36 ev sahibinin kimlikleri belirlendi. Kimlikleri belirlenen Emin Sevgin, Mehmet Yıldırım, M.Ali Batur, Yakup Acar, Mustafa Sevgin, Kasım Sevgin, Hayrettin Beştaş, Beşir Aksu, Şevket Öner, Mehmet Şen, Şemsettin Tekin, Selim Oğuz, Abdurrahman Şen, Cemal Batur, Mehmet Dinler,

Hayrettin Kaplan, A.Hakim Şen, Ali Kaya, Mahfuz Beştaş, Ramazan Sevgin, Yusuf Acar, A. Mecit Acar, Mustafa Turan, M. Şerif Aslan, Mahfuz Altıntan, A. Rıza Kayran, Mehmet Bahçeci, Ömer Beytullah, Beşir Çetin, Abdullah Çetin, Abdullah Şen, Mehmet Ülük, Mehmet Dünder, Mehmet Çelepkulu, Radiye Erbek ve Mehmet Erbek evlerini boşaltmayacaklarını söylediler. Uzun süre santrali onarılmayan beldede, halkın dışarıyla bağlantısı da kesildi. Beldede değirmen olmasına rağmen, halkın buğdaylarını öğütmelerine ve hayvanlarını otlatmalarına da izin verilmediği açıklandı. Belde sakinleri, "Köyün gıda maddesi de karakolda duruyor. Siirt'ten gıda maddesi alan kişinin aldıklarının yarısına karakolda el konuluyor. Bazılarının da gıda maddeleri kayboluyor" dediler.

5 Mart günü beldeye düzenlenen baskında 20 kişi gözaltına alındı. Beldedeki evlerin tamamında arama yapan askerler, av tüfekleri, elektrikli soba, ocak ve su ısıtıcılarına el koydu. İki gün gözaltında kalan 20 kişi askerlerin el konulan malzemeler için tutanak tutarak kendilerine imza attırdığını, ancak malzemelerin geri verilmediğini söylediler. Gözaltında, beldenin 400 metre dışındaki bölgelere çıkmamaları yönünde uyarıldıklarını da belirten belde sakinleri, "Kıdem adlı bir uzman çavuş, çizdiği alanın dışına ancak korucu olduğumuz taktirde çıkabileceğimizi söyledi." dediler. 9 Mart günü yerleştirilmesi planlanan korucu ailelerinden dokuzu evlerin boşaltılmaması üzerine beldede sağlık ocağı, okul ve bazı evlere yerleştirildi. Faruk Yılmaz adlı korucubası ile birlikte 9 korucu ailesinin yerleştirildiği Bağgöze'de, koruculuk baskıları uzun bir süre devam etti. Korucubası Faruk Yılmaz beldedeki karakol lojmanlarına yerleştirilirken, bazı korucuların sağlık ocağına, bir ailenin Çeltiksuyu İlkokuluna, bir ailenin Mehmet Yıldırım adlı belde sakininin evine, diğer korucuların da karakola yakın evlere yerleştirildiği bildirildi.

10 Mart günü saat 09.30 sıralarında belde halkını toplayan Bağgöze Jandarma Karakol Komutanı, karakola yakın evlerin karakolun uzağında bulunan evlere taşınmasını istedi. Belde sakinleri, Karakol Komutanının, "Bakın korucuları getireceğiz dedik ve getirdik. Size de zorla silah aldirtacağım. Silah almadığınız taktirde hepinizi buradan çıkarırım. Ya silah alırsınız ya da buralardan çeker gidersiniz" diyerek kendilerini tehdit ettiğini anlattılar. Beldede daha önce askerlerde bulunan su depolarına ait anahtarlar da koruculara verildi. Anahtarların koruculara teslim edilmesinin ardından sık sık su kesintilerinin yaşandığını anlatan belde sakinleri, korucuların beldeden baskılar nedeniyle göç eden Mehmet Yıldırım, Emin Sevgin, Mehmet Hasan, Hayrettin Beştaş adlı kişilerin evleri ve sağlık ocağı ile ortaokul binalarına, korucubası Faruk Yılmaz'ın ise karakol lojmanına yerleştiğini kaydettiler.

Aynı dönemde, Kaşıkayla (Zovanya), Çeltiksuyu (Girehiseyni), Sevindik (Zorava) ve Salkımbağlar (Bedare) köylerine Bağgöze Jandarma Tabur Komutanlığı ile Jandarma Karakoluna bağlı askerler tarafından baskın düzenlendi. Askerler, köylülerin koruculuğu kabul etmelerini ve ardından da köylerini terk ederek Eyne beldesine yerleşmelerini istediler. 17 Nisan günü 4 korucu ailesi, jandarmalar tarafından beldeye getirildi. Korucular, Ömer Aybek ile Abdullah Erbek adlı köylülere ait evlere zorla yerleştirildi. Yaklaşık 4 ay süren baskılar sonucunda köyde koruculuğu kabul etmeyen ailelerin bir kısmı göç etmek zorunda kaldı.

c) “Köye Dönüş” Projeleri

Yaşama ortamlarından kopartılan milyonlarca insanın yaşamsal sorunları gündeme getirildikçe, hükümet de,

köye dönüş konusunu tartışmaya başladı. 1996 yılında dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan tarafından başlatılan “Köye dönüş projesi”, 1997 yılında da ilgi görmedi. Erbakan tarafından proje için tahsis edildiği açıklanan 17 trilyon lira ödenegin ise, sadece 490 milyarı bölgeye gönderildi ve bu paranın 231 milyar lirası harcandı. Bu arada proje için ayrılan paradan Diyarbakır’a giden büyük bir bölümünün, DYP’li işadamı Necmettin Akyıl ile DYP’li Devlet Bakanı Salim Ensarioğlu’nun yakınlarına ait şirketlere aktarıldığı ileri sürüldü.

Olağanüstü Hal Bölge Valisi Aydın Aslan, Kasım ayında bölgede incelemelerde bulunan TBMM Göç Komisyonuna projenin sonuçlarına ilişkin bir rapor sundu. Vali Aslan, köye dönüş projesi çerçevesinde zorla göç ettirilenlerden yalnızca 22 bin kişinin geri dönüşünün sağlandığını söyledi.

Cizre’den göç ederek Mersin’in Yenipazar mahallesine yerleşen ve kurdukları çadırlarda yaşamlarını sürdüren ve burada topladıkları hurda ve diğer çöp atıkları satarak geçimlerini sağlayan Kahraman ve Çakmak ailesi üç yıl aradan sonra yeniden köylerine geri döndüler. Zamani Kahraman ve Meryem Çakmak, 60 kişilik aileleriyle birlikte, Eylül ayının başında yerleşmek amacıyla Cizre’nin Haser köyüne gittiler. Ancak korucular tarafından köylerine sokulmayan Kahraman ve Çakmak aileleri ikinci kez Mersin’e göç ettirildi. Zamani Kahraman, “Üç yıl önce bize ‘Ya silah alacaksınız. Ya da burayı terk edeceksiniz’ dedi. Biz de koruculuğu onurumuzla bağdaştırmadığımız için göç ettik. Yeniden geri dönmek isteyince üç yıl önceki baskıların benzeriyle karşılaştık ve korucular tarafından köye sokulmadık” dedi. Devletin; kaldıkları çadırlara bile tahammül edemediğini kaydeden Meryem Çakmak ise, polislerin sürekli bulundukları araziye boşaltmaları yönünde tehdit ettiğini ifade ederek şöyle konuştu: “Gidecek hiçbir yerimiz yok. Bizi zorla göç ettirdiler. Yeniden dönmek isteyince yine köyümüze sokmadılar. Bu kez de çadırlarımızı yıkmak istiyorlar. Biz insan değil miyiz?”

Bazı illerde göç eden ve geri dönen nüfus

	Göç eden	Geri dönen
Diyarbakır	50.371	1.820
Hakkari	41.761	2.720
Siirt	31.848	782
Şırnak	71.874	1.016
Tunceli	41.939	714
Van	13.573	826
Batman	18.409	714
Bingöl	24.944	2.442
Bitlis	30.411	4.636
Mardin	52.826	3.447
Muş	9.370	5.658
Genel	378.335	22.993

Kaynak: TBMM Araştırma Komisyonu Raporu.

Rapora göre, köye dönüş projesi çerçevesinde 78 köy ve 70 mezraya geri dönüş izni verildi ve geri dönüş uygulaması sonucunda 3.786 hane dönüş yaptı. Raporda, geri dönüş projesi için 1994-95 yıllarında Diyarbakır Merkez ve Kulp ilçesi, Bingöl Merkez, Solhan ve Genç ilçeleri, Bitlis Hizan İlçesi, Şırnak Merkez ve Cizre ilçesi ile Kumçatı, Akçay, İkizce ve Kızılsu köyleri, Hakkari Merkez, Yüksekova ve Şemdinli ilçeleri, Tunceli Pertek ve Ovacık ilçeleri ve Van Merkez gibi yerleşim yerlerinde toplam 5.524 konut yapıldığı belirtildi.

1997 yılında ise, “Köy-Kent” olarak adlandırılan “stratejik” köylerin birleştirilerek cazibe merkezleri haline getirilmesi uygulamaları gündeme geldi. Başbakan Mesut Yılmaz tarafından bu konuda hazırlanan ve İçişleri, Maliye, Bayındırlık ve İskan, Tarım ve Köy İşleri Bakanlıkları ile Devlet Bakanlıklarına gönderilen genelgede, ‘Pilot Bölge’ olarak seçilen Batman, Diyarbakır ve Van’da bazı köy ve mezraların büyük köylere bağlanacağını bildirdi. Bu amaçla Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit

Başkanlığında "Doğu ve Güneydoğu Anadolu İllerinde Uygulanacak Kalkınma Programlarının ve Yerleşme Hareketlerinin Takibi ve Koordinasyon Kurulu" oluşturuldu. Genelgede, "Öncelikli Yerleşim Köyleri"ne bağlanacak köyler, mezralar ve bulundukları iller şöyle sıralandı:

Batman– Merkez ilçeye bağlı Kuyubaşı (Cigerio) köyüne bağlanacak yerleşim birimleri: Oymataş (Bediyan), Çayıltı (Bida), Reçep, Karayün (Köhiikan) köyleri ile Everci, Şeyhçoban, Soğuksu ve Sincanlı mezraları. Merkez ilçeye bağlı Binatlı (Bileyder) köyüne bağlanacak yerleşim birimleri: Akça (Tilmis), Reçep, Çevrimova (Barisil) köyleri. Merkez ilçeye bağlı Yolveren köyüne bağlanacak yerleşim birimleri: Yukarıkolbaşı, Aşağıkolbaşı, Üçkuyular, Suçeken (Şikefta) köyleri. Merkez ilçeye bağlı Demirbilek köyüne bağlanacak olan yerler: Kesmeköprü, Kılıç, Çeşmebaşı, Urganlı köyleri. Gercüş'e bağlı Kantar (Kantarî) köyüne bağlanacak olan yerleşim birimleri: Dilesor, Eynelot, Dirol, Mezriki, Hasini köyleri. Beşiri'ye bağlı Işıkveren köyüne bağlanacak yerleşim birimleri: Pompalı, Kütküklü, Kumara, Yeşilova, Asmadere köyleri;

Van– Merkez ilçeye bağlı Konalga (Martanis) köyüne bağlanacak olan yerleşim birimleri: Bilgi, Narlı köyleri ile Sırmalı (Küllüce) mezrası. Başkale'ye bağlı Yavrucağ mezarına bağlanacak yerleşim birimleri: A. Çaldıran, Aydemir (Berekilk) ve Y.Dalı (Çewrebi) köyleri. Gürpınar ilçesine bağlı Deskeft köyüne bağlanacak yerleşim birimleri: Kızginkaya mezarısı ile Dolaylı Yıldüştü, Çatakdibi, Yalınca, Taşnacık, Beşbudak köyleri. Özalp ilçesine bağlı Kırçalı (Hezara) köyü ile Saray'a bağlı Kapıköy (Heretil) ve Çaldıran köyü ise Merkez'e bağlanıyor.

Diyarbakır– Merkez ilçeye bağlı Yolboyu köyüne bağlanacak olan yerleşim birimleri: Oğlaklı (Habeşi), Akdibek (Kaldırım), Övündüler (Elvanlı) köyleri. Merkez'e bağlı Güleşoba (Tirkan) köyü.

Anasol-D hükümeti programı kapsamında da yer alan "Köye dönüş projesi", 29 Eylül günü Şırnak'ta başlatıldı. Devlet Bakanı Salih Yıldırım, proje için 4 ilde "güvenliği sağlanan" 23 köyün seçildiğini, 1 trilyon 57 milyar liralık proje çerçevesinde 7 sağlık ocağı ve 12 ilköğretim okulu yapılacağını söyledi. Yıldırım, Toplu Konut İdaresinin yaptığı 340 konuttan 266'sının boş kaldığını söyledi. Projenin 1 trilyon 57 milyar liraya mal olacağını belirten Yıldırım, finansman sıkıntısı içinde olduklarını, proje kapsamında yalnızca Birleşmiş Milletler Kalkınma Programından 312 bin dolarlık bir kaynak geldiğini söyledi. Köye dönüş projesinin başlatıldığı bildirilen köylerin "Şırnak'a bağlı Üçkiraz, Yoğurtçular, Seslice, Hendek, Taşdelen, Kayadibi, Bolluk, Çobankazanı, Çedik, Taşkonak, Yağızoymak, Koyunoba; Diyarbakır'a bağlı Ayhan, Karşıbağlar Bingöl: Ölmez, Koşan Mahallesi, Karapolat, Kabaoluk, Şebittepe, Demirkanat, Yukarıserinyer; Hakkari'ye bağlı Üzümlü ve Narlı" köyleri olduğu bildirildi. Ancak proje,

Devlet Yatırım Projesi olarak tanımlanmasına rağmen, "gerekli parasal kaynağın bulunamaması" nedeniyle beklemeye alındı. "Köyüne geri dönmek isteyenlere" aile başına 1.5 milyarlık bir yardımı öngören proje için gerekli olan 228 milyon dolarlık kaynak yaratılmadı.

Kişilerin ya da ailelerin köye dönüş çabaları ise, sonuç vermedi. Örneğin, köyünden göç ettirildikten sonra Diyarbakır'a gelen Şeyhmus Başkan, köyüne geri dönmek amacıyla OHAL Valiliğine yaptığı başvurudan sonuç alamadı. OHAL Bölge Valiliğine 30 Aralık 1996'da bir dilekçeyle başvuruda bulunduğunu belirten Başkan, "Başvurumda, Mardin merkeze bağlı Tızyan (Elmadağ) köyüne gitmek istediğimi belirttim. Ancak bana, Mardin Valiliğine gitmem gerektiğini söylediler. Daha sonra Mardin Valiliğine de başvurdum. Onlar da yetkileri dahilinde olmayan bir şey olduğunu söylediler ve Mardin Tugay Komutanlığına gitmemi istediler. Mardin Tugay Komutanlığı ise, korucu olmamız halinde köye dönebileceğimi söyledi" dedi. Başkan, Diyarbakırlı işadamları Kemal Celal Polat tarafından yapılan gıda yardımı sırasında yaşanan izdiham nedeniyle 17 Ocak günü Diyarbakır'a gelerek incelemelerde bulunan RP'li Devlet Bakanı Sacit Günbey ve DYP'li bakan M. Salim Ensarioğlu'na başvurmuştu. Bakanların, OHAL Bölge Valisine gitmesini istemeleri üzerine Şeyhmus Başkan, Bölge Valisi Necati Bilican'a başvurdu, ancak bir sonuç alamadı.

1992 yılında boşaltılan Mardin'e bağlı Savur ilçesi Taşlık köyü muhtarı Mehmet Kılıç, geri dönmek için Mardin Alay Komutanlığına başvuruda bulundu. Zorunlu göçe maruz kalan Mehmet Kılıç'a geri dönebilmesi için korucu olması şartı getirildi. Kılıç, tarlalarına, Bismil'e bağlı Silamet köyü korucuları tarafından el konulup işletildiğini söyledi. Korucuların da girişimlerine engel olduklarını belirten Kılıç, "Askeri yetkililere hakkımızda şikayetlerde bulunup, güya biz toprağımıza dönmekle PKK'ye kaynak sağlayacakmışız. Böyle bir şey yok. Amaçları toprağımızı ve köyümüzü kendi zimmelerinde tutmaktır" dedi. Muhtar Mehmet Kılıç, "Hiç olmazsa arazilerimiz korucular tarafından yağmalanmasın. Toprağımızın onlar tarafından ekilip biçilmesine müsaade edilmesin. Hayvanlarını orada otlatmasınlar" dedi. Mardin'in Savur ilçesine bağlı yaklaşık 150 hane ve bin 500 nüfusa sahip olan Taşlık köylüleri 1992 yılında koruculuğu kabul etmedikleri için boşaltılmıştı. Köylerinden zorla göç ettirilen Kılıç, Oklar, Fidan, Akbaşlar ve Çelebi aileleri Adana, İzmir Diyarbakır ve Bismil'e yerleştiler.

İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk Ekim ayında yaptığı bölge gezisi kapsamında bulunduğu Bitlis'te, köylerin boşaltılması sonucu il merkezine yerleşen köylülerle bir toplantı yaptı.

Toplantıda, köylerin askeri birlikler ve korucular tarafından boşaltıldığını belirten köylüler, köylerine dönmek istediklerini ifade ettiler. Bunun üzerine Türk, “güvenlik sağlandığı ölçüde köylere dönüşün başlatıldığını” söyledi. Türk, köylülerin, köylerinin askeri güçler ve korucular tarafından yakıldığını dikkat çekmeleri üzerine, “İddiaların soruşturulmasını validen rica ediyoruz. Ama bir çok olayda da terör örgütlerinin korucu kılığına girerek mezraları ve köyleri yaktıkları bilinmektedir. Bu oyuna gelmemeliyiz” dedi.

Zorla göç ettirilenlerin köylerine ya da başka yerleşim merkezlerine yerleştirilmesiyle ilgili bazı bilgiler şöyle:

Van Valisi Abdülkadir Sarı, Mart ayında, 409 ailenin kendi isteği ile köylerine dönüş yapacağını açıkladı. Van Valiliğinden yapılan açıklamada Gürpınar’a bağlı Özlüce, Dolaylı, Örmeli, Bilgi Bilektaş ve Kucakaş mezra ve köylerinde bulunan 189 ailenin Kırkgeçit (Qesirk) nahiyesinde; Çatak’a bağlı Cennetdere Demirkazık (Bizanis), Taşbulak, Soğuksu, Beşiktaş (Beriduguh) mezra ve köylerinde bulunan 30 ailenin Konalga köyünde; Başkale ilçesine bağlı Akalın, Kutluören köylerinde bulunan 35 ailenin Çaldıran köyünde; Yavrucak, Hatip, Döveciler, Aşağı Beşparmak, Yukarı Beşparmak ve Çatakıbi köylerinde bulunan 114 ailenin de Özalp ilçesine bağlı Kırçalı köyünde bir araya getirileceği belirtildi. Valilik ayrıca Hakkari’nin Çukurca ilçesine bağlı Uzundere (Ertoş) beldesinden göç ederek Van’da 1995 yılı Ekim ayından bu yana çadırlarda ve barakalarda yaşayan 285 aile için de Bostaniçi (Sihki) beldesinde konut yapımının tamamlandığını ve ailelerin evlerine yerleştiğini söyledi. Projenin ilk uygulaması için pilot bölge seçilen Van bölgesinde valilik açıklamasında geçen Kırkgeçit (Qesirk), Konalga, Çaldıran, Kırçalı köyüne yerleştirilecek 368 ailenin de çeşitli mezra ve köylerde dağınık bir biçimde kalan korucu aileleri olduğu bildirildi. Vali, Eylül ayında yaptığı açıklamada da Van ve çevresinde 15 köy ile 29 mezranın boşaldığını söyledi. Olağanüstü Hal Bölge Valiliği açıklamasına göre ise Van’da, 16 köy ve 87 mezra (1.756 aile) boşaltılmıştı.

Koruculuğu reddederek 1995 yılında köylerinden göç edip Van’a yerleşen ve uzun süre çok zor şartlarda yaşayan Uzundereliler de kendi köylerine değil, Bostaniçi (Sihki) beldesine yerleşmeye zorlandı. Uzundereli göçmenlerin, beldede yapılan 285 eve yerleşmeleri için de korucu olmaları şartı getirildi. Belirlenen merkezi stratejik köylere yerleşecekler için bazı teşvik edici uygulamalar önerildi. . Stratejik köylere yerleşecek olan ailelere hane başına 2 yüz koyun ve tarım teşvik kredisi verilmesi planlandı. Bu köylere yavla, ekin ve ot biçme yasağı uygulanmayacağı, sınır ticaretinde kolaylıklar sağlanacağı bildirildi. Köy yakın-

larında seyyar tabur ya da karakollar olması, bölgenin ve köyün güvenliğini buraya yerleşecek köylülerden “özel eğitilmiş korucu timleri” sağlanması öngörüldü. Bölgede bir süre önce başlatılan “Özel Tim Korucu”luğunun stratejik köylerde sürekli hale getirilmesi ve bu alanların askeri bölge niteliğinde olması planlandı. 1995 yılı Ekim ayında Van’ın Edremit ilçesi Karayolları Kampında, Van merkez Şerefiye mahallesinde, Kültür Parkı, 100. Yıl Üniversitesi barakalarında ve çadırlarda kalan 3 bin 200 aileden 100 ailenin “özel tim koruculuğunu” kabul ederek konutlara yerleştiği bildirildi.

Van’ın Gevaş ilçesinin Geliyi Karkare mıntıkasında 1994 yılında boşaltılan Dalveren (Karkar), Anaköy (Xorotis), Tatlıca (Mıçkaç), Sütluce (Saxox), Kardeşler (Derbis), Bvkar, Kamirat, Zıgox, Gıç ve Arkens köylerinin sakinlerine de, silah alarak köye geri dönmeleri baskı yapıldı. Köylerinin boşaltılmasından sonra Van’ın Sıhke ve Xaçort mahallelerine göç eden köylüler, konuyla ilgili olarak şunları söylediler: “Bize uzun süre koruculuk dayatıldı. Kabul etmeyince göç ettirdiler. Köylerde yaşlılar dışında kimse yok. Onlar da baharda köye gidiyor. Hemen her gün köylere baskın yapan askerler yaşlılarımızı tehdit ederek, ‘yakınlarımızı çağırın, gelip korucu olsunlar’ diyorlar. Yaşlılarımızın başına bir şey gelmesinden korkuyoruz.” Van’ın Çatak ilçesinde daha önce boşaltılan Dalbastı (Xumar) köyüne korucular yerleştirildi.

Diyarbakır’da, Mart ayında Lice Jandarma Komutanlığı tarafından da Lice’de boşaltılan ve yakılan köylerden göç eden köylülere bir çağrı yapılarak, “köye dönüş uygulaması” başlatıldı. Muhtarlar aracılığı ile yapılan çağrıda, “Köylere geri dönmek isteyen köylülerin, gitmeden önce Lice’ye başvurmaları gerekiyor. Köy ile ilçe arasındaki ulaşım, birkaç köy için arayanacak minibüslerle yapılacak. Yiyecek maddeleri de ihtiyaca göre alınacak” denildi. Çağrının yapıldığı bazı köyler şunlar: Lice ilçesine bağlı Çavundur (Licok), Dolunay (Zenge), Kerves, Şimşim, Entkak, Kenderxel, Nenyas, Kedişt.

Diyarbakır’ın Kulp ilçesinde ise, sakinlerinin koruculuğu kabul etmemesi üzerine 1992 ve 1994 yıllarında iki kez yakılan ve daha sonra boşaltılan Ayhan (Bahanda) köylülere koruculuğu kabul ederek köye geri dönüşe zorlandı. Kulp Tabur Komutanlığında görevli bir yüzbaşının Nisan ayında, Bahanda köyünden göç eden ve halen Diyarbakır’da bulunan Hacı Muhammed Halid, Abdülbaki Nergiz, Cemal Çiçek ve İbrahim Timur ile görüşerek, göç eden köylülerin koruculuğu kabul etmesi durumunda geri dönüşlerine izin vereceğini söylediği bildirildi. Görüşmede dört kişinin diğer köylülere ikna etmesini de isteyen yüzbaşının, “Gidin köylülerinizle konuşun. Köye dönmeye ve korucu olmaya ikna edin. Şu

anda düşmanlarımız tarlalarını ve bahçelerini ekiyor. Arazilerinizi onlara tapulamamız için kısa süre önce bize başvurdular. Köyünüze sahip çıkmazsanız başkası el koyar" dediği ileri sürüldü. Söz konusu köydeki arazilerin köylülerle kan davalı olan bir korucu aşiretine devredildiği öğrenildi.

Diyarbakır Valisi Emir Durmaz, Ağustos ayında yaptığı bir açıklamada, köye dönüş için hazırlanan projelerin ilkinin Lice ilçesinde hayata geçirileceğini açıkladı. Köy Hizmetlerinin çalışmalarına başladığı ve 4 köy ile bağlı mezraların bir arada toplanacağı, en az 500 hanelik cazibe merkezlerinin kurulacağını belirten Vali Durmaz, bunun en kısa sürede yaygınlaştırılacağını söyledi.

Diyarbakır'ın Silvan ilçesine bağlı Hışkamerg köyüne 17 Temmuz günü Diyarbakır'dan giden bir grup göçzede, korucuların engeliyle karşılaştı. Köylülerin, arazilerindeki hasadı kaldırmak için gittikleri Hışkamerg köyünden geri çevrildikleri ve "ancak korucu olduklarında köye gelebilecekleri ve korucu olmadan gelirlerse öldürülecekleri" yönünde tehdit edildikleri bildirildi. Köylüler, "Geçtiğimiz yıl Mayıs ayında, köyümüz, Hüseyin köyü korucuları tarafından, korucu olmadığımız için ateşe verildi. 450 hanelik köyde yaklaşık 400 ev tamamen yandı. Kalan evlerin de kapı, pencere ve elektrik prizleri söküldü. Bir kısmımız Adana'ya, bir kısmımız da Diyarbakır'a göç etmek zorunda kaldık. Tohum ekme zamanı köyümüze gidip tohum ektik ve hiçbir engelle karşılaşmadık. Hasat zamanı gittiğimizde ise korucular tarafından geri çevrildik" dediler.

TBMM Araştırma Komisyonu üyeleri incelemelerde bulundukları Şırnak bölgesinde, 1990-94 yılları arasında köyleri boşaltıldıktan sonra Dergule beldesine yerleşen Bağpınar, Koçali, Kovancı, Koçkonak, Güneyçam, Kaymakam Çeşmesi, Başağaç, Çadırli, Tekınar, Güneyce ve Sarıdallı köylüleriyle görüştüler Komisyon üyelerine bilgi veren Dergule Belediye Başkanı ve korucubaşı Osman Demir, 1990-97 yılları arasında Şırnak bölgesinde 7 muhtarlık ve 9 mezranın boşaltılmasıyla birlikte göç etmek zorunda kalan insanların beldeye yerleştiklerini ve devletin göçzedelere herhangi bir yardımda bulunmadığını söyledi. Bölgede yaşanan olaylardan sonra halkın korkudan göç etmek zorunda kaldığını anlatan Demir, bölgedeki tüm köylerin boş olduğunu söyledi. Göçlerle birlikte yüklerinin ağırlaştığını dile getiren korucubaşı Osman Demir, "Göç edenler gidip tarlalarını ekemedikleri için açlıkla karşı karşıya perişan bir haldeler. Bağ ve bahçelerini ekemedikleri için meyve ağaçların hepsi kurudu" dedi. 2-3 ailenin aynı evde barınmak zorunda olduğunu kaydeden Demir, "Ne şimdiki hükümet, ne de geçmiş hükümetler tarafından hiçbir yardımda bulunulmadı"

dedi. 1990 yılında Güneyce köyünden Dergule beldesine göç etmek zorunda kalan Sadık Güngör, Komisyon üyelerine köylerine dönmek istediğini söyledi. Güngör, "Devlet şimdiye kadar bir şey vermedi bize" derken, Koçkonak köyünden göç eden Mahmut Yıldırım ise, "Korkudan geldik. Can güvenliğimiz yoktu. Huzur ortamı olursa dönmek istiyoruz" şeklinde konuştu. Güneyçam köyünden göç eden Nedim Ergin de, göç ettikten sonra tarlalarını ekmek istediklerini, ancak askerlerin izin vermediğini belirterek, "Devletten şu ana kadar bir yardım almadık" dedi. Komisyonun icra yetkisinin bulunmadığını belirten Komisyon Başkanı RP Diyarbakır Milletvekili Haşim Haşimi, incelemelerinden sonra hazırlayacakları raporu Başbakan'a, meclise ve ilgili sivil toplum örgütleri ile demokratik kitle kurumlarına sunacağını söyledi. Devletin göçzedelere yardım etmede yetersiz kaldığını söyleyen Haşimi, "Herhangi bir yerde devlet vatandaşından bir köyü boşaltmasını istediği vakit, önceden ona bir alt yapı sunmak zorunda. Ona geçinebileceği bir ortam hazırlamak mecburiyetindedir" diyerek, bunun devlet olmanın gereklerinden olduğunu söyledi. TBMM Araştırma Komisyonunun 4 aydır çalıştığını belirten Haşimi, bazı köy ve ilçelerde halkın rahat konuşmadığına şahit olduklarını söyledi. Halkın göç ettikten sonra yakınlarının yanına sığındığını ve devletin gözle görülür bir yardımda bulunmadığını kaydeden Haşimi, "Şu ana kadar yaptığımız görüşmelerimizde köylerin askeri birimlerce mi, mülkü amirlerce mi boşaltıldığını tespit edemedik. Hangi mekanizma bunu yapıyor bunu henüz belirleyemedim" dedi.

d) Göç Ettirilenlerin Sorunları

Zorla göç ettirilerek, Diyarbakır, Adana ve Mersin başta olmak üzere büyük kentlere yerleşenlerin sorunlarının başında, yaşama ortamlarından, evlerinden ve çalıştıkları tarlalarından, bahçelerinden uzaklaştırılmaları geliyordu. Şiddet ortamında yaşamalarının, yaşam hakkı ihlallerine ve çatışmalara tanık olmalarının ardından sistematik sosyal ya da psikik yardım almayan göçmenlerin, sağlık ve eğitim hakları da, alışmaya çalıştıkları yeni ortamlarda gerçekleştirilmedi. Sokaklarda yaşayan ya da çalışan çocukların sayısında, gözle görülür artışlar görüldü. Gönüllü kuruluşların çalışmaları, bu sorunların çözümünde çok yetersiz kaldı.

Ancak, zorla göç ettirilenlerin en acil sorunlarından biri, kendilerinin ve çocuklarının güvenliğiydi. Zorla ya da bölgedeki toplumsal koşullar nedeniyle geçici ya da sürekli olarak bölgede göç etmek zorunda kalanlar hem siyasal hem adli konularda "potansiyel suçlu" ya da "terörist" olarak görüldü. İçişleri Bakanlığının 3 Ocak tarihli genelgesinde önerilen "terörle mücadele" yöntemlerinden biri, şöyle ifade edildi: "Örgütün yeni

alan arayışlarını engellemek amacıyla: Adana, İçel, Antalya, Sivas, Konya, Nevşehir, Kırşehir, Tokat, Ankara, İstanbul, İzmir illerindeki seyyar satıcılığın engellenmesi; aşırı sol unsurlar ile bölücü terör örgütü PKK'nın eylem işbirliğini önleyecek tedbirlerin alınması; Alevi inançlı vatandaşlarımızı yönlendiren ve cemevlerinde yürütülen din dışı faaliyetlerin, kontrol altına alınması; spor kulübü, folklor ve müzik etkinlikleri gibi faaliyetlere ağırlık verilerek, genç nüfusun bu gibi organizasyonların içine çekilmesi; bölgede yerleşik olarak bulunan veya yeni yerleşen ailelerin kayıtlı olmadıkları hususu göz önüne alınarak, 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununun titizlikle uygulanması.”

Göçmenlerin yaşadığı mahallelerde polis baskınları ya da “ülkücü” saldırılarıyla ilgili pek çok bilgi rapor edildi. Örneğin, Adana'nın Denizli mahallesinde Kürt ailelerin kaldığı evlere sık sık baskın düzenlendiği; sivil polislerin, ellerindeki isim listesine göre yoklama yaptıkları ileri sürüldü.

e) Zorunlu Göç ve Sağlık Hakkı

Diyarbakır Tabip Odası ve bazı hekimler, zorunlu göç probleminin sağlık hakkıyla ilgili yönlerini ortaya koyan çalışmalar yaptılar.

TTB Merkez Yürütme Kurulu üyesi ve Bölge Tabipler Odası Genel Sekreteri Dr. Necdet İpekyüz, bölgede

bozulan ruh sağlığının düzeltilmesi için öncelikle göçe neden olan koşulların ortadan kaldırılması gerektiğini söyledi. Dr. İpekyüz, göç ile birlikte ortaya çıkan toplumsal rahatsızlıkların gözardı edildiğini, bununla ilgili bilimsel araştırma yapılmadığını ifade ederek, “Hekimlerin gözlemlerine göre, ruhsal sağlığı bozuk ve psikosomatik şikayetleri olan hastalar giderek artıyor. Baş, bel ağrısı, uykusuzluk, çarpıntı ve sıkıntı gibi aslında fiziksel belirtisi olmayan rahatsızlık nedeniyle her gün yüzlerce kişi doktora gidiyor” dedi.

Bu tür rahatsızlıkların ruhsal problemlerden kaynaklandığını belirten Dr. Necdet İpekyüz, şunları söyledi: “Psikosomatik rahatsızlıklar bölgede yaşayan her insanda giderek görülmeye başlandı. Bölgede görev yapan memur ve güvenlik güçlerinde de aynı şikayet olmakla birlikte bölgeden ayrılan kişilerde de yıllar sonra ortaya çıkabiliyor. Bölgede görülen ruhsal sorunlar giderek hastalık haline geliyor. Hastanelere fiziksel rahatsızlıklarından çok ruhsal sorunlara dayanan psikosomatik rahatsızlıktan şikayetçi kişiler başvuruyor.” Dr. İpekyüz, göç olgusu ile birlikte aile içi şiddetin giderek arttığını, bu insanların göç ettiği metropollere şiddeti yansıttığını ifade ederek, “Köyde iken eşine ve çocuğuna tokat atamayan bir baba, göç sonrası girdiği bunalımdan saldırganlaşıyor, kendini anlatamıyor. İçine kapanıp derdini söyleyemiyor. Bu sorunlar giderek metropollere de sıçıyor” dedi.

Diyarbakır Bölge Tabip Odası Başkanı Seyfettin Kızılkıran'ın anlattıkları, sorunun ana hatlarını ortaya koyuyor; “Göç eden insanlar, şehrin kenar semtlerinde, alt yapısı olmayan, kanalizasyonu olmayan, suyu olmayan, iyi ısınmayan, yeteri büyüklükte olmayan derme çatma evlerde kalmak zorunda olunca, doğal olarak hastalıklar da gündeme geliyor. Bu insanlar, bulaşıcı hastalıklarla her zaman karşı karşıya. Bundan bir kaç yıl önce Diyarbakır'ın nüfusu 380 bin iken, bugün 1.5 milyona ulaşmış. Hastalanan Yavuz ailesinin ziyaretine gittik. Hasta aileye tifo teşhisi konmuş. Hastalık tifo mu, bir başka hastalık mı, belli değil. Yani bir ailenin 5-6 gün yemeği bulamaması bir sorun. Bu aile gibi aileler, Diyarbakır'da son derece yaygın. Bu sorun, tek bir ailenin sorunu değil, onlar gibi bu sorunu yaşayan çok insan var. Tifo Diyarbakır'da çok yaygın. İnsanlar bu hastalık nedeniyle kırılıyor. Bunu söylediğimizde, Valilik, Sağlık Müdürlüğü ve bazı sağlık kurumları olayı çok abarttığımızı söylediler. Gelinek nokta, uyarılarımızın ne kadar ciddi olduğunu gösteriyor. Tifo, kayıtlara alınması gereken bir hastalık. Ama sağlık teşekküllerinde ciddi bir kayıt sistemi yok. Hastaların büyük bir kısmı, bu hastalığı polikliniklerde geçiriyor. Bölgede, rakamı yüksek olan çok bulaşıcı hastalık var. Sağlık müdürlüğü kayıtlarından almış olduğumuz sıtma ile ilgili rakamlar var. Örneğin sıtma, Türkiye'de 70 bin civarında iken, Diyarbakır'da 35 bin civarında. Yani Türkiye'deki sıtma hastalığının yarısı Diyarbakır ve çevresinde görülüyor.” (Emek, 05.03.1997)

Dr. İpekyüz, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Erişkin ve Çocuk Psikiyatrisi Ana Bilim Dalları ile Türkiye Sosyal Psikiyatri Derneği'nin ortaklaşa düzenlediği 4. Sosyal Psikiyatri Sempozyumunun “İnsan Hakları ve Şiddet” konulu konferansında yaptıkları çalışmaların sonuçlarını ortaya koydu. Diyarbakır'ın ilçe ve köylerinde yaşayan ve kent merkezine göç edenlerle yaptıkları görüşmelerde, halkın göç etme nedenlerinin aynı olduğunu gördüklerini ifade eden İpekyüz, “Kendilerine zorla kabul ettirilmeye çalışılan koruculuğu kabul etmemek, işkence, faili meçhul ve gözaltılardan

kaçmak ve geçimini sağlamak için halk göç ediyor” dedi. Tabip Odası olarak Diyarbakırlıların sağlık durumlarını öğrenmek için devletin resmi kurumlarından bazı veriler elde ettiklerini açıklayan İpekyüz, gerçeği yansıtmayan bu verilerin dahi insanı dehşete düşürecek boyutta olduğuna dikkat çekti. Türkiye genelinde sıtma vakalarının yüzde 63'nün Diyarbakır, Batman, Siirt, Van ve Şırnak illerinde görüldüğünü kaydeden İpekyüz, 1994 yılında Türkiye'de görülen 84.345 sıtma vakasının 32.263'nün Diyarbakır'da bulunmasının bölgedeki sağlık hizmetlerini gözler önüne koyduğunu belirtti. İpekyüz

ayrıca, 1990 yılında Diyarbakır'da karma aşı yapma oranının yüzde 88'lerde olmasına karşın geline nokta da yüzde 20'lere kadar düştüğünü söyleyerek, bölgedeki sağlık sorunlarına dikkat çekti. Toplantıya TİHV İstanbul Tedavi Merkezi hekimlerinde Dr. Nuray Karalı ise, baskılardan kurtulmak için büyük kentlere gelenlerin yine aynı sorunlarla karşı karşıya kaldıklarına değindi. Karalı, "Güneydoğu'dan göç nedeniyle gelmelerinden ve özellikle Kürt olmalarından dolayı bu insanlar kentlerde

de potansiyel suçlu durumuna getiriliyor" dedi. TİHV İstanbul Temsilciliğine başvuran işkence mağdurlarına ilişkin yapılan bir araştırmada, başvuruların yüzde 44'ünün zorunlu göçle geldiği, yüzde 45'nin geçici bir işte çalıştığı, yüzde 48'inin ise herhangi bir iş bulamadığının ortaya çıktığını vurgulayan Karalı, büyük kentlere gelenlerin yüzde 82'sinin gördükleri baskı ve farklı bir ortama girmekten kaynaklı olarak ruhsal bozukluklar taşıdıklarını anlattı.

Genel hatlarıyla göç ettirilen veya kendi iradeleri dışında göç etmek zorunda kalanların sorunları bölgede kalmamakta, gittikleri her yerde de devam etmektedir. Her kent giderek "bölge" olmakta, göç olgusu bütün ülkeyi saran, giderek tedavisi zorlaşan bir hastalık halini almaktadır. Olaylar devam ettiği sürece, göç edenler potansiyel suçlu olarak algılanmakta; buna bağlı olarak iş aramalarda, günlük yaşamlarında birçok problemle karşı karşıya kalmaktadır. Göç edenler de, göç etme nedenleri ve göç ettikleri yerde yaşadıklarına bağlı olarak kimlik direnci geliştirebilmektedir. Bu tür dışlamalar giderek sosyal barışı tehdit etmekte, göç eden kentlerde ırkçılığı, etnik ayrımcılığı, ulusçuluğu ve bağnaz, totaliter dinciliğe eğilimi artırabilmektedir. Ruhsal açıdan göç edenler kendini dışlanmış, değersiz; hayatı anlamsız; dünyayı tehlikeli, korkulacak, tehditle dolu bir yer olarak algılamakta; her an bir kötülük olacak kaygısını taşımakta; kendini güvensiz, tedirgin ve huzursuz hissedebilmektedir. Yaşam sevinci, mutluluk, üreticilik, yaratıcılık, ümit bu insanlarda giderek yok olmaktadır. Öfkelenme, çabuk sinirlenme, çaresizlik, düşmanlık, huzursuzluk, içe kapanma duyguları ön plana çıkmaktadır. Anlaşılmadığını ve yetkililerin kendisini düşünmediğini hissetmektedir. Yaşanan olaylarla baş edebilmek için giderek "inkâra" yönelmektedir. (Kanıksama, görmezlikten gelme gibi.) Duygusal küntleşme (ağlamama, gülme gibi), duyarsızlaşma, zevk alamama, üzgün, bikkın olma görülebilmektedir.

Göçle birlikte neler oluyor?

- * Sosyal rolün ve statükonun kaybı,
- * Yoksulluk,
- * Yaşama biçimi ve alışkanlıkların değiştirilmesi
- * Günlük yaşama dair çok sıkı ve ağır bir kontrol
- * Her an çeşitli şiddet olaylarına tanık olma ve şiddetin sürmesi
- * Potansiyel suçlu olarak görülme ve baskılar
- * Sürekli kendini kısıtlı ortamda hissetme ve çocuklarının bu ortamda büyümesi.

Tüm bunlarla birlikte şiddete eğilim ve aile içi şiddet artabilecek, giderek çocuklara yönelim kaçınılmaz olabilecektir. Göç edenlerde "ruhsal sorunların" gelişmesi beklenebilir. Bu insanî bir tepkidir. Genelde ilk bir ay içinde çıkan ve biten sorunlar bir ruhsal hastalık olarak görülmez, olağan tepki olarak kabul edilir. Göç ettirilen veya kendi iradeleri dışında göç etmek zorunda kalanların bu süreçte yaşadıkları travma, geri dönüş koşullarının olmaması, yaşamlarıyla ilgili her şeyin giderek kötüleşmesi ruhsal bozukluklara yol açmaktadır. (...) Şartlar değişmediği sürece verilebilecek tedavi ve rehabilitasyon çalışmaları yeterli olmayacaktır. Ülkenin yarınlarını düşünenler bunu mutlaka bilmelidir. Aksi taktirde bu tehlike patlamaya hazır serseri mayın gibi tüm ülkeyi dolaşip tehdit edebilecektir. İnsanların göç etmesine neden olan koşulların ortadan kaldırılması tedavinin acil adımıdır. (Dr. Fuat Aydın, Demokrasi, 23.04.1997)

Hükümet ve basın, Diyarbakır'da zorunlu göçten etkilenenlerin yaşadığı bir semtte yapılan yardım dağıtımı sırasında yaşananlar sonucunda, zorunlu göçün neden olduğu yoksulluğun farkına vardılar. Ocak ayında açıklanan resmi bir araştırmaya göre, OHAL Bölgesinde 5 milyon kişinin mutlak yoksulluk şartlarında yaşadığı belirlendi.

İ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı

Menteş Davası

Azize Menteş, Mahile Turhallı, Sulhiye Turhallı ve Sariye Uvat, Bingöl Genç ilçesi Sağıgöz (Riz) Köyündeki evlerinin kolluk güçleri tarafından yakıldığı gerekçesiyle

20 Aralık 1993'te Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurdular. Evlerinin yakılması sonrasında Diyarbakır'a göç eden şikayetçiler, evlerinin, Haziran 1993'te operasyon yapan kolluk güçleri tarafından köylerine yapılan bir baskında yakıldığını belirttiler. Mağdurların belirttiğine göre, 23 Haziran 1993'te PKK militanlarının Üçdamlar Jandarma Karakoluna saldırmasının ardından jandarma, karakolun önünden geçen bir minibüsü durdurarak yakmış, ardından başlattıkları operasyonda da, Güldiken (Pecar) ve Sağıgöz köylerindeki bazı evleri yakmışlardı. Jandarmalar, evlerinden zorla çıkartılan Sağıgöz köylülerine, PKK'ye yardım etmenin cezası olarak evlerini yaktıklarını söylemişlerdi. Daha sonra köye gelen bir jandarma komutanı, köyün tamamen

yakılmasını engellemiştir. Mağdurlar, ayrıca köylerini terk etmek zorunda bırakıldılar. Köy, Mart 1994'te tamamen boşaltılarak yakıldı. Mağdurlar, evlerinin yakılmasının, sistematik olarak yapılan köy boşaltma ve yakma uygulamasının bir parçası olduğunu da ifade ettiler.

Hükümet temsilcisi, öncelikle, Komisyona başvuruyu yapan kişilerin, iç hukuk yollarını tüketmediklerini belirterek, başvurunun kabul edilmesine itiraz etti. Komisyon ve Mahkeme, Akdivar davasına da referans yaparak, şu noktalara işaret ettiler: Köylerin tahrip edilmesi probleminin yaygınlığına karşın, özel mülkiyetin kolluk güçleri tarafından kasıtlı olarak tahrip edildiği iddiaları konusunda adli soruşturma yapıldığı ya da zararların tazmin edildiği yönünde hiçbir örnek getirilmemekte; yetkililer, genel olarak, bu tür pratiklerin varlığını kabul etmeye isteksizlik göstermekte ve bu konuda araştırma da yapmamaktadırlar. Başvuru yapan kişiler, Akdivar davasından farklı olarak, şikayetleri konusunda yerel makamlara başvurmamış, ancak söz konusu makamlar da, bu şikayetleri öğrendikten sonra anlamlı bir soruşturma ya da araştırma yapmamışlardır. Şikayetçilerin, evleri yakıldıktan sonra güvenliksiz bir durumda olmaları ve mağduriyetleri de hesaba katılmalıdır. Başvuruyu yapanların durumunda, idarî ve medeni hukuk mahkemelerinin, yeterli ve tatmin edici tazminat olanağı sunabilecekleri de gösterilememiştir.

Hükümet, olgusal iddialar konusunda da şu iddiaları getirdi: PKK militanları, 1983'ten itibaren söz konusu köyü bir barınak ve üs olarak kullanmaktaydılar; daha sonra köylülere, bu köyden göç etmek zorunda bıraktılar. Evlere yerleşen militanlar, kolluk güçlerinin baskını üzerine, evleri ateşe vererek köyü terk etmek zorunda kalmışlardı. Öte yandan, 25 Haziran 1993 tarihinde bölgede operasyon yapılmamıştı. Dahası, hükümet temsilcisi, başvuruyu yapanların, o tarihten 6-7 yıl önce köyü terk etmiş olduklarını ileri sürdü. Başvuranların bazı yakınlarının PKK'ye katıldıklarından kuşkulandığını ve bazı yakınları da aynı suçlamayla gözaltına alınmıştı. Hükümete göre, başvuranlar, PKK'ye katılan yakınlarının baskısıyla başvuru yapmışlardı.

Komisyonun yaptığı araştırmalarda, şu sonuçlara varıldı: Komisyonun başvuruyu hükümete iletmesinin ardından, ilgili savcılık, şikayetlerle ilgili bir soruşturma yapmış; evlerin PKK militanları tarafından yakıldığı ve şikayetçilerin bazı yakınlarının PKK üyesi olduğu

sonucuna vararak, soruşturmaya yer olmadığına karar vermişti. Evlerin PKK militanları tarafından yakıldığı sonucuna varmak için yeterli bir soruşturma yapılmamış; şikayetçilerin ifadeleri de alınmamıştı. Hükümet ise, şikayet konusu olay ya da daha sonra yapılan soruşturma hakkında belge sunmamış ve olay tarihindeki alan jandarma komutanı yerine daha sonraki bir komutanı tanık olarak göstermişti. Komisyon, raporunda, hükümetin, şikayet konusu olayı araştırmak yerine şikayetçilerin PKK ile bağlantıları konusundaki iddiaları üzerinde durması hakkındaki kaygılarını da ifade etti. Komisyon, savcılık tarafından yapılan soruşturmada seçilen ve kolluk güçlerinin asla köy yakmayacağını ileri süren tanıkların (köyden uzak mezralarda yaşayan ve şikayetçilerle çatışma halinde olduğu ileri sürülen tanıkların) ifadelerine, başka kanıtlar olmaksızın güvenilemeyeceği kanısına vardı. Ayrıca, savcılığın Sağgöz muhtarından "güvenilir" tanıklar getirmesini istemesi de, Komisyon tarafından kuşku verici bulundu. Komisyon, öte yandan, başvuru yapanların başka ifadelerle de desteklenen ifadelerini, güvenilir ve tutarlı buldu. Komisyon, hastalığı nedeniyle ifade veremeyen dördüncü başvuru sahibi Uvat dışındaki şikayetçilerin belirttiği olguların doğruluğunu tespit ederek, Sözleşmenin özel yaşamı ve aile yaşamını koruyan 8. Maddesinin ihlal edildiğine karar verdi.

Mahkeme de, Komisyonun bulgularını kabul ederek, Sözleşmenin 8. Maddesinin ihlal edildiğine karar verdi. Mahkeme, ayrıca, başvuru yapanların etkin hukuk yollarının olmamasıyla ilgili şikayetlerini de ele aldı. Mahkeme, bir kişinin, mülkiyetinin devlet görevlileri tarafından kasıtlı olarak tahrip edildiğini ileri sürmesi halinde, "etkin hukuk yolları" nosyonunun, tazminat ödenmesinin yanı sıra, "sorumluların belirlenmesini ve cezalandırılmasını sağlayabilecek ayrıntılı ve etkin bir soruşturmayı ve şikayetçinin soruşturma prosedürüne etkin bir şekilde ulaşabilmesini" gerektirdiğini belirtti. Şikayetçilerin ulusal hukuk yollarına başvurmamış olduklarını göz önünde bulunduran Mahkeme, başvuru yapanların Komisyona yaptıkları başvurunun ardından Genç Savcılığınca yapılan soruşturmanın yapıldığı tarzının ve sonucunun, etkin hukuk yollarının olmadığı şikayetini değerlendirirken hesaba katılması gerektiğini belirtti. Böylece Mahkeme, gerçekten de etkin hukuk yollarının olmadığı sonucuna vararak, Sözleşmenin 13. Maddesi güvence altına alınan haklarının da ihlal edildiğine karar verdi.

6. KİŞİ GÜVENLİĞİ HAKKI

1997 yılında hükümetler, kişi güvenliğinin korunması ve işkencenin önlenmesi konusunda bazı girişimlerde bulundular. Ancak, 1997 yılında yapılan açıklamalar ve getirilen hukuki ya da idari düzenlemeler, uluslararası topluluğa mesaj ya da uluslararası eleştirileri önleme çabaları olarak değerlendirildi. Söz konusu açıklama ve düzenlemelerin, özellikle Avrupa Birliği'ne adaylık süreciyle ilgili olduğu görüldü.

11 Mart günü, dönemin Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Tansu Çiller, Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin tam üyeliğine en önemli engellerden birinin "insan hakları ihlalleri" olduğu görüşünü yinelemesinin ardından bir basın toplantısı düzenledi. Çiller, "İşkence konusunda Türkiye'nin adının geçmesi üzücü, utanç verici, kabul edilebilir değil. Türkiye'nin her yöresinde işkence uygulamalarına son verme gereği açıktır. Ülke gündeminden işkence konusu kalkacaktır" dedi. İnsan hakları kuruluşlarının hazırladığı raporlarda Türkiye'deki işkence bulgularına yer verildiğini anımsatan Çiller, "Bu işin sorumlusu her ilde valiler ve emniyet müdürleri olacaktır. Filistin askısı, elektrik şoku gibi uygulamaların hiçbir karakolda olması mümkün değil. İçişleri Bakanı ile birlikte karakolları dolaşacağız" dedi. 22 Mart günü İçişleri Bakanı Meral Akşener, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Onur Öymen, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Teoman Ünüsan ve Emniyet Genel Müdürü Alaattin Yüksel ile bir toplantı yapan Tansu Çiller, daha sonra Anafartalar Karakoluna "baskın denetleme" yaptı. Karakolu gezen Tansu Çiller, daha sonra yaptığı açıklamada şunları söyledi: "Uluslararası Af Örgütü'nün gündeme getirdiği gibi, Türkiye'de işkence vardır. Çünkü DGM'ler, 30 günlük gözaltı süresini, vatandaşın avukatıyla görüşmesine imkân vermeden geçirmesine çanak tutuyor. Bunun gereğini yaptık.

1997 yılı başında parlamentomuz DGM'lerin hem kapsamını daralttı, hem de gözaltı süresini dünya normu

olan 7+3 güne indirdi. Bu süre zarfında da avukatlarıyla görüşmeleri sağlandı." Çiller, İçişleri Bakanlığının insan hakları konusunda 3 maddelik "büyük bir atılım" yapacağını da söyleyerek, "Bunlardan birincisi insanlarımızın kaybolduğu iddiasıdır. Yapılan incelemelerde İHD'nin kayıp olduğunu iddia ettiği kişilerin aslında kayıp olmadığı tespit edilmiştir. Henüz bulamadıklarımız da var. İçişleri Bakanlığında kayıp insanlarımızı araştırmak için özel bir büro kurulmuştur. Bu büro her hafta toplanıp İHD ve Cumartesi Annelerinin istekleri doğrultusunda bazı kayıpları arayacaktır" dedi. Tansu Çiller, ikinci konunun "polislerin eğitimi", üçüncü konunun da "karakolların çağdaş ülkelerdeki düzeye çıkarılması" olduğunu söyledi. Tansu Çiller, "Bundan böyle hiçbir biçimde işkence aleti olmayacak. Bütün dünyada ne kullanılıyorsa hepsi sağlanacak. Polisimiz, dünyadaki en çağdaş ülkelerdeki kadar insan haklarına bağlı bir hale gelecektir" dedi.

İHD Genel Başkanı Akın Birdal, Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'in "işkence bitecek" açıklamasını eleştirdi ve "Çiller, gerek Başbakanlığı, gerekse Dışişleri Bakanlığı döneminde insan haklarının iyileşeceği konusunda ne söylemişse tersini yapmıştır" dedi. Birdal, Çiller'in işkence olaylarından emniyet müdürleri ve valilerin sorumlu tutulacağına ilişkin sözlerini de, "Adil yargılama için hukuksal düzenleme yapılmadan vali ve emniyet müdürlerine sorumluluk yüklemek, Sayın Çiller'in olaya nasıl yaklaştığının açık göstergesidir" diye değerlendirdi. TIHV Başkanı Yavuz Önen ise, 23 Mart günü yaptığı basın açıklamasında, başta Tansu Çiller olmak üzere bazı yetkililerin "işkenceyi önleme" adı altında gündeme getirdiği girişimlerin ciddiyetsiz görüldüğünü söyleyerek, bu gelişmenin, "insan hakları ihlalleri nedeniyle uluslararası platformlarda sıkıntılı durumlara düşen siyasal iktidarın, sıkıntılarını bir süre ertelemek amacıyla başvurduğu göz boyama girişimlerin

bir yenisi” olduğu kuşkusunu belirtti. Önen, hükümetin işkence olayları nedeniyle sık sık kınandığını hatırlatarak, gözaltı sürelerini azaltan yasal değişikliklerle ilgili olarak, “Bu değişiklik, Türkiye’deki sistematik işkence olaylarını önlemek şöyle dursun, azaltmaktan bile uzaktır. Bu değişiklik, her ne kadar kimi olumlu

unsurlara yer veremekteyse de, esas olarak dış kamuoyuna, özellikle de Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye arasında son günlerde yaşanan sıkıntılı durumu önlemeye yönelik bir girişimdir” dedi. Önen, işkencenin Türkiye’de sistematik bir sorgulama, çoğu kez de cezalandırma yöntemi olarak kullanıldığını ifade etti.

Tablo 6.1. Kişi Güvenliği ve Yaşam Hakkı, 1997

	Kaybedilenler	Gözaltında Ölüm	Cezaevlerinde Ölüm
1990	2	10	2
1991	3	19	2
1992	8	17	1
1993	30	28	12
1994	57	31	22
1995	49	18	19
1996	19	19	53
1997	10	14	38
Toplam	178	156	149

1997 yılında kişi güvenliği hakkının yaşama geçirilmesi ve işkencenin önlenmesi adına en önemli yasal düzenleme, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasasında (CMUK) yapılan değişiklik oldu. 12 Martta yürürlüğe giren değişiklikle, DGM kapsamındaki suçlardan başka suçları işledikleri iddiasıyla ya da şüphesiyle yakalananlar için, “yakalanan şahıs bırakılmazsa, yakalama yerine en yakın sulh hakimine gönderilmesi için zorunlu süre hariç 24 saat içinde sulh hakimine çıkarılır ve sorguya çekilir” hükmü getirildi. Ancak, “Soruşturma bu sürede sonuçlandırılmazsa Cumhuriyet savcısının talebi ve sulh hakiminin kararı ile süre yedi güne uzatılabilir” denerek, maksimum denetimsiz (*incommunicado*) gözaltı süresi 7 gün olarak belirlendi. Aynı yasayla DGM Yasasında yapılan değişiklik, denetimsiz gözaltı süresini bireysel gözaltılarda 48 saate, birden fazla kişinin gözaltına alınması halinde 4 güne, Olağanüstü Hal Bölgesinde 7 güne düşürdü. Söz konusu yasa değişikliğinin TBMM’de görüşülmesi sırasında CHP ve DSP milletvekillerinin, gözaltına alınan sanıkların 48 saatte bir Adli Tıp Şubelerinde muayene edilmesi hükmünü getiren yasa teklifleri ise, TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edilmedi.

Yasa değişikliği, kamuoyunda, işkencenin azalacağı beklentisini yarattı. İHD ise, gözaltı süreleri ile ilgili yapılan değişikliklerin yeterli olmadığını açıkladı. Dernek tarafından yapılan açıklamada, OHAL bölgesinde gözaltı süresinin düşürülmesinin işkenceyi

önleyecek bir adım olmadığı belirtilerek, “Esas olan gözaltı diye bir kurumun olmamasıdır, suçlanan insan hemen yargıç önüne çıkarılmalıdır” denildi. Son yasal değişiklikle, DGM kapsamındaki soruşturmalarda, gözaltında sanık-avukat görüşmesinin de teminat altına alınmadığının belirtildiği açıklamada, “Gözaltı süreleri birçok ülkedeki sürelerden daha fazladır. İlk 4 günde avukatın görüşmemesi işkenceciye cesaret vericidir” denildi. İHD Diyarbakır Şube Sekreteri Av. Sinan Tanrıku ise, “Çiller’in, yasanın yürürlüğe girmesinden sonra ‘işkence yapılmayacak, karakollardaki Filistin askısını kaldıracamız’ demesi dikkat çekicidir. Demek ki var olan bir şey kaldırılacak” dedi. Tanrıku, “Karar önemli bir adımdır ancak uygulamada ne olacak? Dünyadaki en mükemmel yasalar yürürlüğe konulsa bile eğer anlayış sakatsa ve yasayı boşa çıkartmaya yönelikse hiç bir anlam ifade etmez” dedi. Önemli olanın görevlilerin buna uyup uymamaları olduğuna işaret eden Tanrıku, “Örneğin gözaltına aldığı kişiyi 10 gün gözaltında tutup savcılığa bildirmez; 10 gün sonra çıkarır, ‘bugün gözaltına aldım’ diyerek 10 gün daha tutup süreyi 20 güne çıkartabilir. Önemli olan bu tür uygulamaların olup olmayacağıdır” şeklinde konuştu. Tanrıku şöyle devam etti: “DGM’de işkence altında alınan beyanlarla yargılama kararı veriliyor. Toplum potansiyel suçlu olarak görülüyor. Metropollerde yaşayan bir çok insan Şırnak, Diyarbakır, Siirt vb. kimlikleri taşıdıkları için hakaret ve baskıya maruz

kalıyor" dedi. Gözaltına alınıp işkence ve baskı gören pek çok kişinin, bırakıldıktan sonra şükrederek, korkudan hakkını aramadığını ve gördüğü işkenceyi

önemsemediğine dikkat çeken Tanrıkulu, hiç kimsenin yasal hakların kullanılmasından korkmaması gerektiğini belirtti.

12 Mart 1997'de DGM Yasasında yapılan değişiklik:

Yakalama, tutuklama ve müdafii ile görüşme

Madde 16. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda yakalanan ve tutuklanan şahıs, yakalama veya tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç en geç 48 saat içinde hakim önüne çıkarılır ve sorguya çekilir.

Üç veya daha fazla kişinin bir suça iştiraki suretiyle toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya fail sayısının çokluğu ve benzeri nedenlerle Cumhuriyet savcısı, bu sürenin dört güne kadar uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir. Soruşturma bu sürede sonuçlandırılmazsa Cumhuriyet savcısının talebi ve hakim kararı ile süre yedi güne kadar uzatılabilir.

Anayasanın 120. maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde yakalanan veya tutuklanan kişiler hakkında ikinci fıkrada yedi gün olarak belirlenen süre Cumhuriyet savcısının talebi ve hakim kararı ile on güne kadar uzatılabilir.

Tutuklu bulunan sanık, müdafii ile her zaman görüşebilir. Hakim tarafından gözaltı süresinin uzatılmasına karar verildikten sonra gözaltında bulunan kişi hakkında da aynı hüküm uygulanır.

Kamu davası açılıncaya kadar hakim, sanık tarafından bilinmesini uygun görmediği hususların kendisine bildirilmesini men edebilir. Tutuklama sebebine göre lüzumu halinde kamu davasının açılmasına kadar sanık ile müdafinin görüşmelerinde bizzat hakim veya tayin edilecek naip yahut istinabe olunan hakim hazır bulunabilir.

Uluslararası Af Örgütü de, söz konusu düzenlemelerin Dışişleri Bakanı Tansu Çiller'in açıklamalarının aksine Avrupa ve uluslararası insan hakları kurallarına uymadığını vurguladı. Af Örgütü açıklamasında, Türkiye'de gözaltı sürelerinin indirilmesinin olumlu ve uzun süreden beri beklenen bir düzenleme olmakla birlikte yetersiz kaldığını, işkence ve kötü muamelelerin bu yasayla önlenemeyeceğini belirtti. İşkencenin önlenmesi için Avrupa Komitesi'nin 1990 yılından başlayarak Türkiye'deki karakollarda işkence araçlarını ve işkence mağdurlarını gördüğü belirtilen açıklamada, gözaltına alınan kişilerin bekletilmeksizin avukatlarıyla görüştürülmesinin işkence ve kötü muamelelerin önlenmesi için şart olduğu vurgulandı. Af Örgütü, işkencenin önlenmesi için kapsamlı bir paket hazırlanması ve tutuklulara, gözaltı sürecinin başladığı andan itibaren avukatlarıyla görüşme olanağı tanınması konusundaki çabalarını sürdüreceğini bildirdi.

Gözaltı sürelerinde değişikliğe rağmen, işkence ve kötü muamele, sistematik olarak sürdü. Avukatlar, genellikle, "Terörle Mücadele Şubesi"nin, kişileri daha uzun süre denetimsiz ve tecrit koşullarında sorgulayabilmek için arkadaşları ya da yakınlarıyla birlikte gözaltına aldıklarını ve DGM'ler tarafından resmi tutuklama kararı çıkarılmadan önce müvekkilleriyle görüşmelerine izin verilmediğini bildirdiler. Yasal sürelerin aşıldığı pek çok durum da görüldü. Özellikle "Terörle Mücadele Şubeleri" ve bütün Türkiye'deki jandarma birimleri, gözaltına alma işlemini uzun süre kabul etmeme gibi uygulamalarını sürdürdüler. Kayıtdışı gözaltı işlemleri

devam etti; kişilerin kolluk görevlileri tarafından kaçırılarak bilinmeyen yerlerde sorgulanması ve tehdit edilmesinde dikkat çekici bir artış oldu; kaybolan bazı kişiler hakkında, tutuklanmaları halinde bile haber alınamazken kaybedilenlerden en az 10 kişi, 1997 yılı sonuna kadar bulunamadı.

Gözaltına alınan ve tutuklanan kişilerin avukatlarıyla görüşmeleri sık sık engellendi. Örneğin, Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) Ankara Şube Başkanı Kazım Genç, 25 Eylül günü Tokat'ta Ruhi Aslan ve Ali Rıza Bektaş adlı kişilerle birlikte gözaltına alınan Mahir Emsalsiz ve Önder Gençaslan adlı kişilerin, haklarındaki gıyabi tutuklama kararına karşın, CMUK'a aykırı bir biçimde gözaltında tutulduklarını bildirdi. Ali Rıza Bektaş'ın hakkındaki kesinleşmiş hapis cezası kararı uyarınca cezaevine konulduğunu belirten Kazım Genç, Emsalsiz ve Gençaslan'ın 1 Ekim günü Ankara'ya getirildiğini belirterek, söz konusu iki kişiyle gözaltında görüşmelerinin engellendiğini açıkladı.

Kişi güvenliği hakkının yaşama geçirilmesiyle ilgili sorunlar, gözaltına alınan kişilerin avukatlarla görüştürülmemesiyle sınırlı değildi. Pek çok durumda, kişiler, Savcılıklara çıkartılmadan serbest bırakıldı, hatta savcılara bilgi verilmedi. İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Ferzan Çitici, Nisan ayında kolluk birimlerine bir yazı göndererek, gözaltına alınan kişilerin savcılığa bildirilmemesinden dolayı duyduğu rahatsızlığı belirtti: Çitici, gözaltına alınıp savcılık ya da mahkemece serbest bırakılan kişilerin, yeniden gözaltına alınmamasını da

istedi. Kolluk birimlerini daha önce de uyardığını, buna rağmen usulsüzlüklerin sürdürüldüğünü belirten Çitici, “Yasalara uymayan emniyet mensupları hakkında yasal işlem yapılacağını” söyledi. Savcılar da uyarı Çitici, “görevinizi kendiniz yapın” dedi. Ferzan Çitici, İstanbul Asayiş, Mali ve Terörle Mücadele Şubeleri ile Kağıthane ve Şişli İlçe Emniyet Müdürlüklerine gönderdiği yazıda, hazırlık soruşturmalarında yaşanan aksaklık ve eksikliklerin daha önce de resmen bildirildiğini belirterek, “Buna rağmen olayların yine Cumhuriyet

Savcılarına geç bildirildiği, gözaltına alınanların bildirilmediği ve bunda ısrar edildiği görülmektedir” dedi. Söz konusu uyarı yazısında, Cumhuriyet Başsavcılığına mevcutlu olarak getirilen sanıkların, Cumhuriyet Savcısı veya sorgusu yapılan mahkeme tarafından serbest bırakılmasından sonra yeniden tutularak Genel-Bilgi-Tarama işlemi için hürriyetlerinin tehdit edildiği, yeniden gözaltına alındığı vurgulanarak, “Bu uygulama ile yargının saygınlığının ve yetkinliğinin tartışılır hale getirildiği” belirtildi.

İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, gözaltına alınanların CMUK uyarınca avukat istemesinin engellendiğini söyledi. 1 Aralık 1992 tarihinde yürürlüğe giren CMUK değişikliği uyarınca, gözaltına alınan kişiye haklarının söylenmesinin zorunlu olduğunu anımsatan Yücel Sayman, bu yükümlülüklerin karakollarda uygulanmadığını, gözaltına alınan kişiye son aşamada avukat çağırma hakkının söylendiğini vurguladı. Yücel Sayman, Emniyet Genel Müdürlüğü açıklamalarına göre, 1997 yılının ilk ayında yaklaşık 26 bin kişinin gözaltına alındığına, CMUK uyarınca avukat isteyenlerin ise 6 bin dolayında olduğuna dikkat çekti ve “Yani 20 bin gözaltı olayında avukat istenmemiş. Bu iki nedenle olabilir. Birincisi, 20 bin kişinin avukat istememesi, ikincisi ise avukat çağırılması engelleniyor. İstatistiklere bakınca bazı karakollardan hiç talep gelmemesi ilgi çekici. Baroya yapılan isteklerin yüzde 80’i, zorunlu olduğu için 18 yaşın altındakilerden geliyor. Karakollarda avukat çağırılmaması için sanığa baskı ve telkinler yapılıyor” dedi.

CHD ise, yapılan çeşitli açıklamalarda, sorunun daha derin olduğunu belirtti. CHD ve Baroların gözlemlerine göre, polis gözetim süresini uzatmak istediğinde, Savcıdan yazılı gözetim uzatma izni almaksızın da bunu yapabiliyor. Birçok durumda uzatma kararını sözlü olarak alınıyor ve savcılar da, yazılı izinden çok, sözlü izin veriyorlar.

İstanbul Barosu CMUK Servisi, CMUK’un başka maddelerinde belirtilen güvencelerin de ihlâl edildiğini tespit etti. CMUK Servisi, yakalama tutanaklarının kullanıldığı hallerde, polis tarafından yakalama saati üzerinde tahrifat yapıldığını, çoğu olguda yakalama saatinin yakalama anında değil, (avukat çağırıldıysa) avukat gelmeden önce yazıldığını bildirdi. Ayrıca, polisin yakalama yetkisini kullanabileceği durumlara sınırlama getiren düzenlemelerin de sık sık ihlâl edildiği belirlendi. CMUK ihlallerinin, polisin delillerden faile gitmek yerine, şüphelilerden delile gitmeyi yeğlemesinden kaynaklandığı gözlemlendi. Barolar, kolluk birimlerinin faaliyetlerinin, kolluk görevlilerinin şüphelilediği kişilerden yasanın gerektirdiği kanıtları elde etme ilkesine göre yapıldığını ve kişi güvenliğine karşı pek çok tehdidin arkasında, bu durumun yatırdığını belirttiler.

a) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı

Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) listesinden katıldıkları 20 Ekim 1991 genel seçimleri sonucunda TBMM’ye giren Leyla Zana, Hatip Dicle, Orhan Doğan, Ahmet Türk, Mahmut Alınak ve Sırrı Sakık, Meclis açılış töreninde Leyla Zana ve Hatip Dicle’nin Türkçenin

yanı sıra ana dillerinde de yemin etmelerinin ardından çıkan kriz sonrasında, seçim öncesinde üyesi oldukları Halkın Emek Partisine (HEP) döndüler. Haziran 1990’da kurulan HEP, Anayasa Mahkemesi tarafından 14 Ağustos 1993’te “bazı konuşmalarda bölücülük yapıldığı” iddiasıyla kapatıldı. HEP’in kapatılmasından hemen önce, başvurucular, Demokrasi Partisini (DEP) kurarak bu partiye geçtiler. Seçim konuşmalarında “bölücülük propagandası” yaptıkları ve anadillerinde seçim konuşması yaptıkları iddiasıyla ilk kez Kasım 1992’de gündeme getirilen dokunulmazlıkların kaldırılması, çeşitli kereler tekrar gündeme geldikten sonra 2 Mart 1994’te meclis tarafından gerçekleştirildi. Aynı gün Dicle ve Doğan, TBMM binasından çıkarken, savcının talimatıyla polis tarafından gözaltına alınarak Ankara “Terörle Mücadele Şubesine” götürüldüler. 3 Mart günü Dicle ve Doğan’ın avukatları, müvekkillerinin derhal yargıç karşısına çıkarılmaları ve müvekkilleriyle görüşme talebinde bulundular. Bu talepler, DGM yasasına aykırı olduğu için reddedildi.

4 Mart günü, diğer dört milletvekili de dokunulmazlıklarının kaldırılmasının ardından gözaltına alındı. Aynı gün, Cumhuriyet Savcısı altı milletvekilinin gözaltı süresini, araştırmanın genişletilmesi gerekçesiyle 16 Mart 1994’e kadar uzattı. Milletvekilleri, gözaltında ifade vermeyi reddettiler.

11 Mart günü Dicle ve Doğan’ın avukatı, hakim karşısına çıkarma başvurusunu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 5 ve 6. maddelerine dayanarak yineledi. 21 Mart 1994’te Anayasa Mahkemesi, dokunulmazlıkların kaldırılmasına yapılan itirazı

reddetti. 12 Nisanda başvuru, serbest bırakılmayı talep ettiler. Bu başvuruları, 13 Mayıs 1994’de davanın halen soruşturma aşamasında olduğu gerekçesiyle DGM tarafından reddedildi.

Başvurucu eski milletvekilleri, Sözleşmenin 5. Maddesinde güvence altına alınan kişi güvenliği ve özgürlüğü hakkının ihlâl edilmesi nedeniyle, Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurdular. Hükümet ise, “kamu güvenliği” gerekçesiyle söz konusu hakkı askıya alma yetkisini kullandığını, bunun sözleşmeyi ihlâl etmediğini iddia etti.

Komisyon, başvuru, argümanını kabul ederek, başvuru, durumunda kişi güvenliği ve özgürlüğü hakkının askıya alınmasının yerinde olmadığını belirtti. Başvurunun Komisyon tarafından kabul edilmesinden sonra davaya bakan Mahkeme de, söz konusu askıya alma işleminin yalnızca ve belirli sınırlar içinde Olağanüstü Hal Bölgesinde uygulanabileceğini, başvuru, gözaltına alındığı Ankara’da uygulanamayacağını belirtti. Hükümet ise, söz konusu kişilerin Ankara’da olmasının, olağanüstü hal istisnalarının uygulanmasına bir engel teşkil etmeyeceğini; milletvekillerinin eylemlerinin, askıya alma işlemine konu olan “terörist faaliyetlerin uzantıları” olduğunu; esasen “terör faaliyetlerinin” sadece Olağanüstü Hal Bölgesiyle sınırlı olmadığını ileri sürdü. Mahkeme ise, askıya alma yetkisinin genişletileceği bölgeler, askıya alma işlemi sırasında açıkça belirtilmediği için, bazı hakları askıya alma yetkisi veren AİHS 15. Maddesinin mevcut davada tartışılmasına bile gerek olmadığına karar verdi.

Başvuru, AİHS 5. Maddesinin 3. Fıkrasına göre derhal hakim karşısına çıkarılmaları gerektiğini, ancak bu güvencenin ihlâl edildiğini iddia ettiler. Komisyon bu savı kabul etti. Hükümet ise, başvuru, “PKK ile bağlantıları olduğunu ve milli güvenlik nedeniyle başvuru, poliste bu kadar uzun bir süre gözaltında tutulduklarını” ileri sürdü. Hükümete göre, eğer başvuru, gözaltında ifade vermeyi reddetmeselerdi, gözaltı daha kısa sürecekti. Mahkeme, başvuru, gözaltında 12 gün ile 14 gün arasında tutulduklarını ve bu uygulamanın, “milli güvenlik” gerekçesine dayandırılrsa ve bu gerekçe yerinde olsa bile kabul edilemeyeceğini söyledi. Ve 5. Maddenin 3. Fıkrasının ihlâl edildiğine karar verdi.

Başvuru, Sözleşmenin 5. Maddesi 4. Fıkrasında güvence altına alınan “özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin, buna yol açan işlemin hukuka uygunluğu konusunda yasal yollara başvurma ve bu itirazın mahkeme tarafından hızla karara bağlanarak, gözaltı ya da tutuklama kararı hukuka uygun değilse, tahliye edilme” güvencesinin de ihlâl edildiğini belirtmişlerdi. Hükümet ise, başvuru, iç hukuk yollarını

kullanmadıklarını, bu nedenle başvuru, bu bakımdan reddedilmesi gerektiğini ileri sürdü. Mahkeme, kararında şu noktalara işaret etti: “başvuru, yargılanmak üzere tutuklanması emrinin verilmesinde, tek bir yargıcın aynı zamanda onların polis tarafından gözaltında tutulmasının hukuka uygunluğu konusu bir yana, yargıcın polis gözaltısının sonuna kadar müdahale edememesinin, yani gözaltına alınmalarından 12 ya da 14 gün sonra müdahale etmesinin” ihlâl teşkil ettiğini belirtti.

Mahkeme, ayrıca, bir hak arama yolunun mevcudiyetinden söz edilebilmesi için, o yolun yeterince kesin olması, bunun olmaması halinde söz konusu güvencenin amaçları açısından gerekli olan hak arama yoluna erişebilme ve onun etkili olması kurallarının geçerli olmayacağını belirtti. Mahkeme, hükümet tarafından sunulan dosyada, polis tarafından gözaltına alınan bir kişinin söz konusu güvenceyi başarıyla kullandığına dair tek bir örnek olmadığına da işaret etti.

Başvuru, son olarak, Sözleşmenin 5. Maddesinin 5. Fıkrasında güvence altına alınan, kişi güvenliği ve özgürlüğünün ihlâl edilmesi halinde ülke mahkemelerinde tazminat isteyebilme güvencesinin de ihlâl edildiğini belirttiler. Hükümet, eğer gerçekten bir ihlâl söz konusu olsaydı, tazminat istemenin de mümkün olacağını ve tazminat alabileceklerini, ancak böyle bir ihlâl söz konusu olmadığı gibi, başvuru, tazminat istemeyi denememiş olduklarını ileri sürdü. Mahkeme ise, hükümetin, özgürlüğünden hukuka aykırı olarak yoksun bırakılan kişilerin tazminat istendiğine ve alabildiğine dair örnek göstermediğini belirterek, ihlâl olduğuna karar verdi. Mahkeme, Türkiye yasalarında tazminatın, ancak özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin yargılanmaması ve mahkûm olmaması halinde ya da söz konusu özgürlüğünden yoksun bırakma işleminin, yasadışı olmaması halinde mümkün olduğuna işaret ederek, bunun da kişi güvenliği hakkının gerektirdiği tazminat güvencesini karşılamadığını belirtti.

b) Diğer Yasal ve İdari Düzenlemeler

Uygulamadan kaynaklanan sorunlar, özellikle de kişi güvenliğini korumayı amaçlayan yasal hükümlerin uygulanmaması temel bir sorun olarak dururken, 1997 yılında kişi güvenliğiyle ilgili çok sayıda yeni düzenleme yapıldı. 1997 yılının en önemli yasal düzenleme girişimi, Türk Ceza Yasasının yeniden yazılması amacıyla oluşturulan “TCY Öntasarısı” oldu. Hukukçular tarafından oluşturulan Öntasarı, Adalet Bakanı Oltan Sungurlu’ya sunuldu. Komisyon Başkanı Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, bu öntasarıda, “işkence suçunun ilk kez açıkça cezalandırıldığını” ileri sürdü. Öntasarıya göre,

küçüklere ve sakatlara işkence yapanlara 8, memura işkence yapanlara 12 yıla kadar ceza verilmesi öngörüldü. Öntasarıya göre, işkence sonucu sakatlığa yol açanlara 18 yıl, ölüme yol açanlara ömür boyu ağır hapis cezası verilecekti. Dönmezer, Öntasarıda özel yaşamın korunması için de cezai önlem getirdiklerini, fişleme uygulamalarının da suç olarak tanımlandığını bildirdi.

Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk'ün başkanlığında çalışan İnsan Hakları Koordinasyon Üst Kurulu da, kişi güvenliğinin korunması ve işkencenin önlenmesi amacıyla yasal düzenleme getirmeye yönelik çalışmalara ağırlık verdi. Üst Kurul, Ekim ayında, fiziksel baskının yanı sıra psikik baskının da işkence olarak tanımlanması için düzenleme yapılmasına karar verdi. Ayrıca, gözaltına alınan kişilerin ifadeleri alınmadan ve alındıktan sonra iki kez hekim kontrolünden geçirilmesi de öngörüldü. Gözaltı sonrası muayenelerde gerçeği yansıtmayan sağlık raporu hazırlayan hekimler hakkında da, ağır idari ve cezai yaptırım getirilmesine karar verildi. Bakan Türk, yaptığı açıklamada, "Adli raporlar, muayene edilecek kişinin yalnız fiziki durumunu değil, psikolojik durumunu da tam olarak yansıtacak" dedi. Bu düzenlemenin Adalet, İçişleri ve Sağlık Bakanlıkları tarafından yapılarak, Bakanlar Kurulu gündemine getirileceğini, ardından da hükümet tasarısı olarak TBMM'ye sevk edileceğini söyleyen Türk, şu bilgileri verdi: "Bu düzenlemeyle, adli raporların yansız olarak hazırlanmasını sağlayacak önlemler alınacak. Raporlar herkesin anlayabileceği şekilde yazılacak ve muayene edilen kişinin durumunu tüm açıklığıyla ortaya koyacak. Muayene, ifade verme işleminin hem öncesinde, hem de sonrasında yapılacak. Böylece, verilecek raporlar, muayene edilen kişinin, ifade verme işlemi sırasında herhangi bir şekilde fiziksel ya da psikolojik baskıya ya da işkenceye maruz kalıp kalmadığını da gösterecek." Sağlık Bakanı Halil İbrahim Özsoy da, bu kararları Sağlık Şûrası gündemine götüreceğini belirterek, "Gözaltına alınan bir kişi, avukat çağırabildiği gibi hekim çağırma hakkına da sahip olacak" dedi. Bu konudaki yasa tasarısı, 1998 yılında hazırlandı, ancak yasa haline gelmedi.

5-17 Ekim tarihlerinde bazı gözaltı yerleri ve cezaevlerini inceleyen Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin ziyaretinin ardından Hükümet, "işkence ve kötü muamelelerin önlenmesi amacıyla" bir genelge yayımladı. Başbakan Mesut Yılmaz imzasıyla yayımlanan genelgede şu talimatlara yer verildi: "Gözaltına alınanlara yasalarla tanınan hakları söylenecek. Bu amaçla hazırlanan formlar gözaltının başlangıcında mutlaka kendilerine verilecek"; "Gözaltına alınanlar mutlaka kayda geçirilecek"; "Gözaltının başlangıcında ve sonunda doktor raporu düzenlenecek";

"Sanıkların avukatlarıyla görüşmesi ve yakınlarına haber verebilmeleri konusunda CMUK ve yukarıda belirtilen hükümler uygulanacak"; "Gözaltına alınan kişilerin adli makamlara sevk ve gözaltı süreleri konusunda CMUK ve yukarıda belirtilen hükümler uygulanacak"; "Gözaltı yerlerinin fiziki koşullarının uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi yönünde gerekli çalışmalar yapılacak, ıslahı mümkün olmayan yerler kullanılmayacak"; "Gözaltı yerleri vali, kaymakam, emniyet ve jandarma yetkilileri tarafından sık sık denetlenecek, sanıklar üzerinde kötü muamele belirtisine ya da kötü muameleyle olanak tanıyan aletlere rastlandığı takdirde el konularak ilgililer hakkında soruşturma açılacak ve ilgili bakanlığa bilgi verilecek"; "Adli tıp görevi yapan doktorların müdahaleden bağımsız çalışması için güvenlik önlemi alınması gereken durumlar dışında, doktor ve sanık yalnız bırakılacak"; "Gözaltında bulunanların beslenme ve sağlık konularındaki zorunlu ihtiyaçları karşılanacak"; "Sorgu yerleri teknik olanaklarla (görüntü ve ses kaydetme cihazları) donatılacak"; "Sorgulamada, tecrübeli, sorgulama kursu görmüş uzman personel görevlendirilecek"; "İsnat edilen suç ne olursa olsun, hiçbir şekilde sanıklara kötü muamelede bulunulmayacak; işkence ve kötü muamele iddiaları hakkında gerekli soruşturma geciktirilmeden başlatılacak"; "İşkence ve kötü muamelede bulunduğu tespit olunan görevliler hakkında derhal yasal işlem yapılacak ve soruşturmalar mümkün olan en kısa sürede tamamlanacak".

Adalet Bakanlığı ise, bir İnsan Hakları Çalışma Programı hazırlayarak, Aralık ayında basına tanıttı. Program, savcıların 24 saat polis telsizini dinleyebilmesini ve cezaevi personeline insan hakları dersi verilmesini öngörüyordu. Programa göre, polisin hukuk ve insan haklarına aykırı davranması halinde savcılar derhal müdahale edebilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktı. Yakalama, gözaltına alma ve gözaltında çıkarma işlemleriyle ilgili olarak matbu kayıt formlarının doldurulması ve formların, savcılara bildirilmesi de öngörülmüyordu. Ayrıca, işkence ve kötü muamele iddiaları ve belirtilerinin, suç duyurusu yapılması da, savcılar tarafından etkili ve hızlı bir şekilde soruşturulması için düzenleme yapılacağı belirtildi. Bu düzenlemeler, 1998 yılında da yapılmadı.

Kişi güvenliğinin korunmasıyla ilgili açıklama ve düzenlemeler, Türkiye'de hükümet yetkililerinin de insan hakları sorunlarını kabul etmeye başladığını göstermek bakımından olumluydu. Ancak 1997 yılında da Türkiye'de en yaygın insan hakları problemleri, kişi güvenliğiyle ilgiliydi. Türkiye'de yaygın ve yasal bir uygulama olan kolluk görevlilerinin kişisel takdirine dayalı olarak gözaltına alınan kişilerin toplam sayısı

371.000 olarak açıklandı. Kayıtlara geçilmeyen gözaltı sayısının, kişilerin özellikle köy ve ev baskınlarında özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı uygulamaların sayısının daha fazla olduğu tahmin ediliyor. Resmi kayıt işlemlerinin yapılmadığı uygulamaların, kişi güvenliği bakımından daha tehlikeli olduğu biliniyor. Bu tür uygulamalardan biri ise, 1997 yılında büyük bir artış gösterdi: Çok sayıda kişi, kolluk görevlileri tarafından belirsiz yerlere kaçırılarak muhbirliğe zorlandı ya da tehdit ve kötü muameleyle maruz bırakıldı. Bu uygulamadan, özellikle lise ve üniversite öğrencileri ile yerleşim birimlerinden zorla göç ettirilmiş olan aileler etkilendi.

Kişi güvenliği ve özgürlüğüne yönelik olarak kolluk görevlilerinin pratiklerinden kaynaklanan tehditler, resmi raporlara da yansdı. Gazeteci Metin Göktepe'nin gözaltında öldürülmesi olayı ile ilgili olarak kurulan TBMM Araştırma Komisyonu, polislin genel yapısını ve eksikliklerini de araştırdığı raporunda şu sonuçlara yer verdi:

– *Poliste politik kadrolaşma var. Polis, en çok gazeteci, hukukçu ve öğrenci dövüyor, bu üç kesime karşı daha acımasız davranıyor.*

– *Polis kanunlardan kaynaklanan zor kullanma yetkisinin tayini ve bilincine sahip değildir. Polis olaylar sırasında yersiz ve haksız olarak zor kullanmayı itiyat haline getirmekte ve kamuoyunda da bu kanaat oluşmaktadır.*

– *Polislerin mesleğe alınış şekli yanlıştır. Polislik için illerde mülakat yapılmakta, imtihanda şahsın fiziğine, kekeme olup olmadığına bakılmakta ve politik sorular sorulmaktadır. Soruya istenen yanıtı veremeyen mülakatta elenmektedir. Genel kültür ve temsil yeteneğine bakılmamaktadır. Siyasi kadrolaşmanın önlenmesine özen gösterilmelidir.*

– *Polis memurlarının çoğu kırsal kesimlerden gelmektedir. Eğitimleri yetersizdir. Toplumsal olaya giden ve yağmurda ıslanıp, soğukta üşüyen polis, bu durumdan karşısındaki topluluğu sorumlu tutup kızmakta, emirlerin emir aldıktan sonra da kazgınlığın cop, tekme tokat şeklinde ortaya koymaktadır.*

Raporun analiz bölümünde ise, polislin sayısının yeterli düzeye getirilmesi; araç gereç ve donanımının artırılması; polislin görevinin sadece sanığı ve suç delillerini savcılığa tevdi etmekle sınırlı kalması ve sanığın sorgusunun polisçe değil savcı tarafından yapılması gerektiği belirtildi. Raporda, polislin, zor kullanımı ve silah yetkisi ile ilgili olarak bilinçlendirilmesi; polislin her türlü maddi ve manevi olanaklara kavuşturulması; sosyal ilişkiler, psikoloji, insan hakları konusunda eğitilmesi önerildi. Polis okulu müdürlerinin bu makamı "sürgün" yeri gibi gördükleri, bu nedenle okuldaki eğitimin başarıya ulaşmadığı vurgulandı. Raporda, polislin maddi olanaklarının sınırlı olması

dolayısıyla çok sayıda polislin kahvehane, otel, otopark ve taksi işlettiği de belirtilerek, polise ilişkin şu bilgilere yer verildi: "İstanbul'un yüzde 70'i jandarma yüzde 30'u da polis bölgesinde olmasına karşın, olayların yüzde 90'ı polis bölgesinde yaşanmaktadır. İstanbul halkında, özellikle trafik ve asayişte görev yapan polislerin rüşvet aldıklarına ilişkin kanaat hakimdir. Halkın yüzde 35.6'sı polislin yetkilerini aştığı kanaatindedir."

c) Dinleme ve İzleme

Devlet kuruluşları içindeki suç örgütlerinin gelişimini ve hukuksuzluğu sergileyen olaylardan biri de, 1996 yılı sonlarında açığa çıkan telefon dinleme skandalı oldu. Kimi zaman yasal koşullar yerine getirilmeden telefonların dinlendiği belirlenirken daha sonra salt belli telefonları değil, kentleri, bölgeleri, tüm cep telefonlarını dinlemek için DGM savcılıklarının izin verdiği ortaya çıktı. Ankara DGM'nin 1995 yılı Ocak ayında aldığı bir kararla, Emniyet Genel Müdürlüğünün, PTT ve özel şirketlerin sorumluluğundaki cep ve araç telefonları dahil tüm telefonları dinlemesi "hukuksal" çerçeveye oturtuldu. Kararla birlikte polis, Ankara DGM'nin görev alanına giren Ankara, Samsun, Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Amasya, Çorum ve Bartın illerinde telefonları dinleme olanağına kavuştu.

Dönemin İçişleri Bakanı Akşener 28 Mart günü yaptığı yazılı açıklamada, Emniyet Genel Müdürlüğünün telefonların dinlenmesi için ABD'den cihaz satın almadığını söyledi. Akşener açıklamasında; "28 Mart tarihli bazı basın-yayın organlarında yer alan Emniyet Genel Müdürlüğünce ABD'den 4 milyon dolara alınan cihazlar vasıtasıyla cep telefonlarının dinlendiğine ilişkin haberler gerçekleri yansıtmamaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğünce ABD'den cep telefonlarının dinlenmesi amacıyla hiçbir cihaz satın alınmamıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü cep telefonlarını dinleyebilen herhangi bir cihaza sahip değildir. Haberlerde iddia edildiği gibi, Emniyet Genel Müdürlüğünün İstanbul, Ankara, İzmir ve Türkiye'nin başka bir ilinde cep telefonlarının dinlenmesi amacıyla telefon santrallerinde kurulu herhangi bir cihaz, alet ve benzeri malzemesi bulunmamaktadır" dedi. Akşener'in bu açıklamasına karşılık, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığı Teknik İşler Şube Müdürü Osman Ak, TBMM Telefonların Dinlenmesini Araştırma Komisyonunda tam tersini söylemişti. Ak, 13 Mart günü, bu cihazlardan tanesi 4 milyon dolardan 4 adet satın aldıklarını, tamamının 120 milyon dolara malolacağını belirterek, "Bu cihazlar ABD'de 'örtülü malzeme' olarak geçiyor ve satışı özel izne tabi. Biz de ABD'ye, 'Bu cihazları terör ve uyuşturucuyla mücadelede kullanacağız' diyerek almayı başardık. Bu cihazlar ilgili

santrallere yerleştirildi” demişti. Aynı toplantıda Telekom Teknik Daire Başkanı Osman Muzaffer Ayvalı da, DGM kararı doğrultusunda bu cihazların santrallere monte edilmesine müsaade edildiğini ve bu nedenle cep

telefonlarını dinlendiğini söylemişti. Komisyona bilgi veren Telsim ve Turkcell yetkilileri, MİT’in santrallere dinleme cihazı yerleştirmek için izin istediğini belirterek, “Telekom, MİT’e izni vermiş olabilir” demişlerdi.

Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 29 Aralık 1994 tarihli bir yazıyla merkezi Ankara olmak üzere bağlantılı illerdeki telefon numaraları ile adres kütüklerinin periyodik olarak kendilerine verilmesi konusunda izin istediği Ankara DGM, gereken izni verdi. DGM’nin kararında şöyle denildi: “Uygulamanın haberleşme hürriyetinin zedelenmesi açısından bir sakınca oluşturmuyacağı, zira yine Anayasamızın tanıdığı hak ve hürriyetlerin anayasal nizamı yıkmak için kullanılmayacağına Anayasamızın 14. maddesi kapsamında anlaşılabileceği üzere, anayasal devlet düzenini korumakla görevli İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü’nün icab eden tertip ve düzenlemeleri alması konusunda yasal bir engel bulunmayacağı kanaati ile itiraz yolu açık olmak üzere icab eden çalışmanın yapılmasına müsaade olunmasına karar verildi.”

Emniyet Genel Müdürlüğü, telefon santrallerindeki bilgisayar bantlarını alıp inceleme yetkisine kavuştuktan sonra, 10 Ocak 1995 tarihli yazı ile Ankara DGM Savcılığı’na yeni bir başvuruda bulundu. Emniyet Genel Müdürlüğü, bu başvurusunda, PTT ve özel şirketlerin mobil ve GSM dahil tüm telefon santrallerine ve transmisyon hatlarına kendilerince sağlanan özel cihazların bağlanması için izin istedi. Ankara DGM Savcılığı, hemen ertesi gün, 11 Ocak 1995 tarihli yazı ile konuyu DGM Başkanlığı’na aktardı. Mehmet Ağar, Emniyet Genel Müdürü olduğu dönemde DGM’ye yazdığı ‘Çok gizli’ yazıda şöyle demişti: “...aranan birçok suç failinin yanı sıra, uyuşturucu şebekeleri ile rehin alma, adam kaçırmaya, fidye isteme gibi suçlarda GSM ve mobil telefonların sıkça kullanıldığı müşahade edilmektedir... Bu nedenle mobil, GSM ve diğer telefon santrallerine tarafımızdan temin edilecek özel cihaz ve ekipmanların bağlanması için gerekli yasal iznin verilmesini arz ederim.” Ağar’ın bu istemini haklı bulan Mahkeme, “böyle bir iznin verilmesinin Anayasamızın haberleşme hürriyetini düzenleyen 22. maddesine muhalefet niteliğinde olmayacağı, çünkü emniyetin anayasal düzeni ve cumhuriyetin niteliklerini, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü tehdit eden suç odaklarının faaliyetlerinin önlenmesi konusunda görevli ve yetkili olduğu” gerekçesiyle, 12 Ocak 1995 günü Emniyet Genel Müdürlüğü’ne söz konusu iznin verilmesini kararlaştırdı. Karar, Hakim Binbaşı Ülkü Coşkun’un imzasını taşıyordu.

Dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Ağar ise, cep telefonlarının dinlenmesi için DGM’den alınan gizli kararı savundu. Her şeyin yasalara uygun olduğunu öne süren Mehmet Ağar, terör ve kaçakçılığın önüne büyük oranda dinleme sistemi ile geçtiklerini savundu. Mehmet Ağar, “Büyük şehirlerde 3-4 senedir terör olmuyorsa sebebi bu. Bir dinamit patlamıyor sahil şeritlerinde üç senedir. Bir sürü PKK’lı yakalıyorsun, nasıl yakalıyorsun? Daha geçen gün 2.5 ton baz morfin yakaladık, nasıl yakaladık? Bu teknoloji ile terörde krizin önünü kestik. Bu iş, başka şeyler için kullanılır mı? Kullanıldı ise kim mağdur oldu bugüne kadar? Hangi siyasiye veya şuna buna, kime ne yapıldı? Bu iş çok dar bir kadronun yaptığı bir iş ve Türkiye’de terörün önünü kesmiştir. PKK üç senedir yerleşemedi şehirlere. Bunun tek sebebi bizim teknolojik donanımız. Sistemin delaylarını anlatmak vatana ihanettir” dedi.

Aralarında Mesut Yılmaz’ın da bulunduğu bazı siyasiler ve gazetecilerin telefonlarının dinlenmesini araştırmak üzere Şubat ayında TBMM’de Telefonların Dinlenmesini Araştırma Komisyonu kuruldu. Bu Komisyona gelen belgeler, telefon dinlenmesi konusunda çarpıcı bazı gerçekleri ortaya serdi. Cep telefonlarının da dinlenilebildiğinin ortaya çıkmasından sonra, Komisyona gelen bir başka belge de, emniyet tarafından dinlenmesi kararlaştırılan telefonun şehirlerarası, uluslararası görüşmelerini izleyebilmek için o telefonla aynı kutuda olan diğer telefonların da “zorunlu olarak” dinlemeye alındığını ortaya çıkardı.

Telefonların Dinlenmesini Araştırma Komisyonu, 4 ay süren çalışmalarını 27 Haziran günü tamamladı. Komisyon tarafından açıklanan sonuç raporunda, “Telefonların yasadışı dinlendiği yolundaki yaygın kanaatin gözlemlendiği, ancak bu konuda bir kanıt elde edilemediği” ileri sürüldü. Çalışmaların özetlendiği 37 sayfalık Komisyon Raporunun yalnızca bir paragraf tutan sonuç bölümünde, “Anayasamızın 22. maddesinin amir hükmüne rağmen konuya ilişkin yasal

düzenlemenin bugüne kadar yapılamamış olduğu kanaatine varılmıştır. Komisyonumuz bu kanaatinden hareketle TBMM Başkanlığı’na ve hükümete yasa taslağını iletmeyi ve hazırlanacak yasa tasarısında suçu önleme ve zanlıların yakalanması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlayacak hükümlerin konulması önerilerini sunmayı TBMM Genel Kurulunun bilgilerine arz eder” denildi. Böylelikle, telefonların dinlenmesi skandalının üstü örtülmüş oldu.

Bu arada, cep telefonları ile mobil ve kablolu telefonların dinlenmesi, Refahiyol Hükümetinde krize yol açtı. Bakan Şevket Kazan, telefonların dinlenmesiyle ilgili tartışmaların başladığı dönemde Akşener’le görüşerek Mehmet Ağar döneminde çıkarılan DGM kararlarının kaldırılması için talepte bulunmalarını istedi. Akşener’in buna karşı çıkması üzerine Kazan, önce 24 Aralık 1996’da, ardından da 1997 yılının Ocak ve Şubat aylarında toplam üç mektup yazarak dinlemelere son vermelerini istedi. İçişleri Bakanı Meral Akşener, ‘gizli’ ve ‘kişiyeye özel’ damgasıyla 20 Şubat 1997 tarihinde Kazan’a üç sayfalık cevabi bir mektup gönderdi. Telefon

dinlemenin savunulduğu mektupta, "Suç şebekelerinin modern teknolojiye bağlı faaliyetlerinin, ilgili hakim kararı ile klasik yol ve yöntemlerle denetlenmesinin mümkün olmadığı, ancak özel teçhizat ve yöntemler kullanılarak, önceden kurulacak teknik bir alt yapı ile denetlenebileceği, bu altyapı çalışmasından sonra münferit yasal izinler alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Emniyet Genel Müdürlüğü, suç ve suçluların tespiti, izlenmesi, yakalanması ve delil elde etmek ve teknolojik gelişmelerden faydalanabilmek amacıyla bir dizi altyapı çalışması başlatmıştır" denildi.

ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras, parti yöneticileri ile birlikte, telefonların dinlenmesi konusunda talepte bulunan dönemin Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar, emir için "uygundur" mütalaası veren DGM eski Savcısı Nusret Demiral, kararı veren DGM Hakimi Ülkü Coşkun ve kararı uygulayanlar hakkında 1 Nisan günü İstanbul DGM'de suç duyurusunda bulundu.

Ankara DGM'nin polisin telefon dinleme yetkisini iptal eden kararı, Mayıs ayı sonunda kesinleşti. Adalet Bakanı Şevket Kazan, DGM Başsavcılığının, "Emniyetin telefon dinleme iznini kaldıran" kararın iptali için Yargıtay'a gidilmesi başvurusunu reddetti. İptal kararı ile başlayan tartışma farklı bir boyuta ulaştı. Adalet Bakanlığı tarafından "çeteleri cezalandırmak amacıyla hazırlandığı" ileri sürülen ve Haziran ayında Bakanlar Kurulunda imzaya açılan 'Organize Suç Örgütleri ile Mücadele Yasa Tasarısı'nın 6. Maddesi, telefon dinlemeyi ve takibi yasallaştırmayı amaçlıyordu. Mektup, telefon, telsiz, radyo, televizyon, faks, bilgisayar, teleks ve benzeri haberleşme araçlarının izlenmesi ve dinlenmesi öngören yasa tasarısı, izlenecek kişilerin sadece suçluları değil, suç işleme olasılığı bulunan kişileri de kapsamasını öngörüyordu. Taslağa göre, suç işlediklerinden kuşku duyulanların konutları, işyerleri veya kamuya açık her türlü etkinlikleri de teknik araçlarla gizli olarak izlenip ses ve görüntü olarak kaydedilebilecek, aksi iddia edilinceye kadar bunların hukuki kanıt sayılması benimsenecekti.

Tasarının 6. maddesi şöyle: "Organize suç örgütlerinin belirlenebilmesi ve mensuplarının illegal faaliyetlerinin izlenebilmesi için bu kanunda öngörülen suçların veya bu suçlara iştirak, mensuplarına her ne şekilde olursa olsun yardım, aracılık veya yataklık etmelerine ilişkin kuvvetli belirtiler bulunan gerçek veya tüzel kişilerin her türlü iletişim araçları genel kolluk kuvvetlerince dinlenebilir veya tespit edilebilir. Resmi veya özel her türlü iletişim kuruluşlarının tuttıkları iletişim içeriği dışında kalan kayıtlar hakkında da yukarıdaki hükümler geçerlidir. İşlemin uygulanması, organize suç örgütleri kurdukları, örgüt adına veya hesabına çalıştıkları, örgüt mensubu oldukları, örgüte yardım, aracılık veya yataklık

yaptıkları hususunda iddia, ihbari şikayet ve benzeri yol ve yöntemlerle elde edilerek derlenen bilgilerin, cumhuriyet savcısı tarafından, görevli ve yetkili hakime intikal ettirilmesi suretiyle alınacak kararlar mümkündür." Bu karar, ancak "kuvvetli belirtilerin varlığı" halinde verilebilecekti. Bunun için yargıç kararı şartını getiren tasarı, gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda savcının da yetkili olmasını hükme bağladı. Tasarıda dinleme ve tespit kararlarının en çok 3 ay için verilebilmesi, bu sürenin en çok iki defa 2 aydan fazla olmamak üzere uzatılabilmesi öngörüldü. İletişimin izlenmesi sırasında tasarıda öngörülen suçların işlendiğine ilişkin şüphenin ortadan kalkması durumunda dinleme kararı savcı tarafından kaldırılacak ve elde edilen veriler, savcı denetiminde yok edilecek. Hakkında araştırma yapılan kişiye bu konuda bilgi verilecek. Öte yandan, tasarının kapsamına giren suçların soruşturulması sırasında, bazı şartların varlığı durumunda gizli görevli de kullanılabilir. Yasa tasarısı, tasarıda öngörülen suçları işlediklerinden kuşku duyulanların konut, ikametgâh, işyeri veya kamuya açık yerlerdeki her türlü etkinliklerinin teknik araçlarla gizli olarak gözetlenebilmesi, izlenmesi, ses ve görüntü kaydının alınabilmesini de düzenlendi. Yargılama açısından da çeşitli hükümler öngören tasarı, bu tür suçlarda DGM'lerin görevli olmasını, hazırlık soruşturması sırasında alınan kararların da gizli olmasını içeriyor. Bu gizliliği ihlâl edenler hakkında 6 aydan bir yıla kadar hapis cezası verilebilecek. Tasarıda öngörülen suçları işleyenlerin cezalarına erteleme yasağı getiren tasarı, bu kişilerin şartlı salıvermeden yararlanmalarını da öngörüyor. Tasarıda, suçların icrasından sonra yetkili mercilere başvurup bilgi vererek suçluların yakalanması hususunda yardımda bulunanların cezalarının sekizde bire kadar indirilmesi de hükme bağlandı.

Fişleme Uygulamaları

Sincan Emniyet Müdürlüğü, Mayıs ayı sonunda, bastırdığı duyurularla, ikametgâh ve kimlik bildirimlerinin emniyete ve karakollara iletilmesini istedi. Uygulamaya muhtarlar sert tepki gösterirken, emniyet yetkilileri, itirazların gereksiz olduğunu belirterek, "Yetki kanunen bize verilmiştir. Buradaki amacımız vatandaşın muhtarlar tarafından sömürülmesini engellemektir" diye konuştular. 8 aydır bu konuda çalıştıklarını belirten yetkililer, pilot bölge olarak Sincan'ı seçtiklerini kaydettiler. Muhtarlar söz konusu duyuruyu hazırlayan kişinin emniyette çalışan bir sivil olduğunu, uygulamaya tepki gösteren muhtarları görevden aldıklarıyla tehdit ettiğini açıkladılar.

55. Hükümetin Ulaştırma Bakanı Necdet Menzir'in genelgesi üzerine Posta İşletmeleri, DHMİ, TCDD, DLH

Genel Müdürlükleri, üzerinde “gizli” ibaresi bulunan bir form hazırladı. “Gizli” ibareli “Personel Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Formu”, kurumlarda çalışan memur ve işçilere dağıtıldı. Menzir’in personele dağıttırdığı formlar iki kısımdan oluşuyordu. İlk kısımda personelin nüfus kaydıyla ilgili bilgiler yer alıyor, ikinci kısımda ise, personel hakkında ailesi dışında kimlerden bilgi alınabileceği ve bu kişilerin açık adreslerinin yazılması isteniyordu. Yine ikinci kısımda, personelin üye olduğu derneklerin ismi, trafik cezası dışında adli olarak aldığı cezalar ile ailesinden herhangi birinin ceza alıp almadığına dair sorular bulunuyor. Formun sonunda ise, eksik bilgi verenlerin işten atılacağı notu yer alıyordu.

Konuyla ilgili yazılı açıklama yapan Bakan Menzir, fişleme konusunda yazılı ya da sözlü bir emir vermediğini söyledi. Kendisinin de fişlendiğini belirten bir bakanlık çalışanı, “Sayın Bakan bu konu ile ilgili olarak ‘Ben yazılı veya sözlü emir vermedim’ demiş. Peki, bizi kim ve neden fişliyor? Bakan bir soruşturma başlatsın” dedi.

28 Şubat günü yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısının ardından, bazı yerleşim merkezlerinde –özellikle İstanbul Fatih ilçesi ve Ankara Sincan ilçesi– jandarma istihbarat görevlilerinin ve başka askerî birimlerin istihbarat görevlilerinin, tek tek kişiler hakkında bilgi toplamaya başladığı gözlemlendi (bkz. “28 Şubat”).

6.1. KAYBEDİLENLER

12 Eylül askeri darbesinin ardından bir pratik olarak ortaya çıkan ve 1994 yılında en üst düzeye ulaşan kaybetme olguları, 1997 yılında da sürdü. Gözaltına alındığı ya da güvenlik görevlileri tarafından götürüldüğü konusunda ciddi delil ve tanık anlatımları bulunan ve kaybedildiği kesinleşen en az 10 kişi, 1997 yılı sonuna kadar sağ ya da ölü olarak bulunamadı. Ancak, 1996 yılında olduğu gibi, 1997 yılında da, kaybedilenlerin sayısında 1993, 1994 ve 1995 yıllarına göre azalma oldu.

Daha önceki yıllarda ortadan kaybedilenlerin akıbetleri de bir türlü ortaya çıkartılmadı. (12 Eylül 1980 askeri darbesinden 1996 yılı sonuna kadar geçen sürede ortadan kaybedilenlerden daha sonra sağ ya da ölü olarak bulunamayanların listesi bölüm sonunda yer almaktadır.)

Kayıplarla ilgili iddialar, ciddi biçimde araştırılmadı, geçici ve sonuç vermeyen çalışmalar yapıldı. Bu çalışmalarda, kaybetme olgularının kolluk birimleri ile ilgisi olmadığı gösterilmeye çalışıldı. Örneğin Emniyet Genel Müdürlüğü, 1996 Aralık ayında polis araçlarına kayıp kişilerin fotoğraflarının yapıştırılmasına karar verdi ve "Kayıp Kişiler Büro Amirliği" oluşturdu. Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığının, Yakınları Kaybolmuş Aileler Derneği yöneticileri ile birlikte hazırladıkları projeye göre, kayıp kişilerin isimleri polis radyosundan anons edildi, bir fotoğraf albümü tüm illere ve gümrük kapılarına dağıtıldı. Kayıp Kişiler Büro Amirliği bünyesinde de "Kayıp Kişileri Araştırma Gezici Merkezi" oluşturuldu. Bir otobüs kullanılarak hazırlanan gezici merkez, 1997 yılı başında çalışmaya başladı. Büyük ölçüde Galatasaray'da Cumartesi Annelerinin oturma eylemi yaptığı alanda duran gezici merkezden yapılan çağrılar, mağdurların ve

insan hakları savunucularının güvensizlik duymaları nedeniyle sonuçsuz kaldı.

Hiçbir kaybetme olgusunun sorumluluğunu kabul etmeyen Emniyet Genel Müdürlüğü, tek tek bazı kayıplarla ilgili yaptığı açıklamalarda da, iddiaların yersiz olduğunu ileri sürdü. Kayıp Kişiler Büro Amirliğinin hazırladığı rapora göre, 20 Aralık 1996 ile 8 Ağustos 1997 tarihleri arasında 41'i geçici merkeze, 112'si de Kayıp Kişileri Araştırma Bürosuna olmak üzere 153 kayıp başvurusu yapıldı. Raporda, 66 gözaltında kayıp müracaatının araştırıldığı belirtilerek, kaybolduğu öne sürülen 24 kişinin sağ olarak ailesine teslim edildiği, 5 kişinin eceliyle veya intihar sonucu öldüğü, 1 kişinin gözaltına alındıktan sonra serbest bırakıldığı, 4 kişinin çeşitli suçlar nedeniyle tutuklandığı, 3 kişinin yasadışı örgütler içinde faaliyet gösterdiği, 6 kişinin çeşitli suçlardan arandığı, 8 kişinin yurtdışına çıkma olasılığının bulunduğu, 15 kişinin de gözaltına alınmadığı ileri sürüldü.

Ocak ayı başında bir açıklama yapan İHD Diyarbakır Şubesi Başkanı Av. Osman Baydemir, İHD'nin bölgede bulunan şube ve temsilciliklerine kayıp savıyla yapılan başvurulardan çıkan tespitlere göre kaybedilen kişilerin sayısının 226 olduğunu söyledi. Kayıpların yaşları, cinsiyetleri ve mesleklerinin değişiklik arzemesine karşın, hepsinin ortak noktasının, polis veya jandarma tarafından gözaltına alınmaları olduğunu belirten Baydemir, "Zira bize gelen başvuruların tamamında kayıp yakınları, kayıplarının sivil giyimli, telsizli ve kendisini polis ya da jandarma olarak tanıtan kişilerce gözaltına alındıklarını belirtmektedirler" dedi. Kayıplar konusunda İçişleri Bakanı Meral Akşener'in "Kayıpların kamuoyuna yansdığı şekilde olmadığını" ileri süren açıklamalarıyla insanların kafasını bulandırmaya çalıştığını söyleyen Baydemir, "Akşener, kayıplarla ilgili açıklamasında 39 kişinin kayıp değil yaşıyor olduğunu söylemiştir; öte yandan 82 kişinin de herhangi bir şekilde gözaltına alınmadığını ve kayıtlarının mevcut olmadığını tespit edildiğini ileri sürmektedir. Oysa, kayıp olaylarının tümünde, insanlar bir şekilde gözaltına alınmakta ve bunların bazıları hiçbir şekilde kayıtlara geçmemektedir" dedi. Kaybedilenlerin gözaltına alınışlarıyla ilgili mevcut tanık anlatımları konusunda DGM Başsavcılığına bilgi verildiğini ve Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulduğunu söyleyen Baydemir, gözaltında kayıp olgusu ile gözaltı süresi arasında nedensellik ilişkisi olduğunu belirtti. Baydemir, 30 gün gözaltında kalan birinin başına herhangi bir olumsuz akıbetin gelmesi halinde gözaltına alınmadığı savunmasının yapıldığına dikkat çekti.

¹ Bu bölümde, kaybedildiklerine dair birden fazla kaynaktan bilgi alınan ve yakınları tarafından durumları sık sık kamuoyu gündemine getirilen kayıp kişilerle ilgili bilgilere yer verilmektedir. Burada anlatılanlar dışında ve büyük bölümü Olağanüstü Hal Bölgesinde olmak üzere, haklarında "kaybedildiği" yönünde bilgi ve iddialar ileri sürülen yüzlerce kişi vardır. Ancak söylenenlerin doğrulanması ya da yeni bilgilerle güçlendirilmesi olanaklı olmadığı için bu kişiler listeye dahil edilmemiştir. Bu konuda temel bir problem, kaybetme olayını bildiren ailelerin, kaybedilen kişinin nerede olduğunu öğrenmelerinin ya da kaybedilmediğini öğrenmelerinin ardından bildirimde bulunmamalarıdır. Ayrıca, kaybedildikten sonra sağ ya da ölü olarak bulunan kişiler de listeden çıkartılmaktadır.

Bütün Kişilerin Kaybedilmekten Korunmasına Dair Bildirge (Birleşmiş Milletler, 1992)

BM Genel Kurulu...

Pek çok ülkede, sık sık süreklilik kazanan bir tarzda, kaybetme olaylarının olmasından; bu olaylarda, kişilerin gözaltına alınmalarının, tutuklanmalarının, kendi istemleri dışında kaçırılmalarının ya da başka herhangi bir şekilde Hükümetin farklı birimlerinin görevlileri tarafından özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının ardından, yetkililerin, söz konusu kişinin akıbeti ya da nerede olduğu konusunda bilgi verilmemesi ya da özgürlüklerinden herhangi bir şekilde yoksun bırakıldıklarının kabul edilmemesinden; böylece bu tür kişilerin, hukukun korumasının dışında bırakılmasından **derin kaygı** duyarak,

Kaybetmenin, hukukun egemenliğine, insan hakları ve temel özgürlüklere bağlılık duyan herhangi bir toplumun en derin değerlerini gözardı ettiğini ve bu tür uygulamaların sistematik olarak yapılmasının, insanlığa karşı suç niteliği taşıdığını **düşünerek...**

İşbu Bildirgeyi, bütün devletler için geçerli ilkeler olarak ilân eder.

Madde 1

- 1) Herhangi bir kaybetme eylemi, insan onuruna karşı suçtur. ...
- 2) Herhangi bir kaybetme eylemi, bu eyleme maruz kalan kişileri, hukukun korumasından yoksun bırakır; onlara ve ailelerine keskin acılar verir. Bu, başka hakların yanı sıra, hukuk önünde kişi olarak tanınma hakkını, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezalandırmadan korunma hakkını güvence altına alan uluslararası hukukun ihlâlidir.

Madde 10

- 1) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her kişi, resmen bilinen bir alıkoyma² yerinde tutulacak ve iç hukuka uygun olarak, yargısal bir yetkilinin önüne, gözaltına alınmasının ardından derhal çıkartılacaktır.
- 2) Bu tür kişilerin alıkonmasıyla ve başka bir yere sevk edilmeleri de dahil olmak üzere, alıkondukları yer veya yerler hakkındaki doğru bilgiler, aile üyelerine, avukatlarına ya da, kişilerin aksi yönde açıkça bildirilmiş bir istekleri olmadıkça, bu bilgileri edinmekte meşru bir çıkarı olan başka kişilere verilecektir.
- 3) Her alıkoyma merkezinde, özgürlüğünden yoksun bırakılan bütün kişilerin kaydedildiği resmî ve güncel kayıtlar tutulacaktır. Ayrıca, her Devlet, benzer merkezi kayıtları tutmak için gerekli adımları atacaktır. Bu kayıtlarda yer alan bilgiler, önceki paragrafta belirtilen kişilere, herhangi bir yargısal ya da başka yetkin ve bağımsız ulusal mercilere ve söz konusu Devletin hukukunda ya da onun taraf olduğu uluslararası hukuksal bir belgede yetkilendirilen ve alıkonan bir kişinin nerede olduğunu araştıran başka yetkin mercilere açık tutulacaktır.

Mart ayı başında bir açıklama yapan İHD İstanbul Şube Başkanı Ercan Kanar da, “gözaltında kayıp olmadığı, kayıp diye açıklananların cezaevlerinde ya da örgüt içi infazlara kurban gittiği” açıklamalarını eleştirerek, “kayıp olaylarında devletin samimi adım atması için, olayların sorumlularını bizzat kendi içinde araması gerektiğini” belirtti.

Mayıs ayında ANAP Yalova Milletvekili Yaşar Okuyan’ın yazılı soru önergesini yanıtlayan İçişleri Bakanı Meral Akşener, gözaltında kaybedilenlere hiç değinmeyerek, “kayıp” nedenlerini şöyle sıraladı: “Evlatlık vermek için, evlenme vaadi ile, organ ticareti için, parası-malı için, dilendirmek ve fuhuş yaptırmak amacıyla kaçırılma, aile baskısı, macera için, sevdiğine verilmediği, ekonomik sıkıntı, yüz kızartıcı suç işlediği için, okulda başarısız olduğu için, şöhret olmak için kendi isteği ile kaçma, akli dengesi bozuk olanlar, ileri yaş sendromu ve bunama nedenli zeka özürllüler, denizde

boğulma, tabii afetlerden dolayı kaybolma nedenleri ile akıbetinden haber alınamama.” Meral Akşener, 8 Mayıs günü yaptığı bir başka açıklamada ise, Cumartesi Annelerinin başvurularının alınması için “Gezici Merkez” oluşturulduğunu söyleyerek, planlanan faaliyetlere dair şu bilgileri verdi: “Kayıp şahıslar için, Polis Radyolarında kayıp şahıs anons programı çalışmaları tamamlanmış, 15 Nisan tarihinden itibaren yayınlanmaya başlanmıştır. Kayıp şahısların resimleri bulunan albüm çalışması tamamlanmış, birimlerimize, ilgili birimlere ve kayıp yakınlarına dağıtımı yapılacaktır. Kayıp şahısların resimleri bulunan umut otobüslerinin diğer büyük illerde de faaliyete geçirilmesi için büyükşehir belediye başkanlıkları ile yazışmalar yapılmış, bazılarının destekleri sağlanmıştır. İstanbul Fatih’te faaliyet gösteren Yakınları Kaybolmuş Aileler Derneği ile koordine kurularak bilgi alış verişinde bulunmaktadır.”

² Alıkoyma terimi, *detention* karşılığı olarak, gözaltı, tutuklama ve “muhafaza” kurumlarını kapsamak üzere kullanılmıştır.

Emniyet Genel Müdürlüğü "Terörle Mücadele ve Harekât Dairesi Başkanlığı" tarafından 1998 yılında yayımlanan "Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü" adlı kitapta ise, İnsan Hakları Derneği'nin 1995, 1996 ve 1997 yıllarında yayımlanan aylık raporlarında "Kayıp Savı" başlığı altında yer verilen 271 kişinin akıbetinin araştırıldığı belirtilerek, "kaybolduğu öne sürülen 72 kişinin cezaevinde bulunduğu, 48 kişinin yerinin bulunarak ailelerine teslim edildiği, yeterli ve açık kimlik bilgisi bulunmayan 125 kişi hakkında yapılan araştırma sonucu polise intikal etmiş herhangi bir ilişki kaydının bulunmadığı, 3 kişinin yasadışı örgütler arasında iç hesaplaşma sonucu öldürüldüğü, 16 kişinin yasadışı örgütlerde faaliyet yürüttüğü, 7 kişinin ise çeşitli nedenlerle gözaltına alınıp daha sonra serbest bırakıldığı" ileri sürüldü. Söz konusu kitap, başlığı ve içeriği bakımından değerlendirildiğinde, kayıp olaylarının araştırılmasından çok, "mesleki dayanışma" anlayışıyla ve insan hakları savunucularına karşı mücadele amacıyla hazırlandığı görüldü. Kitapta, çok sayıda kaybedilen kişinin kaybedildiğini gösteren bilgiler, kişinin kaybedilmediğinin kanıtı olarak kullanıldı. Ayrıca, polis tarafından gözaltına alındıklarına dair tanık anlatımları bulunan çok sayıda kişi için, "söz konusu şahsın gözaltına alınmadığı ve açık kimliği olmadığı için araştırma yapılamadığı" ileri sürüldü ve iddianın, "güvenlik kuvvetlerini yıpratmak için maksatlı olarak gündeme getirildiği" savunularak, İHD'nin kaybedilenlerle ilgili çalışmaları eleştirildi.

"Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü" adlı kitapta yer verilen emniyet açıklamaları incelendiğinde, kayıp savıyla İHD raporlarında yer verilen ve yakınlarının hayatlarından endişe ettikleri çok sayıda kişinin tutuklanarak cezaevine gönderildiği ve bu durumun ailelerine haber verilmediği, bazı durumlarda da yasal gözaltı süresinin aşıldığı dikkat çekti. Söz konusu kişilerin ailelerinin başvurularında belirttikleri gözaltı tarihleriyle kitapta belirtilen gözaltı tarihleri arasında ciddi farklar olduğu görüldü.³ Bu kişilerin aileleri tarafından yapılan başvurulara, "söz konusu şahsın gözaltına alınmadığı" yanıtı verildi. Örneğin, İHD'nin Mart 1996 raporunda yer alan bir olayda, 9 Şubat 1996 tarihinde Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde gözaltına alınan Aziz Demir'in kaybolduğu, babasının Bismil

Cumhuriyet Savcılığı ve Emniyet Müdürlüğüne yaptığı başvurulara, "Aziz Demir'in gözaltında olmadığı" yanıtı verildiği belirtildi. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün araştırmasında, Aziz Demir'in "PKK adına faaliyet gösterdiği" gerekçesiyle 9 Şubat 1996 tarihinde Diyarbakır'da yakalandığı ve 25 Mart 1996 tarihinde adli makamlarca tutuklanarak cezaevine konduğu, 5 Haziran 1996 tarihinde ise tahliye edildiği kaydedildi. Bu durum, Demir'in kaybedilmediğinin kanıtı olarak gösterildi.

Kaybedildiğine dair şüpheler bulunan bazı kişilerin daha sonra "faili meçhul" cinayetlerde öldürüldüğü belirlendi. Kaybolduktan sonra ölü bulunan kişilere ilişkin anlatımlarda, bu kişilerin belirtilen tarihlerde gözaltına alınmadığı ileri sürüldü. Bu tür cinayetlerde öldürülen kişiler henüz bulunmadan önce bu kişilerin hayatlarından endişe duyulduğuna dair anlatımlara yer veren İHD ise, "yanlı ve maksatlı iddialar ileri sürmekle" suçlandı. Örneğin raporda, İHD'nin 1995 yılı Ekim ayı raporunda, "Kayıp Savı" başlığı altında yer alan ve yakınlarının İHD Diyarbakır Şubesine başvuru yaparak ortadan kaybolduğunu ve hayatından endişe duyduklarını bildirdikleri A. Baki Işık'ın nüfus kayıt örneğinde "ölü" görüldüğü, bu nedenle "gözaltında iken kayıp olmuştur" iddiasının "İHD'nin yanlı ve maksatlı iddialar ileri sürdüğünü gösterdiği" iddia edildi. 1995 yılı Ekim ayının son haftası içinde Diyarbakır'da kimliği belirsiz kişiler tarafından kaçırılan Baki Işık ile Ramazan Ayhan (47) ve Fehmi Akyürek (21), 9 Kasım 1995 tarihinde ölü bulunmuştu. Diyarbakır Mardinkapı yolu üzerinde cesetleri bulunan Baki Işık, Ramazan Ayhan ve Fehmi Akyürek'in işkence yapıldıktan sonra boğularak öldürüldükleri belirlenmişti. Baki Işık'ın, 1995 yılı Temmuz ayı ortalarında "ellerinde telsiz bulunan kişilerce kaçırıldığı" bildirilen ve 2 Ağustos 1995 tarihinde Dicle Nehrinde ölü olarak bulunan Fahri Kusun ile 29 Kasım 1996 tarihinde "polis oldukları söylenen" kişilerce kaçırıldıktan sonra 7 Ocak 1997 tarihinde ölü bulunan Tevfik Kusun'un dayısı olduğu belirlendi.

"Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü" adlı kitapta, 1995 yılında "polis olduğu" bildirilen kişilerce götürüldükten sonra ortadan kaybolan ve daha sonra ölü bulunan Hasan Ocak'ın "gözaltında görüldüğüne" dair iddialara yer verilmedi. Kitapta, Hasan Ocak'ın kaybedilmesiyle ilgili yapılan "araştırma sonucu ortaya çıkan gerçek" şöyle belirtildi:

"Hasan OCAK isimli şahıs hakkında yapılan tahkikat neticesinde; belirtilen tarihte bu isimde bir şahsın gözaltına alınmadığı tespit edilmiş, ancak 26 Mart 1995 tarihinde, İstanbul İli, Beykoz İlçesi, Buzhane Köyü, Dedeler Mevkiinde, Jandarma Komutanlığı görevlilerince cesedi bulunan şahsın Hasan OCAK isimli şahıs olduğunun tespit edildiği",

"Bu konuda daha sonra yapılan araştırmalarda, 30.03.1992 tarihinde, İstanbul ili, Şirinevler E-5

³ Mersin Emniyet Müdürlüğü, 1996 yılında siyasi nedenlerle 178 kişinin gözaltına alındığını açıkladı. Ancak 1996 yılı için de İHD Mersin Şubesine 850 başvuru yapıldığı bildirildi. Güneydoğu Anadolu'dan yoğun göç alan Mersin'de görülen bu fark, gözaltına alınan çok sayıda kişinin hiç kaydedilmediğini ortaya koyan örneklerden biriydi.

karayolu üzerinde bulunan otobüs durağına 'TKP/ML HAREKETİ' imzalı pankartı asarken üzerinde tabanca ile birlikte yakalanan ve hakkında tanzim edilen tahkikat evrakı ile birlikte sevk edildiği Devlet Güvenlik Mahkemesinin Hz.-1992/380 Sor..92/46 sayıya kayden tutuklanan, daha sonra yapılan yargılaması hitamında 12 yıl 6 ay ağır hapis cezasına mahkûm edilen Mehmet Resul oğlu, 1974 doğumlu Hüseyin ERKAN'ın, 28.06.1995 tarihinde Devlet Güvenlik Mahkemesinde yapmış olduğu açıklamada;

"TKP/ML ve TKİH örgütlerinin 1994 yılında birleşerek MLKP örgütünü kurdıklarını, ilk kurulan örgütün karakol başkanı, soygun, adam öldürme türünden mullaka bir eylem yaptığı, MLKP'nin de Gazi olayları ile bağlantılı olduğu kanaatinde olduğunu, Gazi olaylarının bu örgütün kuruluşu için yapıldığını, Gazi mahallesinde aynı birim için çalıştığı sırada hem örgütsel hem de hemşehrlik bağı olan Kerim TEPELİ ile samimi olarak ailece görüştüklerini, ismini bilmediği Gazi mahallesi ve Alibeyköy örgüt sorumlusu bayan ve kod adı Osman olan şahıstan Hasan OCAK'ın örgüt tarafından sorgulandığını, daha sonra da öldürülmüş olduğunu öğrendiğini zira, Hasan OCAK'ın o bölgede PKK, TKP/ML ve TKİH yanlısı olarak görüldüğü ve kendisine örgütçe güvenilmediğini" beyan etmiştir.

"Açıklamalarda sözü edilen ve bahse konu olayın faillerinin belirlenmesini sağlayacağı düşünülen, TKP/ML HAREKETİ adlı örgütün Gazi Mahallesi ve Alibeyköy sorumlusu bayan ve Osman kod isimli örgüt militanlarının kimliklerinin tespiti ve yakalanması çalışmalarına devam edildiği anlaşılmıştır." (İstanbul Emniyet Müdürlüğünün 27.11.1997 tarihli yazısı.)

15 Şubat 1995 tarihinde İstanbul'da, "polis tarafından gözaltına alındıktan sonra kaybolduğu" bildirilen Rıdvan Karakoç ile 21 Mart 1995 tarihinde İstanbul Gedikpaşa'da "polis olduğu" bildirilen kişiler tarafından götürüldükten sonra kaybolan Hasan Ocak, Beykoz'un Buzhane köyü yakınlarında, işkenceyle öldürülmüş olarak bulunmuştu. Cesetleri bulunduktan sonra cenazeleri Adli Tıp Morgunda bekletilen ve öldürülmüş oldukları ailelerine haber verilmeyen Rıdvan Karakoç ve Hasan Ocak'ın akıbetleri, ancak Mayıs ayında aileleri tarafından öğrenilebildi. Hasan Ocak ile Rıdvan Karakoç'un peş peşe ve birbirine yakın bölgelerde ölü olarak bulunması, kamuoyunda tartışmalara ve tepkilere yol açtı.

15 Mayıs 1995 tarihinde aldığı bazı bilgileri değerlendiren Hasan Ocak'ın ağabeyi Hüseyin Ocak, 16 Mayıs sabahı Adli Tıp Kurumu Morguna giderek sahipsiz cesetlerle ilgili fotoğrafları inceledi ve fotoğraflardan birinin Hasan Ocak'a çok benzediğini gördü. Bunun üzerine, fotoğraftaki cesedin bulunduğu Beykoz'daki, Cumhuriyet Savcılığına gitti. Burada, ceset bulunduktan sonra çekilen diğer fotoğrafları inceleyen Hüseyin Ocak, cesedin kardeşine ait olduğunu belirledi. Ayrıca yapılan test sonucunda belirlenen kan grubunun, kardeşinin kan grubuna uyduğunu gördü. Boğazı telle

sıkılarak öldürülen, başıyla vücudunun bazı bölgelerinde darp ve yanık izleri (elektrik) bulunan ve yüzünde kesikler olan Hasan Ocak'ın 26 Mart 1995 tarihinde Beykoz'un Buzhane köyü yakınlarında bulunduğu, cesedin 28 Nisan gününe kadar Adli Tıp Kurumu Morgunda bekletildiği ve bu tarihte İstanbul Küçükçekmece Altınşehir Mezarlığına gömüldüğü anlaşıldı.

Hasan Ocak'ın kayıp olduğu dönemde "polis tarafından gözaltına alındığına" dair çok sayıda anlatım, tanık ifadesi ve delil ortaya çıktı. Ayrıca, Hasan Ocak'ın akıbetinin ortaya çıkartılması için ailesi ile arkadaşları tarafından pek çok girişim ve eylem yapıldı.

Ocak ailesinin TBMM Başkanlığı, Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı, İstanbul DGM ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü başta olmak üzere çok sayıda kuruluşa yaptığı başvurularda Hasan Ocak'ın gözaltına alındığını doğrulayan şu olay ve anlatımlara dikkat çekildi: 23 Mart günü gözaltına alınan Baki Düzgün, Vatan Caddesi'ndeki Emniyet Müdürlüğüne götürüldüğünü, aynı akşam yere düşme sonucu gözbağının açıldığını ve bu sırada Hasan Ocak'ı sorguya götürülürken gördüğünü söyledi. Hasan Ocak'ın üstünde açık renk kazak ve griye benzer pantolon olduğunu ve sorgudan sonra 5. kattaki hücrelere götürüldüğünü belirten Baki Düzgün, İHD'ye yaptığı başvuruda Hasan Ocak'ın gözaltında kaybedilmiş olabileceğini söyledi. 26 Mart günü gözaltına alınan Veysel Ceylan, İstanbul Emniyet Müdürlüğündeki gözaltı listesinde Hasan Ocak'ın adını gördüğünü bildirdi. 26 Mart günü gözaltına alınan Bilgi Camekan, Hasan Ocak'ın adını, parmak izi listesinde gördüğünü söyledi. İstanbul Emniyet Müdürlüğü görevlilerinin Hasan Ocak'ın hesabının bulunduğu Yapı Kredi Bankası Avcılar Şubesinden hesap dökümü istediği ortaya çıktı. Hasan Ocak'ın kız kardeşi Maside Ocak, 4 Nisan günü Eminönü Emniyet Müdürlüğünde gözaltında tutulduğu sırada "orta boylu, hafif kel, kumral ve bıyıklı" bir polisin ağabeyi Hasan Ocak'la ilgili tutanağı kendisinin yazdığını söylediğini açıkladı. Maside Ocak, bu polisin ağabeyinin üzerinden 70 milyon lira para çıktığını ve bu parayla kaçmış olabileceğini söylediğine dikkat çekerek, "Bu polisin bunları nereden duyduğunu bilmiyorum. İnanıyorum ki o polis, Hasan'ı görmüş. Bu da Hasan'ın gözaltına alınmış olduğunun kanıtıdır." dedi. Maside Ocak'la birlikte gözaltında tutulan Asiye Baş da, Maside Ocak'la bu sivil polis arasında geçen konuşmayı duyduğunu belirtti.

"Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü" adlı kitapta, 1995 yılında Mardin'in Dargeçit ilçesinde gözaltına alındıktan sonra kaybolan ve biri daha sonra öldürülmüş olarak bulunan 7 kişiyle⁴ ilgili ise şu açıklama yapıldı:

⁴ 29 Ekim 1995 tarihinde Mardin'in Dargeçit ilçesinde Gürkan Arıtürk ve Ökkeş Korkmaz adlı öğretmenler ile

"Araştırma sonucu ortaya çıkan gerçek: M. Emin Aslan, Süleyman Seyhan, Seyhan Doğan, Davut Altunkaynak, Nedim Akyön, Abdurrahman Olcay ve Abdurrahman Coşkun isimli şahıslar hakkında yapılan tahkikat; adı geçen şahısların, ebeveynlerinin alınan ifadelerinden, şahısların yaklaşık 10 ay kadar önce evlerinden ayrıldıkları ve bir daha geri dönmediklerini beyan etmişler, ayrıca adı geçenlerin Polis ve Jandarma Komutanlığınca herhangi bir şekilde gözaltına alınmadıkları gibi herhangi bir suç kayıtlarına da rastlanmadığı tespit edilmiştir. (Mardin Emniyet Müdürlüğü'nün 10.09.1996 tarihli yazısı.)"

"Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü" adlı kitapta, İHD'nin 1996 yılı Eylül ayı aylık raporunda "Kayıp Savı" başlığı altında yer verilen Hanım Eren'in, "gözaltında iken kendi elbiselerini mazgal demirine bağlamak suretiyle intihar ettiği tespit edilmiştir" denildi. Gözaltında işkenceyle öldürüldüğü bildirilen Hanım Eren (50) adlı kadının cesedi, 28 Eylül 1996 tarihinde, Şırnak'ın Silopi ilçesi yakınlarında bulundu. 1994 yılında köylerinin

Selim Korkmaz adlı kişinin PKK militanları tarafından öldürülmesi üzerine, bölgede yapılan operasyonlar sırasında 19 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 12'si kısa sürede serbest bırakıldı, ancak Mehmet Emin Aslan, Süleyman Seyhan, Seyhan Doğan, Nedim Akyön, Davut Altunkaynak, Abdurrahman Olcay ve Abdurrahman Coşkun ortadan kayboldu. Kayıp kişilerin yakınları, kayıpların akıbeti hakkında bilgi alamadıklarını belirterek, ilk hafta yapılan başvurulara, savcılık ve askeri yetkililer tarafından "sorguları devam ediyor" yanıtı verildiğini, daha sonra ise "bu kişilerin serbest bırakıldığı" yönünde açıklamalar yapıldığını söylediler. Gözaltına alınanlardan Süleyman Seyhan (65), 6 Mart 1996 tarihinde ölü bulundu. Dargeçit'e 3 kilometre uzaklıkta bulunan ve daha önce boşaltılan Kurucu köyü yakınlarında bir çukurda 3 cesedin bulunduğu haberleri üzerine harekete geçen kayıp aileleri, kaymakamlık ve İlçe Jandarma Komutanlığından izin aldıktan sonra çukurda Süleyman Seyhan'ın cesedini buldular. Süleyman Seyhan'ın ellerinin arkadan bağlandıktan sonra öldürüldüğü ve altın dişlerinin söküldüğü belirlendi. Kayıp yakınları, daha fazla aramaya izin verilmediği için diğer iki cesedi bulamadıklarını kaydettiler. Gözaltına alındıktan sonra kaybolan diğer 6 kişinin yakınları da bunun üzerine arama yapmak için ilçe kaymakamlığı ile savcılığa başvurular. Kayıp aileleri, 1995 Kasım ayı başındaki gözaltılardan hemen sonra askeri yetkililerin "öğretmenlerin öldürülmesine karışan üç kişinin öldürüldüğünü" söylediklerini, bunun köylülerin "çukurda 3-4 ceset vardı" iddialarını doğruladığını belirttiler. Öğretmenler ve işadamların öldürülmesinden sonra yapılan operasyonlarda gözaltına alınan Emin Aslan, Seyhan Doğan, Davut Altunkaynak, Nedim Akyön, Abdurrahman Olcay ve Abdurrahman Coşkun (12) halen kayıp.

yakılması üzerine Silopi'ye göç eden Hanım Eren'in PKK komutanlarından Sait Tanıt'ın ablası olduğu ve Eren çiftinin 25 Eylül günü PKK itirafçısı Zafer Birlik'in ifadesi üzerine gözaltına alındığı öğrenildi. Osman Eren 29 Eylül günü serbest bırakıldı. Hanım Eren'e, Diyarbakır Devlet Hastanesinde yapılan otopsi sonucunda "kendisini asarak intihar ettiği" şeklinde rapor hazırlandı. Osman Eren'in cesedin bulunmasından bir gün sonra serbest bırakıldığına dikkat çeken yakınları, cesette işkence izlerinin bulunduğunu ve kafasının ezilmiş olduğunu söylediler. Hanım Eren'in yakınları, şu bilgileri verdiler: "Hanım Eren ve kocası, 25 Eylül günü evlerine yapılan baskında sivil polislerce gözaltına alındılar. 29 Eylül günü, polisler Hanım Eren'in kocasının yanına gelerek 'Eşin intihar etti' diyorlar ve cenazesini teslim ediyorlar. Ancak cesedin üzerinde işkence izleri mevcuttu. Vücudunun birçok yerinde darp izleri vardı. Sırtında, kasıklarında, bacaklarında morluklar ve yanıklar vardı. Kollarında ip veya kablo gibi benzeri cisimlere ait izler vardı."

Yakınlarının "gözaltına alındıktan sonra ortadan kaybolduğunu" söyleyen ailelere, başvurdukları makamlardan tatmin edici yanıtlar verilmedi. Başvurular, "Bahsedilen kişi gözaltına alınmamıştır" ya da "Kendisini biz de arıyoruz" gibi yanıtlarla geçiştirildi. Ancak, Susurluk kazasından ve Yüksekova çetesinin faaliyetlerinin açığa çıkmasından sonra, pek çok faili meçhul cinayet gibi, kayıp olaylarında kontrgerillanın rolü konusunda önemli deliller elde edildi.

Örneğin, 1991 yılında kaybolan Hüseyin Toraman'ın Almanya'da yaşayan annesi Hatice Toraman, Susurluk kazasından sonra 1996 yılı Aralık ayında yaptığı açıklamada, dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Mehmet Ağar'a dikkat çekti. Hüseyin Toraman'ın bulunması için 1991 yılı Kasım ayında TBMM'ye gittiklerini ve SHP Erzincan Milletvekili Mustafa Kul'dan yardım istediklerini belirten Hatice Toraman, Mustafa Kul'un Mehmet Ağar'ı aradığını anlattı: "Mehmet Ağar, olayı soruşturacağını bildirdikten yarım saat sonra Mustafa Kul'u arayıp, Hüseyin Toraman'ın gözaltında olduğunu ve İsmail Çelik sahte kimliğiyle yakalandığını söyledi. Oğlumuzun bulunmasının sevinciyle yemeğe gittik. Aradan 2 saat kadar geçti. İstanbul'a dönmeden önce Mustafa Kul'u ziyaret ederek teşekkür etmek istedik. Ancak, Mehmet Ağar, telefon ederek yanlış anlaşılma olduğunu ve Hüseyin'in gözaltına alınmadığını açıkladı. Ben, eşim Ali Rıza Toraman, kardeşim Hasan Aydın, Ali Toprak ve Mustafa Kul, Mehmet Ağar'ın bu konuşmasına şahittir. Benim anlayamadığım, anne babasının bilmediği sahte kimliğini, oğlumun gözaltına alınmadığını söyleyen Mehmet Ağar nereden biliyordu. Hüseyin'in eşi Gülay Toraman'la ve arkadaşlarıyla

yaptığım konuşmada sahte kimliğin Mehmet Ağar'ın söylediği gibi İsmail Çelik adına düzenlendiğini öğrendim. Mehmet Ağar ve arkadaşlarının kayıplarla bağlantısı araştırılsın. Ben Pendik'e bağlı Şihli köyünde otunuyordum. Geceleri evimize tehdit telefonları geliyordu. Hatta Cumartesi ve mum dikme eylemine katılmak için bindiğim minibüste 2 kez dayak yedim. Bir keresinde de sivil kıyafetli 2 kişi yanıma gelerek, beni ve ailemi ölümle tehdit ettiler. Biz de Almanya'ya yerleşmek zorunda kaldık."

Bu arada, 1994 yılında Ankara'da ortadan kaybolan Kenan Bilgin'in, gözaltına alındığı Ankara Cumhuriyet Savcısı Selahattin Kemaloğlu'nun Pertek (Tunceli) ve Üsküdar (İstanbul) savcılıklarına yazdığı 4 ayrı yazı ile belirlendi. Pertek Cumhuriyet Savcılığına 27 Aralık 1995 ve 13 Eylül 1996 tarihlerinde, Üsküdar Cumhuriyet Savcılığına da 13 Aralık 1996 ve 24 Nisan 1997 tarihlerinde yazılan yazılarda, Kenan Bilgin'in gözaltında olduğu belirtildi. 24 Nisan 1997 tarihli yazıda "Kenan Bilgin'in gözaltına alındığı tarihlerde tanık olarak ifadesi alınmış ve Kenan Bilgin'in gözaltında olduğu görülmüştür" ifadesi yer aldı. Ancak yazıda, Kenan Bilgin'in "dışarıda" olabileceği ya da "PKK'ye katılmış olabileceği" de ileri sürüldü. Yazılarda, "Kenan Bilgin'in durumu hakkında bilgi almak için yakınları ve akrabalarının gizlice araştırılması" istendi. 12 Eylül 1994 tarihinde Dikmen semtinde gözaltına alındığı ileri sürülen ancak resmi makamlar tarafından gözaltına alındığı kabul edilmeyen Kenan Bilgin'in Ankara Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubede işkence gördüğüne, o dönemde aynı yerde gözaltında olan 10 kişi tanıklık yapmıştı.

Yetkililer, kayıp iddialarını araştıran insan hakları örgütlerine yardımcı olmadılar. Örneğin, Ağustos ayında Ankara'da bulunan Sincan Kimsesizler Mezarlığına 1993'ten sonra 103 kimliği meçhul cesedin gömüldüğünün belirlenmesinin ardından, kaybedilenlerin de bu mezarlığa gömüldüğü endişesi doğdu. Ancak, mezarlığa gömülen kimliği belirsiz kişilere ilişkin tarih ve mezar numaraları dışında herhangi bir kaydın olmaması nedeniyle kayıp ailelerinin mezarlıktaki aramalarından herhangi bir sonuç alınamadı. Adli Tıp Kurumu nezdinde girişimlerde bulunan İHD de bu mezarlığa gömülenlerle ilgili herhangi bir bilgi elde edemedi. İHD Genel Başkanı Akın Birdal, konuyla ilgili olarak yaptığı açıklamada, "İHD nasıl kayıp ailelerinin ilk başvurduğu bir kurum ise, kimliği meçhul cesetler bulunduğunu iddia eden emniyet görevlilerinin de ilk başvurması gereken yer İHD olmalıdır. Eğer bu cesetlerin kimlik bilgileri yoksa bile, tipi tarif edilerek bilgi verilebilir. Oysa bu güne kadar böyle bir şeye rastlamadık. Bu bilgiler elimize ulaşsa, kayıp aileleri de

gider bu cesetlere bakarlar. Zaten ölü olarak bulunanların otopsi raporları ve fotoğrafları ile parmak izlerinin emniyet birimlerinin, Adli Tıp Kurumunun ve Sincan Kimsesizler Mezarlığının arşivlerinde bulundurulması yasal bir zorunluluktur" dedi. 1994 yılında kaybedilen Kenan Bilgin'in ağabeyi İrfan Bilgin de, Adli Tıp Kurumu yetkililerinin teknik yetersizlikleri bahane ederek kendilerine yardımcı olmadığını söyledi. Bilgin, kardeşinin fotoğrafını göstermesine rağmen, mezarlık görevlilerinin kendisine yardımcı olamayacaklarını söylediklerini açıkladı.

Kayıp iddialarının araştırılmasındaki bir zorluk da, kaybedildiği konusunda kaygılar olan kişilerin, daha sonra kaybedilmediğinin anlaşılması ya da sağ olarak bulunması halinde, insan hakları savunucularının bu durum hakkında bilgilendirilmemesi oldu. Örneğin, yakınları tarafından 7 Mayıs günü İstanbul Aksaray'da kimlik kontrolü sırasında gözaltına alındığı ve daha sonra kaybolduğu ileri sürülen ve bulunması için insan hakları savunucularının uzun bir süre çeşitli girişimlerde bulunduğu Mehmet Sait Özmen'in kayıp olmadığı ve bu tarihten sonra bir Avrupa ülkesinde bulunduğu anlaşıldı.

a) Cumartesi Anneleri

Gözaltına alındıktan sonra kaybolanların ve kaybolduktan sonra ölü bulunanların sayısının artması, bu tür olaylara duyulan öfkeyi de arttırdı. Yakınlarını kaybeden bazı aileler ile başta İHD olmak üzere bazı kuruluşların üye ve yöneticileri, bilim insanları ve sanatçılardan oluşan sivil bir inisiyatif, 27 Mayıs 1995 tarihinde İstanbul İstiklal caddesi Galatasaray Lisesi önünde oturma eylemi yaptı. Gelenekselleşen eylem, her Cumartesi günü saat 12.00'de yinelenirdi. Oturma eyleminin başlaması nedeniyle yapılan açıklamada, kayıpların akıbetlerinin ortaya çıkarılmasının amaçlandığı belirtildi.

Cumartesi Anneleri, her hafta bir başka kaybın öyküsünü kamuoyuna duyurdu. Cumartesi Anneleri, zaman zaman polisin müdahalesi ile karşılaştı. İlk birkaç eyleme müdahale etmeyen, daha sonra da katılımı azaltmaya ya da süresini kısa tutmaya çalışan polisler, zamanla tavır değiştirdi. Bu dönemde oturma eylemi yapanlara yönelik polis saldırılarına tanık olundu. Cumartesi Annelerinin polis müdahalelerine kararlı direniş göstermesi sonucunda bu müdahalelerden vazgeçildi.

Cumartesi Annelerinin oturma eylemi, 1996 yılının yaz aylarına kadar önemli bir olay ya da saldırı olmadan devam etti. Ancak, Haziran ayında İstanbul'da yapılan HABİTAT II zirvesiyle birlikte, annelerin eylemine

hemen her hafta polis tarafından müdahale edilmeye başlandı. Aralarında eyleme destek vermek isteyen yabancıların da bulunduğu yüzlerce kişi, bu müdahaleler sırasında dövüldü, tartaklandı, gözaltına alındı. Daha sonra eyleme müdahaleden vazgeçilmesine karşın, müdahaleler sırasında gözaltına alınanlar hakkında dava açıldı. Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan davada, 668 kişinin "izinsiz gösteri yaptıkları" iddiasıyla 3 ayla 3 yıl arası hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Hakkında dava açılanlar arasında SİP Genel Başkanı Aydemir Güler ve KESK Genel Başkanı Siyami Erdem ile 18 yaşından küçük 38 kişi de yer aldı. Davaya 15 Eylül 1996 tarihinde İstanbul 5. Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı.

Davaya 1997 yılı boyunca devam edildi. 25 Şubat günü yapılan duruşmaya katılan KESK yöneticisi Songül Beydilli, olay günü İstanbul'da 2 bin kişinin gözaltına alındığını hatırlatarak, "HABİTAT II'nin İstanbul'da yapılması nedeniyle, haklı olan isteklerimizi dünya kamuoyuna duyurmamızı istemediler. Polis, KESK Genel Merkezinden ve Şişhane'den onlarca insanı sürükleyerek gözaltına aldı. Davada asıl sanık olması gereken polislerdir" dedi. KESK Merkez Yürütme Kurulu üyesi Yılmaz Cengiz Uzun ise, polisin kendisiyle birlikte onlarca insanı tartakladığını ve gözaltına aldığını söyledi. Dava halen devam ediyor.

Bu arada, 1997 yılı içerisinde kayıp yakınlarının eylemine destek veren insan hakları savunucuları baskılarla karşılaştı. İstanbul Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı, Cumartesi Annelerinin Girişim Sözcüsü Nimet Tanrıkulu hakkında, eylemin 103. haftasında yaptığı basın açıklamasında "Toplantı ve Gösteri yasasına aykırı davrandığı" iddiasıyla soruşturma başlattı. Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün "Nimet Tanrıkulu topluluğu yönlendirdi" şeklindeki raporu üzerine açılan soruşturma çerçevesinde, Nimet Tanrıkulu savcılığa giderek ifade verdi. Tanrıkulu, ifadesinde, "Bu toplumda yaşayan bir insan olarak toplumdaki olaylara tepkimi bu şekilde dile getiriyorum" dedi. Nimet Tanrıkulu, HABİTAT II Zirvesi sırasında gözaltına alındıktan sonra haklarında dava açılan 668 kişi arasında yer alıyor. Nimet Tanrıkulu hakkında daha sonra da (eylemin 108. haftasında) dava açıldı.

Temmuz ayı başında Filiz Koçali ve Nimet Tanrıkulu, savcılığa çağrılarak ifade verdiler. Temmuz ayı sonunda ise, bu kez Nimet Tanrıkulu, Filiz Koçali ve Şanar Yurdatapan, topluluğu yönlendirdikleri ve Toplantı ve Gösteri Yasasına muhalefet ettikleri iddiasıyla savcılığa çağrılarak ifadeleri alındı.

"Kayıp Otobüsü"

Kayıp yakınlarının İstanbul Galatasaray Lisesi önünde gerçekleştirdiği oturma eylemine 22 Şubat günü (93.

hafta) polisler de katıldı.⁵ Eylem sırasında, Emniyet Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan İnsan Hakları ve Yurtdışı İlişkiler Şube Müdürlüğüne bağlı ve içinde bir bilgisayar sistemi bulunan "Kayıp Kişileri Araştırma Gezici Merkezi" adlı otobüsten yapılan anonslarda kayıp yakınlarına bilgi vermeleri için çağrıda bulunuldu. Ancak, kayıp yakınları bu çağrıya tepki gösterdi. Kayıp yakınları ve eyleme destek verenler, polisin girişimini "aldatmaca, acı bir alay, göz boyama, ciddiyetsizlik" olarak nitelediler. Kayıp yakınları, 93 haftadır çocuklarının kayboluş öykülerini oradan duyurmaya çalıştıklarını, ama bu konuda yetkililerin hiçbir işlem yapmadığını söylediler. Emniyet Müdürlüğü, Valilik ve Meclis'e kadar her yere başvurduklarını kaydeden aileler, taleplerine yanıt yerine, cop, dayak, tehditle karşılık verildiğini belirttiler. "Çocuklarını kaybederek ormanlara, çukurlara, kimsesizler mezarlıklarına atanların polisler olduğu" kanısında olduklarını söyleyen kayıp yakınları, "93 hafta boyunca kamuoyunu yanıltmaya çalışarak, kayıp insan olmadığını söyleyen devlet, kamuoyunu bugün yeniden yanıltmaya mı çalışıyor?" diye sordular. Kayıp yakınları, "Gerçekten kayıpların akıbeti hakkında bilgi vermek ve sorumluları yargı önüne çıkartmak istiyorlarsa, buradan yükselen sese kulak versinler" dediler.

15 Mart günü (96. hafta) gerçekleştirilen oturma eyleminde yapılan açıklamada, emniyet müdürlüğü tarafından getirilen "Kayıp Otobüsü"nün kamuoyunu yanıltmak amacını taşıdığı ileri sürüldü. Kayıp yakınları "Bu ülkenin DGM Başsavcılığı, Emniyet Müdürlüğü, valilikler yetkili merciler değiller mi? Oralara yapılan başvurular sayılmıyor mu?" diye sordular.

Cumartesi Annelerinin 22 Mart günü yaptıkları 97. oturma eyleminde, yetkililerin tutumu eleştirildi ve yurtdışındaki diplomatik temsilcilikler aracılığıyla, kayıp olaylarının yalanlanmaya çalışıldığı ifade edildi. Eylem sırasında yapılan açıklamada, kayıp yakınlarının tepkisinin nedeni şöyle ifade edildi: "Bir yandan 'kayıplarımız meçhule gitmesin, kayıplar bizim de kayıplarımız' diyerek, yaşadığımız topraklarda kayıp olgusunu kabul etmek zorunda kalan devlet, diğer yandan yurtdışındaki konsoloslukları aracılığıyla bir bildiri hazırlayarak, 'İHD'nin gözaltında kayıplara dair verdiği bilgiler mesnetsiz ve amaçlıdır. Amaç, Türkiye'ye açılmış olan iftira kampanyası çerçevesinde dünya kamuoyunu yanıltmaktır' diyorlar"

Cumartesi Annelerinin 29 Mart günü yaptıkları oturma eyleminde Hasan Ocak'ın babası Baba Ocak, aradıkları

⁵ "Kayıp otobüsü," 1998 yılı başından itibaren Cumartesi eylemlerinin yapıldığı Galatasaray Lisesi önüne gelmemeye başladı.

kayıpların, devlet organlarının kaybettiği kişiler olduğunu söyledi. Baba Ocak, kayıp ailelerinin yanında bekleyen “Kayıp Bildirme Gezici Aracı”na başvuru yaparak, kaybedildikten sonra ölü bulunan oğlu Hasan Ocak için form doldurdu. Emniyet Müdürlüğü’nün Kayıp Otobüstünden yapılan, “Kayıplarınızı doğru yerde arayın. İçinizdeki provokatörlere kanmayın” anonsları, kayıp yakınları tarafından protesto edildi. Bu arada, kayıp yakınları tarafından samimi olmamakla suçlanan “Kayıp Bildirme Aracı”ndan sorumlu İnsan Hakları ve Yurtdışı İlişkiler Şube Müdürü Mustafa Bağrıaçık, çalışmalarında samimi olduklarını söyledi. Mustafa Bağrıaçık, Kayıp Kişileri Araştırma Büro Amirliğine ait gezici minibüsle bir aydır çalıştıklarını ve kendilerine 19 başvuru yapıldığını belirtti. Kayıp Bürosuna başvuru sayısının hızla arttığını ifade eden Bağrıaçık, “Cumartesi Annelerinin eyleminden sonra gezici minibüsümüze 30 kadar telefon ve faks geldi. Bizler, samimi ve en içten duygularımızla kayıp yakınlarına yardım etmek istiyoruz. Birkaç hafta daha Galatasaray Lisesi’nin önünde bekleyeceğiz, eğer netice alamazsak, minibüsümüzü başka bölgelere kaydıracağız” dedi. Bağrıaçık, insan hakları konusunda uzman olan bir ekiple çalıştıklarını söyledi.

5 Nisan günü yapılan eylemde (99. hafta) söz alan bir Cumartesi Annesi de, “Biz polislerin hepsini karalamıyoruz, ama iyi niyetli polisler de içlerindeki katilleri çıkarırlar” dedi. Cumartesi Anneleri bu açıklamaları yaparken otobüsten “Gelin bize başvurun, acınız acımızdır, kaybınız kaybımızdır” anonslarının devam etmesi üzerine eylemciler, otobüstekileri yuhalayarak, “Anaların öfkesi katilleri boğacak” sloganı attılar. Eylemde, 1 Nisan 1996 tarihinde Edirne’den ayrılarak bir daha kendisinden haber alınamayan Talat Türkoğlu’nun kaybediliş öyküsü anlatıldı. Kayıp yakınları tarafından yapılan açıklamada, “Türkoğlu için yapılan başvurular yırtılıp atıldı mı ki, bizden her hafta yeni başvuru istiyorsunuz? Başvurularımıza ne oldu? Hangi yasal işlem yapıldı? Hangi soruşturma açıldı? Kimlerin ifadesi alındı? Bu sorulara cevap alınmaya kadar, buradaki anonslara cevap vermeyeceğiz” denildi.

Kayıp yakınlarının 30 Ağustos günü yaptıkları eyleme, Musa Anter Barış Treni etkinliği çerçevesinde 1 Eylül Dünya Barış Gününde Diyarbakır’da olmak üzere İstanbul’a gelen Avrupalı heyetler ve çok sayıda barış girişimcisi katıldı. Eyleme katılan Akın Birdal, “Devlet, kayıpların bulunması için buraya kayıp arama otobüsü gönderiyordu. Devlet kayıpların son bulmasını istiyorsa, barış çabalarına geçit vermelidir. Çünkü kayıpların çoğu, savaşın sürdüğü bölgeden çıkıyor” dedi.

Cumartesi Anneleri 20 Eylül günü (123. hafta) yaptıkları oturma eylemlerinde, 12 Eylül sonrasında Bingöl’de kaybolan ve kendisinden haber alınamayan Hüseyin

Morsümbül’ü andı. Morsümbül ailesine “Oğlunuzu hemen bırakacağız” denildiğini söyleyen kayıp yakınları, “Tam 17 yıl geçti Morsümbül’ün kayboluşunun üzerinden. Bugün bile anne Fatma Morsümbül, biri camı tıklatsa, telefon çalsa ‘Ya gelen Hüseyinimse’ diye yüreği eziliyor. Askerlerin 16 yıl önce ifade vermesi için 5 dakikalığına götürdüğü ve bir daha haber alamadığı oğlu Hüseyin için hâlâ kapıya ekmek bırakıyor” dediler. Morsümbül’ün babası Hanifi Morsümbül de, oğlunun gözaltına alınmasından 24 saat sonra evi basılarak kendisinin de gözaltına alındığını belirterek, “Beni askıya aldılar. Elektrik verdiler. ‘Oğlun nerede?’ dediler. O günden beri oğlumdan haber alamadım” dedi.

18 Ekim günü Cumartesi Annelerinin 127. haftasını dolduran oturma eylemlerinde, Tunceli’de kaybedilen Nazım Gülmez (61) anıldı. 1994 yılında Tunceli’nin Hozat ilçesine bağlı Taşıtlı köyünde askerler tarafından gözaltına alındıktan sonra kendisinden haber alınamayan Nazım Gülmez’in kızı Seray Çetin yaptığı konuşmada, babasının tüm köylünün gözü önünde gözaltına alındığını söyledi. Çetin, “Bu ne biçim devlet, polis bizi eziyor, asker bizi eziyor, eroincilik yapıyor, insanlarımızı kaybediyor” dedi.

Cumartesi Annelerinin eylemi, 9 Mayıs 1998’e değin (157. hafta) herhangi bir saldırı olmadan devam etti.

Bu arada, Bursa Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD) Güney Marmara Şubesinin her yıl verdiği “İnsan Hakları Ödülü,” 1997 yılında Cumartesi Annelerine verildi. Bursa’da 2 Mart günü düzenlenen törende ödül, kayıp yakınları adına Hasan Ocak’ın annesi Emine Ocak’a verildi. Cumartesi Annelerine, 1996 yılında da Uluslararası İnsan Hakları Birliği tarafından verilen “Carl Von Ossietzky Madalyası,” İstanbul Tabip Odası tarafından da “Sevinç Özgüner Ödülü” verilmişti.

Cumartesi Annelerinin eylemine hemen her hafta yurtdışından çeşitli örgütlere ya da partilere mensup kişilerce de destek verildi. Cumartesi Annelerinin eylemine Uluslararası Af Örgütü tarafından da destek verildi. Uluslararası Af Örgütü, Ekim 1996’da başlattığı dayanışma kampanyası çerçevesinde Paris, Londra ve Berlin gibi büyük Avrupa kentlerinde de oturma eylemleri gerçekleştirdi. Yabancı basında da Cumartesi Annelerine ve Türkiye’deki kayıplara yer veren çok sayıda haber ya da makale yayımlandı.

Kasım Açık’ın itirafları

“MLKP üyesi olduğu ve afiş astığı” iddiasıyla Gebze Cezaevinde tutuklu bulunan Kasım Açık⁶ adlı kişinin

⁶ Kasım Açık, “polis ajanı olduğu ve birçok faili meçhul cinayete karıştığı” iddiasıyla Gebze Cezaevinde öldürüldü. Boğularak öldürüldüğü anlaşılan Kasım

Uluslararası Gözaltında Kayıplarla Mücadele Komitesine (ICAD) Talat Türkoğlu ve Düzgün Tekin'in öldürülerek Kırklareli yakınlarındaki bir bölgeye gömüldüğünü söylemesi üzerine, Düzgün Tekin ve Talat Türkoğlu'nun mezarlarını aramak için kayıp yakınları ve çeşitli kurum temsilcilerinin yer aldığı heyet, 24 Mayıs günü mezarların bulunduğu ileri sürülen Çadırkent'e

Açık'ın cesedinin 18 Mayıs günü cezaevi koridorunda bulunduğu ve MLKP davasından hükümlü bir kişinin cinayeti üstlendiği öğrenildi. MLKP ve Türkiye Devrim Partisinden yapılan açıklamada ise "polis tarafından örgüte sızması için eğitilen" Kasım Açık'ın 1 Mayıs gününden itibaren cezaevinde sorgulandığı belirtildi. Açıklamada, Kasım Açık'ın, tutuklanan PKK itirafçıları Murat Demir ve Murat İpek ile "Yeşil" kod adıyla tanınan Mahmut Yıldırım'ın da içinde bulunduğu 7 kişilik bir "çete"de yer aldığı ileri sürüldü. Açıklamada, söz konusu "çete"nin, yaklaşık 1 Nisan 1996'da Edirne'de kaybedilen Talat Türkoğlu'nu, Çorlu'da soyadı belirlenemeyen Cengiz adlı 16 yaşındaki bir kişiyi öldürdüğü, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çok sayıda işkence ve faili meçhul cinayete karıştığı iddia edildi.

1 Nisan 1996 tarihinde Edirne'deki annesinin evinden İstanbul'a gitmek için ayrılan Talat Türkoğlu ortadan kayboldu. Talat Türkoğlu'nun akıbeti tüm girişimlere karşın ortaya çıkmadı. Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Başkanlığı tarafından yayımlanan "Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü" başlıklı kitapta "Talat Türkoğlu'nun gözaltına alınmadığı ve açık kimliği olmadığı için araştırma yapılamadığı" iddia edildi. Emniyet'in bu yorumuna dayanak oluşturan tek belge, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün 29 Ağustos 1997 tarihli yazısı oldu. Talat Türkoğlu, 12 Eylül 1980'den sonra Ankara Emniyet Müdürlüğünde 90 gün gözaltında tutulmuş, sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmış ve 13 ay Mamak Cezaevinde tutuklu kalmıştı. Birçok defa Türkiye Komünist Partisi/Birlik (TKP/B) ve Türkiye Devrim Partisi davalarından yargılanmış, bir süre yurtdışında kalmıştı. 1984'ten sonra İstanbul'da gözaltına alınmış, 3,5 yıl cezaevlerinde tutuklu kalmıştı. Son olarak eşi ile birlikte tutuklanarak 13 ay yine Sağmalcılar Cezaevinde yatmış; 1994 Ekim ayında tahliye edilmişti. 21 Ekim 1995 tarihinde İstanbul Bayrampaşa Güneşli Evren mahallesinde oturan bir akrabasının evinden işine gitmek üzere ayrılan Düzgün Tekin, ortadan kayboldu. Tekin ailesinin evine 27 Ekim günü telefon eden kimliği belirsiz bir kişi, Düzgün Tekin'in gözaltında olduğunu bildirerek, ona giyecek ve para götürülmesini istedi. Yakınlarına "izlendiğini" anlattıktan 3 gün sonra kaybolan Düzgün Tekin'in akıbeti, yetkili makamlar nezdinde yapılan başvurulara rağmen ortaya çıkarılamadı. Bu arada, "Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü" adlı kitapta, Düzgün Tekin'in "gözaltına alınmadığı, açık kimliği bulunmadığından nüfus tetkiki ve herhangi bir araştırma yapılamadığı" ileri sürüldü.

Heyet başkanı Ali Ocak, bölgede inceleme yapmak üzere yola çıktıklarını ve savcılığa gerekli başvuruyu yaptıktan sonra 27 Mayıs günü arama çalışmalarına başlayacaklarını açıkladı. Heyet üyeleri, 27 Mayıs günü Kırklareli'ne giderek, Kırklareli Başsavcısı İsmail Onaran ve jandarmayla birlikte Kavaklı çöplüğünde yakınlarının cesetlerini aradılar. Tekin'in annesi Elif Tekin, burada güvenlikten sorumlu jandarmalardan silahlarını bırakmalarını istedi. Oğlunun fotoğrafını askerlere gösteren Tekin, "17 aydır oğlumu arıyorum. Çalmadık kapı bırakmadım hepsi yüzüme kapandı. Sizin de ananız var, benim yüreğimin nasıl yandığını anırlar. Polis, asker ya da kayıp anneleri artık birbirini kucaklasın" dedi. Tekin'in yanındaki kayıp anneleri de, "Kayıpların hesabını soracağız", "Kayıpların sorumlusu Susurluk'taki devlettir" yazılı dövizler ile "Kaybedilmekle katledilmekle Düzgün Tekinler tükenmez" yazılı pankart açtılar. Oya Gökbayrak, tüm kayıpların takipçisi olacaklarını vurguladı. Kayıp anneleri ellerinde çocuklarının fotoğraflarını taşıyarak Tekin'in cesedinin gömüldüğü öne sürülen alana dağıldılar. Başsavcı Onaran, gruba, "Nerenin kazılmasını istiyorsanız kazdıralım" dedi. Bunun üzerine ailelerle avukatların şüpheli buldukları çöp alanı dozerle kazıldı. Ancak, arazinin geniş olması nedeniyle, yapılan araştırmalarda bir sonuç alınamadı. Gruptan bazı kişiler de kazma ve kürekle arama çalışmalarına yardım ettiler. Kazı sırasında kendini kaybeden Düzgün Tekin'in annesi ile babası, toprağı elleriyle kazdı. Elif Tekin ise sinir krizi geçirerek bayıldı. Tekin jandarma tarafından hastaneye kaldırıldı. Aileler daha sonra otobüslere binerek İstanbul'a döndüler.

Provokatif açıklamalar

Daha önceki yıllarda Cumartesi Annelerinin karşısına "Cuma Anneleri" adı altında çatışma ya da saldırılarda yaşamını yitiren polis ve askerlerin yakınlarını çıkarmak isteyen bazı basın-yayın kuruluşlarında, kayıp yakınlarının eylemlerine karşı resmi yaklaşımı destekler nitelikte haberler yayımlandı. Örneğin, 31 Ocak tarihli Türkiye Gazetesinde "Kayıplar PKK'lı çıktı" başlığı ile yayımlanan bir haberde, 21 Ekim 1995 tarihinde İstanbul'da ortadan kaybolan Düzgün Tekin'in Gebze Cezaevinde bulunduğu ileri sürüldü. Ancak, Düzgün Tekin olarak tanıtılan kişinin Düzgün Eskin olduğu anlaşıldı. Düzgün Eskin, tutuklu bulunduğu Gebze Özel Tıp Cezaevinden bir açıklama yaparak, "Ben Düzgün Tekin değilim" dedi. PKK'lı olduğu ve Yunanistan'da eğitim gördüğü iddialarıyla tutuklanan Düzgün Eskin, bu tür haberlerle kayıp yakınlarının hedef gösterildiğini söyledi. "Benim adım Düzgün Eskin'dir. Düzgün Tekin ile bir ilişkim ve bağım yoktur" diyen Eskin, ifadelerinin baskı ve işkenceyle alındığını, asılsız iddialarla da tutuklandığını söyledi. Türkiye Gazetesinde yayımlanan

haberinden ardından birçok demokratik kitle örgütü, kurum ve kuruluş gazeteyi kınadı.

Bazı gazetelerde, Kuzey Irak'ta Mayıs ayında gerçekleştirilen sınırötesi operasyon sırasında teslim olan 3 PKK militanının "Cumartesi Annelerinin aradığı kayıplar arasında olduğu" ileri sürüldü. Adları açıklanmayan, ancak Konya, İstanbul ve Antalya'dan oldukları bildirilen militanların fotoğraflarının "Cumartesi Anneleri olarak adlandırılan grubun İstanbul'daki eylemleri sırasında ellerde taşındığı, ayrıca 'Umut Otobüsünde yer aldığı" belirtildi. Söz konusu haberler üzerine Cumartesi Annelerinin yaptığı açıklamada, "Umut Otobüsü" ile Cumartesi Annelerinin karıştırılmaması gerektiği belirtilerek, "Açıklamanın ciddiyetinin anlaşılabilmesi için bu kişilerin adları açıklanmalı" denildi. Söz konusu 3 kişinin adı açıklanmadı.

Diğer eylemler

Galatasaray Lisesi önündeki eylemin benzerleri İzmir, Ankara, Adana ve Bursa gibi yerlerde de gözlemlendi. İHD Ankara Şubesi, 17 Haziran 1996 tarihinden itibaren her ayın 17'sinde Kızılay Yüksel Caddesi girişinde bulunan İnsan Hakları Anıtı önünde mum yakma eylemi yapmaya başladı. İzmir Konak Meydanı ile İstanbul Altiyol'da da kayıplarla ilgili olarak periyodik eylemler başlatıldı. Ankara'daki eylemler genellikle bir müdahale olmadığı için olaysız biterken, İzmir'deki eylemler sık sık polisin müdahalesiyle karşılaştı.

İzmir'in Konak Meydanı'nda 16 Kasım 1996 tarihinde yapılan oturma eylemi sırasında dövülerek gözaltına alınan Özden Özel, Hatice Aslan, Oya Keman, Özlem Gözcü, Zeynel Degirmenci, İnan Öztürk, Ulaş Bilgin, Orhan Aslan, Selahattin Ilgaz ve Cahit Ceylan hakkında "izinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açıldı. Davaya, 20 Ocak 1997 tarihinde İzmir 13. Asliye Hukuk Mahkemesinde başlandı. Sanıklardan Selahattin Ilgaz, basın açıklamasının Anayasal bir hak olduğunu söylediğinde savcının "Yasalar size göre yapılmıyor" dediğini bildirdi. Selahattin Ilgaz, "Hemen hemen bütün eylemlerde saldırı olmasa da gözaltına alınanlar oldu. Gözaltında her türlü işkenceyi gördük. Gözaltında kayıpları protesto ediyorduk ve gözaltında kaybedilmekle tehdit ediliyorduk" diyerek, polisin bazı haftalarda oturma eylemine izin vererek basına iyi görünmeye çalıştığını, bazı haftalarda ise eyleme katılanları tahrik ederek olay çıkmasına neden olduğunu söyledi. Dava 24 Aralık günü beraatle sonuçlandı.

b) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru nedeniyle baskı

Cumartesi Annelerinin 27 Eylül günü (124. hafta) yapılan oturma eyleminde, İbrahim Gündem tanıtıldı.

İHD Diyarbakır Yönetim Kurulu Üyesi Vedat Çetin, kayıp yakınları adına yaptığı açıklamada, 24 Eylül 1991 günü Hazro Jandarma Karakoluna bağlı Üsteğmen Kenan Şahin ile askerler tarafından gözaltına alındıktan sonra haber alınmayan İbrahim Gündem için 6 yıldır yapılan tüm başvuruların yanıtsız kaldığını hatırlattı. Çetin, Gündem'in ailesinin Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı ve Jandarma Alay Komutanlığına yaptığı başvuruya da, "Üsteğmenin gözaltına alındığını söylemek suçtur. Askerlerin aldığını söyle" yanıtının verildiğini hatırlattı. Gündem'in kontrgerillanın elinde bulunduğu, işkence gördüğü ve bu nedenle Ankara'ya götürüldüğüne dair ifadeler bulunduğu dikkat çeken Çetin, Gündem'in babasının da oğlu için Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna yaptığı başvuru nedeniyle köylülerin önünde dövüldüğünü söyledi.

1992 yılında Mersin'de gözaltına alındıktan sonra kendisinden haber alınmayan Namık Erkek'in yakınlarına, 1995 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde (AİHM) açtıkları davadan vazgeçmeleri için baskı yapıldığı bildirildi. 3 Şubat gecesi Namık Erkek'in amcası oğlu Fehim Erkek'i gözaltına alan polis, daha sonra Erkek soyadlı birçok kişinin evine baskın düzenledi. Kardeşinin gözaltında kaybedilmesini AİHM'e götüren Serdin Erkek'in evine sık sık baskın yapan polisler, Serdin'i evde bulamayınca ailenin diğer fertlerini tehdit ettiler. Yine Namık'ın en büyük kardeşlerinden Mahmut Erkek'in evine de baskın yapıldı. Erkek ailesinin avukatı Hamza Yılmaz, başvuruları sonucu davayı kabul eden AİHM'in Türkiye'ye iki kez savunma için süre tanıdığını söyledi. Son olarak 23 Ocak 1997'ye kadar süre verildiğini ifade eden Yılmaz, Erkek'in yakınlarına yönelik baskıların, verilen sürede savunmaya katkıda bulunacak "delil" toplamaya yönelik olduğunu ileri sürdü. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine göre dava açan bir şahsa ve ailesine baskı yapılmaması gerektiğini belirten Yılmaz, polisin bu tutumunu mahkemeye götüreceklerini ifade etti. Polis tarafından Erkek'in yakınlarına yapılan baskı, 20 Şubat günü İHD aracılığıyla, Ankara'da bulunan AİHM Komisyon Başkanı Stephan Treschel'e aktarıldı. Ekim ayında Erkek ailesinin avukatı Hamza Yılmaz tarafından yapılan bir başka açıklamada, Namık Erkek'in Mersin ve Diyarbakır'ın Bismil ilçesine bağlı Akbaş köyündeki yakınlarına yapılan baskılara AİHM'nin uyarısı sonucu bir süre ara verildiği, ancak 26 Eylül günü Namık Erkek'in ağabeyi Mahmut Erkek'in Mersin'deki evinin polisler tarafından basıldığı, Mahmut Erkek'in eşi Münevver Erkek'in de dövüldüğü bildirildi.

Kayıp yakınları, çeşitli düzeylerde yaptıkları başvurular ya da açıklamaları nedeniyle de çeşitli baskılara maruz kaldılar. Örneğin, 1994 yılı Kasım ayında Diyarbakır kent merkezinde eşinin yanından silahlı ve telsizli kişiler

tarafından kaçırıldıktan sonra kendisinden haber alınamayan Ali Tekdağ'ın yakınları da baskıya maruz kaldı. Tekdağ'ın Bağlar ilçesi Fatih mahallesinde bulunan evine 20 Mart gecesi baskın düzenleyen polisler, evin kapısını kırarak Tekdağ ailesini tehdit ettiler. Baskında ailenin tüm fertlerini tek tek odalara çekerek sorgulayan polisler, aralarında Tekdağ'ın 9 yaşındaki oğlu Şoreş'in de bulunduğu tüm aile fertlerine hakaret ederek tartakladılar. Son bir aydır evlerine 5. kez polis tarafından baskın yapıldığını belirten Tekdağ'ın yakınları, İHD, Cumhuriyet Savcılığı ve AİHM'e başvuracaklarını söylediler. 1996 yılında Evrensel Gazetesi'ne itiraflarda bulunan bir JİTEM subayı, Tekdağ'a işkence yapıldıktan sonra, Diyarbakır-Silvan karayolu üzerinde, Boğa ve Timuçin lakaplı iki özel tim elemanı tarafından panzerden indirilerek tarandığını, daha sonra cesedin üzerine benzin dökülüp yakıldıktan sonra gömüldüğünü ileri sürmüştü.

Diyarbakır-Silvan arasında minibüsçülük yapan ve 22 Kasım 1996'da Diyarbakır'ın Melikahmet semtindeki garajda sivil polisler tarafından gözaltına alındıktan sonra bir daha haber alınamayan Ramazan Yazıcı'nın yakınları da gözaltına alındı. Yazıcı'nın Silvan'da ikamet eden Salih Yazıcı ve M. Can Yazıcı adlı kardeşlerinin evine 31 Ocak günü polis ve askerler tarafından baskın düzenlendi. Baskında M. Can Yazıcı gözaltına alındı. Kardeşi Salih Yazıcı konu ile ilgili olarak şunları söyledi: "Ağabeyim M. Can'ın evine giderek 'Ramazan

Yazıcı'nın kardeşi misin?' diye sormuşlar. Ardından da gözaltına almışlar. Aynı gün benim evime de geldiler. Aynı soruyu bana da sordular ve evi didik didik aradılar." Ağabeyinin sorgulanmak üzere Diyarbakır'a götürüldüğünü de belirten Salih Yazıcı, "Diyarbakır DGM Savcılığı gözaltına alındığımı kabul etti. Ancak endişemiz devam etmektedir" dedi.

e) 1997 yılında kaybedilenler

1997 yılında ortadan kaybolan ve akıbetleri hakkında bilgi edinilemeyen kişilerle ilgili olarak TIHV'nin derlediği bilgiler şöyle:

01) Fikri Özgen, Diyarbakır, 27.02.1997

27 Şubat günü saat 09.30 sıralarında kızının Diyarbakır'ın Koşuyolu semti Hatboyu caddesi üzerindeki evinden çıktıktan sonra kimliğini kontrol eden silahlı ve sivil giyimli 4 kişi tarafından gözaltına alınan ve 34 BHV 60 plakalı, siyah camlı, beyaz renkli Renault Toros marka otomobile bindirilerek götürülen Fikri Özgen'den (73) bir daha haber alınamadı. Astım hastası olan Fikri Özgen'in yakınları, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü ve Diyarbakır DGM Savcılığına yaptıkları başvurulardan bir sonuç alamayınca, Uluslararası Af Örgütü, TBMM İnsan Hakları Araştırma Komisyonu, İHD Genel Merkezi, İHD Diyarbakır Şubesi ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurdular.

Diyarbakır Kayıp Bürosu ile Hatboyu Caddesi arası, taş çatlasın beş kilometreydi... İşte o beş kilometre arasında "kayboldu" Fikri Özgen. Beyaz Renault'ya bindirildiğinde sekiz torun sahibiydi ve yetmiş üç yaşındaydı. Dahası astım hastasıydı, iki metre yürür yürürüz eli ağız pompasına uzanırdı. Fikri Özgen kaybolalı yirmi iki gün oldu. Kızı Seniha Özgen tanıktı. Başta DGM Cumhuriyet Savcılığı olmak üzere başvurmadık yer bırakmadı: Emniyet Müdürlüğü, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve "Kayıp Bürosu". Gözaltında kayıpların çoğaldığı bir kentte, kayıp yakınlarına "yardımcı olmak amacıyla" devlet tarafından kurulan Kayıp Bürosuna ilk başvuran kişi de Seniha Özgen'di. Şöyle anlatacağı gördüklerini: "Yoğurt almaktan geliyordum. Baktım, eczanenin önünde bir kalabalık. Bir araba hareket etmiş gidiyor. Ne oldu diye sordum, 'Babam götürdüler' dediler. Bağurdım, çağurdım. Yoldan geçen biri plakayı alıp bana verdi..." Yolcunun aldığı plaka 34 BHV 60'tı, siyah camlı beyaz Renault. Fikri Özgen, evinin yanındaki eczaneden hastalığında kullandığı damar iğnesini, şurubunu almış, geri dönüyordu. Ellerinde telsiz bulunan dört kişinin zorla Özgen'i beyaz Renault'ya bindirdiklerini eczacı da görmüştü, diğer esnaf da. Başvurularına "Bizde yok" yanıtı alan Seniha Özgen, her sabah DGM önüne gidip duruşmalara getirilen gözaltındakileri ve salıverilen tutukluları beklemeye başladı. "Bırileri görmüşür" diye umuyordu. Gözaltına alındıktan sonra salıverilenlerden biri, JİTEM'de tutulduğunu söyledi Özgen'in. Bir sandalyede otururken görmüştü, sürekli bağırıyordu "Hastayım, üşüyorum..." Bir başka tanık da doğruluyordu. JİTEM'de olduğunu, ondan da yakınlarına haber verilmesini istemişti Özgen. Bir başka tanık ise şimdi cezaevindeydi. Ancak bütün tanıklar isimlerinin açıklanmamasını istiyordu. Fikri Özgen'in diğer kızı Mürvet Özgen ise, İstanbul'da bildiği bütün kapıları çaldı, İHD, Tabipler Odası, gazeteler... Yaşananları aktarıp "çözüm" istedi, babasını anlattı: "Kulp'ta oturuyorduk biz, babam yirmi üç yıl Yeşilköy Mahallesi'nin muhtarlığını yaptı. 1992 yılında evimize panzerden ateş açıldı, sonra da bombalandı. Bu yüzden Diyarbakır'a göçtük. Bir ev kiraladık. Babam astımtıydı, bu yüzden kardeşlerimiz inşaatlarda çalışarak evi geçindirmeye başladı. Muhtarken Kulp'ta birkaç kez gözaltına alınmış, ama birkaç saat tutulup bırakılmıştı. Neden şimdi yeniden gözaltına aldılar, bilmiyoruz. Ama doktor kontrolünde olmalıydı ve ilaçlarını aksatmamalıydı. Uzun süre gözaltında tutulması hayatına mal olabilir." Özgenler'in başvuruları yamutsuz kaldı. Diyarbakır Kayıp Bürosundan verilen yanıt ise tam da kuruluş amaçlarına uygundu: "Ooo, çok acele ediyorsunuz." (Cumhuriyet, 22.04.1997)

Fikri Özgen'in kaybolması üzerine 11 Mart günü İHD Genel Başkan Yardımcısı ve Diyarbakır Şube Başkanı Av. Mahmut Şakar, Özgen'in kaçırılışının kızı Seniha Özgen ve çevre esnafı tarafından görüldüğünü, ancak görgü tanıklarının korktukları için tanıklık yapmadıklarını belirtti. Şakar, "Gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılan ve adının açıklanmasını istemeyen bir görgü tanığının beyanına göre Fikri Özgen, Diyarbakır JİTEM'de tutulmaktadır. Görgü tanığı, Özgen'i bir sandalyede oturur durumda ve sürekli hasta olduğunu, üşüdüğünü bağırarak söyler durumda gördüğünü ifade etmiştir" dedi. Mahmut Şakar, Özgen'i gözaltında gören 3 kişinin bulunduğunu da sözlerine ekledi.

Fikri Özgen'i gözaltında gördüğünü söyleyen bir tanık ortaya çıktı. 17 gün süreyle gözaltında tutulan, işkence gördüğünü açıklayan ve gözaltında olduğu kabul edilmeyen Ziya Özçelik adlı tanık, tutuklu bulunduğu Diyarbakır Cezaevi itirafçılar koğuşundan Mart ayı sonunda bir açıklama yaparak, Fikri Özgen'i JİTEM'de gördüğünü bildirdi. Özçelik, açıklamasında, gözaltında bulunduğu süre içerisinde JİTEM'in koridorunda bitkin bir halde masa üzerine yatırılan, nefes alamayıp, "Hastayım üşüyorum" diyen bir yaşlı adama rastladığını belirtti.

Yakınları tarafından yapılan başvuruyu değerlendiren Uluslararası Af Örgütü, Mart ayında Fikri Özgen için "acil eylem" çağrısı yaptı. Cumartesi annelerinin 22 Mart günü gerçekleştirdikleri 97. oturma eyleminde Galatasaray Postanesine giden kayıp yakınları ve insan hakları savunucuları da, Fikri Özgen'in akıbetinin açıklanması için İçişleri Bakanlığına telgraf çektiler.

Özgen ailesinin, 1992 yılında Diyarbakır'ın Kulp ilçesindeki evlerinin taranması üzerine Diyarbakır il merkezine göç ettiği, PKK'ye katılan aile üyeleri nedeniyle baskı gördüğünü bildirildi. Fikri Özgen'in oğlu Mefail Özgen, 30 Mart 1992 tarihinde PKK militanları tarafından bir askeri araca düzenlenen silahlı saldırı sırasında çıkan çatışmada yaralandı ve 6 Ağustos 1992 tarihinde tedavi gördüğü hastanede öldü. Fikri Özgen'in diğer bir oğlunun ise, Diyarbakır Cezaevinde bulunduğu bildirildi. Kerem Özgen ise, 2 Şubat 1993 tarihinde Diyarbakır'da kimliği belirsiz kişiler tarafından öldürülmüştü.

02) İlyas Eren, Diyarbakır, 11.03.1997

Diyarbakır'ın Dağkapı semtinde, Kulp'a giden otobüslerin kalktığı terminalde 11 Mart günü kimliğini soran sivil giyimli 4 kişi tarafından özel bir araca bindirilerek götürüldüğü ileri sürülen İlyas Eren (43) kayboldu. İlyas Eren'in kardeşi Hanefi Eren, Mart ayı sonunda İHD Diyarbakır Şubesi ve Uluslararası Af

Örgütüne başvuruda bulunarak, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü ve DGM Savcılığına yaptıkları başvurulardan herhangi bir sonuç alamadıklarını söyledi. Hanefi Eren, kardeşinin çok sayıda kişinin gözleri önünde alındığını belirterek bir an önce serbest bırakılmasını istedi. İsminin açıklanmasını istemeyen bir görgü tanığı ise, İlyas Eren ile aynı tarihte gözaltına alındığını, gözaltında İlyas Eren'in PKK'li olmakla suçlandığını ileri sürerek şunları söyledi: "Ben gözaltında iken O'nu getirdiler. Kapının mazgalından bakıyordular. Kimlik, ayakkabı ve kemeri vb. eşyalarını aldılar. Getiren polisler sorgu polisine teslim ederken 'Teröristtir. Kulp garajında yakaladık' dediler. Daha sonrada işkence yapılan odaya götürdüler. Ancak bir daha getirmediler." İlyas Eren'in 1990 yılında "PKK üyesi olduğu" iddiasıyla iki kez gözaltına alındığı, gözaltı sonrası başlatılan soruşturmalarda ise takipsizlik kararı verildiği bildirildi. Kulp'a bağlı Tepecik (Mezre Rındık) köyü nüfusuna kayıtlı İlyas Eren'in, 1994 yılı Mart ayında köyün güvenlik görevlileri tarafından yakılması sonucu Kulp'a göçettiği bildirildi.

03) Bedrettin Topkan, Batman, 01.07.1997

04) Ahmet Topkan, Batman, 01.07.1997

1 Temmuz günü Batman'a bağlı Kesmeköprü köyünde oturan Topkan ailesinin evine düzenlenen baskında gözaltına alınan Bedrettin Topkan ile kardeşi Ahmet Topkan ortadan kayboldu. Bedrettin Topkan'ın oğlu Hikmet Topkan, İHD'ye yaptığı başvuruda, 1 Temmuz günü saat 23.00 sıralarında, PKK militanı kıyafeti giymiş silahlı 4 kişinin evlerini basarak babasını ve amcası Ahmet Topkan'ı götürdüklerini söyledi. Hikmet Topkan, görgü tanıklarının, babası ve amcasının evden çıkarıldığı esnada köyün çıkışında askeri panzer ve beyaz bir minibüsün durduğunu söylediklerini, yakınlarının da o yöne doğru götürüldüğünü belirtti. Hikmet Topkan, babası ve amcasından bir daha haber alamamaları üzerine Batman Cumhuriyet Savcılığına başvurduklarını; verilen yanıtta, "Adı geçen şahısların gözetim altında olduklarına dair hiçbir kayıt başsavcılığımızda bulunmamaktadır" denildiğini açıkladı.

05) Lokman Karasu, Şırnak-Cizre, 18.08.1997

18 Ağustos gecesi Şırnak'ın Cizre ile İdil ilçeleri arasında polis kontrol noktasında gözaltına alındığı ileri sürülen Lokman Karasu ortadan kayboldu. Lokman Karasu'nun annesi Sari Karasu, İdil Yukarı Mahalle'deki akrabalarını ziyarete giden oğlunun, görgü tanıklarının anlatımlarına göre, saat 22.30 sıralarında Renault marka beyaz ve kırmızı iki sivil polis arabasından inen polislerce gözaltına alındığını söyledi. Sari Karasu, oğlunun, "Hakkında ihbar var. PKK'ye yardım yataklık ediyorsun" diyerek gözaltına alındığını öğrendiklerini de

belirtti. Oğlunun nerede olduğuna dair bir haber alamadığını ifade eden anne Sari Karasu, oğlunun hayatından endişe duyduğunu belirtti. Lokman Karasu'nun, 1996 yılı Eylül ayında gözaltına alındığı ve 4 gün gözaltında kaldıktan sonra serbest bırakıldığı bildirildi.

06) Yusuf Nergiz, Diyarbakır-Kulp, 29.09.1997

Diyarbakır'ın Ofis semtinde oturan Yusuf Nergiz (70), 29 Eylül günü tarlalarını ekip biçmek üzere gittiği Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Narlıca (Tiyaks) köyünde gözaltına alındıktan sonra ortadan kayboldu. Yakınları tarafından verilen bilgilere göre, Narlıca köyünde tek başına kaldığı eve 1 Ekim gecesi saat 22.00 sıralarında baskın düzenleyen asker giyimli yaklaşık 15 kişi tarafından gözaltına alınarak Kulp Merkez Jandarma Komutanlığına götürülen Yusuf Nergiz, 1 gün boyunca karakolda tutulduktan sonra, Kulp ilçe merkezinde kalması ve ertesi sabah yeniden karakola gelmesi koşuluyla serbest bırakıldı. Geceyi Mehmet Cabbar adlı kişinin evinde geçiren Yusuf Nergiz, 3 Ekim sabahı yeniden Jandarma Komutanlığına gittiğinde, karakolda bulunan Alaaddin Şahin adlı korucunun "Buradan defol! Hemen biletini kes ve Diyarbakır'a git" demesi üzerine Jandarma Komutanlığından ayrılarak Diyarbakır'a gitmek üzere bir bilet aldı. Bu sırada Narlıca köyünde ikamet eden kardeşi Adil Nergiz ile karşılaşan Yusuf Nergiz, başından geçenleri kardeşine anlattıktan sonra, 21 AR 474 plakalı minibüse bindi. Yusuf Nergiz'in hemen ardından, Alaaddin Şahin adlı korucu da aynı minibüse bindi. Yusuf Nergiz'den bir daha haber alınamadı.

Yusuf Nergiz'in eşi Saibe Nergiz, 4 Ekim günü Kulp Cumhuriyet Savcılığına başvurduğunu, kendisini dinleyen başsavcının, "Niye daha önce gelmedin, geç kaldın" diyerek kendisinden telefon numarasını istediğini, bir bilgi edinirse kendisini arayacağını söylediğini açıkladı. Aynı gün Alaaddin Şahin adlı korucuyla görüştüğünü belirten Saibe Nergiz, eşinin akıbetini sorduğunda, Alaaddin Şahin'in, "aynı minibüsle Diyarbakır'a doğru birlikte gittiklerini, Yusuf Nergiz'i yol üzerinde bulunan Seyrek Jandarma Karakoluna teslim ettiğini, ondan sonra da hiç görmediğini" söylediğini belirtti. Yusuf Nergiz'in yakınları tarafından Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü ve Cumhuriyet Başsavcılığına yapılan başvurulara, "kayıtlarda bu isimde birine rastlanmadığı" şeklinde yanıt verildiği bildirildi.

07) Abdülselem Çelik, Diyarbakır, 06.11.1997

5 Nisan günü Diyarbakır'ın Lice ilçesi Tepe köyüne baskın düzenleyen PKK militanları tarafından 8 kişiyle birlikte kaçırıldıktan sonra Ekim ayında serbest bırakılan

Abdülselem Çelik, Kasım ayında ortadan kayboldu. Abdülselem Çelik ile birlikte kaçırılanlardan Hasan Lalealp adlı korucu PKK militanları tarafından öldürüldü, Çelik dışındaki diğer kişiler ise daha sonra serbest bırakıldı. Ekim ayında serbest bırakılan Abdülselem Çelik, Lice Jandarma Komutanlığına giderek ifade verdi ve 3 gün gözaltında tutulduktan sonra Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından serbest bırakıldı. Yaklaşık 15 gün sonra, hasta olan babasını ziyaret etmek üzere Dingilhava köyüne giden Abdülselem Çelik, 6 Kasım günü Diyarbakır'a geri döndü, ancak Hal semtinde arabadan indikten sonra bir daha kendisinden haber alınamadı. Ailesi tarafından aynı gün Diyarbakır DGM ve Emniyet Müdürlüğüne yapılan başvurulardan herhangi bir sonuç alınamadı. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü" adlı kitapta, "(Abdülselem Çelik) 18.10.1997 tarihinde PKK tarafından serbest bırakıldı. 22.10.1997 tarihinde ifadesi alındı. Halen Diyarbakır Şehitlikte oturmakta" denildi.

8) Sadık Ulumaskan, Urfa-Diyarbakır, 04.12.1997

9) Seyithan Ulumaskan, Urfa-Diyarbakır, 04.12.1997

Aziz Büyükmaskan adlı PKK itirafçısının "Benimle görüşmeye gelmezseniz sizi öldürürüm" şeklindeki telefonu üzerine 4 Aralık günü 63 HF 363 plakalı Doğan marka özel araçlarıyla Urfa'nın Viranşehir ilçesinden ayrılarak Diyarbakır'a doğru yola çıkan Sadık Ulumaskan ve oğlu Seyithan Ulumaskan kayboldu. Yakınları, Sadık ve Seyithan Ulumaskan'ın evden ayrılışlarından 20 dakika sonra yeniden evi arayan Aziz Büyükmaskan'ın, Sadık ve Seyithan Ulumaskan'ın yola çıkıp çıkmadığını sorduğunu, söz konusu itirafçının daha önce de defalarca kendilerini ölümle tehdit ettiğini söylediler. Yakınları ayrıca, Aziz Büyükmaskan'ın annesi Şebo ile kardeşi Hakkı'nın da Sadık ve Seyithan Ulumaskan'la birlikte Diyarbakır'a gideceklerini söyledikleri, ancak son anda bundan vazgeçerek otobüsle Diyarbakır'a gittiklerini, bunun da "Büyükmaskan ailesinin olaydan haberi olduğunu gösterdiğini" söylediler. Sadık Ulumaskan'ın diğer oğlu Mustafa Ulumaskan, Uluslararası Af Örgütü'nün yaptığı başvuru üzerine Diyarbakır Emniyet Müdürlüğünden bir yetkilinin Sadık ve Seyithan Ulumaskan'ın gözaltında olduğunu sözlü olarak kabul ettiğini, ancak daha sonra Cumhuriyet Savcılığı ve Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine kendileri tarafından yapılan başvuruya, "söz konusu şahıslar gözaltına alınmamıştır" şeklinde yanıt verildiğini söyledi. İtirafçı Aziz Büyükmaskan ve 3 arkadaşının olay günü Diyarbakır il merkezinde gezdiklerinin görüldüğünü belirten Mustafa Ulumaskan, "İki gün kalmış ve tekrar Kulp'a gitmiş. Bu süre içerisinde sürekli yer değiştirdiğini öğrendik. Kaldıkları

yerlerden biri de Diyarbakır'daki Kristal Otel. Bu insanların devletin yetkisi ve bilgisi dışında hareket etmesi mümkün değil" dedi.

10) Mehmet Özdemir, Diyarbakır, 26.12.1997

26 Aralık günü Diyarbakır'ın Şehitlik semtindeki bir kahvehaneye baskın düzenleyen sivil polisler tarafından arkadaşlarının yanından gözaltına alınan Mehmet Özdemir (44) ortadan kayboldu. Mehmet Özdemir'in eşi Enzile Özdemir, 29 Aralık günü Diyarbakır Emniyet Müdürlüğüne yazılı bir başvuruda bulunduğunu, dilekçesinin, "Diyarbakır Emniyet Müdürlüğüne gözaltına alınmıştır" şeklinde bir kaşe vurularak kendisine geri verildiğini söyledi. Yasal gözaltı süresinin dolmasına rağmen eşinin serbest bırakılmaması üzerine Diyarbakır DGM Savcılığına başvurduğunu açıklayan Enzile Özdemir, bu kez kendisine, "söz konusu şahsın gözaltına alınmadığını" söylendiğini belirtti. Bunun üzerine Diyarbakır Valiliği, Cumhuriyet Başsavcılığı, Uluslararası Af Örgütü ve TBMM İnsan Hakları Araştırma ve İnceleme Komisyonuna başvurduğunu açıklayan Enzile Özdemir, eşinin akıbeti hakkında hiçbir bilgi edinemediğini söyledi. Enzile Özdemir, HADEP üyesi olan eşinin 1991 yılı sonrasında 7 ya da 8 kez gözaltına alındığını, en son 5 Ağustos günü Lice'den Diyarbakır'a giderken, Diyarbakır'ın Karacaali (Tilalo) köyü yakınlarında yol kontrolü yapan sivil polisler tarafından gözaltına alındığını, ancak Diyarbakır Emniyet Müdürlüğüne iki kez başvurmasına rağmen, eşinin gözaltında olduğunu kabul edilmediğini söyledi. Enzile Özdemir, daha sonra serbest bırakılan eşinin gördüğü işkenceden dolayı bir hafta yataktan kalkamadığını da belirtti. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü" adlı kitapta, "PKK adına faaliyet göstermek suçundan 05.08.1997 tarihinde Diyarbakır'da gözaltına alındı ve sevkedildiği Diyarbakır 3 Nolu DGM tarafından tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Şahsın belirtilen tarihte gözaltına alınmadığı anlaşılmış olup, şahıs hakkındaki tahkikatın Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığınca yürütüldüğü anlaşılmıştır" denildi.

İHD Genel Başkan Yardımcısı Av. Osman Baydemir, Enzile Özdemir'in ilk başvurusunun altına Mehmet Özdemir'in "gözaltına alındığına" dair vurulan Emniyet Müdürlüğü kaşesinin daha sonra yetkililerde büyük rahatsızlık yarattığını ve İHD'nin çalışmalarını zorlaştırdığını açıkladı. Osman Baydemir, Emniyet Müdürlüğü tarafından daha önce kayıp oldukları savlanan kişilerden bazılarının gözaltında olup olmadıklarına dair doğru yanıtlar verilirken, Mehmet Özdemir'in kayboluşunun ardından yapılan başvurularda, gözaltında bulunan kişilerin akıbetlerini öğrenemedikleri, yapılan başvurularda herhangi bir yanıt alamadıklarını söyledi.

d) Ölü bulunanlar

Ortadan kaybolanlar, kimi zaman ortadan kayboldukları tarihten kısa ya da uzun bir süre sonra ölü bulundu. Bu durum 1997 yılında da değişmedi. 1991 başından 1996 yılı sonuna kadar kaybolduktan/kaçırıldıktan sonra ölü olarak bulunanların sayısı 200'ü aştı.

Örneğin; 5 Temmuz 1991 gecesi Diyarbakır'daki evine gelen ve kendilerini "polis" olarak tanıtan kişiler tarafından kaçırılan Halkın Emek Partisi Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın, 7 Temmuz 1991 tarihinde Diyarbakır ile Maden arasındaki karayolu üzerinde; 23 Kasım 1991 tarihinde Diyarbakır'ın Esenler mahallesinde "polis oldukları" öne sürülen kişiler tarafından kaçırılan İsmail Hakkı Kocakaya, 27 Kasım 1991 tarihinde Siverek yakınlarındaki Karacadağ bölgesinde; 1992 yılı başında Bursa'da kaybolan gazeteci Bülent Ülkü, 1 Nisan 1992 tarihinde Bursa Uludağ'da; 25 Ocak 1993 tarihinde kaybolan Cemal Akar, 25 Şubat 1993 tarihinde Tunceli'nin Pülümür ilçesi yakınlarında; 21 Şubat 1993 tarihinde ortadan kaybolan İHD Elazığ Şubesi Başkanı Avukat Metin Can ile doktor Hasan Kaya, 26 Şubat 1993 tarihinde; 28 Temmuz 1993 tarihinde Bitlis'te kaçırılan gazeteci Ferhat Tepe, 3 Ağustos 1993 tarihinde Elazığ'ın Sivrice ilçesi yakınlarındaki Hazar Gölü kıyısında; 1993 yılı Kasım ayında kaybolan emekli Binbaşı Ahmet Cem Ersever (1993 yılı başında ordudan ayrılmış ve kontrgerilla faaliyetleri hakkında açıklamalar yapmıştı) ile Mustafa Deniz ve Neval Boz (Mahsune Dguebe) adlı istihbaratçı arkadaşları, 5 Kasım 1993 tarihinde Ankara civarında ölü bulundu.

Ortadan kaybolanların ölü olarak bulunmaları özellikle 1996 yılının ilk yarısında tırmandı. Örneğin, Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde 17 Ocak günü ortadan kaybolan Abdullah Canan, 21 Şubat günü Yüksekova'nın Altınbaşak köyü yakınlarında ölü bulundu. Abdullah Canan'ın ölümü, kamuoyunda "Yüksekova Çetesi" olarak bilinen, asker, polis ve koruculardan oluşan çetenin ortaya çıkması üzerine aydınlandı.

29 Ekim 1995 tarihinde ikisi öğretmen üç kişinin PKK militanları tarafından Mardin'in Dargeçit ilçesi yakınlarında öldürülmelerinden sonra 6 kişiyle birlikte Dargeçit'te gözaltına alınan Süleyman Seyhan (65), 6

¹¹ Ölü bulunanlar, TİHV tarafından hazırlanan raporlarda, olumsuz bir biçimde olsa da akıbetleri ortaya çıktığı için kaybedilenlerle ilgili istatistiki çalışmalara dahil edilmektedir. Bu tür olaylar birkaç istisna (7 Mayıs 1994 tarihinde ölü bulunan Mehmet Şerif Avcı örneğinde olduğu gibi; katillerin ortaya çıkartıldığı durumlar) dışında, "Faili Meçhul Cinayet" olarak kaydedilmektedir.

Mart günü ölü bulundu. İlçe merkezine 3 kilometre uzaklıkta bulunan ve daha önce boşaltılan Kurucu köyü yakınlarında bir çukurda 3 cesedin bulunduğu haberleri üzerine harekete geçen kayıp aileleri, kaymakamlık ve İlçe Jandarma Komutanlığından izin aldıktan sonra çukurda Süleyman Seyhan'ın cesedini buldular. Süleyman Seyhan'ın ellerinin arkadan bağlandıktan sonra öldürüldüğü belirlendi. Öğretmenler ve işadamlarının öldürülmesinden sonra yapılan operasyonlarda gözaltına alınan Emin Aslan, Seyhan Doğan, Davut Altunkaynak, Nedim Akyön, Abdurrahman Olcay ve Abdurrahman Coşkun'dan (12) ise, bir daha haber alınmadı.

Şırnak'a 2 kilometre uzaklıktaki Tugay Komutanlığı çöplüğünde 14 Mayıs günü iki kişinin cesedi bulundu. Ölenlerden birinin Köy Hizmetleri Şırnak İl Müdürlüğünde memur olarak çalışan ve 14 Nisan gecesi "kendilerini polis olarak tanıtan" dört kişi tarafından götürülen Ahmet Ürün (31) olduğu, Ahmet Ürün'ün iple boğularak öldürüldüğü ve vücudunda işkence izleri olduğu bildirildi. Ölü olarak bulunan diğer kişinin ise Kuzey Irak'lı olduğu ve sınırı geçmek isterken çıkan bir çatışmada yakalanarak Tugay Komutanlığına getirildiği öne sürüldü.

Benzer olaylar 1997 yılında da sürdü. Örneğin, Diyarbakır'da 29 Kasım 1996 tarihinde "sivil polis olduğu bildirilen" dört kişi tarafından gözaltına alındığı belirtilen Tevfik Kusun (36) adlı kişinin cesedi, 7 Ocak günü Adıyaman-Urfa karayolu üzerinde bulundu. Tevfik Kusun'un kafasına ateş edilerek öldürüldüğü açıklandı. Tevfik Kusun'un babası Ali Kusun, İHD Diyarbakır şubesine başvurarak, oğlunun 29 Kasım 1996 tarihinde saat 14.00 sıralarında bekçilik yaptığı inşaattan, beyaz renkli 72 AN 958 plakalı Renault TSW marka otomobil ile 4 sivil polis tarafından gözaltına alındığını bildirmişti. Ali Kusun başvurusunda, "Çevre sakinleri arabayı Diyarbakır Emniyet Müdürlüğüne kadar takip etmişler" demişti.

7 Ocak günü Diyarbakır Emniyet Müdürlüğünde kendilerine gösterilen fotoğraflardan Tevfik Kusun'u teşhis eden ailesi, 8 Ocak günü cenazeyi gömülü olduğu Bozova mezarlığından çıkartarak, Diyarbakır'a getirdi. Tevfik Kusun, 9 Ocak günü Diyarbakır'da toprağa verildi. Tevfik Kusun'un babası Ali Kusun cenazeyi alma girişimlerini şöyle anlattı: "Önce Adıyaman'a gittik. Adıyaman'dan bir sonuç alamayınca Bozova'ya döndük. Burada Bozova Cumhuriyet Savcısı Yücel Göktürk'e başvurduk. Savcılıktan oğlumuzun Bozova mezarlığında gömülü olduğunu öğrendik. Savcı, cesedin 19 Aralık günü ilçeye 9 kilometre uzaklıkta, bir dere yatağında bulunduğunu söyledi. Üstünde kimlik olmadığı için fotoğraflarını çekip tüm birimlere dağıttıklarını söyledi." Cesedin bir çoban tarafından

bulunduktan sonra ilçeye getirilerek burada iki gün bekletildiğini belirten baba Kusun, şöyle devam etti: "Gerekli izni alıp cesedi çıkardığımızda, kafasına tek kurşun sıkılarak öldürüldüğünü tespit ettik. Vücudunda da işkence izleri vardı. Kemiklerin tümü kırılmış, göğüs kemiği delinmişti." Cenazeyi kendilerine yardımcı olan ilçe sakinleriyle birlikte çıkarıp bir tabuta koyduktan sonra, Diyarbakır'a gelmek üzere yola çıktıklarını belirten Ali Kusun, "Akşam saat 19.30 sıralarında Diyarbakır Mardin Kapı mezarlığında, daha önce kendisiyle aynı akıbeti paylaşan oğlum Fahri'nin yanına gömdük" dedi.

Bu arada, Tevfik Kusun'un, gözaltına alınmadan önce ailesine, sürekli takip edildiğine ve daha önce ağabeyini öldüren bazı polislerin kendisini de öldürmek istediğine dair kendi imzasını taşıyan bir not bıraktığı ortaya çıktı. Kusun'un evdeki ceketinin cebine sakladığı ve bazı polislerin adının geçtiği elyazılı not şöyle: "İstihbarat olan kanunsuz polisler Lütfü Öztürk, İlker, Komser Akif. Bunlar tarafından abim Fahri öldürmüşler. Şu anda aldığım bilgilere göre beni arıyorlar. Bana birşey olursa bu polislerdir. Bunu yazan Tevfik Kusun." Tevfik Kusun'un babası Ali Kusun, ceketin cebinde buldukları notu, cenazeyi almaya gittiklerinde Bozova Savcısı Yücel Göktürk'e verdiklerini söyledi. Ali Kusun, Göktürk'ün kendilerine, sözkonusu belgeyi dikkate alacağını, ancak konu hakkında Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığına başvurmalarını tavsiye ettiğini söyledi. 1993'ün yaz aylarında çocukları Tevfik, Fahri ve Haydar Kusun ile birlikte Lice ilçesinde gözaltına alınarak, 25 gün boyunca Diyarbakır Emniyet Müdürlüğünde sorgulandıklarını belirten baba Ali Kusun, "25 gün sonra biz serbest bırakılırken, Tevfik tutuklandı ve iki ay Diyarbakır E Tipi Cezaevinde yattıktan sonra tahliye oldu. Bırakıldıktan sonra da sürekli rahatsız edildi. Tevfik, daha önce oturduğumuz Lice'ye bağlı Örtülü köyünde çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşırdı. Diyarbakır'a göç ettikten sonra Alipaşa Mahallesinde fırın açtık. Ancak orada da rahatsız edildiği için fırını kapatmak zorunda kaldık" dedi. Tevfik'in ağabeyi Fahri Kusun'un 1995'te öldürülmesinden sonra, Tevfik'in de Akif adlı bir komiser tarafından sürekli takip edilip, "Konuşursan seni de öldürürüz" denilerek tehdit edildiğini belirten Ali Kusun, "Tevfik gözaltına alınırken de Komiser Akif, beraberindeki biri esmer, uzun boylu, şişman, diğeri sarışın, pala bıyıklı, kısa boylu, dolgun ve araçtan inmeyen bir polis tarafından götürülmüş" dedi. Polislerin gece gündüz sık sık Tevfik'in çalıştığı inşaata gelip gittiklerini belirten Kusun, şu bilgileri verdi; "Hatta oğlum kaçırıldığı gün müteahhit Osman Göv, Tevfik'i götürülen arabayı emniyete kadar takip ettiğini, emniyete gidip sorduğunu ve emniyetteki yetkililerin sözlü olarak 'bizdedir, bırakacağız' dediklerini bana aktardı. Osman,

‘Bir yere telefon açmayın; İHD’ye başvurmayın, bırakacaklar’ demişti.”

Tevfik Kusun’un babası Ali Kusun, oğlunun öldürülmesinde polis, MHP’li müteahhit ve itirafçı bağlantısı olduğunu ileri sürdü. Ali Kusun, yaptıkları araştırmalara göre, Tevfik’in bekçilik yaptığı inşaatları yapan Kayserili Osman Göv adlı müteahhidin, MHP Kayseri İl Başkan Yardımcısı olduğunun ortaya çıktığını söyledi. Ali Kusun, “Ancak ceset bulunduktan sonra müteahhit de kayıplara karıştı. Müteahhidin yakın akrabası Serdar isimli polis de, sürekli inşaatla gelip gidiyordu ve müteahhit bir keresinde oğluma, ‘Tevfik aranıyorsun’ demişti” şeklindeki anlatımlarıyla Osman Göv’e ilişkin kuşkularını vurguladı. Ali Kusun, oğlunun gözaltına alınmasından 5 gün önce kendi köylüsü olan Hoca kod adlı Refik Asaç isimli kişinin güvenlik görevlilerine teslim olduğunu belirterek, söz konusu itirafçının da inşaat ve kendi evlerinin çevresinde dolaştığının komşuları tarafından görüldüğünü söyledi.

Tevfik Kusun’un ağabeyi Fahri Kusun 1995 Ağustos ayında, dayısı Baki Işık ise aynı yılın Kasım ayında gözaltına alındıktan sonra ölü olarak bulunmuştu. Kardeşi ve dayısının öldürülmesi nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuran Tevfik Kusun’un, bu başvurudan sonra birkaç defa gözaltına alındığı ve “Seni de kardeşinin yanına göndeririz” denerek tehdit edildiği ileri sürülmüştü. Diyarbakır’da 1996 yılı Aralık ayında da “sivil polisler tarafından gözaltına alındığı” ileri sürülen Mahmut Önerarı ile Atilla Korkmaz, 23 Aralık günü aynı karayolu yakınlarında ölü olarak bulunmuş ve cesetlerinde yoğun işkence izleri tespit edilmişti.

Diyarbakır’da kaybolan Mahmut Önerarı, Atilla Korkmaz ve Tevfik Kusun’un Adıyaman-Urfa karayolu üzerinde ölü olarak bulunmaları ve aynı günlerde gözaltına alınan çok sayıda kişinin akıbetinin belli olmaması, siyasi partiler, demokratik kitle örgütleri ve sendikaların Diyarbakır’daki temsilcileri tarafından tepki ile karşılandı. ANAP İl Başkanı Sabri Gönülalan, İHD Genel Başkan Yardımcısı Av. Mahmut Şakar, HADEP İl Başkanı Abdullah Akın, RP İl Başkanı M. Emin Can, Esnaf ve Sanatkarlar Odası İl Sekreteri Behlül Yavuz, DBP İl Sekreteri A. Kadir Aydın, DSP İl Başkanı Süleyman Tursun, Belediye-İş Şube Başkanı Vezir Perişan ve SES Şube Başkanı Ali Ürküt, son infazları faili meçhul cinayetlerin yeniden artacağına bir işaret olarak değerlendiren bir açıklama yaptılar.

Diyarbakır çevresinde kayıpların öldürülmüş halde bulunmalarıyla ilgili olarak bir açıklama yapan İHD Genel Başkan Yardımcısı ve Diyarbakır Şube Başkanı Av. Mahmut Şakar, “Başta parlamento olmak üzere tüm ilgilileri, bölgedeki ihlallerin özellikle de kayıp

olaylarının üzerine gitmeye çağırıyoruz. Cesetleri henüz bulunmayan kayıpları sağ istiyoruz. Öldürülenlerin de sorumlularının en kısa zamanda ortaya çıkarılmasını bekliyoruz” dedi.

1996 yılı başlarında Mardin’in Nusaybin ilçesine bağlı Cinatı köyünden korucular tarafından gözaltına alınıp bırakıldıktan hemen sonra kaybolan ve kendisinden bir daha haber alınamayan İbrahim Yeldağ, 4 Mayıs günü bir kuyuda ölü olarak bulundu. Yeldağ’ın cesedi üzerinde yapılan inceleme sonucu hazırlanan raporda, cesedin baş ve iki kolunun kesik olduğu belirtildi.

9 Ağustos günü Şırnak’ın Güçlükonak ilçesi yakınlarında Renaz (Halit) Ürgen (17) ve Ekrem Çelik (16) adlı kişilerin cesetleri bulundu. Renaz Ürgen ve Ekrem Çelik’in ölü olarak bulunmalarından 2 ay kadar önce kayboldukları bildirildi. Renaz Ürgen ve Ekrem Çelik’in, 27 Temmuz günü Mersin’de Abdülhadi Zeyrek (65) adlı kişiyi öldürdükleri iddiasıyla gözaltına alınan Adil Altan ve Mehmet Güngör adlı PKK itirafçıları ile soyadları belirlenemeyen Ali ve Abdullah adlı korucular tarafından öldürüldükleri ileri sürüldü. Zeyrek’in öldürülmesi nedeniyle sorgulanan korucular, Ürgen ve Çelik’i de öldürdüklerini itiraf ettiler ve cesetlerin yerini gösterdiler.

13 Ağustos günü Mardin’in Midyat ilçesine bağlı Acırlı köyü yakınlarında Ali Uçar (41) adlı kişinin cesedi bulundu. Batman’ın Gercüş ilçesine bağlı Hırmız köyündeki evinden Gercüş’e gitmek üzere 9 Temmuz günü ayrıldıktan sonra kaybolduğu bildirilen Ali Uçar’ın vurularak öldürüldüğü belirlendi. 14 Ağustos günü Diyarbakır Devlet Hastanesinde yapılan otopsi raporunda, Ali Uçar’ın iç organlarının tamamen çıkarıldığı, cesedin çürümesi nedeniyle kesin ölüm nedeninin belirlenemediği belirtildi. Ali Uçar’ın abisi Sevkan Uçar, 12 Ağustos günü kardeşinin bulunması istemiyle hazırladığı dilekçeyi götürdüğü savcılık makamında, Gercüş İlçe Jandarma Tabur Komutanlığında görevli Recai Başol adlı yüzbaşı tarafından tehdit edildiğini ve “kardeşinin askerler tarafından kaçırılmadığına” dair bir yazıyı imzalamaya zorlandığını açıkladı. Sevkan Uçar, savcının dilekçeyi kabul etmeyerek ertesi gün getirmesini istediğini, 13 Ağustos günü ise kardeşinin cesedinin bulunduğunu belirtti. Sevkan Uçar, Ali Uçar’ın Gercüş İlçe Jandarma Tabur Komutanlığının kullandığı 44 AN 331 plakalı kiraz rengi Ford marka bir araçla uzun süre takip edildiğini, bu konuda Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine ve Gercüş Savcılığına başvuruda bulunduğunu, ancak herhangi bir sonuç alamadığını sözlerine ekledi.

Bu arada, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü” adlı kitapta, 1994 yılı Eylül ayı sonu ile Ekim ayı başında

Tunceli ve ilçelerinde yapılan geniş kapsamlı askeri operasyon sırasında ortadan kaybolan Adnan Şeker'in⁹ ölü bulunduğu kaydedildi. Kitapta şöyle denildi: "Adnan Şeker isimli şahıs hakkında yapılan arşiv tetkikinde, adı geçen şahsın, belirtilen tarihte, öncesinde ve sonrasında gözaltına alınmadığı ancak, 02.02.1995 tarihinde kardeşi Hakkı Şeker tarafından adı geçen şahsın donmuş ve yabani hayvanlar tarafından parçalanmış vaziyette, kara gömülü olarak bulunduğu tespit edilmiş olup, olay fail ya da faillerinin yakalanması çalışmaları devam etmektedir." (Tunceli Emniyet Müdürlüğü'nün 28.08.1996 tarihli yazısı).

e) Kaybedilenler: 1980-1996

12 Eylül askeri darbesinden 1995 yılı sonuna kadar geçen sürede ortadan kaybolanlarla ilgili TİHV'nin hazırladığı liste¹⁰ şöyle:

⁹ "Operasyonlar" sırasında 17 kişi ortadan kaybolmuştu. Kaybolanların adları şöyle: "Hıdır Işık, Hatun Işık, Elif Işık, Yeter Işık, Düzüli Serin, Gülizar Serin, Dilek Serin, Nazım Gülmez, Mehmet Aggün, Ahmet Akbaş, İbrahim Gencer, Adnan Şeker, Müslüm Aydın, Müslüm Kavut, Aslan Yıldız, Ali Işık ve Hasan Çiçek." Bu kişilerden Müslüm Kavut, Aslan Yıldız, Ali Işık ve Hasan Çiçek, daha sonra ölü olarak bulundu. Ölüm ve ortadan kaybolma olaylarıyla ilgili olarak yapılan suç duyuruları üzerine Hozat Cumhuriyet Savcılığı tarafından soruşturma açılmış, ancak soruşturmadan bir sonuç çıkmamıştı. 17 kişinin askerler tarafından götürüldükten sonra ortadan kaybolduğunu ya da öldürüldüğünü bildiren kayıp yakınları, resmi makamların kendilerine doyurucu yanıt vermemesine tepki göstermişlerdi.

¹⁰ TİHV'nin 1996 yılı raporunda ve diğer bazı metinlerde kayıp olduğu belirtilen kişilerden Adnan Şeker'in 2 Şubat 1995 tarihinde ölü bulunduğu ortaya çıktı. Ayrıca, TİHV'ye ulaşan bilgiler ışığında, 25 Kasım 1993 tarihinde Bismil'de kaybolan Üzeyir Kurt; 6 Aralık 1993 tarihinde Siverek'te korucular tarafından gözaltına alındıktan sonra kaybolan Hüseyin Taşkaya ve Ahmet Kalpar; 1994 yılı Kasım ayında Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Salkımlı köyü girişinde operasyona çıkan askerler tarafından gözaltına alındığı ileri sürülen ve daha sonra kendisinden haber alınamayan Vasıf Öztürk; 17 Ağustos 1995 tarihinde Mardin'in Kızıltepe ilçesi çıkışında askerler tarafından gözaltına alındıktan sonra kaybolan Abdurrahim Demir, 20 Aralık 1996 tarihinde Nusaybin-Derik arasında yol kontrolü yapan askerler tarafından gözaltına alındıktan sonra ortadan kaybolan Mehmet Batıl ve 25 Mart 1996 tarihinde Diyarbakır'daki işyerinde kendilerini "polis" olarak tanıtan iki kişi tarafından gözaltına alındıktan sonra kaybolan Atilla Osmanoğlu listeye eklendi. Liste, bu yedi olay ile 1997

001) Gazal	1980	Mardin
002) Hüseyin Morsümbül	18.09.1980	Bingöl
003) Cemil Kırbayır	9.10.1980	Kars Göle
004) Mahmut Kaya	25.12.1980	Kars
005) Zeki Altınbaş	04.1981	Yalova
006) Gürkan Mungan	12.1983	Ankara
007) Nurettin Öztürk	04.04.1984	Ankara
008) Ömer Savun	06.05.1989	Siirt
009) Hüseyin Demirtaş	26.05.1989	Siirt
010) Adnan Bağca	11.06.1990	Siverek
011) Abdullah Kurt	09.1990	Yüksekova
012) Yusuf Erişti	03.1991	İstanbul
013) İbrahim Gündem	25.09.1991	Hazro
014) Hüseyin Toraman	27.10.1991	İstanbul
015) Mehmet Demir	10.01.1992	Siirt
016) Durmuş Çaylak	09.02.1992	Fethiye
017) Hüseyin Yaman	04.05.1992	İstanbul
018) Soner Gül	04.05.1992	İstanbul
019) Hasan Güllünay	20.07.1992	İstanbul
020) Mehmet Ertak	22.08.1992	Şırnak
021) Ayhan Efeoglu	06.10.1992	İstanbul
022) Namık Erkek	19.12.1992	Mersin
023) Ali Kırilangıç	07.03.1993	İstanbul
024) İbrahim Akıl	14.06.1993	Şırnak
025) Hikmet Şimşek	14.06.1993	Şırnak
026) Salih Demirhan	14.06.1993	Şırnak
027) Hamdi Şimşek	14.06.1993	Şırnak
028) Halit Özdemir	14.06.1993	Şırnak
029) Şemdin Culaz	14.06.1993	Şırnak
030) İhsan Uygur	06.07.1993	İstanbul
031) Yüksel Alptekin	06.07.1993	İstanbul
032) Aysel Malkaç	07.08.1993	İstanbul
033) Erdoğan Şakar	13.08.1993	İstanbul
034) Abdülvahap Timurtaş	14.08.1993	Silopi
035) Serhan Dehmen	08.09.1993	İstanbul
036) M. Şah Atala	09.10.1993	Kulp
037) Bahri Şimşek	09.10.1993	Kulp
038) Hasan Avar	09.10.1993	Kulp
039) Şerif Avar	09.10.1993	Kulp
040) Nusrettin Yerlikaya	09.10.1993	Kulp
041) Turan Demir	09.10.1993	Kulp
042) Behçet Tutuş	09.10.1993	Kulp

yılından itibaren TİHV'ye ulaşan bilgiler değerlendirilerek yeniden düzenlenmiştir.

043) Abdi Yamuk	09.10.1993	Kulp	088) Rıdvan Temiz	10.1994	Mardin Derik
044) Salih Akdeniz	09.10.1993	Kulp	089) Turgut Yenisoy	04.10.1994	Diyarbakır Bismil
045) Celil Aydoğdu	09.10.1993	Kulp	090) Hıdır Işık	09.1994	Tunceli
046) Ümit Taş	09.10.1993	Kulp	091) Hatun Işık	09.1994	Tunceli
047) Yılmaz Gümtüş	21.10.1993	Batman	092) Elif Işık	09.1994	Tunceli
048) Bahri Kağanaslan	29.10.1993	Diyarbakır	093) Düzali Serin	09.1994	Tunceli
049) Üzeyir Kurt	25.11.1993	Bismil	094) Yeter Işık	09.1994	Tunceli
050) Ahmet Çakıcı	28.11.1993	Hazro	095) Gülizar Serin	09.1994	Tunceli
051) Hüseyin Taşkaya	06.12.1993	Urfa Siverek	096) Dilek Serin	09.1994	Tunceli
052) Ahmet Kalpar	06.12.1993	Urfa Siverek	097) İbrahim Gencer	09.1994	Tunceli
053) Ali Efeoglu	05.01.1994	İstanbul	098) Nazım Gülmez	10.1994	Tunceli Hozat
054) Fethi Yıldırım	05.01.1994	Urfa Viranşehir	099) Mehmet Ağgün	10.1994	Tunceli Hozat
055) Yusuf Tunç	09.02.1994	Kızıltepe	100) Ahmet Akbaş	10.1994	Tunceli Hozat
056) Cüneyt Aydınlar	20.02.1994	İstanbul	101) Müslüm Aydın	10.1994	Tunceli Hozat
057) Nazım Babaoğlu	12.03.1994	Urfa	102) Vasıf Öztürk	11.1994	Kulp
058) Zeynel Kürsad	23.03.1994	Batman	103) Ahmet Yetişen	14.11.1994	Batman
059) Piro Ay	16.04.1994	Derik	104) Ali Tekdağ	26.11.1994	Diyarbakır
060) Muharrem Tanrıverdi	08.05.1994	Lice	105) Ender Toğcu	29.11.1994	Diyarbakır
061) Mehmet Tanrıverdi	08.05.1994	Lice	106) İsmail Ağaya	12.1994	Batman
062) Kasım Alpoş	18.05.1994	Adana	107) Abdullah Efeli	15.12.1994	Şırnak Cizre
063) Fahri Bulut	18.05.1994	Lice	108) İhsan Haran	24.12.1994	Diyarbakır
064) Mustafa Bulut	18.05.1994	Lice	109) İsmail Bahçeci	24.12.1994	İstanbul
065) İkrâm İpek	18.05.1994	Lice	110) M. Şirin Mutlu	01.1995	Batman Kozluk
066) Servet İpek	18.05.1994	Lice	111) Nihat Aslan	02.1995	Midyat
067) Seyithan Yolur	18.05.1994	Lice	112) Muhittin Olmaz	02.1995	Diyarbakır Bismil
068) Ali İhsan Çiçek	18.05.1994	Lice	113) Bedri Algan	01.02.1995	Diyarbakır
069) Tahsin Çiçek	18.05.1994	Lice	114) Murat Yıldız	23.02.1995	İzmir
070) Çayan Çiçek	18.05.1994	Lice	115) Tarık Ümit	02.03.1995	İstanbul ¹¹
071) Zeki Ercan Diril	19.05.1994	Beytüşşebap			
072) İlyas Edip Diril	19.05.1994	Beytüşşebap			
073) Hasan Orhan	24.05.1994	Lice			
074) Mehmet Selim Orhan	24.05.1994	Lice			
075) Cezayir Orhan	24.05.1994	Lice			
076) Mehmet Can Aysin	24.05.1994	Lice			
077) Sinan Fidan	6.06.1994	Diyarbakır			
078) Hacı İsa Gök	12.06.1994	Batman			
079) Recai Aydın	02.07.1994	Diyarbakır Çınar			
080) Abdülğani Dağ	23.07.1994	Nusaybin			
081) Mahmut Demirel	08.1994	Batman			
082) Mehmet Salim Acar	08.1994	Bismil			
083) Resul Saçan	09.08.1994	Batman			
084) İbrahim Kartay	17.08.1994	Hani			
085) Safura Yıldırım	31.08.1994	Nusaybin			
086) Lütfiye Kaçar	05.09.1994	İstanbul			
087) Kenan Bilgin	12.09.1994	Ankara			

¹¹ Susurluk'ta meydana gelen trafik kazası sonrasında ortaya çıkan bilgiler ışığında, Tarık Ümit'in "kontrgerilla içinde yaşanan bir anlaşılmazlık" nedeniyle özel tim görevlileri tarafından kaçırıldığı ve MİT'in üst düzey yetkililerinin tüm girişimlerine karşın öldürüldüğü açıklandı. Susurluk kazası ardından TBMM'nde kurulan Araştırma Komisyonuna ifade veren Haneî Avcı, emniyet içindeki çelişkinin Mehmet Ağar'la Eymür arasında olduğunu belirtti ve "Mehmet Eymür ve ona bağlı, bir kısmı Özel Harp'ten geçmiş subaylardan oluşan, bir kısmı yine aynı saydığım şekilde, aşırı ülkücü mafya dediğimiz insandan oluşan bir grup var," dedi. İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, Çatlı ve adamları tarafından kaçırılarak sorgulanan Tarık Ümit'in serbest bırakılması için Eymür'ün o tarihte Emniyet Genel Müdürü olan Mehmet Ağar'ı ve Özel Harekât Dairesi eski Başkanvekili İbrahim Şahin'i aradığı, bu kişilerin de Eymür'e "bakarız" dediği belirtildi. Tarık Ümit'in kızı Hande Birinci de, Susurluk Araştırma

116) Kemal Birlik	29.03.1995	Mardin Kızıltepe	135) Reşit Yıldız	27.08.1995	Mardin Nusaybin
117) A. Baki Birlik	29.03.1995	Mardin Kızıltepe	136) Şehmuz Eroğlu	03.09.1995	Batman
118) Zübeyir Birlik	29.03.1995	Mardin Kızıltepe	137) Cemil Çelik	26.09.1995	Mardin Ömerli
119) Zeki Alabalık	29.03.1995	Mardin Kızıltepe	138) M. Emin Yılmaz	15.10.1995	Van Başkale
120) Ali İhsan Dağlı	14.04.1995	Diyarbakır Silvan	139) Haydar Yılmaz	15.10.1995	Van Başkale
121) Nezir Tekçi	28.04.1995	Yüksekova	140) Beşir Sayın	15.10.1995	Van Başkale
122) M. Sait Zengin	06.05.1995	Mardin Midyat	141) Yusuf Ertaş	15.10.1995	Van Başkale
123) Edip Aksoy	07.06.1995	Diyarbakır	142) Kerevan İzmez	15.10.1995	Şırnak Silopi
124) Ahmet Pehlivan	04.07.1995	İstanbul	143) Fehmi Tosun	19.10.1995	İstanbul
125) Servet Bayram	08.07.1995	Diyarbakır Hazro	144) Düzgün Tekin	21.10.1995	İstanbul
126) Selim Acar	21.07.1995	Midyat	145) M. Emin Aslan	Ek./Kas.95	Mardin Dargeçit
127) Mehmet Yıldız	22.07.1995	Diyarbakır	146) Seyhan Doğan	Ek./Kas.95	Mardin Dargeçit
128) Ahmet Özdemir	13.08.1995	Güçlükonak	147) Davut Altunkaynak	Ek./Kas.95	Mardin Dargeçit
129) Ahmet Özer	13.08.1995	Güçlükonak	148) Nedim Akyön	Ek./Kas.95	Mardin Dargeçit
130) Bahri Esenboğa	13.08.1995	Güçlükonak	149) Abdurrahman Olcay	Ek./Kas.95	Mardin Dargeçit
131) Fikri Şen	13.08.1995	Güçlükonak	150) Abdurrahman Coşkun	Ek./Kas.95	Mardin Dargeçit
132) İlhan İbak	13.08.1995	Güçlükonak	151) Abdullah Yağlı	11.1995	Nusaybin
133) Abdurrahim Demir	17.08.1995	Mardin Kızıltepe ¹²	152) Şemsettin Yurtseven	27.11.1995	Yüksekova
134) Osman Buluttekın	26.08.1995	Diyarbakır Kulp	153) Mikdat Özekın	27.11.1995	Yüksekova
			154) Münir Samtaş	27.11.1995	Yüksekova
			155) Abdüllatif Yağızay	11.1995	Nusaybin
			156) Ömer Fındık	31.12.1995	Silopi
			157) Mehmet Fındık	31.12.1995	Silopi
			158) Ömer Kartal	31.12.1995	Silopi
			159) Hanifi Yaman	05.01.1996	Lice
			160) Ahmet Oğuz	02.1996	İstanbul
			161) Atilla Osmanoglu	25.03.1996	Diyarbakır
			162) Talat Türkoğlu	01.04.1996	Edirne
			163) Hıdır Öztürk	14.04.1996	Bismil
			164) İsa Efe	07.07.1996	Derik
			165) Ali Haydar Kaya	08.1996	Silvan
			166) Orhan Yakar	09.1996	Bingöl
			167) Hazım Ünver	09.1996	Habur Sın.Kap.
			168) Halil Birlik	07.11.1996	Habur Sın.Kap.
			169) Mehmet Bilgiç	07.11.1996	Habur Sın.Kap.
			170) Şirin Bayram	01.11.1996	Diyarbakır
			171) Ramazan Tekin	01.11.1996	Diyarbakır
			172) Hakkı Kaya	18.11.1996	Diyarbakır
			173) Ramazan Yazıcı	22.11.1996	Diyarbakır
			174) Selahattin Gümürücü	25.11.1996	Diyarbakır
			175) Fahriye Mordeniz	28.11.1996	Diyarbakır
			176) Mahmut Mordeniz	28.11.1996	Diyarbakır
			177) Mehmet Batıl	20.12.1996	Nusaybin-Derik

Komisyonunda verdiği ifadede, Eymür'ün kendisine "Babanı Abdullah Çatlı, Sami Hoştan ve Haluk Kırıcı kaçırdılar" dediğini anlattı. Hanefi Avcı, Tarık Ümit'in kaçırılmasının ardından Eymür'ün Ağar'a telefon ettiğini ve "Tarık'ı bırakın bir daha Abdullah Çatlı'nın alanına girmeyecek" dediğini ileri sürdü. Bu arada, Mehmet Ağar'ın, Adalet Bakanı olduğu dönemde Tarık Ümit cinayeti ile ilgili olarak Ankara Cumhuriyet Başsavcısına, bakanlık makamında ifade verdiği ortaya çıktı. Dönemin Ankara Cumhuriyet Başsavcısı Nazmi Şarvan, Mehmet Ağar'ın ifadesini Adalet Bakanlığındaki makam odasında aldı. Şarvan'ın sorguladığı Ağar, verdiği "üç satırlık" ifadede, Tarık Ümit olayıyla ilgili bilgisi olmadığını, böyle bir olayı hatırlamadığını söyledi.

¹² 17 Ağustos 1995'te Mardin'in Kızıltepe ilçesi çıkışında bulunduğu otobüsü durduran askerler tarafından otobüsten indirilerek gözaltına alındığı bildirilen Abdurrahim Demir'den, aradan 2 yıl geçmesine rağmen haber alınamıyor. Cumartesi annelerinin 16 Ağustos günü yapılan oturma eyleminde okunan basın açıklamasında, Abdurrahim Demir'in jandarmalar tarafından gözaltına alındığı, daha sonra Şavalet Jandarma Karakoluna götürüldüğü bildirildi. Açıklamada, karakola giden yakınlarına, Abdurrahim Demir'in gözaltına alınıp serbest bırakıldığının söylendiği, ancak ailesinin bir daha kendisinden haber alamadıkları belirtildi. Açıklamada, "Karakol yetkilileri, Abdurrahim Demir'e pasaport verdiklerini ve yurt dışına çıktığını söylemişlerdir" denildi.

6.2. İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE

1997 yılında iktidarda olan koalisyonların Avrupa ile ilişkiler bağlamında başlattıkları “insan hakları hamleleri”nin, “demokratikleşme paketleri”nin en önemli yanı, işkenceyi önleme adına getirilen bazı düzenlemeler oldu. 12 Martta yürürlüğe giren bir yasal düzenleme ile, keyfi ve denetimsiz idari gözaltı uygulamalarının yasal süreleri kısaltıldı. Ancak, bu düzenlemelerin işkenceyi önlediğine dair hiçbir belirti gözlemlenmedi. Gözaltına alınan kişilerin güvencelerden yoksun olması, büyük ölçüde devam etti. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde ya da Devlet Güvenlik Mahkemelerinin (DGM) yetki alanındaki suçlardan dolayı ve genellikle kolluk güçlerinin şüpheleri üzerine gözaltına alınan kişiler için söz konusu güvencelerin tanınmaması, yapılan düzenlemelerin işkenceyi önleme amacını taşıdığı iddiasıyla ilgili olarak ve siyasal yetkililerin bu konudaki yetki kapsamlarıyla ilgili olarak kuşku uyandırdı. Genel olarak, söz konusu düzenlemelerin, yalnızca işkence süresini azalttığı söylenebilir. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürü Mustafa Tören Yücel, CMUK’ta yapılan değişikliklerin işkenceyi önleyemeyeceğini açıkladı. İşkence türleri, neden işkenceye başvurulduğu ve kullanılan yöntemler konusunda bir inceleme yapan Yücel, gözaltına alınan kişilere CMUK’la tanınan

haklara karşın, “kendilerini rejimin savunucusu” olarak gören sorgucuların, her koşulda işkence yapacak zamanı bulduğunu söyledi. Gözaltı güvenceleriyle ilgili yeni düzenleme, daha çok çocuklar için uygulanabildi. Ancak bu durum, gözaltına alınan çok sayıdaki çocuğun işkence gördüğünün belirlenebilmesinin ötesinde yarar sağlamamış görünüyor. Uluslararası Helsinki Federasyonu da, 13-28 Kasım arasında Varşova’da toplanacak AGİT zirvesi için hazırladığı raporda, “Yasa değişiklikleri kayda değer herhangi bir gelişme sağlayamamıştır: İşkence günlük olarak uygulanmaktadır. Yasaları uygulamakla görevli oldukları halde işkence uygulayan yetkililer cezalandırılmadıkça, gerçek bir ilerleme kaydedilmesi beklenemez” dedi.

Buna karşın, yapılan düzenlemeler, açıkça ifade edilen “dış ilişkiler” bağlamındaki amaçları bakımından başarılı oldu. 1997 yılına ilişkin pek çok uluslararası raporda, işkencenin Türkiye’de azaldığı ileri sürüldü. TİHV, işkence olgularını izleme ve ortaya çıkarmanın zorluğu nedeniyle, 1997 yılında işkencenin azaldığı ya da arttığı konusunda bir saptama yapamamaktadır. Ancak, insan hakları savunucusu hukukçuların özveriyle çabaları sonucunda, geçmiş yıllara göre çok daha fazla işkence olgusu ortaya çıkarılabildi.

Tablo 6.2. Türkiye’de İşkence, 1990-97

	İşkence	Kadın	Cinsel İşkence	Çocuk ¹³
1990	329	44	8	7
1991	552	53	9	15
1992	594	93	24	11
1993	827	126	22	29
1994	1128	261	36	24
1995	1232	254	17	72
1996	1404	377	122	107
1997	3344	726	271	197

¹³ Bu sayılara “Terörle Mücadele Şubesi” ya da askeri birliklerce, “yasa dışı örgüt üyesi olduğu” ya da “yardım ve yataklık yaptığı suçlamalarıyla gözaltına alınan ya da tutuklanan ve avukat ya da hekimlerle görüştürülmeksizin cezaevlerine konan çocuklar dahil değildir.

1997 yılında, İHD Şubelerine üye avukatların yanı sıra özellikle İstanbul Barosu ve ÇHD avukatlarının, işkence ve kötü muameleye karşı CMUK’da yer alan güvencelerin uygulanmasını denetleme konusundaki ısrarlı ve sistematik çabaları, hekimlerin rapor verme

eğilimindeki gelişme, çok sayıda işkence olgusunun ortaya çıkmasını sağladı. DGM kapsamındaki suçlardan gözaltına alınanların durumunda geçerli olmayan söz konusu güvenceler, adli suçlamalar nedeniyle yapılan keyfi gözaltı uygulamalarında, çocuklar için daha sık uygulandı. (Ancak, CMUK hükümlerinden yararlanarak gözaltında polis ya da jandarma tarafından sorgulanan kişilerle görüşmek isteyen avukatlara kötü davranıldığı ya da söz konusu güvencelerin uygulanmadığı çok sayıda olgu rapor edildi.) Avukatlara bildirilen ya da onların saptadığı pek çok işkence olgusunda mağdurlar, korkarak yasal yollara başvurmaktan kaçındılar.

Buna rağmen, 1997 yılında en az 3.344 kişinin işkence gördüğü belirlenebildi. Bu belirlemelere göre, 1997

yılında işkencenin en yoğun olduğu iller, sırasıyla Diyarbakır, İstanbul, Adana, İçel, Mardin, Batman, Siirt, Ankara, Van ve İzmir oldu. Zorunlu göç eden kişilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde, işkence olgularının özellikle çok yoğun olduğu gözlemlendi: Diyarbakır'ın Bağlar ilçesiyle Adana'nın Şakirpaşa mahallesi ve Mersin'de çok sayıda işkence olgusu rapor edildi. Olağanüstü Hal Bölgesi ve "iç güvenlik harekâtı" uygulanan diğer illerde işkence olgularını izlemek nadiren mümkün oldu. Diyarbakır'ın Lice, Kulp ve Hani; Batman'ın Sason, Kozluk ve Beşiri; Mardin'in Savur, Derik ve Kızıltepe; Siirt'in Erüh ve Baykan; Bingöl'ün Karlıova ve Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçelerinde çok sık işkence olgusu rapor edildi, ancak nadiren araştırılabilirdi.

TİHV'nin kesinleştirebildiği işkence olgularının sayısı, işkenceyle ilgili olarak ortaya çıkartılabilen verilerde bir sıçramaya işaret ediyor. Bu sıçrama, üç alandaki gelişmelerle ilgili görünüyor:

1. İnsan hakları savunucusu hukukçuların, gözaltı olgularında müdahalesinin artması. Bu durum, İHD, ÇHD ve İstanbul Barosu CMUK Servisi avukatlarının, CMUK'ta yapılan değişikliğin de sınırlı katkısıyla, daha etkin çalışmalarından kaynaklandı.
2. Hekimlerin, gözaltı sonrasında muayene ettikleri mağdurlara, işkence ve kötü muamele konusundaki şikayetleriyle uyumlu rapor verdikleri durumların sayısının artması. Bu durum, Türk Tabipler Birliği ve Tabip Odalarının eğitim çalışmalarının yanı sıra, kötü muamele izlerini rapor etmeyen hekimlerin cezalandırılması yönündeki çabalardan da kaynaklandı. İzmir Tabip Odasının alternatif rapor çalışmaları da, pratik örnek teşkil etti. Manisalı öğrencilere yapılan işkencenin belgelenmesi ve davanın kitle iletişim araçları tarafından sürekli gündemde tutulması, hekimleri destekledi.
3. Savcılıkların işkence ve kötü muamele konusundaki suç duyurularını işleme koymasındaki ve açılan dava sayısındaki artış. Çocuklara işkence yapıldığı bazı durumlarda insan hakları savunucularının ve basın-yayın kuruluşlarının yoğun desteği; Metin Göktepe, Baki Erdoğan ve Manisa davalarıyla ilgili bilgilerin kamuya aktarılması savcıların bu konudaki eğilimini destekledi. Ayrıca bazı Yargıtay kararları ile AIHM'nin Zeki Aksoy ve Şükran Aydın davalarındaki kararları da, savcılar için eğitici ve destekleyici rol oynadı. AIHM, Zeki Aksoy davasında, savcıların işkence iddialarını kabul etmemesine işaret ediyordu.

Ekim ayında Diyarbakır Tabip Odası ve TİHV tarafından düzenlenen "Şiddetin Ruhsal ve Fiziksel Etkileri; Tedavi ve Rehabilitasyon" adlı panelde konuşan Diyarbakır Tabip Odası Başkanı Nejdet İpekyüz, şiddetin bölgede sık ve yaygın olduğunu belirterek, "İşkence bölgede artık halk sağlığı problemi haline gelmiştir. Hekimler bile şiddetle karşı karşıya. Bu durum yıllardır gündeme gelmesine karşın önü alınamamıştır" dedi.

İHD İstanbul Şubesi İşkenceyi İzleme Komisyonunun hazırladığı 1997 yılı raporu Kasım ayında kamuoyuna açıklandı. Rapora göre, 1997 yılı boyunca İHD İstanbul Şubesine "gözaltında işkence gördüğünü" bildiren 216 kişi başvurdu. Başvuranlardan 76'sı gördüğü işkenceyi hekim raporu ile kanıtladı, 65'i Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. 170'i erkek, 35'i kadın, 11'i de çocuk olan 216 kişinin 80'ini adli, 136'sını ise siyasal olaylar nedeniyle gözaltına alınanlar oluşturdu. İHD İstanbul Şubesine, "gözaltında işkence gördüğü" iddiasıyla 1993 yılında 77 kişi, 1994 yılında 145 kişi,

1995 yılında 362 kişi, 1996 yılında da 942 kişi başvurmuştu.

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün belirlemelerine göre, 1997 yılında, işkencenin cezalandırılmasını öngören TCY'nin 243. Maddesine göre açılan ve sonuçlandırılan toplam 275 davadan 93 mahkumiyet ve 145 beraat kararı verildi. Kötü muamelenin cezalandırılmasını öngören 245. Maddeye göre açılan ve 1997'de sonuçlandırılan 746 davada ise, 273 mahkumiyet ve 317 beraat kararı verildi.

a) TİHV Tedavi Merkezleri Raporu

TİHV'nin Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana'daki tedavi merkezlerine 1997 yılı içinde başvuran 151'i kadın 537 kişiden 518'inin verdiği bilgilerden yola çıkılarak hazırlanan raporda, emniyet müdürlükleri, polis ve jandarma karakolları ile cezaevlerinde uygulanan işkence olguları değerlendirildi. 30 ayrı işkence yöntemi

uygulandığı belirtilen raporda, en çok uygulanan işkence yöntemleri, “Dayak, hakaret, tehdit, göz bağlama, öldürme tehdidi, soyma, yeme-içmenin kısıtlanması, soğuk zeminde bekletme, hücrede tecrit, basınçlı/soğuk su sıkma, her an işkenceye alınacakmış duygusu yaratma, yakınlarla yönelik tehdit, elektrik, askı, cinsel taciz, haya burma, uyutmama, işeme ve dışkılamanın engellenmesi, saç-sakal-bıyık yolma, işkenceye tanıklık ettirme ve falaka” olarak sıralandı.

Raporda, 1997 yılında TİHV’ye başvuran 537 kişiden yüzde 69’unun emniyet merkezlerinde işkence gördüğü bildirildi. Rapora göre, TİHV’ye işkence gördüğü için başvuranların yüzde 94’ünü (489 kişi) siyasi nedenlerle gözüaltına almanlar ya da tutuklananlar oluşturuyor. Başvuranlardan 29 kişinin ise, adli nedenlerle gözüaltına alındıktan sonra işkence gördüğü bildirildi. Raporda, tedavi görenlerden 357 kişinin emniyet müdürlükleri, 38 kişinin karakollarda, 25 kişinin cezaevlerinde, 22 kişinin ise resmen gözüaltına alınmadan önce evlerinde, polis tarafından götürüldükleri kent dışı alanlarda ya da gösteriler, mitingler gibi etkinliklerde kötü muamele ya da işkence gördüğü belirtildi. Gözüaltında işkence görenlerin 241’inin tutuklandığı, 121’inin savcılık ya da mahkeme tarafından, 156 kişinin ise savcılığa bile çıkarılmadan gözüaltı merkezinden serbest bırakıldığı belirtildi.

Başvuruların 75’inde işkenceye bağlı kalıcı iz ya da fiziksel sakatlık saptandığı bildirilen raporda, fiziksel yakınmanın kas-iskelet sisteminden kaynaklandığı ifade edildi. Başvurulardan 370 kişi, kas-iskelet sistemindeki rahatsızlıklar nedeniyle tedavi gördü; 103 kişi sinir sistemi, 96 kişi ise sindirim sistemiyle ilgili rahatsızlıklardan şikayetçi oldu. Raporda işkenceden kaynaklanan psişik sorunlar da ele alındı. Buna göre, psişik sorunların başında “uykusuzluk”, “unutkanlık”, “anksiyete”, “konsantrasyon bozukluğu”, “dalgınlık”, “işkenceye ilişkin belirli anların sık sık hatırlanması”, “endişe”, “çabuk sinirlenme”, “halsizlik” ve “kabus görme” geliyor. Raporun sonuç bölümünde şu saptamalara yer verildi:

– 1997 yılında başvuran 518 kişinin yüzde 32.81’inin (170 kişi) 1997’de işkence görmüş olması, işkencenin sistematik olarak uygulandığı iddialarını destekleyicidir.

– 576 başvurunun yüzde 94.40 oranında siyasi nedenlerle işkence görenlerden oluşması, adli nedenlerle gözüaltına almanlara işkencenin sistematik olarak uygulanmadığı yönünde değerlendirilmelidir.

– Başvuruların anlatımları, açlık grevinin, gözüaltı ve cezaevi yaşamı sırasında sık başvuru hak arama yöntemi olma özelliğini sürdürdüğünü göstermektedir.

– Gözüaltı sürelerinin uzunluğu, işkenceyi kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır. Ancak işkence, tek başına gözüaltı sürelerinin kısaltılması ile önlenemez. Nitekim 1-7 gün gözüaltında kalan gruba uygulanan işkence yöntemleri incelendiğinde yoğun işkence gördükleri anlaşılmaktadır. İşkencenin önlenmesi için, öncelikle siyasal iktidarlar işkencecileri cesaretlendiren ve koruyan tutumlarını terk etmelidir.

– İşkence yöntemleri arasında, psikolojik işkence yöntemlerinin ön plana çıktığı ancak elektrik şoku ve askı gibi işkence yöntemlerinin de sistematik olarak uygulandığı anlatımlardan anlaşılmıştır. İşkencenin önlenmesi ve işkence bulgularının tıbbi raporlarla saptanması tartışmalarında bu bulgular değerlendirilmelidir.

– Başvuranlarda işkenceyle ilişkili pek çok tam saptanmasına karşın bunların adli raporlara yansıtılamamış olması, adli rapor süreçleri ve işkencenin önlenmesinde hekim sorumluluğu kapsamında tartışılmalıdır.

– Tedavi ve rehabilitasyon çalışmalarını olumsuz etkileyen bir faktör olan işsizlik sorunu, 1997 yılında da dikkat çekici düzeydedir. İş ve meslek edindirme ile sosyal destek çalışmalarının geliştirilmesi projelendirilmiştir.

– Tedavinin yarıda bırakılması, bir önceki yıla göre azalmasına karşın, halen önemli bir sorun olma özelliğini korumaktadır.

b) Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi 1997 İncelemesi

Türkiye’de işkence konusundaki “devlet politikası”nın yönlenmesinde belirleyici etkenlerden biri olan Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) incelemeleri, 1997 yılında da yapıldı. CPT’nin 1996 ve daha önceki yıllardaki önerilerinden bazıları, 1997 yılı içinde yasal ya da idarî düzenleme haline getirildi, ancak etkin olarak uygulanmadı.

CPT’nin 5-17 Ekim tarihlerinde yapacağı incelemelerin öncesinde, kolluk birimlerinde hazırlıklar başlatıldı. Emniyet Genel Müdürü Necati Bilican, CPT ziyaretinin hemen öncesinde yayımladığı ve il emniyet müdürlüklerine gönderdiği yazıda, Heyetin daha önce tespit ettiği sorunları sıralayarak, “ülkemizin imajını zedeleyen konularda bir an önce tedbirlerin alınmasını” istedi. Bilican, “aksi davranan personel için soruşturma açılacağını” da bildirdi. Söz konusu yazıda önlem alınması gereken konular şöyle sıralandı: “Sanık kişilere yaygın bir şekilde işkence uygulandığı ve adli tıp doktorlarının muayeneleriyle desteklendiği; elektrik şoku ve Filistin askısı uygulamasında kullanılabilecek bazı aletlerin şube ve karakollarda bulunduğu; fiziki gözüaltı koşullarının yetersiz olduğu; sanıkların haklarını içeren

bilgi formlarının şube ve karakollarda düzenli kullanılmadığı.” Söz konusu yazıda, emniyet birimlerinde şu noktalara uyulması istendi: “Sorgulamada ses ve görüntü kaydı alınması ve tespit tutanağı tutulması; sanıkların haklarını bildirir formların hazır bulundurulması, gözaltına alınanların yakınlarına haber verilmesinin sağlanması, CMUK gereğince bir avukatın yardımından yararlanabilecekleri hususunun hatırlatılması; gözaltındakilerin adli mercilere yasal süre içerisinde sevk edilmesi; devir teslim defterinde nezarethanedekilerin eksiksiz yazılması; gözaltı takip formlarının düzenli tanzimi; gözaltındakilerin adli mercilere sevk edilirken doktor raporu alınması.”

c) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Türkiye yargısında sık sık işkencecilerin dokunulmazlığı duvarıyla karşılaşan ve işkenceciler hakkında dava açılabilir, dava sırasında yapılan uygulamalar ve baskılarla yeniden travmatize edilen mağdurlar, AİHK’na yaptıkları başvurular sonucunda ve AİHM’de görülen davalar sonucunda, yaşadıkları gerçeğin belgelenmesini ve kendilerine yapılan suç olarak kabul edilmesini sağlayabildiler. 1996 ve 1997 yıllarında verilen iki karar –Aksoy ve Aydın davaları–, bu konuda örnek oluşturdu ve işkencenin kanıtlanması ve işkencecilere karşı dava açılması sorununun yaşandığı Türkiye açısından önemli sonuçlar getirdi.

Zeki Aksoy Davası

Zeki Aksoy, 1992 Kasım ayında Mardin’in Kızıltepe ilçesinde gözaltına alındı ve işkence yapıldıktan sonra “delil yetersizliği”nden serbest bırakıldı. Aksoy, 1994 Nisan ayında evinin yakınlarında ölü bulundu. Ölümünden 3 gün önce Komisyon kararının Zeki Aksoy’a tebliğ edildiği öğrenildi. Aksoy’un Komisyona başvurusu nedeniyle öldürüldüğüne ilişkin bulgular olduğu raporda anlatıldı. Aksoy’un yakınları Zeki Aksoy’un ölümü nedeniyle 20 Mayıs’ta Komisyona başvurdu. Yakınları Zeki Aksoy’un polisler tarafından tehdit edildiğini açıkladılar. Yetkililer ise, Aksoy’un “örgüt içi çatışma” sonucunda öldürüldüğünü öne sürdüler, 18 Aralık 1996 tarihinde karara bağlanan davada, hükümetin Aksoy’un ailesine tazminat, mahkeme masrafları için de 20 bin Sterlin ödemesine karar verildi.

Bu davada Aksoy’a işkence yapıp yapılmadığının belirlenmesinde, kişinin gözaltında geçirdiği sürenin sonucundaki fiziksel rahatsızlığı belirleyici oldu: (Aksoy’da “bilateral radyal paralizi” teşhis edilmiş ve bu belgelenmişti.) Bu noktada Komisyon ve Mahkeme, şu soruyla karşılaşıyordu: Söz konusu fiziksel sonuç,

gerçekten de işkence olduğunu gösterir miydi? Başka bir deyişle, Türkiye Hükümeti temsilcisinin de sorduğu gibi, bu fiziksel sonuç, başka bir nedene bağlı olamaz mıydı? Adli tıp konusunda uzman hekimlerin görüşü, sonuçların “filistin askısı” denilen işkence yöntemiyle uyumlu olduğu yönündeydi. Mahkeme, “bu sonucun işkenceden kaynaklanmadığı gösterilebiliyor mu?”, sorusuna yanıt aradı.

Hükümetin işkence olmadığını kanıtlama yönündeki çabaları da, işkencenin varlığı yönünde yeterli kanıt oluşturdu: Aksoy’a rapor veren hekimin yerine bir diş hekiminin tanık gösterilmesi, davada önemli bir veri teşkil etti. Ama daha önemlisi, işkenceyi soruşturması gereken savcının ve polis amirlerinin, ülkede işkence olasılığını baştan reddetmeleri ve Aksoy’u tedavi eden hekimlerin, fiziksel sonuçların işkence sonuçlarıyla uyumlu olup olmadığı konusunda yorum yapmaktan kaçınmaları oldu.

Şükran Aydın Davası

25 Eylül 1997’de sonuçlanan Şükran Aydın davasının konusu, cinsel işkenceydi. Şükran Aydın, Mardin’in Derik ilçesinin Taşıt Köyünde 29 Haziran 1993’te Derik Jandarma Komutanlığı tarafından, köye yapılan baskın sırasında babası Seydo Aydın ve ailenin gelini Farahdiba Aydın ile birlikte tartaklanarak gözaltına alınmıştı. Aydın, ailesinin diğer fertlerinden ayrılarak, “işkencehane”de zorla soyunduruldu ve bir araba tekerliğinin içine yerleştirilerek sürekli dönmeye zorlandı. Dövrüldü ve üzerine hortumla basınçlı su sıkıldı. Daha sonra, gözleri bağlanarak sorgulama odasına alındı ve burada tecavüze uğradı. Ardından, tecavüz gördüğünü kimseye anlatmaması için yaklaşık bir saat boyunca dövüldü. Aydın ve ailesinin diğer üyeleri, 2 Temmuz’da jandarma karakolundan çıkartılarak günlük bir alana götürüldüler ve burada, PKK sığınakları konusunda sorgulandıktan sonra ayrı ayrı serbest bırakıldılar ve yürüyerek köylerine döndüler.

Komisyonun soruşturma sırasında ifadesini aldığı Derik Jandarma Komutanı Musa Çitil, Aydın tarafından iddia edilen tarihte hiç kimsenin gözaltına alınmadığını ileri sürdü. Hükümet Temsilcisi ise, Şükran Aydın’ın karakol kayıt defterinde kaydı olmadığını, bunun da, Aydın’ın bütün iddialarının yalan olduğunu gösterdiğini ileri sürdü. Temsilciye göre, Aydın ve ailesi gözaltına alınmış olsaydı, görevliler bütün yasal prosedürleri izleyerek onları kayıt etmiş olurlardı. Ayrıca, söz konusu karakolda “teröristler” sorgulanmazdı. Temsilci, Aydın’ın Derik Cumhuriyet Savcısına ve İHD Şubesine yaptığı başvurulardaki tutarsız ayrıntıların da, iddiaların yalan olduğunu kanıtladığını ileri sürdü. Hükümet,

ayrıca, Aydın'ın kendi arzusuyla bazı PKK militanlarıyla cinsel ilişki kuran bir kişi olduğunu iddia etti.

Tecavüze uğradığını ailesine bildiren Şükran Aydın, babasıyla birlikte 8 Temmuzda Derik Cumhuriyet Savcılığına başvurdu. Aydın tecavüze uğramasıyla ilgili olarak, ailesinin diğer üyeleri ise işkence görmeleriyle ilgili olarak suç duyurusunda bulundular. Mağdurlar, Savcı tarafından Derik Devlet Hastanesine sevk edildiler. Burada Aydın'ı muayene eden hekim, tecavüz konusunda deneyimsiz olduğunu belirtmekle birlikte, tecavüz iddiasıyla uyumlu fiziksel bulgular hakkında rapor verdi, ancak, bulguların nedeni ve oluştuğu tarih konusunda görüş bildiremeyeceğini belirtti. Aynı hekim, Aydın ailesinin diğer iki üyesinin bedenlerinde de, darp izlerini tespit eden bir rapor hazırladı. Savcılık, Aydın'ı daha sonra Mardin Devlet Hastanesine sevk ederek, bu hastane hekimlerinden de bir rapor istedi. Burada Aydın'ı muayene eden jinekolog, 9 Temmuz 1993 tarihli raporunda, tecavüz iddiasıyla uyumlu bulguların bir haftadan fazla bir süre önce oluştuğu bulgusunu belirtti, ancak iddiayla ilgili görüş bildirmedii. 12 Ağustosta Aydın'ın tekrar ifadesini alan Savcı, O'nu bu kez de Diyarbakır Kadın Doğum Hastanesine sevk ederek, bu hastaneden görüş istedi. Hastanede yapılan muayenede, istenen bulguların, olayın üzerinden 7-10 gün geçtikten sonra saptanamayacağı bildirildi. Savcı, ayrıca, mektup yoluyla Derik Jandarma Komutanı Musa Çitil'e, Aydın ailesi üyelerinin iddia ettikleri tarihte gözaltına alınıp alınmadığını sordu. Çitil, verdiği yanıtta, bu kişilerin hiç gözaltına alınmadığını ileri sürdü ve 1993 yılına ait kayıt defterinin bir kopyasını savcılığa gönderdi: 1993 yılında, yalnızca 6 kişi gözaltına alınmış; sık sık köy baskınlarının yapıldığı Haziran ve Temmuz aylarında hiç kimse gözaltına alınmamıştı. Savcı, Aydın'ın dosyasını, Adli Tıp Kurumuna gönderdi. Savcılık, 13 Mayıs 1994'te Mardin Cumhuriyet Başsavcılığına yazdığı raporda, Aydın'ın iddiasıyla ilgili hiçbir kanıt elde edemediğini bildirdi.

Komisyon, 7 Mart 1996 tarihinde yayımlanan raporunda, Sözleşmenin 3. (İşkence) ve 5. Maddesinin (adil yargılanma) ihlal edildiği yönünde görüşlerini açıklamış; 6. ve 50. Maddelerinin ele alınmasına gerek görülmemiş ve 25. Maddeyle getirilen yükümlülüklerin de (Komisyona engelle karşılaştırmaksızın başvurma hakkı) hükümet tarafından yerine getirilmediği belirtilmişti. Hükümet, Aydın'ın asla gözaltına alınmadığını ve iddialarının temelsiz olduğunu iddia ettiyse de, gözaltı olayı kanıtlandı.

Dava, başvuruyu kabul edilebilir bulan AİHK tarafından, 15 Nisan 1996'da Mahkemeye getirildi. Komisyonun ardından Mahkeme de, Şükran Aydın'ın kolluk güçleri

tarafından işkence ve tecavüze maruz bırakıldığını, "makul şüphenin ötesinde" belirlendiğine karar verdi. Mahkeme, Aydın'ın olay sırasında 17 yaşında olması ve yakınlarından tecrit edilmiş olması nedeniyle, kendisine verilen bedensel ve zihinsel acıların işkence olarak nitelenmesi gerektiğinde kuşku olmadığını belirtti.

Mahkeme, Aydın'ın olayla ilgili yaptığı suç duyurusu üzerine savcılığın etkin tahkikat yürütmemesi, tam anlamıyla bir araştırma yapılmamış olması nedeniyle, 13. Maddenin de ihlal edildiğine karar verdi. Mahkeme, Aydın'a psikolojik olarak zarar görmesi nedeniyle 25.000 sterlin tazminat ve masrafların ödenmesine karar verdi.

24 Eylül 1997 tarihinde AİHM'in aldığı karardan sonra, dönemin Derik Jandarma Bölük Komutanı Musa Çitil hakkında Mardin Cumhuriyet Savcısı, 6 Kasım günü, 20 yıl ağır hapis cezası istemiyle kamu davası açtı. 1997 yılında Ankara Jandarma Okullar Komutanlığı Gösteri Tatbikat Bölük Komutanlığında görevli olan Çitil hakkındaki tutuklama talebi, mahkeme tarafından reddedildi. 28 Eylülde yapılan duruşmadan sonra konuşan Av. Osman Baydemir, Adalet Bakanı Oltan Sungurlu'nun "tazminatı öderiz, ülkeyi böldürtmeyiz" şeklindeki yorumunu eleştirerek, "Bizce bu açıklama, 'gözüne alır, tecavüz ederiz, onlar isterse divana gitsin, kimsenin kılına dokundurmuyoruz' anlamına geliyor" dedi ve davanın formaliteden ibaret olacağı kaygısını belirtti. Duruşmalar, İHD yöneticileri ve kadın örgütleri tarafından izlendi. Dava süresince, Şükran Aydın ve eşi, takip edildiklerini ve evlerinin sürekli gözetlendiğini bildirdiler. 25 Aralıkta yapılan duruşmada, Osman Baydemir ve Eren Keskin'in de aralarında bulunduğu avukatlar, üstlerinin aranmasına karşı çıktıkları için duruşma salonuna alınmadılar. Sanık avukatları ise, üstleri aranmaksızın duruşma salonuna alındılar. Uzun süre Adliye Sarayı girişinde bekletilen avukatlar, daha sonra savcıya başvurarak salona girebildiler. Bu arada, Musa Çitil'in Derik'e gelerek bazı korucularla görüşmeler yapmasının ardından duruşmada dinlenen korucuların, yalan beyan verdikleri ve Aydın ailesini tehdit ettikleri bildirildi.

Abdullah Sur Davası

AİHM'ye başvuran Abdullah Sur, 1992 yılında "çalıştığı kuyumcu atölyesinde altın çaldığı" gerekçesiyle tutuklanarak götürüldüğü Emniyet Müdürlüğünde işkence gördüğünü öne sürmüştü. Sur, Emniyet Müdürlüğünde elleri ve ayaklarına elektrik verildiğini, gözlerinin bağlanarak sopayla dövüldüğünü belirtmişti. Karakoldan iki gün işkence gördükten sonra serbest bırakılan Sur, kendisine işkence yapıldığını rapor olarak

tesbit ettirdi. Olay sonrasında İstanbul Valiliğine şikayette bulunan Sur'un başvurusu, kendisine işkence yapan polisleri tanıyamadığı gerekçesiyle reddedildi. Davanın Cumhuriyet Savcılığına intikal etmesi de, Abdullah Sur'un "polisleri teşhis edememesi" nedeniyle sonuçsuz kaldı. Bunun üzerine Abdullah Sur, Beyoğlu Asliye Ceza Mahkemesine itiraz etti; itiraz reddedildi. Sur, 15 Mart 1993'de AİHK'e başvurdu. Adalet Bakanlığı ise, Beyoğlu Asliye Ceza Mahkemesinin Sur'un itirazını reddetmesine karşın Yargıtay'da temyiz yoluna başvurdu. Yargıtay'ın kararı bozması üzerine, İstanbul Cumhuriyet Savcılığı, İstanbul Asliye Ceza Mahkemesinde polisler hakkında dava açtı. Polisler, 7 Şubat 1995'te beraat ettiler. AİHK, Abdullah Sur'a işkence yapıldığını belirledi ve davayı bir üst yargı organı olan mahkemeye havale etti. 17 Eylül 1997'de, başvuruya ilgili kararın verileceği tarihten bir hafta önce, AİHM'ne bir faks gönderen Hükümet, olayı kabullendiğini belirterek, davanın "dostane çözüm"le sonuçlandırılmasını talep etti ve davacı Abdullah Sur'a toplam 115 bin frankın ödeneceğini bildirdi. Bunun üzerine AİHM, davayı listeden sildi.

d) Gözaltında Ölenler

1997 yılında en az 14 kişi idari gözaltındayken şüpheli biçimde ya da gördükleri işkence sonucunda yaşamını

yitirdi. (Ceza ve tutukevlerindeki ölümler için bakınız, "Cezaevlerinde İnsan Hakları"). TİHV tarafından gözaltında ölenlerle ilgili kesinleştirilen bilgiler şöyle:

01) Celal Cankoru, Antalya, 16.02.1997

"Devlet-mafya" ilişkilerinin açığa çıkartılması amacıyla gündeme getirilen "Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık" eylemine Antalya'da müdahale eden polislerin gözaltına alırken kötü muamele yaptığı Celal Cankoru (45) adlı kişi öldü. Antalya'nın Cumhuriyet Meydanında 16 Şubat günü toplanan halk, saat 21.00'de "Aydınlik Türkiye için 1 dakika süreyle" gösteri yaptı. Daha sonra dağılırken, bazı kişilerin slogan atması üzerine polisler eyleme katılanları tartaklayarak gözaltına almaya başladılar. Bu sırada eylemi izlemekte olduğu belirtilen Cankoru da polisler tarafından başına telsizle vurularak dövüldü. Bir polis minibüsüne bindirilen Cankoru kalp krizi geçirdi. Cankoru hastaneye götürülürken yolda öldü. Cankoru'nun eşi Süheyla Cankoru, "beyaz saçlı sivil bir kişinin telsizle, eşinin başının arkasına sert bir şekilde vurduğunu" söyledi. İçişleri Bakanlığı müfettişleri Antalya'ya giderek incelemelerine başladılar. Antalya Savcısı İsmet Tarhan ise, Cankoru'ya yapılan otopside "darb izine rastlanmadığını" bildirdi. Celal Cankoru adlı kişiyi döven "beyaz saçlı" polisin adının Dursun Saygılı olduğu belirtildi.

Gözaltında ölüme soruşturma

Önce Antalya Emniyet Müdürü, ardından Cumhuriyet Savcılığı "gözaltına almalarla dayak olayı yoktur" demişti. Ama arkasından televizyonlarda görüntüler, gazetelerde fotoğraflar ortaya döküldü. Kameraların tüm engellemelere karşın çekbildiği kadarıyla bile dayak olayı gün gibi ortadaydı. Hatta Celal Cankoru'yu "öldüren gözaltına" alan emniyet görevlisi bile tanınmıştı eşi Süheyla tarafından. Antalya Emniyet Müdürü Natic Canca "dayak yok" deyince basın toplantısını izleyen gazeteciler "biz bile yedik" karşılığını vermişti. Olay günü Cumhuriyet Alanında "dövülmeden" gözaltına alınan ÖDP Antalya İl Başkanı Mustafa Şahin raporunu dün alabilirdi. Gözaltına alındığı pazar gecesini başına aldığı darbelerden dolayı Antalya Devlet Hastanesinde geçiren Şahin'in raporu aynen şöyle: "Alnın iki bölgesinde, burun üzerinde ve yüzde çok fazla doku kaybı, morluk ve lezyon... Her iki bacakta ve ayak bileğinde çok sayıda morluk ve cilt lezyonu... genel vücut ve kafa travması nedeniyle yedi gün iş kaybı..."

Ancak işin ilginç olay gecesini Mustafa Şahin'e ilişkin bir rapor tutmuş polisler, "otobüsten düştüğü için yüzünde yara oldu" diye.

Antalya Emniyet Müdürlüğü'nün isteği üzerine dün İçişleri Bakanlığı'ndan gönderilen iki müfettiş idari soruşturmayı, Antalya Cumhuriyet Savcılığı da adli soruşturmayı başlattı. Dün tanık olarak ÖDP İl Başkanı Şahin'in de ifadesi alındı. Ama yöntem her yerde aynı; "Yavuz hırsız" taktiği... Şahin'in "yedi gün iş göremez" raporuna karşı nasıl "otobüsten düştü" diye tutanak tutulduysa, polisin "öldüren gözaltı"na açılan soruşturmaya karşı Şahin ve altı kişiye "İzinsiz gösteri yapmak, polise mukavemet etmek"ten dava da açıldı. Hatta Şahin doktor raporuyla da kanıtlanan bunca dayığa karşın ayrıca "polis darb etmek"le de suçlanıyor. Gözaltına alınırken öldürülen Celal Cankoru'nun eşi dün Antalya Emniyet Müdürü Canca ile görüşürken "Eşimin katillerini istiyorum" diyordu. Müdür Canca da bulunacağına söz verip "en kısa zamanda o kişiyi karşına çıkartıp seni yüzleştirireceğim" karşılığını veriyordu. Antalya Emniyeti'nde suçlanan polislerle ilgili yüzleştirmenin bugün yapılması bekleniyor.

Bu arada da Antalya'da bir çalışma yürütüyor hukukçular. Olayla ilgili görüntüler izleniyor, adlar saptanıyor. Önümüzdeki günlerde Antalya Cumhuriyet Savcılığı'na geniş çaplı bir suç duyurusu yapılacak. Şu ana kadar olaya katılan 49 emniyet görevlisinin adları saptanmış bile. Hazırlıklar son aşamasında. Şimdi Antalya Emniyeti'nin bazı üst düzey görevlileri çok yakın çevrelerine "hataydı" dedikleri yolunda haberler alınıyor. Ancak kamuoyunun önünde her şey inkâr ediliyor, önce fotoğrafa, televizyon görüntüsüne karşın. Hatta Metin Göktepe'nin sandalyeden düşüp ölmesi gibi, Antalya'da da ÖDP İl Başkanı Mustafa Şahin polise göre "otobüsten düşüp yaralanıyor"du. Anlaşılan, bizim polis gözaltına almasını biliyordu, ama gözaltına alınan ne sandalyeye oturmasını biliyordu ne de otobüse binmesini. Bütün gürtlü de buradan kopuyordu. (Celal Başlangıç, Radikal, 20.02.1997)

02) Ferhat Nergizcan, Ankara/Altındağ, 20.02.1997

20 Şubat günü Ankara'nın Altındağ ilçesinde arama yapan polisler, Ferhat Nergizcan adlı kişiyi, "hırsızlık yaptığı" gerekçesiyle gözaltına aldı. Nergizcan'ın, Seğmenler Karakolu bahçesinde başkomiserin vurduğu tekmeler sonucu karnından yaralandığı ve kaldırıldığı hastanede öldüğü bildirildi.

03) Hızır Akkuş, İzmit, 21.02.1997

İzmit'te, 21 Şubat gecesi asker uğurlaması sonrasında çıkan kavga nedeniyle Bekirdere Karakolunda altı kişiyle birlikte gözaltına alınan Hızır Akkuş (25), yüzüne aldığı bir yumruk darbesinin ardından öldü. Polis yetkilileri, Hızır Akkuş'u, birlikte gözaltına alındığı gruptan bir kişinin yumrukladığını öne sürdü. Barbaros Akkuş ise, kardeşinin polis tarafından dövülerek öldürüldüğünü söyledi.

04) Beşir Gaman, Mersin, 24.03.1997

Beşir Gaman, 24 Mart günü Mersin'de "hırsızlık yaptığı" gerekçesiyle gözaltına alındı. Gözaltında yapılan işkence sonucunda hastaneye kaldırıldığı bildirilen Gaman'ın, ilaçla tedavisi yapılarak yeniden Emniyet Müdürlüğüne getirildikten sonra fenalaşarak, ikinci kez hastaneye kaldırıldığı ve yolda öldüğü iddia edildi. Hastane yetkilileri ise, cesedin, hastaneye getirilmeden 25 Mart günü morga teslim edildiğini açıkladılar.

05) Vezir Baycan, Van, 01.04.1997

Edinilen bilgiye göre; Hakkari-Başkale karayolunda 1 Nisan günü denetim yapan polisler Raif Gündoğdu'nun sürücülüğünü yaptığı 65 DD 947 plakalı minibüsü durdurdu. Minibüste yapılan aramada, gizli bölmelere yerleştirilmiş olan 16 kilo eroin yakalandı. Araç sürücüsü ile minibüste bulunan Raif Gündoğdu, Cengiz ve Bezi Abi ile Vezir Baycan (45) gözaltına alındı. Baycan'ın aynı gün belindeki kuşakla kendini nezarethanenin kapısına asarak intihar ettiği öne sürüldü.

06) Zekiye İşcan, İzmir, 15.04.1997

15 Nisan günü İzmir'de bir kafeteryadan sivil polislerce gözaltına alınan Zekiye İşcan, karakolda yaşamını yitirdi. İHD İzmir Şubesini arayan bir kişi, aynı yerde çalıştığı İşcan'ın ölümünün kuşkulu olduğunu söylerken, Emniyet yetkilileri, İşcan'ın alkol komasından çıkamayarak öldüğünü iddia ettiler.

07) Fethullah (Fettah) Kaya, İstanbul, 13.05.1997

İstanbul, Aksaray'daki bir barda garson olarak çalışan Van doğumlu Fethullah Kaya (22), 13 Mayıs günü Asayiş Şubesi Ahlak Masası ekipleri tarafından

gözaltına alındı ve Gayrettepe'deki Asayiş Şubesine bağlı Ahlak Masası Büro Amirliğine götürüldü. Fethullah Kaya, Gayrettepe'de Ahlak Masası Büro Amirliğinde 4 saat boyunca işkence gördü. Tekrar Aksaray Karakoluna götürülen Kaya, kendisini görmeye gelen arkadaşlarına, "Şubede işkence gördüm. Her tarafım sızlıyor. Fakat buradan da hastaneye gitmeye izin vermiyorlar" dedi. Kaya, karakola getirildikten yaklaşık 2 saat sonra öldü. Kaya'nın cesedi otopsi yapılmak üzere Adli Tıp Kurumu Morguna kaldırıldı. Fethullah Kaya'nın, sol kolunda, boynunda, ayaklarının altında ve sırtında yoğun işkence izleri görüldü. Kaya'nın yakınları otopsi yapılacağına kendilerine haber verilmediğini ve otopsi sırasında avukat bulunmadığını ifade ettiler. Kaya'nın cesedini gören ve gözaltı öncesinde kuzeninin sağlığının son derece iyi olduğunu bildiren Cengiz Çelik, "Kaya'nın kolunda ve boğazında siyahlıklar gördüm. Sanki iple sıkılmış gibiydi" dedi. Fethullah Kaya'nın ailesi, Fatih Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu.

08) Nevzat Durmuş, İstanbul, 17.06.1997

Nevzat Durmuş (27), 17 Haziran günü Yenibosna'da sinemadan çıkarken sivil polisler tarafından "asker kaçağı olduğu" gerekçesiyle gözaltına alındı. Durmuş, önce Kocasinan Karakoluna, ardından da Maslak İl Jandarma Alay Komutanlığına götürüldü. Gözaltında ölen Durmuş'un cesedi, 6 gün sonra Adli Tıp Morguna kaldırıldı. Adli Tıp Merkezinde yapılan otopsiye katılan Durmuş'un ağabeyi Mehmet Durmuş, İl Jandarma Alay Komutanlığına gittiklerinde yetkililerin, Nevzat'ın kendilerinde olmadığını söylediklerini, ancak 24 Haziran günü sahibi olduğu kahvehaneye gelen 4 görevlinin, "Nevzat cuma günü öldü, başınız sağolsun" diye açıklama yaptığını belirtti. Mehmet Durmuş, Kasımpaşa Cumhuriyet Savcılığından bir ilgilinin, "Kardeşin sinir krizi geçirdi. Yetkililere karşı gelip duvarlara kafasını vurduğu için öldü" dediğini söyledi. Bu açıklamaya inanmadığını belirten Durmuş, "Kardeşimin hiçbir rahatsızlığı yoktu. Cesedinin çeşitli yerlerinde darp, kollarında kelepçe izleri var. Kardeşim gözaltında dövülerek öldürüldü" dedi.

09) Mele Derviş Demir, Cizre, 03.07.1997

19 Haziran günü Cizre Atatürk Parkında Cizre Emniyet Müdürlüğüne bağlı sivil polisler tarafından gözaltına alınan Mele Derviş Demir'in, 3 Temmuz günü Cizre'nin Güzellere (Keserdela) mevkiinde cesedi bulundu. Kokmaya başlayan cesedi bir şoför tarafından bulunan Demir'in vücudunda işkence izleri olduğu belirlendi. Demir'in ailesi cesedi otopsi yaptırmak için Diyarbakır'a götürmek istedi, ancak polis engel oldu.

10) Sedat Bilgin, Samsun, 06.07.1997

Sedat Bilgin (25), Samsun'da 5 Temmuz gecesi arazi meselesi yüzünden tartıştığı 25 yaşındaki Yaşar Çaylan'ı bacağından bıçakla yaraladıktan sonra gözaltına alındı. Kardeşini yaralayan sanığın yakalandığını öğrenen 31 yaşındaki Dursun Ali Çaylan, 6 Temmuz sabahı alkollü olarak karakola gitti. Çaylan, karakolda konuşma bahanesiyle yaklaştığı Bilgin'i 3 yerinden bıçaklayarak öldürdü. Ağabey Çaylan, çıkarıldığı nöbetçi mahkeme tarafından tutuklandı.

11) Mahmut Yıldız, Siirt, 22.11.1997

22 Kasım günü Siirt'e giden ve misafir olarak akrabası İzzet Saltık'ın evinde kalan Mahmut Yıldız (16), aynı akşam saat 22.00 sıralarında akrabasının evine Emniyet Müdürlüğüne bağlı sivil polisler tarafından yapılan baskında gözaltına alındı ve sorgulanmak üzere Siirt Alay Komutanlığına götürüldü. Siirt Alay Komutanlığında yoğun işkence gören Yıldız, durumunun kötüleşmesi üzerine 25 Kasım günü Diyarbakır Askeri Hastanesine kaldırıldı. Yoğun bakıma alınan Yıldız, 5 Aralık günü hastanede yaşamını yitirdi. Yıldız'ın ölümü ile ilgili otopsi raporu ailesine verilmedi. Amcası Abdurrahman Yıldız, "Mahmut gözaltına alındıktan sonra Siirt Alay Komutanlığında gördüğü işkence sonucu beyin kanaması geçirdi. Aldığımız bilgiye göre, gözaltına alındıktan 3 gün sonra helikopterle Diyarbakır Askeri Hastanesine kaldırılmış. Ama bize hastaneye kaldırıldıktan 4 gün sonra haber verildi. Bize, en son onu filistin askısı olarak nitelendirilen askıda gördüklerini söylediler. Sürekli işkence yaptıklarını ve sesini duyduklarını söylediler" dedi. Mahmut Yıldız'ın dayısı Kamil Toprak ise, yeğeninin hastanede yoğun bakımda olduğu sırada, 4 Aralık günü kendisini görmeye gittiğini, hastanede bulunan bir askeri inzibat görevlisi tarafından dışarı çıkarıldığını, görevlinin kendisine ertesi gün gelmesini söylediğini aktardı. Ertesi gün hastaneye tekrar gittiğinde ise, kendisinden yeğeni için yardımcı olmasını istediği bir hekimin, "Ben ancak sağ olanlara yardımcı olabilirim, ölenlere bir şey yapamam" dediğini, böylelikle de Mahmut'un öldüğünü öğrendiklerini söyledi. Kamil Toprak, daha sonraki gelişmeleri şöyle aktardı: "Sonra cenazenin morga kaldırıldığını söylediler. Morga giderek görevli astsubay ile görüştüm. Cenazeyi almak istediğimi söyledim. Ancak, Siirt Alay Komutanlığından gelen emir üzerine cenaze verilmedi. Bunun üzerine daha önce görüştüğümüz ve Pervari'de kaza geçirdikten sonra hastaneye kaldırılan bir korucunun yakını olan Cengiz Bayram'a, cenazeyi vermeleri için yardımcı olmasını istedik. Bayram'ın yaptığı başvuru üzerine, yeğenimin cenazesi ölen korucu

ile aynı arabaya konularak Siirt'e gönderildi. Ben de arabadaydım." Toprak, askeri hastaneden otopsi raporu istemelerine rağmen "Otopsi raporunu Ankara'ya göndereceğiz" denilerek raporun kendilerine verilmemesini söyledi. Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığının hazırladığı defin ruhsatında otopsi sonucu şöyle ifade ediliyor: "05.12.1997 günü Askeri Hastanede öldüğü anlatılan Siirt Eruh Yediyaprak köyü nüfusuna kayıtlı Hüsnü oğlu Hatice'den olma 1981 doğumlu Mahmut Yıldız'a ait ceset üzerinde yapılan otopside küt travmaya bağlı hematoma sonucu öldüğü anlaşıldığından, cesedin gömülmesinde ve naklinde sakınca bulunmadığından, ceset Siirt İli Pervari ilçesi Palamutlu köyü nüfusuna kayıtlı Ramazan oğlu 1968 doğumlu Cengiz Bayram'a teslim edilerek iş bu defin ruhsatı savcılığımızca düzenlemiştir." Mahmut Yıldız'ın babası Hüsnü Yıldız, "Dursun isimli Binbaşı oğlumun hastaneye kaldırıldığı gün 'Oğlun düşerek bayıldı. Tüm müdahalelere rağmen ayıltamadık. Onun için Diyarbakır'a gönderdik' diye haber yolladı. Oysa aldığımız bilgilere göre Mahmut'un ölümü ardından Cumhuriyet Başsavcısı, Alay Komutanlığında soruşturma yapmış. Askerlerin, 'düşerek bayıldı' demesi üzerine kızan savcı, 'Doğruyu söyleyin. Bu düşerek bayılma işi değil. Olsa olsa, bu şahıs yüksek bir yerden düşerek ya da kafasına vurulması sonucu ölmüştür' diye tepki göstermiş. Askerlerin söylediklerine savcı bile inanmıyor. Oğlumu ya işkencede filistin askısına takarken düşürdüler, ya da kafasına vurarak öldürdüler" dedi.

12) Ziya Zengin, Bursa, 01.12.1997

Nurettin Engin adlı kişiden 1996 yılında para çaldığı iddiasıyla aranan Ziya Zengin (54), 30 Kasım günü nüfus sayımı dolayısıyla uygulanan sokağa çıkma yasağı sırasında, Bursa'da Vatan mahallesindeki evinde yakalandı. Gözaltına alındıktan sonra Emniyet Müdürlüğüne götürülen Zengin'in, 1 Aralık sabahı ifadesi alınırken, aniden fenalaştığı ve hastaneye kaldırılırken yolda öldüğü bildirildi. Bursa Adli Tıp Kurumunda yapılan otopsi sonucunda da, Ziya Zengin'in kalp krizi sonucu öldüğü belirtildi.

13) Burhanettin Akdoğan, Ankara, 12.12.1997

Bursa'da 11 Aralık günü Devrimci Sosyalist İşçi Hareketi (DSİH) üyesi olduğu iddiasıyla gözaltına alınan üniversite öğrencisi Burhanettin Akdoğan, 12 Aralık günü Ankara Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubede yaşamını yitirdi. Emniyet yetkilileri, Akdoğan'nun, Ankara "Terörle Mücadele Şubesi"ne getirildiğinin ertesi günü "Battaniye şeridi ile intihar ettiğini" iddia ettiler. Akdoğan ailesi; "Çocuğumuz işkencede katledildi.

Kendisi üniversitede okuyordu. İntihar etmesi için hiçbir sebep yoktu ve intihar edecek bir yapıda değildi" dediler. Ölüm olayı üzerine, Ankara DGM Başsavcılığına müracaat eden İHD Ankara Şube avukatlarına, "Bize böyle bir olay haber verilmedi" denildi.

8 Aralıkta gözaltına alınan ve Akdoğdu'yu gözaltında gören Mehmet Ali Yazıcı, olay gününü şöyle anlattı: "Dışarıda müthiş bir koşuşturma yaşıyorduk. Bunu ayak seslerinden anlıyordum. Saniyorum gardiyan polislerden birinin sesiydi. Devamlı iki kişi nöbet tuttukları için biri diğerine bağıyordu: 'Abi koş bu adam kendini asmış.' Bilinçli bir panik havası vardı. Panik içinde gelişen bu hava bir süre sonra duruldu. Bizi bir başka hücreye alma nedenlerini sordüğümüzda, gardiyan polislerden biri temizlik yapıldığını bir başkası ise, müdürün denetime geldiğini söyledi." Akdoğdu'nun battaniye şeridi ile intihar ettiği yönündeki açıklamaların yalan olduğu kanısını belirten Yazıcı, "Emniyet'in bu açıklaması, Siyasi Şubede yapılan işkenceleri gizlemek içindir. Benim kaldığım hücrede bulunan iki battaniyenin de şeridi yoktu. Kaldı ki böyle bir şerit olsa da bunun sökülmesi çok uzun zaman alır. Gözaltında olduğum sürece hücre sürekli kontrol ediliyordu. 24 saat içerisinde çift nöbetçi ile her yarım saatte bir denetlenen hücrede bir insan kendini nasıl asabilir? Akdoğdu'nun hücresinin kontrol edilmemiş olması mümkün değil" dedi.

14) Ali Serkan Eroğlu, İzmir, 24.12.1997

27 Kasım günü gözaltına alınan ve muhbirlik yapması için tehdit edilen Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencisi Ali Serkan Eroğlu'nun (19), 24 Aralık günü okulun tuvaletinde kendini asarak intihar ettiği öne sürüldü. Ali Serkan Eroğlu'nun cesedini, akşam saatlerinde okulu kontrol eden okul görevlisi Soner Dalak buldu. Polis yetkilileri, Eroğlu'nun, çantasının

kaybını tuvalet kabininin üstünden geçen borulara sararak intihar ettiğini ileri sürdü. Eroğlu'nun cesedinin bulunmasından önce bir arkadaşı, Eroğlu'nun kaybolduğunu bildirerek İHD'ye başvurmuştu.

Olayla ilgili soruşturmayı yürüten Bornova Cumhuriyet Savcısı İskender Kutluer, 29 Aralıkta yaptığı açıklamada, Ali Serkan Eroğlu'nun, cesedinin bulunmasından 24 saat önce öldüğünün belirlendiğini söyledi. Savcı Kutluer, "Ceset 24.12.1997 günü saat 18.00 sıralarında bulundu. Eroğlu'nun cesedinin bulunmasından 24 saat önce ölmüş olduğu saptandı" dedi. Adli Tıp Kurumunun raporuna göre, Eroğlu'nun kanında ölmeden önce bayıltıldığını gösteren kloroform ve etanol olduğu saptandı.

İHD İzmir Şube Başkanı Av. Ercan Demir, Eroğlu'nun kuşkulu ölümünün titizlikle soruşturulması, suç işleyen sanıklar hakkında cezalandırılmaları için kamu davası açılmasını istedi. Demir, "Eroğlu'nun 24.12.1997 tarihinde ölü bulunduğu fakülte tuvaletinde kendisini asmak sureti ile intihar ettiği, otopsi raporuna göre ölüm tarihi ve saatinin 23.12.1997 saat 18.00 dolayları olduğu açıklanmıştır. Ancak bu ölüm kuşkuludur. Zira 24 saat boyunca maktülün bulunduğu tuvalette hiçbir öğrenci tarafından görülmemesi olanaksızdır. Arkadaşlarının ve ailesinin basına da yansıyan beyanlarına göre Eroğlu, esasen intihar etmesi için hiç bir neden de yoktur. Kaldı ki maktül ölümünden hemen önce takip ve tehdit altında olduğunu çok sayıda kişiye açıklamıştır" dedi. Ölü bulunduktan iki gün önce Eroğlu'nu okulda kimsenin görmediğine dikkat çeken Demir, "Eroğlu'nun 04.12.1997 tarihli suç duyurusu dilekçesinde belirttiği gibi İzmir üniversitelerinde kaçırılan ve tehdit edilen çok sayıda öğrenci vardır. Bu yasadışı eylemi gerçekleştiren ve bu eylemlerden sorumlu olan yetkililer açığa çıkarılmalı ve yargılanmalıdır" dedi.

Ali Serkan Eroğlu, Kasım ayında, kendisini gözaltına alan ve muhbirlik yapması için tehdit eden polisler hakkında, İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına başvurarak suç duyurusunda bulunmuştu. Eroğlu, kaçırılmasıyla ilgili olarak savcılığa verdiği dilekçede, can güvenliğinin olmadığını belirterek şunları söylemişti:

"27 Kasım günü, saat 16.00 sularında Karşıyaka'da sivil bir arabadan inen şüpheli şahıslar tarafından zorla arabaya bindirilip Siyasi Şubeye götürüldüm. Siyasi Şubede toplam 8 saat gözleri bağlı bir şekilde kaldım. Bana kaba dayak attılar, ajanlık teklifinde bulundular. Polisler 'öğrenci eylemlerine katılma' şeklinde tehditler savurdu. Polis yasadışı baskı uyguluyor. Beni 8 saat gözaltına alıp özgürlüğünden mahrum eden, bana işkence yapan ve tehdit edip suç işleyen sanıklar hakkında kamu davası açılarak cezalandırılmalarını istiyorum. Eğer başıma bir şey gelirse bunun sorumlusu 'Terörle Mücadele Şubesi'ne bağlı polislerdir."

Suç duyurusunun akıbetini araştıran İHD İzmir Şube Başkanı Ercan Demir, savcılıkta 1997/10 1762 hazırlık numarasıyla kaydolun Eroğlu'nun dilekçesinin, 9 Aralık günü 468 sayılı ile İzmir Valiliğine gönderildiğini ancak, Valiliğin suç duyurusuyla ilgili herhangi bir işlem yapmadığının anlaşıldığını belirtti. Demir, Eroğlu'nun kaçırılışıyla ilgili olarak 1 Aralıkta da İHD'ye başvurduğunu, başvurusu üzerine İzmir Tabip Odasına gönderildiğini, buradan rapor aldığını söyledi ve olaydan polisi sorumlu tuttu.

İşkence ve Kötü Muamele

İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, 27 Aralık günü Burdur'da Şehit Kemal Sümer Polis Karakolunu açarken ve Bucak İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün temelini atarken yaptığı konuşmalarda, Türkiye'nin insan hakları konusunda haksız yere eleştirildiğini söyledi. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne öncelikli aday olarak kabul

edilmemesine denk gelen bu konuşmada, Başesgioğlu, "Karakollarımızdan vatandaşlarımızın korkmasına hiç gerek yoktur. Karakollardan bölücüler, suçlular korksun. Ülkemizi birtakım odaklara peşkeş çekmek isteyenler korksun. Türkiye aleyhindeki insan hakları konulu suçlamalar abartılı ve amaçlıdır. Türk polisi kendisini haksız yere suçlayanlara alet olmayacaktır" dedi.

İşkence mağdurları ve işkenceci polisler üzerinde psikolojik araştırmalar yapan Dr. Metin Başoğlu, işkenceci psikolojisini şöyle açıklıyor: "Türkiye'de işkenceye hedef olan kesimler 'yıkıcı, bölücü, vatan haini, terörist, komünist, ahlaksız ve Allahsız' tanımları ile belirleniyor. Dolayısı ile işkenceci işkenceyi toplum, vatan, din, ahlak gibi toplumsal değerler uğruna yapmış oluyor. Topluma sindirilmiş olan 'düşman' korkusu ve nefreti, işkencecinin yaptığı işi önemli ölçüde mantığa ve ahlak ölçülerine büründürebilmesini kolaylaştırıyor. İşkence bir yarışma havası içinde yapılıyor ve kişisel başarı kazanmak isteyen kişiler daha etkin yöntemleri bulmak için çaba gösteriyorlar." İşkencecilerin yaptıkları işi kolaylaştıran önemli bir etkenin de işkenceci şeflerinin yapılan işin sorumluluğunu yüklenmeleri olduğunu belirten Başoğlu, işkence yapan kişilerin, kendilerini bir takım "ideallerin ve değerler sisteminin koruyucusu" olarak gördüğünü ve işkencenin sistematik olarak uygulandığı güvenlik örgütlerinde bu amacı en hızlı ve etkin biçimde gerçekleştiren bireylerin ödüllendirilerek terfi edildiklerine de dikkat çekti.

İçişleri bürokrasisinin siyasal sorumlusu olarak atanan hemen hemen her siyasetçinin farklı sözlerle ifade ettiği bu görüşlerin bazı pratik sonuçları ise, aşağıda özetlenmiştir.

e) Çocuklara İşkence

İnsan hakları savunucusu hukukçuların, özellikle İstanbul Barosu CMUK Servisine bağlı avukatların çabaları sonucunda, 1997 yılında çocuklara işkence olguları daha çok rapor edilebildi. 1997 yılında, en az 197 çocuğa işkence yapıldı. İşkence yapılan çocuklardan durumu rapor edilebilenlerin çoğu, "hırsızlık" gibi suçlar nedeniyle gözaltına alınmıştı. Ancak, DGM kapsamındaki suçlardan gözaltına alınan ve tutuklanan çocukların durumu, genellikle izlenemedi. Siyasal suçlar gerekçe gösterilerek gözaltına alınan kişiler, genel olarak gözaltına alınmalarının ardından tutuklanarak cezaevlerine konulduklarından durumlarını izlemek nadiren mümkün oldu. Bu nedenle, işkence gördüklerini saptamak da mümkün olmadı. Ancak, DGM kapsamındaki suçlardan gözaltına alınan çocuklardan işkence görmediği saptanan da olmadı. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesi ve "özel harekât" uygulamalarının söz konusu olduğu diğer illerdeki gözaltı olgularında, işkence yapılmamasının istisnai bir durum olduğu gözlemlendi. 1996 yılı sonunda işkence yapılan A. Tokmak (2.5), işkence gören çocukların en küçüğüdü.

İstanbul DGM'de 12 Kasım günü yapılan duruşmada, altı sanıklı PKK davasında ölüm cezası istemiyle yargılanan Fatma Tokmak, gözaltındayken kendisinden ifade almak için 2.5 yaşındaki oğlu A. Tokmak'a işkence

yapıldığını açıkladı. Olaydan bir yıl sonra bu konuda açıklama yapabilen Fatma Tokmak, 9 Aralık 1996'da gözaltına alındığını, 20 Aralık gününe kadar gözaltında kaldığını, bu süre içinde oğlunun da yanında bekletildiğini ve şubede, o sırada 2.5 yaşında olan oğluna işkence yapıldığını söyledi.

Oğlunun vücudunda sigara söndürüldüğünü ve tekmelendiğini anlatan Tokmak, oğlunu, pantolonunu indirerek üzerine yatırdıklarını anlattı. Fatma Tokmak'ın avukatı Eren Keskin, A. Tokmak'ın tedavisi için TIHV'e başvurduğunu, işkence olayının açığa çıkması için çocuğun Adli Tıp Kurumuna sevk edileceğini belirtti.

Adli Tıp Kurumu, A. Tokmak hakkındaki raporunu 21 Nisan 1998 tarihinde düzenledi. Olayın üzerinden yaklaşık bir yıldan uzun bir süre geçtikten sonra yapılan psikiyatrik muayenelerine göre, A. Tokmak'ta, "mağduru bulunduğu öne sürülen olay sonrası oluşmuş olması muhtemel travma sonrası stres bozukluğu" teşhis edildi. İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, polisler hakkında yapılan suç duyurusu hakkında soruşturmaya gerek olmadığı kararını verdi. Ancak, avukatların itirazı üzerine, Ağır Ceza Mahkemesi soruşturmanın sürdürülmesi yönünde görüş bildirdi. Soruşturma sonuçlandırılmadığı için, A. Tokmak'a işkence yaptığı öne sürülen polisler hakkında 1997 sonuna kadar herhangi bir dava açılmadı.

1997 yılında işkence gören çocuklarla ilgili bazı bilgiler şöyle:

D. H. (14): Soyadı benzerliği nedeniyle 6 Ocak günü İstanbul'da gözaltına alınan D. H., gözaltında işkenceye

maruz kaldığını bildirdi. D. H., çalıştığı konfeksiyon atölyesine gitmek üzere Bakırköy'de otobüse bindi. Yapılan kimlik kontrolü sırasında soyadının Kurtuluş gazetesinde çalışan halasının oğlu Yaşar Yalçın Hafcı ile aynı olması nedeniyle otobüsten indirildi. Polisler kendisine Yaşar Yalçın Hafcı'yı sordular. D. H., Yaşar Yalçın'ın halasının oğlu olduğunu söyledi. Bunun üzerine, polisler, D. H.'nin gözlerini bağlayıp ellerini arkadan kelepçelemekle bilmediği bir yere götürdüler. Burada 3 gün tutulduğunu anlatan D. H., polislerin kendisini cop ve dipçiklerle dövdüklerini, daha sonra da iz kalmaması için sırtına merhem sürdüklerini söyledi. Polislerin bir gün boyunca hiç yemek vermediklerini, serbest bırakılmasından üç saat öncesine kadar da tuvalete gitmesine izin verilmediğini belirten D. H., bu süre içerisinde sürekli olarak ellerinin arkadan kelepçeli olarak tutulduğunu anlattı. D. H.'nin babası ise, polislerin, çocuğunu gözaltına alır almaz kendilerine haber verme zorunluluğu olmasına karşın buna uymadıklarını, ayrıca hem insan haklarına hem de geçerli hukuk kurallarına aykırı olarak çocuğuna gözaltında işkence yapıldığını söyledi.

Ş. K. (16): İstanbul Zeytinburnu'nda bir polisin hırsızlıkla suçladığı Ş. K. adlı çocuğu, zorla evine götürdüğü ve dövdüğü bildirildi. Ş. K., Ocak ayında meydana gelen olayı şöyle anlattı: "Zeytinburnu'ndaki evime gelmek üzere tramvaya bindim. Tramvay fren yapınca birine çarpım. Bir durak sonra bir polis, 'param çalındı' diye bağırmağa başladı. Beni döverek 'hırsız, çıkar paramı' diye bağırdı. Ben 'çalmadım' dedim ama dövmeye devam etti. Beni zorla evine götürdü. Oturduğu evin bodrum katına indirip beni kelepçeledi. Hanımı gelip 'bırak yazıktır' deyince serbest bıraktı. Dudağı patlayan Ş. K.'ye, Adli Tıp Kurumu 7 günlük rapor verdi. Ş. K.'nin babası Necmettin K. ise, adının Reşat olduğu öğrenilen polis hakkında suç duyurusunda bulundu.

M. Y. (16): İHD Ankara Şubesinde 7 Şubat günü basın açıklaması düzenleyen Adnan Sayar, Hüseyin Faal ve M. Y., 29 Ocak günü gözaltına alındıklarını ve gözaltında kaldıkları süre içerisinde Ankara Emniyet Müdürlüğü Hırsızlık Bürosunda işkence gördüklerini açıkladılar. Etlik Karakolu, Keçiören'deki Aktepe Karakolu ve Keçiören Aktepe'de bulunan Asayiş Şubesi arasında dolaştırıldıktan sonra Ankara Emniyet Müdürlüğü Hırsızlık Bürosuna götürüldüklerini söyleyen Adnan Sayar, yapılan işkenceyi şöyle anlattı: "Keçiören Asayiş Şubesinde, 29 Ocak gecesi ve 30 Ocak sabahı, ilgili olmayan hırsızlık olaylarını kabul ettirmek amacıyla beni tamamen soydular; soğuk suyla ıslattılar; lastik teker

içine yatırıp falakaya tuttular. Cinsel organım ile sol ayak baş parmağıma kablo bağlayıp elektrik verdiler ve sopalarla dövdüler. İşkence uygulaması her seferinde yarım saat sürdü. 30 Ocak günü de, arkadaşlarımla beraber Ankara Emniyet Müdürlüğü Hırsızlık Bürosuna götürüldük. Bana burada da yarım saat boyunca işkence yapıldı. Maruz kaldığım işkencenin izleri vücudumda hâlâ bulunmaktadır. O olaydan bu yana sürekli korku ve endişe içinde bulunmaktayım. Beni tekrar gözaltına alıp işkence yapmalarından korkuyorum."

Hüseyin Faal ve M. Y. ise, kendilerine tazyikli su, elektrik ve araba tekerliği içinde kaba dayak gibi uygulamalar yapıldığını anlattılar. M. Y., baskı, tehdit ve ağır işkence sonucu Adnan Sayar'ın suçlamaları kabul eden bir ifade imzaladığını ve avukat istemesine karşın bu talebinin yerine getirilmediğini söyledi. Gözaltına alındıkları ilk gece işkence görmeden Adli Tabipliğe götürüldüklerini anlatan mağdurlar, döndükten sonra işkence görmeye başladıklarını, gözaltında 3 gün kaldıktan sonra ne Adli Tabipliğe, ne de savcılığa çıkartılmadan serbest bırakıldıklarını söylediler. Mağdurlar, Keçiören Aktepe Asayiş Şubesinde ve Ankara Emniyet Müdürlüğü Hırsızlık Bürosunda görevli ve teşhis edebilecekleri polis memurları hakkında Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunarak Adli Tıp Kurumuna sevklerini istediler.

E. G., E. G., K. A.: Manisa'nın Turgutlu ilçesinde, İlköğretim Okulu bahçesindeki Atatürk büstünün 11 Ağustos 1996 günü kırılmasıyla ilgili olarak 7 Eylül 1996 tarihinde gözaltına alınan ve tutuklanan Özgür Halk dergisi muhabiri ve HADEP Turgutlu Gençlik Komisyonu üyesi Şahin Yanat, ilçede Atatürk büstünün kırılmasının ardından gözaltına alınan E. G., E. G. ve K. A. adlı 3 ilkokul öğrencisine polisler tarafından işkence yapıldığını ve öğrencilere zorla kendisi hakkında ifade verdirildiğini söyledi. Yanat, açıklamasında "K. A., işkence sonucu hakkımda ifade vermiş ve Atatürk büstünü kırmaları için kendilerine 1 milyon lira verdiğimi söylemiş. Bunun üzerine Manisa Siyasi Şube polisleri tarafından gözaltına alındım. Bir gün gözaltında kaldım, ağır hakaret ve küfürlerle maruz kaldım. Hayalarımı sıktılar. Daha sonra tutuklanarak Manisa Cezaevine konuldum" dedi. K. A., mahkemede polisteki ifadesini işkence altında verdiğini söyledi. Şahin Yanat ise, Ağır Ceza Mahkemesinde 27 Ocakta yapılan ikinci duruşmasında beraat etti.

Y. E. (11), Ö. Y. (12): İstanbul'un Küçükçekmece ilçesine bağlı Yenidoğan mahallesinde oturan Y. E. ve Ö. Y. isimli çocuklar, 2 Mart günü hırsızlık suçlamasıyla gözaltına alındıkları Küçükçekmece Asayiş Büro

Müdürlüğünde kendilerine işkence yapıldığını, cinsel tacize uğradıklarını, kaldıkları hücreye polislerin dışkılarını yaptığını açıkladılar. Y. E. ve Ö. Y. adlı çocuklar, ekonomik durumları kötü olduğu için çöplüklerden demir ve benzeri parçaları toplayıp satarak para kazandıklarını; o gün de karınları aç olduğu için teneke toplamaya çıktıklarını, bu sırada girdikleri bir bahçenin sahibinin, kendilerini hırsız zannederek polis çağırdığını söylediler. Çocuklar, kendilerini kafalarına silah kabzalarıyla vurarak arabaya bindiren polislerin topladıkları tenekelerin parasıyla sigara aldıklarını belirttiler. Küçükçekmece Asayiş Müdürlüğüne götürülen çocuklardan Y. E., yaşadıklarını şöyle anlattı: “Önce parmağıma elektrik verildi. Sonra bizi çıplak soydular. İtfaiye hortumu ile soğuk tazyikli su sıktılar. Duvarlara çarpıyorduk. Ama onlar gülüyorlardı. Kafası kel olan polis bana cinsel tacizde bulundu.” Y. E.’nin parmağındaki yanık izinin “elektrik verilmek suretiyle oluştuğu” Bakırköy Devlet Hastanesinden alınan adli raporla da kanıtlandı.

Ayrıca teyp hırsızlığı ile de suçlanan Ö. Y. ise, “Benim kafama copla vurdular. Bizi bir odaya götürdüler ve bir polis geldi. Önümüzde çıkararak ‘nasıl güzel kokuyor mu?’ dedi. Biz de korkudan, ‘Güzel kokuyor’ dedik” diye anlattı gözaltında yaşadıklarını. İşkence seansında Ö. Y.’ye, “Elektrik mi istersin, cop mu?” diye sorulmuş. Küçük mağdur “cop” yanıtını vermiş. Bu defa “Tahtası mı, plastiği mi?” diye sorulmuş, “plastik” deyince dayak yeniden başlamış. Aynı polis ve diğerleri, sabaha doğru gelerek çocukları bir daha dövmüşler. Y. E. ve Ö. Y., gördükleri işkence sonucunda kendilerine yüklenen suçları kabul ettiklerini söylediler.

10 Haziranda Küçükçekmece Cumhuriyet Savcılığında ifade veren Ö. Y.’nin annesi Süheyla Y. tanık olduğu işkence olayını şu sözlerle anlattı: “Karakola gittiğimde çığlık sesleri duyuluyordu. Polisler, benim çocuğumun iyi olduğunu, büyük çocukları dövdüklerini söylediler. Çığlık sesleri tekrar başlayınca çocuğumun sesini hemen tanıdım. Hemen seslerin geldiği odaya girdim. Kel kafalı bir adam Ö.’yü dövüyordu. İçerdeki polislerin üniforması yoktu, hepsi sivil giyimliydi. Daha sonra beni dışarı çıkardılar. Davacı olmamam için sürekli baskı yaptılar.” Annenin anlatımına göre, polisler Ö. Y.’nin kimliğini alarak, yaşını 17 gösterecek şekilde kimlikte tahrifat yapmışlar.

Ö. Y. ve Y. E., avukatları Ersin Dere ile birlikte 4 Mart tarihinde Avcılar’da bulunan Küçükçekmece Cumhuriyet Savcılığına, polisler hakkında suç duyurusunda bulundu. Av. Dere dilekçesinde, iki çocuğa işkence yapıldığını, işkencenin Bakırköy Devlet Hastanesi Adli

Raporu ile de doğrulandığını, Ö.Y.’nin nüfus cüzdanının tahrif edildiğini, bunun TCY’nin 350. Maddesiyle düzenlenen bir suç sayıldığını belirtti. Küçükçekmece Asayiş Büro Amirliğinde iki çocuğa işkence yapan polisler, haklarında yapılan suç duyurusunun ardından Gayrettepe’deki İstanbul Emniyet Asayiş Şube Müdürlüğüne tayin edildi.

A. N. (16): Konya’nın Kadınhanı ilçesi Atlantı beldesinde A. N. adlı çobana işkence yaptıkları öne sürülen iki jandarma üstçavuş tutuklandı. Atlantı beldesinde oturan ve 13 Mart günü koyun otlatmak için çevredeki otlağa giden A. N., tartıştığı bir kişi tarafından tabanca ile vurularak bacağından yaralandı. A. N. yakınları tarafından Ilgın Devlet Hastanesine kaldırılarak tedavi altına alındı. Burada kırılan bacağı alçıya alınır ve 10 gün tedavi gören çocuğa, “20 gün iş göremez, 2 ayda iyileşir” şeklinde rapor verildi. Taburcu edilerek evine gönderilen A. N., 26 Mart günü Kadınhanı Jandarma Bölük Komutanlığınca, “kendi kendini vurduğu ve tabancayı sakladığı” iddiasıyla gözaltına alındı. A. N.’ye burada 24 saat boyunca işkence yapıldığını, makatına cop sokulduğunu, çıplak soyularak dövüldüğünü öne süren yakınları, Kadınhanı Jandarma Bölük Komutanı Başçavuş Ahmet Nuh Mete, üstçavuş Adnan Girgeç ile üstçavuş Hüseyin Şimşek hakkında Kadınhanı Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundular.

Bu iddia üzerine Kadınhanı Devlet Hastanesine sevk edilen A. N.’ye sağlam raporu verildi. Ancak, raporu gören Kadınhanı Cumhuriyet Savcısı Cemil Tuğcu, A. N.’yi yeniden hekime gönderdi. İkinci başvuruda Dr. Celaleddin Aydın ve Dr. A. Vahap Baba, A. N.’ye, “son 24 saat içerisinde işkence yapıldığı şeklinde bulgular bulunduğu” ilişkin rapor verdiler. Dr. Celaleddin Aydın, savcılığın çelişkili raporlarla ilgili inceleme yapması üzerine bir yazılı açıklama yaparak, A. N.’ye, “jandarma erinin ‘hiçbir darp ve cebir yok’ şeklindeki ifadesine güvenerek sağlam raporu verdiğini” söyledi. Savcılığın Konya Devlet Hastanesine sevk ettiği A. N.’ye işkence izleri ile ilgili “7 gün yatak ve 15 gün iş gücüne mani” şeklinde rapor verildi. Konya 2. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan kamu davası sonucunda Adnan Girgeç ve Hüseyin Şimşek, 28 Martta tutuklandılar. 4 Haziranda sonuçlanan davada, Girgeç ve Şimşek 10’ar ay hapis cezasına mahkum edildiler. Aynı davada “görevini kötüye kullanmak” suçundan yargılanan Dr. Celaleddin Aydın ise, 1 milyon 466 bin lira ağır para cezasına mahkum edildi. Girgeç, Şimşek ve Aydın’ın cezaları ertelendi. Bölük Komutanı Başçavuş Ahmet Nuh Mete’nin yargılanması için, memurların

yargılanmasına ilişkin yasa gereğince izin vermesi gereken İl İdare Kurulu, soruşturma açılmasına gerek görmedi. Kurulun kararı Danıştay tarafından bozuldu. Bunun üzerine Başçavuş Mete hakkında da dava açıldı.

A. K. (17): Küçükçekmece Kanarya mahallesinde, 18 Mart gecesi amcasının evine giden A. K., hırsızlık iddiasıyla polislerce gözaltına alındı. Önce Kanarya Polis Karakoluna götürülen A. K., burada dövüldü. Yaklaşık iki saat sonra bu kez Halkalı Polis Karakoluna götürülen Siirt doğumlu A. K., burada da falakaya yatırıldı, tazyikli suya tutuldu ve dövüldü. Polisin 19 Mart sabahı hazırladığı ifadeyi işkenceden kurtulmak için imzalararak suçlamayı kabul eden A. K., Küçükçekmece Savcılığına çıkarıldı. Buradan Adli Tabipliğe sevk edilen A. K.'ye, 3 günlük "iş göremez" raporu verildi. Küçükçekmece Sulh Ceza Mahkemesine çıkarılan A. K., hırsızlık yapmadığını söyleyince, Savcı Ahmet Yaşar Atalay'ın kendisine, "Bana yalan söyleme, sen yaptın" diye bağırıldığını anlattı. A. K., Küçükçekmece Sulh Ceza Mahkemesi yargıcı Necla Aslan tarafından, "baskı altında ifadesinin alındığı" kanısına varılarak serbest bırakıldı.

M. A. (17): Hırsızlık yaptığı iddiasıyla 26 Mayıs günü İstanbul'da gözaltına alınan ve gözaltında işkence gören M. A.'nın vücudundaki işkence izleri hakkında, sorgu hakimi tarafından tutanağa geçirildi. Ancak, aynı gün Şişli Adliyesi Adli Tabibi Dr. Cahit Alkış, M. A.'nın vücudunda darp izi olmadığına dair rapor hazırladı. Avukat Meral Karalı, 30 Mayıs'ta İstanbul Barosu tarafından M. A.'nın sorgusuna katılmak için görevlendirildiğini belirterek, sorgu öncesinde götürüldüğü M. A.'nın "gözaltı süresince dayak yediğini, falakaya yatırıldığını ve polislerin üzerine çıkıp zıpladığını" söylediğini bildirdi. M. A.'nın sırtında morluklar ve ayak tabanlarında beyazımsı renkte şişlik gördüğünü kaydeden Karalı, M. A.'nın, sorgu hakimi Elmas Güner karşısında da aynı iddiasını yinelediğini ve nöbetçi sorgu hakiminin de bu bulguları sorgu zaptına geçirdiğini belirtti. Karalı, "Ertesi gün, görevli polis memurları için suç duyurusunda bulunmak üzere savcılığa gittiğimde, sanığın aynı gün, hatta birkaç saat önce bir başka suçtan sorgulandığını ve bu hazırlık evrakı için görevli adli tabip olan Dr. Cahit Alkış'tan, 'şahsın vücudunda darp ve cebir olmadığı kanaatini bildirir' rapor alındığını gördüm" dedi. Avukat Karalı, Dr. Cahit Alkış'ın görevini yapmadığını, birbiriyle çelişen iki resmi belgenin hazırlandığını ifade etti. Karalı, görevli hekimle ilgili tahkikatın yapılması amacıyla İstanbul Tabip Odası Yönetim Kuruluna şikâyetinde bulundu. "Görevi kötüye kullanma" iddiasıyla Çeliktepe Asayiş Şubesinde görevli

polisler hakkında 11 Haziran günü yapılan suç duyurusu ile ilgili olarak, takipsizlik kararı verildi.

E. K. (14), Ö. Y. (14): Araba teybi çaldıkları iddiasıyla İstanbul Esenyurt'ta jandarma tarafından gözaltına alınan E. K. ve Ö. Y., üç gün işkenceye maruz kaldı. E. K. ve Ö. Y., evlerinin önünde oyun oynarlarken Esenyurt Jandarma Karakolunda görevli erler tarafından 18 Temmuzda hırsızlık suçlamasıyla gözaltına alındı. Çocuklar, jandarma aracına bindirilirken dövülmeye başlandı ve kırılarak kısaltılmış bir bilardo sopasıyla atılan dayak, karakola gidene dek devam etti. Jandarma Uzman Çavuş Aykut Sır, çocukların ayak parmaklarını tüfek dipçigi ile ezdi. Sır ile birlikte soyadı öğrenilemeyen Necip adında bir uzman çavuş ise, çocukları yere yatırarak palaskayla yarım saat boyunca dövdü. Nezarete atılan çocuklar, her on beş dakikada bir dövdüler. Nöbet değişimlerinde de işkence tekrarlandı. Tuvalet ihtiyaçları karşılanmayan çocuklar, üç gün boyunca aç ve susuz bırakıldılar. Çocuklar, daha sonra Avcılar Adliyesine teslim edilmek üzere Firuzköy Polis Karakoluna bırakıldılar. Karakolda görevli polis memurları, çocukların sırtına bakarak jandarmalara ne olduğunu sorduğunda jandarmalar, bu yaraların dışında olduğunu iddia ettiler.

Küçükçekmece Adli Tıp Şube Müdürlüğünden Dr. Hilmi Kasar'ın verdiği raporda, Ö. Y.'nin sırtında geniş çapta darp izleri olduğu belirtilirken, E. K.'ye rapor verilmedi. İstanbul Barosu avukatlarından Ersin Dere, Esenyurt Jandarma Karakolunda işkence gören E. K.'ye sağlam raporu veren Küçükçekmece Adli Tabibi Hilmi Kasar hakkında İstanbul Tabip Odasına suç duyurusunda bulundu. Avukat Dere, Kasar'ın tedbiren görevden alınmasını ve disiplin cezasıyla cezalandırılmasını istedi. Dere, suç duyurusunda, şu açıklamada bulundu: "Çocukların uğramış oldukları işkencenin tespiti açısından savcının emrini müzekkere ile götürerek, tabipliğe sevklerinin teminini sağladım. Küçükçekmece Adli Tabibi Hilmi Kasar, küçüklerden E. K.'nin sırtında bulunan işkence izlerine rağmen sağlam raporu verdi."

Hekim hakkında Küçükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığına da, "görevi kötüye kullanmak" gerekçesiyle suç duyurusunda bulunduğunu söyleyen Dere, sağlam raporu verilen E. K.'nin yeniden tam teşekküllü bir devlet hastanesine sevkini isteyerek, Bakırköy Devlet Hastanesinde 22 Temmuz günü muayene ettirildiğini ve adli rapor ile küçüğün sırtındaki sıyrık ve ekimozların tespit edildiğini açıkladı. Dere, Esenyurt Jandarma Karakolunda bu tür işkence olaylarının sık sık yaşandığını belirtti.

F. G. (17), M. Y. (15): F. G., eve giderken yanında bulunan arkadaşı M. Y. ile birlikte gözaltına alındı. F. G. gözaltına alınma ve polis aracına bindirilmeleri sırasında iki polisin koluna sert cisimlerle vurduğunu, gördüğünde polisleri tanıyabileceğini kaydetti. F. G.'nin yanında olduğu için gözaltına alınan M. Y. ise, Muammer adlı ve ismini bilmediği iki polis tarafından dövüldüğünü söyledi.

Yine aynı tarihte Sefaköy semtindeki evlerinin yanında bulunan parkta kardeşiyle birlikte bira içerken gözaltına alınan Hikmet G., savcılığa verdiği ifadeyle olay gününü şöyle anlattı: "Biz parktayken, bir araç durdu ve gördüğüm kadarıyla iki kişi araçtan inerek kaçtı. Ben de o sırada ayağa kalkmış kaçan kişilere bakıyordum. Araç çalınıyormuş. Polisler, aracı benim çaldığımı zannederek beni gözaltına aldılar. Kendi bildiklerini yazacakları için ifade vermedim ve susma hakkımı kullandım. Buna rağmen Küçükçekmece Asayiş Bürosunda üç-dört görevli beni darp ettiler. Benim oto hırsızlığı ile hiçbir ilgim yoktur." Çeşitli yerlerinde darp izi olan çocukların ve Hikmet G.'nin avukatı Ersin Dere, polisler hakkında suç duyurusunda bulunduklarını bildirdi.

M. Ç. (16): İzmit'te, geçirdiği trafik kazasından sonra, polise direndiği iddiasıyla 4 Ekimde gözaltına alınan M. Ç., götürüldüğü Çarşı Karakolunda işkence gördü. M. Ç.'nin babası Ahmet Ç., kırmızı ışıktaki geçtikleri gerekçesiyle trafik polisi tarafından durdurulduklarını, bu sırada arkadan gelen bir kamyonun otomobillerine çarptığını belirterek, kazadan sonra otomobilden inip trafik polislerine, "Bu kazadan siz sorumlusunuz" diyen oğlunun sürüklenerek polis otosuna bindirildiğini, kendisinin birlikte gitmesine izin verilmediğini anlattı. Ahmet Ç., Çarşı Karakoluna gittiğindeyse oğlunu perişan bir halde bulduğunu söyledi. Ç., oğlunun Hüseyin Keskin ve adını bilmedikleri 3 polis tarafından dövüldüğünü, esrar ve jilet arama iddiasıyla iç çamaşırı kalıncaya kadar soyulduğunu söyledi. M. Ç.'nin avukatı Atakan Sonugelen ise, M. Ç.'nin yaşı küçük olduğu için CMUK uyarınca karakola çağrıldığını, karakola gittiğinde M. Ç.'nin yüzünde taze darp izleri bulunduğunu gördüğünü anlattı. 6 Ekimde sevk edildiği Cumhuriyet Savcılığınca serbest bırakılan M. Ç.'ye, Kocaeli Devlet Hastanesinden 3 günlük iş göremez raporu verildi. Ahmet Ç., 8 Ekimde Kocaeli Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu. Aynı gün, polisler de "görevli memura hakaret ve mukavemette bulunmak" iddiasıyla M. Ç. hakkında suç duyurusunda bulundular. 7 Ekim 1998 tarihinde sonuçlanan davada, polis memuru Hüseyin Keskin, "kötü muamele" (TCY 245) gerekçesiyle 3 ay hapis ve 3 ay memuriyetten

mahrumiyet cezasına mahkum edildi. Ceza, Keskin'in kişiliği göz önüne alınarak "450 bin lira ağır para cezası"na çevrildi, bu ceza da ertelendi. Aynı davada, M. Ç. ise, "resmi görevliye hakaret" (TCY 266/1) gerekçesiyle 2 ay hapis ve 860 bin lira ağır para cezası"na mahkum edildi. M. Ç.'ye verilen ceza da, "yaşı ve kişiliği" göz önüne alınarak ertelendi.

B. G. (16) ve 5 Çocuk (16-17): 22 Ekim günü İstanbul Sefaköy'de beş arkadaşıyla birlikte "teyp hırsızlığı" yaptığı iddiasıyla gözaltına alınan B. G.'ye, Küçükçekmece Asayiş Büro Amirliğinde işkence yapıldı. Polislerin, işkence izlerinin geçmesi için Küçükçekmece Savcılığından 3 gün gözaltı izni aldıklarını belirten avukat Ersin Dere, Küçükçekmece Sulh Ceza Mahkemesine başvurarak, gözaltı işleminin hukuka aykırı olduğunu ve 3 günlük ek gözaltı süresinin kaldırılmasını talep etti. Hakim de, çocukların "işkence göreceği" kanatına vararak savcılığın verdiği ek sürenin kaldırılmasını ve mağdurların savcılığa sevk edilmesini istedi.

B. G., savcıya verdiği ifadesinde, kendisine işkence yapıldığını belirterek, "Üniformalı ve omzunda çelenk yıldızı arması olan polis, beni yere yatırarak her tarafıma copla vurdu. Bizleri falakaya yatırdıktan sonra coplayan emniyet amiri, beni makatıma cop sokmakla tehdit etti" dedi. Aynı polisin, diğer polislerle birlikte işkenceye devam ettiklerini belirten B. G., "Arkadaşlarımdan birini üstüme çıkartarak 'atçılık' oynamamızı istedi. Daha sonra coplayarak, emekleyerek koşmamı istedi" dedi. B. G., ifadesinde, kendisine ve arkadaşlarına, "7 araba ve otobüs hırsızlığı" suçlamalarının da yüklenmek istendiğini, bunu kabul etmedikleri için de ayrıca işkence gördüklerini anlattı. B. G.'nin avukatı Ersin Dere de, çocukların susma haklarını kullanmak istediklerini, ancak kendilerine işkence yapıldığını söyledi. B. G. ve avukat Dere, emniyet amiri ve emrindeki polisler hakkında "işkence yapmak", polisler "3 gün ek gözaltı izni" veren savcı hakkında ise "işkenceye zemin hazırlamak" gerekçesiyle suç duyurusunda bulundu.

G. G. (16), E. D. (16): 27 Ekim günü İstanbul Asayiş Müdürlüğü gasp masasında görevli polisler tarafından Sefaköy'de gözaltına alınan G. G. ve E. D. adlı çocuklar, gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar. Edinilen bilgilere göre, olay şöyle gelişti: Olay günü Mustafa Ceylan'ın kullandığı bir taksiye Sefaköy'de kalabalık bir grup saldırdı. Saldırının ardından polisler ve Ceylan, saldırganları tespit etmek amacıyla olay yerine geldiler. Bu sırada olay yerinden geçmekte olan G. G. ve arkadaşı E. D., "şüpheli görülerek" gözaltına alındı. Mustafa Ceylan'ın "Bana bunlar saldırmadı" demesine rağmen gençler tartaklanarak Gayrettepe Polis Merkezine

götürüldü. E. D. ve G. G.'ye burada işkence yapıldı. Ayrıca, Polis Merkezine giden avukatlar Ersin Dere, Kasım Kaplan ve Hacer Çakmakçı'ya da, çok sayıda polis saldırdı.

Çocuklardan G. G.'nin annesi Melahat G., gözaltında bulunduğu sırada gördüğü oğlunun durumunu şöyle anlattı: "İki polis kollarına girerek getirdi. Oğlum ayakta duramıyordu. Suratı ise yara bere içindeydi. Bir ara beni gördü, sarılarak 'Anne beni öldürüyorlar. Beni kurtar!' dedi ve ağlamaya başladı. Ben de ağladım. 'Benim çocuğum iyi çocuktur dövmeyin' dedim. Daha sonra çocuğumu ayaklarını sürüyerek odadan çıkardılar." dedi. G. G.'nin ayakta duramamasına sebep olarak "botlarının ayağını sıkmasını" gösteren polisler, ayrıca Melahat G.'den çocuğunun işkence görmediğine dair kağıtlar imzalamasını istediler. Ancak G. kağıtları imzalamadı. Polislerden birinin kendisine "Bacım akşamdan beri karımla yatmadım, ...tir ol git" dediğini söyleyen Melahat G., "Beni kolumdan tuttukları gibi koridora attılar" dedi. Daha sonra eve götürülen E. D.'nin babası Cengiz D. ise, yaşadıklarını şöyle anlattı: "Suçlamayı sordum cevap vermediler. Polisler korkmuşlardı, tedirgindiler. Tutanak tutup bana imzalatmak istediler. Durmadan birbirlerine kızıp duruyorlardı. Bana 'Tutanakta yazmıyor ama, oğluna avukat istemiyorsun, avukat olarak gelenler 600 milyon para istiyorlar. Sakın avukat tutma' dediler. Çocuğumun elmacık kemiğindeki şişkinliği görünce, daha fazla işkence yaparlar diye tutanağı imzaladım" dedi. Oğlunu adliyede gördüğünü söyleyen Cengiz D., çocuğunun korkutulduğu için kendisiyle konuşamadığını ve avukatıyla görüşmesine izin verilmediğini söyledi. Çıkarıldıkları mahkeme tarafından tutuklanan E. D. ve G. G. Metris Cezaevine gönderildiler. Aileler ve avukatları, "kendilerine yönelik fiili ve sözlü saldırılar" ile ilgili, anne Melahat G., "çocuğuna yapılan işkence" ve son olarak da E. D.'nin babası Cengiz D., "avukat tutmaması ve çocuğunun işkence görmediğine dair belge imzalaması için baskı yapılması" ile ilgili olarak Cumhuriyet Başsavcılığına dört ayrı suç duyurusunda bulundular.

V. A. (10), O. K. (13), K. A. (10), C. A. (13), H. A., Y. A., İ. ..., H. ... (12): İzmir Kadifekale'de 15 Kasım günü 715. sokak duvarına ve Kadifekale İlköğretim Okulundaki Atatürk büstünün altına, PKK lehine yazılar yazılması üzerine, 16 Kasım sabahı mahalle ve okul çevresindeki çocuklar polisler tarafından gözaltına alındı. Kadifekale İlköğretim Okulunun bahçesinde top oynayan V. A., O. K., K. A., C. A., H. A., Y. A. ile soyadı belirlenemeyen İ. ve H. adlı çocuklar gözaltına alındı. Çocuklar, yazıların kimler tarafından yazıldığını

bilmediklerini söylemeleri üzerine, üç sivil polis tarafından coplarla dövüldüler. Sekiz çocuk akşam saatlerinde serbest bırakılırken, polisler, O. K.'ye eline boya ve fırça vererek sokakta tatbikat yaptırıldı. O. K. daha sonra Siyasi Şubeye götürüldü.

Gözaltına alınan çocuklardan K. A., yaşadıklarını şöyle anlattı: "Okul bahçesine sivil ve resmi polisler doluştu. Bize, 'Yazıları kim yazdı' diye sordular. Sonra Atatürk büstünün altındaki yazıları bize gösterdiler. Biz de 'bilmiyoruz' dedik. Bunun üzerine hepimizi karakola götürüp sorguya aldılar. Burada yine aynı soruları sordular. Gene aynı cevabı verdik. Üç tane sivil polis copla bize vurdu, bir taraftan da 'O... çocukları, p... evlatları' diye küfrettiler. Sonra da ceplerinden 1 milyon lira para çıkarıp, 'yazıları kimin yazdığını söyleyene bu parayı vereceğiz' dediler. Biz de yazıları kimin yazdığını görmediğimizi söyledik."

Yıldız K.'nin oğlu O. K.'ye işkence yapan polisler hakkında suç duyurusunda bulunması üzerine, 24 Aralıkta ifadesi alınmak üzere savcılığa giden O. K.'nin savcı tarafından tehdit edildiği bildirildi. O. K., savcının, "Sana işkence yapan polis olmuşsa, onu işten atıp ceza veririm. Ancak sana işkence yapan polis yoktur. Sen bize, duvarlara o yazıları yazmanı kim istedi onun ismini söyle. Yoksa, ilerdeki günlerde de sana duvarlara yazı yazmanı isteyen kişiyi yakalarsak ve senin üzerine ifade verilerse sana ceza veririz" dediğini söyledi.

C. T. (16): C. T. adlı çocuk, Gökhan Demiral adlı kişiyi bıçakladığı iddiasıyla 21 Aralık günü İstanbul Avcılar'da, gözaltına alınarak Avcılar Emniyet Müdürlüğü Asayiş Büro Amirliğine götürüldü. C. T., savcılıktaki ifadesinde, gözaltında ifade vermeyerek susma hakkını kullandığını, bunun üzerine kendisine kötü muamele yapıldığını ve üzerine soğuk su sıkıldığını söyledi. Avukat Ersin Dere, C. T.'ye işkence yapan polisler hakkında suç duyurusunda bulunduklarını bildirdi.

S. T. (17), Y. K. (17): 23 Aralık günü İstanbul'un Cihangir mahallesinde bir işyerinden "hırsızlığa teşebbüs ettikleri" iddiasıyla gözaltına alınan dört çocuk, Ambarlı Karakoluna götürüldü. Karakolda ifade vermeyerek susma haklarını kullanan çocuklar, işkenceye maruz kaldı ve başka suçları üstlenmeye zorlandı. Çocuklara müdafî olarak İstanbul Barosu CMUK servisi tarafından atanan avukat Fatma Yılmaz'ın çocukların Adli Tabipliğe sevk edilmesi talebine karşın, S. T. dışındaki çocukların sevkı yapılmadı. Savcılık tarafından serbest bırakılan çocuklardan S. T. ve Y. K., Küçükçekmece

Savcılığındaki ifadelerinde, kendilerinin ve iki arkadaşlarının karakolda dövüldüğünü söylediler. Savcılık tarafından adli tabibe sevk edilen çocuklardan S. T.'de "sağ ağız içi mukozasında derin yırtık, gözlerinin altında morluklar, taze ekimoz alanları ve yaralar" tespit edildi.

E. E. (15): PKK'ye yardım yataklık ettiği iddiasıyla aranan Halil E.'yi bulamayan polisler, oğlunu ve eşini gözaltına alarak işkence yaptılar. Babasının bir yıldır arandığını ve bu nedenle baskılara maruz kaldıklarını ifade eden E. E., 26 Aralık akşamı sokakta yürürken sivil polislerce gözaltına alındığını söyledi. E. E., "Babamın yerini göstermemi, aksi takdirde öldürüleceğimi söylediler. Yerini bilmediğimi söyleyince beni eve götürüp anneme hakaret ettiler. Ben de babamın bir yıldır eve gelmediğini anlattım, ancak onlar bana yumruk atıldılar. Polisler daha sonra 'tanıdıklarınız varsa oraya gidelim' dediler. Ben de evli ağabeyim var dedim. Polisler, 'babam orada da çıkmazsa seni öldürürüz' diye tehdit ettiler. Ağabeyimin evine gittik. Beni arabadan indirmediler. Onlar ağabeyimin evini aradılar. Babamı bulamayınca beni ölümle tehdit ederek yine yumruklarla yüzüme vurdular." E. E., polislerin babasının yakalanmaması durumunda kendisini Bozyaka Siyasi Şubeye götürerek işkence yapacaklarını söylediklerini ve çok korktuğunu söyledi. E. E.'nin annesi Melek E., İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu.

D) Cinsel İşkence

Türkiye'de yaygın olan işkence uygulamalarının bazıları da, kişilerin cinsel kimliklerini hedef alıyor. Türkiye'de cinsellik, kişilerin daha kolay savunmasız kalabildikleri, daha kolay yaralanabildikleri bir alan olarak görülüyor. Bu nedenle, bütün işkence uygulamalarında cinsel bir yön görülebiliyor. Cinsel işkencenin hedeflediği kişiler, daha çok genç kadınlar ve erkek çocuklar. 1997 yılında, cinsel işkence daha sık gündeme getirildi ve engellenmesine ilişkin çabalar arttı. Daha çok kişinin, gördükleri cinsel işkenceyi açıklayabildiği görüldü.

Cinsel işkence ve kötü muamele yöntemlerinden biri olan "bekâret kontrolü" (vajinal muayene), 1997 yılında da sürdü. Bu uygulamaya karşı ilk resmi girişimler de, 1997 yılında söz konusu oldu.

Adalet Bakanlığı, vajinal muayenenin yalnızca adli tabip, savcı ya da mahkeme kararı ile yapılabilmesi için çalışma başlattı. Böylece, okul-yurt müdürleri, anne-babalar ve idarecilerin bekâret kontrolü yaptırılmaları amaçlandı. Tartışılan formüller arasında, özellikle

yurtlardaki öğrencilerin bir gereklilik duyulduğu takdirde bekâret kontrollerini devlet hastanelerinde kendilerinin yaptırması konusundaki düzenleme, kadınların insan hakları bakımından eleştirildi. Adalet Bakanı Olta Sunur, "Bazen suç işlendiğinde kontrol zaruri hale geliyor. Ama insan haysiyetini rencide edici hale de gelebiliyor. İşte o çizgiyi yakalamak önemli. Bana da sorarsanız, rızaya bağlı olmalıdır" dedi.

CHD eski Başkanı Avukat Şenal Sarıhan, bekâret kontrolünün yalnızca ırza tecavüz davaları için söz konusu olabileceğini belirterek, şu değerlendirmeyi yaptı: "Bekâret kontrolü, işlenmiş bir suç varsa delillerin toplanmasına ilişkin bir konu olarak gündeme gelen bir konu. Ama bir yasal düzenleme varmış gibi idareciler, okul ve yurt müdürleri, genç kızları bekâret kontrolüne gönderebiliyor. Geçmişte birçok örneği olan ve yasal dayanaktan yoksun, keyfi uygulamalar kötüye kullanılabiliyor. Şu anda bu uygulamanın önünü kesecek tek şey, keyfi olarak bekâret kontrolü isteyen kişi hakkında 'görevin kötüye kullanıldığı' gerekçesiyle dava açmak." Sarıhan, "Adli tabip cinsel ilişki ve tecavüz iddiasına bağlı suçlar dışında bekâret kontrolünü kabul etmemeli. Savcının talebi, mağdurun rızası ile kontrol yaptırılabilir" dedi.

Cinsel işkenceye karşı en önemli girişim, İHD Genel Başkan Yardımcısı Avukat Eren Keskin, Avukat Mercan Polat ve Uta Hermans'ın başlattığı "Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukukî Yardım Projesi", 1997 yılında 38 kadına hukuksal yardım sağladı. Gözaltında tecavüze uğrayan Şükran Aydın, Zeynep Avcı ve R. K. de, Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukukî Yardım Projesini yürüten hukukçuların hukuksal yardım sağladığı kişiler arasındaydı.

İHD Genel Başkan Yardımcısı Avukat Eren Keskin, 22 Şubat günü düzenlediği basın toplantısında, 24 Kasım 1996 tarihinde Ramazan Kortak ile birlikte İzmir'de gözaltına alınan Zeynep Avcı'ya İzmir Emniyet Müdürlüğünde işkence yapıldığını ve Avcı'nın tecavüze uğradığını açıkladı. Keskin, Avcı'nın olayı iki ay süresince kimseye anlatamadığını; kendisinin de olayı, Avcı'yı Gebze Cezaevinde ziyaret ettiğinde öğrendiğini söyledi.

Zeynep Avcı ile birlikte gözaltına alınan Ramazan Kortak, işkenceci polisleri göz bandının aralığından gördüğünü söyledi. Kortak, Zeynep'e tecavüz eden polisi, "sarışın, sarkık bıyıklı, saçının önü dökülmüş, diğer polislerin kendisine şef diye hitap ettiği biri" olarak

tanımlandı. Av. Eren Keskin, Zeynep Avcı'nın kanaması başlayınca, bir polisin Ramazan Kortak'tan 'pamuk

almak için' para gerektiğini söyleyerek 2 milyon lira aldığını belirtti.

Zeynep Avcı'nın Mektubundan...

"Beni, yapılan tacizlerin ardından Şubeye götürdüler. Şubede boynumun altına ıslak bir sünger koydular ve elektrikli bir tezgaha yatırdılar. Birkaç saat boyunca aralıklı olarak elektrik verdiler. Bu sürede birlikte gözaltına alındığımız Ramazan Kortak'ın haykırışlarını dinletiyorlardı. Bu işlemden sonra başka bir masaya alındım. Bir süre evvel kış ameliyatı olmuştum. Ameliyat yerime soğuk bir şey dayadılar, silah olduğunu zannediyorum. Bana diz üstü çök dediler. Hafif hafif copu arkamdan sokmaya başladılar ve beni birden itip copun üzerine oturtular. Kanama başladı. Sonra tekrar yatırıp elektrik vermeye başladılar. Bu arada, kendi aralarında 'tadı damağımda kaldı' diyerek konuşuyorlardı. Tam o sırada biri geldi ve bana tecavüz etti. Kan gelmeye başladığını hissettim. Sonra hiç ara vermeden elektrik vermeye başladılar."

Avcı ve Kortak'ın ölüm cezası istemiyle yargılanmalarına 3 Temmuzda İstanbul DGM'de başlandı. Avcı, Atilla Kaya ve Sakine Sönmez adlı itirafçıların ifadesi üzerine İzmir'de gözaltına alındığını, gözaltında tecavüze uğradığını, gözaltı süresince yaşadıklarını hatırlamak bile istemediğini mahkeme heyetine anlattı. Avcı, 25 gün gözaltında tutulduğu halde bunun kayıtlara geçmediğini söyleyerek, tek isteğinin tecavüze uğradığının belgelenmesi olduğunu dile getirdi. Avcı'nın avukatı Eren Keskin ise, gözaltı süresinin savcılığa kısa gösterilmesi ve sürenin 10 günü geçmesi nedeniyle 5 Haziran 1997 tarihinde AİHK'ye başvurduklarını açıkladı. Gözaltı süresinin yasalara göre 15 gün olduğu bir dönemde, polislerin gözaltı süresini tutanaklarda kısa göstererek Zeynep Avcı'yı 25 gün gözaltında tutmalarının tek nedeninin tecavüzü gizlemeye çalışmak olduğunu söyleyen Keskin, tecavüzün, olayın üzerinden 10 gün geçtikten sonra fiziki muayenelerde anlaşılmadığını, bu nedenle Avcı'nın İstanbul Tıp Fakültesi Psiko-Sosyal Travma Merkezine gönderilerek, tecavüz olayının bir an önce ortaya çıkarılması gerektiğini kaydetti. DGM, bu istemi reddetti.

Keskin, tecavüz olayının saptanması ve polislerin yargılanması için İzmir Cumhuriyet Savcılığına iletmek üzere Gebze Cumhuriyet Savcılığına başvurdu. İzmir Cumhuriyet Savcılığı, suç duyurusuyla ilgili olarak 5 Ağustos günü takipsizlik kararı verdi. Keskin'in karara itirazı, 17 Eylül günü reddedildi. Savcılık tarafından hastaneye sevk edilmeyen Zeynep Avcı, cezaevi idaresine bizzat başvurması sonucunda, aylar sonra hastaneye gönderildi. Avukat Eren Keskin, "Avcı'nın tecavüze uğradığının açığa çıkması için tedavi altına alınması talebinin kabul edilmemesi" nedeniyle, 23 Mart 1998 tarihinde ikinci kez AİHM'ye başvurdu.

R. K. (10): Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Eryolu (Koradarı) köyünde 10 yaşındaki R. K. adlı kıza, kendini "MİT" mensubu diye tanıtarak silah zoruyla 4 ay boyunca tecavüz eden Süleyman Askan (26) adlı korucu hakkında dava açıldı. Askan, R. K.'nin yakınlarının olayı duymasından sonra 25 Şubat günü Mermer Jandarma Karakoluna yaptıkları suç duyurusu üzerine, 26 Şubat günü gözaltına alındı. 27 Şubatta mahkemeye çıkarılan ve tutuklanan korucu Süleyman Askan'la ilgili olarak Diyarbakır 2. Ağır Ceza Mahkemesinde, "15 yaşını bitirmeyen küçüğün tehdit kullanmak suretiyle müteselsilen ırzına geçip kızlığını bozmak, silahla şartlı tehdit, geceleyin mesken mahsuniyetini ihlal ve 6136 sayılı yasaya muhalefet" suçlarından dava açıldı.

Tecavüz olayı, Askan hakkında hazırlanan iddianame sonrasında kamuoyuna yansıdı. Hazırlanan iddianamede, Askan'ın, belirtilen suçlarla ilgili yasa maddeleri uyarınca cezalandırılması istendi. Davanın ilk duruşması, 28 Mart günü Diyarbakır 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yapıldı. Duruşmada R. K., Askan'ın kendisine 4 ay süresince çeşitli kereler tecavüz ettiğini söyledi. R. K.'nin babası Osman K. de, davadan vazgeçmesi için baskı yapıldığını belirterek, Mermer Jandarma Karakolunda görevli Yalçın Pekcan adlı astsubayın tehditleri nedeniyle iki aydır köyüne gidemediğini söyledi. Sanık korucu ise, savunmasında, "R. K.'nin daha önce biriyle nişanlandığını ve 'iyi yolda olmadığı için' nişanlısından ayrıldığını, bu suçu işlemediğini ve kendisine iftira edildiğini" söyledi. 9 Nisanda yapılan duruşmayı izleyen gazeteciler, Askan'ın isteği üzerine salondan çıkarıldı. Suçlamaları reddeden Askan, "delil yetersizliği" nedeniyle beraat etti.

R. K. anlatıyor...

"Annem ve babam sık sık Diyarbakır'a giderler. Babam köyde rençberlik yapar. İş olmadığı zamanlar Diyarbakır'a giderek hamallık yapar. Kimsenin evde olmadığı bir saatte kardeşlerimle birlikte köydeydim. Akşam saatlerinde bahçedeki tualete çıkarken, biri saçlarımdan tuttu. Köylümüz olan korucu Süleyman Askan, elindeki kalaşnikof silahı göğsüme dayayarak, 'Ben MİT'tenim. Devlet adına çalışıyorum. Sesini çıkarma' diyerek, bana zorla tecavüz etti. 'Kimseye söylersen, seni, anneni ve babanı elimdeki kalaşnikof silahla öldürürüm' deyince, korkudan kimseye bir şey de söyleyemedim. 4 ay boyunca bu devam etti. Anne ve babamın olmadığı günlerde zorla bana tecavüz ediyordu. Diyarbakır'a halamlara geldiğimde ağladım. Akrabalarım beni sıkıştırınca söylemek zorunda kaldım ve beni doktora götürdüler... Artık kimsenin yüzüne bakamıyorum... İnsanlardan nefret ediyorum ve bundan sonra yaşamak da istemiyorum."

Baba Osman K. ise çaresiz. Diyarbakır'da bulabilirse hamallık yaparak geçimini sağlamaya çalışıyor. R. K. ve babası Diyarbakır'da, annesi ve 6 kardeşi köyde. Onların hayatından endişe ediyor. Kızına tecavüz eden korucuyu şikayet ettiği için tehditlere maruz kalmış. Korucuların ve Lice'ye bağlı Mermer Jandarma Karakolunda görevli astsubayın korkusundan köyüne gidemiyor. Osman K. aldığı tehditleri şöyle anlatıyor:

"Akrabalarım köye dönebilmemiz için başçavuşun yanına gitmişti, başçavuş onlara 'gidin Osman'a söyleyin davasından vazgeçsin. Vazgeçmezse, Süleyman'ın onun kızına yaptığını, ben de kendisine yaparım ve okulun direğine asarım' demiş...Diyarbakır'da bir yüzbaşı da beni yanına çağırarak, davadan vazgeçmemi istedi. Kızına nikah kıyıp, ona tecavüz edenin serbest bırakılması için teklifte bulundu. Kabul etmedim. Mahkeme devam ediyor ve kızımın namusu ile oynayan böyle insanların en ağır şekilde cezalandırılmasını istiyorum."

E. B. (13), N. B. (13): Manisa'da hırsızlık iddiasıyla gözaltına alınan E. B. ve N. B. adlı çocuklara işkence yapıldı. Çocuklar, 8 Ocak günü 16.30 sıralarında bir grup polis tarafından gözaltına alınarak Manisa Emniyet Müdürlüğüne götürüldüklerini, burada dövüldüklerini ve cinsel tacize uğradıklarını bildirdiler. Çocuklar, götürüldükleri yerde çıırılçılak soyulduklarını, el ve cipla cinsel tacize uğradıklarını, tecavüzle tehdit edildiklerini, hakarete maruz kaldıklarını söylediler. Çocuklar, çıırılçılak soyulan Öznur adında bir kadının da sandalyeye bağlandığını ve cipla taciz edildiğini de bildirdiler. E. B. ve N. B., "Akşam 22.30'da bizi, belediye otobüsüne bindirip eve gönderdiler. Bırakırken

anne ve babamıza hiçbir şey söylememizi istediler" dediler. N. B.'nin annesi Zehra B., "Gece eve geldiklerinde perişan haldeydiler. Çok korkmuşlardı. Polise, Adalet Bakanlığına, tüm ilgili derneklere giderek, bu çirkin olay karşısında sessiz kalmayacağız" dedi. Manisa Emniyet Müdürü Kemal İskender ise, "Yankesici bunlar. Bunları önceden toplamazsak, vatandaşlar rahat alışveriş yapamaz. Perşembe kurulan pazara her taraftan insan gelir. Arkadaşlarımız bunları tanıdıkları için alırlar, akşam pazar sona erince bırakırlar. Olay bundan ibaret, iddialar doğru değil" dedi. Savcılığa suç duyurusunda bulunan çocuklara, Adli Tabiplik tarafından rapor verildi.

S. S. neden sustu?

S. S., 18 Eylül 1995 gecesi Nusaybin'de 50'yi aşkın polis, asker ve özel tim tarafından evinin basıldığını söyleyerek öyküsünü anlatmaya başlıyor: "Hepimizi yüzükoyun yere yatırdılar, 10 yaşındaki görümçemle beni aradılar. Sonra da ahıra indirip, 'sığınak varmış' dediler. Tehdit ettiler. Eşimle birlikte 12 kişiyi evden alıp Nusaybin Karakoluna götürdüler. İki gün orada işkencede kaldım. Eve karakol kurmuşlar. Tekrar eve getirdiler. Daha sonra da Mardin Karakoluna götürdüler."

Mardin Emniyet Müdürlüğünde diğerleri gibi ona da işkencenin her türlüünü yapıyorlar. Sonra ayrı bir odaya götürüyorlar. "Üç kişi beni askıdan indirdi. Çıırılçılaktım. Gözümün bandı kaymıştı. Bir korucubaşı vardı. Fikret Aslan, onu çok iyi tanıyorum. Bana işkence de yaptı. Üçü de tecavüz ettiler. Bağurdım, çırpındım. Sonra baygın düşmüşüm. Arkadaşlar sürekli soruyordu; 'niye sana bu kadar işkence yapıyorlar' diye. Onlara anlatamadım. Bana tecavüz edildiğini söyleyemedim. Çok korkmuştum. Sadece 'işkence yapıyorlar' diyebilirdim." Mardin Emniyetinde 12 gün kalan S. S., tekrar Nusaybin'e getiriliyor. Burada da 13 gün sorguda kalıyor. S. S. sonra da savcılığa çıkarılıyor. Yaşadıklarını burada da anlatamıyor. Tutuklanıp Nusaybin Cezaevinde itirafçı koğuşuna yerleştirilmek isteniyor. Kabul etmeyince de iki gün adillerin koğuşunda kalıyor. Sonrası Diyarbakır Cezaevinde geçirilen yaklaşık 7 aylık bir süre. İçerde anlatırsa başına birşey gelebileceğinden korkarak aylarca yaşadıklarını kimseye anlatamayan S. S., cezaevinden 3 Nisan 1996'da tahliye ediliyor. Çıkar çıkmaz Nusaybin'e evine dönüyor ve 3-4 gün sonra tekrar gözaltına alınıyor. Kendisine ilk sorulan soru "Kimseye bir şey anlattın mı? Bize cezaevinde kimler neyle ilgileniyor, bunu anlattıysan sana bir şey yapmayız" oluyor. S. S., hiçbir şeyi kabul etmiyor ve bu kez kendisine cipla tecavüz ediliyor. "Seni dağa götürür öldürürüz, sonra da terörist vurduk deriz", diye tehdit ediliyor. S. S. hiçbir şeyi kabul etmeyince de bir yol kenarına bırakılıyor. Evine dönen S. S., ertesi gün Nusaybin'den ayrılıyor. Bir daha da dönmüyor memleketine. Uzun süre tek başına olduğunu düşünüyor, utanıyor, susuyor; susuyor, susuyor... (Demokrasi, 08.03.1997)

Asiye Güzel Zeybek: 21-27 Şubat tarihlerinde İstanbul'da, aralarında Özgür Atılım Gazetesi çalışanları ve sendikacıların da bulunduğu, yaklaşık 25 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınan kişilerin aileleri, önce İstanbul Valiliğine başvurarak yakınlarının serbest bırakılmasını istediler. Ardından açlık grevine başlayan aileler, çocuklarının yoğun işkence altında olduğunu, yaşamlarından endişe ettiklerini belirterek Uluslararası Af Örgütü'ne başvurdular.¹⁴

Gözaltına alınanlar arasından 19 kişinin gözaltı süreleri,

7 Mart gününe kadar uzatıldı. Gözaltı süreleri uzatılanlar arasında bulunan Bayram Namaz (Özgür Atılım Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni), Asiye Güzel Zeybek (Özgür Atılım Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü), muhabirler Sedat Şenoğlu, Sultan Seçik (aynı zamanda ÇGD İstanbul Şube Yönetim Kurulu Üyesi) ile Arif Çelebi, Necati Abay (sendikacı), Zabit İltumur (gazeteci), Erdoğan Ber, Hasan Ozan, Mukaddes Çelik (yazar), Süleyman Yeter (sendikacı) ve Gönül Karagöz, 6 Mart günü çıkarıldıkları İstanbul DGM tarafından tutuklandı.

"Neden eviniz basıldığında ateş etmiyorsunuz?"...

Gözaltına alınanlardan Hasan Ozan, Emniyet'e giderken yolda arabasının içinde "kaçacak durumu olmadığı halde" ayağından kurşunlanmış ve diğer 17 kişinin ise sorgularından önce askıya alınıp, elektrik verilerek işkencelerine başlanmış. Gözaltında bulundukları 15 günde, herkesin ağır işkencelerden geçirildiğini, kimisinin kollarının felç olacak hale geldiğini, bacağından vurulan Hasan Ozan'ın tedavisinin yapılmayıp, Mukaddes Çelik ile Gönül Karagöz'ün sürekli tecavüz tehdidi ile cinsel tacize maruz kaldıklarını anlatan Sultan Arıkan, "Öldürme amacıyla işkence yapıyorlardı" diyor. Polisler, "Neden eviniz basıldığında ateş etmiyorsunuz?" diye de sormuşlar.

21 Şubat 1997'de evinin basıldığını ve gözaltına alındığını söyleyen Arıkan, yaşadıklarını şöyle anlatıyor: "Şubeye götürülünce gözlerimi bağladılar. Ama aralıktan görüyordum. Sanık polislerden Yusuf Öz, Şaban Toz bizi sıraya koydular. Masada oturan Bayram Kartal'ın yanından gelen sanıklardan Tükenmez ve Duramanoğlu da bizi sıraya koydu. Bir odadan çılgınlık geliyordu. Beni bir başka odaya alarak zorla soydular. Bu arada kısa boylu, yeşil gözlü bir görevli gelip beni askıya aldı. Parmağını vajinama soktu. Odada başkaları da vardı. Birlikte askıyı kaldırıp indiriyorlardı. Sürekli cinsel tacizde bulundular. Soru sormuyorlar, işkence yapıyorlardı. Sanık Zülfiyar Özdemir doktor olduğunu söylüyordu. Elinde bulunan merhemi beni zorla soyduktan sonra vücudumda gezdiriyordu. Amacı muayeneye götürüleceğimiz için bir an önce işkence izlerinin kaybolmasını sağlamaktı. 8 gün boyunca hiç uyutulmadan bazen de ayakta işkenceden geçtik. Bizi hücrelere attıktan sonra porno film izleyip içki içiyorlardı. Gözaltından çıktıktan sonra yaklaşık 1,5 ay kollarımı kullanamadım. DGM'ye çıkarıldığım 6 Marta kadar sürekli dövüldüm."

Ayşe Yılmaz, gözaltına alındıktan sonra, aralarında Terörle Mücadele Şubesi amirlerinden Bayram Kartal ve 46, 48, 50, 'Lale' ve 'Atom' gibi adlarla çağrılan polisler tarafından kendilerine işkence yapıldığını anlatıyor. Yılmaz, "Bana ve diğer kadın arkadaşlara cinsel tacizde bulundular. Bize yaptıkları işkencelerden sonra seks filmleri izliyor, içki içiyorlardı. Bizi doktora götürdüklerinde odadan çıkmıyor ve hekim üzerinde baskı kuruyorlardı" dedi. Arif Çelebi ise, fiziksel ve psikolojik işkenceye maruz kaldığını, gözaltında kendisine cople tecavüz edildiğini söyledi.

Kafalarına poşet geçirilerek nefessiz bırakıldıklarını ve poşetin içine aç bırakılmış kedi konulduğunu anlatan mağdurlar, sekizinci günden sonra Adli Tıp Kurumuna ve Vakıf Gureba Hastanesine götürülmüş ve burada 3 gün ile 15'er gün arasında rapor almışlar.

¹⁴ 20 kişi hakkında acil eylem çağrısında bulunan Uluslararası Af Örgütü, çağrısında; ilk iki gün boyunca, DGM ve İstanbul Emniyetince bu kişilerin gözaltında olduklarının kabul edilmediğini, fakat gözaltından bırakılanların, söz konusu kişilerin İstanbul "Terörle Mücadele Şubesi"nde "TİM 3"e bağlı polisler tarafından yoğun işkenceye maruz bırakıldıklarını söyledikleri ve bu insanlık dışı uygulamaların uluslararası kamuoyuna duyurulduğunu bildirdi. 1 Mart günü, Rahime Henden adlı kadın yaşadıklarını ve tanık olduklarını yazılı olarak kamuoyuna açıkladı. Henden, 27 Şubat 1997 gecesi saat 01.30 sıralarında evinin silahlı sivil polisler tarafından basıldığını, kendisini Vatan Caddesindeki "Terörle Mücadele Şubesi"ne götürdüklerini ve burada kaldığı süre içerisinde Sultan Seçik, Birsan Kaya ve Ayşe Yılmaz'a işkence yapıldığını tanık olduğunu söyledi. Henden, "Ayşe Yılmaz'ın eşi Erdoğan Yılmaz, ağır işkence görmüş ve kaburgaları kırılmıştı. Sultan'ın ve Ayşe'nin kolları tutmuyordu. Ertesi gün eşimi getirip beni bıraktılar. Eşim gözaltında tutulmaktadır" dedi. 3 Mart günü ise, Eğitim-Sen, 27 Şubatta gözaltına alınan sendika kurucu üyesi Mahmut Öktem (53) ve eşi Memnune Öktem'le, 26 Şubatta gözaltına alınan Abbas Yılmaz ve Ayşe Yılmaz'ın yoğun işkence altında olduklarını, aynı gün gözaltına alınan Erdoğan Yılmaz'ın ise işkencede iki kaburgasının kırıldığını açıkladı.

6 Mart günü tutuklanan 12 kişi ile birlikte, aralarında bir süredir cezaevinde bulunan 6 kişinin de bulunduğu toplam 23 kişi hakkında, Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP) üyesi oldukları iddiasıyla dava açıldı. İstanbul DGM'de açılan dava sürerken, yargılananlar, polislerin gözetiminde bulundukları süre içinde kendilerine işkence yaptığını açıklayarak suç duyurusunda bulundular.

Mağdurlara karşı açılan dava, 4 Temmuz günü İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Gözetiminde işkence gördüklerini söyleyerek suç duyurusunda bulunanlar arasından 15'ine işkence yaparak cinsel tacizde bulunan 82 polis hakkında açılan davanın ilk duruşması, 24 Ekim tarihinde yapıldı. Sanık polisler ve (işkence davalarında yargılanan birçok polisin savunmasını üstlenen) Av. İlhami Yelekçi, mazeret bildirerek duruşmaya katılmadılar. 16 Aralıkta yapılan ikinci duruşmaya katılan sanık

polisler başkomiser Bayram Kartal, komiser Sedat Selim Ay, komiser yardımcısı Yusuf Öz, polis memurları Erdoğan Oğuz, Zülfiyar Özdemir, Necip Tükenmez, Şaban Toz ve Bülent Duramanoğlu, avukatlarının gelmemesi nedeniyle savunma yapmayacaklarını söylediler.

İstanbul DGM'de 8 Ekim günü yapılan duruşmada, kamuoyuna 'itirafçı' olarak tanıtılan Özgür Atılım Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Asiye Güzel Zeybek, yaptığı açıklamayla gözaltı süresince yaşananlara açıklık getirdi: Duruşmada ifade veren Zeybek, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubede gözaltında tutulduğu 13 gün boyunca polislerin hakaretlerine, insanlık dışı uygulamalarına maruz kaldığını ve 'TİM-3' olarak adlandırılan ekibin amiri Bayram Kartal'ın emriyle tecavüze uğradığını açıkladı. Zeybek, Bayram Kartal ve 'TİM-3'te görevli polisler hakkında suç duyurusunda bulundu.

Asiye Güzel Zeybek'in Mahkemedeki Açıklaması

"22 Şubat 1997 tarihinde, saat 15.30-16.00 sıralarında evime gittiğimde, evimde karakol kuran polislerle karşılaştım. Kapıyı açtığımda 3-4 polis üzerime atlayarak yaka-paça beni dövmeye başladılar. Hiçbir açıklama yapmadan evime girip her yeri dağıtan, kırıp döken bu polisler savcılık izni bile göstermeksizin, ya da hiçbir tutuklama emri göstermeksizin beni sürükleyerek arabaya bindirdiler ve Aksaray'daki TMŞ'ye götürüldüm.

...Hemen yakapaça sürüklendiler. Dayak atarak bana işkence yapmaya başladılar. Avukatımla görüşme talebim, hakaretlerle, küfürlerle reddedildi. Ters ve düz askıya alındım. Sürekli sarkıntılık ettiler bu arada. Daha sonra, Tim Şefi Bayram Kartal olduğunu sonradan öğrendiğim şahsın emriyle bana tecavüz ettiler. Gözlerim bağlı olduğundan bunu yapan kişiyi görmedim. Ama bana her seferinde işkence yapan kişileri hem seslerinden hem de hastane ve mahkeme gidiş gelişlerinden rahatlıkla tanıyabilirim, teşhis edebilirim.

...Yaşadığım olayın ruhsal ve psikolojik etkilerini çok ağır olarak hissettim. Uzun süre kendime gelemedim. Çıkartıldığım hastanede, doktorda, savcılıkta ve sorgu hakimliğinde bana yapılan işkenceleri anlatamadım...

Yaşadığım tecavüz olayından sonra bütün dünyanın başıma yıkıldığını hissettim. Bu iğrenç olayı yaşamayı hak etmedim ben. Kaldı ki hiçbir insan böyle bir muameleyi hakedemez. Bu iğrenç, aşağılık bir olay. Bunu yapanların insanlıkla hiçbir ilgisi olamaz. Gözetiminde daha birçok kadına ve erkeğe yapıldığına artık inandığım bu uygulamanın, bu işkence yönteminin devletin bir kurumunda yapılıyor olmasını açıklayabilmek için utanç kelimesi yeterli olmuyor. Güvenlik kuvvetleri olarak lanse edilen polislerin vatan, millet, namus ve din bekçiliği görevinin dışındaki herşeyi yaptıkları bir kez daha açığa çıkmıştır. Geçmişte onlarca kadın aynı saldırıyla karşı karşıya kalmış ve kamuoyuna duyurmuştu ve ben bunlara inanmıyordum. Ama bugün ben bunu yaşadım. Böyle bir olayın sizin eşinizin, kızınızın ya da herhangi bir akrabanızın başına gelmeyeceğinin hiçbir garantisi yok ve siz bunun için asla hiçbir teminat veremezsiniz. Benim annem, babam, ailem bu olayı bilmiyorlardı. Devlete ait bir güvenlik merkezinde günlerce işkence göreceğimi bilmiyorlardı. Polisin işkence yaptığını, insanlara tecavüz ettiğini artık herkes biliyor. Yaşadığım bu iğrenç olay sonucunda uzun süre kendime gelemedim. Uzun süre hatırlama ve düşünce yetimi yarı yarıya kaybetmiş durumdaydım. Böyle bir durumda, şubede önüme ne getirildiyse yazmak ve imzalamak durumunda kaldım. Aynı şeyleri tekrar yaşamamak için başka bir seçeneğim yoktu..."

Gözetiminde "itirafçı" olmaya zorlanan Zeybek, arkadaşlarından tecrit edildi. "İtirafçılık" baskısı cezaevinde de sürdü. Önce "itirafçıların" bulunduğu Kırklareli Cezaevine götürüldü. Buradan başka bir cezaevine sevk talebiyle çok sayıda dilekçe yazdı. Her defasında talebi reddedildi. 15 günlük açlık grevinin

ardından, Gebze Cezaevine nakledildi. Kırkkale Cezaevine götürülmüş olduğu için daha önce şikayette bulunamayan Asiye Güzel Zeybek, İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen işkence davasına tanık olarak çağırıldı ve 2 Ekim 1998 günü yapılan duruşmada dinlendi.

T. A., H. Ç., Ö. Ö., Z. C. (ya da Z. G.), A. K. (ya da H. K.): Bir teğmen, 4'ü er toplam 5 askere sarkıntılık ettiği iddiasıyla 7. Kolordu Komutanlığı Askeri Savcılığınca 5 yıl ağır hapis istemiyle Askeri Mahkemede yargılanan Silvan Jandarma Tabur Komutanı Piyade Binbaşı A. A. K. tutuklandı. Binbaşı A. A. K.'nin 28 Mayıs günü geç saatlerde emrindeki jandarma sıhhiye eri Ö. Ö.'ye cinsel tacizde bulunduğu, tacize uğrayan erin psikolojik tedavi için GATA'ya gönderildiği, tedavi gördükten sonra birliğine geri dönen Ö. Ö.'nün olayı komutanlarına anlatması üzerine Genelkurmay Başkanlığının Binbaşı hakkında soruşturma başlattığı belirtildi.

Binbaşı hakkında yapılan soruşturma sonucunda, Binbaşının Silvan'da Tabur Komutanlığı yaptığı süre içinde emrindeki teğmen Z. G. (ya da Z. C.), T. A., A. K. (ya da H. K.), ve H. Ç. adlı erlere de cinsel tacizde bulunduğu ortaya çıktığı iddia edildi. Diyarbakır 7. Kolordu Komutanlığı Askeri Savcılığı tarafından hazırlanan 18 Ağustos 1997 tarihli iddianamede, suç tarihleri "Ekim 1996-Haziran 1997" olarak belirtildi. Binbaşı A. A. K., ifadesinde, Silvan Jandarma Komando Tabur Komutanı olarak, "teröre karşı yıllarca mücadele ettiğini; şu ana kadar vatani ve milleti için birçok harekâta katıldığını, kendisi hakkında açılan davanın teröre karşı verilen mücadeleyi zedeleyeceğini" öne sürdü. Savcılığa verilen ifadelerin ardından tacize uğrayan askerlerden bir bölümü başka illere gönderildi. 19 Eylülde yapılan ilk duruşmada sanık binbaşının tahliye istemi reddedilirken, bundan sonraki duruşmaların "genel ahlaka ve kamu düzenine aykırı olduğu" için gizli yapılmasına karar verildi.

Emiş İspir, Olcay Kanlıbaş, Rabia Gül: 4 Kasım günü Urfa'da gözaltına alınan Sağlık ve Sosyal Hizmet Uzmanları Sendikası (SES) Urfa şubesi yöneticilerinden üç kadın, gözaltındayken zorla kızlık zarı muayenesine götürüldüler. SES Şube Eğitim Sekreteri Emiş İspir, Şube Sekreteri Olcay Kanlıbaş ve Mali Sekreter Rabia Gül, götürüldükleri Doğumevi Hastanesinde kızlık zarı muayenesine zorlandıklarını, ancak karşı koymaları üzerine muayeneden vazgeçildiğini söylediler. SES'in ve Urfa Demokrasi Platformunun tepkileri üzerine açıklama yapan Urfa Emniyet Müdürü Salih Tuzcu, gözaltına alınanların, yapılan üst aramalarından sonra muayene için doktora sevk edildiklerini, bu uygulamanın "usul gereği" yapıldığını, bayanların vücutlarında bir darp izi olup olmadığının belirlenmesinin yanısıra, ileride polise 'tecavüz edildi' gibi bir iftira atılmaması için "gerektiğinde kızlık muayenesi de yapılabileceğini" öne sürdü.

Güler Er, Nil Sarıkaya, Özlem Özaydın: 14 Ocak günü gözaltına alınarak Muş Emniyet Müdürlüğüne götürülen Eğitim-Sen Muş Şubesi yöneticilerinden öğretmen Güler Er, Nil Sarıkaya ve Özlem Özaydın, gözaltında kadın polislerce çıırılçıplak soyularak arandıklarını ve cinsel tacize uğradıklarını bildirdiler. 16 Ocak günü avukatlarıyla suç duyurusunda bulunan Er, Sarıkaya ve Özaydın, emniyette sözlü ve elle sarkıntılığa uğradıklarını, polis nezaretinde Muş Devlet Hastanesine zorla bekaret kontrolüne götürüldüklerini, direnmeleri üzerine Dr. Serhat Çeliker tarafından muayene istenmediği ve kendi rızaları olmadan bekaret kontrolü yapılmayacağını içeren bir rapor düzenlendiğini, polise verilen bu resmi belgenin bir kopyasının kendilerine verilmediğini açıkladılar. Hastaneden tekrar Emniyet Müdürlüğüne götürülen üç kadın, üstleri ve eşyalarının aranması bahanesiyle çıırılçıplak soyularak, dört saat bu şekilde tutuldular. Öğretmenler kendilerine hiç okutulmadan bazı belgeler imzalatıldığını söylediler.

Muş Valisi Selahattin Hatipoğlu, "Gözaltına alınan kişiler, arşiv taramasının ardından, ileride herhangi bir mülahazaya yer verilmemesi bakımından usulüne uygun olanak doktor muayenesi sonucunda alınan rapor neticesi serbest bırakılmışlardır. Aslında olay Varto ve Lice'de uygulanmak istenen senaryoların bir parçasıdır. Kimseye bekaret kontrolü yapılmamıştır" dedi.

Şubat ayı başlarında da, Gaziantep'in Oğuzeli ilçesine bağlı Yeşildere beldesinde tarlada üç günlük bir bebek cesedinin bulunması üzerine, bebeğin annesini tespit etmek için 15-45 yaşları arasındaki bütün kadınları toplayan jandarmalar, kadınları zorla sağlık ocağında muayeneye götürdü.

Dilek Korkmaz (25): 6 Şubat günü Gebze'de, Dayanışma Gazetesini satarken 4 sivil polis tarafından gözaltına alınan gazetenin muhabirlerinden Dilek Korkmaz, 7 Şubat'ta İHD'de bir basın açıklaması yaptı. Açıklamasında, Gebze'den Kocaeli Emniyet Müdürlüğüne götürüldüğünü; bir hücreye atıldığını, kaba dayak, soğuk su, elektrik, cinsel taciz gibi işkence yöntemleri ile ölüm tehditlerine maruz kaldığını anlatan Korkmaz, gazeteci olduğunu söylediği halde kendisine işkence yapılmaya devam edildiğini; gözaltından sonra götürüldüğü doktorun ise kendisine 'sağlam' raporu verdiğini belirtti.

X. X.: Gündelik temizlik işçisi olarak çalışan X, "hırsızlık" yaptığı gerekçesiyle 24 Mayıs'ta Büyükşehirmece'de üç polis tarafından gözaltına alındı ve Mimar Sinan Karakoluna götürüldü. Gözleri ve elleri bağlı halde belirsiz bir yere götürüldü. Odada bulunan 5-

6 kişi tarafından çıplak soyularak dövüldü. Olay tarihinde yeni doğum yaptığı için kanaması vardı, buna karşın cinsel organlarına elektrik verildi. Göğüsleri sıkıldı, cinsel organı copla taciz edildi. Kendisini döven polisler, üzerine işediler. X, tutuklanarak yeni doğmuş olan bebeğiyle birlikte Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevine kondu.

Hilda Özoğul, Gülşah Karadağ, Davut Eren, Gülten Turan, Gülay Dikmen: 1 Mayıs gösterilerinde tutuklanan ve 26 Haziranda serbest bırakılanlar, gözaltında yoğun baskı yaşadıklarını ve kadınlara cinsel tacizde bulunulduğunu açıkladılar. Davut Eren, Hilda Özoğul, Gülşah Karadağ ve Gülten Turan polislerin gözaltı ve tutukluluk sırasında kötü muamelede bulunduğunu ve küfür ettiğini, özellikle genç kızlara cinsel tacizde bulunduğunu söylediler. Mitinge katılmayanların da gözaltına alındığını, bir çok kişide beyin travmasından kafa yarığına kadar yaralanma belirtileri olduğunu dile getiren 1 Mayıs mağdurları, tutuklananların polis otosu ile cezaevlerine dağıtılırken insanlık dışı muamelelerle karşılaştıklarını belirterek, "Kafamıza vurarak bizleri ezmeye çalıştılar. Birçok kişiyi götürürken arabalarda dövdüler. Daha sonra arabaları bir köşeye çekerek hepimizi dövmeye başladılar. Polisin cinsel tacizde bulunduğu bir bayan karşı çıktığında dövmeye başladılar" dediler. Gülay Dikmen, Bakırköy Cezaevine götürülürken yolda dövüldüğünü, dayak sonucu beyin travması geçirdiğini, cezaevine geldikten iki saat sonra hastaneye kaldırdıklarını, hastanede sadece kafasına dikiş atıldığını ve gerekli tedavi yapılmadan tekrar cezaevine gönderildiğini söyledi.

g) Köy ve Ev Baskınlarında İşkence

Olağanüstü Hal Bölgesinde ve "özel harekât" uygulamalarının yapıldığı diğer illerdeki köy baskınlarında ya da bu baskınlar sonrasında gözaltına alınanlara uygulanan sistematik işkence, 1997 yılında da devam etti. Alabildiğine yaygın olan bu uygulamayı izlemek çok zor olmakla birlikte, örneğin Erzincan Refahiye'de Aralık 1996'da yaşanan baskılara ilişkin raporda, mağdurların anlatımlarına da yer verildi.

Ahmet Ceylan: "Babam, Babaaslan köyünde çobanlık yapar. Dağda davar güderken 'Seni burada yok ederiz, PKK öldürdü deriz' denildi. Köye getirilerek evimiz arandı, sandıklar açıldı ve kız kardeşimin çeyizinden çorapları alındı. Muhtarın evine gidildi ve askıda duran paltosunun cebinden 7 milyon lirası alındı. Bu durumu kumandana anlattığımızda 'Bunlar özel timdir biz onlara karışmayız' dedi. Babam çok büyük işkence gördü, bunu tarif edemem. Biz göç etmek zorundayız."

Selahattin Kılıç: "2 Aralık'ta gözaltına alındım. Hücreye atıldım. Orada 9 gün kaldım. Çıplak olarak betonda yattım. Ablama cinsel tacizde bulunacaklarını söyleyerek beni tehdit ettiler. Olaya karıştığım takdirde beni kaybedeceklerini söylediler."

Varol Bayrak: "Gözaltında 9 gün kaldım. Her türlü işkence yapıldı. Onurumuzu kırdılar. Çıplak olarak su döküldü ve coplandım. Suçumun dergi okumak olduğunu söylediler. Gözaltında kaldığım süre içinde yemek verilmedi. Bizi buralarda istemiyorlar."

Zeynep Çelik: "5 Aralık'ta gözaltına alındım. Aileme haber vermem engellendi. Sorgu sırasında bayıldım. Sözlü olarak cinsel tacize uğradım. Haksız yere PKK'lı olarak teşhir edildim. Geleceğim karartıldı."

Kürt sorununun gündelik yaşamı en çok etkileyen sonuçlarından biri, ev ve köylere yapılan baskınlarda kişilere işkence yapılması oldu. Kolluk güçleri tarafından yapılan 'operasyonlar' sırasında ya da sonrasında, köylerin basılarak çok sayıda köylüye işkence yapmak ya da yoldan geçen bir kişiyi tartaklamak, gündelik ve kaçınılmaz bir olay niteliğini kazandı. Çatışma bölgeleri dışında yaşayan, çoğu zorunlu göç mağduru Kürt ya da Alevi ailesi de, polis ya da jandarma baskınlarında işkence ya da kötü muameleyle maruz kaldı. Köy ve ev baskınlarında işkence ya da kötü muamele olguları, çocukların işkenceye tanık olması ve bu olgularda ailelerin hep birlikte işkence görmesi nedeniyle, özel bir önem taşıyor.

Kemal Yılmaz: Mardin'in Kızıltepe ilçesinde 8 Aralık günü üç ayrı eve sivil polisler ve özel tim tarafından yapılan baskında, yeni doğum yapan Emine Aksu, 30 günlük bebeğiyle birlikte gözaltına alındı. Baskınlarda Abdulkadir Yılmaz, Halil Yılmaz, B. Y. (15) ve Kemal Yılmaz, N. Y. (12), Hamdiye Aksoy, Servet Aksoy ve Mehmet Ay da gözaltına alındı. Mehmet Ay 14 Aralık günü serbest bırakılırken, gözaltına alınan diğer kişilerin Mardin Emniyet Müdürlüğünde tutulduğu ve durumlarının iyi olmadığı iddia edildi. Çocukları gözaltına alınan Bınevş Yılmaz ise, özel tim ve polislerin 4 gün boyunca evinde karakol kurduklarını söyledi. Hasta ve 12 yaşında olan kızı N. Y.'nin de diğerleri ile birlikte gözaltına alındığını anlatan anne Yılmaz, gözaltına alınan oğlu Kemal Yılmaz'ın daha sonra eve getirildiğini ve gördüğü işkenceler sonucunda oğlunu tanımakta zorluk çektiğini kaydederek, "Kanlar içerisindeydi. Her tarafı morarmış ve şişmişti" dedi.

Cevahir Temel: Adana'nın Dağlıoğlu Mahallesinde oturan Cevahir Temel'in evine 14 Ocak günü akşam

saatlerinde baskın düzenleyen sivil polisler, Temel'e evinde işkence yaparak saçlarını kestiler. Polislerin daha önce de evlerini bastığını, panzerler eşliğinde 14 Ocak günü yapılan son baskında yaklaşık 10 polisin yer aldığını, kendisine bir saate yakın işkence yapıldığını söyleyen Temel, ailesiyle birlikte yaşadıklarını şöyle anlattı: "Mizgin adlı PKK'liyi aradıklarını ve nerede olduğunu sordular. Ben ve eşim böyle birini tanımadığımızı, evimize PKK'li hiç kimsenin gelmediğini söyledik. Bana vurmaya başladılar. Eşim tepki gösterince O'na da vurdular. Uykudan kalkan çocuklarım ağlamaya başladı. Beni evimizin başka bir odasına götürüp, dövme yapıldığını sürdürdüler. Birisi eşarbımı çekip saçlarımı eline doladı ve bıçakla kesti." Adli Tabiplikten ve Adana Devlet Hastanesinden rapor alan Cevahir Temel, kendisine devlet hastanesinde şikayetçi olmaması için kağıt imzalatıldığını söyledi. Kamuoyunda oluşan tepkiler üzerine, Emniyet Müdürlüğü yazılı bir açıklama yaparak gazetelerde yer alan haberlerin gerçeğe ilgisi olmadığını öne sürdü. Söz konusu evde yasadışı bir örgüt mensubunun barındığına ilişkin bir telefon ihbarı alındığı, aynı gün gidilen evde yapılan aramalarda herhangi bir suç unsuruna rastlanmadığı, kimlik tespiti yapıldıktan sonra polislerin evden ayrıldığı iddia edilen açıklamada, basına yanlış bilgi verilmesinin amacının ise, bazı güçlerin "belli kaynaklardan aldığı destekle güvenlik güçlerini her zaman olduğu gibi haksız ithamla pasifize etmek ve şaibe altında bırakarak, etkinliğini azaltmak" olduğu öne sürüldü. Emniyet güçlerinin girişimleri bu açıklamayla da sınırlı kalmadı. Açıklamanın ardından, 'araştırma' başlatan ve 21 Ocak günü tekrar Temel'in evine gelerek "Biz saç kesmeyiz, onlar bizden değildir, çetedirler" diyen polisler, tutanak tutarak evden ayrıldılar.

Cevahir Temel, evine baskın düzenleyen ve kendisine işkence yapan polisler hakkında 6 Şubat günü suç duyurusunda bulunmak üzere Adana Suçüstü Cumhuriyet Savcısı Cevdet Ünal'a başvurdu. Ancak, Savcı Temel'in şikayetini, "Niye benim evime gelip de işkence yapmıyorlar...git işine" diyerek geri çevirdi. Temel, İHD aracılığıyla AİHM'ye başvurdu.

Süleyman Karabulut, Abdullah Karabulut, Zeki Sarıtaş: Ocak ayında Amasya'nın Beden köyünde bir kişinin koyunlarının çalınmasından bir süre sonra, aynı köyde oturan Süleyman Karabulut ve Abdullah Karabulut ile Konuktepe köyünden Zeki Sarıtaş, jandarmalar tarafından gözaltına alındı. Gümüşhacıköy Jandarma Karakoluna götürülen üç kişi, Üsteğmen Murat adlı birinin, 3 gün boyunca kafalarına çuval geçirerek kendilerine işkence yaptığını söyledi. Çakmakla

kollarının yakıldığını, küfür ve hakaretlere maruz kaldıklarını belirten köylüler, özellikle sol kollarına, kullanılmaz hale getirilene kadar copla vurulduğunu söylediler. Karakolda kaldıkları üç gün boyunca işkence gördüklerini ve aç bırakıldıklarını belirten Sarıtaş, 20 gün boyunca kolunu kullanamadığını ifade etti. Gümüşhacıköy Sağlık Ocağından 7 günlük iş göremez raporu aldığını ve savcılığa suç duyurusunda bulunduğunu anlatan Sarıtaş, "Sol kolumu halen kullanamadığım için 12 Şubat tarihinde savcılık tarafından Amasya Devlet Hastanesine sevk edildim. Burada tekrar muayeneden geçirildim. Bu insanlık dışı uygulamaları hak etmemiştik" dedi.

Hasan Baksal (18): Hasan Baksal adlı çoban, üçü asker beş kişi tarafından 14 Mart günü saldırıya uğradığını ve dövüldüğünü bildirdi. Siirt merkeze bağlı Eğlence (Çemurik) köyü çevresindeki merada koyunlarını otlatan Baksal, olay günü sivil bir araçtan inen asker ve sivil giyimli iki kişinin kendisini aralarına alarak dövmeleri sonucunda sol kolunun kırıldığını, öldüğünü sanan saldırganların kendisini olay yerinde bıraktığını söyledi. Görgü tanıkları, Baksal'ı döven askerlerin Eğlence Jandarma Karakoluna bağlı olduklarını ileri sürdüler.

Hikmet Duman, Veysel Bertan: Mardin-Mazıdağı yol ayrımında 5 Nisan günü jandarma ve korucular tarafından yapılan yol kontrolünde Hikmet Duman ve Veysel Bertan isimli köylüler, askerler tarafından gözaltına alındı. 10 Nisan günü sabah saatlerinde Mazıdağı-Derik arasında, tüm eşyaları alınarak, çıplak olarak serbest bırakılan köylüler, gözaltında yoğun işkenceye maruz kaldıklarını söylediler. Hikmet Duman ile Veysel Bertan, olayla ilgili olarak İHD ve savcılığa başvurdular. Duman ve Bertan, başlarından geçenleri şöyle anlattılar: "Diyarbakır'dan Derik'e gidiyorduk. Mardin yol ayrımında asker ve korucular tarafından aracımız durduruldu. Kimlik kontrolü sırasında, Metina aşiretine mensup korucular bizi işaret ettikten sonra gözaltına alındık. Askerler gözlerimizi kapattılar. Daha sonra anladığımız kadarıyla Mazıdağı'ndaki bir karakola getirildik. Burada kaldığımız süre içinde sürekli yer göstermemizi ve isim vermemizi istediler. Hiçbir şey bilmediğimiz için de bize sürekli işkence yaptılar. Sadece bir gün yiyecek verdiler. Daha sonra gözlerimizi kapatıp, üzerimizde sadece külotumuz bırakılarak, elbiselerimizi ve eşyalarımızı alıp bizi Derik yakınlarında serbest bıraktılar. Askerler bizi bırakırken, 'Yarım saat sonra gözlerinizi açın, yoksa ölürsünüz' dediler. Yarım saat sonra gözlerimizi açtığımızda kimse yoktu. Yola inip bir aracı durdurup evimize vardık. Askerler

kimliklerimize de el koydu, bu nedenle olası bir komplodan askerler sorumlu olacaktır.”

Şakir Hatapoğlu: Mardin’in Derik ilçesine bağlı Denктаş (Mamecak) köyündeki tarlasından silahlı ve telsizli sivil kişilerce gözaltına alınan Şakir Hatapoğlu (70), 12 Nisan günü serbest bırakıldı. Hatapoğlu, gözaltına alındıktan sonra Urfa’nın Viranşehir ilçesi Jandarma Taburuna götürüldüğünü söyleyerek, kendisinden Almanya’da bulunan oğlu Hamdillah’ın sorulduğunu ve karakolda yoğun işkencelere maruz kaldığını, bir daha Derik’e gitmemesi için de tehdit edildiğini belirtti.

Emine Can, Rahime Can, Hamit Can: Mardin’in Kızıltepe ilçesinde iki çocuğuyla birlikte gözaltına alınan Emine Can (70), gözaltında kaldığı süre içinde işkence gördüğünü açıkladı. Kızıltepe ilçesi Yeni Mahalledeki evine 19 Nisanda baskın düzenleyen jandarma ve polisler tarafından kızı Rahime (30) ve oğlu Hamit (27) ile birlikte gözaltına alınan Emine Can’ın, Mardin Emniyet Müdürlüğünde gördüğü işkence sonucu hareket yeteneğini büyük ölçüde yitirdiği bildirildi. Emine Can, gözaltı sırasında Mardin Devlet Hastanesine kaldırıldı. Hekimlerin Diyarbakır’a sevk edilmesini istemelerine rağmen, yaşlı kadın hastaneye götürülmeyle, 23 Nisan günü akşam saatlerinde polisler tarafından Kızıltepe’deki evinin kapısına bırakıldı. Emine Can ve kızı Rahime, serbest bırakıldıktan sonra Diyarbakır’daki yakınlarının yanına sığındılar. Annesi ile birlikte gözaltına alınan ve gördüğü işkence sonucunda ön dişleri kırılan Hamit Can ise, 28 Nisanda tutuklanarak Mardin Kapalı Cezaevine konuldu. Rahime Can, evlerine yapılan baskın sırasında panzerlerin bahçe duvarlarını yıkarak içeri girdiğini belirterek; başlarından geçenleri şöyle anlattı: “19 Nisan günü üç panzerle gelen çok sayıda asker ve polis tarafından evimize baskın yapıldı. Polis ve askerler evde yaptıkları aramada tüm eşyaları kırdıktan sonra, annemi, kardeşimi ve beni panzere koyarak götürdüler. Bizi önce Kızıltepe’deki bir karakola, ardından Mardin Emniyet Müdürlüğüne götürdüler. Yaşlı olan annem panzerden inmekte zorluk çektiği için polisler tarafından tekmelenerek panzerden aşağı atıldı. Daha sonra Mardin’e bilmediğimiz bir yere götürüldük. Gözaltında kaldığımız süre içinde her türlü işkenceye maruz kaldık. Kardeşim ve annemin çığlık sesleri geliyordu.”

Mayıs ayında Ağrı’nın Patnos ilçesine bağlı Özdemiş köyünü basan askeri birliklerin ve özel timlerin, köy meydanında, başta köy muhtarı olmak üzere 15 köylüye meydan dayacağı çektiği ve ardından gözaltına aldığı bildirildi. Baskının “silah araması” gerekçesiyle yapıldığı bildirildi.

Mehmet Çelik: Tunceli’nin Güney Harman köyüne 2 Haziranda yapılan baskın sırasında gözaltına alınanlardan Mehmet Çelik’in (65), Tunceli Merkez Jandarma Karakolunda “köpek kafesi” adı verilen işkence aygıtında tutulduğu, tazyikli su ve elektrikle işkence yapıldığı bildirildi. Mehmet Çelik, 9 Haziranda Elazığ SSK Hastanesine kaldırılarak ameliyat edildi.

Mesnet Azar: Mardin’in Derik ilçesine bağlı Üçkuyu (Bira) köyü korucularından Abdullah Felemez, Eşref Dıp ve Necat Dıp, 7 Temmuz günü hayvanlarını otlatan Azar ailesi fertlerine uzun namlulu silahlarla ateş açtı. Ateş üzerine İzzetin Azar ve yakınları evlere sığınırken, korucular 8 aylık hamile olduğu için kaçamayan Mesnet Azar’ı köy meydanında silah dipçikleriyle dövdü. Yaralanan Mesnet Azar’ın, yakınları ve köylüler tarafından Derik Devlet Hastanesine kaldırıldığı ve 8 aylık bebeğini kaybettiği öğrenildi. Mesnet Azar’ın eşi İzzettin Azar, kendilerine saldıran korucuların, şikayetçi olmamaları için kendilerini ölümle tehdit ettiğini söyledi.

Hasan Filiz, Ahmet Filiz: Mardin’in Savur ilçesine bağlı Şenocak (Şute) köyünde, minibüsünün operasyona götürülmesine karşı çıkan Hasan Filiz (55) ve oğlu (34) Ahmet Filiz, 8 Temmuz günü askerler tarafından gözaltına alındıklarını ve gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar. Hasan Filiz, askerlerden yediği dayak sonucu 9 Temmuz günü yakınları tarafından Diyarbakır Devlet Hastanesine kaldırıldı. İç kanama geçirdiği ve iki kaburgasının kırıldığı bildirilen Filiz, ameliyat oldu ve kendisine, “2 ay iş göremez” raporu verildi. Filiz’e verilen raporda, “darbeler sonucu iç kanama geçirdiği ve kaburgalarında zedelenme olduğu” belirtildi. Hasan Filiz’in yakınları, aldıkları hekim raporuyla birlikte, Savur Cumhuriyet Savcılığına başvurarak, olaya karışan askerler hakkında suç duyurusunda bulundu.

Şoray Özdemir, Mecit Yiğitbaş: Hatay’ın Samandağ ilçesine bağlı Çevik ve Deniz Jandarma Karakollarında görevli erler, hakkında gıyabi tutuklama kararı bulunan Sadettin Bilgin’in köyü olan Mağaracık’a 24 Temmuz akşamı baskın düzenledi. Bilgin’in evinde arama yapan jandarmalardan birinin, bu sırada dışarı çıkan Bilgin’in ev komşusu Şoray Özdemir’e hakaret etmesi üzerine, jandarma birliği ile Özdemir ailesi arasında tartışma yaşandı. Gece geç saatlerde köye ikinci kez baskın düzenleyen jandarma birliği, Mecit Yiğitbaş (34) ve 7 aylık hamile olan yengesi Şoray Özdemir’i evlerinden alarak dipçiklerle dövdüler. Olaya müdahale etmek isteyen köylülere de dayak atıldığı bildirildi. Baskın sırasında başına dipçik darbesi alan Mecit Yiğitbaş’ın burnunun kırıldığı ve başında zedelenme meydana geldiği bildirildi.

Abdullah Özdoğan: Hatay'ın Erzin ilçesinde oturan görme özürlü Abdullah Özdoğan, 1 Ağustos günü Başlamış köyü korucuları tarafından gözaltına alındı. Korucuların, Özdoğan'a işkence yaptıktan sonra Erzin Emniyet Müdürlüğüne götürerek polis yetkilileri ve

Erzin Kaymakamına, "teröristi yakaladık" diye tanıttıkları bildirildi. Gözlerinin görmediğinin anlaşılması üzerine serbest bırakılan Özdoğan, kendisine işkence yapan korucular hakkında Erzin Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu.

TIHV Adana Temsilcisi Avukat Mustafa Çinkılıç, ev baskınlarında yapılan işkencenin çok farklı gerekçelerle açıklandığını belirtti. Evlerde işkencenin özellikle Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde meydana gelmesinin dikkat çekici olduğunu belirten Çinkılıç, evlerin genellikle "terörist arama", "silah, çanak anten, çeşitli yayınlar arama" gerekçeleriyle basıldığını ve evlere uzun süre karakol kurulduğunu açıkladı. Baskınların genelde gece yarısından sonra yapıldığını belirten Çinkılıç, ev baskınlarında yapılan işkence olgularında en çok mağdur olan grupların, kadınlar, yaşlılar ve çocuklar olduğunu açıkladı. Çinkılıç, TIHV Adana Temsilciliğine 1997 yılının ilk 4 ayında başvuru yapan 50 kişinin yüzde 20'sinin evinde işkence gördüğünü, bunların da çoğunun kadın olduğunu ifade ederek, "Gözaltında kayıpların sıkça yaşandığı bir dönemde artık işkenceyi karakolda görmek ya da karakolda gözaltında olduğunu öğrenmek insanlar için 'şans' durumuna getirildi. Herhalde evlerde işkence görmek de sıradan bir olay durumuna getiriliyor" dedi. Kanıtlanması daha güç olduğu için evlerde işkence yapıldığını belirten Avukat Yusuf Alataş ise, savcılığın ve devlet kurumlarının evlerde işkence gördüğünü söyleyen kişilere inanmadığını belirtti. Kişilerin adli raporu ile savcılığa başvuru yapmaları durumunda savcılığın, "Sana bu hasarı başkasının yapmadığını nereden bilelim" dediklerini söyleyen Av. Alataş, "Bir insan gözaltında olduğu sürede işkence görmüşse bunu kanıtlanması biraz daha kolay oluyor, çünkü o sırada başka yerde değil karakoldasın. Ancak işkence evlerde yapılırken bunu polisin yaptığına inandırmak zor oluyor. Zaten inanmak gibi bir derterli yok. Böylece kendilerini daha çabuk akıyorlar" dedi.

Mehmet Batıl, Rasim Batıl, Ramazan Kaya, Veysel Uçaroglu, İsmail Yıldırım: Mardin'in Derik ilçesi yakınlarında, Mazıdağı-Derik Karayolunda 7 Ağustos günü yapılan kimlik kontrolünde jandarma ve korucular tarafından gözaltına alınan beş köylüden Mehmet ve Rasim Batıl ile Ramazan Kaya, 15 Ağustos günü akşam saatlerinde serbest bırakıldı. Ailelerinin Derik Jandarma Komutanlığına yaptığı başvurulara karşın Veysel Uçaroglu ile İsmail Yıldırım isimli köylülerin ise, gözaltında oldukları kabul edilmedi; bu durum, kaybedildikleri kaygısına yol açtı. Gözaltına alınan köylülerin Ömerli ve Midyat ilçeleri arasında Ağustos ayı ortalarına doğru başlatılan askeri harekâta götürüldüğü belirtildi. Serbest bırakılan köylülerden Mehmet Batıl, gözaltına alındıktan sonra Mazıdağı'nda bilmedikleri bir yere götürüldüklerini kaydederek, "Günde yarım ekmek dışında hiçbir şey vermiyorlardı. Her türlü işkenceye maruz kaldık. Her akşam işkence yapıyorlardı" dedi. Gözleri bağlandıktan sonra Mazıdağı çıkışında serbest bırakıldıklarını belirten Batıl, jandarmaların olayı kimseye anlatmamaları için kendilerini tehdit ettiğini söyledi.

Bahri Yanar, Yavuz İmrak, Seracettin Ak, Yılmaz Aydemir, Emin Yanar: Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçesine bağlı Esnemez (Harik) köyüne Ağustos ayında baskın düzenleyen jandarmaların, korucuları köy meydanında toplayarak işkence yaptıkları öne sürüldü. Olayda, Bahri Yanar, Yavuz İmrak, Seracettin Ak, Yılmaz Aydemir, Emin Yanar'ın çeşitli yerlerinden yaralandıkları, Bahri

Yanar'ın ise kolunun kırıldığı bildirildi. Yaralanan korucular Ağrı Devlet Hastanesine kaldırıldı.

Mehmet Sayıl, Hatice Sayıl, Resul Sayıl: Mardin'in Derik ilçesinde Mehmet Sayıl ve oğlu Resul Sayıl'ın, gözaltına alındıktan sonra traktöre bağlanarak yerlerde sürüklendiği bildirildi. 2 Ekim günü kendilerine ait ve Mazıdağı-Derik arasında bulunan üzüm bağına bağ bozumu için giden Mehmet Sayıl (41), eşi Hatice Sayıl (39) ile oğulları Resul Sayıl (17), operasyona çıkan Metina aşiretine bağlı korucu ve askerler tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınan Hatice Sayıl'ı Derik Karayolu üzerinde Diyarbakır'dan gelen bir yolcu minibüsüne bindirerek Derik'e gönderen askerlerin, Mehmet Sayıl ve oğlu Resul Sayıl'ı kırsal alanda çırılçıplak soyarak uzun bir süre kaba dayaktan geçirdikleri belirtildi. Daha sonra koruculara teslim edilen Mehmet ve Resul Sayıl bir traktöre bağlanarak yerde sürüklendi. Akşam saatlerinde serbest bırakılan baba ve oğlu Sayıl'a ait bağ evi ise askerlerce ateşe verildi. Mehmet ve Resul Sayıl'ın vücutlarında kanama olduğunu belirten yakınları, Derik Cumhuriyet Savcılığına başvurdular.

Fethullah Yıldız, Mahmut Yıldız, Esat Yılmaz, Ömer Yılmaz, Behçet Yılmaz: Muş'un Varto ilçesine bağlı Yeşilpınar (Viranç) köyüne 2 Ekim gecesi baskın yapan özel tim görevlilerinin Fethullah Yıldız, Mahmut Yıldız, Esat Yılmaz, Ömer Yılmaz ve Behçet Yılmaz (16) adlı köylüleri gözaltına aldıkları ve köylülerden Fethullah Yıldız'ın belinin kırıldığı bildirildi. Yıldız, kaldırıldığı

hastaneden yeniden gözaltına alındı. Köylülerin anlatımına göre, 5 panzer eşliğinde köyü basan özel tim elemanları Yıldız ve Yılmaz ailelerinin evlerini kuşattılar. Evlerde yaptıkları arama sırasında eşyaları tahrip eden özel tim elemanları, daha sonra 5 kişiyi Fethullah Yıldız'a ait traktör garajına götürdüler. Burada bu kişilere sabaha kadar işkence yapıldığını söyleyen köylüler, "İşkenceler sonucu Fethullah Yıldız'ın ayağı ve belinin kırıldığını; Ömer ve Esat Yılmaz'ın yüzünün kan içinde olduğunu bildirdiler. Fethullah Yıldız'ı daha sonra Varto Devlet Hastanesine götürdüklerini anlatan köylüler, yaralı durumda olan Fethullah ve eşi Medine Yıldız'ın özel timler tarafından hastane kapısında gözaltına alınarak, Varto Emniyet Müdürlüğüne götürüldüğünü söylediler.

Özer Ailesi: Adana'nın Yüreğir ilçesi Eski Misis mahallesinde bir eve 4 Kasım gecesi baskın düzenleyen jandarma ve sivil polislerin, evde bulunan Ziya Özer ile eşi Margilet Özer'i gözaltına alırken, ev sahiplerine de işkence yaptıkları bildirildi. Baskında, evde yaşayanların silah dipçığı ve tekmelerle dövüldüğü, işkencenin sabaha kadar devam ettiği bildirildi. Ev sahibi A. Kadir Özer'in eşi Hazal, baskın yapıldığı sırada, oğlu Ziya ile eşinin misafirlğe geldiğini belirterek, polis ve jandarmaların kendisine, kızına ve gelinine işkence yaptığını söyledi. Özer, "Kızımın yüzüne vurulan yumruklardan her tarafı morardı. Benim de sırtıma silah dipçikleriyle vurdular, darbelerden sırtım tamamen morarmış. Polisler sabaha doğru işkence ettikleri oğlum Ziya ile gelinim Margilet Özer'i yanlarına alarak evden ayrıldılar" dedi. "Çocuklarımın hayatından endişe ediyorum" diyen anne Özer, başlarına geleceklerden Adana Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube polislerinin sorumlu olacağını söyledi. Eşi Ziya Özer ile birlikte gözaltına alınan ve bir gün tutulduktan sonra serbest bırakılan Margilet Özer, Adana Emniyet Müdürlüğüne götürüldüklerini belirterek, burada eşine yoğun işkence yapıldığını söyledi. Polisin kocasını, "konuşmazsan karın elimizde" diyerek tehdit ettiklerini belirten Özer, hücrede tutulduğu sırada sık sık kocasının çığlıklarını duyduğunu söyledi. Özer, "Gözaltındayken beni kocamın yanına götürerek, kocamı tehdit etmeye başladılar. Dayanamayıp, gözümdeki bezi çektim. Kocam çıplak ve kan içerisinde kalmıştı. Gözümü açmamla beraber bana da saldırdılar. Hücreye aldıklarında sık sık kocamın çığlıkları geliyordu."

Hüseyin ve Gülistan Baydar: Mardin'in Kızıltepe ilçesinde bir eve 7 Aralık günü polis tarafından düzenlenen baskında gözaltına alınan Hüseyin ve eşi Gülistan Baydar'a, çocuklarının gözünü önünde işkence yapıldığı bildirildi. Baydar ailesinin çığlıklarını duyduklarını söyleyen komşularının anlatımına göre, bir

süre sonra polisler Hüseyin ve Gülistan Baydar'ı arabaya bindirerek götürdüler. Gözaltında bulunduğu sıralarda Mardin Devlet Hastanesine kaldırıldığı bildirilen Hüseyin Baydar'ın durumunun kötü olduğunu belirten bir sağlık görevlisi ise, akşam saatlerinde biri yaralı iki kişinin hastaneye getirildiğini belirterek, "Adamın tedavisi yapıldıktan sonra ikisini de götürdüler. Polisler, tedavisi yapılan kişinin kaydının yapılmasına engel oldular. Ve bize 'hiçbir şey görmediniz. Birine bir şey söylerseniz siz bilirsiniz' diyerek gitiler" dedi.

Ev baskınlarında kötü muamele, üniversite öğrencilerinin gözaltına alınmasında da yaygın bir uygulama oldu. Örneğin Ankara Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi öğrencilerinden Hayriye Gültekin'in, Dikmen caddesinde bulunan evinin 25 Ağustos akşamı resmi polisler tarafından basıldığı bildirildi. Kapıyı çalan polislerin "arama iznimiz var" dediklerini, kapıyı açtığında ise izin belgesini göstermeden iterek zorla içeri girdiklerini, polislerden ikisinin evin odalarında rastgele eşyaları karıştırıp etrafa dağıttığını belirten Gültekin, polislerden birinin kendisini salona götürdüğünü ve burada lastik cop, yumruk ve tekmelerle vurmaya başladığını aktardı. Kendisini döven polisin sürekli küfür, tehdit ve hakaret ettiğini de ifade eden Gültekin, polisin 40 dakika sonra evden ayrıldığını anlattı. Daha sonra eve gelen kardeşi tarafından yarı baygın bir vaziyette Gazi Üniversitesi Hastanesi Acil Servisine kaldırıldığını söyleyen Gültekin, şöyle devam etti: "Eve giren ve beni döven polisler resmi üniformalı polislerdir. Bu polislerden salonda beni döven kişi 35-40 yaşlarında 1.70 boyunda normal kiloda, beyaz tenli, kumral saçlı, saçına hafif kır düşmüş, yeşil gözlü erkek, ikinci polis de 25 yaşlarında uzun boylu, çok esmer ve siyah saçlı bir erkekti. Eve giren üçüncü polisi tam olarak hatırlayamıyorum. Ancak gördüğümde tanıyacağımı düşünüyorum. Özellikle beni döven ve tehdit eden polisi rahatlıkla teşhis edebilirim." Daha sonra İHD Ankara Şubesine başvuran Gültekin'in avukatı Ender Büyükçulha, saldırgan polisler hakkında kamu davası açılması istemiyle Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu. Adli Tıp Kurumundan 3 günlük rapor alan Hayriye Gültekin'in, polisleri Emniyet Müdürlüğü tarafından savcılığa gönderilen fotoğraflarından teşhis etmesi istendi. Avukat Büyükçulha, Gültekin'in polisleri fotoğraflarından teşhis edemediğini söyleyerek, bu tür durumlarda genellikle polislerin yıllarca önce çekilmiş fotoğraflarının mahkemeye gönderildiğini belirtti.

h) Adli Olaylarda İşkence ve Kötü Muamele

Siyasal bakımdan sistematik biçimde bir sindirme yöntemi gibi benimsenen işkence ve kötü muamele, aynı

zamanda bir meslek alışkanlığı ve cezalandırma yöntemi olarak da yaygınlık kazandı. Yetkililerin işkencecilere sağladığı koruma ve kolluk güçlerinin aynı zamanda bir tür yerel yönetim ve yargı aygıtı gibi yapılandırılmasının, işkencenin, herkesin her yerde karşılaşabileceği olağan bir muamele tarzı haline gelmesine yol açtı. Kişilerin sınıfsal, etnik ve siyasal kimliklerinin, işkence ve kötü muamele tehdidini arttıran etkenler olduğu gözlemlendi.

“Müşterisiyle kavga ettiği” gerekçesiyle 2 Ocak günü gözaltına alınan Mehmet Ali Demir, götürüldüğü Şehremeni Polis Karakolunda dövüldü. 3 Ocak günü serbest bırakılan Demir’e Haseki Hastanesinde “sol kulak zarının yırtıldığı”nı bildiren rapor verildi. Demir, Adli Tıp Kurumundan da 15 gün iş göremezlik raporu aldı.

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürü Mustafa Tören Yücel’in yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göre işkence, çoğunlukla “gözlem ve sorgulama” evresinde yapılmaktadır. Yücel, işkenceyle ilgili incelemesinde, şu bulgulara yer verdi: “Travmanın bireydeki şiddeti kullanılan yöntem kadar, sıklığı, süresi ve uzun süreli olarak uygulanmasına bağlıdır. Gözleme alınan kişi genel olarak diğerlerinden ve dış dünyadan yakınları ve avukatlarından tecrit ediliyor. Var olan umut zerresi veya kendine güveni, telkin ve tehditlerle yok edilmeye çalışılmaktadır.” Deneyimli işkencecilerin genellikle elektrik akımının şiddetini değiştirdiklerini veya akımı aniden kesip seansın son bulduğu görüntüsü verdiklerini belirten Yücel, işkencenin, genellikle ilk olarak gözlerin kapatılmasının ardından başladığını söyledi. “Bu durumdaki kişiler yumruk darbelerinin nereden ve ne zaman geleceğini kestiremedikleri için müthiş bir gerilim yaşarlar. Kişinin yaşamına yönelik tehditlerin yarattığı etki de aynı türdendir. Gözü kapalı kişiyi soymak da bir diğer psikolojik manipülasyon türüdür. Bazen işkence yapılmadan önce hazırlık safhası, mağdur üzerinde işkence kadar tesirli olabilmektedir. Kimi zaman telkin de, fiziki işkencenin yerine geçerek bireyleri baskı altına alabilmektedir. Cinsel organına elektrik verildiğinde hamile kalamayacağı söylenen bir kadının bu düşüncenin anlamsızlığını bilmesine karşın, sağlıklı doğum yapana kadar bunun gerilimini yaşaması gibi.”

Mehmet Şahin Karakaya: İstanbul’da 21 Ocak günü gözaltına alınan Mehmet Şahin Karakaya adlı kişi, Küçükçekmece Emniyet Müdürlüğünde iki gün boyunca işkence gördüğünü açıkladı. Karakaya, işten atılan ablası Bilgin Güler’in ücretini almak için 16 Ocakta, ablasının Sefaköy’deki işyerine gittiklerini, burada işyeri sahiplerinin saldırısına uğradıklarını bildirdi. Karakaya, saldırının ardından Sefaköy Karakoluna giderek şikayetçi olduklarını, ardından 19 Ocakta Küçükçekmece Emniyet Müdürlüğüne telefonla çağrıldığını ve hakkında “15-20 kişiyle birlikte ablasının eski işyerini bastığı” yolunda şikayet olduğunu öğrendiğini belirtti. Karakaya, bu kişilerden bazılarını getirmesi koşuluyla serbest bırakıldığını söyledi. Karakaya, ardından 21 Ocakta gözaltına alındığını ve iki gün boyunca çıplak soyularak dövüldüğünü, falakaya yatırıldığını ve tehdit edildiğini bildirdi. Karakaya, Adli Tıp Kurumundan 3 günlük rapor aldı ve polisler hakkında suç duyurusunda bulundu.

Veysel Şayir: 12 Şubatta “araba hırsızlığı” iddiasıyla Esenyurt Jandarma Karakolu tarafından gözaltına alınan Veysel Şayir, gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. Şayir, işkenceden kurtulabilmek için aralarında anlaşmazlık bulunan Kemal Şirin’in adını jandarmaya verdi. Jandarma, Kemal Şirin’e ulaşmak için kardeşi Cemal Şirin’i aramaya başladı. Jandarmanın kendisini aradığını öğrenen ve aranma nedenini öğrenmek üzere

13 Şubatta jandarma karakoluna giden Cemal Şirin’in, yapılan işkence sonucunda kulak zarı patladığı belirlendi. Kemal Şirin ise, işkenceyle alınan ifadesine dayanılarak tutuklandı. Cemal Şirin, yaşadıklarını şöyle anlattı: “Kafama siyah bir poşet geçirildiler. Biri karnımın üstüne oturdu. Ellerimi, ayaklarımı tutarak hayalarımı sıktılar.” Jandarmalar, Kemal Şirin’e kalaslarla saldırarak bayılıncaya kadar dövdüler. Jandarmaların kulaklarından çekerek yerde sürükledikleri Cemal Şirin, işkence seansının devamını şöyle anlattı: “Bu arada bir asker kokaine benzer uyuşturucuyu avcuna koyup burnuna çekerek ‘Bana bırakın, geçen gün yaptığım gibi boynuna jilet atıp Firüzköy yoluna atalım’ dedi. Elindeki sustalı bıçağı üzerime atacaktı gibi yaptı. Ağabeyimin suçu kabul etmesi için ‘kardeşini öldürürüz. Sen nasıl bir ağabeysin. Senin karını ve ananı ... Sonra da bütün askerlere ettiririm ve kardeşine mini etek giydirip köprü altlarına, Beyoğlu’na yollarım. Karını da geneleve yollatırım’ dedi.” Cemal Şirin serbest bırakıldı. Haklarında dava açılan ve tutuklanan Kemal Şirin, Veysel Şayir ve Y. Y. (17) ise 1998 yılı Ocak ayında, yargılandıkları Büyükçekmece Asliye Ceza Mahkemesinde, “ifadeleri işkenceyle alındığı” için beraat ettiler. İstanbul Barosu CMUK Servisi tarafından görevlendirilen Avukat Ersin Dere, jandarmalar hakkında, “hürriyeti tehdit, ölümle tehdit, efrada suîmuamele, uyuşturucu madde kullanmak, görevi kötüye kullanmak” suçlarından, sanıkların TCY’nin

fiillerine uyan maddelerinden ayrı ayrı cezalandırılmaları istemiyle Büyükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu. Suç duyurusunda delil olarak, adli raporlar ve tanık beyanları gösterildi. Avukat Dere, söz

konusu kişilerin işkenceye dayanan ifadeleri gerekçe gösterilerek beraat etmelerine ve suç duyurusunda bulunmasına karşın Büyükçekmece Savcılığının askerler hakkında dava açmadığını bildirdi.

IHD İstanbul Şubesi İşkenceyi İzleme Komisyonu Üyesi Avukat Şeref Turgut, Adli Tıp raporlarının yetersizliği, cezaevindeki işkence mağdurlarının rapor alamaması, işkence davalarının uzun sürmesi ve sonuç alınamaması, işkencecinin mağduru tehdit etmesi gibi nedenlerle, işkence görenlerin davacı olmaya çekindiklerini belirtti. Davacı olunması durumunda ise geç dava açılabilirdiğini, geçen sürenin failin belirsizleşmesine olanak tanıdığını belirten Turgut, şöyle konuştu: "Mağduru tehdit etme, mahkemeyi uzatarak mağduru yıldırma yoluyla işkencecilerin cezalandırılması engelleniyor. Açık bir resmi politika durumunda işkence ve işkenceciler korunuyor. İşkencecinin kanıksanması diye bir sorun da var. Mağdur, savcılığa çıkarılmadan önce Adli Tabipliğe çıkarılması gerekirken, genelde bu yapılmıyor. Halbuki, adli vakalarda çok basit gözaltı bile işkenceyle sonuçlanıyor. İşkence mağduru, tutuklandıktan sonra cezaevi idaresi tarafından hastaneye gönderilmezse, işkence izlerinin tespiti mümkün olmuyor ve polisler hakkında işkence izleri tespit edilemediği için açılan dava da beraatle sonuçlanıyor."

1996 yılı Mayıs ayında, Levent'teki bir şirketten zorla para ve çek aldıkları ileri sürülen Levent Karakolu eski Başkomiseri Mecit Demir, Ortaköy Karakolunda görevli komiser Recep Öztas ve polis memuru Bahti Dökmeoğlu, olaydan sonra şikayet üzerine yakalandı. 3 polis, arkadaşları Kadir Erdeniz'in şirketten alacağı olan parayı tahsil ettiklerini ileri sürünce serbest bırakıldılar. Mahkeme daha sonra 3 polis için giyabi tutuklama kararı çıkarttı. 10 ay boyunca firarda bulunan polisler teslim oldular ve 28 Mart günü İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesinde hakim karşısına çıkartıldılar. Sanık 3 polis, mahkemedeki ifadelerinde, gözaltına alındıklarında meslektaşları tarafından kendilerine işkence yapıldığını söylediler. Polisler, "Bize çok işkence yapıldı. Günlerce Filistin askısında kaldık. O nedenle bu suçu işlediğimiz yolunda ifade vermiştik. Ama gerçekte suçlu değiliz" dediler.

Ali Murat Gözalan: Sakarya ili Akyazı ilçesinde gözaltına alınan Ali Murat Gözalan, jandarma karakolunda gördüğü işkence sonucunda 3 günlük rapor aldı. Gözalan olayı şöyle anlattı: "2 Nisan 1997 günü gözaltına alındım. Bir gün sonra ilçede bir tecavüz olayı olmuş. Polis olayla benim ilgim olduğunu yazıyla jandarmaya bildirmiş. Jandarmanın bilmediğim bir nedenle beni dövmeye başlamasından sonra benim kaçmak istediğim ve nezarethane kapılarını kırmaya çalıştığım iddia edildi. Neye uğradığımı ve ne yapacağımı bilemiyordum. Gözlerim kapatıldı ölesiyeye dövmeye başladım. Vücudum çürük içinde kaldı." Gözalan, daha sonra muayeneye götürüldüğünü, ancak hekimin kendisini hiç görmeden 3 günlük rapor verdiğini belirterek, karakola dönüşünde ise, "Seni Adapazarı Cezaevinde şişletiriz, öldürtürüz. Bu olanlardan kimseye söz etme" şeklinde tehdit edildiğini söyledi. Gözalan, korktuğu için "kendimi duvarlara vurdum, bunalım

geçirdim" şeklinde düzenlenen jandarmanın hazırladığı tutanakları imzaladığını belirtti.

Mustafa Sami: İstanbul'da pazarlamacılık yapan ve 2 Nisan günü arkadaşlarıyla birlikte arabayla gezerken Sarıyer Kilyos'ta bir yüzbaşının resmi aracının dikiz aynasına çarpan Mustafa Sami, Kilyos Jandarma Karakolunda dövuıldı. Sami, olayı şöyle anlattı: "Kilyos'ta jandarmaya ait resmi bir araçla aynalarımız çarpıştı. Daha sonra askeri araçtan inen yüzbaşı, bana küfür etmeye başladı. Ben de karşı çıkınca yanımdakilerle birlikte bizi gözaltına alarak Kilyos Jandarma Karakoluna götürdüler. Burada iki yüzbaşının emriyle 8-9 asker beni dövmeye başladı. Yüzbaşı kafama vurmamalarını söylüyordu. Onlar da özellikle belden aşağı kısımlarıma vurmaya başladılar. Uzunca bir süre dövdükten sonra beni serbest bıraktılar. Arabam onlarda kaldı" dedi. Yürümekte güçlük çeken Sami, yakınları tarafından hastaneye kaldırıldı, buradan da rapor almak üzere Adli Tabipliğe sevk edildi. Adli Tabiplikten alınan raporla karakola giden Sami'nin yakınları, yüzbaşı ve askerler hakkında şikayette bulundular.

Mehmet Akgül, Nisan ayının ilk haftasında Diyarbakır Hastaneler caddesinde park halinde bulunan ve JİTEM mensuplarına ait olduğu ileri sürülen araçtan 700 milyon lira para çaldığı iddiasıyla gözaltına alındığını; gözaltında vücuduna elektrik verilerek, işkence yapıldığını açıkladı. Bir hafta sonra, çaldığı iddia edilen 700 milyon lirayı geri getirmesi koşuluyla serbest bırakılan ve parayı getirmemesi halinde öldürölmele tehdit edilen Akgül, Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığının 11 Nisanda Adli Tabipliğe gönderildiği Akgül'e, yapılan muayene sonucunda, 5 gün iş göremezlik raporu verildi.

S. D.: Haziran ayında İstanbul'da gözaltına alınan S. D. adlı kadının gözaltında işkence gördüğü bildirildi. 12 Eylül döneminde kapatılan Adalet Partisi yöneticilerinden birinin kızı olan S. D., eşinin iş ortağına borçlanıp yurtdışına kaçtığını, bu kişinin Asayiş Şube Müdürlüğünde görevli polislerden "yardım istemesi" üzerine yasalara aykırı olarak gözaltına alındığını belirtti. S. D., babasının arkadaşı olan İstanbul Valisi Rıdvan Yenişen'in devreye girmesi üzerine serbest bırakıldığını anlattı. İstanbul Bakırköy Savcılığına suç duyurusunda bulunan S. D., "4 gün boyunca sorgulandım. Bu süre içerisinde çeşitli işkencelere maruz kaldım. Halen vücudumun çeşitli yerlerinde belirtiler mevcuttur" dedi. Adli Tıp Kurumu, S. D.'ye bir haftalık rapor verdi. Gazetecilere konu ile ilgili açıklama yapan Rıdvan Yenişen, Mayıs ayı ortalarında Bursa Valisiyken tanıdığı birinin gözaltında tutulduğu sırada Gayrettepe'ye gittiğini ve yanında İstanbul Emniyet Müdürü olduğu halde şubeye giderek denetlemede bulunduğunu belirtti. Yenişen "Nezarethaneleri gezdim, sanıklarla konuştum. Şartların insan sağlığı ve onuruna uygun olmadığını gördüğüm için Sayın Emniyet Müdüründen, görevlilerin il içinde yer değiştirilmesini istedim" dedi. Şubede görevli Özcan İşlek adlı başkomiser ile Oktay Özbakır adlı komiserin görev yerlerinin değiştirilmesini isteyen Yenişen'in emrinin yerine getirilmediği de, S. D.'nin gözaltına alınmasıyla ortaya çıktı. Bunun üzerine iki polis amiri Kadıköy ve Bahçelievler Emniyet Müdürlüğüne, 9 polis de çeşitli ilçe emniyet müdürlüklerine tayin edildi.

Binbaşı Ali Balaban: Lüleburgaz'da gazete bayiliği yapan emekli Binbaşı Ali Balaban, trafik tartışması nedeniyle götürüldüğü Lüleburgaz Emniyet Müdürlüğünde kötü muamele gördüğü iddiasıyla İçişleri Bakanlığına başvurarak polislerin cezalandırılmasını istedi. Balaban, şikayet dilekçesinde olayı şöyle anlattı: "7 Haziran günü park yasağı olmasına karşın dükkanımın önünde uzun süredir park halinde bulunan bir arabanın çekilmesi için orada görevli bayan memureye ricada bulundum. Şefika isimli memure, aracın müdürden izinli olduğunu ve orada duracağını söyledi. Benim ısrarım üzerine noktadan ayrıldı ancak 5-10 dakika sonra, yanına aldığı polislerle tekrar dükkanıma geldi. Silahını teşhir ederek, 'Benim müdürüme hakaret eden adamı ben vururum' diyerek bağurmaya başladı. Daha sonra birlikte emniyete gittik. Daha kapıdan içeri girerken genç bir polis memuru, 'Ulan kavat, boyuna posuna mı güvenden' diyerek hakarete hamiz sözlerle üzerime saldırdı." Daha sonra nezarethaneye atıldığını kaydeden Balaban, dilekçesinde

57 yaşında ve kalp hastalığı raporlarla belirlenmiş bir hasta olduğunu polislere söylemesine rağmen ilaçlarının kendisine verilmediğini, ailesine haber verilmesi taleplerinin de yerine getirilmediğini belirtti.

Musa Alasan adlı bir sağlık görevlisi, 13 Haziran günü hastanede görev yaptığı sırada bir sivil polisin saldırısına uğradığını açıkladı. Alasan'ın açıklamasına göre, Kartal SSK Hastanesine gelen sivil giyimli bir kişi, o sırada hastane temizliğini yapan Musa Alasan'ın "Ayağınıza poşet giyer misiniz" sözü üzerine, "Sen bana nasıl poşet giy dersin" diyerek Alasan'ın üzerine yürüdü ve boğazını sıkarak tartakladı. Bu kişi, daha sonra hastane polisinin yanına giderek kendisinden şikayetçi olan Alasan'ı, bu kez de "Sen bir polisten nasıl şikayetçi olursun" diyerek tehdit etti. Bu gelişmeler üzerine karakola şikayete giden Alasan, bu kez de başvurduğu Kartal Emniyet Müdürlüğünde sözlü tacize uğradı ve tehdit edildi.

Ekrem Canpolat: Aydın'ın Nazilli ilçesinde trafik nedeniyle iki kişi arasında çıkan tartışma, olay yerine gelen Nazilli Emniyet Amirinin, tartışan kişilere saldırarak yaralamasıyla sonuçlandı. Nazilli merkezde 24 Haziran günü meydana gelen olayda, trafik nedeniyle tartışan iki kişiye olay yerine gelen emniyet amirinin tekme tokat saldırdığı bildirildi. Taraflar birbirlerinden şikayetçi olmadığı halde gözaltına alınan iki kişi, 4 saat karakolda tutuldu. Kötü muamele gören kişilerden Ekrem Canpolat, İHD Aydın Şubesine başvurdu. Şube Başkanı Abdurrahman Saran, saldırgan emniyet amirinin ismini öğrenemediklerini, kaymakamlık ve Emniyet Müdürlüğüne yaptıkları başvurulardansa bir sonuç alamadıklarını belirtti. Yediği dayak sonucu vücudunda darp izleri oluşan Ekrem Canpolat ise, 25 Haziranda Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu.

Yusuf Bahadır: Pera Palas Otelinin resepsiyon görevlisi Yusuf Bahadır, Beyoğlu Merkez Karakolunda görevli polislerin, otelin yakınlarındaki bir barda kendisinden fazla hesap istenen bir turistin şikayeti üzerine, çalıştığı oteli basıp kendisini sille tokat dövdüklerini bildirdi. Bahadır, polisler hakkında savcılığa suç duyurusunda bulundu. Pera Palas Otelinin işletmecisi, otelde panik havası yaratıp müşterileri rahatsız ettikleri iddiasıyla polisler hakkında savcılığa ayrıca şikayet dilekçesi verdi. Şirketin yönetim kurulu başkanı Hasan Süzer ise, polisler hakkında soruşturma başlatılması için Beyoğlu Kaymakamlığına 26 Haziranda başvurdu.

Ahmet Erdem: İzmir'e bağlı Bayındır ilçesinin Havuzbaşı köyünde 9 Temmuz günü bir komşusuyla kavga eden Ahmet Erdem (53), komşusunun şikayeti üzerine gözaltına alındığı Çırpı Jandarma Karakolunda işkence gördüğünü açıkladı.

Nizamettin Özışık: Temmuz ayında Tire Emniyet Müdürü Mustafa Ata'nın, apartman komşusu olan Nizamettin Özışık'ı, karısına 'günaydın' dediği gerekçesiyle dövdüğü bildirildi. Özışık, aldığı bir günlük rapordan sonra Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Özışık, oturduğu apartmanın kapısında başlayan "dayak faslının" 3. katta bulunan dairesine kadar devam ettiğini, evinin holünde de on yaşındaki ve bir buçuk yaşındaki kızlarının çığlıkları ve eşinin yakarılarına karşın küfürlerle birlikte dayak yediğini söyledi.

Oktay ve Tuncay Çamdibi: İzmir'in Dikili ilçesine bağlı Çandarlı beldesinde Temmuz ayı sonunda, Oktay ve Tuncay Çamdibi adlı kardeşler, sahilde otururlarken, bir grupta aralarında kavga çıktı. Kavgaya müdahale eden 5 jandarma, Tuncay ve Oktay Çamdibi'ni küfür ve hakaretlerle dövmeye ve Çamdibi kardeşlere dipçikle rasgele vurmaya başladıkları bildirildi. Kafasına aldığı bir darbeyle bayılan Tuncay ve kardeşi Oktay, önce Çandarlı Sağlık Ocağına sevk edildiler. Muayenelerini yapan görevli hekim, her iki kardeşe de darp izlerini belgeleyen raporlar verdi. Daha sonra Çandarlı Jandarma Karakoluna götürülen Çamdibi kardeşlerden Tuncay, karakolda yaşadıklarını şöyle anlattı: "İlker adlı rütbeli bir asker tarafından ağza alınmayacak küfür ve hakaretlere maruz kaldık. Dayak burada da devam etti. Aynı asker, bize verilen raporu okuduktan sonra sinirlenerek yırttı. Bu sırada, sağlık ocağına telefon açarak, oradaki hekime tehditler savurdu ve bizi tekrar kendisine göndereceğini söyleyerek telefonu kapattı. Daha sonra bize nasıl ifade vereceğimizi sordu. Ben de yaşadıklarımın hepsini anlatacağımı söyledim. Ancak, 'sizi burada üç gün tutarım, benim istediğim şekilde ifade vereceksiniz' diyerek tehdit etti." Korkuya kapılan ve ifadelerini değiştiren Çamdibi kardeşler, serbest bırakıldıktan sonra tekrar sağlık ocağına giderek 13 ve 15 günlük, "iş göremez raporu" aldıklarını belirttiler. Tuncay Çamdibi, Dikili Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunduğunu, ancak durumu öğrenen karakol komutanının tehditleri sonucunda suç duyurusunu geri aldığını söyledi. İki kardeşin de başında "taze darp ve yara izleri" olduğunu gösteren raporu gelen jandarmalara verdiğini söyleyen hekim ise, raporun bir kopyasının kendilerinde bulunması gerektiği halde jandarmaların raporun bütün kopyalarına el koyduklarını ekledi.

Mustafa Cem Aşık, Ömer Gökhan Albayrak: Devlet Bakanı Eyüp Aşık'ın oğlu Mustafa Cem Aşık ve ANAP İstanbul eski Milletvekili Yaşar Albayrak'ın oğlu Ömer Gökhan Albayrak, 8 Ağustos günü, Aydın'a bağlı

Kuşadası Merkez Polis Karakolunda polisler tarafından dövüldüklerini açıkladılar. 5 Ekim tarihinde kamuoyuna yansıyan bilgilere göre, dövülme olayı şöyle gerçekleşti: 3 Ağustos günü Kuşadası'nda trafik kazası geçiren ve kolu kırılan Aşık'a, ANAP Aydın Milletvekili Yüksel Yalova yardımcı oldu. Yalova'nın girişimleriyle, Merkez Karakolunda görevli İrfan Özcan adlı polis, hastanede yattığı süre içinde Aşık'a koruma olarak verildi. 8 Ağustosta teşekkür etmek için Özcan'ın görevli olduğu Kuşadası Merkez Polis Karakoluna giden Aşık ve arkadaşı Albayrak karakolda polisler tarafından dövüldüler. İki gencin olayı aktarması üzerine milletvekili Yalova, Aydın Valisini, Kuşadası Kaymakamını ve Emniyet Müdürünü aradı. Yetkililerin, polisleri idari ceza verileceğini söyleyip, şikayetçi olunmamasını istemelerine karşın Albayrak, suç duyurusunda bulundu. Ancak, yetkililerin ısrarı üzerine gençler polislerden davacı olmadılar. Kuşadası Emniyet Müdürü Şevket Taşdelen, olay üzerine DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in eşi Özer Çiller'le görüştüğü yolundaki iddiaları yanıtlamadı. Olaydan iki ay sonra bir açıklama yapan Devlet Bakanı Eyüp Aşık, oğlunu ve Albayrak'ı döven polislerin "kimler olduğunu bildiğini", polislerin aradan geçen süre içinde görevden alınmadığını ve Kuşadası'nda uzun süredir "bir çetenin hakim olduğunu" söyledi. Yüksel Yalova ise, 5 Ekim günü düzenlediği basın toplantısında, Aşık'ı döven polislerin Kuşadası'na atanmasının arkasında, DYP Urfa Milletvekili Sedat Bucak'ın bulunduğunu öne sürdü. Kuşadası'nın Türkiye'nin en önemli "kara para" merkezlerinden biri olduğunu vurgulayan Yalova, 3 Kasım 1996 tarihinde Susurluk'ta meydana gelen trafik kazasından önce, Abdullah Çatlı, Sedat Bucak ve İstanbul Emniyet eski Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ'ın, Kuşadası'nda kaldıkları yolundaki bilgileri anımsattı. Yalova, Kuşadası Belediye Başkanı Lütfü Suyolcu'nun öldürülmesinin de bu durumla ilgili olduğunu belirterek, cinayetin faili meçhul kaldığına dikkat çekti. Mustafa Cem Aşık'ı dövdükleri söylenen Fuat Kaygusuz ve Murat Bilgi adlı polisler hakkında, İlçe İdare Kurulu tarafından Kasım ayında "lüzum-u muhakeme" kararı verildi.

Alper Doğan, Ergül Öngel: DSP Yozgat İl Başkanı Kadim Doğan'ın kardeşi Alper Doğan ile arkadaşı Ergül Öngel'e gözaltındayken işkence yaptıkları belirtilen üç polis açığa alındı. Boğazlıyan ilçesindeki bir otelde kalan Alper Doğan ve Ergül Öngel, odaya gelen üç polis tarafından dövülerek gözaltına alındıklarını ve götürüldükleri karakolda işkence gördüklerini belirterek suç duyurusunda bulundular. Bir gece gözaltında kalan ve daha sonra onar günlük rapor alan Doğan ve Öngel, kendilerine küfür eden polislerin, gözaltında gördükleri

ışkenceleri anlatmama yönünde de kendilerini tehdit ettiklerini ve baskı gördüklerini anlattılar. Durumun İçişleri Bakanlığına iletilmesi üzerine, Ekim ayı başlarında, Yılmaz Ç., Ahmet Ş. ve Ali U., adındaki polislerin, soruşturma sonuna kadar “geçici” olarak açığa alındığı ve savcılığın olayla ilgili soruşturma başlattığı bildirildi.

Berkant Gültekin: Emniyet Müdürlüğü Ahlak Masası ekiplerince 29 Eylül gece yarısında gerekçe gösterilmeden gözaltına alınan Berkant Gültekin, travesti olması nedeniyle gözaltında fiili ve sözlü işkence gördüğünü söyledi. Gültekin, 3 Ekimde İHD İzmir Şubesinde yaptığı açıklamada, 24 saat boyunca dayak yediğini, gördüğü işkenceden dolayı ‘düştü’ denilerek devlet hastanesine götürüldüğünü belirtti. Gültekin, devlet hastanesinden 5 günlük rapor aldığını ve gözaltında kendisine işkence yapan ahlak masası amiri hakkında Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunduğunu kaydetti.

Ahmet Bayer: Diyarbakır’ın Mardinkapı semtindeki Belediye Otoparkına 19 Kasım günü arabasını park eden özel tim elemanı Ahmet Dağlı’dan park ücreti isteyen otopark çalışanı Ahmet Bayer, tartaklanarak, gözaltına alındı. Götürüldüğü Şehitlik Polis Karakolunda işkenceye maruz kalan Bayer, yaşadıklarını şöyle anlattı: “Ahmet Dağlı arabasıyla geldikten yarım saat sonra otoparktan ayrılırken, ücreti ödemesini istedim. Vermeyerek gitti. Daha önce sivil elbise ile gelen Dağlı, bu sefer resmi elbisesi ile gelerek ‘arabaya bin’ dedi. Arabaya binmek istemeyince üzerimdeki elbiseyi yırtarak beni arabaya bindirip Şehitlik semtinde bulunan ve özel timlerin kaldığı binaya götürdü. Beni kazan dairesine koydu ve iki saat boyunca kalasla bana vurdu. ‘Bir daha orda çalışmayacaksın, görürsem yok ederim’ deyip beni dışarı attı.” Savcılık tarafından Adli Tabipliğe gönderilen ve üç gün iş göremez raporu alan Bayer, Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı, 26 Ekim 1998 tarihinde, memurların yargılanmasına ilişkin yasa gereği sanığın yargılanabilmesi için İl İdare Kurulunun izni gerektiği gerekçesiyle görevsizlik kararı verdi.

i) Diğer İşkence ve Kötü Muamele Olguları

Siyasal suçlamalarla gözaltına alınan kişiler, sistematik olarak işkence gördü. DGM kapsamına giren suçlardan gözaltına alınan kişiler, sık sık başka kişilerle birlikte gözaltına alınarak, gözaltı sürelerinin uzatılması sağlandı. Bu kişiler, genellikle kolluk güçlerinin

suçlamalarına ve kendi ifadelerine dayanarak yargılandığı ve işkence altında alınan ifadeleri aleyhlerinde geçerli delil olarak kullanıldığı için, onlara yapılan işkence daima özel bir yoğunluk kazandı. Bu kişilere yalnızca sorgulama amacıyla işkence yapılmadı; işkence, aynı zamanda bir cezalandırma ve sindirme yöntemi olarak kullanıldı ve yetkililer tarafından da düzenli olarak onaylandı.

Menevşe Sınağ: Esenler’deki evinden Ocak ayında “Özdemir Sabancı”nın öldürülmesinde kullanılan silahın bir kişi aracılığı ile kendisine verildiği” iddiasıyla gözaltına alınan Menevşe Sınağ (54), gözaltında kaldığı 10 gün boyunca kaba dayak, askı gibi çeşitli işkencelere maruz kaldı. Polislerin kafasına sert bir cisimle vurması üzerine fenalık geçirerek Haseki Hastanesine kaldırıldığını anlatan Sınağ, üç gün hastanede tutulduğunu ve kendisini tedavi eden hekimin polisleri, “İşkenceye devam ederseniz ölür” demesinin ardından, kendisine yapılan fiziksel işkencenin kesildiğini söyledi. Serbest bırakıldıktan sonra polis tarafından tehdit edildiğini ifade eden Sınağ, “Evim, ailem sürekli polis gözetiminde. Benim ve ailemin başına gelebilecek her türlü olumsuzluktan siyasi şube sorumludur” dedi.

İbrahim Erişir: Osmaniye otoparkında siyasi polislerce 13 Şubatta gözaltına alınan ve bir gün sonra serbest bırakılan İbrahim Erişir, gözaltında kaldığı süre içerisinde psikolojik baskı, kaba dayak, elektrik şoku ve cinsel tacize maruz kaldığını bildirdi. Gözaltından çıktıktan sonra Adli Tıp Kurumundaki doktorların kendisine işkence yapılmadığına dair rapor verdiklerini belirten Erişir, savcılık tarafından serbest bırakıldıktan sonra Osmaniye Devlet Hastanesinden işkence gördüğüne dair 7 günlük “iş göremez” raporu aldığını söyledi. Erişir, aldığı raporla birlikte Osmaniye Cumhuriyet Savcılığına giderek, kendisine işkence yapan polisler hakkında suç duyurusunda bulundu.

Hatun Temizalp: İstanbul’un değişik semtlerinden 7 Martta polisler tarafından yapılan ev baskınlarında gözaltına alınan Ali Can Kaya, Muammer Kaplan, Arzu Görmez, Haydar Çelik, Hasan Acar, Tekin Yazar, Hatun Temizalp, Ali Ekber Barış ve Dilşah Acar, 12 Martta yürürlüğe giren ve gözaltı sürelerini kısaltan yasa değişikliğine karşın, uzun süre gözaltında tutuldular ve gözaltı süresi boyunca işkence gördüler. Proleter Halkın Birliği Gazetesi muhabiri Hatun Temizalp’ın, gördüğü işkence sonucu kolu kırıldı. Temizalp, “omuz çıkığı, kürek kemiği kırığı, kas yırtılması, lif kopması ve darp” tanısıyla 42 günlük rapor aldı.

"Hadi gözün aydın, kırık varmış"...

Hatun Temizalp, gözaltında tutulduğu "Terörle Mücadele Şubesi"nde gözlerinin bantla kapatıldığını, ardından cinsel taciz, kaba dayak, uykusuz bırakma, işkencedeki haykırışların dinletilmesi aşamalarını yaşadığını anlatıyor. 10 Mart Pazar günü "bildiklerini anlatması" amacıyla sorguya alındığını belirten Temizalp, gördüğü işkenceyi şöyle anlatıyor:

"Beni, pantolonum ve fanilama kadar soydular. Ters olarak sandalyeye oturtular. Kollarımı arkaya çevirip tutarak dirseklerimi birbirine paralel hale getirdiler. Battaniyeye sarıp bir kalas koyarak bağladılar ve tavana astılar. Korkunç ağrılar hissettim. Arada bir ayağımın altına sandalye koyarak dinlendiriyorlardı. Bu arada iki tel ile vücudumun çeşitli yerlerine elektrik veriyorlar, arada bir de sallıyorlardı. İkinci askıda kolümdan kırılma sesi, bir çatırdama geldi. Vücudum uyuytu, sanki artık bana ait değildi. Kendimden geçtim ama konuşmalarını duyuyordum. Telaşlandılar. Beni 2-3 kişi kucaklayarak indirdiler. Pantolonumu, çoraplarımı çıkartarak tazyikli suyla ıslattılar. Elimi yüzüme kapatmaya çalıştığım sırada kolüma tekme attılar. Sonra ıslak iç çamaşırlarımın üzerine giysilerimi giydirdiler."

12 Mart günü İstanbul DGM'deki Adli Tıp doktoruna çıkarıldığını, vücudundaki bütün darp izlerini raporuna geçiren bu doktorun 'kırık veya çıkık' olabileceği için Haseki Hastanesine gönderdiğini, Haseki Hastanesinde çekilen filmin sonucunu da sivil polisten "Hadi gözün aydın kırık varmış" sözleriyle öğrendiğini söylüyor Hatun Temizalp. Haseki Hastanesinde "kürek kemiği kırığı ve omuz çıkması" tanısıyla 21 gün rapor verildiğini anlatan Temizalp, savcıya çıkarıldığı sabah, polislerin zorla bandajı söktüğünü dile getiriyor. Temizalp, savcılıktan serbest bırakıldığını, yeniden götürüldüğü DGM'deki doktorun bandajın sökülmesi, kaslarda yırtılma ve lif kopması nedeniyle rapor süresini 42 güne çıkardığını vurguluyor. (Radikal, 24.03.1997)

Bu olaydan kısa bir süre önce, 21 Şubat tarihinde de gözaltına alınan, ertesi gün "İkinci kez sen de sağ yalananmayacaksın" diyen polisler tarafından serbest bırakılan Temizalp, ikinci kez gözaltına alındığında "Beni 'infaz' etmek amacıyla geldiklerini düşünmüştüm" dedi. Temizalp ayrıca, kendisiyle birlikte gözaltına alınanların da yoğun işkenceye uğradığını belirtti.

Ahmet Subaşı: İzmir Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube ekiplerince 6 Mart akşamı evine yapılan baskında gözaltına alınan Kızıl Bayrak dergisi İzmir muhabiri Ahmet Subaşı'nın, baskın sırasında evinin üçüncü katından aşağı atıldığı öne sürüldü. Aynı gün Subaşı ailesinden Abdullah (77), Ayla, Muammer ve Alaattin Subaşı da gözaltına alındı. Düşme sonucu hafıza kaybına uğradığını ve olay gecesinden 10 gün sonra kim olduğunu hatırlayabildiğini belirten Subaşı, polislerin ailesine "Üçüncü kattan birinci kata düştüğünü" söylediğini, ancak kendisinin buna inanmadığını, polis tarafından itilmiş olabileceğini söyledi. Subaşı, "Olay gecesini net olarak hatırlamıyorum. Ancak eğer atlamış olsaydım kafa üstü değil, ayak üstü yere düşerdim. Sol kulağımdan başlayarak kafamın üst kısmından sol gözümü kadar yırtık oluşmuş. Kafamdaki bu yırtık atlamayla oluşmaz. Doktorlar kafamdaki 25 cm'lik yırtığın atlamayla oluşmayacağını, kafamdaki bu yaranın sivri bir aletle vurma sonucu oluştuğunu aileme söylemişler" dedi. Yaralanmasından 7 gün sonra hekimlerin onayı üzerine polisler tarafından ifadesinin alındığını belirten Subaşı, "Hafıza kaybına uğrayan ve hiçbir şey hatırlamayan bir kişinin ifadesini nasıl alırlar? Hatta ifademi aldıklarını da bilmiyordum. Avukatım bana ifademini hastanedeyken alındığını söyledi" dedi.

Hakkında "yasadışı örgüte üye olduğu" iddiasıyla (TCY 168/2) dava açılan Subaşı, yargılamanın ikinci duruşmasında beraat etti.

Mustafa Tüm: İHD Ankara Şubesi Yönetim Kurulu eski üyesi Mustafa Tüm, 16 Mart günü Antalya'da gözaltına alındı ve götürüldüğü Yenikapı Karakolunda dayak, hakaret ve kötü muameleye maruz kaldı. Cumhuriyet Meydanındaki bayrak indirme töreni sırasında askerlerin, saygı duruşunda bulunmadığı gerekçesiyle gözaltına alarak polise teslim ettiği Tüm, kendisine karakolda işkence yapıldığını bildirdi. Tüm, dayakçı polislerin, "Bu memleketi ya seveceksin, ya terk edeceksin" diyerek kendisini tehdit ettiklerini de belirterek savcılığa başvurdu. Tüm'e sevk edildiği Adli Tabiplikten 5 günlük rapor verildi. İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan, yaptığı açıklamada, eşinin gözü önünde dövülen Mustafa Tüm'ün derneğin girişimleri sonucu serbest bırakıldığını belirtti.

Aydın Gök: Mersin'deki 1 Mayıs mitingine katıldığı gerekçesiyle 3 Mayıs günü evinin önünden polisler tarafından zorla arabaya bindirilerek gözaltına alınan Aydın Gök (18) adlı gencin, Emniyet Müdürlüğündeki sorgusunda vücudunda sigara söndürüldüğü bildirildi. Gök, yaşadıklarını şöyle anlattı: 3 Mayıs günü dershaneye gitmek üzere evden çıktığı sırada sivil giyimli 4 polis tarafından zorla arabaya bindirilerek gözaltına alındı. Arabada gözleri siyah bir bezle bağlandı. "Terörle Mücadele Şubesi"nde oturtulduğu sandalyeye elleri arkadan kelepçelenerek sorgulandı ve Gök'e 1 Mayıs mitinginin video çekimi izlettirildi. Mitinge katılan gençlerin isimlerini polisler söylemesi istendi ve ölümle tehdit edildi.

"Sen Aydın değilsin..."

"..Tekrar gözümü bağlayıp başka bir odaya götürdüler. Önce elbiselerim tamamen çıkarıldı ve yüzüstü yere yatırıldılar. Sağ elimden sol ayak bileğime, sol elimden de sağ ayak bileğime kelepçelediler. Orada 4-5 dakika durdum ve bana neler yapacaklarını anlatarak psikolojik baskı yaptılar. Biri "Bu işkencenin ne kadar süreceğini biliyor musun? Sen ne zaman kişileri gösterirsen o zaman biter" dedi. Daha sonra kanca gibi bir şeyle elimi ayağıma çapraz olarak beni havaya kaldırdılar. Bir-bir buçuk dakika sonra bayılmışım. Kafama bir kova soğuk su döktüler. Ayıldığım zaman sadece ellerim arkadan kelepçeliydi. Gözlerim yine bağlıydı. Düz bir duvarın önüne götürüp yasladılar. 4-5 dakika kadar tazyikli su sıkıldılar. Yan tarafta bir yere oturttular. Zorla tuz yedirdiler. Tuz yedirirken karşımdan su sesi geliyordu. Sanırım bardaktan bardağa su boşaltıyorlardı. Belli bir süre sonra dayanamayıp kusmaya başladım. Benim çıkardıklarımı bir kaba topladılar ve bunu bana yedirmeye çalıştılar. Burnumu kapamışlardı, mecburen yutup tekrar kusuyordum. Daha sonra biri parmağının ucunu tuzlayıp bezin altından gözlerimin kenarına bastırmaya başladı....

Daha sonra yemek ve su getirdiler. Yemeyeceğimi söyledim. Su konusunda ısrar ettiler. Sonra zorla içirdiler. Suyu içtikten bir süre sonra midem bir tuhaf oldu, aşırı derecede tuvalete gitme ihtiyacı duydum. Tuvalete gitmeme izin vermediler. İstersen tuvaletini burada da yapabilirsin dediler....

Düz bir tahtanın üstüne yatırdılar. Ellerimi ve ayaklarımı bağladılar. Polislerden biri yanıma oturdu, konuşmaya başladı: "Oğlum, benim sigaram bir yanar bir söner, işte şimdi sigaramı yaktım. Eğer sigaram bitene kadar o kişilerin kim olduğunu hatırlarsan hatırlarsın, yoksa kül tablam sen olursun" dedi. 15-20 arasında sigarayı vücuduma bastırdılar. Daha sonra ayağa kaldırdılar, bütün gece sabaha kadar hiç oturtmadan ayakta tuttular....

İfademini alındığı sırada odaya bir başka polis gelmişti. İçeri giren polis "Aydın bu mu?" diye sordu. "Adana İHD'den soruyorlar" dedi. Hepsisi güldü, "Bu değil" dediler. Ben de, "Aydın benim" dedim. Haberi getiren polis de güldü ve "Sen değilsin" diyerek çıktı gitti....

Aydın Gök, savcılığa çıkarılmadan ertesi gün serbest bırakıldı. Serbest bırakılacağı sırada, polisler Gök'e, "Biz seni görmedik, tanımıyoruz. Karnındaki sigara izlerini de sen yaptın" diyerek gözlerini bağladılar. Sebze hali civarında serbest bırakılan Gök, Adli Tabipliğe götürülmedi. Aydın Gök, polisler hakkında suç duyurusunda bulundu. Adli Tıp Kurumuna sevk edilen Gök'e, 'sigara izmaritine bağlı olarak oluşmuş olması muhtemel 14 adet yanık' izini belgeleyen ve 8 günde iyileşebileceğini belirten rapor verildi.

20 Öğrenci: Temmuz ayında İskenderun'a bağlı Karaağaç beldesinde kampta tatil yaparken gözaltına alınan ve daha sonra savcılıkça serbest bırakılan öğrenciler, işkence gördüklerini ve cinsel tacize uğradıklarını söylediler. Öğrenciler kendilerine askı, elektrik, kum torbası, kabadayak, hayaların sıkılması, cinsel taciz, tazyikli su, aşırı yüksek sesle müzik dinletme, gözleri bağlı tutma gibi işkence yöntemleri uygulandığını ifade ettiler. Gençlerden 11'i tutuklandı. DGM'ye gönderilerek tutuklanan öğrencilerin isimleri şöyle: Nurhan Yılmaz, Gülender Çakmak, Malik Sakarya, Sezer Dikkaya, Mehmet Canım, Naci Ulutaş, Muzaffer Aslan, Mehmet Zincir, Ersoy Taşkın, Yusuf Aracı, Şerif Delioğlu. Serbest bırakılan öğrenciler, polisler hakkında Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundular. Öğrenciler ayrıca, hekim muayenelerinin savcılığa çıkarılmadan önce İskenderun Emniyet Müdürlüğünde yapıldığını ve Sağlık Ocağı hekiminin rapor vermediğini belirttiler.

İbrahim Ulu: İzmir'in Çimentepe mahallesinde "ülküçüler"in saldırısına uğrayan İbrahim Ulu adlı kişi, olaya müdahale eden polislerin kendisini dövmesi üzerine bacağına kırıldığını söyledi. Ulu, 18 Ağustos günü Çimentepe mahallesinden geçerken kavga eden iki kişiyi ayırmaya çalıştığı sırada, bu kişilerin ve çevreden gelen 'ülküçüler'in saldırısına uğradığını belirtti. Bunun üzerine evinin bulunduğu mahalleye kaçtığını anlatan İbrahim Ulu, kavgaya müdahale eden polislerin MHP'lilere dokunmadan kendilerine saldırdığını, Kadifekale Karakolunda görevli bir komiserin kalasla vurmaya üzerine sağ bacağına iki yerinden kırıldığını bildirdi. Ulu, karakolda görevli polisler hakkında suç duyurusunda bulundu.

Sait Yılmaz: 'PKK'ye yardım ve yataklık' yaptığı iddiası ile 1 yıl 3 gün hapis cezasına çarptırılan Sait Yılmaz, 26 Ağustosta Nazilli Cezaevinden tahliye olurken polise teslim edildi. Tahliye işlemleri yapıldığı sırada Cezaevi 1. Müdürünün polisi arayarak, "Sait tahliye oluyor. Onu bırakacağız, gelin" dediğini belirten Yılmaz, daha sonra cezaevi karakoluna götürülerek burada 6 asker tarafından coplarla dövüldüğünü söyledi. Buradan Nazilli Emniyet Müdürlüğüne götürüldüğünü anlatan Yılmaz, yaşadıklarını şöyle anlattı: "Beni Emniyet Müdürlüğü 'Terörle Mücadele Şubesi'ne götürüldükten sonra elbiselerimi soyarak tazyikli su sıkıldılar. 'Neden bu olaylara girdin? Cezaevinde neler yapıyordun? Bundan sonra kırsala mı gideceksin?' diyerek elektrik vermeye başladılar. Burada üç kez elektrik verdikten sonra gece İnzibat Karakoluna götürerek sabaha kadar belirli

aralıklarla elektrik vermeye devam ettiler.” Yılmaz, sorumlular hakkında suç duyurusunda bulundu.

Murat Coşkun: DİSK Genel-İş Ankara Şube Başkanı Murat Coşkun, DGM Savcılığının isteği üzerine, Ankara Terörle Mücadele Şubesi tarafından 21 Eylül 1997 tarihinde gözaltına alındı ve işkence gördü. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin Türkiye ziyareti sırasında, Coşkun, tedavisi yapılmaksızın Ankara Kapalı Cezaevine konulmuş bulunuyordu (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 423).

Yavuz Şentürk: Kuşadası Davutlar Parkında piknik yaparken 19 Ekimde gözaltına alınan Adnan Menderes Üniversitesi öğrencilerinden Yavuz Şentürk, gözaltında kötü muamele ve işkenceye maruz kaldıklarını bildirdi. İlk gün 90 kişi serbest bırakıldıktan sonra gözaltında tutulan 30 kişiye daha ağır işkenceler yapıldığını ifade eden Şentürk, karakola çağırılan hekimlere, zorla sağlam raporu yazdırıldığını kaydetti. Polislerin kendilerini tehditle muhbirliğe zorladıklarını söyleyen Şentürk, karakol yetkilileri ve hekimler hakkında suç duyurusunda bulundu.

Mikail Barut: “PKK adına para topladığı” iddiasıyla Fatih’te 2 Kasım günü Hayrettin Koç adlı bir tekstilcinin silahlı saldırısına uğrayan ve iki bacağından yaralanan Mikail Barut için, İHD İstanbul Şubesinde Barut’un kardeşi Hüseyin Barut, avukatları Av. Filiz Köstak, Av. İmnihan Yaşar ve İHD Genel Başkan Yardımcısı Mahmut Şakar’ın katılımıyla bir basın açıklaması yapıldı. Mikail Barut’un silahlı saldırıya uğramasından sonra, evine yapılan baskında gözaltına alınan kardeşi Hüseyin Barut, siyasi şubede polislerin, kendisine ağabeyinin örgüt üyesi olduğu yönünde ifade vermesi için baskı yaptığını söyledi. Barut, ağabeyiyle yüzleştirilmek üzere hastaneye götürüldüğünü belirterek, “polisler, ‘Mikail, konuşmazsa öldürürüz’ diye tehditler savurdular. Hastanede ağabeyimi boynundan ve ayağından yaralı olarak gördüm. Elleri kelepçeli, ayaklarından da yatağa zincirlenmişti. Vücudunda darp izleri vardı” dedi. Hüseyin Barut, hekimlerin, kardeşinin ameliyat olduğunu, ama bir süre kontrol altında kalması gerektiğini söylediklerini belirtti. Barut, ağabeyinin ameliyattan sonra siyasi şubeye götürüldüğünü ve 5 Kasımda tekrar İstanbul Tıp Fakültesi Hastanesine kaldırıldığını söyledi. Avukat Filiz Köstak ise, Barut’un polis gözetiminde tedavi görüldüğü halde, kayıtlarda gözaltı süresinin belirtilmediğini açıkladı. Köstak, polislin bu tutumuyla ameliyattan yeni çıkmış hastayı gözaltında değilmiş gibi göstererek, ek gözaltı süresi istemesini hukuksuzluk olarak nitelendirdi. Av. Köstak,

DGM Savcılığının, gözaltı süresinin 2 Kasımdan itibaren geçerli olmasını ve sorgunun polis tarafından değil, savcılık tarafından yapılması yönündeki taleplerinin reddedildiğini belirterek, “Hukuksal anlamda savcı, ağır durumda olan hastadan görüş alabilir. Ancak savcılık, Mikail Barut’un durumunu örgütlü suça tabi tutmak istiyor” dedi. Daha sonra tutuklu bulunduğu Ümraniye Cezaevinden yazılı bir açıklama yapan Mikail Barut, tedavi gördüğü hastanede, sorgu için götürüldüğü siyasi şubede ve tutuklanarak konulduğu cezaevinde yoğun işkencelere maruz kaldığını açıkladı. Barut, iki bacağından yaralı olarak gözaltına alındıktan sonra, 4 gün boyunca bilincini kaybettiğini ve bu süre içerisinde tedavi için yatırıldığı Çapa Tıp Fakültesi Hastanesinde polislerin kendisine işkence yaptığını açıkladı. Polislerin, hastanede kendisini tehdit ettiğini de belirten Barut, “Hastanede gözümü açar açmaz, polisler bana, ‘Sen öleceksin, babana yüz kurşun sıktık, sana yüz elli kurşun sıkacağız’ diyerek benim kafama, yaralı bacaklarıma ve ayaklarıma durmadan cop ve kalaslarla vuruyorlardı. Bundan dolayı sağ gözümün dış yanında ve çenemde patlama oldu” dedi. Bunların dışında hastanenin acil servisindeki hekimlerin de kendisine kötü davrandığını belirten Barut, “Acil Servisteki hekimler, ‘bir daha buraya terörist getirmeyin’ diye polisleri azarlıyorlardı” dedi. Hastaneden taburcu edildikten sonra siyasi şubeye götürüldüğünü anlatan Barut, 10 Kasımda İstanbul DGM Savcılığına çıkarıldığını ve savcının da kendisine, ‘neden senin beynine sıkmamışlar?’ dediğini, mahkemenin tutuklama kararı vermesinden sonra Ümraniye Cezaevine konulduğunu, polislerin, ‘bu teröristtir’ demesi üzerine, bu defa da dış güvenlikten sorumlu jandarmaların kendisine saldırdığını söyledi.

Şükran Eken: Susurluk Skandalını protesto etmek için Kızılay Meydanında 3 Kasım günü düzenlenen basın açıklamasına katıldığı sırada gözaltına alınan Halkevleri Dikmen Şubesi Başkanı Şükran Eken, çevrede bulunanların gözü önünde başlayan ve ekip arabasında da sürdüğü gözlemlenen işkence sonucunda yaralanarak hastaneye kaldırıldı. (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 390).

Nevroz Koç: İstanbul Sarıyer’de 30 Kasım günü gözaltına alınan ve götürüldüğü Sarıyer Karakolunda işkence gören Nevroz Koç’un, polise mukavemetten tutuklanarak gönderildiği cezaevinde, 18 gün komada kaldığı ve tedavi edilmediği bildirildi (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 412).

Ali Buğdaycı: Petrol-İş Yarımcı Şube Başkanı Ali Buğdaycı, bir işyerindeki eylem sırasında gözaltına alındı ve işkence gördü. CHP Kocaeli Milletvekili Bekir

Yurdağül, İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu'nun yanıtlaması istemi ile Meclis Başkanlığı'na verdiği yazılı soru önergesinde, Buğdaycı'nın gözaltına alınmasının hemen ardından Körfez İlçe Emniyet Müdürü ile İl Emniyet Müdürü ve Kocaeli Valisine durumu ilettiğini, buna karşın işkencenin engellenemediğini ifade ederek, "Bu durumda vali ve emniyet müdürleri işkencecilere söz mü geçiremiyorlar, yoksa işkence talimatını kendileri mi veriyorlar?" sorusuna yanıt istedi. Yurdağül'ün, soru önergesini yanıtlayan İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, Ali Buğdaycı'nın söz konusu firmada çalışanların Petrol-İş Sendikasıyla ilgili olmamasına karşın Enteks firmasında bazı işçilerin işten çıkarılmasıyla ilgili 200-300 kişilik gösteri dağılmak üzereyken birkaç arkadaşıyla gösteriyi yeniden organize ettiğini ve polise karşı tahrike başladığını ileri sürdü. Başesgioğlu, "Adı geçen şahıs ve arkadaşları polis aleyhine slogan atarak gösteri yürüyüşüne geçmiş ve polisin üzerine yürüyerek mukavemette bulunmuş, polis bu noktadan itibaren topluluğa müdahale ederek zor kullanmak suretiyle topluluğu dağıtmıştır. Bu esnada bir polis amiri yaralanmış, 3 gün iş ve gücüne mani, 5 günde iyileşir şekilde adli raporu alınmıştır" dedi. Buğdaycı'nın tutuklandığını, daha sonra kefaletle serbest bırakıldığını, 7 arkadaşının da serbest bırakıldığını, basında çıkan haberler üzerine polisler hakkında yapılan incelemelerde, Ali Buğdaycı ve arkadaşları hakkında "tamamen yasal olarak adli işlemlerin yapıldığının anlaşıldığını" ileri süren Başesgioğlu, "Güvenlik güçleri her olayda olduğu gibi bu olayda da insan haklarına saygılı, hukuk çerçevesi içerisinde görevlerini yerine getirmişlerdir" dedi (ayrıntılı bilgi için bkz. 423-24).

j) Kaçırma Olguları ve Muhabirlik Baskısı

Polisin, bazı kişileri gözaltına almak yerine zorla bir arabaya bindirerek şehir dışına kaçırma, tehdit, baskı, hatta işkence yaptıktan sonra serbest bırakma uygulaması, 1997 yılında sistematik bir nitelik kazandı. Özellikle üniversite ve lise öğrencileri, bu girişimlere hedef oldu. Bu uygulamalar, kaçırılan kişiden belirli bir konuda ya da genel bir bilgi almak için yapıldı. Çoğunlukla, kaçırılan kişi "muhabir" olmaya zorlandı. Muhabir olan kişilerden bazılarının yaptığı açıklamalar, muhabirlerin sağladığı bilgilerle ya da onlara hazırlanan komplotlar sonucunda çok sayıda kişinin gözaltına alındığını da ortaya koydu.

Örneğin İHD İstanbul Şubesine sığınan N. U., Av. Eren Keskin aracılığıyla Temmuz ayında bir basın açıklaması yaptı. N. U. yaptığı açıklamada, gözaltında gördüğü işkenceler ve ailesine yönelik tehditler karşısında polisin

muhabirlik teklifini kabul ettiğini belirtti. Yaklaşık 6 ay polise çalıştığını ve bu süre zarfında polise bilgi toplama yönünde faaliyetlerde bulunduğunu ifade eden N. U., "Bu sürede bir takım insanların gözaltına alınıp işkence görmelerine ve tutuklanmalarına neden oldum" dedi. N. U., yaptıklarından pişman olduğu için yerini sürekli değiştirerek polisle olan bağlantısını koparmaya çalıştığını belirtti.

Tahsin Yelkovan: Polisler tarafından gözaltına alınan Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü öğrencisi Yelkovan, kaçırılarak muhabirliğe zorlandığını açıkladı. Yelkovan, 19 Şubat günü okula giderken sivil polislerce zorla bir araca bindirilerek Manisa yolu üzerindeki Benzin İstasyonuna götürüldüğünü; burada okulda olup-bitenle ilgili olarak polise muhabirlik yapmaya zorlandığını belirten Yelkovan, "geçmişte böyle teklifleri kabul etmeyen kişilerin trafik kazası geçirdikleri veya okuldan atıldıkları" konusunda konuşan polislerin, kendisini tehdit ettiklerini söyledi. Polislerin kendisine 21 Şubat günü için randevu verdiklerini belirten Yelkovan, daha sonra kampüs karşısında bırakıldığını söyledi. Yelkovan, kendisini kaçıran polisler hakkında İzmir Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu ve İHD'ye başvurdu.

Ş. A.: Osmaniye 'Terörle Mücadele Şubesi'ne bağlı polisler, 23 Şubat günü sokaktan zorla arabaya bindirdikleri Ş. A. (14) isimli lise öğrencisini, baygın bir şekilde evinin önüne attılar. Ş. A.'nın ailesi, saat 11.00'de evden markete gazete almak için çıkan kızlarının eve dönmediğini ve bütün aramalarına karşın bulamadıklarını belirtti. Kızlarını, gece saatlerinde kapının önüne baygın bir biçimde atılmış olarak bulduklarını söyleyen aile, çocuklarına işkence yapıldığını bildirdi. Ş. A. ise, başından geçen olayı şöyle anlattı: "Gazete almak için evden çıktığımda; köşede bekleyen bir arabadan inen sivil giyimli polisler beni zorla arabaya bindirerek gözlerimi bağladılar. Daha sonra götürüldüğüm Osmaniye 'TEM Şubesi' polisleri, psikolojik baskı uygulayıp kaba dayak attılar. Benden, Bayram, Yeter, Deniz ve şu an hatırlayamadığım bazı isimler sordular. Söylenen kişileri tanımadığımı söyleyince daha kötü dövmeye başladılar." Ş. A.'nın ailesi, kızlarına işkence yapmak ve baygın bir biçimde kapıya bırakmakla suçladıkları Osmaniye 'TEM Şubesi' ekipleri hakkında Cumhuriyet Başsavcılığına başvurular.

Sema Yardımcı: Ege Üniversitesi öğrencisi Sema Yardımcı, 1 Mart günü Konak Dershanesi civarında üç sivil polis tarafından zorla kaçırıldığını açıkladı. İHD İzmir Şubesinde 11 Mart günü bir basın açıklaması

yapan Yardımcı, yaşadıklarını şöyle anlattı: “Şahin marka krem renginde bir arabaya gözlerim ve ellerim bağlı bir şekilde bindirdiler. Şehir dışında dağlık bir alana, bilmediğim bir yere götürdüler. Yoğun bir şekilde psikolojik işkenceye maruz kaldım. Kaba dayak atarak, cinsel tacizde bulundular. İsteklerini yerine getirdiğim taktirde rahatça yaşayacağımı söylediler. Bu hayatı da muhbirlik yaparak elde edeceğimi söylediler” diye konuştu. Yardımcı, olanları başkalarına anlatması halinde tecavüz ve ölüm ile tehdit edildiğini ifade ederek şunları söyledi: “İsteklerini ve dayatmalarını kabul etmedim, bu nedenle de kaba dayak attılar. Daha sonra Kemeraltı girişinde gözlerim bağlı bir şekilde beni bıraktılar.”

Ertan Dağ: Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencisi Ertan Dağ, siyasi şube polisleri tarafından ölüm tehdidiyle muhbirliğe zorlandığını bildirdi. Dağ, 3 Mart günü evlerine baskın yapan polislerce arkadaşları Hatip Han, Yunus Yaşar ve Sakine Yaşar’la birlikte gözaltına alındığını söyledi. Dağ, polislerin kendisini ve arkadaşlarını ERNK ile ilişkide olmakla suçladığını belirtti. İddiaları kabul etmediği için işkence gördüğünü anlatan Dağ, “Ayak parmaklarıma ve cinsel organıma kablo bağlayarak elektrik verdiler. Arada bir su dökerek vücudumun değişik yerlerine elektrik vermeye devam ettiler. İşkenceden sonra bayılmışım. Kendime geldiğimde, kendileriyle işbirliği yapmam gerektiğini, aksi taktirde beni öldüreceklerini söylediler” dedi. İşkence yapanlardan ‘Ortadoğu’ kod adlı polisin kolunun protez olduğunu belirten Dağ, “Bu kişi kolunu Varto’da kaybettiğini, kolunun intikamını alacağını söyledi. Aynı kişi bana, Newroz yaklaşıyor, okulda neler olup bitiyor bize bilgi getireceksin. Aksi halde sonun kötü olur. Kafana sıkılacak bir kurşunla yol kenarına atılırsın. 19 Mart günü valilik binasının arkasındaki caminin yanından seni arabayla alacağız. O güne kadar bilgi toplamalısın” dedi. Bilgileri toplamamam ve bir yerlere söylemem durumunda beni öldüreceklerini söyledi” diye konuştu. Daha sonra arkadaşlarıyla birlikte serbest bırakıldığını ifade eden Dağ, bırakıldıktan sonra protez kollu polis ve Remzi isimli polis ile aynı üniversitede öğrenci olan komiser yardımcısı Mahmut adlı polis tarafından takip edildiğini belirterek, Isparta Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Dağ, İHD İzmir Şubesine de başvurdu.

Kamil Ot: Aydın’da, Nazilli Mehmet Akif Ersoy Lisesi öğrencisi Kamil Ot, 18 Mart günü, okul müdürünün odasında MİT’ten olduklarını söyleyen kişiler tarafından muhbirliğe zorlandığını bildirdi.

Bektaş Tatar Karaelmas Üniversitesi öğrencisi Bektaş Tatar, 27 Mart günü saat 20:30’da Zonguldak Kozlu yolu üzerinde koyu renk Murat marka araçla kaçırıldığını ve silahla kafasına vuran polisin kendisini yaraladığını açıkladı.

Mehmet Uygur: Seyhan Belediyesi Zabıta Müdürlüğünde çalışan Mehmet Uygur, kendilerini polis olarak tanıtan kişilerce rahatsız edildiğini ve eve gidemediğini söyledi. Uygur’un savcılığa yaptığı başvurusu, “çok önemli değil” denilerek işleme konmadı. DİSK’e bağlı Genel-İş Sendikasının da işyeri temsilcisi olan Uygur, kendilerini polis olarak tanıtan üç kişinin, kırmızı Toros marka 01 KU 340 plakalı otomobil ile 5 Nisan günü oturduğu mahalleye gelerek komşularından ev adresini sorduklarını belirtti. Uygur, “Aynı kişiler 10 Nisanda ise evime baskın yaparak eşimi ve çocuklarımı tedirgin ettiler. Babama, ‘Biz onunla yalnız görüşmek istiyoruz’ demişler. O gün iki kişi tarafından izlendiğimi farkettim. Bu nedenle eve gitmedim” dedi. 1995’te 6 ay Konya Cezaevinde yatan Mehmet Uygur, o tarihlerden beri muhbirliğe zorlandığını söyledi.

K. G.: Polis tarafından gözaltına alınan ve ölümle tehdit edilerek ajanlık yapması istenen Emek Kültür Merkezi (EKM) çalışanı K. G. (17), 4 Mayıs günü İHD İstanbul Şubesinde basın açıklaması yaptı. K. G., 25 Nisanda 34 DUA 523 plakalı sivil polis otosuyla kaçırıldığını, ‘Terörle Mücadele Şubesi’nde sorgulandığını, daha sonra Emirgan Koruluğuna götürüldüğünü ve kafasına silah dayandığını söyledi. “EKM ve çalışanlarıyla ilgili itiraflarda bulunmamı istediler. Hatta ev sahibimizin çantasını EKM’ye atarak beni hırsızlıkla suçladılar” dedi. Polislerin kendisini muhbirliğe zorladığını ve kabul etmemesi durumunda tutuklama ve öldürme tehdidinde bulunduklarını anlatan K. G., korktuğu için arkadaşlarına ve ailesine bu durumdan bahsetmediğini ve muhbirliği kabul ettiğini söyledi. K. G., barodan gelen bir avukat olduğu iddia edilen bir kişinin, ifadesine baktığını ve “Sen yanımsın oğlum” diyerek küfretmeye başladığını söyledi. K. G., kendisine küfreden kişinin polis olduğunu da sonradan öğrendiğini, kendisine ajanlık konusunda baskı yapanların Başkomiser Mehmet ve Yılmaz adında bir polis olduğunu söyledi. K. G., komiserin 25 kişilik bir liste verdiğini ve sorular sorduğunu belirtti. K. G., serbest bırakıldıktan sonra polislerin kendisini her gün aradığını ve bilgi istediğini belirtti.

İsmail Cengiz Mumcu (20), 6 Mayıs günü öğlen saatlerinde Abidinpaşa Salı Pazarı (Mamak, Ankara)

yanındaki otobüs durağından 06 YCR 40 plakalı beyaz renkli, siyah camlı bir otomobile bindirilerek kaçırıldığını açıkladı. Mumcu, DHKP-C davasından tutuklu bulunduğunu ve 17 Martta tahliye olduğunu, o günden beri polislerin kendisine baskı yaptığını belirtti. Mumcu, Gölbaşı tarafında ıssız bir yere götürüldüğünü ve orada kendisine, 1 Mayıs'ta Haklar ve Özgürlükler Platformu ile TIYAD pankartı arkasında yürütenlerin isimlerinin sorulduğunu belirterek, şu bilgileri verdi: "Burada başıma silah dayayarak ve elime bir kâğıt kalem vererek, kendim ve ailem hakkındaki bilgileri, TIYAD'ı tutuklu yakınları ve Mamak'taki sıradan insanlardan oluşan 12 kişinin isimlerini, benim ağzımdan 'örgütte tanıdıklarımızdır' diye yazdırdılar." Mumcu, muhbirliğe zorlandığını, hatta buluşma için randevu verildiğini belirterek, şöyle dedi: "2 adet fotoğraf ve kimlik belgemle istedikleri yere gelmemi söylediler. Gelmezsem, basın açıklaması yaparsam ve suç duyurusunda bulunursam beni öldüreceklerini, aileme zarar vereceklerini söylediler. Benim ve ailemin başına gelebilecek her türlü olayın sorumlusu polislerdir."

İ. C. (16), 7 Mayıs günü sabah saatlerinde sivil polisler tarafından kaçırıldığını belirterek, şu bilgileri verdi: "Beni zorla otomobile bindirerek, gözlerimi bağladılar. Şehir dışında boş bir araziye götürdüler ve çıplak soyarak 2,5 saat kaba dayak attılar. 'Mahalledeki yazılamayı kim yaptı?' diye sorular sordular. Ben bilmiyorum dedikçe de dövmeyle devam ettiler. Ve beni bırakırken de 'İHD'ye falan başvurma, yoksa hayatınla oynarız' dediler."

Şenol Şentürk: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) öğrencisi Şenol Şentürk, 31 Mayıs'ta sivil polisler tarafından kaçırılarak tehdit edildiğini ve muhbirliğe zorlandığını açıkladı. SBF öğrencileri tarafından kurulan Mülkiye Tarih Topluluğunun başkanlığını da sürdüren Şentürk, SBF önünden, kendisine aniden saldıran sivil polislerce bir minibüse bindirilerek kaçırıldığını, gözleri kapatıldığı için polisleri göremediğini belirtti. Şentürk, polislerin kendisini bir süre gezdirdikten sonra, bilmediği bir yere götürdüklerini, muhbirlik yapması karşılığında çeşitli vaatlerde bulunduklarını, serbest bırakılmasından sonra da polislerin kendisini takip etmeye ve tehdit etmeye devam ettiğini anlattı.

Ali Tokgöz: Antakya Yetiştirme Yurdu'nda kalan Yurdum Ali Tokgöz adlı çocuğa muhbirlik baskısı yapan bir polisin, muhbirliği kabul etmediği takdirde Tokgöz'ü yetiştirme yurdundan attırmak ve öldürmekle tehdit ettiği bildirildi. Aradan bir hafta geçtikten sonra yurt idaresi,

Tokgöz'e yurttan atıldığını bildirdi ve yurdu akşama kadar terk etmesini istedi. 4 Haziran günü, yurttan ayrılan Tokgöz'ün, durakta otobüs beklerken iki sivil polis tarafından zorla bir otomobile bindirilerek ıssız bir yere götürüldüğü, muhbirlik yapması için 7 Haziran gününe kadar süre verilerek ölümle tehdit edildiği bildirildi.

Veysi Kaya: Adana'nın Kocavezir mahallesinde oturan Veysi Kaya, muhbirlik yapması için polisler tarafından tehdit edildi. 23 Temmuz günü sivil polisler tarafından çalıştığı lokantadan alınıp şehir dışına çıkarıldığını belirten Kaya, isimlerinin Sabri ve Sefa olduğunu söyleyen polislerin kendisini, "Bundan sonra mahallene gelen yabancıları bize haber vereceksin. Pazartesi gününe kadar bize haber vermeyi kabul etmezsen seni öldürürüz" diye tehdit ettiklerini söyledi. Kaya, polislerin kendisine bir telefon numarası verdiğini ve aramaması durumunda öldürüleceğini söylediklerini anlattı. Kaya'nın ailesi İHD Adana Şubesine başvurdu.

Hasan Aykal: PKK'ye yardım yataklık yaptığı iddiasıyla Konya DGM tarafından verilen 3 yıl 9 aylık cezanın kesinleşmesi üzerine polis tarafından Ekim ayında evinden gözaltına alınan Hasan Aykal, gözaltında işkence yapılarak muhbirliğe zorlandığını açıkladı. Konya Cezaevinde 14 ay tutuklu kaldıktan sonra tahliye edilen Hasan Aykal, cezasının Yargıtay tarafından kesinleşmesinden sonra Şakirpaşa mahallesindeki evinden gözaltına alındı. Önce Şakirpaşa Polis Karakolunda, sonra da Emniyet Müdürlüğünde muhbirlik baskısı gördüğünü söyleyen Aykal, tutuklanarak Kırkköyler Cezaevine gönderildi.

Halil Cabir Karacadağlı: Tes-İş Diyarbakır 2. Şube Başkanı Karacadağlı, MİT Daire Başkanlığında görevli bir polis tarafından muhbirliğe zorlandığını açıkladı. Diyarbakır'da 10 Ekim 1996 tarihinde gözaltına alınan ve tutuklanan, 27 Aralık 1996'da tahliye edilen Karacadağlı, muhbirlik baskısının gözaltında başladığını, tahliye olduktan sonra da devam ettiğini belirterek olayı şöyle anlattı: "Gözaltında kaldığım süre içinde MİT Daire Başkanlığında görevli ve adının Hakan Öz olduğunu öğrendiğim polis kendileriyle çalışmam için baskı yaptı. Cezaevinden tahliye olduktan sonra aynı şahıs, bu kez evimi arayarak yeniden aynı teklifte bulundu. Beni rahatsız etmemesi yönünde uyarıda bulunduğumda ise, 'yakında seni sendika binasında ziyaret edeceğiz' şeklinde tehditlerde bulunuyordu. Son olarak 11 Martta tekrar aradı." Baskının devam etmesi üzerine avukatı aracılığıyla Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunduğunu da ifade eden

Karacadağlı, "Başıma gelebilecek olumsuzluklardan polis Hakan Öz ve devletin ilgili birimleri sorumlu olacaktır" dedi. Diyarbakır Demokrasi Platformu temsilcisi Av. Osman Baydemir, "Daha önceleri buna benzer tekliflerle karşılaşmış kişiler gözaltına alınmış ve bazıları faili meçhul cinayete kurban gitmiştir" dedi.

Bülent Taşkın: Ege Üniversitesi öğrencisi Bülent Taşkın, 3 Kasım akşamı evine giderken yanına yaklaşan bir arabadan inen üç kişinin, "Biz polisiz, aranıyorsun, bizimle geleceksin" diyerek gözlerini bağladıklarını ve kendisini kaçırdıklarını, daha sonra ise bilmediği bir yere götürülerek sorgulandığını anlattı. Kendisinden okulda kimin, hangi ideolojiyi benimsediğine ilişkin bilgi istendiğini ve muhbirliğe zorlandığını anlatan Taşkın, bu teklifi kabul etmeyince soğuk suyun altında tutulduğunu ve dayaktan geçirildiğini söyledi. Taşkın, aynı gece saat 03:00'te serbest bırakıldı.

Mustafa Özdemir: Çukurova Üniversitesi öğrencisi Mustafa Özdemir, 15 Kasım günü Fevzi Çakmak Öğrenci Yurduna gelen siyasi şubeye bağlı 4 sivil polis tarafından silah zoruyla kaçırıldığını ve muhbirliğe zorlandığını açıkladı. Özdemir, polislerin kendisini Adana dışında boş bir alana götürdüklerini, kafasına silah dayayarak muhbirliğe zorladıklarını belirtti. Özdemir polislerin "Sen bundan sonra üniversitede ne oluyorsa bize haber vereceksin. Biz de sana maddi ve manevi olarak her türlü yardımda bulunacağız" dediklerini ve kendisine randevu verdiklerini söyledi. Polislerin, randevuya gitmemesi halinde "Seni okulda militan diye tanıtırız, hedef yaparız" diyerek tehdit ettikten sonra serbest bırakıldığını söyledi.

Sinan Çetinkaya: İHD Genel Sekreter Yardımcısı Lütfi Demirkapı, Sinan Çetinkaya adlı gencin, 18 Aralık tarihinde Kayseri'de Ambarlar mevkiinde hiçbir yasal gerekçeye dayanmadan sivil kişilerce, sivil bir araca bindirilerek kaçırıldığını açıkladı. Bu araçla dolaştırılan Çetinkaya'ya dayak atıldığını ve çırılçıplak soyularak ölümle tehdit edildiğini açıklayan Demirkapı, Çetinkaya'dan isimleri bu kişilerce verilecek birçok insan hakkında, yine bu kişilerce belirlenecek düzmece ifadeleri imzalamasının istendiğini; eğer bunları yaparsa, maddi ve manevi olarak ödüllendirileceğinin söylendiğini aktardı.

V. K.: Adana Emniyet Müdürlüğü polis görevlileri, Adana Akkapı mahallesinde Aralık ayında bir eve yaptıkları baskında, V. K. (15). adlı genci muhbir olmaya zorladılar. V. K.'nin halası Hanife Karahan, polislerin evlerini sık sık bastıklarını dile getirerek, yeğeninin hayatından endişelendiğini söyledi. Karahan, ağabeyi

Mustafa Karahan'ın 1996 yılında Dağlıoğlu Mahallesi'nde elinde bomba patlaması sonucu yaşamını yitirdiğini belirterek, bu olayın hemen ardından 14 yaşında olan yeğeni V. K.'yi ve kardeşi Hamza'yı gözaltına aldıklarını söyledi. V. K., bir yıl tutuklu kaldıktan sonra Kasım ayında tahliye oldu. V. K.'nin cezaevinden çıkmasının ardından polislerin, haftada 3 kez evlerini bastığını belirten Karahan, polislerin V. K.'yi ölümle tehdit ederek muhbir olmaya zorladıklarını söyledi. Kırmızı bir arabayla iki sivil polisin yeğenini götürmek istemelerine karşı çıktıklarını anlatan Karahan, ertesi akşam yaklaşık 15 özel tim görevlisinin evlerine baskın düzenlediğini ve polislerin, "Cuma akşamı tekrar geleceğiz, bize yardımcı olmazsanız sizin kökünüzü kazırız" dediklerini söyledi.

Z. D.: Diyarbakır Birlik Lisesi öğrencisi Z. D (16), okul yönetimi tarafından toplanan aidatları protesto etmek amacıyla bir günlük okul boykotuna katıldı ve bu nedenle 14 Aralıkta gözaltına alınarak 8 gün boyunca gözaltında tutuldu. Z. D., serbest bırakıldıktan sonra polis tarafından yolu kesilerek, tehdit edildiğini söyledi. Z. D., yaşadıklarını şöyle anlattı: "Gözaltından çıktıktan bir gün sonra eve giderken polis beni arabaya aldı. Maden yolu üzerindeki pamuk tarlasına götürdü. Burada bana, 'HADEP'e gideceksin, orda olup bitenleri bize anlatacaksın. Bir hafta sonra buluşuruz' dedi. Ben de korktum ve Diyarbakır'dan kaçtım."

k) İşkence Davaları

1997 yılında da, işkence görenlerin yaptıkları suç duyuruları üzerine, savcılıklar sık sık takipsizlik kararı verdiler. Mağdurların işkence yapan görevlinin kimliğini bilmemesi, bazen de savcıların işkence iddialarını kabul etmemesi, takipsizlik kararlarına gerekçe oluşturdu. Suç duyurularının işleme konduğu hallerdeyse, savcılar, kamu görevlilerinin yargılanmasıyla ilgili yasaya dayanarak, soruşturma için yerel idare kurullarından izin istediler. (1913 Memurun Muhakematı Kanunu, suç işleyen memurların yargılanması için, bağlı oldukları il ya da ilçenin idare kurulundan izin alınmasını öngörüyor. Oysa daha sonra çıkarılan CMUK'un 154/3. Maddesi, memurların, "yasal olarak yapmakla yükümlü oldukları adli görevleri yaparken görevlerini kötüye kullanmaları ya da ihmal etmeleri halinde, savcılığa doğrudan doğruya kovuşturma başlatılması" hükmünü getiriyor.) Vali ya da kaymakamların başkanlığında toplanan ve yerel birimin bürokratlarından oluşan kurullar, genellikle yargılamayı yasaklama kararı (men-i muhakeme) verdi. Yargılamaya izin verilen hallerdeyse,

davalar, çoğunlukla beraat kararı ya da cezanın indirilerek ertelenmesiyle sonuçlandı. İşkence yapan kolluk görevlileri, polis ve jandarmanın yetki ve görevlerini belirleyen yasaların hükümlerine dayanarak, görevden alınmadı ve duruşmalara katılmadı. Duruşmalara katılmayan görevlilerin "mahkemedeki iyi hallerine" dayanılarak cezalarının indirildiği görüldü.

İstanbul Barosu Hukuk İhlallerini Tespit ve İzleme Komisyonu Başkanı Av. Özlem İşgören, 1996 yılına ait 500'ü aşkın ihlal dosyası üzerinden yaptıkları incelemede vardıkları sonuçlardan birini şöyle açıkladı: "Emniyette birikmiş olan dosyaların failleri bulunamadığı için yakalanan bir kişinin üzerine bir anda birçok dosya yıkılarak, işlememiş olduğu suçların faili durumuna getiriliyor. Elleri birikmiş olan dosyaları mümkün olduğunca eritmeye çalışıyorlar. Faili meçhul olan dosyaların faileri yaratılıyor."

CHD Genel Başkanı Av. Şenal Sarıhan ise, "Metin Göktepe olayında olduğu gibi, işkence ve işkence ile ölümü bir takım polislerin suçu olarak gösteriyorlar. Böylece işkenceyi asıl yaptıran kendilerini aklamış oluyorlar. Bu durum işkencenin sistematik ve planlı gerçekleştiğinin açığa çıkmasını engellerken, öte taraftan da sistem, kendisini toplum karşısında kurtarıyor

görünüyor. Bu da işkencenin sürekli hale gelmesinde önemli bir rol oynuyor" dedi.

1996 yılında, sadece İstanbul Ağır Ceza Mahkemelerinde TCY'nin 243. Maddesinden açılan 86 işkence davasından 77'si karara bağlandı. Karara bağlanan 77 davadan 73'ü beraatle sonuçlandı. İşkence iddiasıyla açılan davalarda yargılanan toplam 224 polisten sadece 4 polis, 2 ile 10 ay arasında değişen hapis cezası aldı, ancak verilen cezalar polislerin 'bir daha aynı suçu işlemeyecekleri kanaatine varılarak' ertelendi. Bir başka deyişle, 243. Maddeden açılan davalardan sadece yüzde beşinde mahkumiyet kararı verildi ve yargılanan polislerden sadece yüzde ikisi ceza aldı. Bu davalarda dikkat çeken bir nokta ise, bir polis hakkında 20 (toplam 100 yıl hapis istemiyle), iki polis hakkında 14'er (toplam 70'er yıl hapis istemiyle), bir başka polis hakkında 12 (toplam 60 yıl hapis istemiyle), bir diğer polis hakkında ise 11 (toplam 55 yıl hapis istemiyle) ayrı dava açılması oldu.

1997 yılında sonuçlanan 275 davada ise, işkence yaptığı (TCY 243) gerekçesiyle yargılanan 93 görevli mahkûm oldu ve 145 görevli beraat etti. Sonuçlanan 746 davada, kötü muamele (TCY 245) gerekçesiyle yargılanan 273 görevli mahkûm oldu ve 317 görevli beraat etti.

"İşkencecim Demokrat Olmuş!"

Oniki yaşında örgüt üyeliğinden gözaltına alınıp 13 yaşında işkenceyle tanışan Şaban Dayanan, Susurluk Komisyonunda verdiği 'çarpıcı' ifadeleriyle ön plana çıkan Hanefi Avcı'nın, kendisine işkence yapan ekibin başında bulunduğunu iddia etti. 12 Eylül'den sonra 90 gün gözaltına alınan Dayanan, kendisine işkence yaptığını öne sürdüğü Avcı için "Biraz yaşlanmasının dışında bir değişikliği yok" diyor ve ekliyor "Bir de demokrat olmuş galiba. Ama bir işkenceci ne kadar demokratsa O da o kadar demokrat" 1981 ocak ayı sonunda Mersin'de gözaltına alındığını ve "örgüt üyeliği, adam öldürmeye teşebbüs" gibi suçlamalarla tutuklandığını anlatan Dayanan 2 yıl üç ay hapis yattıktan sonra tahliye edildiğini belirtti. TCK'nın 141. ve 142. maddelerinin kaldırılmasıyla davası düşen Dayanan, İHD İstanbul Şubesinin Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi. Serbest fotoğrafçılık yapan Dayanan, çocukluğuna ilişkin en önemli anılarının, gördüğü işkenceler olduğunu söylüyor. Dayanan "çocukluk anılarını" şöyle anlattı: "Hanefi Avcı 1979-82 arasında Mersin'de Devrimci Yol masasından sorumluydu. 1981'de gözaltına alındım. Biraz dayak yedikten sonra Hanefi Avcı'nın karşısına çıkarıldım. O zaman daha adını bilmiyordum. Beni karşısına aldı ve 'Niyetimiz sizi topluma kazandırmak, tüm bildiklerini bize anlatacağsın, sana dokunmayacağız. Konuşmazsan seni çok kötü ezerler. Herkes benim kadar yumuşak değil' dedi. Sonra beni hücreye indirdiler. Gece yarısı ziyaretçim olduğu söylendi ve dışarı çıkarıldım. Bir polis havluyla yüzümü kapatıp bir odaya götürdü. İçeride birisi 'soyun' dedi. İç çamaşırlarla kalınca, 'onları da çıkart' dedi. İşkencedeyse, gözleriniz de bağlıysa sadece seslere duyarlı olursunuz. Ve bir sesi hiç bir zaman unutamazsınız. Bana soyun diyen Avcı'ydı. Onun sesini ve konuşmasını ayırt etmek için kafa yormaya gerek yok zaten." Dayanan, sonra kendisini bir tahtaya bağladıklarını ve Avcı'nın bildiklerini anlatması için iknâ edici şeyler söylediğini belirtti. Sonra Avcı'nın odadan çıktığı izlenimi vermek için kapının açılıp kapandığını vurgulayan Dayanan, odada bulunanlardan birinin "En insafımıza ifade vermedin, bundan sonra olacaktı sen sorumlusun" dediğini ve ayak tabanlarına copla vurduklarını, acıdan kendinden geçtiğini anlattı. Ayıldığında tuvalette olduğunu ve polislerin zıplattıklarını dile getiren Dayanan, bayıldığı sırada gözbağını çözdüklerini ve bu sırada Hanefi Avcı'yı gördüğünü ileri sürerek şöyle dedi: "Avcı, bana 'Senin iyiliğin için tekrar söylüyorum. Benim tezgahımdan geçen konuşur ona göre' dedi ve gitti. Sonra Avcı'nın ekibindeki polisler Adem Demirci, Mecit ve Serap bana yeniden işkence yaptı. Babamın bir arkadaşının hediye ettiği pahalı ayakkabı yüzünden Avcı biraz daha dövdürdü beni. İyi polis-kötü polis numarasında Avcı hep iyi polisi oynardı. Ama iyi polis Avcı, bana işkence yapılırken hepsine göz yumdu. İşkenceleri yaptırtan da kendiydi" diye konuştu. Suç duyurusunda bulundukları Avcı hakkında işlem yapılmadığını öne süren Dayanan "Avcı Susurluk Komisyonunda ve TV'de kimileri için önemli konuşmalar yaptı. Herkesin iyi, demokrat polisi oldu. Ama o benim işkencecimdi ve şimdi bu demokrat bana garip geliyor. Ya da bir işkenceci ne kadar demokrat olabilirse benim işkencecim Hanefi Avcı da, şimdi o kadar demokrat." (Radikal, 24.07.1997)

Haklarında birden çok dava açılan polislerin yargılamalar sonucunda beraat etmeleri ise, bir yandan bu uygulamaların siyasi otoritelerin yetkisi ve bilgisi dışında, "birkaç kendini bilmez, eğitimsiz polisin işi olduğu" iddiasının; diğer yandansa, bu tür davalarda yargı makamlarının siyasi otoriteden bağımsız karar verebildiği iddiasının inandırıcı olmamasına yol açtı. Birçok hukukçuya göre, Türkiye'de mahkeme kararlarını güvenlik güçleri belirliyor; polisin aldığı ifade, yakalama ve ev arama tutanaklarına göre mahkemeler karar veriyor. Açılan işkence davalarında polisler beraat ederken, bir çok davada, işkence gördüklerini kanıtlayan raporları olmasına karşın, sanıklara onlarca yıl hapis cezası, hatta idam cezası verildi. Mahkemeler, gözaltında işkence gördüğünü tespit ettiren mağdurların şikayetleri karşısında, polislerin 'Biz işkence yapmadık. Bunlar devleti karalıyorlar... Yasadışı örgüt üyeleri -ya da suçlular- güvenlik görevlilerini yıpratmak ve cezadan kurtulmak için asılsız iddialar ortaya atıyor' ifadelerine dayanarak, işkence davalarında beraat kararı verebildi. İşkence yapan güvenlik güçlerinin, mahkemelerin aldığı kararlardan cesaretlendiğini söyleyen Av. Şeref Turgut, polisler aleyhine verilen az sayıdaki karardaki 2 ay hapis ya da 150-200 bin lira para cezalarının caydırıcı olmaktan uzak olduğu belirtildi.

Mahkumiyetle sonuçlanan az sayıda davada, mahkumiyet kararlarının gerekçesi, şikayetçilerin Adli Tıp Kurumundan aldığı 'darp edildiğine dair' raporlar oluyor. Bu olgu dikkate alındığında, hükümetlerin işkenceyi önlemek ve işkence yapan güvenlik güçlerini cezalandırmak konusundaki çabalarını değerlendirmek açısından, 1996 yılından sonra Adli Tıp Kurumuna yapılan atamalar ve bu kurumdaki kadrolaşma önemli ipuçları sağladı.¹⁵ İşkence sonucu öldüğü iddia edilen ya da işkence gördüğünü iddia ettiği halde Adli Tabiplikler tarafından "sağlam" raporu verilen kişilerin bir bölümünün, daha sonra düzenlenen alternatif raporlarla işkence gördüğünün ortaya çıkması; Yılmaz-Ecevit Hükümetinin, göreve başlar başlamaz Adli Tıp Kurumu Başkanlığına işkenceyi gizleyen raporlar vermesiyle tanınan Prof. Dr. Bilge Kırangil'i vekaleten ataması; Kırangil'in atanmasından kısa bir süre önce de işkenceyi gizlediği için hakkında çok sayıda şikayet olan Dr. Nur Birgen'in Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Kurulu Başkanlığına atanması, siyasi otoritenin işkencenin önlenmesi konusundaki gerçek yaklaşımını ya da gücünü ortaya koyan gelişmeler olarak değerlendirildi.

1997 yılında görülen bazı işkence davalarıyla ilgili bilgiler şöyle:

İşkence konusunda yapılan suç duyurularıyla ilgili olarak takipsizlik kararı verilmesi ya da açılan davanın yerel İdare Kurullarının "yargılamayı yasaklama" kararlarıyla durdurulması, 1997 yılında da işkencecilere dokunulmazlık sağlayan ve böylece de, işkencenin önlenmesine engel teşkil eden temel sorunlardan biriydi.

İbrahim Tekbudak: 1996 yılında 1 Mayıs kutlamalarına katılan İbrahim Tekbudak adındaki genci döven 15 polis hakkında dava açıldı. Avukat Nedim Değirmenci, 1 Mayıs kutlamaları sırasında çıkan olaylarda, müvekkili İbrahim Tekbudak'ın gözaltına alınırken sanık polisler tarafından dövüldüğünü ve sağ kolunun kırıldığını belirterek, polisler hakkında suç duyurusunda bulunduklarını söyledi. Davayı açan İzmir Cumhuriyet Savcısı Okay Güngör, sanıklar hakkında üçer yıla kadar hapis cezası istedi. İzmir 2. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen davada, memurların yargılanmasına ilişkin yasa gereği yargılama için İl İdare Kurulundan izin alınması gerektiğinden polislerin dosyası kurula gönderildi. İl İdare Kurulu, polislerin yargılanmasına gerek olmadığına karar verdi. Tekbudak ve avukatı karara itiraz etti. Danıştay'ın bu konudaki kararı bekleniyor.

Ramazan Sarı: HADEP Bingöl İl Sekreteri Adnan Sarı'nın babası işadamı Ramazan Sarı (65), Yenişehir Karakol Amiri Ömer Gür ve Komiser Erdal Daloğlu ile polislerin, kendisine ait Sarıoğlu Otelde izinsiz arama yapmasına ve otele zarar vermesine karşı çıkınca tartaklanarak gözaltına alındı. 18 Ağustos'ta Adliye'ye sevk edilen Ramazan Sarı, savcılığa çıkarıldığı sırada işkence gördüğünü anlattı. Yakınları, olayı alkışlarla protesto edince, polis coplarla saldırarak 21 kişiyi gözaltına aldı. Ramazan Sarı, kendisiyle beraber Vali Vekili Aksu'nun geçen sezonda Bingöl Spor Yönetim Kurulu üyesi olduğunu, Aksu'nun kulübün parasını zimmetine geçirdiğini tespit ettiğini ve bunu spor kulübü üyelerine anlattığını, bunun üzerine vali vekili Aksu'nun kendisini intikam amacıyla gözaltına aldığını iddia etti. Gözaltında işkence yapıldığı için yüzünde ve kulaklarında tespit edilen yaralardan dolayı sevk edildiği Bingöl Devlet Hastanesinde Sarı'ya 10 günlük iş göremez raporu verildi. İl İdare Kurulunun polislerin yargılanması yönünde karar bildirmesinin ardından yargılanan polisler hakkında, Ağır Ceza Mahkemesi takipsizlik kararı verdi. Sarı ve avukatı karara itiraz etti. İtiraz talebi, halen Danıştay aşamasında. Aynı günlerde Ramazan Sarı'nın oğlu Adnan Sarı ve gözaltına alınan 9 kişi hakkında "polise mukavemet ettikleri" iddiasıyla

¹⁵ Bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1996, s. 308-11 ve 1997 Raporu, s. 281 vd.

dava açıldı. Adnan Sarı, altı ay tutuklu yargılandıktan sonra serbest bırakıldı. Bu konudaki dava devam ediyor.

Sinan Demirbaş (1995): Elazığ Emniyet Müdürlüğünde 21 Temmuz 1995'te işkence ile öldürülen Sinan Demirbaş'ın ölümünden sorumlu, aralarında Elazığ Siyasi Polis Müdürü Erdoğan İnan'ın da bulunduğu 8 polisin yargılanmasına, sanıkların yokluğunda, Elazığ 1. Ağır Ceza Mahkemesinde devam edildi. Mart ayında

yapılan duruşmada müdahil avukatlar adına konuşan Süleyman Yeter, sanık polislerin iddia ettiği "merdivenden düşme" olayının tasarlama olduğunu, Adli Tıp Raporuna göre Demirbaş'ın düşme sonucu ölmesinin mümkün olmadığını, kafasına sert cisimle vurulması sonucu öldürüldüğünün belgelendiğini belirterek, yargılamanın uzatılmasının adaletin gerçekleşmesini önleyeceğini vurguladı.

Serbest bırakacağız...

Bursa Uludağ Üniversitesi Fizik Bölümü Öğrencisi Sinan Demirbaş, Elazığ'ın Fevzi Çakmak mahallesindeki evinden 'yoklama kaçağı' olduğu iddia edilerek 7 Temmuz 1994'te gözaltına alındı. 15 gün gözaltında tutulan ve yoğun işkence gören Demirbaş, 21 Temmuz 1995'te polisler tarafından ağır yaralı olarak getirildiği devlet hastanesinde müdahale yapılmadığı için yaşamını yitirdi. Polisler, Sinan Demirbaş'ın "gözaltında tutulduğu hücrede, başını duvara vurarak yaralandığını ve götürüldüğü hastaneden kaçmak isterken merdivenden düştüğünü" öne sürdüler. Elazığ Valiliği ise, "Sinan Demirbaş'ın intihar ettikten sonra götürüldüğü hastanede yapılan tıbbi müdahaleye karşı kurtarılamayarak öldüğünü" ileri sürdü. Polisler, Sinan Demirbaş'ın cenazesini ailesine teslim etmeyip, gizlice Gülmez Mezarlığına gömdüler. Baba Hüseyin Demirbaş, olayı şöyle anlatıyor:

"Oğlum tatile gelmişti. Gözaltına almalarının ardından ben de karakola gittim. Bana, 'ne seni yiyeceğiz, ne de oğlunu. Evine git oğlunu serbest bırakacağız' dediler. Tam 15 gün gözaltında kaldı. Bu arada avukatlara başvurdum, savcılığa başvurdum. 15 gün sonra, polis bana göstermeden, cenaze töreni düzenlemeden oğlumu gömdü. İntihar ettiğini söylediler. Benim oğlum cahil bir kişi değildi, akli başında biriydi, niye intihar etsin."

Baba Demirbaş, daha sonra oğlunun cesedini mezarından çıkararak, yeniden otopsi yaptırdı. Sinan Demirbaş'ın vücudunda sigara yamığı izleri bulunduğu saptanan ikinci otopsinin ardından, ailenin polisler hakkında 25 Temmuz 1995 günü suç duyurusunda bulunması ve Demirbaş'ı işkencede gören tanıkların da ifade vermesi üzerine, 'Terörle Mücadele Şubesi'nde görevli Erdoğan İnal, Veysi Aslan, Bünyamin Gök, Hasan Çetinkaya, M. Faruk Uzel, Nazif Yazar, Zihni Derin ve Mahmut Karamehmetoğlu hakkında, "işkence yaparak adam öldürmek" (TCY 450) suçlamasıyla 24-30 yıl arası hapisle cezalandırılmaları talebiyle 11 Ağustos 1995'te dava açıldı.

Demirbaş'ın 'merdivenlerden düşerek' değil, işkence görerek öldürüldüğüne dair Adli Tıp Kurumu raporu, 9 Şubat 1996'da verildi. Raporda, Demirbaş'ın kendi eylemi ile ölümünün mümkün olamayacağına dikkat çekilerek, şu ifadelere yer verildi: "Bağımsız veya bir otoriteye bağlı hareket eden bir veya daha fazla kişinin, bilgi almak, itirafa zorlamak ya da herhangi bir başka nedenle kasıtlı, sistemli veya kayıtsızca nedensiz bir biçimde bir başka kişinin fiziksel veya mental acı duymasına yol açması şeklindeki işkence tanımı ile uyumlu olarak değerlendirilebileceği oy birliği ile mütalaa olunur."

Mahkeme, 1997 yılı içinde de sonuçlandırılmadı. Davanın açılmasından sonra görevlerinden alınan 8 polis, Mehmet Ağar'ın İçişleri Bakanlığına gelmesiyle, tekrar görevlerine iade edildi.

Vakkas Dost (1993): 28 Mayıs 1993 akşamı "sokakta içki içtiği" gerekçesiyle arkadaşı Fevzi Yeşilay ile birlikte gözaltına alınan Vakkas Dost, İstanbul Kumkapı Polis Karakolunda öldü. Otopsi sonucunda Vakkas Dost'un, "darbe sonucunda dalak yırtılması nedeniyle meydana gelen iç kanama yüzünden öldüğü" saptandı. Fevzi Yeşilay, verdiği ifadede, "Vakkas, karın boşluğuna yediği bir tekme sonucunda yere düştü ve kusmaya başladı. Elini yüzünü yıkaması için tuvalete

götürdüğümde konuşamaz haldeydi" dedi. Vakkas Dost'un yakınları, daha sonra savcılığa suç duyurusunda bulundular. Suç duyurusunda, Nurettin Öztürk'ün "işkenceyle adam öldürdüğü", Komiser İbrahim Hakkı Çelebi ile polisler Bahattin Ülkü ve Murat Aksoy'un "ölümle sonuçlanan işkenceye göz yumdukları" belirtildi. Suç duyurusu üzerine, olaydan sonra kısa bir süre gözaltında tutulan, serbest bırakıldıktan sonra ise "ortadan kaybolan" Nurettin Öztürk hakkında gıyabi tutuklama kararı verildi. Aynı yıl, daha sonra kapatılan DEP Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar'ın sorusuna yanıt veren dönemin İçişleri Bakanı, Öztürk'ün arandığını, ancak bulunamadığını söyledi.

"Kıyamet kopuyor..."

"Kıyamet kopuyor denilen olay bu herhalde. Kıyameti insanlar her gün koparıyor. Hem de hiçbir sebep yokken." Dört yıl önce Kumkapı karakolunda gözaltına alınıp ölen Vakkas Dost'un kardeşi Mehmet Ali Dost acısını böyle ifade ediyor. Dört yıldan bu yana her gün "hükümetin adaletini" bekleyen baba Mehmet Dost ise, ailenin Vakkas'ın öldüğü 28 Mayıs 1993'te felce uğradığını söylüyor. "Eşimin o günden beri tek işi ağlamak. Kardeşleri perişan oldu, hastalandı. Polis ağabeyi vardı, şok geçirdi, 73 gün hastanede kaldı." Orhan Dost, Vakkas'ın abisi, kardeşi Kumkapı'da, lokantalarda değil de meydanda içki içtiği için polisle girdiği tartışmadan sonra tutuklanıp vücudunda darp izleriyle ölü bulunduğunda polis olarak çalışmaktadır. Kardeşinin işkence gördüğü raporla ispatlandıktan sonra depresyon geçirir ve hastaneye kaldırılır. O da hakkında tutuklama kararı olan polis Nurettin Öztürk'ün bulunması için çaba gösterenlerden. Ama dört yıldır davada bir adım ileri gidilmemiş. "Adalet bilir işini dedik, adalet bulur yerini dedik, maalesef adalet hiç ilgilenmedi" diyor duruşmaları izleyen 61 yaşındaki baba ve ekliyor: "İlgilenmiyorlar ki yakalansın. Bizim dava da bir Susurluk oldu." Dava avukatlarından Veli Saruhan, polis Nurettin Öztürk'ün diğer polisler tarafından korunduğuna inanıyor. "Şüphelerimiz kendisine Emniyetten sahte bir kimlik verildiği ve ciddi bir şekilde aranmadığı yönünde."... Bir yandan açık öğretimde okurken bir yandan da kendi işyerinde çanta satan Vakkas Dost, gözaltına alındığı gün bedelli askerlik için ilk taksiti ödemiş ve arkadaşlarıyla kulluyormuş. Meydanda içki içmemelerini söyleyen polislere, "Gidip teröristle, hırsızla uğraşsanıza" deyince tutuklanmış. Polis Nurettin Öztürk, Dost'un herkesin içinde kendisine hakaret ettiğini iddia etmektedir. Vakkas Dost'un üzerindeki eşyaların tespiti sırasında "iki adet metal çakmak" şeklinde değil de, altın kaplama çakmağı ayrıca yazmalarını istemesi öfkeyi iyice kabartır ve ne olduysa ondan sonra olur. Vakkas Dost, Cumhuriyet tarihine CMUK sonrası ilk gözaltında ölüm olarak geçti. (Radikal, 20.03.1997)

20 Eylül 1993 tarihinde İstanbul 3. Ağır Ceza Mahkemesinde başlayan dava, 1997 yılı Eylül ayına dek, Nurettin Öztürk'ün giyabında sürdü. 1997 yılı Eylül ayında, Öztürk, başka bir suçtan dolayı İzmir'de tutuklanarak Buca Cezaevine kondu ve hakkındaki giyabi tutuklama kararı tespit edildi. Öztürk, ancak 1997 yılı Kasım ayında mahkeme önüne çıkarılabildi. Aralık ayında yapılan duruşmada verdiği ifadesinde, Öztürk, Komiser İbrahim Hakkı Çelebi'nin Vakkas Dost'u, üzerinin aranması ve ifadesinin alınması için kendisine gönderdiğini söyledi. Dost'un "sarhoş olduğunu, sürekli küfür ettiğini ve arama tutanağını imzalaması için verdiği kalemi kendisine" fırlattığını iddia etti. Bunun üzerine Dost'a "sadece iki tokat attığını" ileri süren Öztürk, Vakkas Dost'u İbrahim Hakkı Çelebi'nin dövdüğünü iddia etti. Müdahil avukatları ise, İbrahim Hakkı Çelebi'nin öldüğünü, Nurettin Öztürk'ün "suçu ölü bir kişinin üzerine yıkmaya çalıştığını" ileri sürdüler. Öztürk'ün 24 yıla kadar hapis cezasına mahkum edilmesi istemiyle yargılandığı dava, Vakkas Dost'un ölümünden yaklaşık 5 yıl sonra, 18 Haziran 1998'de sonuçlandı.

Remzi Metin Basalak (1992): Adana'da, 1992 yılında bir soygun sırasında yaralı olarak yakalanan ve Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği (TİKB) üyesi olduğu öne sürülen Remzi Metin Basalak'ın 23 Ekim 1992 tarihinde gözaltında ölümüyle açılan dava, 12 Mayıs 1997 tarihinde sonuçlandı. Adana 3. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada, yargılanan polisler beraat etti. Polislerin adları şöyle: Trafik polisleri Erdal Şahin, Özya

Karatepe, Süleyman Özcan ve Aytekin Yıldız. Siyasi şubede görevli polisler Ahmet Tarık Doğan, Necmettin Uçar, Gürsel Aksoy, Sami Orhan, Sıddık Ercan, Hasan Ay, Sabahattin Turan, Ferit Çakır, Muzafer Aydın, Kamil Toptan ve Bahattin Özbilek. Müdahil avukatlar, Yargıtay'a başvurarak kararı temyiz ettiler.

Zeynel Abid Uşar: 22 Ağustos 1996 tarihinde hırsızlık yaptığı iddiasıyla gözaltına alınan Zeynel Abid Uşar'a, faili bulunamayan hırsızlıkları kabul etmesi için işkence yaptıkları, kollarından nezarethanenin demirine astıkları ve kaba dayak attıkları iddiasıyla 5 yıla kadar ağır hapis cezası istemiyle yargılanan polisler, 13 Nisan 1997 tarihinde yapılan duruşmada "delil yetersizliği" nedeniyle beraat etti. Karşıyaka Ağır Ceza Mahkemesi, açılan kamu davasında yargılanan İzmir Karşıyaka Asayiş Büro Amiri Başkomiser Ramazan Kaya, Komiser Numan Demirel ve polis memuru Nusrettin Altun'un beraatlerine karar verdi. Uşar'ın işkence gördüğüne dair Adil Tıp Raporu ve görgü tanığı bulunmasına karşın, Cumhuriyet Savcısı mütalaasında, Uşar'ın kendi kendini yaralamış olabileceğini öne sürerek sanık polislerin beraatini istedi. Müdahil avukatların, kanıtlar yeterli görülüyorsa, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroloji Kliniğine sevk edilerek, işkenceye bağlı doku ve sinir hassasiyetine ilişkin rapor alınmasını istemelerine karşın, mahkeme bu talebi kabul etmedi. Müdahil avukatlardan Hüseyin Evin, beraat kararından sonra yaptığı açıklamada, bu davada, doktor raporu ve görgü tanığı bulunmasına karşın beraat kararı verilmesinin, işkence

olaylarının artmasına ve işkencecilerin cesaretlenmesine neden olacağını vurgulayarak, kararı temyiz edeceklerini ve sonuç alınamaması halinde AİHK'ye bireysel başvuru haklarını kullanacaklarını kaydetti. Mağdur Uşar ise, polislerin faili meçhul olan hırsızlık dosyalarını kendisine yıkmak için tazyikli soğuk su sıkıldığını, el ve ayaklarını copladığını, betona vurulduğunu, Filistin askısına alınarak işkence gördüğünü, aldığı raporla bunun kanıtlandığını, bu rapora karşın kendisine işkence yapan polislerin neden beraat ettiklerini bir türlü anlayamadığını söyledi.

Halim Apaydın: Kamuoyunda 'Söylemez Kardeşler' olarak tanınan organize suç örgütünün üyelerine mühimmat sağladığı gerekçesiyle yargılanan Başkomiser Halim Apaydın'a, gözaltındayken işkence yaptıkları iddia edilen dönemin İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Bilgi Ünal, Asayiş Şube Müdür Yardımcısı Ahmet Duranalp ve bu şubede görevli polis memuru Sefer Yılmaz, "delil yetersizliği" nedeniyle beraat etti. Tutuksuz olarak yargılanan sanıklar, İstanbul 3. Ağır Ceza Mahkemesinde 24 Kasım günü görülen davanın karar duruşmasına katılmadı. "Söylemez Kardeşler"e erzak yardımı yaptığı için arandığını duyarak teslim olduğunu söyleyen Başkomiser Halim Apaydın, gözaltında kendine yapılan işkence suçlamalarını mahkemede şöyle anlatmıştı: "Teslim olduktan sonra Bilgi Ünal'ın karşısına çıkmıştım. Ünal, diğer sanıkları odaya çağırarak 'Götürün asın bunu' dedi. Sanıklar bana sekiz gün boyunca işkence yaptılar. Kendilerinin hazırlayıp yazdıkları ifadeyi zorla bana imzalattılar." Bilgi Ünal ve Ahmet Duranalp suçlamaları kabul etmemişlerdi. Diğer sanık polis memuru Sefer Yılmaz ise sorgulanmada bulunmadığını ileri sürerek Apaydın'ın parmak izlerinin alınması için götürülürken ağladığını, hatta şubenin açık bir penceresinden atlamak isteyen Apaydın'ı son anda yakaladığını söylemişti.

Ali Rıza Ağdoğan (1991): 17 Şubat 1991 tarihinde İstanbul Kulaksız'da yapılan kepenk kapatma eylemi nedeniyle gözaltına alınan ve Kulaksız Karakoluna götürülen Ali Rıza Ağdoğan, buradan Beyoğlu Emniyet Müdürlüğüne götürüldü. Gözaltında tutulduğu 3 gün boyunca işkence gören Ağdoğan, Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü'nün 3. katından aşağı atıldı. Kaldırıldığı hastanede yapılan müdahalelere karşın yaşamını yitiren Ağdoğan'ın intihar ettiğini öne süren 6 polis hakkında 1991 yılında açılan dava, 6 yıl sonra, 1997 yılında sonuçlanabildi.

Yargılama aşamasında yayın yasağı konulan davanın, Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesinde 4 Kasım günü

yapılan duruşmasına, olay tarihinde Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğünde görev yapan polis memurları Seydi Yapıcı, Recep Uçar, Feyzullah Ardıç, Ramazan Kılıç, Hüseyin Yılmaz ve Mustafa Şahinoğlu katılmadı. Davayı karara bağlayan mahkeme heyetinin başkanı Neylan Feke, polisler Seydi Yapıcı ve Recep Uçar'ın, Ağdoğan'a "gözlem altına alındıktan sonra işkence yaptıklarının, zalimane, insanlık dışı ve onur kırıcı eylemlere başvurarak, müessir fiilde bulunduklarının tespit edildiğini" (TCY 243) belirtti. Her iki sanık, beşer yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. Eylem sonucunda ölüm meydana geldiği için, ceza üçte bir oranında artırılarak, 6 yıl 8 ay ağır hapis cezasına çıkarıldı. Ancak, duruşmalara katılmayan sanık polislerin, "dava aşamasındaki iyi halleri" gözönünde bulundurularak, cezaları altıda bir oranında indirildi; böylece sanıklara, 5 yıl 6 ay 20'er gün ağır hapis cezası verilmiş oldu. Ayrıca, Seydi Yapıcı ve Recep Uçar'a ömür boyu memuriyetten men cezası verildi. Diğer sanıklar Feyzullah Ardıç, Ramazan Kılıç, Hüseyin Yılmaz ve Mustafa Şahinoğlu ise, "delil yetersizliği" gerekçesiyle beraat ettirildi. Hapis cezasına çarptırılan polislerle ilgili karar, Yargıtay tarafından bozuldu. Yargıtay, işlenen suçun, daha az hapis cezası gerektiren "efrada kötü muamele" (TCY 245) olduğunu ileri sürerek, dosyayı mahkemeye geri gönderdi. Bu durumda, davanın zaman aşımı nedeniyle düşmesi bekleniyor.

H. İ. O.: Sanayi sitesinde bir oto tamircisinde çalıştığı sırada patronunun bankaya yatırması için verdiği parayı çaldıran H. İ. O. (12), patronun şikâyeti üzerine, 27 Kasım 1995'te Çınarlı Polis Karakolunda gözaltına alınmıştı. Serbest bırakıldıktan sonra 3 gün yoğun bakımda kalan H. İ. O.'ya, Adli Tıp Kurumundan 10 günlük rapor verilmişti. Gözaltı süresince H. İ. O.'ya Komiser İrfan Demirel ve polis memuru Mustafa Yılmaz'ın işkence yaptıkları savıyla, ailesinin şikâyeti üzerine, İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 1996 yılında dava açıldı. Davanın 30 Ekim 1996 tarihinde yapılan duruşmasında sanık polisler, "efrada kötü muamele" (TCY 245) suçunu işledikleri gerekçesiyle ikişer ay hapis cezasına çarptırıldı. Bu ceza daha sonra 750'er bin lira para cezasına çevrilerek ertelendi. Mahkeme başkanı Metin Çoban'ın, cezayı az bularak muhalefet şerhi koyduğu bu karar, H. İ. O.'nun avukatları Arif Ali Cangı ve Banu Dalgıç Cangı tarafından temyiz edildi. Mahkemenin verdiği kararı inceleyen Yargıtay 8. Ceza Dairesi, sanıklara verilen cezayı az bularak, mahkemenin kararını 1997 yılı Aralık ayında bozdu. Yargıtay'ın kararında, "Oluşu ve dosya kapsamına göre sanık polislerin bir suç nedeniyle karakola götürdükleri mağduru, suçunu söyletmek için dövdükleri ve raporda

belirtildiği biçimde yaralanmasına neden oldukları, eylemin TCY'nin 243/1 Maddesinde tanımlanan suç oluşturacağı gözetilmeden, suç niteliğinde yanlışlığa düşülerek aynı yasanın 245. Maddesinin uygulanması bozmayı gerektirmiştir" denildi. Tekrar görülen davanın ilk duruşması, 26 Şubat 1998'de yapıldı. Duruşma sonunda 10'ar ay hapis cezasına çarptırılan polislerin cezası, mahkeme tarafından yeniden ertelendi.

Lami Mutlu: Yargıtay 8. Ceza Dairesi, Diyarbakır'da hırsızlıktan sanık olan Lami Mutlu adlı gence işkence yapan 2 polis memuruna, "efrada kötü muamele" (TCY 245) gerekçesiyle yerel mahkeme tarafından verilen üçer aylık hapis cezasını, Mart ayında verdiği kararla bozdu. Suçun, "ağır işkence" olduğunu kabul eden ceza dairesi, sanıkların TCY'nin 243. Maddesine göre 5 yıla kadar ağır hapse çarptırılmaları gerektiğine hükmetti. Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi, yargılanan polis memurları Ahmet Sancaktar ve İbrahim Yazıcıoğlu'na verdiği üçer ay hapis cezasını paraya çevirip ertelemişti. Savcı ve sanık avukatının temyizi üzerine, dava dosyası Yargıtay 8. Ceza Dairesinde yeniden görüldü. Ceza

daireisi, oybirliği ile yerel mahkemenin kararını bozarken "Sanıklar, hırsızlıktan gözüaltına aldıkları mağduru konuşturmak için ağır işkenceye tabi tutup TCY'nin 243. Maddesinde öngörülen suçu işlemişlerdir. Bu nedenle her iki sanık hakkında bu yasa kapsamında işlem yapılması gerekir. Yerel mahkeme yanlış hüküm kurmuştur" kararına vardı.

A. S.: Yargıtay 4. Ceza Dairesi, İstanbul 1. Asliye Ceza Mahkemesinin, 7 Aralık 1994 tarihinde İstanbul'da gözüaltına alınan A. S. (13) adlı çocuğa Kurtuluş Polis Karakolunda işkence yaptığı gerekçesiyle Başkomiser Mahir Güney'e verdiği "900 bin lira para ve 3 ay meslekten men" cezasını bozdu. Yargıtay, 20 Mayıs 1996 tarihinde verilen mahkeme kararını, "tanık anlatımları arasındaki çelişkilerin giderilmediği ve soruşturmanın eksik yapıldığı" gerekçesiyle 1997 yılı Kasım ayında bozdu. Yargıtay'ın kararı üzerine, Başkomiser Mahir Güney'in yargılanmasına, 1 Aralık tarihinde İstanbul 1. Asliye Ceza Mahkemesinde yeniden başlandı. Duruşma, sanık ve avukatına haber verilmediği için 9 Mart 1998 tarihine ertelendi.

A. S. anlatıyor...

Çalıştığı konfeksiyon atölyesinde hırsızlık yaptığı iddia edilen A. S., 7 Aralık 1994 tarihinde gözüaltına alınarak, işyerinden üç kişiyle birlikte Şişli Emniyet Amirliğine bağlı Araştırma Bürosuna götürüldü. Diğer üç kişi reşit olduğu için onların ifadeleri alındı, A. S.'nin yaşının 15'ten küçük olması nedeniyle ifadesi alınamadı ve Araştırma Büro Amirliği Başkomiser Mahir Güney tarafından kendisine 3 gün işkence yapıldı

A. S., gördüğü işkenceyi şu sözlerle anlattı: "Bana 2-3 defa tokat attı. Sonra boğazımı sıkmaya başladı. Üstümle çıktı ve tekrar elini boğazıma uzattı. Beni kaldırımlara vurdu, dizime tekme attı. Gözlerimi bağlatıp yere yattı. Kollarıma bastılar, ayağımı bağladılar ve serçe parmağımdan elektrik verdiler. İkide bir başıma biri vuruyordu."

A. S. gözüaltında kaldığı sürece annesinin görüşme talepleri reddedildi. 9 Aralık 1994 tarihinde savcılığa çıkarılan A. S.'ye sevk edildiği Adli Tabiplikten 3 günlük rapor verildi ve psikiyatrik muayene için Çapa Tıp Fakültesine sevk edildi. A. S.'nin annesi, gördüğü işkenceden sonra, oğlunun geceleri uykusunda kendi kendine konuştuğunu ve ağladığını anlatıyor. Mahir Güney'in kendine araçlar göndererek davadan vazgeçmesini söylediğini de ekliyor sözlerine.

Faruk Tuna (1980): İstanbul'da 17 yıl önce gözüaltında işkenceyle öldürülen Faruk Tuna adlı öğrencinin ailesi tarafından, işkenceci polis ve İçişleri Bakanlığı aleyhine açılan tazminat davası, 1997 yılında sonuçlandı. Dava, Faruk Tuna'nın, 2 Ağustos 1980 tarihinde gözüaltına alınması ve işkence sonucu öldürülmesi üzerine açılmıştı. Mahkeme, polis memuru S. Y.'yi işkenceyle adam öldürmek suçundan 1994 yılında mahkum etti. Tuna'nın yakınları, davanın mahkumiyetle sonuçlanması ve işkencenin kanıtlanması nedeniyle hem polis memuru S. Y., hem de İçişleri Bakanlığı aleyhine 300 milyon liralık maddi, 300 milyon liralık da manevi tazminat davası açtı. Dava, geçen sürede, Asliye Hukuk, İdare Mahkemesi, Danıştay, Yeniden İdare Mahkemesi ve

Uyuşmazlık mahkemesi olmak üzere beş aşamada tartışıldı.

Konuyu ilk olarak görüşen İstanbul 6. Asliye Hukuk Mahkemesi, davaya idare mahkemesinin bakması gerektiği gerekçesiyle davayı reddetti, itiraz edilmeyince bu karar kesinleşti. Aile, bunun üzerine 1995 yılı Mart ayında, tazminat istemiyle bu kez İstanbul 5. İdare Mahkemesine dava açtı. Mahkeme öncelikle, davalılardan polis S. Y.'yi, davacıların hasmı olarak kabul etmedi; daha sonra da "davanın yasada öngörülen 1 ve 5 yıllık süreler geçirildikten sonra açıldığı için esastan incelenemeyeceği" gerekçesiyle davayı süre yönünden reddetti. Dava, temyiz üzerine, Danıştay 10. Dairesinde tartışılarak 1996 yılı Mayıs ayında karara

bağlandı. Davanın hem idarenin hizmet kusuruna, hem de davalı polisin suç teşkil eden eylemi nedeniyle açıldığına dikkat çekilen kararda, şahıs aleyhine açılan davanın adli yargı yerinde görülmesi gerekirken, idare mahkemesinin polisi husumet statüsünden çıkarması eleştirildi. Şahsın sorumluluğunun görevli yargı yerince belirlenmesini olanaksız kılacak nitelikte görülen idare mahkemesi kararı, bu nedenle bozuldu. Bunun üzerine davayı yeniden görüşen idare mahkemesi, polis memuru aleyhine açılan tazminat davasının adli yargı yerinde görülmesi gerektiği sonucuna vardı. Mahkeme, Asliye Hukuk Mahkemesinin de görevsizlik kararı verdiğini dikkate alarak, dosyayı görevli yargı yerinin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine gönderirken, İçişleri Bakanlığı aleyhine açılan davayı bekletmeye aldı.

Adli ve idari yargı arasında 3 yıl boyunca gidip gelen dosyayı inceleyen Uyuşmazlık Mahkemesi, davanın polis aleyhine açılan kısmını tartıştı. Kararları bağlayıcı olan Mahkeme, Anayasanın 125. Maddesine göre, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemek zorunda olduğuna; 129. Maddesine göre, kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davalarının kendilerine rücu edilmek kaydıyla, yasanın öngördüğü kurallar çerçevesinde, ancak idare aleyhine açılabilmesine ve Devlet Memurları Yasasına göre de, kişilerin kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı, bu görevi yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açabileceğinin öngörülerek, kurumun personele rücu hakkının saklı tutulduğunu belirtti. Kararda ayrıca, "her ne kadar kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan zararların öncelikle hizmet kusuru kapsamındaki, yargısal denetiminin idari yargı yerince yapılması gerekirken de, olayımızda olduğu gibi, polis memurunun şahsi kusuruna dayanılarak, anılan Anayasa ve Yasa hükümlerine göre, idareden tazminat istenilmesine olanak bulunmamaktadır" denildi. Bu karara göre, hizmet kusuru nedeniyle idareye dava açılabilceği ancak, işkence sonucu ölüme neden olmanın bir "hizmet kusuru" değil, kamu görevlisinin "şahsi kusuru" olduğu hükme bağlanmış oldu.

Gülderen Baran: "Türkiye Devrim Partisi (TDP) üyesi olduğu" iddiasıyla 4 Ağustos 1995 tarihinde gözaltına alınan ve İstanbul DGM'de yargılanan Gülderen Baran'ın avukatı Gülizar Tuncel, 8 Mart tarihinde yaptığı açıklamada, Baran'a işkence yapmaları nedeniyle 5 polis hakkında açılan davanın gizlenmeye çalışıldığını söyledi. Tuncel, 15 gün gözaltında tutulan Baran'a işkence yaparak kollarının sakat kalmasına neden olan

Mustafa Sağra adlı başkomiser, Mustafa Taner Paylaşan adlı komiser ile İbrahim Batur, Metin Şenol ve Yakup Doğan adlı polisler hakkında açılan davanın ilk üç duruşmasının kendilerine ve Baran'a duyurulmadığını anlattı. Avukat Tuncel, İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinde 6 Mart günü yapılan duruşmadan rastlantıyla haberi olduğunu; ayrıca, cezaevinden Baran'ın "mahkemelere katılmak istemediği" şeklinde bir belge düzenlenerek mahkeme heyetine sunulduğunu ve mahkeme heyetinin de, Baran'ın duruşmalara katılmamasına karar verdiğini öğrendiğini belirtti. Sanık polislerin, duruşmaya katılmadan, celse aralarında parça parça ifadelerinin alındığını, Erzurum'a tayin edilen sanık polislerden İbrahim Batur'un ise ifade vermediğini dile getiren Tuncer, mahkeme heyetine duruşmaya müdahale etmeleri yönünde başvurduklarını ve başvurularının kabul edildiğini açıkladı. Ayrıca, davacı avukatlarının Baran'ın Adli Tıp Kurumundan, DGM Adli Tabipliğinden ve cezaevi hekimlerinden aldığı raporların yeniden mahkeme heyetine sunulması, Baran için yeniden rapor alınarak ifadesinin alınması talepleri de mahkeme heyeti tarafından kabul edildi.

İşkence davasının görüldüğü Ekim ayındaki duruşmada, sanıkların avukatı İlhami Yelekcî'nin isteği üzerine, mahkeme heyeti, polislerin adlarının ve fotoğraflarının yayımlanmasını yasakladı. Sanık polislerden Yakup Doğan ile Metin Şenol'un katıldığı duruşmada ifade veren Baran, Doğan'ın kendisine işkence yapanlar arasında bulunduğunu belirterek, "Yakup Doğan, askıdan kaldırma indirme işlerine yardım etti. Ayrıca bana küfür etti. Metin Şenol'un yüzünü hatırlıyorum. Ama tam olarak emin değilim. İşkence sırasında birçok polis vardı" dedi. Baran'la aynı tarihlerde gözaltında tutulan Kamil Yıldız ise, Mustafa Sağra'nın "Beni iyi tanıyın, sizin belanız olacağım" dediğini; M. Taner Paylaşan'ın "Devlet bize sahip çıkacak. Biz yapacağımızı biliriz. Nereye giderseniz gidin. Bize bir şey olmaz" dediğini söyledi. "Doktor" kod adlı Yakup Doğan'ın ise, profesyonel işkenceci olduğunu belirten Yıldız, şu bilgileri verdi: "Yakup Doğan, gözaltındaki erkeklere tecavüz etmeye kalkışmaktan çekinmeyen, insanlık dışı uygulamalarda bulunan bir varlıktır. Askıdayken benim kollarımı kontrol ediyordu. M. Sağra ve M. T. Paylaşan bana, Gülderen'in işkencede olduğunu söyledi. Gülderen'i saçlarından sürükleyerek götürürlerken gördüm." Sanıkların avukatı İlhami Yelekcî, "Baran ve Yıldız'ın yasadışı örgüt üyesi olduklarını, polisi karalamak için ifade verdiklerini" öne sürdü. Baran'ın avukatı Gülizar Tuncel ise, İlhami Yelekcî'nin başka davalarda da işkencecilerin avukatlığını yaptığını

ve bütün davalarda, davayla ilgisi olmayan bu tür sözler söylediğine işaret etti. Polisler hakkında açılan dava, 1997 yılında da sonuçlanmadı.

Gülderen Baran'ın kendisine işkence yapan polisler hakkında açtığı dava sürerken, Baran aleyhine İstanbul DGM'de açılan dava, 22 Mayıs tarihinde, Baran'ın ömür boyu hapis cezasına mahkum edilmesiyle sonuçlandı. Karar, hasta olduğu için duruşmaya katılamayan Baran'ın yokluğunda ve savunması alınmadan verildi. Bunun üzerine Baran'ın avukatları Yargıtaya başvurdu.

Zeki Kiper: İstanbul Emniyet Asayiş Şube Müdürlüğü Hırsızlık Bürosunda görevli komiser yardımcısı Serhan Şahin ile aynı yerde görevli polisler Nizamettin Bakır ve Şader Yücel'in, 7 Aralık 1996 tarihinde gözaltına alınan Zeki Kiper'e işkence yapmaktan yargılandığı davanın ilk duruşması, 9 Ekim 1997 tarihinde yapılabildi. İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davanın ilk duruşmasına tutuksuz yargılanan sanık polisler ve Kiper'in avukatı Ersin Dere katıldı. Polisler, zor kullanmaları için herhangi bir nedenlerinin olmadığını ileri sürerek, "Gözaltındayken kendisini atletikle asmak istedi. Atletin kopması sonucu düşerek yaralandı. Biz onu doktora götürdük. İfadesini de barodan gönderilen avukatın önünde aldık" dediler. Kiper'in avukatı Ersin Dere ise, müvekkilinin işkence gördüğünün Bakırköy Adli Tıp Kurumundan aldığı 1 haftalık raporla kanıtlandığını söyleyerek, "Atletik koparak düştü" ifadesinin gülünç bir iddia olduğunu ve avukat Savaş Okutan nezdinde alınan ifadenin "hırsızlık suçundan" değil, "intihara teşebbüs" iddiası üzerine alındığını söyledi. İntihara teşebbüs veya intihar teşebbüsünün suç olmadığını, avukat Okutan hakkında da İstanbul Barosunda açılan soruşturmanın sürdüğünü belirten Dere, polislerin ifadelerinde anlattıkları olayların, işkenceyi örtmek için kurgulanan bir senaryo olduğunu söyledi. Ersin Dere, ayrıca, emniyete ilk çağrılan avukat Mustafa Şen'e, polislerin boş bir kağıt imzalatmaya çalıştığını ancak, Şen'in imzalamayı reddederek asayiş şubesini terkettiğini sözlerine ekledi. Mahkeme heyeti, askerde olan Kiper'in ifadesinin alınması için komutanlığına talimat yazılmasına, avukat Mustafa Şen'in tanık olarak dinlenmesine, avukat Okutan hakkındaki soruşturma ile ilgili evraklarının istenmesine, sanıkların suç tarihlerinde görevli olup olmadığının öğrenilmesine karar verdi. Dava, 1997 yılında sonuçlanmadı.

Remziye Dinç: 1994 yılının Aralık ayında Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Güllüce köyünde (olay tarihinde 17

yaşında olan) Remziye Dinç'e bir hafta boyunca tecavüz eden 3 korucunun yargılanmalarına devam edildi. Dinç, 5 ay sonra hamile kaldığı anlaşıldı, suç duyurusunda bulundu. Soruşturma sırasında Savcılık tarafından yaptırılan kan testi, çocuğun babasının köy korucusu Nevzat Altınır olduğunu ortaya çıkardı. Bu rapora karşın Nevzat Altınır, Ekrem Altınır ve Ceyhan Altınır hakkında, olaydan ancak bir buçuk yıl sonra, 1996 yılının Kasım ayında "zorla ırza geçme ve hamile bırakma" suçlamasıyla dava açılabilirdi. Dava sürecinde de korucular tutuklanmadıkları gibi görevlerini de sürdürdüler.

Batman 1. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davanın, 4 Şubat 1997 tarihinde yapılan duruşmasına, tutuksuz yargılanan geçici köy korucuları Ekrem Altınır, Ceyhan Altınır, Nevzat Altınır katıldı. Savcı, iddianamesinde, sanıkların onar yıldan az olmamak üzere cezalandırılmalarını talep etti. Sanıklar ise, suçlamaları kabul etmediklerini; PKK'nin Dinç ailesine baskı yaparak, böyle bir senaryo hazırladığını öne sürdüler. Duruşma hakimi, Adli Tıp raporunu okuyarak, tecavüz sonrası sanıklara yapılan çeşitli tahliller neticesinde, bebeğin babasının, yüzde 99 kesinlikle Nevzat Altınır olduğunun belirlendiğini yeniden açıkladı.

Dinç'in avukatı ve İHD Genel Başkan Yardımcısı Eren Keskin, yaptığı basın açıklamasında, "savaşın yaşandığı her yerde kadına yönelik tecavüz ve saldırıların da yaşandığını; ancak, cinsel taciz ve tecavüze uğrayan kadınların varolan değer yargıları nedeni ile eş ve ailelerin baskıları sonucu yaşadıklarını kamuoyuna yansıtmadıklarını" söyledi. Tecavüzün resmi kuruluş raporuyla belgelenmesine karşın suçu işleyen korucuların hâlâ serbest dolaştığını belirten Eren, yapılan ilk duruşmada mahkemenin tarafsız davranmadığını, hatta ek savunma hakkı vererek sanıkların suçunu hafifletme yoluna gidildiğini söyledi. Davanın Türkiye'de istenen sonuca ulaşacağına inanmadığını da ifade eden Keskin, davanın sonuçta AİHM'ye gideceğini belirtti. 28 Ekim günü yapılan duruşmada Remziye Dinç'in amcası Asım Dinç, davadan vazgeçmeleri için sanık koruculardan birinin kardeşi olan Hakim Altınır tarafından tehdit edildiğini söyledi. Asım Dinç olayı şöyle anlattı: "28 Ekim günü Kozluk'tan Batman'a duruşmaya katılmak için geliyordum. Saat 07.00'de garaja geldim. Garajda, tecavüzcü sanık korucuların kardeşi Hakim Altınır beni bekliyordu. Yanıma gelerek 'Davadan vazgeçmezsen seni öldürtürüz' diye tehdit etti."

“Oğlum bu kız deliymiş, bilmiyor muydunuz?”...

Remziye Dinç, henüz 17 yaşındaydı... Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Güllüce köyünde dedesi ve ninesiyile birlikte yaşıyordu. Bir gün tarladan dönerken karşısına kulaşnikoflarıyla köyün korucuları Nevzat, Ceyhan ve Ekrem Altınier çıktılar. Niyelleri gözlemlerinden belli oluyordu ama Remziye yine de korkuyla sordu:

“Ne istiyorsunuz?”

Nevzat, Güneydoğunun “fili yasalarını” hatırlattı kendisine: “Hükümet bizim arkamızda, sesini çıkartırsan seni öldürürüz. Aileni de öldürürüz. Sonra PKK yaptı deriz.”

Genç kızın üzerine hunharca saldırdılar. “Amaçlarına” ulaştıktan sonra tekrar uyardılar:

“Sakin kimseye bir şey söyleme, sonunu biliyorsun ona göre ha!”

Remziye bir süre konuşmadı. Ancak o ay regl olmayınca, ninesine durumu anlattı. Ancak ninesi inanmadı: “Kızım sen geç adet görüyorsun. Olur böyle...” dedi.

Büyükleri ona inandıklarında Remziye karnı burnunda hamileydi. Artık kürtaj imkanı da kalmamıştı. Kozluk'a gidip durumu savcıya anlattı. Muayene sonucunda Remziye'nin sekiz aylık hamile olduğu, ancak kızlık zarının bozulmadığı tespit edildi. Remziye'nin kızlık zarı doğumda bozulabilirdi. Dava açılması için bunun beklenmesi gerekti! Remziye Batman Devlet Hastanesinde “tecavüz mahsulü” oğlunu doğurdu. Doğum sonunda yapılan tahliller çocuğun babasının Nevzat Altınier olduğunu kanıtladı. Dava açılabilirdi. Ancak saldırgan korucular elde “yeterli delil” olmadığı gerekçesiyle tutuksuz yargılanmaya başladılar. Remziye İstanbul'a geldi. Savaşta Tecavüze Karşı Kadın Girişimi onu İnsan Hakları Vakfı'na götürdü. Profesör Doktor Şahika Yüksel, O'nun bu olay sonunda derin ruhsal travmaya uğradığını belirledi. Bu durum, raporla mahkemeye ulaştırıldı. Duruşma hakimi, raporu okuduktan sonra saldırgan koruculara enfes bir pas attı:

“Oğlum bu kız deliymiş, bilmiyor muydunuz?”

Korucular için “aranan kan” bulunmuştu:

“Evet efendim bu kız delidir, yalan söylüyor!”

Remziye şimdi 19 yaşında... Gençliğinin baharında başına gelen felaketi çözümlemeye uğraşiyor. Evlenmeden anne oldu. Çocuğu var, babası var ama kocası yok... Onunla görüşürken sık sık gözleri doluyor. İsyân ediyor: “Bana saldırıp silah zoruyla tecavüz edenler niye hâlâ tutuksuz yargılanıyorlar?” (Milliyet, 30.03.1997)

Mahkeme heyeti, 1997 yılı boyunca Adli Tıp Kurumundan istenilen raporun gelmediği gerekçesiyle duruşmaları erteledi. Kasım ayında yapılan duruşma sonrasında bir basın açıklaması yapan Avukat Eren Keskin, Çapa Tıp Fakültesi Psiko-Sosyal Travma Merkezinde Prof. Dr. Şahika Yüksel tarafından verilen rapor yeterli olduğu halde, Adli Tıp raporunun beklenerek davanın özellikle geciktirildiğini düşündüklerini ve davanın ertelenmesini kınadıklarını söyledi.

İbrahim Behzat Örs: Ankara Batıkent'te düzenlenen bir operasyonla 1996 yılı Mayıs ayında gözaltına alınan ve “Ekim örgütü üyesi olduğu” gerekçesiyle 7 yıl hapse mahkûm edilen İbrahim Behzat Örs'e, gözaltında tutulduğu ‘Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü’nde işkence yaptıkları iddiasıyla, Hayati Akça, Osman Menteşe, Rıza Temir, Fikri Vidinli, Kadri Tuncel, Ali Tosun, Mehmet Talayhan ve Remzi Erci adlı polisler hakkında işkence yaptıkları gerekçesiyle (TCY 243) 5 yıla kadar hapis cezası verilmesi istemiyle dava açıldı. Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen dava 1997 yılında da sonuçlanmadı.¹⁶

5 Haziran günü yapılan, gazetecilerin çekim yapmasına ve fotoğraf çekmesine izin verilmeyen duruşmaya sanık polisler katılmadı. Sanıkların avukatı Fikret Sucu, “Ekim Hareketi” başlıklı, müştekinin el yazısı ile yazıldığını iddia ettiği 22 sayfalık bir yazıyı ve Örs'ün görüntülü ifadesi olduğunu söylediği bir video kaseti mahkemeye sundu. Örs'ün avukatı Hıncal Tezcan, bu duruma tepki göstererek, Örs'ün ifadesinin zaten işkence altında alındığını, burada yargılananın Ekim örgütü değil, resmi görevli polisler olduğunu hatırlattı.

Temmuz ayında yapılan duruşmada ise, Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde bulunan Behzat Örs, jandarma tarafından duruşma beklenmeden geri götürüldü. Sanıklardan polis memuru Kadri Tuncel, “1996 yılı Mayıs ayının 12. veya 13. gününde Ekim örgütüyle ilgili olarak operasyon başlattıklarını ve Batıkent'te saptadıkları bir hücre evine karakol kurduklarını” söyledi. Evin içinde üç-dört kişilik bir ekibin görevli olduğunu, kendisinin de evin çevresinde bulunduğunu belirten sanık Tuncel, saat

¹⁶ Behzat Örs ve birlikte gözaltına alındığı 7 kişi, gözaltında işkence gördü. İşkence sonucu durumu kötüleşen Behzat Örs hastaneye kaldırıldı. Adının açıklanmasını istemeyen bir hastane personeli, İHD Ankara Şubesi'ni arayarak, Behzat

Örs'ün işkence nedeniyle 14 ve 15 Mayıs günleri tedavi gördüğünü anlattı. Behzat Örs'ün durumunun ağır olduğunu belirten bu kişi, vücudundaki yaraların askıya almadan kaynaklanmış olabileceğini söyledi. Söz konusu kişi, polislerin Behzat Örs'ün hastane kaydına geçmesini istemediklerini ancak, hekimlerin ısrarı sonucunda Behzat Örs'ün adının kayıtlara geçtiğini belirtti.

20.00-21.00 sıralarında arkadaşlarının birisini kovaladıklarını gördüğünü ve onlara yardım ettiğini söyledi. Tuncel, kaçan kişiyi bir çocuk bahçesinde yakaladıklarını ve Emniyet Müdürlüğüne götürdüklerini ifade etti. Burada Örs'ü nezaret görevlilerine teslim ettiklerini, ancak bir süre sonra görevlilerin Örs'ün yaralı olduğunu belirterek tedavi görmesi gerektiğini söylediğini ileri süren sanık Tuncel, Behzat Örs'ü, "hayalarından rahatsız olduğu gerekçesiyle" Ankara Trafik Hastanesine götürdüklerini bildirdi. Polis memuru Tuncel, Örs'ün "evden kaçarken merdiven demirlerine çarpmış olabileceğini ya da çocuk bahçesindeki boğuşma sırasında yaralandığını sandığını" iddia etti. Mahkemeye Behzat Örs'ün ifadelerinin bulunduğu video kasetler getiren polisler, hakim, bu kasetleri nereden bulduklarını sorması üzerine, "D Grubu" adlı bir oluşum bulunduğunu ve bu grubun emniyetteki bütün bilgilere ulaşabildiğini söylediler. Sanık polislerin, savunmalarında emniyet içindeki "D Grubu" adlı illegal bir örgütten söz etmeleri, hukukçular tarafından "çete itirafı" olarak değerlendirildi. ÇHD İşkence İzleme Komitesi adına yapılan açıklamada, sanık polislerin itiraf ettiği "D Grubu" adlı oluşum hakkında soruşturma açılmasının istenebileceği kaydedildi. Örs'ün avukatları ise, video bantların birinci derece delil olarak kabul edildiği DGM'lerde, mahkeme heyetinin istemiyle mahkemeye getirilebilen kasetlere polislerin bu kadar kolay ulaşmalarının olağan bir durum olmadığını, dava ile ilgili delillere oldukça kolay ulaşabildikleri anlaşılan polislerin, delilleri karartma ihtimalleri bulunduğu için tutuklanmalarını istediklerini, ancak bu taleplerinin 'Terörle Mücadele Yasası' gerekçe gösterilerek reddedildiğini belirttiler.

24 Aralık günü yapılan duruşmada, Avukat Hıncal Tezcan, Behzat Örs'ün emniyetteki ifadesinin yer aldığı görüntü kasetinin Ankara Tabip Odasından bir adli tıp uzmanı ve bir psikolog eşliğinde izlenmesini ve sorgunun süresinin tespit edilmesini istedi. Avukat Tezcan ayrıca, sanık polislerden Hayati Akça ile ilgili başka bir işkence davası daha açıldığını söyledi. Savcının da müdahil avukatların talepleri doğrultusunda karar verilmesini istemesinin ardından, mahkeme, Örs'ün olay günü üzerinde bulunan pantolonunun emanetten getirtilerek mahkemede incelenmesine, Örs'ün emniyetteki sorgusunun yer aldığı kasetin belirlenen bir günde, adli tıp uzmanının da bulunduğu sırada izlenmesine karar verdi.

Songül Yıldız: Demokrasi ve Barış Partisi (DBP) Seyhan İlçe Yönetim Kurulu Üyesi Songül Yıldız, "PKK üyesi olduğu" iddiasıyla, 14 Aralık 1996 tarihinde Adana Emniyet Müdürlüğüne bağlı siyasi şube polisleri tarafından gözaltına alındı. Gözaltında kaldığı süre

inde işkence gören Yıldız, Numune Hastanesinden işkence gördüğüne dair 5 günlük rapor aldı ve polisler hakkında suç duyurusunda bulundu. Adana 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada, Yıldız, sanık polisler Neziha Karakuş ile Ahmet Seçkin'i teşhis etti. Yargılanan polisler hakkındaki karar, 26 Kasım günü yapılan duruşmada açıklandı. Savcı, hekim raporlarına dayanarak, polislerin işkence yaptıkları gerekçesiyle (TCY 243/1) yargılanmasını ve cezalandırılmasını talep etti. Mahkeme, Ahmet Seçkin ve Neziha Karakuş'a önce 1 yıl ağır hapis ve 3 ay memuriyetten geçici men cezası verdi. Daha sonra sanıkların cezasını 10 ay hapis ve 2 ay 15 gün geçici mahrumiyete indiren mahkeme, polislerin "iyi halleri" ve "ilk kez suç işledikleri" gerekçesiyle ve "bir daha suç işlemeyeceklerine kanaat" getirerek, cezayı erteledi. Songül Yıldız ve avukatı, kararı temyiz ettiler.

Mehmet Kurt: 17 Nisan 1995 tarihinde Ali Yarımbaş'ı öldürdüğü iddiasıyla Nizip'in Uluyatır ilçesinde gözaltına alınan Mehmet Kurt'a işkence yapan Jandarma Astsubay Yahya Karakuzu'nun yargılanmasına, Gaziantep 2. Ağır Ceza Mahkemesinde devam edildi. Suçu kabul etmesi için kendisine işkence yapıldığını belirten Mehmet Kurt, "Astsubay Karakuzu beni saatlerce dövdü ve vücuduma sigara söndürdü. Bana akla gelmeyecek işkenceler yaptılar" dedi. Ali Yarımbaş'ı öldürmediğini kaydeden Kurt, tutanağın zorla imzalandığını ifade etti. Mehmet Kurt'un ağabeyi Hasan Kurt da, kardeşini jandarmanın gözaltına aldığını, bir gün sonra da jandarmanın yerde sürüklediğini gördüklerini anlattı. Kardeşinin ayakta duramadığını söyleyen Hasan Kurt, "Yüzünde morluklar vardı. Yüzünde sigara söndürülmüştü. Kendisine sorduğumuzda 35 yerinde sigara söndürüldüğünü söyledi" diye konuştu. 18 Kasım günü yapılan duruşmada, mahkeme, Karakuzu'ya 5 yıl ağır hapis cezası verdi. İşkence sonucu ifadesi alınan Mehmet Kurt ise, yargılaması sonucunda 15 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Gülnehal Yılmaz: Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi, 16 Temmuz 1997 tarihinde yapılan duruşmada, 17 Temmuz 1995 tarihinde gözaltına alınan Gülnehal Yılmaz'a, gözaltında işkence yaptığı iddiasıyla yargılanan Mehmet Yaşar hakkındaki hükmünü açıkladı. Sanık polis hakkında "efrada kötü muamele" suçu (TCY 245) işlediği gerekçesiyle "2 ay hapis ve 2 ay görevden men" cezaları verildi. Sanık polisi hiç görmemiş olan mahkeme heyeti, Yaşar'ın "kişiliğini" ve "duruşmalar sırasında bıraktığı izlenimi" dikkate alarak, "ileride suç işlemekten çekineceği yönünde kanaate vardığını" belirterek cezalarının ertelenmesine karar verdi.

Gülnehal Yılmaz Davasının Seyri

Gülnehal Yılmaz, 17 Temmuz 1995 tarihinde gözaltına alındı. Ankara Terörle Mücadele Şubesinde kaldığı 15 gün boyunca yoğun olarak işkence gördü. Yılmaz, tutuklanarak Ankara Merkez Kapalı Cezaevine gönderildikten sonra, yaklaşık olarak 6 ay boyunca ellerini kullanamadı ve yardım almadan hayatını sürdüremedi. Tutuklandıktan sonra işkence gördüğüne dair suç duyurusunda bulunan Yılmaz'a, sevk edildiği Adli Tıp Kurumu tarafından "hayati tehlikeyi atlattığı" belirtilerek "25 gün iş göremez" raporu verildi. Bu rapora karşın savcılık, Yılmaz'ın şikâyeti hakkında "takipsizlik kararı" verdi. Takipsizlik kararına Gülnehal Yılmaz'ın avukatları tarafından yapılan itiraz, Kırıkkale Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedildi ancak, Adalet Bakanlığına yapılan başvuru üzerine, Yargıtay kararı ile işkenceciler hakkında dava açılabilir.

Gülnehal Yılmaz'a gözaltında kaldığı sürece birçok polis tarafından işkence yapılmış olduğu halde ve Yargıtay'ın emrine karşın, sadece bir tek polis memuru hakkında dava açıldı. Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada, sanık polisin avukatı tarafından Adli Tıp raporuna itiraz edilmesi üzerine Gülnehal Yılmaz ve hastane dosyası İstanbul Adli Tıp Kurumu Başkanlığına gönderildi. İstanbul Adli Tıp Kurumu da aynı doğrultuda rapor vererek Ankara Adli Tıp Kurumunun dosyasını onayladı.

2 yıldan fazla süren dava boyunca sanık polis, yasaya karşın, ne ifadesi için ne de yüzleştirme için mahkemeye getirilemedi. Sanığın ifadesi, mahkemeye gönderdiği dilekçe ile alındı. Dava karar aşamasına geldiğinde, Ankara Emniyet Müdürlüğü tarafından Gülnehal Yılmaz'a ait hastane belgelerinin sahte olduğu iddia edildi. Bunun üzerine hastane dosyasının bulunduğu Ankara Numune Hastanesine yazılan yazıya verilen cevapta, Gülnehal Yılmaz'ın işlemlerinin yapıldığı bildirilen Ankara Numune Hastanesinin kayıtlarında, Yılmaz'a ait olduğu öne sürülen protokol numarasında bir başka hastanın kaydının olduğu, Gülnehal Yılmaz'a ait dosyanın ise "kayıp olduğu" mahkemeye bildirildi.

Nihayetinde mahkeme önceden hastane dosyasını görmüş ve incelemiş olduğu halde, gelen cevabi yazı üzerine, dosyayı bilirkişiye gönderdi. Bilirkişi, dosyada bulunan raporları kabul etmedi ve "yaptığı inceleme" üzerine, "Gülnehal Yılmaz'ın bir haftalık rapor alabileceğini" mahkemeye bildirdi.

Yılmaz'ın avukatı Zeki Rüzgar, dosyada bulunan İstanbul ve Ankara Adli Tıp kurumlarının raporları yerine bilirkişinin raporu göz önüne alınarak, mahkemeye hiç gelmeyen polis hakkında ise "kişiliğinin dikkate alınarak" karar verilmesinin şaşırtıcı olduğunu ve kararı temyiz edeceklerini açıkladı. Hakkında dava açıldığı sırada başkomiser olan Mehmet Yaşar, hakkında verilen kararın ardından Elazığ Emniyet Müdürlüğünde

'Terörle Mücadele Şube Müdürlüğüne atandı.

Ahmet Özçil: Aralık 1994'te gözaltına alınan ve gözaltı süresi içinde gördüğü işkence sonucu 'böbrek yetmezliği' teşhisiyle Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde tedavi altına alınan Ahmet Özçil'e işkence yapıldığı, Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Kurulu tarafından verilen raporla belgelendi.

İşkence Davasının Seyri

Bir oto hırsızlık şebekesini ortaya çıkarmak gerekçesiyle gözaltına alınan Özçil olayıyla ilgili haberi, Gerçek dergisi 14 Ocak 1995 tarihli 42. sayısında duyurmuştu. Olaydan sonra üzerine atılan on bir hırsızlık suçlamasından da beraat eden Ahmet Özçil'in, sorgulama sırasında penisine elektrik verildiği Eskişehir Emniyetinin bodrumunda kıyasıya dövüldüğü ve eşi Canan Özçil'den gözaltına alındığını gizlediği iddiaları yer alıyordu. Özçil gördüğü muamele sonucu böbrek yetmezliğine yakalandı, vücudunun birçok yerinde şişlik ve morluklar oluştu. Edinilen bilgilere göre gözaltı süresi içinde fenalaşan Özçil'in vücuduna o sıralarda bakımda olan bir hamamda masaj yapıldı. Hamam sahiplerine 'polis memuru' olarak tanıtılan Özçil daha sonra tekrar emniyete getirildi. Eşi Canan Özçil kocasının kendisinden gizlendiğini belirterek Cumhuriyet Başsavcılığına şikâyet dilekçesi verdi. Polis, Özçil'in durumunun kötüye gitmesi üzerine 'sokakta bulduk' şeklinde açıklamalar yaparak Özçil'i Tıp Fakültesi Hastanesine kaldırdı. Dönemin insan haklarından sorumlu Devlet Bakanı Azimet Köylüoğlu da Eskişehir'e gelerek olayla ilgili incelemelerde bulunmuştu.

Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalının 9 Ocak 1995 tarih ve 26 sayılı raporunda da, Ahmet Özçil'in "kaba dayak, cinsel taciz, kollarından çarpmaya gerilme ve vücuduna elektrik verilmesi yoluyla işkence gördüğü"ne yer verilmişti. Nefroloji Bilim Dalının 31 Ocak 1995 tarih ve 77 sayılı raporunda, "boyun kısmında ve omuzlarda şişlik, hastada oluşan böbrek yetmezliğinin hayatını tehdit eder boyutta olduğu" ancak, bunun gözaltında mı yoksa bir başka zamanda mı oluştuğu konusunda kesin yargıya varılamadığı" vurgulanmıştı.

Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesi, tutuksuz olarak yargılanan ve halen emniyetin değişik birimlerinde görev alan polislerin Özçil'e kötü muamele yapıp yapmadıklarının tespiti için Adli Tıptan rapor istemişti. Adli Tıp Kurumu Başkanlığı 3. İhtisas Kurulu, sanığın iddiaları doğrultusunda polis tarafından kötü muameleyle tabi tutulduğu yolunda rapor verdi. Raporun sonuç bölümünde, Özçil'in "vücudunun çeşitli bölgelerinde saptanan kötü muamele bulgularının, sanığın emniyette gördüğünü ifade ettiği muamele ile uyumluluk içinde olduğu" ifade edildi. Ayrıca böbrek yetmezliği durumunun da bu süre içerisinde oluştuğu, tedavi sonucu bunun giderildiği, Ahmet Özçil'in "25 gün mutad iştigaline engel teşkil eden nitelikte olduğu" kaydedildi. (Emek, 17.11.1997)

Özçil'e, gözaltında bulunduğu süre içinde işkence yapmakla suçlanan polisler Abdullah Ateş, Mehmet Akif Sone, İsmail Hakkı Doğan, Sahabettin Doğru, Sedat Baş, Hasan Aydın, Ali Hikmet Sakarya hakkında "5 yıla kadar hapis ve meslekten men" istemiyle açılan dava, 1997 yılında da sonuçlanmadı. 23 Mart 1998 tarihinde verilen kararla, polis memurları Hasan Aydın ve Sahabettin Doğru 2 yıl, 2 ay hapis cezasına mahkûm edilirken, davada yargılanan diğer polisler beraat etti.

Süleyman Altındere: DYP Milletvekili Köksal Toptan'ın koruması ve Başbakanlık Koruma Müdürlüğü görevlisi polis Bahri Akyar ve 4 meslektaşı, hırsızlık suçlamasıyla 1987 yılında gözaltına aldıkları Süleyman Altındere'ye işkence yaptıkları gerekçesiyle, 1997 yılı Aralık ayında "hapis" cezasına çarptırıldılar.

İstanbul 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 10 yıldır devam eden dava konusu olay, 1987'de Süleyman Altındere'nin hırsızlık suçundan gözaltına alınmasıyla başladı. Şişli Emniyet Müdürlüğü ekiplerince üzerinde sahte kimlikle yakalanan Altındere için savcılıktan 15 gün gözetim izni alındı. Altındere, gözaltında kaldığı 13-26 Mart tarihleri arasında kendisine ağır işkence yapıldığı iddiasıyla Şişli Emniyet Müdürlüğü'nde görevli amir Başkomiser Mehmet Aydın, polis memurları Bahri Akyar, Hayrettin Orhan, Cevat Ergin ve Mehmet Mutlu hakkında suç duyurusunda bulundu. İşkence nedeniyle ayakları kangren olan Altındere'ye, gözaltı sonrasında sevk edildiği Adli Tıptan "25 gün iş göremez" raporu verildi.

İstanbul Cumhuriyet Savcılığı, Başkomiser Aydın ve 5 polis hakkında TCY'nin 243. Maddesi gereğince 5 yıl hapis istemiyle İstanbul 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açtı. Yargılama sürerken Altındere 1989 yılında bir arkadaşı tarafından öldürüldü. Altındere'nin ölümü üzerine eşi Ümmühan Feriha Altındere, duruşmalara müdahil olarak katıldı.

Mahkeme, 1993 yılında bütün sanıklar hakkında "efrada kötü muamele" suçundan mahkûmiyet kararı verdi. Yargıtay, Adli Tıp İhtisas Kurulunun 20 Kasım 1992 tarihinde verdiği "ayaklardaki kangren travmatik etkenlerin yanı sıra müştekte tespit edilen kalp ve damar rahatsızlığından kaynaklanabilir" şeklindeki raporun dikkate alınmadan karar verildiğini gerekçe göstererek davayı bozdu. Yargıtay'ın kararında, sanık Başkomiser Aydın'la ilgili "işkenceden haberi olduğu" yönünde yeterli delil olmadığı gerekçesiyle mahkûmiyet verilemeyeceği de belirtildi.

Mahkeme, davanın açılmasından tam 10 yıl sonra verdiği ikinci kararda Başkomiser Mehmet Aydın'ın

"delil yetersizliği" gerekçesiyle beraatini kararlaştırırken, diğer beş polisin mahkûmiyetine karar verdi. Sanık polisler, işkence ve sakatlama gerekçesiyle, 6 yıl 8'er ay hapis cezasına mahkûm edildi. Sanıkların cezaları, "öldürme kastı olmadığı" gerekçesiyle önce 3 yıl 4 aya, ardından "iyi hal" gerekçesiyle 2 yıl 9 ay 10 gün hapse indirildi.

Emin Yıldırım (1996): Diyarbakır'ın Çermik İlçesi Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Sezai Akgün hakkında, Emin Yıldırım'ı döverek ölümüne neden olduğu iddiasıyla dava açıldı. 7 Ocak 1996'da ilçeden gelen silah sesleri üzerine Yüzbaşı Akgün ve beraberindeki askerler, açık olan manifaturacı dükkanında bulunanları sorguladı. Manifaturacı Emin Yıldırım, Hacı ve Ömer Yaman ile Bayram Narman'ın gözleri önünde yüzbaşı tarafından yumruklarla ve kafası duvara vurularak dövüldü. Yüzbaşı Akgün, olaya müdahale etmek isteyen cenaze sahiplerini de tartakladı. Olaydan sonra şikayette bulunmak isteyen Yıldırım'ı makamına çağıran Kaymakam Ercan Topaca, Belediye Başkanı Halit Ağaçhanlı'nın yanında, yüzbaşının bir hata yaptığını söyleyerek, Yıldırım'ı şikayetinden vazgeçirmek istedi. Şikayetinden vazgeçen Yıldırım daha sonra başındaki ağrılardan dolayı komaya girerek, 3 Şubat 1996'da Diyarbakır Devlet Hastanesine kaldırıldı ve 4 gün sonra öldü. Yıldırım'ın eşi Hanım Yıldırım ve oğlu Fevzi Yıldırım, yüzbaşı hakkında 8 Şubat tarihinde suç duyurusunda bulundu. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, Yüzbaşı Akgün hakkında dava açılmasına 14 Kasım 1996 tarihinde izin verdi. Siverek Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 20 Kasım 1996 tarihinde başlatılan soruşturmada, "kastı aşan müessir fiil sonucu adam öldürmek" suçundan TCY 452/1 ve 31, 33 ve 40. Maddeleri uyarınca yüzbaşı hakkında dava açıldı ve savcılık tarafından Akgün'ün tutuklanması talep edildi. Ancak, mahkeme heyeti tutuklama talebini kabul etmedi.

Diyarbakır 2. Ağır Ceza Mahkemesinde tutuksuz olarak yargılanan Yüzbaşı Sezai Akgün, 1996 yılı Ağustos ayı başında binbaşılığa terfi ettirildi. Yıldırım'ın avukatı Mustafa Özer, AİHM'e başvurduğunu açıklayarak Akgün'ün tutuksuz yargılanmasına tepkisini şöyle dile getirdi: "Vatandaşın hizmetine sunulması gereken kurumlar vatandaşa karşı bir kalkan olarak kullanılmaktadır. Türkiye hukuk sisteminde, kayda değer kanıtlar, beyanlar olursa, mutlak suretle zanlı tutuklanır. Bu olayda ise fiili işleyen yanında ve maktulün yanında görgü tanıkları bulunmasına ve Çermik Cumhuriyet Savcısına ifade vermiş olmalarına karşın, hastane raporları, otopsi raporları gibi somut kanıtlar

varken failin tutuklanmıyor olması, yaşama hakkına somut bir saldırının ötesinde, potansiyel suçlu olarak görülen bölge insanının öldürülmesinin bir hak olarak görülmesidir." Tanıkların ifadelerini değiştirmeleri yönünde baskı ile karşılaştığını da anlatan Özer, iç hukuk yolları soruna cevap vermediği takdirde davayı uluslararası alana taşıyacaklarını ve peşini bırakmayacaklarını da söyledi.

Binbaşı Sezai Akgün'ün yargılandığı davanın ilk duruşması, 20 Mart günü yapıldı. Mahkemede tanık olarak dinlenen Çermik Belediye Başkanı Halit Ağaçhanlı, Binbaşı ve Kaymakam tarafından sık sık ölümle tehdit edildiğini ve davanın kapanması için kendisinden Yıldırım ailesine baskı yapmasının istendiğini söyledi. Sezai Akgün'ün, kendisine, "Çermik'e iki tetikçi getirdim. Bu olayı kapatmazsan seni öldürecekler" dediğini aktaran Ağaçhanlı, şöyle devam etti: "Sık sık ölümle tehdit ediliyorum. Binbaşı Akgün, 'Söyle tanıklara ve ölenin yakınlarına ifade vermesinler. Yoksa seni öldürürüm' dedi. 13 Mart günü, DYP Çermik İlçe Başkanı olan ağabeyim Yaşar Ağaçhanlı'yı arayarak, elindeki telsizi gösterip, 'Bak kardeşine söyle davayı kurcalamasın. Şu an telsizin mandalina bastığım anda, kardeşinin evinin etrafındaki silahlı adamlar onu havaya uçururlar' şeklinde tehditlerde bulundu." Binbaşının Çermik'ten alınması için Olağanüstü Hal Valiliğine, İl Valiliğine, İçişleri Bakanlığına başvurduğunu ve suç duyurusunda bulunduğunu belirten Ağaçhanlı, "Bana ve aileme bir şey olduğu takdirde bunun sorumlusu OHAL Valiliği ve İçişleri Bakanlığıdır. Bu adam ilçeden alınmadığı veya tutuklanmadığı takdirde, Çermik'te çok büyük olaylar olabilir. Bu olayları da bizzat kendisi devletin, askeriyenin gücünü arkasına alarak yapacaktır" diyerek, aynı şekilde İlçe Kaymakamı Ercan Topaca'nın da davadan vazgeçmesi için kendisini tehdit ettiğini söyledi. Ocak ayında DYP Genel Başkan Yardımcısı Necmettin Cevheri'ye yazdığı mektupta, binbaşı ve kaymakamın hedefi haline geldiğini belirten Ağaçhanlı şu bilgileri vermişti: "Yıldırım'ın öldürülmesi konusunda olayın görgü tanıkları ile birlikte benim de ifademe başvuruldu. Olayı olduğu şekliyle anlattım. Bundan sonra Kaymakam Ercan Topaca ve binbaşının hedefi haline geldim. Kaymakam, 'Ailenin yarısı köyde oturuyor. Onların başlarına gelebilecekler seni korkutmuyor mu?' şeklinde tehditlerde bulundu." Dilekçesinde kaymakam ve binbaşının görevden alınmalarını halinde Çermik'in Lice'ye dönebileceğini belirten Ağaçhanlı, DYP'li bakan ve milletvekillerine yaptığı başvurulardan sonuç alamayınca, partisinden istifa etti. Duruşmada ifade veren Ağaçhanlı, duruşmadan bir hafta önce Ergani'deki

Bölük Komutanlığında bulunan Tuğgenerale de çıkarak, kendisine yapılan tehditleri aktardığını belirtti ve Tuğgeneralin Akgün ile görüşeceğini söylediğini kaydetti. Emin Yıldırım'ın oğlu Fevzi Yıldırım ise, davadan vazgeçmeleri için sık sık ailesinin tehdit edildiğini, kendi ailesinin ve görgü tanıklarının can güvenliğinin sağlanabilmesi için Sezai Akgün'ün tutuklanmasını beklediklerini söyledi.

Davanın 13 Mayıs günü yapılan ikinci duruşmasında, Akgün'ün can güvenliği nedeniyle duruşmalara katılmama talebi reddedildi. Duruşmada, diğer tanıkları tehdit ettiği öne sürülen Çermik Kaymakamı Ercan Topaca'nın Binbaşı Akgün'ün tanığı olarak dinlenmesine ve Diyarbakır Valiliği aracılığıyla ifadesinin alınmasına karar verildi. Mahkeme heyeti, davacı avukatı Mustafa Özer'in, sanık hakkındaki tutuklama istemini de reddetti. Sezai Akgün, 20 Mayıs tarihinde Jandarma Genel Komutanlığı tarafından açığa alındı. Haziran ayında yapılan duruşmada tanık olarak ifadesi alınan İlçe Kaymakamı Ercan Topaca, Binbaşı Akgün'ün suçsuz olduğunu iddia etti.

Binbaşı Akgün hakkında açılan dava, gerekçeli karar daha sonra açıklanmak üzere, 17 Haziran 1999 tarihinde sonuçlandı. Akgün, "efrada kötü muamele yapmak" (TCY 245) suçundan 2 ay hapis cezasına çarptırıldı. Cezası para cezasına çevrildi ve ertelendi.

Devrim Öktem: İstanbul'un Güngören, Kartal, Maltepe semtleri ile Gebze ve İzmit'te yapılan operasyonlarda "Türkiye Komünist Emek Partisi-Leninist (TKEP-L) üyesi oldukları ve lise öğrencisi Ertuğrul Kaya'nın öldürülmesi olayına katıldıkları" iddiasıyla 22 kişi gözaltına alındı: Bülent Gedik, Devrim Öktem, İsmail Altun, Müştak Erhan İl, Arzu Kemanoğlu, Zülcihan Şahin (19), Okan Kaplan (16), Özgür Öktem (20), Ulaş Batı (17), Ebru Karahancı (17), Sinan Kaya (18), Sevgi Kaya (17), İzzet Tokur, Mustafa Yazıcı (18), Ali Kılıç, Aytun Kılıç, Ahmet Olgun, Meltem Gök, Ayfer Ateş, Mesut Yıldız, Levent Bağdadı ve Turan Cabadan. 22 kişiden 17'si, 19 Şubat 1996 tarihinde İstanbul DGM tarafından tutuklandı. Gençlere, DGM'ye çıkartılmadan önce İstanbul DGM Adli Tabipliğinde ve şikayet üzerine götürüldükleri hastanede işkence gördüklerini belgeleyen raporlar verildi.

Devrim Öktem, tutuklandıktan sonra Sağmalcılar Cezaevinden 24 Mart 1996 tarihinde yaptığı açıklamada, hamile olduğu bilindiği halde Aksaray Siyasi Polis Merkezinde 15 gün boyunca kendisine özellikle işkence yapıldığını ve bebeğini düşürdüğünü bildirdi. Öktem "Beni hastaneye sevk ettiler. 20 Şubat günü

götürüldüğüm Haseki Hastanesinde parça kaldığı anlaşıldı ve bu nedenle kürtaj oldum. Alınan parça laboratuvara gönderildi. Ancak hazırlanan raporun kaybolduğunu söylüyorlar. Raporun bana verilmesini polis engelliyor” dedi. İstanbul Tabip Odası, izlere karşın rapor vermeyen Dr. Cahit Alkış hakkında soruşturma başlattı. İşkencenin belgelenmesi üzerine avukatlar “TİM 7” olarak bilinen ekibin sorumlusu Başkomiser Mustafa Sağra ile ekte görevli polisler hakkında suç duyurusunda bulundu.

1997 yılının Mart ayında açılabilen davada, Mustafa Taner Paylaşan, Ahmet Bereket, Fatih Berkup, Mehmet Atilla Çaydar ve Yakup Doğan adlı polisler işkence suçlamasıyla (TCY 243) 5 yıla kadar hapis cezası verilmesi istendi. Yargılama, 26 Mayıs günü İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. 7 Temmuz 1997 tarihinde yapılan duruşmaya getirilen tutuklu gençler “zafer işareti yaptıkları” gerekçesiyle jandarmalar tarafından dövüldü. Bu nedenle Okan Kaplan, Devrim Öktem, Sevgi Kaya, Zülcihan Şahin, Arzu Kemanoglu, Ulaş Batı, Özgür Öktem, İsmail Altun, Bülent Gedik ve Müştak Erhan İl’e ayrıca rapor verildi.

İşkenceyle alınan ifadeler delil sayıldı ve İstanbul DGM Savcılığının açtığı davada, Devrim Öktem, Bülent Gedik, İsmail Altun, Özgür Öktem ve Erbil Kızıl’a, “Anayasayı zora dayalı olarak değiştirmek amacıyla eylem yaptıkları” iddiasıyla (TCY 146/1) idam cezası verilmesi istendi. İddianamede, Zülcihan Şahin, Müştak Erhan İl, İzzet Tokur, Arzu Kemanoglu, Sinan Kaya, Ebru Karahancı, Ulaş Batı, Okan Kaplan, Sevgi Kaya, Mustafa Yazıcı, Ahmet Olgun, Zuhul Sürücü ve Cemal Bozkurt’un “örgüt üyeliği” (TCY 168/2), Ali Kılıç ve Levent Bağdadi’nin de “örgüte yardım” (TCY 169) iddiasıyla hapis cezasına mahkum edilmesi istendi.

19 Eylül günü İstanbul DGM’de yapılan ilk duruşmada sanıklar, işkenceci polisler hakkında suç duyurusunda bulundu. 21 Kasım günü yapılan duruşmada, Mustafa Yazıcı, İzzet Tokur, Ali Kılıç ve Sevgi Kaya tahliye edildi. Daha sonra eklenen dosyalarla sanık sayısının 24’e yükseldiği davanın 27 Mart 1997 tarihinde yapılan duruşmada sanıkların gerçekleştirdiği ileri sürülen “İstanbul Bağcılar’daki MHP Seçim Bürosunun bombalanması” eylemi nedeniyle başka bir örgüt ile ilgili bir dava daha olduğu ortaya çıktı. Avukat Gülizar Tuncel, duruşmada tanık olarak dinlenen Ali Metin adlı kişinin, aynı olay nedeniyle 26 Mart 1997 günü İstanbul DGM’de görülen bir başka davada dinlendiğini açıkladı. Devrim Öktem ve arkadaşları hakkında açılan dava halen İstanbul DGM’de sürüyor.

Manisa Davası: 26-29 Aralık 1995 tarihlerinde “DHKP-C Manisa İl Sorumlusu” olduğu iddia edilen öğretmen Ali Göktaş ile aralarında lise öğrencilerinin de bulunduğu 16 kişi Manisa’da gözaltına alındı. Manisa Emniyet Müdürlüğünden yapılan açıklamada, Ali Göktaş’ın gözaltına alınan kişileri “örgüt üyesi yaptığı”; gözaltına alınanların “eylem planladıkları”; Mahir Göktaş (14), Ayşe Mine Balkanlı, Sema Tatar, Fulya Apaydın, Erdoğan Kılıç adlı öğrencilerin “diğer militanlarla birlikte afiş astıkları ve bazı yerlere molotof kokteyli attıkları” öne sürüldü.

10 gün süren işkencenin ardından 5 Ocak 1996’da İzmir DGM’ye sevk edilen Ali Göktaş, Mahir Göktaş, Emrah Sait Erda, Hüseyin Korkut, Jale Kurt, Münire Apaydın, Sema Tatar, Özgür Zeybek, Ayşe Mine Balkanlı, Faruk Deniz, Levent Kılıç ve Aşkın Yeğin tutuklandı. Gençlere İzmir DGM Savcılığına çıkarılmadan önce götürüldükleri Manisa Adli Tabipliğinde sağlam raporu verildi. Manisa Tabip Odası tarafından yapılan açıklamada, “Adli Tabip Nöbet Listesi”ne göre gençlerin, 24-30 Aralık tarihleri arasında Merkez 4 Nolu Sağlık Ocağında nöbetçi olan Dr. İlkan Çalışyer’e muayene ettirilmeleri gerektiği halde 2 Nolu Sağlık Ocağında görevli Dr. Yusuf İzzettin Küçük ile Dr. Turgay Özcan’ın Emniyet Müdürlüğüne çağrıldığı, işkence yapılmadığını gösteren raporları bu hekimlerin imzaladığı ifade edildi. Mahir Göktaş’ın İzmir’in Kınık ilçesine bağlı Tattepe köyünde yaşayan yakınları da işkence gördü.

Manisa Cumhuriyet Savcılığı, Haziran ayı başında 10 polis hakkında işkence suçlamasıyla (TCY 243) dava açtı. Memurin Muhakematı Yasası uyarınca İl İdare Kurulunun “Lüzum-u Muhakeme” kararı beklenmeden açılan davada, polisler işkence gören 14 kişi için ayrı ayrı beşer yıl hapis cezası verilmesi istendi. Böylece, polisler hakkında istenen ceza 70 yıla ulaştı. Gençlere işkence yapıldığı sırada Manisa Emniyet Müdürlüğüne giren ve işkenceye tanık olan CHP İzmir Milletvekili Sabri Ergül, “işkence emri verdiği ve işkence yapan polisleri koruduğu” gerekçesiyle Manisa Emniyet Müdürü Kemal İskender hakkında suç duyurusunda bulundu. Yargılanan polislerin adları şöyle: Başkomiser Halil Emir, Komiser Atilla Gürbüz, polis memurları Engin Erdoğan, Levent Özvez, Turgut Demirel, Fevzi Aydoğ, Musa Gencer, Mehmet Tan, Turgut Özcan, Ramazan Kolak. İşkence nedeniyle açılan dava; 1997 yılı sonuna kadar sonuçlanmadı. Polislerin duruşmalara katılmaması, fotoğraflardan teşhis edilmelerini gündeme getirdi. Polisler, 11 Mart 1998 tarihinde yapılan duruşmada beraat etti. Ancak, beraat kararı Yargıtay tarafından bozuldu.

“Devletle Tanışma”

Gençler devletin güvenlik güçleriyle gözaltına alındıkları gün tanıştılar. Gözaltında geçirdikleri 11 gün sonunda hepsi işkenceden şikâyetçi oldu. Onlar ceza aldı, ama polisler hâlâ yargılanıyor

Suçları çok büyüktü! Manisalı gençlerin. Tren vagonlarına kiremit parçasıyla “Yaşasın halkların kardeşliği” yazmışlardı. Ama nöbetçi istasyon müdürü böyle bir yazı görmediğini söylüyordu. Trafik levhasına pastel boyayla “Kahrolsun faşizm” yazmışlardı. Bir un fabrikasının duvarına yaprak ya da çimen yeşiliyle “Yaşasın halkların kardeşliği” yazmışlardı, ama ilk tutanakta böyle bir yazının yağmur nedeniyle silinmiş olabileceği belirtiliyordu. Bir dükkâna molotof kokteyli atmakla suçlanıyorlardı ama dükkânın sahibi bu olayda dikkatsizlik nedeniyle ocaktan yangın çıkarmaktan mahkûm olmuştu.

“Silahlı çete” kurmaktan mahkûm oluyorlardı ama ortada silah olarak bir sapan, bir bıçak, hatta bir turnak makası bile yoktu.

Ama olsun. Manisa’ya Bingöl’den gelen ekibin çoğunlukta olduğu polisler, bu “örgütü” izleyip yedisi lise öğrencisi 16 genci okullarından, evlerinden gözaltına aldı. İşte gençler o gün devletin güvenlik güçleriyle tanıştılar. Gözaltında geçirdikleri 11 gün sonunda hepsi işkenceden şikâyetçi oldu. Gördükleri işkenceyi en ince ayrıntısına dek anlattılar. Doktordan rapor aldılar. 10 polis şu anda Manisalı gençlere işkence yapmak suçundan yargılanıyor. 20 yaşındaki Boran’ın babası Korkut Şenol emekli öğretmen. Meslek yaşamında tam 19 kez sürgün edilmiş. Oğluya ve arkadaşlarıyla Emniyette karşılaştığı o anı anlatırken gözleri doluyor. “En büyük endişeyi oğluma, işkence var mı, diye işaret ettiğim an aldığım belli belirsiz bir baş onayını gördüğüm an duydum” diyor Korkut Şenol, “Bunlar düşünen insan istemiyorlar” diyor.

17 yaşındaki M. A. kendisine elektrik verilirken ıslak battaniyeye sarıldığını, soğuk duş yaptırıldığını ve bu yüzden zatürre olduğunu anlatıyor. Ancak M. A.’nın hastalığı Buca Cezaevinde yatarken ortaya çıkmış. 11 gün gözaltında tutulduktan sonra çıkarıldığı mahkemede tutuklanınca tanışmış devletin cezaeviyle. M. A.’ya göre cezaevindeki sağlık koşulları hiç de insanca değil. Hastaneye kaldırılması gerekmiş, tüberkülozu ortaya çıkınca M. A.’nın. Önce “çifte kelepçe, tek kelepçe” tartışması çıkmış. Gençler bir kelepçeye iki kişinin vurularak götürülmesine karşı çıkıyor. Sonunda tek kelepçeyle gidiyor M. A. Tepecik Devlet Hastanesine. Mahkûm koğuştan olmadığı için pencerenin önünde ve kapıda dört jandarmanın beklemesine karşın hasta yatağına ayağından zincirle bağlanmış M. A. Böylece devletin hastanesiyle tanışmış. Sonunda İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi karar verdi ve dördü lise, üç üniversiteli toplam 76 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Gençler böylece devletin mahkemesiyle tanıştılar.

17 yaşındaki Ayşe Zeybek kararı değerlendirirken, “Bu yargılamaya gerek yoktu. Zaten karar verilmişti. Her şey ortada. Çocukların hiç suçu yok” diyor. 17 yaşındaki M. A.’ya göre karar işkenceyi, işkence altında ifade alınmasını meşrulaştırıyor. Davada 2 yıl 6 ay hapse mahkûm olan M. A.’nın bir yaş büyük ablası Fulya Apaydın da yargılanıyor. Bir kızı mahkûm olan, diğeri beraat eden Nevlin Apaydın ise, “Bu karar çok saçma geliyor. Türkiye’de yargının bağımsızlığına falan inanasım gelmiyor artık” yaklaşımında. Manisalı gençlerin devletle tanışma süreci, gözaltında işkenceden başlayıp avukatların kanıtlandığına hiç de inanmadıkları suçlardan yargılanmalarına kadar uzanıyor. İşte Manisalı gençlerin tanıştığı devletin güvenlik görevlileri, devletin cezaevi, devletin hastanesi ve devletin mahkemesi... (Celal Başlangıç, Radikal, 19.01.1997)

Gençler hakkında üç ayrı dava açıldı. Manisalı gençler, İzmir DGM’de “yasadışı örgüt üyesi” oldukları, Manisa Sulh Ceza Mahkemesi ve Manisa Ağır Ceza Mahkemesinde, “duvarlara yazı yazmak”, “yangın çıkartmak” iddialarıyla yargılandılar. İzmir DGM Savcılığının hazırladığı iddianamede “DHKP-C örgütüne üye oldukları ve Manisa’daki bazı eylemlere katıldıkları” iddia edilen sanıkların 5 yıla 15 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. 12’si tutuklu 16 kişinin yargılanmasına 12 Mart 1996 tarihinde İzmir DGM’de başlandı. Mahir Göktaş’ın yaşı küçük olduğu için yamın yasağı konulan duruşmada, Hüseyin Korkut ve Jale Kurt tahliye edildi. 16 Ocak 1997 tarihinde sonuçlanan davada, Ali Göktaş, Emrah Sait Erda, Faruk Deniz, Levent Kılıç, ve Aşkın Yeğin’e 12 yıl 6’şar ay hapis cezası verildi. Tutuksuz sanıklardan Jale Kurt’a 3 yıl 9 ay hapis cezası veren DGM, Ayşe

Mine Balkanlı, Münire Apaydın, Sema Tatar ve Özgür Zeybek’i 2 yıl 6’şar ay hapis cezasına mahkûm etti. Hüseyin Korkut, Erdoğan Kılıç, Boran Şenol, Abdullah Yücel Karakat ve Fulya Apaydın beraat etti. Davanın en küçük sanığı Mahir Göktaş hakkındaki dosya ise ayrıldı. Mahir Göktaş, daha sonra çocuk mahkemesinde yargılandı ve beraat etti.

Manisa Sulh Ceza Mahkemesinde, “duvarlara yazı yazıldığı” iddiasıyla açılan dava da 17 Mart günü “emniyet ifadesinden başka delil olmadığı için” beraatle sonuçlandı. Bu davanın dışında, Ali Göktaş, Faruk Deniz ve Mahir Göktaş “kasten bina yakmak” iddiasıyla Manisa Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı. Dava, 1997 yılının Mayıs ayında beraatle sonuçlandı. “Aynı suçlamayla iki ayrı dava açılmayacağı” gerekçesiyle verilen beraat kararı Yargıtay tarafından onaylandı.

Yargıtay, 28 Ocak 1998 tarihinde daha önce İzmir DGM tarafından 10 sanık hakkında verilen mahkumiyet kararını bozdu, Hüseyin Korkut, Erdoğan Kılıç, Boran Şenol, Abdullah Yücel Karakaş ve Fulya Apaydın'ın beraat kararlarını ise onayladı. Karar uyarınca Ali Göktaş, Faruk Deniz, Levent Kılıç, Emrah Sait Erda ve Aşkın Yeğin ile Jale Kurt, Ayşe Mine Balkanlı, Münire Apaydın, Sema Taşar ve Özgür Zeybek'in yargılanmasına 1998 yılı Mart ayında yeniden başlandı. İlk duruşmada sanıklar tahliye edildi.

1) İşkence ve Sağlık Mesleği

Hekimlerin meslek ilkelerine genel olarak uymaya başladıkları gözlemlenirken, gözaltı sonrası muayene için getirilen kişilere rapor veren hekimler üzerindeki baskılar sürdü. İşkencecilerle işbirliği yapan hekimler 1997 yılında her zamankinden daha belirgin olarak ödüllendirildi. Bazı hekimler, jandarma ya da polis görevlilerinden odadan çıkmasını istemezken, bazıları bu nedenle baskıya, hatta saldırıya uğradı.

New York Bilimler Akademisi, 1997 "İnsan Hakları Ödülü" Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Etik Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Zuhale Amato'ya verildi. Amato, Türk Tabipleri Birliği içinde insan hakları konusunda yaptığı çalışmalar nedeniyle ödüle layık görüldü. Amato, "İşkence Türkiye'de en çok görülen, sakat bırakan ve öldüren bir hastalık, ishal, kızamık gibi işkence salgını var" dedi. İşkencenin hekimleri çok yakından ilgilendirdiğini söyleyen Amato, "Tedavisi çok zor, çok pahalı ve sakat bırakıcı, tıpkı çocuk felci gibi, önemi ise çok ucuz. İşkenceden korunmak sadece demokrasiyle değil eğitimle olur" diye konuştu. Hekimlerin çok yaygın olarak işkenceye katılmasalar da, bir kısmının tanık olduğunu ve işkence görenlere işkence görmediklerine dair rapor verdiğini belirten Amato, "Hekim önce hekimdir. Biz onlara gerçek neyse onu rapor edin diyoruz" dedi. İnsan hakları ihlallerinin önlenmesinde eğitim sorununun öneminde de değinen Amato, örneğin insan haklarına aykırı olan "bekâret kontrolü" yapmanın suç olduğunu ve bunu çoğu hekimin bilmediğini belirtti.

Mersin'de Adli Tabiplik için boş oda bulunmadığı gerekçesiyle, Adli Tıp hekiminin bir süredir devlet hastanesinin güvenliğinden sorumlu karakolda hizmet verdiği açığa çıktı. Adli tabibin, polis veya jandarma tarafından getirilen zanlılara, kolluk kuvvetleri odadan çıkarılmadan, "Darp var mı?" ya da "İşkence gördün mü?" şeklinde sorular sorduğu; zanlıların da içerde polisler olduğu için psikolojik baskı altında kalarak, "Hiçbir şeyim yok" dedikleri ve bunun sonucunda "sağlamdır", "darp izine rastlanmamıştır" şeklinde raporlar düzenlendiği bildirildi. Hırsızlık yaptıkları iddiasıyla gözaltına alınan ve 22 Ocak günü Savcılık tarafından Adli Tabipliğe gönderilen Sadullah Çetin-çakmak, Serdar Kıratlı ve Mehmet Doğan adlı kişilere karakol ve adli tabibin muayene odası olarak kullandığı mekanda dayak atıldığı bildirildi. Kavga ettikleri iddiasıyla gözaltına alınıp Adli Tabipliğe getirilen 5 kişinin ise, yine aynı polisler tarafından hastane bahçesinde birbirlerine dövüldüğü, olaya müdahale etmek isteyenlerin ise tehdit edildiği iddia edildi. 1996 yılında, orman yaktıkları iddiasıyla yakalanarak jandarma tarafından getirilen zanlılardan biri için adli tabibin işkence gördüğüne dair rapor düzenlemesinin ardından, jandarmalar zanlıyı dışarı çıkartıp yeniden getirerek, "Bu, işkence görmediklerini söylüyor. Raporu değiştirin" dediler. Rapor değiştirilmeyince, kendini Jandarma Merkez Karakol Komutanı olarak tanıtan bir kişinin hekime telefon ederek, "Bakın fazla ileri gidiyorsunuz. Biz teröristleri yakalayıp getiriyoruz. Siz

ise bunlara rapor düzenleyerek yardımcı oluyorsunuz. Vatan hainliği yapıyorsunuz. Sizinle daha sonra hesaplaşacağım" diye tehdit ettiği öne sürüldü. İHD Akdeniz Bölge Temsilcisi Avukat Hamza Yılmaz, Adli Tabiplik için uygun başka yerler olduğunu, buna karşın kişilerin polislerin bulunduğu ortama alınmasının, kolluk görevlilerinin hekime müdahalesini sağlamaya yönelik olduğu şüphesini güçlendirdiğini kaydetti. Olayın bir gazetede yer alması üzerine adli tabiplik görevlileri hakkında soruşturma açıldı. İl Sağlık Müdür Vekili Dr. Elife Uysal, haberin gazetede çıktığı günden itibaren yapılan muayeneler sırasında görevli polislerin dışarı çıkartıldığını belirtti. Mersin Cumhuriyet Savcılığı, o günkü kayıt defterinin fotokopisini alarak isim listesinde adı geçen nöbetçi hekimlerin ifadesini aldı.

İstanbul Sağmalcılar Devlet Hastanesinde görev yapan Mehmet Süer adlı hekim, 15 Şubat günü Arif Taban adlı tutukluyu muayene ederken odada bulunan jandarma erlerinden dışarı çıkmalarını istedi. Odada bulunan bir astsubay ve erle tartışan Mehmet Süer'in, daha sonra hastane içinde astsubay ve 5-6 er tarafından dipçiklerle dövüldüğü bildirildi. Süer, olaydan sonra 10 günlük "iş görmez" raporu aldı. Süer'in jandarma erleri tarafından saldırıya uğramasıyla ilgili olarak TTB bir rapor hazırladı. TTB Merkez Konseyi Başkanı Füsün Sayek, Cezaevi personelinin hekimlere 'düşman' gibi baktığına dikkat çekti. Sayek, hekimlerin jandarmaların yanında hastaya bakmamalarının mesleki sorumlulukları gereği olduğunu vurguladı. Sayek, İçişleri Bakanlığınca 10

Ocak 1989 tarihinde, muayene sırasında hükümlü ve tutukluların yanında jandarmaların hangi koşullarda bulunabileceğine ilişkin çıkarılan genelgeyi de hatırlatarak, "Arkadaşımız hekim-hasta gizliliği esasını korumak istediği için bu saldırıya uğramıştır ve yapması gerekeni yapmıştır" dedi. İstanbul Tabip Odası, erlerin

"memurun görevine engel olmak, memura karşı müessir fiil ve sövme" suçunu işlediklerini belirterek, 3 Mart günü Eyüp Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. İstanbul Tabip Odası, sanıkların tespit edilerek gerekli tahkikatın yapılması ve cezalandırılmaları için dava açılmasını istedi.

Hekimlerin işkenceye katılımı ne şekillerde oluyor?

Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı: Bazı insanların dışardan duyduklarında kulaklarına inanamadıkları şekilde hekimin bizzat işkenceye katılması, kişinin işkenceye dayanıp dayanamayacağını belirleyecek muayeneleri gerçekleştirmesi söz konusu olabiliyor. Hekim bilerek ve isteyerek yanlış rapor düzenleyebiliyor. Baskı altında kalan, can güvenliği olmayan veya korktuğu için gerçekleri yazamayan, eksik rapor veren hekimler de var. Adli rapor düzenleme sistemindeki aksaklıklar da çok önemli. Düzenlenen raporun bir örneği mühürlü zarf içinde hastayı getiren güvenlik görevlilerine teslim ediliyor, bir örneği Cumhuriyet Savcılığına gönderiliyor, bir örneği de raporu düzenleyen kurumda kalıyor. Ancak, raporun mühürlü zarf içinde verilmesi, onun okunmadığı anlamına gelmiyor. Zarfı açıp okuyan güvenlik görevlileri, raporu beğenmediklerinde ya hekimi tehdit ediyorlar ya da kendilerine direnemeyecek bir hekimden yeni rapor alıyorlar. Bir de çok daha pasif diyebileceğimiz bir katılım söz konusu. Hekim, adli rapor düzenlemek konusunda hiç bilgisi ve deneyimi olmaması nedeniyle muayene sonucu saptayabileceği birtakım değişimleri bile görmeyebiliyor. Tabii bir de hekimin görevine yabancılaşması boyutu var. Bazı hekimler hastaya "Şikâyetin var mı?" diye soruyor. Hasta da "Hayır şikâyetim yok" deyince onu muayene etmek aklına bile gelmiyor. Hekim de son derece muğlak hiç anlaşılmayan bir rapor düzenliyor. Oysa işkence kurbanı gerilim içinde. Gözaltı süresi bitmişse tekrar gözaltına alınma veya tekrar işkenceye götürülme olasılığı var. Ayrıca işkence gören kişi hekimi, kendisine işkence yapan kişilerin tarafında görüyor. Sonuçta hekim de bir kurumsal yapı içinde. Ancak, hekim hastayla iletişim kurarak hastalık öyküsünü şikâyetlerini alabilme şansına sahip olabilir. (...) Hekimin aldığı eğitimle meslek ahlakını gerçekten iyi geliştirmiş olması gerekiyor. Ama bunun için de toplumsal ahlakın gelişmiş olması gerekiyor. Toplumsal ahlak iyi bir şekilde kurulmadığı zaman, meslek ahlakını kurmamız zaten imkânsız. İkisi birbiriyle bağlantılı. Bu nedenle hekimden, bu toplumdan farklı, üst düzeyde hatta "peygamber" davranışı beklemek yanlış olur. Bu toplumun bir bireyi olarak hekim de hatalar yapabilir. Tabip odalarına hekimin işkenceyi gizlediğine ya da işkenceye bizzat katıldığına dair yapılan suç duyuruları oluyor...

Verilen cezaların önünde ne gibi engeller var?

Fincancı: Eğer hekime tümüyle meslekten çıkartılma kararı verilmemişse, hekim devlet memuriyetine devam edebiliyor. Sağlık müdürlüğü verilen karar gereği sadece hekimin muayenehanesini mühürlüyor, hekim hastanede çalışmayı sürdürüyor. Bu çok büyük bir sıkıntı. Eğer meslek örgütü bir hekimin meslek hatası yaptığı, mesleğini belli bir süre yürütmemesi, o dönemde de kendini geliştirmesi kararı almışsa, bu karar sadece özel alanda değil, kamusal alanda da uygulanmalı. Muayenehaneye giden hastalar "değerli insanlar" da, devlet hastanelerine gidenler "değerli hastalar" değil mi? Sonuçta hepsi sağlıklı yaşama hakkına sahiptir. Bunun için TTB'nin 6023 sayılı kanununda değişiklik yapılması gerekiyor. (...) Soruşturma ile ilgili basına herhangi bir bilgi sızdığı zaman dava düşüyor. Bunun yanında soruşturmacı bulmakta gerçekten zorluk çekiyoruz. Hekimler, meslektaşları hakkında soruşturma yapmak, onları suçlamak istemeyebiliyor. Bu nedenle meslektaşlarımız bu konularda görev almak istemiyorlar. İnsanların hukuki işlemler konusunda yeterince duyarlı olmaması ve böyle alışkanlıklarının olmaması nedeniyle de birçok sorun yaşıyoruz. Hakkında suç duyurusu yapılan hekimin ifadesini aylarca beklediğimiz oluyor. Hekimin ifadesini almak zorundayız. Çünkü eksik soruşturmadan dosya iptal edilebiliyor. Soruşturmanın sistemiyle ilgili çok büyük aksaklıklar oluyor. Hekimlerin uygulamalarına ilişkin profesyonelce ve hızlı araştırmalar yapabilecek kadrolar gerekiyor. Ayakları yere sağlam basan, gerektiğinde hekimi savunan, ama yanlış yaptığı da o hekim hakkında gerekli işlemleri yapabilen hareketli bir kurum oluşturmak zorundayız. Biz buradaki işlerimizden arta kalan zamanlarda hem hekimler adına hem de toplum adına bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Hem insan gücü eksiklerimiz var, hem de var olan insan gücünün diğer işleri nedeniyle soruşturmalar büyük zamana yayılıyor. Önemli noktalardan biri de etik değerleri ve toplumsal ahlakı geliştirmek. Bunun için de hep birlikte mücadele etmemiz gerekiyor. Sadece bir hekim olarak değil, birey olarak da bu görüşleri savunma yükümlülüğü taşıyorum. Mümkün olduğu kadar geniş alanda sesimizi duyurmamız ve bu mücadeleyi yürütmemiz gerekiyor. Çünkü ihlaller gerçekten çok büyük bir insanlık ayıbı. Hele bunlara hekimlerin katılması çok korkunç. *Sevgi Dünder-Serpil Kurtay (Emek, 09.08.1997)*

Adli Tıp Kurumu

İşkencenin belgelenmesinde ve ihlalcilerin yargılanmasında kilit rol oynayabilecek olan Adli Tıp Kurumu, 1997 yılında bu işlevini yerine getiremeyecek şekilde, hatta söz konusu işleri engellemek amacıyla yapılandırıldı.

Adli Tıp Kurumunda MHP kökenli ya da MHP ile yakın ilişkileri olan kişilerin önemli görevlere getirildiği kadrolaşma hareketi, Mehmet Ağar'ın Adalet Bakanı olduğu Mart-Mayıs 1996 tarihleri arasındaki üç aylık dönemde hız kazandı. Kamuoyundaki yaygın görüşe göre, bu hızlı kadrolaşma iki önemli gelişmeden

kaynaklandı. İlki, Kurum tarafından Baki Erdoğan ve Metin Göktepe davası ya da kimi yargısız infaz davalarında hazırlanan raporların Bakanlık ve emniyet teşkilatında yarattığı rahatsızlıktı. İkincisi ise, silahlarla ilgili incelemelerin yapıldığı, atış mesafesi kararlarının verildiği ve çek-senet dosyalarının görüşüldüğü Fizik İncelemeler İhtisas Dairesinin değerlendirmelerinin, özellikle polis-mafya-siyaseti ilişkileriyle bağlantılı davaların seyrinde önem taşımasıydı.¹⁷

1996 yılında olduğu gibi, 1997 yılında da Adli Tıp Kurumuna yapılan atamalarla ilgili tartışmalar devam etti. Mehmet Ağar'ın 'özel isteğiyle' Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Bölümü Başkanlığına getirildiği öne sürülen Dr. İsmail Hakkı Uysal hakkında 'tefecilik' yaptığı gerekçesiyle suç duyurusunda bulunuldu.¹⁸ Suç duyurusunda, Uysal'ın "Ben Adli Tıp Kurumunda başkanıyım. İki fakülte mezunuyum, ülkücüyüm. Bütün ülkücüler benim emrimde toplanır, benim direktifimle hareket eder. Adalet Bakanı Şevket Kazan beni her toplantıya çağırır ve DYP İstanbul İl Başkanı Celal Adan benim adamımdır, her isteğimi yaptırabilirim" diyerek mağdurlara gözdağı verdiği iddia edildi.

Bir başka tartışmalı atama da, 1996 yılı Kasım ayı başlarında Adli Tıp Kurumu Başkanı Prof. Dr. Özdemir Kolusayın'ın görevinden alınarak, yerine Karadeniz Teknik Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Serhat Gürpınar'ın getirilmesi oldu.¹⁹ Adli Tıp Genel Kurulu üyesi Prof. Dr. Kemal Alemdaroğlu,

¹⁷ Bakınız 1996 Türkiye İnsan Hakları Raporu, s. 308-311.

¹⁸ Uysal'dan faizle borç para alan ve daha sonra mağdur duruma düşen Tülin Karataş, Hüseyin Mert, Nurten Vaner ve Talat Arslan'ın Kartal Cumhuriyet Savcılığına verdiği suç duyurusu dilekçesinde, Uysal'ın, "faizle borç para vermek suretiyle tefecilik yaptığı" ileri sürüldü. Kartal Cumhuriyet Başsavcılığının sürdürdüğü soruşturma dosyasında, Dr. Uysal'ın "borç verirken teminat olarak gösterilen taşınmazlara, borç ödense bile haciz koydurduğu, borç verdiği miktarın çok üzerinde ve birden fazla senet aldığı" kaydı bulunuyordu.

¹⁹ Gürpınar döneminde kurum bünyesine atanan bazı kişilerin, daha önce görevini kötüye kullanmaktan soruşturma geçirdiği iddia edildi. Örneğin, Küçükçekmece Adli Tıp Şube Müdürü olan Dr. Mehmet Doğan'ın, 1990 yılında adli tıp bilirkişisi olarak rüşvet karşılığı rapor düzenlemekten soruşturma geçirdiği, bu durumun Kanal D'de yayınlanan Arena programına gizli kamerayla saptandığı, bu nedenle uzun zamandır kurum bünyesinde görev yapamadığı bildirildi. Adli Tıp Kurumu Eyüp Şube Müdürlüğünde adli tıp uzmanlığı yapan Dr. Remzi Şendil'in de, daha önce çıkar karşılığı çelişkili raporlar tanzim ettiği öne sürüldü.

Gürpınar'ın Kurum Başkanlığına atanmasının 657 sayılı Devlet Memurları Yasasına aykırı olduğu iddiasıyla Danıştaya başvurdu.²⁰ Danıştay, 27 Mart günü verdiği kararla, üniversitedeki görevinden istifa etmesinin hemen ardından Kurum Başkanlığına getirilen Gürpınar'ın atanmasının yasalara uygun yapılmadığını vurgulayarak yürütmeyi durdurdu. Adalet Bakanlığının itirazını değerlendiren Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 15 Mayıs günü kararı onadı. Yasaya göre Gürpınar'ın derhal görevden alınması gerekirken, iki ayı aşkın bir süre bu kararı uygulamayan Adalet Bakanı Şevket Kazan, Gürpınar'ın görevden alınmasını ve yeniden atanmasını öngören iki kararnameyi eş zamanlı olarak imzalayarak Başbakanlığa gönderdi.

Erbakan-Çiller hükümetinin istifasından sonra Temmuz ayında işbaşına gelen Yılmaz-Ecevit hükümetinin Adli Tıp Kurumu ile ilgili tutumu da, önceki hükümetin tutumundan farklı olmadı. Yılmaz-Ecevit hükümeti, göreve başlar başlamaz, işkenceyi gizlediği için hakkında çok sayıda şikayet olan ve dava açılan Dr. Nur Birgen'i, görevleri arasında işkence olaylarının saptanması da bulunan Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Kurulu Başkanlığına atadı. Nur Birgen'le ilgili şikayet dilekçelerinde, "isim yerleri boş bırakılmış imzalı ve mühürlü sağlam raporlarını sonradan doldurmaları için polislere verdiği", "işkence gördüğünü anlatan kişilere hakaret ettiği" gibi iddialar da yer aldı. Nur Birgen hakkında, görev yaptığı İstanbul Beyoğlu Adli Tabipliğinde "gözüaltına alınan bazı kişilere yapılan işkenceyi gizleyecek şekilde gerçek dışı rapor düzenlediği" iddiasıyla, 1995 yılında İstanbul Tabip Odasına suç duyurusunda bulunulmuştu. Suç duyurusunda, Nur Birgen'in, 13 Temmuz 1995 tarihinde gözüaltına alınan ve 5 gün gözüaltında tutulan Mahir Karaçam, Bülent Güzel, Barış Arslan, Gülsare Akkuş, Fikret Korkmaz, Tekin İme ve Aşur Tavşan adlı 7 kişiye vücutlarındaki belirgin darp izlerine karşın 18 Temmuz 1995 tarihinde sağlam raporu verdiği ancak, 19 Temmuz 1995 tarihinde İstanbul DGM Adli Tabipliğine götürülen 7 kişinin vücutlarındaki yara ve darp izleri nedeniyle işkence gördüklerine dair rapor aldıkları belirtiliyordu.

Yine aynı kişiler tarafından yapılan Birgen'le ilgili ikinci suç duyurusu üzerine açılan soruşturma ise, 1997 yılında tamamlandı ve Birgen hakkında "adli görevi ihmal ettiği" iddiasıyla, 1 yıla 3 yıl arasında hapisle

²⁰ Söz konusu yasanın 97. Maddesinin (a) bendi, görevinden istifa eden devlet memurlarının, aradan altı ay geçmeden tekrar devlet memurluğuna alınmalarını yasaklıyor.

cezalandırılması istenerek 9. İstanbul Asliye Ceza Mahkemesinde dava açıldı. Birgen'in yargılanmasına Eylül ayında başlandı. Aralık ayında yapılan ikinci duruşmada, duruşmadan önce gazetecilere bağırarak mahkeme başkanı İsmail Susanlar, kendi fotoğraflarının çekilmesini yasakladı. Bunun üzerine gazetecileri tartaklayan polisler, Nur Birgen'in de fotoğrafının çekilmesini engelledi. Duruşmaya polis koruması altında gelen Nur Birgen, "mağdurların elbiselerini çıkarmayı reddettiğini, bu nedenle vücutlarındaki izleri görmemiş olabileceğini" söyledi. Müdahil Avukat Metin Narin ise, Susanlar'ın taraflı davrandığı gerekçesiyle reddi hakim talebinde bulundu. Avukat Narin, Nur Birgen'in suçunun, "görevi savsaklama" değil, "görevi kötüye kullanma" ya da "işkence suçuna katılma" olarak değerlendirilmesinin gerektiğini belirtti. Narin'in reddi hakim talebi reddedildi. TTB Yüksek Onur Kurulu, İstanbul Tabip Odasının daha önce verdiği karara uyarak, 31 Mayıs 1998 tarihinde aldığı kararla, Dr. Nur Birgen'in "işkence gören kişilere sağlam raporu verdiği" gerekçesiyle 6 ay meslekten men edilmesine karar verdi. Bu karar, Adalet Bakanlığı tarafından uygulanmadı.

Nur Birgen'in 3. İhtisas Kurulu Başkanlığına atanmasından kısa bir süre sonra, bu kez Adli Tıp Kurumu Başkanlığına işkenceyi gizleyen raporlar vermesiyle tanınan Doç. Dr. Bilge Kırangil vekâleten atandı. Kırangil hakkındaki iddia şöyle: Baki Erdoğan'ın 18 Eylül 1993 tarihinde gözaltında ölmesi üzerine Kırangil'in de üyesi bulunduğu Adli Tıp Kurumu 1. İhtisas Kurulu tarafından hazırlanan raporda, "açlık sonucunda oluşan akciğer ödemi ve buna bağlı şolunum yetersizliği" ölüm nedeni olarak gösterildi. İzmir Tabip Odası ise, raporun "yanlış ve yetersiz olduğu" gerekçesiyle yeni bir rapor hazırladı. 7 Haziran 1995 tarihinde yine Adli Tıp Kurumu 1. İhtisas Kurulu tarafından hazırlanan ikinci raporda ise, ölüm nedeni olarak işkence gösterildi. Kurul üyeleri arasında bu kez Kırangil bulunmuyordu. 1. İhtisas Kurulunun iki raporu arasındaki çelişki üzerine, konu Adli Tıp Kurumu Genel Kuruluna yansdı. 7 Mart 1996 tarihli genel kurul raporunda da, "işkence sonucu ölüm" kabul edildi. Kırangil, söz konusu bu rapora karşı oy kullanan tek genel kurul üyesi oldu. Kırangil, muhalefet şerhinde, asıl ölüm nedeninin "açlık grevi sonucunda meydana gelen kusmanın akciğer ödemi oluşturması olduğunu" savundu.

Bu atamalar, TİHV tarafından, Yılmaz-Ecevit hükümetinin işkencenin önlenmesi konusundaki gerçek yaklaşımını ortaya koyan gelişmeler olarak değerlendirildi. TİHV Yönetim Kurulu, Yılmaz-Ecevit hükümetini,

işkence yapanların cezalandırılması konusunda kararlı bir tutum sergilemek ve etkili önlemler alarak işkenceyi ortadan kaldırmaya çalışmak yerine, "işkence olaylarının belgelenmesi"ni Avrupa Birliği ile ilişkilerinde ve uluslararası kamuoyunda kendisini zor durumda bırakan, uluslararası ilişkilerinde "komplikasyon" yaratan, "nahos" bir durum olarak gördüğü, dolayısıyla bu sorunu en kısa sürede ve en "verimli" tarzda aşmak için, "işkence yapıldığının belgelenmesini önlemeye çalışmayı" bir politika hedefi olarak benimsediği gerekçesiyle eleştirdi.

İşkencenin önlenmesi konusundaki vaadlere açıkça aykırı olan Adli Tıp Kurumundaki bu kadrolaşma, meslek örgütlerini harekete geçirdi. İstanbul Tabip Odası, Temmuz ayında Kurumun verdiği raporları ve yapılacak başvuruları incelemek için özel bir kurul oluşturma çalışmalarına başladı. Adli Tıp Uzmanları Derneği Başkanı ve İstanbul Tabip Odası Genel Sekreteri Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı, İstanbul Barosuna özel bir kurul oluşturmak için öneri götürdüklerini, oluşturulacak kurulda, İstanbul Tabip Odası, Adli Tıp Uzmanları Derneği ve uzmanlık alanlarından öğretim üyelerinin yer almasını düşündüklerini açıkladı. İstanbul Tabip Odası tarafından yapılan açıklamada ise, adli bilimler alanının gelişiminin ve sağlıklı bir işlerliğin olmasının, yargılama sürecinde büyük önem taşıdığı belirtilerek, Adli Tıp Kurumunda son dönemlerde yaşanan sürgün ve atamaların yargı bağımsızlığının, tarafsızlığının önüne konulan en ciddi engellerden biri olduğu vurgulandı. İşkenceci hekimlerin kuruma başkanlık makamları ile onurlandırılmalarının, insan haklarından sorumlu devlet bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığının "insan hakları duyarlılığı" göstermelerini anlamsız kıldığının belirtildiği açıklamada şöyle denildi: "İstanbul Tabip Odası, bu koşullarda kurumdan çıkacak raporların tarafsızlığından kaygı duymaktadır. Ortaya çıkacak 'şaibe'ler bir bütün olarak hekimlik mesleğine yönelik olumsuz değerlendirmelere yol açacak, atamayı gerçekleştiren mercileri de sorumlu kılacaktır." Açıklamada, duyulan bu kaygının ve meslek örgütü olarak taşıdıkları sorumluluğun, kendilerini Adli Tıp Kurumunca verilen raporları incelemeye yönelttiğini belirten İstanbul Tabip Odası yetkilileri, elde edilen verilerin hızla kamuoyuna iletileceğini belirttiler.

Sağlık Bakanlığı tarafından insan haklarından sorumlu Devlet Bakanlığına sunulmak üzere hazırlanan "insan hakları ihlalleri" konulu bir raporda, gözaltında işkence gören kişilere rapor verilmesi sırasında karşılaşılan sıkıntılar dile getirildi. Raporda, "Polislerin ve savcılarının muayene odasına girmemesi, adli raporların hazırlan-

masında hekimlere doğrudan veya dolaylı baskı yapılmaması, Adli Tıp Kurumunun organlarının ve adli tabiplerin daha bağımsız ve daha objektif karar vermesini sağlayacak düzenlemelerin yapılmasında ve tedbirler alınmasında fayda olduğu" belirtildi. Cezaevi hekimlerinin, cezaevi müdürlerinin emri altında çalışması uygulamasına son verilmesi istenen raporda, cezaevlerinin insani yaşam koşullarına kavuşturulması, hastaneye sevklerin ambulansla yapılması gerektiğine dikkat çekilerek, hakkında adli işlem yapılan kişilerin sağlık kontrolünden geçirilmesini sağlayacak yasal bir düzenlemenin gerektiği vurgulandı. Sağlık Bakanlığı raporunda, Olağanüstü Hal Bölgesinde görev yapan sağlık personelinin tedavi ettiği kişiler nedeniyle "yasadışı örgüt üyelerine yardım ettikleri" iddiasıyla yargılanmalarının yanlışlığı da kaydedildi. Raporda, işkence gören kişilere gerçeğe aykırı rapor veren hekimler için cezaların artırılması önerildi.

TIHV tarafından 10 Aralık 1997'de açıklanan yıllık değerlendirme raporu:

Türkiye'de işkencenin sistematik olması, hata ya da yetersizlikten değil, etkin bir hükümet etme yöntemi olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır.

İşkence ve insanlık dışı muamelelerin önlenmesi ve bu muamelelerden zarar görenlerin kişi bütünlüğüne yeniden kavuşabilmeleri bakımından, işkence ve her türlü kötü muamele yapanların, işledikleri suça uygun ağırlıkta cezalandırılmaları temel bir koşul ve hukukun bir gereğidir. Oysa işkencecilerin pratikteki hukuki bağışıklıklarının, bunu önlediğini görüyoruz. Bunun sonucu olarak, işkence ve kötü muamele gören pek çok kişi, özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde, daha fazla rahatsızlık yaşamamak için suç duyurusunda bulunmaktan bile kaçınmaktadır.

İşkence ve kötü muameleden sorumlu olanlara sağlanan dokunulmazlığın birinci adımı, savcıların, işkence ve kötü muamele iddialarını görmeyi reddetmeleri; suç duyurularını işleme koymayı kabul etseler bile, gerekli soruşturmayı yapmamaları ya da geciktirmeleridir. İkinci olarak, bir suç duyurusu işleme konduktan sonra, Memurin Muhakematı Kanunu uyarınca, yargı yetkisi olmayan kurullar, suçlanan görevlilerin yargılanıp yargılanmaması konusunda yargı kararı vermeye yetkilidir. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde, sık sık men-i muhakeme kararlarının verildiğini görüyoruz. Üçüncü adımda, yargılama başlasa bile, Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu uyarınca, işkence ve kötü muamele sanıkları tutuksuz yargılanabilmekte, duruşmalara katılmamalarına izin verilebilmektedir. Dahası, tutuklanmayan sanıkların, hatta haklarında tutuklama kararı bulunan sanıkların, görevlerine devam ettikleri görülmektedir. Dördüncü olarak, yargılama yapılabilir

bile, uluslararası insan hakları hukuku içtihatına aykırı olarak, işkence ve kötü muamele görenlerden iddialarını kanıtlamaları istenmektedir. Oysa kanıtama yükü, kişi bütünlüğünün gizlilik koşullarında ihlal edildiği bu tür suçlarda, iddiayı yapana değil, sanıklara aittir. Öte yanda işkencenin kanıtlanmasında büyük önem taşıyan hekim raporları, çoğunlukla gerekli incelemeler yapılmaksızın hazırlanmaktadır. Beşinci adımda, iddialar olarak uzatılan yargılamalar sonucunda, iddialar kanıtlanırsa bile, zaman aşımından dolayı dava düşmektedir. Oysa kişisel bütünlüğe karşı işlenen suçlarda zaman aşımı kuralı işletilemez. Son olarak, mahkumiyet kararı verilebilse bile, verilen cezalarda indirim yapılmakta, cezalar ertelenmekte; işkence ve kötü muameleden mahkum kişiler, güvenlik görevlisi olarak görevlerine devam etmekte, hatta terfi etmektedirler. TIHV tarafından 10 Aralık 1997'de açıklanan yıllık değerlendirme raporunda, işkencenin önlenmesi amacıyla uygulanması istenen önerilerden bazıları şöyleydi:

İşkencenin önlenmesi amacıyla alınan resmi önlemlerin, bugüne değin amaca hizmet eden sonuçlar vermediğini görüyoruz. Bu konuda öncelikle söylenmesi gereken, hukuki ve idari düzenlemelerin, işkencenin önlenmesinde en önemli etkenler olarak görülmemesi gerektiğidir. Öncelikle, kişi bütünlüğü ve bunun temel bir ögesi olan insan onurunun, en üstün değer olarak kabul edilmesi; bu değer, devletin temel dayanağı haline gelmesi gerekmektedir. İnsan haklarına dayalı demokratik bir cumhuriyet kurma iradesinin oluşturulması ve pratikte de tüm hükümet eylemlerini belirleyen bir irade olması, kişi güvenliğinin sağlanması ve işkence ile her türlü insanlık dışı ve onur kırıcı muamelelerin önlenmesi için temel bir koşuldur.

1. İşkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele, kişinin özgürlüğünden yoksun bırakıldığı andan itibaren başlamaktadır. Kişi güvenliği hakkının yaşama geçirilmesi bakımından, gözaltı uygulamasına ilke olarak son verilmeli; suçlanan kişiler, derhal yargıç karşısına çıkarılmalıdır. Suçun niteliği ne olursa olsun, kişi güvenliği hakkı, herkes için geçerli bir haktır. Hukuki ve idari uygulamalar, insan haklarına dayalı olmalı; temel değerler, hiçbir gerekçeyle gözardı edilmemelidir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan sanıkların ve hükümlülerin, şu haklardan hiçbir aşamada yoksun bırakılmaları kabul edilemez:

- i) Yakınlarıyla görüşebilmek ya da onları doğrudan bilgilendirmek;*
- ii) Kendi seçeceği bir avukatın yardımına başvurmak;*
- iii) Kendisinin ya da yakınlarının seçeceği bir hekim tarafından denetlenmek ve gerekiyorsa tedavi edilmek;*
- iv) Yapılan suçlamayı ve delilleri bilmek.*

2. İnsanlığa karşı işlenen bir suç olarak işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muameleden, muameleyi yapan kadar, idari ve hükümet otoriteleri de yasal olarak sorumludur. Muameleyi yapanın belirlenmesi de,

bu sorumluluk sahiplerinin görevidir. Failler, mevcut sistemde bile belirlenebilir. Yine de birincil failler bulunamıyorsa, mevcut idari sistemde, hangi mekandaki olaydan kimin sorumlu olduğu bellidir.

3. Yargı mensupları, insanlığa karşı işlenen suçların, hiçbir gerekçeyle mazur ya da meşru görülemeyeceğini bilmelidirler. Aksi bir tutum, işkenceye katılmak anlamına gelir. İşkence ve kötü muamele sanıkları, uluslararası insan hakları hukuku normlarına göre, bu arada bu hukukun onlara da tanıdığı haklardan yoksun bırakılmaksızın, adil olarak yargılanmalıdır.

4. Yargı mensuplarının ilgili oldukları davaları insan hakları normlarına dayalı olarak tamamlayabilmeleri bakımından, yargı bağımsızlığı, özellikle yargıç güvencesi sağlanmalıdır. Ancak yargı mensupları umutmamalıdır ki, yargı bağımsızlığı, bağımsız ve yansız karar verme iradesini de kapsar.

5. Kişi bütünlüğüne karşı işlenen suçlarda zaman aşımı kabul edilemez. İşkencenin önlenmesi bakımından olmazsa olmaz bir koşul, en azından 12 Eylül'den itibaren tüm işkence iddialarının araştırılması;

saptanan sorumluların yargılanarak, adil cezalara çarptırılmasıdır.

6. İşkence iddialarını araştırmakla görevli hekimlere, yalnızca yasal ve idari düzenlemelerle değil, pratikte de bağımsızlık tanınmalıdır. Bu iddiaları, yetkin hekimler araştırmalıdır. Adli Tıp Kurumu, bağımsız olmalı ve yeniden yapılandırılmalıdır. Türk Tabipleri Birliğinin belirleyeceği alternatif raporlar da, yeterli delil olarak kabul edilmelidir.

7. İşkencenin önlenmesi için, bir ulusal komite kurulmalıdır. İşkenceyi Önleme Ulusal Komitesi, bağımsız bir kamu kuruluşu olarak düzenlenmelidir. Hükümetle tek doğrudan bağı, bütçe konusunda olmalıdır. Komite, ulusal bir sekreteryaya ve koordinasyon merkezi ile ulusal ve bölgesel araştırma gruplarından oluşmalıdır. Ulusal Komite üyeleri, TBMM ve Yüksek Hakim ve Savcılar Kurulu'nun yanı sıra, Türkiye Barolar Birliği, Türk Tabipleri Birliği ve başta İnsan Hakları Derneği olmak üzere insan hakları örgütlerinin atayacağı kişilerden oluşmalıdır. Komite personeli, idari ve mali bakımdan, Komite yönetimine bağlı olmalıdır.

6.3. CEZAEVLERİNDE İNSAN HAKLARI

Ceza ve tutukevlerinde insan haklarına aykırı uygulamalar 1997 yılında da sürdü, hem siyasi hem de adli hükümlüler sistematik olarak insanlık dışı cezalandırma yöntemlerine maruz kaldı. Kötü koşullar nedeniyle cezaevlerinde çıkan isyanlar, ölümle sonuçlanan operasyonlarla bastırıldı. Tutuklu ve hükümlüler, sevk sırasında, hastane ve mahkemeye gidiş-gelişlerinde saldırı ve kötü muameleye maruz kaldı. Hastaneye sevk edilen tutukluların muayeneleri sırasında jandarmenin muayene odası dışına çıkmaması, mahkemeye gidiş-gelişlerde jandarmenin kötü muamelesi gibi uygulamalara karşı çıkan tutuklular saldırıya uğradı. Sorgudan yeni çıkmış tutuklular, cezaevine getirildiklerinde –özellikle Olağanüstü Hal Bölgesindeki cezaevlerinde– “itirafçılık” baskısı ile karşı karşıya kaldı; idare ve jandarma tarafından tekrar sorgulandı, işkence gördü. İtirafçılığı kabul ederek yalan veya doğru ifadelerle başkalarının da tutuklanmasına neden olanlar, sık sık cezaevlerinden çıkartılarak “özel harekât” uygulamalarına katılmaya zorlandı.

Baskı ve saldırılar sonucu bir çok cezaevinde uzun ya da kısa süreli açlık grevleri gerçekleştirildi. Açlık grevleri, tutukluların sağlık durumlarının bozulmasına ve kalıcı sakatlıklara yol açtı. Özellikle 1996 yılı sonundaki ölüm oruçları sonrasında kalıcı bedensel ve zihinsel sakatlıkları olan tutuklu ve hükümlülerin tedavileri engellendi. Yargılama nedenlerini anlayamayacak ve duruşmalara katılamayacak durumdaki tutuklular tahliye edilmedi.

CHP İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş'ın soru önergesini yanıtlayan Adalet Bakanı Şevket Kazan, Refahiyet hükümetinin görevde olduğu bir yıl süresince 2900 tutuklu ve hükümlünün açlık grevi yaptığını bunlardan 240'ının eylemi ölüm orucuna dönüştürdüğünü açıkladı. Kazan, önergeyi yanıtlarken yaptığı konuşmada, açlık grevlerinin nedenlerine değinmedi.

1997 yılında, cezaevinden tahliye edilen kişilere de baskı yapılabildiği gözlemlendi. Bu uygulamaya en çok göç alan Adana ve Mersin'de rastlandı. Cezaevinden tahliye olan kişilerin evlerine sık sık baskın yapıldı, karakola giderek imza vermeleri istendi; bu kişilere ulaşamadığı durumlarda ise ailelerine baskı yapıldı.²¹

Siyasi tutuklu ve hükümlülere uygulanan baskı yöntemlerinden biri de, diğer yıllarda olduğu gibi, açık görüş yasağı oldu. Adli tutuklulara bayram ve yılbaşı gibi özel günlerde tanınan açık görüş hakkı siyasi tutuklu ve hükümlülere tanınmadı.

Adalet Bakanlığı verilerine göre, 1 Ocak 1997 itibarıyla Türkiye'deki 562 cezaevinde toplam 56.082 tutuklu ve hükümlü bulunuyor. Bunlardan 24.992'sini tutuklular, 31.090'ını da hükümlüler oluşturuyor. Tutuklu ve hükümlülerden 50.405'i "E" ve "Özel" tip cezaevlerinde, 3.713'ü açık cezaevlerinde, 1.547'si kapalı cezaevlerinin çocuk bölümlerinde, 417'si de çocuk ıslah evlerinde kalıyordu. Tutuklu ve hükümlülerin 9.241'i siyasi (528'i sağ, 8.713'ü sol görüşlü), 46.841'i adli suçlar nedeniyle cezaevinde yatıyordu. Siyasi nedenlerle cezaevinde bulunanların 6.321'ini tutuklular, 2.920'sini de hükümlüler oluşturuyordu.

Adalet Bakanlığı 1997 bütçesinde yer alan rakamlara göre, cezaevlerinde 23.152 (136 hekim, 115 öğretmen, 37 sosyal hizmet uzmanı, 36 psikolog, 51 diş hekimi) kişi çalışıyordu. Ancak, sağlık personelinin dağılımındaki eşitsizliğin yanı sıra, Türk Tabipleri Birliği'nin belirlemelerine göre 42 cezaevinde sağlık personeli bulunmuyordu.

1997 yılında tutuklu ve hükümlülerin günlük iyeşe bedeli olarak, 550 gramlık ekmek dahil, 165 bin lira ayrıldı. İyeşe bedelinin yetersizliği nedeniyle yemeklerin kalitesinin düşük olduğu cezaevlerine aileler tarafından getirilen yiyecekler de alınmadı, ya da kullanılamaz hale getirildi. Bazı cezaevlerinde ise, tutuklulara yemek yapma olanağı da tanınmadı. Örneğin, Jandarma Genel Komutanlığının 6 Ekim 1997 tarihli yazısı üzerine Adalet Bakanlığı, 27 Ekim 1997 tarihinde bir genelge yayınladı. Genelgeyle cezaevlerine eşya alımına sınırlamalar getirildi. Genelge ilk olarak Konya E Tipi Cezaevinde uygulamaya konuldu. 16 Aralık tarihinde yapılan kapalı görüşte, ziyaretçilerin getirdiği yiyecek, içecek ve eşyalar içeri alınmadı.

kişi, muhbirlik yapması için tehdit edildiğini de açıkladı. K.Maraş'ta da, Merkez ilçeye bağlı Kırli köyünde oturan Bilal İpek adlı eski tutukludan her gün jandarma karakoluna giderek imza atması istendi. Bilal İpek'in babası Hacı İpek, oğlunun karakola giderek imza atmadığı gerekçesiyle gözaltına alındığını ve işkence gördüğünü açıkladı.

²¹ Can güvenliği nedeniyle adını açıklamayan eski bir tutuklu, polislerin Ekim ayı içinde evini iki kez bastığını ve her üç ayda bir kontrole geleceklerini söylediklerini aktardı. Polislerin eski tutukluların dosyalarını tuttuklarını ve bu nedenle fotoğrafları istediklerini belirten söz konusu

Cezaevlerinde yaşanan gerilimlere yol açan tutumlardan biri de, yetkililerin ve kitle iletişim araçlarının yoğun propagandası oldu. Yetkililer ve bazı basın yayın organları, sık sık “cezaevlerine devletin hakim olamadığı, cezaevlerinin militanların eğitim kampına dönüştüğü” yönünde açıklamalar yaptılar. Bu yöndeki propaganda, baskıcı uygulamalar ve özellikle de hücre tipi cezaevi uygulamaları için kamuoyu desteği sağlamaya yönelik girişimler olarak değerlendirildi.

1997’nin ilk haftalarında, Adalet Bakanlığının yaptığı açıklamalarda ve gazetelerde, sık sık “cezaevlerinin örgütlerin eğitim merkezlerine dönüştüğü” yönünde haberler yayımlandı. Hürriyet ve Sabah gazetelerinde, “koşullara girilemediği” ileri sürüldü. 18 Mart günü Bayrampaşa Cezaevi Savcısı Necati Özdemir,²² cezaevine davet ettiği gazetecilerle birlikte koşulları gezdi. Özdemir, gazetecilerin koşullara alınmasını, “Bir tutuklu sürekli kendisine operasyon yapılacağı, kafasının gözünün yarılacağı korkusuyla gün geçiremez. Aynı şekilde cezaevi personeli, savcısı veya müdürü de tutuklular tarafından öldürüleceği korkusuyla burada görev yapamaz. Biz bu korku duvarını aşmak ve tüm sorunları diyalogla çözmek için basını içeri alıyoruz. Basın gelsin görsün” şeklinde açıkladı.

²² Necati Özdemir’in 1997 yılı içinde yaptığı açıklamalar Adalet Bakanlığını rahatsız etti. Özdemir ile Şevket Kazan arasındaki gerginlik, 23 Mart günü Marmara Bölgesi savcı ve hakimleri ile yapılan toplantıda iyice ortaya çıktı. Toplantıda, Savcı Necati Özdemir, “Birçok hizmet yapmama rağmen cezaevinde insanlar foseptik içinde yaşıyor. Buna bir çözüm bulmamız gerekiyor. Ben bir savcı olarak bunu kabul edemiyorum” dediği sırada sözü Kazan tarafından kesildi. Kazan, “Böyle konuşmana müsaade etmem, lütfen yerine otur” diye tepki gösterdi. Bunun üzerine Özdemir, toplantıyı terk etti. Aynı dönemde Necati Özdemir hakkında bazı iddialar ileri sürüldü. Özdemir’in görevden alınacağı söylentilerinin ortaya çıktığı günlerde, savcının Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevinde kalan Gönül Duman isimli bir kadın hükümlü ile ilişki yaşadığı iddiası ortaya atıldı. İki olayın aynı günlere rastlamasına dikkat çeken Özdemir, görevden alınmasının zemininin hazırlandığını öne sürdü. 10 aydır görev yaptığı Bayrampaşa Cezaevinde “rant kavgası” yaşandığını vurgulayan Özdemir, “Cezaevine sokulan uyuşturucuyu kestim. Milyarların, trilyonların döndüğü bir pazarı ortadan kaldırdım. Bundan bazı çıkar grupları rahatsız oldu” dedi. Bu nedenle birkaç kez öldürülmeye çalışıldığını da savunan Özdemir, şöyle konuştu: “Ben görevimi yaptım. Her şeyin bir bedeli vardır. Şimdi hükümlü bir kadınla ilişkim olduğu öne sürüldü. Bu hükümlü gibi birçok kişi vardı cezaevinde. Sorunlu, oldukça zor şeyler yaşamış insanlar. Bunlarla ilgilendiğimiz için kötü olduk.”

Bayrampaşa Cezaevindeki siyasi tutuklular tarafından yapılan açıklamada, cezaevlerini hedef gösteren yayın ve açıklamalarla saldırı zemininin hazırlandığı belirtildi. Tutuklular, “Sayım vermiyorlar, isyan çıkardılar” izlenimi yaratmak için Bayrampaşa Cezaevi idaresinin 3-6 Ocak tarihleri arasında bilinçli olarak sayım almadığını ileri sürdüler.

1 Ekim günü, televizyonlarda Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde yeni bir tünel bulunduğu iddialarına ilişkin haberler yer aldı. İHD Cezaevi İzleme Komitesi ise, söz konusu haberlerin “abartılmış ve gerçekten uzak” olduğunu belirterek, bu tür haberlerin cezaevinde yapılan katliamları körüklediğini vurguladı. Açıklamada, Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde 30 Eylül günü yapılan aramada televizyonlarda çıkan “Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde Tünel” başlıklı haberin aksine, tutukluların sadece bir şeyi gizleme amacı ile hazırladıkları bir “zula”nın bulunduğu belirtildi. Bu tür çarpıtılmış haberlerin Buca, Ümraniye, Diyarbakır Cezaevlerinde yaşanan katliamlardan önce de yayımlandığı hatırlatılan açıklamada, “Televizyonlarda yayımlanan haberler hücre tipi cezaevi uygulamasını yaşama geçirmek için yapılan bilinçli uygulamalardır. Provokasyondan kaçınılmalıdır” sözlerine yer verildi.

İstanbul Ümraniye Cezaevi idaresi tarafından yapılan açıklamada, infaz koruma memurlarının can güvenlikleri olmadığı ileri sürüldü. Tutuklu ve hükümlüler tarafından yapılan açıklamada ise, hastaneye ve mahkemeye gidiş gelişlerde mahkûmların askerlerin saldırısına uğradığı, cezaevi yönetiminin bu açıklamayı, “saldırılara zemin oluşturmak amacıyla” gündeme getirdiği ileri sürüldü.

Nevşehir Valisi de Nisan ayında Kanal D televizyonuna verdiği demeçte, “Tutukluları mahkemeye götürmüyoruz, cezaevi içerisine giremiyoruz, sayım alamıyoruz, idare hakimiyetini yitirmiş, kadın tutuklular erkek tutuklulara pazarlanıyor” dedi. Tutuklular ise, duruşmalar ve hastaneye götürülmemelerini protesto ettiler.

Bayrampaşa Cezaevi Savcısı Necati Özdemir Temmuz ayında, isyanlar, açlık grevleri ve sorunlarla sık sık gündeme gelen cezaevleri ile ilgili bir çalışma hazırladı. Özdemir, Adalet Bakanlığına gönderdiği çalışmada, her cezaevinde ayrı bir yönetmeliğin uygulandığına dikkat çekti. Cezaevlerinin yönetiminin genelgelere bırakıldığını ifade eden Özdemir, genelgelerin bir çoğunun birbirine ters hükümler taşıdığını ve yönetim değişikliğinde genelgelerin de değiştiğini belirtti. Özdemir, cezaevleriyle ilgili en basit konularda bile inisiyatif kullanılmadığını ve çözümün Adalet Bakanlığından beklendiğini belirtti. Tutukluların karşılarında hukuk yerine idarecilerin kişiliklerini bulduklarını belirten Özdemir, idarecilerin gerekeni yapmak yerine tüm olumsuzluklara bahane bulduğunu söyledi.

Adalet Bakanlığı ise, Milli Güvenlik Kurulu görüşleri doğrultusunda, cezaevlerindeki isyanlara ilişkin bir çalışma yaptı. Raporda, isyanların nedenleri konusundaki iddialar şöyleydi:

Kötü yönetim ve baskı, siyasi iradenin basiretsiz kararları, infaz politikalarının yetersizliği, karara uygun ortamın oluşturulması, genel bir af için kamuoyu oluşturulması, haksız tutuklama ve mahkûmiyetlerin var olduğuna ilişkin yanlış imaj verme gayesi, terör mahpuslarının siyasi suçlu oldukları biçiminde kamuoyunu etkileme gayretleri, cezaevi koşullarının insanlık dışı olduğuna ilişkin iç ve dış kamuoyunda yanlış imajlar yaratma gayretleri ve cezaevlerinde devletin hâkimiyetinden ziyade mahpusların kurallarının hâkim kılınması.

Adalet Bakanlığı yetkilileri, raporda, “terör örgütleri ve mahkûmlar, için cezaevlerinin birer mücadele alanı ve savaşta kazanılması gereken bir mevzi olduğunu” ileri sürdüler. Raporda, “cezaevlerinde terör ve siyasi suçlardan yatan hükümlü ve tutukluların isyanlarının planlı bir şekilde başlatılıp yürütüldüğü ve bazı sonuçların amaçlandığı” iddiası da her zaman olduğu gibi tekrarlandı. Raporda, bir cezaevinde başlayan isyanın, kitle iletişim araçları ile yayımlandığında, diğer kurumlardaki tutukluları da etkileyebildiği belirtildi. Cezaevi isyanlarının genelde, “olayın patlak vermesi, organize olma, yönetimle karşı karşıya gelme, sonlandırma ile tepki ve açıklama” diye beş aşamalı olduğunu ileri süren Adalet Bakanlığı yetkilileri, “Ayaklanma gibi son derece ciddi bir güvenlik olayının ortaya çıkmaması için kötü yönetimin karşısı, iyi yönetim ilkelerini hayata geçirmek gerekir” dediler. Rapor, Adalet Bakanlığının “iyi yönetim ilkeleri”ni de ifade ediyordu:

Her şeyden önce cezaevi binaları, kalabalık kitlelerin bir arada bulunmalarını, birbirlerini etkilemelerini ve irtibat kurmalarını önleyecek şekilde inşa edilmelidir. Mahpusların sınıflandırılıp güvenlik önlemlerinin alınmasında tehlike kıstasına da yer verilmeli, özellikle terör mahpusları ‘tehlikeli mahpus’ kategorisine dahil edilerek infaz rejimine tabi tutulmalıdır. Yasadışı terör örgütlerinin yayın organları çok sıkı şekilde denetlenmelidir. Cezaevlerinde ne zaman bir isyan ve eylem olacağını öğrenmek için, iletişim ve istihbarat ağı güçlendirilmelidir. Kritik durumlarda kurumun genel havasındaki değişimi anında algılamak gerekir. Üst düzey yöneticilerin mahpuslarla görüşmeye açık olması gerekir. Olağanüstü hal planları genelgelerde belirtilen esaslar dahilinde uygulamaya konulmalı ve zaman zaman tatbikatlar yapılmalıdır. Mahpuslar ve cezaevi çalışanları hakkında istihbarat çalışması yapılmalıdır. Disiplin suçları için soruşturma yapıp verilen cezalar

yerine getirilmelidir. Terör suçlarında her hükümlünün sosyal özgeçmişi, adli sicil kaydı, şahsiyeti ve güvenlik riski hakkında etraflı bir inceleme yapılmalıdır.

İHD Cezaevi İzleme Komisyonunun çeşitli cezaevlerinde yaptığı incelemeler sonucu hazırladığı rapor İHD Genel Başkanı Akın Birdal, Genel Sekreter Nazmi Gür, Yönetim Kurulu üyeleri Türkan Aslan ve Sedat Aslantaş tarafından 22 Ekim günü Adalet Bakanı Olta Sungurlu’ya sunuldu. Daha sonra gazetecilerin sorularını yanıtlayan Bakan Sungurlu, İHD’nin cezaevlerinin yeniden yapılanması için bir dizi öneri sunduğunu belirterek, “İHD cezaevleri ile ilgileniyor. 1998 bütçemizi görseler, hiçbir cezaevi için ödenek yok. Bakanlığa geldiğimiz günden beri yeni cezaevi projesi ve işlevi yok. Ancak tutukluların sağlık problemleri ve cezaevine girip çıkarken yaşanan bir kısım sorun var. Yeni araçlar alacağız” dedi.

Akın Birdal ise, cezaevlerinin bir ülkenin gerçek yüzü olduğunu kaydederek, “Eğer dışarıda insan hakları ve demokratikleşme olursa bu cezaevlerine yansır. Her Adalet Bakanı gelişinde eski genelgeleri iptal edip kendi düzenlemelerini koymak istiyor. Bu da insan haklarına uygun bir düzenleme olmuyor. Siyasi iktidarın tercihleri doğrultusunda oluyor, bunu uygun görmüyoruz. Cezaevlerinde yaşanan sorunlar köklü sorunlardır” dedi.

İHD Adana Şubesinin öncülüğünde çeşitli kurum temsilcilerinin katılımıyla oluşturulan Cezaevleri İzleme Komisyonu Ağustos ayında Adana Kürkçüler Cezaevinde incelemelerde bulundu. Komisyon sözcüsü Süleyman Kılıç, Kürkçüler Cezaevinde hücre inşaatının sürdüğünü ve bunun yetkililerin açıklamalarının aksine ‘oda sistemi’ olmadığını anlattı. Kılıç, gözlemledikleri sorunları şöyle özetledi: “400 kişi kapasiteli olmasına rağmen, cezaevinde yaklaşık 700 tutuklu bulunuyor. Bu da 15 kişilik koğuşlarda 45 kişinin tutulmasına neden oluyor. 5’i kadınlar, 15’i de erkeklere ait olmak üzere sadece 20 görüş kabini var. Kabinlerde ıskılandırma da yeterli değil. Bu nedenle görüşlerde çok zorluk çekiliyor. Hem girerken hem çıkarken aranan ziyaretçilerin getirdiği eşyalar parçalanıyor. Ayrıca, tutuklular, cezaevine getirilirken polis sorgusundan geçirildiklerini, mahkemeye veya revire götürülürken insanlık onurunu rencide edici şekilde arandıklarını, el ve ayaklarından zincirlendiklerini söylediler.” Cezaevinde günde iki saat su aktığını, sıcak suyun hiç verilmediğini, özellikle kadın tutukluların kaldığı koğuşların farelerle dolu olduğunu dile getiren Kılıç, cezaevinde büyük sağlık sorunlarının yaşandığını söyledi. Kılıç şöyle konuştu: “Bir kadın tutuklu fare ısırması nedeniyle hastaneye kaldırılmış. Cezaevinde bir ecza dolabı bile yok. Dış hekimî haftada bir gün geliyor. İdare, parası olana ilaç veriyor. Durumu ağır olan tutuklular dahi tedavi edilmiyor. Tutuklular,

Tabipler Odasından doktorların gelerek verem, tifo ve genel sağlık taraması yapmalarını istiyor.” Kılıç, duruşma tarihleri bilinmediği için tutukluların duruşmalara çıkarılmadığını da söyledi.

İHD Ankara Şubesi bünyesinde oluşturulan Cezaevleri İzleme Komisyonu, Ekim ayında Yozgat ve Amasya cezaevlerinde yaptığı incelemelerle ilgili raporunu açıkladı. Raporda, Yozgat Cezaevindeki bazı mahkûmların bir yıldır banyo yapamadıkları belirtildi. Raporda, cezaevindeki su sıkıntısının önemli boyutlara ulaştığı belirtilerek, günde yalnızca 10-15 dakika su verildiği, sıcak suyun ise, ayda bir ya da iki kez verildiği kaydedildi. Cezaevinde su sıkıntısının yanı sıra ısıtma tertibatının yetersizliğinden kaynaklanan rahatsızlıkların sıkça yaşandığı belirtildi. Raporda şu görüşlere yer verildi: “Görüşüğümüz mahkûmlar neredeyse bir yıldır doğru düğüst banyo yapma imkanı bulamadıklarını ifade etmekte. Mahkûmlar sınırlı biçimde verilen suyu kendi imkanlarıyla koğuşlarda plastik bidonlarda depolamakta ve kullanmakta. Cezaevinde akan suyun son derece kirli olduğu, sağlık açısından tehlike doğurduğu söylenmekte. Sorunun iletildiği cezaevi idaresi, su sorununun şehrin genel bir sorunu olduğunu söyleyerek, ciddi bir çözüm önerisi sunmadı.”

Yozgat Cezaevinde çok ciddi sağlık problemleri yaşandığı vurgulanan raporda, özellikle verem hastalığına yakalanan birçok tutuklu bulunduğu kaydedildi ve sağlık sorunu yaşayan tutuklu ve hükümlülerin tedavilerinin engellendiği, hasta tutukluların şikayetlerinin basit ilaç tedavileriyle geçiştirilmeye çalışıldığı, hastanelere sevk sırasında kötü muamele olaylarının sıkça yaşandığı vurgulandı. Yozgat Cezaevine yaptığı ziyarette keyfi engellemelerle karşılaşan komite üyelerinin, bir siyasal partiye mensup olan cezaevi idaresi ve personelinin hakaret ve tacizlerine maruz kaldığı bildirildi.

a) Tedavinin Engellenmesi Sonucunda Ölenler

1997 yılında ceza ve tutukevlerinde toplam 38 kişi yaşamını yitirdi

01) Naziri Çalışkan (42): Tutuklu bulunduğu Sivas’ın Hafik Cezaevinden kanser hastalığı nedeniyle 1996 yılı Aralık ayında tahliye edilen Naziri Çalışkan 8 Ocak günü İstanbul’da öldü. 12 Eylül’den sonra 9 yıl cezaevinde kalan Naziri Çalışkan, Ekim 1996’da babasının cenazesi için gittiği Sivas’ın Hafik ilçesine bağlı Belentarla köyünde gözaltına alınmış ve 28 Ekim 1996 tarihinde tutuklanmıştır.

02) Polat İyit (33): İyileşme şansı olmadığı Adli Tıp Kurumu tarafından belgelendiği halde İstanbul DGM tarafından tahliye edilmeyen Polat İyit adlı tutuklu, Bayrampaşa Cezaevinde 15 Ocak günü öldü. TİKKO üyesi olduğu iddiasıyla 3 Mayıs 1996 tarihinde

tutuklanan Polat İyit’in akciğer kanseri olduğu, 18 Kasım 1996 tarihinde anlaşıldı. Adli Tıp Kurumunun 18 Aralık 1996 tarihinde verdiği raporla, Polat İyit’in hastalığının ölümcül olduğu belirtildi. Bu rapora rağmen İstanbul DGM, “devlet hastanesinde tedavisi mümkündür” iddiasıyla, tutukluluk halinin devamına karar verdi. Polat İyit, 1996 yılında ölüm oruçlarına katılmıştı.

03) Erkut Direkçi (26): Türk-İş tarafından 1995 yılında düzenlenen mitingden sonra tutuklanan ve 1996 yılında 69 gün süren ölüm orucunda katılan Erkut Direkçi, Ankara Merkez Kapalı Cezaevinden Kasım ayında tahliye edildikten sonra tedavi için gittiği Almanya’da 12 Aralık günü öldü.

04) Mehmet Salih Çelikpençe (46): “PKK üyesi olduğu” iddiasıyla cezaevinde bulunan Mehmet Salih Çelikpençe, siroz hastalığı nedeniyle 11 Nisan günü kaldırıldığı Ankara Numune Hastanesinde öldü. Nevşehir ve Kayseri cezaevlerinden sonra Ankara Merkez Kapalı Cezaevine gönderilen Mehmet Salih Çelikpençe, aynı hafta içinde tedavi edilmeden geri gönderildi. 9 Nisan günü yeniden hastaneye götürüldükten sonra cezaevine geri gönderilen Mehmet Salih Çelikpençe mide kanaması nedeni ile yine hastaneye kaldırıldı. Çelikpençe, 11 Nisan günü akşam saatlerinde öldü. Numune Hastanesinden Adli Tıp Kurumuna kaldırılan Çelikpençe’nin, cenazesine yapılan otopsi sonucunda “Tümöral karaciğer yırtığı ve gelişen iç kanama” sonucunda öldüğü belirtildi. Çelikpençe’nin, annesiyle son görüşmesinin, annesinin Türkçe bilmemesi nedeniyle engellendiği bildirilmişti.

05) Celal Türker (37): Ceyhan Cezaevinde siroz, akciğer ve kemik erimesi hastalığına yakalanan Celal Türker, kaldırıldığı Adana Devlet Hastanesinde 15 Şubat tarihinde öldü. Celal Türker, 1993 yılında “PKK üyesi olduğu” gerekçesiyle yargılandığı davada 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm olmuştu.

06) İbrahim Malgir: Urfa Kapalı Cezaevinde bulunan İbrahim Malgir adlı hükümlü 3 Temmuz günü geçirdiği kalp krizi sonucu öldü. Tutuklular, Malgir’in ölümünden cezaevi idaresini sorumlu tutarak, “İdareyi haberdar ettik ve bir hekimin gelmesini istedik. Ancak idare, görüş günü olduğunu, bu nedenle hekimin olmadığını söyledi. Bizler protesto için kapılara vurmaya başladık. Bunun üzerine arkadaşımızı revire kaldırdılar. Durumunun düzelmemesi üzerine hastaneye kaldırılan Malgir yolda yaşamını yitirdi” dediler.

07) Ali Gür: Ceyhan Cezaevinde bulunan Ali Gür adlı adli tutuklu ağır hasta olmasına karşın tedavisinin yapılmaması nedeniyle yaşamını yitirdi. Cezaevi yönetimine ve hekime hastalığı nedeniyle başvurmasına karşın kendisine, “Sen numara yapıyorsun” denildiği bildirilen Gür, 4 gün bitkisel hayatta kaldıktan sonra 9 Ağustos günü öldü.

08) Şenol Güzel (37): Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde hücrede tutulan Şenol Güzel adlı adli tutuklu, 21 Kasım günü kalp krizi nedeniyle öldü. Adli tutuklular tarafından yapılan açıklamada, Şenol Güzel'in kalp hastası olduğu bilindiği halde hücrede tutulduğu belirtildi. Açıklamada, kalp krizi geçirdiği sırada Güzel'in yanında bulunan Murat Kızıltan adlı tutuklunun ilaçları verdiği ve görevlileri çağırdığı, ancak 8 saat kadar kimsenin Şenol Güzel'e müdahale etmediği belirtildi. Sabah saat 06.00 sıralarında gelen gardiyanlar tarafından cezaevinin idare bölümüne götürülen Şenol Güzel'in burada öldüğü bildirildi. Bu arada Şenol Güzel ile aynı cezaevinde kalan RP eski Milletvekili Hasan Mezarıcı, Mehmet Açar ve Sedat Bucak'ın iş ortağı olduğunu iddia ettiği Şenol Güzel'in, kumarhaneler kralı Ömer Lütfü Topal'ın cinayet emrini Çiller'in verdiği ilişkin ses bantlarına sahip olduğu için cezaevinde öldürüldüğünü öne sürdü.

09) Mehmet Kurnaz: Antalya'da 31 Ağustos 1995'te "yasadışı örgüt üyesi olduğu" iddiasıyla gözaltına alındıktan sonra tutuklanarak Antalya ve Buca cezaevlerinde 3 ay kalan Mehmet Kurnaz, gözaltında ve cezaevinde gördüğü işkence nedeniyle öldü. Cezaevinden çıktığı 25 Kasım 1995 tarihinde TİHV'e başvuran Mehmet Kurnaz, böbrek yetmezliği nedeniyle tedavi görmekte iken 21 Aralık günü öldü. Mehmet Kurnaz'ın avukatı Çetin Manav ve hekimler, Kurnaz'ın gözaltında ve cezaevinde gördüğü işkence sonucu öldüğünü söylediler. Kurnaz'ın Buca Kapalı Cezaevinde yapılan saldırıda kafasından darbe yediğini belirten Manav, Kurnaz'ın böbreklerinin işlevini yerine getiremediğini, beyinde ve ciğerlerinde tahribat olduğunu ve elinin kolunun tutmadığını söyledi. Manav, Kurnaz'ın cezaevi olayları sonrasında götürüldüğü hastanede de hasta yatağına zincirle bağlandığını ve kötü muamele gördüğünü ifade etti.

10) Osman Daş (43): Ankara Numune Hastanesi mahkûm koğuşunda tedavi gören Osman Daş adlı hükümlü, 27 Aralık günü öldü. Osman Daş, 1995 yılı Ocak ayında tutuklanmış ve Konya DGM tarafından 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edilmişti. Gözaltında kaldığı süre içerisinde işkence gören Osman Daş'a "kolon kanseri" ve "Behçet hastalığı" teşhisleri konulmuştu.

11) Bekir Gül: Eskişehir Cezaevinde tutuklu iken, çok gecikmeli olarak tedavi edilmek üzere Ankara Göğüs Hastalıkları Hastanesine gönderilen Bekir Gül, hastanede öldü.

b) Diğer ölümler

12) Mehmet Emin Çakan: "PKK üyesi olduğu" iddiasıyla Ağrı Kapalı Cezaevinde bulunan Mehmet

Emin Çakan, 13 Şubat günü öldü. Mehmet Emin Çakan'ın ağabeyi Ahmet Çakan, İzmir'den ziyaret için Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçesine gelen kardeşinin 13 Ocak günü "4 yıldır arandığı" gerekçesiyle gözaltına alındığını ve önce Doğubeyazıt, ardından Ağrı Cezaevine konulduğunu söyledi. 11 Şubat günü ziyaret ettikleri kardeşinin iyi olduğunu belirten Ahmet Çakan, 13 Şubat günü polislerin kardeşinin ölüm haberini verdiklerini, daha sonra morgda gördükleri ağabeyinin kafasında sol kulak hizasında 10 santimetrelilik bir ezik, kalbinin üzerinde ve sol kaburgalarında da morluklar olduğunu bildirdi. Ahmet Çakan, ölüm nedeni olarak bazı doktorların kalp krizini, bazı hekimlerin ise "top çarpması"nı gösterdiğini söyledi.

13) Remzi Taş (30): Remzi Taş adlı adli tutuklu, 25 Ocak günü Diyarbakır Cezaevinde 7. koğuşun banyo bölümündeki kalorifer peteklerine bağladığı ipe kendini asarak intihar etti. Cezaevi idaresi tarafından yapılan açıklamada, Taş'ın silahını temizlerken bir yakınının ölümüne neden olduğu ve bu nedenle bunalım geçirecek intihar ettiği belirtildi.

14) Recep Kurt (39): Recep Kurt adlı adli hükümlü, Eskişehir Özel Tip Cezaevinde Kenan Erkan (24) adlı adli tutuklu tarafından 14 Şubat günü şışlenerek öldürüldü.

15) Nurettin Altan (27): Kayseri Cezaevinde 22 Şubat günü "çöpleri dökerken kaçmaya çalıştığı" ileri sürülen Nurettin Altan (27) adlı hükümlü, jandarma tarafından vurularak öldürüldü. Altan'ın "hırsızlık" suçundan 10 yıl hapis cezasına mahkûm olduğu öğrenildi.

16) Durmuş Eskin (33): Çanakkale E Tipi Cezaevinde Durmuş Eskin ve Yavuz Akdağ adlı adli tutuklular arasında çıkan tartışma sonucunda, Yavuz Akdağ tarafından dövülen Durmuş Eskin'in, 18 Şubat günü kaldırıldığı Çanakkale Devlet Hastanesinde kalp krizinden öldüğü açıklandı.

17) Selim Ebre: Ümraniye Cezaevinde bulunan Selim Ebre adlı adli tutuklunun 5 Mart günü ip haline getirdiği yatak çarşafıyla kendini koğuş kapısının parmaklık demirlerine asarak intihar ettiği açıklandı.

18) Kenan Çete (54): Bayrampaşa Cezaevinde uyuşturucu suçundan 7 yıla hükümlü Kenan Çete'nin (54), 14 Şubat günü kalp krizi geçirerek öldüğü bildirildi.

19) Şerafettin Kurt: Kuşadası eski Belediye Başkanı Lütfü Suyolcu'nun öldürülmesi nedeniyle yargılandığı davada 8 yıl hapis cezasına mahkûm olan Ülkü Ocakları eski yöneticilerinden Şerafettin Kurt, 1 Mayıs günü Aydın E Tipi Cezaevinde, kimliği belirlenemeyen bir hükümlü tarafından şışlenerek öldürüldü. Cinayeti, adli tutuklu Adem Sayın üstlendi.

20) Cemal Koç (22): Cemal Koç adlı adli tutuklu Trabzon Kapalı Cezaevinde 16 Mayıs akşamı adli tutuklu Osman Gödek (27) ile arasında çıkan tartışma sırasında şişlenerek öldürüldü.

21) Ali Demirkan

22) Sedat Demiröz

23) Şemsettin Demir

24) Muhammet Demir

25) Feyzullah Özmen

26) Kubilay Biçiciler: İstanbul Metris Cezaevinde 7 Temmuz günü adli hükümlülerin bulunduğu D-8 Blokta Ali Demirkan adlı mahkûmun öldürülmesi sonucu çıkan isyan, 8 Temmuz günü kanlı bir biçimde bastırıldı. Olayda, Sedat Demiröz, Şemsettin Demir, Muhammet Demir, Feyzullah Özmen ve Kubilay Biçiciler adlı tutuklu ve hükümlüler öldü. (Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 307-08)

27) Atilla Kılınç (22): 28) Erol Ağ (24)

Alaşehir Cezaevinde Atilla Kılınç (22) ve Erol Ağ (24) adlı adli hükümlüler, 8 Temmuz günü Erkan Karadört, Murat Şenler ve Behçet Beşkardeş adlı hükümlülerin saldırısı sonucunda şiş ve kesici aletlerle öldürüldüler.

29) Hamdi Keskin (31)

30) İsmail Ekinbiçer (42): Uşak Kapalı Cezaevinde tutulan Hamdi Keskin (31) ve İsmail Ekinbiçer (42) isimli iki adli hükümlü, aynı koğuştaki bulunan 4 hükümlü tarafından tabancayla vurularak öldürüldü. Saldırıyı, Kenan Baş, Cenk Aksoy, Tayfun Acaral ve Mustafa Kenan Öğretmen adlı hükümlüler üstlendi. Cinayetlerin kumar yüzünden işlendiği öğrenildi.

31) Mehmet Fidan: Adana E Tipi Kapalı Cezaevinde gardiyanların bir tutukluyu dövmesi ile başlayan olaylarda "ırza tecavüz" suçundan tutuklu bulunan ve tek kişilik hücrede kalan Mehmet Fidan adlı tutuklu 8 Temmuz günü şişlenerek öldürüldü. Fidan'ın kimler tarafından öldürüldüğü konusunda bilgi alınamadı. 5 gardiyanın rehin alındığı isyan, 9 Temmuz günü tutuklu ve hükümlülerin isteklerinin kabul edildiğini belirten protokolün imzalanmasıyla sona erdi.

32) Burhan Samancı (50): 26 Ağustos günü Erzurum'un Pasinler İlçe Cezaevinde yediği yemekten zehirlenen Burhan Samancı (50), kaldırıldığı Erzurum Aziziye Hastanesinde öldü.

33) Mustafa Keskin: İstanbul Bayrampaşa Cezaevinde bulunan Mustafa Keskin adlı tutuklu, 10 Ekim günü aldığı aşırı dozda uyuşturucu nedeniyle kaldırıldığı İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde öldü. Keskin'in DYP Milletvekili Sedat Bucak'ın koruması olduğu öne sürüldü.

34) Basri Özdoğan: İstanbul Bayrampaşa Cezaevinde bulunan Basri Özdoğan adlı hükümlü, 17 Ekim günü eroin koması sonucu öldü.

35) Fikri Çuvak (38): Nazilli (Aydın) E Tipi Cezaevinde Fikri Çuvak adlı hükümlü, 8 Kasım günü yatağında şişlenerek öldürüldü.

36) Mehmet Boral (19): Uşak Cezaevinde Mehmet Boral adlı tutuklu, 9 Kasım günü hücrelerinde ölü bulundu. Cezaevi yetkilileri, "Uşak'ta 6 fabrikayı kundakladığı" iddiasıyla tutuklanan Mehmet Boral'ın "intihar ettiğini" açıkladı. Ancak Boral'ın ailesi, oğullarının öldürüldüğünü ileri sürdü. Boral'ın annesi Şükran Boral, görüş sırasında oğlunun, "Anne gardiyanlar beni sürekli dövüyor. Korkarım beni burada yaşatmayacaklar. Ne olur beni hemen buradan kurtarın. Suçsuz olduğum halde beni hücreye attılar. Günde sadece bir saat havalandırmaya çıkarıyorlar. Bu eziyete dayanamıyorum" dediğini aktardı. Oğlunun ifadesinin işkence ile alındığını belirten Şükran Boral, oğlunun ölümü konusunda, bazı yetkililerin "hücrede intihar etti", bazılarının da "banyoda intihar etti" dediğine dikkat çekti. Şükran Boral, olay 9 Kasım günü sabah saatlerinde olduğu halde kendilerine otopsi yapıldıktan sonra, akşam saatlerinde haber verildiğini, oğlunun öldüğü yeri görme isteklerinin de reddedildiğini kaydetti.

37) Ahmet Muslubaş (26): Kasım ayında Zonguldak'ın Beycuma beldesindeki Özel Tıp Cezaevinde ranzadan düşerek ağır yaralanan Ahmet Muslubaş adlı hükümlü, tedavi gördüğü SSK Hastanesinde öldü. Sara hastası Ahmet Muslubaş'ın, 10 ay 20 gün hapis cezası olduğu ve ölümünden 3 hafta önce cezaevine girdiği belirtildi.

38) Mustafa Cezan: Malatya Askeri Cezaevinde tutuklu bulunan Mustafa Cezan adlı tutuklunun 24 Aralık günü cezaevinde intihar ettiği ileri sürüldü. Mustafa Cezan'ın, Malatya'da askerlik yaparken bir otelde müşterilerin paralarını gaspettiği gerekçesiyle tutuklanarak, iki arkadaşı ile birlikte cezaevine konulduğu bildirildi.

c) Hasta Tutuklu ve Hükümlüler

Özellikle "devletin şahsiyeti aleyhine işlenen suçlar"dan tutuklu ve hükümlülere yönelik tedaviyi önleme politikası, sistematik bir yaşam hakkı ihlali olarak 1997 yılında da sürdürüldü. 12 Eylül 1980'den sonra yoğun ve sistematik bir nitelik kazanan bu uygulama, hak ve yetkilerin belirsizliğini de kapsıyor. 1997 yılında en az 11 tutuklu ve hükümlü bu nedenle yaşamını yitirdi.

Anayasanın "sürekli hastalık ya da kocamışlık" durumlarında (Madde 104) af yetkisi tanıdığı Cumhurbaşkanı, 1997 yılında Hikmet Kuş, İsa Bakırcı, Mustafa Kızıltepe ve Mustafa Karaağaç adlı hükümlülerini affetti. İHD'nin

iki siyasi hükümlü hakkında da bu hükmün uygulanması talebi ise reddedildi.

Ayrıca, CMUK 399. madde akıl hastalığı ya da cezanın infazı halinde mahkûmun hayatı için kesin tehlike oluşması halinde infazın ertelenmesini öngörüyor. Savcılıklar, 1997 yılında 2 hükümlüyü bu yetkiyi kullanarak bir yıllık süreyle tahliye etti. Musa Turan ve Selami Çelik (17) adlı siyasi hükümlüler bu madde uyarınca, bir yıllık süreyle infaz erteleme olanağından yararlandı. Aydın E Tipi Cezaevinde bulunan Musa Turan (42) adlı hükümlünün cezası, yakalandığı akciğer kanseri hastalığı nedeniyle ertelendi. Ömür boyu hapis cezasına mahkûm olan Musa Turan 27 Eylül günü serbest bırakıldı. 15 Mayıs günü Tepecik (İzmir) Göğüs Hastanesinde yapılan ameliyatla sağ akciğeri alınan Musa Turan ameliyattan 15 gün sonra cezaevine gönderildi. Avukatının hukuksal girişimleri ve TTB'nin CMUK 399. maddeden yararlanmasına yönelik verdiği raporun değerlendirilmesi sonucunda, Musa Turan tahliye edildi.

Hepatit B virüsüne bağlı olarak karaciğer sirozuna yakalanan hükümlü Selami Çelik'in durumunun basına yansımaları üzerine 21 Şubat günü TTB Merkez Konseyinden verilen raporda, Selami Çelik'in hastalığının karaciğer transplantasyonu dışında tedavisinin olmadığı ve bu ameliyatın da yurtdışında ve ancak belirli koşullarda yapılabileceği belirtildi. Selami Çelik, hastalığı cezaevi şartlarında yaşamsal tehlike oluşturduğu için 7 Temmuz tarihinde tahliye edildi. Selami Çelik bir yıl sonra tekrar cezaevine girdi.

Özellikle 1996 yılındaki ölüm orucundan sonra kalıcı zihinsel ve bedensel sakatlıkları oluşan hükümlü ve tutukluların durumu, 1997 yılında da sık sık gündeme geldi. Cezaevi savcılarının tahliye edilmesi gerektiğini belirttiği kişiler bile, tahliye edilmedi.²³

1997 yılında DGM yargıçları, ölüm orucu sonrasında kalıcı zihinsel sakatlıkları olan tutukluları, tıbbi raporların duruşmaları izleyecek durumda olmadıklarını, hatta neden yargılandıklarını algılayamayacaklarını gösterdiği halde tahliye etmedi. Ölüm oruçları sonrasında tedavileri engellenen ve infazları durdurulmayan tutuklu ve hükümlülerle ilgili bazı bilgiler şöyle:

²³ Uzun süreli açlık grevleri sonrasında yaygın olarak görülen Wernicke-Korsakof, beyinsel ve bedensel işlevlerde kalıcı ve ilerleyici sakatlıklar oluşturarak seyreden bir hastalıktır. Ceza ve tutukevlerindeki Wernicke-Korsakof hastalarının toplam sayısı bilinmiyor. Savcı Necati Özdemir, Bayrampaşa Cezaevi Savcısı olarak görev yaptığı sırada, bu cezaevinde 30 hastanın bulunduğunu söylemişti.

01) Cafer Gürbüz: (Sağmalcılar Cezaevi) Hafıza kaybı; başkalarının yardımı olmaksızın yaşamını sürdüremiyor.

02) Ergün Bütüner: Wernicke-Korsakof hastası (Bayrampaşa Cezaevi)

03) Ali Ekber Akkaya: Wernicke-Korsakof hastası (Bayrampaşa Cezaevi)

04) Semiray Yılmaz: Ölüm orucu sonrasında "Denge ve görme bozukluğu, yürüme zorluğu, hafıza kaybı" gelişti (Buca Cezaevi).

05) Ali Tekin: Ölüm orucu sonrasında göz sinirlerinde tahribat, post travmatik stres bozukluğu gelişti. (Buca Cezaevi)

06) Berna Satar: Ölüm orucu sonrasında hafıza kaybı gelişti (Buca Cezaevi)

07) Hüseyin Ali Günay: Ölüm orucu sonrasında "Kalp rahatsızlığı, görme kaybı, nefes zorluğu, denge kaybı" gelişti (Buca Cezaevi).

08) Birtan Güven: Ölüm orucu sonrasında "Major depresyon" tanısı konuldu. Tahliye edildi, ancak daha sonra başka bir davadan aldığı ceza nedeniyle tutuklanarak Anamur Cezaevine konuldu.

09) Recep Maraşlı: Beyin küçülmesi

10) Delil İldan: Wernicke-Korsakof hastası

11) Mehmet Ali Çelebi: Wernicke-Korsakof hastası

12) İbrahim Doğan: Wernicke-Korsakof hastası

13) Çiğdem Kazan: Wernicke-Korsakof hastası

14) Zeynep Güngörmez: Wernicke-Korsakof hastası

15) Mehmet Güvel: Wernicke-Korsakof hastası

16) Bekir Balyemez: Ölüm orucu sonrasında kalbinde küçülme, kas erimesi, böbrek yetmezliği, duyma ve görme bozukluğu ortaya çıktı (Malatya Cezaevi).

17) Hüseyin Muharrem Gündüz: Wernicke-Korsakof hastalığına yakalandı, belleğini yitirdi (Bayrampaşa Cezaevi).

Yaralı olarak yakalanan ve tedavileri sistematik olarak engellenen tutukluların durumu:

Çatışmalarda yaralı olarak yakalandıktan sonra tutuklanan çok sayıda kişinin tedavisi de yapılmadı. Bu kişiler vücutlarındaki kurşun ve bomba yaralarına karşın gözaltı merkezlerinde sorgulandılar ve işkence gördüler. Konuldukları cezaevlerinde de tedavi olanaklarından mahrum bırakıldılar. TİHV'e ulaşan bilgilere göre, bazı tutuklu ve hükümlülerin durumu şöyle:

18) Sevgi İnce: Bingöl'ün kırsal alanında 3 Temmuz 1996'da yaralı olarak yakalanan Sevgi İnce, 3 kurşun yarası olduğu halde tedavi edilmedi. 30 gün süreyle

sorgulanan Sevgi İnce, halen Bayrampaşa Cezaevinde bulunuyor.

19) **Mehmet Telsaç:** 1996 yılı Kasım ayında yaralı olarak yakalanan Mehmet Telsaç'ın, sağ kolu sakat olduğu halde hiçbir müdahale yapılmadan Erzurum Cezaevine gönderildiği açıklandı.

20) **Metin Tunç:** Bartın Cezaevinde bulunan Metin Tunç adlı tutuklu, sol elindeki kurşun yarası nedeniyle birkaç kez Ankara Merkez Kapalı Cezaevine gönderildi. Ancak tedavisi yapılmadan geri gönderildiği bildirildi.

21) **Ünal Yılmaz:** Ümraniye Cezaevinde bulunan Ünal Yılmaz'ın 15 Aralık 1995 tarihinde yaşanan saldırıda polislerin attığı bombanın patlaması sonucu başından yaralandığı ve tedavi edilmediği bildirildi. Ünal Yılmaz, yürümekte güçlük çekiyor. Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde bulunan İbrahim Er'in kalçasında bulunan şarapnel parçasının ameliyatla alınması gerektiği belirtiliyor.

22) **Abdulhaluk Duran:** 2 Eylül 1996 tarihinde Hakkâri'de elinde fûnye patlayan Abdulhaluk Duran'ın, Antep Özel Tip Cezaevinde tedavi edilmediği için bir gözünün kör olduğu belirtildi.

23) **Mahmut Keskin:** Elazığ'ın Kovancılar ilçesinde 1996 yılı Temmuz ayında girdiği bir çatışmada kalçasından yaralanan Mahmut Keskin'in (28), tedavi edilmeden Elazığ, Diyarbakır, Elbistan ve Ankara cezaevlerinde tutulduğu bildirildi. Keskin, savcılığa yaptığı suç duyurusunda, bu süre içinde ciddi bir tedavi görmediğini, son olarak 21 Aralık 1996'da Ankara Numune Hastanesine sevk edildiğini söyledi. Keskin dilekçesinde, "Muayenemi yapan ortopedi doktoru Hakan Ömeroğlu, Kürt olup olmadığını sordu. Kürt olduğumu söyleyince, 'Ayağın ameliyat edilemez, bu haline şükret. Başka bir şey yapamayız' diyerek tedavimi yapmadı. Ağrılarım her geçen gün artıyor ve bu halde beni Elbistan Cezaevine göndermek istiyorlar" dedi. Keskin, dilekçesinde, Doktor Hakan Ömeroğlu hakkında "görevini kötüye kullanmaktan" işlem yapılmasını istedi.

24) **Hayriye Duman:** Bir çatışmada kolundan yaralanan Hayriye Duman (14) adlı çocuğun, Diyarbakır E Tipi Cezaevine konulduğu ve tedavi edilmediği açıklandı. Trabzon Kapalı Cezaevinde bulunan Aydın Söğüt'ün bacağındaki şarapnel yarasının tedavi edilmediği bildirildi.

25) **Çetin İlkan:** Dudağında, kolunda ve vücudunun çeşitli yerlerinde kurşun ve şarapnellerin yol açtığı yaralar bulunan Çetin İlkan adlı mahkûmun Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde tutulduğu belirtildi.

26) **Zeki Karaca:** Bir çatışmada yaralı olarak yakalanan Zeki Karaca'nın bir böbreğinin ameliyatla alındığı ve

bağrsağının yarım metre kesildiği bildirildi. Yozgat Cezaevinde bulunan Zeki Karaca'nın ayağının, tedavi edilmeyen kırıklar nedeniyle sakat kaldığı açıklandı.

27) **Veysel Kahraman:** Bir çatışmada yaralı olarak yakalanan ve Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde bulunan Veysel Kahraman'ın (16), tedavi edilmediği için bir gözünün kör olduğu bildirildi.

28) **Yılmaz Karaman:** Elinde bomba patlaması sonucu sol gözünü kaybeden Yılmaz Karaman adlı tutuklu, Malatya E Tipi Cezaevine konuldu. Yılmaz Karaman'ın sağ gözündeki yabancı cismin alınmaması halinde kör olma ihtimalinin bulunduğu bildirildi.

29) **Selahattin Ergül:** Çatışmada sırtından yaralanan Selahattin Ergül adlı tutuklunun Malatya E Tipi Cezaevinde tutulduğu bildirildi.

30) **Turan Uysal:** Vücudunda şarapnel parçaları bulunan Turan Uysal'ın, Elbistan E Tipi Cezaevinde tutulduğu bildirildi.

31) **Mehmet Özen:** Çatışmada yaralı yakalanan Mehmet Özen adlı tutuklunun (Diyarbakır Cezaevi) iki ayağının, tedavisi geciktirildiği için kesildiği bildirildi.

32) **Yasin Yaşar:** Diyarbakır Cezaevinden tedavi için Ankara Numune Hastanesi'ne getirilen Yasin Yaşar adlı tutuklunun da ayaklarının, tedavisi geciktirildiği için kesildiği açıklandı.

33) **Süreyya Bulut:** Çatışmada yaralı yakalanan ve Nevşehir Cezaevinde tutuklu bulunan Süreyya Bulut adlı mahkûmun, bir gözü görmediği, vücudunda ve başında şarapnel parçası bulunduğu bildirildi.

34) **Vildan Aktekin:** Erzurum Cezaevinde tutuklu bulunan Vildan Aktekin'in, bacağındaki şarapnel parçası nedeniyle yürüyemediği açıklandı.

d) Cezaevlerinde sağlık koşulları ve uygulamaları

Şubat ayında İstanbul Tabip Odası üyesi gönüllü hekimler tarafından Bayrampaşa Cezaevinde yapılan bir araştırma, cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin sağlık sorunlarının çözülmediğini ortaya koydu. Bayrampaşa Cezaevinde 308'i adli, 157'si siyasi ve 10'u çocuk olmak üzere toplam 475 mahkûm arasında yapılan sağlık taraması sonuçlarına göre, tutuklu ve hükümlülerin 122'sinde en az iki, 55'inde ikiden fazla hastalık olduğu belirlendi. Dr. Hasan Kendirci, cezaevinde yatanların 46'sının işkence nedeniyle hastalandığını, acil olarak tedavi edilmesi gereken 32 hasta bulunduğunu bildirdi. Araştırma sonuçları, kas erimesi, yumuşak doku travması, hareket kusurları gibi işkenceye bağlı hastalıkların, adli tutuklularda da oldukça yaygın olduğunu gösterdi. Hastalıkların

çoğunun kaynağında, işkence ve cezaevi koşullarının olduğunun ortaya konduğu raporda, adli tutuklularda, ağız ve diş sağlığı sorunları, verem, psikosomatik hastalıklar, bel fıtığı, kas ve iskelet hastalıkları, yaygın cilt hastalıkları, kadınlarda jinekolojik enfeksiyonlar, akciğer hastalıkları, üriner sistem hastalıkları, mide ve bağırsak hastalıkları, hipertansiyon, kalp hastalıkları, fitik, parazitozlar, cerrahi hastalıklar görüldüğü belirtildi.

Taramayı gerçekleştiren hekimler, çok sayıda tüberküloz vakası görüldüğünü; 10 tutukluda kanser, 1 tutukluda da AIDS belirtisi olduğunu açıkladılar. Adli tutukluların yüzde 30'unun uyuşturucu bağımlısı olduğunu kaydeden hekimler, çoğu hasta tutuklunun daha önce sürdürülen tedavilerini cezaevine girdiklerinde kesmek zorunda kaldığını belirttiler.

Raporda, 35 uzman hekimin bulunduğu Bayrampaşa Devlet Hastanesinde, hekimlerin koşullar nedeniyle büyük bir yılgınlık içinde bulunduğu ifade edildi. Kadroda görünen 100 hemşirenin fiilen çalışmadığının belirtildiği raporda, Bayrampaşa Cezaevi hekimlerinin, sorunların çözülmemesi halinde hastanenin kapatılmasını istedikleri vurgulandı. Cezaevi Savcısı Necati Özdemir'in hastaneye sevk edilen hastalara ilgi gösterilmemesinden şikayet ettiği belirtilen rapora göre, Özdemir'in Bayrampaşa Devlet Hastanesi hekimlerinin tutuklu ve hükümlülere duyarsız davrandığını, tedavi edilebilecek hastaları bile tedavi etmediği ve başka hastanelere yolladığını söyledi. Özdemir, "yeterli güvenlik sağlanmadığı" gerekçesiyle çoğu kez hasta tutukluların sevklerinin gerçekleştirilemediğini de vurguladı. Raporda, tutukluların hastaneye sevkleri sırasında zincire vurulması, tatillerde branş hekimi bulunmaması, ilaç temininde güçlükler yaşanması, hasta yakınlarının refakatçi alınmaması, muayene sırasında askerlerin muayene odasında bulunmak istemesi gibi sorunlar yaşandığını da belirtti. Raporda, tutukluların talepleri ise şöyle sıralandı: "Hekimlerin daha duyarlı davranmasının sağlanması, sevk zincirlerinin iyi işletilmesi için hastane yönetimi, klinik şefleri, başhekimlik ve dekanlıklar ile ilişki kurulması, 3. basamak hastanelerde mahkûm koğuşlarının oluşturulması ve hekimlerin tutuklulara yaklaşım konusunda etik kurallara uymaları, randevu saatleri konusunda esnek davranmaları."

Cezaevlerinde hasta tutuklu ve hükümlülerden pek çoğu sağlık yardımı alamazken, bazı adli tutuklu ve hükümlülerin hasta olmadıkları halde hastanede kalabildikleri görüldü. Örneğin Aydın'da damadının kardeşini öldürttüğü iddiasıyla tutuklu yargılanan ANAP eski Milletvekili Muzaffer Atılğan'ın eşi Ayten Atılğan ile Kuşadası'nda cinayet suçundan tutuklanan Kuşadası Emperyal gazinosu müdürü ve Ömer Lütfü Topal'ın yeğeni Sami Şahin uzun süre devlet hastanesinde tedavi

gördü. "Aydın Cezaevindeki bazı tutukluların, para karşılığı sağlanan asılsız sağlık raporları ile sevk edildikleri hastanelerde, özel odalarda kaldıklarına ilişkin iddiaların yer aldığı" haberlerinin araştırılması için, Aydın Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma başlatıldı.

Ankara Merkez Kapalı Cezaevindeki tutuklular adına Ali Rıza Erdem tarafından TTB'ye yapılan başvuruda, Çankırı Cezaevindeki 20'nin üzerindeki tutuklu ile, Ankara Merkez Kapalı Cezaevindeki 7'si siyasi, 12'si adli 19 tutuklunun tüberküloza yakalandığı bildirildi.

TTB, Temmuz ayında Adalet Bakanlığına başvurarak Ankara, Çankırı, Nazilli ve Buca cezaevlerinde bir çok tutuklunun aktif tüberküloz olduğunu bildirdi. Başvuruda, vakit geçirilmeden önlem alınması ve cezaevlerinde 6 aylık periyodlarla sağlık taraması yapılması istendi. Adalet Bakanlığı ise, TTB'nin başvurusuna yanıt vermedi.

Bunun ardından TTB 2. Başkanı Dr. Sezai Berber, TTB'nin Verem Savaş Dispanserleri ile birlikte, Ankara Merkez Kapalı, Çankırı, Nazilli ve Buca cezaevlerinde araştırmalara başladığını, yapılan incelemeler sonucunda aktif tüberküloz mikrobi taşıyıcısı olan hasta tutukluların mahkûm koğuşlarında yer olmadığı gerekçesiyle, hastaneye yatırılmadan cezaevlerinde bekletildiğinin saptandığını açıkladı. Berber, Çankırı Cezaevinde 100 tutuklunun sağlık kontrolünden geçirildiğini, Nazilli ve Buca cezaevlerinde de tüberküloz taraması yapıldığını söyledi. Tutukluların 6 aylık periyodlarla sağlık taramasından geçirilmesi gerektiğini ifade eden Berber, Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde aktif tüberkülozlu hastaların bulunduğunu, hastaların mahkûm koğuşu yeterli olmadığı için Atatürk Göğüs Hastalıkları Hastanesinde tedavi edilemediklerini söyledi. Tüberküloz teşhisi konulan hastaların Verem Savaş Dispanserleri tarafından tedavi altına alınacağını belirten Berber, 14 kişinin tedavi için sıra beklediğini kaydetti.

Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk'ün başkanlığında 19 Aralık günü toplanan İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu, cezaevlerinde düzenli sağlık taraması yapılması, hasta tutukluların tedavilerinin aksatılmadan yürütülmesine dair kararlar aldı. Ancak Adalet Bakanlığı, bu konuda herhangi bir girişimde bulunmadı.

Bayrampaşa Cezaevi Savcısı Necati Özdemir, Kasım ayında kendisiyle yapılan bir röportajda, sağlık koşullarına ilişkin olarak şunları söyledi: "Tüberkülozlu olanlar 20 kişi kadardı. Kendim de hastalanınca göğüs bölümündeki doktorlarla bunu görüştük. Yeniden bir tarama yaptırılacak hiç kimse kalmadığını dedik. Ama olmadı. Son günlerde Hepatit B baş göstermişti. Hastanede yatarken bana iletilen 15-20 kişi vardı. Bunun

için aşılama çalışmaları yürütüyorduk. Birkaç AIDS'li vaka oldu; ne yazık ki onları kurtaramadık. Sayısını tam bilemiyorum ama, üç kişi öldü sanıyorum. Biz AIDS olup olmadığını tespit edemiyoruz. O zaman hastaneye gönderiyoruz. Hastane HIV virüsü bulunduğunu, yani AIDS'li olduğunu belirleyip tekrar bize gönderiyor. Böyle bir şey olabilir mi? Tekrar gönderiyorum, hastane almıyor. Benim bunu koyacak yerim yok. Ve ben bunu tekrar cezaevine almak durumundayım. Bayrampaşa Cezaevindeki hastaneye gönderiyoruz, onlar da almıyor. Oradaki tutuklular da istemiyor. Bunların ölümleri hastanede oldu. Kavga dövüş, zorla da olsa gönderdim. Bunların içeride tam ne kadar kaldıklarını bilmiyorum ancak, 3 - 4 ay kalanı var."

İstanbul Tabip Odası İnsan Hakları Komisyonu üyesi, Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi hekimi Levent Aydemir ise, Aralık ayı başında yaptığı açıklamada, ölüm orucuna katılan tutukluların muayene ettiğini, muayene sonucunda tutukluların karaciğer enzimlerinin yüksek çıktığını, bunun da Hepatit-B virüsünden kaynaklandığını düşündüklerini belirtti. Aydemir, 120 tutuklunun kanında yapılan tahlillerde yüzde onunda Hepatit-B, yüzde ikisinde Hepatit-C, yüzde 88'inde ise Hepatit A virüsü tespit edildiğine dikkat çekti. Aydemir, tutuklu, hükümlü ve cezaevi personelinin oluşan toplam 5 bin kişinin aşı olması gerektiğine karar verdiklerini ifade etti; ancak Cezaevi Savcısı Necati Özdemir'in buna izin vermediğini söyledi.

Muayene ya da tedavi için hastanelere götürülen tutuklu ve hükümlüler, sevk sırasında ya da hastanelerde işkence gördüler, ya da jandarmaların hekim odasından çıkmalarını istedikleri için kötü muamele gördüler ve muayene edilmediler. Örneğin; Malatya Cezaevinde Fatma Bilgin, Semiha Topel ve Eylem Yeşilbaş ve Çiçek Uçar adlı tutuklular 9 Ocak günü Malatya Devlet Hastanesine götürüldü. Muayene sırasında ellerindeki kelepçelerin açılmasını isteyen tutuklular, askerlerin saldırısına uğradı. Saldırıdan sonra tedavi edilmeden hastaneden çıkarılan tutuklulardan Fatma Bilgin'in vücudunun birçok yerinden yaralandığı bildirildi.

Bayrampaşa Cezaevinden muayene için 21 Temmuz günü Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesine götürülen Nursel Demirdövecü, Gamze Bayram, Asım Özdemir ve Raziye Katırcı adlı tutuklular, muayene sırasında jandarmaların odadan çıkmasını isteyince cop ve teknelere dövüldüler. Cezaevi revirinde muayene edilen tutuklulara rapor verildi.

Ankara Merkez Kapalı Cezaevinden 25 Temmuz günü hastaneye kaldırılan Çetin İlkkan ve Baran Demiray adlı tutuklular, askerler tarafından dövüldü. Tutuklular muayene edilmeden cezaevine geri getirildi.

Giresun Cezaevinde bulunan Cahit Özkan adlı tutuklu, hastaneye götürülmek için koğuştan alındıktan sonra gardiyanlar tarafından dövüldü. Cahit Özkan'ın babası Nuri Özkan, bir çatışmada yaralı yakalanan oğlunun yatalak durumda olduğunu söyledi.

Maraş Cezaevinde bulunan Tayfun Örüm ve Murat Bakudan adlı tutuklular, hastaneye götürülürken jandarma tarafından dövüldü. Tutuklular tarafından yapılan açıklamada, 19 Eylül günü tifo teşhisiyle hastaneye götürülen Örüm ve Bakudan'ın, arama için ayakkabılarını çıkartmak isteyen erlere ve gardiyanlara karşı çıktıkları için dövüldüğü belirtildi.

Malatya Cezaevinde Birsan Dermanlı adlı tutuklu hastaneden cezaevine dönerken, girişte arama yapıldığı halde tekrar asker ve gardiyanlar tarafından aranmak istendi. Dermanlı, ikinci aramaya direnince dövüldü. Hastaneye kaldırılan Dermanlı'nın beyin travması geçirdiği bildirildi. Dermanlı'ya hastanede yatırılarak tedavi görmesi gerektiği yönünde rapor verildiği halde hastaneye yatırılmadı. Malatya Cezaevinden 20 Ekim günü ameliyat edilmek üzere Malatya Devlet Hastanesine götürülen Bozan Güçlü adlı tutuklu ise, hastanede jandarmanın ve JİTEM elemanı olduğu belirtilen kişilerin saldırısına uğradı.

e) Genel koşullar ve baskılar

Cezaevlerindeki baskılar, insanlık dışı uygulamalar ve Adalet Bakanlığının tutuklu ve hükümlülere karşı tutumunun sonucu olarak yaratılan kötü koşullar, 1997 yılında da değişmedi. Adli tutuklu ve hükümlüler ile çocukların kaldığı cezaevi ve koğuşlardaki koşulların çok daha kötü olduğu; bu tutuklu ve hükümlülerin daha yoğun insanlık dışı muamele gördüğü bilinmekle birlikte siyasi tutuklu ve hükümlülerle ilgili olarak daha çok bilgi edinilebildi. Dolayısıyla bu bölümde daha çok siyasi tutuklu ve hükümlülerin koşulları üzerinde duruldu.

Elazığ E Tipi Cezaevi

Ceyhan Özel Tip Cezaevinden Elazığ E Tipi Cezaevine sevk edilen PKK davasından hükümlü 13 kişi 2 Temmuz günü başka cezaevlerine sevk talebiyle açlık grevine başladı. Tutukluların yakımları aracılığıyla yaptığı açıklamada şöyle denildi: "Asker ve gardiyanlar her sabah cop ve kalaslarla saldırıyorlar. Dayak ve hakaretlere maruz kalıyoruz. Vücutlarımızda sigara söndürüyorlar. Ceyhan Cezaevinden getirdiğimiz televizyon, tüp, teyp, kitap, defter, kalem, battaniye, yiyecek vs. eşyalarımıza el konuldu. Elazığ Cezaevinde bizden önce kalan tutuklular ise ayrı koğuşlarda tutuluyor ve itirafçılık dayatılıyor. Ailelerin getirdiği yiyecek ve giyecekler içeri alınmıyor, ziyaret süresi 20

dakika ile sınırlı tutuluyor. Saldırılarda yaralanan arkadaşlarımızın ise tedavileri yapılmıyor.”

Elazığ İHD Şube Başkanı Cafer Demir uygulamalar nedeniyle görüştükleri Cumhuriyet Savcısı İlmengin Köklü'nün “cezaevinde olumsuzluklar” yaşandığını kabul ettiğini söyledi. Açlık grevinin 22. gününde tutuklulardan bir bölümünün sağlık durumu kötüleşti. Cezaevine görüşe giden tutuklu yakınları açlık grevindeki Sabri Büyüktaş ve Cemal Özgül'ün mide kanaması geçirdiğini, Ahmet Candan, Turan Demir, Nihat Günay, Nihat Şener'de ise kusma, tansiyon düşüklüğü, ishal gibi rahatsızlıkların başladığını açıkladılar. Tutuklu yakınları, görüştükleri 2. Müdürün örgüt talimatı üzerine açlık grevi yapıyorlar, dikkat çekmek istiyorlar. Ölürlerse ölsünler. Bizim yapacağımız bir şey yok” dediğini açıklayarak, “Çocuklarımız açıkça ölüme terk edildi” dediler.

Bu arada Diyarbakır Barosu avukatlarından oluşan bir heyet, açlık grevinin 30. gününde Elazığ E Tipi Cezaevinde inceleme yaptı. Baro Başkanı Hüseyin Tayfun ile avukatlar Mesut Beştaş, Tahir Elçi ve İHD MYK Üyesi Avukat Osman Baydemir'in tutuklu temsilcileri, cezaevi yetkilileri ve Elazığ Cumhuriyet Başsavcısı ile yaptıkları görüşmelerden sonra bir rapor hazırladılar. Raporda, Başsavcının, cezaevinde hiçbir sorun bulunmadığını iddia ederek, tutukluların “boş yere” açlık grevi yaptığını söylediği belirtildi. Raporda, “Tutuklular hastalandıkları zaman hastaneye sevklerinin yapılmadığını, mevcut bulunan ilaçlara da cezaevi yönetimi tarafından el konulduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca ailelerin götürdüğü ilaçlara da el konulduğu ve tutukluların banyo yapma olanaklarının bulunmadığı ifade edilmiştir. Bunların yanı sıra, Ülkede Gündem, Özgür Halk, Emek gazetesi gibi yayın organlarına el konulduğu, içeriye kitap verilmediği ve mevcut kitaplara da el konulduğu görülmüştür” denildi.

Raporda, Hüsnü Ablay, Şemsettin Çelik ve Kurat Bilmez adlı tutukluların 16 Haziran günü askerler tarafından dövüldüğü dile getirildi. Koşullar arası ziyaretlerin engellendiği ve sorunların çözümü için bir araya gelme uygulamasına da son verildiği belirtilerek, tutukluların, “Gardiyanların çoğunluğu aşırı milliyetçi olduğu için bizlere ideolojik olarak yaklaşmaktadırlar. Sık sık küfür, hakaret ve dayığa maruz kalıyoruz” dedikleri; Ceyhan'dan Elazığ Cezaevine sevk edilen bir tutuklunun da heyet üyelerine, “16 Haziran günü Elazığ Cezaevine sürgün edildik ve yolda dövüldük, ardından da çıplak soyularak tecrit hücrelerine atıldık” dediği aktarıldı. Açlık grevi, 2 Ağustos günü tutukluların sevk talebinin kabul edilmesi üzerine sona erdi.

Bu arada Elazığ E Tipi Cezaevinde 18 Temmuz günü cezaevi koşullarının düzeltilmesi ve baskılara son verilmesi amacıyla 19 tutuklu yeniden açlık grevine başladı. Açlık grevindeki tutuklulardan Bahattin Keskin, Zeki Şaşmaz, Hüsnü Ablay, Gıyasettin Kurt ve Murat Görmez, Abdullah Altun, Abdulmecit Yüksekbağ, Orhan Atalay, Eyüp Yaşar, Seyithan Alper, Adnan Karataş, Sadullah Şaşmaz, Rıfat Dağ, İsmail Altay ve Ahmet Taş adlı tutukluların sağlık durumları bozuldu.

Tutukluların sağlık durumlarının ağırlaşması üzerine açlık grevinin 28. gününde İHD Elazığ Şube Başkanı Cafer Demir, HADEP İl Başkanı Avukat Mevlüt Kaya, ÖDP İl Başkanı Avukat Süleyman Yeter, EMEP İl Başkanı Ali Günsili ve DBP İl Başkanı Siraceddin Sarı'dan oluşan bir heyet, cezaevine giderek, cezaevi yetkilileri ve tutuklularla görüştü. İki gün süren görüşmelerden sonra açlık grevi 19 Ağustos günü sona erdi. Anlaşma sağlanan önemli maddeler şöyle: “Tutuklulara itirafçılık dayatılmaması, cezaevine getirilenler ve sevke gelen tutukluların isteklerine göre siyasi koşullara yerleştirilmesi, mahkemelere gidiş gelişlerde tutuklulara işkence yapılmaması, tutukluların kaldığı dört siyasi koğuşun birleştirilerek iki koğuşta toplanması, yasal yayınların tutuklulara gecikmeden verilmesi, ziyaret süresinin 1 saat olması, çay ve patates hariç bütün gıda maddelerinin içeri alınması, havalandırmaların gün boyu açık tutulması, koğuşlararası ziyaretlere düzenli olarak izin verilmesi.”

30 gün süren açlık grevi sırasında açlık grevine katılan 19 tutukludan Zeki Şaşmaz'ın mide kanaması, Bahattin Keskin kısmi felç geçirdiği bildirildi. Hüsnü Ablay ve Gıyasettin Kurt'ta duyum kaybı ortaya çıktı. Açlık grevinin sürdüğü sırada tutuklu yakınları tarafından yapılan açıklamada, cezaevine götürülen tuz, şeker ve suyun cezaevi idaresi tarafından içeriye alınmadığı bildirildi.

17 Ağustos günü durumları kötüleşen ve hastaneye kaldırılan ancak tedaviyi kabul etmedikleri için yeniden cezaevine getirilen Adnan Karataş, Zeki Şaşmaz, İsmail Altay ve Orhan Atalay adlı tutuklular, anlaşmanın sağlanması üzerine tedaviyi kabul ettiler ve hastaneye kaldırıldılar. Cezaevinde süren baskılar nedeniyle 1997 yılında sık sık kısa süreli açlık grevleri yapıldı.

Uşak E Tipi Cezaevi

Uşak E Tipi Cezaevinde bulunan 13 kadın tutuklu, 21 ve 22 Ocak günleri infaz koruma memuru, polis ve jandarmaların saldırısına uğradı. Saldırıda yaralananların adları şöyle: Necla Çomak, Ayça Taşkaya, Aysel Sarıca, Serpil Güneş, Gülümser Seyitcemaloğlu, Asiye Güden, Elif Çapar, Sevgi Erdoğan, Sakine Kayran, Hülya Adıbelli, Bedia Keskin, Hicran Binici, Türkan Çetin.

Saldırıdan sonra Avukat Betül Duran, Avukat Zeynep Sedef Özdoğan, Avukat Elif Nihan Bıçkıcıoğlu, Avukat Akın Zeybek ve Avukat Suat Çetinkaya'dan oluşan heyet cezaevinde inceleme yaptı. İncelemelerini bir basın toplantısı ile açıklayan heyet üyeleri, saldırıda yaralanan tutukluların tedavilerinin yapılmadığını açıkladılar. Cezaevinden sorumlu Savcı Hüseyin Avni Yüksel, kendisiyle görüşen avukatlara, "gardiyan ve askerlerin tutuklulara saldırmadığını, tutukluların kendilerini yerlere ve duvarlara çarparak yaraladıklarını" söyledi.

Saldırı sonrasında 17 tutuklu "Ayrı bir siyasi koğuşun yapılması, ranza, dolap, masa, sandalye vb. malzemelerin verilmesi, genelge kapsamında günde iki defa sayım yapılması, jandarmanın arama sırasında içeri girmemesi, eşyaların tahrip edilmemesi, şahsi eşyalara el konulmaması, ziyaretçilerin asker ve polis değil gardiyanlar tarafından aranması, cezaevi girişinde bulunan MHP amblemlerinin kaldırılması" talepleriyle 22 Ocak günü açlık grevine başladı. Açlık grevi yaklaşık iki ay sürdü.

Açlık grevi sürerken 25 Şubat günü kadın mahkûmların koğuşuna jandarmaların yaptığı baskında Nergiz İyçi, Gültümser Seyitcemaloğlu, Bedia Ergün, Asiye Güden ve Zahide Ak adlı tutuklular yaralandı. Baskına engel olmak isteyen erkek tutuklular da, 2 jandarma erini rehin aldılar. Uşak Devlet Hastanesine kaldırılan tutuklular aynı gün cezaevine geri getirildi. Saldırının aynı dönemde Konya ve Buca cezaevlerinde tünel bulunması üzerine jandarmanın, koğuşlarda arama yapmak istemesi üzerine çıktığı belirtildi.

İHD ve TAYDER yöneticilerinden oluşan bir heyet, olay üzerine tutuklular ve Başsavcı Metin Adaloğlu ile görüştü. Heyet üyeleri, Başsavcı Metin Adaloğlu'nun "tutukluların bazı taleplerinin mevzuatta yeri olmadığı gerekçesiyle kabul edilmediğini, ancak bazı istemleri kabul ettiklerini" söylediğini belirttiler.

Erzurum E ve Özel Tip Cezaevleri

Adalet Bakanlığının cezaevleri konusunda tutumunu tipik olarak sergilediği Erzurum cezaevlerinde, 1997 yılında da, insanlık dışı muameleler ve protesto eylemleri gündelik olarak sürdü.

Diyarbakır Özel Tip Cezaevinde 24 Eylül 1996 tarihinde kolluk kuvvetlerinin 10 kişiyi katletmesinin ardından 10 hükümlü Erzurum E Tipi Cezaevine sevkedildi. Sevkedilen tutuklular Erzurum Özel Tip Cezaevinde hücrelere konularak tecrit edildiler. Erzurum E Tipi Cezaevinde bulunan tutuklular tarafından 2 Mart günü yapılan açıklamada, "A Bloka 100 kişilik yer boş olmasına rağmen, yeni tutuklanan arkadaşlarımız B Bloka konuluyor. Bir katliamla yüz yüzüz" denildi.

Hücrelere konulan 10 tutuklu, 9 Mart günü açlık grevine başladı. Tutukluların Erzurum Cumhuriyet Başsavcısı ile görüşme talepleri de kabul edilmedi. Tutuklular cezaevinde "MHP'li gardiyanların provokasyon yaratmaya yönelik davranışlarda bulunduğunu", aileleri tarafından gönderilen eşya ve gıda maddelerinin kendilerine verilmediğini, telgrafların 4-5 gün sonra ulaştırıldığını açıkladılar.

Bu arada Erzurum E Tipi Cezaevindeki tutuklular da 10 hükümlünün hücrelere konulmasını protesto etmek amacıyla 8 Mart günü açlık grevine başladı. Erzurum Özel Tip ve E Tipi cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin talepleri şöyleydi:

– *Tecrit politikasına son verilmesi, zor ve baskıyla B Bloka götürülen tutukluların A Bloktaki boş koğuşlara verilmesi ve bundan sonra bu cezaevine sevkî çıkanların da A Bloka verilmesi;*

– *Kışkırtıcı, tahrik edici, onur kırıcı söz, davranış ve hakaretlere son verilmesi; insani ve siyasi kimliğimize uygun yaklaşılması. Kışkırtma ve tahrik etme aracı haline getirilen el ve dedektörle yapılan üst aramalarının kaldırılması;*

– *Haftada bir koğuşlararası kültürel ve sportif faaliyetlerin yapılması;*

– *Haftada bir koğuş temsilcileri toplantısı yapılması;*

– *Tüm tutukluları temsilen iki arkadaşımızın ziyaret mahalleri ve diğer koğuşlara giderek sorunlarla ilgilenebilmesi;*

– *Ziyaretçilere çıkarılan zorluklara son verilmesi; küfür, tehdit, hakaret vb. baskı ve tacizlerden vazgeçilmesi; polis tarafından rahatsız edilmemesi; keyfi olarak gözaltına alınmaması; aynı şekilde askerler tarafından geliştirilen benzer uygulamalara son verilmesi;*

– *Aileler tarafından getirilen yiyecek, giyecek vb. eşyalara keyfi engeller çıkarılmaması; ziyaret süresinin kısaltılmaması. Görüş kabindeki ses sorununun çözümü için kabinlerin ses düzeninin rahat görüşülebilecek şekilde yeniden düzenlenmesi;*

– *Koğuş değişiklikleri konusunda çıkarılan zorluklara ve engellemelere son verilmesi;*

– *İdarenin el koyduğu radyo, fırın gibi eşyaların geri verilmesi;*

– *Yayınların bekletilmeden verilmesi, hakkında toplantma kararı bulunan yayınlardan da bir nüshanın verilmesi.*

Açlık grevinin 26. gününde İHD Genel Sekreteri Kamil Ateşoğulları, sorunların çözülmesi istemiyle Adalet Bakanlığına başvurdu. Ateşoğulları, süresiz açlık grevindeki 10 hükümlünün sağlık durumunun endişe verici düzeyde olduğunu, 5 tutuklunun kan kustuğunu, bazı tutuklularda görme bozukluğu ve böbrek yetmezliği oluştuğunu belirtti.

CHP İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş da, 11 Nisan günü Adalet Bakanının yanıtlaması istemiyle Meclis

Başkanlığına verdiği soru önergesinde, Adalet Bakanlığı tarafından verilen sözler çerçevesinde cezaevlerinde koşulların iyileştirilmesi için hangi çalışmaların yürütüldüğü hakkında bilgi istedi. Karakaş, Kazan'a, "Erzurum Cezaevinde kritik bir noktaya gelen açlık grevlerinin, son bulması için, görüşme ve diyalog yoluna başvurmak için neyi bekliyorsunuz?" sorusunu yöneltti.

Açlık grevinin 30. gününde sağlık durumu ağırlaşan ve Erzurum Numune Hastanesine kaldırılan 10 tutuklu ve hükümlü tedaviyi kabul etmediler ve tekrar cezaevine getirildiler. Tutuklulardan Yılmaz Adlı, Mehmet Zengeralp, Faruk Türkan ve Nihat Ekber Oruç'un sağlık durumlarının ağır olduğu, Remzi Topdemir, Kenan Karaaslan, Murat Akoğlu, Abdullah İnan, A. Kerim Tuğra'n'da da sıvı alamama, eklem ağrıları, hafıza kaybı ve görme bozukluğu; Murat Aslan, Şirin Taşdemir, Ömer Baran, A. Murat Çelik ve Resul Erkaplan'da baş dönmesi, göz kararması, kan kusma ve mideye yanma; Hüseyin Beyaz, Cihan Alkan, Remzi Yüce, Habib Aslan ve Mehmet Yaşa'da ishal, eklem ağrıları, mide sancıları, göz kararması görüldüğü bildirildi.

İHD eski Genel Sekreteri ve TİHV Yönetim Kurulu üyesi Hüsnü Öndül, Erzurum E Tipi ve Özel Tip cezaevlerini "vahşet yuvası" olarak nitelendirerek, "12 Eylül döneminde Diyarbakır Cezaevinde tutuklu ve hükümlüleri nasıl teslim alma, itirafçılaştırma politikası izlenmişse, Erzurum Cezaevinde de bu politika sistemli olarak uygulanıyor. Cezaevinde bu kadar baskı uygulanmasında, yörede faşist örgütlenmelerin egemen olmasının büyük rolü var. Cezaevindeki kadrolar da bu faşist düşüncelerin cezaevindeki uzantıları. Geçtiğimiz yıllarda avukatlara yoğun baskılar uygulandı, komplolar kuruldu. Bu yüzden çok fazla gidip gelemiyorlar. Aileler üzerinde de yoğun baskılar olduğu için aileler de çok fazla ilgilenemiyor. Erzurum Cezaevi için geçen yıllarda olduğu gibi İHD, ÇHD, TOHAV olaya müdahale etmeli. Yine Adalet Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunmak gerekir. Bu tür girişimler cezaevinde 3-4 ay etkili oluyor" dedi.

Avukat Filiz Köstak ise, Erzurum Cezaevini, "tutukluları kendi siyasi kimliklerinden arındırmak için seçilmiş pilot cezaevi" olarak tanımladı. Köstak, "Erzurum, devletin baskılarının sonuçlarını alması bakımından pilot cezaevi olarak seçilmiştir. Bu cezaevinin en büyük özelliği yönetim ve çalışanların MHP'li kadrolardan oluşmasıdır. Bu şekilde, tutuklular üzerinde yaratılmak istenen psikolojik baskı avukatlar üzerinde de devam ettirilmek istenmektedir. Avukat ziyaretimizin yasa gereği 'görevlilerin duyamayacağı bir şekilde olması' gerekirken, gardiyanlar başımızda bekleyerek bizi dinlemek istiyor. Siyasi davalara baktığımız için bize karşı önyargılı davranılıyor. Bundan önceki açlık grevinde, sorunların

çözümünde aracı olmak için avukat Şafak Yıldız ile birlikte gittik. Ancak cezaevi çıkışında savcının odasına kadar, hatta savcılığın kapısında bekleyen sivil polislerce takip edildik. Şehir içinde sürekli takip edildik. Erzurum Cezaevine geliştik, idarece Erzurum'da yerel yayın yapan Kanal 25 televizyonuna da bildirilmekte ve bu televizyon, cezaevine gelen avukatları isimleri ile birlikte vermekte. Sonuçta cezaevinde yönetim MHP'li; sivil polisler de istedikleri zaman cezaevine girip çıkıyor. Ne müdür, ne savcı, avukatların görüşme taleplerini dikkate almamakta. Yasa gereği avukatların tutuklu müvekkilileriyle her zaman ve vekaletsiz görüşme hakkı varken Erzurum Cezaevinde bu durum keyfi bir şekilde engellenmekte. Şehir dışından gelen avukatlar görüşmeden geri dönmek zorunda kalmakta. Cezaevi çıkışında avukatların çantaları aranmak istenmekte. Sivil polisler cezaevine sahte avukat kimlikleriyle girebilmektedir. Kurumların, insanların, açlık grevindeki tutuklulara gerekli duyarlılığı göstermemesi, bu insanların yaşamını tehlikeye sokmakta. Zaten yürütülen politika da burada yaşananları kamuoyunun gözünden uzak tutarak, tutukluları kendi siyasi kimliklerinden uzaklaştırmaya çalışmaktır" dedi.

İstanbul ve Ankara'dan Erzurum'a giden İHD, ÇHD, TOHAV ve Mazlum-Der üyesi avukatların cezaevi yöneticileri ile yaptıkları görüşmelerde, tutukluların bazı isteklerinin kabul edilmesi üzerine Erzurum Özel Tip Cezaevindeki açlık grevine katılan tutuklulardan 19'u, 17 Nisan günü eyleme son verdi. 32 tutuklu ise, istekleri Adalet Bakanlığı tarafından kabul edilene kadar eylemi sürdüreceklerini açıkladılar. 32 tutukludan 13'ü mide kanaması nedeniyle hastaneye kaldırıldı.

Erzurum Özel Tip Cezaevinde bulunan tutukluların yakınları da, açlık grevini desteklemek amacıyla HADEP Kars İl Merkezinde 24 Nisan günü açlık grevine başladı. HADEP İl Başkanlığına 25 Nisan gecesi saat 02.30 sıralarında baskın düzenleyen polisler, İl Başkanı Mehmet Yardımcıel, parti yöneticileri Şemistan Ağbaba, Murat Karadağ, Süleyman Bekirhan ile 8 tutuklu yakınına gözaltına aldı. Tutuklu yakınları 30 saat sonra serbest bırakıldı.

Mazlum-Der tarafından hazırlanan raporda ise, cezaevinde temel sorunun cezaevi idaresi ve personelinden kaynaklandığı belirtilerek, cezaevinde personelin "ülkücülük/Türk milliyetçiliği" anlayışı çerçevesinde kadrolaştığı vurgulandı. Raporda, gardiyanların, "Burası Erzurum, burasını başka bir yerle karıştırmayın. Siz geçmişten ders almadınız, size geçmiş yaşatacağız" şeklinde tahrik edici tutum içerisinde oldukları, ailelere ziyaret sırasında sorun çıkarıldığı ve Türkçe bilmeyenlerin görüşmelerinin, faks ve telgraf yazışmalarının engellendiği, Mehmet Ağar'ın Adalet

Bakanı olduğu dönemde çıkarılan 3 genelgenin iptal edilmesine rağmen uygulandığı belirtildi. Mazlum-Der'in raporunda, sorunun çözümü için, "ülkücü" cezaevi personeli ve idaresi ile PKK'lı tutuklular arasındaki kutuplaşmanın giderilmesi; devlet olma ciddiyeti ve sorumluluğuyla, mevcut talepler içerisinde haklı ve insani olanların dikkate alınması; Erzurum ilinin genel yapısı gözönüne alınarak, PKK'lı tutuklu ve hükümlülerin bir başka cezaevine götürülmesi veya cezaevi personelinin değiştirilmesi gerektiği belirtildi.

Erzurum Özel Tip Cezaevinde, açlık grevinin 41. gününde 10 tutuklu kısmi felç geçirdi. 28 Nisan günü arama yapılacağı gerekçesiyle koğuşlara giren askerler, tutukluları yerlerde sürükledi ve tartakladı.

Erzurum Özel Tip Cezaevindeki açlık grevi, ÇHD ve İHD üyesi avukatlardan oluşan heyetin 1 Mayıs günü Erzurum'da yetkililer ve tutuklularla yaptığı görüşmelerden sonra, eylemin 41. gününde anlaşmayla sona erdi. Görüşmelerde, tutuklu temsilcilerinin 10 günde bir cezaevi idaresi ile toplanarak sorunlar ve çözüm yolları hakkında görüşmeleri; tutuklulara ve ziyaretçilere kötü muamele yapılmaması; yasaklanmamış yayınların geciktirilmeden içeri alınması; ailelerin getirdiği yiyecek, giyecek, ilaç vb. maddelerden tüzükle yasaklanmamış olanların kısa sürede verilmesi; koğuş değiştirme taleplerinin karşılanması ve akraba olanların talep halinde aynı koğuşa alınması üzerinde anlaşma sağlandı.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu'nun göreve başlaması ile birlikte, tutuklulara yönelik baskılar arttı ve tutukluların kazandıkları haklar geri alındı. Temmuz ayında baskıların yoğunlaşması üzerine Erzurum Özel Tip Cezaevi ile Erzurum E Tipi Cezaevinde bulunan tutuklular hak ihlallerine karşı 11 Ekim günü yeniden açlık grevine başladı.

Tutuklu ve hükümlüler tarafından yapılan açıklamada, açlık grevi ile kazanılan hakların geri alındığı belirtilerek "Birçok arkadaşımız koğuşlardan çıkartılarak işkenceye götürülmeye çalışılıyor. Görüşümüze gelen ailelerimize keyfi baskılar yapılarak, getirilen eşyalar birbirine karıştırılarak, kullanılmaz hale getiriliyor. Yaptığımız itirazlara da, 'sizi tek kişilik hücrelere koyarız' tehditleriyle cevap alıyoruz. Ancak bedeli ne olursa olsun, bu insanlık dışı uygulamaya izin vermeyeceğiz. Baskılar devam ettiği sürece, eylemlerimizi tırmandıracacağız." denildi. Tutukluların üçer günlük sürelerle dönüşümlü olarak sürdürdüğü eylem, Kasım ayı başında süresiz dönüşümlü açlık grevine çevrildi. Avukat Necati Güven, cezaevinde 14 Temmuz Genelgesinin uygulamaya konulmak istendiğine dikkat çekerek, eylemin esas olarak bu genelgeye karşı yapıldığını belirtti.

Erzurum E Tipi ve Özel Tip cezaevlerinde açlık grevleri sürerken, Cezaevi Savcısı Numan Eroğlu, 27 Kasım günü Anadolu Ajansına yaptığı açıklamada, tutuklu ve hükümlülerin sağlık taramasından geçirildiğini söyledi. Adalet Bakanlığı yetkililerinin genel tutumunu sergileyen Eroğlu, sağlık taramasında hiçbir tutuklu ve hükümlüde ciddi rahatsızlıklar saptanmadığını ileri sürdü. Eroğlu, hükümlü ve tutukluların dışardan idare edildiğini öne sürerek, cezaevi yönetiminin eylemi sona erdirmek için uzlaşmacı girişimlerini sürdürdüğünü söyledi.

Her iki cezaevindeki açlık grevleri süresince, başta İHD ve ÇHD olmak üzere çeşitli kuruluşların temsilcilerinden oluşan heyetlerin arabuluculuk ve çözüm bulma konusundaki girişimleri, cezaevi yöneticilerinin tutumu nedeniyle sonuç vermedi. Erzurum Cumhuriyet Başsavcısı Hakkı Köylü, açlık grevi sürerken 10 Aralık günü yerel yayın yapan bir televizyon kanalına yaptığı açıklamada, "Teröristler için insan hakları ve demokrasiden söz edilmemesi gerekir. Biz onlara ekmek ve su veriyoruz. Başka ne istiyorlar" dedi. 22 Aralık günü bütün cezaevlerindeki PKK ve DHP davalarından yargılanan tutuklular, açlık grevine yol açan sorunlara çözüm getirilmesi amacıyla açlık grevine başladılar.

22 Aralık günü E Tipi Cezaevindeki tutuklular tarafından yapılan açıklamada, açlık grevine ilk katılan grupta yer alan Murat Çetinkaya, Yaşar Kuşçu, İsmail Gültekin, Ali Kaya, Nesih Sarıkaya, Muhammed Müslüm, Mirze Sevimli, Turgut Koyuncu, Ercan Oral, Kerem Altay, İsmet Ablak, Cahit Aydın, Cengiz Eker, Halit Kurban, Ali Rıza Öz ve Haydar Eren'in mide kanaması geçirdiği ve bu tutuklularda görme bozukluğu başladığı bildirildi. Açıklamada eylemdeki diğer tutuklulardan Aram Serhat, Cemal Mustafa, A. Rahman Filizer, Bekir Yolcu, A. Vahap Karatay, Muhammed İsmail, Ayhan Koç, Yüksel Öztürk, Mustafa Seydo ve Muzaffer Yılmaz'ın baş dönmesi, görme bozukluğu ve mide bulantısı şikayetlerinin bulunduğu belirtildi.

Açlık grevi, ÇHD, TOHAV, İHD ve TAYDER tarafından başlatılan girişimler sonucunda, 27 Aralık günü E Tipi Cezaevinde sona erdi. Özel Tip Cezaevinde ise, cezaevi yönetimi koğuş temsilcilerinin zaman zaman bir araya gelmesi talebini kabul etmediği için anlaşma sağlanamadı.

Açlık grevi, 12 Ocak 1998 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulunda ele alındı. Hükümet Sözcüsü Ahad Andıcan toplantıdan sonra yaptığı açıklamada, tutuklu ve hükümlülerin amacının insani koşulların sağlanması ve yasalara uygun nitelikler kazandırılması değil, propaganda olduğunu iddia etti. Andıcan, "Taleplerin yasalara uygun olmadığı, dış ülkelerdeki uygulamalara uygun

olmadığı görülmüştür. Bu nedenle Bakanlar Kurulunca taleplerin karşılanmaması gerektiği yönünde prensip kararı verilmiştir” dedi.

Erzurum E Tipi Cezaevindeki açlık grevi, 14 Ocak 1998 tarihinde yapılan görüşmelerde anlaşmaya varılması üzerine sona erdi. Diyarbakır Demokrasi Platformu adına Erzurum’da bulunan İHD Genel Başkan Yardımcısı Avukat Osman Baydemir ve Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES) Diyarbakır Şube Başkanı Ali Ürküt, 13 Ocak 1998 tarihinde mahkûmlar ve yetkililerle yeniden görüştüler. Osman Baydemir, tutukluların 48 maddelik taleplerinin kabul edildiğini söyledi. Anlaşmadan sonra durumu ağır olan tutukluların revirde, diğerlerinin koğuşlarda tedavi altına alındığı bildirildi. Bu arada Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, Meclis’te gazetecilere yaptığı açıklamada, tutuklu ve hükümlülerden 43’ünün durumunun ağır olduğunu söyledi.

Nazilli E Tipi Cezaevi

Nazilli E Tipi Cezaevinde 1996 yılı sonunda yapılan açlık grevinin anlaşmayla sonuçlanmasına karşın, cezaevi yetkililerinin anlaşma hükümlerine tam olarak uymaması nedeniyle huzursuzluk sona ermedi. Ocak ayı sonunda cezaevinde inceleme yapan Avukat Halit Sabancı ve Avukat Kemal Bilgiç, cezaevinde tutukluların açlık grevleriyle kazandıkları hakların, cezaevi idaresi tarafından geri alındığını belirttiler. Sabancı ve Bilgiç, Nazilli Cezaevinde elverişsiz koşullar nedeniyle tutukluların sağlık durumlarının kötüye gittiğini söyledi. 31 Ocak günü İzmir DGM tarafından tutuklanıp Nazilli Cezaevine getirilen Orhan Yıldırım’ın gardiyanlar tarafından dövüldüğünü ve itirafçılaştırma uygulamalarının sürdüğüne dikkat çeken Bilgiç cezaevi koşulları hakkında şunları anlattı: “Tutuklular, yeni gelenlerin eşyalarına el konulduğunu söylediler. Ailelerin getirdiği elektrikli ocak verilmemiş, aboneli oldukları gazeteleri okuyamıyorlar; 24-30 kişilik koğuşlarda sadece 4 kalorifer peteği bulunuyor, bu da ısınmaya yeterli değil. Tutukluların anlatımına göre, 15 günde bir yapılan aramalarda jandarma ve gardiyanların talanına maruz kalıyorlar. Koğuşlarda bulunması gereken demirbaş eşyalar da verilmiyor. Ziyaretçilerin, alınmaması gereken sigara, çakmak, kemer, defter ve kalem gibi eşyaları da alınıyor. Görüş kabinindeki kulaklıklar da bozuk durumda.”

Nazilli Cezaevinde 7 Şubat günü yeniden açlık grevi başladı, 19 Şubat günü İzmir Barosuna bağlı bir grup avukat cezaevinde tutuklularla görüştü. Avukat Türkan Aslan, cezaevi savcısı ve idarenin sorunların çözümü için tutuklularla görüşmeye yanaşmadığını belirterek, başsavcıyı daha önceki görüşmelerde verdiği söz tutmaya çağırdı.

İHD İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Avukat Türkan Aslan ve TAYDER yöneticileri, 25 Şubat günü cezaevi yöneticileri ve tutuklularla görüşmek istediler. Ancak cezaevi yöneticileri görüşme istemini kabul etmedi. Aslan, daha önce hekimlerle birlikte koğuşlara girdiğini belirterek, “Tutuklular yataklarını yere sermişler ve tek battaniye ile yatıyorlar. Koğuşlar soğuk, çoğu zaten hasta. Bazı tutuklular mide kanaması geçirmiş, ağızlarından kan geliyor” dedi. Aslan, daha önce görüştüğü savcının ise, “Türkiye’de terörle yaşamaya alıştık. Açlık grevleriyle yaşamaya da alışacağız. Ölü olursa olsun, beni ilgilendirmez” dediğini aktardı. Açlık grevi sürerken, 13 tutuklu 3 Mart günü hastaneye kaldırıldı; ancak tutuklular tedaviyi kabul etmedi.

Açlık grevi, tutukluların, “baskı, tehdit ve işkence yapılmaması, itirafçılık zorlamasına son verilmesi, görüşmelerde ziyaretçilere ve avukatlara baskı yapılmaması, günde yarım saat sıcak su verilmesi” gibi 34 isteğinin kabul edilmesiyle 3 Mart günü sonuçlandı.

Ancak tutuklu ve hükümlüler üzerindeki baskılar son bulmadı. Örneğin, İzmir Barosu avukatlarından Zeynep Sedef Özdoğan, İzmir DGM tarafından 4 Nisan günü tutuklanan Selahattin Bağcı adlı kişinin Nazilli E Tipi Cezaevine götürülürken yolda askerler tarafından dövüldüğünü açıkladı. Jandarmaların Selahattin Bağcı’ya ayaklarını öptürmek istediğini anlatan Avukat Özdoğan, bunu kabul etmemesi üzerine Bağcı’nın ağızına benzin sürüldüğünü, zorla idrar içirildiğini söyledi. Avukat Özdoğan, yürüme gücünü çeken ve ihtiyaçlarını tek başına gideremeyen Bağcı’nın tedavisinin, “izlerin kaybolması” amacıyla geciktirildiğini söyledi. Özdoğan, Mart ayında İzmir’de tedavi gördükten sonra Nazilli Cezaevine götürülen Selahattin Güven ve Faruk Güven adlı baba-oğul iki tutuklu ile aynı gün Aydın Cezaevine götürülen, ancak adını öğrenemediği bir tutuklunun da askerler tarafından dövüldüğünü kaydetti.

Ağustos ayında tutuklulara ve yakınlarına yönelik baskılar yeniden tırmandırıldı. 28 Ağustos günü Nazilli E Tipi Cezaevindeki yakınlarını görmeye giden tutuklu ailelerine jandarmalar saldırdı. Edinilen bilgiye göre olay şöyle gelişti: Cezaevi önünde yaklaşık 70 tutuklu yakını beklerken, içeride yakınlarıyla görüşen 22 tutuklu yakını jandarma erleri tarafından dövülerek dışarı çıkarıldı. Yaşlıların da dövüldüğü olayda, Veysel Gencel ve Şennur Erören adlı tutuklu yakınları hastaneye kaldırıldı. Aralarında Merve Kaya (6 aylık), Leyla Kara (12), Kader Altun (8) ve Veysel Akduman’ın (8) da bulunduğu 15 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar daha sonra tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Nazilli E Tipi Cezaevinde Ekim ayı başında inceleme yapan avukatlar Songül Ak, Kemal Bilgiç ve Çetin Bingölbali’nin hazırladığı raporda, cezaevinde 10’u tek

kişilik, 10'u ikiye kişilik, 2'si onar, geriye kalanlar ise dört ila altı kişilik olmak üzere toplam 75 hücre yapıldığı belirtildi. Hasta tutukluların cezaevi revirinde bile muayene edilmediği belirtilen raporda, "Bu hücreler çok küçük havalandırmalara sahiptir. Tutukluların sağlık sorunları çok ciddi boyutlarda. Sadece bayılma, nefes darlığı, kusma ve zayıflama gibi belirtileri gözlemleyebildik. Ancak, teşhis edemediğimiz salgın hastalıklarla karşı karşıyalar" denildi.

Hücrelerin inşaatının tamamlanmasının ardından tutuklular, 31 Ekim gününden itibaren açlık grevine başladılar. Eylem sürerken kitle örgütlerinin girişimleri sonuçsuz kaldı. 4 Aralık günü cezaevine giderek arabuluculuk yapmak isteyen avukatlar, cezaevi yönetimi tarafından geri çevrildi.

Eylemin 41. gününde 12 tutuklunun sağlık durumu ağırlaştı. Bu tutukluların adları şöyle: Memduh Çelebi, Suphi Tutmaz, Nurettin Anyığ, Mahsun Demir, Gıyasettin Yaşar, Faruk Alkalkan, İkrâm Öncü, Faik Özgür Erol, Bilal Bozkurt, Sabri Teme, Bilali Gençel, Azat Avcı. Avukatlar, sağlık durumu kötü olan tutuklularda, kusma, baş dönmesi, ishal, sıvı alamama, kanlı ishal, kalp sıkışması görüldüğünü belirttiler.

Tutuklu yakınları da, Nazilli Cumhuriyet Başsavcısı Muzaffer Öztürk hakkında, Adalet Bakanlığına iletilmek üzere İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundular. Suç duyurusunda, açlık grevinin tehlikeli boyutlara vardığına dikkat çekilerek, Öztürk'ün görevini ihmal ettiği belirtildi.

Bu arada 23 Aralık günü cezaevi önünde oturma eylemi yapan tutuklu yakınlarına polis müdahale etti. Cezaevi önünü abluka altına alan polisler, ailelerin cezaevi önüne gelmesine izin vermedi ve çok sayıda kişiyi gözaltına aldı.

HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak'ın Nazilli'de, ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras ile KESK yöneticilerinin Adalet Bakanlığında yürüttüğü görüşmeler sonucunda, açlık grevi 24 Aralık günü sona erdi. Açlık grevinin sona ermesiyle birlikte cezaevine giren hekimler, Orhan Yıldırım, Abdülkerim Polat ve Nurettin Anyığ adlı tutukluları hastaneye kaldırdı.

Nazilli'de anlaşma sağlanması üzerine Uşak ve Aydın cezaevlerindeki açlık grevleri de sona erdi.

Nazilli ve Erzurum cezaevlerindeki baskıları protesto eden Mehmet Çimen (45) adlı kişi 25 Aralık gecesi saat 24.00 sıralarında İzmir Karşıyaka'ya bağlı Soğukkuyu Mezarlığında üzerine benzin dökerek kendini yaktı. Çimen, Yeşilyurt Devlet Hastanesinde öldü. Van'ın Erçiş ilçesinden Nisan ayında İzmir'e göç eden inşaat işçisi Mehmet Çimen'in 10 çocuk babası olduğu ve

Van'da 7, İzmir'de de 2 kez gözaltına alındığı öğrenildi. 27 Aralık günü Çimen'in cenazesinin yakınlarına verilmemesi üzerine evinin önünde yapılan basın açıklamasına müdahale eden polisler, 60'a yakın kişiyi kısa süre gözaltına aldı. Mehmet Çimen'in cenazesi, 30 Aralık günü Van'ın Erçiş ilçesinde toprağa verildi.

Diyarbakır Cezaevi

Diyarbakır E Tipi Cezaevinde 24 Eylül 1996 tarihinde özel tim görevlileri, jandarma ve gardiyanların düzenlediği saldırıda 10 tutuklunun²⁴ dövülerek katledilmesi nedeniyle 1 hekim, 6 gardiyan, 36 polis, 29 asker toplam 72 sanık²⁵ hakkında açılan dava, 1997 yılında da sonuçlanmadı.

Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davanın 17 Eylül günü yapılan duruşmasında ifade veren Ahmet Sever adlı tutuklu, olay sırasında kendilerine saldıran sanıkların halen görevde olduğunu söyledi. Sanıkların hemen hiç katılmadığı ve ifade vermediği yargılamada, Eylül ayına gelindiğinde sanıkların ancak küçük bir bölümünün ifadesi alınabildi. Bu arada cezaevinde görevli askerlerin terhis olması da davanın uzamasına neden oldu. Davada sanıkları, MHP ve mafya davalarında savunma avukatı olarak görev yapan, işkence ve yargısız infaz davalarında yargılanan asker ve polisleri savunan Ankara Barosu avukatlarından Şevket Can Özbay savundu.

²⁴ Öldürülenlerin adları şöyle: Erhan Hakan Perişan, Cemal Çam, Hakkı Tekin, Ahmet Çelik, Edip Derikçe, Mehmet Nimet Çakmak, Rıdvan Bulut, Mehmet Kadri Gümüş, Kadri Demir ve Mehmet Aslan.

²⁵ Dr. Serdar Gök; İnfaz Koruma Görevlileri, Mahmut Çaça, Aziz Gürer, Halil Uygun, Fethi Ahmet Onat, Şakir Tanrısever, Recep Alaca; askerler, Yüzbaşı Vedat Çolak, Erol Demir, Burhan Altaş, Hamza Görgülü, Mehmet Oğraş, Solmaz Karaoğlu, Bayram Ali Koca, Mahir Öztürk, Refik Günan, İrfan Çalı, Tuğrul Lak, Muharrem Yeni, Mehmet Çakmak, Mehmet Hanca, Erdal Güneş, Üzeyir Bozan, Zafer Kardeş, Kartal Filikat, Mehmet Evirgentürk, Adem Çadır, Abdullah Altın, Yaşar Can, Bahri Keser, Halit Kılavuz, Muhittin Şahin, Muhammed Özdiş, Hasan Aral, Ali Kütük, Erdinç Bostan; polisler, Muammer Kaya, Hamza Altıntaş, Harun Drama, Nesimi Özbaş, Sami Bozdemir, Sedat Orakçı, Cavit Er, Mehmet Karpuz, Oktay Acun, Bülent Özcan, Murat Ateş, İbrahim Ergün, Seyfullah Türkmen, Metin Kutlu, Mesut Dağlı, Seydi Ünlü, Mehmet Güngörmez, Coşkun Ekinci, Ayhan Gül, Ünver Avcı, Ahmet Yılmaz, Mahmut Kızıuşar, Cemil Ünsal, Ömer Soner, Duran Çoban, İsa Özdemir, Alper Özdemir, Osman Yılmaz, Ahmet Özavcı, Yunus Demir, Murat Tatal, Nail Yılmaz, Salim Şahin, Nurettin Avcı, Çetin Şahin, Namık Bozalar.

Davada, sanıklar hakkında "görevi ihmal" iddiasıyla (TCY 230) 1 yıla kadar hapis ve "öldürme kastı olmayan eylem sonucu ölüme neden olma" iddiasıyla (TCY 452/1) 15 yıldan az olmamak üzere hapis, cezası istendi. Savcılık sanıkların suçlu bulunması halinde, "fail belirlenemezse cezanın 10 yıla kadar indirilmesine" ilişkin ve "bir emri yerine getirirken yasa ve zorunluluk sınırını aşanlara" verilecek cezanın altıda bire kadar indirilmesine ilişkin hükümlerin uygulanmasını istedi.

Katliamda yaralanan Remzi Tanrikulu, Cemal Taş, Ali Yermiş, Nusret Yelboğa, Şehmuz Kaya, Abdulvahap Uyanık, Ali Kaya, İrfan Korkar, Mehmet Pehlivan, Yavuz Eren, Halil Süren, Muharrem Doğan, Ahmet Sever, Muhlis Altun, Ramazan Nazlıer, Ramazan Korkar, Emin Irza, Abdullah Eflatun, Mehmet Batge, Kenan Acar, İskan Usal, Rasim Alevcan, Hakkı Bozkır ve Bedri Bozkır adlı tutuklu ve hükümlüler hakkında ise, "devlet malına zarar verdikleri ve görevlilere karşı koydukları" iddiasıyla Diyarbakır 4. Asliye Ceza Mahkemesinde dava açıldı. Diyarbakır Cezaevindeki baskı ve insanlık dışı uygulamalar, 1997 yılında da sürdü.

Malatya E Tipi Cezaevi

Malatya E Tipi Cezaevinde yatan Hamit Özgüç, Hüseyin Ekin, Abbas Solgan, Kamber Yıldırım ve Feride Harman adlı tutuklular 26 Ağustos günü Malatya DGM'de askerler tarafından dövüldü. Saldırıda ağır yaralanan Medeni Özer'in başında ve vücudunun değişik yerlerinde kırıklar oluştu ve bir süre hayati tehlikeyi atlattı.

Bunun üzerine biri kadın 13 tutuklu saldırıyı protesto etmek üzere sürekli, 37 tutuklu ise üçer günlük dönüşümlü açlık grevine başladılar. Olayın duyulmasından sonra Malatya Cezaevine giden İHD Malatya Şube Başkanı Avukat Önder Şahiner ve Avukat Sevgi Altıntaş da cezaevine alınmadı.

27 Ağustos günü Malatya Demokrasi Platformu ve tutuklu yakınları tarafından yapılan açıklamada, Elazığ Cezaevinden Malatya'ya tayin edilen yeni Müdür İsmail Aksoy'un tutukluların haklarını gasp ettiği belirtildi. Aile görüşlerinin 15 dakika ile sınırlandırıldığını kaydeden tutuklu yakınları, Aksoy'un tutuklulara, "Burada yeni bir Diyarbakır yaratacağım" dediğini aktardılar. Aileler, tutukluların baskıları protesto etmek için 3 haftadır görüş protestosu yaptıklarını da açıkladılar.

Açlık grevindeki tutukluların sağlık durumları, eylemin 26. gününde ağırlaştı. Tutuklulardan Erol Coşkun, Kamber Yıldırım, Necati Keklik, Gıyasettin Aydın ve Aygün Kapkaç'ın idrarlarından kan geldiği, görme bozukluğunu yaşadıkları ve halsiz düştükleri bildirildi.

17 Eylül günü İHD Malatya Şube Başkanı Avukat Önder Şahiner ve Yönetim Kurulu Üyesi İbrahim Göçmen,

Malatya Cumhuriyet Başsavcısı Zafer Sipahi'yle görüştü. Başsavcı Sipahi, "cezaevinde temsilcilik hakkı verilmemesinin, avukat ve aile ziyaretlerinde uygulanan sınırlandırmaların" Adalet Bakanlığının son genelgesinin uygulamasından kaynaklandığını söyledi. Cezaevi Müdüründen kaynaklı sorunların yaşandığını da kabul eden Sipahi, "Kimse siyasi görüşü doğrultusunda kendi uygulamalarını dayatamaz. Biz burada çözüm bulabileceğimiz sorunları çözmeye çalışacağız" dedi.

Açlık grevi 23 Eylül günü sonuçlandı. Savcı Zafer Sipahi'nin tutuklularla yaptığı görüşmede, tutukluların istekleri kabul edildi. Tutuklular adına yapılan açıklamada, "temsilcilik hakkı, avukat ve aile görüşünde sınırlamanın kaldırılması, yasal yayınların içeri alınması, siyasi tutukluların birbirinden tecrit edilmemesi, sağlık sorunlarının çözülmesi, sevk ve sürgünlerin durdurulması" isteklerinin kabul edildiği bildirildi. Anlaşmanın sağlanması üzerine tutuklular hekim tarafından kontrol edildi ve Aygün Kapkaç adlı tutukluya serum takıldı.

Açlık grevine katılan Bekir Balyemez ve Ali İhsan Ateş adlı tutuklular, Bayrampaşa Cezaevine sevk taleplerinin yerine getirilmemesi üzerine, 15 Ekim günü yeniden açlık grevine başladılar. İHD Adana Şubesinde basın toplantısı düzenleyen Bekir Balyemez'in annesi Sebahat Balyemez, "Açlık grevi 50. gününe ulaştı. Oğlumun 1996 yılındaki ölüm orucu sonrası, kalbinde küçülme, kas erimesi, böbrek yetmezliği, duyma ve görme bozukluğu oluşmuştu" dedi. Bu arada Ali İhsan Ateş, mide kanaması geçirerek hastaneye kaldırıldı, ancak tedaviyi kabul etmeyerek cezaevine geri getirildi. Açlık grevi 3 Aralık günü anlaşmayla sona erdi. Ateş ve Balyemez Bursa Özel Tip Cezaevine sevk edildi.

Elbistan E Tipi Cezaevi

Elbistan (Maraş) E Tipi Cezaevinde, 5. koğuştaki tutukluların, siyasi tutukluların koğuşuna geçmek istemesi olaylara neden oldu. Tutukluların, bu amaçla 5 Mart günü cezaevi yönetimine başvurmasından sonra gardiyanların 5. koğuştaki tutuklulara cop ve sopalarla saldırdığı bildirildi. Olayda, 3'ü ağır 30 tutuklu ile 7 gardiyan yaralandı. Durumu ağır olan 3 tutuklu tedavi altına alınırken, diğer yaralı tutuklular hücreye atıldı. 30 tutuklu daha sonra başka cezaevlerine sevk edildi.

İHD Malatya Şubesi Cezaevi Komisyonu, 7 Mart günü Elbistan Cezaevinde inceleme yaptı. İnceleme sonucunda hazırlanan raporda, saldırının planlı olduğu ve olaydan birkaç gün önce gardiyanların ortamı provoke ettikleri belirtildi. Raporda, "Cezaevi dış kapısındaki koruma memurları, bağımsız 5 ve 8. koğuşlardaki tutukluların hiçbir sebep yokken kendilerine saldırdığını, tutuklulardan hiçbirinin yaralanmadığını söylediler. Bunun üzerine söz konusu koğuşlardan 10 tutukluyu

çağırarak görüştük. Gelen tutuklular zorla yürüyor ve başları morluklar ve yaralar içinde idi. Üstlerinde kendi yaralarından akan kanın kurumuş izleri mevcuttu ve tutuklular yeni hücreden çıkıp koğuşa getirildiklerini, ancak bazı tutukluların halen hücrede olduğunu beyan ettiler. Yaralı tutuklular hekime sevk edilmemiş ve rapor verilmemiş. Yaralar derin ekimoz ve kesiklerden oluşuyor” denildi.

Saldırının ardından tutuklular, üçer günlük dönüşümlü açlık grevine başladılar.

Konya Cezaevi

Konya E Tipi Cezaevinde 24 Şubat günü bir tünel bulunduğunun açıklanmasının ardından C-5 ve C-14 koğuşlarındaki tutuklu ve hükümlüler özel tim görevlileri tarafından “sorgulandı”, özel tim görevlileri kadın tutuklu ve hükümlülerin koğuşuna da baskın düzenledi. Saldırıda yaralanan tutuklulardan 22’si, daha sonra hücrelere konuldu.

Saldırıdan sonra, İHD Konya Şube Başkanı Orhan Özer başkanlığında avukatların oluşturduğu 7 kişilik heyet, 26 Şubat günü cezaevi yönetimi ve savcılığa başvurarak, hücreye kapatılan tutuklularla görüşme talebinde bulundu. Heyetin bu talebi kabul edilmedi ancak, diğer tutuklu temsilcileriyle görüşülmesine izin verildi.

İHD üyesi avukatlar tarafından yapılan açıklamada şu bilgiler verildi: “Cezaevi Savcısı Erhan Günay ile görüşerek yaralı tutukluların tedavileri yapıldıktan sonra hücrelere konulmaları talebinde bulunduk. Savcı ise tutukluların hekim kontrolü altında olduğunu söyledi. Ayrıca, olaya yalnızca gardiyanların karıştığını söyledi. Görüşüğümüz tutuklular da, arkadaşlarının tedavilerinin yapılmasını talep ettiler.” Avukatlar, tutuklulardan 8’ine 2 ay görüş yasağı ve hücre cezası verildiğini bildirdiler.

Saldırı üzerine PKK davalarından yargılanan tutuklular mahkemelere ve görüşe çıkmama eylemi, diğer davalarından yargılanan tutuklular da 3 günlük açlık grevi başlattı.

Saldırıda yaralanan ve durumları ağır olan 6 tutuklu hastaneye kaldırıldı. Ailelerin başvurusu üzerine Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi, Adalet Bakanlığı Cezaevleri Genel Müdürlüğüne başvurarak, Zeki Demirçivi, Erol Altıokka, Demirel Yiğitalp, Neşet Çakmak, Yunus Özgür ve Osman Kaan adlı tutuklu ve hükümlülerin tedavilerinin yapılmasını istedi. TTB’nin Adalet Bakanlığına başvurusunda tutukluların durumu konusunda şu bilgiler verildi: Zeki Demirçivi: Belinden yaralı, Erol Altıokka: Kafası kırık, gözü şiş, Demirel Yiğitalp: Burnu ve kolu kırık, nefes alamıyor, Neşet Çakmak: Kaburgaları kırık, Yunus Özgür: Yerinden kalkamıyor, Osman Kaan: Bedeninin her tarafında darp izleri var.

İHD Şube Başkanı Orhan Özer, 15 Mart günü yaptığı açıklamada hücrelere konulan tutukluların koğuşlara alındığını söyledi.

İ) “İtirafçılık” Baskıları

Özellikle PKK davalarında yargılanan tutukluların bulunduğu cezaevlerinde sıkça yaşanan bir sorun da itirafçılık baskısı oldu. Olağanüstü Hal Bölgesindeki cezaevlerinde itirafçılık dayatmaları, tutuklu ve hükümlülerin, itirafçıların ya da kışkırtılan adli tutukluların koğuşlarına konulması gibi baskılarla ilgili şikayetler ve protestolar sürekli gündeme geldi. Örneğin, Ocak ayında tutuklandıktan sonra itirafçıların bulunduğu Kırklareli Cezaevine konulan Erdal Gürbey, Yakup Güneş, İhsan Turan, Ahmet Arı ve İmam Aksoy adlı tutuklular, başka bir cezaevine nakledilmek için 50 günden uzun bir süre açlık grevi yaptılar. “PKK üyesi olduğu” iddiasıyla tutuklanan Fehim Gemli adlı kişiye de, Afyon E Tipi Cezaevinde “itirafçı olması için işkence yapıldığı” bildirildi. Gemli’nin bir yakını, İstanbul Ümraniye Cezaevinden, Afyon E Tipi Cezaevine götürülen Fehim Gemli’nin, siyasi tutuklu bulunmayan bu cezaevinde, infaz koruma memurları ve itirafçılar tarafından dövüldüğünü söyledi.

Muş E Tipi Cezaevindeki tutuklu ve hükümlüler tarafından Ekim ayında yapılan açıklamada, Leyla Atabay ve Fatma Reşad adlı kadın tutuklulara cezaevi yönetimi tarafından baskı yapıldığı bildirildi. Tutuklular, Van DGM’deki duruşmalara götürülürken ellerinin arkadan, ayaklarının da koltuklara zincirlendiğini, cezaevi aracına indirilip bindirilirken askerlerin kendilerini sürüklediğini ve hakaret ettiğini açıkladılar.

g) Hücre Tipi Ceza ve Tutukevleri

Cezaevlerinde “hücre” uygulaması ilk kez Mehmet Topaç’ın²⁶ Adalet Bakanı olduğu dönemde 1 Ağustos 1988 tarihinde çıkarılan genelgeyle yasalastırıldı. “Hücre tipi” cezaevi uygulaması ilk olarak Oltan Sungurlu’nun bakanlığı döneminde Eskişehir Özel Tip Cezaevinde başladı. Uygulamayı protesto amacıyla Eskişehir’de yapılan açlık grevinde rahatsızlanan Mehmet Yalçınkaya ve Hüseyin Hüsnü Eroğlu daha sonra gönderildikleri Aydın E Tipi Cezaevinde 2 Ağustos 1989 tarihinde öldüler. 1991 yılında da birçok cezaevinde tutuklular açlık grevlerine başladı. Ölüm sınırına gelinmesi üzerine dönemin Adalet Bakanı Seyfi Oktay ve İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Mehmet

²⁶ Mehmet Topaç, avukatlık yaptığı bürosunda 30 Eylül 1994 tarihinde düzenlenen silahlı saldırıda yaşamını yitirdi.

Kahraman'ın girişimleriyle Eskişehir Özel Tip Cezaevi kapatıldı.

1995 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanarak MGK'ye sunulan "Cezaevi Raporu"nun sonuç bölümünde, "cezaevlerinde devlet hakimiyetinin yeniden kurulabilmesi için" alınması istenen önlemlerin başında "hücre sistemi" geldi. Buna "mevcut sistemde koşulların yeterince denetlenememesi" gerekçe gösterildi.

1996 yılında Adalet Bakanı Mehmet Ağar (eski Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar, 6 Mart 1996 tarihinden, ANAP-DYP hükümetinin istifa ettiği 24 Mayıs 1996 tarihine kadar Adalet Bakanlığı yaptı) ve 1996 yılı Haziran ayında RP-DYP hükümetinin işbaşına gelmesinden sonra Adalet Bakanı olan Şevket Kazan (14 Haziran gününe kadar görevde kaldı) tarafından yayımlanan genelgelerde Eskişehir Özel Tip Cezaevinin yeniden açılması ve İstanbul DGM'de yargılanan tutukluların buraya konulması öngörüldü. Bu genelgelerle birlikte artan baskılar nedeniyle 1996 yılı Nisan ayında çok sayıda cezaevinde açlık grevi başladı.

Ağar'ın ardından Adalet Bakanı olan Şevket Kazan'ın döneminde de, açlık grevleri, ölüm orucuna dönüşerek devam etti. Eylem sırasında, Adalet Bakanlığının tutumu sonucunda 12 tutuklu ve hükümlü öldü. 12 kişinin ölümünün ardından genelgeler, yürürlükten kaldırıldı. Daha sonra, baskılar ve hücre sisteminin başlatılması için medya yoluyla yapılan propaganda tekrar başlatıldı.

28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısında, cezaevlerinde "hücre sistemi"ne geçilmesi ele alındı. MGK, "Adalet Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı arasında kalan cezaevleri yönetimi konusunda 'reform' niteliğinde birtakım düzenlemelerin yapılmasını" istedi. MGK Genel Sekreterliği tarafından hazırlanan ve Bakanlar Kurulu üyelerine gönderilen raporda, "Adalet Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı yönetiminin cezaevlerinde çift başlılığa neden olduğu" belirtildi. Raporda, hücre sistemine geçilmesi; siyasi tutuklular ile adli tutukluların ve itirafçıların aynı cezaevlerine

konulmamaları istendi. Raporda, siyasi mahkûmlar için "Avrupa standartlarında, özel cezaevleri" yapımına bir an önce başlanması, şehir merkezlerindeki cezaevlerinin şehir dışına çıkarılması gerektiği belirtildi. Oltan Sungurlu'nun (Sungurlu, 30 Haziran günü kurulan ANAP-DSP-DTP hükümetinde bu göreve yeniden geldi) Adalet Bakanı olmasının hemen ardından, cezaevlerinde hücre yapımı için "oda sistemi" adı altında inşaatlar başlatıldı.

Tutuklu ve hükümlülerin, tutuklu yakınlarının ve insan hakları örgütlerinin karşı çıktığı uygulama, hükümet yetkilileri tarafından "2, 3, 4 kişilik odalar yapıldığı" açıklamalarıyla savunuldu.

RP-DYP hükümeti döneminde sürdürülen hücre tipi cezaevine geçiş çalışmaları, "MGK Koalisyonu" olarak da bilinen ANAP-DSP-DTP hükümeti döneminde hızlandı ve bir çok cezaevinde hücrelerin inşaatları tamamlandı. Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, bu süre içinde basında sık sık "hücre tipi cezaevi uygulaması diye bir şey yok" şeklinde açıklamalar yaptı. Oltan Sungurlu 22 Ağustos günü yaptığı açıklamada, "Bunu benden önceki arkadaşlarım da böyle düşünmüşler ki 4'er, 6'şar 8'er kişilik odalara bölmüşler. Bu odaların özelliği şu: Havalandırması da 4 kişilik, 6 kişilik, 8 kişilik. Şimdi de 4 kişilik oda var, şimdi de 2 kişilik oda var, şimdi de tek kişilik oda var; ama havalandırması 100 kişilik, 200 kişilik. Havalandırmaya çıkınca bu kadar insan bir araya geliyor ve cezaevinde hakimiyet onlara geçiyor" dedi.

4 Nisan günü bir açıklama yapan Adalet Bakanlığı Yüksek Müşavirler Kurulu Başkan Vekili Doç. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu da, siyasi tutuklular için her biri en az 400 kişilik olmak üzere 10 cezaevi yapılmasının kararlaştırıldığını açıkladı. Fendoğlu şunları söyledi: "Ülkemizde cezaevleri 2, 3 veya 4 kişi alabilen oda sistemine dönüştürülmelidir. Şu anda Diyarbakır ve Denizli'de birer terör cezaevinin inşaatları sürüyor. 10 cezaevinin maliyeti yaklaşık olarak 1,5 trilyon lira tutuyor. Terör cezaevleri oda sistemli ve Avrupa standartlarına göre yapılacaktır."

Tecrit Politikası

Terörist ve anarşistler, yani devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü bozmak ve hür demokratik rejimini ve devleti yıkmak amacıyla suç işleyenler, diğer hükümlü ve tutukluları zehirleyebilirler veya rahatsız edebilirler. Bu yüzden ayrı tutulmaları gerekir. Teröristlerin sağ ve sol görüşlü olanları bir arada tutulabilir. Ancak kemikleşmiş lider durumundaki teröristler, diğer sempatanlardan ayrılırlar. (...)

Teröristler birbirleriyle haberleşmemelidirler. Çünkü terörist, haberleşemediği zaman sudan çıkmış balık gibi ölür. Başka bir ifade ile teröristi ruhen ve fikir bakımından besleyen kaynaklar ve kanallar kesilip kurutulunca, onun devrimci yanı, yıkıcı yönü ölür. İşte bu ihtiyaçtır ki, teröristler çevreleri ile dünya ile yandaş örgütlerle haberleşebilmek için bütün dünyada çırpınır dururlar. (...)

Hükümlü ve tutuklularla, ilgili cezaevi görevlilerinin teke tek görüştürülmesi usul haline getirilmeli ve bu durumda kitle psikolojisinin dışına çıkartılan suçlunun korkak, ürkek, aciz ve zayıf halinden istifade edilerek, onu tanımaya çalışmalı, problemleri öğrenmeli ve daha sonra ikna ve telkin metotlarıyla suç ve suçluluktan kendisini arındırmaya gayret etmelidir. (Cezaevi İdaresi El Kitabı, 1997)

İlk olarak “pilot bölge” seçilen Niğde, Burdur, Afyon, Amasya ve Nevşehir cezaevlerinde başlatılan “hücre tipi” cezaevi çalışmaları, Ceyhan, Diyarbakır, Urfa ve Elbistan cezaevlerinde de gündeme getirildi. Hücre çalışmaları için 32 E tipi ile 14 özel tip cezaevine Adalet Bakanlığında 216 milyar lira para aktarıldı. Bu ödeneğin ardından, 32 E tipi ve 14 özel tip cezaevine Ağustos ayında üçer milyar liralık bir ek ödenek daha gönderildi. Ağustos ayında Yozgat, Nevşehir ve Burdur cezaevlerindeki tutuklular tarafından yapılan açıklamalarda, 2 metreye 3 metre boyutlarındaki hücrelerin içinde bir yatak ve karşısında klozet ile lavabo bulunduğu belirtildi.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu 14 Temmuz günü yayımladığı genelgeyle cezaevlerinde koğuşların açılıp kapanmasını özel düzenlemelere bağladı. Koğuş anahtarlarını bulunduran nöbetçi personelin hükümlü ve tutuklularla doğrudan temas kurmalarının, “cebir ve darp” olaylarının yanı sıra “çıkar ilişkileri” de doğurduğu ileri sürüldü. Genelgede, şu düzenlemeler yer alıyordu: “Nöbetçi infaz ve koruma memurları ile hükümlü ve tutukluların doğrudan teması kesilecektir. Nöbetçi infaz ve koruma memurları koğuş önü koridorlardan çıkarılacak, malta ile koridoru birbirine bağlayan şebeke kapılarının malta tarafına bakan kısımlarında, birer kişi olarak yerleştirilecek, bu suretle hem malta hem de koridorlar kontrol altında tutulabilecektir. Söz konusu kurumlarda, her vardiya için başında sorumlu bir ikinci müdürün bulunduğu 10’ar kişilik özel ekipler kurulacak, bu ekipler cumhuriyet savcısı, kurum mümessil savcısı ve kurum müdürünün birlikte belirleyeceği cesur, güvenilir ve dürüst personel arasından seçilecektir. Bu

ekip her saat başında koğuş ve havalandırma avlularını mazgal deliklerinden kontrol ederek anormal bir durum gördüklerinde, derhal kurum müdürünü ve mümessil savcısını haberdar edecektir.”

14 Temmuz Genelgesinin yayımlanmasının ardından Türkiye’deki bütün cezaevlerinde yaklaşık 10 bin tutuklu açlık grevine başladı. Siyasi tutuklular ile birlikte İstanbul Bayrampaşa Cezaevinde bulunan 1500 adli tutuklu ve hükümlü de 7 Kasım gününden itibaren ikişer gün açlık grevi yaptı. Batman E Tipi Cezaevinde bulunan 200 tutuklu ve hükümlü, 26 Ekim günü başlattıkları ikişer günlük dönüşümlü açlık grevini 10 Kasım gününden itibaren süresiz-dönüşümsüz açlık grevine çevirdi. “Hücre tipi” uygulamasına tepki olarak, 60 kadar cezaevindeki 13 bine yakın siyasi tutuklu ve hükümlü, üç hafta boyunca eylem yaptı. Tutuklu ve hükümlüler üç hafta boyunca saat 24.00’e kadar havalandırmanın kapısını kapatırmama, duruşmalarda döviz açarak dilekçe okuma gibi eylemler yaptılar.

ÇHD Genel Başkanı Aydın Erdoğan, 7 Ağustos günü yaptığı açıklamada, kararın uygulamaya konulmamasını istedi. Erdoğan, “Cezaevlerinde yeniden sorun çıkarılmasının. Demir parmaklıkların arkasında bulunanlar canlarını ortaya koymaya zorlanmamalıdır” dedi. Cezaevlerinin, devletin gücünü gösterme denemelerinin yapılacağı yerler olmadığını, cezaevlerinde istikrara ve güvene ihtiyaç duyulduğunu vurgulayan Erdoğan, “Hücre tipi cezaevlerine geçilmesi isteginden vazgeçilmelidir. Türkiye’nin toplumsal sorunlarının çözüm yeri cezaevleri değildir. Sorunların nedeni cezaevlerinin dolmasıdır” diye konuştu.

Cezaevlerinde bulunan insanların hemen hepsi, cezaevi öncesi süreçte ağır işkenceler görmüşlerdir. İşkencenin en temel amaçlarının başında, işkence yapılan kişinin sosyal mücadele/hareketlilik dışına çıkacak düzeyde tahrip edilmesi, dolayısıyla sosyal tepki veren muhalefet odaklarının yok edilmesidir. Bu süreç zarfında işkence gören insanda önemli fiziksel-ruhsal rahatsızlıklar ortaya çıkar. Bu rahatsızlıkların azaltılması, bireysel bir süreç olduğu kadar toplumsal-siyasi bir süreçtir de. İşte, ülkemizde cezaevleri, işkence sonucu bireysel olarak tahrip edilmeye çalışılmış ve sosyal hareketlilik dışına çıkarılmak istenmiş kişilerin ve bu kişilerin oluşturduğu yapıların tahribatının sürdürülmesi işlevini gören kurumlardır.

Bu kurumların çeşitli olumsuzluklarına karşın aynı sorunları yaşayan insanların bir arada yaşamaları, kendilerine dayatılan tahribatın etkisini azaltıcı bir işlev yapmıştır. Bu süreçte insanlar, işkencenin ve sonuçlarının bireysel olmadığını görmüş, aksine işkencenin, sosyal mücadeleye aktif katılımları nedeniyle yapıldığını birlikte değerlendirmişlerdir. İşkencenin sonuçlarını, birlikte olmaktan kaynaklanan bir güçle azaltmışlardır. Onlarca doktorun, psikoloğun tek tek kliniklerde kolayca üstesinden gelemeyeceği bir başarı da sayılabilir bu. Tam bu noktada, gündeme getirilen hücre tipi koğuşların işkence gören insanların, işkenceden ileri gelen sorunları aşmada, dayanışma içinde sorunları paylaşmada olumsuz etki yapabileceğini düşünüyoruz. (Ala Soyer, Evrensel, 06.08.1997)

İHD Ankara Şubesi tarafından oluşturulan Cezaevi İzleme Komitesi, 14 Temmuz genelgesinin iptali istemiyle 15 Eylül günü Danıştay’a dava açtı. Dilekçede, genelgeyle getirilen uygulamaların cezaevindeki insan-

ların yaşam alanlarını sınırlandıracağına dikkat çekildi ve yangın, su baskını gibi durumlarda kilitli tutulan yüzlerce tutuklunun tahliye edilmesinde sorun yaratacağı belirtildi. Dava devam ediyor,

İHD Ankara Şubesinin girişimleriyle hukuk, mimari, tip gibi alanlarda uzman kişi ve kurumların temsilcilerinin katılımıyla oluşturulan "Cezaevi İzleme Komitesi" Yozgat ve Amasya Cezaevlerinde incelemeler yaptı. İnceleme sonucunda hazırlanan raporda, Yozgat Cezaevinde 40 kişiyi barındırabilecek 10 hücrenin tamamlandığı, hücrelerin 4 kişilik olarak gösterilmesine rağmen, 2x4 metre boyutlarındaki bu hücreleri tek kişinin kullanabileceği bildirildi.

Komite üyeleri tarafından Ekim ayında gazetecilere hücre sistemiyle ilgili brifing verildi. Avukat Ender Büyükçulha, "Denizli ve Diyarbakır'da 2 muazzam cezaevinin yapımı sürmekte. Çankırı, Amasya, Yozgat, Konya ve Niğde'de yine hücre sistemi yaşama geçirilmekte. Hücre sisteminde ortak yaşam alanı yok edilmekte. Yaşam birkaç metrekaireye sığdırılmaktadır" dedi. Bütün tutukluların hücre sistemine karşı olduklarını anlatan Büyükçulha, "3-4 metrekairelik hücrelerde aynı ölçülerde havalandırmalar bulunmakta. Bütün yaşam bu mekâna hapsedilmekte. Çankırı'da şu anda 16 adli tutukluyu hücrelere koymuşlar" dedi.

Hücre uygulamasının psikolojik etkisini anlatan bir psikolog ise, "Hücre sistemiyle tutuklular yaşayan ölümler olacaklar. İnsanların tek başına yaşaması ruhsal travma meydana getirmekte. Tutuklu bu uygulama ile kendisine bedensel acı verilmesine dahi rıza gösterebilmektedir. Ayrıca hücrelere konulan tutuklular ağır depresyon yaşamaktadırlar. Bu insanlarda yoğun biçimde kaygı duyma, baş ağrısı, uykusuzluk, korkulu düş görme gibi rahatsızlıklar gözlemlenmekte. Tutuklularda fiziksel rahatsızlıkların yanı sıra benlik parçalanması ortaya çıkmaktadır" diye konuştu.

Cezaevlerinde artan baskıların son bulması ve hücre çalışmalarının durdurulması için 27 Ağustos günü İstanbul ve İzmir'den Ankara'ya gelen tutuklu yakınları, Adalet Bakanı Oltan Sungurlu ile görüştü. Aileler, Sungurlu'ya cezaevlerinde yaşanan sorunları ve hücre sisteminin olumsuzluklarını anlattılar.

14 Temmuz Genelgesinin iptali için toplanan imzaları 29 Eylül günü Başbakanlığa vermek isteyen tutuklu yakınlarının Başbakan Mesut Yılmaz ile görüşme istekleri ise reddedildi. Aileler ile görüşen Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Ali Uçar, ailelerin taleplerini Yılmaz'a ileteceğini belirtmesine karşılık dilekçeleri kabul etmedi.

1997 yılında EMEP, HADEP, ÖDP ve SİP Ankara İl Örgütleri tarafından 14 Temmuz Genelgesi ve hücre tipi uygulaması hakkında tutuklu ve hükümlülerin taleplerini öğrenmek amacıyla oluşturulan Cezaevi İzleme Heyeti-

nin, Çankırı ve Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde bulunan siyasi mahkûmlarla görüşmesine izin verilmedi.

Cezaevlerindeki insanlık dışı uygulamalara ve hücre tipi cezaevlerinin kurulmasına karşı yapılan protesto eylemleri de, sorunlara neden olan anlayış tarafından bastırıldı. Tutuklu ve hükümlülerin içinde bulunduğu kötü koşulları protesto için gösteri yapan Halkevleri İstanbul Şubesi üyeleri dövülerek gözaltına alındı. 26 Temmuz günü Halkevleri İstanbul Şubesi'nin Bayrampaşa Cezaevi önünde gerçekleştirdiği basın açıklamasından sonra yaklaşık 50 kişilik grubun dağılması polis tarafından engellendi. Grubun önünde set oluşturan polisler, cezaevi önünde 11, ara sokaklarda da 7 kişiyi cop, dipçik ve sopalarla döverek gözaltına aldı. Polisler, olayı izleyen gazetecileri de tartakladı.

h) Cezaevlerinde Saldırılar

Metris Cezaevi

İstanbul Metris Cezaevinde 7 Temmuz gecesi adli hükümlülerin bulunduğu D-8 Bloкта Ali Demirkıran adlı mahkûm, bir grup mahkûm tarafından öldürüldü. Ali Demirkıran'ın, tecavüz suçundan tutuklu olduğu iddia edildi. Ali Demirkıran'ın ailesi ise öldürülmeden 4 gün önce cezaevine konan Demirkıran'ın tecavüz suçundan değil, adli bir cinayet nedeniyle tutuklandığını bildirdi.

Ali Demirkıran'ın öldürülmesinin ardından, "başka cezaevlerine sevk edileceklerini" öğrenen ve cezaevindeki baskıları protesto eden mahkûmlar "C" ve "D" bloklarda isyan başlattı. Bir infaz koruma memuru ve Susurluk davası sanıklarından Yaşar Öz'ü rehin alan mahkûmların, koşullarda yangın çıkardığı ileri sürüldü. Yaşar Öz'ün arabuluculuk yaptığı isyandan sonra 9 Temmuz günü sabah saatlerinde asker ve polisler tarafından cezaevine operasyon düzenlendi. Operasyon sırasında Feyzullah Özmen (37), Muhammet Demir (22), Şemsettin Demir (32), Kubilay Dikiciler ve Sedat Demiröz adlı tutuklular öldürüldü. Operasyonda tutuklulardan Yüksel Şengül, Osman Altay, Fehmi Mehmet, Erol Oymak, Muammer Özdemir de jandarma ve polisler tarafından dövüldü.

Olaylar nedeniyle bir açıklama yapan Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, üç tutuklunun, tutukluların koşullarda yangın çıkarması üzerine yanarak, ikisinin ise darp sonucu öldüğünü söyledi. İHD Genel Başkanı Akın Birdal ise, "Metris Cezaevinde gözler önüne serilen insanlık dışı uygulamaların sorumluları ve uygulayıcıları hakkında derhal soruşturma açılmalıdır" dedi.

Olaydan sonra yetkililer tarafından yapılan açıklamada, 6 kişinin ölümüyle sonuçlanan isyanın, bazı tutukluların başka cezaevlerine nakillerini engellemek için başla-

ıldığı bildirildi. Resmi açıklamaya göre cezaevindeki olay şu şekilde gerçekleşti: "7 Temmuz akşamı yapılan sayımda Ali Demirkıran'ın şişlenerek öldürüldüğü ortaya çıktı. Cinayetle ilgili olarak 21 mahkûmun adı Cezaevi Savcısı Hüseyin Akistanbullu'ya bildirildi. 8 Temmuz sabahı cezaevine giden Akistanbullu, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nden 21 mahkûmun başka cezaevlerine naklini istedi. Savcı, yanıt yazısının cezaevine fakslanmasını da istedi. Ancak, cezaevi yerine Bakırköy Cumhuriyet Savcılığı'na, 'önemli' ya da 'acele' ibaresi konulmadan gönderilen yazı, mesai saati sonuna kadar savcıya ulaşmadı. Saat 23.00 sıralarında nakledileceklerini öğrenen tutuklular isyan başlattı".

İstanbul Barosu tarafından cezaevindeki durumu incelemek için görevlendirilen avukatların izlenimlerini 15 Temmuz günü düzenlediği basın toplantısında açıklayan İstanbul Baro Başkanı Yücel Sayman, tutuklu ve hükümlülerin can güvenliği olmadığını bildirdi. Sayman, "Tutuklu ve hükümlüler ağır fiziki ve psikolojik baskı altında ve korku içindedirler. Bu nedenle de, 'olayları doğuran sebepler' hakkında birbiriyle çelişen bilgiler alınmıştır. Cezaevindeki rant düzeninin, rantın paylaşımında idarenin bir kısım tutuklu ve hükümlülerle birlikte hareket ederek hakiniyet kurma çabasının, sevin ve sonucundaki isyanın ardındaki gerçek nedenler olduğu iddiaları karşımıza çıkmaktadır" dedi.

İHD İstanbul Şubesi yönetici ve üyeleri, 18 Temmuz günü Bakırköy Adliyesine giderek cezaevi görevlileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Suç duyurusunda, İl Jandarma Alay Komutanı Albay Baki Onurlubaş, Metris Cezaevi komutanı, cezaevi müdürleri ve 9-10 Temmuz geceleri koşullara saldırı düzenleyen cezaevi infaz memurları hakkında, "ölüme sebebiyet vermek, görevi ihmal etmek, işkence ve kötü muamelede bulunmak" suçlarından dava açılması istendi. Dilekçede, "Ölen kişilerden bazılarının silah ile öldürüldüğü bilinmektedir. Bu da silahların kimler tarafından kullanıldığı, mahkûmlar kullanmış ise silahları nasıl temin ettikleri sorusunu gündeme getirmektedir" denildi. Bu arada İl Jandarma Alay Komutanı Albay Baki Onurlubaş, isyan sırasında hükümlülere aşırı sert davrandıkları belirlenen askerler hakkında gerekli işlemlerin yapıldığını ileri sürdü.

Olaylar nedeniyle 68 tutuklu ve hükümlü ile 167 infaz koruma memuru ve asker hakkında 27 Ekim günü dava açıldı. Davada sanıklardan 116'sı hakkında ölüm cezası verilmesi istendi. Bakırköy Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, 7 Temmuz gecesi Ali Demirkıran'ın öldürülmesinden sonra başka cezaevlerine nakledileceklerini öğrenen bazı tutukluların isyan

çıkarttığı, isyan sırasında bazı tutukluların öldürüldüğü, aynı suçtan tutuklu bulunan bazı mahkûmların öldürülmeye çalışıldığı, cezaevinin çeşitli bölümlerine maddi hasar verildiği iddia edildi. İddianamede, infaz koruma memurlarının da tutukluların cezaevine cep telefonu ve uyuşturucu madde sokmalarına izin verdikleri belirtildi. Olay nedeniyle 68 tutuklu ve hükümlü hakkında yeniden tutuklama kararı verildi.

Bu arada olayları soruşturan Cezaevi Savcısı Kaya Kabacıoğlu'nun, tutukluları "isim vermeleri için tehdit ettiği" ileri sürüldü. İstanbul Barosu avukatlarından Ersin Dere, 8 Ağustos günü Şafak Devrim Akbaba, Adnan Polat ve Sıddık Benzer adlı tutukluların kendisinden yardım istediğini açıkladı. Avukat Ersin Dere'ye ulaşan bilgiye göre, cezaevindeki koşullar şöyle: "Soruşturmayı yürüten Savcı Kaya Kabacıoğlu, tutuklulara küfür ederek 'isyana katıldıkları ve adam öldürdükleri suçlamasını kabul etmelerini ya da isim vermelerini' istedi ve tutukluları 'üzerlerine suç yıkmakla' tehdit etti. Tutuklular, 4 kişilik, yatma olanağı bulunmayan, dize kadar su dolu ve büyük farelerin bulunduğu hücrelere atıldılar. Suyun boşaltılmasına izin verilmedi. Kendilerine günde sadece bir ekmek verildi." Tutuklular, infaz koruma memurları tarafından dövülenlerin tedavi edilmediğini de açıkladılar.

Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 8 Ocak günü başlayan dava, sanık sayısının fazlalığı nedeniyle Güngören Kapalı Spor Salonunda yapıldı. Duruşmada, mahkemeye iletilen otopsi raporlarından, beş mahkûmun, delici ve kesici aletlerle öldürüldüğü anlaşıldı. Davanın 15 Ocak günü yapılan ikinci duruşmasında 38 sanık tahliye edildi. Dava halen sürüyor.

İskenderun Cezaevi

İskenderun Özel Tip Cezaevinde çoğunluğu PKK ile MLKP davalarından hükümlü ve tutuklu 28 kişi 7 Mart 1997 gecesi firar etti. Firarın ortaya çıkması üzerine düzenlenen operasyonlarda Mustafa Şengen, Mehmet Birlik, Mustafa Sıdar, Mehmet Gençer, Ferhan Geçger, M. Ali Yılmaz, Yasin İşlek ve Kazım Tepe tünel çıkışında yakalandı. Tünelin cezaevindeki ucunun 6. koğuştaki bulunduğu, 5, 6, 9 ve 11. koğuşlarda kalan hükümlü ve tutukluların firar ettikleri öğrenildi. Firar eden 20 tutuklu ve hükümlünün isimleri şöyle:

PKK davası tutuklularından Fahri Çiftkuş, İbrahim Akkoç, M. Şirin Önen, Müjdat Gür, Kazım Tepeli, Mehmet Takır, Ramazan Çakasin, Yasin Aydın, Erdal Sarıgül, Soncan Gedik, Erdal Oğuz, Vedat Yoldaş, Mustafa Atalan, Reşat Özdi, Bekir Gün ve İrfan Mantaroğlu. MLKP davası tutuklularından Yunus Aydemir, İlhan Karatepe, Yusuf Demir, Şirin Önen.

(Fırar eden tutuklu ve hükümlüler bir kaç dışında daha sonra yakalandı. Şirin Önen adlı mahkûm ise, yakalandıktan sonra işkence sonucu öldürüldü. Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 116)

Fırarın ardından Adalet Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Ahmet Akyalçın, Ceza ve Tutuklevleri Genel Müdür Yardımcısı Yusuf Öymen, Adalet Bakanlığı Başdanışmanı Rüçhan Akıncıoğlu ve İçişleri Bakanlığının 2 müfettişi tarafından yürütülen soruşturma sonucunda hazırlanan raporda, tutuklu ve hükümlülerin olay ortaya çıkmadan 3 gün önce fırar ettiği, cezaevinden birer gün arayla gruplar halinde fırar edildiği, hükümlülere hem içeriden hem de dışarıdan yardım edildiği iddia edildi. Raporda, fırar olayının yaşandığı 6. koğuşun zemininde bulunması gereken ızgaranın olmadığı ileri sürüldü.

14 Mart günü İskenderun'a gelen Adalet Bakanı Şevket Kazan, cezaevinin "siyasi tutuklulara uygun olmadığını ve boşaltılacağını" söyledi. Cezaevinde sadece adli mahkûmların kalacağını kaydeden Kazan, 160 siyasi tutuklu ve hükümlünün ise Adana, Osmaniye ve Antep cezaevlerine gönderileceğini söyledi. Kazan, "Şu ana kadar cezaevi müdürü, 5 yardımcı müdür, 12 infaz koruma memuru, bir başgardiyan açığa alınmıştır. Cumhuriyet Başsavcısı Cengiz Çakıroğlu Çorum'a, Cezaevi Savcısı Muammer Meral Yozgat'a gönderildi. Cezaevi 2. Müdürü, başgardiyan ve 5 gardiyan tutuklanarak Dörtöyl Cezaevine konuldu" dedi. Kazan, fıraya içeriden bazı kişilerin destek verdiğini ve cezaevi betonunun 50 santim olması gerekirken 7 santim olarak yapıldığını söyledi.

Fırarın ardından İskenderun'da, özellikle Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Buluttepe, Esentepe, Gültepe, Yıldırımtepe mahallelerinde gerçekleştirilen operasyonlarda birçok eve baskın düzenlendi. Operasyonlarda Fatih Beyaztepe, İbrahim Ege (Eye), Abdullah Celason ve Ahmet Güvenç adlı şoförler ile Atılım gazetesi muhabiri Mikail Vayıç gözaltına alındı. Bu kişiler 14 Mart günü tutuklandı. Adana'nın Yeşilyurt mahallesindeki evlerine yapılan baskında gözaltına alınan Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencileri Uğur Çelebi, Cihan Çelebi, Caner Yüksel ve Hüseyin Taşkıran, 10 Mart günü serbest bırakıldı. Haklarında dava açılan Mikail Vayıç, İsrail Demircan, Bedriye Söylemez ve İbrahim Öztürk 6 Mayıs günü Malatya DGM'de yapılan duruşmada tahliye edildi.

14 Mart günü İskenderun Cezaevinde görüşe alınmayan 100'e yakın tutuklu yakını, İHD İskenderun Şubesinde bir açıklama yaptı. İHD yöneticileri ve tutuklu aileleri tarafından yapılan açıklamada şöyle denildi: "Fırar olayının üzerinden bir hafta geçmiş olmasına rağmen cezaevindeki tutuklu ve hükümlülerle ilgili hiçbir

açıklama yapılmamıştır. Yetkililer, İHD ve tutuklu yakınlarının girişimlerine olumsuz cevap vermişlerdir. Adalet Bakanı Şevket Kazan ile görüşmek isteyen tutuklu aileleri de engellenmiştir."

Aynı gün Tutuklu Aileleri Derneği (TAYDER), HADEP, İHD, tutuklu aileleri ve avukatlardan oluşan on kişilik bir heyetin, cezaevi hakkında bilgi almak ve görüş izni talebiyle cezaevi savcısına yaptıkları başvuru, Kazan'ın bölgede bulunması gerekçesiyle reddedildi. Heyetin ikinci başvurusunu ise savcı, "Birkaç serseri için iki savcı gitti. Sizinle uğraşamayız" diyerek reddetti.

Fırar etmeye çalışırken yakalandıkları açıklanan 8 kişiden bir süre haber alınamadı. Cezaevindeki PKK davası tutukluları adına yapılan açıklamada, Mehmet Dirlik, M. Ali Yılmaz, Mehmet Gencer, Emir Ali Çelebi, Yasin İşlek, Mustafa Şengel, Mustafa Sıdar ve Turhan Geçgel'in yaşamlarından endişe duyulduğu belirtildi. Açıklamada, "8 arkadaşımız 7 Mart gününden bu yana cezaevine getirilmemiştir. Kendilerinden haber alamadığımız gibi, yaşamlarından endişe duyuyoruz. Ayrıca Belen ilçesinde yakalandığı iddia edilen Mehmet Takır'ın İlçe Emniyet Müdürlüğünden alınırken, üstünün örtülmesi kuşkularımızı artırmıştır." denildi. Fırar olayından sonra, cezaevinde insani bütün hakların engellendiği; tecrit uygulaması, banyo yasağı ve görüş engellerinin sürdüğü belirtildi.

Fıradan sonra cezaevindeki PKK ve MLKP'li tutuklular Ordu (Abdurahman Oral, Süleyman Bor, İbrahim Türk, Şükrü İpek, Mustafa Tekin), Erzurum (Emin İşçi, Senanik Önen, Nevzat Çelik, Nizamettin Aydın, Bedri Uzunkaya, Yusuf Teker, Görgün Oktar, Medeni Güzey, Şeref Oğuz, Sabri Örmən, Tuncay Doğan, Fazıl Oral, Tahsin Aslan, Ali Miti, İbrahim Bozay ve Bülent Öner), Giresun (Mehmet Dirlik, Mehmet Gencer, M. Ali Yılmaz, Mustafa Şengel, Mehmet Takır), Trabzon (Turhan Geçgel, Yasin İşlek, Remzi Zengin, Salman Argöz, Metin Yaşar), Elbistan (Kazım Tepeli), Antakya (Mustafa Sıdar) cezaevlerine gönderildi.

Fıradan sonra yakalanan ve daha sonra Trabzon Cezaevine gönderilen tutuklulardan Yasin İşlek ve Turhan Geçgel, yaptıkları yazılı açıklamada şunları anlattılar: "İlk grup geçtikten kısa bir süre sonra bir ihbar sonucu M. Ali Yılmaz, Mehmet Gencer, Mustafa Şengel ve Mehmet Dirlik ile birlikte tünelin çıkış noktasından 30-40 metre sonra, daha önceden hazırlıklı olan askerlerce yakalandık. Orada ısrarla kalkmamız ve koşmamız isteniyordu. Bizleri vurmak için bunları yaptıkları çok açıktı. Yerimizden kıpırdamadık. Bu esnada gelen subayın 'neden öldürmediniz' demesi amaçlarını yeterince ortaya koyuyordu. Hemen orada onlarca askerin işkencesine maruz kaldık. Cezaevinin dış

bahçesine götürülerek çıplak soyulduk. Soğuk betonun üzerine yatırılarak sabaha kadar işkenceden geçirildik. Cop, kalas, dipçik, tekme darbeleri sonucu, yatalak, yürüyemez halde cezaevindeki hücrelere götürüldük. Hücresinde, belirttiğimiz işkencelerin daha da beterinden geçirildik. 2. Müdür Ali, başgardiyanlar Bayram Kurtoglu, Şaban ve Ömer ile gardiyanlardan Gürsel ve Antepli Hasan ile ismini bilmediğimiz 20'ye yakın gardiyan tarafından saldırıya uğradık." 18 Mart günü üzerlerindeki saat, para ve yüzüklerinin gasp edilerek ayakkabısız ve elbisesiz bir şekilde ringlere bindirilerek Trabzon Cezaevine gönderildiklerini belirten İşlek ve Geçgel, yolda üç gün boyunca askerlerin işkence ve hakaretlere maruz kaldıklarını ifade ettiler. Trabzon Cezaevinde de idarenin kışkırtmaları sonucu MHP'lilerin saldırılarına uğradıklarını kaydeden tutuklular, burada Yasin İşlek'in kafasının yarıldığını belirttiler.

Erzurum Cezaevine gönderilen tutuklulardan üçünün yol boyunca arabanın içinde çıplak bir şekilde taşındığı ve 4 gün süren sevk sırasında temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı bildirildi. Cezaevine giden tutuklu yakınları tarafından yapılan açıklamada, tutukluların cezaevine getirildikten sonra hücrelerde tutulduğu ve hücredeki tutukluların koşullara geçirilmesi için açlık grevi yaptığı belirtildi.

Ordu Cezaevine sürgün edilen 12 tutuklu ise tecrit edildi. Tutuklu aileleri, İskenderun Cezaevinden sürgün edilen 12 tutuklu ve hükümlüden haber alınamadığını ve hiç kimse ile görüştürülmediklerini söylediler. Aileler, 32 tutuklu ve hükümlüden üçünün, "hak gasplarına, aramaların bir işkenceye dönüştürülmesine, ilaçların bile tek tek askerlerin önünde verilmesine, diğer tutuklu ve hükümlüler ile görüştürülmemesine karşı" 3 Nisan günü açlık grevine başladılar.

Firardan sonra tutukluların durumu konusunda sağlıklı bilgi alınmaması üzerine İHD Akdeniz Bölge Temsilcisi Avukat Hamza Yılmaz, İHD Mersin Şube Başkanı Kadir Arıkan, 68'liler Birliği Vakfı Temsilcisi Mustafa Erdoğan ile TAYDER Mersin Şube yöneticisi İsmail Kartal'dan oluşan heyetin 2-4 Nisan günleri İskenderun Cezaevinde yaptığı inceleme sonucu hazırlanan raporda, cezaevinde "Koşullararası ziyaretin kaldırılması, sportif faaliyetlerin kısıtlanması, mutfak kullanımının yasaklanması, görüşlerde soyadı engelinin getirilmesi, gelen gazete ve dergilerin verilmemesi, gece gardiyanlar tarafından kasıtlı gürültü çıkartılması, koşullarda provokasyon amaçlı arama yapılması ve askerlerin tutumlarını daha da sertleştirilmesi" gibi sorunlar yaşandığı belirtildi. Raporda, Payas-Erzin hattındaki ormanların da firar sonrasında ateşe verilerek yakıldığına dikkat çeken Av.Yılmaz, "Hükümlüler

firarilerden Emir Ali Çelebi ile Beşir Gül'ün bu yörede yakalandığını, çıkartılan bu yangında firarilerden başka yakalanan olup olmadığını bilmediklerini söylüyorlar" dedi.

Ümraniye Cezaevinden Firar

İstanbul Ümraniye Cezaevinden 7 Ağustos günü Fehmi Çapan (MLKP) adlı hükümlü ile Tamer Tuncer (TİKKO), Seyit Ali Uğur, (TİKKO), Ahmet Akyol (TİKKO), Haydar Sönmez (TİKKO) adlı tutuklular firar etti. Ziyaret saatinde meydana gelen firarda mahkûmların ziyaret bölümünün parmaklıklarını kestikleri ve ziyaretçilerin arasına karışarak dışarı çıktıkları belirtildi.

Cezaevinden firar eden tutuklulardan Seyit Ali Uğur (Uğurlu) ile Muhammet Akyol 17 Eylülde İstanbul'da yakalandı. 20 Eylül günü basına gösterilen Seyit Ali Uğur, "Firar etmek meşru hakkımızdı. Yakalanarak emniyete bu duyguyu yaşadığımız için üzgünüz. Cezaevinden yeniden firar etmeyi deneyeceğiz" dedi. Seyit Ali Uğur ve Muhammet Akyol daha sonra Afyon Cezaevine gönderildi. Yakalandıkları günden itibaren yoğun işkencelere maruz kaldıkları belirtilen Akyol ve Uğur, Ümraniye Cezaevine sevk talebi ile 7 Ekim günü açlık grevine başladılar. Firar olayından sonra cezaevinde baskılar arttı. Tutuklular tarafından yapılan açıklamada, cezaevine yeni getirilen tutukluların dövüldüğü, duruşmalara götürülen tutukluların üzerindeki her şeye el konulduğu belirtildi. Açıklamada, görüşmelerde ziyaretçilerin engellendiği, yasal gazete ve dergilerin verilmediği, suların ve elektriğin sürekli kesildiği de kaydedildi.

Kırkköyler (Adana) Cezaevi

Adana E Tipi Cezaevinde Savaş Kaplan adlı tutuklunun gardiyanlar tarafından dövülmesi üzerine adli tutuklular 8 Ağustos günü isyan başlattı. Saat 18.00 sıralarında başlayan olayda, tutuklu ve hükümlüler 5 gardiyanı rehin aldılar. Olayda Mehmet Fidan adlı tutuklu öldürüldü. Mehmet Fidan'ın kimler tarafından ne şekilde öldürüldüğü belirlenemedi. Adana Valisi Oğuz Kaan Köksal, aralarında İHD ve Baro temsilcisinin de bulunduğu "kriz masası"nın arabuluculuğuyla 9 Ağustos günü saat 08.00 sıralarında isyanın sona erdiğini açıkladı. Köksal, Fidan'ın "olayın başladığı sırada yaşanan arbedede öldüğünü, ölüm şeklinin otopsi sonucu anlaşılacağını" söyledi.

Oğuz Kaan Köksal, mahkûmların isteklerini şöyle sıraladı: "Keyfi uygulamalara son verilmesi; İnfaz koruma memurlarının eğitilmesi; isyan nedeniyle hiçbir mahkûma zarar verilmemesi ve başka cezaevlerine gönderilmemesi; cezaevinde bundan sonraki gelişmeler Baro, İHD gibi kuruluşlarca izlenmesi."

Adana Cezaevleri İzleme Komisyonu üyesi ve TİHV Adana Temsilcisi Avukat Mustafa Çinkılıç, 8-15 Ağustos günleri arasında cezaevlerinde yaptıkları incelemelerle ilgili hazırladıkları "Cezaevleri Raporu"nu açıkladı. Adana Kürkçüler ile Ceyhan cezaevlerindeki sorunlara ilişkin raporda, Kürkçüler Cezaevinde adli tutuklular tarafından çıkarılan isyanda, İHD'nin tutukluların isteği nedeniyle olaya müdahale ettiği belirtildi. Çinkılıç, Cezaevi İzleme Komisyonu üyelerinden Dr. Mehmet Antmen ile birlikte 12 Ağustos günü Kürkçüler Cezaevini ziyaret ettiklerini, cezaevinde daha önce yaşanan sorunların devam ettiğini bildirdi. Çinkılıç, cezaevinde kendilerine tutukluların taleplerini içeren bir liste verildiğini belirterek, tutukluların idare ile ilişkilerinin kesildiğini, tutukluların her gün üç kez onar dakika kapıları çarparak protesto eylemleri yaptıklarını dile getirdi.

Bir kişinin ölümüyle sonuçlanan isyanın ardından cezaevinde "koğuşalığı" sistemi yaratarak, tutuklu ile hükümlülerden para istediği iddia edilen bazı hükümlüler, "huzursuzluk yarattıkları" gerekçesiyle başka cezaevlerine sevk edildiler. 3 Eylül günü gerçekleşen sevk sırasında ve bu sevklerden bir gün önce 12 tutuklu infaz koruma görevlileri tarafından dövüldü.

Daha sonra 41 infaz koruma görevlisi hakkında "efrada kötü muamele" (TCY 245) gerekçesiyle dava açıldı. 3 aydan 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle haklarında dava açılan 41 infaz koruma görevlilerinin adları şöyle: Ahmet Döş, Yasin Sarıgeçili, Ahmet Kürklü, Cemal Çimen, Yasef Soğancı, Turgut Akçan, Celal Cömert, Ahmet Çelik, Ahmet Gültekin, Veli Tatlı, Mustafa Yaşar İnce, Durmuş Ünüvar, Ahmet Akyol, Ali Avcı, Muhammet Demiröz, Çelebi Kurt, Serdar Gani, Mehmet Erol, Harun Uçar, Halil Karakuş, Ayhan Akyıldız, Eyyüp İnce, Yavuz Doğan, Mehmet Açık, Gönül Kaya, Ramazan Gürz, Muharrem Akgüneş, Vecdî Bozkurt, Önder Bozkır, Necatî Uyanık, Ali İnekçi, Erdoğan Meydan, Ali Osman Tosun, Rehdi Türedi, Cumali Ağca, İzzet Sevil, Yunus Güzel, Salim Kocatürk, Nedim Aygün, İlyas Tatlı ve Nihat Gönül.

Adana 1. Asliye Ceza Mahkemesinde 5 Kasım günü yapılan ilk duruşmada, ifade veren görevliler, aynı ifade metnini okuyarak, tutuklulara kötü muamele yapmadıklarını iddia ettiler. Görevliler, 12 tutuklunun başka cezaevlerine götürülmeleri sırasında direniş gösterdiğini, isyan çıkararak kırdıkları lavabo taşları ile kendilerine saldırdıklarını ve bu nedenle de yaralandıklarını öne sürdüler. Görevlilerin "ortak" ifadesi şöyle: "Tutuklular, kırdıkları lavabo taşlarıyla ellerini, boyunlarını ve vücutlarını çizmeye başladılar. Ardından kendilerini yerlere atarak ve kafalarını duvara vurarak kendilerine yaralı süsü verdiler. Biz hiçbir

şekilde kendilerine dayak, işkence ve saldırıda bulunmadık."

Duruşmada tanık olarak dinlenen Kürkçüler Cezaevi 1. Müdürü Mehmet Temir ile 2. müdürler İsmail Özdoğan, Kemal Özen ve Erol Olgun da, gardiyanların verdiği ifadenin doğru olduğunu ileri sürerek, olayın olduğu gün cezaevinde bulunduklarını söylediler. Mahkeme başkanının "tutukluların kendilerini nasıl yaraladıklarını görüp görmediği" sorusuna, Erol Olgun önce "Hayır" yanıtını verdi. Ancak, başkanın sorusunu tekrarlaması üzerine Olgun da, görevlilerin ifadesini yineleyerek, sanıkların tutuklulara saldırmadığını iddia etti. Dava beraatle sonuçlandı.

Buca Cezaevi

Buca Cezaevinde DHKP/C davasından tutuklu 62 kişinin bulunduğu 6 ve 7. koğuşlarda 24 Şubat günü tünel bulundu. Tünel bulunmasından sonra cezaevinde yapılan aramalar ve baskılar arttı. Bu arada 1995 yılı Eylül ayında Buca Cezaevinde çıkan olaylarda²⁷ sorumluluğu olduğu belirtilen 30 görevli cezaevine geri getirildi. 25 Şubat günü de Buca Cezaevinde MLKP davasından yargılanan tutuklulardan Metin Hıra ve Aziz Gedik mahkemede ve cezaevi aracında cop ve kalaslarla dövüldüler. Bu gelişmelerle birlikte cezaevinde artan gerginlik bir süre sonra azaldı. İHD İzmir Şube Başkanı Av. Ercan Demir, cezaevinde tünel bulunmasından sonra Cezaevi Savcısı ile yapılan görüşmeler sonucu tutuklu ailelerine ve avukatlara görüşme izninin verildiğini söyledi. Ercan Demir cezaevine geri getirilen görevlilerin ellerinde sopalarla, demir çubuklarla ve bıçaklarla maltada (koğuşların birleştiği bölüm) dolaşarak tutukluları tahrik edici davranışlara girdiğini söyledi.

Bu gelişmelerin ardından 24 Mart günü TAYDER İzmir Şube Sekreteri Necmi Aksoy, cezaevindeki uygulamalara ilişkin bir basın açıklaması yaptı. Necmi Aksoy, söz konusu görevlilerin yarattığı gerginlik nedeniyle her an olay çıkabileceğini söyledi. Bu açıklamadan birkaç saat sonra, saat 14.00 sıralarında cezaevinde olay çıktı. Olayda Hasan Dilek, Gültekin Kaya, Polat Aydın ve İhsan Yetim adlı görevliler ile Resul Topçu adlı jandarma eri yaralandı. Tutuklular tarafından rehin alınan Sabahattin Kavas adlı görevli, akşam saatlerinde serbest bırakıldı. Cezaevinde tutuklu ve hükümlülerle görüşen İzmir Barosu Başkanı Çetin Turan, "Şu anda

²⁷ İzmir Buca Cezaevindeki siyasi tutukluların, cezaevindeki uygulamaları protesto için 19 Eylül 1995 tarihinde başlattığı sayım vermeme eylemi, 21 Eylül günü gerçekleştirilen bir saldırıyla bastırıldı. Operasyonda Yusuf Bağ, Uğur Sarıaslan ve Turan Kılıç adlı tutuklular öldürüldü. Bazı tutuklularda kalıcı sakatlıklar oluştu.

sükunet sağlandı. Tutuklulardan ölen ya da yaralanan yok. Sorunun çözümlendiğine inanıyoruz” dedi.

Bergama (İzmir) Özel Tip Cezaevindeki 80 tutuklu ve hükümlü, Şeref Yatar adlı görevliyi Buca Cezaevindeki saldırıyı protesto etmek amacıyla rehin aldı. Tutuklular, daha sonra maltayı işgal ettiler. Avukatlar ve İHD yetkililerinin girişimleri sonucu Şeref Yatar serbest bırakıldı. Ümraniye Cezaevinde de siyasi tutuklular, Buca’daki olayları protesto etmek için 2 müdür yardımcısı ile 8 görevliyi bir süre rehin aldılar. Bu arada, Ankara Merkez Kapalı ve Sakarya cezaevlerindeki DHKP/C’li tutuklular ise, saldırıyı protesto amacıyla DGM’lerdeki duruşmalarına çıkmadılar.

Buca Cezaevinde üç gün süren malta işgali eylemi, 26 Mart günü sona erdi. İzmir İHD Şube Başkanı Av. Ercan Demir, Cezaevi İzleme Komisyonu üyesi Avukat Eşber Yağmurdereli, İstanbul Barosundan avukatlar, cezaevi yöneticileriyle ve tutuklularla görüştüler. Görüşmelerden sonra tutuklular eylemlerine son verdiler. Ercan Demir, cezaevi yönetiminin “saldırı olmayacağı ve diyalogun kurulabileceği güvencesi vermesi” üzerine eylemin sona erdiğini bildirdi. Anlaşma üzerine, Bergama Özel Tip Cezaevindeki eylem de sona erdi.

Avukatlara Baskılar

Cezaevlerindeki baskıların diğer bir yönünü de avukatlara yönelik baskılar oluşturdu. Avukatlar, sık sık “yasadışı örgüt üyesi” olmakla ya da “yasadışı örgüte yardım etmekle” suçlandı. Avukatların müvekkilleriyle görüşmesi engellendi ya da bu konudaki yasa hükümlerine karşın görüşmeler görevliler tarafından dinlendi, yanlarındaki belgelere el konulmak istendi. Avukatların, müvekkillerinin yaşadıkları sorunları kamuoyuna açıklamaları, onların “yasadışı örgüte yardım” etmekle suçlanmalarına neden oldu (bkz. Adil Yargılama Hakkı).

i) Cezaevlerindeki Olaylarla İlgili Davalar

Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevinde 3 Mart günü Bayrampaşa ve Metris cezaevlerinden getirilen iki grup çocuk arasında top oyunu yüzünden kavgaya çıktı. Havalandırmada çıkan kavgayı gören diğer çocukların da katılmasıyla büyüyen olayda birçok kişi yaralandı.

Tartışmanın büyümesi sonucunda meydana gelen olaylar, cezaevi idaresi tarafından ‘isyan’ olarak değerlendirildi ve 40 çocuğun “isyan çıkarmak, devlet malına zarar vermek ve yaralama” suçlamasıyla ifadesi alındı. Daha sonra da 57 çocuk hakkında 5 yıldan 23 yıla kadar hapis istemiyle dava açıldı. İddianamede olay şöyle anlatıldı: “Koğuşta istediklerini gerçekleştiremeyen Gülbahar Ateş, Gönül Duman, Çiğdem Aslan, Nagihan Türkdal, Özlem Adam, Gülbeyaz Dirlik, Aygül Mengüç ve Münevver Sadi isimli tutuklu ve hükümlüler, görüş sırasında tutuklu çocuklarla anlaştı. Bir hafta sonra da isyan çıkarıldı” Çocuklar ise verdikleri ifadede, suçu kabul etmedi ve ‘Koğuştaydım, kavgayı ayırmak için dışarı çıktım. Çevredeki eşyalarda bu sırada kırıldı’ şeklinde konuştular. Dava halen sürüyor.

Destek eylemleri nedeniyle açılan davalar

1996 yılında cezaevlerinde 12 tutuklunun ölümüyle sonuçlanan ölüm oruçları süresince Ankara’da protesto eylemleri düzenleyen tutuklu aileleri hakkında “Polise mukavemet etmek” ve “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasının ihlal edilmesi” iddiasıyla toplam 6 dava açıldı. 6 davadan 3’ü ceza ve 2’si de beraatle sonuçlanırken, bir dava ise halen sürüyor.

Davalarda, çoğu tutuklu yakını olmak üzere 360’ı aşkın kişi yargılandı. 21 Haziran 1996’da Güven Park’ta gerçekleştirdikleri eylem nedeniyle 43 tutuklu yakını hakkında Ankara 17. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan dava beraatle sonuçlanırken, Doğru Yol Partisi binasının bulunduğu Selanik caddesi önünde gerçekleştirilen eylem nedeniyle Ankara 16. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan davada ise, 65 kişi para cezasına mahkûm edildi.

17 tutuklu yakını, 22 Haziran 1996’da Kızılay’da “Cezaevlerinde yeni katliamlara izin vermeyeceğiz” pankartını açarak gerçekleştirdikleri eylem nedeniyle Ankara 17. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan davada 1 yıl 6 ay hapis ve 600 bin lira para cezasına mahkûm oldu. Cezalar ertelendi. 132 kişi hakkında Ankara Yüksel caddesindeki eylemleri nedeniyle Ankara 4. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan dava ise beraatle sonuçlandı. Yine 132 kişinin yargılandığı 6. Asliye Ceza Mahkemesindeki dava ise halen sürüyor.

7. ADİL YARGILANMA HAKKI

Adil yargılama hakkının gerçekleşmesine engel olan yasal düzenlemeler, yargısal yapılanma ve pratikler, 1997 yılında da, insan hakları ihlallerinde belirleyici bir etken oldu. Devlet Güvenlik Mahkemeleri başta olmak üzere bazı yargı yerleri, insan hakları ihlalleri üreten kurumlar oldular. Ayrıca, ihlallere karşı da temel güvence olarak görülen yargı kuruluşlarının, bu görevlerini yerine getirebilmeleri için gerekli yapılanma ve yargısal tutumlar konusunda yetersiz oldukları gözlemlendi. Türkiye kamusal alanında, insan haklarının korunması için gerekli yapılanmaların oluşturulması ve tutumların geliştirilmesi yönünde gözle görülür bir destek de gözlemlenmedi. Yine de bu yönde adımlar atıldı; bazı yargıçlar örnek tutumlar sergilediler. Ancak bunlar, insan haklarının korunmasına uygun bir hukuksal ortamın gelişmesine ilişkin bir eğilimden çok, istisnai ya da süreksiz durumlar olarak kaldılar.

İşkence altında alınan ifadelere dayalı olarak yargılama yapılması ve hüküm kurulması, 1997 yılında da adil yargılama hakkını engelleyen durumlardan biri oldu. Bu, DGM yargılamalarında yaygın bir durum olmakla birlikte, adli davalarda da sık görüldü. Bir olayda Yargıtay'ın verdiği karar, bu uygulamaya karşı umut doğurdu. İşkence altında alınan ifadeler delil gösterilerek 24 yıl hapis cezasına çarptırılan 3 kişilik aile, Yargıtay'ın beraat kararıyla 3 yıl kaldığı haptiden çıkabildi. Zonguldak'ın Çaycuma ilçesinde 75 yaşındaki bir kadının öldürülmesi üzerine, olayla ilgili araştırma yapan jandarma, yaşlı kadının akrabaları Hilmi Abdireisoğlu (40), eşi Gülseren (38) ve oğulları Turgay'ı (17) cinayet zanlısı olarak gözaltına aldı. 10 gün boyunca gözaltında kalan 3 kişi mahkemeye sevk edildi. Zonguldak Ağır Ceza Mahkemesinde tutuklu yargılanan Abdireisoğlu ailesinin bireyleri, her duruşmada suçsuz olduklarını belirttiler. Mahkeme, onları kasten adam öldürmekten suçlu buldu. Hilmi ve Gülseren Abdireisoğlu 24'er yıl ağır hapis cezasına çarptırılırken, oğulları Turgay,

yaşının küçük olması nedeniyle 7 yıl hapisle cezalandırıldı. Mahkeme süresince sürekli suçsuz olduklarını belirten aile fertleri, ifadelerinin jandarmada baskı altında alındığını söyleyerek cezaya itiraz etti. İtirazı yerinde bulan Yargıtay 1. Ceza Dairesi, ifadelerin, ailenin 10 gün gözaltında tutulduğu jandarma karakolunda işkence ve baskı altında alındığına hükmetti ve sanıkların beraatine karar verdi. Yargıtay kararında beraat gerekçesi şu şekilde açıklandı: "Jandarma tarafından 10 gün boyunca sorgulanan ailenin, sorgu baskısıyla beş kez ifade değiştirdikleri, çelişkili ifadeler verdikleri, ifadelerinde bazen suçu inkar ettikleri, bazen kabullendikleri, bazen de birbirlerinin üzerine attıkları, savcılıkta ve mahkemede suçu kabul etmedikleri, suçlu bulunduklarına dair jandarmadaki çelişkili ifadelerinden başka hiçbir delil bulunmadığından, zora dayalı sorgulamanın yapıldığı anlaşıldığından beraatlarına karar verilmesi kararlaştırıldı."

DGM'ler ise, işkence altında alınan ifadelere dayanarak yargılama yapmaya ve hüküm kurmaya devam ettiler. Bu, genel bir uygulama niteliği kazandı. İşkence yapanlara karşı dava açıldığı durumlarda da, DGM'ler, hüküm kurmak için işkenceyle ilgili davanın sonuçlanmasını beklemediler. Örneğin, Manisa'da 1995 yılı Aralık ayında gözaltına alınan ve çoğunluğunu lise öğrencilerinin oluşturduğu 16 kişinin 'yasadışı örgüt üyesi olma' suçlamasıyla yargılandıkları davada İzmir DGM, Manisa Emniyet Müdürlüğü 'Terörle Mücadele Şubesi'nde 10 gün süreyle işkence gördüklerini belirten sanıklar hakkında verdiği kararda, işkencenin insanlık suçu olduğunu belirttikten sonra, "Demokratik hukuk devletinin oluşturulması, şahısların özgürce beyanda bulunması, işkence yapılmaması mahkememizin içtenlikle katıldığı, çağdaş hukukun ve düşüncenin gereğidir. İnsanlara işkence yapmak insanlık suçudur. İşkence yapanların layık oldukları cezaları almaları, herkesin samimi olarak kabul etmesi gereken en doğal olgudur.

Ancak bunu yaparken, sorumluluk duygusu ile yansız görev yapan görevlilerine engel olmamak gerekir" denildi. Ancak mahkeme, polislerin yargılandığı davanın sonucunu beklemeye gerek görmediğini belirterek, 16 Ocakta yapılan duruşmada sanıkları cezalandırdı. Davada, tutuklu sanıklar Ali Göktaş, Faruk Deniz, Levent Kılıç, Emrah Sait Erda ve Aşkın Yeğin 12 yıl 6'şar ay hapis cezasına mahkûm oldular. Tutuksuz sanıklardan Jale Kurt'a 3 yıl 9 ay hapis cezası veren İzmir DGM, Ayşe Mine Balkanlı (17), Münire Apaydın (17), Sema Taşar (17) ve Özgür Zeybek'i (17) 2 yıl 6'şar ay hapis cezasına mahkûm etti. Mahir Göktaş (15) hakkındaki dosya, Çocuk Mahkemesinde yargılanması

amacıyla ayrıldı. Hüseyin Korkut, Erdoğan Kılıç (17), Boran Şenol, Abdullah Yücel Karakaş ve Fulya Apaydın (17) beraat etti. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının, davaya ilişkin tebliğnamesinde ise, 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm olan Ali Göktaş'ın, "yasadışı örgüt üyesi" değil, "yasadışı örgüt yöneticisi" (TCY 168/1) olarak cezalandırılması istendi. Tebliğnamede, beraat eden Fulya Apaydın, Erdoğan Kılıç ve Hüseyin Korkut'un da, "yasadışı örgüte yardım ettikleri" (TCY 169) gerekçesiyle cezalandırılması gerektiği savunuldu. Yargıtay Başsavcılığı, diğer cezalar ile Abdullah Yücel Karakaş ve Boran Şenol hakkındaki beraat kararının onaylanmasını istedi.

"Mahkeme kararlarını polis belirliyor..."

Polisin aldığı ifade, yakalama ve ev arama tutanaklarına göre mahkemeler karar veriyor. Sanıkların işkence raporları olmasına karşın onlarca yıl hapis cezası hatta idam cezası bile alabiliyorlar. Aynı mahkemeler gözaltında işkence gördüğünü tespit ettiren mağdurların şikayetleri karşısında yine polislerin "Biz işkence yapmadık. Bunlar devleti karalıyorlar" ifadelerine dayanarak işkence davalarında beraat kararı veriyorlar. (Av. Şevket Turgut)

Manisalı gençler hakkında "izinsiz yazı yazdıkları ve afiş astıkları" iddiasıyla Manisa Sulh Ceza Mahkemesinde açılan dava ise, 14 Mart günü beraatla sonuçlandı. Beraat kararı "emniyet ifadesinden başka delil olmadığı" gerekçesiyle verildi. Ayrıca, Faruk Deniz, Ali Göktaş ve Mahir Göktaş (15) hakkında "bir berber dükkânına molotof kokteyli attıkları" iddiasıyla Manisa Ağır Ceza Mahkemesinde açılan dava da, 21 Mayıs'ta beraatle sonuçlandı. Karar duruşmasında söz alan avukatlar aynı iddiayla İzmir DGM'de dava açıldığını ve sonuçlandığını hatırlatarak, "aynı suçtan iki dava açılmasının evrensel hukuk ilkelerine aykırı olduğunu" belirttiler. Avukatlar, Faruk Deniz ve Ali Göktaş'ın İzmir DGM tarafından 12 yıl hapis cezasına mahkûm edildiğini, Mahir Göktaş hakkında ise beraat kararı verildiğini anımsattılar. Mahkeme de, "delil yetersizliği" nedeniyle beraat kararı verdi.

Yıldız Teknik Üniversitesinde 24 Aralık günü gözaltına alınan Başak Koç, Deniz Alkan ve Sinan Şahin isimli öğrencilere, götürüldükleri Beşiktaş Emniyet Müdürlüğü 'Terörle Mücadele Şubesi'nde dört gün boyunca işkence yapıldı. 'Ülkücüler'in saldırısına uğradıktan sonra polis tarafından gözaltına alınan öğrenciler, 26 Aralık günü DGM Savcılığınca serbest bırakıldılar. "Siyasi maksatlı kavga çıkarmak" suçundan gözaltına alınan öğrenciler, Beşiktaş Emniyet Müdürlüğü 3. katındaki siyasi şubede gördükleri işkenceyi şöyle anlattılar. Şahin: "24 Aralık Çarşamba günü gözaltına alındım. Vücudumu bıçakla çizdiler. Kaba dayığa maruz kaldım. Okuldaki eylemleri yüklemek için 3. kattan aşağı sarkıtıldılar. 'Seni de Burhanettin Akdoğan gibi yaparız. İntihar etti deriz. Yapmadığımız şey değil' dediler. İlçe Emniyet Müdürü

de beni 'Bir daha buraya gelme. Gelirsen sağ çıkamazsın' diye tehdit etti" dedi. Deniz Alkan ile 4 gün boyunca psikolojik baskıya maruz kaldığını anlatan Başak Koç ise, DGM'de savcının, işkence yapan polisleri savunduğunu söyledi. Öğrenciler, polislerin çubuklarla saldırdığını anlattılar. Öğrencilerin avukatı Fevzi Saygılı ise, "siyasi maksatlı kavga çıkarmak" diye bir suçun yasalarda yer almadığını ve DGM kapsamına giren bir suç isnadı olmadığını söyleyerek, yakalama ve gözaltının hukuka aykırı olduğunu belirtti ve itirazda bulundu. Av. Saygılı'nın ve aynı konuda İstanbul Sulh Ceza Hakiminin itirazı, gerekçe gösterilmeden reddedildi.

1997 yılında da davalar, yalnızca kamuoyundan değil, davanın taraflarından bile gizlenebildi. Örneğin, gözaltında gördüğü işkence nedeniyle her iki kolu felç olan Gülderen Baran'ın polisler aleyhine açtığı dava, Baran'dan ve avukatından gizli olarak başladı. Baran'ın, Fatih Cumhuriyet Başsavcılığına yaptığı suç duyurusu üzerine İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından Başkomiser Mustafa Sağra, Komiser Mustafa Taner Paylaşan, polisler İbrahim Batur, Metin Şenol ve Yakup Doğan hakkında "görev sırasında zanlıya kötü muamele yapmak" suçundan 5 yıla kadar ağır hapis istemiyle açılan davanın ilk duruşmasından, ne Gülderen Baran'ın ne de avukatı Gülizar Tuncer'in haberi oldu. Tuncer'in, İstanbul Adliyesinde görülen davanın üçüncü duruşmasını tesadüfen duyması ve mahkemeye gitmesi üzerine olay açığa çıktı. Tuncer, cezaevinden Gülderen Baran'ın "mahkemelere katılmak istemediği" şeklinde bir belge düzenlenerek mahkeme heyetine sunulduğunu ve mahkeme heyetinin de Baran'ın duruşmalara

katılmamasına karar verdiğini belirtti. Sanık polislerin de duruşmaya katılmadan ifade verdiklerini belirten Tuncer, Av. Ergin Cinmen ile birlikte mahkeme heyetine duruşmaya müdahale etmeleri yönünde başvurduklarını ve başvurularının kabul edildiğini belirtti. Tuncer, sanık polislerden İbrahim Batur'un tayininin Erzurum'a çıkması nedeniyle ifade vermediğini belirterek, Gülderen Baran'ın, Adli Tıp Kurumundan, DGM Adli Tabipliğinden ve cezaevi hekiminden aldığı raporları yeniden mahkeme heyetine sunması ve yeniden rapor olarak ifade vermesi kararının alındığını söyledi. Av. Gülizar Tuncer, mahkeme heyetine polislerin duruşmaya katılarak ifadelerini vermeleri yönünde istemde bulunduğunu, ancak mahkeme heyetinin Baran'ın ifadesinin dinlenmesinden sonra bunun belli olacağı yönünde karar alarak, duruşmayı ileri bir tarihe ertelediğini belirtti. Baran, "yasadışı Türkiye Devrim Partisi (TDP) örgütü üyesi olduğu ve örgütün silahlı bir eyleminde gözcülük yaptığı" iddiasıyla Mayıs ayında, katılmadığı bir duruşmada önce idam cezasına çarptırıldı, sonra da cezası ömür boyu hapis cezasına çevrildi. Sanık avukatları müvekkillerinin bulunmadığını söyleyerek duruşmanın ertelenmesini istedi. Mahkeme heyeti ise, sanıkların son iki duruşmaya kendi istekleriyle katılmadıklarını ileri sürerek, davayı karara bağladı.

1997 yılının önemli davalarından, bazı "faili meçhul siyasal" cinayet ve kaybetme olaylarına karışan

jandarma subaylarının ve korucuların yargılandığı Yüksekova davası da, kamuoyundan gizlenmeye çalışıldı. Diyarbakır DGM, 23 Ekimdeki duruşmada, "davanın kamu düzenini ilgilendirdiği, dinlenecek sanık ile tanıklar üzerindeki baskı ve etkiyi önlemek" gerekçesiyle davanın gizli celseler halinde görülmesine ve mahkeme personeli ile avukatlara basılı bilgi verilmemesine karar verdi. Davaya müdahil olarak katılan avukatlar Yaşar Altürk, Mustafa Özer, Fırat Anlı, Mansur Reşitoğlu ve Vedat Erten, ortak hazırladıkları dilekçeyi 24 Ekimde Diyarbakır DGM Başkanlığına verdi. İtiraz dilekçesinde, DGM'nin aldığı gizlilik ve basılı bilgi verme yasağı kararlarının adaletin gerçekleşmesini engellediği belirtilerek, kararın kaldırılması istendi. Dilekçede, "Bu dosyadaki suçlamalar ve sanık beyanlarıyla tanık anlatımları çeşitli vesilelerle kamuoyuna sunulmuş, hatta 'Yüksekova Çetesi' olarak tanımlanan suç örgütü ile ilgili anlatımlar çeşitli yazarlarca kitaplaştırılmıştır. Bu kitaplarda serbestçe piyasalarda satılmaktadır. Hatta günlük gazetelerde konuya ilişkin binlerce haber yapılmıştır. Yapılmaya devam edilmektedir. Hal bu iken gizlilik kararı verilmesi kamuoyundan bir şeylerin gizlendiği anlamına gelir. Kamuoyunda bu yönde ağır kuşkuvar olması sonucu yaratan bir gizlilik kararı, mahkemelerin bağımsızlığını tartışılır hale getirdiği gibi, yargı mensuplarını da zan altında bırakmaktadır" denildi.

7.1. YARGI BAĞIMSIZLIĞI

Yargı bağımsızlığının önündeki temel engellerden biri, yargıç ve savcılarının özlük haklarıyla ilgili düzenlemelerin siyasal baskıya olanak sağlayacak bir şekilde yapılması oldu. Diğer bir engel de, "devletin şahsiyetine karşı suçlar" ile ilgili yargılamaları yapan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yapısı, bu mahkemelerde savunmanın konumu ve bu mahkemelerde görev alan savcı ve yargıçların, sanıklara karşı tutumu oldu. Milli Güvenlik Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığı da, yargı kuruluşlarını, "devlet politikaları"nın koruyucusu olarak görmekten vazgeçmedi. Örneğin, Milli Güvenlik Kuruluna sunulan bir raporda önerilen "terörle mücadele" önlemlerinden biri, şöyle ifade ediliyordu: "Yargı organlarına her türlü destek verilmesi; yargının en az güvenlik güçleri kadar terörle mücadelede hassasiyet göstermesi; zararlı yayınlarla mücadelede karar merci olan basın savcılığının İstanbul'da bulunması gecikmelere neden olmaktadır. Bu nedenle basın savcılığının Diyarbakır'da da ihdas edilmesi."

a) Yargıç ve Savcılara Baskılar

Yargı bağımsızlığını engelleyen yapısal etkenlerden en önemlisi, yargıçların atamasını belirleyen Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna (HSYK) Adalet Bakanı ve müsteşarının da üye olması ve bağımsız bir sekreteryası olmayan bu kuruluşun, yalnızca karar almak amacıyla bir araya gelmesidir. Kurul, Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan atama dosyaları ya da aynı bakanlık tarafından yapılan soruşturmalarla ilgili dosyalar üzerinden karar vermektedir. 1997 yılında, hükümetle ilgili konularda soruşturma yapan savcılar ya da insan haklarıyla ilgili davalarda ihlalcilerin aleyhine karar veren yargıçlar ile siyasal otoriteyi eleştiren yargı mensupları, soruşturmaya uğradı. Örneğin, katliam sanığı olan ve 12 Eylül döneminden beri yargılanmak üzere Emniyet görevlilerince "aranan" Abdullah Çatlı'ya verilen 'Emniyet Genel Müdürlüğü Uzmanlık Belgesi' üzerinde imzası bulunduğu gerekçesiyle, eski Emniyet Genel Müdürü ve eski Adalet Bakanı Mehmet Ağar ile

ilgili soruşturmayı yürütürken bu görevden çekilen Ankara Cumhuriyet Savcısı Nihat Artıran hakkında soruşturma açıldı. Savcı Nihat Artıran, Mehmet Ağar hakkında yürüttüğü soruşturmayı tamamlayarak, hakkında “görevi kötüye kullanmak” suçundan dava açılabilmesi amacıyla bir fezleke düzenleyip Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne göndermişti. Ceza İşleri Genel Müdürlüğü ise, fezleke bazı eksiklikler bulunduğunu belirterek, fezlekeyi Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına iade etmişti. Bu arada, Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, fezlekelerin, soruşturmayı yürüten savcı tarafından değil, bizzat bağlı bulunduğu Başsavcılık tarafından hazırlanması gerektiği yönünde bir genelge yayımlamıştı. Bu genelge üzerine savcı Artıran, Mehmet Ağar hakkındaki soruşturma görevinden çekilmiş ve çekilme konusunda da bazı açıklamalarda bulunmuştu. Adalet Başmüfettişi Şükrü Seçkin, Savcı Nihat Artıran hakkında başlattığı incelemeyi tamamlayarak, hazırladığı raporu Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne sundu. Raporu inceleyen Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, Şubat ayında Savcı Artıran hakkında soruşturmaya yer olmadığına karar verdi.

Savcı ve yargıçlar, “sürgün” olarak nitelenen atama kararlarıyla karşılaştı. 1997 yılının ikinci yarısında Adalet Bakanı olan Oltan Sungurlu, 1.160 savcı ve yargıcın görev yerlerini değiştiren bir kararname taslağını, Kasım ayında HSYK’ye sundu. Taslağın hazırlanmasında, eski adalet bakanları Mehmet Ağar ve Şevket Kazan döneminde kilit noktalara atanan Müsteşar Uğur İbrahimhakkıoğlu, İhsan Erbaş, Faruk Bal, Abdülvahap Erkan, Yılmaz Poyraz, Hüseyin Turgut, Yusuf Öymen, Sadık Yakut (1995 seçimlerinde MHP milletvekili adayydı) ve Ahmet Kahraman gibi üst düzey bürokratların etkisinin olduğu ileri sürüldü. Kararname taslağında, Susurluk skandalıyla ilgili soruşturmalardan birini yürüten Sarıyer Cumhuriyet Başsavcısı Veli Engin Aslan; skandalla açığa çıkan suç örgütlerinin Karadeniz’deki bağlantılarını araştırın ve “ülkücü” mafya lideri Sedat Peker hakkında soruşturma açın, Gazi katliamıyla ilgili davanın durdurulmasına itiraz ederek 20 polisin yargılanma sürecini başlatan Rize Cumhuriyet Başsavcısı Hamdi Yaver Aktan; Aczmendi tarikatı lideri Müslüm Gündüz hakkında dava açan Elazığ Cumhuriyet Başsavcısı İlmettin Köklü; Bodrum’da çevrenin korunması yönünde karar vererek arazi mafyasının hedefi haline geldiği öne sürülen Yargıç Nadir Uysal; Metin Göktepe davasının 24 Temmuz ile 21 Ağustos tarihli oturumlarına başkanlık eden ve dört polisin tutuklanmasına karar veren yargıç Fatma Nilgün Uçar gibi yargıç ve savcılar, genellikle daha alt bir göreve atanması öngörüldü. Yargıç Uçar, 18 yıllık hakim olduğunu ve sicilinde herhangi bir olumsuzluk

bulunmadığını, Metin Göktepe’nin öldürülmesine ilişkin olarak verdiği kararın atanmasına yol açtığını belirterek, “Bu durum bazı çevrelerde rahatsızlık yarattı. Kararname taslağına alınmam bir sürgündür ve bu davada verdiğim tutuklama kararı nedeniyledir. Hakimlere gözdağı verilmek isteniyor. Karar siyasadır. Biz tarafsız kalmaya çalışırken üzerimizde baskı kurulmak isteniyor. HSYK’nin yargıç güvencesi için, Bakanlığa alet olmamasını diliyorum” dedi.

İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, kararname taslağı ile ilgili olarak, “Yargı çöktürmek isteniyor” dedi. Sayman, kamuoyunun büyük duyarlılıkla izlediği davalarda delillerin toplanması ve yargılamanın hızla ilerlemesi için kararlı davranan yargıçların yerlerinin yasal düzenlemelere aykırı biçimde değiştirilmeye çalışıldığını söyledi. ÇHD Genel Başkanı Avukat Aydın Erdoğan ise, “Mehmet Ağar ve Şevket Kazan döneminde göreve getirilen bürokratların, adeta kendilerini bu göreve getirenlere karşı borçlarını yerine getirdikleri anlaşıyor” dedi. Erdoğan, yapılan atamalarla görevde bırakılan yargıç ve savcılara da gözdağı verilmek istendiğini belirtti. Devlet görevlilerinin yargılandığı davalarda, yargıçların peşpeşe baskı altında bulunduklarını belirterek çekildiklerini anımsatan Erdoğan, Adalet Bakanlığının yargıçları cezalandırır mahiyette atama kararname hazırlamak yerine, yargıçların hangi baskılar altında kaldıklarını araştırmalarının, daha iyi olacağını söyledi. Erdoğan, “Polis memurlarının yargılandığı bu davalarda kimlerin yargıçların görev yapmasından rahatsızlık duyarak onları çekilmeye zorladıkları bellidir. Adalet Bakanlığının hazırladığı kararname bu çevreleri cesaretlendirecek niteliktedir” dedi. Türkiye Barolar Birliği Başkanı Eralp Özgen de, HSYK’nin atama kararnamesinin, yargıçlar üzerinde korku ve kaygı yaratmaya yönelik olduğunu söyledi.

Askeri otoriteye doğrudan bağlı olan askeri yargıçlar da, baskılarla karşı karşıya kaldı. Örneğin Milli Savunma Bakanlığı, Sivas katliamı davasıyla ilgili görev yaparken “baskı altındaydık” şeklinde demeç verdiği gerekçesiyle Ankara DGM Yargıcı Kıdemli Albay Ertan Urunga’ya ‘kınama cezası’ verdi. Yargıç Urunga, askeri yargıçlar için disiplin cezalarına karşı denetim yollarının kapalı tutulmasının hak arama özgürlüğünü güvenceye alan Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı olduğunu belirterek, cezanın sicilinde silinmesi ve iptali istemiyle Askeri Yüksek İdare Mahkemesine dava açtı. “Yargıçların, hak ve özgürlüklerine sahip çıkan bireyler olması gerektiğini” belirten Urunga, “ülkedeki kaosa rağmen, adalet ve hukuk devletinin yine de Türk yargıçlarının omuzlarında yükseleceğine inanıyorum” dedi.

Mete Göktürk Davası

Yeni Yüzyıl gazetesinde 14 Ekim 1996 tarihinde yazdığı bir yazıda ve ATV adlı özel televizyon kanalında katıldığı bir programda “Türkiye’de yargı bağımsızlığı olmadığını” savunan İstanbul DGM Savcısı Mete Göktürk hakkında, Mart ayında dava açıldı. Mete Göktürk, ATV istasyonunda yayınlanan “Siyaset Meydanı” adlı tartışma programında yargı sistemine ilişkin eleştirilerini aktarmış; özetle şöyle demişti: “Yasaları ve anayasayı değiştirmek doğrudan doğruya parlamentonun işidir. Bunlar değişmiyorsa, günahını da, vebalini de parlamento çeker. Bunların değiştirilmesi için kamuoyu baskısının da oluşturulması gerekir. Bu da medyanın işi ve görevidir. Yargının bir çok sorunu var. Bir çok engeller var. Memurların yargılanması hakkındaki Memurin Muhakemat Kanunu, Adli Kolluk, polis ve jandarma teşkilatı yasalarındaki engeller bunların başında gelir. Ancak en önemlisi yargı bağımsızlığıdır. Yargı bağımsızlığının önündeki en önemli engellerden bir tanesi de Anayasanın 159. maddesindeki Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarının yargı denetimi dışında tutulmasıdır. Bu madde değiştirilmedikçe yargı bağımsızlığından söz edilemez. Yargı bağımsızlığını engelleyen anayasal ve yasal hükümler değiştirilmelidir. Bu bugünkü Meclis çatısı altında mümkün değildir. Ancak bunu tespit etmek bizim görev sınırlarımızı aşar. Bugün artık komikleşmiş yasalar ve cezalar caydırıcılıktan çok uzaklaşmıştır. 100 bin liralık ceza için bile 500 bin lira masraf yapılmaktadır. Adalet sisteminin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.”

Yazı ve konuşma üzerine Adalet Bakanlığı tarafından başlatılan soruşturma sonucunda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Göktürk hakkında 12 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açtı. Davada, Göktürk’ün “yargıya hakaret ettiği” iddiasıyla (TCY 159) yargılanması istendi. Yargıtay, 6 Mayıs günü “görevsizlik” kararı verdi. Yargıtayın “Göktürk’ün sözlerinin göreviyle ilgili olmadığı, kişisel suç olarak değerlendirilmesi gerektiği” kararı üzerine dosya, ilk soruşturmayı yapan İstanbul Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesine gönderildi.

İstanbul Beyoğlu 2. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan davanın 30 Haziranda yapılan duruşmasında savunmasını okuyan Göktürk, davayı “hukuk ayıbı” olarak niteledi. Göktürk, Adalet Bakanlığı müfettişlerinin soruşturmayı göreviyle ilgiliymiş gibi gösterdiklerini ve davayı hatalı açıklarını, bu yanlışın Yargıtay tarafından düzeltildiğini belirtti. Göktürk, “Amaçlanan şey, gerçekten yasalara aykırı bir eylemin cezalandırılması değildir. Amaç korkutmadır, yılgınlık yaratarak yargı içindeki çarpıklıklardan söz edilmesini engellemektir” dedi. Göktürk, TCY 159. maddesi

uyarınca gazete hakkında dava açılması gerektiğini de anımsattı. Duruşmada, Şeyket Kazan’ın Adalet Bakanı ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanı sıfatıyla davaya müdahil olma talebi kabul edildi. 26 Eylül günü Beyoğlu 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada mahkeme heyeti, savunmaların ardından Mete Göktürk’ün sözlerinin “eleştiri düzeyinde olduğu, suç kastı bulunmadığı” için beraat ettiğini açıkladı.

Mete Göktürk, savunmasında, davaya neden olan düşüncelerini hâlâ savunduğunu belirterek, suç işlediğine inanmadığını, ister hakim, ister savcı, isterse öğretim üyeliği yapan bir hukukçunun yargı konusunda söyleyeceği sözlerin bulunması gerektiğini söyledi. Göktürk, “Hukukçunun uğraş alanı insanların haklarıdır. İnsan hakları konusunda bir hukukçunun mutlaka düşünceleri, söyleyecek sözleri bulunmalıdır. Bu hak ve özgürlüklerin sınırını belirleyen anayasa ve yasalar konusunda da düşünceleri olmalıdır” dedi. Hukukçunun bu konularda söyleyecek sözünün olmaması durumunda tehlike doğacağını belirten Göktürk, toplumda yargı reformunun tartışıldığı bir dönemde kendisinin bu tartışmalar dışında kalamayacağını söyledi. Hakkında açılan davanın Türkiye’de yargının bağımsız olmadığının önemli bir göstergesi sayılabileceğini söyleyen Göktürk, sözlerini şöyle sürdürdü: “Yargıya hakaret kastım olmadığını savunmalarında da defalarca dile getirdim. Sindirilmiş, robot haline getirilmiş savcılar yaratılmaya çalışılması tehlikelidir. İnsanların susturulması hiçbir şeyin çözümü olamaz. Hukukçu birçok arkadaşımın benimle aynı görüşü savunduğuna eminim. Benim kusurum sesli düşünmek oldu.” Yargıçlara güvence getirilmesi gerektiğine dikkat çeken Mete Göktürk, bununla onların yalnızca özlük haklarını kastetmediğini belirtti. Yargı ve yargıç bağımsızlığının kişilerin güvencesi olacağını vurgulayan Göktürk, bağımsız olmayan bir yargıdan ve güvencesi olmayan bir yargıçtan adil davranmasının beklenemeyeceğini söyledi. “Bugün bu durum böyle işliyor” demek istemediğini söyleyen Göktürk, böyle bir sorunla karşılaşılması için önlem alınması gerektiğini ifade etti.

Mete Göktürk, Haziran ayında da, “Davanın amacı yılgınlık yaratarak yargı içindeki çarpıklıklardan söz edilmesini engellemek” dedi. Göktürk ifadesinde, hakkında açılan bu davanın farklı düşünceye, eleştiriye katlanamama, her türlü gelişme ve değişime karşı olma anlayışının bir ürünü olduğunu belirtti. Davanın en başından beri yanlışlıklarla dolu ve hukuk dışı amaçlarla açılmış, haksız bir dava olduğunu savunan Göktürk, “Kısaca ortada bir hukuk ayıbı var. Konuyu bir ceza davası olarak önünüze getirmekte, beni sanık olarak huzurunza çıkartmakta katkısı olan herkesin bu ayıpta payı var” dedi. Suçlamaların göreviyle bir ilgisi

bulunmadığı halde, Adalet Bakanlığı görevlilerinin soruşturmayı göreviyle ilgiliymiş gibi göstererek hatalı şekilde dava açtığını ifade eden Göktürk, bu hatanın Yargıtay 9. Ceza Dairesinin görevsizlik kararı ile düzeltildiğini bildirdi. Bu yanlışın, soruşturmada görev alan bütün yetkililer tarafından bilindiğini savunan Göktürk, şöyle konuştu: “Bu dava hukuk dışı amaçları gerçekleştirmek için açılmış haksız bir davadır da onun için bilmezlikten gelinmiştir. Çünkü amaçlanan şey, gerçekten yasalara aykırı bir eylemin cezalandırılması değildir. Yazı ve konuşmanın suç teşkil etmediği biline biline bu dava açılmıştır. Amaç korkutmaktır, sindirmektir, yılgınlık yaratarak yargı içindeki çarpıklıklardan söz edilmesini engellemektir. TCY 159. maddesini bile bile çarpıtarak kullanmak pahasına da olsa bunu sağlamaktır. İşte bu yüzden eleştiri ve görüşlerime öyle büyük bir öfkeyle tepki gösterilmiştir ki, konuyla ilgili yasa hükümleri bile unutulmuştur.”

Kasım ayında, Mete Göktürk hakkında aynı gerekçeyle bir dava daha açıldı. Mete Göktürk’ün, televizyon programında konuşması nedeniyle Beyoğlu Adliyesinde görülen davadaki savunmasında, konuşmasını sahiplendiği ve aynı görüşleri yinelediği gerekçesiyle Beyoğlu 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmasına karar verildi. Beyoğlu 2. Ağır Ceza Mahkemesi, 15 Aralık günü yapılan duruşmada, “adliyenin manevi kişiliğini tahkir ve tezyif etme” suçunun oluşmadığına karar verdi.

b) Askerî Mahkemeler

DGM’ler dışında da, askerî yargı yerlerinin sivilleri yargılaması, 1997 yılında da sürdü. Zorunlu askerlik konusunda tartışan ya da zorunlu askerlik hizmetini reddeden siviller, askerî mahkemelerde yargılandı. Osman Murat Ülke’nin “vicdanî ret” hakkını kullanma çabası, 1997 yılında da askerî yargının kararına bırakılan bir konu oldu. Kapatılan İzmir Savaş Karşıtları Derneği (İSKD) Başkanı Osman Murat Ülke, 28 Ocakta Genelkurmay Askerî Mahkemesinde yargılandı ve 6 ay hapis cezasına mahkûm edildi. Gazetecilerin alınmadığı duruşmada Ülke, askerlikten kaçmadığını, vicdani retçi olduğu için askerlik yükümlülüğünü yerine getirmeyeceğini bildirdi. Mahkeme, Ülke’nin yeniden Bilecik 9. Jandarma Er Eğitim Alayına gönderilmesine karar verdi. Ülke, TCY 155 ve Askeri Ceza Yasasının 58. maddeleri uyarınca 2 ayla 2 yıl arasında hapis cezası istemiyle yargılanıyordu. Ülke hakkındaki yargılamalar, yıl boyunca devam etti. Bir askerî birliğe sevk edilen Ülke, ‘asker kişi’ kabul edilerek, “üniforma giymemesi ve verilen emirleri kabul etmemesi” nedeniyle Askeri Disiplin Mahkemesinde de yargılandı.

Genelkurmay Askeri Mahkemesinde, “halkı askerlik hizmetinden soğutma yolunda neşriyatta bulunmak”

suçundan yargılanan yazı işleri müdürlerinin davaları ise, Kasım ayında durduruldu. Davada, Devrimci Proleterya Dergisi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Naile Tuncer, Yeni Ülke Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Bülent Aydın, Yeni Politika Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Badiyel Kıran ve Militan Gençlik Dergisi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Süleyman Baş yargılanıyordu. 12 Temmuz’a kadar sorumlu müdür sıfatıyla işlenen suçlara ilişkin dava ve cezaların ertelenmesine ilişkin yasa gereğince 3 yıl süreyle ertelenen dava, 29 Ağustos 2000’de yeniden başlayacak.

Askerî Mahkemede yargılanan sivil kişilerden biri de, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi eski Başkanvekili Bülent Orakoğlu oldu. Orakoğlu, 28 Şubat MGK kararlarının ardından “darbe hazırlığı” kuşkusuyla, Deniz Kuvvetleri Komutanlığında yaptırılan istihbarat çalışmaları nedeniyle yargılandı. Deniz Kuvvetleri Komutanlığında “irticai faaliyetleri” izlemek amacıyla oluşturulduğu anlaşılan ‘Batı Çalışma Grubu’na ait bazı belgelerin Emniyet Genel Müdürlüğüne sızdırıldığı anlaşılmış; olayla ilgili olarak, Orakoğlu’nun yanısıra ‘kurye’ olarak görev yaptığı iddia edilen Onbaşı Kadir Sarmusak hakkında, “bilgi sızdırma” suçlamasıyla Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Mahkemesinde dava açılmıştı. İçişleri Bakanı Meral Akşener, orduyla ilgili istihbarat faaliyeti yapıldığını kabul etmişti. Savcılık, ifadesinin alınmasının ardından Orakoğlu’nu “devletin güvenliğine ilişkin belgeleri elde ettiği” gerekçesiyle (TCY 132) Askeri Mahkemeye sevk etti. Mahkeme, 16 Temmuzda Orakoğlu’nu tutukladı ve Orakoğlu, Mamak Askeri Cezaevine gönderildi.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Savcılığı, hazırladığı iddianamede, Başkanvekili Bülent Orakoğlu ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığından belge sızdırmakla suçlanan polis kökenli Onbaşı Kadir Sarmusak hakkında 8’er yıl ağır hapis cezası isteminde bulundu. İddianamede, Akşener’in hakkında da, kendisine gizli belge iletilmesiyle ilgili olarak idari soruşturma açmadığı belirtildi.

Gözaltında işkenceye uğradığını söyleyen Sarmusak, “Baskı altındaydım. Bana yönelik bütün suçlamaları kabul ettim. Polislik dönemimden, işkence altında alınan ifadeler ve ikrarlar delil teşkil etmiyor diye düşündüm; o yüzden bütün suçlamaları kabul ettim” dedi. Orakoğlu, “Aldığımız bilgiyi devletin başkomutanına verdik. Casusluk yapmadık. Casusluk, bilgiyi yabancı ülkeye vermektir. Biz Cumhurbaşkanına verdik. Devletin güvenliği için bu bilgiyi açıklamıyorum. TSK’de çalışması için kimseye görev vermedim” dedi. Dönemin Emniyet Genel Müdürü Kemal Çelik’in kendisine gelen bilgiyi aktardığını söyleyen Orakoğlu, “Bu bilginin Genelkurmay’da üst düzey bir komutandan geldiğini

belirledim. ABD'den dönünce, emekli edilip, silahım alındı. Korumasız bırakıldım" dedi. Orakoğlu, MGK kararlarını açıkladığını belirttiği Deniz Kuvvetleri eski Komutanı Oramiral Güven Erkaya'nın yargılanması gerektiğini savundu.

Mahkeme ifadesinde özellikle Binbaşı Mehmet Aygüner ve Yüzbaşı Hakan Pelit'in talimatlarıyla çalıştıklarını belirten Sarmusak, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi eski Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı'nın, Susurluk Komisyonunda verdiği ifade dolayısıyla, Binbaşı Mehmet Aygüner tarafından tepkiyle karşılandığını ileri sürdü. Sarmusak, "Aygüner, Avcı hakkında edinebildiğim kadar bilgi edinmemi istedi" diye konuştu. Bunun ardından Avcı'yı ziyarete gittiğini kaydeden Kadir Sarmusak, şu iddialarda bulundu: "Benden sürekli emniyet istihbaratıyla ilgili bilgi toplamamı istediler. Ben, emniyet mensubu olduğumu söyleyince, 'sen askersin' dediler. Mehmet Binbaşı ve Hakan Yüzbaşı'ya bazı bilgileri verdim. Bu bilgileri, MİT'teki bazı arkadaşlarım vasıtasıyla öğreniyordum." Albay Eser Tarhan'ın, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanvekilliğine atanan Bülent Orakoğlu ile görüşmesi için teşvik ettiğini ileri süren Sarmusak, kendisine verilen bu talimat doğrultusunda Orakoğlu ile bir görüşme yaptığını söyledi. Sarmusak, bundan sonraki tarihlerde de, Emniyet Genel Müdürlüğüne kendisine verilen talimatlar doğrultusunda evrak getirip götürdüğünü söyledi. Sarmusak, "Emniyet Genel Müdürlüğüne hiçbir zaman kendi isteğimle getirilmedim. Her defasında görevli olarak gönderildim ve hiç bir belge sızdırmadım" dedi. Albay rütbesinin üzerindeki her subay için Genelkurmay Başkanının emri gerektiğini belirten Sarmusak, bu kuralın ihlâl edildiğini ve istihbaratın bağladığı dinleme cihazlarının kimleri dinlediğinin listesinin açıklanmasını istedi. "Açıklayacağım gizli bilgiler aleyhime bir sonuç yaratır mı?" diyerek mahkeme başkanı hakim Binbaşı Mesut Uygun'a soran Sarmusak, olumsuz yanıt almasına karşın "şimdilik bilgi vermeyeceğini, gerekirse sonra açıklayacağını" belirtti. "Sanırım Adli Müşavirlik de dinleniyor" diyen Sarmusak, dinlediği kişilerin konuşmalarının bazılarının bant çözümünü kendisinin yaptığını, eğer istenirse bunları şifahi olarak dile getirebileceğini de kaydetti.

c) Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM), 1997 yılında da adil yargılama hakkının önündeki en temel ve çok sayıdaki kişiyi etkileyen bir sorun olarak kaldı. Kuruluşuyla ilgili düzenlemeler, DGM'lerin bağımsız yargılama yerleri olmalarını öngörmüyor; onları, "devlet"i yurttaşlara, resmi ideolojiyi farklı görüşlere

karşı korumakla görevlendiriyor. DGM'lerin yargı yetkisi, "devletin şahsiyetine" karşı suçlar (TCY)ın yanı sıra temelde bu tür suçlardan yargılananlara kişi güvenliği hakkının tanınmasını ve bu suçlardan yargılananlara özel yargılama ve cezalandırma rejimi uygulanmasını amaçlayan 'Terörle Mücadele Yasası' (TMY) ile "Devlet Güvenlik Mahkemeleri Yasası"nı kapsıyor. DGM Yasası, bu yargı yetkisi kapsamında suçlanan kişilerin adil yargılama hakkından yararlanamayacaklarını açıkça ortaya koyuyor.

Diyarbakır Bölge Barosu Genel Sekreteri Avukat Sezgin Tanrıkulu, Diyarbakır'daki DGM'lerde 1994 yılında 5.012, 1995 yılında 5.071, 1996 yılında da 4.291 davaya bakıldığını belirtti. Tanrıkulu'nun raporuna göre, bu davalarda, 1994 yılında 19.237, 1995 yılında 19.104, 1996 yılında da 15.932 olmak üzere toplam 54.273 kişi yargılandı. Diyarbakır DGM, 1994 yılında 624, 1995 yılında 731, 1996 yılında 837 kişi hakkında mahkûmiyet kararı verdi. Bu dönemde Diyarbakır DGM, "PKK'ye yardım ve yataklık" suçlamasıyla toplam 11.216 kişiyi; "PKK'ye üye oldukları" suçlamasıyla toplam 4.886 kişiyi yargıladı. Diyarbakır DGM, "vatanın bölünmez bütünlüğüne karşı eylem yaptıkları" suçlamasıyla 2.277 kişiyi de, ölüm cezası istemiyle yargıladı. Av. Tanrıkulu, araştırmanın Diyarbakır DGM Başsavcılığının haklarında takipsizlik kararı verdiği kişilerle, mahalli emniyet birimlerinin savcılıklara intikal ettirmeden serbest bıraktığı kişilerin sayısını kapsamadığını belirtti.

DGM'lerle ilgili yasal düzenlemenin, yargısal usulle ilgili yeni düzenlemelerden istisna tutulması, DGM yargılamalarına, olağanüstü hal yargılamaları niteliği kazandıran etkenlerden biriydi. Örneğin, çocukların yargılanmasıyla ilgili yasal düzenlemelerden DGM kapsamındaki yargılamaların Çocuk Hakları Sözleşmesi ihlâl edilerek istisna tutulması sonucunda "devlete karşı suç işlemekle" suçlanan çocuklar da, DGM mağdurları arasında yer aldı. Diyarbakır DGM'lerdeki yargılamalar üzerine Av. Tanrıkulu tarafından yapılan araştırmada, beş yıllık dönemde bu mahkemelerde yargılanan ve yaşları 11 ile 17 arasında değişen 634 çocuğun "vatana ihanet"ten "PKK'ye yardım ve yataklığa" kadar DGM kapsamındaki çeşitli suçlardan mahkûm olduğu saptandı. Av. Sezgin Tanrıkulu'nun yaptığı araştırmada, 1991-1996 yılları arasında 11-14 yaş grubu 124 çocuğun ve 14-17 yaş grubu 510 çocuğun mahkûm olduğunu gösterdi. Araştırma, bu dönemde, "vatanın bölünmez bütünlüğüne karşı eylem yaptıkları" (TCY 125) suçlamasıyla yargılanan 346 çocuktan 226'sının idam cezasına çarptırıldığı; "PKK'ye üye oldukları" (TCY 168) suçlamasıyla yargılanan 521 çocuktan 131'ine 16 yıla kadar hapis cezası verildiği; "örgüte yardım ve yataklık" (TCY 169) suçlamasıyla yargılanan 627

çocuktan 206'sının da 3 yıl 9'ar ay hapis cezalarına çarptırıldığı belirlendi. Aynı dönemde, "silah, mermi, gümrük ve uyuşturucu kaçakçılığı" yaptığı iddia edilen 525 çocuktan 91'i de, 2 ile 7 yıl arasında değişen hapis cezalarına mahkûm edildi. Av. Sezgin Tanrıkulu tarafından yapılan "Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemelerinde Yargılanıp Ceza Alan Çocuklar" adlı çalışmada, 11-14 yaş grubu arasındaki toplam 44 çocuğun idam cezasına; 27 çocuğun 16 yıla kadar varan ağır hapis cezasına, 36 çocuğun da 3 yıl 9 ay hapis cezasına mahkûm olduğu belirtildi.

DGM yargılamalarında, yasal düzenlemelerin de katkısıyla oluşan bir pratik, DGM savcıları ile siyasi polis ('Terörle Mücadele Şubesi') örgütlenmesi arasında sıkı bir bağlantı kurulmuş olmasıdır. Şubat ayında Radikal gazetesine demeç veren İstanbul Barosu Yönetim Kurulu üyesi Av. Mert Er Karagülle, DGM'lerin yapı itibarıyla "doğal yargıç" ilkesini zedelediğini, "demokratik hukuk devleti" kriterlerine uymadığını belirtti. DGM'lerin, 12 Eylül 1980 rejiminin Anayasası ile birlikte yargı sisteminin doğal bir parçası haline getirilmek istendiğini vurgulayan Av. Karagülle,

"DGM'de hakim olan 'devleti koruduğuna inanma' güdüsü, sanıkları 'sanık' niteliğinden çıkararak sonuç itibarıyla 'suçluluğu karara geçirilmeye kalkışılan kişi' konumunda göstermektedir. Özellikle görev alanı itibarıyla 'terörle mücadele birimleri' ile ilişkide olan DGM, ne şekilde oluşturulduğu kuşku götüren hazırlık evrakını, yargılamaya tek temel olarak almaktadır. Çoğunlukla Emniyet fezlekesi, aynen iddianame biçimine dönüştürülerek yargılama başlatılmaktadır. Savcının hiçbir katkı yapmadığı/yapmadığı bu süreç, mahkeme önünde de devam etmektedir. Kimin tutuklanıp kimin serbest bırakılacağı, sanıkları getiren polisler tarafından 'doğru biçimde' tahmin edilmektedir. Kişinin gözaltına alındığı andan itibaren başlayan 'savunma' hakkı ile birlikte devreye giren avukat da, DGM'nin bu özerk alanı içinde işlevini yerine getirememektedir. Gözaltındaki müvekkiline (bazen işkence gördüğünü bildiği halde) hukuki yardım yapamamakta, savcıda verilen ifadenin hakim huzurundaki sorgunun sonucunu, kapı önünde öğrenmekte, beklemekten başka işlev görememektedir" dedi.

"DGM hukuk devleti kavramıyla çelişiyor..."

DGM, 1982 Anayasası'nın 143. maddesine dayanılarak "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyetin aleyhine işlenilen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmak" amacıyla kuruldu. Yasa gerekçesinde DGM'lerin "çabuk ve isabetli" karar verecek "uzmanlık mahkemesi" olduğu ve "doğal yargıç" kuralına aykırı olmadığı savunulmaktaydı. Ancak DGM'lerin "uzmanlık" mahkemesi olmadığı, "yargı birliği" dışına düştüğü, kuruluşu, yargılama yöntemleri istisnai olduğu, Anayasanın 143. Maddesindeki "DGM'lerin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri kanunla gösterilir" hükmünden anlaşılmaktadır. DGM'lerin görevine giren suç tipleri gözden geçirildiğinde, düşüncüyü sınırlayan ve cezalandıran suç tipleri öngördüğü saptanmaktadır. Bu, DGM'lerin resmi görüşlere aykırı düşüncüyü, siyasal iktidarın alternatiflerini, hukuka uygun yöntemlerle anayasal, siyasal, toplumsal yapı değişimlerini, özel yargılama yöntemleri uygulayarak önlemek amacıyla kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu yöneliş bireyin bilgilendirme hakkının sınırlandırılması sonucunu da yaratmaktadır. Böyle bir sistem, yargı birliğine aykırı, hukuk devleti kavramıyla çelişen bir sistemdir. (Prof. Dr. Çetin Özek, Radikal, 26.2.1997)

DGM savcıları, siyasi polis görevlilerinin topladığı bilgiler (neredeyse tamamıyla kolluk görevlilerinin şüphe ya da suç yüklemeleri ile sanık ya da "itirafçı" ifadeleri) üzerinden iddianame hazırladılar. Bu verilerle suçlanan kişiler, yıllarca yargılandılar. Örneğin, "Hizbullah" örgütü (Hizbulkontra) tarafından 1994 yılında kaçırılan ve serbest kaldıktan sonra da "PKK üyesi olduğu" gerekçesi ile DGM'de yargılanan Kemal Bahtiyar, 3 yıl sonra beraat etti. Serbest bırakıldıktan sonra Sakarya'da oturan ailesinin yanına giden Bahtiyar, rehin olduğu dönemde "Hizbullah militanları" tarafından kendisinden zorla alınan özgeçmişinin bir başka sığınakta bulunması üzerine, söz konusu özgeçmişini PKK militanlarına verdiği düşünülerek, "PKK üyesi olduğu" gerekçesiyle tutuklandı. 9 ay Diyarbakır E Tipi Cezaevinde tutuklu kalan Bahtiyar, 3 yıl boyunca

Diyarbakır DGM'de yargılandıktan sonra, söz konusu öz geçmişini PKK'ye değil de, rehin kaldığı sırada Hizbullah'a verdiği anlaşıldı, 21 Kasım günü yapılan duruşmada beraat etti.

İddianamelerin hazırlanmasında kullanılan ifadelerin işkence altında alınan ifadeler olduğu yönündeki iddia ve belirtiler nadiren hesaba katılmaktadır. Bu nedenle, aynı suçlarla ilgili olarak farklı kişilere birden fazla dava açıldığı da görüldü. Örneğin, "Türkiye Komünist Emek Partisi-Leninist (TKEP-L) isimli örgüte üye olmak ve çeşitli eylemlere katılmak" suçlamasıyla yargılanan, aralarında Devrim Öktem'in de bulunduğu çoğu lise öğrencisi olan on ikisi tutuklu 22 sanığın İstanbul DGM'de 27 Mart günü yapılan duruşmasında, sanıklara yöneltilen "MHP bürosunun bombalanması" eylemi ile ilgili olarak dinlenen tanığın, bir gün önce de başka bir

örgüte üye olmakla suçlanan kişilerin davasında aynı eylemle ilgili ifade verdiği belirlendi. Sanık avukatı Gülizar Tuncer, müvekkillerinden bazılarının aynı eylemden farklı mahkemelerde yargılandığına da dikkat çekerek, "Aynı olayla ilgili aynı sanık ayrı mahkemelerde yargılanamaz. Bu yasaları ihlâl anlamına gelir" dedi. Tuncer, bir önceki celsede tanık olarak dinlenen Yunus Türkyılmaz'ın ifadelerinin çelişkili olduğunu da kaydederek, Türkyılmaz ve sahte evrak düzenleyen polisler hakkında Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunduklarını söyledi. Aynı duruşmada, TKEP-L davasında yargılanan sanıklarının suçlandığı Milli Gençlik Vakfı Bağcılar Şubesinin bombalanması eylemiyle ilgili dinlenen tanık ise, olay yerinde "DHKP-C" imzalı bir kağıt gördüğünü söyledi. Avukatlar, bir eylemin farklı iki davada yargılanan farklı kişilere maledilmesinin polisin işkenceli sorgular sonucu hazırladığı ifadelerin yalan olduğunu bir kanıt olduğunu vurguladılar. Avukatların, duruşmaların açıklığının sağlanabilmesi için gelecek duruşmaya TV kameralarının alınması isteği üzerine, mahkeme heyeti, DGM Başsavcılığı tarafından uygulanan kamera yasasının kendi inisiyatifleri dışında olduğunu belirterek, talebi reddetti. Duruşmada, tahliye talepleri de reddedildi. Dava sürerken, sanıklara işkence yapmakla suçlanan polisler hakkında da dava açıldı (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 278-79).

Barbaros Lisesi Öğrencisi ülkücü Ertuğrul Ay'ın öldürülmesi olayıyla ilgili olarak da, iki ayrı sanık grubu hakkında, cinayetin iki ayrı yasadışı örgüt tarafından işlendiği gerekçesiyle dava açıldığı ortaya çıktı. "TKEP-L örgütüne üye oldukları ve çok sayıda eyleme katıldıkları" iddiasıyla on ikisi tutuklu 22 gencin yargılandığı davanın İstanbul DGM'de 21 Ekimde yapılan duruşmasında, mahkemeye çağrılan tanık Yasin Özer, emniyette ve savcılıkta verdiği ifadelerde yer alan "tanıkları teşhis etti" ibaresinin doğru olmadığını belirterek, "Ben kesin teşhiste bulunmadım. Önümüze birçok kâğıt koyup imzalattılar. İmzaladığım kâğıtlarda ne yazıyordu, bilmiyorum" dedi. Tanık Cengiz Özgür ise, Ay'ın öldürülmesinden sonra yaklaşık yedi gün İstanbul Emniyet Müdürlüğünde tutulduklarını, sürekli kendilerine fotoğraf gösterildiğini söyledi. Savunma avukatı Gülizar Tuncer, tanıkların emniyette, savcılıkta ve mahkemede verdikleri ifadelerdeki çelişkilere dikkat çekerek, "Müvekkillerimizin idam istemiyle yargılandığı Ay'ın öldürülmesi olayıyla ilgili TKP-Kıvılcım adlı örgüte de dava açılmıştır. MHP binasının bombalanması olayıyla ilgili de aynı durum yaşanmıştı. Bu tam bir hukuk skandalı. Polisin ve MİT'in yönlendirmeleriyle dava açılıyor" dedi. Av. İbrahim Ergün ise, evraklara göre gençlerin katıldığı iddia edilen eylemlerin birçoğunun olmadığına dikkat çekerek, "Ortada suç yok,

suçlu var. Çocuklara gözaltındayken işkence yapanlar serbest, çocuklar ise tutuklu" dedi.

Yasadışı DHKP-C örgütü adına iki polis memurunun öldürülmesi eyleminden de sorumlu tutulan on sekizi tutuklu, sekizi hakkında idam cezası istenen 31 kişinin yargılandığı davanın 24 Ocaktaki duruşmasında söz alan Gülperi Özen, "Manisa davasında insanlar kendilerine işkence yapıldığını raporlarla kanıtlamalarına rağmen ceza aldı. Diğer taraftan birçok cinayetten sorumlu tutulan Oral Çelik tahliye edildi" diyerek, yargının bağımsızlığına inanmadığını ifade etti. Özen, bu nedenlerden dolayı "reddi hakim" talebinde bulundu. Tutuklu Aydan Odaşı ise, "Susurluk kazasıyla bu polislerin nasıl bir pislige bulaştığı açıkça ortada. Biz bu polislerin hazırladıkları fezlekelerle yargılanıyoruz" dedi. İdam istemiyle yargılanan Muhammet Gücüm de, aynı yönde eleştirilerde bulundu. Mahkeme heyeti, "reddi hakim" talebini reddetti ve başkana ve askeri üyelere ilişkin görüşlerini belirten 12 tutukluyu 3 milyon 240'ar bin lira para cezasına çarptırdı. Avukatlar, "Heyetin kendisine yönelik suçlamayı değerlendirerek kendisini suçsuz bulması yasalara aykırıdır" diyerek, karara tepki gösterdi.

Yargıçlar, ifadelerin işkence altında alınmasını hesaba katsalar da, bu sorunun yargılamayı etkilememesi yönünde bir ilke geliştirmiş gibi görüntü verdiler. 1997 yılında da, yargılama ve hüküm kurmada işkence altında alınan ifadelerin değerlendirme dışında tutulduğu olgulara nadiren rastlandı. DGM yargılamaları, savcı ve yargıçların işkence konusundaki tutumlarını gösteren pek çok olguya sahne oldu. Ankara DGM'de 15 Nisan'da yapılan bir duruşmada, kendilerine işkence yapan polisin dışarı çıkartılmasını veya kimliğinin açıklanmasını isteyen tutuklular, mahkeme heyeti tarafından, birer ay hücrede olmak üzere üçer ay hapis cezasına çarptırıldılar. 1995 Temmuz ayında düzenlenen operasyonlarda "DHKP-C üyesi oldukları" iddiasıyla gözaltına alınan 13 kişinin yargılandığı duruşmada, sanıkların istemine sert cevap veren mahkeme başkanı Orhan Karadeniz, "Burası Türkiye DGM'sidir. Herkese açıktır ve herkes izleyebilir" dedi. Söz konusu şahsın kimliğini açıklamayı yönündeki taleplerini yineleyen tutuklular, aksi durumda ifade vermeyeceklerini ve salonu terk edeceklerini söylediler. Bunun üzerine mahkeme başkanı Karadeniz, mahkemede sözlü ve fiili olarak uygunsuz davranış içinde bulundukları gerekçesiyle, sanıkların birer ay hücrede geçirilmek üzere üçer ay hapis cezasına çarptırıldığını belirtti. Karara tepki gösteren tutuklular, "cezalar bizi yıldırılmaz" sloganını atınca, jandarma tarafından sürüklenerek mahkeme salonundan çıkarıldılar.

"DHKP-C'ye üye oldukları" iddiasıyla yargılanan 9 gencin toplam 60 yıl hapis cezasına çarptırıldığı bir

duruşmada kararı ve çocuğunun dövülmesini protesto eden bir tutuklu annesi de tutuklandı. Ankara DGM'deki duruşmada, kararın açıklanmasının ardından, tutukluların jandarmalar tarafından dövülerek dışarı çıkartılmaları üzerine tutuklu aileleri de alkış ve sloganlarla çocuklarına destek verdi. DGM Başkanı Orhan Karadeniz, tutuklu Önder Beker'in annesi Gürsel Beker'i, "mahkemeye hakaret ettiği" iddiasıyla gözaltına aldırttı ve hakkında savcılığa suç duyurusunda bulunacaklarını söyledi. DGM, Beker'i ayrıca "mahkemenin düzenini bozduğu" iddiasıyla bir ay hapis cezasına çarptırıldı.

29 Aralıkta Ankara DGM'de görülen bir duruşmada, siyasi tutuklular için hücre tipi cezaevleri yapılmasını protesto amacıyla bir açıklama okumak isteyen tutuklulara müdahale eden mahkeme başkanı Turgut Okyay, jandarmaya talimat vererek tutukluların salon dışına çıkartılmasını istedi. Bu talimat üzerine jandarma coplarla tutuklulara saldırırken, tutuklular "insanlık onuru işkenceyi yenecek" sloganı attılar. Duruşmayı izleyenlerin de slogana katılması üzerine, polisler izleyicilere saldırdı. Polis, Kızılbayrak Ankara muhabiri Gönül Saygınar ile bazı üniversite ve lise öğrencilerini döverek gözaltına aldı. Yargıç Okyay, tutuklanan öğrencileri, "terör örgütüne destek vermekle" suçlayarak yargıladı. Öğrencilerden biri yaşının küçük olması nedeniyle serbest bırakılırken, Saygınar ve iki öğrenci, "mahkeme düzenini bozmak" iddiasıyla 45 gün hapis cezasına çarptırıldı. DGM savcı ve yargıçlarının tarafılığı, ağır hasta tutukluların durumlarında da

değişmedi. DGM yargılamalarında genel olarak tutuklama kararı veren yargıçlar, tutukluluğun yıllarca sürmesi ya da ağır hastalık durumlarında bile bu kararlarını değiştirmediler. 1996 yılındaki ölüm oruçları sırasında bedenlerinde ve zihinsel yeteneklerinde ağır kalıcı sakatlıklar oluşan tutuklular, yargılanmalarının sebebini bile anlamayacaklarına dair Adli Tıp Kurumu raporlarına rağmen tutuklu olarak yargılandılar ve bazıları mahkûm oldu. Örneğin, duruşmalara sedye ile götürülebilen Mehmet Yaman'ın yargılanmasına 1997 yılında da devam edildi. İstanbul DGM'de görülen davanın Mayıs ayındaki duruşmasında konuşan Avukat Özcan Tekin, "Müvekkilimin sağlık durumu ortada. Cezaevinde tedavi olamıyor. Bu halde bir yere de kaçamaz. Tahliyesini istiyorum" dedi. Mahkeme heyeti, sanığın tutukluluk halinin devamına karar verdi. Eylül ayında sonuçlanan davada Yaman, "yasadışı örgüt üyesi olmak" suçundan 12 yıl 6 ay ağır hapis cezasına çarptırıldı. Bazı davalar ise, hasta tutukluların duruşmaya katılamaması nedeniyle sonuçlandırılmadı.

Ayrıca, savcı ve yargıçların sanık ve avukatlarını "hasım" olarak kabul etmeleri de, sıklıkla gözlemlenen bir durum oldu. DGM yargılamalarının yapısı, sık sık yargıç ve savcıların bağımsızlıklarını ideolojik bakımdan da yitirmelerine neden oldu. Bu durum, yargıç ve savcıların askeri yargıya ya da sivil yargıya bağlı olmalarından bağımsız ve yargıçların asker ya da sivil olması, onların bağımsız olup olmamaları ve davalarda sanıklar karşısındaki tutumlarını belirleyici bir etken olmadı.

"gaflet, dalalet ve hatta ihanet..."

Barişın sağlanmasının tek şartı, eşkiyanın başının, çetesi ile birlikte teslim olmasıdır. Sanıklar bunu hiçbir zaman telaffuz etmemişlerdir. Eşkiya tamamen yok edilinceye kadar elbette fedakârlık yapılacaktır. Bütçeden de gerekli harcama yapılacaktır. Vatan müdafaasının maliyet hesabı yapılmaz. Bütçenin tamamı harcansa bile büyük Türk ordusu ve güvenlik kuvvetleri Türk devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü korumak için görevlerini yapmaya devam edeceklerdir. Türkiye, Türkler için biçilmiş dar bir gömlektir. Bu gömlekten parça koparmak mümkün değildir. Büyük Atatürk ve silah arkadaşları tarafından çizilmiş bulunan Misak-ı Milli sınırları içinde federasyon ve Kürtçe eğitim hezeyanlarına yer yoktur. Tekrarlıyoruz; bu çılgınlıkları yapmaya kalkınlar ve bunlara destek verenler, gaflet, dalalet ve hatta ihanet içindedirler. (DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel'in, HADEP "Bayrak Davası"nda esas hakkındaki görüşü)

Örneğin Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel, kongresinde Türk bayrağı indirilen HADEP yöneticilerinin Ankara DGM'de yargılandığı davanın 14 Şubat'taki duruşmasında esas hakkındaki görüşünü açıklarken, "HADEP'in 2. Olağan Kongresinin PKK'nin gövde gösterisi şeklinde geçtiğini" savundu. DGM savcısı, HADEP Genel Başkanı Murat Bozrak'ın genel kurulda yaptığı konuşmanın "PKK'nin stratejisine uygun bir içerik taşıdığını" savundu. Yüksel, "Murat Bozrak, 'Operasyonlarla, işgalle çözüm olmuyor' demek suretiyle Türk ordusunun PKK'ye karşı yürüttüğü mücadeleyi işgal olarak nitelendirmekte, Kürtlerin

kimliğinin tanınmasını istemektedir. Bu tablo PKK ile bütünleşmenin en açık örneğidir. (...) İddianamemizde, 'Türk bayrağı yerine PKK bayrağına gönül verenler' iddiasında bulunmuştuk. Nitekim yargılama sırasında sanıklar, PKK'ye karşı olduklarını belirtmemişler, bu kanlı terör örgütünü ve katliamlarını tel'in etmemişlerdir" dedi. "PKK'nin silahlı bir çete olduğunu ve muhatap kabul edilemeyeceğini" söyleyen Yüksel, "ateşkes ilanı iddialarının örgütün muhatap arayışı ve dolayısıyla meşrulaşmak çabalarından ileri geldiğini" ileri sürdü. "Sanıkların barıştan yana oldukları yolundaki beyanlarının samimi olmadığını" savunan Yüksel,

"Barışın sağlanmasının tek şartı, eşkiyanın başının, çetesi ile birlikte teslim olmasıdır. Sanıklar bunu hiçbir zaman telaffuz etmemişlerdir" dedi. Sanık avukatları adına söz alan Selim Okçuoğlu, Yüksel'in mütalaasını dinlerken korku filmi izler gibi olduklarını ve tüylerinin diken diken olduğunu söyledi.

Ankara DGM, Ağustos ayında "yazı işleri müdürlerinin davaların ertelenmesi" yasasını ihlâl ederek, Kurtuluş Gazetesi Yazı İşleri eski Müdürü Ayten Öztürk'ü, 4 yıl 6 ay ağır hapis cezasına çarptırdı. Ayten Öztürk ile evlerinde gazetenin özel sayısını bulunduran ikisi tutuklu 5 kişi hakkında "DHKP-C'ye üye olmak" iddiasıyla açılan davanın 10 Aralık'taki duruşmasında, mahkeme başkanı Turgut Okyay, Öztürk'ün aynı gerekçelerle İstanbul DGM tarafından yargılanarak Basın Yasası uyarınca, davasının erteleme kararının ellerine ulaştığını belirtti. Esas hakkındaki son savunmasını veren Öztürk, Kurtuluş gazetesinin yasal bir gazete olduğunu hatırlatarak, "Aynı gerekçelerle yargılandığım İstanbul'daki devam erteleniyor. Sizler, beni hem yasalara aykırı olarak, hem de basın yasasına aykırı olarak ikinci kez yargılıyorsunuz" dedi. Öztürk'ün avukatı Oya Aydın da, müvekkilinin söz konusu gazetede bir dönem yazı işleri müdürü olarak çalıştığını belirterek, ertelemeyle ilgili düzenlemeye uyularak davanın ertelenmesini istedi. Av. Özcan Çini ise, "Kurtuluş gazetesi yasal bir gazete olduğu için, bu gazeteyi okuyanların örgüt üyesi olarak gösterilmesi yanlıştır. Müvekkilimin tahliyesini ve beraatini talep ediyorum" dedi. Mahkeme başkanı Mehmet Turgut Okyay, Öztürk ve diğer iki sanığın, "DHKP-C'ye yardım ettikleri" (TCK 169) gerekçesiyle 4 yıl 6'şar ay ağır hapis cezalarına çarptırıldıklarını bildirdi. Kararın açıklanmasından ardından, tutuklular "ceza bizleri yıldırılmaz" şeklinde slogan attı. Bunun üzerine tutuklulara saldıran jandarma, Öztürk ve arkadaşlarını dövere dışarı çıkardı. Sloganları tutanaklara geçiren Okyay, "çocukların kanına giriyorlar, bırakın cezalarını çeksinler" dedi.

DGM yargılamalarının temel bir özelliği de, bu mahkemelerde yargılanan kişilerin aylarca, hatta yıllarca tutuklu kalması oldu. Yargılananlar hakkındaki delillerin yetersizliği, örneğin kolluk görevlilerinin şüphelerinden, işkence altında alınan ifadelerden ya da "itirafçıların" suçlamalarından başka hiçbir kanıt olmaması dahi, bu durumu değiştiremedi. Örneğin, Erzincan'a bağlı Başbağlar köyünde 5 Temmuz 1993 tarihinde PKK tarafından 30 kişinin öldürülmesiyle ilgili olarak (bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1993), yörede yapılan köy baskınlarında gözaltına alınan köylüler aleyhinde idam istemiyle açılan dava, İzmir DGM'de 22 Eylül'de yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı. Uzun süre işkence gören köylüler, aradan geçen süre boyunca tutuklu olarak

kaldılar. (Basın-yayın kuruluşları, köylülerin fotoğraflarını yayımlayarak, "katillerin yakalandığı"nı bildirmişti.) Köylülerin avukatı Kemal Kırılgaç, yeterli delil toplanmadan sanıkların baskı ve işkence altında alınan ifadelerine dayanarak yapılan yargılama hakkında, "Bir köyün yakılması ve 30'u aşkın sivilin öldürülmesi ne kadar acıysa, suçsuz insanların böylesine ağır bir suçlama altında tutulması da o kadar acıdır" dedi.

DGM yargılamalarında adil yargılamayı olanaksızlaştıran temel öğelerden biri de, "Pişmanlık Yasası"ndan yararlanmak amacıyla ve daha sonra da kolluk birimleri ya da çetelere mensup olarak yaptıkları faaliyetler çerçevesinde ifade veren "itirafçıların" ifadelerinin suçlama ve kararlara dayanak oluşturması oldu. İtirafçıların ifadeleri üzerine gözaltına alınan kişiler, neredeyse daima tutuklandı ve beraat kararları da nadiren görüldü. Örneğin, bir itirafçının ifadesi üzerine "PKK'ye yardım ettiği" iddiasıyla 5 Mart'ta tutuklanan Diyarbakır'ın Dicle ilçesi Belediye Başkanı Behrun Aygören, 30 Mart'ta yapılan ilk duruşmasında beraat etti. Aygören, aleyhine ifade veren itirafçı Mehmet Yazar'a 10 milyon lira borç verdiğini, ancak örgütsel ilişkisini bilmediğini söyledi. İtirafçı Yazar da duruşmada, Aygören'in ifadesini doğruladı. "İstanbul'da bir otelin pastanesine bomba koyarak yazar Onat Kutlar ile arkeolog Yasemin Cebenoyan'ın ölümüne neden oldukları, PKK adına eylemler gerçekleştirdikleri" iddia edilen ve ikisi hakkında idam cezası istenen 17 sanığın yargılanmasında, eylemi İBDA/C adlı İslamcı bir örgüt üstlendi. İstanbul DGM, itirafçı Deniz Demir ile Hicran Kaçmaz'ın "itirafı" nedeniyle sanıkların yargılanmasını 1997 yılında da sürdürdü. Sanık avukatlarından Ahmet Akkuş, polis'in eylemi İBDA/C'nin üstlendiğine ilişkin iddiaları araştırmadığını belirtti.

DGM'ler, kamusal konulardaki "devlet politikaları"nı eleştiren ve bu politikalarla ilgili olguları ortaya çıkartan gazeteci, yazar ve aydınları (genellikle tutuklu olarak) yargıladı. Devlet organları içindeki suç örgütleriyle ilgili olarak çeşitli açıklamalarda bulunan PKK itirafçılarından Murat İpek ve Murat Demir'le röportaj yapan gazeteciler Ahmet Sumbül ve Zeynel Bağır hakkında açılan davada DGM savcıları, Sumbül ve Bağır'ın, itirafçılarla görüşerek paramiliter suç örgütleriyle ilgili haber yapmalarını, "PKK lehine propaganda" olarak değerlendirdi. İddianamede, Sumbül ve Bağır'ın, önce Murat İpek'le ilişki kurarak, "İpek'i eleştirdikleri ve itiraflarda bulunması için zorladıkları" iddia edildi. İddianamede, "Tehdit ve telkinlerde bulunarak, bölgede meydana gelen veya hayali birtakım olaylar ile ilgili mizansen hazırlayarak, bu olayların devlet görevlilerince veya onların bilgisi dahilinde ve talimatları ile yapıldığı şeklinde devlet aleyhine ve yasadışı PKK örgütünün olaylar ile ilgisinin bulunmadığı düşüncesini yaymak

amacı ile bazı gazete ve özel televizyon kanallarında açıklamalar yapmasını sağladıkları..." ileri sürüldü. Sümbül ve Bağır'ın avukatı Yaşar Altürk ise, iddianamenin temel mantığının, "Hiçbir devlet görevlisi çete faaliyetlerine katılmamıştır. Herkes aktır, paktır. Çete diye bir şey yoktur. Murat İpek veya diğer şahıslar çete var demekle devleti küçük düşürmüşler ve PKK örgütünün ekmeğine yağ sürmüşler ve bu yolla örgüte yardım etmişler" üzerine kurulduğunu söyledi. Altürk, bu mantıkla, çete suçlarına katılan sanıklar hakkında iddianame düzenleyen Cumhuriyet savcılarının da aynı iddia ile tutuklanabileceğini kaydetti.

DGM'lerin siyasal mahkemeler olduğunu ve Türkiye'de yapısal ya da dönemsel "devlet politikaları"na göre karar üretmek üzere kurulduğunu gösteren davalardan biri de, Avrasya Feribotu davasıydı. DGM'lerde binlerce genç, yalnızca belirli yasal gazeteleri okudukları için "yasadışı örgüt üyesi" oldukları gerekçesiyle yaşlarına denk hapis cezalarına mahkûm edilirken, İstanbul DGM, Rusya'nın Çeçenistan'ı işgal etmesini protesto etmek amacıyla 16 Ocak 1996'da Trabzon Limanından Avrasya Feribotunu içindeki 211 yolcu ve mürettebatıyla kaçırın ve 72 saat sonra eylemlerine son veren sanıkların işledikleri suç "terör suçu" kapsamında değerlendirmede. İddianameyi hazırlayan DGM savcılığı, mütalaasında, bir gümrük memurunu da yaralayan sanıkların, "suç işlemek için çete oluşturmak", "görevli memura mukavemet" ve "patlayıcı madde bulundurmak" suçlarından beraatini istemişti. Sanıklar, "gemi kaçırmak" suçundan 5 yıl, "hürriyeti tahdit" suçundan 3 yıl 10 ay 20 gün olmak üzere toplam 8 yıl 10 ay 20 gün ağır hapis cezasına mahkûm edildi. (Sanıklar, yargılandıkları sırada dönemin Adalet Bakanı Şevket Kazan tarafından cezaevinde ziyaret edilmişti.) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ise, 9 sanığın, yine "terör suçu" olarak görülmemen "cürüm işlemek için çete oluşturmak" (TCY 313) ve gemi kaçırmak suçlarından cezalandırılmalarını istedi. Başsavcılık, sanıkların eyleminde "hürriyeti tahdit" suçu bulunmadığını ileri sürdü. Davayla ilgili olarak 9 Temmuzda karar veren Yargıtay 8. Ceza Dairesi, DGM

tarafından verilen hükmü onadı. (Kararın onaylanmasının ardından eylemcilerin lideri Muhammet Tokcan ile Çeçen uyruklu Visan Abdurrahmanov hafif suçlardan hükümlü kişilerin kaldığı iki ayrı cezaevinden 3 Ekimde "fırar etti". Fırar olayıyla ilgili tartışmalar sürerken, 21 Ekimde de Ramazan Zubaroyev ile Roki Gitsba İmrallı Yarı Açık Cezaevinden "fırar etti". Tuncay Özcan'ın Ulucanlar Yarıaçık Cezaevinden 9 Ekimde fırar ettiği de, Ekim ayı sonunda anlaşıldı.)

DGM'ler, 1997 yılında da sık sık eleştirildi. DGM'lerin kapatılması için yürütülen çabalar, Türkiye'de yargı bağımsızlığının ve adil yargılama hakkının sağlanması için sürdürülen çabaların temel eksenini oluşturdu. Manisa'da "DHKP-C üyesi oldukları" iddiasıyla gözaltında işkence gördükten sonra DGM tarafından hapis cezasına çarptırılan gençler ile üniversite öğreniminin paralı olması için yapılan düzenlemelere karşı gösteri yapmaları ve bu çabaları kapsamında TBMM'de pankart açan, bu eylemleri nedeniyle "Devrimci Yol örgütüne üye oldukları" suçlamasıyla ceza alan gençlerin aileleri, İHD yöneticileri ve çok sayıda hukukçunun katılımıyla, DGM'lere karşı imza kampanyası başlatıldı. İzmir Barosu Konferans Salonunda 23 Şubatta yapılan toplantının açılışında konuşan Türkiye Barolar Birliği Başkanı Eralp Özgen, "Türkiye'de ne yazık ki hukuka saygısızlık artmaktadır. Hukukun üstünlüğü ve herkes için adil yargılanma hakkı, ancak uzun uğraşlardan sonra sağlanabilir" dedi. Toplantıda konuşan ÇHD Ankara Şube Başkanı Kazım Genç, DGM'lerin siyasal mahkemeler olduğunu belirterek, "DGM'ler kaldırılmadığı taktirde işkencenin önlenmesi mümkün olamayacaktır. Ama 'TMY' ve buna benzer yasalar kaldırılmadığı taktirde, DGM'lerin kaldırılması da fayda getirmeyecektir" dedi. Av. Kemal Kırılancık ise, "Türkiye düze çıkmak istiyorsa yasalarını yeniden düzenleyerek adil yargılanma hakkını herkes için hayata geçirmelidir" dedi. DGM'lerin kapatılmasına yönelik başlatılan kampanya çerçevesinde, Özgürlük ve Adalet Girişimi, Mart ayında TBMM'de bulunan 550 milletvekiline mektup göndermeye başladı.

7.2. SAVUNMA HAKKI

Adil yargılanma hakkını engelleyen pratiklerden biri de, özellikle DGM yargılamalarında savunmanın önlenmesi ile bu yargılamalarda görev alan avukatlara ve insan hakları savunucularına yapılan baskılar oldu. Savunma hakkını önleyen pratikler ve savunmanlara yapılan baskılar, 1997 yılında da sürdü. Avukatlar, DGM yargılamalarında, müvekkilleri hakkındaki suçlamaları ya da gösterilen delilleri, ya basından öğrendiler ya da

ilk duruşmadan sonra... Avukatlar, DGM'lerde yargılanan müvekkilleriyle görüşme, hatta duruşmalara katılma çabalarında engellemelerle, zaman zaman da kötü muameleyle karşılaştılar. DGM'lere girişlerde siyasi polislerce yapılan engelleme ya da kötü muamelelerin bir kısmı, mağdur avukatlar hakkında "polise mukavemet" ya da "görevli memura kötü muamele" iddiasıyla soruşturma açılmasıyla sonuçlandı. Bazı DGM

savcı ve yargıçları, savunma makamındaki avukatları hasım olarak gördüklerini saklamadılar. DGM yargılamalarında, avukatlara, su içtikleri ya da sanıklara yapılan kötü muameleye tepki gösterdikleri için ceza verilmesi olağan bir uygulama haline geldi. Siyasi davalarda yargılanan kişilerin avukatlarının, cezaevlerinde bulunan müvekkilleriyle görüşmelerinin ya da müvekkillerine ait belgelerin gizliliğinin kaldırılması amacıyla pek çok girişim yapıldı. Bazı avukatlar, “cezaevleri arasında kuryelik” suçlamasıyla yargılandılar.

a) Savunmanın Engellenmesi

Hukuk eğitimleri olmamasına karşın gözaltına aldıkları kişiler hakkında hazırlık soruşturması yapma yetkisi verilen kolluk görevlileri, masumiyet karinesini göz ardı ederek, gözaltına alınan kişileri basına gösterme ve bu kişilere yükledikleri suçları kesin bilgiymiş gibi sunma uygulamalarını 1997 yılında da sürdürdüler. İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Ferzan Çitici, Nisan ayında kolluk birimlerine bir yazı göndererek; henüz suçlu olup olmadığı anlaşılmayan kişilerin önyargı ile kamuoyuna suçlu gibi tanıtılmasının yanlış olduğunu belirtti. Çitici, soruşturma dosyalarının da basına sızdırılmamasını istedi. Çitici, söz konusu yazısında şöyle dedi: “Buna rağmen pek çok soruşturma hakkında basına bilgi verildiği, hatta daha da ileri gidilerek ifade ve delillerin açıklandığı, bu konuda kamu davası açmaya tek yetkili olan Cumhuriyet Başsavcılığına henüz evrak gösterilmeden, suçlu ilân ve adeta yargılama görevi de yapılarak insanların mahkûm edildiği görülmektedir. Kamuoyunda suçlu gibi teşhir edilen bazı sanıklar hakkında takipsizlik kararı verilerek, dava açılmadığı halde, hafızalarda suçlu gibi kalmaktadır.” Çitici’nin yazısı, gözaltına alınan kişilerin basına “azıllı terörist” olarak tanıtılmasını ve çoğunlukla işkence altında alınan ifadelerin gazete ve televizyonlarda kesinleşmiş bilgi gibi yayımlanmasını engellemedi.

İstanbul’da gözaltına alındıktan sonra “PKK militanı olduğu ve Yunanistan’da eğitim gördüğü” iddialarıyla 17 Ocakta gözaltına alınan ve tutuklanan Bülent Kartal adlı tutuklu, gazetelerde ve televizyonlarda yayımlanan ifadelerinin polis kamerası karşısında kendisine zorla söylettirildiğini açıkladı. Gebze Özel Tip Cezaevinden açıklama yapan Kartal, gözaltına alındıktan sonra, götürüldüğü ‘Terörle Mücadele Şubesi’nde işkence gördüğünü belirtti. Gözaltındayken polisin kendisine yönelik senaryo hazırladığını söyleyen Kartal, kamuoyuna da “PKK tarafından Yunanistan’a eğitim için yollanan ve deniz otobüsünü havaya uçurmak isteyen kişi” olarak yansıtılmasını kınadı. 29 Mayıs’ta gözaltına alınan ve yine “PKK’nin Yunanistan’da eğitim görmüş bombacısı” olarak basına tanıtılan Mert Meriçli,

kendisine ait ifadelerin yer aldığı görüntülerin işkence yapılarak kameraya alındığını belirtti. Meriçli, “içeriğini bilmediğim ve gözlerim kapalı bir şekilde imzaladığım bir yazı, daha sonra yine zor ve işkenceyle bana okutularak kameraya alındı” dedi. Meriçli, bu görüntülerin daha sonra medya tarafından doğruluk derecesi araştırılmadan defalarca yayımlandığını ve kamuoyuna, “PKK’nin Yunanistan’da eğitim görmüş bombacısı” biçiminde yansıtıldığını ifade etti.

Temmuz ayında İskenderun Halk Plajında tatil yaparken gözaltına alınan öğrenci dernekleri üyesi 20 öğrenci hakkında basına verilen bilgiler şöyleydi: “Yasadışı örgütün Hatay’daki yaz kampına katılan dördü bayan 20 üniversite öğrencisi gözaltına alındı. Hatay’ın İskenderun ilçesi Karaağaç beldesinde, yasadışı DHKP-C örgütüne ait kampta eğitim çalışmaları yapıldığını belirleyen güvenlik güçleri, saat 13.30’da Karaağaç Halk Plajına operasyon düzenledi. Operasyonda, çeşitli üniversitelerde öğrenim gören Nilüfer Çilci, Nurhan Yılmaz, Gülenar Çakmak, Elvan Kara Demir, Murat Dalgıç, Malik Sakarya, Naci Aracı, Sezer Dikkaya, Ahmet Bozdemir, Mehmet Canım, Hami Yakar, Naki Ulutaş, Muzaffer Aslan, Yılmaz Doğan, Kirman Karataş, Yusuf Mengilli, Mehmet Zincir, Ersoy Daskın, Şerif Delioğlu ve Yusuf Arıcı adlı öğrenciler yakalandı. Kampta yapılan aramada, bir cep telefonu, bir televizyon, 7 battaniye, 2 piknik tüpü ile çok sayıda yasak yayın ve örgütsel doküman bulundu. Kirman Karataş isimli militan başkanlığında kampa katılan öğrencilerin örgüte adam kazandırmak için çalışmalar yaptıkları da öğrenildi. Yetkililer, olayla ilgili geniş çaplı soruşturmanın sürdüğünü belirttiler (Sabah Gazetesi, 23.07.1997). Adana DGM, öğrencileri 10 Eylülde serbest bıraktı.

DGM yargılamalarının önemli özelliklerinden biri, sanıkların ve savunma görevini üstlenen avukatların, müvekkilleri hakkındaki suçlama ve delilleri, basından takip etmesi ya da ilk duruşmada öğrenmesi oldu. Örneğin, MED TV’de düzenlenen bir panelde yaptığı konuşma nedeniyle hakkında “PKK’ye yardım ve yataklık etmek” iddiasıyla dava açılan ve 4 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırılan HADEP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Satan, duruşma öncesinde kendisine ve avukatı Bedia Buran’a dava hakkında iddianamenin yollanmadığını belirtti. Satan, ilk duruşmadan birkaç gün önce Ankara DGM’den kendisine tebligat yollandığını, duruşmaya gittiğinde hangi suçlamayla yargılanacağını bilmediğini ve davayı duruşma salonunda öğrendiğini söyledi. Satan, duruşma sırasında iddianamenin ulaşmadığını mahkeme başkanına söyledi, ancak duruşma devam etti.

12 Martta CMUK ve DGM yasasında yapılan değişiklik, siyasi suçlamalarla gözaltına alınan kişilere avukatla görüşme hakkı tanımadı. Tutuklama kararının çıkmasının ardından sanıklara avukatla görüşme hakkı tanınmasına rağmen, bu hak da her zaman kullanılmadı.

Özellikle DGM yargılamalarında, işkence altında alınan ifadeler kabul edildi; sanıkların lehindeki delillerin toplanması ve mahkemeye sunulması, istisnai bir durum olarak kaldı. Örneğin, Diyarbakır merkeze bağlı Hantepe köyünde 1 Ekim 1996 günü dört öğretmenin katledilmesi olayıyla ilgili olarak Diyarbakır DGM’de yargılanan sanıkların avukatları, itirafçı Murat İpek’in, basına yaptığı açıklamalarda katliamın korucularca yapıldığı yönündeki ifadelerinin dikkate alınmasını istediler. İpek, katliamın Eğil bölgesinden gelen korucular tarafından yapıldığını ve başlarında Cemil isimli bir itirafçının bulunduğunu açıklamıştı. Katliamda yer aldığını ileri süren ve diğer sanıkları da suçlayan Feyat Alu’nun ise, olayla ilgili olarak tutuklanmadan önce de Diyarbakır Cezaevinde itirafçılar koğuşunda kaldığı ileri sürüldü.

DGM yargılamalarında adil yargılanma hakkının önündeki engellerden biri de, yargılanan tutukluların mahkemeye aylarca götürülmemesi oldu. Örneğin, Diyarbakır’ın Bismil ilçesinde 5 Ağustos 1996’da gözaltına alınarak tutuklanan Şehmus Özgün, Nisan 1997 itibarıyla mahkemeye çıkarılmadı. Diyarbakır E Tipi Cezaevinde tutuklu bulunan Özgün’ün dosyası Konya DGM’ye gönderildi. Mahkemeye çıkarılması için birçok defa cezaevi idaresine dilekçe verdiğini belirten Özgün’e yanıt verilmedi. Özgün’ün, aleyhindeki suçlamayı ve delilleri de bilmediği bildirildi.

Ceyhan Cezaevi idaresinin tutukluları duruşmalara göndermemesi üzerine Adana DGM’ye suç duyurusunda bulunan Av. Hamza Yılmaz, DGM’nin müzekkere yazmasına rağmen Ceyhan Cezaevi idaresinin keyfi olarak tutukluları duruşmalara göndermediğini ya da bazı tutukluların gönderilmesine izin verdiğini belirterek, tutukluların savunma hakkının ihlâl edildiğini söyledi. 21 Ağustosta yapılan bir duruşmaya Lokman Başaran ve aynı dosyadan yargılanan tutukluların gönderilmesi için Adana DGM tarafından Ceyhan Cezaevine müzekkere yazıldığını belirten Yılmaz, “Söz konusu tutuklular duruşmaya getirilmedi. Getirilmemeleri konusunda ise hiçbir gerekçe gösterilmedi. Bu durum tutukluların tahliyesini ve yargılama sürecini olumsuz etkilemektedir” dedi. Tutukluların getirilmemesi üzerine diğer avukatlarla beraber Adana DGM’ye şikayette bulunduklarını bildiren Yılmaz, Adana DGM’nin de, şikayetlerini dikkate alarak, cezaevi idaresi hakkında Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunduğunu söyledi.

Ayrıca, jandarmalar, duruşmaya götürdükleri tutuklulara sevk sırasında, mahkeme binalarında ya da duruşmalarda saldırdılar. Örneğin, Malatya DGM’de duruşmaya çıkarılmak üzere hücrelerde bekletilen Hamit Özgüç, Hüseyin Ekin, Abbas Solgan, Kamber Yıldırım ve Feride Harman adlı tutuklulara jandarmalar saldırdı. Olaydan sonra Malatya E Tipi Kapalı Cezaevinde gerginlik başladı. Cezaevine giden İHD Malatya Şube Başkanı Av. Önder Şahiner ve Av. Sevgi Altuntaş, “sevk var” denilerek cezaevine alınmadı. Mahkemeden cezaevine dönen tutuklulara, jandarma ve gardiyanlar coplar ve demir çubuklarla saldırdı. Saldırı sonucunda, 6 tutuklunun ağır yaralandığı ve yaralananların tedavi amacıyla hastaneye kaldırılmasının da engellendiği bildirildi. Elbistan Cezaevinde bulunan tüm siyasi tutuklular tarafından yapılan açıklamada da, “Uzun süreden beridir hastaneye, mahkemeye gidiş gelişlerde insanlık dışı muamelelere maruz kalmaktayız” denildi. Malatya DGM’de 26 Aralık günü Turan Uysal, 31 Aralık günü İlyas Doğan adlı tutukluların dövüldükleri belirtilen açıklamada, 21 Ocak günü de Yusuf Ataman, Mehmet Akdoğan, Yahya Enzi, Cemal Enzi, Ramazan Ceyran, Şükrü Kara, Bozan Güçlü, Salih Bilgiç, Ahmet Berlik, Ali Aydeniz, Mehmet Akkılıç, Kamil Demir adlı tutukluların, siyasi savunma yapımlarının ardından jandarmaların tutuklulara saldırdığı ve onları ölümle tehdit ettikleri belirtildi. Açıklamada, cezaevi savcılığına pek çok suç duyurusunda bulunulduğu, ancak hiçbir sonuç alınmadığı bildirildi.

1 Mayıs 1996 yılında yapılan kutlamalarda, polisin 3 kişiyi öldürmesiyle başlayan olaylardan sorumlu tutularak 3 ile 15 yıl arasında değişen hapis cezaları istemiyle yargılanan 95 kişinin, İstanbul DGM’de 12 Mart tarihinde yapılan duruşmada Gazi olaylarında yaşamını yitirenler için saygı duruşunda bulunmak istedikleri için, mahkeme salonunda jandarma saldırısına uğrayarak yaralandılar. Saldırıya müdahale etmeyen DGM heyeti, dövülen sanıkların, “mahkeme salonunda olay çıkardıkları” gerekçesiyle bir sonraki duruşmaya getirilmemelerine karar verdi. 1 Mayıs gösterileri sırasında gözaltına alınan sanıklar, 9 ayrı yasadışı örgüte üye oldukları gerekçesiyle yargılanıyordu. Tutuklu sanıklardan yirmibiri 18 yaşından küçüktü.

Avukatların, cezaevlerinde bulunan müvekkilleriyle görüşmeleri de sık sık engellendi. Avukatlar, girişte onur kırıcı şekilde arama yapma ya da kötü muamele gibi uygulamalarla karşılaştılar. Örneğin, Ümraniye Cezaevine 22 Eylülde görüş için giden avukatlar, görüş çıkışı jandarmaların saldırısına uğradı. Olayda, Av. İbrahim Ergül ayaklarından tekmelendi, avukatlara sözlü ve fiili saldırılarda bulunuldu. Konuyla ilgili bir basın açıklaması yapan Halkın Hukuk Bürosu avukatları

kendilerine emir vermeye kalkan jandarma erlerine, kendilerinin avukat olduklarını ve görevlerini yapmak istediklerini hatırlatıp, kendilerine müdahale edemeyeceklerini anlatmaya çalışırken saldırıya uğradıklarını belirttiler.

İzmir Barosu üyesi 12 avukatın oluşturduğu heyetin Eylül ayında, Uşak Cezaevinde yaptıkları inceleme sonucunda hazırladığı rapor, İzmir Barosunda kamuoyuna açıklandı. Av. Zeynep Sedef Özdoğan, müvekkilleriyle görüşe giden avukatların, meslek onurunu rencide edecek tarzda aranmak istendiğini vurgulayarak, "Uşak Cezaevi idari binasının duvarlarında, MHP ve Ülkü Ocağı içerikli sloganlar yazılı olup, cezaevine giden avukatlar, kamuoyunda adları bilinen mafya liderlerinin idari binada, koridorlarda ve çağrılmadıkları halde avukatlar odasında tecrit edilmeksizin dolaştıklarını tespit etmişlerdir" dedi. Avukatlar, 14 Ekimde, "görevlerini yasaya aykırı olarak engellediği" gerekçesiyle Uşak Cumhuriyet Başsavcısı Metin Adalıoğlu hakkında, Adalet Bakanlığına iletilmek üzere suç duyurusunda bulundular. Müvekkillerinin ve kendilerinin Uşak Cezaevinde karşılaştıkları sorunları aktarmak üzere 19 Eylül günü Uşak Adliyesine giderek başsavcı ile görüşmek istediklerini belirten avukatlar, başsavcı tarafından kabul edilmediklerini, aynı gün gittikleri Uşak E Tipi Cezaevinde de jandarma tarafından saygı dışı tutumlara maruz kaldıklarını söylediler. Avukatlar, söz konusu yasa maddelerine aykırı davranan Uşak Cumhuriyet Başsavcısı hakkında soruşturma açılmasını talep ettiler.

Aralık ayında Nevşehir Cezaevine müvekkilleri ile görüşmeye giden Av. A. Bedia Buran, jandarma tarafından cezaevine alınmadığını ve izin alması için savcıya gönderildiğini belirtti. Buran, "Şehre inip adliyede cezaevi savcısı Cemal Çetin ile görüştüm. Savcıdan usul gereği izin istediğimde, 'Ben bu dilekçeye izin verip görüşmenizi sağlarsam, bunu aleyhime kullanırsınız' dedi. Ancak yorum yapmadı. Mesai bitimine yakın dilekçemi onayladığı için müvekkillerimle çok az görüşebildik" dedi. Avukatlık Yasası ve CMUK'a göre avukatların savcı veya herhangi bir yerden izin almadan müvekkilleri ile görüşebilmesi gerektiğini, ancak Nevşehir Cezaevi Savcısı ve dış güvenlikle görevli jandarmaların bunu ihlâl ettiğini belirten Buran, savcının cezaevinde bulunmaması nedeniyle bir çok görüşçünün de savcının yanına gitmek zorunda kaldığını söyledi.

Aralık ayında Sakarya Cezaevindeki müvekkilleriyle görüşmek için cezaevine giden İHD Yönetim Kurulu Üyesi Av. Özcan Albayrak, bir sivil polis tarafından yumruklandı. Albayrak, kendisine saldıran sivil polisin,

"Siyasi mahkûmları mı bekliyorsun?" diyerek yumruklamaya başladığını anlattı. Albayrak, saldırıdan sonra beş günlük adli tıp raporu aldı.

Avukat ya da sanıkların savunmaları nedeniyle yargılanmaları, 1997 yılında da devam eden bir uygulamaydı. Örneğin, "Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye" adlı kitaba yayıncı olarak imza atan ve savunmasında Franz Kafka'nın "Dava" adlı romanından alıntı yapan tiyatro sanatçısı Mahir Günşiray hakkında "mahkeme heyetine hakaret" iddiasıyla açılan davaya 1997 yılında da devam edildi.

"Düş ve Yaşam" adlı kitabında "bölücülük propagandası" yaptığı iddiasıyla yargılanan şair-yazar Yılmaz Odabaşı, Ankara DGM'de 6 Mart günü yapılan duruşmadaki savunmasında, "faili meçhul cinayetlerin sorumlularının yargı önüne çıkartılmadığı, suç işleyen özel tim şeflerinin kaçak, ülkeyi şeriat iktidarına sürüklemek isteyen kişilerin bakan ve parlamenter olabildiği bir ülkede, yazarların cezalandırılmasını" eleştirdi. Odabaşı ve yayıncısı Niyazi Koçak'ın avukatı Hülya Sarsam ise, Türkiye'de hakim ve savcıların bile yargının bağımsız olmadığını söylediklerini hatırlatarak, "Yargı, bugüne kadar devlet içindeki hukuk dışı gücü eleştirenlere ceza vermek yerine, bu iddiaları inceleseydi, en başta kendi güvenilirliğini kaybetmeyecekti" dedi. Savcı Dilaver Kahveci bu savunma üzerine Sarsam hakkında mahkemeye hakareten dolayı suç duyurusunda bulunulmasını ve bağlı bulunduğu baroya disiplin cezası uygulanması için ihbarda bulunulmasını talep etti. Hakkındaki kararın açıklanması üzerine Odabaşı, mahkeme heyetine, "Sizinle aynı ülkede ve aynı yerde yaşamaktan utanç duyuyorum" diyerek kararı protesto etti. Bu sözleri tutanağa geçiren mahkeme heyeti, Odabaşı'nın polis tarafından salondan çıkartılarak gözüaltına alınmasını istedi. Odabaşı salondan polis tarafından çıkartılırken, mahkeme heyeti Odabaşı'nın tutuklanması için Başsavcılığa suç duyurusunda bulundu. DGM polisi tarafından gözüaltına alınan Odabaşı, tutuklama talebiyle mahkemeye sevk edildi. Ankara Nöbetçi Sulh Ceza Mahkemesince ifadesi alınan Odabaşı, "mahkemeye hakaret ettiği" iddiasıyla tutuklanarak, Ankara Merkez Kapalı Cezaevine gönderildi. Odabaşı, 8 Martta tahliye edildi.

Ankara DGM'de "yasadışı örgüt üyesi olduğu iddiasıyla yargılanan Cenker Aslan, Şubat ayındaki duruşmasında yaptığı savunmada, "işkence, egemen sınıfların, halkları, devrimcileri ve komünistleri sindirmek ve yıldırma amacıyla kullandıkları bir yöntem" diyerek, kendisine işkence yapılmasını ve işkence uygulamalarını protesto etti. Aslan'ın bu savunması üzerine, mahkeme heyeti, DGM'ye hakaref ettiği gerekçesiyle suç duyurusunda bulundu.

Mehdi Zana Davası

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, adil yargılanma hakkının ihlali gerekçesiyle hükümetin tazminat ödemesine karar verdi. 12 Eylül askeri darbesinin ardından tutuklanan Diyarbakır Belediye eski Başkanı Mehdi Zana, Diyarbakır Askeri Cezaevinde verdiği bir demeçte “yasalarca suç sayılan bir eylemi övdüğü” gerekçesiyle Diyarbakır DGM’de yargılanmış; 1991 yılında 12 ay hapse mahkûm edilmişti. Mehdi Zana, mahkemede kendini Kürtçe savunmuş; mahkeme de, bunun üzerine Zana’nın kendini savunmak istemediğine karar vererek savunmasını dikkate almamıştı. Zana, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin güvence altına aldığı ifade özgürlüğünün ve adil yargılanma hakkının ihlâl edildiği gerekçesiyle, komisyona başvuru yapmıştı. Mahkeme, Zana’nın adil bir biçimde yargılanmadığı, kendini savunma hakkı verilmediği ve gözaltı süresinin uzun olduğu gerekçesiyle yaptığı başvuru konusunda, hükümetin İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesini ihlâl ettiğine karar verdi.

b) Savunmaya Baskılar

Avukatlar, görevlerinin her aşamasında kötü muamele tehdidiyle karşı karşıyaydı. Gözaltına alınan ya da tutuklu olan, müvekkilleriyle görüşmek isteyen ya da yargılama sırasında müvekkillerine kötü muamele yapılmasına tepki gösteren, bir insan hakları ihlaliyle ilgili olarak suç duyurusunda bulunmak isteyen çok sayıda avukata kötü muamele yapıldı.

Örneğin, Cumartesi Annelerinin 89. oturma eyleminden sonra gözaltına alınarak Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğüne götürülen 5 öğrenciye hukuksal yardım sağlamak üzere görevlendirilen İstanbul Barosu CMUK Servisi Avukatı Tülay Odabaş, 25 Ocakta polis tarafından dövüldü. “TEM” Büro Amirliğinde görevli polisler, Avukat Odabaş’a hakaret etti ve tekmeleyerek dövdü. Merdivenlerden aşağı itilmeye çalışılan Odabaş’ın, “Barodan görevlendirildim” demesi üzerine polisler de, “Burası, Terörle Mücadele. Nereden gelersen gel” şeklinde cevap verdi. Odabaş, aynı gün baro yönetiminden avukatlarla yeniden Beyoğlu Emniyetine gidip Emniyet Müdürü ile görüşüklerini ve Emniyet Müdürünün kendilerine, “Olay bazı avukatlar tarafından büyütülmektedir. Ancak biz konunun üzerinde duracağız” dediğini de sözlerine ekledi. İstanbul Barosu Başkanlığı, Beyoğlu ‘Terörle Mücadele Şubesi’nde görevli polisler hakkında, Beyoğlu Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu.

29 Temmuz günü gözaltına alınan Emek gazetesi muhabiri Şahin Bayar’ı görmek için Bayrampaşa Emniyet Müdürlüğü’ne giden Avukat Kamil Tekin

Sürek, Bayrampaşa Emniyet Müdürü Kemal Yazıcı tarafından binadan atıldı. Sürek, Şahin Bayar’la görüştüğü sırada yanlarına gelen Kemal Yazıcı’nın “vatan haini, devlet düşmanı, bölcü” diyerek kendisine hakaret ettiğini söyledi. Yazıcı daha sonra, “Ben avukatım doğru konuşun” diyen Kamil Tekin Sürek’i, “Ne olursan ol” diye karşılık vererek binadan dışarı çıkarmaya çalıştı. Kamil Tekin Sürek’in “Ben CMUK gereği burada bulunuyorum, görev yapıyorum” sözleri üzerine de “Ben CMUK falan tanımam, çık dışarı” diye bağırarak Kemal Yazıcı’nın, Kamil Tekin Sürek’i yaka paça Emniyet Müdürlüğünden attığı belirtildi. Kamil Tekin Sürek, Kemal Yazıcı hakkında suç duyurusunda bulundu. Bu arada Şahin Bayar da çıkartıldığı savcılık tarafından serbest bırakıldı.

Avukatlar, sivil ya da paramiliter grupların da tehdit ya da saldırılarına maruz kaldı. Örneğin, Maltepe MHP İlçe Başkanının öldürülmesi olayına karışıkları iddia edilen kişilerin İstanbul DGM’de 13 Ağustos’ta yargılanmaları sırasında ve duruşma ertesinde, ÇHD üyesi avukatlar, İlknur Aksu, Yüksel Hoş ile Gülizar Tuncer ve tutuksuz olarak yargılanan Kamil Dağ’a sözlü ve fiili saldırıda bulundu. Bir grup MHP’li, avukatlara ve tutuksuz yargılanan sanığa duruşma sırasında sözlü saldırıda bulunarak, küfür ve tehdit etti. Avukatların, mahkeme heyetinin gözleri önünde gerçekleşen bu olayın engellenmesi yönünde yaptığı başvuru dikkate alınmadı. Mahkeme heyetinin ve polisin müdahale etmemesi üzerine, söz konusu saldırganlar, duruşma çıkışında da fiili saldırıda bulundu. Üç avukatın tartaklandığı saldırıda, Kamil Dağ da başına aldığı darbelerle ağır yaralandı. Polisin saldırdıktan sonra saldırganları gözaltına aldığı ve avukatların da, bu kişileri teşhis ettiği bildirildi; saldırganlar serbest bırakıldı. ÇHD İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu tarafından yapılan açıklamada, ÇHD üyesi avukatlara ve tutuksuz yargılanan bir sanığa yapılan bu saldırının savunma hakkına ve tüm savunmanlara yönelik olduğu belirtildi. ÇHD’nin açıklamasında, mahkeme heyetinin ve DGM Savcılığının saldırıya zemin hazırlayan kayıtsızlıkları, polisin saldırganları korumaya yönelik tavırları kınanarak, “Nereden gelirse gelsin, hiçbir saldırı, tehdit ve baskının, derneğimizin ve üyelerimizin demokratik hukuk devleti, insan hakları ve özgürlük mücadelesinde her zamanki yerlerini almasına engel olmayacağını tüm kamuoyunun bilmesini isteriz” denildi. İstanbul Barosu ise, avukatların müvekkilleriyle özdeşleştirilerek saldırıya uğramasını protesto etti. İstanbul DGM önünde 18 Ağustos’ta yapılan açıklamada, İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, avukatların saldırıya uğramasını kınayarak, polisin saldırganları koruduğunu söyledi. Sayman, polisin saldırganlara yardımcı olduğunu

belirterek, “daha sonra tespit edilen iki saldırgan ise, kimlik tespiti bile yapılmadan serbest bırakıldı” dedi. Avukat Gülizar Tuncer, Avukat İlknur Aksu ve Avukat Yüksel Hoş’a saldırıda bulunarak, tartaklayan saldırganların açıkça korunduklarını ifade eden Sayman, “Bunlar, avukatlara karşı girilen hukuka aykırı saldırıların arttığını gösteriyor” dedi. Saldırıya uğrayan Avukat Gülizar Tuncer ise, polis saldırganları tutmak yerine kendilerini saldırganların üzerine ittiğini belirterek, “Müvekkilim Kamil Dağ yaralandı. Ambulans ve doktor istedik polislerden. Ancak bir sonuç alamayınca kendimiz gittik” dedi.

Avukatlar hakkında açılan soruşturma ve davaların önemli bir kısmı, DGM yargılamalarında görev alan ya da insan hakları ihlalleriyle ilgili faaliyet gösteren avukatlara yönelik düşmanca tutumlardan kaynaklandı. Bu tutum, yalnızca kolluk birimleri tarafından değil, DGM savcı ve yargıçlarının bazılarınca da benimsendi. Örneğin, Avukat Yusuf Alataş hakkında “Ankara DGM’de görevli polisler hakaret ettiği” iddiasıyla açılan dava, Ankara 8. Ağır Ceza Mahkemesinde 24 Eylül günü başladı. Duruşmada, Mahkeme Başkanı İhsan Akçın, Yusuf Alataş’ın yargılanması için Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilen izinde kendisinin de imzası olduğu için “objektif olamayacağı” gerekçesiyle davadan çekildiğini açıkladı. 12 Aralık 1995 tarihinde Ankara DGM’ye girerken polisler tarafından tehdit edilen Alataş hakkında Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel tarafından hazırlanan dosya Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmişti. Davada, Alataş hakkında 2 ayla 8 ay arasında hapis cezası isteniyordu. 2 Aralıkta yapılan duruşmada Yusuf Alataş, 1996 yılı Aralık ayında bir duruşma için DGM’ye gittiğinde, üzerine aranması nedeniyle polisler “söz kasıtlı davranıyorsunuz” dediğini belirtti. Alataş’ın avukatları da, DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel’in yetkisiz olduğu halde Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne başvurması üzerine dava açıldığını belirttiler. Davada, Alataş’a önce 2 ay hapis ve 20 bin lira para cezası verildi. Ceza daha sonra 500 bin lira para cezasına çevrilerek ertelendi.

Avukatlar, doğrudan görevleri nedeniyle de yargılandı. 16 Mart Katliamı Davası ile ilgili görev yapan müdahil avukatların, MİT’in elindeki bir konuşma metnini mahkemeye sunması ve bu belgenin haber yapılması nedeniyle İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından avukatlar hakkında soruşturma açıldı. Soruşturma sonucunda, avukat Cem Alptekin’in mahkemeye sunduğu konuşma metni nedeniyle yargılanması talep edildi. Mahkemeye sunulan söz konusu metni haber yaparak yayınladıkları gerekçesiyle haklarında soruşturma başlatılan gazeteciler Ali Bayramoğlu ve

Kerem Çalışkan hakkında da dava açıldı. İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davanın diğer 50 müdahil avukatı da, İstanbul Cumhuriyet Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular.

İstanbul Barosu eski Başkanı Turgut Kazan, Adalet Bakanı Şevket Kazan’a hakaret ettiği iddiasıyla yargılandı. Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 22 Ocak günü yapılan ilk duruşmada savunmasını yapan Turgut Kazan, davanın İstanbul’da açılması gerektiğini ve dava açılırken ifadesinin alınmadığını anımsattı. Adalet Bakanı Şevket Kazan’ın, Irak’ta “Kur’an-ı Kerim ezberleyen mahkûmların affedilmesi”ne dayanan sistemi Türkiye için önermişti. Turgut Kazan da bu öneriyi “kepezelik” olarak nitelemişti. Dava, Şevket Kazan’ın başvurusu üzerine açılmıştı. Turgut Kazan, “Benim bir hukukçu ve o dönemde de İstanbul Barosu Başkanı olarak bunu eleştirmem en doğal hakkım ve görevimdir” dedi. Turgut Kazan’ın uyarısı üzerine Mahkeme, yargılamayı “Avukatlık Yasası uyarınca Adalet Bakanlığından yargılama için izin alınmadığı” için “izin alınana kadar” durdurdu.

Avukatlara “yasadışı örgütlerle tutuklular arasında kuryelik yaptıkları” gerekçesiyle haklarında soruşturma ve dava açılması uygulamaları, 1997 yılında da sürdü. Bu tür suçlamalarla ve DGM savcılıklarının emirleriyle avukat bürolarına yapılan baskınlarda, dava dosyalarına siyasi polis tarafından el konuldu. Bu tür uygulamaların, avukatla müvekkili arasındaki gizlilik güvencesinin DGM yargılamalarında kaldırılması amacıyla yapıldığı görüldü. 20 Ocakta açıklama yapan İstanbul Barosu Yönetim Kurulu, polisin bürolarına girerek avukatları gözaltına alması, bürolarda arama yapması ve evraklara el koymasını eleştirilerek, avukat dokunulmazlığının savunmanın temeli olduğunu belirtti. İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, polisin bu davranışının, avukatın sır saklama hakkını ortadan kaldırdığını belirterek “Polis, savunma bağımsızlığını hiçe saydı. Hukuk ihlali yapanlar hakkında hiçbir işlem yapılmadı” dedi. Polislerin avukat bürosuna giremeyeceğini ve avukatların evraklarına el koyamayacağını vurgulayan Sayman, “Adalet Bakanlığının 1.8.1960, 27.3.1971, 27.7.1989 ve 14.2.1994 tarihli genelgeleri, avukatların görevleri sırasında işledikleri iddia edilen suçların yanı sıra, şahsi suçlamalarla ilgili olarak yapılacak soruşturmanın da zabıta makam ve mercilerine bırakılmayarak doğrudan cumhuriyet savcıları tarafından yürütülmesini, avukat bürolarının ancak savcı gözetiminde aranabilmesini öngörmüştür” dedi.

7 Ocak 1997 tarihinde ‘Terörle Mücadele Müdürlüğü’ne bağlı polisler, Halkın Hukuk Bürosuna baskın düzenledi ve büroda bulunan avukatları gözaltına aldı. Gözaltına alınan Av. Metin Narin’in, Sabancı suikastı

sanıklarından ve 'Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmak amacıyla ifade veren Mustafa Duyar'ın iddiaları doğrultusunda tutuklandığı bildirildi. Duyar'ın, "suikast emrini cezaevinde bulunan Ercan Kartal adlı örgüt yöneticisinden aldığı ve kuryeliği avukatların yaptığı" yolundaki ifadesi üzerine arama izni olmadan yapılan baskında, avukatlar Efsan Bolaç ve Metin Narin, Stajyer Av. Alper Tunga Saray, büro çalışanları Selda Kaya, Safiye Öztürk, Zeynep Ertürk ile büroda bulunan İbrahim Varol gözaltına alındı. Büroya bağlı avukatların evleri de basıldı. Metin Narin dışında gözaltına alınanlar daha sonra serbest bırakıldı. Av. Ahmet Düzgün Yüksel ve Av. Haydar Yalçınoglu hakkında ise, arama emri çıkartıldı.

Narin, 9 Ocakta tutuklandı. 10 Ocakta Metris Cezaevinden bir basın açıklaması yapan Narin, tutuklanmasını polisin komplosu olarak değerlendirdi. Narin, hükümetin işadamları Sabancı'ya, "bakın suçluları yakalıyoruz" mesajı verirken, asıl amaçlananın Suurluk olayı ile ortaya çıkan gündemi oyalamak olduğunu belirtti. Komplonun, hükümetin, hak ve özgürlükler konusunda çalışmalar yapan kişi ve kurumlara yönelik psikolojik saldırılara duyduğu gereksinimden kaynaklandığını belirten Narin, "Devlet yitirdiği prestiji böylelikle sağlama yoluna gitmektedir" dedi. Narin, Duyar'ın tüm ifadelerinde kendisini tanımadığını belirttiğine dikkat çekti.

İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, hakkında tutuklanmasını gerektiren bir delil olmadığı halde tutuklanan Av. Metin Narin'in hukuksal yardımdan yararlandırılmaması nedeniyle AIHM'e bireysel başvuruda bulunduklarını açıkladı. Suikastle ilgili davada, Av. Narin hakkında, "yasadışı örgüte yardım ettiği" (TCY 169) iddiasıyla 4 yıl 6 ay 7 yıl 6 ay arasında hapis cezası istendi. Haziran ayında görülen duruşma öncesinde Av. Efsan Bolaç polisler tarafından tartaklandı. Duruşmada sanıkların ifadeleri alındı. Sanıklardan Av. Metin Narin ifadesinde, çok sayıda yargısız infaz davasına girdiğini anımsatarak gözaltına alındığında Emniyet Müdür Yardımcısı Reşat Altay'ın "Sizi ya yasal yoldan ya da başka bir yoldan bitireceğiz." dediğini vurguladı. Daha önce Çağdaş Hukukçular Derneğinin tutuklama kararına itirazını reddetmiş olan İstanbul DGM, 3 Haziranda Narin'in tahliyesine karar verdi.

Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Halkın Emek Partisi (HEP) Malatya İl Başkanı Av. Hasan Doğan, Malatya DGM tarafından 8 Mayıs'ta tutuklandı. Hasan Doğan'ın, bir itirafçının hakkında verdiği ifade nedeniyle tutuklandığı öğrenildi. Av. Doğan hakkında, "yasadışı örgüt üyesi olduğu" (TCY 168) iddiasıyla açılan dava, 17 Haziran günü Malatya DGM'de başladı. Davaya

katılan 36 avukat adına okunan ortak savunmada, "İtirafçıların özel bir hedefinin de, siyasi davalara giren avukatları bu şekilde taciz ederek yıldırma" olduğu vurgulandı. Savunmada, itirafçıların anlatımlarına hukuk açısından değer verilemeyeceği belirtildi ve Doğan hakkında hiçbir maddi kanıt olmadığı vurgulandı. 10 Temmuz'da yapılan duruşmada, Doğan aleyhine ifade veren PKK itirafçısı İsmail Yılmaz, Doğan'ı tanımadığını ve verdiği ifadedeki iddiaları da başkasından duyarak söylediğini aktardı. Doğan, bu ifadeye rağmen tahliye edilmedi. Av. Doğan, 10 Temmuz'da tutuklu olarak götürüldüğü DGM'de, konulduğu hücrede sivil ve resmi kıyafetli güvenlik görevlileri tarafından tehdit edildiğini ve kendisine hakaret edildiğini açıkladı. 7 Ağustos'ta yapılan duruşmada da, tanık olarak dinlenen itirafçılardan Barış Güner, Seydi Arı ve Kenan Köse, Doğan'ı tanımadıklarını söylediler. İtirafçı Köse, itirafçılardan Abdurrahim Doğan'ın, Hasan Doğan'a kızgın olduğuna dikkat çekerek, "Ceza alması için gerekli her şeyi yaparım diyordu" şeklinde konuştu. Duruşmada dinlenen itirafçılardan Arı da Köse'yi doğruladı. Doğan'ın savunmasını yapan ÇHD Ankara Şube Üyesi Av. Yusuf Alataş, itirafçıların savcılıkta verdikleri ifadeler ile mahkemede sanık, iddia ve savunmanın önünde verdikleri ifadelerin değişik olduğunu, talimatla savcılığa verilen ifadelerin gerçeği yansıtmadığını söyledi. Mahkeme heyeti, "suç niteliğinin değişme olasılığı, kanıt durumu ve kaçma şüphesini ortaya çıkaran olguların bulunmamasını dikkate alarak" Doğan'ı tahliye etti.

Diyarbakır'da PKK davalarında da görev alan 20 avukat hakkında 1993 yılında açılan dava, 1997 yılında devam etti. Abdülhakim Güven adlı PKK itirafçısının 'Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmak amacıyla verdiği ifadeler üzerine 1993 yılında haklarında dava açılan Diyarbakır Barosuna bağlı 20 avukatın Diyarbakır DGM'de yargılanmasına, "Kuryelik" yapmakla suçlanan avukatlar Sabahattin Acar, Hüsnüye Ölmez, Tahir Elçi, Sedat Aslantaş, Baki Demirhan, Meral Beştaş, Mesut Beştaş, Vedat Erten, Selim Kurbanoğlu, Arif Altunkalem, Fuat Hayri Demir, İmam Şahin, Arzu Şahin, Gazanfer Abbasioglu, Nevzat Kaya, Niyazi Çem, Sinan Tanrikulu, Mehmet Biçer, Zafer Gür ve Feridun Çelik, 30 günlük gözaltı süresi boyunca işkence görmüşlerdi. Avukatları savunan Av. M. Emin Aktar ve Av. Sezgin Tanrikulu, hazırlık soruşturmasının yasalara, genelgelere ve yönetmeliklere aykırı olduğunu belirttiler. Avukatlar, Güven'in suçlamalarının ve itirafçılık yoluyla elde edilen ifadelerin hukuksal açıdan kesin delil teşkil etmeyeceğini belirttiler. Savunma avukatları, soruşturmanın, jandarmanın görev ve yetkilerini belirten yasaya aykırı olarak jandarma tarafından yapıldığını, dolayısıyla

iddianamenin dayandığı ön soruşturmanın da usulsüz olarak yapılmış olduğunu belirttiler.

İstanbul Barosuna bağlı Cihan Tokat, Mustafa Ayzit ve Hıdır Çiçek adlı avukatlar hakkında, "tutuklularla, yasadışı örgütler arasında kuryelik yaptıkları" iddiasıyla İstanbul DGM Savcılığı tarafından açılan dava ise 27 Ekimde beraatle sonuçlandı.

Konya Barosu avukatlarından Süleyman İslambay, Hacı Ali Koç ve Orhan Özer hakkında, "Konya E Tipi Cezaevine PKK'nın kongre kararlarını soktukları" iddiasıyla açılan davaya, 23 Aralıkta Adana DGM'de başlandı. Davaya, avukatlar Kazım Dere, Mustafa Çinkılıç, Orhan Doğan, Kadir Arıkan ve Hamza Yılmaz müdahil olarak katıldı. Yargılanan avukatlar, duruşmada beraat ettiler.

Yargısız infaz ve işkence davalarında ihlâlcilerin yargılanması engellenir ve davalar sonuçlandırılmazken, suç duyurusu yapan avukatlar hakkındaki davalar sürdü, yeni soruşturma ve davalar açıldı. Örneğin, eski Şırnak Bağımsız Milletvekili Av. Mahmut Alınak, Kars'ın Dığor ilçesinde 14 Ağustos 1993'te 17 kişinin ölümüyle sonuçlanan olayla ilgili olarak yaptığı açıklamalar nedeniyle Kars Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı. Olayla ilgili olarak, 22 Nisan 1996'da 8 özel tim görevlisi hakkında açılan kamu davası ise, 1997 yılında sürdü. Sanık özel tim görevlileri, görevden alınmadı. Şırnak'ın Güçlükönak ilçesi yakınlarında 15 Ocak 1996 tarihinde bir minibüse düzenlenen saldırıda 11 kişinin öldürülmesi üzerine bölgede inceleme yapan "Barış İçin Bir Araya Çalışma Grubu" üyeleri Düşünceye Özgürlük Platformu Sözcüsü sanatçı Şanar Yurdatapan, Avukat Ercan Kanar ile Petrol-İş Sendikası eski Genel Başkanı Münir Ceylan hakkında açılan dava 14 Şubat günü İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Heyetin, incelemelerden sonra olaydan kolluk görevlilerinin sorumlu olduğu gerekçesiyle Genelkurmay Başkanlığı

aleyhine suç duyurusunda bulunması üzerine açılan davada sanıkların, "devletin güvenlik güçlerine hakaret ettikleri" (TCY 159) iddiasıyla 12 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Kurulu Başkanı Dr. Nur Birgen'in "işkence gören kişilere sağlam raporu verdiği" gerekçesiyle Beyoğlu (İstanbul) 9. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılandığı davanın 22 Eylül günü yapılan duruşmasında, mahkeme başkanı İsmail Susanlar, şikayetçilerin avukatı Metin Narin'i "duruş biçimini beğenmediği için" azarladı. Yargıç Susanlar'ın "seni şikayet edeceğim" diye bağırması üzerine Av. Narin, "yargıcın işkenceci doktoru korumaya çalıştığını" söyleyerek salonu terk etti. Susanlar, Av. Metin Narin hakkında İstanbul Barosuna ve savcılığa, "mahkeme heyetine hakaret" iddiasıyla suç duyurusunda bulunulmasına karar verdi

Avukatlar, insan hakları ve barış istemleri ya da Türkiye'nin çeşitli sorunları hakkındaki görüşleri nedeniyle de yargılandılar. Örneğin İHD Genel Başkan Yardımcısı Av. Eren Keskin, Medya Güneşi Dergisinde yayımlanan bir röportaj nedeniyle 1 yıl 40 gün hapis cezasına ve para cezasına mahkûm oldu. İHD Diyarbakır Şubesinin yayımladığı bültende yer alan "Barış için yeni bir adım ve hemen barış, onurlu bir barış" başlıklı yazı nedeniyle İHD Genel Başkan Yardımcısı Av. Mahmut Şakar ile Yönetim Kurulu Üyesi Vedat Çetin hakkında açılan dava Diyarbakır DGM'de 5 Şubat günü başladı. Diyarbakır Barosu eski Başkanı Av. Fethi Gümtüş ise, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan DEP milletvekilleri Leyla Zana ve Hatip Dicle'nin 21 Mart 1992 tarihinde Diyarbakır'da yaptığı basın açıklamasına katılan bazı kitle örgütlerinin yöneticileriyle birlikte, "halkın devlet aleyhine düşmanlığa kışkırtıldığı" iddiasıyla Diyarbakır DGM tarafından 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildi (ayrıntılı bilgiler için bkz. "İfade Özgürlüğü" ve "İnsan Hakları Savunucuları").

7.3. HAK ARAMA

İnsan hakları ihlalleri nedeniyle hak arama yollarına başvurmak, 1997 yılında da zor ve bazen de tehlikeli oldu. İhlâlcilerin dokunulmazlığı problemi, 1997 yılında da en önemli sorunlar arasında yer aldı. Savcılar, pek çok suç duyurusunu 1997'de de kabul etmediler.

İnsan haklarını ihlâl eden kolluk görevlileri, kendilerine karşı yasal işlem yapılmasını engelleme gücüne sahip olduklarını da gösterdiler. Örneğin, Bingöl'de polisin gözaltına aldığı HADEP Gençlik Komisyonu Başkanı

Ali Gündüz'ün kardeşi İbrahim Gündüz'ün MHP yanlıları tarafından bıçaklanmasının ardından HADEP İl Başkanı Niyazi Azak'ın olay ile ilgili suç duyurusunda bulunduğu sırada, parti binasına baskın düzenleyen polisler, suç duyurusu dilekçesinin örneğine el koyarken, Gündüz'ün yakınlarını da tehdit etti. İbrahim Gündüz, il merkezinde 25 Temmuz günü 23 TC 012 plakalı kırmızı renkli Şahin marka oto ile gezen 4 sivil polis tarafından gözaltına alındı. Polisler Gündüz'ü daha sonra PTT

yakınlarında MHP yanlısı olarak tanımlanan bir gruba teslim etti. Bu grup tarafından bıçaklanan ve dövülen Gündüz, daha sonra serbest bırakıldı. Olay üzerine HADEP İl Başkanı Niyazi Azak, Bingöl Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Azak'ın savcılıkta olduğu sırada polisler, parti il binasını bastı. Parti binasında Azak'ın hazırladığı suç duyurusu dilekçesi fotokopisine el koyan polisler, daha sonra İbrahim Gündüz'ün evine baskın düzenledi.

Van'ın Gevaş İlçesine bağlı Yanıkçay köyünde askerler tarafından evleri yakılan 4 köylü, Van Cumhuriyet Başsavcılığı ile Van Valiliğine başvurarak hasar tespiti yapılmasını ve zararlarının ödenmesini istediler. Köylüler, Koçak köyü Jandarma Karakoluna bağlı askerlerin 13 Aralık günü köye baskın yaparak evlerini ve Kalkınma Vakfının kredisiyle kurdukları Bal Arısı Çiftliklerinin tamamını yaktığını belirttikleri dilekçelerinde, zararlarının 45 milyar olduğunu açıkladılar. 16 Aralık günü Gevaş Cumhuriyet Savcılığı ve Kaymakamlığına yaptıkları suç duyurularının ardından Hakan ailesi ileri gelenlerinden Cemil Hakan, 22 Aralık günü Gevaş Kaymakamlığına çağrıldı. Köylülerin davadan vazgeçmeleri için Hakan'ı baskı altına alan Kaymakam Bekir Sıtkı Dağ, "Davada diretirseniz karşınızda devleti bulursunuz" dedi. Davacı köylüler, kaymakamın söylediklerini şöyle aktardılar: "Bize verilen dilekçeler geri alınsın. Akrabalarına şöyle böyle dava olmaz. 45 milyarlık dava açmışlar. Evlerinde altın mı vardı ki bu kadar para göstermişler. Ayrıca gelsinler anlaşılim. Onlara belli bir para ödeyelim. Sosyal Yardımlaşma Derneğine haber gönderelim bu meseleyi halledelim. Dilekçelerini de değiştirip evlerimizi PKK yakmış şeklinde yazsınlar. Devleti suçlayanlar bir yere varamazlar. Yoksa böyle olursa devleti karşılarında bulurlar. Burası Olağanüstü Hal Bölgesi." Cemil Hakan, kaymakamlığa çağrıldığı sırada kaymakamlıkta hazır bulunan Gevaş İlçe Jandarma Komutanının kendisini tehdit ettiğini söyledi. Hakan, Jandarma Komutanının, "Evlerinizi PKK yakar sonra gelir devlet yaktı dersiniz. Köyünüzü boşaltır, devlet yaptı dersiniz. Bunlar doğru işler değil. Attığınız adımlara dikkat etmezseniz tökezleyebilirsiniz" tehditlerinde bulundu. Köylülerin anlatımına göre, benzer sözler Van Alay Komutanlığından kaymakamlığa gelen sivil giyimli askeri bir yetkili tarafından da şöyle dile getirildi: "Bu dilekçeleri geri alın, devleti karşınıza almayın, zararlı siz çıkarsınız."

İhlallerle ilgili suç duyurularını kabul eden savcılar, devlet memurlarının görev yaparken işledikleri suçlarla ilgili soruşturma açılmasını izne bağlayan kurala uyarak, görevsizlik kararı verdiler; açılan bazı davalar da, aynı gerekçeyle sığınarak durduruldu. Örneğin, İzmir'de 1996 yılında yapılan 1 Mayıs kutlamalarında gösteri-

cilere saldırarak dayak atan 15 polis hakkında "kötü muamele" suçlamasıyla (TCY 245) 3. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan dava, İzmir Cumhuriyet Savcılığının talebi üzerine Temmuz ayında durduruldu. Mahkeme, dosyayı İl İdare Kuruluna gönderdi. İzmir Cumhuriyet Başsavcısı Ali Çağtay, "Polislerin yaptığı hareketlerin sınırları aşıp aşmadığının, suçun maddi ve manevi unsurları itibarı ile oluşup oluşmadığının tayin ve taktiri için lüzumu muhakeme kararı gerektiğinden" davanın durdurulmasını istedi. Mahkeme ise, "lüzumu muhakeme kararı olmadan polis memurlarının yargılanamayacağına" karar vererek, davayı durdurdu. Av. Nedim Değirmenci, polis saldırısında kolu kırılan müvekkili İbrahim Tekbudak'ın, 10 gün boyunca Buca Cezaevinde tutulduğunu belirterek, "Müvekkilim hakkında 'güvenlik güçlerinin görevine engel olmak' suçundan açılan dava, halen 1. Asliye Ceza Mahkemesinde devam ediyor. Müvekkilimin tahliye edildiği gün olay yerinde görev yapan İzmir Emniyet Müdürü, Çevik Kuvvet Şube Müdürü, resmi ve sivil polisler hakkında suç duyurusunda bulunmuşuk. Suç duyurusundan sonra 15 polis memurunun (sanıklar: Hakan Kılıçarslan, Faruk Eröz, Ahmet Özdemirci, Gültekin Oğuzhan, Cihan Çetinkol, Metin Menzirciler, Tahir İdare, Adnan Özcan, Gökhan Kurt, Aykut Aslan, Erhan Fescekoğlu, Süleyman Akkurt, Yücel Başak, Vehbi Yılmaz, Murat Tosun) suç işlediği ortaya çıktı" dedi. Vali Yardımcısı Mahmut Kaya başkanlığında toplanan İzmir İl İdare Kurulu ise, Kasım ayında açıklanan kararında, yargılamaya izin vermedi. İzmir İl İdare Kurulunun sanık polisler ile ilgili kararında şu görüşlere yer verildi: "Müşteki İbrahim Tekbudak'ın 1.5.1996 tarihinde Konak eski balık hali önünde 1 Mayıs toplantıları nedeniyle yapılan gösteriye, başka bir noktadan katılmak isteyen gruba izin verilmemesi sonucu çıkan kargaşada, olayla hiçbir ilgisi olmamasına rağmen polis memurları tarafından dövüldüğünü iddia ve şikâyet etmesi üzerine bu durumdan sorumlu sanıklar hakkında düzenlenen soruşturma dosyası ile 09.07.1997 tarihli fezleke incelenerek gereği düşünüldü: Sanıklara isnat olunan fiilin sübutuna dair dosyada yeterli delil bulunmadığından, tüm sanıkların men-i muhakemelerine karar verildi." Müvekkilinin kolunun sanık polisler tarafından kırıldığının hekim raporlarıyla saptandığını belirten Av. Nedim Değirmenci ise, Danıştay'a başvurarak karara itiraz etti. Av. Değirmenci "Müvekkilimin kolu kırıldı. Ameliyat oldu. Bu eylemin polisler tarafından işlenmiş olduğu sabit olmasına karşın ve müvekkilime vuran polislerin belirlenmelerine karşın il idare kurulunun delil yetersizliği nedeniyle men-i muhakeme kararı vermesi hem olaya, hem de toplanan belgelere göre uygunluk taşımadığından Danıştay'a itiraz ettik" dedi.

İstanbul Gazi mahallesinde 12 Mart 1995 gecesi bir kahvehanenin taranması üzerine gelişen ve 17 kişinin ölümü, yüzlerce kişinin de yaralanmasıyla sonuçlanan olaylar nedeniyle 20 polis hakkında açılan davanın görülmesine, Rize Ağır Ceza Mahkemesinin, Trabzon Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen “davayı durdurma” kararını kaldırması üzerine 1997 yılında başlanabildi. Sanık polislerin “savunma sınırlarını aşarak, kasten, faili belli olmayacak şekilde adam öldürmek” suçlarından, Trabzon Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmalarına karar verildi. Kararın gerekçesi, suçun idari görev sırasında işlenmediği kabul edildiği için sanık polisler hakkında Memurin Muhakematı Kanununun uygulanamayacağıydı. İddianamede, Gazi olaylarında 13 kişinin öldürüldüğü, şikayetler dikkate alınarak 7 kişinin öldürülmesiyle ilgili yargılama yapılması istenmişti. Bu arada, “suç işlemek için çete kurmak” suçundan İstanbul DGM tarafından tutuklanan Ayhan Çarkın ve Özcan Ersoy adlı özel tim polislerinin de olaylarda aktif rol aldıkları iddia edilmiş ve kanıt olarak bazı gazetelerde fotoğraflar yayınlanmıştı. Ancak özel tim görevlileri, Gazi davasında yargılanmadı.¹ Davanın ilk duruşması, 16 Eylül 1997 tarihinde Trabzon’da başladı.

Cumhuriyet savcılarının ihlallerle ilgili soruşturma açmak için izin istedikleri yerel idare kurulları, 1997 yılında da yargısal yetki kullanarak, pek çok soruşturmayı yasakladı.

“Yargısız infaz” ya da işkence konusundaki suç duyurularından sonuç almanın zorluğu sürerken, suç duyurusunda bulunanlar ya da bu konuda bilgi verenler hakkında dava açıldı. Örneğin özel tim görevlileri tarafından 14 Ağustos 1993 yılında yapılan ev baskınında yakın mesafeden ateş edilerek öldürülen Serap Macit Kolukırık’ın öldürülmesine katıldıkları için yargılanan polisler hakkında Kartal 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından beraat kararı verilirken;

Kolukırık’ın eşi Ramazan Macit’e de, suç duyurusu dilekçesinde polislere hakaret ettiği gerekçesiyle ceza verildi. Davada, Savcı Oğuz Angün, sanık polis memurlarının Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu çerçevesinde görevlerini yaptıklarını iddia ederek, polislerin beraatini talep etmişti. Mahkeme heyeti de talebe uyararak polisler hakkında beraat kararı vermişti. Aynı dava ile ilgili olarak Başkomiser Mustafa Kurtaş, polisler Mustafa Sara, Metin Avan, Metin Şenol, Mahmut Yıldız, Ramazan Ayar, Zülfükar Çiftçi ve Salih Şahin hakkında verilen takipsizlik kararına da itiraz eden Av. Gülizar Tuncer’in itirazı, Kadıköy 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından, polislerin “çevre güvenliği görevinde bulundukları” gerekçesiyle reddedilmişti. Öte yandan, suç duyurusu dilekçesinde dönemin Emniyet Müdürü Necdet Menzir ile arkadaşlarını “profesyonel katil”, “işkenceci” ve “ahlak düşkünlü” olmakla suçladığı gerekçesiyle Serap Macit Kolukırık’ın eşi Ramazan Macit hakkında Kartal 1. Asliye Ceza Mahkemesinde dava açıldı. Mahkeme, Ramazan Macit’i “memura hakaret” ettiği gerekçesiyle (TCY 273) 17 gün hapis ve ağır para cezasına çarptırdı. Mahkeme daha sonra hapis cezasını para cezasına çevirip tecil etti.

Kolluk görevlilerinin, meslektaşlarının yargılandığı davalarda da adli görev yapmaları, adil yargılama ve hak arama olanaklarını engelledi. 1997 yılında da, yargısız infaz ve işkence davaları, sık sık beraat kararlarıyla sonuçlandı. Örneğin, 22 Ağustos 1996 tarihinde ‘hırsızlık yaptığı’ iddiasıyla gözaltına alınan Z. Abid Uşar’a (19) faili bulunamayan hırsızlıkları kabul etmesi için işkence yaptıkları, kollarından nezaretin demirine astıkları ve kaba dayak attıkları için yargılanan polisler, “delil yetersizliği” gerekçesiyle Nisan ayında beraat ettirildi. Karşıyaka Ağır Ceza Mahkemesi, açılan kamu davasında yargılanan İzmir Karşıyaka Asayiş Büro Amiri Başkomiser Ramazan Kaya, Komiser Numan Demire ve Polis Memuru Nusrettin Altun’un beraatlerine karar verdi. Uşar’ın işkence gördüğüne dair Adli Tıp Raporu ve görgü tanığı bulunmasına rağmen, cumhuriyet savcısı mütalaasında, Uşar’ın kendi kendini yaralamış olabileceğini öne sürerek sanık polislerin beraatini istedi. Müdahil avukatların, kanıtlar yeterli görülüyorsa, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroloji Kliniğine sevk edilerek, işkenceye bağlı doku ve sinir hassasiyetine ilişkin rapor alınmasını istemelerine karşın, mahkeme bu talebi kabul etmedi. Müdahil avukatlardan Hüseyin Evin, bu davada, doktor raporu ve görgü tanığı bulunmasına karşın, beraat kararı verilmesinin, işkence olaylarının artmasına ve işkencecilerin cesaretlenmesine neden olacağını belirtti.

Kolluk görevlilerinin yetki ve görevleriyle ilgili yasal düzenlemeler nedeniyle, haklarında dava açılan

¹ Özel Tim görevlileri Ayhan Akça ve Ercan Ersoy’un Gazi mahallesi olayları sırasında ellerinde silahla çekilmiş fotoğraflarının bazı gazetelerde yayınlanmasıyla ilgili olarak, CHP İstanbul Milletvekili Mehmet Seviğin’in soru önermesine yanıt veren İçişleri Bakanı Meral Akşener, Ersoy’un olaylar sırasında Gazi mahallesi’nde görevlendirilmediğini ve Akça’nın da 29 Haziran 1995 tarihinde İstanbul’a atandığını ileri sürdü. Seviğin, Gazi mahallesi’nde 17 kişinin yaşamını yitirmesi ile sonuçlanan olaylardan sonra yapılan balistik inceleme sonucunda, ölümlere çevik kuvvette görevli 20 polisin silahından çıkan kurşunların neden olduğunun saptandığını hatırlatarak, Aksoy ve Çarkın’ın silahlarının olaylardan sonra balistik incelemeye alınıp alınmadığını sormuştu. İçişleri Bakanlığı, bu soruyu yanıtlamadı.

görevliler de, yargılandıkları davaların duruşmalarına katılmadılar. Ölümle sonuçlanan olaylarla ilgili davalarda da, bu durum değişmedi. Çok sayıda davadan yargılanan ihlâlciler bile, görevlerine devam ettiler ve haklarında dava açılmasına neden olan eylemlerini sürdürdüler. Örneğin “gözetiminde tecavüze azmettirme” dahil olmak üzere, çeşitli davalarda farklı suçlamalarla yargılanan bir polis şefi hakkında, 1997 yılında da yeni soruşturma ve davalar açıldı. Yargılanan görevlilerin duruşmalara katılmaması, yargılamanın gereğince yapılmasını engelledi. Hak arama yollarını kapatan yasal düzenleme ve pratikler, özellikle de ihlâlcilere karşı davalarda tutuklanmayan ihlâlcilerin ve onların meslektaşlarının davacılar baskı yapması, pek çok kişinin ihlâllere karşı hak aramaktan kaçınmasına yol açtı. İşkencenin çok yaygın olduğu Olağanüstü Hal Bölgesinde işkencecilere karşı nadiren suç duyurusunda bulunuldu. Bu, başka bölgelerde de geçerli bir kuraldı. Örneğin Ümraniye Cezaevinde öldürülen iki tutuklunun cenazesine katıldıkları sırada 8 Ocak 1996 tarihinde gözetim altına alınan ve kötü muamele gören 1054 kişiden yalnızca 10 kişi suç duyurusunda bulunmuştu (Gözetim altına alınanlardan gazeteci Metin Göktepe, gördüğü işkence sonucunda yaşamını yitirmişti).

İdari konularda ise hak aramanın önündeki en önemli engel, idari yargının mağdurlar lehinde verdiği kararların, idari yetkililerce uygulanmaması oldu. Bergama’da, Eurogold adlı uluslararası şirketin siyanürle altın arama işlemleri yapmasına karşın köylülerin açtığı dava, Danıştay 6. Dairesi tarafından 13 Mayıs 1997 tarihinde verilen kararla sonuçlandı. Danıştay, “siyanürle altın madenciliği işletmesinin insan ve çevre sağlığına aykırı olduğu”na karar verdi. İzmir Barosu Başkanı Av. Çetin Turan, Haziran ayında İzmir Valiliğine yolladığı yazıyla, Eurogold’un suç işlediğini bildirdi. Çetin Turan’ın İzmir Valiliğine yolladığı yazıda, Danıştay’ın kararı hatırlatılarak, söz konusu kararda Anayasanın 17. maddesindeki “yaşama hakkı” ve 56. maddesindeki

“sağlıklı ve dengeli bir çevre hakkı” gerekçesiyle siyanürlü altın madenciliği işletmesinin, insan ve çevre sağlığına aykırı olduğunun tespit edildiği belirtildi. Yazıda, “Yüksek mahkemenin anılan kararları, davalı Çevre Bakanlığına tebliğ edilmiş olup 30 günlük yasal süre 27.06.1997 günü sona erecektir. Anayasa’nın 138. maddesine göre, Yasama ve Yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez. İdari Yargılama Usulü Kanununun 28. maddesine göre Danıştayın esasa ilişkin verdiği bozma kararının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak 30 günü geçemez” denildi. Danıştay kararının uygulanması için öngörülen yasal sürenin dolmasına rağmen madenin kapatılmaması üzerine, köylüler, maden şantiyesini abluka altına aldılar. Bergama Çevre Yürütme Kurulunun valilik ve yetkililerle olan görüşmeleri de sonuç vermedi. Bergama Çevre Yürütme Kurulu, “Siyanürcü Şirkete Son Uyarı” başlıklı bir açıklama yaparak, “Danıştay’ın bozma kararına rağmen, şirketinizin faaliyete devam ettiğini 27.06.1997 tarihinde 5 bin kişi ile tespit ettik. Bu süreçte kararı uygulaması gereken yetkililerin görevini yapmaması nedeni ile, yasaların uygulanması için yöre halkı olarak duruma bizzat el koymuş bulunmaktayız. Buna göre; uçak biletlerinizi almanız, toparlanıp gitmeniz için size yedi gün süre veriyoruz. Bu süre sonunda gereğini hâlâ yapmamış iseniz; sağlıklı çevrede yaşama hakkının bize verdiği anayasal yetkiye dayanarak, toparlanıp gitmenize, hep beraber yardımcı olacağımızı duyururuz” denildi.

Türkiye’de hak arama yollarını kullanamayan kişiler, AİHM’de adalet aramak durumunda kaldılar. Türkiye’de hak arama yolları açık olmayan ya da bu yollardan sonuç alamayan kişiler, AİHM’e yaptıkları başvurular nedeniyle de zaman zaman baskı gördüler (örneğin bkz. 218-219).

8. DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

“Düşünce özgürlüğü” başlığı altında ele alınan haklar,¹ 1997 yılında da devlet organları tarafından etkin olarak korunmadı ya da engellendi; siyasal ve bürokratik yetkililerin “devlet politikası” olarak belirlediği argüman ve uygulamalara aykırı görülen ya da onları eleştiren kişi ve kuruluşlar, keyfi olarak gözetimine alınabildi, adil olmayan yargılamalar sonucunda mahkûm edilebildi; faaliyetleri yasaklanabildi; muhalif yayınlar yasaklandı ve yasadışı baskılarla karşılaştı. 1997 yılının önemli özelliklerinden biri, 1996 yılında da olduğu gibi, yaşam hakkı ihlallerindeki (1992-1994 dönemiyle karşılaştırıldığında) görece azalmaya karşılık, düşünce özgürlüğü başlığı altında ele alınan haklara yönelik ihlallerde gözle görünür bir tırmanmanın olmasıydı. Muhalif görüşleri ifade eden ya da bu görüşleri temsil eden ve geliştiren kuruluşlara üye olan kişiler, çeşitli baskılarla cezalandırıldı. Başta insan hakları savunucuları ve hükümet dışı muhalif kuruluşların yöneticileri olmak üzere, pek çok kişi, geçmişte de ifade ettikleri görüşleri yüzünden yargılandılar ve mahkûm oldular. Muhalif kesimlerin örgütlendiği dernek, sendika ve siyasal partilerin yönetici ve üyeleri ile insan hakları savunucuları, 1997 yılında da DGM ve cezaevleri tehdidi altında faaliyetlerini sürdürdüler. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde, çok sayıda hükümet dışı kuruluş, yargısal karar olmaksızın kapatıldı, her türlü toplantı ve gösteri (sanatsal etkinlikler de dahil olmak üzere) yasaklandı; Olağanüstü Hal Bölge Valiliği, “sakıncalı görüşleri” nedeniyle pek çok kişiyi bölgeden sürgün etti. Sürgün uygulamaları, başka bölgelerde de, devlet

memuru olan kişilere (özellikle kamu sendikalarının yöneticilerine ve muhalif kuruluşların etkinliklerine katılan kişilere) karşı uygulanmaya devam edildi.

1997 yılında, TCY’nin “devleti tahkir ve tazyif” suçunu tanımlayan 159. Maddesi uyarınca yargılananlardan 85 kişi beraat etti ve 57 kişi mahkûm oldu; “halkı dil, din ve ırk esasına göre kin ve düşmanlığa tahrik etme” suçunu tanımlayan 312. Maddesi uyarınca yargılananlardan 67 kişi beraat etti ve 550 kişi mahkûm oldu. “Halkı askerlikten soğutma suçu” ile ilgili TCY 155. Maddesi uyarınca toplam 84 sanık hakkında açılan davalar ise, sonuçlanmadı (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verileri). “Terör amaçlı propaganda suçları” olarak görülen ve keyfi olarak tanımlanan (TCY 159 ve 312) iki suçu işledikleri iddiasıyla yargılanan kişilerden toplam 607 kişi, mahkûm edildi. 1997 yılındaki önemli bir gelişme de, “propaganda suçları”nın, giderek “yasadışı örgüte yardım etme” suçunu düzenleyen 169. Madde ve “yasadışı örgüte üye olma” suçunu düzenleyen 168. Madde kapsamında değerlendirilmesi oldu. Söz konusu maddeler, özellikle belirli basın organlarında çalışan gazetecilere, onları okuyanlara ve çeşitli toplantı ve gösterilere katılan yüzlerce lise ve üniversite öğrencisine karşı uygulandı.

Düşünce özgürlüğünü engelleyen yasal düzenlemelerde bir değişiklik yapılmazken, Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve diğer devlet organları, mevcut yasakların yetersizliğinden yakınmaya devam ettiler. Devlet organları, Türkiye’nin temel siyasal konularındaki kendi belirledikleri “devlet politikalarına” aykırı görüşler getiren ve bu politikaları tartışmaya açmayı amaçlayan kesimlere karşı, yasal düzenlemelerin yanı sıra, çeşitli idari, mali ve polisiye tedbirler geliştirdiler. Refah Partisi (RP) ve Doğru Yol Partisi (DYP) koalisyonu döneminde yeni boyutlar kazanan yasaklamalardan, 1997 yılının ikinci yarısında söz konusu koalisyonun devrilmesinin ardından, bu kez de RP ve bu partiye yakın kuruluş ve

¹ Bu raporda, ifade özgürlüğüne hak, iletişim özgürlüğüne hak, örgütlenme özgürlüğüne hak, toplantı ve gösteri özgürlüğüne hak gibi hakların engellenmesi ve insan hakları savunucularına baskılar, genellikle görüş, kanaat ya da bilgilerin ifade edilmesi, aktarılması ya da faaliyetlere temel oluşturması ile ilgili olarak ortaya çıktığından, bu başlık altında alındı.

kişiler etkilendi. Ayrıca, Genelkurmay Başkanlığı ve bazı DGM savcılarını, İslami görüşleri savunan kesimlere karşı, "Terörle Mücadele Yasası"nda (TMY) getirilenlere benzer yasal düzenlemelerin getirilmesi yolunda öneriler geliştirdiler.

1980 askeri yönetimi ve onu izleyen dönemde geliştirilen yasal çerçevenin düşünce özgürlüğünün sağlanması yolunda değiştirilmesi, 1997 yılında da yasama organının gündeminde değildi. Dışişleri Bakanlığının Temmuz ayında yayımladığı "İnsan Hakları Raporu"nda değişim ihtiyacı belirtilmekle birlikte, gerekli değişikliklere Genelkurmay Başkanlığının karşı olduğu belirtilmişti. ANAP-DSP-DTP koalisyonu döneminde etkin olarak çalışmaya başlayan İnsan Hakları Üst Kurulu ise, yalnızca cezaevlerinde bulunan "düşünce suçluları"nın cezalarında indirim yapmaya yönelik düzenlemeler üzerinde çalıştı. Aynı dönemde gündeme gelen TCY'nin yeniden yapılmasına yönelik "Öntasarı" ise, düşünce özgürlüğü alanında uluslararası standartlara uyum sağlanmasını öngörüyordu; bazı maddelerde, düşünce özgürlüğünü engelleyen bazı yasal hükümlerin öngördüğü hapis cezalarının artırılması ya da azaltılması da söz konusu oldu.

a) Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de düşünce özgürlüğüne engel teşkil eden yasal düzenlemelerin başında, TCY'nin 155, 159, 311, 312. maddeleri; TMY'nin 6, 7 ve 8. maddeleri ile 5816 sayılı Atatürk'ü Koruma Yasası, Basın Yasası ve RTÜK Yasası geliyor. İl İdare Yasası ile Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal Yasaları ise, belirli durumlarda, askeri ve idari yetkililere, yargı kararı olmaksızın yasaklayıcı önlemler alma olanağı tanıyor.

Basın Yasası, "basın yoluyla işlenen suçlarda, suçlama konusu yazının yazarı ile birlikte yazının sorumlu yazı işleri müdürünü ve sahibini de sorumlu tutuyor; böylece aynı suçtan birden çok kişi cezalandırılıyor. Ayrıca, "milli güvenliğe ve genel ahlaka" aykırı unsurlar içeren yayınların toplatılmasına da karar verilebiliyor. TCY'nin 162. Maddesinde, "kanunun cürüm saydığı neşriyat nakletmek belli başına bir cürüm olduğu" belirtiliyor. Bu maddeye göre, "naklonulan bu gibi neşriyatın muhteviyatı tasdik olunmadığına veya ihtiyatla nakledildiğine yahut mesuliyeti başka bir kimsenin deruhte eylediğine dair bir kayıt ilavesi, nakilini mesuliyetten varestе kılmaз." 1997 TCY Öntasarısında ise, bu düzenleme şöyle yapıldı: "Kanunun cürüm saydığı bir yayını, herhangi bir iletişim aracı ile nakleden, asıl yayını yapan gibi cezalandırılır. Naklonulan bu gibi yayınların içeriğinin onaylanmadığına veya ihtiyatla nakledildiğine veya sorumluluğu başkasının kabul ettiğine dair bir kayıt eklenmesi, nakleden

sorumluluktan kurtarmaz" (Madde 290). Bu düzenleme yoluyla, eleştiri, tartışma ya da kamuyu bilgilendirme amacıyla alıntı yapanlar da cezalandırılabilir. Ancak, DGM savcıları tarafından "terör amaçlı propaganda yapmakla" suçlananlara, yaptıkları alıntının doğrudan kaynağı oldukları gerekçesiyle ceza verilebiliyor.

TCY, "Türklüğü, Cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisini, Hükümetin manevî şahsiyetini, Bakanlıkları, Devletin askeri veya emniyet muhafaza kuvvetlerini veya Adliyenin manevî şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif etme" suçunu tanımlıyor. Bu suç işleyenlere 1-6 yıl ağır hapis cezası öngörülüyor (TCY 159). Bu hüküm, eleştiri-hakaret sınırının keyfi olduğu Türkiye'de, düşünce özgürlüğünü tehdit eden sonuçlar getirdi. Özellikle insan hakları ihlalleri konusundaki eleştiriler, Türk Silahlı Kuvvetleri ve MGK'nin Türkiye kamu yaşamındaki rolüne ya da politikalarına yönelik eleştiriler, bu suç kapsamında değerlendiriliyor. 1997 Öntasarısında, yalnızca "Türklüğü" kelimesine "Türk Milletini" ifadesi eklendi.

TCY, "memleket emniyetini tehlikeye koyacak" yada "halkı askerlikten soğutabilecek" yazıları yazarların iki aydan iki yıla kadar hapsedilmesini öngörüyor (TCY 155). Bu hükümler, eleştirilerin suç kabul edilmesine izin veriyor ve keyfi muameleye izin verecek kadar geniş yorumlanabiliyor. Halkı askerlik hizmetinden soğutma suçu, 1997 TCY Öntasarısında da şöyle tanımlandı: "Halkı, askerlik hizmetinden soğutacak kuvvette teşvik veya telkinde bulunanlara altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir. Fiil, basın ve yayın araçlarıyla işlenirse ceza yarısı oranında artırılır" (Madde 377).

Özellikle TMY'nin 8. Maddesinde 1995 yılında yapılan değişiklikten sonra "düşünce suçluları"na karşı yoğun olarak uygulanan maddelerden biri de, TCY'nin 312. Maddesi oldu. Çok geniş yorumlanan bu maddeye göre, "kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik eden kimse" 6 aydan 2 yıla kadar hapisle cezalandırılır. Ayrıca, "halkı, sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden kimse," 1 yıldan 3 yıla kadar hapisle cezalandırılır. Söz konusu suçun, "kamu güvenliği" açısından tehlike oluşturduğu takdir edilecek olursa, ceza üçte birden yarıya kadar arttırılır. Bu suçun basın-yayın yoluyla işlenmesi halinde de, verilecek ceza iki katına çıkartılır. Bu maddenin tipik olarak işletildiği durumlar, "Kürt halkı" ifadesinin kullanılmasıyla ilgilidir. TCY Öntasarısının 289. Maddesinde, "suçu övme ve itaatsizliğe tahrik" suçunun tanımı ve öngörülen ceza aynen korunurken, "sosyal sınıf, ırk, din mezhep veya bölge farklılığına dayanarak insanları birbirine karşı kamu düzenini bozma ihtimalini ortaya çıkaracak surette

düşmanlığa veya kin beslemeye, mevcut kinleri sürdürmeye alenen tahrik eden kimseye" 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası verilmesi öngörüldü.

TMY, "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş" yapma suçu tanımlanıyor. Bu suçu işlediğine hükmolunanlar, 1-3 yıl ağır hapis ve ağır para cezasına çarptırılır (TMY 8). Kürt sorunuyla ilgili muhalif görüşlerde olduğu gibi, "milli güvenlik" siyaseti kapsamında olan görüşlere aykırı görüşleri ve bilgileri ifade eden ya da aktaran kişilere uygulanan maddelerden biri budur. Bu kapsamda cezalandırılan yayımların sahiplerine ağır para cezası, sorumlu yazı işleri müdürlerine ise 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası ve para cezası verilmesi öngörülmüyor. 1997 TCY Öntasarısında da bu suç şöyle tanımlandı: "Devletin topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin egemenliği altına koymaya veya Devletin birliğini bozmaya veya Devletin egemenliği altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmaya, Devletin bağımsızlığını azaltmaya teşebbüs eden kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir. Birinci fıkrada yazılı suçun işlenmesi için propaganda yapan kimseye üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir" (Madde 356).

"Terör suçu" olarak tanımlanan "devletin emniyetine karşı silahlı çete kurma", bu tür örgütlerin yöneticisi (TCY 168/1) ya da üyesi (TCY 168/2) olma suçlarının da, gazetecilere yüklenebildiği gözlemlendi. Emniyet yetkililerince "yasadışı örgüt yayını" olarak tanımlanan bazı yasal gazete ve dergilerde çalışanlara, haklarında başka maddi kanıt olmaksızın "silahlı çete" yöneticisi ya da üyesi olma suçu atılarak, polisçe hazırlanan dosya üzerinden dava açılıp mahkûmiyet tesis edildiği görüldü.

"Terör amacı ile işlenen suç" kapsamındaki "silahlı çeteye yardım ve yataklık etme" suçu da (TCY 169), söz konusu basın yayın organları mensuplarına, bu basın yayın organının yayımladığı haberlerle yasadışı örgütün faaliyetlerini kolaylaştırdığı gerekçesiyle yüklenebilmektedir. Yalnızca polisçe hazırlanan dosya üzerinden suçlama kurulmakta ve dava açılıp mahkûmiyet tesis edilebilmektedir.

TMY'nin 7. maddesinde de, "örgüt mensuplarına yardım edenlere ve örgütle ilgili propaganda yapanlara", suç olarak kabul edilen fiillerine yönelik cezaya ek olarak bir yıldan beş yıla kadar hapis ve ağır para cezası öngörülmektedir (TMY 7/2). Güvenlik yetkililerinin "terör örgütlerinin yararına" olduğunu düşündüğü her türlü bilgi ve görüşlerin ifadesi bu maddeye göre cezalandırılmaktadır.

"Terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basma veya yayınlama" suçu, yetkililerin "terör örgütü" olarak tanımladığı örgütler hakkında bilgi almayı önlemekte; bu tür bilgilerin kamunun ilgisini çekeceğini düşünen gazeteciler ve bu yayın organlarının sahipleri ile yazı işleri müdürleri yargılanmakta ve cezalandırılmaktadır (TMY 6/2). "İsim ve kimlik belirterek veya belirtmeyerek kime yönelik olduğunun anlaşılmasını sağlayacak surette kişilere karşı terör örgütleri tarafından suç işleneceğini veya terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayımlayanlar veya bu yolla kişileri hedef gösterme" suçu tanımlanmakta, bu suçu işleyenlere ağır para cezası öngörülmektedir (TMY 6/1). Bu suçlama, yargılanan işkence ya da yargısız infaz sanığı polislerin adlarını yayımlayan gazetecilere de uygulanmaktadır.

Sıkıyönetim Yasası, sıkıyönetim ilanı halinde sıkıyönetim komutanlarına "telefon, telsiz, radyo, televizyon gibi her çeşit araçlarla yapılan yayım ve haberleşmeye sansür koymak, kayıtlamak veya durdurmak ve hizmetin gerektirdiği ahvalde bunlardan öncelikle faydalanmak" yetkisini vermektedir (1402 Madde 3-b). Ayrıca "Söz, yazı, resim, film ve sesle yapılan her türlü yayım, haberleşme, mektup, telgraf gibi haberleşme araçlarını kontrol etmek; gazete, dergi, kitap ve diğer yayınların basımını, yayımını, dağıtımını, birden fazla sayıda bulundurulmasını veya taşınmasını veya sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak veya sansür koymak; sıkıyönetim komutanlığınca basımı, yayımı ve dağıtılması yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş, bildiri, pankart, plak, bant gibi bilcümle evrakı, yayım ve haberleşme araçlarını toplatmak; bunları basan matbaaları, plak ve bant yapım yerlerini kapatmak, müsadereesine karar verilmemekle birlikte, sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri almak; yayına, yeni girecek gazete ve dergilerin çıkarılmasını izne bağlamak" yetkisine sahiptirler (1402 Madde 3-c).

Olağanüstü Hal Yasası, Olağanüstü Hal Bölge Valiliklerine, "Gazete, dergi, broşür, kitap, el ve duvar ilanı ve benzerlerinin basılmasını, çoğaltılmasını, yayımlanmasını ve dağıtılmasını, bunlardan olağanüstü hal bölgesi dışında basılmış veya çoğaltılmış olanların bölgeye sokulmasını ve dağıtılmasını yasaklamak veya izne bağlamak; basılması ve neşri yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş ve benzeri matbuayı, toplatmak" yetkisini vermektedir (2935, Madde 11-e). Ayrıca "Söz, yazı, resim, film, plak, ses ve görüntü bantlarını ve sesle yapılan her türlü yayımı denetlemek gerektiğinde kayıtlamak veya yasaklamak" yetkisine sahiptirler. Bu yetkilerin sıklıkla kullanıldığı gözlenmektedir.

Olağanüstü Hal uygulamasıyla ilgili mevzuatta, “bölgedeki faaliyetleri yanlış aksettirmek veya gerçek dışı haber ve yayınlar yapmak suretiyle bölgedeki kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına veya bölge halkının heyecanlanmasına neden olacak veya güvenlik kuvvetlerinin görevlerini gereği gibi yerine getirmelerini engelleyecek şekilde yayınlanan her türlü basılmış eser; kitap, dergi, gazete, broşür, afiş ve benzeri matbuanın basılmasını, çoğaltılmasını, yayınlanmasını ve dağıtılmasını, bunlardan Olağanüstü Hal Bölgesi dışında basılmış veya çoğaltılmış olanların bölgeye sokulmasını ve dağıtılmasını yasaklama veya izne bağlama” yetkisi tanımlanmakta ve bu yetki, Olağanüstü Hal Bölge Valisi veya Olağanüstü Hal Bölgesindeki il valisine verilmektedir (Kanun Hükmünde Kararname 430² Madde 1/a). Bu düzenlemeye göre bu uygulamaların “yetersiz kaldığına” kanaat getirilmesi halinde, Olağanüstü Hal Bölge Valisinin teklifi üzerine veya görüşünü almak suretiyle İçişleri Bakanı, “bu yayınların bölge içinde veya dışında basılmış olup olmadığına bakılmaksızın, yayınların durdurulması veya yayından kaldırılması için sahip ve/veya yayın sorumlularına yazılı ihtar da bulunur; çoğaltılmalarını, yayınlanmalarını veya dağıtılmalarını süreli veya süresiz yasaklayabilir”. Ek bir önlemle, bu yayınları basan matbaaların da on güne kadar, tekerrüründe ise bir aya kadar kapatılmasına, İçişleri Bakanı yetkilidir.

Radyo ve televizyon yayıncılığıyla ilgili düzenlemelerde de, iletişim ve haber alma özgürlüğünü kısıtlayan hükümler bulunmaktadır. TRT’nin yurtiçi yayınlardaki görevleri, şu şekilde tanımlanmıştır: “1. Atatürk ilke ve inkılaplarının kökleşmesine, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflerin gerçekleşmesine; 2. Devletin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunu, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı ve Atatürk Milliyetçiliğine dayanan demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti niteliklerinin korunmasına ve güçlendirilmesine; 3. Milli eğitim ve milli kültürün geliştirilmesine; 4. Devletin milli güvenlik siyasetinin, milli ve ekonomik menfaatlerinin korunmasına; 5. Kamuoyunun Anayasa

ilkeleri doğrultusunda serbestçe ve sağlıklı bir şekilde oluşmasına yardımcı olmak” (2954, Madde 9-e).

“Milli güvenlik açısından yayınların menedilmesi” konusundaki düzenleme ise şöyledir: “Başbakan veya görevlendireceği bakan, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde, bir haber veya yayını menetmeye yetkilidir. Men kararının yazılı olması esastır. Ancak, acele hallerde men kararı sözlü olarak da iletilebilir. Bu durumda men kararının en kısa zamanda yazı ile tekrarlanması şarttır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun sorumluluğu altında yapılmayan yayınların men edilmesi halinde, men kararı ilgililere Genel Müdürlükçe alındığı tarihten başlayarak yirmidört saat içinde bildirilir” (2954, Madde 23). Bu düzenleme, Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununda yer almaktadır. Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik 22. Maddesinde de, “Yargı kararları saklı kalmak kaydıyla yayınlar önceden denetlenemez ve durdurulamaz. Ancak milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması kuvvetle ihtimal dahilinde ise Başbakan veya görevlendireceği Bakan yayını durdurabilir” düzenlemesini getirmiştir. Örneğin 1996 yılında cezaevlerinde yapılan açlık grevleriyle ilgili haber ve görüntüler, bu gerekçeyle yasaklanmıştı.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun da (1994), ifade, iletişim ve haber alma özgürlüklerini engelleyici hükümler taşımaktadır. Örneğin, radyo ve televizyon kuruluşları, “a) Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, b) Toplumun milli ve manevi değerlerine, c) Anayasanın Genel Esaslar kısmında yer alan ilkelere, demokratik kurullara ve kişi haklarına, d) Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına, e) Anlatım özgürlüğüne, iletişim ve yayında çoğulculuk esasına, f) İnsanların ırk, cinsiyet, sosyal sınıf veya dini inançları dolayısıyla hiç bir şekilde kınanmaması ilkesine, g) Toplumu şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevkeden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkân verilmemesi ilkesine aykırı olmamak” (3984, Madde 4) zorundadır. Bu ilkelere aykırı bulunan yayınları yapan yayın kuruluşlarına “uyarı, durdurma ve iptal” cezası verme yetkisi, siyasi kararla oluşturulan idari bir kuruluş olan Radyo Televizyon Üst Kuruluna (RTÜK) verilmiştir. Yayınları durdurulan ya da iptal edilen kuruluşlar, Ankara İdari Mahkemelerine başvurma hakkına sahiptir.

b) Kürt Sorunu ve Düşünce Özgürlüğü

Kürt sorunu etrafında oluşturulan şiddet ortamı, bu sorunu siyasal tartışma konusu yapmak isteyenlere ya da Kürt sorunuyla ilgili haber yaparken “devlet güvenliği”

² Madde 8: Bu Kanun Hükmünde Kararname ile İçişleri Bakanına, Olağanüstü Hal Bölge Valisine ve olağanüstü hal bölgesi dahilindeki il valilerine tanınan yetkilerin kullanılmasında ilgili her türlü karar ve tasarruflardan dolayı bunlar hakkında cezai, mali veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Kişilerin sebepsiz uğradıkları zararlardan dolayı Devlettten tazminat talep etme hakları saklıdır.

ile ilgili resmî kuruluşlar tarafından belirlenen dilin ve üslubun dışına çıkanlara karşı baskıların da gerekçesi oldu. 1997 yılında MGK'ye sunulan "Terörle Mücadelede Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı bir raporda, askeri dilde "psikolojik harekât" olarak nitelenen uygulamaların etkinleştirilmesi ve takvime bağlanması öneriliyordu. Raporda, bu konuda alınması gereken önlemler ve bu önlemlerin yürütülmesiyle ilgili olarak şöyle deniyordu: "Psikolojik harekâtın devletin öncelikli görevi olarak Kültür Bakanlığı koordinatörlüğünde yürütülmesi; Kamu kurum ve kuruluşları ile mülki amirlerin psikolojik harekâttan birinci derecede sorumlu tutulması; Mülki amirler, öğretmenler, din görevlileri vasıtasıyla halka yönelik konferanslar, esnaf kuruluşları ve kahvehanelerde sohbet toplantıları düzenlenmesi; Psikolojik harekâtın hedef kitlesi olarak öncelikle kadın ve çocukların dikkate alınması; Parlamenter ve üst düzey yetkililer için bölgeye geziler düzenlenmesi; Tüm okullarda milli ve manevi değerler ile birlik ve bütünlüğü sağlamaya yönelik programların yeniden düzenlenmesi sağlanmalıdır."

Raporda, özellikle basın-yayın kuruluşlarının faaliyetlerinin denetlenmesi ve yönlendirilmesi konusunda önlemler alınması istendi: "Başta MED TV olmak üzere örgüt yanlısı genel veya mahalli basın, TV ve radyoların örgütü övücü yayınlarına mani olunması; Televizyon ve radyo yayınlarının bölgede seyredilme imkânlarının ve cazibesinin artırılması; Teknolojik imkânlar devreye sokularak, bölgede MED TV gibi örgüte müzahir yayınlarını bastırılması ve karıştırılması; Halk üzerinde etkisi göz önüne alınarak medyanın kendi amaçlarımız doğrultusunda ve etkin olarak kullanılmasının sağlanması; Ulusal Frekans Planlaması uygulamasının ülkenin gerçekleri göz önünde bulundurularak bir an önce uygulamaya geçmesi; Yıkıcı ve bölücü yasal olmayan elektromanyetik yayınlara karşı alacak yasal idari ve teknik tedbirlerin tespit edilerek uygulamaya konulması sağlanmalıdır."

c) 28 Şubat Süreci ve Düşünce Özgürlüğü

Genelkurmay Başkanlığının, 1997 yılının ilk yarısında siyasal iktidar konumunda olan Refah Partisine karşı başlattığı ve 28 Şubat tarihindeki MGK toplantısının ardından belirginleşen kampanya sırasında, bu partiye mensup bazı milletvekilleri ve parti yöneticileri ile yine bu partiye yakın olarak bilinen bazı kuruluşların yöneticileri hakkında, yıllar önce yaptıkları konuşmalar nedeniyle savcılıklar tarafından çok sayıda soruşturma açıldı. Söz konusu soruşturmanın çoğu, Genelkurmay Başkanlığı tarafından yargı mensuplarına da verilen "brifing"lerin ardından başlatıldı. Söz konusu partiye mensup ya da yakın kişilerin eski konuşmalarının

kayıtları basına verilirken, bazı DGM savcıları ve Yargıtay Başsavcılığı da, mevcut yasal düzenlemelerin, "gerici" ya da "şeriatçı" olarak nitelikleri görüşlerin yasaklanması ve bu görüşleri ifade eden kişilerin ya da onların mensup olduğu kuruluşların yargılanması ve "yeterince ağır cezalara" çarptırılmaları bakımından yasal düzenlemelerin yetersiz olduğundan yakındılar.

MGK'nin 28 Şubat toplantısında alınan kararlardan bazıları, düşünce özgürlüğünün yeni yasaklarla engellenmesini de kapsıyordu. Basında "muhtıra gibi bildiri" olarak anılan "tavsiye kararları"ndan biri, "Türk Ceza Yasasının laikliğe aykırı örgütlenme ve faaliyetleri yasaklayan, ancak kaldırılan 163. maddesine benzer bir yasal düzenleme yapılması"³ oldu.

Eylül ayında MGK Genel Sekreterliği tarafından hazırlandığı belirtilen "Din ve Vicdan Hürriyetinin Korunması ve Kötüye Kullanılmasının Önlenmesi Hakkında Kanun" başlıklı bir taslak gündeme getirildi. Bu taslakta önerilen yasal düzenlemelerle, "din ve vicdan özgürlüğünü istismar ederek ülkenin bölünmez bütünlüğünü tehlikeye düşürmek ve rejimi değiştirmek amacıyla örgüt kurma" suçunun cezalandırılması öngörülmüştü. Taslakta, söz konusu amaca yönelik olarak örgüt kurma suçlarına 5-10 yıl hapis cezası verilmesi öngörüldü. Taslakta, "irticanın önlenmesi" için öngörülen diğer düzenlemeler şöyle: Her ne surette olursa olsun propaganda yapanlara 3-5 yıl, bu fiilleri

³ 1991 yılında kaldırılan TCY 163. maddesi şu hükmü taşıyordu: "Laikliğe aykırı olarak devletin sosyal ve ekonomik veya siyasi veya hukuki temel düzenini, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla cemiyet tesis, teşkil, tanzim veya sevk veya idare eden kimse 8 yıldan 15 yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Böyle cemiyetlere girenler veya girmek için başkalarına yol gösterenlere 5 yıldan 12 yıla kadar ağır hapis cezası verilir. Laikliğe aykırı olarak, devletin sosyal ve ekonomik veya siyasi veya hukuki temel düzenini, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasi amaçla dini veya dini hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri alet ederek propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse 5 yıldan 10 yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Şahsi nüfuz veya menfaat temin etmek maksadıyla dini veya dini hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri veya dini kitapları afet ederek propaganda yapan veya telkinde bulunan 2 yıldan 5 yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri devlet daireleri, belediyeler veya sermayesi kısmen veya tamamen devlete ait olan iktisadi teşekküller, sendikalar, işçi teşekkülleri, okullar, yüksek öğretim müesseselerinde işleyenler hakkında verilecek ağır hapis cezası üçte bir nispetinde artırılır, 3. ve 4'üncü fıkralarda yazılı fiiller yayın vasıtaları ile işlendiği takdirde verilecek cezalar yarı nispetinde artırılır."

övenlere 1-3 yıl, toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleyenlere 3-6 yıl, toplantı ve gösteri yürüyüşünün amacını bilerek bunlara katılanlara 1-3 yıl hapis cezası. Ayrıca, "Anayasada nitelikleri belirtilen ve diğer kanunlarla düzenlenen eğitim ve öğretim dışında ve yine anayasada belirtilen din eğitime ait esaslara aykırı olarak din eğitimi vermek üzere örgüt kuranlar veya bireysel teşebbüsler ve faaliyetlerde bulunanlara" 5-8 yıl, "bu eğitime katılan reşit öğrencilerin kendilerine, reşit olmayan velilerine" 1-3 yıl, bu eğitim için gerekli ders kitabı hazırlayan, satan ve alanlara 1-3 yıl, din eğitimi vermek üzere okul, derslik veya diğer adlarla taşınmaz inşa edenler ve yurt kuranlara 1-3 yıl hapis cezası verilmesi ve söz konusu işlerde kullanılan taşınmazlara el konulması öngörülmüştü. Tasarı, o dönemde siyasal iktidar konumunda bulunan ve muhafazakâr olarak bilinen Anavatan Partisinin (ANAP) karşı çıkması nedeniyle yasalaşmadı.

d) Düşünce Özgürlüğü ve Resmi Girişimler

ANAP-DSP Koalisyonu dönemindeki koalisyon döneminde, ifade ve iletişim özgürlüğü önündeki yasal engellerin kaldırılması öngörülmediyse de, düşünce suçlarına kısmi af getirilmesi yönünde çeşitli çalışmalar yapıldı.

Hükümetin üzerinde çalıştığı yasal düzenlemelerden yalnızca yazı işleri müdürlerine af getirilmesini öngören yasa tasarısı yürürlüğe konabildi. Tasarının oylanması sırasında, CHP milletvekilleri affın genişletilmesi yönünde bir önerge sundu. Teklif, TBMM Genel Kurulundaki oylamada DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ve bazı DSP milletvekillerinin de oylarıyla reddedildi.

Ayrıca, Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk'ün hazırladığı taslakta, TCY 159, 311 ve 312. maddeleri ile TMY'nin 8. Maddesi uyarınca DGM'ler tarafından verilen cezalarda indirim yapılması önerildi. Söz konusu suçlardan ceza alan kişilerin cezalarının da indirilmesini sağlayacak olan taslak, Bakanlar Kurulu toplantısında kabul edildi. Taslak, cezaevlerindeki düşünce suçlularının "şartlı tahliye" yoluyla serbest bırakılması ya da "yalnız bir defalık kolaylıklar" getirilmesi için de düzenlemeler getiriyordu. Bakanlar Kuruluna sunulan taslakta, "uzun vadeli bir çalışmada basın yoluyla işlenebilen suçlarla ilgili ceza normları, düşünce, düşüncüyü açıklama-yayma ve basın özgürlüklerini genişletici biçimde yeniden düzenlenebilir" deniyordu. Tasarı, hükümetin ANAP kanadının yanı sıra DYP ve RP'nin de tepkileri nedeniyle yasalaşmadı.

Yasa tasarısında, TCY'nin 159. Maddesinin şu şekilde değiştirilmesi önerilmişti: "Türk Milletini, Cumhuriyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Hükümeti, Bakan-

lıkları, Devletin askeri veya emniyet muhafaza kuvvetlerini veya Adliyeyi alenen tahkir ve tezyif edenler, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına alenen sövenler, on beş günden altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Türk Milletini tahkir yabancı memlekette bir Türk tarafından işlenirse, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır." Böylece, söz konusu düzenlemede yer alan "Türklüğü tahkir ve tezyif etme" suçunun nesnesinin, "Türk milleti" olarak değiştirilmesi öneriliyordu.

TCY'nin 312. Maddesiyle ilgili değişiklik önerisiyse, şu şekildeydi: "Kanunun cürüm saydığı bir fiili alenen öven veya halkı kanunlara itaatsizliğe alenen tahrik eden kimseye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir. Sosyal sınıf, ırk, din veya mezhep farklılığına dayanarak, umumen emniyeti için tehlikeli olabilecek bir şekilde halkı birbirine karşı kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir." Değişiklik önerisi, söz konusu suçun basın-yayın yoluyla işlenmesi halinde öngörülen artırma hükmünü de korudu.

TMY'nin 8. Maddesinde önerilen değişiklik ise, şöyleydi: "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla yazılı, sözlü veya görüntülü propaganda ile toplantı, gösteri veya yürüyüş yapanlar hakkında, fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmedikçe altı aydan iki yıla kadar hapis ve elli milyon liradan ikiyüz milyon liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur. Bu suçun mükerreren işlenmesi halinde, verilecek cezalar paraya çevrilemez. Birinci fıkrada belirtilen propaganda suçunun 5680 sayılı Basın Kanununun 3'üncü Maddesinde yazılı bir mevkute vasıtası ile işlenmesi halinde, ayrıca bunların sahiplerine ilgili mevkutenin varsa bir önceki ay ortalama satış bedelinin dörtte üçü kadar ağır para cezası verilir. Ancak verilecek para cezası hiçbir halde ikiyüz milyon liradan az olamaz. Bu mevkutelerin sorumlu müdürlerine, sahiplerine verilecek para cezasının yarısı uygulanır ve altı aydan bir yıla kadar hapis cezası hükmolunur. Birinci fıkrada belirtilen propaganda suçunun ikinci fıkrada yazılı mevkuteler dışındaki basılı eser ve sair kitle iletişim araçları ile işlenmesi halinde, ayrıca yayımlananlar hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis ve yüz milyon liradan ikiyüz milyon liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur. Bu fiilin radyo veya televizyon vasıtasıyla işlenmesi halinde ilgili radyo veya televizyon kuruluşunun sahibine ikiyüz milyon liradan dört yüz milyon liraya kadar ağır para cezası verilir. Ayrıca mahkeme, ilgili radyo veya televizyon kuruluşunun bir günden yedi güne kadar yayından men'ine karar verir. Birinci fıkrada yazılı fiillerin ikinci ve üçüncü fıkralarda yazılı kitle iletişim araçları ile işlenmesi halinde verilecek ceza üçte bir oranında artırılır."

8.1. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

1997 yılında da, siyasal parti ya da hükümet dışı kuruluşlara, gazeteci, yazar ya da sanatçılara yönelik baskı ve yargılamaların önemli bir kısmı, ifade ettikleri görüş, kanaat ya da bilgilerden kaynaklandı. Susurluk skandalında devlet görevlilerinin rolü, Kürt sorunu, MGK'nın 28 Şubat Programı gibi konularda eleştiri yapanlar, çeşitli suçlamalarla yargılandı. İfade özgürlüğü ihlalleri ile ilgili bilgiler şöyle:

Sorun Yayınları tarafından 1996 yılının Temmuz ayında yayımlanan Sırrı Öztürk'ün yazdığı "Gelenekten Geleceğe 15-16 Haziran" adlı kitap, hakkında TCY 312/1. maddesi uyarınca açılan dava, İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 5 Ocak günü yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

Gazeteci-yazar Çetin Altan hakkında bir röportajında söylediği "Ben istiyorum ki, devlet çete olmaktan çıkıp, hukuka otursun" sözleri nedeniyle "devletin manevi şahsiyetine hakaret ettiği" (TCY 159) iddiasıyla açılan dava, 20 Ocak günü yapılan ilk duruşmada beraatle sonuçlandı. Altan'la röportajı yapan Nilgün Cerrahoğlu ile Milliyet gazetesi yazı işleri müdürü Eren Güvener de beraat etti. Çetin Altan, duruşma öncesi yaptığı açıklamada, demokrasi ve hukuka aykırı bulduğunu belirttiği davanın Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın keyfi tutumunun sonucunda açıldığını belirtti ve oligarşik yapıların kendi içerisinde çeteler ürettiğini söyledi. Açıklamasından sonra duruşma salonuna alınan Altan, savunmasında da, "Söyleşimde, çeteden kastım devletin aşiret ve kabile yapısına bürünmesiydi" dedi. Altan, bir yazar olarak yazısını yazarken hangi madde kapsamında yargılanacağını düşünmediğini, her şeye rağmen yazmaya devam edeceğini söyledi. 28 Temmuz 1996 tarihinde Milliyet gazetesinde yayımlanan röportaj nedeniyle, 29 Temmuz 1996 tarihinde toplatma kararı verilmişti.

1996 yılı sonunda Ankara DGM Savcılığı, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Demokrasi Partisi (DEP) eski milletvekilleri Mehmet Emin Sever, Mahmut Uyanık ve Muzaffer Demir hakkında "PKK'ye yardım ettikleri"; Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) eski Milletvekili Abdülkerim Zilan hakkında ise, "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla dava açtı. Davada, Sever, Uyanık ve Demir'in 4 yıl 6 ay 7 yıl 6 ay, Zilan'ın ise 1 yıla 3 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Dava, 20 Ekim 1991 seçimlerinde Sosyal Demokrat Halkçı Partiden milletvekili seçilen sanıkların, 5 Kasım 1991 tarihinde Meclis'te Fehmi

Işıklar'ın düzenlediği basın toplantısında milletvekili yeminini "ırkçı, şoven, demokrasiye ve insan haklarına aykırı" olarak nitelemeleri, 6 Kasım 1991 tarihinde yapılan yemin töreninde sarı-kırmızı-yeşil renkli mendil takmaları; Sever, Demir ve Uyanık'ın 12 Kasım 1992 tarihinde güvenlik görevlilerini protesto için açlık grevine başlamaları nedeniyle açıldı. 23 Ocak günü Ankara DGM'de başlayan dava, 12 Mart 1998 tarihinde sonuçlandı. Ankara DGM, Sever'e "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla 11 ay 20 gün, Demir'e ise aynı iddiayla 10 ay hapis cezası verdi. DGM, iki milletvekiline verilen cezayı erteledi. Uyanık ve Zilan ise beraat etti.

Özgür Ülke gazetesinin 3 Aralık 1994 tarihinde bombalanması üzerine gazete binası önünde yaptığı açıklama nedeniyle yargılanan Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Kadıköy Şube Başkanı Feti Bölükçiray, İstanbul 9. Asliye Ceza Mahkemesinde 7 Şubat günü yapılan duruşmada beraat etti. Başka bir dava nedeniyle tutuklu bulunan Bölükçiray, savunmasında Özgür Ülke gazetesinin bombalanmasını protesto amacıyla bina önünde açıklama yapmalarının hakları olduğunu vurguladı.

DYP Erzurum eski Milletvekili Abdülmelik Fırat, 9-10 Temmuz 1994 tarihlerinde Almanya'nın Berlin kentinde düzenlenen bir toplantıdaki konuşmasında "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla 1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezasına mahkûm oldu. Ankara DGM'de 18 Şubat günü sonuçlanan davada, verilen ceza ertelendi. Ceza 6 Kasım günü Yargıtay tarafından da onandı. Fırat, "...Madem ki Allah beni Kürt yaratmış! Ben Kürdüm, Kürt olacağım, Kürt kalacağım... Biz öldürülmüşüz, talan edilmişiz. Ne şikayetimizi, ne namusumuzu, ne ırzımızı bırakmışlar. Vatanımız en büyük namusumuzdur. Bugün zulüm altındadır... Ümitsiz değilim, çünkü mücadeleimiz haklı bir mücadeledir..." dediği için yargılanmıştı.

Yayıncı-yazar Muzaffer İlhan Erdost'un "Türkiye'nin Yeni Sevr'e Zorlanması Odağında-3 Sivas" adlı kitabında eleştiri amacıyla yaptığı alıntılar yoluyla "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla açılan dava 20 Şubat günü sonuçlandı. Ankara DGM, Erdost'a 1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezası verdi; mahkeme, ayrıca kitabın imhasına da karar verdi.

"Kürdistanlı Filozof Ahmede Xanî" adlı kitabında "bölücülük" propagandası yaptığı" iddiasıyla yargılanan yazar Medeni Ayhan, 20 Şubat günü yapılan duruşmada,

1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. Ceza ertelendi.

Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı, *Leman* dergisinde 22 Eylül 1996 tarihinde yayımlanan bir şiirinde “dini değerlere hakaret ettiği” iddiasıyla, şair Can Yücel ile derginin Yazışmaları Müdürü Kutlu Esendemir hakkında dava açtı. İddianamede, şiirde yer alan “Halt etmiş yanında Meryem Ana” ve “Bilmezdim bile İsa’yı kimden peydahladığımı” ifadelerinin suç olduğu öne sürüldü. Yücel ve Esendemir’e, 1 yılla 2 yıl arasında hapis cezası verilmesi istenen dava, Beyoğlu 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 25 Şubat günü başladı.

Öldürülen din araştırmacısı Turan Dursun’un “Tabu Can Çekişiyor/Din Bu-3” adlı kitabı, 28 Şubat günü Beyoğlu Sulh Ceza Mahkemesi tarafından “Allaha hakaret edildiği” iddiasıyla toplatıldı. Kitabın yayıncısı Kaynak Yayınlarından yapılan açıklamada, kitabın ilk basımının 1991 yılı Mart ayında gerçekleştirildiği ve toplam 11 kez basıldığı belirtildi. Daha sonra kitap nedeniyle Kaynak Yayınlarının sahibi İsmet Ögütücü hakkında Beyoğlu 2. Asliye Ceza Mahkemesinde dava açıldı.

Evrensel Kültür Dergisi Genel Yayın Yönetmeni ve *Emek* gazetesi yazarı Aydın Çubukçu, 4 Mart günü 1993 yılında katıldığı bir paneldeki konuşması gerekçe gösterilerek gözaltına alındı. Çubukçu, Ankara DGM Savcılığı tarafından ifadesi alındıktan sonra aynı gün serbest bırakıldı.

Yalçın Küçük’ün “Yürüyüş” adlı kitabını yayınlayan Akış Yayınevi sahibi Ertürk Akşun hakkında, “kitapta PKK propagandası yapıldığı” iddiasıyla (TMY 7/2) açılan dava, İstanbul DGM’de 4 Mart günü sonuçlandı. Akşun’a, 1 yıl hapis ve 850 milyon lira para cezası verildi.

İHD’nin 29 Ekim 1994 tarihinde gerçekleştirilen 5. Olağan Genel Kurulunda, yaptıkları konuşmalar nedeniyle Belge Yayınları sahibi Ayşe Nur Zarakolu ile İP Genel Başkanı Doğu Perinçek hakkında “bölücülük propagandası yaptıkları” iddiasıyla dava açıldı. 6 Şubat günü başlayan dava, 4 Mart günü sonuçlandı. Ankara DGM, Zarakolu ve Perinçek’i birer yıl hapis ve 100’er milyon lira para cezasına mahkûm etti. Karar, 3 Aralık günü Yargıtay tarafından bozuldu.

Vladimir Minorski, Thomas Boys ve D.N. MacKenzy’nin kürdoloji yazılarından oluşan “Kürtler ve Kürdistan” adlı kitabın Türkçe çevirisini yayımlayan Av. Ahmet Zeki Okçuoğlu hakkında, “bölücülük propagandası yaptığı” iddiasıyla açılan dava, 17 Mart günü İstanbul DGM’de başladı. İddianamede, Okçuoğlu’nun TMY 8/3. maddesi uyarınca, 6 aydan 2 yıla kadar hapis ve 100 milyon liradan 300 milyon liraya

kadar para cezasına mahkûm edilmesi istendi. Avukat Ahmet Zeki Okçuoğlu, 1993 yılında *Azadi* gazetesinde yayınlanan bir yazısı nedeniyle İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen 10 ay hapis cezasının Yargıtay tarafından onanması üzerine 13 Haziran günü cezaevine girdi.

Urfa Cumhuriyet Savcısı Ömer Koçarlıan hakkında, “Ferit Ergül” imzası ile yazdığı ve 2 Ağustos 1996 tarihinde İstanbul DGM tarafından yasaklanan “Hükümetin Namusu” adlı kitabı nedeniyle dava açıldı. Adalet Bakanlığının “Cumhurbaşkanına hakaret” (TCY 158) ve “hakaret” (TCY 480) iddiasıyla açtığı dava, 18 Mart günü Urfa’nın Siverek ilçesi Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Koçarlıan’ın 3 ile 8 yıl arasında hapis cezası istemiyle yargılanmasına neden olan kitapta, adalet sisteminden, eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Jandarma eski Genel Komutanı Eşref Bitlis’in ölümüne, Uğur Mumcu’ya yapılan suikaste kadar değişik konular yer alıyor.

HADEP Adana İl Örgütü yöneticilerinden Mehmet Sait Eren, 1993 yılında Belediye Meclisi Üyesi olduğu dönemde yaptığı bir konuşmada “Kürdistan” sözcüğünü kullandığı için açılan davada, 22 Mart günü 1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezasına mahkûm oldu.

“PKK üyesi olduğu” iddiasıyla Bursa Özel Tıp Cezaevinde tutuklu bulunan Aytekin Yılmaz hakkında, postayla gönderilmesi için cezaevi yönetimine verdiği “Domuzlar Ülkesinin Hikayeleri” adlı çalışması nedeniyle 1996 yılı Ekim ayında dava açıldı. Cezaevi yönetiminin yazıları Savcılığa göndermesi üzerine, yazılarda “Atatürk’e ve Türkiye Cumhuriyeti’ne hakaret edildiği” iddiasıyla Bursa 1. Asliye Hukuk Mahkemesinde açılan dava daha sonra beraatle sonuçlandı. Ancak beraat kararına karşın, mahkeme, Yılmaz’ın bu öyküsünün ve daha sonra yazabileceği öykülerinin zorahımına karar verdi.

Kürt Enstitüsü Başkanı Şefik Beyaz, *Demokrasi* gazetesi yazarı Ertuğrul Kürkçü ile Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM) eski Başkanı İbrahim Gürbüz hakkında, Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu ile Bilar’ın 1994 yılının Mayıs ayında İstanbul Çırağan Sarayında düzenlediği “Avrupa’da Milliyetçilik ve Irkçılık” konulu toplantıda yaptıkları konuşmalar nedeniyle TMY 8/1. maddesi uyarınca açılan dava 2 Nisan günü sonuçlandı. İstanbul DGM’de yapılan duruşmada savunmasını veren Beyaz’ın avukatı Eren Keskin, müvekkilinin “Kürt Ulusal Sorunu” ve “Kürdistan” kavramlarını kullandığı için yargılandığına dikkat çekti. Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine (AİHS) imza koyduğunu hatırlatan Keskin, sözleşmenin 10. maddesi düşünülerek karar verilmesi gerektiğini belirtti. Daha sonra söz alan

Şefik Beyaz ise, günümüzde resmi görüşmelerde dahi Kürdistan kavramının kullanıldığına dikkat çekerek, "Ben Kürt sorununun çözümü için yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gerektiğini dile getirdim" dedi. Daha sonra kararı açıklayan mahkeme heyeti, Şefik Beyaz'ı 84 milyon lira para cezasına mahkûm etti. Aynı maddeden yargılanan Ertuğrul Kürtçü'nün beraatine, gıyabi tutuklu olarak yargılanan İbrahim Gürbüz hakkındaki dosyasının ise ayrılmasına karar verildi.

Dr. Yves Tarnon tarafından yazılan "Ermeni Tabusu" adlı kitapta "bölücülük propagandası" yapıldığı iddiasıyla açılan davada İstanbul DGM, Belge Yayınları sorumlusu Ayşe Nur Zarakolu'ya 6 ay hapis cezası verdi. 28 Nisan günü sonuçlanan davada hapis cezası 101 milyon lira para cezasına çevrildi. Kitap hakkında 1994 yılında açılan davada verilen 2 yıl hapis cezası, TMY 8. maddesinde yapılan değişiklik nedeniyle Yargıtay tarafından bozulmuştu.

Prof. Dr. Vahan N. Dadrian tarafından yazılan ve Yavuz Alogan tarafından Türkçeye çevrilen "Ulusal ve Uluslararası Hukuk Sorunu Olarak Jenosid" adlı kitap (Belge Yayınları) hakkında, "halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı" iddiasıyla açılan davada İstanbul DGM'nin verdiği beraat kararı, Nisan ayında Yargıtay tarafından onandı.

14 Ekim 1995 tarihinde tutuklanan DEP eski Genel Sekreteri İbrahim Aksoy (Demokrasi ve Değişim Partisinin ilk Genel Başkanı) 17 Mayıs günü tahliye edildi. İbrahim Aksoy'a Halkın Emek Partisinin 21 Mayıs 1991 tarihinde yapılan Konya İl Kongresindeki konuşması nedeniyle 20 ay, Azadi gazetesindeki yazıları nedeniyle de 4 yıl hapis cezası verilmişti. Aksoy, bu cezaların kesinleşmesinden sonra, 14 Ekim 1995 tarihinde tutuklanmıştı. TMY'de yapılan değişiklik nedeniyle Aksoy'un cezaları büyük ölçüde azalmıştı. İbrahim Aksoy'a Azadi gazetesindeki bir yazısı nedeniyle TMY 8. maddesi uyarınca İstanbul DGM tarafından verilen 1 yıl 4 ay hapis cezası, 30 Aralık günü Yargıtay tarafından onandı.

Semih Hiçyılmaz tarafından yazılan "Susurluk ve Kontrgerilla Gerçeği" adlı kitap nedeniyle Hiçyılmaz ve Evrensel Basım Yayın Yazışmaları Müdürü Songül Özkan hakkında, Genelkurmay Başkanlığının suç duyurusu üzerine Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı, "Cumhuriyete, adliyeye, polise ve orduya hakaret" (TCY 159) iddiasıyla dava açtı.

"Öteki İslam" adlı kitabın yazarı Orhan Gökdemir ile kitabı yayınlayan Sorun Yayınlarının sahibi Sırrı Öztürk hakkında, "kitapta dini değerlere hakaret edildiği" iddiasıyla açılan dava 27 Mayıs günü sonuçlandı. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi, Orhan Gökdemir ve

Sırrı Öztürk'e, 7'er ay hapis ve 3'er milyon lira para cezası verdi.

Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) Bandırma Şube Başkanı Melih Çınar, "Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık" eyleminde yaptığı bir basın açıklaması nedeniyle Bandırma Asliye Ceza Mahkemesinde yargılandığı davanın 9 Haziran günü yapılan ilk duruşmasında beraat etti.

Eğitim-Sen Kırıkkale Şubesinin 20 Eylül 1996 tarihinde düzenlediği şölen, Sivas katliamına ilişkin konuşmasında, "Halkı düşmanlığa kışkırttığı" (TCY 312) gerekçesiyle hakkında 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açılan sanatçı Ferhat Tunç, Ankara DGM'de 10 Haziran günü yapılan ilk duruşmada beraat etti.

Denizli'nin Tavas ilçesine bağlı Konak beldesinde Çarşı Camii imamı Yusuf İlkin, "orduya hakaret ettiği" (TCY 159) gerekçesiyle 15 Haziran günü tutuklandı. Şikayet üzerine gözaltına alınan İlkin'in, "Camide terörist yetişmez. 'Camide terörist yetişir' diyen şerefsizdir. Şerefsizler şeriat ve din aleyhine gösteriş yapıyor" dediği bildirildi.

Atatürk'ün biyografisi niteliğinde olan ve çeşitli dillerde yayımlanmasına rağmen, 1930 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye'ye girişi yasaklanan "Bozkurt" adlı kitabın Türkçe çevirisi, "Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret edildiği" gerekçesiyle Kadıköy 4. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından 5 Şubat günü toplatıldı. H.C. Armstrong'un yazdığı, Gül Çağalı Güven'in Türkçeye çevirdiği kitap, 1996 yılı Eylül ayında yayımlanmıştı. Kitapta "Atatürk'e hakaret edildiği" iddiasıyla açılan davada, kitabın yayıncısı Bülent Demirbaş ve çevirmen Gül Güven'e 1 yıl 3'er ay hapis cezası verildi. 15 Haziran günü sonuçlanan davada, Bülent Demirbaş'ın cezası paraya çevrildi, Gül Güven'in cezası ise 5 yıl süreyle ertelendi.

DEP eski Milletvekili Hatip Dicle, Ankara Merkez Kapalı Cezaevinden Çankırı Cezaevinde açlık grevi yapan mahkûmlara gönderdiği destek mektubunda "bölücülük propagandası yaptığı" gerekçesiyle 4 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Ankara DGM'nin ilk kararının bozulması üzerine yenilenen yargılama 16 Haziran günü sonuçlandı. Dicle'nin avukatı Sedat Aslantaş, mektubun cezaevi yetkilileri aracılığıyla Çankırı'ya gönderildiğini, burada Çankırı Cezaevi yetkililerinin ise mektubu muhataplarına iletmediğini, bu nedenle "propaganda" olarak nitelenen eylemin eksik olduğunu söyledi. Hatip Dicle ise, açlık grevindekilere moral vermek için bu mektubu gönderdiğini, ayrıca propagandanın eksik ya da tam diye nitelendirilemeyeceğini belirterek, "Propaganda ya

vardır ya yoktur. Eksik veya tam teşebbüs diye bir şey olmaz” diye konuştu.

Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES) eski Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Mahmut Konuk’a 25-26 Aralık 1993 tarihlerinde İstanbul’da gerçekleştirilen ‘Demokrasi Kurultayı’ndaki konuşması nedeniyle İstanbul DGM tarafından ‘Terörle Mücadele Yasası’nın 8/1 maddesi uyarınca verilen 1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezası, 20 Haziran günü Yargıtay tarafından onandı. Mahmut Konuk, kararın onanması üzerine 21 Ekim günü cezaevine girdi. Konuk, İnfaz Yasası uyarınca, 9 ay cezaevinde kaldı ve 21 Temmuz 1998 tarihinde tahliye edildi.

Münir Ceylan, kapatılan Demokrasi gazetesinde 2 Ocak 1996 tarihinde yayımlanan “Emekçiler ve Kürtler” başlıklı yazısında bölücülük propagandası yaptığı iddiasıyla yargılandığı davada 2 yıl hapis ve 600 bin lira para cezasına mahkûm oldu. Yargıtay’ın bozma kararı üzerine yeniden görülen dava, İstanbul DGM’de 30 Ekim günü, aynı cezanın tekrar verilmesi ile sonuçlandı.

18 Nisan 1996 tarihinde KESK’in İstanbul Kadıköy’de düzenlediği “Barış ve Demokrasi” mitingindeki konuşmasında “dönemin Adalet Bakanı Mehmet Ağar’a hakaret ettiği” gerekçesiyle Kadıköy 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan İlknur Birol adlı Eğitim Sen üyesi öğretmen, 26 Haziran günü yapılan duruşmada 1 yıl hapis cezasına mahkûm edildi. İlknur Birol hakkında, “eli kanlı katilleri hükümetin başına getiriyorlar, adalet bakanı yapıyorlar” dediği için Türk Ceza Yasasının 159. maddesi uyarınca dava açılmıştı. Karar, 8 Mart 1998 tarihinde Yargıtay tarafından onanarak kesinleşti.

Ankara DGM tarafından 20 Kasım 1996 tarihinde ölüm cezasına mahkûm edilen Zana Mazak hakkında, Sosyalist Alternatif dergisine gönderdiği “Yalnız Kürtler mi suçlu? Ya Türkler!” başlıklı yazısı ve ölüm cezasının verildiği duruşmada attığı sloganlar nedeniyle açılan dava, 1 Temmuz günü Ankara DGM’de başladı.

“Yaralı Yüreğim” adlı şiir kitabında, “bölücülük propagandası yaptığı” iddiasıyla, Diyarbakır eski Belediye Başkanı Mehdi Zana ve Belge Yayınları yöneticisi Ayşe Nur Zarakolu hakkında İstanbul DGM’de açılan dava, 17 Temmuz günü sonuçlandı. Duruşmada, Mehdi Zana’ya 10 ay hapis, 83.333.333 lira para cezası verildi. Ayşe Nur Zarakolu’ya verilen 5 ay hapis cezası ise 42.416.666 lira para cezasına çevrildi.

Muzaffer Oruçoğlu’nun “Dersim” adlı romanı, 18 Temmuz günü İstanbul DGM tarafından toplatıldı. İstanbul DGM Savcılığı da Oruçoğlu hakkında dava açtı. Toplatma kararı, “bölge ve ırk ayrımı gözeterek gerek Cumhuriyet öncesi Ermeni ırkından olan şahısların katliama uğratıldığı, gerekse Cumhuriyet sonrası

dönemde Dersim olarak belirtilen Tunceli ili yöresindeki Kürt kökenli halkın soykırımdan geçirildiği, Dersim isyanının kanla bastırılarak teslim alınanların acımasızca öldürüldüğü, çocuk, kadın ihtiyar demeden soykırım uygulandığı, cesetlerin ve yöre halkının tarlalarının, barınaklarının, ormanlarının yakıldığı, hayvanlara dahi soykırım uygulandığı temasının işlendiği...” gerekçesiyle (TCY 312) verildi.

İstanbul DGM Savcılığı, İstanbul Açık hava Tiyatrosunda 26 Temmuz günü düzenlenen “Halk Konseri”ne katılan sanatçılar hakkında “yasadışı örgüt ve bölücülük propagandası yaptıkları” iddiasıyla dava açtı. İddianamede, sanatçıların konser sırasında “bölücülük propagandası içeren konuşmalar yaptıkları” ve (Kürtçe kastedilerek) “farklı bir dille şarkı söyledikleri” öne sürüldü. İddianamede, Deste Günaydın, Ferhat Tunç ve Avukat Behiç Aşçı’nın “bölücülük propagandası yaptıkları” iddiasıyla 3 yıla kadar; Sabahat Değirmenci, Gülbahar Uluer, Serap Sönmez, Süleyman Gültekin, Hakan Alak, Kemal Sahir Güner, İrşad Aydın, Özcan Şenver, Ufuk Lükler ve Vefa Saygın Öğütler’in de “yasadışı örgüt propagandası yaptıkları” iddiasıyla 5 yıla kadar hapis ve 50 milyon lira ile 100 milyon lira arasında para cezasına mahkûm edilmesi istendi.

26-27 Temmuz günleri Muğla’nın Göcek ilçesinde Çevre Bakanı İmren Aykut’un da katılımıyla yapılan “Batı Akdeniz Çevre Eğitimi Platformu”nda yaptığı konuşmada Muğla Valisini ve siyasetçileri eleştiren Göcek Lisesi resim öğretmeni Kasım Yeter, Aralık ayında, Milas’ın Kazıklı köyü İlköğretim Okuluna gönderildi. Öğretmen Kasım Yeter’in, söz konusu etkinlikte Muğla Valisi Cemil Serhadlı’ya yönelik olarak “Resmi açıklamaların dışında bir gerçeği burada dile getirmek istiyorum. Sayın Valimizin bir açıklaması vardı: Göcek denizinin de Mavi Bayrak alması gerekenlerin içinde olduğu şeklinde. Oysa, Göcek koyları aşırı derecede deniz kirliliğiyle karşı karşıyadır” dediği ve antik Dadela kentinin özel mülkiyete açılarak “birilerine peşkeş çekileceğini” ifade ettiği bildirildi. Muğla İl Milli Eğitim Müdürlüğü müfettişlerinin, Yeter’in aynı etkinlikte söylediği “Dalyan kanalında geçen kış 25 bin ton, kimilerine göre 250 bin ton kefal balığının ölü olarak toplandığı ve kamyonlarla taşınarak satıldığı ve halk sağlığı konusunda araştırma yapılmadığı söylenmektedir. Siyasi partilerimiz, maalesef Bakanımızı hapsedip eline dosya vererek, hangi kıyıda, hangi ormanda ne kadar rant peşinde koşabilirim, neyi koparabilirimin hesabı içindedirler” sözleri nedeniyle de soruşturma açtığı bildirildi.

İsmail Başdaş (21) adlı kişi hakkında, 1996 yılında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e gönderdiği

mektupta "Devletimin yüzkarası" dediği gerekçesiyle açılan dava, 31 Temmuz günü sonuçlandı. İzmir 3. Ağır Ceza Mahkemesinde tutuklu olarak yargılanan Başdaş, 20 ay hapis cezasına mahkûm edildi. Başdaş'ın cezası 6 milyon lira paraya çevrildi ve ertelendi.

Bursa Özel Tıp Cezaevinde PKK davasından tutuklu bulunan Nurettin Demirtaş'a, Buca Kapalı Cezaevindeyken 1 Mayıs 1994 tarihinde yaptığı ve Özgür Ülke gazetesinde yayımlanan "DGM'lerin protesto edilmesine ilişkin" açıklaması nedeniyle İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen 10 yıl hapis cezası, Yargıtay tarafından Temmuz ayında onandı. Av. Nur Terzi, Türk Ceza Yasasının 159/1 maddesi uyarınca verilen cezanın onanmasından sonra, "iç hukukta yapılacak bir şey kalmadığı" için 7 Temmuz günü AİHK'e başvurduklarını açıkladı.

Liberal Demokrat Parti Genel Başkanı Besim Tibuk hakkında, sahibi olduğu Kanal E televizyonundaki bir konuşmasında "orduya hakaret ettiği" iddiasıyla (TCY 159) dava açıldı. Genelkurmay Başkanlığının başvurusu üzerine Haziran ayında açılan davanın iddianamesinde, Tibuk ile birlikte programın yapımcıları Cevher Kantarcı ve Nahit Duru'nun da cezalandırılması istendi. Dava, 17 Eylül günü İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Duruşmada ifade veren Besim Tibuk, "Darbe yapmak dünyanın her yerinde suçtur. 27 Mayıs da bir darbedir ve Yassıada da Türk adaletinin yüz karasıdır. Adnan Menderes'in idam edilmesi de bir cinayettir. Bu sözlerimden alınan varsa, onlar darbecidir. Darbeci olan Türk Silahlı Kuvvetleri değildir. Ben sadece darbeyi eleştirdim" dedi.

Şair-yazar Celal Kabadayı hakkında, 1996 yılı Ekim ayında yayımlanan ve hemen toplatılan "Nasıl Sabah Olacak" adlı şiir kitabında, "Türklüğe, Cumhuriyete, hükümete, emniyet teşkilatına, orduya, TBMM'ye hakaret ettiği" iddiasıyla (TCY 159) Eylül ayında dava açıldı. İddianamede, kitabın önsözü ile dokuz şiirde suç işlendiği öne sürülerek, Celal Kabadayı'nın 1 yıla 6 ay arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi, kitabın da toplatılarak imha edilmesi istendi. Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesinde 7 Ekim günü başlaması gereken dava, "iddianame kaybolduğu" için ertelendi. 25 Aralık günü sonuçlanan davada, Kabadayı'ya 2 yıl hapis cezası verildi. Celal Kabadayı, "Yağmur Yolculuğu" adlı kitabındaki, "Tutsak ve Asker" başlıklı şiirde "orduya hakaret edildiği" iddiasıyla yargılandığı davada ise, 1 yıl ağır hapis cezasına mahkûm oldu. Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesinde 6 Ekim günü yapılan duruşmada, verilen ceza, ertelendi.

HADEP Ankara il yöneticilerinden Tevfik Kaya'ya, 13 Kasım 1994 tarihinde yapılan Altındağ (Ankara) İlçe Kongresindeki konuşması nedeniyle verilen 1 yıl hapis ve 260 bin lira para cezası Eylül ayında Yargıtay tarafından onandı. Kongre nedeniyle Ankara DGM'de yargılanan Altındağ İlçe eski Başkanı Tevfik Kaya ve HADEP yöneticisi İmam Canpolat, 7 Şubat 1996 tarihinde beraat etmişlerdi. Yargıtay'ın bu kararı bozması üzerine yeniden yargılanan Kaya 1 yıl hapis ve 260 bin lira para cezasına; İmam Canpolat ise, 2 yıl hapis ve 260 bin lira para cezasına mahkûm olmuştu. Tevfik Kaya, cezanın kesinleşmesi üzerine 8 Aralık günü cezaevine girdi.

İstanbul DGM Savcılığı, İçişleri eski Bakanı Mehmet Ağar'ın suç duyurusu üzerine, Alman yazar Leo Müller'in "Gladio" adlı kitabını Türkçeye çeviren yazar Emin Karaca (Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreteri) ile kitabı yayımlayan Pencere Yayınevi'nin sahibi Muzaffer Erdoğan hakkında 19 Mayıs günü dava açtı. İddianamede, Emin Karaca ve Muzaffer Erdoğan'ın "halkı kin ve düşmanlığa kışkırttıkları" (TCY 312) ve "terörle mücadelede görev alanları teşhir ettikleri" iddiasıyla (TMY 6/1) cezalandırılması istendi. 30 Eylül günü İstanbul DGM'de sonuçlanan davada, Karaca, "bölücülük propagandası" yaptığı iddiasıyla 1 yıl 8 ay, "terörle mücadelede görev alanları hedef gösterdiği" iddiasıyla da 106 milyon 250 bin lira para cezasına mahkûm edildi. Kara'ya verilen hapis cezası ertelendi. Erdoğan'ya ise, "yazışlarına müdürlerine verilen cezaların 3 yıl süreyle ertelenmesine ilişkin yasa" uyarınca ceza verilmedi.

İstanbul DGM, Belge Yayınları tarafından yayımlanan yazar Haşim Kutlu'nun "Alevi Kimliğini Tartışmak" adlı kitabını, "Alevileri din, ırk ve bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa kışkırttığı" iddiasıyla (TCY 312) 9 Mayıs günü toplattı. Daha sonra Belge Yayınları yöneticisi Ayşe Nur Zarakolu hakkında, "halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı" iddiasıyla açılan dava, 13 Ekim günü sonuçlandı. Dava, "yazışları müdürlerine verilen cezaların ertelenmesine" ilişkin yasa uyarınca 3 yıl süreyle ertelendi.

Alman gazeteci Lissy Schmidt'in "Özgürlüğün Bedeli- Irak Kürt Bölgesinden Röportajlar" adlı kitap, 16 Ocak günü İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Kitabı yayımlayan Belge Yayınevi yöneticisi Ayşe Nur Zarakolu ile çevirmenler Zeynep Herkmen ve Süheyla Kaya hakkında, kitapta "bölücülük propagandası yapıldığı" iddiasıyla dava açıldı. İstanbul DGM'de 13 Ekim günü yapılan duruşmada, Zarakolu hakkındaki dava, "yazışları müdürlerine verilen cezaların

ertelenmesine" ilişkin yasa uyarınca ertelendi. Zeynep Herken ve Süheyla Kaya beraat etti.

21 Mart Newroz Bayramında Tandoğan Meydanında düzenlenen etkinlikte yaptığı konuşma nedeniyle, "halkın kin ve düşmanlığa kışkırttığı" iddiasıyla (TCY 312) hakkında dava açılan Nakliyat-İş Ankara Şube Sekreteri Bayram Karkın, 1 yıl hapis ve 860 bin lira para cezasına mahkûm edildi. 23 Ekim günü Ankara DGM'de yapılan duruşmada, Karkın'ın avukatları Metin Bağyer ve Ender Büyükcülha savunmalarını yaptılar. Avukat Bağyer, Karkın'ın konuşmasına ilişkin bant çözümünün tutarsızlıklarla dolu olduğunu, konuşmanın yalnızca bir bölümünün ele alındığını ve bir çok cümlenin çarpıtıldığını söyledi.

"Kürt sorunu Türkiye Halkının Sorunudur" başlıklı bildiride "halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı" (TCY 312) iddiasıyla haklarında dava açılan EMEP İzmir İl Örgütü yöneticisi Cabbar Demirci, Narlıdere ilçe Başkanı Ahmet Gemici ile parti üyeleri Abbas Aktülün, İlyas Ardic ve Mehmet Yıldız, İzmir DGM'de 23 Ekim günü yapılan duruşmada beraat etti.

HADEP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Satan, MED-TV'de katıldığı bir program nedeniyle 4 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm oldu. MED-TV'de yayımlanan bir programa katıldıkları için yazar Yalçın Küçük ve Mehmet Satan hakkında açılan davaya 28 Ekim günü Ankara DGM'de devam edildi. Duruşmada esas hakkındaki görüşünü açıklayan savcı, Satan'ın program sırasında PKK lideri Abdullah Öcalan'a "Sayın Başkan" diye hitap etmesinin "Yasadışı örgüte yardım suçu oluşturmadığı" gerekçesiyle beraatine karar verilmesini istedi. DGM ise, Satan'a hapis cezası verdi ve yurtdışına çıkışını yasakladı. O dönemde yurtdışında yaşayan Yalçın Küçük'ün dosyası ise ayrıldı.

İstanbul'da bulunan Merdivenköy Şahkulu Sultan Külliyesi Vakfı Başkanı Mehmet Çamur hakkında, bir konuşmasında "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla İstanbul DGM'de açılan dava, 31 Ekim günü beraatle sonuçlandı. Çamur'un, 29 Mayıs 1996 tarihinde yaptığı konuşmada, Maraş, Çorum ve Kerbela olaylarından bahsederek, Alevileri, Sünnilere karşı kışkırttığı iddiasıyla 1 yıla 3 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi isteniyordu.

Rize'de faaliyet gösteren Rize İmam-Hatip Liseleri Mezunları Derneği (RİMDER) Başkanı Hasan Karal, 22 Kasım 1995 tarihinde yaptığı konuşma nedeniyle yargılandığı davada bir yıl hapis ve ağır para cezasına mahkûm edildi. Karal'a verilen ceza mahkeme tarafından paraya çevrildi. 1995 yılında açılan ve Rize Asliye Ceza Mahkemesinde 16 Kasım günü sona eren davada, RİMDER'in de kapatılmasına karar verildi.

Kapatma kararı, RİMDER'in "siyasi içerikli, din esasına ve adına dayanarak faaliyet gösterdiği" gerekçesiyle verildi. Dava, Karal'ın, "Bizler her şeyi dinin yedeğinde bırakan bir düşüncenin mensuplarıyız. Devlet de sistem de dinin yedeğinde olacaktır" gibi sözleri nedeniyle açılmıştı.

Eğitim-Sen Merkez Yönetim Kurulu üyeleri hakkında, Eğitim-Sen'in temel eğitime ilişkin bakışını anlatan bildiri ve özel sayılarda yer alan "kesintisiz, laik, demokratik, bilimsel, anadilde eğitim" talepleri nedeniyle açılan dava, 20 Kasım günü Ankara DGM'de başladı. Ankara DGM Savcılığının "anadilde eğitim" talebi yoluyla "bölücülük propagandası yapıldığı" iddiasıyla açtığı davada, Eğitim-Sen Başkanı Kemal Bal, Yönetim Kurulu üyeleri Necati Akpınar, Alper Öztürk, Asuman Edalı, Cemal Ünlü, Nurşen Girgin, Müslüm Şahin, Erol Savumlu ve Başyürek Altın'ın 1 yıla 3 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Duruşmada savunmasını yapan Kemal Bal, "Nasıl Bulgaristan'daki Türk çocuklarının kendi dillerinde eğitim görmelerini istememiz bölücülük olmuyorsa, ülkemizdeki çocukların da anadilleri neyse o dilde eğitim görmelerini istememizin bölücülüğe girmemesi gerektiğini düşünüyorum" dedi. 9 Aralık günü sonuçlanan davada, Eğitim-Sen yöneticileri 1 yıl 4'er ay hapis ve 3'er milyar lira para cezasına mahkûm edildiler. Eğitim-Sen'in bu yöndeki bildirimleri hakkında verilen toplatma kararı, Haziran ayında Ankara DGM tarafından kaldırılmıştı.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e kedi ve köpeğin birlikte yaşadığını gösteren bir kart gönderdiği gerekçesiyle hakkında "bölücülük propagandası ve cumhurbaşkanına hakaret" iddiasıyla dava açılan emekli öğretmen Hasan Basri Aydın, 25 Kasım günü İstanbul DGM'de yapılan ilk duruşmada beraat etti. Hasan Basri Aydın savunmasında, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin kendisine sağladığı düşünce özgürlüğü hakkını kullandığını söyledi. Aydın, "Birbirlerine zıt ve düşman olan kedi ile köpeğin barış içinde yaşatılabildiği günümüzde, insanlar arasındaki savaşın anlamsız olduğuna dikkat çekerek Cumhurbaşkanı Demirel'e bazı gerçekleri anlatmak istedim" dedi.

Kapatılan Özgür Gündem gazetesinde yayımlanan bir haberde MHP eski Genel Başkanı Alparslan Türkeş'e hakaret ettiği gerekçesiyle yargılanan Abdülkadir Konuk, Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 25 Kasım günü sonuçlanan davada, 3 ay 15 gün hapis ve 10 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. Hapis cezası paraya çevrildi. Özgür Gündem gazetesi Yazışmaları Müdürü Besim Döner hakkındaki dava ise, "Yazışmaları müdürlerine verilen cezaların ve açılan davaların 3 yıl süreyle ertelenmesine ilişkin yasa" uyarınca ertelendi.

Ankara Şehirlerarası Otobüs Terminalinde görevlilerle tartışırken “bölücü slogan attığı” iddiasıyla gözaltına alınan ve tutuklanan Bedrettin Şen (55) adlı öğretmen hakkında açılan dava 25 Kasım günü Ankara DGM’de sonuçlandı. Bedrettin Şen, 28 ay hapis ve 233 milyon lira ağır para cezasına mahkûm oldu. Bedrettin Şen’in 1980 öncesinde TÖS ve TÖB-DER şube başkanlıkları yaptığı öğrenildi.

“Paradigmanın İflası” kitabı nedeniyle 1993 yılında yargılanan ve hapis cezasına mahkûm olan Fikret Başkaya hakkında, kitabın 6. baskısı nedeniyle Kasım ayında “bölücülük propagandası” iddiasıyla yeniden dava açıldı. Başkaya ve kitabı yayımlayan Doz Yayınevi’nin sahibi Selim Okçuoğlu, 1993 yılında İstanbul DGM’de aynı maddeden yargılanmışlar ve 15 Ağustos 1993 tarihinde mahkûm olmuşlardı. Fikret Başkaya’ya verilen 20 ay hapis, 41 milyon lira para cezası ile Okçuoğlu’na verilen 5 ay hapis, 41 milyon lira para cezası, 16 Aralık 1993 tarihinde Yargıtay tarafından onanmıştı. Fikret Başkaya, 18 Mart 1995 tarihinde tutuklanmış, 15 ay cezaevinde kaldıktan sonra 14 Haziran 1995 tarihinde serbest bırakılmıştı. Selim Okçuoğlu ise, 10 Haziran 1993 tarihinde cezaevine girmiş ve cezasının 3 ay 22 günlük bölümünü cezaevinde geçirmişti. Fikret Başkaya hakkında, Diyarbakır E Tipi Cezaevinde 24 Eylül 1996 tarihinde 10 mahkûmun dövülerek öldürülmesine ilişkin olarak kapatılan Demokrasi gazetesinde 1 Ekim 1996 tarihinde yayınlanan “Devlet devlet olmaktan çıkarsa” başlıklı yazısı nedeniyle açılan dava 26 Aralık günü sonuçlandı. İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada Başkaya, 10 ay hapis cezasına mahkûm edildi. Ceza 5 yıl süreyle ertelendi. Başkaya, hakkında gazetenin 10 Aralık 1996 tarihli sayısında yayınlanan “Suç ve Ceza” başlıklı yazısı nedeniyle açılan dava ise, aynı gün yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

Ekim ayında Ankara DGM Savcılığı, MED-TV’de 3 Kasım 1996 tarihinde yayınlanan “Panel” adlı program nedeniyle PKK lideri Abdullah Öcalan hakkında ölüm cezası, yurtdışında yaşayan DEP eski milletvekilleri Zübeyir Aydar, Mahmut Kılınç, yazar Yalçın Küçük ile HADEP eski Genel Başkanvekili Güven Özata, Prof. Fikret Başkaya, Mesut Uysal ve tarihçi Mehmet Sıraç Bilgin hakkında da, “bölücülük propagandası yaptıkları ve PKK’ye yardım ettikleri” gerekçesiyle, 4 yıldan 8 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açtı. Dava, 13 Ekim günü Ankara DGM’de başladı. 22 Aralık günü yapılan duruşmada savunmasını veren Fikret Başkaya, akşam evinde otururken telefonla MED-TV’den arandığını ve Barzani-Talabani çatışması hakkında görüşlerinin

sorulduğunu söyledi. Başkaya, bunun üzerine kendisinin de bir bilimadamı ve konusunda yetkin bir kişi olarak görüşlerini açıkladığını belirtti. Başkaya, “Burada asla ileri sürülen suçun unsurları mevcut değildir. Bu konuyu inceledim ve evimden telefonla görüşlerimi açıklamanın yardım ve yataklıkla ilgisini hukuken ve mantıken bulamadım. Bu tip yargılamalar artık son bulsun, düşünceler yargılanırsa toplum önünü göremez” dedi.

İHD eski Genel Sekreter Yardımcısı Erol Anar’ın yazdığı “Düşünce Özgürlüğü” adlı kitap, Eylül ayında Ankara Cumhuriyet Savcılığı tarafından toplatıldı. Ardından Erol Anar ve yayıncı Mustafa Tüm hakkında “Meclis’e, hükümete, güvenlik görevlilerine hakaret ettikleri” iddiasıyla (TCY 159) 1 yıla 6 yıl arasında hapis cezası istemiyle dava açıldı. 9 Ekim günü Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde başlayan dava, 25 Kasım günü sonuçlandı. Davada, Erol Anar’a 10 ay hapis cezası verildi. Ceza daha sonra ertelendi. Mustafa Tüm’e ise, “Yazışmaları müdürlerine verilen cezaların ve açılan davaların 3 yıl süreyle ertelenmesine ilişkin yasa” uyarınca ceza verilmedi.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Personel Daire eski Başkanı Muhiittin Soyvural hakkında, hazırladığı “Terörizmin Anatomisi” konulu tez çalışmasında “PKK propagandası yaptığı” iddiasıyla soruşturma açıldı. Soyvural, dönemin Bayındırlık Bakanı Yaşar Topçu tarafından görevden alındı. Soyvural hakkında, tezinde yeralan, “Kürt halkı, bir halk olarak kabul edilmemekte, dolayısıyla Kürtçe yasağı kanayan bir yara olarak devam etmektedir. Kürt meselesi ne zaman gündeme gelse, hemen örtbas edilmeye çalışılmakta, bu konuda yasakçı ve gizemci bir politika izlenmektedir. Kürt sorununa bir kimlik sorunu olarak yaklaşılmamış, polisiye tedbirlerle soruna çözüm aranmıştır... Ulusal kurtuluş mücadelesi veren azınlıkların, mücadele süresince terörizme başvurmaları kaçınılmazdır. Bu yönüyle birer terörist olan azınlıklar, ulusal kurtuluş mücadelesi sonunda bağımsızlıklarına kavuşmaları halinde ise birer kahraman olmaktadır...” gibi ifadeler nedeniyle soruşturma açıldığı öğrenildi. Muhiittin Soyvural ise, “1996 Mayısında rutin bir işlem olarak başmüfettişliğe getirildim. Ardından Bayındırlık Bakanı Cevat Ayhan döneminde Daire Başkanlığına getirildim. Yeni hükümetle birlikte görevimden alındım. Şu an müfettişliğe devam ediyorum. Kitapta PKK propagandası yaptığım iddiası yanlıştır. Sadece üniversiteye verilmek üzere hazırlanan bir tez çalışmasıdır” dedi. Soyvural, hakkındaki iddiaların yaptığı teftişlerin ardından ortaya atıldığını ifade ederek, tazminata mahkûm ettiği müteahhitlerin bu iddiaları ileri sürdüğünü söyledi.

Toplatılan Kitaplardan Örnekler

Lissy Schmidt, "Özgürlüğün Bedeli-Irak Kürt Bölgesinden Röportajlar." İstanbul DGM

Haydar Işık, "Dersim Tertelesi." İstanbul DGM

Haydar Aslan, "Devrimci Yol'dan Seçmeler." İstanbul DGM

Haluk Gerger, "Türkiye'nin Düzeni ve Kürt Sorunu." İstanbul DGM

Kemal Burkay, "Din ve Siyaset." İstanbul DGM

Kemal Burkay, "Malmısanj, Kırd, Kırmanc, Dımili veya Zaza Kürtleri." İstanbul DGM

Munzur Çem, "Alevilik, ve Dersim Üzerine Kimi Görüşler." İstanbul DGM

Munzur Çem, "Çarın Rubailer." İstanbul DGM

Emre Yılmaz, "Genç Bir İşadamına." İstanbul DGM

H.C. Armstrong, "Bozkurt." Kadıköy 4. Sulh Ceza Mahkemesi

Mehmet Aktaş, "Sesime Gel." İstanbul DGM

Leo A. Müller, "Kontr Gerilla-Gladio." İstanbul DGM

Yalçın Küçük, "Tarihçe." Beyoğlu Sulh Ceza Mahkemesi

Turan Dursun, "Tabu Can Çekişiyor-Din Bu 3." Beyoğlu Sulh Ceza Mahkemesi

Hıdır Yeşil, "Bolşevik Parti İnşa Öğretisi." İstanbul DGM

Dr. Emir Hasanpur, "Kürt Diliyle İlgili Devlet Politikaları ve Dil Hakları." İstanbul DGM

Gerald Messadi, "Martin Heidegger'le Aşk ve Suç Yaşamım." İstanbul Cumhuriyet Savcılığı

Erol Anar, "Düşünce Özgürlüğü." Ankara DGM

Haşim Kutlu, "Alevi Kimliğini Tartışmak." İstanbul DGM

Öz Basım Yayın, "Bir Adım Daha Örgüt ve Kadrolar." İstanbul DGM

Muzaffer Oruçoglu, "Dersim." İstanbul DGM

Nesimi Yaman, "GAP, Kürdistan'da Sosyo Ekonomik ve Siyasal Etkiler." İstanbul DGM

Alaz Basın Yayın, "Direniş Gazetesi Kapatıldı (Broşür)." İstanbul DGM

Alaz Basın Yayın, "Ne Yaşıyoruz, Ne İstiyoruz (Broşür)." İstanbul DGM

Prof. Dr. İlhan Arsel, "Aydın ve Aydın." Konya Valiliği

Mihri Belli, "Kızıldere'ye Varan Yol (Broşür)." İstanbul Cumhuriyet Savcılığı

Celadet Ali Bedirhan, "Kürt Sorunu Üzerine/Kürtlerin Sürgün Edilmesi ve Dağıtılması Yasası." İstanbul DGM

Hayri Argav, "O Şafağın Atlıları-12 Eylül İdamları." İstanbul 1. Sulh Ceza Mahkemesi

Nesimi Yaman, "Sevgi İsyanda." İstanbul DGM

Mahmut Alınak, "Şiir'nun Ateşi." İstanbul DGM

Latif Özdemir, "Tarihin Şiircesi." İstanbul DGM

Doç. Dr. Fikret Başkaya, "Paradigmanın İflası (6. Baskı)." Ankara DGM

Dr. Tarık Ziya Ekinci, "Vatandaşlık Açısından Kürt Sorunu ve Bir Çözüm Önerisi." İstanbul DGM

Muzaffer İlhan Erdost, "Türkiye'nin Yeni Sevr'e Zorlanması Odağında-3 Sivas." Ankara DGM

Sanatsal faaliyetlerin yasaklanması ya da engellenmesi, 1997 yılında da devam etti. Örneğin, Diyarbakır Halk Tiyatrosunun, Orhan Asena'nın yazdığı "Öç" ve L. Augusta'nın yazdığı "Ay Doğarken" adlı oyunları 19 Ocak günü Siirt'te sahnelemesi, Siirt Valiliği tarafından Olağanüstü Hal Yasası ve İl İdaresi Yasasına dayanılarak yasaklandı.

Kocaeli Birikim Tiyatrosu'nun sahnelediği, "Alacalı Şemsiye" ve "Ben Suçlu" adlı oyunlar Mayıs ayında Yozgat'ta yasaklandı. Yasaklamaya, oyunlardan birinde "tiyatroya giden bir generalle arkada oturan memurun aksırması sonucu gelişen trajikomik olaylar"ın anlatıldığı bölüm gerekçe gösterildi.

Grup Yorum'un Adana Mimar Sinan Açık Hava Tiyatrosunda 1 Ekim günü vermesi planlanan konser, "olay çıkacağı" iddiasıyla Valilik tarafından yasaklandı.

"Karmaşık Tiyatro" adlı tiyatro topluluğunun "Çalınmış Düşler" oyununun Gaziantep'te 27 Ekim günü sergilenmesi, İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından "Gençliği uyuşturucuya özendirilebilir" gerekçesi ile yasaklandı.

Bir Hak Düşmanı

İzmir Fetih Sahnesi adlı tiyatro topluluğunun, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Refah Partisine (RP) yakınlığıyla bilinen Millî Gençlik Vakfının (MGV) organizasyonu ile Erzurum, Amasya, Kütahya, Zonguldak, Eskişehir ve Balıkesir kentlerinde sergilediği "Bir Hak Düşmanı" adlı oyun, Erzurum Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Osman Özbek'in Artvin'de yaptığı bir konuşmadan sonra kamuoyu gündemine geldi. Özbek'in konuşmasından sonra gazetelerde çıkan haberler üzerine Ankara DGM Savcılığı, İzmir Fetih Sahnesi ve MGV yöneticileri hakkında soruşturma açtı. Bu arada Erzurum Cumhuriyet Savcılığı ise, oyun hakkında takipsizlik kararı verdi. Ancak takipsizlik kararında, oyunun sahnelenmesinden önce Emniyet Müdürlüğüne verilen metin ile sahnelenen oyunun farklı olduğu belirtildi.

Soruşturma çerçevesinde oyun yazarı Mehmet Vahi Yazar ile grup üyeleri Osman Yavuz, Fuat Başarılı, Nazmi Kar ve Zekeriya Özen, 24 Nisan günü gözaltına alındı. Bu kişilerin ardından, İzmir, Kütahya, Samsun, Konya, Eskişehir, Amasya, Zonguldak ve Balıkesir'de düzenlenen ev baskınlarıyla birlikte, gözaltına alınanların sayısı 39'a yükseldi. Ankara Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube Müdürlüğünde sorgulanan bu kişilerin tümü, Ankara DGM tarafından tutuklandı.

Soruşturmayı yürüten Ankara DGM Savcılığı, 26 Mayıs günü, İzmir Fetih Sahnesi tiyatro grubunun elemanları ve oyunun çeşitli illerde sergilenmesinin organizasyonunda

görev alan tümü tutuklu toplam 39 sanık hakkında, "devlet kuvvetlerine karşı halkı silahlı isyana teşvik ettikleri" (TCY 149) iddiasıyla, 30'ar yıldan az olmamak üzere hapis cezası istemiyle dava açtı.

İddianamede, oyunun, 20 Mart-8 Nisan günleri arasında 6 ilde MGTV yöneticilerinin organizasyonu ile sahnelendiği belirtilerek, "Senaryoya göre, ülkede laik devlet düzeni hâkimdir ve laik sistemi kabul etmeyerek dini esaslara dayalı bir devlet düzeni kurmak isteyenlerin sayısı gittikçe artmaktadır. Laik devlet düzeni konusunda hassasiyet gösteren Silahlı Kuvvetlerin bu gidişe müdahale etmesi söz konusudur. Silahlı Kuvvetlerle halkı karşı karşıya getirme ve ülkemizi Cezayir'e çevirme amacı çok açık bir şekilde belirtilmiştir" denildi.

Haklarında Türk Ceza Yasasının 149. maddesi uyarınca dava açılan sanıklar şunlar: İzmir Fetih Sahnesi oyuncular: Mehmet Vahi Yazar, Zekeriya Özen, Fuat Başarılı, Nazmi Kar ve Osman Yavuz. Oyunun sahnelenmesinde görev alanlar: Osman Yüzgenç (MGV Amasya Şube Başkanı), Nuri Eken, Enver Canikli, İsmail Çıtır, Salih Karayel, Halit Mermer, Osman Akbaş, İlyas Töngüş, Mustafa Kavuk, Muhammet Yiğit, Recep Hoşcan, Salih Kayahan, Beşir Karahasanoğlu, Ali Andaç, Yusuf Güngör, Hüseyin Karataş, Fikret Ercan, M. Sefayi Mudanyalı, Cengiz Kuloğlu, Recep Açıkgöz, Mürsel Eroğlu (MGV Zonguldak Şube Başkanı ve İmam Hatip Lisesi öğretmeni), Murat Şen, Muzaffer Zor, Hüdaverdi Şen, Arif Boydak, İsmail Kirenli, Ahmet Meşe, Mustafa Akin, Hikmet Gümüş, İbrahim Gün, Mustafa Topçu, Erdoğan Doğan, Cavit Sözeri, Şaban Yörük.

2 Temmuz günü yapılan ilk duruşmada, Mehmet Vahi Yazar ile oyuncular Zekeriya Özen, Fuat Başarılı, Nazmi Kar ve Osman Yavuz dışındaki 34 sanık tahliye edildi. Bu arada oyunun yazarı Mehmet Vahi Yazar, oyunun sergilendiği illerde, izin almak için emniyet müdürlüğüne verdikleri metin ile oyun içeriğinin farklı olduğunu kabul etti.

11 Eylül günü yapılan duruşmada Ankara DGM, kararını açıkladı. Oyunun yazarı ve oyuncusu Mehmet Vahi Yazar 3 yıl, Zekeriya Özen, Fuat Başarılı, Nazmi Kar ve Osman Yavuz, 2 yıl 4 ay hapse ve para cezasına mahkûm edildi, Tutuksuz yargılanan 34 sanık hakkında da beraat kararı verildi

Bazı düşünce suçluları ile ilgili bilgiler şöyle:

İsmail Beşikçi

İsmail Beşikçi, Yeni Ülke gazetesinin 1. sayısında yer alan yazısı nedeniyle 23 Aralık 1991 tarihinde aldığı 1 yıl hapis cezasının Yargıtay tarafından onaylanması üzerine 13 Kasım 1993 tarihinde tutuklandı. Beşikçi'ye

verilen cezalar daha sonra giderek arttı. Beşikçi, TMY 8. maddesinin (davaların önemli bölümü bu madde uyarınca açıldı) yanı sıra, aynı yasanın 7. maddesi; TCY 159., 264., 311. ve 312. maddeleri ile, Atatürk'ü Koruma Yasasının 6. maddesi uyarınca ceza aldı ya da yargılandı.

Aldığı hapis cezalarının toplamı 40 yılı, para cezalarının toplamı da 10 milyar lirayı geçen İsmail Beşikçi, 1997 yılını da cezaevinde geçirdi. TMY 8. maddesinde 1995 yılında yapılan değişiklik, İsmail Beşikçi'nin mahkûm olduğu davaların bir bölümünün yeniden ele alınmasına yol açtı. Bu durum İsmail Beşikçi'ye, hapis ve para cezalarında azalma olması dışında yarar sağlamadı.

İsmail Beşikçi'nin cezaevine girişinin 4. yıldönümü nedeniyle avukatı Levent Kanat ve Yurt Yayınlarının sahibi Ünsal Öztürk tarafından yapılan açıklamada, Beşikçi'nin ömrünün 15 yıl 4 ay 25 gününü cezaevinde geçirdiği belirtildi. Beşikçi'nin 19 Haziran 1971'de SBF'deki kürsüsünden ilk gözüaltına alınışının üzerinden 26 yıl geçtiği kaydedilen açıklamada, Beşikçi'nin bugüne kadar 8 kez tutuklandığı ifade edildi, Beşikçi'nin birçok açıklaması ve 31'i toplatılan 35 kitabı ile ilgili 105 davası bulunduğu, hapis cezalarının 100 yılı, para cezalarının ise 10 milyar lirayı aştığı vurgulanan açıklamada, "Beşikçi hep zindandadır. Beşikçi zindanda oldukça resmi ideoloji ve Türk aydınlarının düşünceleri dokunulamaz, eleştirilemez, doğruluğundan kuşku duyulamaz düşünceler olarak kalacaktır" denildi.

İHD Mart ayında İsmail Beşikçi şahsında tüm düşünce suçlularının özgürlüklerine kavuşabilmeleri amacıyla "İsmail Beşikçi'ye ve Düşünceye Özgürlük" kampanyası başlattı. Kampanya nedeniyle 6 Mart günü Beşikçi'nin bulunduğu Bursa Özel Tıp Cezaevi önünde basın toplantısı düzenlendi. Basın toplantısına, İHD Genel Başkanı Akın Birdal, Genel Başkan Yardımcısı Eren Keskin, İHD Genel Başkan Yardımcısı Mahmut Şakar ile Ankara, Diyarbakır, Bursa, İzmir ve İstanbul'dan İHD yöneticileri, sanatçı Yusuf Çetin, Beksav Yönetim Kurulu üyesi İsmail Sarıoğlu, DİSK, KESK, ÖDP, HADEP, EMEP, ÇGD, ÇHD ve Mazlum-Der yöneticilerinin aralarında bulunduğu yaklaşık 60 kişi katıldı. Adalet Bakanlığı izin vermediği için Birdal ve beraberindekiler, İsmail Beşikçi ve Ünsal Öztürk'le görüştürülmedi.

Bunun üzerine cezaevi önünde bir basın açıklaması yapan Akın Birdal, düşünce özgürlüğünün temel insan haklarından olduğunu belirterek, Türkiye'nin altına imza koyduğu uluslararası sözleşmelere uymadığını söyledi. Devletin, düşüncelerinden dolayı yurttaşlarını cezalandırmasının kabul edilemeyeceğini vurgulayan Birdal, şöyle devam etti: "Kampanyada, İsmail Beşikçi, bir sembol olması nedeniyle seçilmiştir. Beşikçi, düşünceyi

suç sayan hemen bütün yasa ve maddelerden yargılanmış, onlarca dava ile bilimsel kimliği ve direnişçi kişiliği yok edilmek istenmektedir" dedi. Birdal, kampanya afişlerine Ankara Savcılığı tarafından izin verilmemesini de eleştirdi.

İsmail Beşikçi'ye 15 kitabı nedeniyle (kitaplar için ayrı ayrı açılan davalar daha sonra birleştirildi) TMY 8. maddesi uyarınca Ankara DGM tarafından verilen 4 yıl 4 ay hapis ve 333 milyon 333 bin lira para cezası, 26 Mart günü Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından onandı. Yargıtay, 26 ay hapse mahkûm edilen yayıncı Ünsal Öztürk'le ilgili kararı ise, 'hapis cezasının paraya çevrilmesi' istemiyle bozdu. Bozma kararı üzerine yeniden görülen dava, 29 Temmuz günü sonuçlandı. Ankara DGM, Öztürk'ü toplam 220 milyon 566 bin lira para cezasına mahkûm etti.

İHD Ankara Şubesi tarafından 1995 yılı Aralık ayında "İnsan Hakları Haftası" çerçevesinde düzenlediği "Türkiye'de İnsan Hakları Panoraması" adlı forumda yapılan konuşmalar ve foruma gönderilen tebliğlerin derlenmesi sonucu hazırlanan "Türkiye'de İnsan Hakları Panoraması" adlı kitap nedeniyle Ankara DGM'de açılan dava 8 Ekim günü sonuçlandı. Davada, İsmail Beşikçi ve DEP milletvekili Hatip Dicle, TMY 8/1. maddesi uyarınca birer yıl ağır hapis ve 100'er milyon lira para cezasına mahkûm edildiler. İHD Ankara Şubesinin 1995 yılındaki yöneticilerine ise "yazışları müdürlerine verilen cezaların ve açılan davaların 3 yıl süreyle ertelenmesine ilişkin yasa" uyarınca ceza verilmedi.

Ünsal Öztürk

Yurt Yayınlarının sahibi Ünsal Öztürk de, İsmail Beşikçi'nin kitaplarını yayımladığı için çok sayıda davada yargılandı, mahkûm oldu ve uzun süre cezaevinde kaldı. 1987 yılında kurulan Yurt Yayınlarının yayımladığı 41 kitap hakkında dava açıldı. Bunların 36'sı yasaklandı. Yasaklanan kitapların 29'unu İsmail Beşikçi'nin yazdığı kitaplar oluşturdu.

27 Eylül 1996 tarihinde cezaevine giren Yurt Yayınları sahibi Ünsal Öztürk'ün cezaevinde kalması gereken süre, 19 Aralık 1996 tarihinde sona erdi. Ancak Öztürk, 1 milyar 110 milyon liralık para cezasını ödemeyi reddettiği için 12 Mart günü serbest bırakıldı.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (AİHK), yazar Nihat Behram'ın "İşkencede Ölümün Güncesi" isimli kitabını yayımlayan Yurt Yayınları sahibi Ünsal Öztürk'ün mahkûm edilmesi nedeniyle açılan davayı Nisan ayı sonunda kabul etti. 1988 yılında kitabın ikinci baskısını yapan Ünsal Öztürk'ün, TCY 312. maddesi uyarınca cezalandırılarak kitabın zoraltımına karar verilmesi nedeniyle oluşan zararının karşılanması talebiyle avukatı

Hüsnü Öndül aracılığıyla AİHK'e açtığı davanın ilk aşamasında, Komisyon, davayla ilgili "kabul edilebilirlik" kararı verdi.

Haluk Gerger

Doç Dr. Haluk Gerger'in 1992-1993 yıllarında çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan yazılarından oluşan "Türkiye'nin Düzeni ve Kürt Sorunu" adlı kitabının 3. baskısı, İstanbul DGM tarafından "bölücülük propagandası yapıldığı" (TMY 8) iddiasıyla 20 Ocak günü yasaklandı. Kitaptaki yazılar hakkında, ilk yayımlandıkları tarihlerde dava açılmamıştı.

Kitapta, "bölücülük propagandası yapıldığı" iddiasıyla Haluk Gerger ve Ayşe Nur Zarakolu hakkında İstanbul DGM Savcılığı tarafından açılan dava, 4 Kasım günü başladı. Gerger savunmasında, davanın "hukuki dayanağı olmayan siyasi bir dava" olduğunu, bunun, yazıların yayınlanmasından 5 yıl sonra dava açılmasıyla kanıtlandığını vurguladı ve "Hukuki dayanaktan uzak bir dava olduğu için savunma yapmam zor" dedi. Yargıtay, gazeteci-Yazar Haluk Gerger'e İstanbul DGM tarafından verilen 1 yıl hapis cezasını Kasım ayında onadı. Haluk Gerger, Yargıtay'ın onama kararından günler sonra haberdar olduklarını bildirdi. Gerger, 10 Aralık 1993 tarihinde Özgür Gündem gazetesinin İstanbul'daki merkezinin basılması üzerine, dayanışma amacıyla İstanbul'a giderek gazetede çalıştıkları dönemde yazdığı bir yazı nedeniyle mahkûm olduğunu belirtti.

Kapatılan Evrensel gazetesinin 24. sayısında yayınlanan "OHAL ve Çekiç Güç" başlıklı yazısı nedeniyle daha önce 20 ay hapis cezasına mahkûm edilen Haluk Gerger, kararın Yargıtay tarafından bozulması üzerine yenilenen yargılamanın 31 Aralıktaki duruşmasında, İstanbul DGM tarafından TCY 312/2. maddesi uyarınca 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildi.

Recep Maraşlı

Komal Yayınevi'nin sahibi yazar Recep Maraşlı ve eşi Nuran Maraşlı, Maraşlı'nın hastalığının tedavisi için yurtdışına çıkmak isterken 6 Mart günü Ankara Esenboğa Havaalanı'nda siyasi polis tarafından gözaltına alındı. Recep Maraşlı 13 Martta Ankara DGM tarafından tutuklandı. Nuran Maraşlı ise serbest bırakıldı.

Düşünce suçlusu olarak Uluslararası Af Örgütü tarafından 1984 yılında 'Yılın Mahkûmu' ilan edilen ve 13 Avrupa ülkesinin PEN Klüpleri tarafından 'Onur Üyeliği'ne seçilen Recep Maraşlı, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında 10 yıl tutuklu kaldığı süre içinde katıldığı açlık grevleri sonucu felç geçirmiş; omuriliğinin zedelenmesi nedeniyle 'beyin küçülmesi' hastalığına yakalanmıştı. 1991'de TMY'de yapılan değişikliklerle şartlı tahliye edilen Maraşlı, 1994 yılında yine gözaltına

alındı. 13 gün gözaltında tutulan Maraşlı, 19 ay cezaevinde kaldı.

Maraşlı'nın tutuklanması üzerine Dünya Yazarlar Birliği'nden (PEN) yapılan açıklamada, İsmail Beşikçi ve Işık Yurtçu'nun serbest bırakılması için Avrupa'da başlatılan kampanyanın Maraşlı'yı da kapsadığı duyuruldu. Maraşlı'nın avukatları Eren Keskin, İrfan Güler, Ercan Kanar ile Levent Kanat tarafından 29 Mart günü yapılan açıklamada, Maraşlı'nın tutuklanmasının ardından Jiyana Nu gazetesinde yayınlanan bir yazısı nedeniyle İstanbul DGM tarafından verilen 1 yıl 4 aylık hapis cezasının Yargıtay tarafından onandığı belirtilerek, "Daha önce bu cezayı karşılayacak kadar fazladan hapis yatmıştı. Şu an müvekkilimiz Recep Maraşlı'nın tutuklanmasını gerektiren herhangi bir ceza söz konusu değildir, duruşmaları devam etmektedir. Bu nedenle müvekkilimiz hakkında Ankara DGM tarafından verilen tutuklama kararı tamamen siyasi bir karardır" denildi. Maraşlı'nın sağlığının son derece bozuk olduğu, ihtiyaçlarını yalnız başına karşılayacak durumda olmadığı ifade edilen açıklamada, İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi Nöroloji Bilim Dalı Başkanlığı ile İzmir Tıp Fakültesi tarafından verilen raporlara dikkat çekildi. Açıklamada, "Hastalığı nedeniyle Maraşlı'nın cezaevinde kalma koşulları bulunmamaktadır. Türkiye de tedavisi mümkün olmadığından yurtdışında tedavi olması gerekiyor. Ancak Maraşlı'nın yıllarca süren mahkûmiyetini neden olarak gösteren devlet yetkilileri, pasaport vermedikleri gibi tedavisini engellemektedir" denildi.

Amerikan PEN bünyesinde faaliyet gösteren İfade Özgürlüğü Komitesinin Başkanı K. Anthony Appiah, Nisan ayında Başbakan Necmettin Erbakan'a gönderdiği mektupta, tutuklama kararına tepki gösterdi. Yazıları nedeniyle hakkında 27 dava açılan Recep Maraşlı'nın son olayda neyle suçlandığının bile belli olmadığı belirtildi. Mektupta, sağlık durumunun oldukça bozuk olduğuna dikkat çekilen Recep Maraşlı'nın bir an önce ve koşulsuz olarak serbest bırakılması istendi, ayrıca tutuklama kararının uluslararası anlaşma ve sözleşmelere aykırı olduğu belirtildi.

Ağustos ayında da Uluslararası PEN Merkezi Tutuklu Yazarlar Komitesi, Recep Maraşlı'nın serbest bırakılması için acil eylem kampanyası başlattı. Maraşlı'nın durumuna ilişkin bir bildiriye üyelerine gönderen PEN, başta Başbakan Mesut Yılmaz olmak üzere İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunulmasını istedi.

Tutuklama kararının ardından Ankara DGM Savcılığı, Recep Maraşlı ve eşi Nuran Maraşlı hakkında "PRK-Rızgari örgütü üyesi oldukları" (TCY 168) iddiasıyla dava açtı. Ankara DGM'de görülen davanın 10 Temmuz,

7 Ağustos, 2 Eylül, 2 Ekim, 1 Kasım, 27 Kasım ve 9 Aralık günleri yapılan duruşmalarında, avukatların Recep Maraşlı'nın sağlık durumunun son derece kötü olduğunu sürekli dile getirmelerine karşın tahliye kararı verilmedi. Bu arada 9 Aralık günü yapılan duruşmada, esas hakkında mütalaasını veren DGM Savcılığı, Recep Maraşlı'nın "yasadışı örgüt üyesi olduğu" iddiasıyla cezalandırılmasını, Nuran Maraşlı hakkında da beraat kararı verilmesini istedi. Dava 25 Aralık günü beraatle sonuçlandı.

Recep Maraşlı, Ankara DGM tarafından verilen hapis cezasını tamamlayarak 18 Mart 1998 tarihinde tahliye edildi. Serbest bırakıldıktan sonra "askerlikle ilişkisinin olup olmadığının araştırılması" gerekçesiyle gözaltına alınan Recep Maraşlı, ertesi gün serbest bırakıldı.

Şükrü Karatepe

Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe'nin (RP), 10 Kasım 1996 tarihinde Atatürk'ü anma törenlerinde yaptığı konuşma, önemli sonuçlar doğurdu. Karatepe'nin konuşması Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın RP'nin kapatılması istemiyle açtığı davanın önemli delilleri arasında yer aldı.

Karatepe, 24 Nisan 1998 tarihinde cezaevine girmesine neden olan konuşmayı, 10 Kasım törenlerinden sonra katıldığı RP Genişletilmiş İl Divanı toplantısında yaptı. 10 Kasım törenlerine "içi kan ağlayarak" katıldığını belirten Karatepe, "Süslü püslü görünüşüme bakıp da, laik olduğumu sakın sanmayın"; "Ey Müslümanlar, sakın ha içinizden bu hırsı, bu kini, nefreti ve bu inancı eksik etmeyin. Bu bizim boynumuzun borcudur" demişti.

Bunun üzerine İçişleri Bakanlığı müfettişlerinin hazırladığı raporda Şükrü Karatepe'nin, konuşmasında "halkı kin ve düşmanlığa kışkırtma" suçunu işlediği (TCY 312) öne sürüldü ve dosya Kayseri DGM Savcılığına gönderildi. Kayseri DGM Savcılığının yürüttüğü soruşturma çerçevesinde hazırlanan bilirkişi raporunda, "Karatepe'nin siyasi eleştiri sınırında kaldığı ve hukuka aykırı davranışından söz edilmesinin mümkün görülmediği" belirtildi. Raporda, AİHM içtihat kararları ışığında, demokrasilerde devlet yapısı, milli güvenlik ve ülke bütünlüğü ile kamu düzeni açısından, sürekli ve ciddi tehlike yaratan tehdit, teşvik ve tahrik türünden açıklama ve propaganda dışındaki her türlü görüşün özgürce ifade edilebileceği belirtildi.

Bu rapordan sonra Kayseri DGM Savcılığı, soruşturmayı takipsizlik kararıyla kapattı. Bu arada bazı DGM'leri kaldıran yasa uyarınca Kayseri DGM'nin kapatılması nedeniyle dosya Ankara DGM Savcılığına gönderildi. Takipsizlik kararı, "Ankara DGM'ye en yakın yargı yeri" sıfatıyla İstanbul DGM tarafından incelendi ve

bozuldu. Ankara DGM Savcılığı da, Karatepe hakkında, 10 Kasım törenlerinde ve 25 Ekim 1996 tarihli basın toplantısında laik sistemi eleştiren konuşmalarına dayanarak “halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettiği” ve “Atatürk’e hakaret ettiği” iddialarıyla dava açtı. İddianamede, Karatepe’nin 4 yıl 6 aya kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

Ankara DGM’de 11 Eylül günü yapılan duruşmaya doktor raporu alarak katılmayan Şükrü Karatepe hakkında “duruşmaya gelmemesi ve Kayseri 2. Ağır Ceza Mahkemesine talimatla ifade vermemesi” gerekçe gösterilerek gıyabi tutuklama kararı verildi. 12 Eylül günü Ankara DGM’ye gelerek ifade veren Karatepe hakkındaki tutuklama kararı kaldırıldı. Karatepe, ifadesinde, “iddianamede belirtilen konuşmanın tümünün kendisine ait olduğunu” belirterek, “Şunu itiraf edeyim; irticalen konuşma yaptığım için, konuşmanın bir yerinde arzu etmediğim kin ve nefret gibi iki kelime geçti. Konu yargı organlarına intikal etmeden bütün gazetecileri toplayıp özür diledim. Televizyonlara çıkarak defalarca özür diledim” dedi.

Dava, 9 Ekim günü sonuçlandı. DGM Savcılığının esas hakkındaki mütalaasında beraat kararı verilemesini istemesine karşın Ankara DGM, Karatepe’yi TCY 312/2. maddesi uyarınca 1 yıl hapis ve 420 bin lira para cezasına mahkûm etti. Karar, 11 Aralık günü Yargıtay tarafından onandı. Bunun ardından Karatepe, Daniştay kararıyla belediye başkanlığı görevinden düşürüldü.

Doğu Perinçek

Ocak ayında Genelkurmay Başkanlığı, İşçi Partisi (İP) Genel Başkanı Doğu Perinçek hakkında 3 ayrı suç duyurusunda bulundu. İlk suç duyurusu, Perinçek’in Lübnan’da PKK lideri Abdullah Öcalan ile görüşmesine ilişkin fotoğrafların basında yer alması üzerine yapıldı. İkinci suç duyurusunun konusunu ise, Perinçek’in “Orgeneral Eşref Bitlis ve JİTEM elemanı Binbaşı Ahmet Cem Ersever’in Genelkurmay Başkanlığının bilgisi dahilinde öldürüldüğü” iddiaları oluşturdu. Perinçek hakkındaki üçüncü suç duyurusu ise, Perinçek’in Susurluk olayı ve Abdullah Çatlı hakkındaki bilgileri üst düzey bir Genelkurmay yetkilisinden aldığını açıklaması üzerine yapıldı.

İHD’nin 29 Ekim 1994 tarihinde gerçekleştirilen 5. Olağan Genel Kurulunda, yaptıkları konuşmalar nedeniyle Belge Yayınları sahibi Ayşe Nur Zarakolu ile İP Genel Başkanı Doğu Perinçek hakkında “bölücülük propagandası yaptıkları” iddiasıyla dava açıldı. 6 Şubat günü başlayan dava, 4 Mart günü sonuçlandı. Ankara DGM, Zarakolu ve Perinçek’i birer yıl hapis ve 100’er milyon lira para cezasına mahkûm etti. Karar, 3 Aralık günü Yargıtay tarafından bozuldu.

Doğu Perinçek ve Aydınlık dergisi Yazışları Müdürü Zahide Ruhsar Şenoğlu hakkında, Perinçek’in dergide 6 Şubat günü yayımlanan yazısında geçen “Sincan’da tankların şeriatçılığın üzerine yürümesini alkışlarla karşılıyorum” ifadesi nedeniyle “halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı” iddiasıyla açılan dava, 13 Kasım günü beraatle sonuçlandı. İstanbul DGM’de yapılan duruşmada, Şenoğlu hakkında, “yazışları müdürleri hakkında açılan davaların ve verilen cezaların ertelenmesine ilişkin yasa” uyarınca karar verilmedi.

Yılmaz Odabaşı

Ankara DGM Savcılığı, şair Yılmaz Odabaşı’nın “Düş ve Yaşam” adlı kitabında “bölücülük propagandası yapıldığı” iddiasıyla 1996 yılı sonunda, Odabaşı ve kitabın yayıncısı Niyazi Koçak hakkında dava açtı. DGM Savcılığı, Odabaşı’nın ‘Terörle Mücadele Yasası’ uyarınca 3 yıla kadar hapis ve 100 milyon liraya kadar para cezasına; Doruk Yayınlarının sahibi Niyazi Koçak’ın da 6 ay hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

Davaya, 19 Kasım 1996 tarihinde Ankara DGM’de başlandı. Bu dava sürerken, Ankara Cumhuriyet Savcılığı da, kitapta “Atatürk’e ve İstiklal Marşına hakaret edildiği” iddiasıyla Odabaşı ve Koçak hakkında dava açtı.

Ankara DGM’de görülen dava, 6 Mart günü sonuçlandı. Savunmasında, kitabında “bölücülük” yapmadığını belirten Odabaşı, faili meçhul cinayetlerin sorumlularının yargı önüne çıkartılmamasını, suç işleyen özel tim şeflerinin kaçak dolaşmasını eleştirdi. Odabaşı ve Koçak’ın avukatı Hülya Sarsam ise, Türkiye’de hakimler ve savcıların bile yargının bağımsız olmadığını söylediklerini hatırlatarak, “Yargı, bugüne kadar devlet içindeki hukuk dışı gücü eleştirenlere ceza vermek yerine, bu iddiaları inceleyeydi, en başta kendi güvenilirliğini kaybetmeyecekti” dedi. Sarsam ayrıca, savcının kitabı okumadan, içindeki birkaç sayfayı ele alarak ceza isteminde bulunduğunu söyledi. DGM Savcısı Dilaver Kahveci, bu savunma üzerine, Sarsam hakkında “mahkemeye hakaret” gerekçesiyle suç duyurusunda bulunulmasını ve baroya disiplin cezası uygulanması için yazı yazılmasını istedi.

Daha sonra kararını açıklayan DGM, Yılmaz Odabaşı’ya, 1 yıl 6 ay 20 gün hapis ve 933 milyon lira para, kitabın yayıncısı Niyazi Koçak’a da 67 milyon lira para cezası verdi. DGM ayrıca, Avukat Sarsam hakkında DGM Savcılığına suç duyurusunda bulunulmasına karar verildiğini açıkladı. Karar üzerine Odabaşı, mahkeme heyetine, “Sizle aynı ülkede ve aynı yerde yaşamaktan utanç duyuyorum” dedi. Odabaşı salondan polis tarafından çıkartılırken, mahkeme heyeti, Odabaşı’nın

tutuklanması için suç duyurusunda bulundu. Polis tarafından gözaltına alınan Odabaşı, Ankara Nöbetçi Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tutuklandı. Odabaşı, avukatının karara itirazı üzerine 8 Mart günü serbest bırakıldı. Odabaşı hakkında, "mahkemeye hakaret ettiği" gerekçesiyle üçüncü bir dava daha açıldı.

Odabaşı ve Koçak'ın Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanmasına ise, 22 Ocak günü başlandı. Bu arada Odabaşı'ya, Pen Yazarlar Derneğinin açtığı "Film Öykü Yarışması"nda kazandığı ödül de, Adliye binasında verildi. Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 16 Haziran günü sonuçlanan davada Odabaşı, 2 yıl 6 ay hapis, Koçak da 2 yıl 6 ay hapis ve 4 milyon 550 bin lira para cezasına mahkûm edildi. Asliye Ceza Mahkemesinin kararı 15 Nisan 1998 tarihinde Yargıtay tarafından bozuldu.

Mahmut Alınak

Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Demokrasi Partisi milletvekili Mahmut Alınak, Ankara DGM'nin hakkında verdiği 116 milyon liralık para cezasını ödemediği için 15 Ocak günü cezaevine girdi. 1991 yılındaki seçimler öncesinde Şırnak'ta yaptığı bir konuşmada Kürtçe konuşması nedeniyle Ankara DGM tarafından 14 ay hapis ve 116 milyon lira para cezasına mahkûm edilen Alınak, bu hapis cezası nedeniyle daha önce 9 ay 4 gün cezaevinde kalmıştı. Alınak yaptığı açıklamada, "Türkiye'de yaşanan çelişkilere dikkat çekmek ve demokrasi çabalarına destek vermek için" para cezasını ödemediğini ve gönüllü olarak cezaevine girme kararı aldığını bildirdi. Mahmut Alınak, "gönüllü cezaevine girme" eylemine, 28 Ocak günü para cezasının ilk taksitini ödeyerek son verdi.

Alınak, hakkında, 1991 yılında yapılan genel seçim kampanyasında Kürtçe konuştuğu gerekçesiyle açılan beş davadan biri de, 19 Mart günü 6 ay hapis cezasıyla sonuçlandı. Alınak, Şırnak'ın İdil ilçesinde görülen davaya gönderdiği savunmada, eski Roma'nın kölelik döneminde bile ana diliyle konuşmanın suç sayılmadığını belirterek, "Bu dava tarihi bir ibret belgesidir. Şırnak ve ilçelerinde Rusça, Ermenice, İngilizce, Almanca, Fransızca, Yunanca konuşaydım bu dava açılmazdı. Dile yasak koymak barbarlıktır. Suçlu olmamak için dilimizi mi keselim?" dedi.

Mahmut Alınak'ın Ekim ayında yayımlanan "Şirolun Ateşi" adlı romanı İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Kitap nedeniyle Alınak hakkında, TCY 312. maddesi uyarınca dava açıldı.

Hasan Celal Güzel

Yeniden Doğuş Partisi (YDP) Genel Başkanı Hasan Celal Güzel hakkında, konuşma ve açıklamaları nedeniyle çok sayıda dava açıldı.

Hasan Celal Güzel hakkındaki davaların en önemlisi, Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Çevik Bir, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanı Koramiral Aydan Erol, Genelkurmay Harekât Başkanı Korgeneral Çetin Doğan ile "laiklik karşıtı gelişmeleri izlemek için" Başbakanlık bünyesinde oluşturulan "Batı Çalışma Grubu" hakkında suç duyurusunda bulunmasından sonra açıldı. Güzel, suç duyurusunda komutanların TCY 146. maddesinde tanımlanan "anayasa ile kurulu düzeni tebdil, tağyir ve ilgaya; anayasa ile teşekkül etmiş TBMM'yi vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs" ve 147. maddede tanımlanan "hükümeti vazife görmekten men etme" suçunu işlediklerini söylemişti. Güzel, 28 Temmuz günü suç duyurusunu Ankara DGM Savcılığına vermeden önce düzenlediği basın toplantısında, "Batı Çalışma Grubu"na ait olduğunu öne sürdüğü bazı belgeleri gazetecilere dağıttı.

Bu suç duyurusu üzerine Ağustos ayı başında Ankara DGM Savcılığı, Hasan Celal Güzel hakkında "Genelkurmay Başkanlığına ait gizli belgeleri açıkladığı" gerekçesiyle soruşturma başlattı. Soruşturma çerçevesinde, 4 Ağustos günü gözaltına alınan Hasan Celal Güzel, 5 Ağustos günü Ankara DGM'de ifade verdi ve tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Daha sonra Güzel hakkında Ankara DGM Savcılığı tarafından, "devletin emniyeti, iç ve uluslar arası siyaseti açısından gizli kalması gereken belgeleri açıkladığı" gerekçesiyle 5 yıldan az olmamak üzere hapis cezası istemiyle dava açıldı. Güzel'in basın toplantısında açıkladığı belgelerin Batı Çalışma Grubuna değil Genelkurmay Başkanlığına ait olduğu belirtilen iddianamede, Güzel'in TCY 136/1. maddesi uyarınca 5 yıldan az olmamak üzere hapisle cezalandırılması istendi.

Hasan Celal Güzel'in yargılanmasına 16 Eylül günü başlandı. İfadesinde suçlamaları reddeden Hasan Celal Güzel, 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, eski Genelkurmay Başkanı Necip Toruntay, eski Başbakan Bülent Ulusu ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in tanık olarak dinlenmesini istedi. İstem reddedildi.

Eylül ayında ayrıca, Hasan Celal Güzel hakkında Bakırköy Cumhuriyet Savcılığı tarafından, Akit Gazetesi'nde yayımlanan "General bozuntusu" ve "Hayali anayasa taslağı" başlıklı haberlerde "orduya hakaret edildiği" iddiasıyla iki ayrı dava açıldı. Güzel'in her iki yazı için toplam 12 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istenen davalar, Bakırköy 2'inci Ağır Ceza Mahkemesinde görülüyor.

Ankara Cumhuriyet Savcılığının, Hasan Celal Güzel'in 7 Mart ve 31 Temmuz günleri düzenlediği basın toplantıları ile Kanal D ve Milli Gazete'de yayımlanan iki haberde "orduya ve hükümete hakaret ettiği" iddiasıyla

açtığı dört ayrı dava ise, Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde sürüyor.

Güzel'in 11 Mayıs günü RP'nin İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda düzenlediği mitingdeki konuşmasında "Milli Güvenlik Kuruluna (MGK) hakaret ettiği" iddiasıyla İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından, 6 ay ile 3 yıl arasında hapis cezası istemiyle dava açıldı.

Hasan Mezarcı

Hasan Mezarcı çeşitli tarihlerde yaptığı konuşmalar nedeniyle 1997 yılında da yargılandı.

Hasan Mezarcı'ya Bandırma Belediyesi tarafından 4 Haziran 1992 tarihinde düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşma nedeniyle yargılandığı davada verilen 1 yıl 6 ay hapis cezası, 15 Ağustos 1996 tarihinde Yargıtay tarafından onandı. Hasan Mezarcı, Bandırma Asliye Ceza Mahkemesinde 29 Ocak 1996 tarihinde sona eren davada, Atatürk'ü Koruma Yasası uyarınca mahkûm olmuştu. Dava nedeniyle dokunulmazlığı 3 Mart 1994 tarihinde kaldırılan Hasan Mezarcı, ilk yargılamada beraat etmiş, ancak karar Yargıtay tarafından bozulmuştu. İkinci yargılama sırasında yurtdışında olan Mezarcı hakkında gıyabi tutuklama kararı verildi. 26 Aralık 1996 tarihinde Türkiye'ye dönen Hasan Mezarcı, İstanbul Atatürk Havaalanında gözaltına alındı ve tutuklandı. Hasan Mezarcı, 9 Ekim günü serbest bırakıldı.

Mezarcı hakkında, 1992 yılında Bolu Gökaya Hacıyakup köyünde yaptığı konuşmada, "İslam devletini kuracağız. Abdullah Öcalan'la birleşerek, Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkacağız" dediği iddiasıyla Ankara DGM'de açılan dava, 9 Eylül günü beraatle sonuçlandı.

Hasan Mezarcı'nın İstanbul Maltepe'de 1993 yılında yaptığı bir konuşmada "Atatürk'e hakaret ettiği" iddiasıyla açılan dava, Kartal 4. Asliye Ceza Mahkemesinde görüldü. Mezarcı, bir başka konuşması nedeniyle aynı suçlamayla açılan davada ise, Ankara 8. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılandı. Mezarcı'nın, Maraş'ın Elbistan ilçesinde 1992 yılında yaptığı bir konuşmada yine "Atatürk'e hakaret ettiği" iddiasıyla Elbistan 1. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanması sürüyor.

Hasan Mezarcı hakkında, "Siyah Bayrak" dergisinde yayınlanan bir röportajda "devletin askeri güçlerini ve cumhuriyeti tahrik" iddiasıyla İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde dava açıldı.

Osman Murat Ülke

İzmir Savaş Karşıtları Derneği⁴ eski Başkanı Osman Murat Ülke, 1997 yılında da yargılandı. Osman Murat

Ülke, askerlik yapmayı reddettiği için çok sayıda davada yargılandı ve mahkûm oldu.

İHD'nin her yılın 10 Aralık günü verilen İnsan Hakları Ödülleri, 1997 yılında Bergama köylülerine, Tıbbet, Gaziantep Ünalı, Amasya İplik, Reslan ile Retrans işçilerine ve Osman Murat Ülke'ye verildi. 11 Aralık günü yapılan törende ödül, Ülke adına İzmir Savaş Karşıtları Derneği Başkanı Vedat Zencir'e verildi.

Ülke, "halkı askerlikten soğutma" iddiasıyla Arif Hikmet İyidoğan, Mehmet Sefa Fersal ve Gökhan Demirkıran'la birlikte Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nde yargılanmıştı. 29 Ağustos 1995 tarihinde sonuçlanan davada Ülke beraat etmiş, ancak duruşma salonundan alınarak askerlik şubesine teslim edilmişti. İki gün içinde birliğine katılması koşuluyla bırakılan Osman Murat Ülke, askere gitmemiş ve 1 Eylül 1995 tarihinde yaptığı basın toplantısında da, askerlikle ilgili belgelerini yakmıştı. Bu nedenle Osman Murat Ülke hakkında "halkı askerlikten soğuttuğu" (TCY 155) iddiasıyla yeniden dava açıldı.

Askeri Mahkemenin 5 Eylül 1995 tarihinde verdiği tutuklama kararının yerine getirilmesi için bir yıl sonra, 30 Eylül 1996 tarihinde yazılan yazı uyarınca Osman Murat Ülke, 7 Ekim 1996 tarihinde gözaltına alındı. Daha sonra tutuklanan ve 11 Ekim 1996 tarihinde Ankara'ya getirilen Osman Murat Ülke, 14 Ekim 1996 tarihinde Genelkurmay Askeri Savcılığında ifadesi alındıktan sonra Mamak Askeri Cezaevine gönderildi. Burada, askerlikle ilgili uygulamaları kabul etmeyen ve üniforma giymeyi reddeden Ülke, Disiplin Mahkemesi tarafından "isyan" suçlamasıyla 5 gün hücre hapsine mahkûm edildi. Osman Murat Ülke, bunun üzerine 15 Ekim 1996 tarihinde açlık grevine başladı. Osman Murat Ülke açlık grevini taleplerinin kabul edilmesi üzerine 8 Kasım 1996 tarihinde sona erdirdi.

Osman Murat Ülke'nin yargılanmasına Genelkurmay Askeri Mahkemesinde 19 Kasım 1996 tarihinde başlandı. 2 aydan 2 yıla kadar hapis cezası istenen iddianamede, "Osman Murat Ülke'nin, halkı askerlikten soğutucu nitelikte beyanda bulunduğu, askerlik yükümlülüğünü yerine getirmek üzere Bilecik'teki birliğine gitmediği ve askerlik belgelerini yaktığı" iddia edildi. Duruşmada, Ülke ve avukatlarının askeri mahkemelerin "yetkisizlik kararı vermesi" istemi reddedildi. Askeri saycının da tahliye talebine katılması üzerine Ülke tahliye edildi. Ancak serbest bırakılmadan, "askerlik yapması için" Bilecik 9. Jandarma Er Alay Komutanlığına gönderildi. Osman Murat Ülke,

⁴ "Düşünce Suçu Olarak; Halkı Askerlikten Soğutmak-Türk Ceza Kanunu Madde 155" başlıklı broşür gerekçe gösterilerek İzmir Valiliği tarafından 6 Kasım 1996 tarihinde kapatılan İzmir Savaş Karşıtları Derneği

(İSKD), kararın İzmir Bölge İdare Mahkemesi tarafından bozulması üzerine 22 Mayıs gününden itibaren tekrar açıldı.

gönderildiği birlikte “askeri elbise giymeyi reddettiği” için Eskişehir Askeri Cezaevine konuldu.

Eskişehir Askeri Mahkemesinde 27 Aralık 1996 tarihinde yapılan duruşmada Ülke, tahliye edildi.

Osman Murat Ülke, 28 Ocak günü yapılan duruşmada 6 ay hapis ve 540 bin lira para cezasına mahkûm edildi. Gazetecilerin alınmadığı duruşmada Osman Murat Ülke, askerlikten kaçmadığını, vicdani retçi olduğu için askerlik yükümlülüğünü yerine getirmeyeceğini bildirdi. Mahkeme, Ülke’nin yeniden Bilecik 9. Jandarma Er Eğitim Alayına gönderilmesine karar verdi. Bilecik 9. Jandarma Er Eğitim Alayına gönderilen Ülke, burada askerlik yapmayı reddetti. Bunun üzerine tutuklanarak Eskişehir’e gönderildi. Eskişehir Askeri Mahkemesinde yapılan duruşmalarda tahliye kararı verildiğinde, Osman Murat Ülke yeniden Bilecik’e gönderildi. Ülke, Eskişehir Askeri Mahkemesinde 6 Mart günü yapılan duruşmada yine aynı gerekçeyle 5 ay hapis cezasına mahkûm edildi.

Osman Murat Ülke’nin, “fırar, birliğe geç katılma, bakaya kalma ve emre itaatsizlikte ısrar ettiği” iddialarıyla yargılanmasına 9 Ekim günü Eskişehir Askeri Ceza Mahkemesinde devam edildi. Duruşmada Ülke’nin avukatları Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usullerine İlişkin Yasanın ve Askeri Hakimler Yasasının, Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı olduğunu belirttiler.

Duruşmadan sonra Askeri Savcı, Osman Murat Ülke’nin 5 ay hapis cezası nedeniyle 20 gün kadar cezaevinde kalması gerektiği için “infazını tamamlamak üzere cezaevine konulmasına” karar verdi. Ülke’ye, 23 Ekim günü yine “emre itaatsizlikte ısrar ettiği” gerekçesiyle 10 ay hapis cezası ve “yoklama kaçağı” olduğu için de 625 bin lira para cezası verildi. 22 Ocak 1998 tarihinde yapılan duruşmada tahliye edilen Osman Murat Ülke’ye verilen cezaların toplamı, 1998 yılı Mayıs ayı itibarıyla 38 aya ulaştı.

Düşünceye Özgürlük Kampanyası

İfade ettikleri görüşler nedeniyle cezaevinde bulunan ya da yargılanan kişilerin suç sayılan yazılarının bir araya getirilmesiyle oluşan “Düşünceye Özgürlük” adlı kitabın 1995 yılında yayımlanmasının ardından, bu kitapla başlatılan kampanya, “Düşünceye Özgürlük” kitapçıklarıyla sürdürüldü. Yargılamaya konu olan yazı ya da konuşmalar, düzenli olarak bu kitapçıklarda yayınlandı. Aralarında gazetecilerin, yazarların, sanatçıların, bilim adamlarının bulunduğu çok sayıda kişi, düşünce suçlularının düşüncelerine bu kitapçıklarla ortak oldu ve savcılıklara kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Kampanyayı başlatan insan hakları savunucusu Şanar Yurdatapan, “Düşünceye Özgürlük” kitabı nedeniyle açılan 184 sanıklı davanın uzun sürmesi

nedeniyle, az sayıda “yayıncı”nın imzasıyla, daha çok sayıda kitapçık yayımlanması yoluna gidildiğini belirtti.

“Düşünceye Özgürlük” kitabı nedeniyle açılan biri 86, diğeri 98 sanıklı iki dava, Nisan ayında İstanbul DGM tarafından birleştirildi. Dava, 24 Ekim günü yapılan duruşmada “yazışları müdürlerine verilen cezaların ve açılan davaların 3 yıl süreyle ertelenmesine ilişkin yasa” uyarınca ertelendi.

Bu arada, davalar sürerken, 20 ülkeden (ABD, Avusturya, Büyük Britanya, Almanya, İsviçre, Kanada, Japonya, Meksika, Norveç, Polonya, Rusya, Avustralya, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Kenya, Malavi, Finlandiya ve Nepal) 144 yazar kitabın özeti niteliğindeki “Düşünceye Özgürlük”cük kitapçığına yayıncı olarak imza attılar ve ardından yabancı yazarlar hakkında suç duyurusu yapıldı. Suç duyurusunda, “Aynen Düşünceye Özgürlük kitabının yayıncıları gibi, Düşünceye Özgürlük”cük adlı kitapçığın yayıncıları olan bu kişilerin de yargılanmaları yasal bir zorunluluk. Yabancı ve ünlü olmalarının onlara yasalar önünde bir ayrıcalık sağlamayacağı açıktır” denildi. Başvuru üzerine İstanbul DGM Savcılığı, yabancı yazarlar hakkında soruşturma açtı. Savcılık, yazarların yaşadığı ülkelerin yetkililerine başvurmak yerine, Şanar Yurdatapan’dan yazarların adreslerini istedi. DGM’ye başvuran Şanar Yurdatapan ise, söz konusu yazarların kendi istekleri ile İstanbul DGM’de ifade vermeye hazır olduklarını bildirdi. Soruşturma sonucunda, yabancı yazarlar hakkında soruşturmaya gerek olmadığı kararı alındı.

“Düşünceye Özgürlük”cük Ek-1” kitapçığına imza atan ve daha önce haklarında “takipsizlik” kararı verilen 21 ülkeden 84 yabancı yazar hakkında ise, Mart ayı başında yeniden suç duyurusunda bulunuldu. “Düşünce Suçuna Karşı Girişim” adına İstanbul DGM’ye gelen Cezmi Ersöz ve Mine Türk, “bölücülük yaptıkları” iddiasıyla yazarlarına ceza verilen bazı yazılardan oluşan “Düşünceye Özgürlük”cük Ek-1” adlı kitapçık hakkında suç duyurusunda bulundular. Bu suç duyurusu da, takipsizlik kararıyla sonuçlandı.

1997 sonu itibarıyla 38’e ulaşan “Düşünceye Özgürlük” kitapçıklarında “suçuna ortak olunan” düşünce suçlularından bazılarının adları şöyle: Av. Eşber Yağmurdereli, Doç. Haluk Gerger, Av. Ercan Kanar, Sendikacı Münir Ceylan, tiyatrocı Mahir Günşiray, Şarkıcı İlkey Akkaya, yazar A. Rıza Ergüven, yazar Mustafa İslamoğlu, vicdani retçi Osman Murat Ülke, şair Yılmaz Odabaşı, İstanbul Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, şair Hüseyin Karataş, yazar Altan Tan, yayıncı Ercan Arıklı, yazar Edip Polat, ÖDP Başkan Yardımcısı Saruhan Oluç, gazeteci Ragıp Duran, gazeteci Ertuğrul Kürkçü, karikatürist Halil İncesu, Prof. İlhan Arsel, yazar Erdoğan Aydın, gazeteci Oral Çalışlar, yayıncı Muzaffer

Erdost, İHD Gen. Bşk. Akın Birdal, yazar Aydın Koral, yazar Emin Karaca, yazar Yaşar Kaplan, Av. Eren Keskin, karikatürist Doğan Güzel, Kürt Enstitüsü Bşk. Şefik Beyaz, öğretmen İlknur Birol, yayıncı Ahmet Önal, yayıncı Ragıp ve Ayşe Nur Zarakolu, Av. Medeni Ayhan, yazar Gülsüm Cengiz Akyüz.

“Düşünceye Özgürlük” kitapçıklarının altısı hakkında dava açıldı: Eşber Yağmurdereli’nin cezaevine girmesine neden olan konuşmasını içeren “Düşünceye Özgürlük 2” kitapçığının 26 yayıncısından sadece Şanar Yurdatapan hakkında, İstanbul DGM Savcılığı tarafından dava açıldı. Davanın beraatle sonuçlanması üzerine Şanar Yurdatapan, kararı kendi aleyhine temyiz etti. Dava halen Yargıtay’da.

Osman Murat Ülke’nin TCY 155. maddesi uyarınca mahkûm olması üzerine gazeteci Koray Düzgören ve şarkıcı Nilüfer Akbal imzasıyla “Düşünceye Özgürlük-9” kitapçığı yayınlandı. Koray Düzgören ve Nilüfer Akbal’a, Ankara Genelkurmay Askeri Mahkemesi tarafından ikişer ay hapis cezası verildi; ceza Askeri Yargıtay tarafından onandı.

Şair Yılmaz Odabaşı’nın “Düş ve Yaşam” adlı kitabında “Atatürk’e hakaret edildiği” iddiasıyla 18 ay hapis cezasına mahkûm edilmesi üzerine Metin Kahraman (Müzisyen), Murat Morova (Ressam), Nevzat Çelik (Şair), Şanar Yurdatapan ve Nimet Tanrıkulu (İHD yöneticisi) tarafından “Düşünceye Özgürlük-10” kitapçığı yayınlandı. Dava, Üsküdar 4. Asliye Ceza Mahkemesinde sürüyor.

ÖDP Genel Başkan Yardımcısı Saruhan Oluç’a, bir yazısı nedeniyle Genelkurmay Askeri Mahkemesi tarafından 2 ay hapis cezası verilmesi üzerine “Düşünceye Özgürlük-16” kitapçığı yayınlandı. Kitapçığın

yayıncısı Şanar Yurdatapan da, Genel Kurmay Askeri Mahkemesi tarafından 2 ay hapse mahkûm edildi. Dava, Yargıtay aşamasında.

Erdoğan Aydın’ın “İslamiyet Gerçeği” adlı kitabında “dine hakaret edildiği” iddiasıyla para cezasına mahkûm edilmesi üzerine H. Basri Aydın, gazeteci Turhan Günay ve Şanar Yurdatapan tarafından “Düşünceye Özgürlük-20” kitapçığı yayınlandı. Dava, Üsküdar 2. Asliye Ceza Mahkemesinde sürüyor.

Yazar Yaşar Kaplan’ın Akit gazetesinde yayınlanan bir yazı dizisi nedeniyle askeri mahkeme tarafından 14 ay hapis cezasına mahkûm edilmesi üzerine, Remzi Taşçı ve Yurdatapan tarafından “Düşünceye Özgürlük-28” kitapçığı yayınlandı. Dava, askeri mahkemede sürüyor.

“Düşünceye Özgürlük” kitabı davasında yargılanan yazar Erol Toy hakkında, 19 Şubat günü İstanbul DGM’de yapılan duruşmadaki savunmasında söylediği “Millet adına hüküm veren mahkemelerin bulunduğu bir ülkede, devlet adına suç işleniyorsa, cinayet işleniyorsa, herhangi bir yerde hakim olmaktansa, zindanda mahkûm olmayı tercih ederim” sözleri nedeniyle ikinci bir dava daha açıldı. Erol Toy’un “adliye hakaret” iddiasıyla (TCY 159) 1 yıla 6 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istenen dava, İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinde görüldü. Dava, 15 Ekim günü beraatle sonuçlandı.

Aynı davanın sanıklarından tiyatrocu Mahir Günşiray hakkında da, İstanbul DGM’deki savunmasında Franz Kafka’nın “Dava” romanından alıntı yapması üzerine “adliye hakaret ettiği” iddiasıyla (TCY 159) dava açıldı. İstanbul 10. Asliye Ceza Mahkemesinde 1996 yılı Ekim ayında başlayan dava, 20 Şubat 1998 tarihinde sonuçlandı. Günşiray’a verilen 6 ay hapis cezası 900 bin lira para cezasına çevrildi ve ertelendi.

8.2. İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ

Türkiye’de iletişim özgürlüğü, önceki yıllarda olduğu gibi 1997 yılında da, yasal önlemlerin yanı sıra keyfi uygulamalarla da kısıtlandı. Resmi ideolojiye aykırı yayın yapan ve “devlet politikası” olarak uygulanan politikalara aykırı haber ve görüşlere yer veren Demokrasi-Ülkede Gündem ve Evrensel-Emek gibi gazete ve dergiler, Can TV gibi televizyon istasyonları ile Karacadağ gibi radyo istasyonları üzerindeki baskılar 1997 yılında da sürdü. Basın kuruluşlarının büroları basıldı, gazeteciler gözaltına alındı, gösteri ve yürüyüşlerde, hatta mahkeme koridorlarında saldırıya uğradılar. Baskı ve saldırılar, yalnızca muhalif basına mensup gazetecileri hedeflemedi; zaman zaman, tüm gazetecileri hedef alan saldırılar yaşandı.⁵ Örneğin, 29 Temmuz günü Ankara Kızılay’da “8 yıllık kesintisiz eğitime” karşı yapılan gösteride, önce RP yanlısı göstericiler tarafından taciz edilen çok sayıda gazeteci, daha sonra polis tarafından coplandı, fotoğraf makineleri ve kameraları kırıldı. Gazetecilerden Durak Doğan, Abdullah Koltuk, Hayri Özüğür ve Fevzi Gülünay bu saldırıda yaralandı. İletişim özgürlüğüne yönelik kısıtlamalara gösterilen tepkiler nedeniyle, hukuk hilesi yapılarak, gazeteciler, çoğunlukla, “terör suçları” ya da “örgüt üyesi olma” ve “yardım-yataklık” suçlamasıyla tutuklandı, yargılandı. Bu uygulama, devlet yetkilileri tarafından, “cezaevindekilerin çoğunluğu düşünce suçlusu değil, terör suçlusu” iddialarına dayanak olarak kullanıldı. Gözaltına alınan pek çok gazeteciye işkence yapıldı, işkence altında alınan ifadelere dayanılarak davalar açıldı ve ceza verildi.

Türkiye, 1997 yılında aralarında Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ) ve Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) gibi bir çok basın örgütü tarafından, “iletişim özgürlüğünün en çok kısıtlandığı” ülkeler arasında sayıldı. CPJ’nin Mart ayında yayımlanan raporunda, Türkiye’nin, Etiyopya, Çin, Kuveyt, Nijerya ve Burma’da hapsedilenden daha

fazla gazeteci hapsedtiği belirtildi. Sınır Tanımayan Gazeteciler örgütünün Mayıs ayında yayımlanan 1996 raporunda da, dünyada son on yıl içinde 600 gazetecinin öldürüldüğü belirtilerek, özellikle Rusya, Türkiye ve Latin Amerika’da gazetecilere saldırıların cezasız kaldığına dikkat çekildi.

a) Yanlı ve çarpıtılmış haberler

Bazı basın-yayın kuruluşlarının ve bu kuruluşlarda görev yapan bazı gazetecilerin tutumları da, iletişim özgürlüğünün önünde engel oluşturdu. Devlet organlarının basın üzerindeki baskısının ve tekelleşmenin getirdiği ekonomik ilişkilerin yarattığı ortamda bazı basın kuruluşları, 1997 yılında da yanlı, çarpıtılmış ve kışkırtıcı haber anlayışını sürdürdü. Bu anlayış nedeniyle, kan ve dedikoduya dayalı haberler gazete sayfalarını ve ekranları işgal etti, ya da başta yaşam hakkı olmak üzere, insan hakları ihlalleri savunuldu. Ev baskınlarında sağ yakalanabilecek kişilerin öldürülmesi, bir çok gazete ve televizyon tarafından, “teröristlere karşı düzenlenen kahramanca operasyon” biçiminde verildi. Milli Güvenlik Kurulunun gündemi, büyük basın kuruluşlarının gündemini de belirledi. İktidar için yarışan siyasal parti liderleri, büyük basın kuruluşlarını, bu kuruluşlara yapılan yolsuz ödemeleri ya da onlarla ilgili ihale yolsuzluklarını açıklamakla tehdit etti. Bu yolsuzluklar açıklanmadı.

Örneğin, 1996 yılı sonundan itibaren Diyarbakır’ın Lice ilçesinde yaşanan “zorla koruculaştırma uygulaması”, İHD ve kitle örgütleri tarafından incelenip duyurulduğu halde, Zaman gazetesinde “Lice’de Provokasyon Tutmadı” başlığıyla yayımlanan haberde, “halkın zorla değil, gönüllü olarak korucu olduğu” ve zorla koruculaştırmayla ilgili iddiaların da, “provokasyon” olduğu ileri sürüldü. Aynı gazete, kontrgerilla ilişkilerini protesto etmek için yapılan “Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık” eylemlerinin de, “terör örgütleri” tarafından “devlet’e karşı kullanıldığını” ileri süren yayınlar yaptı.

3 Mayıs gecesi İstanbul’da Narkotik şube polislerinin bir barda yaptığı kontrol sırasında vücuduna Arapça “Allah” yazdıran barmen Oğuz Atak, TGRT’de yayımlanan haberlerde ağır bir biçimde eleştirildi. Bu yayının hemen ertesi günü Oğuz Atak, İstanbul Beşiktaş’ta yeraltı dünyasının ünlü adlarından Sedat Peker’in adamı olduğu belirtilen iki kişi tarafından öldürüldü. Bu konuda TGRT’den yapılan açıklamada ise, Oğuz Atak’ın

⁵ 1992 yılı başından 1996 yılı sonuna değin en az 93 gazeteci emniyet görevlilerinin saldırısı sonucu yaralanırken, en az 397 gazeteci ise gözaltına alındı. Basın Konseyi’nin yaptığı bir araştırmaya göre polisler 1992 yılında 34, 1993’te 16, 1994’te 13, 1995’de 2 ve 1996 yılında 28 olmak üzere toplam 93 gazeteciyi dövdüler. Basın Konseyi’nin araştırmasında 1992’de 70, 1993’te 95, 1994’te 57, 1995’de 40 ve 1996 yılında 135 olmak üzere toplam 397 gazetecinin de haber izlerken polis tarafından gözaltına alındığı kaydedildi.

öldürülmesi konusunda “kimsenin TGRT’ye dil uzatamayacağı” görüşü savunuldu.

Gözaltına alınan, işkence sonucu alınan ifadeleri basın-yayın kuruluşlarına dağıtılan ya da yargısız infaz olaylarında öldürülen pek çok kişi, büyük basın yayın kuruluşlarında “azıllı terörist” olarak tanıtıldı; bu kişilere yapılan işkence ya da bu kişilerin beraat etmeleriyle ilgili haberler ise yayımlanmadı. HADEP’in 24 Haziran 1996 tarihinde yapılan kongresinde salonda asılı Türk bayrağının indirilmesinden sonra Veysel Dağdaş ve Ömer Doyuran adlı kişiler, sadece polis tarafından yapılan açıklamaya dayanılarak gazete ve televizyonlarda “bayrağı indiren teröristler” olarak tanıtıldı. Ancak, kısa bir süre sonra Veysel Dağdaş’ın bayrağın indirildiği saatlerde yapılan Üniversite Seçme Sınavında olduğu anlaşıldı. Hemen her zaman görülen bir tutumla Veysel Dağdaş’ın olayla ilgisi olmadığı konusu ise “haber değeri taşımadı”. Üç ay kadar tutuklu kalan Ömer Doyuran’ın da, olay sırasında salonda olduğu, ancak bayrağın indirilmesine karışmadığı ortaya çıktı. Ömer Doyuran, Ankara DGM’de 4 Haziran günü yapılan duruşmada beraat etti. Veysel Dağdaş, Interstar, Kanal 6, Kanal 7, ATV, HBB, TGRT, Kanal D televizyonları ile Milliyet, Sabah, Hürriyet, Cumhuriyet, Yeni Yüzyıl, Gözcu, Akşam, Akit, Yeni Asır, Posta, Gazete Ege, Türkiye ve Dost gazeteleri aleyhine 60 milyar lira, ilgili devlet görevlileri aleyhinde ise 22 milyar 500 milyon liralık tazminat davası açtı. Ömer Doyuran, hakkındaki “yanlı ve çarpıtılmış haberler” nedeniyle 13 gazete ve 7 televizyon kanalı hakkında tazminat davası açtı. Ömer Doyuran, görüntü ve fotoğraflarının uzun süre yayımlanması nedeniyle kamuoyunda tanındığını, bu nedenle sokakta saldırı ve hakaretlere maruz kaldığını söyledi. Ömer Doyuran, tahliye olduktan sonra da polisin baskısına maruz kaldığını belirterek, “Polisler bana eğer suçsuzsan, göster milliyetçiliğini. Bizimle çalış diyerek ajanlık teklif ettiler” dedi. Doyuran, yayınlar nedeniyle iş bulamadığını da kaydetti.

b) Öldürülen ve Kaybedilen Gazeteciler

1997 yılında, önceki yıllarda öldürülen ya da kaybedilen gazeteciler⁶ hakkında bir gelişme kaydedilemedi. Uğur

Mumcu’nun katledilmesiyle ilgili pek çok veri toplandı; çelişkili açıklama yapıldı; ancak dava açılmadı. Musa Anter’in katledilmesiyle ilgili soruşturma askıya alınmışken, 1998 Ocak ayı başında Başbakanlık Yüksek Teftiş Kurulu tarafından tamamlanan “Susurluk Raporu”nda, Musa Anter ve adı açıklanmayan başka gazetecilerin öldürülmesinin, “siyaset-emniyet-mafya üçgeni” çerçevesinde planlı, ancak “hatalı” bir cinayet olduğu açıklandı. Cinayeti planlayan ve işleyenlerin bilindiğinin ima edildiği rapora rağmen, Musa Anter’in katledilmesiyle ilgili soruşturma yeniden açılmadı. Raporda, “faili meçhul” cinayetlerde öldürülen insan hakları savunucusu Vedat Aydın ve başka kişilerden söz edilirken, “Ülkemizin birliğine, bütünlüğüne aykırı eylem sahipleri ağır bir cezayı hak etmişlerdir. Yapılanlarla aramızdaki tek ihtilaf uygulamanın şekline ve neticelerine ilişkindir. Nitekim Musa Anter’in öldürülmesinden –tüm olayları tasvip edenlerin dahi– pişman olduğu tespit edilmiştir. Anter’in silahlı bir eylem içinde olmadığı, daha çok işin filozofisi ile meşgul olduğu, öldürülmesinin yarattığı etkinin, kendisinin gerçek etkisini geçtiği ve öldürme kararının hatalı olduğu söylenmektedir” ifadesine yer verildi. Raporun “Öldürülen başka gazeteciler de vardır” cümlesinin yer aldığı 75. sayfası ise sansürlendi.

Hüseyin Deniz (Özgür Gündem, Ceylanpınar-9 Ağustos 1992), Musa Anter (Özgür Gündem, Diyarbakır-20 Eylül 1992), Kemal Aktay (Türkiye, Hani-9 Kasım 1992), Hatip Kapçak (Gerçek, Mazıdağı-18 Kasım 1992), Namık Tarancı (Gerçek, Diyarbakır-20 Kasım 1992), Uğur Mumcu (Cumhuriyet, Ankara-24 Ocak 1993), Kemal Kılıç (Özgür Gündem, Urfa-18 Şubat 1993), İhsan Karakuş (Silvan, Silvan-13 Mart 1993), Ercan Gürel (Hürriyet Haber Ajansı, Bergama-20 Mayıs 1993), Rıza Güneşer (Halkın Gücü, İstanbul-14 Temmuz 1993), Ferhat Tepe (Özgür Gündem, Bitlis-28 Temmuz 1993), Muzaffer Akkuş (Milliyet, Bingöl-20 Eylül 1993), Erol Akgün (Devrimci Çözüm, Gebze-8 Eylül 1994), Ersin Yıldız (Özgür Ülke, İstanbul-3 Aralık 1994), Safiye Tın Tepe (Yeni Politika, Bitlis-29 Ağustos 1995). Ayrıca, Özgür Gündem, daha sonraki adıyla Yeni Ülke gazetesinin dağıtımcılığını yapan 12 kişi de, faili meçhul siyasal cinayetlerde öldürüldü: Orhan Karaağar (Özgür Gündem-17 Ocak 1992), Halil Adanır (Özgür Gündem-21 Kasım 1992), Lokman Gündüz (Özgür Gündem-31 Aralık 1992), Teğmen Demir (Özgür Gündem-5 Haziran 1993), Haşim Yaşa (Özgür Gündem-14 Haziran 1993), Zülküf Akkaya (Özgür Gündem-28 Eylül 1993), Adil Başkan (Gazete Bayisi-9 Kasım 1993), Yalçın Yaşa (Özgür Gündem-10 Kasım 1993), Kadir İpeksürer (Özgür Gündem-19 Kasım 1993), Adnan Işık (Özgür Gündem-27 Kasım 1993), Kemal Ekinci (Özgür Gündem-16 Aralık 1993), Hıdır Çelik (Özgür Ülke-23 Ağustos 1994).

⁶ Çetin Emeç (Hürriyet, İstanbul-7 Mart 1990), Turan Dursun (2000’e Doğru, İstanbul-4 Eylül 1990), Halit Güngen (2000’e Doğru, Diyarbakır-18 Şubat 1992), Cengiz Altun (Yeni Ülke, Batman-24 Şubat 1992), İzzet Kezer (Sabah, Cizre-23 Mart 1992), Bülent Ülkü (Körfez’e Bakış, Bursa-1 Nisan 1992), Mecit Akgün (Yeni Ülke, Nusaybin-2 Haziran 1992), Hafız Akdemir (Özgür Gündem, Diyarbakır-8 Haziran 1992), Çetin Ababay (Özgür Halk, Batman-29 Temmuz 1992), Yahya Orhan (Özgür Gündem, Gercüş-31 Temmuz 1992),

Metin Göktepe Davası

Evrensel gazetesi muhabiri Metin Göktepe'nin (27) öldürülmesi, gazetecilerin ve kamuoyunun davayı takip etmesi sonucunda, diğer gazeteci cinayetlerinden farklı olarak örtbas edilemedi. Bu sayede, oldukça sorunlu da olsa, olaydan sorumlu tutulan bazı polisler yargı önüne çıkarılabildi. Göktepe, 8 Ocak 1996'da görev yaptığı sırada bir cenazeye katılan 1000'den fazla kişiyle birlikte gözaltına alınmış ve polisler tarafından dövülerek öldürülmüştü (ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1996, s. 411).

Yapılan idari soruşturmanın ardından, 8 Şubat 1996 tarihinde, İstanbul İl İdare Kurulu olaya adı karışan 14 emniyet görevlisi ile olay sırasında gözaltında bulunan diğer kişileri dövmekle suçlanan 34 polis hakkında dava açılmasını kararlaştırdı. İl İdare Kurulu, "görevini ihmal etmek ve Metin Göktepe'nin ölümünü gizlemeye çalışmakla" suçlanan Eyüp Emniyet Müdürü Mehmet Ali Aydın Aydemir hakkında dava açılmasına ise gerek görmedi.⁷

İstanbul Cumhuriyet Savcılığı, daha sonra 48 polis hakkında dava açtı. İddianamede, Metin Göktepe'nin gözaltına alınması emrini veren Mehmet İşbitiren'in "görevini kötüye kullandığı" gerekçesiyle (TCY 228) 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. "Kastı aşma suretiyle adam öldürme" ve "faili belli olmayacak şekilde adam öldürme" suçlamasıyla 5 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istenen polislerin adları şöyle: Emniyet Amiri Seydi Battal Köse, Şuayip Mutluer, Saffet Hızarcı, Fedai Korkmaz, Murat Polat, Burhan Koç, İlhan Sarıoğlu, Selçuk Bayraktaroğlu, Metin Kuşat, Tuncay Uzun ve Fikret Kayacan.⁸

⁷ Battal Köse, dönemin Eyüp İlçe Emniyet Müdürü Mehmet Ali Aydın Aydemir'in emriyle "Göktepe için bir gün öncesinin tarihini taşıyan salıverme tutanağı tutulduğunu" 23 Ocak 1996 tarihinde polis müfettişlerine verdiği ifadesinde ve 24 Ocak günü Eyüp Ağır Ceza Mahkemesinde talimatla alınan ifadesinde kabul etti. Köse, Başkomiser Mustafa Karataş'ın kendisine, dönemin İlçe Emniyet Müdürü M. Ali Akdemir'in gözaltındakilerin kimlikleri arasından Metin Göktepe'ninkini aldığını söylediğini kaydetti. Köse ifadesinde, "Olaydan sonra İlçe Emniyet Müdürü M. Ali Aydın Aydemir beni çağırdı. Bu olayla ilgili olarak bilgi sahibi olanların çevreleriyle konuşmalarını, bu konudan bahsetmelerini ifade etti. Ben de bu emir gereğince bazı memurlara bir şey söylememelerini tembih ettim" dedi.

⁸ Gözaltına alınan diğer kişilere kötü muamele yaptıkları gerekçesiyle (TCY 245) yargılanan polisler ise şunlar: Emniyet Amiri Korkmaz Karşıoğlu, Komiser Yardım-

Bu karar üzerine 48 polisin yargılanmasına Aydın Ağır Ceza Mahkemesinde 18 Ekim 1996 tarihinde başlandı.⁹ Aydın Ağır Ceza Mahkemesi de, ikinci duruşmayı beklemeden davanın başka bir ilde görülmesi istemiyle yeniden Yargıtay'a başvurdu. Yargıtay başvuruyu yerinde buldu ve davanın Afyon'da görülmesine karar verdi.

Bu arada davanın tanıkları ise, İstanbul Eyüp 1. Ağır Ceza Mahkemesinde 28 Kasım 1996 tarihinde ifade verdiler. 48 polisten 11'inin ifadesi de İstanbul Eyüp 1. Ağır Ceza Mahkemesinde 24 Ocak günü basına kapalı yapılan duruşmada alındı. Sanıklar ifadelerinde suçlamaları reddettiler. Polislerin ifadelerinin gizlice alınması üzerine Mahkeme Başkanı Tuncay Sezgin hakkında suç duyurusunda bulunuldu.

Afyon'daki ilk duruşma 6 Şubat günü yapıldı. Duruşma için aralarında çok sayıda milletvekili, TGC, ÇGD, Sınır Tanımayan Gazeteciler Derneği ve çok sayıda kitle örgütünün temsilcilerinin de bulunduğu yaklaşık 2 bin kişi Afyon'a geldi. Yoğun güvenlik önlemleri alınan duruşmada, salona Göktepe'nin resimleri ve pankartlar asıldı. Sanık polislerin gelmediği duruşmaya Göktepe ailesinin avukatları ile polislerin 4 avukatı katıldı.

Duruşma sırasında Göktepe ailesini temsil eden 100'ün üzerindeki avukat ile 4 savunma avukatı arasında tartışmalar yaşandı. Savunma avukatları adına konuşan Necdet Küçüktaşkınır¹⁰ ile Ömer Yeşilyurt, polislerin

cısı Memduh Uysal, Emin Aksoy, Mustafa Bayrak, Mehmet Akköse, Ali Dağtekin, Sadık Orhan, Yusuf Kulmaç, Şenol Öztürk, Önder Oruç, Yalçın Aydeniz, Ergün Akbalık, İbrahim Özçelik, Şükrü Keskin, Barış Aktaş, İbrahim Kılınç, İsmail Akgül, Volkan Katar, Yücel Karamızrak, Doğan Aslan, Alpay Torun, Ahmet Başkurt, Erkan Yakınlı, Mehmet Yavuz, Erkan Öz, Atilla Güngör, Salih Sırlı, Osman Dağlı, Nedim Yılmaz, Taner Özdi, İsmail Güneysu, Mehmet Ayhan, Coşkun Öztürk, Recep Adıgüzel, Mustafa Duru, Fazlı Şen.

⁹ İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesi, davanın "güvenlik" gerekçesiyle başka bir ilde yapılması istemiyle Yargıtay'a başvurmuş; Yargıtay da, davanın "kamu güvenliği" gerekçesiyle İstanbul dışında görülmesine karar vermişti.

¹⁰ Necdet Küçüktaşkınır'ın 12 Mart döneminde MİT görevlisi olduğu ve aralarında Emil Galip Sandalcı, Gülay Göktürk, Çiğdem Kömürcüoğlu ve Aydınlık dergisi yöneticilerinden Ferit İlsever'in de bulunduğu birçok insana işkence yaptığı belirlendi. Necdet Küçüktaşkınır'ı Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Oral Çalışlar, 6 Şubat günü yapılan duruşmada tanıdı ve bunu 11 Şubat günü yayımlanan yazısında anlattı. Necdet Küçüktaşkınır'ın gözaltına alınanlara işkence yaptığı, o dönemde Aydınlık dergisinde çalışan, Yeni Yüzyıl gazetesi köşe

Eyüp Ağır Ceza Mahkemesi tarafından alınan ifadelerini mahkemeye sundular. Yeşilyurt, sanıkların, müdahil avukatlar ve basın tarafından mahkemeden kaçıyormuş gibi gösterilmeye çalışıldığını öne sürerek, polislerin farklı kentlere tayin edildiklerini ve ifadelerini mahkemenin isteği üzerine 24 Ocak günü İstanbul'da verdiklerini söyledi. Müdahil avukatları adına konuşan Ali Saydı ve Kamil Tekin Sürek ise, sanıkların cinayetle suçlandıklarını, bu nedenle İstanbul'da alınan ifadelerinin geçerli olamayacağını savundular.

Kamil Şerif, İbrahim Demirtaş ve Nuran Yalınbaş'tan oluşan mahkeme heyeti, daha sonra tanıkları dinledi. Tanıklar Deniz Özcan ve Ali Ekber Palabıyık, Göktepe'nin 8-10 polis tarafından dövülerek öldürüldüğünü gördüklerini söylediler. Deniz Özcan ifadesinde, "Kafasına, her yerine cop ve sopalar ile vuruyorlardı. 'Bu gazeteci, buna özel muamele yapalım' diye konuşuyorlardı. Bir ara kafasından kan aktığını gördüm. Tahminimce o sırada ölmüştü. Daha sonra Göktepe'yi bir battaniyeye sararak kömürlüğe koydular" dedi. Özcan, Göktepe'yi döven polisler ile yüzleştirilirse onları tanıyabileceğini söyledi. Deniz Özcan ifadesinde, mahkemede tanıklık yapmaması için polis tarafından baskı yapıldığını ve üç dört kez gözaltına alındığını belirtti. Duruşmada, tanıklarla sanıkların İstanbul Eyüp 1. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından yüzleştirilmelerine kararı verildi.

Bu karar üzerine, 28 Mart günü Eyüp 1. Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada, dosyanın "sanık polislerin adreslerinin bulunamadığı, İstanbul'da kamu güvenliği sağlanamadığı için davanın Afyon'a nakleildiği ve sanıklarla tanıkların Eyüp yargı bölgesinde oturmadığı" gerekçeleriyle iadesine karar verildi.

Şubat ayında, Fatma Girik'in Kanal D'de sunduğu "Söz Fato"da programında yayımlanan bir gizli kamera kaydında, sanık avukatı Ahmet Ülger, "Göktepe davasında mahkemeyi bağladıklarını ve davanın sanık polisler lehine sonuçlanacağını" söyledi. Bunun üzerine Ahmet Ülger hakkında İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından soruşturma açıldı. Soruşturma dosyası Eylül ayında Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün izni ile İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesine gönderildi. İddianamede, Ülger'in, 1136 Sayılı Avukatlık Yasasının 48/1 maddesine aykırı olarak, "iş sağlamak için aracı kullanmak, hakimleri tanıdığını iddia edip reklam yasağına aykırı davranmak" ve Türk Ceza Yasasının "görevini kötüye kullanmak" suçuna ilişkin

240. maddesi uyarınca toplam 4 yıl hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

28 Mayıs günü yapılan duruşmada, ilk kez önemli bir adım atılarak Seydi Battal Köse, Şuayip Mutluer, Saffet Hızarcı, Selçuk Bayraktaroğlu ve İlhan Sarioğlu hakkında gıyabi tutuklama kararı verildi. Mahkeme Başkanı Kamil Şerif, duruşmanın başında "mahkemenin sağlıklı işleyebilmesi için gazetecilerin 15 dakika sonra salondan çıkmaları yönünde prensip kararı aldıklarını" açıkladı. Rahat bir ortamda çalışmadıkları için 2 ay önce bitmesi gereken davayı bitiremediklerini iddia eden başkan Kamil Şerif'e karşı çıkan müdahil avukatlar, "Öldürülen bir gazeteci, siz gazetecileri dışarı çıkarmaya çalışıyorsunuz. Eğer basını çıkarmakta ısrar ediyorsanız o zaman 'Duruşma basına kapalıdır' diye karar alın" dediler. Kamil Şerif'in salondaki askerlerden gazetecileri dışarı çıkarmalarını istemesi üzerine gazeteciler itilip kakılarak dışarı çıkarıldı. Müdahil avukatlar da, "Basının dışarı çıkarılmasına yer darlığı gerekçe gösteriliyorsa, biz de basına yer açmak için duruşmayı terk ediyoruz" diyerek salondan dışarı çıktılar. Üç müdahil avukat dışında bütün avukatlar dışarı çıktı, ancak gazeteciler yine de içeri alınmadı. Duruşmada, ayrıca "Göktepe'yi öldürmek" suçundan yargılanan Seydi Battal Köse, Şuayip Mutluer, Saffet Hızarcı, Fedai Korkmaz, Burhan Koç, Metin Kuşat, Selçuk Bayraktaroğlu, Murat Polat, İlhan Sarioğlu, Fikret Kayacan ve Tuncay Uzun'un dosyası ayrıldı.¹¹

Afyon Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararına ve ardından başta dönemin başbakanı Mesut Yılmaz ve Adalet Bakanı Oltan Sungurlu'nun açıklamalarına karşın, polisler mahkemeye getirilemedi. Polislerin yargılama süresince görevde olduğu, dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Ramazan Er tarafından Milliyet gazetesinde 16 Temmuz günü yayımlanan bir röportajda kabul edildi.

Duruşmanın bırakıldığı 24 Temmuz gününün aynı zamanda Basın Bayramı (sansürün kaldırılışının 89. yıldönümü) olması nedeniyle bir grup gazeteci 23 Temmuz günü dönemin başbakanı Mesut Yılmaz'ı ziyaret ederek 600'e yakın gazetecinin imzasını taşıyan bir metni verdiler. Metinde "Metin Göktepe'yi öldürmekten sanık beşi gıyabi tutuklu polis memurlarının bir an önce yargı önüne çıkarılması; Işık Yurtçu'da simgeleşen cezaevindeki gazetecilerin derhal serbest bırakılması için gerekli yasal düzenlemelerin hemen yapılması; basın, haber alma ve düşünce özgürlüğünün önündeki tüm engellerin kaldırılması" istendi. Başbakan Mesut Yılmaz, metni aldıktan sonra

yazarlarından Gülay Göktürk tarafından da doğrulandı. 1978 yılında avukatlık yapan Küçüktaşkın'ın işkenceci olduğunun ortaya çıkması üzerine avukatlıktan atıldığı belirlendi.

¹¹ Diğer 37 polisin Eyüp Spor Salonunda gözaltında tutulan diğer kişileri dövdükleri gerekçesiyle yargılanması sürüyor.

dönemin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu'nu gazetecilerin yanından telefonla arayarak, sanık polislerin bir gün sonra yapılacak duruşmaya götürülmeleri için talimat verdi. İçişleri Bakanı Başesgioğlu ise, "Tutuklama kararı verilen polisleri yoğun bir şekilde aramaya başladık. Teyakkuz halindeyiz. Ancak, şu saate kadar izlerine rastlamadık" dedi.

Ancak, 24 Temmuz günü yapılan duruşmada Başbakan Mesut Yılmaz'ın talimatının işe yaramadığı görüldü. Duruşmaya, yalnızca sarı basın kartı olan gazeteciler alındı. Buna tepki göstererek içeri girmek isteyen gazeteciler, polisler tarafından tartaklandı. Arbede sırasında kaybolduktan sonra cesedi bulunan Hasan Ocak'ın annesi Emine Ocak yere düşerek yüzünden hafif yaralandı, Baba Ocak da tartaklandı. Fedai Korkmaz, Murat Polat, Burhan Koç ve Metin Kuşat hakkında da gıyabi tutuklama kararı verilen duruşmada, tutuksuz sanıklar Tuncay Uzun ve Fikret Kayacan'ın da bir dahaki duruşmaya gelmemeleri halinde haklarında tutuklama kararı verilmesi öngörüldü.

Başbakan Mesut Yılmaz, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından Basın bayramı nedeniyle 24 Temmuz akşamı İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda düzenlenen basın balosunda, sanık polislerin mahkemeye gelmeleri halinde linç edilecekleri iddiası olduğunu, bunun getirilmemelerinde etkili olduğunu öne sürdü. Yılmaz, polislerin 29 Temmuz gününe kadar teslim olacaklarını söyledi. Adalet Bakanı Oltan Sungurlu ise 25 Temmuz günü gazetecilere yaptığı açıklamada, polislerin "cezaevinde güvenliklerinin sağlanamayacağı" gerekçesiyle teslim olmadıklarını ileri sürdü. Bu gelişmelerin ve açıklamaların ardından, sanık polislerden Seydi Battal Köse, Şuayip Mutluer, Murat Polat, Fedai Korkmaz, Burhan Koç ve Selçuk Bayraktaroğlu 28 Temmuzda Afyon Cumhuriyet Savcılığına teslim oldular. 1 Ağustos günü İlhan Sanoğlu, Saffet Hızarcı İstanbul Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğüne, Metin Kuşat ise Afyon Cumhuriyet Savcılığına teslim oldu. Teslim olan polisler ile haklarında tutuklama kararı olmayan 2 polis olaydan 20 ay sonra, 21 Ağustos günü yapılan duruşmada yargıç önüne çıktılar.

6 Kasım günü yapılan duruşmada mahkeme başkanı Kamil Şerif, yurtiçinden ve dışından, çeşitli kuruluşların, partilerin ve basının davayı etkilemeye çalıştığını ileri sürdü ve dava nedeniyle rüşvet aldığı yönünde haberler yayımlandığını söyledi. Kamil Şerif, "baskılar nedeniyle tarafsız davranamayacağını" belirterek, "adaletin önünü açmak" için davadan çekildiğini açıkladı. Çekilme talebini ele alan Sandıklı Ağır Ceza Mahkemesi, Şerif'in çekilme talebini kabul etti. Afyon Adalet Komisyonu da, Kamil Şerif'in yerine Yargıç Mustafa Birişik'ı atadı.

25 Aralık günü yapılan duruşmada, Seydi Battal Köse'nin "itirafları" gündeme geldi ve Göktepe'nin nasıl öldüğü konusunda Adli Tıp Kurumundan istenen rapor okundu. Adli Tıp Kurumu 1. İhtisas Kurulu tarafından hazırlanan 31 Ekim günlü raporda şöyle denildi: "Kafada beş tane darbe izi bulunduğu ve bu darbelerin beyinde kanamaya neden olduğu, vücutta da çok sayıda darbe izi ve bu darbelerin neden olduğu doku içi kanama nedeniyle birlikte ölüme sebep oldukları; Baş ve vücuttaki kanamalar ile beyinde tarif edilen kanamaların zamanında müdahale edildiği takdirde bile kişinin kurtulmasının kesin olmadığı; Baş ve vücutta tarif edilen diğer lezyonların da sert ve künt bir cismin direk havalesiyle ve sorulduğu üzere cop ve cop benzeri bir cisimle de meydana getirilmiş olabilecekleri; Kişide tarif edilen kaburga kırığının sorulduğu üzere tekme ile vurarak meydana gelebileceği gibi, kişinin düşme ve düşürülmesi sonucu sert ve köşeli bir yere çarpması ile de meydana gelebileceği oy birliği ile mütalaa olunur."

Duruşmada bir dilekçe veren Emniyet Amiri Seydi Battal Köse, Göktepe'yi salon girişinde karşılayan ve copla vuranların tutuksuz yargılanan sanıklardan Metin Kuşat, Burhan Koç ve Yalçın Aydeniz olduğunu, Fedai Korkmaz'ın da Göktepe'yi dövenler arasında olabileceğini bildirdi. Rahatsızlanması üzerine Göktepe'yi "Kendisine geldikten sonra içeri getirin" diyerek Metin Kuşat, Fedai Korkmaz, Tuncay Uzun ve Fikret Kayacan'a teslim ettiğini açıklayan Köse, Göktepe'nin spor salonunun bahçesinde ölü bulunduğunun bildirilmesi üzerine Eyüp Emniyet Müdürü Mehmet Ali Aydın Akdemir'e Göktepe'nin öldüğünü önce telefonla, sonra da makamına giderek haber verdiğini anlattı. Köse, "Olayın diğer birimlere nasıl intikal ettiğini bilmiyorum. Ama sanıyorum, Kemal Bayrak ve Orhan Taşanlar'a da bildirilmiştir" dedi. Seydi Battal Köse'nin açıklamaları üzerine söz alan müdahil avukatı Kamil Tekin Sürek, Köse'nin daha önceki ifadeleriyle bu açıklamasının geliştiğini, bu ifadeyle, dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Orhan Taşanlar, Emniyet Müdür Yardımcısı Kemal Bayrak ve Eyüp İlçe Emniyet Müdürü Mehmet Ali Aydın Akdemir'in ölüm olayını bildiklerinin ortaya çıktığını söyledi. Tekin Sürek, "men-i muhakeme" kararına rağmen bu kişiler hakkında suç duyurusunda bulunulması gerektiğini söyledi. Bu "itiraf" üzerine, 20 Ocak 1998 tarihinde Göktepe ailesinin avukatları, Teoman Ünüsan, Orhan Taşanlar, Mehmet Ali Aydın Akdemir ve Kemal Bayrak hakkında suç duyurusunda bulundu. Seydi Battal Köse, 22 Ocak 1998 tarihindeki duruşmada ise, daha önce söylediklerinin görgüye dayalı olmadığını ve üst makamları açıktan suçlamadığını savundu.

Olaydan iki yıl sonra, 5 Ocak 1998 tarihinde Eyüp Spor Salonunda keşif yapıldı. Tutuklu polislerin getirilmediği keşfe tutuksuz yargılanan polislerden Fikret Kayacan, Murat Polat, Tuncay Uzun, Burhan Koç ve Fedai Korkmaz katıldı. Gazetecilerin alınmadığı keşifte, tanıklar Deniz Özcan ve Ali Ekber Palabıyık da bulundu. Keşif bittiğinde, sanık polislerden Fikret Kayacan, belindeki silahı gösterip, tanık Deniz Özcan'ı tehdit etti. Göktepe'nin avukatları bu tehditlerin zapta geçirilmesini istedi, ancak talep kabul edilmedi.

Dava, 19 Mart 1998 tarihinde (olaydan 800 gün sonra) sonuçlandı. Şuayip Mutluer (tutuklu), Saffet Hızarcı (tutuklu) ve Seydi Battal Köse (tutuklu) ile Fedai Korkmaz ve Metin Kuşat 7 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Tutuklu polisler Selçuk Bayraktaroğlu ve İlhan Sarioğlu ile tutuksuz yargılanan Fikret Kayacan, Tuncay Uzun, Burhan Koç ve Murat Polat beraat etti. Kararla birlikte Fedai Korkmaz ve Metin Kuşat tutuklandı, Selçuk Bayraktaroğlu ve İlhan Sarioğlu tahliye edildi. Karar temyiz edildi.

c) Tutuklu ve Hükümlü Gazeteciler

1997 yılında, tutuklu ve hükümlü gazetecilerin serbest bırakılması ya da gazetecilere karşı keyfî yargılamaların yapılması konusunda önemli, ancak yetersiz bir gelişme kaydedildi. "Yazı işleri müdürü" sıfatıyla mahkûm olan gazetecilere 12 Temmuz 1997 tarihine kadar verilen cezaların 3 yıl süreyle ertelenmesini, süren davaların ve soruşturmaların düşmesini öngören yasa 14 Ağustos 1997'de Meclis Genel Kurulunda kabul edildi. Yasa tasarısının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Milletvekili gazeteci Altan Öymen'in, muhabir, yazar ve karikatüristlerin de yasa kapsamına alınması önerisi ise reddedildi. Yasanın *Resmî Gazete*'de yayımlanmasından sonra, aralarında Işık Yurtçu'nun da bulunduğu bazı gazeteciler serbest bırakıldı.

TIHV'nin 1997 yılında tutuklu ve hükümlü olarak cezaevlerinde bulunan gazetecilerle ilgili yaptığı araştırmada, tutuklu ve hükümlü gazetecilerin dava dosyalarının incelenmesi, "örgüt üyeliği" ve "yardım ve yataklık" suçlamalarıyla yargılanan, tutuklanan ve hüküm giyen pek çok gazeteci hakkında, yasal basın kuruluşlarında çalışmalarının dışında kanıt olmadığını gösterdi. 1997 içinde ya da daha önceki yıllarda tutuklanan ya da hüküm giyen, 1997 içinde tahliye edilen 46 kişi ile 1997 sonu itibarıyla cezaevinde bulunan en az 57 kişinin gazetecilik faaliyetleri nedeniyle cezaevinde bulunduğu kanaati oluştu. Söz konusu kişilerin çoğunluğu ya "terör suçları" ya da "örgüt üyesi olma" ve "yardım ve yataklık" suçlamasıyla tutuklanmıştı. Ancak savcılıkların polis tarafından düzenlenen belgelere

dayanarak sunduğu kanıtlar ve söz konusu kişilerin savunmaları birlikte değerlendirildiğinde, bu suçlama ya da hükümleri geçerli kabul edebilmek için yeterli kanıtların oluşmadığı görüldü. İddianame ve hükümlerin büyük çoğunluğunun, işkence altında alınan ifadeleri geçerli dayanak olarak kabul ettikleri gözlemlendi.

TIHV'nin belirlemelerine göre 1997 yılında en az 22 gazeteci tutuklandı. Bu gazetecilerin çok büyük bir bölümünü, muhalif basın yayın organlarında çalışanlar oluşturdu. 1997 yılında tutuklanan ya da daha önce tutuklanıp 1997 yılında da cezaevinde bulunan gazetecilerin listesi şöyle:¹²

001 İsmail Beşikçi (Özgür Gündem), Bursa E Tipi C., 13.11.1993

002 Hasan Özgün (Özgür Gündem), Aydın C., 20.12.1993

Hasan Özgün, 9 Aralık 1993 tarihinde Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi polislerince gazete bürosuna yapılan baskın sırasında gözaltına alındı. 20 Aralık 1993 tarihinde çıkarıldığı Diyarbakır DGM Yedek Hakimliği tarafından tutuklanarak cezaevine konuldu.

Diyarbakır DGM Başsavcılığı tarafından hazırlanan iddianamede şu iddialara yer verildi: "Büro araması esnasında gazete arşivinde Mardin Cezaevi'nde bulunan tutuklu ve hükümlülere ait dilekçelerin ele geçirilmesi ve Mardin Cezaevindeki PKK'li tutuklularla ilişkisinin olması; büroda yapılan aramada afiş, ruhsatsız Baretta marka 7.65 mm. çapında silahın ele geçirilmesi; hazırladığı haberleri çarpıtarak yazmak." Bu iddialara dayanarak hakkında "PKK örgütü üyesi olduğu" suçlamasıyla Diyarbakır DGM'de dava açıldı. Hasan Özgün savunmasında iddiaların tümünü reddetti. Gözaltında bulunduğu süre içerisinde işkenceye maruz kalan Hasan Özgün, gazete bürosunun aranmasına ilişkin polislerce düzenlenen tutanakları, gerçeğe dışı iddialar içerdiği için imzalamadı. Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından verilen esas hakkındaki mütalaada, iddianamedeki suçlamaların yanı sıra "PKK'nin ideolojisini benimseyen ve onun yayın organı olan Özgür Gündem gazetesinde çalışan...." biçiminde bir suçlamaya da yer verildi.

Hasan Özgün, savunmasında iddiaları şöyle yanıtladı: "Mardin Cezaevi'nden yollanan dilekçeler haber materyali olup, tutsak aileleri tarafından gazetemize

¹² Tutuklu ve hükümlü gazetecilerden bazılarıyla ilgili yargılama bilgileri, örnek olarak verilmiştir. Geniş bir inceleme için bakınız "Türkiye'de Basın Özgürlüğü" TIHV (Mart 1998).

haber yapılması için getirilmiş dilekçelerdir; haber kaynağıdır. Büroda yapılan aramada ele geçirildiği belirtilen malzemelere ilişkin olarak tutulan tutanakta imzam bulunmamaktadır. Gazete büromuz polislerce 24 saat gözetim altında tutuluyordu. Böyle bir büronun PKK'nin sabit irtibat bürosu olarak kullanılması çelişkilidir. Büroda ele geçen silah şahsıma ait olup, can güvenliği nedeniyle bulunduruyordum. 15 Ocak 1993 tarihinde Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'ne silah ruhsatı başvurusunda bulundum, ancak şu ana kadar ruhsat verilmedi. Hiçbir şekilde hiçbir haber kamuoyuna yanlış yansıtılmamıştır. Zaten bu kadar saldırıya uğramamızın nedeni, doğru haberciliğimizdir."

Diyarbakır DGM, 17 Ocak 1996 tarihinde Hasan Özgün'e "PKK üyesi olduğu" (TCY 168/2) iddiasıyla toplam 12 yıl 6 ay ağır hapis cezası verdi. Aydın Cezaevi'nde bulunan Özgün'ün ciddi sağlık sorunları olduğu bildirildi. Hasan Özgün, sağlık sorunları nedeniyle muayene ve tedavi talebinde bulundu; sevk edildiği Aydın Devlet Hastanesinde ise bu talebi kabul edilmedi. Hasan Özgün'ün talebi olmamasına karşın Aydın Devlet Hastanesinde, "Sürekli hastalığı ve kocamışlık hali" olup olmadığı konusunda muayenesi yapıldı ve bu hallerin bulunmadığı yönünde rapor verildi. Söz konusu raporlar, Anayasa'nın 104. maddesi ve CMUK'nun 399. maddesinin uygulanması amacıyla istendi; ancak Hasan Özgün, bu maddelerden yararlanma talebi olmadığını bildirdi.

003) Asaf Şah (Kurtuluş), Antakya Samandağ C., 03.01.1996

004) Ayten Öztürk (Kurtuluş), Ankara Merkez Kapalı C., 13.10.1997

Ayten Öztürk hakkında, Ankara DGM Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen soruşturma sonucunda dava açıldı. Savcılığın 10 Haziran tarihli iddianamesinde Ayten Öztürk hakkında TCY 168/1 maddesi uyarınca cezalandırılma isteminde bulunuldu. İddianamede şunlara yer verildi: "Sanık Ayten Öztürk'ün silahlı çete DHKP-C'nin özel görevi haiz sorumlularından olduğu, 30.04.1997 tarihinde Bolu'da sanıklar Süleyman Gökçen Bilgenoğlu ve Fırat Yıldız tarafından dağıtımı yapılan ve içerikleri olay bölümü kısmında anlatılan bildiri ve pullamaları *Kurtuluş* gazetesi İstanbul Bürosunca hazırlanması ve Bolu'ya gönderilmesi sanığın örgüt içinde ve örgütün özel görevi haiz sorumlu olduğunu göstermektedir."

Ankara DGM'de süren yargılamanın üçüncü oturumunun yapıldığı 19 Eylül günü Ayten Öztürk hakkında giyabi tutuklama kararı verildi. Öztürk, giyabi tutuklama kararı üzerine 13 Ekimde teslim oldu. 10 Aralık tarihli duruşmada verilen kararda, Ayten Öztürk hakkında

TCY'nin 169. maddesi uyarınca toplam 4 yıl 6 ay ağır hapis cezası verildi. Karar hakkındaki temyiz incelemesi sürüyor.

005) Fatma Hülya Tümgan (Kurtuluş), Ankara Merkez Kapalı C., 26.02.1994

006) Hamide Öztürk (Kurtuluş), Bayrampaşa C., 11.04.1996

007) Sadık Çelik (Kurtuluş), Bursa Özel Tip C., 29.12.1995

008) Nazan Yılmaz (Kurtuluş), Sakarya C., 29.12.1995

Sadık Çelik ve Nazan Yılmaz, 23 Aralık 1995 tarihinde Zonguldak Emniyet Müdürlüğü polislerince gözaltına alındı. Zonguldak ilinin Ankara DGM'nin yargı çevresinde olması nedeniyle Ankara'ya getirilen Nazan Yılmaz hakkında Ankara DGM Yedek Hakimliği tarafından 29 Aralık 1995 tarihinde tutuklama kararı verildi. Ankara DGM Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 10 Ocak 1996 tarihli iddianameyle, hakkında TCY 168/2. maddesi uyarınca dava açıldı. Savcılık, Yılmaz ile birlikte gözaltına alınan Sadık Çelik'in gözaltı sırasında ifade vermeyi reddetmesinin suçluluğunun kanıtı olduğunu iddia etti. Ankara DGM'de verilen kararın gerekçesinde, "İstanbul'dan Zonguldak'a otobüsle gelen gazeteleri büroya getirip buradan Bartın, Karabük, Kastamonu ve Düzce'ye dağıtımını sağladığı" şeklindeki iddialara yer verildi. Ankara DGM'nin 17 Ekim 1996 tarihli kararıyla Nazan Yılmaz'ın TCY'nin 168/2. maddesi uyarınca toplam 12 yıl 6 ay ağır hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verildi.

009) Necla Can (Kurtuluş), Ümraniye C., 20.04.1995

010) Semiha Topal (Kurtuluş), Malatya C., 12.12.1995

011) Ufuk Doğbay (Kurtuluş), Bayrampaşa C., 26.07.1996

012) Veysel Eroğlu (Kurtuluş), Ankara Merkez Kapalı C., 26.06.1994

013) Yazgül Güder Öztürk (Kurtuluş), Bayrampaşa C., 21.07.1995

014) Şevket Dalboy (Kurtuluş), Bayrampaşa C.,

015) Fatma Bilgin (Kurtuluş), Malatya C., Aralık 1995

016) Ali Sinan Çağlar (Mücadele), Konya C., 13.08.1994

017) Aysel Bölücek (Mücadele), Çanakkale C., 18.10.1994

018) Burhan Kardaş (Mücadele), Aydın C., 04.04.1995

Burhan Kardaş, *Mücadele* gazetesi Ankara Temsilcisi iken Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi (TMS) polislerince gözaltına alındı ve daha sonra çıkarıldığı DGM Yedek Hakimliğince tutuklanarak

cezaevine konuldu. Daha sonra 18 Ekim 1994 tarihinde Ankara DGM’de yapılan duruşmasında tahliye edildi. Kardaş, 4 Nisan 1995 tarihinde tekrar tutuklandı. Burhan Kardaş hakkında Adli Tıp Kurumu Ankara Grup Başkanlığınca düzenlenen 13 Ocak 1994 tarihli raporda, vücudunda işkence izleri tespit edilerek 7 gün süreyle iş ve gücünden uzak kalacağı belirtildi.

Gazetenin arşivlerindeki dokümanlar, Kardaş’a maddi delil olarak kullanıldı. Ankara DGM Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 22 Şubat 1994 tarihli iddianame ile Burhan Kardaş hakkında TCY 168/2. maddesi gereğince kamu davası açıldı. İddianamede şu iddialar yer aldı: “12.01.1994 tarihinde gazeteye polisçe yapılan baskın sırasında polise mukavemet etmek, slogan atmak, gözaltında açlık grevi yapmak ve ifade vermemek, gözaltındayken basına gösterildikleri sırada zafer işareti yapmak, örgütün yasal yayın organı olan *Mücadele* gazetesinin Ankara Bürosu Sorumlusu olmak, bu büroda yapılan aramada Devrimci Sol haber bülteni, broşürler, Devrimci Sol mensubu iken güvenlik güçlerince ölü olarak ele geçirilen örgüt üyelerinin fotoğraflarının ve afişlerinin ele geçirilmesi, gazete bürosunda Devrimci Sol örgütü elemanlarının örgüte kazandırılmasında büroyu örgüt üssü olarak kullanarak örgüte adamı kazandırılmasını sağlamak.” Ankara DGM’de yapılan yargılama sonunda Burhan Kardaş hakkında, iddianamedeki suçlamalara gönderme yapılarak, TCY 168/2. maddesi uyarınca toplam 12 yıl 6 ay ağır hapis cezası verildi.

019) Hanım Harman (Mücadele), Sakarya C., 04.02.1994

020) Hüseyin Solak (Mücadele), Bursa C., Eylül 1993

021) Özgür Güdenoğlu (Mücadele), Niğde C., 20.05.1994

022) Özlem Türk (Mücadele), Ankara Merkez Kapalı C., 1995

023) Serdar Gelir (Mücadele), Çankırı C., 26.04.1994

024) Utku Deniz Sirkeci (Mücadele), Aydın C., 13.08.1994

025) Asiye Güzel Zeybek (Atılım), Gebze C., 06.03.1997 (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 246-47).

026) Bülent Öner (Atılım), Adana Kürkçüler, 19.06.1995

15 Haziran 1995 tarihinde Mersin Emniyet Müdürlüğü ‘TMS’ polislerinin Atılım gazetesi Mersin bürosuna yaptıkları baskın sırasında gözaltına alınan Bülent Öner, daha sonra çıkarıldığı Nöbetçi Sulh Ceza Hakimliğince tutuklanarak cezaevine konuldu. Konya DGM Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan iddianame ile Bülent Öner hakkında, “MLKP örgütünün sair efradı

olmak” iddiasıyla TCY 168/2. maddesine dayanarak kamu davası açıldı. İddianamede yer alan suçlamalar, “15 Haziran 1995 tarihinde İstiklal caddesi üzerinde örgüt mensubu Hasan Ocak’ın¹³ resimleri bulunan afişleri astıkları, il içinde pankart astıkları, bildiri dağıttıkları, yazılama eylemlerini organize edip gerçekleştirdikleri, örgütün *Atılım* gazetesi bürosunda bol miktarda örgütsel dokümanla birlikte yakalandıkları” gibi suçlamalara yer verildi. Yargılama sonunda Bülent Öner, TCY 168/2. maddesi uyarınca toplam 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edildi.

027) Fatma Harman (Atılım), Sakarya C., 19.06.1995

Fatma Harman, 15 Haziran 1995 tarihinde Mersin Emniyet Müdürlüğü ‘TMS’ polislerince *Atılım* gazetesi Mersin bürosuna yapılan baskın sırasında gözaltına alındı. Mersin Nöbetçi Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tutuklanarak cezaevine konuldu. Mersin’in Konya DGM’nin yargı çevresinde olması nedeniyle Konya DGM Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 4 Ağustos 1995 tarihli iddianame ile kamu davası açıldı. Fatma Harman’ın örgüt üyeliğine dayanak yapılan iddialar arasında “Daha önce TKP/ML Hareketi örgütü içindeki faaliyetleri nedeniyle durumunun adli makamlara intikal ettirilmiş olması, örgütün legal yayını durumundaki *Atılım* gazetesinde 1995 yılı içinde çalışmaya başlaması, gazetenin İstanbul bürosundan yollanan afiş ve bildiri-lerin dağıtılması eylemlerine katılmak, 15 Haziran 1995 tarihinde de Atılım bürosunda bol miktarda örgütsel dokümanlarla birlikte yakalanmak” gibi iddialar yer aldı. Konya DGM’nin 1996 yılında verilen karar ile dava sonuçlandırıldı. Fatma Harman hakkında TCY 168/2. maddesi uyarınca “yasadışı örgüt üyesi olduğu” gerekçesiyle toplam 12 yıl 6 ay ağır hapis cezası verildi.

028) İbrahim Çiçek (Atılım), Bayrampaşa C., 28.03.1996

029) Mesut Bozkurt (Atılım), Sakarya C., 19.06.1995

030) Nabi Kımran (Atılım), Sakarya C., 10.09.1996

031) Servet Demirpençe (Atılım), Gebze C., Ağustos 1997

032) Bektaş Cansever (Devrimci Çözüm), Gebze C., 07.01.1997

033) İbrahim Özen (Devrimci Çözüm), Gebze C., 07.01.1994

¹³ “Polis olduğu” bildirilen kişiler tarafından götürüldükten sonra kaybolan Hasan Ocak, 26 Mart 1995 tarihinde Beykoz’un Buzhane köyü yakınlarında işkence ile öldürülmüş olarak bulundu.

İbrahim Özen 28 Aralık 1993 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü 'TMS' polislerince gözaltına alındı. 7 Ocak 1994 tarihinde çıkarıldığı İstanbul DGM Yedek Hakimliğince tutuklanarak cezaevine konuldu.

İstanbul DGM Savcılığının 26 Ocak 1994 tarihli iddianamesi ile İbrahim Özen ve 11 arkadaşı hakkında kamu davası açıldı. Bu iddianamede İbrahim Özen TCY 168/1. maddesi uyarınca "cürüm işlemek için kurulmuş silahlı çete içinde özel bir göreve sahip olmak"la suçlandı. Bu suçlamaların işkence altında alınmış bulunan ifadeden başka kanıtı yoktu. İstanbul DGM'de tutuklu olarak yargılanan İbrahim Özen, yargılama sırasında yaptığı savunmada, kendisine yöneltilen suçlamaları reddederek, emniyet ifadesinin işkence altında imzalatıldığını ve gözaltında işkenceye maruz kaldığını söyledi.

Devrimci Çözüm dergisi sahibi olan İbrahim Özen'e, 28 Kasım 1996 tarihinde TCY 168/2. maddesi uyarınca "Silahlı çetenin sair efradı olduğu" iddiasıyla 12 yıl 6 ay ağır hapis cezası verildi. Mahkemenin gerekçeli kararında, İbrahim Özen'in *Devrimci Çözüm* dergisi sahibi oluşuna gönderme yapılarak şu ifadeler yer verildi: "Toplanan delil durumlarına göre sanıklardan İbrahim Özen ile Kemal Topalak'ın amacı Türkiye'deki mevcut anayasal düzeni silahlı halk ayaklanması ile yıkarak yerine Marksist ve Leninist ilkelere dayalı bir düzen kurmak olan DHKP-C (Devrimci Sol) örgütünün Darbeciler grubundan çetenin sair efradı olarak görev aldıkları, bu amaçla *Devrimci Çözüm* dergisini çıkardıkları, derginin yayımlandığı yerin örgütsel faaliyet için kullanıldığı... Bu nedenle sanıklar hakkında TCY 168/2 maddesi gereğince hüküm kurulması yönünde mahkememizce tam bir vicdani kanaat oluşmuştur." Özen daha önce de dergide yayımlanan makaleler nedeniyle 'TMY' 7/2. ve TCY 312/2. maddeleri uyarınca yargılanmıştı.

034) Kemal Topalak (Devrimci Çözüm), Gebze C. 07.01.1994

035) Mehmet Güvel (İşçi Hareketi), Bayrampaşa C., 01.08.1995

036) Mehmet Yaman (İşçi Hareketi), Bayrampaşa C.

037) Mustafa Tokur (İşçi Hareketi), Bayrampaşa C.

038) Raşit Dörtöyl (İşçi Hareketi), Bergama C.

039) Şemsettin Kalkan (İşçi Hareketi), Ceyhan C.

040) Erdal Doğan (Alinteri), Bursa C., 14.07.1995

Erdal Doğan, 10 Temmuz 1995 tarihinde Ankara Emniyet Müdürlüğü 'TMS' polislerince gözaltına alındı. 14 Temmuz 1995 tarihinde çıkarıldığı Ankara DGM

Yedek Hakimliğince tutuklanarak cezaevine konuldu. Erdal Doğan hakkında Ankara DGM Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, 18 Temmuz 1995 tarihli iddianameyle TCY'nin 168/2. maddesine dayanılarak kamu davası açıldı. Ankara DGM'de yapılan yargılama sırasında Erdal Doğan bütün suçlamaları reddetti. Yargılama sonunda 23 Ocak 1996 tarihinde verilen kararın gerekçesinde, Erdal Doğan'ın: "TİKB örgüt üyesi olduğu, bu örgütün legal görünümlü yayın organı olan *Alinteri* gazetesinin muhabirliğini yaptığı,... yakalandığında çantasından çok sayıda *Alinteri* gazetesi çıktığı" şeklinde ifadeler yer aldı. Erdal Doğan, 12 yıl 6 ay ağır hapis cezasına mahkûm edildi.

041) Serpil Güneş (Alinteri), Uşak C., 09.09.1996

042) Nuray Gezici (Yoksul Halkın Gücü), Çanakkale C.

043) Sinan Yavuz (Yoksul Halkın Gücü), Çanakkale C.

044) Bülent Sümbül (Özgür Halk), Diyarbakır Bismil C.

045) Müştak Erhan İl (Devrimci Emek), Bayrampaşa C.

046) Özgür Öktem (Devrimci Emek), Bayrampaşa C.

047) Hayrettin Ayhan (Gerçek), Bursa C.

048) Özgür Çelik (Halkın Günlüğü), Bayrampaşa C.

049) Kemal Evcimen (Özgür Karadeniz), Erzurum C.

050) Barış Yıldırım (Tavir), Aydın C.

051) Yasemin Okuyucu (Devrimci Gençlik), Bayrampaşa C.

052) Ali İhsan Batasul (Partizan Sesi), Ümraniye C.

053) Bayram Namaz (Atılım), Bayrampaşa C.

054) Hacı Boğatekin (Fırat), Adıyaman Gerger C.

055) Zabit İtemur (Atılım),

1997 yılında tahliye edilen gazeteciler:

056) Abidin Kızıldere (İşçi Hareketi), Buca C.

057) Adil Harmancı (Demokrasi), Van C., 29.11.1996-24.02.1997

058) Adil Kurt (Newroz), Ocak 1996-Haziran 1997

059) Ali Toprak (Atılım), Ankara Merkez Kapalı C., 31.10.1995-1997

Ali Toprak, 20.10.1995 tarihinde Ankara Kızılay'da gerçekleştirilen bir eylemde muhabir olarak görev yaptığı sırada gözaltına alındı. 31 Ekim 1995 tarihinde çıkarıldığı DGM Yedek Hakimliğince tutuklanarak cezaevine konuldu. Ankara DGM Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan iddianamede Ali Toprak'ın TCY 168/2. maddesi uyarınca cezalandırılması istendi. İddianamede Ali Toprak'a şu suçlamalar yöneltilti: "Sanık Ali Toprak'ın silahlı çete MLKP/KGÖ'nün sair efradından olduğu, sanığın örgütün sözde yasal olarak çıkan Atılım Gazetesinin Ankara Temsilcisi

olduğu, ilgalde de örgütün propagandasını yaptığı, sorumlu olduğu Atılım gazetesi bürosunda 7 Temmuz 1995 ve 20 Ekim 1995 tarihlerinde yapılan aramalarda gazetenin hakkında toplatma kararları olan pek çok sayının ele geçtiği anlaşılmıştır.”

Ankara DGM’de yapılan yargılama sırasında savunmasını yapan Ali Toprak, iddianamede yer alan suçlamaları reddederek, sorumlusu olduğu Atılım gazetesinin hiçbir örgülle ilgisinin bulunmadığını, sosyalist bir gazete olduğunu, büroda bulunan yayınların gazeteyi çıkaran Sun Yayıncılık’ın yayınları olduğunu ve hakkındaki suçlamaların hiçbir maddi dayanağının bulunmadığını belirtti. Mahkemece 4 Şubat 1997 tarihinde verilen kararda, Ali Toprak’a, TCY 168/2 maddesi gereğince toplam 12 yıl 6 ay ağır hapis cezası verildi. Temyiz edilen bu karar Yargıtay tarafından bozularak, dosya yeniden mahkemeye gönderildi. Bu sırada Ali Toprak hakkında ‘tahliye’ kararı verildi.

060) Ali Yolcu (Mücadele), Antakya C., 26.10.1995-02.10.1997

061) Ali Yılmaz (Atılım), 16.03.1995-Şubat 1997

062) Altan Koman (Atılım), İskenderun C., 25.06.1996-25.02.1997

063) Ayfer Arife (Tavır), Adana C., tutuklanma tarihi 15 Ocak 1997

064) Beyazıt Ekiz (Kızılbayrak), Kasım 1996-26.02.1997

065) Bülent Ecevit Özdemir (Kurtuluş), Konya C., 07.12.1995-1997

066) Cuma Akın (Özgür Halk), Diyarbakır C., 17.11.1996-1997

067) Duygu Tuna (Kızılbayrak), Kasım 1996-26.02.1997

068) Emin Konar (Özgür Halk), Elazığ C., 28.06.1996-25.09.1997

069) Esra Yıldırım (Kurtuluş), Trabzon C., Kasım 1996-1997

070) Gülcan Sarioğlu (Kurtuluş), Nevşehir C., 01.11.1994-1997

23 Ekim 1994 tarihinde *Mücadele* gazetesi Antakya Bürosunun polislerce basılması sırasında gözaltına alınan Gülcan Sarioğlu, 1 Kasım 1994 tarihinde çıkarıldığı Nöbetçi Sulh Ceza Hakimliğince tutuklandı. Sarioğlu hakkında, 5 Ocak 1995 tarihinde TCY’nin 168/2 maddesi uyarınca dava açıldı.

İddianame ve esas hakkındaki mütalaada şu iddialara yer verildi: “Güvenlik kuvvetlerinin gazete bürosunda arama yapmak istedikleri sırada Gülcan Sarioğlu’nun arama yaptırmak istemeyerek slogan attığı, yapılan aramada

daha önce yasaklanmış gazetelerle pankartın ele geçirildiği, sanıkların gazete bürosuna gelenlere örgüt propagandası yaptığı, zaman zaman büroda bulunan pankart ve afişleri vererek şehrin çeşitli yerlerine astırdıkları, bunun dışında başkaca bir eylemlerinin belirlenemediği saptanmıştır.”

Gülcan Sarioğlu, Malatya DGM’de görülen davada yaptığı savunmada suçlamaları reddederek, gazete çalışanı olduğunu belirtti. Savcılık esas hakkındaki mütalaasında iddiasını değiştirerek, TCY 169. madde kapsamında cezalandırılmasını istedi. Mahkemece, 26 Ekim 1995 tarihinde verilen kararda, Gülcan Sarioğlu hakkında “yasadışı Devrimci Sol örgütüne yardım ve yataklık ettiği” gerekçesiyle TCY’nin 169. maddesi uyarınca toplam 3 yıl 9 ay ağır hapis cezası verildi. Gülcan Sarioğlu cezasını tamamlayarak tahliye edildi.

071) Hafize Sayran (Kurtuluş), 1997 yılında tahliye edildi

072) Halil Aksu (Kurtuluş), Ankara Merkez Kapalı C., 04.04.1997-06.06.1997

073) Hasan Abalı (Atılım), Mersin C., 24.06.1995-1997

074) İsmail Güneş (Özgür Gündem), 11.12.1993-13.11.1997

075) İzzet Baran (Özgür Halk), Mersin C., 06.05.1996-02.10.1997

076) Mehmet Akdemir (İşçi Hareketi), Buca C., 24.11.1994-1997

077) Metin Alhas (Mücadele), Antakya C., 23.10.1994-1997

078) Mustafa Coşkun (Partizan Sesi), Elbistan C., 18.05.1995-25.10.1997

079) Mustafa Kar (Yerel Şafak), Antep Araban C., 1996-1997

080) Muteber Yıldırım (Özgür Ülke), Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi, 19.11.96-19.03.97

081) Nilgün Kemik (İşçi Hareketi), Adana Kürkçüler C., 1997 yılında tahliye edildi

082) Nuray Tekdağ (Özgür Halk), Batman C., 31.10.1995-02.02.1997

083) Nurcan Turgut (Demokrasi), Nevşehir C., 28.06.1996-25.09.1997

084) Özgür Çavuşoğlu (Atılım), Buca C., 17.11.1996-1997

085) Sedat Hayta (Devrimci Emek), Bayrampaşa C., 01.01.1996-1997

086) Süleyman Yaman (Newroz), Malatya C., 1995-Mayıs 1997

087) Tekin Aygün (Kurtuluş), 25.04.1996-1997

088) Teoman Gül (Newroz), Malatya C., 01.12.1994-Temmuz 1997

089) Veli Aydın (Özgür Gelecek), Bayrampaşa C., 20.04.1996-30.10.1997

090) Volkan Aydın (Kurtuluş), Ankara Merkez Kapalı C., 10.04.1997-02.06.1997

091) Abdulkadir Konuksever (ATV), Diyarbakır C., 04.06.1997-29.09.1997

092) Ahmet Sümbül (Demokrasi), Diyarbakır C., 04.06.1997-29.09.1997

093) Zeynel Bağır (Demokrasi), Diyarbakır C., 25.07.1997-29.09.1997

Murat İpek-Murat Demir adlı itirafçıların ifadeleri üzerine yargılanan gazeteciler

Kontrgerilla ve faili meçhul cinayetler konularında yaptıkları açıklamalarla tanınan Murat Demir ve Murat İpek adlı PKK itirafçıların ifadeleri üzerine, itirafçılarla röportaj yapan gazeteciler hakkında soruşturma başlatıldı. Soruşturma sonucunda Diyarbakır'da, kapatılan Demokrasi gazetesinin muhabirlerinden Ahmet Sümbül ile ATV adlı özel televizyon kanalının muhabiri Abdulkadir Konuksever gözaltına alındı. Gazeteciler, PKK itirafçıları Murat İpek ve Murat Demir'i "bir söyleşide yönlendirdikleri" iddiasıyla 4 Haziran günü tutuklandılar.

Bu arada kapatılan Demokrasi gazetesinin Diyarbakır Temsilcisi Zeynel Bağır da, 24 Temmuz günü bir trafik kazası nedeniyle ifade vermek için gittiği Diyarbakır Adliyesinde siyasi polis tarafından gözaltına alındı. Zeynel Bağır, 25 Temmuz günü tutuklandı. Diyarbakır DGM Savcılığı söz konusu tutuklu gazeteciler ve Demokrasi gazetesi eski Haber Müdürü Sanlı Ekin ile Ankara Temsilciliği eski Haber Müdürü Temel Demirer hakkında, itirafçıları "tehdit ederek konuşmaya zorladıkları" ve bu yolla "yasadışı örgüte yardım ettikleri" iddiasıyla TCY 169. maddesi uyarınca 3 yıla 5 yıl arasında hapis cezası istemiyle dava açtı.¹⁴

Dava 11 Ağustos günü Diyarbakır DGM'de başladı. Duruşmada, Gündem gazetesi yazarı Temel Demirer, Murat Demir ve Murat İpek'in 50 kadar gazeteciyle konuştuğunu, kendisinin de itirafçılarla halka açık yerlerde röportaj yaptığını söyledi. Demirer, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı'nın, Demir ve İpek'in "gerçekleri saptırmak için yönlendirildikleri" yolundaki iddialarına da dikkat çekti, Demirer savunmasında, "Eğer bugün burada

mahkeme heyeti muhalif basından biri olmam nedeniyle ceza verecekse, bütün içtenliğimle söylüyorum bu cezaya razıyım, ancak isnat edilen suç işlemeydim. Hiçbir gazetecinin yargılanmasını istemiyoruz, ancak basından 50'ye yakın insan röportaj yaptı neden biz yargılanıyoruz" dedi. 29 Eylül günü yapılan duruşmada Zeynel Bağır, Ahmet Sümbül ve Abdulkadir Konuksever tahliye edildi.

Dava Diyarbakır DGM'de 22 Eylül 1998 tarihinde beraatle sonuçlandı. Diyarbakır DGM, Ahmet Sümbül hakkında yasak yayın bulundurduğu gerekçesiyle TCY 526. maddesi uyarınca suç duyurusunda bulundu. Duruşmada Ahmet Sümbül, itirafçıların gazeteyi aradığını, gazete yönetiminin isteği üzerine itirafçıları bulduğunu, ancak röportajı Sanlı Ekin ve Temel Demirer'in yaptığını söyledi. Konuksever de, devletten ve PKK'den korkmadan itiraflarda bulunan kişileri kendisinin nasıl tehdit edebileceğini sordu. Tanık olarak dinlenen ATV Diyarbakır Temsilcisi Nevzat Bingöl, Murat Demir ve Murat İpek'le yapılan görüşmelere kendisinin de katıldığını ancak yargılanmadığını söyledi. Murat İpek'in Denizli'de yayın yapan DEHA adlı özel televizyon kanalına düzenlenen saldırıyı, Musa Anter ve Bişenk Anık'ın öldürülmesini anlattığını kaydeden Nevzat Bingöl, gazetecilerin itirafçıları tehdit etmesinin, korkutmasının mümkün olmadığını vurguladı.

094) Mehmet Kargılar (Kurtuluş), Adana C., 24.09.1996-04.09.1997

095) Yıldız Gemicioğlu (Kurtuluş), Adana C., 23.06.1996-1997

d) Yazı İşleri Müdürleri Yasası

Görevleri nedeniyle tutuklanan ya da mahkûm olan gazetecilerin artması, özellikle Düşünce Özgürlüğü Girişimi, ÇGD, Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ), Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün (RSF) çabaları sonucunda, yasal bazı düzenlemelerin yapılması söz konusu oldu. Ancak, yasakların kaldırılması yerine, başta Işık Yurtçu olmak üzere, cezaevinde bulunmaları ya da yargılanmaları uluslararası tepkiye yol açan bazı gazetecilerin serbest bırakılmaları ya da yargılamaların durdurulması yoluna gidildi. Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk'ün, düşünce özgürlüğüne engel teşkil eden bazı yasalarda öngörülen cezalarda indirim yapılması hakkındaki yasa tasarısı ise, ANAP, DYP ve RP'nin tepkisi sonucunda rafa kaldırıldı.

Basın Konseyi öncülüğünde, IPI (Uluslararası Basın Enstitüsü), Gazetecileri Koruma Komitesi, Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü ve Türkiye Gazete Sahipleri Birliğinin oluşturduğu "Basın Özgürlüğü Kampanyası" üyeleri Temmuz ayında Türkiye'ye

¹⁴ Temel Demirer hakkında aynı söyleşi nedeniyle Ankara DGM Savcılığı tarafından bir dava daha açıldı. Bu dava, daha sonra Diyarbakır DGM'de görülen dava ile birleştirildi.

gelerek başta Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel olmak üzere çok sayıda yetkiliyle ve gazetecilerle görüştü. Heyet üyelerini 13 Temmuz günü kabul eden Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, "Işık Yurtçu ile ilgili dosya önüme geldiğinde, söz veriyorum yetkimi kullanacağım. Gazetecileri hapse atma hakkı olan tek kurum yargıdır ve bu ülkede yargı özgürdür" dedi.

Heyet, daha sonra, Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı İsmet Sezgin ve DTP Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk ile biraraya geldi. Gazetecileri Koruma Komitesi Başkanı Terry Anderson, Sungurlu ile yapılan görüşmede, dünya genelinde cezaevinde bulunan 180 gazeteciden 80'inin Türkiye'de olduğunu belirterek, Türkiye'nin Libya, Etiyopya, Çin ve Burma gibi ülkelerle aynı listede bulunduğunu belirtti. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü Genel Sekreteri Robert Menard da, Türkiye'de 20 gazetecinin öldürüldüğünü, ancak bu suçu işleyenlerin yargı önüne çıkarılmadığını hatırlattı.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu görüşmeden sonra Ceza ve Tutuklevleri Genel Müdürü Hüseyin Turgut'a talimat vererek cezaevlerinde bulunan gazetecilerin yeniden dökümünün çıkarılmasını istedi. Adalet Bakanlığının verilerine göre, cezaevindeki tutuklu ve hükümlü gazeteci sayısı 84 olarak açıklandı. Ancak bu rakama Türk Ceza Yasasının 168. ve 169. maddeleri uyarınca cezaevinde bulunan gazeteciler dahil edilmedi. Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, heyet üyelerinin verdiği listede adı geçen 158 kişiden, 49'unun gazetecilikle hiçbir ilgisinin bulunmadığını, 29'unun adının da tüm aramalara karşın cezaevlerindeki kayıtlarda görülmediğini söyledi.

Özgür Gündem gazetesi Yazı İşleri Müdürü Işık Yurtçu'nun serbest bırakılması amacıyla yurtdışında açılan kampanya üzerine gündeme gelen tartışmalar sonucunda, yazı işleri müdürü sıfatıyla mahkûm olan gazetecilere 12 Temmuz 1997 tarihine kadar verilen cezaların 3 yıl süreyle ertelenmesini, süren davaların ve soruşturmaların düşmesini öngören yasa (Sorumlu Müdür Sıfatı ile İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Yasa) 14 Ağustos günü Meclis Genel Kurulunda kabul edildi. Yasanın kabul edilmesinden sonra, TİHV'nin belirlemelerine göre en az 11 gazeteci serbest bırakıldı. Daha sonra bu yasadan çok sayıda yayıncı da yararlandı.

Yasa değişikliğine dayanılarak tahliye edilen gazeteciler

096) Işık Yurtçu (Özgür Gündem), Saray C.

Özgür Gündem gazetesinin 1991 ve 1992'de editörlüğünü yapmış olan yazar ve gazeteci Yurtçu, hakkında

"bölücü propaganda" (TMY 8) iddiasıyla verilen 15 yıl 10 ay hapis cezasının Yargıtay'da onaylanmasıyla 30 Aralık 1994 tarihinde tutuklanarak cezaevine konuldu. Yazı İşleri Müdürleri ile ilgili yasa uyarınca, 15 Ağustosta Saray Cezaevinden tahliye edildi.

Özgür Gündem gazetesinin ilk Yazı İşleri Müdürü Işık Yurtçu, aldığı hapis cezalarının bazılarının kesinleşmesi üzerine 28 Aralık 1994 tarihinde, İstanbul Ortaköy'deki evine gelen polisler tarafından gözaltına alındı. 2 gün gözaltında tutulan Işık Yurtçu, 30 Aralık 1994 tarihinde tutuklandı. 'TMY' 6., 7. ve 8. maddeleri ile 'TMY' 159 ve 312. maddeleri uyarınca hakkında 100'e yakın dava açılan Işık Yurtçu'nun, kesinleşmiş hapis cezalarının toplamı 16 yıla, para cezalarının toplamı ise 1 milyar 633 milyon liraya ulaştı. 'TMY' 8. maddesinde yapılan değişiklik, Işık Yurtçu'nun mahkûm olduğu davaların bir bölümünün yeniden ele alınmasına yol açtı. Ancak, bu durum Işık Yurtçu'ya verilen hapis ve para cezalarında bir miktar azalma olması dışında yarar sağlamadı. Yurtçu'nun toplam hapis cezası 14 yıl, toplam para cezası yaklaşık 2 milyar 500 milyon lira olarak hesaplandı. Işık Yurtçu, diğer davalardan verilen hapis cezaları nedeniyle yine cezaevinde kaldı. Özgür Gündem gazetesinde 8 ay çalışan Işık Yurtçu hakkında, 'TMY' 6., 7. ve 8. maddeleri uyarınca toplam 26 dava açıldı. Işık Yurtçu'nun hapis cezaları 'TMY'de yapılan değişiklikten sonra 10 yıl 6 aya indi. Uluslararası Gazetecileri Koruma Komitesi ve Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün başlattığı uluslararası kampanya sonucunda, Yurtçu'nun cezaevinden çıkartılması için resmi girişimler de yapıldı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in özel af önerisi, Yurtçu tarafından reddedildi. Işık Yurtçu, "Işık Yurtçu Yasası" olarak da bilinen "Yazı işleri müdürlerine verilen cezaların 3 yıl süreyle ertelenmesine ilişkin yasa" uyarınca 15 Ağustos günü serbest bırakıldı.

"Basın özgürlüğü mücadelesinde cesareti ve tutarlılığı" nedeniyle "1996 Uluslararası Basın Ödülü"ne değer görülen Işık Yurtçu'ya ödül, 15 Temmuz günü tutuklu bulunduğu Saray Kapalı Cezaevinde, Uluslararası Gazetecileri Koruma Komitesi Yönetim Kurulu Üyesi Terry Anderson tarafından verildi. Saray Kapalı Cezaevi önünde bir konuşma yapan Terry Anderson, Işık Yurtçu'nun basın özgürlüğü mücadelesinin sembolü haline geldiğini söyledi. Anderson, "Resmi yetkililerle yaptığımız görüşmeler sonucu Türkiye'de gazetecilere daha fazla ifade özgürlüğü verileceğine dair söz aldık. Işık Yurtçu da çok yakında özgür olacak" dedi.

097) Naile Tuncer (Devrimci Proleterya), Gebze C.

Devrimci Proleterya dergisinin eski Yazı İşleri Müdürü Tuncer, gazetede yayımlanan yazılar nedeniyle TMY'nin değişik maddeleri uyarınca yargılandı. 18 Ağustosta Gebze Cezaevinden tahliye edildi.

998) Mustafa Aslan (Newroz), Bayrampaşa C.

Newroz gazetesi editörü Aslan derginin Yazı İşleri Müdürü olduğu dönemde yayımlanan makalelerde "bölücü propaganda yapıldığı" iddiasıyla (TMY 8) yargılanmıştı.

999) Hatice Onaran (Devrimci Çözüm), Gebze C.

Devrimci Çözüm dergisinin eski Yazı İşleri Müdürü Onaran, dergide yayımlanan bazı makalelerden dolayı TMY 8. maddesi uyarınca 6 yıl 10 ay hapse mahkûm oldu. 19 Mart 1996 tarihinde tutuklanan Onaran Gebze Cezaevinden tahliye edildi.

100) Mustafa Demirdağ (Özgür Gelecek), Sakarya E Tipi C.

Özgür Gelecek dergisinin Yazı İşleri Müdürü Demirdağ 12 Mayıs 1996'da tutuklandı. Dergide yayımladığı haber makaleleri gerekçesiyle TMY 8. maddesi uyarınca yargılandı ve 3 yıl 6 aylık hapis cezasına mahkûm edildi. Demirdağ, Sakarya Cezaevinden tahliye edildi.

101) Fatih Yeşilbağ (Özgür Gündem), Bursa/Gemlik C.

Özgür Gündem gazetesinin eski Yazı İşleri Müdürü Yeşilbağ gazetede yayımlanan makaleler nedeniyle TCY'nin 159. maddesi uyarınca yargılandı ve 1996 yılının Ağustos ayında tutuklandı. 16 Ağustos 1997 tarihinde Gemlik Cezaevinden tahliye edildi.

102) Haydar Demir (Emeğin Bayrağı), Nevşehir C.

Emeğin Bayrağı dergisinin sahibi ve editörü Demir, gazetede yayımlanan makaleler gerekçesiyle TMY 6. 7 ve 8. maddeleri ve TCY 312. maddesi uyarınca yargılandı. 22 Aralık 1996 tarihinde tutuklanan Demir, "Yazı İşleri Müdürlerine Verilen Cezaların ve Açılan Davaların Ertelenmesine İlişkin Yasa"dan yararlanamadı. Bir süre Nevşehir Cezaevinde kalan Demir, daha sonra tahliye edildi.

103) Güray Ülkü (Kızılbayrak), Bayrampaşa C.

3 Ekim 1995 tarihinde tutuklanan Kızılbayrak gazetesi eski editörü Ülkü, TCY 168/2. maddesi uyarınca örgüt üyeliğinden yargılandı ve beraat etti. Bayrampaşa Cezaevinden 30 Ocak günü tahliye edildi. Ülkü hakkında dergide yayımlanan makaleler gerekçesiyle TCY ve TMY 8. maddesi uyarınca açılan 22 davadan yargılaması sürerken, 14 Ağustos 1997 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde çıkarılan 4304 sayılı "Yazı İşleri Müdürlerine Verilen Cezaların ve Açılan Davaların Ertelenmesine İlişkin Yasa" uyarınca cezaları ertelendi.

104) Bülent Balta (Özgür Gündem), Kırklareli C.**105) Kadri Teymur (Kızılbayrak)****106) Salih Bal (Medya Güneşi), Bayrampaşa C.**

Yasanın çıkarılması, çok sayıda davanın da ertelenmesine yol açtı. Örneğin, "Halkı askerlikten soğutacak yayın yaptıkları" iddiasıyla 4 gazeteci hakkında Genelkurmay Askeri Mahkemesinde açılan dava da, "Yazı İşleri müdürlerine verilen cezaların ve açılan davaların 3 yıl süreyle ertelenmesine ilişkin yasa" uyarınca durduruldu. Devrimci Proleterya dergisi eski Yazı İşleri Müdürü Naile Tuncer, kapanan Yeni Ülke gazetesi Yazı İşleri Müdürü Bülent Aydın, kapanan Yeni Politika gazetesi Yazı İşleri Müdürü Badeyel Kıran ve kapanan Militan Gençlik dergisi Yazı İşleri Müdürü Süleyman Baş'a ilişkin karar, 23 Kasım günü Resmi Gazetede yayımlandı.

e) Gazetecilere ve yayın kuruluşlarına baskı ve saldırılar

1997 yılında, çok sayıda gazeteci, görevleri sırasında ya da görevleri nedeniyle saldırıya uğradı ya da gözaltına alınarak baskı gördü. Bu konudaki bazı örnekler şöyle:

İstanbul DGM'de "MHP Maltepe İlçe Başkanı Nihat Uygun'u öldürdükleri ve TİKB üyesi oldukları" ileri sürülen sanıkların 20 Ocak günü yapılan duruşmasından sonra gazeteciler, 50-60 kişilik MHP'li bir grubun saldırısına uğradı. Saldırıda, Milliyet gazetesi muhabiri Efe Erdem, Yeni Yüzyıl gazetesi muhabiri Hülya Köylü, İnterstar televizyonu kameramanı Kürşat Özdemir tartaklandı. Polisin MHP'lilere müdahale etmediği olayda, gazetecilerin DGM dışına çıkmalarına izin verilmedi.

Başbakan Necmettin Erbakan'ın 27 Ocak günü İzmir'e yaptığı gezide, bir koruma polisi ile RP Milletvekili İsmail Yılmaz'ın danışmanının kavgasını görüntülemek isteyen Yeni Asır gazetesi muhabiri Turan Gültekin ile yerel yayın yapan Yeni TV adlı özel kanalın kameramanı Göktay Koraltan, polisler tarafından dövüldü.

Tavır dergisinin Adana bürosu 28 Ocak günü akşam saatlerinde yakıldı. Öğle saatlerinde Dernekler Masasına bağlı polisler tarafından büronun basıldığını belirten Adana Temsilcisi Eylem İleri, "Akşam saatlerinde büroyu kapatıp gitmiştik. Ancak, anahtarını unuttuğumuzu anlayınca döndük. Yukarıya çıktığımızda siyah maskeli birisi büroyu yakıyordu. Bizi görünce kaçtı" dedi. İleri, Tavır dergisinden önce Kurtuluş dergisi bürosunun camlarının kırıldığını da bildirdi.

Hürriyet gazetesinin Alanya muhabiri ve Alanya Gazeteciler Cemiyeti Genel Sekreteri Mehmet Ali Parmaksız, yazdığı bir haber nedeniyle 3 Şubat günü saldırıya uğradı. Saldırıda Parmaksız'ın kulak zarı patladı ve dudağına sekiz dikiş atıldı. Kendisine saldıranları teşhis etmek için karakola giden Parmaksız, Alanya Spor Klübü Başkanı Mehmet Nazif Hacık-

diroğlu ve klüp yöneticisi Hasan Çolak tarafından silah çekilerek tehdit edildi. Mehmet Ali Parmaksız'ı, Alanya Spor Kulübü Başkanı Mehmet Nafiz Hacıkadıroğlu'nun emriyle dövdükleri öne sürülen Necati Özkan, Kerim Tutar ve İbrahim Ergenç adlı kişiler gözaltına alındı.

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü Türkiye Temsilcisi Nadire Mater, Finlandiyalı iki gazeteci ile birlikte 14 Mart günü Diyarbakır'da gözaltına alındı. Seyrantepe bölgesinde gözaltına alınan gazeteciler yaklaşık bir saat sonra serbest bırakıldı.

Devrimci Gençlik dergisinin Taksim'de bulunan irtibat bürosuna baskın düzenleyen çevik kuvvet ve sivil polisler, binada bulunan ve yaşları 15 ile 20 arasında değişen 32 öğrenci ve dergi çalışanını tartaklayarak gözaltına aldı. Derginin irtibat bürosu 15 Mart günü çevik kuvvet ve sivil polislerden oluşan yaklaşık 80 kişi tarafından ablukaya alındı. Büroya baskın yapan polisler, çevik kuvvet eşliğinde kapıyı kırarak içeri girdi ve dergide aralarında 1 çocuğun da bulunduğu 32 öğrenci ve dergi çalışanını gözaltına aldı. Polis, öğrencileri gözaltına aldıktan sonra dergi bürosunda arama yaptı. Gazetecilerin içeri alınmasını engelleyen polis bina önünde bekleyerek içeri girmeye çalışanlara engel oldu.

İstanbul'da 7 Mart günü gözaltına alınan, Proleter Halkın Birliği dergisi çalışanlarından Hatun Temizalp, işkence nedeniyle kolunun kırıldığını söyledi. İHD İstanbul Şubesinde 15 Mart günü basın toplantısı düzenleyen Hatun Temizalp, adli tabibin kolunu askıya aldığını ancak, DGM Savcısının "Sende bir şey yok" diyerek askıyı söktüğünü belirtti. Temizalp, arkadaşlarıyla birlikte DGM'de de polisler tarafından dövüldüklerini söyledi (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 260-61).

İstanbul'da Deng Yayınevi'nin bürosunu 4 Şubat günü basan polisler, Ömür Kaya Hanzey, Özgür Basut adlı yayınevi çalışanları ile yardımcı olmak için depoda bulunan Fahrettin Başyeşil, Özkan Faydalı, Ahmet Özkol, Bülent Yıldız ve kitap taşımak için kiralanan kamyonetin şoförü Ahmet Korkmaz'ı gözaltına aldı. Polisler depodaki kitaplara da el koydu.

Özgür Halk dergisi muhabiri Tanju Kuruöz, 22 Mart günü Tandoğan Meydanı'nda yapılan Newroz mitingi sırasında gözaltına alındı. Tanju Kuruöz serbest bırakıldıktan sonra yaptığı açıklamada, gözaltına alındıktan sonra, önce emniyete ardından da Özgür Halk bürosuna götürüldüğünü, büroda avukat istemesi üzerine dövüldüğünü söyledi. Polislerin dergi arşivine el koyduğunu belirten Tanju Kuruöz, baskından sonra yeniden emniyete götürüldüğünü ve aramaya ilişkin tutanak imzalatıldığını bildirdi. Avukat istemini yinelemesi üzerine bir avukatın geldiğini ifade eden Tanju Kuruöz, polisler tarafından tehdit edildiğini de kaydetti.

Cumhuriyet gazetesinin Urfa muhabiri Özcan Güneş 1 Nisan gecesi gözaltına alındı. Özcan Güneş'in, "yakınlarını, kendisi hakkında olumsuz yayın yapan bir televizyon programcısına karşı kışkırttığı ve kavgaya azmettirdiği" iddiasıyla gözaltına alındığı öğrenildi. 15 saat süreyle gözaltında tutulan Özcan Güneş ise İl Millî Eğitim Müdürlüğündeki dinci kadrolaşmaya ilişkin yazdığı haberlerden rahatsız olan Urfa Valisi Şehabettin Harput'un talimatıyla gözaltına alındığını söyledi.

23 Nisan günü İstanbul Tuzla'da gözaltına alınan Dayanışma gazetesi Tuzla Temsilcisi Mahsuni Yılmaz, gözaltında tutulduğu Tuzla Jandarma Karakolu ile İstanbul Jandarma Alay Komutanlığında 4 gün süresince işkence gördüğünü ve muhbirlik yapması için tehdit edildiğini açıkladı.

Gaziantep'te yerel yayın yapan Hisar TV adlı özel televizyon kanalı muhabiri Hatice Tabur, 29 Nisan günü bir haber nedeniyle gittiği Gaziantep Emniyet Müdürlüğünde, Burhan Kara adlı polis tarafından dövüldü. Olayı görüntüleyen kameraman Mustafa Erdoğan da, bir odaya kapatılarak bir süre gözaltında tutuldu.

Doğan Medya Grubunun Hürriyet gazetesinin de bulunduğu İstanbul İkitelli'deki merkez binasına 12 Mayıs günü saat 08.10 sıralarında gelen Hüseyin Vuran (21) adlı kişi, elindeki oyuncak tabanca ve bıçağı kullanarak bina dışındaki güvenlik görevlisi ile giriş kapısındaki görevlinin silahlarını aldı. Çevreye ateş açarak binaya girdikten sonra yazarların ve yöneticilerin odalarının bulunduğu 13. kata çıkan Hüseyin Vuran, burada karşısına çıkan Hüseyin Alkır adlı temizlik görevlisini bacağından yaraladı. Hüseyin Vuran, polisler ve gazete görevlileriyle bir süre pazarlık ettikten sonra teslim oldu. Vuran'ın Siyasi Polis Merkezinde verdiği ifade, Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'in 11 Mayıs günü İstanbul'da düzenlenen mitingde basına yönelik suçlamalarından etkilendiğini söylediği öğrenildi. 13 Mayıs günü tutuklanan Hüseyin Vuran hakkında Bakırköy Cumhuriyet Savcılığı tarafından 20 Mayıs günü dava açıldı. Davada Hüseyin Vuran'ın hakkında toplam 69 yıla kadar hapis cezası istendi. 10 Temmuz günü Bakırköy 4. Ağır Ceza Mahkemesinde başlayan dava halen sürüyor.

7 Temmuz günü İzmir'in Aliğa ilçesine düzenlenen bir şenliği izlemek üzere giden Erdal Güler ve Özgür Çelik (Partizan Sesi gazetesi), Ali Çoban (Kızılbayrak gazetesi), Dilaver Peker (Atılım gazetesi), İlker Yıldız (Kurtuluş dergisi) adlı gazeteciler jandarmalar tarafından gözaltına alındı. Gözaltında dövülen Dilaver Peker durumunun kötüleşmesi üzerine Aliğa Devlet Hastanesine kaldırıldı. Özgür Çelik dışındaki gazeteciler serbest bırakıldı.

Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde yerel yayın yapan "Yöre" adlı özel radyo kanalının binasına 12 Temmuz günü silahlı saldırı düzenlendi. Binada kimse bulunmadığı için ölen ya da yaralanan olmadı.

Kanal D'de yayımlanacak bir program için, Ankara'da yayımlanan Öncü gazetesinin binasının önünde 20 Eylül günü çekim yapan gazeteciler saldırıya uğradı. Programı Yapım Sorumlusu Mehmet Ali Önel ve kameraman Murat Sis, gazete binasından çıkan bazı kişiler tarafından dövüldü. Olaydan sonra Önel 3, Sis de 2 günlük rapor aldı. Saldırı üzerine gözaltına alınan gazete görevlileri daha sonra serbest bırakıldı.

Adana ve çevresindeki cezaevlerinde bulunan tutukluların, mahkeme dönüşü hücrelere konulması için duruşmaların özellikle 30 Eylül gününe almacağı haberleri nedeniyle Adana DGM çevresinde önlem alan polisler, Gündem gazetesi muhabiri Ramazan Ötünç, İHD Adana Şube yöneticisi Songül Çapartaş, Atılım gazetesi muhabiri Enver Alpşar, Kurtuluş dergisi muhabiri Ali Yüksel, Tavır dergisi muhabiri Kemal Gürsoy ile Abdurrahim Kara ve Ferdi Özmen adlı kişileri gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar 6 saat sonra serbest bırakıldı.

9 Ekimde Ordu'nun Fatsa ilçesinde film çekimi yapan 4 İtalyan ve bir Türk gazeteci gözaltına alındı. Saat 13.30 sıralarında kendilerine rehberlik eden Tavır dergisi sahibi Aynur Cihan Alak'la birlikte gözaltına alınan gazeteciler, daha sonra serbest bırakıldı. Aynur Cihan Alak da, 10 Ekim günü serbest bırakıldı. Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklamada, "izinsiz çekim yaptıkları" gerekçesiyle gözaltına alınan Orsola Casagrande, Matteo del Bo, Carmela d'Anzuoni ve Paolo Campana adlı gazetecilerin İl Manifesto adlı gazetede çalıştıkları ve bir İsviçre televizyonu adına çekim yaptıkları belirtildi.

Trabzon'da yayımlanan Yeni Özgür Karadeniz gazetesinin bürosu 15 Ekim günü polisler tarafından basıldı. Baskında, Yazı İşleri Müdürü Ayhan Muratoğlu ile büroda misafir olarak bulunan Elif Oktay ve Mücahit Bayrak adlı kişiler gözaltına alındı.

Daha önce Newroz dergisinde Sorumlu Yazı İşleri Müdürü olarak görev yapan Müslüm Çatak, Şarköy ilçesine bağlı İdebağlar köyünde öğretmenlik yaptığı sırada, 31 Ekim günü askerlerce gözaltına alınarak polise teslim edildi. Çatak, İstanbul DGM'ye çıkarıldı. Ancak, TBMM'de yasalaşarak yürürlüğe giren Yazı İşleri Müdürleri ile ilgili "aftan dolayı İstanbul DGM'den serbest bırakıldı. Görev yaptığı Şarköy ilçesine bağlı İdebağlar köyüne giden Çatak, 29 Ekim günü tekrar gözaltına alındı. Aynı gün serbest bırakılan Çatak, 31 Ekim günü köye gelen askerler tarafından tekrar gözaltına alındı. Malatya nüfusuna kayıtlı olan Çatak,

daha sonra Çiftlikköyü Polis Karakoluna teslim edildi. Karakol yetkilileri, kendilerine başvuran Eğitim-Sen Tekirdağ Şubesi temsilcilerine, Malatya'dan gelecek olan faksı beklediklerini ve Çatak'ı da bu nedenle tutuklarını söylediler.

Halkın Günlüğü gazetesinin İstanbul Çemberlitaş'taki bürosu, 10 Kasım günü polisler tarafından basıldı. Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni İsmet Büyükyavaş ve muhabir Devrim Bozkurt gözaltına alındı. İsmet Büyükyavaş, Devrim Bozkurt ve 6 kişi 15 Kasım günü serbest bırakıldı. Emek gazetesi Afyon muhabiri Hikmet Erbilgin, 2 Aralık günü polisler tarafından tehdit edildi. Bir arkadaşını karşılamak için saat 24.00 sıralarında gittiği Afyon Otobüs Terminalinde, polisler tarafından kimlik kontrolü gerekçesiyle terminal dışına çıkarılan Hikmet Erbilgin'in, Metin Göktepe'nin öldürülmesi olayı anımsatılarak tehdit edildiği bildirildi.

İstanbul DGM'de 3 Aralık günü görülen "DHKP-C" davasında tutukluların askerler tarafından dövülmesini görüntüleyen Anadolu Ajansı muhabiri Ayten Aydın, Hürriyet gazetesi muhabiri Leyla Karakoç, Akşam gazetesi muhabiri Önder Kiremitçi, Radikal gazetesi muhabiri Gülşah Çınar ve Ülkede Gündem gazetesi muhabiri Faruk Arhan DGM Başsavcısı Erdal Gökçe'nin koruma polisi Necati Kurt tarafından tartaklandı.

Ankara'da, Altınokta Körler Derneği'nin düzenlediği eylemi izleyen gazeteciler, Ankara Büyükşehir Belediyesi görevlileri tarafından dövüldü. Ankara Metrosunun Kurtuluş İstasyonu önünde açılan çukura düşerek ağır yaralanan Osmaniye Altınokta Körler Derneği Yönetim Kurulu üyesi Nejdet Yılmaz için, 5 Aralık günü olay yerinde basın açıklaması yapan dernek üyeleri ve gazeteciler daha sonra, metroya binerek Kızılay'a gitmek istedi. Burada, dernek üyelerinden bazıları, belediye görevlisi olduğu belirtilen sivil giyimli kişiler tarafından tartaklandı. Grup, Kızılay İstasyonu'na geldiğinde ise görüntü alınmasını engellemek isteyen belediye görevlileri, gazetecilere tekme-yumruk ve ellerindeki telsizlerle saldırdı. Olayda, İhlas Haber Ajansı kameramanı Bayram Kılıç ve Emek gazetesi muhabiri Barış Erbektaş yaralandı.

Yayın Kuruluşlarına Baskılar

Haber alma özgürlüğüne yönelik en açık ihlâl, iki gazetenin OHAL Bölgesine girmesinin yasaklanması oldu. Emek ve Ülkede Gündem gazetelerinin Olağanüstü Hal Bölgesi'ne girmesi 16 Eylül gününden itibaren yasadışı bir biçimde engellendi. Diyarbakır girişindeki Pirinçlik Jandarma Karakolu'nda durdurulan gazete dağıtım kamyonlarındaki gazetelere el konuldu. Gazetelere el konulmasıyla başta Diyarbakır olmak üzere, Batman, Siirt, Van, Hakkari, Mardin ve Şırnak ile

tüm ilçelerinde dağıtılan gazeteler, yerine ulaşamadı. Karayoluyla gönderilen gazetelere el konulması üzerine, uçak kargosu ile 30 Eylül gününden itibaren Diyarbakır'a gönderilen gazeteler bir süre özel olarak dağıtılabildi. Ancak, 18 Ekim gününden sonra uçakla gönderilen gazetelere de el konuldu.

Havaalanına giden Ülkede Gündem ve Emek çalışanları gözaltına alındı, dövüldü ve tehdit edildi. Engellemelerle birlikte bölgedeki gazete bayilerinin birçoğu, kendilerinden gazeteyi alanların isimleri istendiğinden satıştan vazgeçti. Daha sonraki günlerde dağıtım şirketlerinin araçları da, şehir merkezlerinde durduruldu ve gazetelere el konuldu, araç şoförleri tehdit edildi.

Basın kuruluşlarının, gazete yetkililerinin ve kitle örgütlerinin girişimlerine Olağanüstü Hal Bölge Valiliği tarafından "bilgimiz yok" yanıtı verildi. Olağanüstü Hal Bölge Valisi Aydın Arslan, kendilerinin böyle bir kararları olmadığını belirterek, ancak bir toplatma kararı halinde işlem yaptıklarını ileri sürdü. Arslan, "Olsa olsa Diyarbakır İl Valiliği böyle bir tasarrufta bulunmuş olabilir" dedi. Ancak, Diyarbakır Valiliği de böyle bir talimat verilmediğini açıkladı.

Gazete yöneticilerinin başta Başbakan Mesut Yılmaz olmak üzere Basından Sorumlu Devlet Bakanı Cavit Kavak, İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, Diyarbakır Valiliği ve OHAL Valisi Aydın Arslan'a yaptığı başvurular da sonuçsuz kaldı.

TGC, Ülkede Gündem ve Emek gazetelerinin Diyarbakır'a girişinin engellenmesi üzerine İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu'na bir protesto telgrafı çekti. Telgrafta, Adana'dan Diyarbakır'a gazete götüren dağıtım şirketinin aracının Piriçlik Karakoluna bağlı jandarmalar tarafından arandığı ve 7 bin gazeteye el konulduğu belirtilerek, bunun basın özgürlüğü ile bağdaşmayan bir uygulama olduğu kaydedildi. "Yargı kararı olmadan herhangi bir gazetenin okur eline ulaşmasının engellenemeyeceğinin" vurgulandığı telgrafta, bu tür olayların tekrarlanmaması için Bakanlığın gerekli tedbirleri alması istendi. Uygulama, RSF Genel Sekreteri Robert Menard tarafından Başbakan Mesut Yılmaz'a gönderilen mektupta da protesto edildi.

Gazetelerin bölgeye sokulmasının engellenmesi ile birlikte 18 Eylül günü Emek gazetesinin Diyarbakır bürosu 3 sivil polis tarafından basıldı. Polisler arama yaptıktan sonra bürodan ayrıldılar.

Emek gazetesinin Diyarbakır bürosu 25 Eylül günü de polisler tarafından basıldı. Saat 10.00 sıralarında büroya gelen silahlı dört kişi büroda bulunanları tehdit etti ve bazı belgelere el koydu.

Emek ve Gündem gazetelerinin kente sokulmaması nedeniyle Diyarbakır'a giden her iki gazetenin yönetici ve avukatları 10 Ekim günü Piriçlik Jandarma Karakolu Komutanıyla görüştüler. Soyadı öğrenilemeyen Mehmet adlı astsubayın, engellenmenin gerekçesinin sorulması üzerine, "yukardan" emir verildiğini söylediği ve "Siz emir veren makamı bulun, oradan el koyma kararını kaldırın" dediği öğrenildi.

Emek gazetesi avukatı Kamil Tekin Sürek, daha sonra Diyarbakır Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti'nde yapılan basın açıklamasından sonra Diyarbakır'daki kitle örgütlerinin yöneticileri sokakta gazete sattılar. Polislerin engellemeye çalışmalarına karşın, Emniyet Müdürlüğü'nün izin vermesi üzerine gazete satışı yapıldı. Ancak 10, 11 ve 12 Ekim günleri de, gazetelere Piriçlik Jandarma Karakolunda görevli jandarmalar tarafından el kondu.

18 Ekim günü havaalanından Diyarbakır'a gönderilen gazeteleri alan Fahrettin Kardaş adlı görevli de, çevik kuvvete bağlı oldukları söylenen silahlı kişilerce kaçırılarak sırasıyla Merkez Jandarma Karakolu, Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü ve son olarak Diyarbakır Emniyet Müdürlüğüne götürüldü. Polisler tarafından dövülen Fahrettin Kardaş, bir süre gözaltında tutulduktan sonra öğlen saatlerinde serbest bırakıldı. Fahrettin Kardaş, gözaltında işkence gördüğünü belirterek, yaşadıklarını şöyle anlattı: "İlk önce Merkez Jandarma Karakoluna oradan, Çevik Kuvvet'e götürdüler. Şakağıma silah dayayıp, 'Bütün gazetecileri temizleyeceğiz' dediler. Çevik Kuvvet Müdürlüğü'nden de Emniyet Müdürlüğüne götürdüler Emniyette de dövdükten sonra serbest bıraktılar". Silahlı kişiler Kardaş'ın kimliğine de el koydular. Ülkede Gündem gazetesi çalışanları da havaalanında Astsubay Faruk Koca ve yanındaki görevliler tarafından silah çekilerek tehdit edildi.

Aynı kişiler, bir süre sonra gazete bürosunu basarak gazetecileri ölümle tehdit ettiler ve bir gazete görevlisini dövdüler. Gazete yetkilileri olayı Diyarbakır Emniyet Müdürlüğüne bildirdiler. Ancak Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, kaçırma ve baskınlarla ilgisi olmadığını açıkladı. Saat 14.00 sıralarında tekrar baskın düzenleyen kişiler, bu kez muhabir Özgür Cebe'yi döverecek bürodaki eşyaları tahrip ettiler. Gazete yetkilileri, Emniyet Müdürlüğü'nün ilk baskından haberdar edilmesine karşın, silahlı kişilerin baskından sonra rahat bir şekilde büroyu terk ettiklerini bildirdi.

Baskın ve görevlilerin dövülmesi üzerine 19 Ekim günü Diyarbakır'a giden gazetenin avukatı Semih Mutlu'nun Diyarbakır Valisi ile görüşme girişimi, "Vali yok" denilerek engellendi. Avukat Semih Mutlu ile birlikte Yenişehir Polis Karakolu'na giden muhabir Özgür Cebe

ise, karakolda bir odaya alınarak “Feci dayak neymiş biz sana gösteririz” denilerek tehdit edildi.

Ülkede Gündem gazetesi Diyarbakır Temsilcisi İsmet Bakaç, 23 Ekim günü yaptığı basın açıklamasında, Piriçlik Jandarma Karakolunda gazetelere el konulması üzerine havayolu ile gönderilmesine başlanan gazetelere, Faruk Koca ve emrindeki bir grup görevli tarafından el konduğunu bildirdi. Bakaç, şunları söyledi: “18 Ekim gününden itibaren sivil giyimli ve kendilerini jandarma görevlisi olarak tanıtan Faruk Koca isimli kişinin emrindekiler, havaalanına gazeteleri almak için giden Ülkede Gündem ve Emek gazetesi çalışanlarına zor kullanarak gazetelere el koydu. Gazeteler, 34 FML 62 plakalı ciple götürüldü. Aynı uygulamaya hiçbir tutanak tutulmadan JİTEM (Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Birimi) elemanları tarafından devam ediliyor. Aynı kişiler, yine tutanak tutmadan şehir merkezindeki bayilerden her iki gazeteyi topluyor. Gazeteler, jandarmaya ait 21 FC 597 plakalı araçla götürülüyor. Bu uygulamanın gasp olduğunu bilen polis, yasaların verdiği yetkiye rağmen herhangi bir müdahalede bulunmuyor. Gazetemiz avukatlarının Olağanüstü Hal Bölge Vali Yardımcısı Hakkı Uzun’la yaptıkları görüşmede, valiliğin bu konuda herhangi bir tasarruf hakkının bulunmadığını, bizzat Uzun’dan öğrendik”

Emek ve Ülkede Gündem gazetelerinin yetkilileri, 10 Kasım günü de Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundular ve Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine “gazetelerin bölgeye girişinin engellenmesi” istemiyle başvurdular. Ancak, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği tarafından, gazeteler üzerindeki baskıları soran Basın Konseyi Genel Sekreteri Nilüfer Yalçın’a verilen yanıtta, “Emek ve Ülkede Gündem gazetelerinin ne OHAL Valiliğine ne de Savcılığa resmi başvuru yapmadığı” ileri sürüldü..

24 Kasım günü Diyarbakır’dan ayrılmak üzere havaalanına giden heyet üyeleri ile Emek gazetesi muhabiri Fatih Polat, çevirmen Gökhan Biçici ve Emek gazetesi Diyarbakır Temsilcisi Özgür Cebe’nin kimliklerine bir süre el konuldu. Diyarbakır’dan sonra Malatya’ya giden heyet üyelerini evinde ağırlayan EMEP Mardin İl Başkanı Mahmut Kılıç’ın babası Şehmus Kılıç da, heyet Mardin’den ayrıldıktan sonra 26 Kasım günü polisler tarafından gözaltına alındı.

Başbakan Mesut Yılmaz Emek ve Ülkede Gündem’in Diyarbakır’a sokulmaması konusunda bilgisi olmadığını öne sürdü. Yılmaz, “Güneydoğuya Emek ve Gündem gazeteleri bir süredir sokulmuyor, bunun Özel Timden kaynaklandığı söyleniyor. Susurluk çetesi hâlâ devlet içinde mi?” sorusu üzerine, “Bende böyle bir bilgi yok. Özel Timin böyle bir yetkisi de yok. OHAL Valisi böyle

bir idari karar alabilir. Kendi yetkisindedir. Benim böyle bir bilgim yok” yanıtını verdi.

20 Aralık günü aralarında İHD Genel Başkanı Akın Birdal’ın da bulunduğu bir heyet, Diyarbakır’a giderek incelemelerde bulundu. Heyet, iki günlük inceleme sonucundaki izlenimlerini 23 Aralık günü Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti’nde yaptığı basın toplantısında açıkladı. Heyet adına konuşma yapan Akın Birdal, OHAL Bölge Valiliğinin yasağının hukuki bir karar olmadığını belirterek, söz konusu uygulamayı, ifade ve düşünceyi açıklama özgürlüğünün keyfi şekilde engellenmesi olarak değerlendirdi. Demokratik kitle örgütlerine yönelik baskıların ve kapatmaların sonucu olarak bölgede olup bitenlerin öğrenilmesinde güçlükler yaşandığına dikkat çeken Birdal, gazetelere getirilen yasağın, bölge halkının olup bitenden habersiz kalması sonucunu doğurduğunu söyledi.

Emek gazetesinin Mardin’e girmesi, dağıtım kamyonu- nu, Viranşehir-Kızıltepe arasındaki Şahvelet köprüsünde 7 Kasım günü durduran jandarmalar tarafından engellendi.

Batman’da 16 Ekim günü “Ülkede Gündem ve Emek gazetesi ile Dayanışma Yemeği” Batman Valiliği tarafından İl İdaresi Kanunu gerekçe gösterilerek yasaklandı.

Gazete yöneticilerinin yaptığı girişimler üzerine, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Aydın Aslan, 19 Kasım 1997 tarih ve 6219 sayılı yazılı cevabında, engellenmenin kendileri tarafından yapılmadığını bildirerek, şöyle dedi: “İlgili yazınız incelenmiş olup, yapılan inceleme sonucunda yazınızda belirtilen konularda, Bölge Valiliğimizin muhatap olmadığı ve hiçbir tasarrufunun bulunmadığı anlaşılmıştır” dedi.

Ülkede Gündem gazetesinin Olağanüstü Hal Bölgesine girişi, OHAL Valiliği’nin 1 Aralık 1997 gün ve 1344 sayılı yazısı ile “resmen” yasaklandı. 4 Aralık günü Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin yasaklama kararı, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürü Arif Öksüz tarafından gazeteye tebliğ edildi. “2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu’nun 11/e maddesi uyarınca” alınan yasaklama kararı, uygulamanın sürdüğü Diyarbakır, Hakkari, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van illerindeki gazete bayilerine de tebliğ edildi. Yasaklama kararı, olağanüstü hal uygulamasının kaldırıldığı Mardin, Bitlis ve Batman’da da geçerli oldu.

Demokrasi Gazetesi

12 Aralık 1995 tarihinde yayın hayatına başlayan Demokrasi gazetesi, İstanbul DGM tarafından 11 Mart günü verilen kararın temyiz edilmeyerek kesinleşmesi

üzerine 3 Mayıs gününden itibaren 1 ay süreyle kapatıldı.

Gazetede 9 Ağustos 1996 tarihinde Mihri Belli imzası ile yer alan "Direnişin Sonrası" başlıklı yazıda "halkın ırk ve bölge farklılığı gözeterek düşmanlığa kışkırtıldığı" (TCY 312) iddiasıyla İstanbul DGM'de açılan davada, gazetenin Yazı İşleri Müdürü Ali Zeren de, 20 ay hapis ve 700 bin lira para cezasına mahkûm edildi. İtiraz edilmediği için karar kesinleşti ve hemen uygulamaya sokuldu. Gazetenin avukatı Hıdır Çiçek'in "tebligatın usulsüz yapıldığına" ilişkin itirazı da mahkeme tarafından reddedildi. Gazetenin son sayısı 3 Mayıs günü yayımlandı. Demokrasi gazetesi hakkında, yayın hayatı boyunca 11 davada toplam 5 ay 25 gün kapatma cezası verildi. İstanbul DGM'de gazetenin yazı işleri müdürlerinden Ali Zeren hakkında 40, Ecevit Keleş hakkında da 21 dava açıldı. Gazetede yayımlanan haber ve köşe yazıları nedeniyle ağır ceza ve asliye ceza mahkemelerinde de toplam 80 dava açıldı. Davaların dışında Demokrasi gazetesinin büroları polis baskınlarına maruz kaldı. Yazarları, muhabirleri, dağıtımçıları, idari görevlileri gözaltına alındı, tutuklandı.

Demokrasi gazetesinde yayımlanan bir yazısı nedeniyle İstanbul DGM'de yargılanan Ertuğrul Kürkçü ve gazetenin Yazı İşleri Müdürü Ali Zeren, 21 Şubat günü yapılan duruşmada beraat ettiler.

Elazığ'da 28 Haziranda gözaltına alınan Demokrasi gazetesi Elazığ Temsilcisi Abdullah Kaplan, muhabirler Turabi Şen ve Nurcan Turgut ile Özgür Halk Dergisi Temsilcisi Emin Konar ve muhabir Seher Sabit çıkarıldıkları mahkemede 5 Temmuz günü tutuklandı. Daha sonra bu kişiler hakkında "PKK yardım ettikleri ve yasak yayın bulundurdıkları" iddiasıyla Erzincan DGM'de dava açıldı. 13 Kasım 1996 tarihinde sonuçlanan davada, Nurcan Turgut, Kamber Gündüz, Emin Konar ve Abdullah Kaplan 3 yıl 9'ar ay hapis cezasına mahkûm edildi. Cezanın Yargıtay tarafından bozulması üzerine davaya, Erzincan DGM'nin kapatılması nedeniyle Malatya DGM'de 25 Eylül günü yeniden başlandı. Duruşmada, Nurcan Turgut, Emin Konar ve Kamber Gündüz tahliye edildi.

Demokrasi gazetesinin teknik hazırlıklarının yapıldığı binaya 16 Kasım 1996 tarihinde gelen sivil polisler Hayrettin Çelik adlı çalışanı gözaltına aldılar. Hayrettin Çelik 4 gün gözaltında kaldıktan sonra serbest bırakıldı.

20 Kasım 1996 tarihinde Van'da gözaltına alınan ve 29 Kasım 1996 tarihinde tutuklanan Demokrasi gazetesi Van muhabiri Adil Harmancı ile Ayşe Harmancı'nın "PKK'lilere yardım ettikleri" iddiasıyla yargılanmalarına Diyarbakır DGM'de 29 Kasım günü başlandı. Duruşmada Harmancı çifti tahliye edildi.

Demokrasi gazetesi İzmir bürosu muhabiri Derya Bektaş'ın evine 22 Kasım günü sivil polisler tarafından baskın düzenlendi. Derya Bektaş gözaltına alındıktan kısa bir süre sonra serbest bırakıldı. Malatya'da 8 Mart Dünya Kadınlar Gününde yapılan basın açıklamasına katılan bazı parti yöneticisi ve sendikacılar ile Demokrasi gazetesi çalışanları Ali Kemal Sel, Ayşe Oyman ve Cem Doğan ve Özgür Halk dergisi çalışanları Erdal Söylemez ve Serpil Kılıç gözaltına alındı. Aydın'da 9 Mart günü Demokrasi Platformu'nun düzenlediği mitingde Demokrasi gazetesi muhabirleri Ferit Sever ve Derya Bektaş bir süre gözaltında tutuldu. Aydın Merkez Karakoluna götürülen Bektaş'ın çırılçıplak soyulduğu ve kendisine hakaret edildiği bildirildi. Erzincan'da Demokrasi gazetesi muhabiri Düzgün Akbaba, 11 Mart günü bir süre gözaltında tutuldu. İstanbul'da Demokrasi gazetesi dağıtımcısı Hüseyin Yılmaz ve ağabeyi Recep Yılmaz, 20 Mart günü evine düzenlenen baskında gözaltına alındı.

Demokrasi gazetesinin kapanmasından sonra benzer bir yayın çizgisi sürdüren Ülkede Gündem gazetesi yayımlanmaya başladı.

Ülkede Gündem

Kapatılan Özgür Gündem gazetesinin Diyarbakır bürosuna 12 Ocak 1994 tarihinde yapılan baskında gözaltına alınan gazete çalışanları hakkında açılan dava 11 Nisan günü sonuçlandı. Diyarbakır DGM'de yapılan duruşmada, gazetenin Diyarbakır Temsilcisi Salih Tekin, muhabir Cemal Dağ ve dağıtımçı İhsan Erdem'e 3 yıl 9'ar ay hapis cezası verildi. Muhabirler Botan Önen, Metin Dağ, Hasan Değer, Akif Şenyiğit ve Emine İğdi ile dağıtımçı Nevin Güngörmüş ise beraat etti.

Ülkede Gündem gazetesinin Ankara Bürosu 30 Temmuz günü polisler tarafından basıldı. Büroda 3 saat kadar arama yapan polisler, gazetenin Ankara Temsilcisi Meliha Öksüz'ü gözaltına aldılar. Polisler, Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel'in emriyle büroda bulunan gazete çalışanlarının kimliklerini ve açık adreslerini de tespit ettiler. DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel tarafından verilen gözaltına alma kararının gerekçesinde Meliha Öksüz, "PKK'nin kırsal birimi ile ilişki kuran HADEP yöneticisi" olarak gösterildi. Meliha Öksüz, 31 Temmuz günü serbest bırakıldı.

Ülkede Gündem gazetesi Van muhabiri Adil Harmancı, 27 Ağustos günü "Şimşekler" adı verilen özel korucu birliğinin komutanı Şaban Kahraman tarafından ölümle tehdit edildi.

İzmir'de 27 Ağustos günü gözaltına alınan Ülkede Gündem gazetesi dağıtımcısı Raziye Bakır, götürüldüğü Fuar Polis Karakolunda çırılçıplak soyularak 3 saat

gözetiminde tutulduğunu açıkladı. Bir kadın polis tarafından soyularak arandığını anlatan Bakır, daha sonra sivil polisler tarafından sorgulandığını söyledi. Raziye Bakır, Ülkede Gündem gazetesi dağıtımçılığını bırakması yönünde tehdit edildiğini belirtti.

Kimliği belirsiz kişiler tarafından kundaklanan HADEP Bismil (Diyarbakır) İlçe Merkezinin açılışını izlemek için 20 Eylül günü Bismil'e giden Ülkede Gündem gazetesi muhabiri Metin Dağ, askerler tarafından gözetim altına alındı. Gözetim altında dövülen ve tehdit edilen Metin Dağ, daha sonra serbest bırakıldı. Diyarbakır Adli Tıp Kurumu, Metin Dağ'a dövüldüğüne ilişkin rapor verdi.

Osmaniye Mezarlığında bulunan 3 PKK militanının mezarlarının fotoğrafını çeken Ülkede Gündem gazetesi muhabiri Ahmet Birgül, 8 Ekim günü polisler tarafından gözetim altına alındı. Bir süre sonra serbest bırakılan Birgül, gözetim altında tehdit edildiğini söyledi.

Ülkede Gündem gazetesi Adana bürosu muhabirleri Ramazan Ötünç ve Yusuf Öntaş, 9 Ekim günü Çukurova Üniversitesinde düzenlenen bir etkinlikte "polislerin fotoğraflarını çektikleri" gerekçesiyle gözetim altına alındılar.

Ülkede Gündem gazetesinin 15 Ekim günü yayımlanan sayısı, İstanbul DGM tarafından "bölücülük propagandası yapıldığı" iddiasıyla toplatıldı.

Ülkede Gündem Gazetesi Van temsilcisi Ramazan Kaya ile muhabir Adil Harmancı, 16 Ekim akşamı polis tarafından gözetim altına alındı. Kaya'nın evine düzenlenen baskında Kaya'nın yanı sıra kardeşi İlhami Kaya ile evde konuk olarak bulunan Sami Çeliktas da gözetim altına alındı. Polisin evdeki eşyaları tahrip ettiği bildirildi. Harmancı ise, Şabaniye mahallesindeki evine gece 02.00 sıralarında baskın düzenleyen polisler tarafından ifadesine başvurulacağı gerekçesiyle gözetim altına alındı.

Ülkede Gündem gazetesi Malatya muhabirleri Eylem Kaplan ve Hıdır Bektaş, 8 Kasım günü yakınlarını ziyaret için gittikleri Yozgat Cezaevi'nde gözetim altına alındılar. 9 Kasım günü serbest bırakılan Eylem Kaplan'ın, "8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde yapılan basın açıklamasına katıldığı ve bu nedenle arandığı" iddiasıyla gözetim altına alındığı öğrenildi.

Gazetenin Diyarbakır Temsilcisi İsmet Bakaç'ın evine 24 Kasım gecesi saat 01.00 sıralarında polisler tarafından baskın düzenlendi. İtirafçı Murat İpek'in itirafı doğrultusunda hakkında DGM'de dava açıldığı için Diyarbakır'a gelen gazetenin yazarlarından Temel Demirer'in bulunduğu evde yapılan arama sonucu bir şey bulamayan polisler, tutanak tuttuktan sonra, "yanlış gelmişiz" diyerek ayrıldılar.

Kapatılan Özgür Gündem gazetesinde yayımlanan bir haberde Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) eski Genel Başkanı Alparslan Türkeş'e hakaret edildiği iddiasıyla yargılanan Abdülkadir Konuk, Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından 3 ay 15 gün hapis ve 10 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. 25 Kasım günü sonuçlanan davada Konuk'un cezası para cezasına çevrildi, gazetenin Yazı İşleri Müdürü Besim Döner'e ise, "yazı işleri müdürlerine verilen cezaların 3 yıl süreyle ertelenmesine ilişkin yasa" uyarınca ceza verilmedi.

İsmet Kara adına Diyarbakır'a otobüs aracılığı ile gönderilen Ülkede Gündem gazetesine polis tarafından 15 Aralık günü otobüs terminalinde el konuldu. Gazetenin Diyarbakır Temsilcisi İsmet Bakaç'ın "Diyarbakır'a yasak yayın soktuğu" iddiasıyla ifadesi alındı. Bakaç, polis tarafından ifadesi alındıktan sonra DGM Savcılığı'na sevk edildi. Hem Emniyet Müdürlüğündeki hem de savcılıktaki ifadesinde, gazetenin yasak yayın olmadığını sadece OHAL kapsamına giren altı ilde engellendiğini belirten Bakaç, İsmet Kara adlı kişinin gazeteyle bir ilgisi olmadığını söyledi.

Ülkede Gündem Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Hayrettin Demircioğlu, bir yazıda, "bölücülük propagandası yapıldığı" ve "halkın düşmanlığa kışkırtıldığı" iddiasıyla İstanbul DGM'de yargılandı. Dava 25 Aralık günü sonuçlandı. Davada Demircioğlu, 5 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. Aynı gün İstanbul DGM'de sonuçlanan başka bir davada da, gazetenin sahibi Selahattin Deli, bir haberde, "yasadışı örgüt propagandası yapıldığı ve milli güvenliğin bozulduğu" iddiasıyla 100 milyon lira para cezasına mahkûm oldu. Gazeteye her iki davadan dolayı, ayrıca 10'ar günlük kapatma kararı verildi.

Emek Gazetesi

Evrensel gazetesi (7 Haziran 1995–31 Ekim 1996) kapandıktan sonra, 9 Kasım 1996 tarihinde Emek gazetesi yayımlanmaya başladı. Emek gazetesi ve çalışanları, 13 Eylül 1998 tarihinde gazete kapanıncaya kadar çeşitli baskılarla karşılaştı. 673 gün yayımlanan gazete hakkında 37 toplatma kararı verildi, toplam 95 dava açıldı, kapatma cezalarının toplamı da 50 güne ulaştı.

Evrensel gazetesinin 22 Mart 1996 tarihli 289. sayısında yayımlanan "Yüksekova Çetesi" ile ilgili haber nedeniyle gazetenin sahibi Vedat Korkmaz ile Yazı İşleri Müdürü Ali Erol hakkında İstanbul DGM'de açılan dava beraatle sonuçlandı.

Evrensel gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Bülent Kutlutürk hakkında, 1996 yılında 69 gün süren ve 12

kişinin ölümüyle sonuçlanan açlık grevi sırasında verilen ilanlarda “yasadışı örgüt propagandası” yapıldığı iddiasıyla açılan dava 8 Temmuz günü sonuçlandı. İstanbul DGM tarafından 1 yıl hapis ve 1 milyar 50 bin lira para cezasına mahkûm edildi. Ceza daha sonra ertelendi. DGM, Evrensel gazetesinin de 1 ay kapatılmasına karar verdi.

Mersin’de 8 Ocak günü, gazeteci Metin Göktepe’yi anma etkinliklerine katıldıkları gerekçesiyle 17 öğrenci ile birlikte gözaltına alınan Emek gazetesi muhabiri Birol Tezcan, 11 Ocak günü tutuklandı.

Emek gazetesinin 15 Ocak günü yayımlanan sayısı, İstanbul DGM Savcılığı tarafından toplatıldı. Toplatma kararı, “Askerler Yine Köy Yaktı” başlıklı haberde, “halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı” iddiasıyla alındı.

Emek gazetesinin 2 Şubat günü yayımlanan sayısı, İstanbul DGM Savcılığı tarafından gazetede yer alan “İşçi Eylemleri ve Devlete Sahip Çıkın Çağrısı” ve “Hücre İnşaatları Hızlandırıldı” başlıklı yazılarda “halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı” iddiasıyla toplatıldı.

Emek gazetesinin 9 Şubat günü çıkan sayısı İstanbul DGM tarafından gazetede yer alan “TÜSİAD’ın Sahte Demokrasisi” başlıklı köşe yazısı ile “Artık Yeter” başlıklı okur mektubunda “halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı” iddiasıyla toplatıldı.

Emek gazetesinin 68. sayısında Ahmet Yaşaroğlu’nun köşe yazısında “halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı” iddiasıyla açılan davada, Yaşaroğlu ve Yazı İşleri Müdürü Ahmet Ergin 26 Mayıs günü beraat etti.

Evrensel gazetesinde yayımlanan Mahmut Çiğdemal imzalı “Kürdü Ezen, Ulusal Onuru Savunamaz” yazıda “bölücülük propagandası” yapıldığı iddiasıyla, Mahmut Çiğdemal ve gazetenin sahibi Vedat Korkmaz hakkında açılan dava, 26 Mayıs’ta sonuçlandı.

Evrensel gazetesinin 452. sayısında yayımlanan bir yazı nedeniyle Terörle Mücadele Yasası’nın 8. maddesi uyarınca açılan davada, gazetenin sahibi Vedat Korkmaz’a 253 milyon 350 bin, Yazı İşleri Müdürü Bülent Kutlutürk’e de 127 milyon 575 bin lira para cezası verildi. İstanbul DGM’de 10 Haziran günü sonuçlanan davada gazetenin de 15 gün kapatılmasına karar verildi.

Diyarbakır’da Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit’in gezisini izleyen Emek gazetesi muhabiri Özgür Cebe, 5 Temmuz günü gözaltına alındı. Bir süre sonra serbest bırakılan Cebe’nin polisler tarafından dövüldüğü bildirildi. Cebe’nin serbest bırakılması için girişimde bulunan gazetenin Diyarbakır Temsilcisi Murat Sezgin de, polisler tarafından tartaklandı.

Emek gazetesinde yayımlanan bir karikatür nedeniyle açılan davada karikatürist Ertan Aydın’a 11 ay 20 gün hapis cezası verildi. İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 8 Temmuz günü sonuçlanan davada, gazetenin Yazı İşleri Müdürü Ahmet Ergin’e verilen 10 ay hapis cezası 1 milyon 500 bin lira para cezasına çevrildi. Ertan Aydın, bir başka karikatürü nedeniyle aynı mahkemede görülen davada ise beraat etti.

Emek gazetesinde yayımlanan “İşçiler, Mafya-Devlet Bağlantısını Tartıştı” başlıklı haberde “orduya hakaret edildiği” (TCY 159) iddiasıyla açılan dava, 8 Temmuz günü İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde sonuçlandı. Davada, gazetenin Yazı İşleri Müdürü Ahmet Ergin 10 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Ceza 1 milyon 500 bin lira para cezasına çevrildi.

Emek gazetesi 20 Eylül günü, Karadeniz Bölgesi’ndeki gelişmelere ilişkin “Karadeniz’de Kontra Planı” başlıklı haber nedeniyle İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Aynı haber nedeniyle kendilerini JİTEM (Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Birimi) mensubu olarak tanıtan kimliği belirsiz bazı kişiler, gazetenin İstanbul ve Ankara bürolarını telefonla arayarak, Tuğgeneral Veli Küçük’le ilgili haberler yapılmaması için gazeteyi tehdit ettiler.

İstanbul Nurtepe’de 19 Ekim gecesi birçok kahve ve pastaneye polisler tarafından düzenlenen baskınlarda Emek gazetesi muhabiri Ali Ekber Elitok ve kardeşi Saadet Elitok, 10 kişiyle birlikte gözaltına alındı.

Emek gazetesinin 2 Kasım günü yayımlanan sayısı İstanbul DGM Başsavcılığı tarafından toplatıldı. Toplatma kararı, “halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı” ve “terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin adlarının açıklandığı” gerekçesiyle verildi.

Kurtuluş Dergisi

1997 yılında yoğun baskıyla karşılaşan bir diğer yayın organı da Kurtuluş dergisi oldu. Ankara’da Kurtuluş dergisi ile Alinteri ve Kızıl Bayrak gazetelerinin büroları Türk-İş’in 5 Ocak günü düzenleyeceği miting öncesinde 4 Ocak günü polis tarafından basıldı. Baskınlarda, söz konusu bürolarda bulunan 5 kişi ile Grup Ekin adlı müzik topluluğunun üyeleri Derya Güzel, Çiğdem Dağkiran, Özgür Aktan ve Deniz Sarıgül gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar, mitingden sonra serbest bırakıldılar.

Kurtuluş dergisi ile Kültür ve Sanatta Tavrı dergisinin Adana temsilcilikleri 9 Ocak günü polisler tarafından basıldı. Baskın sırasında Tavrı dergisinde bulunan Kurtuluş dergisi eski muhabiri Mustafa Kaplan gözaltına alındı. Kaplan, daha sonra serbest bırakıldı. Her iki baskında da arşivlere el konuldu.

Adana'da Kurtuluş dergisi bürosu 8 Mart günü iki kez basıldı. Öğle saatlerinde yapılan ilk baskında Mehmet Kargılar adlı muhabir, akşam saatlerinde yapılan ikinci baskında ise Tavr dergisi Adana Temsilcisi Ayfer Yıldız gözaltına alındı. Kapatılan Mücadele dergisinin Yazı İşleri Müdürü Cafer Çakmak da, aynı gün İstanbul'da gözaltına alındı.

7 Mart günü Kocaeli'de "DHKP-C üyesi olduğu" iddiasıyla gözaltına alınan Kurtuluş dergisi Kocaeli Temsilcisi Sincan Demir 14 Mart günü tutuklandı; aralarında Belediye İş Sendikası Şube Başkanı Remzi Polat'ın da bulunduğu 7 kişi ise serbest bırakıldı.

İstanbul'da gözaltına alınan Kurtuluş dergisi muhabirleri Gülay Yücel ve Nihat Özcan, 14 Mart günü İstanbul DGM tarafından tutuklandı.

Kurtuluş dergisi Ankara Bürosu 10 Nisan günü polisler tarafından basıldı. Baskında Volkan Aydın ve Halil Aksu adlı Kurtuluş dergisi muhabirleri, Enis Çolak ve Gönül Saygıner adlı Kızıl Bayrak gazetesi muhabirleri gözaltına alındı. Volkan Aydın tutuklandı. Kurtuluş dergisi muhabirleri Volkan Aydın ve Halil Aksu hakkında Ankara DGM'de "DHKP-C üyesi oldukları" iddiasıyla dava açıldı. Aydın ve Aksu 2 Haziran günü yapılan duruşmada tahliye edildiler. 8 Aralık günü sonuçlanan davada, Aydın ve Aksu 4 yıl 6'şar ay hapis cezasına mahkûm oldular.

Kurtuluş dergisi Adana bürosu 8 Nisan günü polisler tarafından basıldı. Baskında gözaltına alınan Adana muhabiri Mehmet Kargılar, 10 Nisan günü çıkarıldığı mahkeme tarafından tutuklandı. Hatice Köngöç ve Mehmet Kargılar hakkında Adana DGM'de "DHKP-C üyesi oldukları" iddiasıyla dava açıldı. Kargılar ve Köngöç, 4 Eylül günü yapılan duruşmada tahliye edildiler.

Kurtuluş gazetesinin Malatya muhabirleri Sinan Gürz ve Barış Karatepe 19 Nisan günü gözaltına alındı. Antakya'nın Harbiye beldesinde Kurtuluş gazetesi dağıtırken 17 Nisan günü jandarmalar tarafından gözaltına alınan Mehmet Öztürk (17) adlı kişi 19 Nisan günü tutuklandı. Öztürk'ün üzerine gözaltına alınmadan önce jandarmalar tarafından ateş açıldı. Murat Kuyumcu adlı Kurtuluş muhabiri 16 Nisan günü İstanbul Alibeyköy'de, Banu Gündoğdu, Mehmet Yıldız, İbrahim Çağlar, Nilüfer Güneş adlı Kurtuluş muhabirleri ile Devrimci Gençlik dergisi muhabiri Bülent Özpolat 20 Nisan günü Taksim'de gözaltına alındı. Mehmet Yıldız, İbrahim Çağlar, Banu Gündoğdu ve Bülent Özpolat 22 Nisan günü İstanbul DGM tarafından serbest bırakıldı. Nilüfer Güneş, hakkında giyabi tutuklama kararı olduğu gerekçesiyle serbest bırakılmadı. Serbest bırakılan gazeteciler gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar.

Kurtuluş dergisi muhabirlerinden Ali İhsan Kılıç, 22 Nisan günü İstanbul Gazi mahallesinde polis tarafından silahla vurulduktan sonra gözaltına alındı. Gece saat 21.00 sıralarında polis tarafından durdurulan Ali İhsan Kılıç'ın polisler direnmesi nedeniyle bacağından vurulduğu ve hastaneye kaldırılmadan Siyasi Şubeye götürüldüğü öğrenildi.

Kurtuluş dergisi ve Tavr dergisi Adana büroları 15 Mayıs günü polisler tarafından basıldı. Polisler Ali Akarsu, Basri Baran, İlhan Ayhan ve Murat Genç'i gözaltına aldılar.

Kurtuluş dergisinin Ankara bürosuna 21 Haziran günü bombalı saldırı düzenlendi. İzmir Caddesindeki bir işhanının 4. katında bulunan büronun kapısına bırakılan bombanın patlaması sonucunda büroda ve diğer bürolarda hasar meydana geldi. Olaydan sonra büroya gelen polisler Ankara Temsilcisi Volkan Aydın ile Övünç Bilgi adlı kişiyi gözaltına aldılar ve büroyu mühürlediler. Volkan Aydın ile Övünç Bilgi, bir gün gözaltında kaldıktan sonra serbest bırakıldı. Saldırı nedeniyle Alper Alptekin adlı kişi 24 Haziran günü gözaltına alınarak tutuklandı. Alper Alptekin'in yargılanmasına 29 Temmuz günü Ankara DGM'de başlandı. Duruşmada, Kurtuluş dergisi avukatlarının davaya müdahil olmak için yaptıkları başvuru reddedildi. Alper Alptekin de ifadesinde, bombalama olayının "polislin üzerine yıkılmaması için bir örgüt adına üstlendiğini ancak herhangi bir örgütle ilişkisi olmadığını" söyledi. Alptekin karar duruşmasında ise, "kimseyi öldürmek gibi bir niyetim yoktu, bunu isteseydim parça etkili bomba yerleştirdim" dedi. DGM, Alptekin'e 5 yıl hapis ve 43 milyon 668 bin lira para cezası verdi.

Mersin'de 8 Temmuz günü gözaltına alınan Kurtuluş Dergisi muhabiri Remzi Vural'ın gözaltında kaldığı bir gün boyunca işkence gördüğü öğrenildi. Remzi Vural'ın 9 Temmuz günü işkence gördükten sonra bırakıldığı bildirildi. Kurtuluş dergisi çalışanı Güzin Tolga, İHD Mersin Şubesine yaptığı açıklamada, gözaltına alınan Remzi Vural'ın işkence gördükten sonra cebindeki parası alınarak Mezitli bölgesinde dağlık bir alana bırakıldığını anlattı.

12 Temmuz günü Kurtuluş dergisi Adana bürosunu basan sivil polisler muhabir Ali Yüksel'i tartaklayarak ölümle tehdit etti. Daha sonra, büroda bulunan misafirlerin kimliklerini alarak adres tespiti yapan polisler büroda bulunan dergilere de el koydular.

Kurtuluş dergisinin İstanbul Cağaloğlu'nda bulunan bürosu 20 Ağustos günü polisler tarafından basılmak istendi. Gazetenin kapısını zorlayan polisler, kapının arkasına kurulan barikat nedeniyle içeri giremediler. Gazete çalışanları, İHD, ÇHD, İstanbul Barosu ve diğer

kuruluşları telefonla arayarak durumu bildirdiler. Büroda bulunan 18 kişi, avukatların gelmesi üzerine barikatı kaldırdılar. Kapatılan “Zafer Yolunda Kurtuluş” dergisinin Yazı İşleri Müdürü Hasan Çakan’ı aradıklarını söyleyen polisler, kimlik kontrolü yaptıktan sonra bürodan ayrıldılar.

20 Eylül günü Kurtuluş dergisi Adana bürosuna düzenlenen baskında, büroya gazete getiren Ethem Açıkalin adlı Atılım gazetesi muhabiri gözaltına alındı.

Kurtuluş dergisi Malatya Temsilcisi Salih Karakoç, 26 Kasım gecesi, başına torba geçirilerek kaçırıldığını ve dövüldüğünü açıkladı. Kent dışında bir yere götürüldüğünü anlatan Karakoç, “Başıma silah dayayarak, ölümle tehdit ettiler. ‘Cihan (Canan Gürz) nasıl şehit düştü? Cihan’ın cenazesine kimler geldi. Düzgün Tekin gibi seni de öldüreceğiz. Eğer basın açıklaması yaparsan seni tekrar alacağız’ diyorlardı. Başıma poşet geçirildiği için yüzlerini görmedim” dedi. Salih Karakoç, aynı gece dergi bürosunun da taşındığını bildirdi. Karakoç, dövülmesi ve büronun saldırıya uğraması nedeniyle suç duyurusunda bulundu.

Tokat’ta PKK’ye yardım ettikleri iddiasıyla haklarında dava açılan Kurtuluş Dergisi Tokat muhabiri Cemaat Ocak ile Nebahat Aslan’ın yargılanmasına 29 Aralık günü Ankara DGM’de devam edildi. Tutuksuz yargılanan Ocak, Kurtuluş dergisi muhabiri olduğunu belirterek, hakkındaki iddiaları reddetti. Cemaat Ocak duruşmada tutuklandı.

Kızılbayrak Dergisi

Ankara DGM’de “Ekim örgütü üyesi oldukları” iddiasıyla haklarında dava açılan Kızılbayrak Dergisi muhabirleri Erol Malkoç (tutuklu), Gönül Saygmer (tutuklu) ve Bahri Çolak ile Servet Paksoy (tutuklu) adlı kişinin yargılanmasına 4 Mart günü başlandı. Duruşmada Paksoy tahliye edildi.

Aralarında Kızılbayrak çalışanlarının da bulunduğu 22 kişinin gözaltına alındığı operasyon sonucunda haklarında dava açılan 13 kişinin tutuksuz yargılanmasına başlandı. İstanbul DGM’de görülen dava duruşmasına Ekim örgütüne yardım ve yataklık yapmaktan yargılanan Kızılbayrak Dergisi yazı işleri müdürü Gonca Dönmezer, Kızılbayrak çalışanları Canan Kaya, Cüneyt Dışkaya, Hüseyin Temiz, Bülent Laçın ve gazete okurları Özcan Ateş, Mesude Kılıç, Özdal Öner katıldı. Duruşmada ilk ifadesini veren Kızılbayrak Dergisi Yazı İşleri Müdürü Gonca Dönmezer, haklarında açılan davanın “sosyalist basına yönelik baskıların bir parçası” olduğunu belirterek, Ekim örgütüyle bir ilgilerinin bulunmadığını söyledi. Diğer sanıklar da, gazete çalışanı ya da okuru olduklarını belirterek, iddianamede ileri sürülen

suçlamaları reddettiler ve gözaltında işkence gördüklerini söylediler.

Kızılbayrak Dergisi İzmir bürosu çalışanlarından Ahmet Subaşı ve Bülent Taşkın, 6 Mart günü çok sayıda kişi ile birlikte gözaltına alındı. Ahmet Subaşı, daha sonra “balkondan atladığımı” iddia eden polisler tarafından hastaneye kaldırıldı. Subaşı, 9 Mart günü İzmir Yeşilyurt Devlet Hastanesi’nde beyin ameliyatı geçirdi. Ahmet Subaşı KESK’in 22 Kasım günü İzmir’de düzenlediği miting sırasında da gözaltına alındı. Ahmet Subaşı, “asker kaçağı olduğu” gerekçesiyle gözaltında tutuldu.

12 Mart günü gözaltına alınan Kızılbayrak Dergisi Zonguldak bürosu muhabiri Orhan Kavcı 14 Mart günü Ankara DGM tarafından tutuklandı. Orhan Kavcı’nın eşi Ayşe Kavcı, İHD İstanbul Şubesinde 28 Nisanda düzenlediği basın toplantısında, eşinin tutuklanmasından sonra polisler tarafından muhbirlik yapması için zorlandığını açıkladı. Eşiyle birlikte 11 Mart günü gözaltına alındığını anlatan Kavcı, gözaltındayken polislerin kendisine boş bir kağıt imzalattıklarını ve “Yıllarca cezaevinde yatmak istemiyorsan bizimle işbirliği yapacaksın. Yoksa boş kağıdı doldurarak seni yıllarca cezaevinde tutarız” diye tehdit ettiklerini söyledi. Baskılardan kurtulmak için Ankara’da annesinin yanına yerleştiğini, burada da Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde bulunan eşini ziyarete gittiğinde polisler tarafından yeniden tehdit edildiğini ifade eden Ayşe Kavcı, Ankara’dan da İstanbul’a geldiğini söyledi.

Ankara’nın Dikmen semtinde 30 Mayıs günü gözaltına alınan Kızılbayrak Dergisi muhabiri İlhan Yaman, götürüldüğü Ankara Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünde dövüldüğünü bildirdi. Daha sonra Siyasi Şubeye götürüldüğünü anlatan İlhan Yaman, burada kendisine sorulmadan yazılan bir ifadeyi imzalamayı reddettiği için işkence gördüğünü açıkladı. İlhan Yaman, işkence sonucu rahatsızlanması üzerine aynı gün gece yarısı Numune Hastanesine kaldırıldığını ve 31 Mayıs günü sabaha karşı serbest bırakıldığını belirtti.

Kızılbayrak Dergisi Adana bürosu 12 Temmuz günü polisler tarafından basıldı. Baskında büroda bulunan misafirlerin kimliklerini alarak adres tespiti yapan polisler, büroda bulunan dergilere de el koydular.

Kızılbayrak Dergisi çalışanı Cengiz Subaşı’nın, 27 Eylül gecesi polisler tarafından kaçırıldığı bildirildi. Dergiden yapılan açıklamada, Taksim Gümüştüsu’nda zorla bir arabaya bindirilen Subaşı’nın 2 saat kadar arabayla dolaştırıldığı, bu süre içinde dövüldüğü ve ölümle tehdit edildiği belirtildi. Cengiz Subaşı, daha sonra Kadıköy’de arabadan atıldı.

Atılım Gazetesi

İstanbul'da, aralarında ÇGD İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi ve Özgür Atılım gazetesi muhabiri Sultan Seçik, Özgür Atılım gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Bayram Namaz, Ferhat Akçay (Özgür Atılım muhabiri), Mukaddes Çelik (yazar), Zabit İltumur (gazeteci), Cuma Meral'in de (gazeteci) bulunduğu çok sayıda kişi 21 Şubat günü gözaltına alındı. Bu kişilerin "Sürekli Aydınlik İçin 1 Dakika Karanlık" eylemi nedeniyle gözaltına alındığı ileri sürüldü. Gözaltına alınanlara işkence yapıldı. Gözaltına alınan 19 kişiden 11'i, 7 Mart günü İstanbul DGM tarafından tutuklandı. Tutuklananların adları şöyle: Bayram Namaz, muhabirler Sedat Şenoğlu, Sultan Seçik, Arif Çelebi, Necati Abay (sendikacı), Zabit İltumur, Erdoğan Ber, Hasan Ozan, Mukaddes Çelik, Süleyman Yeter (sendikacı), Asiye Güzel Zeybek ve Gönül Karagöz (Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 248-49).

Atılım gazetesi eski Yazışleri Müdürü Eylem Semint hakkında gazetenin 1995 yılı Ağustos ve Eylül ayında çıkan sayılarındaki bazı yazılar nedeniyle İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde açılan iki ayrı dava 6 Şubat günü sonuçlandı. "Cumhuriyet'e hakaret etmekle" suçlanan Semint toplam 10 ay hapis ve 1 milyon 500 bin lira para cezasına mahkum oldu.

Gazetecilere Saldırıları

"28 Şubat süreci" öncesindeki önemli olaylardan biri Ankara'nın Sincan ilçesinde Ocak ve Şubat aylarında yaşandı. Sincan Belediyesi'nin 31 Ocak günü düzenlediği "Kudüs Gecesi"nden sonraki gelişmeleri ve Ramazan ayında yemek dağıtmak için Kudüs'deki Mescid-i Aksa'ya benzetilerek kurulan çadırın yıkılmasını izlemek için 3 Şubat günü ilçeye giden gazetecilerden İnter Star adlı özel televizyon kanalının muhabiri Işın Gürel dövüldü. Çadırın sökülme çalışmalarını izleyen televizyon ekibi önce bir grubun sözlü sataşmasıyla karşılaştı. Bu sırada Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın gönüllü korumalığını yapan Recep Görmez adlı belediye çalışanı Işın Gürel'e arkadan saldırdı. Gürel'i saçlarından yakalayan ve yumruklayan Recep Görmez kaçtı. Kavga sırasında HBB adlı özel televizyon kanalının kamerası da kırıldı. Gürel'le saldırdıktan hemen önce tartışan Abdullah Çiçekli adlı kişi gözaltına alındı. Abdullah Çiçekli daha sonra 5 Şubat günü çıkartıldığı mahkeme tarafından serbest bırakıldı. 6 Şubat günü gözaltına alınan ve aynı gün Sincan Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tutuklanan Recep Görmez hakkında, 25 Şubat günü 2 ayla 6 ay arasında hapis cezası istemiyle dava açıldı. Davada, Gürel'in dövülmesine neden olan tartışmayı başlatan Abdullah Çiçekli hakkında da "hakaret ve kavgaya katıldığı" iddiasıyla 10 ay hapis cezası istendi. Sincan

Sulh Ceza Mahkemesinde 12 Mart günü yapılan duruşmada Recep Görmez tahliye edildi. 10 Aralık günü sonuçlanan davada Görmez, 2 ay 15 gün hapis cezasına mahkûm edildi, Abdullah Çiçekli ise beraat etti.

8 Yıllık Kesintisiz Eğitim Protestolarında Basına Yönelik Saldırıları

Basın Konseyi verilerine göre, "8 Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Yasası'nın Meclis gündemine alınmasıyla birlikte cuma namazı çıkışlarında yapılan protesto gösterilerinde, RP yanlısı eylemcilerin hedefi gazeteciler oldu. Eylemler sırasında en çok "Şerefsiz medya" ile "Yahudi uşağı medya" sloganları atılırken, 22 gazeteci dövülerek yaralandı, çok sayıda gazeteci tartaklandı, fotoğraf makineleri ve kameraları kırıldı.

Ankara'da 29 Temmuz günü "8 yıllık kesintisiz eğitime ve dini eğitim veren imam hatip okullarının ortaokul bölümlerinin kapatılmasına" karşı yapılan gösteride gazeteciler hem polislerin hem de göstericilerin saldırısına uğradı. Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelen çok sayıda kişinin Kızılay Meydanında gerçekleştirdiği izinsiz gösteride polis, daha önce yapılan bir çok izinli gösterinin tersine, göstericilerin 6 saat kadar Kızılay Meydanını trafiğe kapatmasına, diğer gösterilerden farklı olarak, müdahale etmedi.

8 yıllık eğitime karşı toplanan dilekçeleri TBMM'ye götüren temsilcilerin dönmesini sloganlar atarak bekleyen göstericiler, zaman zaman gazetecilere de taş ve bozuk para attılar. Saldırıları sırasında Ülkede Gündem gazetesi muhabiri Servet Bayram göstericilerin attığı taş ve bozuk paralarla, Kanal A muhabiri Mehmet Akif Akbulut da polis köpeğinin ısırması nedeniyle bacağından yaralandı.

"Satılmış medya", "İsrail uşağı satılmış medya" gibi sloganlar atan göstericilerin polislerle, "Bize saldırıcağına medyaya saldırın" diye bağırdığı duyuldu. Öğleden sonra gösterinin dağılması sırasında, Çevik Kuvvet Şube Müdürü Ziya Kılıç'ın "Basını da dağıtın" emri üzerine polisler, gazetecilere saldırıya geçti. Silah çektikleri de görülen polisler çok sayıda gazeteciye copleyarak yaraladı, gazetecilerin fotoğraf makinelerini ve kameralarını kırdı. Polislerin dövülen gazetecilerle alay etmeleri ve ambulans isteklerine kayıtsız kalmaları da dikkat çekti. Dövülen gazetecilerden Durak Doğan (Kanal D-kameraman), Abdullah Koltuk (CTV-kameraman), Hayri Özüğür (ATV-kameraman) ve Fevzi Gülünay (İhlas Haber Ajansı-kameraman) ambulansla hastaneye kaldırıldı. Durak Doğan 48 saat hastanede gözlem altında tutuldu. Boyun omurları zedelenen Hayri Özüğür'a da boyunluk takıldı. Cemalettin Alan (PER Ajansı), Kadir Ercan (Hürriyet), Erkan Ersever, Cihat

Aka, Cengiz Aldemir (uba), Burhan Eliş (Milliyet), İsmail Yeşilyurt, Murat Abadan (AA) adlı gazeteciler de ayakta tedavi gördü.

Polisler, Anadolu Ajansı foto muhabirleri İsmail Yeşilyurt ile Mustafa Abadan'ı döverek filmlerini aldılar. İsmail Yeşilyurt'a 7 gün, Mustafa Abadan'a 5 gün, Zekeriya Albayrak'a ise 2 gün süreyle iş göremez raporu verildi. Dönemin başbakanı Mesut Yılmaz, gazetecilere saldıran 3 polisin açığa alındığını bildirdi. Saldırıdan sonra gazetecilerin İçişleri Bakanlığına alkışlı protesto yürüyüşü de engellendi. Bir gazeteciye yumruklayan polisler, daha sonra yürüyüşe izin verdiler.

Olay üzerine gazetecilerin dağıtılması emrini veren Çevik Kuvvet Şube Müdürü Ziya Kılıç ve gazetecileri dövdükleri saptanan 4 polis memuru açığa alındı. Soruşturma sırasında dosyanın gönderildiği Ankara İl İdare Kurulu, 4 polis hakkında daha sonra "lüzum-u muhakeme" kararı verdi. İl İdare Kurulu, iki polis memurunun ise, "olay yerindeki gazetecilere elle müdahale ettikleri, çop kullanmadıkları" gerekçesiyle yargılanmalarına karar verdi. Bu polislere "kınama" cezası verildi. Çevik Kuvvet Şube Müdürü Ziya Yılmaz ise görevine iade edildi.

"8 yıllık kesintisiz eğitime ve dini eğitim veren imam hatip okullarının ortaokul bölümlerinin kapatılmasına" karşı İstanbul Beyazıt ve Fatih camilerinden çıkan göstericiler, 1 Ağustos günü cuma namazından çıktıktan sonra gösteri düzenledi. Beyazıt Camiinde namazdan sonra slogan atan göstericiler, kendilerini çembere alan polisleri taşıdılar. Cami yakınlarında da bir grup radikal İslamcı, Ulusal Basın Ajansı (UBA) muhabiri Demet Bilge, kameraman İbrahim Güneş ve Emek gazetesi muhabiri Şahin Bayar'ı tartakladılar ve İbrahim Güneş'in kamerasını kırdılar. Kanal D adlı özel televizyon kanalının kameramanı Emrah Öncül, olay sırasında kalp spazmı geçirdi.

İstanbul Beyazıt Camiinde 22 Ağustos günü cuma namazından sonra gösteri düzenleyen kalabalık bir grup gazetecilere taş ve bozuk para atarak saldırdı. Bir gösterici de, Hürriyet gazetesi muhabiri Ergün Çolak-oglu'nu tekmeledi ve fotoğraf makinesini kırdı. Ergün Çolakoglu'na saldıran Hüseyin Mavilioğlu'nun da aralarında bulunduğu göstericiler, 23 Ağustos günü tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

15 Ağustos günü Sultanbeyli mahallesinde düzenlenen gösteride, Anadolu TV muhabirleri Arzu Kıvanç ve Erkan Şahin ile kameraman Ünal Sondemir göstericiler tarafından dövüldü. Ağır yaralı olan Erkan Şahin, kaldırıldığı hastanede tedavi gördü. Aynı saatlerde Beyazıt Cami önünde gösteri düzenleyen başka bir grubun, medya mensuplarına saldırısı sonucu, Taner

Çelik (İnterStar), Şamil Özden (Kanal E), Cumhuriyet Ayar (Kanal D), Oktay Yıldırım (Milliyet) ile Osman Sweritsen (HBB) yaralandı.

12 Eylül günü Beyazıt Camiinde Cuma namazından çıkan bir grup gösterici Çağaloğlu'na doğru yürüyüşe geçti. Yürüyüşü görüntülemeye çalışan Flash TV muhabirleri Emine Karadere ile Cem Ertuğrul dövüldü.

19 Eylül Konya Hacıveysizade Cami önünde düzenlenen gösteride görüntü almak isteyen Musa Taşpınar (Saman-yolu TV) eylemciler tarafından dövüldü.

21 Eylül günü Bursa Ulucami önünde, 8 yıllık kesintisiz eğitimi protesto etmek amacıyla gösteri düzenleyen grubu izlemekte olan Alim Aşçı (atv) ve Fuat Kars (Milliyet) eylemciler tarafından dövüldü.

Flash TV Baskını

Flash TV'de 1 Mayıs gecesi yayımlanan "23. Saat" adlı programa telefonla katılan Mafya liderlerinden Alaattin Çakıcı'nın "Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'in eşi Özer Çiller'i bir bankanın satışından 20 milyon Dolar komisyon istemekle" suçlamasının ardından, TV kanalının İstanbul Tepebaşı'ndaki bürosu, 2 Mayıs gecesi 10-15 kişilik bir grubun saldırısına uğradı. Akşam saat 19.00 sıralarında kapıdaki görevliyi etkisiz hale getirerek binaya giren saldırganlar, 1. kattaki haber merkezine ve haberlerin sunulduğu stüdyoya girdiler ve silahla çevreye ateş ettiler. Araç gereçlere zarar veren saldırganlar, görüntü almaya çalışan Mehmet Ceylan adlı kameramanı da dövdüler. Binanın önünde duran bir arabanın da camlarını kıran saldırganlar, daha sonra kaçtı. Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğüne 500 metre uzaklıktaki binaya polisler, saldırganlar kaçtıktan 20 dakika sonra geldi.

3 Mayıs günü de, Flash TV'nin Bursa'daki merkezi ve diğer kentlerdeki büroları, Ulaştırma Bakanı Ömer Barutçu'nun sözlü emriyle Telsiz Genel Müdürlüğü tarafından kapatıldı. Polis gözetiminde saat 16.45 sıralarında bürolara giden görevliler, yayını durdurdular. Bu arada Telsiz Genel Müdürlüğü görevlileri ile tartışan televizyonun sahibi Ömer Göktuğ, polisler tarafından tartaklandı. Flash TV'nin yayını, kapatıldıktan 4 saat kadar sonra bazı milletvekillerinin aracılığı ile Ankara, İstanbul ve Bursa ile sınırlı olmak üzere başladı. Ancak, televizyonun kablolu sistemdeki yayınına izin verilmedi. Kapatmaya "resmi gerekçe" olarak 6 yıldır yayın yapan Flash TV'nin "izinsiz yayın sistemi kurması" gösterildi. Ulaştırma Bakanlığı Telsiz Genel Müdürü Kamil Ergenekon, altı yıldır yayın yapan Flash TV'nin, izinsiz olarak up-link ve radyoling sistemi kurduğunun belirlenmesi nedeniyle kapatıldığını öne sürdü. Telsiz Genel Müdürlüğünün yayını durdurması konusunda

Ankara İdare Mahkemesi, 14 Mayıs günü “yürütmeyi durdurma” kararı verdi.

5 Mayıs günü olağanüstü toplanan RTÜK, Alaattin Çakıcı’nın Tansu Çiller ve Özer Çiller hakkındaki sözlerinin kişilik haklarına hakaret içerdiği” gerekçesiyle Flash TV’nin 21-22 Mayıs günleri kapatılmasına karar verdi. Kapatma cezası konusunda, Ankara İdare Mahkemesi, 14 Mayıs’ta yürütmeyi durdurma kararı aldı.

Kapatma kararı kamuoyunda büyük tepkiye neden oldu. Başta basın örgütleri olmak üzere çok sayıda demokratik kuruluş, kararı kınayan açıklamalar yaptılar. RP milletvekillerinin de katıldığı bu tepkiler üzerine dönemin başbakanı Necmettin Erbakan, Flash TV’nin kapatılmasını destekledi: “Telekom’dan bana verilen bilgiye göre, Flash TV uydudan kaçak yayın yapıyordu. Böylece bölgesel yayın hakkı bulunan bu TV kanalı, bölge dışında da yayın yapabiliyordu. Telsiz Genel Müdürlüğü, kanunsuz olarak yapılan bu işlemi durdurmak için bir adım atmıştır.”

Olayın ardından Ulusal Basın Ajansına (UBA) bilgi veren iki tanık, bir DYP il yöneticisinin kendilerini, ‘barışçıl bir gösteri yapacağız’ diyerek Şişli’deki DYP İl Merkezinde topladığını ve oradan da Flash TV’ye gittiklerini açıkladı. Tanıklar, programın ardından DYP İl Teşkilatında görevli bir yöneticinin kendilerini aradığını ve bunun üzerine Şişli’deki il merkezine gittiklerini belirterek, “Olaydan birkaç saat önce toplanacağımız belirtildi. İl binasına gidilecekti. Bizim bir şeyden haberimiz yoktu. ‘Nereye gidiyoruz?’ dedik, ‘Birkaç yerde 10 dakika slogan atacağız, gösteri yapacağız, sonra çıkıp geleceğiz’ dediler. 5-10 dakika sonra TV binasına geldik. Birdenbire gürültüler kopmaya başladı, silah patladı” dediler. Tempo dergisi Yazı İşleri Müdürü Levent Evkuran da, dergide yayımlanan yazısında, olay günü tesadüfen Flash TV’nin karşısından geçtiğini belirterek, “yolun sol tarafındaki DYP seçim minibüsünden inenlerle yolun karşı tarafındaki 4 adet lüks otomobilden inen takım elbiseli, cep telefonlu kişilerin Kasımpaşa yönünde topluca ilerlediklerini” gördüğünü açıkladı.

Saldırıyı araştırmak üzere ANAP ve DSP’nin verdiği önergeler, TBMM Genel Kurulunda 13 Mayıs günü kabul edildi ve “Basına Yönelik Saldırıları Araştırma Komisyonu” kuruldu. Komisyon çalışmalarını Aralık ayında tamamladı. DYP ve RP’li komisyon üyelerinin muhalefet şerhi koyduğu komisyon raporunda, Flash TV’ye 10-15 kişinin düzenlediği baskın ile DYP’nin ilgisi olduğu ve dönemin DYP’li Ulaştırma Bakanı Ömer Barutçu’nun başından beri olayın içinde bulunduğu belirtildi. Raporda ayrıca, Telsiz Genel Müdürü Kamil

Ergenekon ile Türk Telekom AŞ Genel Müdürü Cengiz Bulut tarafından yapılan işlemlerin de yasalara aykırı olduğu vurgulandı.

Olayın üzerine yeterince gidilmediği; olayın sansasyonel bir nitelik kazanması üzerine olaya karıştığı iddia edilen birkaç kişinin adliyeyle teslim edilmesi ile yetinildiği kaydedilen raporunun değerlendirme bölümünde, “Diğer yandan DYP İstanbul İl Başkanlığının minibüsünün olay yerinde görülmüş olması, yakalanan sanıklardan bir kısmının DYP’li olması, UBA’nın röportaj yaptığı kişilerin anlatımları, bu olayı düzenleyenlerin DYP’nin İstanbul’daki yöneticilerinin olabileceğini ortaya koymaktadır” denildi. Barutçu, Ergenekon ve Bulut’un suçlu bulunduğu raporun sonuç bölümü şöyle: “Flash TV’ye yapılan baskın ve ardından DYP’nin olayın arkasında olduğu spekülasyonları yayımlanmışken, kendisinin de DYP’li bir bakan olarak basiretli davranıp işlemleri, hafta sonu olmasına rağmen uygun görmesi, Bakanın başından beri olayların içinde olduğu kuşkuvarı artırmaktadır. Telsiz Genel Müdürü Kamil Ergenekon’un kendisine ait olmayan bu yetkiyi, kendisine ait olsa bile gerekli titizliği göstermeyip, Flash TV yayını üzerine bu işleme girmiş olması yasaya aykırıdır. Yukarıda açıklanan gerekçeler ışığında, Türk Telekom AŞ Genel Müdürü Cengiz Bulut’un yaptığı işlemler yasaya aykırıdır.”

Saldırıya katıldıkları ileri sürülen Mehmet Tunçdemir, Erdal Coşkun, Hacı Çıtak, Erkan Ulaş ve Mecit Ergenç adlı kişiler, 6 Mayıs günü İstanbul’da gözaltına alındı. Mecit Ergenç dışındaki sanıklar 9 Mayıs günü tutuklandı. Daha sonra Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığınca “silahlı tehdit, çok sayıda kişi tarafından korku, kaygı ya da panik yaratacak şekilde ateş etmek, toplu ızzar ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar Yasasına aykırı davrandıkları” iddiasıyla açılan davada, Mehmet Tunçdemir ve Erdal Coşkun hakkında 31 yıla, diğer sanıklar Hacı Çıtak, Erkan Ulaş ile olayda kullanılan otomobilin sahibi Mecit Ergenç hakkında 20 yıla kadar hapis cezası istendi.

Dava, İstanbul Beyoğlu 6. Asliye Ceza Mahkemesinde 2 Temmuz günü başladı. Duruşmada sanıklar, Alaattin Çakıcı’nın Özer Çiller hakkındaki sözlerini protesto etmek istediklerini ve kimseden emir almadan televizyon binası önünde tesadüfen bir araya geldiklerini ileri sürdüler. Tanık olarak dinlenen Flash TV İstanbul Haber Koordinatörü Yalçın Çakır da, sanıkların baskına katılan kişiler arasında bulunmadığını söyledi. Duruşmada tanıklık yapan diğer televizyon çalışanları da, sanıkların saldırganlar arasında bulunmadığını belirttiler. 26 Eylül günü yapılan duruşmada sanıklardan Hacı Çıtak ve Erkan Ulaş 26 Eylül, Mehmet Tunçdemir ve Erdal Coşkun ise 5 Kasım günü tahliye edildi. 6 Mart 1998

tarihinde sonuçlanan davada Mehmet Tunçdemir ve Erdal Coşkun 5 yıl 11'er ay, Hacı Çıtak ve Erkan Ulaş 1 yıl 11'er ay hapis cezasına mahkûm oldu. Mecit Ergenç ise beraat etti.

Mahmut Övür

ATV'de yayımlanan "Adliye Koridorları" programını hazırlayan gazeteci Mahmut Övür, 4 Haziran günü saat 22.30 sıralarında uğradığı silahlı saldırı sonucunda yaralandı. Övür, İstanbul Ataköy'deki evinin önünde gerçekleşen saldırıdan sonra saldırganların üç kişi olduğunu ve birini tanıdığını ancak adını bilmediğini söyledi. Saldırganların, "ülkücü" mafya liderlerinden Ali Yasak'ın (Drej Ali) adamları olduğu ileri sürüldü.

Abdullah Çatlı ile Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Harekât Dairesi Başkanı Vekili İbrahim Şahin ve bazı özel tim görevlilerini bir düğünde birlikte gösteren görüntüler, ilk kez "Adliye Koridorları" programında yayımlanmıştı. Daha sonra söz konusu düğünde Meral Akşener'in de (daha sonra İçişleri Bakanı oldu) bulunduğu anlaşılmıştı.

Saldırısı gerçekleştirdikleri öne sürülen Yusuf Deveci ve Tuncay Kalaycı adlı kişiler, 5 Haziran günü İstanbul'da gözaltına alındı. 9 Haziranda tutuklanan Yusuf Deveci ve Tuncay Kalaycı hakkında İstanbul Bakırköy Cumhuriyet Savcılığı tarafından dava açıldı. İddianamede, saldırganlardan Yusuf Deveci'nin 21, Tuncer Kalaycı'nın da 20 yıl, firari sanıklar Ali Yasak ve kardeşi Mehmet Yasak'ın da "saldırganları azmettirdikleri" iddiasıyla 20 yıla 23 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Bakırköy 1. Ağır Ceza Mahkemesinde 27 Ağustos günü başlayan davada Yusuf Deveci (18), olayın "tesadüfen" gerçekleştiğini ileri sürdü. Deveci, Mahmut Övür'le, Övür'ün evinin önünden geçerken karşılaştıklarını ve burada başlayan tartışmanın ardından ateş ettiğini söyledi. Deveci, Mehmet Yasak'ın düğününde, Abdullah Çatlı ve özel tim görevlilerinin birarada olduğunu kanıtlayan görüntülerin programda yayımlanmasını "geleneklere aykırı bulduğu için" tartıştıklarını iddia etti. Dava 1997 yılında sonuçlanmadı.

Ziya Aksoy

Cumhuriyet gazetesinin Diyarbakır bürosu, Diyarbakır Söz gazetesi ve Söz TV'nin sahibi olan ve bazı yolsuzluk olayları sonucunda servet edindiği belirlenen Mehmet Ali Altındağ tarafından 11 Eylül günü basıldı. Gazetede 10 Eylül günü yayımlanan "Yolsuzluğa trilyonluk ceza" başlıklı haber nedeniyle saat 11.00 sıralarında büroyu telefonla arayarak gazetenin Diyarbakır Temsilcisi Ziya Aksoy'a hakaret eden Mehmet Ali Altındağ, kısa bir süre sonra da iki silahlı adamıyla büroya geldi. Ziya Aksoy'u ölümle tehdit eden ve tartaklayan Altındağ, Ziya

Aksoy'a gazetede çıkan haberi göstererek "Bu haberin kaynağı nedir? Niye hakkımda haber yapıyorsunuz?" diye sordu. Aksoy'un "Açıklanacak bir husus varsa yazarız" sözlerine karşılık Altındağ, "Bana amirinizi bağla, onunla konuşacağım" dedi. Gazetenin Yurt Haberler Servisi Şefi Mehmet Faraç'la görüşen Altındağ, "Şu an memurunuzun yanındayım. Burayı dağıtacağım. Altüst edeceğim" dedikten sonra Ziya Aksoy'u tartakladı ve silahını göstererek gözdağı verdi. Olayın ardından Altındağ, Diyarbakır Söz gazetesindeki köşe yazılarında Cumhuriyet gazetesinin "Yahudi orijinli, Marksist, inkarcı, ateist ve dış sermayeli, kartelci bir yayın organı" olduğunu yazdı. Altındağ, Söz TV'de 12 Mayıs gecesi yayımlanan haber bülteninde de, Cumhuriyet gazetesine hakaret etti.

Ziya Aksoy, olayın ardından Altındağ hakkında suç duyurusunda bulundu. Soruşturmada, baskın sırasında Altındağ'ın yanında bulunan silahlı iki kişiden birinin koruma polisi olduğu anlaşıldı. Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı soruşturma sonucunda Mehmet Ali Altındağ hakkında "mesken ihlâli, hakaret ve tehdit" gerekçeleriyle 3 yıl hapis istemi ile dava açtı. Mehmet Ali Altındağ'ın yargılanmasına 19 Kasım günü Diyarbakır 1. Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı. Altındağ savunmasında, "işadami ve gazeteci" olduğunu ileri sürerek, suçlamaları kabul etmedi. Altındağ, olayın bir komplo olduğunu öne sürerek, "Cumhuriyet gazetesi ve yazarları PKK'den şifre alarak bu haberi yayımlamışlardır. Ben devlet yanlısı bir insanım ve gazetemle PKK'ye karşı mücadele ediyorum. Kimseyi tehdit etmedim ve sövmedim" dedi. Dava, Ziya Aksoy'un şikayetini geri alması üzerine kapandı.

Davalar

ANKA Haber Ajansı muhabiri Orhan Aysezen ve ajansın Yazı İşleri Müdürü Ahmet Temurtürkan hakkında, Şubat ayında servise konulan "Komisyon'da esrarengiz mektup" başlıklı haber nedeniyle Mayıs ayında dava açıldı. Dava, TBMM Milli Savunma Komisyonuna kimliğini açıklamayan bir asker tarafından gönderilen, Gelibolu Kolordu Komutanlığının 13 Ocak tarihli "Muharebe Hazırlık Seviyesinin Yükseltilmesi" başlıklı genelgesindeki "İç düşmanlarla silahlı mücadeleye girmiş bulunmaktayız.", "Ne zaman başlayacağı belli olmayan silahlı mücadelenin...", "İçinde bulunduğumuz zaman dilimini bir ateşkes dönemi olarak değerlendirip...", "Önümüzdeki aylarda bütün memleketin gözü sizde olacaktır. Nasibiniz zafer olsun..." gibi ifadelerle dayanan haber nedeniyle açıldı. Gazetecilerin "gizli bilgileri açıkladıkları" gerekçesiyle cezalandırılması istenen iddianamede, Genelkurmay Başkanlığının haberin servise konulmasından sonra,

gazetelerle irtibata geçerek haberin yayını engellediği de anlatıldı. İddianamede, "emrin gizli kalması gereken malumattan olup olmadığının Genelkurmay istihbaratından atanacak bilirkişiler marifetiyle tespiti mümkün olmakla birlikte, Genelkurmay yetkililerinin emrin yayımına mani olması ve suç duyurusunun Genelkurmay'ca yapılmış olması karşısında emrin gizli sayıldığı" bildirildi. 17 Eylül günü başlayan dava, 1 Ekim günü "gazetecilerin, suç işleme kastı bulunmadığı ve suç fiilinin oluşmadığı gerekçesiyle" beraatle sonuçlandı.

Hatay'da yayımlanan Güney Uyanış gazetesi Yazı İşleri Müdürü Hamdi Batman'a, gazetede yeralan bir haberde "bölücülük propagandası" yapıldığı iddiasıyla dava açıldı. MGK kararlarının eleştirildiği "Hatay yine gündemde" başlıklı haber nedeniyle 26 Nisan günü gözaltına alınan Hamdi Batman, 27 Nisan günü savcılık tarafından, tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

Nisan ayında Akit gazetesi yazarlarından Abdurrahman Dilipak hakkında, "orduya hakaret ettiği" (TCY 159) iddiasıyla 12 yıla kadar hapis istemiyle iki ayrı dava açıldı. Dilipak, yazılarında yer alan, "Ordudan inançları için atılan kardeşlerimiz yılmasın, içerdeki arkadaşlarını yalnız bırakmasın" ve "Devleti kanser gibi saran kontrgerilladır. Bu işin içinde asker de var, polis de" ifadeleri nedeniyle Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı. Gazeteci Abdurrahman Dilipak'ın Fransız Le Figaro dergisinde yayımlanan bir röportajının Radikal gazetesinde yayımlanması nedeniyle, gazetenin Yazı İşleri Müdürü Salim Alpaslan ve Dilipak hakkında dava açıldı. İstanbul DGM'de 22 Mayıs günü başlayan davada ifade veren Dilipak, "Ben Le Figaro'daki sözleri söylemedim. Dergiye teklizip gönderdik. Çeviri Radikal'de çarpıtılarak yayımlandı" dedi.

Batman'da yayımlanan yerel Batman gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Ercan Atay, Petrol-İş Sendikası eski Genel Başkanı Münir Ceylan'ın sendikanın Batman Şubesinin genel kurulunda yaptığı konuşmanın 8 Temmuz 1995 tarihinde gazetede yayımlanması nedeniyle açılan davada 2 yıl hapis ve 600 bin lira para cezasına mahkûm oldu. Diyarbakır DGM'de 20 Haziran günü sonuçlanan davada, Münir Ceylan'a da 1 yıl hapis ve 300 bin lira cezası verildi. DGM'nin kararı, 20 Aralık günü Yargıtay tarafından bozuldu. Ceylan ve Atay, bozma kararı üzerine yeniden yargılandılar.

f) Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)

RTÜK, 1997 yılında yayın kuruluşlarına 109 (televizyonlara 79, radyolara 30) kez uyarı cezası, 57 (televizyonlar 37, radyolar 20) kez de kapatma cezası verdi. RTÜK'ün verdiği cezalardan bazıları şöyle:

İzmir Cumhuriyet Savcılığı, İzmir'de yerel yayın yapan Demokrat Radyo adlı özel radyonun Yayın Müdürü

Savaş Öztürk ve programcı Necmi Aksoy hakkında 7 Ocak 1996 tarihinde yayımlanan "Cezaevlerinde Neler Oluyor?" adlı bir programda "halkın yasalara karşı çıkmaya kışkırtıldığı" iddiasıyla Şubat ayında dava açtı. RTÜK de, Demokrat Radyo'ya 1 gün kapatma cezası verdi. Ceza 14 Mart günü uygulandı.

Diyarbakır'da yayın yapan Metro TV, İçel'de yayın yapan Şok Radyo ve Kocaeli'nin Gebze ilçesinde yayın yapan Mesaj FM'in yayınları 30'ar gün durduruldu. RTÜK, Ankara'da yayın yapan Hedef Radyo'nun yayınlarını da ayrı ayrı tarihlerde 8 gün süreyle durdurdu.

Urfa'da yayın yapan Radyo Karacadağ'a, yayınları nedeniyle çok sayıda uyarma ve yayın durdurma cezası verildi. Radyo yöneticileri hakkında da, soruşturma ve davalar açıldı.

Radyoda 5 Mayıs günü yayınlanan haber bülteni nedeniyle Urfa Cumhuriyet Savcılığı tarafından radyonun Genel Müdürü Mehmet Can Toprak hakkında dava açıldı. İddianamede, Mehmet Can Toprak'ın "güvenlik görevlilerine hakaret edildiği" iddiasıyla (TCY 159) cezalandırılması istendi.

2, 3, 8 Eylül ve 5 Ekim günleri yayınlanan haber bültenleri nedeniyle radyonun Haber Müdürü Vedat Bakır hakkında Urfa Cumhuriyet Savcılığı tarafından, "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında 3984 sayılı Yasanın belirlediği ilkelere aykırı yayın yapıldığı ve RTÜK'ten izin alınmadan yayın yapıldığı" iddiasıyla iki ayrı dava açıldı. Davalarda, Vedat Bakır'ın cezalandırılmasının yanı sıra radyonun kapatılması da istendi.

Ayrıca, Urfa 20. Zırhlı Tugay Komutanlığı tarafından hazırlanan "Çağrı Metni" başlıklı ve "Güvenlik Kuvvetleri" imzalı metnin radyoda okunmaması gerekçe gösterilerek, radyo hakkında Urfa Valiliği tarafından Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunuldu. 24 Kasım günü yapılan ihbarda, radyonun, 3984 sayılı yasanın 25/2. maddesine aykırı davrandığı ileri sürüldü. Madde, "Radyo ve televizyon kuruluşları, Cumhurbaşkanının ve hükümetin; milli güvenliğin, kamu düzeninin genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirimlerini yayımlamakla yükümlüdür" hükmü taşıyor.

RTÜK, Radyo Karacadağ'a, 20 Mart günü yayınlanan "Güncel" adlı programda "toplumun şiddete ve etnik ayrımcılığa kışkırtıldığı" iddiasıyla 16 Aralık günü 30 gün yayın durdurma cezası verdi. Ceza 15 Ocak 1998 tarihinde uygulamaya konuldu. RTÜK, bunun ardından 2 ve 8 Eylül günleri yayımlanan haber bültenleri nedeniyle de, radyoya 15 Ocak 1998 tarihinde 30 gün yayın durdurma cezası verdi. Bu ceza da 14 Şubat 1998 tarihinde uygulamaya konuldu.

8.3. TOPLANTI VE GÖSTERİ ÖZGÜRLÜĞÜ

1997 yılında gerek hükümetin gerek kolluk görevlilerinin, toplantı ve gösterilere karşı baskıcı tutumu sürdü. Toplantı ve gösteri yapılması 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra katılaştırılmış bulunan kurallara bağlanırken, izinli-izinsiz ayrımı yapılmadan bir çok gösteri ve miting, zor kullanılarak dağıtıldı. Toplantı ve gösteriler, örgütleyen ve katılanların siyasal görüşlerine bağlı olarak ayrımcı uygulamalara tabi oldu. Örneğin MHP'liler ve yanlıları, gösteri yapmanın tamamen yasak olduğu yerlerde bile serbestçe gösteri yapabildiler. Toplantı ve gösterilere yönelik saldırılarda, kolluk görevlileri en az iki kişinin ölümüne, çok sayıda kişinin yaralanmasına neden oldular. Toplantı ve gösterilerde binlerce kişi de gözaltına alındı. Özellikle, Susurluk kazası sonrasında devlet-mafya ilişkilerinin ortaya çıkarılması, sorumluların yargılanması istemiyle gündeme gelen "Sürekli Aydınlik İçin 1 Dakika Karanlık" eylemine katılan yurttaşlar, polis ve jandarma müdahalesiyle karşılaştılar. 15 Şubat günü Antalya'da gerçekleştirilen eyleme müdahale eden polisler, eylemle ilgisi olmayan Celal Cankoru adlı kişiyi dövdüler ve ölümüne neden oldular.

Önceki yılların aksine, 1997 yılında 1 Mayıs mitinglerinde ve Newroz Bayramında "yargısız infaz" olayları yaşanmadı. Ancak, 1 Mayıs ve Newroz öncesinde, gösteriler sırasında ve sonrasında, pek çok kişi gözaltına alındı. Bu dönemlerde işkence ve kötü muamele olayları yoğunlaştı. Toplantı ve gösterilerin zor kullanılarak engellenmesi ya da dağıtılması, kolluk görevlilerinin yetkilerini düzenleyen yasal düzenlemelerin yanı sıra, İçişleri Bakanlığı ve valiliklerin talimatlarıyla gerçekleştirildi.

Ağustos ayında, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasının değiştirilmesi için bir yasa taslağı hazırlandı. ANAP-DSP hükümeti tarafından hazırlanan yasa değişikliği tasarısında, "suç işlemek için kurulan örgüt" tanımı belirsizlik yaratacak biçimde genişletildi ve "suç işlemek amacıyla kurulmuş veya kurulduğu varsayılan örgütler" tanımı getirildi. Yasa değişikliği ile "Suç işlemek amacıyla kurulmuş veya kurulduğu varsayılan örgütlere ait amblem ve işaret taşınarak veya bunları üzerinde bulunduran üniformayı andıran giysilerle veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vs unsurlarla örterek toplantıya katılmanın yasaklanması" öngörüldü.¹⁵

Yasa değişikliği çalışmalarının yanı sıra, Meral Akşener'in İçişleri Bakanlığı döneminde yayımlanan bir genelge de toplantı ve gösteri özgürlüğünü kısıtlayıcı uygulamalara örnek teşkil ediyordu. 11 Haziran tarihli genelgede, "Son zamanlarda siyasi gelişmelere ve TSK'nin sınır ötesi hareketine karşı başta HADEP, SİP, ÖDP ve EMEP olmak üzere, bir kısım parti ve kitle örgütlerinin organizesinde ülkemizin, dış kamuoyunda olumsuz yönde tanıtılması amacına yönelik toplantılar yapılacağı belirlenmiştir" denilerek, sendikalar, kitle örgütleri ve adı geçen siyasi partilerin yapacağı toplantı ve yürüyüşlerin tarih ve adresleri verildi ve bunlara izin verilmemesi istendi. Genelgede, toplantı ve yürüyüşlerin, polis tarafından zor kullanılarak dağıtılması emri de verildi. İçişleri Bakanlığı genelgesinde, toplantı merkezlerine yapılacak seyahatlerin engellenmesi talimatı da yer aldı.

Polis ve jandarmaların gösterileri zor kullanarak dağıtmasının dışında, çok sayıda etkinliğe izin verilmedi, gösteri yürüyüşleri ve mitinglerden önce derneklere, vakıflara, siyasi partilere ve basın yayın kuruluşlarına yönelik baskılar da yaşandı. Örneğin, Türk-İş tarafından 5 Ocak günü Ankara'da düzenlenen "Türkiye'ye Sahip Çık, Demokratikleşme İçin Mücadele Et" mitingine katılmak için Antalya'dan kiraladıkları otobüslerle toplu halde yola çıkan EMEP üyeleri, Kepez yakınlarında polisler tarafından durduruldu ve yola devam etmelerine izin verilmedi. EMEP'lilerin Antalya otoparkından değişik vasıtalarla Ankara'ya ulaşma çabaları da polis engeliyle karşılaştı. Aynı miting öncesinde, Ankara'da bazı sosyalist dergilerin muhabirlerinin de bulunduğu çok sayıda kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar, mitingden sonra serbest bırakıldı.

Toplantı, gösteri ve mitinglere karşı gösterilen tahammülsüzlüğün bir başka örneğini ise, KESK'in Aralık ayında ülke çapında düzenlemeyi planladığı iş bırakma eylemi öncesinde Başbakanlık tarafından yayımlanan genelge oluşturdu. 10 Aralık günü yayımlanan genelgede, eyleme katılacak devlet memurları hakkında yasal işlem yapılması emredildi. Başbakanlık Müsteşarı Yaşar Yazıcıoğlu tarafından yayımlanan genelgede, "kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan memurların hukuki statülerini belirleyen mevzuatla yasaklanmış olmasına rağmen, toplu iş bırakma ve iş yavaşlatma eylemi hazırlıkları yapıldığı yolunda bilgiler alındığı" kaydedilerek şöyle denildi: "Ancak devlet memurlarının bu tür yasadışı eylemlere kalkışmayacakları tahmin edilmekle

¹⁵ Bu düzenleme, 1998 yılında yapıldı.

beraber, bu gibi toplantı ve gösteriler ile eylemlerden devlet otoritesinin zarar görmemesi, kamu güvenliğinin sağlanması, hizmetin aksamaması ve memurların suça yönelmemesi bakımından, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan memurların yukarıda belirtilen mahiyetteki toplantı, gösteri ve eylemlere katılmaları, bu kuruluşların bağlı ve ilgili bulundukları bakanlık veya kurumun üst düzey yöneticileri tarafından önlenerek, mesai ve hizmetin devamlılığı sağlanacak, buna uymayanlar hakkında gerekli yasal işlemler yapılacaktır.”

a) Sürekli Aydınlik İçin 1 Dakika Karanlık Eylemi

Susurluk kazasından sonra iyice açığa çıkan kontrgerilla ilişkilerinin aydınlatılması, sorumluların yargılanması istemiyle kendiliğinden gündeme gelen “Sürekli Aydınlik İçin 1 Dakika Karanlık” eylemi, 1 Şubat günü başladı. Siyasi partilerin, sendikaların, dernek ve kitle örgütlerinin desteklediği eylem daha önce görülmemiş bir biçimde yaygınlaştı. Eylem, polisin, hükümetin ve sağ çevrelerin engellemelerine, saldırılarına karşın yayıldı. Her akşam saat 21.00’de pek çok kişi evlerinin ışıklarını yakıp söndürerek, sokaklarda, meydanlarda toplanıp gösteri yaparak “temiz toplum-temiz siyaset” istemlerini dile getirdiler. Bu arada Şubat ayında Parametre Araştırma Grubu adlı şirket tarafından yapılan bir kamuoyu araştırması gazetelerde yayımlandı. Araştırma, “Sürekli Aydınlik İçin 1 Dakika Karanlık” kampanyasını halkın yüzde 71’inin desteklediğini ortaya koydu. Başlangıçta, Şubat ayı boyunca sürmesi düşünülen eylem, kitleleşmesi nedeniyle Mart ayında da sürdü.

Evlerde ışık kayıp söndürmenin dışında mahallelere sokaklara yayılan eylem, bir çok yerde engellemelerle karşılaştı. Örneğin dönemin başbakanı Necmettin Erbakan, eylem için “fesat, haset ve parazit” nitelemesi yaptı ve eylemi “İç bağlantılı, dış mihrakların PKK tahriki benzeri çalışmaları” olarak niteledi. Dönemin Adalet Bakanı Şevket Kazan ise, daha “mum söndü oynuyorlar” dedi.¹⁶

“Hükümetten” gelen bu tepkilerin dışında saat 21.00’de sokaklarda gerçekleştirilen eylemler de sürekli polislerin

engellemelerine maruz kaldı, eylemlerde binlerce kişi gözaltına alındı ve ölümle sonuçlanan bir olay yaşandı. 15 Şubat günü Antalya’da saat 20.30’da Cumhuriyet Meydanı’nda toplanan yaklaşık 5 bin kişi, yaktıkları mumlarla “Hükümet İstifa”, “Kazan İstifa” sloganları attı. Saat 21.00’de ellerindeki mumları söndüren kalabalıktan bir grup, eylem sırasında tüm ışıklarını açan Büyük Birlik Partisi İl Binasına yürümek istedi. Polis, grubun önünü kesti. Polis, yürüyüşçüleri yumruklarla dağıtmaya çalışırken, eyleme katılmadığı bildirilen Celal Cankoru (45) adlı kişi de dövüldü. Olay yerinde fenalaşan Cankoru hastaneye kaldırılırken öldü. Cankoru’nun eşi Süheyla Cankoru, eşiyle yürüyüşe çıktıklarını belirterek “Kalabalığın arasında kaldık. Bir anda polis tekme tokat üzerimize saldırdı. Kocam zaten kalp hastasıydı. Beyaz saçlı sivil bir polis kafasına vurunca Celal’im yere yığıldı” dedi. Süheyla Cankoru, 18 Şubat günü yaptığı açıklamada, eşine “beyaz saçlı sivil bir kişinin elindeki telsizle başının arkasına sert bir şekilde vurduğunu” söyledi.

Televizyonlarda yayımlanan görüntülerde de yüzü görülen bu polisin Siyasi Şubede görev yapan Dursun Saygılı olduğu öğrenildi. Polisin kimliğinin öğrenilmesinden sonra 22 Şubat günü Emek gazetesinde yayımlanan bir haberde, Saygılı’nın daha önce Zonguldak’ın Ereğli ilçesinde görev yaptığı bildirildi. Habere göre, Saygılı’nın görüntüsünün televizyon haberlerinde yayımlanması üzerine gazeteyi arayanlar, Saygılı’nın Karadeniz Ereğli’de görev yaptığı sırada komşusu ile kavga ettiğini ve silahını çekerek komşusunu öldürmek istediğini anlattılar. Haberde, gazeteyi arayanların, “Saygılı komşusuna bir şarjör kurşun boşalttı, komşusu kaçarak tesadüfen kurtuldu, bu arada başka bir komşusu bacağından yaralandı” dedikleri belirtildi.

Cankoru’ya 17 Şubat günü otopsi yapıldı. Adli Tabip Celil Demircan’ın yaptığı inceleme sonrası bir açıklama yapan Savcı İsmet Tarhan, Cankoru’nun ölüm sebebinin kalp krizi ve akciğer ödemi olduğunu söyledi. Tarhan, “Ayrıca ölüme sebep verecek ölçüde darp izine rastlanmamıştır” dedi. Dönemin İçişleri Bakanı Meral Akşener, olayı Meclis gündemine getiren CHP Milletvekili Celal Topkan’a verdiği yanıtta, eylemi kısıktığı tespit edilen 7 kişinin, polis tarafından 25 kişilik polis minibüsüne bindirildiğini, bunlardan birinin rahatsızlık geçirdiğinin görülmesi üzerine, eşiyle birlikte polis otosuyla hastaneye gönderildiğini iddia etti.

Antalya Emniyet Müdürü Natık Canca ise, olay üzerine düzenlediği basın toplantısında, “Antalya polisinin töhmet altında kalmaması için Emniyet Genel Müdürlüğünden müfettiş talep ettik” dedi. Bazı gazetecilerin, Cankoru’nun polisler tarafından dövülmesine şahit olduklarını, hatta kendilerinin de tekmelendiğini

¹⁶ Dönemin başbakanı Necmettin Erbakan ile eyleme katılanlara “mum söndü oynuyorlar” sözleriyle hakaret eden Adalet Bakanı Şevket Kazan hakkında tazminat davaları açıldı. Avukat Hasan Bıyıklı ve Avukat Şahin Mengü, Başbakan Erbakan ile Adalet Bakanı Kazan aleyhine toplam 2 milyar liralık 4 ayrı manevi tazminat davası açtılar. Şevket Kazan hakkında açılan dava Ankara 24. Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından 4 Aralık günü reddedildi.

söylemeleri üzerine sinirlenen Canca, "Gidin kardeşim, savcılığa suç duyurusunda bulunun. Elinizden ne geliyorsa yapın" diye konuştu. Emniyet Genel Müdürü Alaaddin Yüksel, Cankoru'nun ölümünü, "münferit bir olay" olarak değerlendirdi. Yüksel "toplumsal hareketlerde saçtan çekme, copu kullanma, ele taş alarak kovalama gibi ferdi hataları her geçen gün biraz daha geriye çekeceğiz" dedi.

Celal Cankoru, otopsinin ardından 17 Şubat günü toprağa verilmek üzere doğum yeri olan Isparta'nın Eğridir ilçesine götürüldü. Cenaze töreni için Eğridir'e gitmek isteyen çok sayıda kişi de, polis tarafından engellendi.

Olayda, polis tarafından dövülen çok sayıda kişinin arasında bulunan ÖDP İl Başkanı Mustafa Şahin de "kafa travması" teşhisiyle hastaneye kaldırıldı. Şahin, olayda dövülen kişiler adına 23 Şubat günü savcılığa suç duyurusunda bulundu. Eylem sırasında polise karşı geldikleri iddiasıyla Mustafa Şahin ile ÖDP üyeleri Ethem İlter Dinçer ve Sühalp Alıcıoğlu ile 4 kişi hakkında, 1 yıl 6 ayla 5 yıl arasında hapis cezası verilmesi istemiyle açılan dava Antalya 4. Asliye Ceza Mahkemesinde 7 Nisan günü başladı. Dava halen sürüyor.

Dursun Saygılı'nın Yargılanması

Olay üzerine açılan soruşturma Nisan ayında tamamlandı ve Dursun Saygılı hakkında, "Celal Cankoru'nun ölümüne neden olduğu" gerekçesiyle dava açıldı. 8 Nisan günü Antalya 1. Ağır Ceza Mahkemesinde başlayan davada, Saygılı'nın "kastı aşan eylem sonucu adam öldürme" suçlamasıyla cezalandırılması istendi. Saygılı duruşmada, Cankoru ile eşini, Cumhuriyet Meydanındaki eylem sırasında hiç görmediğini ve olayla ilgisi olmadığını söyledi. Saygılı, "O akşam, Cankoru'nun başına ben vurmam. Telsiz, bende değil, Komiser Yardımcısı Muharrem Çaycı'nın elinde idi" dedi. Olayla ilgili televizyon görüntülerinde beyaz saçlı olan Saygılı'nın, saçlarını siyaha boyattığı ve bıyıklarını kestiği görüldü. Emekli bankacı Cankoru'yu duruşmada, Antalya Barosu tarafından görevlendirilen 13 avukat temsil etti. Cankoru'nun eşi Süheyla Cankoru ve oğlu Ahmet Cankoru, Saygılı'dan şikayetçi olduklarını söylediler. Duruşmada, Yunus Emre Gülün, Ethem İlter Dinçer, Sühalp Alıcıoğlu ile ÖDP Antalya İl Başkanı Avukat Mustafa Şahin de ortak yazılı ifade verdiler. Tanıklar, olay sırasında, Celal Cankoru'nun polis otosunda sol eliyle başını tutarak fenalık geçirdiğini, eşinin "kocam hasta" diye bağırmasına rağmen, polislerin kendisiyle ilgilenmediğini belirttiler.

18 Haziran günü yapılan duruşmada, Mahkeme Başkanı, "gösterinin izinli olmadığına" ilişkin Antalya Valiliğinden gelen yazıyı okudu. Mahkeme Başkanı, "suçun görev sırasında işlenmesi nedeniyle" Dursun Saygılı'nın yargılanabilmesi için İl İdare Kurulunun kararı gerektiğini belirterek, davanın durdurulduğunu açıkladı. Dosyayı inceleyen Antalya İl İdare Kurulu, Saygılı'nın yargılanmasına karar verdi. Saygılı'nın kararı temyiz etmesi üzerine dosya Danıştay'a gönderildi. Dosya halen Danıştay'da bekliyor.

Bu arada Saygılı hakkında Mustafa Şahin'i dövdüğü iddiasıyla da dava açıldı. Antalya 2. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen bu dava da, 23 Eylül günü yapılan duruşmada aynı gerekçeyle durduruldu. Antalya İl İdare Kurulunun lüzum-u muhakeme kararı vermesi üzerine davaya yeniden başlandı. Dava halen sürüyor.

Sürekli Aydınlik Eylemi: Baskılar

Sürekli Aydınlik İçin 1 Dakika Karanlık eyleminin başlamasından sonra ilk kitlesel miting, yaklaşık 2 bin kişinin katılımıyla İskenderun'da yapıldı.

Kampanya çerçevesinde 7 Şubat günü saat 21.00'de, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in İstanbul Yeniköy'deki yalısının önünde koma çalan 9 kişi gözaltına alındı. Aralarında gazeteci Fatih Altaylı'nın da bulunduğu bu kişiler, bir süre sonra serbest bırakıldı.

Ankara Batıkent As Barınak Sitesi'nde 20 Şubat gecesi yapılan eylem sırasında aynı sitede oturan trafik polisi Özey Karatepe, önce evinin balkonundan, daha sonra da aşağıya inerek bloklar arasında havaya ateş etti. Polis memuru, jandarma ekipleri tarafından gözaltına alındı.

17 Şubat akşamı İstanbul Soğanlı'da Çavuşpaşa Caddesi ve Halkevi önünde iki ayrı yerde toplam 400 kişinin katıldığı eylem, MHP yanlılarının taş ve sopalarla saldırısı sonucu bir kişi yaralandı. Daha sonra olay yerine gelen polis eylem katılanlardan yaklaşık 20 kişiyi gözaltına aldı.

22 Şubat günü İstanbul Maltepe Gülsuyu Nurettin Sözen Parkında, "Sürekli aydınlık için bir dakika karanlık" eylemi nedeniyle bekleyen polis aracına bir inşaattan açılan ateş sonucu, Cemal Ağar adlı polis ayağından hafif yaralandı.

Kampanya çerçevesinde 21 Şubat akşamı İzmir'in Yamanlar mahallesindeki Yamanlar Karakolu önünde toplanan 1000 kişilik gruba, polisler panzerlerle müdahale etti. Polis, 8 kişiyi gözaltına aldı.

Tarsus'un Barbaros mahallesinde aynı gece yapılan gösteriye müdahale eden polis, yaklaşık 100 göstericiyi gözaltına aldı. Malatya'da ise dağılan eylemcileri ara sokaklarda takip eden polis, 16 kişiyi gözaltına aldı.

20 Şubat günü Emegın Partisi Kırşehir il örgütünün kampanyaya ilişkin yayınladığı bildiri, Kırşehir Valiliği tarafından yasaklandı. İstanbul İkitelli'de 26 Şubat akşamı gerçekleştirilen eylemden sonra sivil polis tarafından gözaltına alınan iki kişi, üç saat dövüldükten sonra serbest bırakıldı.

27 Şubat günü İstanbul Vezneciler Kız Öğrenci Yurdunda ışıklarını yakıp söndüren ve bahçede eylem yapan çok sayıda öğrenci hakkında soruşturma açıldı. Bunun ardından da sekiz öğrenci yurttan atıldı. Atılan öğrenciler ve arkadaşları 16 Nisan günü yurt önünde yaptıkları basın açıklamasıyla kararı protesto ettiler. Basın açıklaması için toplanan öğrencileri zor kullanarak dağıtan polis, aralarında Demokrasi gazetesi muhabiri Zülfikar Ali Aydın'ın da bulunduğu 20 kişiyi döverek gözaltına aldılar. Eminönü Siyasi Polis Merkezinde görevli polis amiri Efraim Çınar ile 4 polis tarafından dövülen ve daha sonra öğrencilerle birlikte gözaltına alınan Aydın'a, 17 Nisan günü adli tabiplik tarafından "2 gün iş göremeyeceğine" ilişkin rapor verildi. Adli tabiplik, öğrencilere de 10'ar günlük rapor verdi. Daha sonra, Aydın ve yaşları 18 ile 22 arasında değişen 18 öğrenci hakkında, "izinsiz gösteri düzenledikleri ve polise diredikleri iddiasıyla dava açıldı. İstanbul 9. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen dava, 11 Aralık günü yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

"Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık" eyleminin sona ereceği 1 Mart gününün "eylemin sürüp sürmemesi için" referanduma dönüşmesi amacıyla Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı tarafından Uğur Mumcu sokağında düzenlenmek istenen etkinlik, Ankara Valiliği tarafından yasaklandı. 4 Mart günü Adana Basınköy'de bir grup MHP'li, akşam saat 21.00'de ışıklarını söndürenlere küfretti. Mahalle halkının da karşılık vermesi sonucu olaylar büyüdü. Sopalı-bıçaklı kavgaya dönüşen olaya müdahale eden polislerin havaya ateş açması sonucu Mustafa Şirin adında bir kişi ağır yaralandı, 9 kişi gözaltına alındı.

İstanbul Alibeyköy'de 7 Mart günü gerçekleştirilen eylemden dönen Proleter Halkın Birliği gazetesi muhabirleri Hatun Temizalp ve Ali Can Kaya ile 4 kişi gözaltına alındı. İstanbul Kartal Uğur Mumcu mahallesinde 8 Mart gecesi, Ayhan Kalafat adlı bir MHP yanlısı, soyadı öğrenilemeyen Yılmaz adlı bir kişiyi eyleme katıldığı için silahla yaraladı. Ayhan Kalafat daha sonra gözaltına alındı.

10 Mart günü Ankara'nın Mamak ilçesi Ege mahallesinde yapılan gösteriyi dağıtmak isteyen polis, arabalarını göstericilerin üzerine sürdüler. Gösteriyi cadde üzerine sürdüren gruptan iki kişi, polis tarafından gözaltına alındı.

Diyarbakır'ın Dağkapı semtinde 10 Mart akşamı yapılan gösteriye müdahale eden polis, aralarında Emek gazetesi muhabiri Murat Sezgin'in de bulunduğu yaklaşık 150 kişiyi gözaltına aldılar. Gözaltına alınanlar bir süre sonra serbest bırakıldı.

Bandırma'da 11 Mart günü yapılan eyleme katılanlar MHP'lilerin taşlı sopalı saldırısına uğradı. Daha sonra olay yerine gelen polisler, eyleme katılanlardan bazılarını gözaltına aldı. Ankara'nın Haymana ilçesinde gerçekleştirilen eylemler nedeniyle BP, HADEP, CHP ve DSP ilçe başkanları hakkında soruşturma açıldı. Haymana Cumhuriyet Savcılığı, 14 Mart günü BP İlçe Başkanı Yılmaz Keskin, HADEP İlçe Başkanı Mehmet Karaca, CHP İlçe Başkanı Ali Sivacı, DSP İlçe Başkanı Doğan Ünal'ın ifadelerini aldı. Bolu'da 9 Mart günü yapılan eyleme katılan 14'ü üniversite öğrencisi, 21 kişi hakkında soruşturma açıldı. Eylem günü Bolu'da bulunmayan kişilerin de soruşturma kapsamına alındığı bildirildi.

Mart ayında Karadeniz Ereğli'de Aydınlık eylemine katılan 19 kişi hakkında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet ettikleri iddiasıyla dava açıldı. Aralarında CHP, ÖDP ilçe başkanları, İHD Şube Başkanı, EMEP, Eğitim-Sen ve SES yöneticilerinin de bulunduğu 19 kişinin yargılanmasına 8 Mayıs günü başlandı. İzmir'in Menemen ilçesinde 9 Nisan günü yapılan eylemde 20'si öğretmen 25 kişi gözaltına alındı.

Bursa Uludağ Üniversitesinde ise öğrencilerin MHP'li-lerin saldırılarını protesto etmek ve yeniden başlayan eyleme destek vermek amacıyla 1 Nisan günü yaptıkları gösteriye, jandarma müdahale etti. İktisat Fakültesinde toplanan 21 öğrenciyi gözaltına alan jandarma, Tıp Fakültesinde de eylem sonrasında 3 kişiyi gözaltına aldı.

Adıyaman'da 11 Nisan akşamı belediye binası önünde yapılan ve yaklaşık 150 kişinin katıldığı eylemden sonra HADEP Adıyaman il yönetim kurulu üyesi Mehmet Uçar polis tarafından gözaltına alındı. Adıyaman Emniyet Müdürlüğünde üç saat kadar tutulduktan sonra serbest bırakılan Uçar'ın dövüldüğü ve HADEP'ten istifa etmesi için zorlandığı belirtildi.

Üniversite Öğrencileri Koordinasyonunun çağrısı üzerine Susurluk'ta basın açıklaması yapmak üzere 12 Nisan günü İstanbul, Bursa, Çanakkale ve Balıkesir'den yola çıkan öğrencilerin Balıkesir'e girmeleri engellendi. İstanbul'dan gelen 150 kadar öğrenci Balıkesir il sınırlarında yaklaşık 3 saat süreyle durduruldu. Öğrenciler, yetkililerin basın açıklamasına izin vermemesi üzerine yolu kapatarak oturma eylemine başladılar. Polis ve jandarma öğrencilerin eylemini zor kullanarak engelledi. ÖDP yöneticilerinin Susurluk Kaymakamı

Cafer Odabaşı ile yaptığı görüşmeden sonra öğrencilerin, Susurluk kazasının olduğu yere 100 metre kadar uzaklıkta basın açıklaması yapmasına izin verildi.

Çanakkale ve Bursa'dan Susurluk'a gelen öğrencilerden de 13'ü gözaltına alındı. Gözaltına alınan öğrencilerden sekizinin Uludağ Üniversitesi, beşinin ise Çanakkale 18 Mart Üniversitesi öğrencisi olduğu öğrenildi. Gözaltına alınan öğrenciler bir süre sonra bırakıldı.

Susurluk kazası sonrasında, sorumluların yargılanması istemiyle toplanan imzaları kazanın yıldönümünde Ankara'da TBMM Başkanlığına vermek için 1 Kasım günü İstanbul'dan 7 otobüsle yola çıkan Halk Meclisleri katılımcıları yol boyunca engellendiler. Geceyi Bursa'da geçirdikten sonra yola devam eden Halk Meclisleri katılımcıları, Eskişehir girişinde polis tarafından durduruldular. Yola devam etmelerine izin verilmeyince, "ya kente girmemize izin verin ya da hepimizi gözaltına alın" diyerek tepki gösteren katılımcılar, polis arabaları eşliğinde Eskişehir Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Müdürlüğüne götürülmek istendi. Yolda, otobüslerden

inerek yürümek isteyen katılımcılar, polis tarafından dövüldü. Olayı görüntülemek isteyen gazeteciler de dövüldü, fotoğraf makineleri kırıldı. Daha sonra Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğüne götürülen yaklaşık 350 kişilik grup, 3 Kasım günü yola devam edebildi.

Aynı gün Ankara Zafer Çarşısı önünde toplanan bir grup Halk Meclisi katılımcısı burada bir basın açıklaması yaptı ve Eskişehir'den yola çıkan grubu beklemek için oturma eylemine başladı. Yaklaşık yarım saat oturan grup ile polis arasında sert tartışmalar yaşandı. Polis, grubun etrafını çembere alarak gruptakileri zorla tek tek çember dışına çıkardı. Zafer Çarşısı önündeki eylemde gözaltına alınan olmadı. Bu olaylar sürerken Eskişehir'den yola devam eden Halk Meclisleri katılımcıları Ankara'ya vardılar ve polis denetiminde hipodroma götürüldüler. Kente girişlerine izin verilmeyen grup adına 10 kişi, toplanan imzaları Meclis'e götürdü. Grubun hipodromda tutulduğu sırada Demokrasi gazetesi muhabirlerinden Handan Coşkun gözaltında alındı. Handan Coşkun, bir sıra sonra serbest bırakıldı.

"Sürekli Aydınlık için 1 Dakika Karanlık" eylemi, ikinci bir uyarı dönemi olarak 6 Nisan pazar günü, "İsyan ediyorum, ısrar ediyorum" sloganıyla yeniden başlaması ve 23 Nisan gününe dek sürmesi planlandı.

Susurluk kazası sonrasında hiçbir somut gelişme olmaması nedeniyle gündeme gelen eylem nedeniyle "yurttaşın yurttaşı" yapılan çağrıda şu görüşlere yer verildi:

"Türkiyem'de demokratik, çağdaş, şeffaf bir hukuk devleti özlemiştim. Ülkemin çetelerden arındırılması konusunda ısrarlı taleplerim vardı. 1 Şubat'tan başlayarak 37 gün boyunca, her gece saat 21.00'de ışığım, alkışım, tenceremle, tavamla, düdüğümlle, mumumla geceye ses verdim. Tüm dünyanın duyduğu bu barışçı ama öfkeli sesi, ülkemi yönetenler de artık işitmiştir diye düşündüm, eylemime uygarca ara verdim. Ancak o günden bu yana Türkiye'de yaprak kıpırdamadı, hiçbir somut gelişme elde dilmedi. İşte buna isyan ediyorum! Ve taleplerimde ısrar ediyorum. 6 Nisan 1997 Pazar günü başlayarak, 23 Nisan 1997 Çarşamba akşamına kadar her gece saat 09.00'da ışıklarımı yeniden söndürüp yakacağım. Tenceremle, tavamla, düdüğümlle, mumumla, fenerimle, müziğimle, şarkımla, maytacımla geceye ses verecek, karanlığı aydınlığa dönüştürecek. Pencere, balkonuma, yakama, otomobilime beyaz kurdelem takacağım. Ve milyonlarca insanı çileden çıkaran bu durum değişmez, toplumsal yaşamda hukuk geçerli kılınmazsa, yöneticilerin bizi 'sivil itaatsizliğe' sevk ettiğine hükmedeceğim. İsyanı ve talebimi ısrarla yineliyor, tüm yurttaşları bu eyleme çağırıyorum. Bu çağrı yurttaşın yurttaşı yapılmıştır."

İstanbul Okmeydanı'nda 20 Nisan akşamı toplanan yaklaşık 200 kişi, sloganlarla yürümeye başladı. Kurtuluş Meydanında bir süre halaylar çekip slogan atan grup, daha sonra, yeniden Okmeydanına doğru yürüyüşe geçince polis tarafından zor kullanılarak dağıtıldı. Olayda birçok kişi gözaltına alınırken, saldırı sırasında yaralanan Ayşe adlı genç kız, hastaneye kaldırıldı. Eylemden önce de Murat Demirhan, Özcan Kılıçkaya, Salih Topkaya, Barış Kıymaz ve Serkan adlı gençler sokakta gözaltına alındı.

Kırıkkale Cumhuriyet Meydanında 28 Şubat günü düzenlenen 'Sürekli Aydınlık' eylemine 600 kişinin katılması üzerine, Kırıkkale Valiliğinin Cumhuriyet Savcılığına yaptığı ihbar sonucu, 45 kişi hakkında Nisan ayında dava açıldı. İddianamede, 45 kişinin mülki amirliğe bildirim yapmadan yürüyüş yaptıkları ve

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasını ihlal ettikleri iddia edildi. Dava 29 Nisan günü Kırıkkale 1. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı.

Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) Bandırma Şube Başkanı Melih Çınar hakkında, "Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık" eylemindeki basın açıklaması nedeniyle açılan dava, Bandırma Asliye Ceza Mahkemesinde 9 Haziran günü yapılan ilk duruşmada beraatle sonuçlandı.

Bartın'da 1 Ekim günü Belediye Parkında yapılan eylem sonrası dağılan bir gruba Havuzlu Meydanda müdahale eden polis, ilkokul öğretmeni Sacit Üngüder ile sağlık memuru Salih Baydemir'i döverecek gözaltına aldı. Olayları görüntülemek isteyen yerel BTV televizyonu kameramanı Ayhan Acar'la Muhabir Selim Bostancı da polisin saldırısına uğradı. Polis, gazetecileri, "Bugüne

kadar burada hiç gazeteci dövülmedi. İlk siz olursunuz. Çekmeyin" diye tehdit etti. Gözaltına alınan 2 kişi ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakılırken, sağlık memuru Salih Baydemir, Cumhuriyet Savcılığında verdiği ifadesinde, polislerin, "Metin Göktepe'yi biz öldürdük, sizi de öldürürüz" dediklerini söyledi. Baydemir ifadesinde şunları söyledi: "Eylem tamamlandıktan sonra öğretmenevine maç seyretmek için gitmek istedim. Havuzbaşı mevkiinde arkadaşım Sacit'in polislerle tartıştığını gördüm. Sacit'e vurmaya başlamışlardı. Ben yanlarına gidince bana da vurmaya başladılar. Bizi arabaya bindirmeye çalıştılar. Bu sırada ben, 'İnsanlık onuru işkenceyi yenecek' diye slogan attım. Arabada bize vurmaya devam ettiler. Ayrıca, 'Metin Göktepe'yi öldürdük, sizi de öldürürüz' diye tehdit ettiler. Karakolda da vurmaya devam ettiler." Serbest bırakılan her iki memur da, kendilerini döven polislerden şikâyetçi oldular.

İzmir'in Karaburun ilçesi çarşısındaki direklere 2 Ekim günü "Dokunulmazlıkları kaldırın, Çetelere dokunun", "Yeniden Işık Başına, Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık" yazılı afişleri asan Hasan Ayhan Akçura gözaltına alındı.

Adana Halkevi, binaya asılan "Çeteler halka hesap verecekler" pankartı nedeniyle, 4 Ekim günü Adana Valiliği tarafından 5 gün süreyle kapatıldı.

Adana'nın Şakirpaşa Mahallesi'nde 7 Ekim günü yapılan gösteriye müdahale eden polisler havaya ateş açtılar. Göstericilerin karşılık vermesi üzerine çıkan taşlı-sopalı çatışmada birçok polis arabasının camları kırıldı, 13 kişi gözaltına alındı. 10 kadar kişinin de yaralandığı bildirildi. Aynı gün İzmir Bergama'da İHD yöneticisi Afet Alp, Kocasinan EMEP İlçe Başkanı Meleksima Alp, EMEP İl Başkanı Halil Özbey, EMEP İl Yönetim Kurulu Üyesi Saadettin Aykırı ve Hasan Daşkın gözaltına alındı.

11 Ekim günü İçerenköy İmar ve İskan Blokları Sitesi'nde düzenlenen eylemden dönen bir kişi MHP'lilerin bıçaklı ve silahlı saldırısına uğradı. Saldırıya uğrayan genç, MHP'lilerin elinden çevrede bulunanların yardımıyla kurtuldu. MHP'liler ise kendilerine müdahale eden kişilere ateş ederek olay yerinden kaçtılar. Daha sonra siteye gelen polis, saldırganları yakalamak yerine olay yerinde toplananları dağıttı. Bunun üzerine yaklaşık 300 kişi yürüyüş yaparak polisin tavrını protesto etti. İsmi açıklamak istemeyen genç, saldırıda Engin Parlak ve Murat Öztüten adındaki MHP'lilerin başı çektiğini söyledi.

İzmir'in Torbalı ilçesinde öğretmenlik yapan Eğitim-Sen üyesi Kemal Özdemir, "Sürekli Aydınlık" gösterilerine katıldığı gerekçesiyle Ekim ayında başka bir okula

sürgün edildi. Antalya'nın Samandağ ilçesindeki Oyton Alanında Şubat ayında yapılan eylemler nedeniyle, ÖDP ve Eğitim-Sen yöneticilerinin de aralarında bulunduğu 24 kişi hakkında, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yasasına" aykırı davrandıkları iddia-sıyla açılan dava, 15 Ekim günü başladı. Soruşturma aşamasında 24 kişinin ifadelerini alan Samandağ Cumhuriyet Savcısı Meral Hiçmioğulları'nın, takipsizlik kararı verdiği için Batman'a sürgün edildiği bildirildi.

Ankara Altındağ Alibey Durağında 16 Ekim gecesi yapılan gösteriye müdahale eden polisler, Devrim Güngör'ün başına telsizle vurdular, Sibel Aktülün'ü de hırpalayarak olay yerinden uzaklaştırdılar. EMEP Altındağ ilçe yöneticileri Mustafa Gülay ve Hüseyin Aktülün gözaltına alınarak, Selahattin Doğan Polis Karakoluna götürüldü. Karakolda sorgulanan EMEP yöneticileri, ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı. İstanbul Yenibosna Zafer Mahallesi'nde aynı gün yapılan aydınlık eylemine katılan EMEP Üyesi Ender Yalçın, eylemden sonra evine dönerken MHP'liler tarafından bıçaklandı. Ender Yalçın'ın akciğer, karaciğer, mide ve onikiparmak bağırsağının zedelendiği belirtildi. İstanbul Yakacak'ın Erzincan mahallesinde 16 Ekim gecesi gerçekleştirilen "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık" eylemi saldırıya uğradı. Saldırganlara polis müdahale etmezken, biri ağır 2 kişi yaralandı.

İstanbul Bağcılar'da 26 Ekim gecesi düzenlenen eyleme katılanlardan 30 kişi gözaltına alındı. Bağcılar Halk Meclisi Girişimi tarafından yapılan açıklamada, gözaltına alınanların, yaklaşık 10 saat boyunca çıplak vaziyette soğuk beton üzerinde bekletildiği, vücutlarında sigara söndürüldüğü bildirildi.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde 28 öğrenci hakkında "Sürekli Aydınlık" eylemine katıldıkları gerekçesiyle soruşturma açıldı. HADEP Antep il örgütünün, 3 Kasım 1993 tarihinde öldürülen HEP Antep İl Başkanı Abdülsamet Sakık'ı anmak için düzenlemek istediği "Susurluk, Siyaset ve Demokrasi Şehitleri" konulu panele, Antep Emniyet Müdürlüğü 'eksik evrak' gerekçesiyle izin vermedi.

"Çetelere Karşı Demokrasi" Mitingi

Kazanın yıldönümünde, Susurluk'ta düzenlenen mitinge onbinlerce kişi katıldı. Olağanüstü güvenlik önlemlerinin alındığı ilçenin girişinde özel tim görevlileri ve jandarmalar, otobüslerde arama yaparken mitingin yapılacağı Şehit İbrahim Çınar Meydanında binaların çatılarına keskin nişancılar yerleştirildi. Meydana giren caddeye de polis panzerleri yerleştirildi; polis helikopterleri de miting alanı üzerinde dolaştı. MHP lideri Devlet Bahçeli'nin Balıkesir'de düzenlediği mitingin de aynı güne rastlaması nedeniyle, Susurluk'a çevre illerden

1200 polis kaydırıldı. Bursa yönünden ilçeye giren araçlar, kazanın meydana geldiği benzin istasyonu önünde durup kısa bir süre mola verdiler. Çeşitli gruplar burada halay çekip slogan attıktan sonra miting alanına girdiler.

Miting meydanında, ÖDP, CHP, EMEP, HADEP, SİP, KESK, DİSK, İHD, Halkevleri ve çok sayıda sendika, dernek, oda ve demokratik kitle örgütünün pankartları yer aldı. Mitingin düzenlendiği Şehit İbrahim Çınar Meydanı tamamen dolunca mitinge katılanlar, Bursa-İzmir karayolu, İstasyon, Okullar ve Kasaplar sokaklarını da miting alanına çevirdi. Göstericiler üzerinde Çatlı, Bucak ve Mehmet Ağar'ın resimlerinin yer aldığı azrail kuklasını taşıdılar.

4 Kasım günü Diyarbakır'da düzenlenen bir yürüyüşle çeteler protesto edildi. Polisin engellemelerine rağmen bini aşkın kişi saat 21.00 sıralarında ellerinde mumlarla ve zafer işareti yaparak, Ekinciler caddesinden İstasyon caddesine doğru yürüyüşe geçti. Kortej, burada polislerin müdahalesiyle karşılaştı. Polisin müdahalesi sırasında Tüm Maliye-Sen Diyarbakır Şube Başkanı Davut Balıkcı'nın burnu, cop darbesi sonucunda kırıldı. Aralarında Davut Balıkcı'nın da bulunduğu çok sayıda kişi gözaltına alındı. Bu kişiler daha sonra serbest bırakıldı.

Susurluk'u protesto etmek için Kızılay'da 3 Kasım günü düzenlenen basın açıklamasına katıldığı gerekçesiyle gözaltına alınan Halkevleri Dikmen Şubesi Başkanı Şükran Eken, gördüğü işkence nedeniyle rahatsızlanarak hastaneye kaldırıldı. "Dalak yırtılması" teşhisi konulan Eken, SSK Dışkapı Hastanesi önce Yoğun Bakım Servisinde tedavi altına alındı. Daha sonra Genel Cerrahi Servisine aktarılan ve kanaması halen devam eden Eken, bir süre müşahade altında tutuldu. İHD Ankara Şubesi Başkanı Yıldız Temurtürkan konuya ilişkin olarak yaptığı açıklamada, Kızılay'daki eylem sırasında gözaltına alınan Şükran Eken, Ahmet Çiçekgil, Tarkan Özdemir ve Ulaş Sevim'in bindirildikleri polis otobüsü içinde kıyasıya dövüldüklerini kaydetti. İşkencenin Adli Tıp raporlarıyla saptandığını belirten Temurtürkan, "Şükran Eken, Terörle Mücadele Şubesi'nde görev yapan sivil polisler tarafından araç içinde işkenceye ve dayığa maruz kalmıştır. İHD yöneticisi avukatlar, Çankaya Karakoluna giderek Şükran Eken'in sağlık durumunun oldukça kötü olduğunu görmüş ve hastaneye kaldırılmasını sağlamışlardır" dedi. Şükran Eken, Kasım ayı ortalarında kendisini döven sivil polisler hakkında Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu. Suç duyurusunda, Eken'in hastanede üç gün yattığı ve darptan kaynaklı kanama nedeniyle 20 günlük rapor verildiği ifade edildi. Gösteri sırasında bazı gazeteciler de polis tarafından dövülmüştü.

b) Dünya Kadınlar Günü

8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinlikleri çerçevesinde Diyarbakır Demokrasi Platformu Kadın Komisyonu ve HADEP il örgütü tarafından yapılması planlanan kutlamalar Diyarbakır Valiliği tarafından yasaklandı.

8 Mart Dünya Kadınlar günü nedeniyle Aydın Demokrasi Platformu tarafından düzenlenen "Özelleştirme, Demokratik Devlet; 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü" mitingine, Söke ve Ortaklar ilçelerinden gelen HADEP'liler sarı-kırmızı-yeşil renkler taşıdıkları için uzun süre alana alınmadılar. Mitingden sonra da Demokrasi gazetesi muhabirleri Derya Bektaş ve Ferit Sever ile üç HADEP'li polis tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar bir süre sonra serbest bırakıldı.

8 Mart günü İstanbul Şişli Abide-i Hürriyet Meydanında düzenlenen "Kadınlar Artık Örgütlü" mitingi nedeniyle, mitingin tertip komitesi üyeleri Ayşe Düzkan (gazeteci), Meryem Turan, Hatice Akman, Nevin İl, Filiz Koçali (ÖDP yöneticisi), Nimet Tanrikulu (İHD), Hatice Pehlivanoglu (ÖDP yöneticisi), Oya Meriç Eyüboğlu ile Hatice Soma Vural hakkında dava açıldı. Şişli Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan davada, sanıkların "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına aykırı davrandığı" ileri sürüldü. Davaya, 30 Haziran günü Şişli 9. Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı. Dava beraatle sonuçlandı.

Malatya'da Dünya Kadınlar Günü nedeniyle yapılan basın açıklamasından sonra, açıklamaya katılanlar ile açıklamayı izleyen gazeteciler, 14 ve 15 Mart günleri gözaltına alındı. Gözaltına alınanların bazılarının adları şöyle: Mustafa Türk (HADEP İl Başkanı), Kamber Söylemez (HADEP il yöneticisi), Zübeyde Uysal (HADEP il yöneticisi), Sabri Sel (HADEP Merkez ilçe yöneticisi), Sakin Berktaş (HADEP Gençlik Komisyonu Başkanı), Suna Türk (Eğitim-Sen şube yöneticisi), Döndü Yaman (Eğitim-Sen üyesi), Haşim Şenol (Eğitim-Sen üyesi), Nasır Oyman, Meryem Söylemez, Gülbahar Sel, Efkân Köse, Ali Kemal Sel (Demokrasi muhabiri), Ayşe Oyman (Demokrasi muhabiri), Cem Doğan (Demokrasi muhabiri), Erdal Söylemez (Özgür halk dergisi muhabiri), Serpil Kılıç (Özgür Halk dergisi muhabiri) ile Özgür Gelecek, Atılım ve Kurtuluş dergileri temsilcileri. Malatya Cumhuriyet Savcılığı, gözaltına alınan toplam 69 kişi hakkında "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına aykırı davrandıkları" iddiasıyla dava açtı. 69 kişinin yargılanmasına 16 Mayıs günü Malatya 2. Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı.

c) Newroz Bayramı

21 Mart Newroz Bayramında ölümle sonuçlanan olay olmadı, ancak daha önceki yıllardakine benzer

gerginlikler yaşandı. Newroz öncesinde ve sonrasında çok sayıda kişi gözaltına alındı. Çeşitli kentlerde kutlamalara müdahale eden güvenlik görevlileri çok sayıda kişiyi dövdüler.

İHD Adana Şubesi 19 Mart günü polisler tarafından basıldı. İHD Şube Sekreteri Songül Çapartaş, öğleden sonra şubeye gelen sivil polislerin, yaklaşık 3 saat oturduklarını, odaları aradıklarını, gazete ve dergilere el koyduklarını açıkladı.

Newroz kutlanmaları için yapılan başvurulara, aralarında Adana, Mersin, Ankara, İstanbul ve Van'ın bulunduğu bir çok ilde olumlu yanıt verildi. Diyarbakır, Kırşehir, Antakya, Dört Yol (Antakya) Hakkari, Elazığ, Batman, Ağrı, Antep, Siirt, Bingöl, Iğdır, Osmaniye, Mardin, İzmir'de ise kutlamalara izin verilmedi. Van'da verilen izin daha sonra iptal edildi.

Newroz kutlamalarını izlemek ve Lice'de incelemelerde bulunmak üzere Diyarbakır'a gelen İsviçre heyeti üyeleri Roland Troillet, Gerald Hauser ve Albert Gubler 20 Mart günü Diyarbakır-Lice karayolu üzerinde askerler tarafından yapılan kimlik kontrollerinde gözaltına alındı.

Newroz kutlamaları için Iğdır'a bağlı Halfeli Beldesine gelecek olan Tansu Çilleri karşılamak için tutulmak istenen davulcular, davul çalmayacaklarını söyleyince karakolluk oldu. Halfeli Belde Belediye Başkan Yardımcısı Mehmet Çobaz, davulculardan 21 Mart günü beldeye gelecek olan Çiller'in karşılama töreninde davul çalmalarını istedi. Çobaz, davulcuların bu isteği reddetmesi üzerine Sadık Şişko ve arkadaşlarını, polise ihbar etti. İhbar üzerine karakola götürülen davulcular daha sonra serbest bırakıldı.

İstanbul Pendik'te 19 Mart günü izinsiz afiş astıkları gerekçesiyle Zübeyir Atabey (İlçe Saymanı), Alaattin Altıntaş (İlçe Sekreteri), Resul Kılıç (İlçe Yönetim Kurulu üyesi), Ali Zilgeş Seyidoğlu, Münir Tunç, İskan Geldi, Nizam Müsüllün (İlçe Yönetim Kurulu üyesi) ve soyadı öğrenilemeyen Kadir isimli HADEP'lilerin gözaltına alınarak Pendik Emniyet Müdürlüğüne götürüldükleri bildirildi.

Diyarbakır'da Newroz öncesinde evlere yapılan baskınlarda, çok sayıda kişi gözaltına alındı. Örneğin, 18 Mart gecesi Bağlar semtinde bulunan Zahat Adak'ın evine düzenlenen baskında Zahat Adak ve Batman'dan gelen misafiri gözaltına alındı. Aynı gün başka bir eve yapılan baskında da Azize Güler gözaltına alındı. Kaynartepi Mahallesi'nde bulunan bir eve baskın düzenleyen polisler; Sümbül Yıldız, Remziye Yıldız, Zeytin Yıldız, Gurbet Yıldız ve Metin Yıldız adlı kardeşleri gözaltına aldı. Aynı gece Diyarbakır'ın Hasırlı

mahallesi Hançepek semtinde Aziz Güler (17) ve Bişar Güler (22) adlı kardeşler de gözaltına alındı.

İzmir'in çeşitli semtlerinde Newroz afişleri asan HADEP İl Gençlik Komisyonu Başkanı Aziz Poyraz, HADEP il yöneticileri Hüseyin Otçeken ve Bülent İşleyen ile HADEP üyeleri Havas İlhan, Navaf Aktaş, Zeki Ekinci, İhsan Özgür Nadir Ok, Dünya Ekti, Kıymet Aslan, Deniz Adıgüzel, Fethi Taş, Hanifi Atabey, Maruf Kurt ve adı öğrenilemeyen 5 kişi 19 Mart günü gözaltına alındı.

İzmir Kuruçeşme'de Newroz kutlamasından sonra HADEP Buca İlçe Başkanı Raşit Güleriyüz ve eski ilçe başkanı Bilal Çabuk gözaltına alındı. Karşıyaka İlçe Başkanı Abdülkerim Kaplan da evine yapılan baskınla gözaltına alındı. Mersin, Ceyhan, Osmaniye, Adana, Ankara, İzmir, Konya, İzmir, Muğla, Kayseri, Kırşehir, Eskişehir, Bursa, Manisa, Aydın ve Denizli'deki kutlamalar olaysız geçti.

Diyarbakır'da kutlama Batıkent semtinde gerçekleştirildi. HADEP Genel Başkan Yardımcıları Sedat Yurtdaş ve Aynur Gürbüz, il ve ilçe örgütlerinin katıldığı Batıkent'teki kutlamalara yaklaşık 15 bin kişi katıldı. Saygı duruşunun yapılmasının ardından halay çekilirken, Leyla Varsak adlı bir kadın Lice'deki zorla koruculaştırma uygulamasını protesto için kendini ateşe atmak istedi. Çevredekileri müdahalesiyle yatıştırılan Varsak'ın ayakları kısmen yandı. Kutlamaların ardından yürüyüşe geçmek isteyen kitle polisler tarafından engellendi. Polislerin yaklaşık 40 kişiyi gözaltına aldığı bildirildi.

Van'da açık havada yapılacak kutlamaların yasaklanması nedeniyle Newroz HADEP il binasında kutlandı. 21 Mart günü parti binasına gelmek isteyen yaklaşık 500 kişinin gözaltına alındığı, kutlamanın sona ermesinin ardından gözaltına alınanlarla bu sayının 600'e yükseldiği bildirildi.

Batman'ın Huzur mahallesinde ateş yakan çocuklardan üçünün, özel tim görevlisi olduğu ileri sürülen dört kişi tarafından ateşe atıldığı bildirildi. Ateşe atılan Seyfi Nal (15), Mustafa Nal (14) ve Zeki Nal (14) adlı çocukların derilerinde yanma meydana geldi.

Dicle Üniversitesine bağlı Siirt Eğitim Fakültesinde de Newroz kutlaması sırasında öğrencilere müdahale eden polisler, çok sayıda öğrenciyi döverek gözaltına aldı. Olayda yaralanan 20 kadar öğrenciden Ayşe Aksu, Şehir Mersin, Birgül Biriki, Ali Maden, Barış Gemici, İshan Nazlı, Şehmuz Tekin, Kemal Şahin, Sezai Karakuş, Meral Çalış, Serhat Fırat'ın hastaneye kaldırıldığı bildirildi.

Urfa'da yaklaşık 2000 kişinin katılımıyla yapılan Newroz kutlamasından sonra göstericilerin kent

merkezine yürümesi polisler tarafından zor kullanılarak engellendi. Polis, göstericileri döverek dağıttı. Urfa'da Newroz öncesinde ve sonrasında en az 15 kişinin gözaltına alındığı bildirildi.

Newroz kutlamalarını izlemek üzere Bingöl'e giden, sendikacı ve gazetecilerden oluşan 6 kişilik İngiliz heyet adına bir açıklama yapan gazeteci Andy McKeefe, Kiğı'ya alınmadıklarını, kendilerini izleyen özel tim görevlilerinin sözlü tacizine maruz kaldıklarını söyledi. McKeefe, röportaj yaptıkları 4 köylünün gözleri önünde dövülerek gözaltına alındığını belirterek, "Öldürülebileceğimizi düşündüğümüz için Kiğı'ya gitmekten vazgeçtik" dedi. McKeefe, Bingöl'de de vali ile görüşmek istediklerini, ancak yetkililerden hiçbir yanıt alamadıklarını kaydetti.

Tunceli'de inceleme yapan İspanya heyeti üyeleri Dolores Antxia, Laura Fernandez, Conchita Abascal, Maria Jose Estesio, Marco Rizzardim, Teresa Peno, Tino Brugos, Elena İsidro ve Eugenio Fonseca da, 22 Mart günü düzenledikleri basın toplantısında, Elazığ'ın Maden ilçesi yakınlarında askerler tarafından gözaltına alındıklarını söylediler. Heyet üyeleri, askerlerin film, doküman ve pasaportlarına el koymaya çalıştığını, gözaltına alındıkları sırada askerler tarafından tartaklandıklarını belirttiler.

Kayseri'de 20 Mart günü aralarında İHD Kayseri Şube Yönetim Kurulu üyelerinden Selahattin Ünsan ile Atılım Gazetesi Kayseri muhabiri Ali Nihat Eroğlu'nun da bulunduğu 21 kişi gözaltına alındı. Bu kişilerden bazıları 22 Mart günü tutuklandı.

Ankara'da KESK Şubeler Platformu Dönem Sözcüsü Sekreteryasından Nazım Alkaya, Abdullah Kahraman ve Haydar Şahin, Newroz ve sessiz yürüyüş eylemi öncesinde gözaltına alındılar. HADEP'in Yüksel Caddesi'deki basın açıklamasına katılan dört kişi de gözaltına alındı.

Newroz Barış Şölenine giderken Yenikapı Tren İstasyonu civarında siyasi şube polisleri tarafından gözaltına alınan Eminönü HADEP üyesi Bilal Yüksel, Medeni Yiğit ve Halis Yiğit, 22 Martta İstanbul Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubeden serbest bırakıldı. Gözaltında alınanlar falaka, cop ve askı yöntemleriyle işkence gördüklerini söyledi.

Adana'da 1997 Newroz şenlikleri nedeniyle şenlik komitesi üyeleri Gülseren Kasaphan, Hasan Beliren, Mustafa Karabulut, Osman Kara, Mustafa Çampınarı, Yusuf Polat ve İbrahim Yakut hakkında açılan dava, Adana DGM'de 6 Ağustos günü yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

d) 1 Mayıs ¹⁷

1997'de yapılan 1 Mayıs İşçi Bayramı törenlerinde önceki yılların aksine ölümle sonuçlanan bir olay yaşanmadı. Ancak, başta İstanbul olmak üzere çeşitli kentlerde çıkan olaylarda çok sayıda kişi yaralandı ve gözaltına alındı. 1 Mayıs'tan önceki günlerde özellikle büyük kentlerde düzenlenen operasyonlarda çok sayıda kişi gözaltına alındı.

İstanbul'da 1 Mayıs öncesinde polisler tarafından düzenlenen operasyonlarda, 500 kadar kişi gözaltına alındı. İstanbul Valisi Rıdvan Yenişen, 1 Mayıs kutlamaları nedeniyle aldıkları önlemleri, 30 Nisan günü düzenlediği bir basın toplantısıyla açıkladı. Yenişen, "Bazı yasadışı örgütlerin mitingi özel kıyafetler giyerek ve kanunların suç saydığı malzeme ve suç aletlerini beraberinde getirerek engelleyecekleri, kitleleri suç işlemeye teşvik ve tahrik ederek mal ve can güvenliğini tehlikeye sokabilecekleri yolunda istihbari bilgiler alındığını" söyledi. Rıdvan Yenişen, miting alanı ve çevresinde 12 bin polisin görev yapacağını, ayrıca 4 ayrı noktada da 2.500 askerin devreye girmek için hazır bekleyeceğini bildirdi.

1 Mayıs kutlamalarının ilk töreni Taksim'de yapıldı. Sendika yöneticileri ve kitle örgütlerinin temsilcileri 1977 1 Mayıs'ında öldürülen 37 kişinin anısına Kazancı Yokuşu başına karanfil, Taksim Atatürk Anıtına da çelenk bıraktı. Taksim'de, her yıl 1 Mayıs'ta öldürülenlerin anısına Taksim Anıtına karanfil koyan Halil Oyman ile Kürtçe ve Türkçe "Yaşasın 1 Mayıs" yazılı pankart açmak isteyen 11 kişi gözaltına alındı. Hüseyin Çelik, Nurettin Temel, Aycan Silmaj, Türkan Özdeş, Hülya

¹⁷ İlk kez DİSK, 1976 yılında resmi "Bahar Bayramı"nı İşçi Bayramı olarak ilan edip İstanbul Taksim'de miting düzenledi. Taksim'de 1977'de yapılan mitingin bitiminde 5 ayrı noktadan alandakilerin üzerine ateş açıldı. Kimi ezilerek, kimi kurşunla 37 kişinin öldüğü olayda, 126 kişi yaralandı, 522 kişi gözaltına alındı. Kolluk ve istihbarat birimleri aleyhindeki bütün delillere karşın dava açılmadı; 1977 katliamı, 1977 yılında cezai işlemler bakımından zaman aşımına uğradı. 1979 yılında sıkıyönetimin yasaklamasına karşın İstanbul ve Ankara'da mitingler düzenlendi. Ankara'da 665, İstanbul'da ise 987 kişi gözaltına alındı. 12 Eylül 1980 darbesinin ardından İşçi Bayramı tamamen yasaklandı. 1980 sonrasında ilk 1 Mayıs konuşması, dönemin SHP Genel Başkanı Aydın Güven Gürkan'ın TBMM'de yaptığı gündem dışı konuşma oldu.

1996 1 Mayıs'ında Kadıköy'deki olaylarda polisin ateş açması üzerine Hasan Albayrak, Dursun Adabaş ve Yalçın Levent öldü, aralarında polislerin de bulunduğu 175 kişi yaralandı, 403 kişi de gözaltına alındı.

Koyun, Ülkü Şeyda Alakoç, Derya Dede, Özden Özpek, Şengül Kara, Gülbahar Kader ve 18 yaşından küçük olduğu belirtilen S.S. adlı kişiler 2 Mayıs günü tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

Şişli Abide-i Hürriyet Meydanındaki mitinge yüz bini aşkın kişi katıldı. Miting öncesinde polisin, bazı sol grupların alana girmesine izin vermemesi üzerine polis şefleriyle kortejin düzenini sağlayan sendika temsilcileri arasında bu grupların alana girmesi konusunda tartışma yaşandı. Tartışmaların başarısızlıkla sonuçlanması üzerine kortejin arkasında yer alan bazı gruplar yürüyüş yönlerini değiştirerek, Kasımpaşa'ya doğru yürüyüşe geçtiler. Kortejin önünde bulunan gruplar da, alana girmeyip Kasımpaşa'ya doğru yürümeye başladılar. Grubu iki kilometre kadar izleyen polisler, daha sonra panzerlerle ve köpeklerle müdahale etti. Göstericiler ve polis arasında taşlı sopalı çatışma başladı. Bu sırada polis tarafından coplanarak dövülen 20 gösterici ağır yaralandı. Olaylar sırasında 16 polis de, kendilerinin attığı göz yaşartıcı bomba ve göstericilerin attığı taşlarla yaralandı. Olaylar sırasında çok sayıda kişi de gözaltına alındı. Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğüne bağlı polisler, olaydan sonra "Her şey vatan için" ve "Vatan sana canını feda" sloganları atarak yürüyüş yaptı.

Yüzleri kana bulanmış yaralıların fotoğraflarını çeken gazeteciler de, polisler tarafından dövüldü. Polis müdahalesiyle dağıtılan gruplar, Perpa İş Merkezinin arkasında tekrar bir araya gelerek, Okmeydanı'na doğru yürüyüşe geçti. Gruplar, Okmeydanı'nda barikatlar oluşturarak lastik yakttılar. Polislerin panzerlerle geldiklerini gören göstericiler, belediyeye ait bir aracı yakarken bazı otomobilleri de tahrip ettiler. Göstericilerle polisler arasında çıkan çatışmada çok sayıda kişi yaralandı, 22 kişi gözaltına alındı. Olayda, polislerin silah kullandığı belirtildi. Çatışmanın ardından grup, Okmeydanı yönüne çekilerek dağıldı. Yaralılardan Eylem Güler, Ümit Yaşar, Yasemin Tümtürkan, Zekeriya Can, Hatice Timurtay'ın beyin travması geçirdiği öğrenildi.

Şişli Abide-i Hürriyet'te miting sürerken Piyalepaşa Bulvarında ise gerginlik başladı. Sendikaların ardından siyasi partiler alana girerken, İşçi Partisi yanlıları ile Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Lenist (TKP/ML) pankartı taşıyan grup arasında çatışma çıktı. Taşlı sopalı kavga sırasında iki kişi yaralandı. Kavgaya polis müdahale etmedi.

İstanbul Valisi Rıdvan Yenişen ise, olayların ardından Emniyet Müdürlüğünde yaptığı açıklamada, 7 sivilin yanı sıra 15 çevik kuvvet polisinin hafif şekilde yaralandığını söyledi. 22 kişinin gözaltına alındığını belirten Yenişen, polislerin silah kullanmadığını iddia

etti. Olaylarda gözaltına alınanların büyük bölümü Emniyet Müdürlüğünden serbest bırakıldı. 39 kişi ise 3 Mayıs günü adliye sevk edildi. 39 kişiden üçü savcılık sorgusunun ardından serbest bırakıldı, 34 kişi ise tutuklandı. Polis kordonu arasında polis otobüsüne bindirilen tutukluların başlarıyla kollarının sargılı olduğu ve çoğunun ağladığı görüldü. Tutuklananlar dövülerek otobüse bindirildi.

34 kişinin "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına aykırı davrandıkları" iddiasıyla yargılanmasına 27 Haziran günü Şişli 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nde başlandı. Duruşmada 34 kişiden 31'i tahliye edildi. Habib Alev, Murat Doğan ve Muğdet Koç adlı sanıklar da 24 Temmuz günü yapılan duruşmada tahliye edildi. Dava halen sürüyor.

İzmir'de Balık Hali önünde düzenlenen mitingde de İşçi Partisi yanlıları ile TKP/ML pankartı taşıyan grup arasında çıkan kavgada 4 kişi hafif yaralandı. Kavganın ardından İzmir Şube Başkanı Ercan Demir ve ÖDP İzmir İl Yöneticisi Hacay Yılmaz'ın araya girmesi ile kısa sürede sona erdi. Mitingden önce, Manisa Celal Bayar Üniversitesinden gelen öğrencilerin pankartlarına el koyan polisler, Serkan Akgül adlı kişi ile Turgutlu'dan gelen HADEP folklor ekibinden Refik Kaplan'ı gözaltına aldı. İzmir'in Selçuk ilçesinde de, 1 Mayıs kutlamalarına izinsiz katıldıkları gerekçesiyle 33 memur hakkında idari soruşturma başlatıldı.

Osmaniye'de valiliğin yasaklamasına karşın Palalı Süleyman caddesinde öğlen saatlerinde düzenlenen mitinge polis müdahale etti. Göstericilerle polisler arasında çıkan çatışmada 10 kişi polis coplarıyla yaralanırken 59 kişi gözaltına alındı. Olayda gazeteciler ve çevrede bulunan esnaflar da polisler tarafından dövüldü.

Adana'da ise Şenay Güder (20), Funda Güney (18), Eylem Güden (20), O.A. (16) ve M.T. (14) adlı kişilerin gözaltına alındığı bildirildi. Gözaltına alınanlardan Murat Kırsay, Özgür Özasan, Mehdun Yıldırım ve Kazım Tutan daha sonra tutuklandı. Bu kişiler de 1 Haziran günü tahliye edildi.

Diyarbakır'da 1 Mayıs öncesinde yaklaşık 200 kişi gözaltına alındı. 1 Mayıs günü ise valiliğin izni olmamasına rağmen Dağkapı Meydanında miting düzenlendi. Miting dağılana kadar müdahale etmeyen polisler daha sonra Mehmet Çelebi, Ömer Fidan, Serdar Apikoğlu adlı kişileri Diyarbakır Valiliği yakınlarında gözaltına aldı. Mitingin başladığı saatlerde alana gelmeye çalışan Emek Gazetesi Diyarbakır Muhabiri Murat Sezgin de gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar daha sonra serbest bırakıldı.

1 Mayıs Olayları Davası

Hasan Albayrak, Dursun Adabaş ve Yalçın Levent adlı kişilerin polisler tarafından öldürüldüğü, çok sayıda kişinin de yaralandığı 1 Mayıs 1996 İşçi Bayramından sonra 95 gösterici¹⁸ hakkında İstanbul DGM'de açılan dava 1997 yılında da sürdü. Eylül ayında yapılan duruşmada, 1996 yılı 1 Mayıs kutlamaları nedeniyle çeşitli mahkemelerde açılan davaların, bu dava ile birleştirilmesine karar verildi. Böylece sanık sayısı 270'e ulaştı.

13 Mart günü yapılan duruşmada tutuksuz sanıkların sorgusu tamamlandıktan sonra 23 tutuklu sanık duruşma salonuna alındı. Tutuklular, Gazi olaylarının yıldönümü nedeniyle saygı duruşunda bulunmak isteyince DGM Başkanı Sedat Karagülle, sanıkların salondan çıkarılmasını istedi. Bunun üzerine jandarmalar sanıklara saldırdı. Sanıkları, coplarla döven jandarmalar, DGM başkanının "durun" uyarısını da dinlemediler. Bazı jandarmaların yere düşen sanıkları tekmelediği görüldü. Tutukluların dövülmesine tepki gösteren izleyicilere de saldıran jandarmalar, aralarında yaşlıların da bulunduğu izleyicileri, döverek, yerde sürükleyerek salondan çıkardı. Sanıkların "olay çıkarttıkları" gerekçesiyle bir sonraki duruşmaya getirilmemesine karar veren DGM, Serkan Yüksel, Cihat Ercan, Bülent Rençber ve Gazi Ergin adlı sanıkların tahliyesine karar verdi.

28 Mayıs günü yapılan duruşmada da Necmettin Kara ve Nedim Özen adlı sanıklar tahliye edildi. 14 Temmuz günü devam edildi. Duruşmada, Aysel Gündoğan, Evrim Tarak, Ayşe Yumlu, İzzet Rençber, Bülent Bağcı ve Sinan İskender adlı sanıklar tahliye edildi. Duruşmadan sonra cezaevi arabasına götürülen sanıklar, bahçedeki yakınlarına zafer işareti yapınca askerler tarafından dövüldüler.

19 Eylül günü yapılan duruşmada ifade veren Aysel Sarıca, Uşak Cezaevinde tutuklu bulunduğunu, İstanbul'a 3 gün önce getirildiğini ve Uşak'tan İstanbul'a getirilirken cezaevi arabasında işkence gördüğünü söyledi. Duruşmada, siyasi şubede görevli Gökhan Oral adlı polis de tanık olarak dinlendi. Oral'ın tanıklık yapmasına sanıklar tepki gösterdi. Güven Akkuş adlı sanık Gökhan Oral'ın kendilerine işkence yaptığını söyledi. İlayet Aksu adlı sanık da "Bize nasıl işkence yaptığını da anlatsana" diye bağırdı. Şehriban Biter

Barçın, Songül Timtik ve Şahin Ercan adlı sanıkların tahliye edildiği duruşmanın sonunda zafer işareti yapan sanıklar jandarmalar tarafından dövüldü.

21 Kasım günü Duruşmada, Mahsuni Meral adlı sanık tahliye edildi. DGM, ayrıca 10 Eylül günü tutuklanan İstanbul Üniversitesi Öğrenci Derneği yöneticisi Ufuk Tambaş hakkındaki davanın bu dava ile birleştirilmesine de karar verdi.

23 Ocak 1998 tarihinde, Metin Atıcı (itirafçı), Garip Kırmızııkaya, Ufuk Tambaş, Bülent Erdönmez, Serdar Demirdöğen, Kenan Doğan, Tülay Sürmeli, Aysel Sarıca, Sinan Kama, Daimi Mele, Güven Erkuş, İlayet Aksu, Arıkan Çınar ve Tamer Çoban adlı sanıklar tahliye edildi. Böylece davada tutuklu sanık kalmadı.

e) "Sınır Ötesi Harekâtı"nı Protesto Gösterisi

TSK'nin Kuzey Irak topraklarına girerek düzenlediği "sınır ötesi harekâtı" ve ABD'nin Ortadoğu'da izlediği politikayı protesto amacıyla Ankara'da ABD Büyükelçiliği önünde düzenlenmesi planlanan gösteriye polis müdahale etti. 7 Haziran günü Büyükelçilik çevresini ablukaya alan polisler, öğle saatlerinde elçiliğe gelen, aralarında HADEP Ankara İl Başkanı Kemal Okutan ile 3 çocuğun da bulunduğu bir grubu gözaltına aldı. Elçiliğe bırakılacak siyah çelenge de el konuldu. Elçilik yakınında bulunan TBMM Parkında toplanan ve aralarında parti, sendika, dernek yöneticilerinin ve gazetecilerin de bulunduğu yaklaşık 200 kişilik gruba da polis müdahale etti. İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan'ın basın açıklaması yapmasını engelleyen polisler bütün göstericileri (toplam 235 kişi) gözaltına aldı. Gözaltına alınanlardan İHD Ankara Şubesi yöneticilerinden Avukat Ender Büyükçulha ile Genel-İş Sendikası avukatlarından İhsan Durukol aynı gün, 38 kişi ise 8 Haziran günü serbest bırakıldı.

Gözaltına alınanlardan 49'u, "yasadışı örgüte yardım ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla 11 Haziran günü tutuklandı. Avukatların alınmadığı sorgudan sonra tutuklananlardan bazılarının adları şöyle: Yıldız Temürtürkan, Kemal Okutan, Ali Can Demir (HADEP Altındağ İlçe Başkanı), İbrahim Elveren (HADEP Mamak İlçe Başkanı), Tuna Kayalar (HADEP Keçiören İlçe Başkanı), Celal Aygün (EMEP Keçiören İlçe Başkanı), EMEP Ankara İl Örgütü yöneticileri Sema Başok ve Celal Atlı, Çankaya İlçe yöneticisi Aslan Yıldırım, HADEP Ankara İl yöneticileri Dursun Turan, Tefvik Kaya, Meliha Özcan, Nebahat Altıok ve Ethem Bingöl, Çankaya İlçe yöneticileri Fevzi Beter, Sevgi Önal, Altındağ İlçe Örgütü yöneticisi Makbule Çalgan, Abdullah Aydın (Halkevleri Genel Sekreteri), Eğitim-Sen yöneticisi Adem Özbek, Birleşik Taşımacılık

¹⁸ Sanıklardan itirafçı Metin Atıcı "bir sivil polisin silahını gaspettiği" gerekçesiyle TCY 146. maddesi uyarınca idam cezası istemiyle yargılanıyor. Davada, sanıklardan 40'ı TCY 168/2. maddesi uyarınca "yasadışı örgüt üyeliği", 54'ü de "yasadışı örgüte yardım" iddiasıyla yargılanıyor.

Sendikası yöneticisi Yusuf Kenan Kaya, Ahmet Turan (Tüm Sosyal-Sen Ankara Şube Başkanı), Ali Gürcan (Tüm Maliye-Sen Ankara Şube Başkanı), Odak dergisi muhabiri Songül Yazar.

Tutuklanan 49 kişiden 18'i avukatların itirazını değerlendiren Ankara DGM tarafından 18 Haziran günü tahliye edildi. Tahliye edilenler şunlar: Celal Atlı, Aslan Yıldırım, Dursun Turan, Tevfik Kaya, Ethem Bingöl, Nebahat Altıok, Abdullah Aydın, Ali Gürcan, Mehmet Karaaslan, Songül Yazar, Ayşe Hülya Derici, Sultan Ünal, Zehra Şenel, İzzettin Oktay, Reşit Sumbül, Veli Öner, Erkan Bayrambey ve Elif Akgül.

Daha sonra Ankara DGM Savcılığı, 31'i tutuklu 53 kişi hakkında dava açtı. İddianamede, aralarında İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan ile HADEP Ankara il yöneticilerinin de bulunduğu sanıkların "yaptıkları protesto gösterisinin PKK ile amaç birliği içinde olduklarını gösterdiği" ileri sürüldü. Davada 53 kişinin "silahlı çeteye yardım ettikleri" iddiasıyla 7 yıl 6 aya kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

Tutuklu 31 kişiden aralarında Yıldız Temürtürkan, HADEP Keçiören İlçe Başkanı Tuna Kayalar, HADEP Altındağ İlçe Başkanı Alican Demir, HADEP Mamak İlçe Başkanı İbrahim Elveren'in de bulunduğu 25 kişi de 30 Haziran günü avukatların tutuklama kararına itirazı üzerine DGM tarafından tahliye edildi.

Serbest bırakılan 25 kişi 1 Temmuz günü İHD Ankara Şubesinde basın toplantısı düzenledi. Basın toplantısı polisler tarafından video kaydı yapılarak izlendi. Basın toplantısını izlemek için İHD'ye gelen polisler, buna karşı çıkan İHD yöneticilerini "Bundan sonra böyle. Ya izlememize izin verirsiniz ya da karşı çıkıyorsa götürürüz" diye tehdit ettiler. İHD yöneticilerinin müdahalesinin Dernekler Yasasına aykırı olduğunu iddia eden polisler, gazetecilerin girdiği her yere girebileceklerini iddia ettiler. Tartışmalardan sonra basın toplantısı polis gözetiminde yapıldı. İHD Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan, basın toplantısında İçişleri eski Bakanı Meral Akşener'in valiliklere gönderdiği bir genelgeden sonra İHD üzerindeki baskıların arttığına dikkat çekti.

53 kişi hakkında açılan dava 29 Temmuz günü Ankara DGM'de başladı. Duruşmada tutuklu sanıklar savunmalarını yaptılar. Sanıklardan Zozan Barik, okumaz yazma bilmediği için polislerin bir ifade yazarak kendisine imzalatıldığını söyledi. Sanıklardan bazıları da gözaltında işkence gördüklerini ve ifadelerin zorla imzalatıldığını söylediler. Duruşmada, Kemal Okutan, HADEP Çankaya İlçe Yöneticisi Zozan Barik (65), Aziz Topçu, Salih Aydemir, Ahmet Hakan ve Hayati Aslan (16) tahliye edildi.

Dava, 24 Kasım günü sonuçlandı. Duruşmada, esas hakkındaki görüşünü bildiren DGM Savcısı, beraat kararı verilmesini istedi. Sanık avukatlarının da katıldığı bu görüş doğrultusunda DGM, tüm sanıkların beraatine karar verdi. Ancak, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına aykırı davranıldığı" iddiasıyla sanıkların tümü, "Türk Silahlı Kuvvetlerine hakaret ettiği" iddiasıyla da sanıklardan Kamile Ozaner hakkında suç duyurusunda bulunuldu.

f) Dünya Barış Günü

1 Eylül Dünya Barış Günü öncesinde Almanya'da başlatılan "Musa Anter Barış Treni" organizasyonu, planlanmasından, engellenmesine ve organizasyon katılımcılarının Türkiye'de yaşadıklarına kadar baskıcı uygulamalar açısından önemli bir örnekti. Barış Treni'nin organizatörlüğünü Hannover Çağrısı Türkiye Koordinasyon Kurulu üstlendi. "Hannover Çağrısı", "Barış Treni"nin 26 Ağustos günü Brüksel'den hareket ederek, 1 Eylül Dünya Barış Günü'nde Diyarbakır'da olmasını planladı. Girişimin açıklanmasıyla birlikte Hükümet, "terör treni" olarak nitelediği "Barış Treni"nin engellenmesi amacıyla Belçika, Almanya ve trenin güzergahı üzerinde bulunan ülkeler nezdinde diplomatik girişimlere başladı. Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Sermet Atacanlı, 20 Ağustosta yaptığı açıklamada, "Bu treni terör örgütü bağlantılı bir propaganda girişimi olarak değerlendiriyoruz" dedi ve tren ile ilgili "gerekli önlemlerin alınacağını" söyledi. Diplomatik girişimler üzerine Bulgaristan ve Yugoslavya, trenin ülkelerinden geçişine "izin verilmeyeceğini" Türkiye'ye resmen bildirdi.

Hannover Çağrısı da, tren için sözleşme imzaladıkları Deutsche Bahn adlı Alman demiryolu şirketinin sözleşmeyi feshettiğini bildirdi. 24 Ağustosta yapılan açıklamada, demiryolu şirketinin, Yugoslavya'nın "teknik nedenlerle" trene geçiş izni vermeyeceği, Almanya'nın da trendeki yabancıların Alman topraklarına girmesine izin vermeyeceğini bildirmesi nedeniyle sözleşmeyi feshettiğini duyurdu.

Aynı günlerde "Barış Treni"nin karşılanması için Türkiye'de başlayan hazırlıklar da yoğun bir biçimde engellendi. Örneğin, HADEP Gençlik Komisyonunun bu hazırlıklar çerçevesinde düzenlemeyi planladığı "Barış Koşusu" ve 16 Ağustos günü başlaması amaçlanan "Barış İçin Futbol Turnuvası" Diyarbakır Valiliği tarafından yasaklandı. Olağanüstü Hal Bölge Vali Vekili ve Van Valisi Abdulkadir Sarı; 23 Ağustos günü yaptığı açıklamada "Bu tren bölgeye barış yerine huzursuzluk getirecek. Normal bir trenin dışına çıkarak, bazı kesimlerin emellerine hizmet etmeye çalışacak. Gerçekten bizi sevdiğini iddia eden dostlarımız, bölge insanını

düşünüyorlarsa, bölge insanına yapılacak çok hizmet var. Ben onlara sesleniyorum: Huzursuzluk getirecek Barış Trenine hizmet edenler, gelsinler, bölgeye birlikte hizmet verelim" dedi. Bu arada "Barış Treni" girişimine karşı hükümet yetkililerinin yanı sıra parlamentodaki bütün partiler ve büyük basın-yayın kuruluşları ile birlikte MHP ve İşçi Partisi de saldırgan bir tutum takındı. İP Genel Başkanı Doğu Perinçek, 28 Ağustos günü yaptığı basın toplantısında, "Barış Treni"ni destekleyenlerin "emperyalist" olduklarını iddia ederek, "Başta bu Sevr trenine destek veren aydınları ve partileri uyarıyorum, desteklemekten vazgeçsinler" dedi. Trenin engellenmesi üzerine, Avrupa'daki girişimciler, Türkiye'ye uçakla geldiler.

27 Ağustos günü Brüksel'den İstanbul'a gelen barış heyetinin içinde bulunan Musa Anter'in oğlu Anter Anter, Türkiye'ye sokulmadı. Uçaktan inen Anter, önce havaalanında gözaltına alındı. Anter, aynı uçakla Brüksel'e geri gönderildi. İHD Genel Başkanı Akın Birdal ise, 29 Ağustos günü düzenlediği basın toplantısında "Musa Anter Barış Treni" yolculuğunun Türkiye'nin barış içinde eşit ve özgür yaşamasına yönelik yaratılmış bir fırsat olduğunu belirtti ve "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti yine treni kaçırdı" dedi. Barış yolculuğunun güvenliğinin sağlanmasından hükümetin sorumlu olduğunu kaydeden Akın Birdal, "Barış savunucularının birine bir zarar gelirse bunun sorumlusu Türkiye Cumhuriyeti Devleti olacaktır. Musa Anter Barış Treni'ne izin verilmemişse, bu Susurluk'ta ortaya çıkan çetelerin hâlâ egemen oluşundan başka bir şey değildir. Çünkü o çeteler, bu savaşın ürünüdür. Ve savaşın, çatışmanın, şiddetin sonucunda varlığını korumak isteyen güçler bugün barışa karşı çıkmaktadır. Barış Treni'ne karşı çıkmak Türkiye'de 30 bin kişi daha ölsün demektir, 3 bin 500 köy daha yakılsın demektir ve daha milyonlarca insan yerinden yurdundan göç ettirilsin, işsiz kalsın demektir. Türkiye'de tam bir demokrasinin, insan haklarının yerleşmemesini istemektedir" dedi.

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü tarafından 1 Eylül öncesinde Türkçe, Fransızca, Almanca ve İngilizce bastırılan bildirilerde, 1 Eylül Dünya Barış Günü nedeniyle "yurtiçinden ve yurtdışından gelecek gruplarca gösteri yapılacağı" ve "gösterinin geri planında PKK'nin bulunduğu" iddia edildi. Bildiride, "Valiliğimizce, yapılacak hiçbir gösteriye izin verilmemiştir. Yapılacak her toplantı ve gösteri yürüyüşü, yasalarımıza göre suç teşkil etmektedir. Alınan tedbirlere rağmen böyle bir toplantıya iştirak eden her kişi için Türkiye Cumhuriyeti kanunları uygulanacaktır" denildi. Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü imzalı bildiriler, havaalanı ve otogar başta olmak üzere, halkın görebildiği yerlere asıldı.

29 Ağustos günü Barış Günü etkinlikleri için yapılan çalışmalara aktif olarak katılan SES ve Eğitim-Sen Diyarbakır Şubeleri polis tarafından basıldı. Baskına gerekçe olarak barış girişimcileri tarafından gönderilen barış tişörtleri ve şapkaları gösterildi. Eğitim-Sen Şubesine yapılan baskın sırasında gözaltına alınan Şube Başkanı Haydar Kılıçoğlu 2 saat sonra serbest bırakıldı. Diyarbakır SES Şube Sekreteri Zülfü Atlı ile SES üyelerinden M. Ali Dicle ve Celal Yoldaş da 29 Ağustos gecesi gözaltına alındı. 30 Ağustos gecesi düzenlenen baskınlarda ise, HADEP Genel Sekreter Yardımcısı Zeynettin Unay, Parti Meclisi Üyesi Selma Tanrıkulu, Diyarbakır İl Sekreteri Hüseyin Bora, İl Yöneticileri M. Can Tekin, Mehmet Başkurt ve Merkez İlçe Yöneticileri Hanefi Baran, Nurhan Ekti ve Şahin Eroğlu'nu gözaltına aldılar. Gece boyunca düzenlenen baskınlarda 20'ye yakın kişiyi gözaltına alındı. HADEP İl, Merkez ilçe ve Huzurevleri belde büroları ile Belediye-İş ve Eğitim-Sen Şube binalarına da 31 Ağustos günü sabah saatlerinden itibaren baskın düzenlendi. HADEP Diyarbakır Merkez İlçe binasını yaklaşık üç saat abluka altında tutan polisler, Fersende Maksut ile Ramazan Demir adlı çalışanları gözaltına aldılar. HADEP İl binasında da Gençlik Komisyonu Başkanı Mehmet Yiğit ile üç kişi gözaltına alındı. Belediye-İş Şube Başkanı Vezir Perişan, Eğitim-Sen Şube Başkanı Haydar Kılıçoğlu ile sendikaların üyelerinden Ramazan Demir ise, sendika binalarına yapılan baskınlarda gözaltına alındılar. Akşam saatlerinde Tüm Maliye-Sen ve Petrol-İş'e de baskın düzenledi. Diyarbakır'ın Lice, Kulp, Hani, Hazro, Dicle ve Silvan ilçe merkezleri ile bu ilçelere bağlı köylerden Diyarbakır'a gelen yollar da askerler tarafından kapatıldı. Kulp-Diyarbakır ile Lice-Diyarbakır karayolunda birçok kişi askerler tarafından gözaltına alındı. Mardin-Diyarbakır karayolunda 8 ayrı noktada kimlik kontrolü yapan asker ve korucular da, özellikle Derik, Kızıltepe, Nusaybin, Midyat, Ömerli, Dargeçit ve Savur ilçelerinden gelen araçlardan bir bölümünün kente girmesine izin vermedi.

Van'ın Erciş ilçesinde etkinliğe katılmak üzere Diyarbakır'a hareket eden yaklaşık 18 araç ilçe çıkışında geri çevrildi. Polis araçta bulunanlardan HADEP İlçe Başkanı Selahattin Fidan'ın da arasında bulunduğu birçok kişiyi gözaltına aldı. Van'dan Diyarbakır'a hareket eden üç otobüs ve bir minübüs Van Havaalanı yakınlarında polisler tarafından durduruldu. Polis aralarında HADEP yöneticileri Nadir Batu, Mehmet Umar, Muhyettin Polat, Salih Tunç, Hüseyin Kurt, Fevzi Melat, Abdullah Dinçer, Çatak İlçe Başkanı Nezir Ocek, Gürpınar İlçe Başkanı Tayyar Özmen ile SES Şube Başkanı Aynur Engin ve Eğitim-Sen Şube Başkanı Ümit Aytel'inde bulunduğu 102 kişiyi gözaltına aldı. Özalp'tan Diyarbakır'a gitmek isteyen 2 araç geri

çevrildi. Diyarbakır'da ticari araç sürücülerine de 1 Eylül günü araçlarını çalıştırmamaları için "uyarıldılar".

"Barış Treni"nin iptal edilmesi üzerine 31 Ağustos günü uçakla İtalyan heyeti ile birlikte Diyarbakır'a giden HADEP Genel Başkan Yardımcısı Sedat Yurtdaş, HADEP yöneticisi Sırrı Sakık, Doç.Dr. Haluk Gerger ve Petrol İş Sendikası Genel Başkanı Münir Ceylan, Musa Anter'in eşi Hale Anter, kızı Rahşan Yoruldu ve damadı Şenol Yoruldu akşam saatlerinde bir başka uçakla Ankara'ya geri gönderildi.

İstanbul'da Engelleme

İstanbul'da da 31 Ağustos günü Diyarbakır'a gitmek için Kadıköy'den yola çıkan "Barış Heyeti" girişimcileri engellemeler ve baskılarla karşılaştılar. Sabah saatlerinden itibaren Kadıköy polisler tarafından abluka altına alındı. Kadıköy istikametinde çalışan belediye otobüsü ve vapur seferleri ve bir süre iptal edildi. Değişik semtlerden ve İstanbul dışından gelen HADEP ve öteki partilerin ve kitle örgütlerinin otobüsleri, Boğaz Köprüsü turnikelerinde saatlerce bekletildi. Birçok yerde kurulan polis barikatlarında çok sayıda kişi "şüpheli" oldukları gerekçesiyle gözaltına alındı.

Yurtdışından gelen Barış Heyetinin içinde olduğu Musa Anter Barış Konvoyu sabah saat 10.00 sıralarında Taksim'den Kadıköy'e hareket etmek için yola çıktığında polis tarafından engellendi. Otobüsler uzun süre Taksim'de bekletildi. Barış Heyeti Komitesinin uğraşları sonucu otobüsler Kadıköy'e girebildi. Konvoya önü Boğaz Köprüsü turnikelerinde yeniden kesildi. Engellemeler nedeniyle Barış Heyeti, saat 12.00'de Kadıköy'e ulaşabildi. HADEP'in Küçükçekmece'den kaldırdığı otobüslerin engellenmesi ve içindekilerin 4 saat süreyle otobüslerde bekletilmesi sırasında kalp krizi geçiren Nizamettin Aslan adlı kişi öldü. İstanbul'dan saat 13.00 sıralarında hareket eden barış konvoyuna ilk engelleme Bolu'da yaşandı. Konvoy, Bolu girişinde siyasi polis tarafından durduruldu. Otobüslerde bulunanların kimlikleri kontrol edildi.

Bolu'da 1 Eylül Dünya Barış Günü nedeniyle düzenlenen basın açıklamasına katılan ve açıklamaya imza atan parti ve demokratik kitle örgütü yöneticileri hakkında Ankara DGM Savcılığı tarafından soruşturma açıldı. Soruşturma kapsamında 16 ve 17 Eylül günleri polisler çeşitli ev ve kurumlara baskınlar yaptı. Baskınlarda HADEP İl Başkanı Kenan Ayaz, Eğitim-Sen Şube Başkanı Bayram Kundakçı, Maliye-Sen Şube Başkanı Mehmet Ali Işık, Halkevi Şube Başkanı Nejat Yaraş, ÖDP İl Başkanı Ahmet Cantürk, Tarım-Sen Şube Başkanı İskender Ak, Sağlık ve Sosyal Hizmet Uzmanları Sendikası (SES) Şube Başkanı İsmail Altındağ, Hacı Bektaş Veli Derneği Başkanı İlyas Kılıç

ve yönetim kurulu üyeleri gözaltına alındı. Ayrıca baskınlar sırasında çeşitli belgelere de el konuldu.¹⁹

31 Ağustos günü akşam saatlerinde Ankara'ya ulaşan ve burada oluşturulan konvoyla buluşan Barış Heyeti, 1 Eylül sabahı da Antep çıkışında durduruldu. Otobüslerdeki "Musa Anter Barış Heyeti" yazan pankartla özel tim görevlileri tarafından sökülerek yakıldı. Adana'dan konvoyla katılmak isteyen araçların konvoyla buluşması engellendi ve 54 araçlık konvoy Antep'ten geri gönderildi. Urfa'nın Birecik ilçesinde Adana, Hatay, Mersin, Malatya ve Antep'den gelenlerle yöre halkından oluşan yaklaşık 1500 kişilik bir topluluğun Barış Heyetini karşılaması, kolluk görevlileri tarafından havaya ateş açılarak engellenmeye çalışıldı.

Yola devam eden Barış Heyeti, Urfa'ya girer girmez, toplu halde Urfa Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğüne götürüldü. Burada İHD Genel Başkanı Akın Birdal, HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak, EMEP Genel Başkan Yardımcısı Memet Kılınçaslan ve iki kişinin daha katılımıyla oluşturulan heyet, Vali ile görüştü. OHAL Bölge Vali Vekili Abdulkadir Sarı ile yapılan telefon görüşmesinde ise Barış Heyetinin Diyarbakır'a girmesine kesinlikle izin verilmeyeceği belirtildi. Ancak, Barış Heyeti, Diyarbakır'a girme kararı alarak yola çıktı. Barış Heyeti, daha sonra, Siverek girişinde tanklar ve panzerlerle kurulan bir barikatla durduruldu. 11. kez durdurulan heyete, "kesinlikle Diyarbakır'a sokulmayacakları" söylendi. Diyarbakır Alay Komutanı barikatın olduğu yere gelerek, OHAL Valisinin "giriş yasağı" kararını yeniden ilettili. Barış Heyeti, oturma eylemi yaptı. Ancak Diyarbakır yönüne gitmelerine izin verilmeyen Barış Heyeti üyeleri, Urfa'ya geri döndü. Urfa sınırında gazetecilerin bulunduğu otobüste bulunan Mehmet adlı muavin ile Berlin'den destek amacıyla gelen Torsten Pawich, polisler tarafından coplarla dövüldü. Muavin Mehmet'in omuz kemiğinin kırıldığı ve kafasından

¹⁹ Gözaltına alınanlardan Kenan Ayaz, Bayram Kundakçı ve Nejat Yaraş 20 Eylül günü Ankara DGM tarafından tutuklandı. Kenan Ayaz daha sonra tahliye edildi. Ankara DGM Savcılığı daha sonra ikisi tutuklu 10 sanık hakkında birer yıldan üçer yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açtı. İddianamede, basın açıklaması metninin Eğitim-Sen Bolu Şube temsilcisi Bayram Kundakçı, HADEP Bolu İl Başkanı Kenan Ayaz, ÖDP Bolu İl Başkanı Ahmet Cantürk, Hacı Bektaş Veli Derneği Başkanı Ramis Güleç tarafından hazırlandığı, diğer sanıkların Nejat Yaraş, Nihat Gültepe, Mustafa Bozlar, Hasan Güldemir, Yusuf Can ve Mehmet Ali Işık'ın ise metni onayladıkları belirtildi. İddianamede sanıkların basın açıklamasında "halkı düşmanlığa kışkırttıkları" iddia edildi. Dava, 8 Aralık günü yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

yaralandığı bildirildi. Barış Heyeti engellemeler nedeniyle daha sonra Ankara'ya doğru yola çıktı.

Diyarbakır'da yaşanan gelişmeleri izleyen Hevi Gazetesi Diyarbakır Temsilcisi İbrahim Halil Dede ve Emek Gazetesi Diyarbakır muhabiri Özgür Cebe, Batıkent semtinde gözaltına alındı. Diyarbakır'da gözaltına alınanların büyük bir bölümü 2 ve 3 Eylül günleri serbest bırakıldı. Serbest bırakılanlardan Radyo Karacadağ Yayın Müdürü Mehmet Toprak ve Eğitim-Sen Şube Başkanı İbrahim Kürek, gözaltında işkence gördükleri gerekçesiyle suç duyurusunda bulundular. Toprak, yaşadıklarını anlatırken işkence sonrasında bir polisin, "Senin kurtuluşun yok. Burada öldürmesem de, seni başka bir yerde öldürecekim. Çok ileri gidiyorsun" diyerek kendisini tehdit ettiğini bildirdi. Eğitim-Sen Şube Başkanı Kürek de, polislerin gözaltı süresince kendisine yoğun şekilde işkence yaptığını söyledi.

Musa Anter Barış Heyetini taşıyan 7 otobüs, 2 Eylül günü saat 10.00 sıralarında Ankara'nın Gölbaşı ilçesi yakınlarındaki Kepekli bölgesine ulaştı. Burada otobüslerin yolunu kesen polisler, barış heyetinin kente giremeyeceğini açıkladılar. Bunun üzerine Barış Heyeti üyeleri, yolu trafiğe kapatarak oturma eylemine başladı. İnsan Hakları Anıtı önünde yapılması planlanan açıklamayı oturma eyleminde yapan İHD Genel Başkanı Akın Birdal, hükümetin demokratikleşme ve insan hakları söylemlerinin aldatmaca olduğunu bu yolculukla açığa çıktığını belirtti. Çeşitli ülkelerin diplomatlarının da Gölbaşı'na gelerek katıldığı tartışmalardan bir sonuç çıkmadı ve Ankara'ya gidecek yolcular ayrıldıktan sonra otobüsler İstanbul'a doğru yola çıktı.

Otobüslerin yolu daha sonra akşam saatlerinde Gebze yakınlarında kesildi. Polisler, İtalyan sendikacı Peter Frei, Albert Gubler, Barış Treni Koordinasyon Sözcüsü

Ahmet Cihan, KESK Genel Sekreteri Faysal Özçift, HADEP Bodrum (Muğla) İlçe Başkanı ve Musa Anter'in oğlu Dicle Anter, DBP İstanbul İl Başkanı Kemal Yüksel, HADEP İstanbul İl Başkanı Mehmet Fidan, EMEP İstanbul İl Başkanı Mehmet Kılıçaslan, SİP yöneticisi Önder Ergönül, Barış Treni Koordinasyon Kurulu üyeleri Mehmet Erkılıç, Alican Ünlü, Aydın Çiçek, Yasemin Turhallı, HADEP Ümraniye İlçe Örgütü yöneticisi İbrahim Özdemir ile Tomris Özden ve sanatçı Suna Aras'ı gözaltına aldı. Heyetteki yabancılara sert davranan polisler bazı gazetecileri de tartakladı. Otobüslerin üzerindeki "Musa Anter Barış Heyeti" yazılı pankartlara da el koyan polisler daha sonra otobüslerin geçişine izin verdi. Polisler, gece boyunca da yabancı heyet üyelerinin kaldığı oteli abluka altına aldı. Gözaltına alınanların çoğu, 3 Eylül günü Kadıköy Cumhuriyet Savcılığında ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı. İsviçreli Peter Frei ve Albert Gubler ise sınır dışı edilmek üzere Yabancılar Şubesine gönderildi.

Yol boyu engelleme ve baskılarla karşılaşan Barış Heyeti üyeleri, 3 Eylül günü düzenledikleri basın toplantısı sırasında da dövülerek gözaltına alındılar. Heyet üyelerinin sabah saatlerinde Pera Palas Otelinde düzenlemeyi planladığı basın toplantısının yasaklanması üzerine Beşiktaş'da bulunan Mis Otel'de kalan barış heyeti üyeleri, saat 15.00 sıralarında otelin salonunda toplanarak gazetecilere kendilerini tanıttılar. Konuşmalar sürerken polisler lobide bulunan 2 kişiyi gözaltına almak istedi. Arkadaşlarının çığlıklarını duyunca lobiye çıkan heyet üyeleriyle polisler arasında bir kargaşa yaşandı. Dışarıda bulunan çevik kuvvet ekipleri de otelin döner kapısının camlarını kırarak içeri girdiler ve üçü Türk 21 kişiyi döverek gözaltına aldılar. Çeşitli yerlerinden yaralanan 20 kişi Şişli Etfal Hastanesinde tedavi edildikten sonra Şişli Emniyet Müdürlüğüne götürüldü.

Ute Steinberg, saldırıyı şöyle anlattı: "Mis Otel'deki gergin havadan saldırının olabileceğini hissettim. Bundan sonra hatırladığım sahne ise çığlıklar ve coplar. Polisin gözleri dönmüştü. Camları kırdı. Kırık camların üzerinde sürükledi insanları. Bir polis saçlarımdan tutup sürüklemeye çalıştı. Ancak kısa saçlıyım. Bundan dolayı göğüslerimden tutup sürüklüyordu. Polis arabasına bindiğimizde de dayak devam etti. Koridor tarafındaydım. Polis sürekli kafamı eğmeye zorluyordu. Sonunda yine göğüslerimden tutup beni pencere tarafına fırlattı. Kafamı, cama çarptı. Birden nefesim kesildi. Boynumda şiddetli bir ağrı başladı. Boyun kemiğimin kırıldığını sonradan öğrendim. Bu esnada 'Ne yapıyorsunuz siz' diye bağırdım. Polis, silahını kafama dayadı."

Mecidiyeköy Polis Karakoluna getirildiğinde, zor nefes alıp verdiğini ifade eden Steinberg, hücrelere getirdiklerinde bayıldığını, kendine geldiği zaman dayanılmaz bir baş ağrısı hissettiğini belirtti. Polisin yalnızca Potthast ve kendisini doktora götürmek istemesini reddeden Steinberg, kanlar içindeki ayağıyla Potthast ve diğer yaralı barış girişimcileriyle tam üç saat bekletildiklerini söyledi. Rosmarie Potthast ve Ute Steinberg 9 Eylül günü sınır dışı edildi.

Gözaltına alınanların adları şöyle: Gündem gazetesi muhabiri Faruk Aktaş, Alinteri dergisi muhabiri Mehtap Kuruçay, sanatçı Şanar Yurdatapan, Friedrich Walter

Söhnchen, Andrea Beicken, Britta Astrid Wente, Erhard Rolf Bernhard Molwitz, Stephan Maurer, Dien Stevianadewi Rubawa, Isgard Gerdrud Lechleitner,

Rosemarie Potthast, Agnes von Alvesleben, Ute Steinberg, Charlotte Schmitz, Julia Guest, Maria Coronado Alvarez, Marcos Borregon Baguero, Cesar Borregon Baguero, Niyazi Yigen. Bu arada Büyük Britanya'nın İstanbul Başkonsolosluğu Basın Ataşesi Neil Frape, diplomatik dokunulmazlığının olduğu anlaşıncı serbest bırakıldı. Heyet üyelerinin oteldeki odalarının da arandığı öğrenildi.

Saldırı sırasında polis tarafından dövülen "Barış Heyeti" üyelerinden Ute Steinberg (Demokratik Sosyalizm Partisi Kuzey Ren Westfalya Eyalet Parlamentosu Temsilcisi) ve Rosa Maria Stoffe ise Şişli Etfal Hastanesine kaldırıldılar. Rosemarie Potthast'ın parçalanmış bacağına 45 dikiş atıldı. Ute Steinberg'in ise boyun kemiğinin kırıldığı bildirildi.

Gözetim altına alınan 18 kişi 4 Eylül günü mahkeme tarafından serbest bırakıldı.

5 Eylül günü ise Barış Heyeti üyeleri, kendilerine yönelik hakaretler nedeniyle polisler hakkında suç duyurusunda bulundular. Heyet üyelerinden Tomris Özden, gözetim altında cinsel tacize maruz kaldığı gerekçesiyle ayrıca suç duyurusunda bulundu. Tomris Özden, gözetim altına alındıklarında polisin kafasına silah dayadığını anlattı Özden, polis otobüsüne alınırken "Devlet utansın" dediği için kafasına silah dayayan polisin, "Devletime laf söyletmem, sözünü geri al" dediğini belirtti.

İspanyol delegasyondan Maria Coronada Alvarez'in de, Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesinde cinsel tacize maruz kaldığı bildirildi. 8 kadın delegenin aynı yerde, yaşı 18'den küçük olan Maria Coronada Alvarez'in ise ayrı yerde tutulduğu ve bir polisin Alvarez'i sabaha kadar sözle ve elle taciz ettiği öne sürüldü. Alvarez'in, kendisini taciz edenin "Adnan" adlı bir polis olduğunu açıkladığı kaydedildi.

Avrupa Parlamentosu'nun Eylül ayı toplantısında Musa Anter Barış Treni Heyetinin Diyarbakır'a girişinin engellenmesi ve karşılaştığı baskılar 'acil gündem' maddesi olarak ele alınması bekleniyordu. Ancak 16 Eylül günü bu madde gündemden çıkarıldı. Bu konuda Türkiye hakkında verilecek önergeler de geri çekildi.

Mis Otelde gözetim altına alınanlar hakkında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına aykırı davrandıkları iddiasıyla açılan dava Şişli 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 11 Kasım günü başladı. 15'i yabancı 18 barış girişimcisinin yargılandığı davada sanıklar, üzerinde "Barış Treni" ve "Barış için suçlandılar, onlar için de buradayız" yazılı bir döviz açtılar. Basına kapalı olarak yapılan duruşmada tanık olarak dinlenen polisler, kimseyi dövmediklerini ve otele girmediklerini iddia ettiler. Tanık olarak dinlenen polislerden Zeynel

Gültekin, basın toplantısında ağır bir biçimde dövülen Ute Steinberg tarafından duruşma sırasında teşhis edildi. Sanıklardan Şanar Yurdatapan da, otelde yapılan çekime ilişkin video bantını mahkeme heyetine verdi. Şanar Yurdatapan'ın duruşma öncesinde basın açıklaması yapması da polisler tarafından engellendi. Bu arada duruşma için İtalya'dan gelen üç gazetecinin havaalanında gözetim altına alınarak duruşmayı izlemeleri engellendi.

Bu arada Almanya hükümeti, Musa Anter Barış Treni'nin, PKK'ye karşı konulan yasaklar çerçevesinde, Almanya'dan geçişine izin verilmediğini bildirdi. Alman Demokratik Sosyalizm Partisinin (PDS) konuya ilişkin soru önergesini yazılı olarak cevaplayan Alman hükümeti, trenin kalkışından bir süre önce, "eylemin arkasında PKK'nin olduğu" yönünde ihbarlar alındığını ileri sürdü.

g) Bergama Direnişi

Eurogold adlı çokuluslu şirketin İzmir'in Bergama ilçesi Ovacık Köyünde siyanürle altın arama çalışmalarına karşı Bergama köylüleri ve çevreci gruplar tarafından başlatılan direniş eylemleri, 1997 yılında da sürdü. Danıştay 6. Dairesi, 13 Mayıs günü verdiği kararla, "siyanürle altın madenciliği işletmesinin insan ve çevre sağlığına aykırı olduğu"nu yasal olarak da belirledi ve maden çalışmalarına Çevre Bakanlığı tarafından verilen izni iptal etti. Kararın ilgili kurumlara ve Çevre Bakanlığına tebliğ edilmesi ile başlayan 30 günlük yasal sürenin sona erdiği 27 Mayıs günü Bergama Ovacık altın madeninde nöbet tutarak Danıştay kararının uygulanmasını bekleyen köylüler, İzmir Valiliğinin herhangi bir işlem yapmamasını yürüyüşle protesto ettiler. Sloganlar eşliğinde Çamköy'den Ovacık maden alanına kadar yürüten binlerce köylü, madenin kapatılmasını, Eurogold'un Bergama'yı terk etmesini istedi.

Çalışmalar durdurulmazken köylüler ve sivil platform üyeleri, Bergama-Ovacık altın madenine siyanür tanklarının getirilmesini engellemek amacıyla traktörlerle yol kapatma eylemi yaptılar. Jandarmanın eylemi engellemesi üzerine başlayan olaylar sonucu gözetim altına alınan 37 kişi, jandarmaya ifade vermeyi reddetti. Bergamalılar, "Yargı kararlarını çiğneyerek madenin açılmasına göz yuman yöneticiler ne zaman yargılacaklar" sorusunu yönelterek yeni Çevre Bakanı İmren Aykut'tan olaya el koymasını istediler. Olaylarla ilgili olarak gözetim altına alınan ve jandarma bölük komutanlığın da iki gün tutulduktan sonra Bergama Ceza Mahkemesine çıkarılan CHP İlçe Başkanı ve Çevre Yürütme Kurulu Sözcüsü Oktay Konyar, ÖDP İlçe Başkanı Birol Engel ile Barış Partisi İlçe Başkanı

Ramazan Tekin'in de aralarında bulunduğu 36 kişi serbest bırakıldı. Tepeköy muhtarının oğulları Gökhan Battal ve Serdar Battal ise "jandarmaya hakaret ettikleri" gerekçesiyle tutuklandı. 30 kişinin de gözaltına alınması için jandarmalara emir verildi. İzmir Barosu Başkanı Çetin Turan, Başbakan Mesut Yılmaz, Başbakan Yardımcıları Bülent Ecevit ve İsmet Sezgin ile Çevre, Enerji ve devlet bakanlarına başvuruda bulunarak, Danıştay'ın verdiği karar gereğince Eurogold firmasının çalışmalarını durdurmasını istedi.

İzmir Çevre Hareketi avukatlarından Av. Noyan Özkan, yayınladığı raporda, geçmiş hükümetin Çevre Bakanı Ziyaettin Tokar ve Çevre Bakanlığı bürokratlarının, Danıştay kararını uygulamayarak suç işlediklerini belirtti. Raporda, göreve yeni gelen Çevre Bakanı İmren Aykut'un mahkeme kararını en geç 24 saat içinde uygulaması gerektiği ifade edilerek, İzmir Valisi ve Bergama Kaymakamından İl İdaresi Kanunu uyarınca yetkilerini kullanmaları ve madenin derhal durdurulması istendi.

Bergama Belediye Başkanı Sefa Taşkın jandarma baskısıyla ilgili olarak yaptığı açıklamada, Eurogold şirketinin jandarmayı yanlış bilgilendirdiğini belirterek, "Şirket sürekli olarak Ankara'ya can güvenliğinin tehlikede olduğunu bildirerek, köylülerimizi potansiyel suçlu olarak göstermektedir" dedi. "Çevrelerini ve yaşamlarını korumaktan başka hiçbir suçu olmayan köylülerin jandarma tarafından gece yarılarında evlerinden toplanmaları son derece yanlıştır" diyen Taşkın, Eurogold'un provokasyonları sonucunda köylülerin acı çektiğini ve sıkıntı gördüğünü söyledi. Eurogold'un kendisine karşı olan köylülerden intikam alırcasına, devlet güçleriyle köylüleri karşı karşıya getirmeye çalıştığını belirten başkan Taşkın, "Eurogold Danıştay kararına rağmen çalışmaya devam etmektedir. Jandarma asıl Eurogold'u bu topraklardan atmalıdır. Çünkü köylülerin haklılığını yargı doğrulamıştır" dedi.

h) Tıbset Direnişi

Gösterilere karşı hoşgörüsüzlüğün önemli örneklerinden birini, İstanbul'da enjektör üreten TIBSET adlı firmada çalışan işçilerin DİSK'e bağlı Petrol-İş Sendikasına üye olmak istemelerinden sonra yaşananlar oluşturdu. İşten atılan TIBSET işçileri, 4 Ağustos günü işyerinin önünde çadır kurarak direnişe başladılar. Direnişin başlamasının ardından işçiler ve Petrol-İş Sendikası yöneticileri sürekli gözaltına alındılar, işveren tarafından tutulan adamların saldırılarına maruz kaldılar.

22 Ağustos akşam saatlerinde "bir işçinin şikayetini" gerekçe göstererek işçilere müdahale eden jandarmalar iki işçiyi gözaltına aldılar. İşçiler, Petrol-İş yöneticilerinin devreye girmesi üzerine 3 saat kadar sonra serbest bırakıldı. 9 Eylül günü sabah saatlerinde işyerinin önünde oturma eylemine başlayan işçiler, jandarmalar tarafından dağıtılmak istendi. Direnişi sürdüren işçiler zor kullanılarak dağıtıldı ve Ahmet Atılmış, Orhan Tuğrul, Deniz Kılıç adlı işçiler ile Petrol-İş İstanbul Şube Başkanı Nejat Elibol dövülerek gözaltına alındı. Arkadaşları serbest bırakılana kadar fabrika giriş kapısı önündeki oturma eylemlerini sürdürme kararı alan işçiler de zor kullanılarak dağıtıldı.

İşçiler bu olayın ardından 10 Eylül günü gözaltına alındılar. Jandarmalar, direnişçi işçilerle buluşmak için sabah erken saatlerde TIBSET önüne giden Petrol-İş Sendikası İstanbul Şube Sekreteri Nesim Aksakal ile Genel Örgütlenme ve Eğitim Uzmanı Erel Ülker'in bölgeden uzaklaşmasını istediler. Sendikacıların buna itirazı üzerine Nesim Aksakal, gözaltına alındı. Bu sırada fabrika önüne gelen işçilerin de yolu jandarmalar tarafından kesildi. İşçilerin servisten inmesini engelleyen jandarmalar, fabrikanın önünde direniş yapılmasına izin vermeyeceklerini, aracın hemen geri dönmesini, aksi takdirde herkesin gözaltına alınacağını söylediler. İşçiler ise her gün fabrika önüne gelmeye devam edeceklerini belirttiler. Jandarma Komutanının, Erel Ülker'in gözaltına alınması emri vermesi üzerine, işçiler de "Kimseyi tek başına götüremezsiniz, alacaksınız hepimizi alın" diyerek müdahale ettiler. Daha sonra servis araçlarını Kıraca'a doğru yönelten TIBSET işçileri çevre yoluna kadar jandarma tarafından takip edildi. Buradan geri dönen jandarma birlikleri, fabrikanın önünde barikat kurdular. Jandarmanın takipten vazgeçmesi üzerine geri dönen TIBSET işçileri işyerine yakın bir yerde bulunan Baydemirler Fabrikasının önünde araçlardan inerek, direniş önlüklerini giydiler ve yaklaşık 500 metre ilerdeki fabrikaya kadar yürüdüler. Burada oturma eylemine başlayan işçilerin etrafı jandarma tarafından kuşatıldı. İşçiler, "dağılın" emrine direnmeleri üzerine zor kullanılarak gözaltına alındı. Olayı izleyen Gözaltına alınanlar, Emek gazetesi muhabiri Haşim Demir de gözaltına alındı. İşçiler ve sendikacılar akşam saatlerinde serbest bırakıldı.

İşçiler, 11 ve 12 Eylül günleri de gözaltına alındılar. Bu arada 12 Eylül günü "Tıbset direnişine güç verelim" başlıklı bildirileri dağıtan Emeğin Partisi üyeleri de gözaltına alındı. İzin kağıtlarını Jandarma Komutanına göstermelerine rağmen gözaltına alınan 6 EMEP'li, bir süre tutulduktan sonra serbest bırakıldı.

Bursa'da bulunan GİNTEM adlı temizlik firmasında çalışan işçilerin DİSK'e bağlı Nakliyat İş-Sendikasına üye olduktan sonra işten atılmaları üzerine başlattıkları direnişte, kolluk güçlerinin baskılarıyla karşılaştı. Nisan ayı ortalarında direnişe başlayan işçiler, sorunlarını anlatmak ve olaylardan sorumlu gördükleri belediyeyi şikayet etmek için 25 Mayıs günü Ankara'ya yürümeye karar verdiler. Bu amaçla, Genel-İş Sendikası Bursa Şubesi önünde toplanan işçiler ve sendika yöneticilerinin yürüyüşe başlamaları polisler tarafından zor kullanılarak engellendi. Polisler aralarında Nakliyat-İş Sendikası Genel Başkanı Ali Rıza Küçükosmanoğlu, Genel Sekreter Zeki Olkun, sendika avukatları ile Genel-İş Şube Başkanı Süreyya Candaş, KESK Bursa dönem sözcüsü Sürmeli Selçuk'un da bulunduğu çok sayıda işçiyi gözaltına aldı.

Serbest bırakıldıktan sonra eylemlerini sürdüren ve Temmuz ayında Ankara'ya giden işçiler, burada da engellendiler. 18 Temmuz günü ANAP Genel Merkezine giden işçiler, sorunlarına çözüm bulunmayınca öğle saatlerinde Güvenpark'ta toplanarak Başbakanlığa yürümek istediler. Ancak, polisler işçileri ve sendika yöneticilerini yeniden gözaltına aldı.

Yürüyüş nedeniyle 50 işçi ve sendika yöneticisi hakkında açılan dava beraatle sonuçlandı. 12 GİNTEM işçisi hakkında "işyerinde çalışma özgürlüğünü engelledikleri" gerekçesiyle açılan dava da 13 Aralık günü Bursa 4. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

i) Davalar

1994 yılında PETLAS (otomobil lastiği üreten kamu kuruluşu) işçilerinin Kırıkkale'den Ankara'ya yaptıkları yürüyüş nedeniyle Kırıkkale 2. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan ve 1 yıl 6'şar ay hapse mahkûm edilen sendikacı ve siyasi parti temsilcilerinin davası, Ocak ayında Yargıtay'da ele alındı. Yargıtay 8. Ceza Dairesi, Petrol-İş Sendikası Kırıkkale Şube Başkanı Hacı Arap Kardurmuş, Mali Sekreter Veysel Kılıç, yönetim kurulu üyeleri, sendikanın işyeri temsilcileri ile siyasi parti temsilcileri Salih Kumru, Yüksel Şahin, Erdoğan Polat, Remzi Özergin, Üçler Demir, İsmail Andıç, Makbule Altuner, Kemal Er, Ahmet Varışlı, Mehmet Tahir Gürün, Savaş Ekmekçioğlu, Levent Demirkol, Recep Sefer, Ahmet Aydın, Cemalettin Yanık, Faruk Vurgun, Abdurrahman Sarıkoca ve Sinan Kılıç'a verilen cezayı bozdu.

"Türk-İş'in 15 Ekim 1995 tarihinde düzenlediği mitinge katıldıkları ve Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP) üyesi oldukları" iddiasıyla haklarında dava açılan 11'i tutuklu 22 öğrencinin yargılandığı dava, 4 Şubat günü

sonuçlandı. DGM, Hasan Yalçın, Yücel Sarıçoban ve Eylem Nalbantoğlu'na 3 yıl 9'ar ay, Mustafa Altan, Özgür Soylu, Hilal Üşenti, Banu Bilgiç, Murat Yavuz, Başak Otlı, Barış Güllal, Ali Toprak, Kemal Bolat, Ayşe Öztürk, Erkut Direkçi,²⁰ Deniz Sevimli, Yıldırım Yeldemir ve Çiçek Otlı'ya 12 yıl 6'şar ay, Gül Dağdevir, Hakan Yalçın, Sibel Aktan ve Deniz Bakır'a "yaşları küçük olduğu için" 8 yıl 4'er ay, Murat Özçelik'e ise 20 yıl hapis cezası verdi. DGM, Ayşe Öztürk, Yıldırım Yeldemir ve Erkut Direkçi hakkında gıyabi tutuklama kararı verdi. Kararı slogan atarak protesto eden sanıklar, jandarmalar tarafından tartaklanarak salondan çıkarıldı. Yargıtay, Kasım ayında Hasan Yalçın, Eylem Nalbantoğlu, Mustafa Altan, Özgür Soylu, Hilal Üşenti, Banu Bilgiç, Murat Yavuz, Başak Otlı, Barış Güllal, Kemal Bolat, Erkut Direkçi, Yıldırım Yeldemir, Çiçek Otlı, Hakan Yalçın, Sibel Aktan, Deniz Bakır ve Murat Özçelik hakkındaki kararı onadı.

YÖK'ün kuruluşunun 15. yıldönümünü protesto etmek amacıyla 6 Kasım 1996 tarihinde İstanbul Beyazıt Meydanı'nda yapılan gösteride dövülerek gözaltına alınan 542 lise ve üniversite öğrencisi ile öğrencilere destek verenlerden 433'ü hakkında "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına aykırı davrandıkları ve görevli polislere direndikleri" iddiasıyla Şubat ayında dava açıldı. İddianamede, polis memurları Ali Kaya, Kürşat Tüfekçi, Hakan Ünver, Fatih Mehmet Kocaman ve Tarık Kaya'nın gösteri sırasında yaralandığı iddia edildi. İddianamede, ÖDP İstanbul İl Yönetim Kurulu Üyesi Avukat Scrap Kaya ile öğrenciler Abdullah Aydın, Sıdika Türkeli hakkında, "yürüyüşü yönlendirdikleri" iddiasıyla 5 yıl, 430'u hakkında da 3 yıla kadar hapis cezası verilmesi istendi. İddianamede, haklarında 3 yıla kadar hapis cezası istenen öğrencilerden 16'sı hakkında 15 yaşından büyük, 18 yaşından küçük olmaları nedeniyle verilecek cezalarda indirim uygulanması istendi. Bu arada, davanın açılmasından sonra öğrencilerden 80'i Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı yurtlardan atıldı.

433 öğrenciyi alacak salon bulunmaması nedeniyle 80'er kişilik gruplar halinde yapılması kararlaştırılan dava, İstanbul 4. Asliye Ceza Mahkemesinde 14 Mart günü başladı. Sanıkların sorgusu 21 Mart gününe kadar sürdü. Dava, 13 Mayıs günü sonuçlandı. 391 öğrencinin beraat ettiği davada, 42 öğrenci hakkındaki dosya, sorgulamaları yapılamadığı için ayrıldı. Beraat eden öğrencilerden Hakan Günay, Nesimi Özdemir ve Timuçin Zümbül

²⁰ 1996 yılında 69 gün süren ölüm orucuna katılan Erkut Direkçi, Aralık ayında tahliye edildikten sonra cezaevinde yakalandığı kanser hastalığının tedavisi için gittiği Almanya'da 12 Aralık günü öldü.

hakkında “görevli memura mukavemet” iddiasıyla suç duyurusunda bulunuldu.

1996 yılında Gökova Termik Santralinin girişine kendilerini zincirleyerek eylem yapan Greenpeace üyesi 18 kişinin yargılandığı dava, 2 Mart günü Milas Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı. Mahkemenin kararına, Türkiye’nin de imzaladığı Paris Sözleşmesi hukuki dayanak oluşturdu. Mahkeme kararında, “Hukukun üstünlüğü ilkesini savunan uygar ve demokratik bir ülkede mahkeme kararına rağmen faaliyetini sürdüren bir işletmeye karşı sanıkların protesto eylemi yapmalarında suç kasıtları olmadığı” kanaatine varıldığı bildirildi. Kararda, “Türkiye’nin de taraf olarak imza koyduğu ve kanun hükmünde kabul edilen insan hakları sözleşmeleri ve bu arada 21 Kasım 1990 tarihli Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartına göre, çevremizin korunması ülkelerimizin paylaşımları gereken bir sorumluluktur. Herkes düşünce, vicdan, din ya da inanç hürriyetine ve ifade hürriyetine sahiptir” denildi.

11 Aralık 1996 tarihinde Sakarya’da düzenlenen “ek ders ücretini protesto ve toplu ziyaret eylemi” nedeniyle Eğitim-Sen ile Türk Eğitim-Sen şubelerinin 6 yöneticisi hakkında açılan dava, Sakarya 1. Asliye Ceza Mahkemesi’nde 12 Nisanda sonuçlandı. Davada, Türk Eğitim-Sen Şube Başkanı Erol Aşar ile sendika yöneticileri Sedat Salyancı ve Sami Kıran, Eğitim-Sen Şube Başkanı Hikmet Akvarup ile yöneticiler Nevin Taş ve Ali Yavuz Köse’ye 15’er ay hapis ve 543’er bin lira para cezası verildi.

Rusya Federasyonu eski Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov’un 1995 yılında Türkiye’ye yaptığı ziyareti protesto amacıyla ODTÜ’de gösteri yapan 22 öğrenci, Ankara 10. Asliye Ceza Mahkemesinde 15 Nisanda yapılan duruşmada 1 yıl 8’er ay hapis cezasına mahkûm edildi. Öğrencilerin cezası tecil edildi.

6 Kasım 1996 tarihinde YÖK’ü protesto amacıyla gösteri düzenleyen Amasya Eğitim Fakültesinin 68 öğrencisi hakkında açılan dava, 8 Temmuzda sonuçlandı. Daha önce aynı nedenle “okuldan uzaklaştırma ve atılma cezaları” verilen öğrencilerden Hasan Tilkiçioğlu, Zidan Kırık, Volkan Kolukısa, Murat Özsevinç, Muharrem Süner, Oktay Esgin, Altuner Bilgin, Ferhat Yılmaz Çoban, İsmail Dıvrak, M. Emin Akay, Taner Dilek, Deniz Tuncay, Uğur Semint, Özgür Özdemir ve Levent Çelebi, 4 yıl hapis cezasına mahkûm edildi.

Demokrasi gazetesi ile dayanışma amacıyla 1996 yılında Ankara Atatürk Spor Salonu’nda gerçekleştirilen “Dayanışma Şöleni”nin Tertip Komitesi üyeleri ile gecede sahneye çıkan Can Şenliği oyuncularını hakkında Ankara DGM Savcılığı tarafından açılan dava, 3 Eylülde

başladı. İddianamede, Tertip Komitesi üyeleri Nebahat Altınok, Özden Bayram, Şükrü Kaya, Kemal Şahiner, Beşir Demir, İHD yöneticisi Erol Anar, Servet Yazar, Can Şenliği Oyuncuları Müjdat Albak, Tülay Yongacı, Cüneyt Sezer, Haldun Açıksozlü, Ali Naki Gündoğdu’nun, “bölücülük propagandası yaptıkları” iddiasıyla (TMY 8/1) cezalandırılması istendi. 3 Kasımdaya sonuçlanan davada, sanıklar beraat etti.

j) Anıtkabir Eylemi

Atatürk’ün ölüm yıldönümü nedeniyle 10 Kasım 1994 tarihinde Anıtkabir’de düzenlenen tören sırasında gösteri yapan Mahmut Kaçar, bu olay nedeniyle yaklaşık iki yıl kaldığı cezaevinden çıktıktan sonra, 1997 yılında, üç arkadaşıyla birlikte gösterisini tekrarladı. 10 Kasım anma törenleri sırasında Mahmut Kaçar Urfa’da, Bekir Özbay Antakya’da, Bahattin Toprak ise İzmir’de gösteri yaptılar.

Urfa’da Atatürk Anıtı önünde düzenlenen tören sırasında protokol sırasının önüne fırlayan Kaçar, “Sizi Kuran’a davet ediyorum. Putlara tapmayın, Kuran’a tapın” diye bağırды. Mahmut Kaçar gözaltına alınarak “Terörle Mücadele Şubesi”ne götürüldü.

Antakya’da yapılan anma törenine kendisini gazeteci olarak tanıtarak giren Bekir Özbay (29), bir dakikalık saygı duruşu sırasında, elindeki kamerayı düşürdü ve koynundan Kur’an-ı Kerim çıkararak, “Putlara tapmayın, Allah’a ve Kur’an-ı Kerim’e tapın” diye bağırды. Bekir Özbay’ın, Ankara Abidinpaşa İlköğretim Okulunda tarih öğretmeni olarak görev yaptığı belirlendi.

İzmir’de ise, Cumhuriyet Alanındaki törende saygı duruşuna geçildiği sırada Bahattin Toprak (30), elindeki Kur’an’la tekbir getirdi. Cumhuriyet Alanını etrafındaki güvenlik kordonunun dışında bulunan Toprak, gözaltına alındı. İstanbul Taksim Meydanı’ndaki tören sırasında gösteri yapmayı planlayan ancak daha sonra korktuğu için vazgeçen Recai Gökalp adlı kişi de, Ankara’da gözaltına aldı.

Gözaltına alındıktan sonra Ankara’ya getirilen dört kişi, 17 Kasım günü “Tebliğ Memurları” adlı örgüte üye oldukları ve “cürüm işlemek için teşekkül oluşturdukları ve Atatürk aleyhine suç işledikleri” gerekçesiyle tutuklandılar.

Ankara DGM Savcılığının açtığı davada, Mahmut Kaçar, Bekir Özbay ve Bahattin Toprak’a 3 yıla 7 yıl 6 ay arasında; Recai Gökalp’e ise, eylemi gerçekleştiremediği için 1 yıla 3 yıl arasında hapis cezası verilmesi istendi. 14 Ocak 1998 tarihinde Ankara DGM’de yapılan ilk duruşmada Recai Gökalp tahliye edildi. 16 Nisan 1998

tarihinde sonuçlanan davada, Recai Gökcalp 1 yıl 6 ay, Bekir Özbay ve Bahattin Toprak 6'şar yıl, Mahmut Kaçar da 6 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm oldu.

k) "Kalemlî Çete" Davası ve Destek Eylemleri

17-22 Nisan 1996 tarihleri arasında, Ankara "Terörle Mücadele Şubesi" ekiplerince gözaltına alınan Ankara'nın çeşitli üniversitelerinde okuyan 31 öğrencinin ifadeleri, cinsel taciz, kaba dayak, tazyikli su sıkma, askıya alma, ölümle tehdit gibi işkenceler altında alınmıştı. Öğrenciler mahkemede, Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel'in ifadelerini emniyette aldığını, hatta savcının ifade alırken kendisini tanımadığını, ifadelerinin alındığını dahi bilmediklerini söylediler ve savcılık ifadelerini reddettiler. Öğrenciler, 1 Mayıs 1996 tarihinde sorgu hakimliğine çıkarıldılar ve Aşkın Doğan, Özgür Tüfekçi, Bülent Karakaş, Mahmut Yılmaz, Deniz Kartal, Nurdan Bayşahan ile Elif Kahyaoğlu tutuklandı. DGM Savcılığınca hazırlanan iddianamede, öğrencilerin "yasadışı silahlı örgüt üyesi olmak, molotof kokteyli bulundurmak ve kullanmak" iddiası ile (TCY 168/2 ve 264) ve 'TMY' uyarınca cezalandırılmaları istendi. Öğrenciler, 1 Mayıs 1995'te düzenlenen yasal 1 Mayıs mitingine katılmakla, harçlara karşı eylemler yapmakla suçlandılar. Ev aramaları öğrencilerin gözaltına alınmalarından 7 gün sonra yapılmıştı. Ankara DGM, 6 Aralık 1996'da Aşkın Doğan, Özgür Tüfekçi, Bülent Karakaş ve Murat Kalyoncugil'e 18 yıl 20 gün, Mahmut Yılmaz'a 12 yıl 6 ay, Nurdan Bayşahan, Deniz Kartal ve Elif Kahyaoğlu'na 3 yıl 9 ay, toplam 95 yıl 11 ay 20 gün hapis cezası verdi.

Ankara DGM tarafından ağır hapis cezasına mahkûm edilen 8 öğrencinin temyiz duruşması, 17 Aralık günü Yargıtay'da yapıldı. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 15 sanıktan sekizinin "yasadışı örgüt üyesi oldukları, örgüte yardım ve yataklık ettikleri" gerekçesiyle 3 yıl 9 ay ile 18 yıl arasında mahkûmiyet kararlarının onanmasını istemişti. Yargıtay, kararını 18 Mart 1998 gününe erteledi. Yargılanan öğrencileri desteklemek amacıyla yapılan gösterilerden en büyüğü, 17 Aralıkta Kızılay Meydanında gerçekleştirildi. Dönemin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu ve Ankara Valisi, yargılanan öğrencilerin "terörist" olduğunu ilan ederek, gösterinin zor kullanarak dağıtılacağını bildirdiler; polisler, gösteriyi zor kullanarak dağıttı. Değişik kentlerden gelen yüzlerce öğrenci Ankara'ya alınmadı. Öğlen saatlerinde Kızılay'da toplanarak, arkadaşlarını destekleyen slogan-

lar atan öğrenciler polisler tarafından dövülerek dağıtıldı, yaklaşık 800 öğrenci gözaltına alındı. Olayda gazeteciler ve avukatlar da polisler tarafından tartaklandı. Öğrencilerden büyük bir bölümü akşam saatlerinde ve 18 Aralık günü serbest bırakıldı. Gözaltında tutulan 24 öğrenci 21 Aralık günü Ankara DGM'ye sevk edildi. DGM, Tolga Subaşı, Huri Şeyda Ünsal, Esra Soylu, Binali Yıldırım, Oltan Evcimen ve Köksal Kayısı adlı öğrencileri tutukladı. "Gösteri sırasında bir polisin silahını aldığı" iddia edilen İbrahim Güllü adlı öğrenci de 24 Aralık günü tutuklandı. DGM Savcılığı, Ortadoğu Teknik Üniversitesi öğrencisi İbrahim Güllü hakkında, ölüm cezası istedi.

Öğretim Elemanları Sendikası (ÖES) kurucuları ve onur üyeleri, Çankırı Cezaevinde tutuklu bulunan öğrencilerin serbest bırakılması istemiyle Aralık ayında bir toplantı yaptılar. ÖES adına yapılan basın açıklamasını okuyan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Görevlisi Cem Eroğul, öğrencilerine ve onların taleplerine sahip çıkmanın toplumun tüm hücrelerine yayılmakta olan çürümenin de önüne geçilmesi yolunda önemli bir adım olduğunu belirterek, "Biz öğrencilerimizi cezaevlerinde değil, ait oldukları ve sahibi oldukları üniversitelerde görmek istiyoruz" dedi. Eroğul, öğrencilerin hapiste olmalarının kendilerini ve toplum vicdanını rahatsız ettiğini belirterek, hapis hanede olması gerekenlerin hâlâ önemli mevkilerde olduğunu vurguladı. Adaletin son sözü söylemediğini ve verilecek kararın toplum vicdanındaki rahatsızlığı sona erdireceğini umut ettiklerini ifade eden Eroğul, "Adalet toplum vicdanından bağımsız olamaz. Yüce yargının toplum vicdanının sesini duyacağına inanıyoruz" dedi. Tutuklu öğrencilerin üniversite sorunu çerçevesinde eylem yaptıklarına işaret eden Eroğul, özetle şunları söyledi: "Adam kaçıranların, katliam yapanların ve uyuşturucu tacirlerinin 'şerefli' ilan edilmesi ile tamamlanan ve devletin sosyal işlevlerinin tasfiyesine yönelik politikalarla perçinlenen bu tabloya karşı çıkmak, üniversitenin toplumsal sorumluluğu gereğidir. Üniversitenin bir bileşeni olarak öğrencilerimiz de, üniversiteli olmanın sorumluluğunu yerine getirmiştir. Paralı eğitime, eğitimde özelleştirmelere karşı çıkmışlardır. Parasız, bilimsel, özerk demokratik üniversiteyi toplumsal eşitliği özgürlüğü ve barışı savunmuşlardır. Öğrencilerimize ve onların taleplerine sahip çıkmak, toplumun tüm hücrelerine yayılmakta olan çürümenin de önüne geçilmesi yolunda önemli bir adımdır."

"Kalemlî Çete'nin Öyküsü

"Halk bizi tanıyor. Çünkü biz bu ülkenin çocuklarıyız. Arkadaşlarımızın işlediği suçsa biz bu suçu işlemekten hiç geri durmayacağız. Arkadaşlarımızı geri istiyoruz ve alacağız!"

Kız bağırıyor. Kızın sesi titriyor megafonda. Alanları doldurmuş, bangır bangır genç insan sesi bastırıyor ağlamayı:

"Ne istiyoruz? Özgürlük! Ne zaman? Hemen şimdi! Vermeyecekler. Alacağız!"

İstanbul Üniversiteleri Koordinasyonu'nun hapishanedeki arkadaşları için hazırladığı kaset dönmeye devam ediyor. Onlar, TBMM'nin dinleyici localarından "Paralı eğitime hayır" pankartı açan ve 18'er yıla mahkûm edilen arkadaşlarını hiç unutmuyor, unutturmuyor. Beş "fırtına çocuğu" ise içerde, Yargıtay'ın kararını bekliyor. "Hüküm onaylanırsa yine burada olacak mısın sevgilim?" dedikleri mektupları dilsiz kalıyor, kıpırtısız. "Dört duvarı ezberle, sevgilini öze, kimseye dokunmadan yaşa, On sekizinin baharı kaçarken sakın ha delirmeye kalkma" diyen cezanın bir yılı çoktan doldu. Ama ne işkenceciler hıncını alabiliyor onlardan ne de siyah makosenli karar vericiler. Çünkü onlar hapishanenin renksiz duvarları arasında hâlâ "Gülmek ideolojik bir ayrıcalıktır" diyorlar, gülüyorlar.

Kaset dönüyor, üniversiteli öğrenciler haksızca zindana tıkılan arkadaşlarını geri istiyor. "Gelsin YÖK, gelsin polis, gelsin zindan" diyor kasetteki ses, "İnadına isyan, inadına özgürlük!" Ve başlıyor anlatmaya kasetteki ses bütün olan biteni. Bir yandan da mektup gelmiş çocuklardan, masanın üzerine yayılmış yazdıkları şiirler. Çankırı Cezaevi 16. Koğuştan mektup var. Sevgililerine, dostlarına yazdıkları mektuplar.

Kaset dönüyor ve gerilere gidiyor zaman.

Tarih 20 Ekim 1995. Üniversite harçlarına yapılan yüzde 350 oranında zammı karşı Üniversite Öğrencileri Koordinasyonu, 350 bin imza topladı. İmzalar TBMM Başkanvekili Kamer Genç'e iletilti. Bu imzaları ileten temsilci öğrencilerden biri Hacettepe Üniversitesi son sınıf öğrencisi Mahmut Yılmaz'dı. Sonuç çıkmadı. Onlar, verdikleri imzaların Meclis'in kaloriferinde yakıldığını düşündüler hep. Bu imzalardan bir sonuç çıkmayınca, üstelik bir de Dinar depremi yaşanınca öğrenciler yeni bir kampanya düzenlediler: "Harçları ödeyip köleşmeyelim, Dinar'a gidip özgürleşelim."

İmzalardan da bir sonuç çıkmıyordu. Sürekli açıklamalar yapıyorlar, ama gazeteler bunu pek de kayda değer bulmuyordu. Onlarda TBMM'nin dinleyici localarına girdiler ve pankartlarını açtılar: "Paralı eğitime hayır! Öğrenim hakkımız engellenemez!"

DYP sıralarından Necdet Menzir bağırıyor: "Kim soktu bu teröristleri buraya?"

Sloganların sahipleri aynıydı: Mahmut Yılmaz, Deniz Kartal, Hülya Yeşilyurt, Özgür Yılmaz, İbrahim Ethem Altun, Ahmet Bahadır Aluska, Hacı Ferhan Temiz, Devrim Öz. Menzir'in sorusu hükümün aslında o gün kesildiğinin işaretiydi ama onlar yine de devam ettiler. Bu kez Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Başkanı ile görüştüler. Görüşmedeki öğrenciler yine onları: Aşkın Doğan, Bülent Karakaş, Deniz Şanlı ve Özgür Tüfekçi.

Görüşme sonuç vermedi. Yargı yoluna başvurmaya, harçlara yapılan zammın anayasaya, yasalara ve hukuka aykırı olduğunu kanıtlamaya karar verdiler. Dava açtıkları gün Millî Eğitim Bakanı Turhan Tayan'la bir görüşme yaptılar. Tayan, basın önünde öğrencilere söz verdi, konuyla ilgilenilecekti. Görüşmeye katılan öğrenciler onları: Halise Karaaslan, Deniz Kartal ve Metin Murat Kalyoncugil.

Öğrenciler, ne imzalardan, ne görüşmelerden ne de yargı yolundan sonuç alamayınca büyük bir eylem kararı aldılar. Beyazıt eylemi tasarlandı. Ama eyleme birkaç gün kala birden bir operasyon başlatıldı ve 17-22 nisan arasında harç zammı karşı yasal ve meşru mücadelede etkin olan öğrenciler tek tek evlerden, sokaklardan ve okullardan toplanıldılar. Ankara DGM Başsavcılığı öğrenciler için 15 günlük gözaltı kararı verdi. Avukatların hukuki yardım talebi reddedildi.

Öğrenciler gözaltındayken, Metin Murat Kalyoncugil'in kaldığı eve sivil polis otosuyla koliler taşıyor. Birkaç gün sonra eve tutanak için gelindiğinde polislerden biri Bülent'e ve Metin'e, "İşte bu benzin kokusu sizin işinizi bitirecek oğlum" diyor. Bülent'in yoluna saçlarının özenle yasadışı pankartların üzerine yapıştırılması da cabası. Polisin eve molotof dolu kolileri taşıdığını bir komşu görüp İHD'ye telefon ediyor ancak mahkeme bu kadının tanık gösterilmesini reddediyor. Üstelik kadın, bir süre sonra evinden taşıyor ve nerede olduğu bugün bilinmiyor. Tutanaktan bir gün önce evde kalan Mahmut'un babası ise molotoflardan habersiz. Uluslararası Af Örgütü çocuklar için iki kez uluslararası düzeyde "Acil Eylem Çağrısı" yapıyor. Gözaltındaki öğrenciler muhtelif işkencelerden sonra basına, "silahlı örgüt Dev-Yol'un gençlik kanadı Devrimci Gençlik üyeleri" olarak tanıtıldı. Ertesi gün gazetelerde haberin başlığı şöyleydi: "Üniversite öğrencilerinden yasadışı örgüt yaratıldı." Öğrenciler 1 Mayıs 1996 da sorgu hakimliği önüne çıkarıldı. Hakkında tutuklama kararı verilen öğrencilerin adları şöyleydi: Ahmet Aşkın Doğan, Bülent Karakaş, Mahmut Yılmaz, Deniz Kartal, Nurdan Bayşahan, Elif Kahyaoglu ve Özgür Tüfekçi.

Ankara DGM Başsavcılığının hazırladığı iddianamede öğrenciler yasadışı örgüt üyesi olmak, patlayıcı madde bulundurmak ve kullanmanın yanı sıra iki yıl önceki Uğur Mumcu cinazesine Devrimci Gençlik pankartı altında katılmak gibi davayla hiç ilgisi olmayan fiillerle de suçlandılar. Üstelik suçlamalardan biri Meşrutiyet Caddesi'ni 30 saniye trafiğe kapatmak olmasına karşın iddianameye göre öğrenciler aynı 30 saniyede Akın Sineması'nın önünde de görülmüşlerdi. Böyle bir iddianameyle yargılanan öğrenciler, tuhaf bir biçimde emniyet fezlekesinin iddianameye, iddianamenin virgöl oynamadan hükme dönüştüğü bir yargılama sürecinde 18'er yıla mahkûm oldular. Tahliye olan arkadaşları Elif Kahyaoglu, Deniz Kartal ve Nurdan Bayşahan 3 yıl dokuz ay hapis cezası aldılar. Fakat işe bakın ki 18'er yıla mahkûm olan arkadaşlarından farklı bir şey yapmamışlardı. Bizim çocuklar şimdi Çankırı Cezaevi'nde yatıyorlar. Koğuşu öyle bir güzelleştirmişler ki cezaevi müdürü her akşam üstü koğuşlarına uğruyormuş çay içmeye. Duvarlara film afişleri asmışlar, şiir kitaplarını dizmişler raflara. İşlemeli yastıklar ve dostların fotoğraflarıyla cezaevini "oyun yerine çevirmişler". Gidip görenler, "Kim içeride kim dışarıda belli değil" diyor. Onlar, böyle isyan ediyorlar. Herkesin birbirinden korktuğu, neredeyse tiksindiği bir ülkede gülüyorlar ve bunu politik bir tutum olarak benimsiyorlar. İşe bakın ki, hüküm kesenler, düzeni en çok tehdit edenin böyle bir isyan olduğunu biliyor ve hıncını almaya çalışıyor.

Onlar için hazırlanan kasetteki ses yükseliyor durmadan: "Halk bizi tanıyor. Çünkü biz bu ülkenin çocuklarıyız. Arkadaşlarımızın işlediği suçsa biz bu suçu işlemekten hiç geri durmayacağız. Arkadaşlarımızı geri istiyoruz ve alacağız!" (Ece Temelkuran, Cumhuriyet Dergi, 26.07.1997)

Öğrencilerin yargılandığı davaya katılan ve 17 Aralıkta Yargıtay 9. Ceza Dairesindeki temyiz duruşmasında savunma yapan Türkiye Barolar Birliği (TBB) Başkanı Prof. Dr. Eralp Özgen, dava dosyasında öğrencilerin mahkûm edilmesini sağlayacak yasal delil bulunmadığını söyledi. Örgüt üyesi olmakla suçlanan öğrencilere molotof kokteyli eylem yaptıkları iddiasıyla ceza verildiğini anımsatan Özgen, "Anayasal düzen molotof kokteyliyle yıkılır mı?" dedi. Prof. Dr. Özgen, Ankara DGM'nin mahkûmiyet kararına esas olan kanıtların yalnızca polis ve savcılık ifadelerine dayandığını söyledi. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, sorgunun yargıç tarafından yapılacağı hükmünü içeren kararlarına atıfta bulunan Özgen, mahkûmiyet kararı için tek başına "ikrar"ın yeterli olmadığını vurguladı. Özgen, söz konusu kuralların DGM yargılamaları için de geçerli olduğunu anlatarak "DGM'ler hukukun dışında değildir DGM'ler yasaları bir kenara atamazlar" dedi. Ankara Emniyet Müdürlüğü ekiplerinin, sanıkların ifadelerini, gözaltına alındıktan 4-8 gün sonra aldığını belirten Özgen, "Bu sürede emniyette sanıklara ne yapıldı? Neden bu kadar bekletildi?" diye sordu. Özgen, öğrenciler savcılığa çıkarılırken Adli Tıp Kurumunca verilen raporun altında imzası bulunanların "Dr." unvanı bulunmadığına işaret ederek, sanıklardan yalnızca ikisinin darp edip saptandığını, ancak bunun diğer sanıklara manevi baskı yapılmadığını anlamına gelmediğini söyledi. Özgen, sanıklar gözaltına alındıktan 13 gün sonra rapor alındığını, bütün sanıkların evlerinde yapılan aramalarda ya sanık ya komşuları ya da savcı bulunurken "hücre evi" olarak nitelenen Bülent Karakaş ile Mahmut Yılmaz'ın birlikte kaldıkları evin hiç kimse yokken "bomba uzmanlarınca" arandığına dikkat çekti. Evde 9 adet molotofkokteyli ile bir pankartın bulunduğunu kaydeden Özgen, Bülent Karakaş'ın Mahmut Yılmaz'dan önce gözaltına alındığını anımsatarak "örgüt üyesi" oldukları öne sürülen sanıklardan Yılmaz'ın "suç kanıtlarını neden yok etmediğini açıklanmasının" zorluğuna işaret etti. Molotofkokteylleri üzerinde sanıkların parmak izi tespitinin yapılmadığını, evde bulunan pankartın üzerinde bulunduğu öne sürülen saç telinde Bülent Karakaş yönünden inceleme yapıldığını belirten Özgen, ev arkadaşı Mahmut Yılmaz için böyle bir incelemenin yapılmadığına işaret etti. Ankara DGM kararının gerekçeden yoksun olduğunu, sadece polis ifadeleri ile hüküm kurulduğunu vurgulayan Özgen, Türk Ceza Yasasının "örgüt üyeliği"ni düzenleyen 168. maddesinin uygulanması için suçun işlenmesine uygun araçların ve koşulların olması gerektiğini belirtti. Özgen, hükmün esastan bozulmasını ve tutuklu sanıkların tahliyesini talep etti. Avukat Şenal Sarıhan da sanıkların demokratik üniversite ve parasız eğitim mücadelesi yürüttüklerini anlattı. Emniyet fezlekesi ve gerekçeli

kararın temel dayanaklarını oluşturan Meşrutiyet Caddesi'ndeki eylemin tek tanığının bulunmadığına dikkat çeken Sarıhan, Bülent Karakaş ile Mahmut Yılmaz'ın birlikte kaldıkları evde arama yapılmadan önce İHD Ankara Şubesini arayan bir kadının "gece eve bir şeyler bırakıldığını" ihbar ettiğini söyledi. Dev-Yol diye illegal bir örgütün bulunmadığının emniyetin de saptamaları arasında yer aldığını kaydeden Sarıhan, "Dairenizin örgüt üyeliğinin koşullarını belirleyen kararları var. Silahlı eylem olacak, ülke düzeyinde yaygınlık gösterecek. Sanıklar için bunlardan söz edilemez. Ortada bir çete yok. Bu öğrenciler Gazi Eğitim, siyasal ve hukukta çete üyeliği bilgisi mi alıyorlar" dedi. Sarıhan, öğrencilerin evinde bulunan Devrimci Gençlik dergilerinin de örgüt üyeliğinin kanıtları arasında yer aldığını kaydederek, bu dergilerin yasak olmadığını, piyasada satıldığını söyledi. Yargıtay 9. Ceza Dairesi Başkanı Demirel Tavlil temyiz istemine ilişkin kararın 18 Mart 1998'de açıklanacağını belirterek oturumu kapattı.

1996 yılındaki protesto gösterilerine katılan pek çok öğrenci de, çeşitli davalarda mahkûm edildi. 1996 yılı Kasım ayında Ankara'da Yüksek Öğrenim Kurumunu (YÖK) protesto gösterisi düzenledikleri için yargılanan 48 öğrenciden 7'si 15 Aralık günü yapılan duruşmada hapis cezasına mahkûm oldu. "İzinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan öğrencilerden Denizler Şanlı, Taylan Demir, Gökçen Zorlu, Özgür Gülseven, Gülay Cevher, Erkan Aksoy ve Semra Mercan'a 1 yıl 6'şar ay hapis ve 420'şer bin lira para cezası verildi. Cezaları erteleyen Mahkeme, 41 öğrenci hakkında da beraat kararı verdi. MHP yanlılarının üniversitelerdeki saldırılarını ve polisin yanlı tutumunu protesto amacıyla 23 Kasım günü İstanbul Beyazıt Meydanı'nda gerçekleştirilen gösteri nedeniyle 144 öğrenci hakkında açılan dava, 23 Aralık günü İstanbul 9. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı. Mahkeme, olay günü görevli polisler hakkında suç duyurusunda bulunmayı kararlaştırdı.

Toplantı ve gösterilerin engellenmesine ilişkin diğer bazı örnekler ise şöyle:

HADEP Gebze İlçe Örgütü tarafından düzenlenmesi planlanan "Barış ve Demokrasi Şenliği" için Gebze Kaymakamlığı'na 22 Aralık 1996 tarihinde ve ardından 5 Ocak günü yapılan başvurular reddedildi.

22 Şubat gecesi evinden çıktıktan sonra kaybolan ve Mart ayı başında Kırıkkale Kalecik Emniyet Müdürlüğünde bulunan İslami Dayanışma Vakfı Malatya Şube Başkanı İsmail Özer, kente dönüşünde yaklaşık 300 araç ve bine yakın kişi tarafından karşılandı. Malatya

Cumhuriyet Savcılığının, 3 Mart günü yapılan karşılamanın “şeriatçı gösteriye dönüştüğü” gerekçesiyle açtığı soruşturma nedeniyle çok sayıda kişi gözaltına alındı.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde 20 Şubat günü MHP yanlılarının sol görüşlü öğrencilere saldırdığı ve bir kişinin bu grup tarafından yaralandığı olayların ardından, üniversite dışından gelen MHP yanlılarının silah göstermelerine müdahale etmeyen polis, ertesi gün devam eden gerginlik sonrasında bir öğrencinin kafasına silah dayayarak havaya ateş açtı. Polisler, ikisi yaralı 8 öğrenciyi gözaltına aldı. Gerginliğin tırmanmasıyla birlikte, İstanbul Üniversitesi Öğrenci Kültür Merkezinden fakülte önüne doğru gelen bir grup öğrenci, meydana gelen olayı kınamak için basın açıklaması yapmak istedi. Ancak, bir sivil polisin havaya ateş açması üzerine öğrenciler ellerindeki taşları polisler attılar. Bunun üzerine başlayan kovalamacada, polis, 6 kişiyi döverek gözaltına aldı. İstanbul Üniversitesi Öğrenci Derneği Başkanı Fatih Arslan’ın da sivil polis tarafından tartaklanarak yaralandığı öğrenildi. Bu olayların devam ettiği saatlerde Edebiyat Fakültesinde polisin bina içinde de silah sıkması sonucu, kaçan Mustafa İnce ve Ergun Demir adlı iki sol görüşlü öğrenci, binanın birinci katından kendilerini aşağıya attılar. Fakülteden atlayan öğrenciler, okul çevresini abluka altına alan polisler tarafından yaralı olarak gözaltına alındılar. Sürekli okulda bulunduğu öne sürülen üç sivil polis, gözaltına alınması sırasında Mustafa İnce’yi yere yatırarak başına silah dayadı ve havaya 4-5 el ateş etti.

22 Mart günü memur sendikalarına grev ve toplu sözleşme hakkı tanımayan yasa tasarısını protesto amacıyla bir çok kentte, KESK tarafından organize edilen yürüyüşler düzenlendi. Balıkesir’de Ali Hikmet Paşa Meydanında toplanarak yürümek isteyen memurlar ve yakınları polisler tarafından dövülerek dağıtıldı. Polisler, aralarında çocukların da bulunduğu yaklaşık 200 kişiyi döverek gözaltına aldı. Olayı görüntüleyen gazeteciler de tartaklandı. Bursa’da Atatürk Stadyumu önünde toplanan memurları zor kullanarak dağıtan polisler, aralarında Eğitim-Sen Şube Başkanı Saim Gültekin ile SES (Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası) Şube Başkanı Bülent Aslanhan’ın da bulunduğu 103 memuru gözaltına aldı.

Üniversiteye giriş sistemini protesto amacıyla 5 Nisan günü Adana’da gösteri yapan 20 öğrencinin düzenlediği gösteri, öğrencilerin toplandığı 5 Ocak Meydanı’na ablukaya alan polisler tarafından engellendi. Polisler, 9 lise öğrencisini gözaltına aldı.

Yaklaşık 50 milyar lira tutarındaki 1996-1997 yılına ait sosyal haklarının ve 4 aylık maaşlarının ödenmesi

istemiyle 7 Nisan günü Ceyhan Belediyesine yürümek isteyen belediye işçileri, polisler tarafından durduruldu. Yürütmekte ısrar eden işçileri dağıtan polisler, Genel-İş Ceyhan Şube Başkanı Seyit Akkuş, Şube Sekreteri Hasan Cinbaş, Şube Yönetim Kurulu üyesi Ahmet Acar ve Fen İşleri İşyeri Temsilcisi Emin Kuş’u gözaltına aldı.

İzmir’de 23 Nisan günü HADEP Konak İlçe Binası önünde toplanan çocuklar, basın açıklaması yapmak üzere Konak Meydanı’na yürümek istediler. “Ana dilde eğitim istiyorum”, “Bomba değil, barış istiyorum” şeklinde dövizler taşıyan anneleriyle birlikte 200 kadar çocuk, polis tarafından durduruldu. Daha sonra basın açıklamalarını okuyan çocuklar, politikacıların ve yöneticilerin çocuklar hakkındaki söylemlerini eleştirerek, “Ama hiçbir zaman Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine neden çekince koyduklarını bize söylemeyecekler. Hiç bir zaman TV’leri açtığımızda her gün onlarca ölüm haberiyle ne kadar etkilendiğimizi, ölenlerin birer aileleri olduğunu, biz çocukları ne kadar acıya boğduğunu anlatmazlar. Hiç bir zaman boşaltılan, yakılan köylerini terk eden binlerce çocukla, onların karşılaştığı sorunlar bahsedilmez. Hiç bir zaman kendi topraklarında mülteci durumuna düşen, büyük kentlerde naylon çadırlarda yaşayan binlerce çocuğun sağlık, eğitim, barınma sorunundan söz edilmez” dediler. Basın açıklamasının okunmasından ardından polis HADEP Konak İlçe binasına girmeye başlayan çocuklara ve annelerine saldırarak tartakladı. Çocukların içeri girmesinden sonra bina Çevik Kuvvet tarafından abluka altına alındı.

23 Nisan günü, HADEP Adana İl Örgütü Kadın Komisyonu, düzenlediği alternatif 23 Nisan kutlamasında, İnönü Parkında bir açıklama yaptıktan sonra Mezopotamya Kültür Merkezi Adana Şubesi Çocuk Korosu tarafından müzik dinletisi vermek istedi. Ancak, bina çıkışı tutan sivil polisler, HADEP’li yönetici ve çocukların dışarı çıkmalarına izin vermedi. Alternatif kutlama ile ilgili olarak HADEP Adana İl Başkanı Eyüp Karageçi hakkında dava açıldı. “PKK ve bölücülük propagandası yapıldığı” iddiasıyla açılan davanın ilk duruşması 14 Ağustos günü Adana DGM’de yapıldı. Karageçi ve avukatının istemine savcının da katılması üzerine DGM, beraat kararı verdi.

4 Mayıs günü TMMOB, TTB, IPS İletişim Vakfı, Heinrich Böll Vakfı Türkiye Temsilciliğinin öncülüğünde yerel gazete, dergi, radyo ve televizyonlardan 100 kadar gazetecinin katılımıyla Ankara PÜİS Otel’de düzenlenen “Bağımsız İletişim Ağı Ulusal Konferansı, Yerel Medyanın Sorunları ve Çözüm İçin Biraraya Gelme Olanakları” konulu konferans, izin alınmadığı gerekçesiyle polisler tarafından ikinci gününde engellendi. Emniyet Müdürlüğü Dernekler Masasında görevli

polisler, PUİS Oteline giderek, “yabancı konuklar için İçişleri Bakanlığından izin alınmadığı” gerekçesiyle konferansın gerçekleştirilemeyeceğini savundular. IPS İletişim Vakfı Temsilcisi Ertuğrul Kürkçü, TMMOB avukatlarının izne gerek olmadığını açıklamaları nedeniyle konferanstan önce Emniyet Müdürlüğünden herhangi bir izin talebinde bulunmadıklarını, buna karşılık polisin konferansın kamuya açık bir yerde yapıldığını, bu koşulda izin alınması gerektiğini belirterek konferansın yapılmasını engellediğini açıkladı. Vakıf yetkililerinin, telefonla görüştükleri Ankara Valisinden özel izin almaları üzerine konferansa devam edildi.

“Sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi yönündeki girişimleri” protesto etmek amacıyla 17 Mayıs günü Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesinden Sağlık Bakanlığına yürüyüş yapmak isteyen öğrencileri, polis zor kullanarak engelledi. Yürüyüş için Türkiye’nin çeşitli illerinden gelen öğrenciler, saat 11.00 sıralarında Hacettepe Üniversitesi Merkez Kampüsünde toplandılar. Kampüsten çıkmalarının polisler tarafından önlemesi üzerine öğrenciler Tıp Fakültesi Hastanesi Acil Servisi önünde toplandılar. Yürüyüşe devam etme kararı alan öğrenciler burada polislerin saldırısına uğradı. Olayda dördü ağır olmak üzere 9 öğrenci cop darbeleriyle çeşitli yerlerinden yaralandı.

KESK Genel Yönetim Kurulu, 17-18 ve 19 Mayıs günlerinde İstanbul’da yaptığı toplantıda, 14 ve 15 Haziran tarihlerinde 11 il merkezinde “Özgür Emek Demokratik Türkiye” adıyla bölgesel miting yapma kararı aldı. Miting için İzmir ve Mersin’de valiliklere yapılan başvurular reddedildi. İzmir’de yapılan başvuru, başvurudan bir saat kadar sonra “aynı gün başka bir miting olduğu” gerekçesiyle reddedildi. Mersin’de ise 9 Haziran günü yapılan miting başvurusuna “14 Haziran günü DSP’nin Tarsus’ta miting yapacağı, güvenlik nedeniyle mitingin 28 Haziran gününe ertelendiği” yanıtı verildi.

Eğitim-Sen tarafından başlatılan, “Parasız, Kesintisiz, Zorunlu, Bilimsel, Demokratik Anadilde ve Laik

Eğitim” kampanyası çerçevesinde 6 Haziran günü Kocaeli’nde düzenlenen mitingden sonra, 60 kişi polis tarafından gözaltına alındı. Aynı gün Kırıkkale İl Millî Eğitim Müdürlüğü önünde düzenlenen basın açıklamasında da 22 öğretmen gözaltına alındı. Gözaltına alınan öğretmenlerden 20’si hakkında daha sonra “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına aykırı davrandıkları” iddiasıyla dava açıldı.

Evrensel gazetesi muhabiri Metin Göktepe’nin gözaltında öldürülmesi nedeniyle Afyon Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davaya katıldıkları gerekçesiyle Afyon Kocatepe Üniversitesi’nde okuyan 100 öğrenci hakkında soruşturma açıldı. “Metin Göktepe davasına katılmak, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet etmek” gerekçeleriyle başlatılan soruşturma çerçevesinde, 17 Haziran günü 20 öğrenci Afyon Emniyet Müdürlüğünde ifade verdi. Aynı nedenle, 6 ilkokul öğretmeni hakkında da soruşturma açıldı.

Sivas’ın Divriği ilçesinde 1985’ten bu yana Divriği Belediyesi tarafından her yıl 23-24 Ağustos günleri arasında yapılan Divriği Kültür Sanat ve Maden Şenliği 1997 yılında, Divriği Kaymakamlığı tarafından yasaklandı. Yasaklamaya gerekçe olarak “ilçedeki güvenlik birimlerinin sürekli operasyonlara katılmaları nedeniyle güvenliğin sağlanamayacağı” gösterildi.

15 Kasım günü KESK’e bağlı sendikalar tarafından, Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana başta olmak üzere birçok kentte hükümeti protesto eylemleri düzenlendi. Eylemler olaysız sona ererken, Diyarbakır’da eyleme izin verilmedi ve aralarında KESK yöneticilerinin de bulunduğu 50 kişi gözaltına alındı. Aynı amaçla 22 Kasım günü İzmir’de düzenlenen mitingde Kızıl Bayrak gazetesi İzmir Temsilcisi Ahmet Subaşı (21) ve Ogan Kocaoğlu (19) gözaltına alındı. Ahmet Subaşı gözaltında gördüğü işkence nedeniyle uzun bir süre hastanede yattı.

11 Aralık günü Malatya’da memurlar tarafından düzenlenen gösteriye müdahale eden polisler çok sayıda kişiyi dövdüler. Olayda SES Malatya Şubesinin Gülsüm Yazıcı Özsunu adlı yöneticisinin bacağı kırıldı.

8.4. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Türkiye’de örgütlenme özgürlüğü hakkı, hukuksal olarak, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından yapılan Anayasanın temel ilkelerine aykırı görüşleri ileri sürmemek koşuluyla tanınmış bir haktır. Örneğin, siyasal bir partide örgütlenmek, mevcut hükümet yapılanmasının dışında bir yapılanma önermemek; Türkçeden başka dillerde eğitim verilmesini önermemek; belirli sınıf, mezhep ya da etnik gruplara seslenmemek koşuluyla olanaklıdır. Anayasanın temel ilkelerine muhalif görüşler ileri süren ya da bu ilkelerin tartışılmasını isteyen kişi ya da grupların örgütlenmesinin önünde, yasal ve pratik engeller, vahim insan hakları ihlallerini de kapsayan baskılar vardır. Bu nedenle bu raporda örgütlenme özgürlüğü, düşünce özgürlüğü başlığı altında ele alındı.

Biçimsel örgütlenme özgürlüğünün temel istisnalarından biri, devlet memurlarının dernek ve diğer kuruluşlara üye olmasına getirilen yasaktır. 1995 yılında yapılan Anayasa değişikliğinin ardından, 1997 yılında bu yasağın kapsamı daraltıldı. Mayıs ayında Partilerarası Komisyon tarafından TBMM Başkanlığına sunulan ve Dernekler Yasasında değişiklik öngören yasa teklifine göre, TSK ile genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları ve özel yasalarda dernek kuramayacakları belirtilen memur statüsündeki kamu hizmeti görevlileri dışındaki memurların dernek kurmasına ve derneklere üye olmasına olanak tanındı.

Muhalif kesimlerin örgütlenmesi, 1997 yılında da kısıtlandı ve hükümet dışı kuruluşlara üye olanların başka hakları da ihlâl edildi. Muhalif hükümet dışı kuruluşların faaliyetleri engellendi, yönetici ve üyelerine baskı yapıldı. Kitle örgütlerine, parti binalarına, sendikalara ve bu örgütlerin yönetici ya da üyelerine yönelik bombalı-silahlı saldırılar yapıldı. Yönetici ve üyeler gözaltına alındı, baskılara maruz kaldı ve haklarında dava açıldı. Çok sayıda muhalif kuruluş yönetici ve üyesi işkence gördü.

a) Siyasal Partiler

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından siyasal parti kurma yasağı, 1983 yılında kaldırıldı. Siyasal parti kurma serbestliğinin tanınmasının ardından, 1997 yılına kadar 59 siyasî partinin faaliyetine son verildi. 1990 yılı sonrasında, “azınlık yaratma” ve bölücülük suçlaması, parti kapatma davalarında en çok kullanılan gerekçe oldu. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kapatma kararlarından bazıları şöyle:²¹

Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP): Ocak 1991’de gerçekleştirdiği büyük kongrenin ardından, 8 Temmuz 1991’de, komünist parti kurma yasağı nedeniyle kapatıldı.

İşçi-Çiftçi Partisi (İÇP-1968), Milli Nizam Partisi (MNP-1971), Türkiye İleri Ölkü Partisi (TİÜP-1971), Türkiye İşçi Partisi (TİP-1971), Büyük Anadolu Partisi (BAP-1972), Türkiye Emekçi Partisi (TEP-1980), Türkiye Birleşik Komünist Partisi (16 Temmuz 1991), Halk Partisi (25 Eylül 1991), Sosyalist Parti (10 Temmuz 1992), Büyük Anadolu Partisi (24 Kasım 1992), Özgürlük Demokrasi Partisi (30 Nisan 1993), Halkın Emek Partisi (14 Temmuz 1993), Sosyalist Türkiye Partisi (30 Kasım 1993), Yeşiller Partisi (10 Şubat 1994), Demokrasi Partisi (16 Haziran 1994), Demokrat Parti (2. kez) (13 Eylül 1994), Sosyalist Birlik Partisi (1995), Demokrasi ve Değişim Partisi (25 Mart 1996), Emek Partisi (14 Şubat 1997), Diriliş Partisi (18 Temmuz 1997). Anayasa Mahkemesi’nin 1963’te kurulmasından önce de iki siyasal parti kapatıldı. Millet Partisi 1954’te Ankara Sulh Ceza Mahkemesi’nce, Demokrat Parti ise 1960’ta Ankara Asliye Hukuk Mahkemesi’nce kapatıldı.

1983 ile 1997 yılı arasında, toplam 59 siyasal parti Siyasal Partiler Yasasına göre kurulduktan sonra feshedildi, diğer partilerle birleşti ya da Anayasa Mahkemesince kapatıldı. Bu siyasal partiler şunlar: Büyük Türkiye Partisi, Yüce Görev Partisi, Bizim Parti, Huzur Partisi, Milliyetçi Demokrasi Partisi, Büyük Vatan Partisi, Fazilet Partisi, Yeni Doğuş Partisi, Yeni Düzen Partisi, Sosyal Demokrasi Partisi, Halkçı Parti, Hür Demokrat Partisi, Vatandaş Partisi, Bayrak Partisi, İslahatçı Demokrasi Partisi, Birlik ve Barış Partisi, Büyük Anadolu Partisi, Halk Partisi, Sosyalist Parti, Medeniyet Hayvansever Ekonomi ve Tarım Partisi, Halk Partisi, Demokrat Merkez Partisi, Türkiye Birleşik Komünist Partisi, Demokrat Mücadele Partisi, Yeşil Türkiye Partisi, Demokratik Hareket Partisi, Özgürlük ve Eşitlik Partisi, Milliyetçi Çalışma Partisi, Demokratik Katılım Partisi, Özgürlük ve Demokrasi Partisi, Halkın Emek Partisi, Yeni Ufuk Parti Sosyalist Türkiye Partisi, Türkiye İçin Birlik Partisi, Cumhuriyetçi Demokrat Gençlik Partisi, Büyük Değişim Partisi, Yeşiller Partisi, Sosyal Demokrat Parti, Anadolu Partisi, Sosyalist Birlik Partisi, Demokratik Hareket Partisi, Demokrasi Partisi, Demokrat Parti 2, Solda Katılım Partisi, Birliğe Çağrı Partisi, Genç Demokrat Parti, Milli İrade Partisi, Anavatan İçin Bütünleşme Partisi, Söz Milletindir Partisi, Solda Birlik ve Bütünleşme Partisi, Yükselen Ölkü Partisi, Öz Adalet Partisi, İkinci Değişim Partisi, Sosyal Demokrat Halkçı Parti, Demokratik Sosyalist Parti, Sosyalist Devrim Partisi, Bütünleşme Partisi, Değişim Partisi.

²¹ Anayasa Mahkemesi’nin Siyasal Partiler Yasasına aykırı davrandıkları gerekçesiyle kapattığı siyasal partiler şunlar:

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP): 24 Eylül 1991'de, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından kapatılan CHP'nin isim, amblem, rumuz ve benzeri işaretlerini kullandığı, devamı olduğunu beyan ve iddia ettiği gerekçesiyle kapatıldı.

Sosyalist Parti (SP): Genel Başkanı Doğu Perinçek'in, Kürt sorununa ilişkin önerileri ve "Kürt Sorununa Çözüm" başlıklı broşüründe yer alan görüşler nedeniyle hakkında 2 Kasım 1991'de kapatma davası açılan SP, "bölücülük" yaptığı gerekçesiyle 1992'de kapatıldı.

Halkın Emek Partisi (HEP): 7 Haziran 1990 yılında kurulan HEP hakkında Anayasa Mahkemesinde, 3 Temmuz 1992 tarihinde kapatma davası açıldı. Parti, Anayasa ve yasalara aykırı faaliyet gösterdiği, "azınlık yaratmayı amaçladığı" gerekçesiyle 14 Temmuz 1993'te kapatıldı.

Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP): HEP'in kapatılacağı göz önüne alınarak 1992 yılı Kasım ayında kurulan parti, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının başvurusu üzerine 23 Kasım 1993'te kapatıldı.

Sosyalist Türkiye Partisi (STP): 7 Kasım 1992'de kurulan partinin kapatılması istemiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Şubat 1993'te, Anayasa Mahkemesine dava açtı. STP üyeleri davanın açılması üzerine Sosyalist İktidar Partisi adıyla yeni bir parti kurdular. STP, "ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçladığı" gerekçesiyle 30 Kasım 1993'te kapatıldı.

Yeşiller Partisi (YP): Cumhuriyet Başsavcılığı, Anayasa Mahkemesinde YP'nin kapatılması istemiyle Ocak 1994'te dava açtı. Dava, YP'nin 1988 yılına ilişkin mali hesaplarını uyarılara karşın Anayasa Mahkemesine vermediği gerekçesiyle açıldı. Yargılama sonunda parti kapatıldı.

Demokrasi Partisi (DEP): ÖZDEP hakkında kapatma davası açılması üzerine kurulan partinin kapatılması için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 2 Aralık 1993'te Anayasa Mahkemesine dava açtı. Kapatma davasında DEP Genel Başkanı Yaşar Kaya'nın konuşmaları ile partinin 1 Ağustosta 1993'te yaptığı 'Barış Çağrısı' gerekçe gösterildi. Parti, "azınlık yaratmayı amaçladığı" gerekçesiyle 16 Haziran 1994'te kapatıldı.

Demokrat Parti (DP): DP, 1946 yılında kurulan ve 1960 yılında mahkeme kararı ile kapatılan bir partinin adını taşıdığı, değiştirilmesi yolundaki taleplere de uymadığı gerekçesiyle 13 Eylül 1994 tarihinde kapatıldı.

Sosyalist Birlik Partisi (SBP): SBP, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından "parti programı ve kongre kararları ile genel başkanı ve bazı parti yetkililerinin yaptığı açıklamalarda bölücülük yaptığı" gerekçesiyle 29

Aralık 1993'de açılan dava sonucu 1995 yılı Temmuz ayında kapatıldı.

Demokrasi ve Değişim Partisi (DDP): DDP, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından "programında bölücülük yaptığı" gerekçesiyle 6 Haziran 1995'te açılan kapatma davası sonucu 19 Mart 1996'da kapatıldı.

Diriliş Partisi: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 1991 ve 1995 genel seçimlerine katılmayan radikal İslamcı Diriliş 18 Temmuz 1997'de kapatıldı. Kapatma kararı, "aralıksız iki dönem TBMM seçimlerine katılmadığı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının yazılı bildirimine karşın yasal süresi içerisinde kapanma kararı almadığı" gerekçesiyle verildi.

Muhallif partilere yapılan baskı ve engellemeler, bu partilerde üye ve yönetici olan kişilerin temel haklarının ihlâl edilmesi, 1997 yılında en çok HADEP, EMEP ve ÖDP'yi etkiledi. Söz konusu partilerin yöneticileri, ortak eylemleri nedeniyle de yargılandılar.

Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)

18 Aralık 1996 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan bir haberde, Genelkurmay tarafından hazırlanan ve bakanlara dağıtıldıktan sonra geriye toplanan bir raporda, HADEP hakkında "PKK'nin asker bulma teşkilatı, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı yaptığı" suçlamalarının yer aldığı, "HADEP'in faaliyetlerinin pasifize edilmesi, üzerinde sivil toplum, devlet ve üniversiteler vasıtasıyla ve medya aracılığıyla açık örtülü ve devamlı baskının her türlü yolla kurulması gerekmektedir" denildiği bildirildi. Söz konusu rapor nedeniyle HADEP tarafından Başbakanlık aleyhine dava açıldı. Avukat Mehmet Nuri Özmen tarafından 31 Ocak günü Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına yapılan başvuruda, Başbakanlığın TCY 179. ve 480. maddelerine muhalefet ettiği ve bu nedenle Başbakanlık hakkında kamu davası açılması gerektiği belirtildi. Savcılığa yapılan başvuruda, raporda, HADEP'e yönelik iddialara yer verilerek, şöyle denildi: "Bu raporda önlemler adı altında yer alan ifadelerle, basına yansımış olduğu üzere HADEP çeşitli kurum ve organlar vasıta kılınarak hedef haline getirilmiştir. Bu durum Anayasanın temel prensipleriyle birlikte TCY'nin 179 ve 480. maddeleri anlamında suç teşkil etmektedir. Bu nedenle ilgililer hakkında gerekli kovuşturmanın yapılarak haklarında kamu davası açılmasını talep ediyorum." Aynı gün bir basın toplantısı yapan HADEP Genel Başkan Yardımcısı Sedat Yurtdaş, Genelkurmay tarafından "Bakanlıklararası Takip ve Yönlendirme Kurulu"na sunulmak üzere hazırlanan raporun HADEP üzerinde baskı kurmak amacıyla hazırlandığını ve "yargısız infaz" yapıldığını vurguladı. Yurtdaş, HADEP'in tüm yasal şartlar yerine getirilerek kurulduğunu ve Anayasanın 68/2. maddesinde yer alan

"Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır" hükmüne uygun olarak anayasal güvenceye sahip olması gerektiğini belirtti. Bu raporla, partinin çeşitli organlarında görevli çalışanları ve sıradan üyelerinin suçlamaları yüz yüze bırakıldığını dile getiren Yurtdaş, bir gazetecinin raporun neden hazırlandığı sorusuna, "Süren bir yargılama var. Onu etkilemek için olabilir. Biz DEP milletvekilleri olarak yargılandığımızda da böyle bir rapor basına sızdırıldı. Tutuklanmamızın, genel merkezimizin bombalanmasının, Özgür Ülke gazetesinin bombalanmasının o rapora istinaden yapıldığı söylendi. Bu rapor yasal ve Anayasal hiçbir dayanağı olmayan ve partimize yönelik olarak yapılan yargısız infazdır" cevabını verdi. Yurtdaş, Başbakan ve diğer parti yöneticilerine de konuyla ilgili düşüncelerini açıklamaya çağrısında bulundu.

Daha önceki yıllarda olduğu gibi, 1997 yılında da HADEP üzerindeki baskılar devam etti. Birçok HADEP yöneticisi ve üyesine dava açıldı.

HADEP'in 23 Haziran 1996 günü Ankara Atatürk Spor Salonunda yapılan 2. Olağan Büyük Kongresinde Türk Bayrağının indirilmesi üzerine gözaltına alınan 49 parti yöneticisi hakkında, "yasadışı örgüt yöneticisi, yasadışı örgüt üyesi ve bölücülük propagandası" suçlamasıyla açılan dava 1997 yılında sonuçlandı. Ankara DGM Savcılığı'nın hazırladığı iddianamede, aralarında Murat Bozlak'ın da bulunduğu 23 parti yöneticisinin "yasadışı örgüt yöneticisi", 17 kişinin "yasadışı örgüt üyesi" olduğu, Sırrı Sakık'ın ise "bölücülük propagandası yaptığı" iddia edildi. İddianamede, HADEP, "örgütün asker alma dairesi" olarak nitelendirildi. 41 HADEP'linin yargılanmasına Ankara DGM'de 25 Eylül 1996 günü başladı. Duruşmada ortak savunmayı okuyan Murat Bozlak, "Bayrak, teknik yetersizlikler nedeniyle yerine asılamamıştır. Ancak divan başkanlığı masasına Türk bayrağı asılmıştır" dedi.

Ankara DGM bayrağı indiren Faysal Akcan ile Gıyasettin Mordeniz hakkında TCY 125. maddesi uyarınca ölüm cezası istemiyle dava açtı. Davada, Akcan'ın bayrağı Mordeniz'in emriyle indirerek PKK bayrağını astığı iddia edildi. 23 Ekim 1996 tarihinde Ankara DGM'de başlayan davada Faysal Akcan bayrağı indirdiğini kabul etti. Duruşmada, Akcan ve Mordeniz'in davasının HADEP davası ile birleştirilmesine karar verildi.

Davanın 14 Nisan günü yapılan duruşmasında Murat Bozlak'ın da aralarında bulunduğu 14 sanık tahliye edildi. Dava, 4 Haziran günü sonuçlandı. Faysal Akcan'a 22 yıl 6 ay ceza veren DGM, Murat Bozlak ve Kongre Divan Başkanı Hikmet Fidan'ı "yasadışı örgüte yardım ettikleri" iddiasıyla 6'şar yıl, 28 sanığı da 4 yıl 6'şar ay

hapis cezasına mahkûm etti. 14 sanık hakkında da beraat kararı verildi. Davanın kararında "bayrak indirme eylemini PKK'nın düzenlediği" ileri sürüldü. İndirilen bayrağın asılması için parti yöneticilerinin herhangi bir uyarıda bulunmadıkları söylenen gerekçeli kararda, parti yöneticilerinin bayrağı indirenleri aralarında sakladıkları ileri sürüldü. Kararda, PKK ile yakın ilişkisi olduğu iddiasıyla HADEP hakkında kapatma davası açılması için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulacağı da ifade edildi. Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan HEP ve DEP genel kurullarında bayrak asılmadığı halde HADEP Genel Kurulunda bayrak asılmasının nedeninin "PKK'lileri cesaretlendirmek amacıyla bayrağın indirilmesi" olduğu iddia edildi. Karara muhalefet eden DGM'nin askeri yargıç üyesi Erman Başol ise, "bu tür eylemleri, parti başkanı, üyeler, divan başkanı ve delegelere şahsi sorumluluk olarak yüklemenin 'cezaların şahsiliği' ilkesi ile bağdaşmayacağı" belirtti. Başol, HADEP ile PKK ilişkilerini değerlendirmenin ve bir ilişki varsa, partinin hukuki statüsünü ele almanın Anayasa Mahkemesinin görev alanına girdiğini hatırlattı.

HADEP Aydın Merkez İlçe binasına 7 Kasım günü baskın düzenleyen polisler İl Başkanı Selahaddin Yoğunsuz, İl Saymanı Musa Demir, İl Sekreteri M. Şener Sürü, Merkez İlçe Saymanı İbrahim Alçıçek, Merkez İlçe Sekreteri Alirıza Temur, Merkez İlçe Başkanı Osman Dağtekin ve Didim İlçe Üyesi Duran Boztepe'yi gözaltına aldılar. Osman Dağtekin ve Duran Boztepe, 11 Kasım'da, "yasadışı örgüt propagandası" yaptıkları iddiasıyla tutuklanarak Aydın E Tipi Cezaevine gönderildi. Diğerleri ise serbest bırakıldı. Yasak yayın bulundurdıkları iddiasıyla İzmir DGM'de tutuklu olarak yargılanan Dağtekin ve Boztepe, 23 Aralık günü tahliye edildiler.

22 Temmuz günü polis tarafından evlerine düzenlenen baskında gözaltına alınan HADEP Hakkari il yöneticileri Bedirhan Koç ve Hasan Akboğa ile Hemet Hemetoğlu, Sıdık Yalçın ve İsmail Tenik 25 Temmuz günü çıkarıldıkları mahkemeye serbest bırakıldılar.

Evlerine 25 Eylül günü yapılan baskın sonucu gözaltına alınan HADEP Bingöl İl Saymanı Şerif Elçi ve oğlu Mücahit Elçi, 27 Eylül günü mahkemeye çıkarıldı. Elçi serbest bırakılırken, oğlu Mücahit Elçi, itirafçı Edip Kaynar'ın ifadesi üzerine tutuklandı. Aynı gece gözaltına alınan HADEP Bingöl İl Sekreteri Adnan Sarı ve Talip Ay da, 28 Eylül günü mahkemeye çıkarıldı. Sarı tutuklanırken, Talip Ay serbest bırakıldı. Sarı'nın da itirafçı Edip Kaynar'ın ifadelerine dayanarak tutuklandığı bildirildi. Adnan Sarı'nın evine yapılan baskında sivil polislerin, eve PKK bayrağı bıraktığı iddia edildi.

HADEP Adana İl Başkanı Eyüp Karageçi hakkında, 1996 yılında Urfa HADEP Gençlik Komisyonunun düzenlediği panelde yaptığı konuşma nedeniyle, "PKK'ye yardım ettiği" gerekçesiyle, Diyarbakır DGM Savcılığı Aralık ayında dava açtı.

Maraş'ın Pazarcık ilçesine bağlı Narlı beldesinde 1 Eylül günü gözaltına alınan HADEP Maraş eski İl Başkanı Ali Gökot ile İmam Güzel ve Hüseyin Şerbet adlı HADEP yöneticileri, 4 Eylül günü tutuklandı.

Adana DGM Savcılığı, HADEP Seyhan İlçe Örgütü tarafından 1996 yılında düzenlenen 21 Mart Newroz Bayramı şenliği nedeniyle dava açtı. Davada, HADEP İlçe Başkanı Mustafa Karabulut, Seyhan ilçe yöneticisi Yusuf Polat, Yüreğir İlçe Başkanı Hasan Beliren, Yüreğir ilçe yöneticisi Osman Kara ile Adana il örgütü yöneticileri Gülseren Kasaphan, Mustafa Çampınarı ve İbrahim Yakut'un "halkı din, dil, ırk farkı gözeterek düşmanlığa kışkırttığı" iddiasıyla (TCY 312) ve "bölücülük propagandası" (TMY 8/1) iddiasıyla hapis cezasına mahkûm edilmeleri istendi. Dava, Adana DGM'de 6 Ağustos günü yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

Kırşehir HADEP İl Başkanı Eşref Odabaşı, Kırşehir'de çalıştığı işyerinde 17 Eylül günü sivil polisler tarafından gözaltına alındı. Odabaşı, daha sonra Ankara DGM tarafından tutuklandı. Odabaşı hakkında "halkı din, dil, ırk ve sınıf ayrıcalığına dayanarak düşmanlığa kışkırttığı" (TCY 312) iddiasıyla dava açıldı. "Kurban Bayramında bastırıldığı bir kart ile birlikte HADEP bülteninde yayımlanan bir yazıyı çoğaltarak, Kırşehir'de bulunan imamlara göndererek"söz konusu suçu işlediği iddia edilen Odabaşı, 16 Ekim günü Ankara DGM'de yapılan duruşmada tahliye edildi. Dava, 1 Aralık günü sonuçlandı. Odabaşı, 2 yıl hapis ve 1 milyon 720 bin lira para cezasına mahkûm oldu. Ceza 5 yıl süreyle ertelendi.

Kırşehir Cumhuriyet Savcılığı, 1996 yılı Mayıs ayında Kırşehir HADEP Örgütü tarafından düzenlenen gecede konuşması nedeniyle HADEP Ankara İl Başkanı Kemal Okutan hakkında, "Hükümetin manevi şahsiyetine hakaret" iddiasıyla dava açtı.

Ankara DGM Savcılığı, Ekim ayı ortalarında HADEP Bolu İl Örgütü yöneticileri hakkında "PKK'ye yardım ettikleri" iddiasıyla dava açtı. Davada, İl Başkanı Kenan Ayaz hakkında 5 yıl 6 ayla 10 yıl 6 ay arasında, il yöneticileri Mehmet Sıddık Aksa, Vahap Eşidir, Nihat Yaşlı, Zeki Şimşek, Mehmet Ersin Derince, Cihan Altınışık ve parti üyesi Zeki Başar'ın 4 yıl 6 ayla 7 yıl 6 ay arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Ayaz'ın tutuklanmasının ardından, 24 Eylül günü gözaltına alınan partinin Kadın Komisyonu Başkanı Sertap Oğur, Gençlik Komisyonu Başkanı Zeki Başar, İl

Yönetim Kurulu üyeleri Nihat Yaşlı, Mehmet Ersin Derince, Zeki Şimşek, Vahap Eşidir, Mehmet Sıddık Aksa ve Cihan Altınışık 26 Eylül günü Ankara DGM tarafından "yasadışı örgüte yardım" (TCY 169) ettikleri iddiasıyla tutuklandı. Sertap Oğur ve Cihan Altınışık ise serbest bırakıldı.

HADEP binalarına ve HADEP üyelerinin çalıştıkları iş yerlerine yönelik saldırılar, 1997 yılında da devam etti. Çok sayıda HADEP binası tahrip edildi ve partiye ait evraklar çalındı. Saldırıların sonucunda bir kişi yaşamını yitirdi.

1997 yılı içerisinde HADEP'e yönelik gerçekleştirilen operasyonlarda TİHV'nun belirleyebildiği kadarıyla HADEP'in 102 yöneticisi, 327 üyesi ve 617 taraftarı olmak üzere toplam 1046 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanların çoğu mahkemeye çıkarılmadan serbest bırakıldı ya da haklarında dava açılmadı. 1997 yılında da, gözaltına alınan ya da kaçırılan çok sayıda HADEP yönetici ya da üyesine işkence yapıldı.

Örneğin, HADEP Gaziosmanpaşa ilçe örgütü üyesi Adil Dizcek, 6 Ocakta polisler tarafından gözaltına alındıktan sonra Maslak'taki ormanlık alana götürüldüğünü, burada ağır işkence gördüğünü ve "Amed Grubu" adlı paramiliter bir örgüte katılmaya zorlandığını söyledi. Dizcek, avukatı Filiz Köstak ve HADEP il yöneticileriyle birlikte 9 Ocakta İHD'de bir basın açıklaması yaptı. Dizcek, açıklamasında 3 yıldan beri sürekli olarak polis tarafından takip edildiğini ve zaman zaman gözaltına alınarak, hiçbir işlem yapılmadan serbest bırakıldığını belirterek, her defasında polisler tarafından ölümle tehdit edildiğini söyledi. Son olarak 6 Ocakta saat 14.00 sıralarında gözaltına alındığını ve 7 Ocak günü akşamına kadar gözaltında tutulduğunu belirten Dizcek, "Amed Grubu"na katılmaması halinde yakılacağına ya da taranarak öldürüleceğinin söylendiğini bildirdi. Dizcek sözlerini şöyle sürdürdü: "Evden çıkmış tam Küçük-köy'e gitmek üzereydim ki 'Araştırma Bürosundan olduklarını' söyleyen iki polis yanıma geldi. Bir arazi konusunda konuşmak istediklerini söyleyerek, arabaya binmemi istediler. Ben de, ne konuşacaklarsa, hemen yakınımızdaki Küçük-köy Karakolunda konuşmaları için direndim. Direnince bu işin köttiye gittiğini, arabaya binmezsem öldürüleceğimi söylediler. Ben de bindim. Dövmeye arabada başladılar. Vatan Caddesine gittik. Oradan lakabı 'Dayı' olan kişiyi de yanlarına alarak Sarıyer taraflarına doğru gittik. Büyük bir kapıdan girerek, ormanın içinde ilerledik. İyice karanlık olduğu sırada beni indirerek tabancalarının dipçisiyle dövmeye devam ettiler. Dayı denilen kişi hem dövüp hem de küfrediyordu. Ona, 'Bana bu kadar küfredeceğine bir kurşun sık daha iyidir' dedim. O da tabancayı kafama dayadı ve ateş etti. Ateş ederken öbür polis elini itti.

Kurşun saçımı yakıp geçti. Daha sonra da silahı ağzıma dayayıp beni öldüreceğini söyledi” diye konuştu. Öldürüleceği korkusuyla ajanlık dayatmasını kabul ettiğini ve kendisine 8 Ocak gününe randevu verildiğini belirten Dizək, şunları anlattı: “HADEP içerisinde faaliyet gösterenleri bize söyleyeceksin ve kimsenin bundan haberi olmayacak, dediler. Şu anda bana gösterecekler hepsini tanırım. Randevuya gitmedim ve beni öldürmelerinden korkuyorum.” HADEP İstanbul İl Örgütü Yönetim Kurulu üyesi Latif Kaya, ‘Amed Grubu’nun JİTEM bünyesinde, özellikle itirafçılardan oluşan özel bir tim olduğunu, şimdiye kadar 38 HADEP üyesinin bu yöntemle kaçırılarak aynı uygulamaya maruz kaldığını ileri sürdü. Avukat Köstak ise, işkence nedeniyle Fatih Cumhuriyet Başsavcılığına başvuruda bulunduklarını, savcının şikayeti göz önüne alarak Adli Tıp Kurumuna sevk ettiği Dizək’in 15 günlük rapor aldığını kaydetti. Av. Köstak, Dizək’in TİHV Tedavi Merkezinde de muayene edildiğini ve işkence gördüğünün saptandığını bildirdi.

18 Ağustos günü Bingöl’de gözaltına alınan HADEP Bingöl İl Sekreteri Adnan Sarı’nın babası Ramazan Sarı (65) adlı işadamına işkence yapılmasını (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 269-70) protesto eden kalabalık bir grup polisler tarafından dövülerek dağıtıldı, 35 kişi gözaltına alındı. 25 Eylül günü evlerine baskın yapılarak gözaltına alınan HADEP Bingöl İl Sekreteri Adnan Sarı, İl Saymanı Şerif Elçi, oğlu Mücahit Elçi ile Talip Ay’ın 26 Eylül günü polisler tarafından hastaneye kaldırıldığı bildirildi. Görgü tanıkları gözaltındakilerin yüzlerinde morluklar gördüklerini söylediler.

Alanya polisi tarafından düzenlenen ev baskınlarında 30 Eylül gecesi gözaltına alınan HADEP Alanya ilçe yöneticileri Şerif Yalçın, Halil Akdoğan, Hasan Eraslan ve Abdulhakim Aktaş ile üyeler Osman Eraslan, M. Selim Teke ve Güler Pınar Dütüklü 1 Ekim günü serbest bırakıldı. Serbest bırakıldıktan sonra bir açıklama yapan Abdulhakim Aktaş, Emniyet binasının bitişiğindeki yeni yapılan bir binada işkenceye maruz kaldıklarını söyledi. Aktaş, gözaltı süresince yaşadıklarını şöyle anlattı: “Tazyikli su, kaba dayak ve elektrik verme gibi işkencelere maruz kaldık. İlçe yönetimi ve teşkilatını oluşturmamıza izin vermeyeceklerini söyleyen polisler kaldığımız bir gece boyunca yoğun işkence yaptılar. Parti çalışmalarına son vermemiz için ölümle tehdit edildik. Bu gözaltı ve işkence tamamen keyfidir”. Gördüğü işkence sonucu vücudunun her tarafında darp izleri ve morlukların bulunduğunu, iç organlarında aşırı rahatsızlıkların oluştuğunu belirten Aktaş, “Yönetici arkadaşımız Şerif Yalçın’la birlikte Alanya Devlet Hastanesine gittik. Ancak orada görevli bir hekim ‘işkence gördüğünüze dair rapor düzenleyemem’ diyerek polislerden çekindiği için yanlı davrandı ve sadece

‘vücudunda morluklar ve çürükler var’ şeklinde bir rapor düzenledi. Oysa vücudumuzun her tarafı işkence izleriyle dolu” dedi. Aktaş, Şerif Yalçın’la birlikte aldıkları bu kısmi işkence raporuna dayalı olarak 7 Ekim günü işkenceci polisler hakkında Alanya Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunduklarını söyledi.

“PKK’ye yardım ettikleri” iddiasıyla 7 Kasım günü gözaltına alınan Gebze HADEP İlçe Başkanı Ali Nergis ile Gençlik Komisyonu Üyesi Rewşen Kalbişen ve Neşe Tunç, 10 Kasım günü Gebze Cumhuriyet Savcılığınca serbest bırakıldılar. Nergis, Tunç ve Kalbişen polisin kendilerine gözaltında kaldıkları süre içinde işkence yaptığını söylediler.

İstanbul Sarıyer’de 30 Kasım günü gözaltına alınan HADEP üyesi Nevroz Koç’un, polise mukavemetten tutuklanarak gönderildiği cezaevinde, 18 gün komada kaldığı ve tedavi edilmediği bildirildi. 25 Aralık tarihinde tutuklu bulunduğu Bayrampaşa Cezaevinden tahliye edilen Nevroz Koç, İHD İstanbul Şubesinde basın açıklaması yaparak, gördüğü işkenceyi anlattı. Koç, sayım günü izinli olarak çalıştığı lokantaya gittiğini, akşam üzeri evine dönerken durakta “ülkücü” dokuz gencin saldırısına uğradığını belirterek, “Kürt olduğum için bana küfredtiler ve yumruklamaya başladılar. Daha sonra polis geldi ve beni tokatlamaya başladı. Kelepçelerek Sarıyer Karakoluna götürdüler. Karakolda gençler, ‘Sayın komiserim biz ülkücüyüz’ dedikten sonra bırakıldılar” dedi. Koç, götürüldüğü Sarıyer Karakolunda gördüğü işkenceyi şöyle anlattı: “Karakolda saat 02.30’da beş kişi gözlerimi, ellerimi, ayaklarımı bağlayarak coplarla, tekme ve yumruklarla işkence yaptılar. Bu arada sürekli Kürt olduğumdan dolayı küfredip, ‘Neden HADEP’e üyesin, Sarıyer’deki Kürtleri üye yapmayacaksın’ dediler ve birtakım fotoğraflar gösterip ‘Bunları tanıyor musun’ gibi sorular sordular” dedi. Koç, 1 Aralık tarihinde çıkarıldığı Sarıyer Cumhuriyet Savcılığında polise karşı gelmekten tutuklanarak Bayrampaşa Özel Tıp Cezaevine gönderildiğini ve cezaevindeki 25 günlük tutukluluk süresinin 18 gününü komada geçirdiğini söyledi. Adli tabip tarafından hazırlanan raporda da, işkence izleri belirtildi.

23 Aralık günü İlçe Emniyet Müdürlüğüne bağlı polisler tarafından basılan İlçe binasında bulunan İlçe Başkanı Nedim Biçer parti üyesi Abdulvahap Güven ile Servet Güven isimli kişiler gözaltına alındı. Nedim Biçer, 27 Aralık günü çıkarıldığı Bismil Cumhuriyet Savcılığınca tutuklanarak cezaevine konuldu. Tutuklamanın ardından Bismil’e giderek Biçer’le görüşen Avukat Fırat Anlı, Avukat Mansur Reşitoğlu, İl yöneticileri Hüsnü Tur ve Ramazan Çakar, yaptıkları açıklamada Biçer’in gözaltında işkence gördüğünü, işkence sonucu sol kulak zarının patladığını, çok halsiz olduğunu ve tedavi

edilmesi için hastaneye kaldırılması gerektiğini söylediler. Hekimin tehdit edildiği için rapor vermediğini ifade eden Anlı, "Biçer'i doktora götürüyorlar. Adli Tıp Doktoru M. Salih Anar, önce Biçer'in durumunu yansıtan rapor veriyor. Ama polisler onu ölümle tehdit edince, raporu değiştiriyorlar. Ama buna rağmen Nedim Biçer'in rahatsızlığı artınca, aynı doktor Biçer'e ilaç yazıyor. Söz konusu reçete elimizdedir" dedi. Biçer'in kendisine işkence yapanları tanıdığını belirten Anlı, "Ona işkence yapanlar Bismil'de herkesin tanıdığı 'TEM'e bağlı, soyadlarını öğrenemediğimiz Hasan ve Yüksel adlı polislerdir. Hem hukuksuz bir şekilde mahkeme kararı olmadan bir siyasi parti olan HADEP İlçe binasını basan polisler, hem de Biçer'e işkence yapan iki polis hakkında suç duyurusunda bulunacağız" dedi.

HADEP yerel örgütleri de saldırıya uğradı. Saldırıya uğrayan parti binaları şunlar: HADEP Ankara Keçiören İlçe binası, MHP'li oldukları belirtilen bir grup tarafından 12 Mart günü molotof kokteyli atılarak kundaklandı. Saldırı sonucunda binada ağır hasar meydana geldi. Kayseri İl binasına 13 Mayıs günü molotof kokteyli saldırıda bulunuldu. Binada hasar meydana geldi. Kırşehir İl binası, 6 Haziran günü sabaha karşı "kimliği belirsiz kişiler" tarafından saldırıya uğradı. Camı kırarak içeri giren saldırganlar, il örgütüne ait evrakları alarak kaçtılar. Van İl binasına 7 Temmuz günü yapılan taşlı saldırıda binanın camları kırıldı. Ankara İl Yönetim Kurulu Üyesi Ali Akgün'e ait Keçiören Şenlik mahallesinde bulunan kiraathane, 11 Temmuz akşamı tahrip edildi. Ankara Altındağ İlçe binasına 22 Temmuz günü gece giren kimliği belirsiz kişiler, eşyalara hasar verdiler. İstanbul Kartal İlçe binasına 25 Ağustos günü saat 08.15 sıralarında giren kimliği belirlenemeyen bir grup içerdeki eşyaları tahrip etti. Gürpınar belde binasına 6 Eylül günü gecesi kimliği belirsiz kişiler tarafından molotof kokteyli atıldı. Van İl binasına 11 Eylül akşamı taşlı saldırı gerçekleştirildi. Büroda bulunan sandalye, masa ve evraklar yandı. İstanbul Sultançiftliği beldesi, 7 Kasım gecesi kimliği belirlenemeyen 4 kişi tarafından molotof kokteyli atılarak kundaklandı. İstanbul Ümraniye İlçe binası, 1 Aralık gecesi kimlikleri belirlenemeyen bir grubun saldırısına uğradı.

HADEP'in, 1997 yılında düzenlemek istediği etkinliklere, çoğunlukla gerekçe gösterilmeden, izin verilmedi. Parti tarafından hazırlanan bildiriler ve afişler toplatıldı, düzenlenen etkinliklere polis saldırdı. Örneğin, HADEP İskenderun İlçe Başkanlığına 14 Şubat günü baskın düzenlendi. Polisler, "Demokratik Türkiye Temiz Siyaset Mitingi"nde çekilen video kaset ve diğer kasetler ile arşivdeki sosyalist dergilere el koydu. HADEP İzmir İl Örgütü, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kuzey Irak'ta

gerçekleştirdiği operasyonun durdurulması talebiyle 25 Mayıs günü Konak İlçe Örgütünün önünde yaklaşık 300 kişinin katıldığı bir basın açıklaması gerçekleştirdi. Eyleme katılanlar, HADEP Konak İlçe binasına girmek üzereyken aralarında HADEP Balçova İlçe Başkanı Bedirhan Karatay ile İHD İzmir Şubesi Genel Yönetim Kurulu üyesi Derviş Altun'un da bulunduğu 28 kişiyi tartaklayarak gözaltına aldı. 28 kişiden 10'u karakoldan, 18'i 26 Mayıs günü mahkeme tarafından tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

Haziran ayında HADEP Nazilli İlçe Örgütünün "Dayanışma Şenliği"nde Kürtçe "merhaba dostlar" diyerek konuşmasını Türkçe sürdüren HADEP Aydın İl Sekreteri Mehmet Şener Sürü ile HADEP PM Üyesi Mehmet Nuri Güneş hakkında, Siyasi Partiler Yasasının "azınlık yaratılmasını yasaklayan" 81. ve "bölgecilik ve ırkçılığı yasaklayan" 82. maddeleri uyarınca dava açıldı. Baskın sırasında polisler, 475 adet kitap ve Özgür Halk Dergisi takvimine "yasak yayın" olduğu iddiasıyla el koyarken, partide bulunan TAYD-DER Yönetim Kurulu Üyesi Turan Boztepe'yi de gözaltına almışlardı. HADEP Tunceli İl Başkanı olarak atanan Şerafettin Halis, 5 Haziranda gözaltına alınıp, "bir daha il sınırına girmek üzere" il dışına çıkarıldı.

HADEP İskenderun İlçe Örgütünün 8 Ağustos günü yapmak istediği "Dostluk ve Dayanışma Şenliği", İskenderun Kaymakamlığı tarafından yasaklandı. Kaymakam Selahattin Alanya tarafından Tertip Komitesi Başkanlığına gönderilen yazıda, komitede görevli kişilerin, geçmişte siyasi örgütlerle bağlantısı olduğu öne sürülerek, "8 ile 15 Ağustos tarihleri arası PKK'nin kuruluş yıldönümü ile eylem haftası olarak kabul edilmesi ve şenliğin belirtilen tarihe rastlaması nedeniyle 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve İl İdaresi Kanunu uyarınca şenliğin düzenlenmesini uygun bulmuyoruz" denildi. HADEP'in 17 Ağustos günü İstanbul Yedikule Zindanlarında yapacağı "Barış İçin Gençlik Şöleni", valilik tarafından gerekçe göstermek-sizin yasaklandı.

"1 Eylül Dünya Barış Günü" nedeniyle HADEP İzmir İl Örgütü tarafından Konak Meydanında halka dağıtılması planlanan "Barışseverlere çağrımızdır" başlıklı bildiri, İzmir 5. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından yasaklandı. Karar üzerine HADEP İl binasındaki bildirilere polisler tarafından el konuldu. HADEP ve EMEP Aydın il ve İlçe binaları 2 Eylül günü siyasi polis tarafından basıldı. Baskının, Aydın ve çevre illerde yasadışı bildiri dağıtıldığı iddiasıyla yapıldığı bildirildi.

HADEP Bismil İlçe Örgütünün resmi açılışı için 20 Eylül günü Diyarbakır ve Batman'dan Bismil'e giden partililer askerler tarafından ilçeye alınmadı. Diyar-

bakır'dan giden ve aralarında HADEP Genel Sayman Yardımcısı Sinan Sonkurt, PM Üyeleri Avukat Abdullah Akın, Feridun Çelik, Cezeyir Serin, Melike Alp ve çok sayıda partilinin de bulunduğu 25 araçlık konvoy ile Batman'dan gelen diğer araçlar ilçe girişinde 3 saat bekletildi. Parti yöneticileri burada hakaretlere maruz kaldı. Bismil ilçe binasına baskın düzenleyen polisler de, tören için ilçe binasına gelenleri dağıttı.

HADEP Genel Merkezinin 18 Ekim'de Adana Uğur Mumcu Meydanı'nda yapmak istediği ve çevre illeri de kapsayan "Barış ve Demokrasi" mitingi, Adana Valiliğiince Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu uyarınca yasaklandı. Mitingin yasaklanması, İnönü Parkında yapılan basın açıklamasıyla protesto edildi.

HADEP Genel Saymanı İshak Tepe ve PM Üyesi Güven Özata, Bitlis'te il örgütü oluşturmak için 27-30 Ekim tarihleri arasında yaptıkları çalışmaların Bitlis Emniyet Müdürlüğüne bağlı Siyasi Şube ekipleri tarafından engellenmeye çalışıldığını bildirdiler. Tepe, Siyasi Polis Şefi Şükrü Kortay'ın parti çalışmalarını keyfi bir biçimde engellediği gerekçesiyle Bitlis Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Tepe, suç duyurusunda, Şükrü Kortay'ın, 29 Ekim günü Hasan Ülkü isimli kişiyi partinin kurulması çalışmalarına katılmaması yönünde tehdit ettiğini, M. Salih Yalçınkaya'yı ise Çarşı Karakoluna götürerek aynı tehditleri yinelediğini belirtti.

HADEP Gaziantep İl Örgütünün, Susurluk kazasının ve HEP Gaziantep İl Başkanı Abdülşamet Sakık'ın öldürülmesinin (3 Kasım 1992) yıldönümü nedeniyle düzenlemek istediği "Susurluk, Siyaset ve Demokrasi Şehitleri" konulu panele, Gaziantep Emniyet Müdürlüğü "eksik evrak" gerekçesiyle izin vermedi.

HADEP Aydın İl binası ve yöneticilerin evlerine 6-7 Kasım günleri polis tarafından yapılan baskınlarda gözaltına alınan Aydın İl Başkanı Selahattin Yonsuz, İl Sekreteri Mehmet Şener Sürü, İl Saymanı Musa Demir, Merkez İlçe Başkanı Osman Dağtekin, Merkez İlçe Saymanı İbrahim Akçiçek ve İHD Aydın Şube Yöneticisi Ali Rıza Temur 9 Kasım günü serbest bırakıldı.

HADEP bölge toplantısının yapılacağı Siirt il merkezi, Valilik kararıyla 23 Kasım günü, polis ve askerler tarafından abluka altına alındı. Polis ve askeri panzerler sabah saatlerinden itibaren il merkezinde devriye gezerken, taksi duraklarındaki şoförler HADEP konvoyuna katılmamaları yönünde tehdit edildi. Siirt havaalanına inen HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak ve beraberindekilerin halk tarafından karşılanmasına da polis ve askerler izin vermedi. Parti yöneticileri daha sonra il merkezine gittiler. İl merkezinde, Bozlak'ın halka hitaben yaptığı konuşma sırasında polis ve askerler

il binası önünde toplanan kalabalığı zor kullanarak dağıttı. Olayda, HADEP Siirt İl Sekreteri Ahmet Arslan, yöneticiler Abdullah Süzğün ve Abdulkadir Kaya'nın yanı sıra bir çok kişi yaralandı. Yaklaşık 50 kişinin yaralandığı ve çok sayıda kişinin gözaltına alındığı olay üzerine Bozlak, konuşmasını yarıda kesmek zorunda kaldı. Gözaltına alınanlar 24 Kasım günü serbest bırakıldı. Çevre illerden toplantıya katılmak için Siirt'e giden HADEP yöneticileri ve parti üyelerinin de Siirt'e girişi engellendi.

HADEP Nazilli İlçe binası, 4 Aralık günü yasak yayın bulundurulduğu gerekçesi ile polisler tarafından basıldı. HADEP Nazilli İlçe Başkanı Aydın Bozdağ'ı evinden alarak parti binasına götüren polisler, 75 adet Ülkede Gündem gazetesine toplatma kararı bulunduğu gerekçesi ile el koydu. Polislerin, binada bulunan Ali Açıkıyer adlı parti üyesini de, Nazilli Cezaevinde süren açlık grevine destek amacıyla ilçe binasının eylemcilere açılmaması yönünde tehdit ettiği öğrenildi.

HADEP Diyarbakır İl binası, merkez ilçe ve Kayapınar belde binalarına, polisler tarafından 11 Aralık günü baskın düzenlendi. Baskın sırasında, Merkez ilçe yöneticilerinden Seyithan Şehir, gözaltına alındı ve binada bulunan birçok dokümana el kondu.

26 Aralık günü HADEP İzmir İl Başkanlığı, tüm ilçe binaları ve Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM) İzmir Şubesi polisler tarafından basıldı. Baskınlarda kitap ve dergilere el konuldu.

Emek Partisi (EP)/Emeğin Partisi (EMEP)

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 25 Mart 1996 tarihinde kurulan Emek Partisi'nin (EP) kapatılması için 1996 yılı Haziran ayında dava açtı. İddianamede, EP Programının "Kürt Sorununda Demokratik Halkçı Çözüm" başlıklı bölümünde "bölücülük yapmak", "Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli kültür veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri sürmek", "azınlıklar yaratmayı amaçlamak" suçlarının işlendiği ileri sürüldü. Anayasa Mahkemesi, 14 Şubat günü programın Anayasanın başlangıç hükümleriyle 2, 3, 14 ve 69'uncu maddelerine ve Siyasi Partiler Yasasının ilgili maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle EP'yi kapattı.

EP'in 1 Mayıs 1996 öncesinde Afyon'da dağıttığı bildiriler nedeniyle Afyon Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan Ali Gürbüz, Mehmet Çoban, Fatih Çivelek, Ahmet Güner, Nuri Erdem, Hikmet Erbilgin, Sibel Çınar, Özgür Oğuz, Şahimardan Oğuz adlı partililer beraat etti.

EP Ankara İl eski yöneticileri hakkında "Barış, yüzyıllardır insanlığın en önemli özlemi" başlıklı

bildirilerinde “bölücülük yapıldığı” iddiasıyla Ankara 2. DGM’de açılan dava 19 Şubat günü yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

EP’e karşı dava açılması üzerine kuruluş çalışmaları başlayan “Emeğin Partisi (EMEP)” 25 Kasım 1996 tarihinde kuruldu.²² Yeni kurulan Emeğin Partisi de, baskı ve engellemelerle karşılaştı.

Mersin Emniyet Müdürlüğü, EMEP tarafından hazırlanan “Onlara zam yüzde 70, bize açlık yüzde 30” yazılı afişte, kendilerine hakaret edildiği gerekçesi ile savcılığa başvurdu. Bunun üzerine EMEP Mersin İl Örgütü ve Mersin İl Başkanı Abdurrahman Çakmak hakkında Mart ayı sonunda iki ayrı dava açıldı. Savcılıkta ifade veren Çakmak, söz konusu afiş ile ilgili olarak Valilikten izin alındığını, buna rağmen keyfi bir biçimde Savcılığa suç duyurusunda bulunulduğunu ifade etti.

1996 yılında 12 tutuklunun ölümüyle sonuçlanan açlık grevleri sırasında hükümetin tutumunu protesto etmek amacıyla, EP, HADEP ve ÖDP Malatya İl Örgütleri düzenlediği basın açıklaması nedeniyle EP eski İl Başkanı Yıldız İmrek, ÖDP İl Başkanı Feridun Diyarbakırlı ve HADEP İl Başkanı Mustafa Türk hakkında açılan dava, 7 Mayıs günü Malatya 3. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

EP Mersin İl Başkanı Abdurrahman Çakmak, “parti binasına bayrak asılmadığı” gerekçesiyle yargılandığı davada, 1 Haziran günü Mersin 2. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından 3 ay hapis ve 258 bin lira para cezasına mahkûm edildi. Ceza, 528 bin lira para cezasına çevrildi.

Kapatılan EP’in Adana İl Yöneticileri, Mehmet Dağdoğan, Süleyman Çelik, Mesut Yıldız, Fayım Yalçın, Zekeriya Bulut, Hanife Türkmen ve Veysel Muhacir 1 Mayıs 1996 kutlamaları nedeniyle izinsiz afiş astıkları gerekçesiyle, Temmuz ayı ortalarında Adana 4.

Sulh Ceza Mahkemesi tarafından onar ay hapis cezasına mahkûm edildiler.

Ankara Cumhuriyet Savcılığı, Metin Göktepe’nin ölümünün birinci yıldönümü nedeniyle Ankara’daki bazı parti, sendika ve demokratik kitle örgütleri tarafından hazırlanan, “Katliamlara Sessiz Kalmayalım” başlıklı bildiri nedeniyle Emeğin Partisi Ankara İl Örgütü yöneticileri hakkında Temmuz ayı ortalarında iki dava açtı. Ankara 1. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen ilk davada sanıklar, bildiriye hazırlama ve EMEP dışındaki dernek, sendika ve meslek odalarına imzalatmaları nedeniyle Dernekler Yasasına aykırı davranmakla suçlandı. İddianamede, bu nedenle Ankara İl Örgütü yöneticileri Haydar Kaya, Musa Ulusoylu, Sultan Özer, Celal Atlı ve Rıza Ercan’ın “izinsiz bildiri yayınlamak” (Dernekler Yasası 44) iddiasıyla 3 ayla 1 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmeleri istendi. Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen ikinci davada ise, “devletin manevi şahsiyetine hakaret edildiği” iddia edildi. Davada, il yöneticilerinin “devletin askeri kuvvetlerine hakaret ettikleri” (TCY 159/1) ve “suça teşvik” (TCY 311) iddiasıyla cezalandırılması istendi.

İzmir Narlıdere’de bildiri dağıtırken gözaltına alınan ve haklarında dava açılan Narlıdere İlçe Başkanı Ahmet Gemici, ilçe yöneticileri Feramuz Demirgöz ve Haydar Güneş, 25 Eylül günü İzmir 7. Sulh Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraat ettiler.

Amasya İl Başkanı İsmail Arslan, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamlarının 25. yıldönümü nedeniyle düzenlenen anma törenindeki konuşması nedeniyle, 5 Ekim günü, 1 yıl hapis ve 2 milyon lira para cezasına mahkûm edildi.

EP Ankara İl Örgütü tarafından hazırlanan, ancak yasaklandığı için dağıtılamayan “1 Eylül Dünya Barış Günü” bildirileri nedeniyle dönemin Ankara İl yöneticileri hakkında açılan dava Ankara DGM’de 7 Ekim günü sonuçlandı. Davada, “halkı din, dil, ırk farkı gözeterek düşmanlığa kışkırttığı” (TCY 312) iddiasıyla yargılanan, EP Ankara İl yöneticileri Musa Ulusoylu, Ömer Sarıyerlioğlu, Sema Başok, Mehmet Uçma ve Celal Atlı 4’er ay hapis ve 140 bin lira para cezasına mahkûm edildi. Ceza ertelendi. Ankara DGM’de görülen ilk dava beraatle sonuçlanmış, ancak karar Yargıtay tarafından bozulmuştu.

Sinop İl Başkanı Ufuk Cemil Güner, “Sermaye mezara, emek iktidara” yazılı pankart nedeniyle yargılandığı davada 25 Ekim günü, 2 yıl hapis ve 1 milyon 100 bin lira para cezasına mahkûm edildi.

EMEP Bülteni Özel Eki’ni dağıttıkları gerekçesiyle 16 Mayıs günü gözaltına alınan Adem Sarıkoç, Okan Cihan, Kenan Erbaş, İnan Atan ve Zeliha Taş adlı parti üyeleri

²² Davada savunmanın yapıldığı 24 Haziran 1996 tarihinde, Ankara Kızılay Hatay sokaktaki EP Genel Merkezi önünde toplanarak Anayasa Mahkemesi’ne gitmek isteyen 600 kişilik gruba, polislerin saldırması üzerine, 20’si ağır, 200’den fazla kişi yaralanmıştı. Polisler, yaralıları taşımak için gelen ambulansların sokağa girmesine bir süre izin vermemiş, bayılanları tekmelemişti. Yaralılardan Hüseyin Uçar, Mehmet Ali Küçük ve Müslüm Timur’un vücutlarında ciddi kırıklar oluştu. Meltem Bal uzun süre yoğun bakım servisinde kalmıştı. Pakize Gülhan kısmi felç olmuştu. EP Merkez Yürütme Kurulu üyesi Mustafa Yalçın’ın elmacık kemiği ile bacağı kırılmış, darp nedeniyle gözünden ameliyat olmuştu. Yoğun bakımda 2 gün gözlem altında tutulan Murat Ergenekon’un ise kafasına 25 dikiş atılmış, Şeref Yoğurtcuoğlu’nun burnu kırılmıştı.

hakkında, “izinsiz bildiri dağıtmak” gerekçesiyle açılan dava 19 Haziran günü beraatle sonuçlandı.

Ankara İl Başkanı Haydar Kaya hakkında 27 Temmuz günü EMEP tarafından yapılan “darbeciler ve çeteler yargılansın” konulu basın açıklaması nedeniyle Ankara DGM Savcılığı tarafından “halkı din, dil, ırk farkı gözeterek düşmanlığa kışkırttığı” (TCY 312) iddiasıyla dava açıldı. 25 Kasım günü sonuçlanan davada Kaya “bölücülük propagandası” (TMY 8/1) yaptığı iddiasıyla 2 yıl ağır hapis ve 1 milyon lira para cezasına mahkûm oldu. Cezası, 5 yıl süreyle ertelendi.

Ankara İl Örgütünün Ankara’nın Sincan ilçesinde açtığı temsilcilik, Ankara Valiliği tarafından kapatıldı. Sincan Kaymakamlığı’na 3 Şubat 1997 tarihinde yapılan başvuru ile faaliyete geçen Sincan İlçe Temsilciliğine açılışından iki ay sonra, 3 Nisan günü emniyet tarafından yapılan tebligatta, “EMEP’in Sincan’da ilçe örgütünün bulunmaması” ve “başvurunun Siyasi Partiler Yasası ve mevzuata aykırı olduğu” gibi gerekçeler öne sürülerek, “Temsilcilik Bürosu açılmayacağı” bildirildi. Büro, daha sonra Temsilcilığe gelen polisler tarafından mühürlendi.

Ankara Valiliği, EMEP İl Örgütü tarafından hazırlanan, “Demokratik Türkiye; 6 Mayıs; Yaşasın halkların eşit, özgür birliği” yazılı ve üzerinde Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan’ın resimlerinin bulunduğu afişi, “içeriği bakımından halkı tahrik edici unsurlar bulunduğu” gerekçesiyle Mayıs ayı başında yasakladı.

EMEP Soma İlçe Örgütünün 1 Temmuz günü gerçekleştireceği “Emeğin Şenliği” Soma Kaymakamlığına Siyasi Partiler Yasasına dayanılarak yasaklandı.

EMEP İstanbul Pendik ilçe örgütünün 12 Temmuz günü yapacağı “İş, Ekmek, Özgürlük için Bağımsız, Demokratik Türkiye” şöleni, Kaymakamlık tarafından daha önceden izin verilmesine rağmen, Pendik İlçe Emniyet Müdürlüğü tarafından yasaklandı. Aynı afişin Denizli’de asılması, Denizli Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yasaklandı.

EMEP Tokat İl Örgütünün, “Çeteler ve Darbeciler Yargılansın” başlıklı afişi ile “Bağımsız Demokratik Bir Ülke İçin Emeğin Partisi Saffarında Birleşelim” başlıklı bildirilerinin il merkezinde asılması ve dağıtılması, 8 Ağustos günü, Valilik tarafından yasaklandı.

EMEP’in Gazi Katliamı’nın gerçek sorumlularının yargılanması ve mağdur ailelerinin mağduriyetlerinin giderilmesi talebiyle başlatmayı planladığı imza kampanyası, Ağustos ayı ortalarında Gaziosmanpaşa Kaymakamlığı tarafından yasaklandı.

EMEP’in 14 Eylülde Ankara’da yapılacak 1. Genel Kongresine çağrı amaçlı “Yeter Artık! Söz Emekçinin” başlıklı afişleri asan EMEP Gaziantep İl Başkanı Ali

Kirişcioğlu, Şahinbey İlçe Başkanı Şerif Yılmaz ile Salih Karayılan ve Suphi Esera adlı partililer 5 Eylül günü gözaltına alındı.

4 Eylül günü, “Eğitim Parasız Olmalıdır” başlıklı bildirileri dağıtan EMEP İzmir İl Yönetim Kurulu Üyesi Selver Altun, EMEP Konak İlçe Yöneticisi Faruk Aksu ve parti üyesi Niyazi Barutçu, polisler tarafından gözaltına alındı. EMEP’liler, daha sonra serbest bırakıldı.

“Yeter! Artık Söz Emekçinin” ve “Herkes Parasız Eğitim” afişlerini asan Çorum İl Başkanı Muharrem Özünel, İl Yönetim Kurulu Üyesi Murat Akyol, Çorum Merkez İlçe Yönetim Kurulu Üyesi Nuray Doğan ile parti üyeleri Mehmet Ünal, Günay Kandemir, Emine Karameşe, Birsan Sadıç, Necip Türkmen, Ali İhsan Koca, Taner Şimşek, Özgür Aslan, Filiz Uygur, Sibel Çınar, Doğan Öksüz 7 Eylül günü gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar aynı gün serbest bırakıldı.

6 Eylül günü Kayseri Sur Dibi’nde yapılan basın açıklamasının ardından İl Başkanı Halil Özbey, İl Yönetim Kurulu Üyeleri Saadetin Aykırı ve Hasan Daşkın gözaltına alındı. Özbey, Aykırı ve Daşkın, ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı.

Aydın İl Örgütü, Aydın Sulh Ceza Mahkemesinin kararıyla, 11 Eylül günü siyasi polis tarafından basıldı. Baskının “Emek Gençliği Konferans Bildirgesini aramak” gerekçesiyle yapıldığı öğrenildi.

Kayseri’de EMEP’in 1. Genel Kongresine çağrı bildirilerini dağıtan ve “Herkes Parasız Eğitim” isimli afişleri asan partililer, 11 Eylül günü gözaltına alındı. Gözaltına alınan beş kişi daha sonra serbest bırakıldı.

İstanbul Bahçelievler İlçe Örgütü Kadın Komisyonunun 28 Eylül Pazar günü yapacağı “Çocuklarımızın Eğitim Hakkını Gasp Ettirmemek İçin Birleşelim” şenliği, Valilik tarafından yasaklandı.

Menemen (İzmir) Kadın Komisyonu tarafından 26 Ekim günü kanalizasyon, yol, su sorunlarının tartışılması amacıyla düzenlenen toplantının ardından İrmak mahallesinde bazı evleri basan polisler, 11 EMEP üyesini gözaltına aldı. Gözaltına alınanlardan dördü 27 Ekim sabahı serbest bırakılırken yedi EMEP’li daha sonra serbest bırakıldı.

İstanbul Esenler İlçe Örgütü üyesi 6 kişi, 31 Ekim günü partinin İstanbul İl Örgütü tarafından hazırlanan “Çeteler karanlıkta kalmayacak. Yakalarını bırakmayacağız” yazılı afişleri asarken gözaltına alındı. EMEP’liler, daha sonra serbest bırakıldı.

Kuruluş çalışmaları sürdüğü sırada, İskenderun İl binasına, 28 Ocak günü polis tarafından baskın düzenlendi. Parti binasında bulunanlara hakaret eden polisler, parti çalışmalarına katılan Ferit Habbuloğlu adlı

kişiyi gözaltına alarak “henüz yasallık kazanmayan EMEP binasının açılmaması” için tehdit ettiler.

Çorlu İlçe yöneticisi Orhan Akyol’un evi 25 Mart gecesi polisler tarafından basıldı. Polislerin Orhan Akyol’u ve evde bulunan 4 parti üyesini döverek gözaltına aldığı bildirildi.

Kayseri İl Örgütüne 8 Mart afişleri astığı gerekçesiyle Belediye Encümeni tarafından para cezası verildi. Ceza itiraz üzerine Kayseri 2. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından 6 Haziran günü kaldırıldı.

Gaziantep İl Binasını 28 Nisan akşamı basan polisler, “Kontrgerilla dağıtılsın, katiller yargılsın” yazılı afişlere el koydu.

Osmaniye İl Başkanı Hüseyin Yeşil’in Baş mahallesindeki evine 5 Temmuz günü silahlı saldırı düzenlendi. Yeşil, 8 Temmuz günü saldırıya ilişkin suç duyurusunda bulundu.

Kocaeli Merkez İlçe Başkanı Hüseyin Taş, 20 Temmuz günü halk pazarında parti İlçe örgütünün zamlara karşı hazırladığı bildirinin dağıtım sırasında gözaltına alındı. Taş, daha sonra serbest bırakıldı.

İstanbul Fındıkzade semtinde, 22 Temmuz günü EMEP’in “Çetelere ve darbecilere hayır” başlıklı afişlerini asan, 6 parti üyesi gözaltına alındı.

EMEP Genel Merkezi tarafından çıkarılan “Çeteler Yargılsın, Batı Çalışma Grubu Dağıtılsın!” başlıklı bildiri, Kayseri Sulh Ceza Mahkemesi tarafından Temmuz ayı sonunda toplatıldı. Toplatma gerekçesinde, “bildirinin kamu görevlilerini, üst düzey yöneticileri ve kamu kurum ve kuruluşlarını suçlayıcı mahiyette” olduğu belirtildi. Kararı tebliğ etmek amacıyla Kayseri İl binasına gelen polisler binada arama yaptı. İçel İl binasına gelen polisler de parti binasında bulunan 600 bildiriye el koydu.

Düzce İlçe Örgütü, 31 Temmuz günü polisler tarafından basıldı. Polisler, parti binasındaki kitaplara ve belgelere el koydular. İlçe Başkanı Sedat Bayram da gözaltına alındı. Bayram bir süre sonra serbest bırakıldı, belge ve kitaplar da iade edildi.

İstanbul Pendik İlçe Örgütünün 9 Ağustos günü Pendik Lisesi Spor Sahasında düzenlemeyi planladığı “Demokratik Türkiye” etkinliği İstanbul Valiliği tarafından yasaklandı.

İzmir İl Örgütünün çıkardığı “Kürt Sorunu Türk Halkının Sorunudur” başlıklı bildiri 1 Eylül günü yasaklandı ve bildiriye dağıtan EMEP’liler gözaltına alındı. EMEP İzmir il yöneticilerinden Cabar Demirci, Narlıdere İlçe Başkanı Ahmet Gemici, Abbas Aktırın, Mehmet Yıldız, İlyas Ardic ve 9 kişi daha, daha sonra serbest bırakıldı. İzmir 7. Sulh Ceza Mahkemesi de bildiride “bölücülük propagandası” yapıldığı ve “halkın

düşmanlığa kışkırtıldığı” gerekçesiyle toplatma kararı verdi.

Aydın İl binasına, 3 Eylül günü “Kürt Sorunu Türkiye’nin Sorunudur” başlıklı bildirinin arandığı gerekçesiyle baskın düzenlendi.

Çanakkale İl Örgütü Yönetim Kurulu Üyesi Ertuğrul Şimşek, 17 Ekim günü gözaltına alındı. Çanakkale Cezaevine yaptığı ziyaretin ardından, çıkışta gözaltına alınan Ertuğrul Şimşek’in neden gözaltına alındığına dair herhangi bir açıklama yapılmadı.

İstanbul Ümraniye İlçe Örgütü tarafından, zamları protesto etmek amacıyla 14 Aralık günü İlçe binası önünde yapılan basın açıklamasının ardından İlçe Başkanı Mansur Gül ve parti üyesi Erdoğan Pişkin gözaltına alındı.

Refah Partisi (RP)

1997 yılında, Türkiye tarihinde ilk defa iktidardaki bir parti aleyhine kapatma davası açıldı. 21 Mayıs günü, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, “Anayasanın laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği” iddiasıyla Refah Partisi’nin (RP) kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesinde dava açtı. Dava, Anayasanın 68. maddesi²³ uyarınca açıldı.

Kapatma davasının açıldığı 21 Mayıs 1997 tarihinden RP’nin kapatıldığı 16 Ocak 1998’e kadar gelişen olaylar şöyle özetlenebilir (ayrıca bkz. “28 Şubat Süreci”):

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, RP Milletvekilleri Hasan Hüseyin Ceylan, Necati Çelik ve Şevki Yılmaz ile Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe’nin “laiklik karşıtı ifadeleri” nedeniyle Refah Partisi hakkında kapatma davası açılması için Ankara DGM Savcılığınca yapılan ve 28 Şubat MGK toplantısından önce bekletilen başvuruyu işleme koydu. Başbakan Necmettin Erbakan’ın, Kuveyt’te yayımlanan El-Anbaa gazetesindeki röportajı nedeniyle de soruşturma başlatılan başsavcılığın, röportajı yapan muhabirin ifadesinin alınması ve varsa söyleşiye ilişkin ses bantlarının birer örneğinin gönderilmesi için Kahire Savcılığına yazı gönderirken RP yönetimindeki Adalet Bakanlığını devre dışı bıraktığı öğrenildi. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı

²³ Anayasanın 68. maddesinin dördüncü fıkrası: “Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz. Suç işlenmesini teşvik edemez.”

Vural Savaş imzasıyla 5 Mart günü Dışişleri Bakanlığına gönderilen yazıda şöyle dendi:

Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın Kuveyt'te yayımlanan El-Anbaa gazetesinin 31 Aralık 1993 tarihli sayısında yer alan, gazetenin Kahire muhabiri ile yaptığı röportajla ilgili olarak 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası açısından değerlendirilmek üzere, Mısır Arap Cumhuriyeti Kahire yetkili savcılığına hitaben düzenlenen istinabe evrakımız birlikte gönderilmiştir. 7 Kasım 1990 günü Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren 'Türkiye Cumhuriyeti ve Mısır Arap Cumhuriyeti Arasında Cezaî Konuların Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Sözleşmesinin 14-2. maddesi uyarınca işin ivediliği nedeniyle istinabe evrakın diplomatik kanaldan gönderilmesi uygun görülmüştür. Bu itibarla talimat yazısının ekleriyle birlikte Mısır Arap Cumhuriyeti Kahire yetkili savcılığına ulaştırılması ve alınacak gerekli karşılık yazısının cumhuriyet başsavcılığına ulaştırılmasını arz ederim.

Kapatma davasına ilişkin delilleri 11 maddede toplayan Vural Savaş, RP Genel Başkanı Başbakan Necmettin Erbakan, RP Genel Başkan Yardımcısı Ahmet Tekdal, RP Milletvekilleri Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan ve Halil İbrahim Çelik'in çeşitli tarihlerde yaptıkları konuşmaları "laik devlet düzenini eylemli olarak ortadan kaldıracak" eylemler olarak değerlendirdi. Başsavcılığın iddianamede delil olarak gösterdiği konuşmalar şunlardı:

– *RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın 13 Nisan 1994 tarihli RP grup toplantısında yaptığı konuşma: "RP adil düzeni getirecek, geçiş dönemi tatlı mı olacak, kanlı mı olacak."*

– *Erbakan'ın 23 Mart 1993 tarihinde TBMM kürsüsünden yaptığı konuşma: "Ben başkasının kalıbına göre yaşamaya mecbur muyum? Vatandaş kendi prensipleri içerisinde kendi istediği hukuku kendisi seçmelidir."*

– *Erbakan'ın 13 Ocak 1991 tarihinde, Sivas'ın Çermik ilçesinde yaptığı ve RP'yi "İslami cihad ordusu" olarak ilan eden ifadelerin de yer aldığı konuşma.*

– *RP Genel Başkan Yardımcısı Ahmet Tekdal'ın 24 Kasım 1996 tarihinde Kanal D televizyonunda yaptığı konuşma: "Eğer bir millet gerekli şuuru göstermez, hak nizamının testisi sadedine gayret sarfetmez ise kendisini iki bela karşılayacaktır"*

– *RP Ankara Milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan'ın 14 Mart 1993 tarihli Kırıkkale konuşması: "Bu vatan bizindir, rejim bizim değildir. Rejim ve Kemalizm başkalarınındır. Türkiye yıkılacak beyler. Orada yüzde 81 nasıl olmuşsa, yüzde 20 falan değil yüzde 81'lere ulaşacağız. Batının taklitçileri boşuna uğraşmayın, Kırıkkalelilerin ellerinden geçereceksiniz".*

– *Hasan Hüseyin Ceylan'ın Teke-Tek programındaki konuşması: "Asker kalkmış diyor ki, PKK'lı olmanıza müsaade ederiz ama, şeriatçı olmanıza asla. Bu kafayla çözümlerimiz. Çözüm şeriatçılıktır"*

– *RP Rize Milletvekili Şevki Yılmaz'ın 21 Mart 1994 tarihli konuşması: "Biz Kur'an nizamından yüz*

çevirenlerden, ülkesinde Allah Resulü yetkisiz kılانlardan mutlaka hesap soracağız".

– *Şevki Yılmaz'ın Rize Belediye Başkanı seçilmeden önce İstanbul'da yaptığı konuşma: "Sizleri ahirette dünyada seçtiğiniz liderlerle çağıracağız. Görevimiz konuşmak değil, asker olarak ordu içerisinde harpteki planı uygulamaktır."*

– *Şevki Yılmaz'ın 29 Kasım 1996 tarihli konuşması: "Bu ülkede en büyük terör, en büyük isyan Allah'a ve Resulüne yapıyor"*

– *RP Şanlıurfa Milletvekili İbrahim Halil Çelik'in 8 Mayıs 1997'de Meclis kulisinde söylediği sözler: "RP iktidarında İmam Hatipleri kapatmaya kalkarsanız kan dökülür. Cezayir'den beter olur. Ben de kan dökülmesini istiyorum. Demokrasi böyle gelecek fısıltı gibi olacak. Ordu 3 bin 500 PKK'lı ile başedemedi. 6 milyon islamciyle nasıl baş edecek?"*

– *Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe'nin 10 Kasım tarihli konuşması: "Süslü püslü görünüşüne bakıp da laik olduğumu sanmayın. Müslümanlar içlerindeki hırsı kini, nefreti eksik etmesin".*

Başsavcı Savaş'ın hazırladığı iddianamede, Erbakan'ın Başbakanlık Konutu'nda tarikat liderlerine verdiği yemek, Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın Sincan'ın görevden alınan Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ı cezaevinde ziyareti, MGK'nin yeni imam hatip okulları açılmaması yönündeki tavsiyesine rağmen RP'nin yeni imam hatip okulları açılacağına ilişkin propaganda yapması, okullarda öğrencilerin dinsel kurallar çerçevesinde başörtüsü takmaları konusunda Necmettin Erbakan ve diğer RP'liler tarafından yapılan propaganda ve Laik Cumhuriyete yönelik konuşmalar yapan RP'liler hakkında partinin hiç bir yaptırıma gitmemesi de yer aldı.

RP'nin 4 Ağustos günü 215 sayfalık savunmasının Anayasa Mahkemesine iletilmesinden sonra 6 Ağustos günü Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı esas hakkında mütalaasını Anayasa Mahkemesi'ne sundu. Mütalaa "taslağı", RP'nin savunması Savcılığa ulaşmadan bir gün önce gazetelerde yayımlandı. RP Genel Başkan Yardımcısı Şevket Kazan, mütalaanın RP'nin savunması okunmadan hazırlandığını belirtti. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının mütalaasında, "gerek Türkiye'de gerek diğer ülkelerde kapatılan partilerin hiçbirinin RP kadar Anayasaya ters düşmediği" ileri sürülerek, "RP'nin kapatılmasına karar vermek, Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratikleşmesi yolunda Anayasa Mahkememizin yaptığı hizmetlerin en şerefliisi olacaktır" dendi.

Anayasa Mahkemesi Raportörü, Aralık ayının ilk günlerinde davaya ilişkin raporunu tamamladı ve RP'nin "kapatılması" yönünde görüş bildirdi.

Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)

"Ya çeteler, Ya demokrasi" ve "Çiller, Ağar, Bucak yargılsın" ibareli afişleri asan 4 ÖDP'li İstanbul Gazi

mahallesinde 5 Nisan günü gözaltına alındı. ÖDP Gaziosmanpaşa İlçe Örgütü tarafından yapılan açıklamada, ÖDP İstanbul İl Yönetim Kurulunun söz konusu iki afişle ilgili 4 Nisanda Valiliğe dilekçe verdiği kaydedilerek, bildirim yapılmasına rağmen 4 ÖDP'nin Gaziosmanpaşa Gazi Karakolu polisleri tarafından keyfi şekilde gözaltına alındığı belirtildi.

ÖDP'nin 10 Mayıs günü Sivas'ta düzenleyeceği konser, Valilik tarafından "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu"na dayanılarak yasaklandı.

Fatsa İlçe Örgütünün düzenleyeceği "Yerel Yönetimler ve Demokrasi" adlı konferans ile eski Belediye Başkanı Fikri Sönmez'in mezarına Mayıs ayı başında yapılacak ziyaret, Fatsa Kaymakamı Mustafa Esen tarafından engellendi. Kaymakamlığın, "Mayıs ayında hiçbir etkinliğe izin vermeyeceğini" bildirmesine karşın, MHP'nin düzenlediği "Türkçülük Konferansı"na izin verildiği belirtildi.

ÖDP'nin Musa Anter, Uğur Mumcu ve Metin Göktepe'nin resimlerinin bulunduğu "Politik cinayetler aydınlatılsın" yazılı afiş, Ağustos ayı sonlarında, Ankara Valiliği tarafından "kin ve nefret uyandırdığı, güven-sizlik ortamı yarattığı" gerekçesiyle yasaklandı.

9 Ekim günü ÖDP'nin Bahçelievler Katliamının 19. yıldönümü nedeniyle Bursa Yenişehir Cumhuriyet Meydanında yapmak istediği mitinge izin verilmedi. Bunun üzerine ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras'ın seçim otobüsü üzerinden halka hitaben yaptığı konuşma sırasında seçim otobüsü polisler tarafından işgal edildi. Uras'ı dinlemek için toplananlar da dövülerek dağıtıldı. Olayda, aralarında ÖDP Yıldırım İlçe Yöneticisi Hamdi Üstün ve Nazım Sılacı'nın bulunduğu bazı İl yöneticileri gözaltına alındı. Olayın ardından, ÖDP Bursa İl Başkanı Zekeriya Çaylı, "siyasi hakları kullanmayı engellediği" gerekçesiyle Bursa Emniyet Müdür Yardımcısı Celal Uzunkaya hakkında, 14 Ekim günü suç duyurusunda bulundu.

14 Ekim günü, Bağcılar (İstanbul) İlçe Örgütünün binasına silahlı saldırı yapıldı. Olayda ölen ya da yaralanan olmadı. ÖDP'nin İçerenköy'deki lokali, 31 Ekim gecesi kimliği belirsiz kişiler tarafından kurşunlandı.

12 Kasım günü, Burhaniye (Balıkesir) İlçe binası, binada asılı bulunan "Çeteler halka hesap verecek" pankartı gerekçe gösterilerek polisler tarafından basıldı. Baskında gözaltına alınan İlçe Başkanı Fikret Erdidal ile 11 ÖDP'li bir süre sonra serbest bırakıldı.

Susurluk'ta ortaya çıkan ilişkileri protesto etmek amacıyla topladıkları imzaları 17 Kasım 1996 tarihinde TBMM'ye veren 20 ÖDP yöneticisi hakkında "2911

sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasını ihlâl ettikleri" iddiasıyla açılan dava, Ankara 8. Asliye Ceza Mahkemesinde 8 Aralık günü yapılan ilk duruşmada beraatle sonuçlandı. Davada, Ufuk Uras, Savaş Türk, Atilla Aytemur, Abdullah Erdal Karahallı, Saruhan Oluç, Yıldırım Kaya, Ahmet Cavit Uğur, Ahmet Asena, Bogos Masis Kürkçügil, Burhan Sönmez, Bozkurt Nuhoğlu, Doğan Halis, Ergin Atasü, Filiz Yücel, Gencay Gürsoy, Necmi Demir, Nesrin Aslan, Gülnur Savran, Serpil Sümer, Yurdagül Oluç yargılanıyordu.

Diğer partiler

Türkiye'nin temel sorunlarıyla ilgili olarak muhalif tutum takınan başka partiler de engelleme ya da baskılarla karşılaştılar.

Örneğin, 25 Ekim günü Ağrı şehir merkezinde Demokrasi ve Barış Partisi (DBP) üye ve yöneticileri polisler tarafından partiden ayrılmaları için tehdit edildi. 28 Ekim günü İstanbul'da DBP Genel Başkan Yardımcısı Yavuz Koçoğlu'nun evi polis tarafından basıldı. Koçoğlu, bir gece gözaltında tutulduktan sonra bırakıldı. DBP Beyoğlu İlçe Başkanı Seyfettin Özcan, 14 ve 19 Aralık günleri gözaltına alındı.

DBP Diyarbakır İl Örgütünün, 16 Mart günü kapalı bir yerde düzenlemek istediği Newroz etkinliğine valilik tarafından izin verilmedi. DBP'nin "Kalıcı Bir Barış İçin" başlıklı bildirisi Eylül ayında yasaklanarak İzmir 6. Sulh Ceza Mahkemesince toplatıldı.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 1 Ekim 1996 tarihinde kurulan ve Kurucu başkanlığını Ali Haydar Veziroğlu'nun yaptığı Demokratik Barış Hareketi (DBH) hakkında, "Parti Programı'nın Anayasa ve Siyasi Partiler Yasasına aykırı olduğu" iddiasıyla 25 Ekim 1996 tarihinde Anayasa Mahkemesinde kapatma davası açtı. Savcılık iddianamesinde, programın Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılmasına ilişkin bölümünün Anayasanın 136. ve Siyasi Partiler Yasasının 89. maddesine aykırı olduğu iddia edildi. Mayıs ayı sonlarında, Anayasa Mahkemesi kapatma davası açılması için yapılan başvuru reddetti.

İşçi Partisi'nin (İP) Beşiktaş Meydanında açtığı "Kesintisiz Eğitim İçin Bir Milyon İmza Kampanyası" standı, 2 Ağustos günü polisler tarafından kaldırıldı.

Demokratik Kitle Partisi (DKP) Adana İl binası, 3 Ağustos gecesi kimliği belirsiz kişiler tarafından basıldı. DKP Genel Başkanı Şerafettin Elçi hakkında, Kürt Halk ve Özgürlükler Vakfının Taksim Belediye Gazinosunda 13 Aralık 1992 tarihinde düzenlediği toplantıdaki konuşmasında "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla açılan dava, 4 Şubat günü İstanbul DGM'de yapılan duruşmada, beraatle sonuçlandı. İstanbul DGM'de

yapılan ilk yargılamada Elçi, 2 yıl hapis cezasına mahkûm olmuş, ancak karar Yargıtay tarafından bozulmuştu.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, Genel Başkanlığını Şerafettin Elçi'nin yaptığı DKP hakkında, Haziran ayında Anayasa Mahkemesi'ne kapatma davası açtı. Başsavcı Savaş, DKP'nin programının, Anayasa'nın 2, 3, 14, 68 ve başlangıç bölümlerinde yer alan "Devletin bölünmez bütünlüğü", "Cumhuriyetin nitelikleri", "resmi dili, bayrağı millî marşı ve başkenti", "Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması" ilkelerine aykırılık teşkil ettiğini öne sürdü. İddianamede ayrıca, DKP'nin programında, Siyasi Partiler Yasasının "demokratik devlet düzeninin korunmasını amaçlayan" 78'inci maddesi, "devletin tekliği ilkesini güvence altına alan" 80'inci maddesi ve "azınlık yaratılmasını yasaklayan" 81'inci maddesine de aykırılıklar bulunduğu ileri sürüldü. Partisinin kuruluşu aşamasında gönderdiği "Özgürlük Eşitlik ve Barış İçin Temel Görüşler" başlıklı çağrı mektubunda "bölücülük propagandası" (TMY 8/1) yaptığı gerekçesiyle hakkında dava açılan Şerafettin Elçi, 23 Haziran günü beraat etti.

b) Dernek ve Vakıflar

1997 yılında pek çok kitle örgütü saldırı ve baskılara karşılaştı. Kitle örgütlerinin yöneticileri ve üyeleri saldırılara maruz kaldı, gözaltına alındı, tutuklandı. Yıl boyunca TİHV'nin belirleyebildiği kadarıyla 14 kuruluş, yerel yöneticilerin ya da mahkemelerin kararıyla süreli ya da süresiz kapatıldı. Kapatılan dernekler şöyle: İHD Elazığ Şubesi, İHD Diyarbakır Şubesi, İHD Malatya Şubesi, İHD İzmir Şubesi, İHD Konya Şubesi, İHD Urfa Şubesi, İHD Balıkesir Şubesi, İHD Mardin Şubesi, Filistinle Dayanışma ve Dostluk Derneği, Marmara Tutuklu Aileleri ve İnsan Hakları İçin Dayanışma Yardımlaşma Derneği (Marmara TİYAD), Adana Halkevi, MKM Urfa Şubesi, MKM Diyarbakır Şubesi, Rize İmam-Hatip Liseleri Mezunları Derneği.

Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM)

Kürt kültürünün geliştirilmesi amacıyla faaliyet gösteren Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM), 1997 yılında, baskılara maruz kaldı. MKM'nin Urfa şubesi kapatıldı, MKM çalışanları gözaltına alındı, haklarında dava açıldı.

MKM Urfa Şubesi, açıldığı gün (25 Ekim) polisler tarafından basıldı. Şubede bulunan kaset, dergi ve kitaplara el koyan polislerin Merkez çalışanlarını da "İzniniz olmadan hiçbir şey yapmayacaksınız. Yapar-sanız, farklı şeylerle karşılaşsınız" diyerek tehdit ettiği bildirildi. Polisler, Gündem gazetesi dağıtıcısının elinde bulunan gazetelere de el koydular. Gazete yetkililerinin girişimi üzerine gazeteler iade edildi. Ancak iki saat kadar sonra MKM'ye yeniden baskın düzenleyen

polisler, iade ettikleri gazetelere "toplatma kararı" olduğu iddiasıyla yeniden el koydular. Gündem gazetesi muhabiri Kerem Türk gözaltına alındıktan bir süre sonra serbest bırakıldı. Urfa Şubesi, 8 Kasım günü de Valilik tarafından kapatıldı. Kapatma gerekçesi olarak "25 Ekim günü yapılan açılış töreni sırasında MKM Genel Başkanı Nuray Şen ile Urfa Şube Başkanı Murat Gökdağ'ın konuşmaları" gerekçe gösterildi. Nuray Şen ile Murat Gökdağ hakkında daha sonra dava açıldı. MKM Genel Merkez Yönetimi tarafından 21 Kasım günü yapılan açıklamada, "Bir süre önce basılarak kapısı mühürlenene Urfa şubemizin kapı mührü polisler tarafından sökülerek içeri girildi. Polis şubeye MKM Başkanı Nuray Şen ve Urfa Şube Başkanı Murat Gökdağ hakkında açılan davanın mahkeme tebligatını bırakmış. Ancak polisin illegal yollardan kurumumuza girmesi bizleri endişelendir-mektedir" denildi.

Mersin Şubesi, 27 Mart günü polisler tarafından basıldı. Saat 16.00 sıralarında MKM'ye gelen polisler, şube yöneticileri İsmail Çelik ile Urfiye Özcan'ın da aralarında bulunduğu 27 kişiyi gözaltına aldı. Baskının duyulması üzerine MKM'ye gelen İHD ve HADEP yöneticilerinin içeri girmesine polisler izin vermedi. Gözaltına alınanlardan 25 kişi aynı gün, İsmail Çelik ve Urfiye Özcan ise, 31 Mart günü serbest bırakıldı. Mersin Şubesine, 2 Kasım günü de baskın düzenlendi. MKM bünyesinde çalışan Jiyana Nü Tiyatro Grubu'nun "Rojbaş" adlı oyunu sergilediği sırada şubeye gelen polisler, kimlik kontrolü yaptıktan sonra, üzerinde kimlik bulunmayan 40 kadar kişiyi bir odaya kapattılar, diğer kişileri ise serbest bıraktılar. Polisler, İHD Akdeniz Bölge Temsilcisi Avukat Hamza Yılmaz'ın MKM'ye gelmesi üzerine söz konusu kişileri, kimlik bilgisi, adres ve telefonlarını alarak serbest bıraktı. "İzinsiz tiyatro gösterisi düzenlendiği" gerekçesiyle MKM'yi mühürle-yen polisler, Şube Müdürü Servet Özkan, Genel Merkez yöneticileri Kemal Ulusoy, Yıldız Gültekin ile tiyatro grubu elemanları Samiye Tunç, Erdal Ceviz, Murat Badgi, Cihan Özdemir, Turan Adıgüzel, Kemal Orgun, Ali Köroğlu ve Erhan Yıldırım'ı gözaltına aldılar. Servet Özkan ve Kemal Ulusoy, "izinsiz tiyatro oynatıldığı" iddiasıyla 4 Kasım günü tutuklandı. Diğer kişiler ise tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Servet Özkan ve Kemal Ulusoy, 11 Aralık günü Adana DGM'de yapılan ilk duruşmada tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edildiler.

Adana Şubesi, 12 Temmuz günü polisler tarafından basıldı. Baskında gözaltına alınan olmadı. Adana Şubesi 12 Kasım günü tekrar basıldı. Şubeye gelen polisler 54 adet "Xortek Ciwan" kasetine el koydular. 21 Aralık günü MKM Adana Şubesine baskın düzenleyen sivil polisler, yaklaşık 300 kişiyi tek tek kimlik kontrolden geçirirken, şube başkanın da aralarında bulunduğu 6

kişiyi gözaltına aldı. Polisler, baskına gerekçe olarak, MKM bünyesinde çalışmalarını sürdüren Koma Rohjilat Müzik Grubunun konserini gösterdiler. Şube'deki çok sayıda Ülkede Gündem gazetesine, konser afişlerine, kitap ve kasetlere de el koyan polisler, saat 17.00'de şubeden ayrıldılar. Bu arada baskın sırasında Neval Çolak adlı kadına muhbirlik zorlaması yapıldığı öğrenildi. Akşam saat 18.30 sıralarında yapılan ikinci baskında ise, kurumun dış kapısı hariç, etkinliklerin yapıldığı tüm salonların kapıları mühürlendi. Bu arada, MKM Adana Şube Müdürü Sabri Kahraman hakkında, "bölücülük propagandası" (TMY 8/1) iddiasıyla Aralık ayı başında dava açıldı. Davanın, "bölücülük propagandası" iddiasıyla toplatılan, Ozan Diloan adlı müzik sanatçısına ait "Xortek Ciwan" adlı kasetin, MKM'de satılması nedeniyle açıldığı öğrenildi.

Adana'da yayın yapan Radyo Arkadaş ile Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM) Adana Şubesi yönetici ve çalışanları hakkında, "yazar-sosyolog İsmail Beşikçi'nin Gündem gazetesinde 13 Ağustos günü yayımlanan bir röportajını canlı yayında okudukları için" iki ayrı dava açıldı. Davada Dilber Aşçı ve Serhat Bülent Hartavi'nin, Adana DGM'de "halkı düşmanlığa sevkettiği" gerekçesiyle Türk Ceza Yasası'nın 312/1 ve 312/2 maddesi uyarınca yargılanmalarına 1997 yılı içerisinde devam edildi.

İzmir Şubesi çalışanlarından Abdulgafur Doğan ve Resul Çelik, 5 Kasım günü gözaltına alındı. İzmir Şubesi, 18 Kasım günü gerçekleştirilen "Seyit Rıza'yı Anma" paneli sırasında polis ablukasına alındı. Polis ablukası, 19 Kasım günü de sürdü. İzmir Şubesi tarafından, baskılarla ilgili İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunuldu. Bu arada, MKM İzmir Şubesine 26 Aralık günü yapılan baskında, "MED-TV izleniyor" gerekçesiyle dekoder cihazına el konuldu. Cihaz, 1998 yılı Ocak ayı sonlarında mahkeme kararıyla MKM'ye iade edildi. MKM avukatlarının başvurusu üzerine İzmir 5. Sulh Ceza Mahkemesi, "zapt işleminin düşünceyi açıklama, yayma ve haber alma özgürlüğüne aykırı görüldüğü, bu nedenle işlemin hukuka aykırı kabul edildiği kanaati ile polislin yaptığı zapt işleminin ortadan kaldırılmasına" karar verdi.

Diğer dernek ve vakıflar

Kurucuları arasında Hüseyin Sağınç, Şefik Beyaz, Kemal Peköz'ün bulunduğu Mezopotamya Kültür Vakfının tescil edilmesi için 19 Aralık 1996 tarihinde Beyoğlu 1. Asliye Hukuk Mahkemesinde açılan davada, MGK'nin müdahale ederek vakfın açılmasını engellediği ortaya çıktı. MGK tarafından ilk olarak Vakıflar Genel Müdürlüğüne ve daha sonra mahkemeye gönderilen "gizli" ibareli bir belgede, "...MGK Genel Sekreterliğinin ilgi (b) yazısında tescili istenen vakfın Türk

Medenî Kanununun 74. maddesinin 2. fıkrası kapsamında değerlendirildiği belirtilmektedir. Bu nedenle Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin ilgi (b) yazısı muvacehesinde Mezopotamya Kültür Vakfının tescilinin mümkün olmadığı mütalaa edilmektedir" denildi. Saklanan belgeyle ilgili olarak bir açıklama yapan Avukat Hasip Kaplan, bir mahkemenin ilk defa MGK kararını dikkate aldığını, bunun da kendisini şaşırttığını söyledi. Kaplan, Anayasanın 138. maddesine göre de hiçbir makam, merci veya kişinin, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremeyeceğini, tavsiye ve telkinde bulunamayacağını hatırlattı.

Vakfın kurucu üyelerinden Kemal Peköz de, "MGK'nin göndermiş olduğu kapalı bir zarf doğrultusunda, kurmak istediğimiz vakfın mahkeme tarafından hiçbir gerekçe gösterilmeden 'uygun değil' kararı verilerek açılması engellendi" dedi. 28 Şubat tarihinde toplanan MGK'nin ana gündem maddesinin "dini ve şeriatçı vakıflara" karşı olduğunu, fakat bunun pratikte daha farklı işlediğini de kaydeden Peköz şöyle konuştu, "Kürt insanının, bırakın sosyal ve siyasal faaliyet göstermelerini, ekonomik faaliyetinin bile engellenmesi söz konusu. O zaman Kürt insanının yaşama şansını ortadan kaldırmaları gerekir" dedi.

Uğur Mumcu ile Muammer Aksoy'u anmak amacıyla etkinlik düzenleyen Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri, "bir siyasi partiyi destekledikleri ve o parti tarafından düzenlenen toplantıya katıldıkları" iddiasıyla Beyoğlu Asliye Ceza Mahkemesinde yargılandıkları davada 6 Mayıs günü beraat ettiler.

"Filistinle Dayanışma ve Dostluk Derneği", 9 Mayıs günü İçişleri Bakanlığı tarafından kapatıldı. Dernek tarafından yapılan açıklamada, kapatma gerekçesi olarak "Türkiye-Filistin ilişkilerinin tek elden yürütülmesi gerektiği ve bu aşamada hükümet dışı kuruluşların devreye girmesinin uygun olmayacağı" gösterildiği belirtildi.

Marmara Tutuklu Aileleri ve İnsan Hakları İçin Dayanışma Yardımlaşma Derneği (Marmara TİYAD), 12 Haziran günü İstanbul Valiliği tarafından süresiz olarak kapatıldı. Marmara TİYAD Başkanı Bedriye Çavuş ile Fatma Çimen, Gülkız Otluçimen ve Yedigâr Şimşek adlı dernek üyeleri de 14 Temmuz günü gözaltına alındı.

Ankara DGM Başsavcılığı, Vahdet Vakfının kapatılması ve tutuklanan 5 yöneticisi hakkında 4 yıl 6'şar aydan 7 yıl 6'şar aya kadar hapis cezası istemiyle, Haziran ayında dava açtı. İddianamede, Vahdet Vakfı yönetim kurulunu oluşturan ve tutuklu yargılanan sanıklar Hüsnü Aktaş,

Mehmet Emin Bostancıoğlu, İbrahim Koca, Ahmet Töret ve Yusuf Akmaz'ın, Acemendiler'e yardım için karar aldıkları ileri sürüldü. Vahdet Vakfının "terör örgütüne destek sağladığı" (TMY 7/4) iddiasıyla kapatılmasına mal varlıklarını müsadereesine karar verilmesi de istendi. 17 Temmuz günü görülen duruşmada, mahkeme heyeti dinleyicilerden Zekeriya Bostancı'yı mahkemenin nizamını bozduğu gerekçesiyle 1 ay hafif hapis cezasına çarptırdı. 11 Eylül günü yapılan duruşmada, 5 yöneticinin beraatine karar verildi.

İdil Kültür Merkezi (İKM) yasak yayın bulundurulduğu gerekçesiyle İstanbul Beşiktaş Emniyet Müdürlüğüne bağlı "Terörle Mücadele Şubesi" ekipleri tarafından 12 Ağustos günü basıldı. İKM, 1988 yılında kurulan, ancak 1995 yılında İstanbul Valiliğince kapatılan Ortaköy Kültür Merkezi'nin yerine kurulmuştu. OKM'nin adı, 1996 yılında cezaevlerinde ölüm orucunda yaşamını yitiren İdil Erkmek'in anısına "İdil Kültür Merkezi" olarak değiştirilmişti.

İzmir'de 6 Kasım 1996'da kurulan İzmir Tüm Öğrenci Velileri Kültür Yardımlaşma Derneği (İZ-ÖVDER) hakkında İzmir Valiliğinin isteği üzerine, Karşıyaka Cumhuriyet Savcılığınca Haziran ayında kapatma davası açıldı. Kapatma davasına gerekçe olarak, İzmir Valiliğinin dernek tüzüğündeki amaç ve ilkelerin istemesine karşı bunların düzeltilmemesi gösterildi. Açılan kapatma davası, 2 Ekim günü Valiliğin isteminin reddedilmesiyle sonuçlandı.

Keçiören Kalaba Halkevi 7 Mart gecesi sıralarında kimliği belirsiz kişilerce kundaklanarak yakıldı. Halkevi, son 6 altı ayda ikinci kez saldırıya maruz kaldı.

Adana Halkevi, KESK tarafından hazırlanan "Çeteler halka hesap verecekler" başlıklı afiş gerekçe gösterilerek Valilik tarafından 3 Ekim günü 5 gün süreyle kapatıldı.

Halkevleri Kültür ve Sanat Vakfı Hatay Şubesi 13 Kasım gecesi silahla tarandı. Saldırıda ölen ya da yaralanan olmadı. Vakıf binasının duvarına MHP afişlerini asmak isteyen bir grubun Vakıf görevlileri tarafından engellenmesi üzerine akşam saatlerinde daha kalabalık bir grubun geldiği ve bina önünde gösteri yaptığı bildirildi. Saldırıyı gerçekleştiren Şehmus Boğatuğrul (30) adlı kişi daha sonra Emniyet Müdürlüğüne teslim oldu. Boğatuğrul'un ifadesi doğrultusunda, aralarında Ülkü Ocakları Derneği İkinci Başkanının da bulunduğu 8 kişi (Şehmuz Boğatuğrul, Özkan Büyük, Mehmet Yılmaz, Osman Ferhan, Hasan Kocaman, Ozan Altıncezve, Tahir Saraç ve Melih Sezgin) gözaltına alındı. Boğatuğrul dışındakiler serbest bırakıldı.

c) Sendikalar

Sendikalar, sendikal faaliyetlerinin yanı sıra, diğer demokratik faaliyetleri nedeniyle baskı ve engellenmeyle

karşılaştı. Özellikle Kürt sorunu ve insan hakları konusunda tavır alan Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) baskılarla karşılaştı. Kamu görevlilerinin üye olduğu sendikalar, özellikle Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerinde baskı gördüler.

Sendikal etkinlikler nedeniyle 1991 yılından 1997 yılı ortalarına değin 104.069 kamu emekçisi sendikalı adli ve idari soruşturmaya uğradı. KESK tarafından yapılan açıklamada, 12.642 davanın sürdüğü bildirildi. Açılan soruşturmalar sonucunda toplam 4.305 sendikalı sürgün edilirken 10 sendikalı açığa alındı, 1.889 sendikalının görevine son verildi, 1.586 sendikalının da kadrosu alındı. Eğitim-Sen Genel Merkezi tarafından Mart ayında yapılan açıklamada ise, 1996 yılında 66.200 eğitimci hakkında soruşturma açıldığı bildirildi.

Sendikal faaliyetleri nedeniyle baskı gören kamu çalışanlarından bir bölümünü, belediyelerde örgütlenmiş olan Tüm Bel-Sen üyesi memurlar oluşturdu. Sendika üyesi memurlara yönelik cezalandırmalar özellikle Refah Partili belediyelerde had safhaya ulaştı. Tüm Bel-Sen'in örgütlü olduğu belediyelerde 24 Mart 1994 yerel seçimlerinden sonraki 3,5 yıllık süre zarfında memurlar hakkında açılan adli soruşturma sonucunda 2.560 kişi sürgün edilirken, 19 kişi de açığa alındı. 3.077 kişi görevden alınırken, 1.500 kişi hakkında açılan davalar 1997 yılında sürdü. Yine Tüm Bel-Sen üyesi memurlara yönelik açılan idari soruşturma nedeniyle 500 kişi para ve fon kesintisi cezasına çarptırıldı, kadrosu alınanların sayısı 1.550'yi buldu. 3.336 kişi hakkında da uyarıkınama ve sicil bozma cezası verildi. Tüm Bel-Sen tarafından Eylül ayı başında yapılan açıklamaya göre, birçok belediyede işten atılan memurlar, mahkeme kararlarına rağmen tekrar göreve başlatılmadı. Bazı belediyelerde ise işe başlatılanlar yeniden işten atıldılar. Örneğin, Van belediyesinde 165, Gebze belediyesinde ise 80 kişi mahkeme kararına karşın işe başlatılmadı. Ayrıca, belediye çalışanlarının sağ görüşlü Bem Bir-Sen adlı sendikaya üye olmaya zorlandıkları ileri sürüldü.

Anayasada 1995 yılında yapılan değişikliklere uyumun sağlanması amacıyla Devlet Memurları Yasasında değişiklik yapan yasa tasarısı, 12 Haziran günü TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Necati Çelik'in hazırlattığı taslak, TBMM'ye sunulmadan önce, KESK başta olmak üzere kamu emekçileri örgütleriyle tartışılmış ve KESK, grev ve TİS hakkını içermeyen bir yasayı kabul etmeyeceğini kamuoyuna açıklamıştı. Çelik'in TBMM Genel Kuruluna sunduğu taslakta, Devlet Memurları Yasasının 22. maddesinde değişiklik yapılarak devlet memurlarının Anayasada ve özel yasada belirtilen hükümler uyarınca sendikalar ve üst kuruluşlar kurabilmelerine, bunlara üye olabilmelerine ilişkin yasak kaldırıldı. Ancak, kabul

edilen metinde grev ve toplu sözleşme hakkı yer almadığı gibi, güvenlik, yargı ve askeri işkollarında çalışan sivil memurlara sendika kurma hakkı verilmedi. Böylece yargı ve infaz kurumlarında çalışan kamu emekçilerinin kurduğu Tüm Yargı-Sen ile askeri işkolunda çalışan kamu emekçilerinin kurduğu Asim-Sen yasadışı hale getirilmiş oldu. Yasa, 17 Haziran günü *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. 3 Temmuz günü TBMM'de kabul edilen bir başka yasa ile, "derneklere siyasi faaliyette bulunma, sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla ortak hareket etme" olanağı tanındı. Yasa ile valilerin dernek kapatma kararlarının 24 saat içinde asliye hukuk mahkemesinin onayına sunulması, 48 saat içinde herhangi bir karar verilmediği takdirde de kararın kendiliğinden yürürlükten kalkması hükmü getirildi.

1997 yılında da, gözaltına alınan çok sayıda sendikacıya işkence yapıldı. Örneğin, DISK Genel-İş Ankara Şube Başkanı Murat Coşkun, DGM Savcılığının isteği üzerine, Ankara "Terörle Mücadele Şubesi" ekipleri tarafından 21 Eylül günü gözaltına alındı ve işkence gördü. Yasal gözaltı süresi aşılarak 9 gün gözaltında tutulan Coşkun, "Hizmet-İş Sendikasının Yol Şube Müdürünün makam odasına bomba attığı" suçlamasıyla 31 Eylül günü çıkarıldığı DGM'de tutuklanarak Ankara Merkez Kapalı Cezaevine gönderildi. Coşkun'a yönelik hak ihlalleri gözaltı süresinin aşılmasıyla sınırlı kalmadı. Gözaltında kaldığı süre boyunca işkence gören, yasal yardımlardan yararlanırlmayan, ailesi ve avukatlarıyla görüştürülmeyen Coşkun'a, hakkındaki iddia DGM kapsamına girmemesine karşın "terör suçlusu" uygulamasında bulunuldu. Bulunduğu cezaevinde 7 Ekim günü yazılı bir açıklama yapan Coşkun, 9 günlük gözaltı süresince her türlü şiddet ve sistematik işkenceye tabi tutulduğunu ifade ederek, "Bana yapılan bu tutum gerici ve faşist Ankara Belediye yönetiminin sistemli bir komplosudur" dedi. DISK'e bağlı Genel-İş Mali Daire Başkanı Nurettin Dinçer de bir açıklama yaparak, geçmişte Genel-İş üyesi olan işçilerin, Melih Gökçek'in baskısı sonucu Hizmet-İş'e geçtiğini, ancak 1998 dönemi sözleşmesinden önce Genel-İş'e döndüklerini, bu katılımı engellemek için Hizmet-İş ve işverenin baskı uyguladığını söyleyerek, Murat Coşkun'un gözaltına alınmasının Hizmet-İş ile Melih Gökçek'in düzenlediği komplo sonucunda olduğunu kaydetti. Nurettin Dinçer, Coşkun'a yöneltilen "patlayıcı madde atma" suçlamasıyla ilgili iddialar DGM'nin görev alanına girmediği halde Coşkun'un 9 gün boyunca gözaltında tutulduğunu belirtti. Genel-İş sendikası avukatları, Murat Coşkun'a işkence yapan polisler hakkında, 3 Ekim günü suç duyurusunda bulundular.

DGM'nin görevsizlik kararı vermesi üzerine, Murat Coşkun hakkında "Kamu hizmetlerinin görülmesine ait

binaya, motorlu taşıt aracına ve işyerine patlayıcı madde atmak" iddiasıyla Ankara 19. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan davanın ilk duruşması 5 Ekim tarihinde yapıldı. Çok sayıda polisin "önlem aldığı" duruşma, izleyicilere ve basına kapalı olarak yapıldı. Murat Coşkun, savunmasında, kendisine yöneltilen suçlamaları kabul etmedi. Coşkun, Genel-İş ile Hizmet-İş arasında 1994 yılından beri bir rekabet yaşandığını ve bunun sonucu olarak da kendisine yönelik bir komplo hazırlandığını söyledi. Gözaltı süresince emniyette işkenceye maruz kaldığını belirten Coşkun, "Polisler bana dinamit verdiler, üstüme sürdüler. Bu şekilde gömlekle atlet üzerinde tespit edilen kalıntılar oluştu. Suçlamalar asılsızdır, suçsuzum" dedi. Müşteki Mustafa Yüksel ise, gece 02.30 sularında evinin önünde duran arabasına patlayıcı madde atıldığını belirterek, "Karakoldaki ifademde kimseden şüphelenmediğimi söyledim ve isim vermedim. Sonra 'Terörle Mücadele Şubesi'ne götürdüler, orada bana suçlu arkadaşın itiraf ettiğini söylediler. Bu şekilde sanığın ismini öğrendim" dedi. Müşteki Ümit Coşkun da, kebab salonuna dinamit atıldığını, olay sırasında samıyı görmediğini söyledi. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığının müdahil olarak katılmak istediği davanın ilk duruşmasında Murat Coşkun tahliye edildi. Coşkun, 20 Mart 1998 tarihinde beraat etti.

Yarımca'da bulunan bir tekstil firması çalışanlarının, işyerinde sigortasız ve küçük yaşta işçi çalıştırdığı gerekçesiyle 18 Eylül günü yaptığı eyleme destek vermek amacıyla fabrikaya giden Petrol-İş Sendikası Yarımca Şube Başkanı Ali Buğdaycı gözaltına alındı. Kendisini Yarımca Karakoluna götürülen polislerin, ellerini bağlayıp, üzerindeki giysileri çıkarttığını ve işkence yaptıklarını belirten Buğdaycı, bir gün gözaltında kaldıktan sonra "polise mukavemet ve darp" suçlamasıyla sevk edildiği Körfez Cumhuriyet Savcılığınca tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. "7 gün süreyle iş göremeyeceğine dair" rapor alan Buğdaycı, kendisine işkence yapan polisler hakkında, yargıya güvenmediği için suç duyurusunda bulunmayı düşünmediğini söyledi. Buğdaycı'nın gözaltına işkence görmesiyle ilgili olarak CHP Kocaeli Milletvekili Bekir Yurdağül'ün yazılı soru önergesini yanıtlayan İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, Ali Buğdaycı'nın söz konusu firmada çalışanların Petrol-İş Sendikasıyla ilgili olmamasına karşın tekstil firmasında bazı işçilerin işten çıkarılmasıyla ilgili 200-300 kişilik gösteri dağılmak üzereyken birkaç arkadaşıyla gösteriyi yeniden organize ettiğini ve polise karşı tahrike başladığını ileri sürdü. Başesgioğlu, "Adı geçen şahıs ve arkadaşları polis aleyhine slogan atarak gösteri yürüyüşüne geçmiş ve polisin üzerine yürüyerek mukavemette bulunmuş, polis bu noktadan itibaren topluluğa müdahale ederek zor

kullanmak suretiyle topluluğu dağıtmıştır. Bu esnada bir polis amiri yarananmış, 3 gün iş ve gücüne mani, 5 günde iyileşir şekilde adli raporu alınmıştır” dedi. Basında çıkan haberler üzerine polisler hakkında yapılan incelemelerde, Ali Buğdaycı ve arkadaşları hakkında “tamamen yasal olarak adli işlemlerin yapıldığının anlaşıldığını” ileri süren Başesgioğlu, “Güvenlik güçleri her olayda olduğu gibi bu olayda da insan haklarına saygılı, hukuk çerçevesi içerisinde görevlerini yerine getirmişlerdir” dedi (ayrıntılı bilgi için bkz. 261-62).

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları sırasında, “emniyet mensuplarına küfür ettiği ve mukavemet göstererek görevlerini engellediği” gerekçesiyle gözaltına alınan Tüm Haber-Sen Muğla Şube Başkanı Erol Çağlayan, götürüldüğü Muğla Emniyet Müdürlüğünde işkence gördü ve 3 günlük rapor aldı. Bir başkomiserin davacı olması üzerine 30 Ekim günü tutuklanan Çağlayan, 19 Kasım günü Muğla Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada tahliye edildi. Çağlayan’ın avukatı, davacı başkomiserin olay sırasında yetkisini kötüye kullandığını söyledi.

Bazı sendika şubeleri ile temsilcilikler 1997 yılında da kapatıldı. Örneğin, DİSK’e bağlı Basın-İş Sendikasının İstanbul Ümraniye ve Kartal temsilcilikleri, Nisan ayının ikinci haftasında, Valilik tarafından kapatıldı.

Urfa Valiliği, KESK üyesi Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES) ve Eğitim-Sen Urfa şubelerinin “yasak yayın bulundurdıkları” gerekçesiyle 6 ay kapatılmasına karar verdi. Eğitim-Sen ve SES’in Urfa şubeleri 11 Kasım günü polis tarafından basılmış ve basılma sırasında bazı süreli yayın, kitap ve dokümanlara el konulmuştu. 15 Kasım günü ise, bu iki sendika el konulan yayınların yasak olduğu bahanesiyle mühürlendi. 11 Kasım günü saat 12.30 sıralarında Urfa Cumhuriyet Savcılığının kararıyla sendika şubelerini basan polisler, bürolarda DGM kararıyla haklarında toplatma kararı çıkan mektup, neşriyat ve eserlerin bulunduğunu ileri sürerek şunlara el koymuştu: “Üye kayıt defteri, demirbaş defteri, karar defteri, kullanılmış ve kullanılmamış para makbuzları, sendika genel merkezlerinin çıkardığı aylık yayınlar, sendika takvimleri, eğitim seminerlerinin dosyaları, kapatılan *Demokrasi* ve *Ülkede Gündem* gazetelerinden oluşturulmuş gazete arşivi, iki sendikanın 160’a yakın sayıda kitabı.”

Emekli-Sen hakkında İçişleri Bakanlığının talimatıyla Ankara Valiliği tarafından 1995 yılında kapatma istemli açılan davanın son duruşması 30 Nisan günü yapıldı. Ankara 10. Asliye Hukuk Mahkemesinde görülen dava, davacı vekilinin mahkemeden çekilmesi nedeniyle Emekli-Sen lehine sonuçlandı ve Emekli-Sen hakkında açılan dava düştü.

Sendika şubelerine yapılan baskınlar, sendika yöneticileri ve üyelerinin karşılaştıkları baskılara ilişkin TIHV tarafından belirlenen bazı olaylar ise şöyle:

Eğitim-Sen, Enerji Yapı Yol-Sen, SES Muş şubeleri 14 Ocak günü polis tarafından basılarak arandı. Baskında, sendikada bulunan dergilere yasak olduğu gerekçesiyle el konuldu. Şube yöneticileri hakkında ise, “uygunsuz para toplamak” ve yasak yayın bulundurmak iddiasıyla dava açıldı. Muş Sulh Ceza Mahkemesinde 27 Mart günü görülen davada, SES Muş Şube Başkanı Sedat Akman, Eğitim-Sen Muş Şube Başkanı ve KESK Muş Şubeler Platformu Dönem Sözcüsü Caner Baysal, Eğitim Sekreteri Mehmet İpek ile Enerji Yapı Yol-Sen, Muş Şube Başkanı Zülküf Yıldırım ifade verdiler. Aynı saatlerde ikinci kez sendikalara baskın düzenleyen Siyasi Şube ekipleri değişik sendikalardan 21 sendika yönetici ve üyesini tartaklayarak gözaltına aldı. Muş Emniyet Müdürlüğünde ifadeleri alınan sendikacılar gece geç saatlerde dörder kişilik gruplar halinde serbest bırakıldılar. Gözaltına alınan Güler Er, Nil Sarıkaya ve Özlem Aydın (bkz. s. 248) adlı sendikacılara bekâret kontrolü yapılmak istendi, ancak kamu emekçilerinin buna tepki göstermeleri üzerine vazgeçildi. Bu arada, KESK Muş Şubeler Platformunun yasal olmadığı gerekçesiyle Muş Valiliği tarafından Muş Sulh Ceza Mahkemesinde açılan dava, Mart ayında beraatle sonuçlandı.

1996 yılında Bakırköy Yenimahalle, Samatya, Kartal, Okmeydanı’nda yapılan ve işçilerin de katıldığı kitlesel basın açıklamalarında Platformun sözcüleri Hava-İş Genel Başkanı Atılay Ayçin, Haber-İş 1. Şube Başkanı Levent Dokuyucu ve Basın-İş İstanbul Şube Başkanı Kenan Kaya hakkında, Şubat ayında soruşturma açıldı.

Demokratik Mücadele Platformu tarafından 9 Mart günü Enerji-Yapı-Yol-Sen’de düzenlenen 8 Mart etkinliği; Siyasi Şube tarafından basıldı. “İskenderun Cezaevinden firar eden PKK ve MLKP tutuklularının salonda bulunduğu” ihbarını aldıklarını iddia eden polis katılımcıların kimliklerini alarak etkinliği engelledi.

Eğitim-Sen 2. Şube yöneticileri, 73 eğitim emekçisine verilen “bir yıl kademe durdurma” cezasının geri alınması istemiyle 6 Mart günü Kumkapı Bölge İdare Mahkemesine başvurdu. Şube Başkanı Alaaddin Dinçer burada yaptığı açıklamada, İstanbul’da iş bırakma eylemine katılan 6 bin eğitim emekçisi hakkında soruşturma açıldığını ve para cezası verildiğini, 956 eğitimciye ise “bir yıl süreyle kademe durdurma cezası” verildiğini, bunlardan 130’unun üyeleri olduğunu bildirdi.

İzmir Sağlık Meslek Lisesindeki baskıları protesto için yaptıkları basın açıklamasından ötürü hapis cezasına

çarpıtılan Tüm Sağlık-Sen İzmir Şubesinin eski yöneticileri, Mayıs ayında Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurdu.

SES Bakırköy Şubesi, Mayıs ayı sonunda yaptığı açıklamada, SHÇEK'e bağlı işyerlerine mesleki formasyonu olmayan RP'ye yakın kişilerin idareci olarak atandığı belirtilerek, haksız ve hukuksuz olarak sürülenlerin ise açtıkları davaları kazandıkları halde bu kararların ya görmezden gelindiği ya da yeni sürgünlere vesile olduğu ifade edildi. SES'in bileşenlerinden Sosyal Hizmet-Sen'in kurucularından ve SES Üyesi Sosyal Hizmet Uzmanı Kahraman Eroğlu'nun İstanbul SHÇEK İl Müdür Yardımcılığı görevindeyken hukuka aykırı bir şekilde Kars'a sürüldüğü, açtığı davayı kazandığı halde eski görevine değil Bingöl'e müdür yardımcısı olarak gönderildiği belirtilen açıklamada, yine eski Sosyal Hizmet-Sen merkez yöneticilerinden SES Üyesi Adem Bulat'ın Ankara Seyranbağları Huzurevinden önce Ayaş'a, oradan da İstanbul'a sürgün edildiği; yürütmeyi durdurma kararına rağmen, bugüne kadar işlem yapılmadığı kaydedildi. Yargı kararlarına rağmen üç ya da dört kez sürgün edilen çalışanların olduğu vurgulanan açıklamada uzman kadroların etkisizleştirilerek mesleki formasyonu olmayan kişilerin etkin görevlere verildiğine de dikkat çekildi.

SES Diyarbakır Şubesi ise, 29 Ağustos günü polisler tarafından basılarak arandı.

SHÇEK İzmir İl Müdürlüğü önünde, Haziran ayında yapılan basın açıklamasında konuşan SES İzmir Şube Başkanı Şükran Öz, 1997 yılında İzmir'de 6 üyelerinin il içinde sürgüne uğradığını, 4 üyelerinin ise kadrolarının ellerinden alındığını belirtti. Haziran ayı ortalarında, 3 işyeri temsilcisinin de Sinop ve Denizli Çivril'e sürgün edildiklerini söyleyen Şükran Öz, Refahiyol hükümetinin boşaltılan kadrolara kendi anlayışlarına uygun kişileri yerleştirdiğini kaydetti. Şükran Öz, sürgün, soruşturma, yer değiştirme gibi uygulamaların kadrolaşma ve çalışanları yıldırıma yönelik uygulamalar olduğunu belirterek, "Bu durum hizmet verdiğimiz çocukları da yakından ilgilendirmektedir" dedi.

Memurların 20 Aralık 1994 tarihinde ülke genelinde iş bırakma eylemine katıldıkları için yargılanan Eğitim-Sen Mersin Şubesi üyesi 66 öğretmen, 5 Haziran günü Mersin 4. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraat etti.

KESK Genel Sekreteri Faysal Özçift'e, 27 Haziran günü işe gitmediği gerekçe gösterilerek, İzmir Büyükşehir Belediyesine bağlı İZSU Genel Müdürlüğü tarafından Eylül ayında sekizde bir maaş kesintisi cezası verildi. Ayrıca, Lice olaylarını inceleyen heyette yer alması nedeniyle de Özçift'ten savunma istendi.

Harran Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi Başhekim Vekili Dr. Ali Coşkun tarafından Ağustos ayında hazırlanan "Rektörlüğün izni olmadan herhangi bir derneğe üye olanlar görevden çekilmiş sayılacak" yazısı, göreve yeni başlayan personele zorla imzalatıldı. Konuya ilişkin Urfa Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunan SES Urfa Şube Başkanı İhsan Avcı, "Türkiye'nin gerek imza attığı uluslararası sözleşmede, gerekse son dernekler kanununda yapılan değişiklikler tüm kamu çalışanlarının istediği derneklere üye olabileceği ve 657 sayılı devlet memuru kanununun 22. Maddesine göre istedikleri sendikaya üye olma hakkı tanınmıştır. Bundan dolayı bu tutumu kınıyor ve olayın takipçisi olacağımızı belirtiyorum" dedi.

KESK tarafından alınan karar gereği 20 Aralık 1996 ve 18 Nisan 1997'de iş bırakma eylemine katıldıkları gerekçesiyle yürütme tarafından cezalandırılan on binlerce kamu emekçisinin hukuk mücadelesi sürerken, İstanbul Bölge İdare Mahkemesi, 150 eğitim emekçisinin açtığı davayla ilgili olarak Eylül ayı sonunda lehte kararlar verdi. Kamu emekçileri için emsal niteliği taşıyan dava, İstanbul'da iş bırakma eylemine katıldığı gerekçesiyle kademe durdurma cezası alan 900 eğitimcinin İstanbul Bölge İdare Mahkemesine başvurusu ile başladı.

Ekim ayı sonunda, Aras Kargo Ankara Dağıtım Merkezini "işgal ettikleri" gerekçesiyle hakkında dava açılan 47 Aras Kargo işçisine 2 yıl, Nakliyat-İş Sendikası Ankara Şube Sekreteri Bayram Karkın'a 1 yıl hapis cezası verildi.

SES Şanlıurfa Şube Başkanı İhsan Avcı, Şube Sekreteri Olcay Kanlıbaş, Eğitim Sekreteri Emiş İspir, Mali Sekreter Rabia Gül, üyeler Deniz Barut ve Mesut Özaydınlı, Radyo Karacadağ Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Can Toprak, Haber Müdürü Vedat Bakır, SİN Kitabevi Sahibi Bülent Mermer, Kitabevi çalışanları Faruk Bucak, Adil Bülent Cihanbeyli ile Deniz Melik, Halil Bereket, Sait Bedlek, Talat Doğanoglu, Mustafa Akyol ve adı öğrenilemeyen 4 kişi, Kasım ayı başında gözaltına alındı. SES Şanlıurfa Şubesi tarafından yapılan açıklamada, SES Şube Eğitim Sekreteri Emiş İspir, Şube Sekreteri Olcay Kanlıbaş ve Mali Sekreter Rabia Gül'ün (bkz. İşkence, s. 250) Doğumevi Hastanesine götürüldükleri ve kızlık zarı muayenesine zorlandıkları, ancak karşı konulması üzerine vazgeçildiği belirtildi. Açıklamada, Adliye'ye sevk edilen Şube Başkanı İhsan Avcı, üyeler Mesut Özaydınlı ve Deniz Barut'un tutuklandığı, gözaltına alınan öteki kişilerin ise serbest bırakıldıkları belirtildi.

Eğitim-Sen Merkez Yönetim Kurulu üyeleri hakkında "Bölücülük propagandası yaptıkları" iddiasıyla açılan

dava, 20 Kasım günü Ankara DGM’de başladı. Eğitim-Sen’in temel eğitime ilişkin bakışını anlatan bildiri ve özel sayılarda yer alan “Kesintisiz, laik, demokratik, bilimsel, anadilde eğitim” talepleri ile ilgili olarak “bölücülük propagandası” (TMY 8/1) iddiasıyla açılan davada Eğitim-Sen Başkanı Kemal Bal, MYK Üyeleri Necati Akpınar, Alper Öztürk, Asuman Edalı, Cemal Ünlü ve Nurşen Girgin, Özlük Hukuku ve Toplu İş Sözleşmesi Sekreteri Müslüm Şahin, Genel Sekreteri Erol Savumlu ve Genel Basın Yayın Sekreteri Başyürek Altın yargılandı. Ankara DGM’de, 9 Aralık günü sonuçlanan davada Eğitim-Sen yöneticilerine 1’er yıl 4 ay hapis, toplam 3 milyar ağır para cezası verildi. Cezalar ertelendi.

Tüm Yargı-Sen İstanbul Şube Yönetimi adına Ali Yazıcı tarafından 21 Kasım günü yapılan basın açıklamasında, 18 Mart 1997 tarihinde Bakırköy Kadın ve Çocuk Cezaevinde yaşanan isyan sonrası cezaevi idaresince tutuklulara yapılan işkenceye karşı çıkan sendikacıların sürüldüğü belirtildi. Açıklamada şöyle denildi: “Sendikacılara örgüt kuryeliği yakıştırmaları yapılarak, Gencer Arhan (Genel Basın Sekreteri) Ağrı’ya, Ferit Demir (İşyeri Temsilcisi) Muş’a, Mustafa Atay (İşyeri Temsilcisi) Hakkâri’ye, Naif Bayhan (İşyeri Temsilcisi) Van’a, Sönmez Konak (üye) ise cezaevi olmayan Kiğı’ya sürgün edilmişlerdi. Gencer Arhan ve Ferit Demir, 21 Kasım’dan itibaren on günlük açlık grevi yaptılar. Aralık ayı başında sürgün kararları geri alındı. Hakkâri’ye sürgün edilen İşyeri Temsilcisi Mustafa Atay, sürgün yerine giderken geçirdiği trafik kazasında hayatını kaybetmişti.”

SES Eskişehir Şube Sekreteri Neriman Ağaoğlu ile Mali Sekreter Nazire Öztürk hakkında, yakalarına kokart taktıkları gerekçesiyle, Kasım ayı sonunda soruşturma başlatıldı.

Tüm Maliye-Sen İzmir Şube Başkanı Ramis Sağlam, sendikal faaliyetleri nedeniyle, Aralık ayında, ikinci kez memuriyetten men cezasıyla işten atıldı. Maden-Sen Genel Eğitim Sekreteri olan ve İzmir MTA’da çalışan Ayhan Özkaya da Trabzon’a sürüldü. Sürgün gerekçesi olarak, 29 Temmuz günü Ankara’da gazetecilerin dövülmesini protesto etmek amacıyla 30 Temmuzda Konak Meydanında yapılan basın açıklamasına katılması gösterildi.

Ankara’da Haziran ayında haksız yere sürgün edilen öğretmenler Fevzi Yılmaz, Yılmaz Hasar, Gürbüz Aydın, Murat Kahraman ve Ali Müfettişoğlu, itiraz için açtıkları mahkemeyi kazandı. Sürgün kararları Ankara 1. İdare Mahkemesince hukuka aykırı bulunarak, Aralık ayı ortasında iptal edildi.

OSTİM Orta Ölçekli Sanayi İşçileri Yardımlaşma Derneği (OSİ-DER) tarafından başlatılan “Sigortasız çalışmaya hayır” kampanyası çerçevesinde, Haziran ayı başında, OSTİM’de açılması düşünülen imza standına Ankara Valiliğince izin verilmedi.

Eğitim-Sen’in 12 Eylül günü düzenlemek istediği “12 Eylül ve Eğitim” konulu panele Ankara Valiliğince izin verilmedi.

Urfa’da KESK’in 7 Aralık günü yapacağı “% 30 Değil Toplu Sözleşme” adlı mitingi Urfa Valiliğince yasaklandı. Polis 7 Aralık günü, yasağa karşı eylemi fiili olarak gerçekleştirmek isteyen çok sayıda kamu emekçisini gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar aynı gün serbest bırakıldı. Eğitim-Sen Üyesi Haydar Yalçın’ın burnu, gözaltına alındığı sırada polis tarafından kırıldı.

Eğitim-Sen Adıyaman Şubesinin eğitim çalışmaları içerisinde yer alan, Gazeteci-Yazar Temel Demirel’in katılacağı “Yeni Dünya Düzeni” konulu konferansa, Adıyaman Valiliği, 8 Aralıkta, gerekçesiz olarak izin vermedi.

9. İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARINA BASKILAR

MGK, Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları, 1997 yılında da insan hakları savunucularına karşı baskıcı bir politika izlediler ve propaganda yaptılar. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesindeki insan hakları ihlallerinin izlenmesi, yetkililer tarafından tepkiyle karşılandı. Örneğin 28 Şubat sonrasında Genelkurmay Başkanlığı tarafından basına ve yargıya verilen "brifing"lerde şu iddialar ileri sürüldü: "Sözde demokrasi ve insan hakları savunucuları, yasal olanakları da kullanarak terör örgütünü açıkça desteklemektedirler. Terör örgütünün faaliyetleri maskelenerek Tunceli, Sivas ve Lice gibi yerlerde silahlı kuvvetlerin mücadelesi sekteye uğratılmak istenmektedir."

Uluslararası insan hakları kuruluşları da, tepkilerin hedefiydi. İnsan hakları ihlallerini durdurmaya yetkililer, insan hakları kuruluşlarının çalışmalarını engellemek ve yönlendirmek amacıyla çaba harcadılar. MGK'ye sunulan bir raporda, insan hakları ihlalleriyle ilgili araştırma yapılmasının ve bu araştırmaların sonuçlarının yayınlanmasının engellenmesi de, "terörle mücadele" yollarından biri olarak gösterildi: "İnsan hakları bahanesi ile bölgeye birçok heyet gelmekte. Bu heyetler önceden belirlenen kişiler ile görüşmekte ve raporlar düzenlemektedirler. Sonra bu raporları devlet aleyhine içte ve dışta propaganda vasıtası olarak kullanmaktadır. Bu işin diğer bir yönü de, bu raporların parlamento heyeti veya uluslararası çeşitli örgütlerin raporları gibi değerlendirilmektedir."

İnsan hakları alanında faaliyet gösteren sivil örgütlerin engellenmesi için de, şu önlemlerin alınması istendi: "İnsan hakları konularında devlet aleyhine faaliyet gösteren hükümet dışı kuruluşların (NGO) faaliyetlerinin izlenmesi ve engellenmesi; heyetlerin çok iyi değerlendirilerek tereddüt edilen heyetlere engel olunması; yatırım-hizmet-görev hariç bölgeye icra edilecek diğer

gezi ve ziyaretlerin asgariye indirilmesi; Uluslararası yükümlülüklerimiz nedeniyle insan hakları ve demokrasi kavramları altında devletin yargılanması girişimlerine karşı her türlü siyasi tedbirin alınması; insan hakları konusunda ülkemize yöneltilen suçlamaları etkisiz kılmak ve gerekli düzeltici önlemleri belirlemek üzere kurulmuş olan İnsan Hakları Danışma Alt ve Üst Kurullarının faaliyetlerine daha etkili bir şekilde devam edilmesi; insan hakları konusunda ilgili kuruluşlarda birimler teşkil edilmesi, bu kurum ve kuruluşlar arasında etkin bir koordinasyon oluşturulması; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun yasal düzenlemelerin geciktirilmeden yapılması gerekir."

İçişleri Bakanlığı, "teröre karşı önlemler" konulu 3 Ocak günü yayımladığı genelgede, "Bölücü propaganda malzemesi toplamak amacıyla yurtdışından gelebilecek parlamenter, din adamı, basın mensubu ve bilhassa Uluslararası İnsan Hakları ve Af Örgütü gibi NGO elemanlarının uygun şekilde yönlendirilmesi, izlenmesi ve bu maksatla Diyarbakır Basın Bürosundan istifade edilmesi"ni istedi.

İnsan hakları savunucularına yönelik baskılardan en çok etkilenen kuruluş, 1997 yılında da İnsan Hakları Derneği oldu.

a) İnsan Hakları Derneği (İHD)

1997 yılında, İHD'ye yönelik baskılarda artış gözlemlendi. Dernek yönetici ve üyeleri hakkında davalar açıldı, derneğin 8 şubesi kapatıldı, bazı dernek yöneticilerine işkence yapıldı. Aynı zamanda İHD'ye yönelik mali baskılar da söz konusu oldu. İHD Genel Başkanı Akın Birdal, Mayıs ayı başında, Avrupa Birliği'nin İHD'nin "İnsan Hakları Eğitim Projesi"ne destek için gönderdiği 80.000 ECU tutarındaki yardımı almalarının Mehmet

Ağar'ın İçişleri Bakanlığı döneminde çıkarılan bir genelgeye dayanılarak engellendiğini açıkladı. Genelge'nin "Yurtdışından gönderilen paralar, Dışişleri Bakanlığının bilgisi, İçişleri Bakanlığının izni olmadan derneklerin hesaplarına geçirilemez" hükmü taşıdığını belirten Akın Birdal, İçişleri Bakanı Meral Akşener'in söz konusu izni vermemesi nedeniyle paranın Avrupa Birliği'ne geri gönderileceğini belirtti.

İHD'ye yönelik açılan kapatma davalarıyla ilgili bilgiler şöyle:

İHD hakkında eski tüzüğünde yer alan "Dernek üyeliği için yapılan başvuru reddedilebilir" ifadesi nedeniyle Ankara Cumhuriyet Savcılığı tarafından kapatma davası açıldı. Davanın ilk duruşması, 6 Mayıs günü Ankara 13. Asliye Hukuk Mahkemesinde yapıldı. İHD Genel Başkanı Akın Birdal duruşmada, dava hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtti ve kapatma istemine neden olan "Derneğe Girme" başlıklı 5. Maddenin 26-27 Ekim 1996 günlerinde yapılan 6. Olağan Genel Kurulda değiştirildiğini söyledi. Davanın esastan reddedilmesini isteyen Birdal, "İHD kapatılarak Türkiye'deki insan hakları savunucuları platformuna darbe indirilmeye çalışılıyor. İHD, Türkiye'deki bir çok sorunun çözüme kavuşturulmasında önemli bir mekanizmadır" dedi.

3 Temmuz günü yapılan duruşmada gazetecilerin görüntü alması mahkeme tarafından yasaklandı. İHD'nin Türkiye'nin sorunlarıyla ilgilenen bir kuruluş olduğunu belirten Avukat Yusuf Alataş ise, davanın kamuoyuna açık olması gerektiğini vurgulayarak karara karşı çıktı. Akın Birdal duruşmadan sonra yaptığı açıklamada, İHD'nin bugüne kadar bir çok kez baskı ve engellemeyle karşılaştığını ancak, son iki aydır baskıların "planlı bir saldırı kampanyasına" dönüştüğünü söyledi.

7 Ekim günü yapılan duruşmada Akın Birdal, dava konusu tüzük maddesinin son genel kurulda değiştirildiğini anımsattı ve davanın düşmesi gerektiğini söyledi. İHD avukatları da, iddianameyi hazırlayan savcının duruşmalara katılmadığını belirterek davanın bu nedenle de düşmesi gerektiğini savundular. Mahkeme, itirazları reddetti. Dava 10 Şubat 1998 tarihine ertelendi.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, İHD'nin kapatılması istemiyle bir dava daha açtı. 1996 yılı Aralık ayında düzenlenen İnsan Hakları Haftası etkinlikleri nedeniyle açılan davada, İHD Genel Başkanı Akın Birdal ve 10 Merkez Yürütme Kurulu (MYK) üyesi hakkında 1 yıla 3 yıl arasında hapis cezası istendi. İddianamede, İnsan Hakları Haftası etkinliklerine katılan bazı kişilerin konuşmalarında "bölücülük propagandası yaptıkları" ve "halkı kin ve düşmanlığa kışkırttıkları" öne sürüldü. Yargılanan MYK üyeleri şunlar: Akın Birdal, Kamil

Ateşoğulları, Selahattin Esmer, Meral Bekar, Sedat Aslantaş, Lütfü Demirkapı, Mahmut Şakar, Eren Keskin, Ercan Demir, Nazım Gür ve Günseli Kaya.

İHD'nin kapatılması ve yöneticilerinin cezalandırılması istemiyle açılan dava, 8 Eylül günü Ankara 4. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Yerli ve yabancı birçok insan hakları kuruluşunun temsilcilerinin izlediği duruşmada ortak savunmayı okuyan Akın Birdal, derneğin tek ve belirli amacının "insan hak ve özgürlükleri" konusunda çalışmak olduğunu anımsattı. 1996 yılı İnsan Hakları Haftasında düzenlenen etkinlikler için valilikten izin alındığını vurgulayan Birdal, iddiaların hukuksal olmaktan çok siyasal nitelik taşıdığına dikkat çekti. Avukat Yusuf Alataş da, "savaş çığırkanları ödüllendirilirken barış taleplerini dile getirenlerin" yargılandığına dikkat çekti. Dava, 23 Şubat 1998 tarihinde beraatle sonuçlandı. Mahkeme, derneğin kapatılması istemini reddetti. Duruşmada, İHD yöneticileri hakkında aynı olaya ilişkin davada alınan kararda sadece EMEP İl Başkanı Haydar Kaya'nın 1 yıl hapis, 600 milyon lira ağır para cezasına mahkûm olduğunu, diğerlerinin ise beraat ettiğini belirten mahkeme başkanı Ümit Nuri Dündar, paneldeki konuşmaların derneğin amacına aykırı olmadığını, bir kişinin ceza almış olması nedeniyle derneğin kapatılmayacağına ifade ederek, tüm sanıkların beraatlarına karar verdi.

1997 yılında, İHD'nin 8 şubesi geçici ya da sürekli olarak kapatıldı. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerde, İHD şubelerinin tamamen kapatılması için yoğun çaba gösterildi. Kapatılan İHD Şubeleri şunlar:

Elazığ Şubesi, Elazığ Valiliği tarafından "üye olmayanların derneğe geldiği ve yasadışı yayın bulunduğu" gerekçesiyle 12 Şubat gününden itibaren 10 gün süreyle kapatıldı. İHD Genel Başkanı Akın Birdal yaptığı açıklamada, İHD'nin insan hakları ve demokrasi mücadelesi veren bir kuruluş olduğunu belirterek şunları söyledi: "Elazığ Şubemizin mahkeme kararı olmaksızın kapatılmasının Elazığ Şube Başkanı Metin Can ve Dr. Hasan Kaya'nın öldürülmeleri ile ilgili olarak gazetelerde itirafçılarca açıklamaların yapıldığı günlere denk düşmesi ve mülki amirliğin bu olay üzerine gitmesi gerekirken, tam tersi bir tutumla şubemizin kapatılmasına karar vermesini de anlamalı buluyoruz."

Diyanbakır Şubesi yöneticileri, 22 Mayıs günü Diyanbakır'da gözaltına alındı. İlk olarak İHD Diyanbakır Şube Sekreteri Avukat Sinan Tanrıku, sabah saatlerinde bir duruşma nedeniyle bulunduğu Diyanbakır DGM'de gözaltına alındı. Tanrıku'nun durumunu

öğrenmek için DGM'ye giden İHD Genel Başkan Yardımcısı ve Diyarbakır Şube Başkanı Avukat Mahmut Şakar da gözaltına alındı. Saat 12.30 sıralarında da İHD Şubesine baskın düzenlendi. Baskında Şube Yönetim Kurulu üyeleri Vedat Çetin, Özlem Çetin ve Pirozhan Doğrul gözaltına alındı, şubede bulunan belgelere el konuldu. Şube yöneticisi Nebahat Akkoç ise evine düzenlenen baskında gözaltına alındı.

Diyarbakır Şubesi, 24 Mayıs günü Diyarbakır Valiliği tarafından, "devletin bütünlüğünü tehdit edecek türde faaliyetlerde bulunulduğu" iddiasıyla süresiz kapatıldı. Kapatma kararının, "suç kaynağı haline gelen derneklerin kapatılması" (Dernekler Yasası Madde 53) hükmü uyarınca verildiği öğrenildi. Şube, 24 Mayıs günü gelen polisler tarafından mühürlendi.

Avukat Sinan Tanrıkulu, şubenin kapatılmasının yasalara aykırı olduğunu söyledi. Dernekler Yasası uyarınca valiliğin kapatma kararını 24 saat içinde asliye hukuk mahkemesine sunması gerekirken bu işlemin 12 gün sonra yapıldığına dikkat çeken Sinan Tanrıkulu, yasal süre aşıldığı halde mahkemenin kapatma kararını onayladığını belirtti. Yasaya göre, kapatma kararını izleyen 3 ay içinde valiliğin kapatma davası açılmasını istemesi gerektiğini de anımsatan Sinan Tanrıkulu, İHD Diyarbakır Şubesiyle ilgili olarak bu işlemin de yapılmadığını vurguladı.

Diyarbakır Şubesinin yayımladığı bültende yer alan "Barış için yeni bir adım ve hemen barış, onurlu bir barış" başlıklı yazı nedeniyle İHD Genel Başkanı Yardımcısı Avukat Mahmut Şakar ile Yönetim Kurulu Üyesi Vedat Çetin hakkında açılan dava, Diyarbakır DGM'de 5 Şubat günü başladı. 24 Kasım günü yapılan duruşmada savunma yapan Vedat Çetin, bültenin "hak ihlallerine karşı kamuoyu oluşturma amacıyla" yayımlandığını belirterek "propaganda" amacı taşımadığını vurguladı. Çetin'in "yasadışı örgüt propagandası yaptığı" iddiasıyla yargılandığı dava, 19 Ocak 1998 tarihine ertelendi.

Malatya Şubesi, Malatya Valiliği tarafından 4 Haziran günü süresiz olarak kapatıldı. Dernek binasını basan polisler, Şube Başkanı Önder Şahin'in de "görevden alındığını" bildirdiler. İHD Genel Başkanı Akın Birdal yaptığı açıklamada, Diyarbakır ve Malatya şubelerinin kapatılmasının "suskun bir toplum yaratma isteğinin" sonucu olduğunu söyledi. İHD yönetici ve üyelerine yönelik baskı ve kapatmaların bir an önce durdurulmasını isteyen Birdal, "Aksi takdirde mücadelemizi 59 ilimizde ve 20 bin üyemizle sokağa taşıyacağız" dedi. Malatya Şubesi, "kararın iptali" istemiyle Valiliğe

yapılan başvurunun kabul edilmesi üzerine, 27 Temmuz günü yeniden açıldı.

İzmir Şubesi, İzmir Valiliği tarafından, Dernekte "yasak yayın bulunduğu" gerekçesiyle 19 Haziran günü kapatıldı. 18 Haziran günü ellerinde yasal izin olmadığı halde Dernekte arama yapan polisler, İHD Ankara Şubesi tarafından yayımlanan "Türkiye'de İnsan Hakları Panoraması" başlıklı çok sayıda kitaba, "yasaklanmış olduğu" gerekçesiyle el koydular. 19 Haziran günü de saat 16:00 sıralarında derneğe gelen İzmir Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şubesinde görevli polisler, valilik kararını tebliğ ettiler ve dernek kapısını mühürlediler. Kapatma işlemi sırasında gözaltına alınan olmadı. İHD İzmir Şubesinden polis baskını nedeniyle 19 Haziran günü yapılan açıklamada ise şöyle denildi: "Şubemizde İzmir Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şubesine bağlı görevlilerce arama yapıldı. Arama belgeleri olmamasına karşın, valilikçe yetkilendirildiklerini bildiren görevliler, hukuk devleti olduğunu her fırsatta belirttikleri Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü büyük ilinde, on yılı aşkın bir süredir varolan ve varlığını her koşulda sürdüren derneğimizi, uygulanması en basit ve gerekli bir hukuk kuralını yerine getirme gereği dahi görmeden aramışlardır. Aramada, arşiv olarak korunan iki ayrı yayından birer adet, kapaklı dolap içinde korunmakta olan, İHD Ankara Şubesinde basılan ve hakkındaki dava sürmekte olan 'Türkiye'de İnsan Hakları Panoraması' başlıklı çok sayıda kitabı, 'yasaklanmış yayın olduğu' gerekçesiyle zaptetmişlerdir." 4 Temmuz günü İzmir Valiliğine yapılan başvuru üzerine İHD İzmir Şubesi, 5 Temmuz günü yeniden açıldı.

Konya Şubesi, Konya Valiliği tarafından 24 Haziran günü kapatıldı. "6 Haziran tarihinde bir grup öğrencinin Kuzey Irak'taki askeri harekâtı kınamak amacıyla İHD'de yaptıkları basın açıklaması" kapatmaya gerekçe olarak gösterildi. Karar uyarınca İHD Konya Şubesi, basın açıklamasını yapan Türkiye Öğrenci Dernekleri Federasyonu (TÖDEF) hakkında Konya Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan dava sonuçlanıncaya kadar, 1 ay süreyle kapalı kaldı. Şube Başkanı Orhan Özer yaptığı açıklamada, "Biz sadece öğrencilere basın açıklaması için yer verdik. Daha önce de derneğimizde çeşitli kişi ve kuruluşlar tarafından basın açıklaması yapılmıştır. Basın açıklaması, yapanı bağlar. Şubemizin faaliyetten alıkonması, İHD'ye yönelik baskı politikalarının sadece bir halkasını oluşturmaktadır" dedi.

Urfa Şubesi, Urfa Valiliği tarafından 29 Haziran günü 6 ay süreyle kapatıldı. Şubenin kapatılmasına "Dernek binasında yasaklanmış yayın bulunması" gerekçe gösterildi. 6 ay süreyle kapatmanın ardından Urfa Şubesi

için süresiz kapatılma istemiyle dava açıldı. Açılan dava 24 Aralık günü sonuçlandı. Urfa 2. Asliye Hukuk Mahkemesinde görülen davada, savcı, İHD'nin kapatılması yönünde görüş açıkladı. Avukatlar ise "yasaklanmış yayın bulunduğu" iddiasının kapatma için yeterli olamayacağını, davanın yasalara ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı olduğunu savundular. Ancak mahkeme, şubenin süresiz kapatılmasına karar verdi.

Balıkesir Şubesi, dernek binasına polisler tarafından yapılan baskında "yasak yayın bulunduğu" gerekçesiyle Valilik tarafından 10 Temmuz gününden itibaren bir ay süreyle kapatıldı. İHD Genel Yönetim Kurulu üyesi Abdullah Varlı, kapatma kararına karşı yasal yollara başvuracaklarını söyledi.

Mardin Şubesi, 4 Ağustos günü polis tarafından basıldı. Şube Başkanı Cemil Aydoğan, Şube Sekreteri Veysi Parıltı, Şube Saymanı A. Vahap Bakış ve yönetim kurulu üyeleri Aslan Başboğa ve Hasan Kaymaz gözaltına alındı. İHD yöneticileri 5 Ağustos günü serbest bırakılırken, İHD Mardin Şubesi 6 ay süreyle kapatıldı. Kapatma kararına gerekçe olarak, dernek kütüphanesinde Kemal Burkay'ın "Kürtler ve Kürdistan" adlı kitabı ile İHD Diyarbakır Şubesinin çıkardığı İnsan Hakları Bülteninin bulunması gösterildi. 18 Ocak günü Mardin'in Kızıltepe ilçesine üye kaydı yapmak için giden Şube Başkanı Cemil Aydoğan, Şube Saymanı Vahap Bakış ve Şube Yönetim Kurulu Üyesi Aslan Başboğa polis tarafından engellenmişti. Şube Denetleme Kurulu üyeleri Rahman Karaboğa ve Muhyettin Bozan bir süre gözaltında tutulurken, yardım makbuzlarına da el konmuştu. Bu arada, İHD Mardin Şube yöneticileri hakkında açılan dava 7 Kasım günü Mardin Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Valilik tarafından 6 ay süreyle kapatılan İHD Şubesinin yöneticileri hakkında "Mardin Cezaevindeki siyasi tutuklularla" görüşmeleri gerekçe gösterilerek açılan davada, şube yöneticilerinin Dernekler Kanununa aykırı davrandıkları ileri sürüldü. Duruşmaya katılan Şube Başkanı Cemil Aydoğan ile yöneticiler Veysi Parıltı ve Aslan Başboğa, suçlamaları reddettiler ve şubenin kapatılmasının yasal dayanağı bulunmadığını vurguladılar.

İHD şubelerinin ard arda kapatılması, çeşitli protestolara yol açtı. İHD Genel Başkanı Akın Birdal, Haziran ayında yaptığı bir konuşmada, İHD'ye yönelik saldırıların arttığını, bazı şubelerinin keyfi ve hukuksuz kararlarla kapatıldığını; bu saldırıların, belli odakların İHD'yi kuşatmaya almak istemesinin bir sonucu olduğunu belirterek, İHD olarak en çok hak ve özgürlüklere

gereksinin duyan kişilerin sesi ve vicdanı olmaya çalıştıklarını söyledi. ÇHD Genel Başkanı Avukat Aydın Erdoğan, İHD'nin Diyarbakır ve Malatya'dan sonra İzmir Şubesinin de kapatılmasının "darbe ihtimalinden söz edildiği bir dönemde gündeme gelmesinin dikkat çekici olduğunu" söyleyerek, "Kapatma gerekçesinin bir kitabın bulundurulmasına bağlanması, işlemin açıkça hukuka aykırı olduğunu göstermektedir. Bu gerekçe, asıl amacın, özgürlük, demokrasi ve barış isteyen seslerin susturulması olduğunu ortaya koymaktadır" dedi.

İHD İstanbul Şubesi yöneticileri ve aydınlar, Malatya, Diyarbakır ve İzmir Şubelerinin kapatılmasını protesto etmek amacıyla Haziran ayında sessiz oturma eylemleri başlattılar. İHD İstanbul Şubesi Başkanı Ercan Kanar, yaptığı konuşmada, Diyarbakır, Malatya ve İzmir şubelerinin keyfi olarak kapatıldığını ifade ederek, MGK'nın isteklerine uygun biçimde baskıların yoğunlaştığını söyledi. Kanar, 1986 yılından başlayarak faaliyet gösteren üç şubenin bir ay içerisinde kapatıldığını dikkat çekerek, "İnsan hakları savunucuları MGK'nın önünde 'hazır ol'a geçmediler. İstenileni değil, gerçekleri söylediler. Ancak şubelerimiz kapansa bile biz faaliyetlerimizi sürdüreceğiz. İnsan hakları savunucularını susturamazlar" dedi.

Basılan, yöneticileri hakkında dava açılan İHD şubelerine ilişkin bilgiler ise şöyle:

Adana Şubesi, 19 Mart günü polisler tarafından basıldı. İHD Şube Sekreteri Songül Çapartaş, öğleden sonra gelen polislerin yaklaşık 3 saat şubede kaldıklarını, arama yaptıklarını, gazete ve dergilere el koyduklarını söyledi.

İstanbul Şubesinin 1996 yılında düzenlediği "Bir El Koyma Öyküsü: Tuzla Ermeni Çocuk Kampı" konulu sergi nedeniyle açılan dava, 15 Ağustos günü İstanbul Beyoğlu 9. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Şube Başkanı Ercan Kanar, duruşmada verdiği ifadede, 1960 yılında Ermeni çocukların tatillerinin geçirmeleri için kurulan Tuzla Kampının, 1980 askeri darbesinden sonra kapatıldığını anlattı ve bu durumu insan haklarına aykırı gördükleri için bu sergiyi açtıklarını bildirdi. İddianamede, İHD İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri hakkında "halkı ırk, din ve mezhep ayrımı gözeterek düşmanlığa kışkırttıkları" (TCY 312) iddiasıyla 1 yılla 3 yıl arasında hapis cezası ve şubenin kapatılması istendi. 15 Eylül günü görülen duruşmada ifade veren İHD yöneticilerinden Erol Ercan, "azınlıkların karşılaştığı haksızlıkları ele almanın dernek tüzüğüne aykırı olmadığını" belirtti.

Devrimci Tutsaklarla Dayanışma Platformunun İHD İstanbul Şubesinde yaptığı basın açıklaması nedeniyle İHD İstanbul Şubesi eski Başkanı Nimet Tanrikulu ile yönetim kurulu eski üyeleri Neşe Ozan, Hüseyin Aygül, İzzet Eray, Şaban Dayanan, Mukaddes Alataş ve Sebla Arcan'ın yargılandığı dava, 25 Şubat günü İstanbul Beyoğlu 6. Asliye Ceza Mahkemesinde beraatle sonuçlandı.

İHD İstanbul Şubesi yöneticileri hakkında "Şubeye 26 Kasım 1996 günü yapılan baskında el konulan bir video kasetinde bölücülük propagandası yapıldığı" iddiasıyla İstanbul DGM'de açılan dava, 12 Mayıs günü başladı. Şube Başkanı Nimet Tanrikulu ile Yönetim Kurulu üyeleri Hüseyin Aygül, Neşe Ozan, Mustafa İzzet Eray, Şaban Dayanan, Saime Sebla Arcan ve Mukaddes Ayhan Alataş, duruşmada verdikleri ifadede, özel televizyon kanallarının göç sorunuyla ilişkin görüntülerinden derlenen video kasetin, 1996 yılında İstanbul'da yapılan HABITAT toplantısı nedeniyle sivil toplum örgütleri tarafından hazırlandığını ve arşiv amacıyla kendilerine verildiğini söylediler. Avukatlar da, şubede video cihazı bulunmadığı için kasetin gösterilmesinin ve propaganda yapılmasının mümkün olmadığını vurguladılar. İddianamede, şube yöneticilerinin 2 yıl ile 10 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

Muğla Şubesinin, Sivas'ta 2 Temmuz 1993 tarihinde yakılarak katledilen 37 kişiyi anmak için 1995 yılında Atatürk anıtına çelenk bırakmasının yasaklanması nedeniyle Muğla Valiliği aleyhine açtığı dava, Şubat ayında sonuçlandı. Aydın İdare Mahkemesinin işlemleri iptal etmesi üzerine İHD Muğla Şubesi tarafından 15 Şubat günü Atatürk Anıtına çelenk bırakıldı.

Düzce (Bolu) Şubesi 1 Ekim günü polisler tarafından basıldı. Dernek binasında arama yapan polisler, bazı yayınlara el koydular. Polislerin Şube Başkanı Hakkı Kahraman'ı da tehdit ettikleri bildirildi.

Bursa Şubesi 16 Ekim gecesi kimliği belirsiz kişilerin saldırısına uğradı. Büroya giren kişiler eşyaları, dergi ve kitapları tahrip ettiler.

Ankara Şubesinin 1995 yılı İnsan Hakları Haftasında düzenlediği "Türkiye'de İnsan Hakları Panoraması" konulu kurultaydaki konuşma, tebliğ ve mesajların yer aldığı "Türkiye'de İnsan Hakları Panoraması" adlı kitap nedeniyle 9 Aralık 1996 tarihinde açılan davaya 1997 yılında da devam edildi. Ankara DGM'de 20 Ocak günü görülen duruşma, halen Bursa Cezaevinde bulunan yazar-sosyolog İsmail Beşikçi'nin savunmasının beklenmesi için 26 Şubat tarihine ertelendi. 21 Ağustos

günü yapılan duruşmada esas hakkındaki mütalaasını veren DGM Savcısı, Beşikçi'nin "bölücülük propagandası yaptığı" iddiasıyla (TMY 8/1), eski milletvekili Hatip Dicle'nin de "halkı ırk ve sınıf ayrımı gözeterek düşmanlığa kışkırttığı" iddiasıyla (TCY 312/2) 1 yıla 3 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesini istedi. Savcı, İHD Ankara Şubesi eski Başkanı Naciye Erkol, şube eski yöneticileri Yıldız Temürtürkan (Şube Başkanı), Oya Ersoy, Mustafa Tüm, Adnan Okur, Ender Büyükcülha ve Meryem Erdal hakkında da hapis cezası verilmesini istedi. Dava, 7 Ekim günü yapılan duruşmada sonuçlandı. İsmail Beşikçi ve Hatip Dicle "bölücülük propagandası yaptıkları" iddiasıyla birer yıl hapis ve 100'er milyon lira para cezasına mahkûm edildi. Naciye Erkol, Yıldız Temürtürkan, Oya Ersoy, Mustafa Tüm, Adnan Okur, Ender Büyükcülha ve Meryem Erdal'a ise, "yazı işleri müdürlerine verilen cezaların ya da açılan davaların 3 yıl süreyle ertelenmesine ilişkin yasa" uyarınca ceza verilmedi.

Aynı kitap nedeniyle Genelkurmay Askeri Mahkemesinde de dava açıldı. İddianamede, kapatılan İzmir Savaş Karşıtları Derneğinin (İSKD) kitapta yer alan tebliğinde "halkı askerlikten soğutma suçu işlendiği" iddiasıyla (TCY 155) İHD Ankara Şube yöneticileri ile İSKD yöneticilerinden oluşan 12 kişinin, 2 ayla 2 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Genelkurmay Askeri Mahkemesinde 18 Şubat günü yapılan ilk duruşmada sanıklar ve avukatlar, "sanıkların sivil olduğu için yargılamanın askeri mahkemede yapılamayacağını belirterek görevsizlik kararı verilmesini" istediler. İstemin reddedilmesi üzerine sanıklar "susma haklarını kullanarak" esas hakkında savunma yapmayacaklarını açıkladılar. 1 Nisan günü görülen duruşmada, Oya Ersoy Ataman ve İSKD yöneticisi Ali Serdar Tekin, "sivillerin askeri mahkemede yargılanmasının ulusal ve uluslararası hukuka aykırı olduğunu" belirterek savunma yapmadılar. 20 Mayıs günü yapılan duruşmada sanıklar, önceki duruşmada olduğu gibi "Askeri mahkemenin görevsizlik kararı vermemesi nedeniyle susma haklarını kullanmaya" devam ettiler. 10 Eylül günü görülen duruşmada ise, sanıklar sivil mahkemelerin bu konuda açılan bir çok davada takipsizlik kararı verdiğine dikkat çektiler. 9 Aralık günü yapılan duruşmada, askeri mahkeme, "görevsizlik" kararı verdi. Dava, 1998 yılında ağır ceza mahkemesinde görüldü.

İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan, ABD Büyükelçiliği önünde 7 Haziran günü yapılan gösteri nedeniyle gözaltına alındı ve 12 Haziran günü tutuklandı (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 394-95).

İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan, 17 Kasım 1996 tarihinde Ankara Yüksel caddesinde bulunan İnsan Hakları Anıtı önünde yaptığı basın açıklaması nedeniyle 10 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 4 Kasım günü yapılan duruşmada, Temürtürkan, önce "Türkiye Cumhuriyeti'ne hakaret ettiği" (TCY 159) gerekçesiyle 1 yıl hapis cezasına mahkûm oldu. Daha sonra ceza 6 aya indirildi ve 5 yıl süreyle ertelendi.

1997 yılında, İHD Genel Başkanı Akın Birdal başta olmak üzere İHD yöneticileri hakkında çok sayıda dava açıldı. Yargı yolları, İHD'ye baskı amacıyla kullanıldı.

Akın Birdal (İHD Genel Başkanı)

Akın Birdal, 1 Eylül 1996 Dünya Barış Gününde Ankara Demokrasi Platformunun düzenlediği Barış Mitinginde yaptığı konuşma nedeniyle DGM'de yargılandığı davada 1 yıl hapis ve 420 bin lira para cezasına mahkûm edildi. 21 Ekim 1997 tarihinde sonuçlanan davada Akın Birdal' hakkındaki mahkûmiyet kararı, konuşmasında "halkı sınıf, ırk ve bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik ettiği" gerekçesiyle (TCY 312/2) verildi. Yargıtay, "konuşmanın eleştiri sınırlarını aşmadığı" gerekçesiyle, Akın Birdal'a verilen cezayı 19 Şubat 1998 tarihinde bozdu. Yeniden görülen davada Ankara DGM'nin ilk kararında direndi. Aynı davada yargılanan HADEP yöneticisi Cemil Elden, konuşmasında "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan propaganda yaptığı" gerekçesiyle TMY 8. maddesi uyarınca 1 yıl hapis ve 600 milyon lira para cezasına; Halkevleri Genel Sekreteri Abdullah Aydın ve DBP yöneticisi Fikret Şahin, TCY 312/2. maddesi uyarınca birer yıl hapis ve para cezasına; ÖDP Mamak İlçe Başkanı Haydar Yıldırım, ÖDP Mamak ilçe yöneticileri Mustafa Kocaoğlu ve Mehmet Çoban ise, aynı madde uyarınca ikişer yıl hapis ve para cezasına mahkûm edildi. Birdal'a verilen ceza dışında bütün cezalar, Yargıtay tarafından 19 Şubat 1998 tarihinde onandı.

Cezaevlerinde 69 gün süren ve 12 kişinin ölümüyle sonuçlanan ölüm orucu sırasında Ankara Yüksel

caddesindeki İnsan Hakları Anıtı önünde 17 Haziran 1996 tarihinde düzenlenen toplantı nedeniyle aralarında Akın Birdal'ın da bulunduğu 22 dernek, parti ve sendika yöneticisi hakkında "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet ettikleri" gerekçesiyle 13 Şubat 1997 tarihinde Ankara 9. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan dava beraatle sonuçlandı.

Akın Birdal, İHD'nin 1996 yılı Aralık ayında düzenlediği "İnsan Hakları Haftası" etkinlikleri kapsamındaki toplantıda yaptığı konuşma nedeniyle TCY 312/2. maddesi uyarınca Ankara DGM'de yargılandı. Birdal, 30 Aralık 1997 tarihinde yapılan duruşmada beraat etti.

Akın Birdal, 2 Eylül 1997 tarihinde "Musa Anter Barış Heyeti"nin Diyarbakır'dan İstanbul'a dönerken Ankara girişinde polisler tarafından engellenmesi sırasında yaptığı konuşma nedeniyle TCY 312/2. Maddesi uyarınca yargılandığı davada beraat etti. Ankara DGM'de açılan davadaki beraat kararı, 3 Aralık günü yapılan ilk duruşmada verildi.

Akın Birdal hakkında, 25 Ekim günü Flash TV'de yayımlanan bir televizyon programında yaptığı konuşma nedeniyle Bursa 1. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan dava 9 Şubat 1998 tarihinde beraatle sonuçlandı. Birdal hakkındaki dava, konuşmasında "orduya hakaret ettiği" iddiasıyla TCY 159. maddesi uyarınca açılmıştı.

Aziz Durmaz (İHD Urfa Şube Başkanı)

24 Haziran günü gözaltına alınan İHD Urfa Şube Başkanı Aziz Durmaz, "yasadışı örgüt üyesi olduğu" iddiasıyla, 27 Haziran günü çıkartıldığı mahkeme tarafından tutuklandı. İHD Genel Başkan Yardımcısı Avukat Eren Keskin 7 Temmuz günü Galatasaray Postanesi önünde yaptığı açıklamada, Durmaz'a Urfa Emniyet Müdürlüğünde kaldığı süre içinde buzdolabında bekletme, askı, elektrik, falaka gibi işkenceler yapıldığını ve kaburga kemiklerinin kırıldığını söyledi.

Avukat Eren Keskin ve Genel Yönetim Kurulu Üyesi Avukat Osman Baydemir, Urfa Cezaevinde tutuklu bulunan Durmaz'ı Ağustos ayında ziyaret etti. Gördüğü işkence sonucu Durmaz'ın sağlığının ciddiyetini koruduğunu belirten Baydemir, "Durmaz'ın baldırlarında şişkinlik, göğüs kafesinde darbeye bağlı rahatsızlık ve kasıklarında şişkinlik devam ediyor" dedi. Durmaz'ın işkence görmesi üzerine 10 Temmuzda Urfa Cumhuriyet Başsavcılığına konu ile ilgili suç duyurusunda bulunduklarını ifade eden Avukat Baydemir, Durmaz'ın yapılan suç duyurusundan ancak 5 gün sonra Adli

¹ Yargıtay, 20 Şubat 1998 tarihinde Akın Birdal dışındaki sanıkların cezasını bozdu. Cemil Elden, Mehmet Çoban, Abdullah Aydın, Fikret Şahin, Haydar Yıldırım ve Mustafa Kocaoğlu 1998 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında cezaevine girdi. Yeniden yargılanan Akın Birdal'a da 28 Temmuz 1998 tarihinde aynı ceza verildi. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 27 Ekim 1998 tarihinde cezayı onadı.

Tabipliğe sevk edildiğini, muayene sırasında askerlerin hazır bulunduğunu ve hekimin askerler tarafından tehdit edildiğini söyledi. Baydemir, Durmaz'a gözaltında ve cezaevine götürüldükten sonra işkence yapan polis ve askerler hakkında suç duyurusunda bulundu. Baydemir, 9 Temmuz günü Urfa Cumhuriyet Savcılığına yaptığı suç duyurusunda, polis ve askerlerin fena muamele, işkence ve görevi suistimal suçlarından dolayı yargılanmasını istedi. Baydemir, Urfa Barosuna bağlı avukatlar ile birlikte, cezaevinde ziyaret ettikleri Durmaz'ın durumuna ilişkin şu bilgileri verdi: "TEM şubesinde bodrum katı diye tabir edilen yerde, çınlıplak halde beton zemine yatırılarak, göğüs kafesine buz kalıbı yerleştirilerek müvekkilim tartaklanmıştır. Bunların yanı sıra, görevlilerden birkaçının müvekkilimin ağzını açarak diğer polislerin idrarını boşalttığı, müvekkilim tarafından ifade edildi. Sağ kol omzunda 5 cm ekimoz izi ve sağ bacak baldırında şişkinlik var. Aldığı darbeler sonucu şiddetli ağrılar hissettiğini ve kasıklarında şişkinlik olduğunu ilettiler. Urfa Barosuna bağlı avukatlar da işkencenin yapılmış olduğunu gözlemledi." Avukat Baydemir, suç duyurusunda, müvekkilinin hemen Adli Tıp Kurumuna sevk edilerek vücudunda bulunan ve darbe sonucu meydana gelen morlukların ve şişkinliklerin tespit edilmesi gerektiğini ifade etmesine rağmen, yasal işlemin yapılmadığını, bunun da delillerin saklanması ve ortadan kalkmasına zemin hazırlamak olduğunu söyledi.

Aziz Durmaz'ın "yasadışı örgüt üyesi olduğu" (TCY 168) iddiasıyla yargılanmasına Diyarbakır DGM'de 23 Eylül günü başlandı. Duruşmada ifade veren Aziz Durmaz, "İşkencelere ve tehditlere maruz kaldım. Hakkımdaki iddiaların hiçbirisi doğru değil" dedi. Urfa Emniyet Müdürlüğünde Durmaz aleyhine ifade veren Cimri Şimşek adlı kişi de, "kız kaçırdığı iddiasıyla gözaltında tutuldu" sırada Durmaz aleyhine ifade vermeye zorlandığını bildirdi. Polislerin tutanakları zorla imzalattığını söyleyen Cimri Şimşek, ifadesini geri çekti. Durmaz'ın avukatları tarafından hazırlanan ortak savunmada ise, "Bir yandan İHD'ler kapanıyor, bir yandan İHD Urfa Şube Başkanına komplo kuruluyor. Hedef olarak seçilen Aziz Durmaz'ı gözaltına alan polisler, ona işkence yapmış. İşkence nedeniyle yaptığımız suç duyurusuna ise vurdumduymazlıkla yaklaşılarak takipsizlik kararı verilmiştir" dendi. Aziz Durmaz'ın tahliye talebini reddeden Diyarbakır DGM, duruşmayı, ifade tutanaklarını imzalayan 11 polisin dinlenmesi için erteledi. Davaya, 11 Kasım günü devam edildi. Duruşmada tanık olarak dinlenen Mehmet Aslan adlı kişi, "Aziz Durmaz'ın yasadışı herhangi bir

faaliyetine rastlamadım" dedi. Tahliye edilen Durmaz, işkence sonucu oluşan rahatsızlıkları nedeniyle TİHV'de tedaviye başladığını açıkladı.

İHD yöneticilerine yönelik diğer ihlallerle ilgili bilgiler ise şöyle:

İHD Genel Başkan Yardımcısı *Eren Keskin*, Medya Güneşi Dergisinde 1995 yılı Mart ayında yayımlanan "Eren Keskin terör hükümlüsüyüm" başlıklı röportajı nedeniyle İstanbul DGM'de yargılandığı davada, 1 yıl 40 gün hapis ve 111 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. 6 Şubat günü sonuçlanan davada, derginin Yazı İşleri Müdürü ve Sahibi Nesih Çılgın'a da 1 yıl 40 gün hapis ve 131 milyon lira para cezası verildi.

17 Haziran 1996 tarihinde siyasi parti, dernek ve sendikaların, cezaevlerindeki baskıları protesto amacıyla Ankara'da İnsan Hakları Anıtı önünde yaptıkları basın açıklaması nedeniyle açılan dava, Ankara 9. Asliye Ceza Mahkemesinde 13 Şubat günü başladı. Duruşmada ifade veren sanıklar, cezaevlerinde yaşanan ölüm orucu ve açlık grevleri sürecinde duyarlılıklarını dile getirdiklerini belirttiler. "İzinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla yargılananlardan bazıları şunlar: ÖDP Genel Başkan Yardımcısı Yıldırım Kaya, İHD Genel Başkanı Akın Birdal, İHD Ankara Şubesi eski Başkanı Naciye Erkol, Eğitim-Sen Yönetim Kurulu Üyesi Haydar Kaya, HADEP Ankara İl Yöneticisi Nebahat Altıok.

Ankara Şubesi eski yöneticilerinden *Mustafa Tüm*, 16 Mart günü Antalya'da polis tarafından dövüldü. İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan 17 Mart günü yaptığı açıklamada, "şüphe üzerine" eşiyile birlikte Yenikapı Karakoluna götürülen Mustafa Tüm'ün, dövüldüğünü, hakarete uğradığını bildirdi. Temürtürkan, İHD'nin girişimleri sonucunda Tüm'ün serbest bırakıldığını vurguladı ve "insan hakları paketlerinde vaat edilenlerin aksine, Antalya'daki uygulama bir kez daha keyfi gözaltı ve işkencenin önlenmesi için alınan önlemlerin gerçekçi olmadığını gösterdi. Türkiye'de işkence sistematik olarak uygulanmaktadır ve sistem vatandaşına işkence yaparak ayakta durmaktadır" dedi.

İHD Kütahya Şube Başkanı *Seydi Bayram*, Nisan ayı sonunda, görev yaptığı Kütahya'ya bağlı Kızılcaören köyü İlköğretim Okulundan Kayseri'nin Yahyalı ilçesine bağlı Çamlıca köyüne sürgün edildi. Çamlıca köyünde MHP'lilerin etkin olduğu bildirildi. Sürgün kararı, Seydi Bayram'ın 10 Aralık 1996 tarihinde yerel bir gazetede yayımlanan "Kontrgerilla Ortaya Çıkmıştır" başlıklı yazısı ile 15 Aralık 1996 tarihinde yaptığı basın açıklaması bahane edilerek alındı. Seydi Bayram'a İHD'nin

etkinlikleri nedeniyle Kütahya Valiliği tarafından daha önce de çeşitli idari cezalar verilmişti. Seydi Bayram yaptığı açıklamada, Kütahya Milli Eğitim Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkanının kendisine “Ya öğretmenlik ya insan hakları. İstifa etmediğin takdirde meslekten atılacaksın” dediğini aktardı ve “Ben, demokrasi ve insan hakları mücadelesine devam edeceğim. Hiçbir baskı ve ceza beni yıldıramaz” dedi.

Türkiye'nin Kuzey Irak'ta sürdürdüğü harekâtı protesto amacıyla HADEP İzmir İl Merkezinde yapılan basın açıklamasında gözaltına alınan İHD Merkez Yürütme Kurulu Yedek Üyesi *Derviş Altun*'un evi, 27 Mayıs günü polisler tarafından basıldı. Polislerin gözaltında öldürülen Evrensel Gazetesi muhabiri Metin Göktepe'nin fotoğrafını yırttıkları bildirildi.

İHD Mardin Şube Başkanı *Cemil Aydoğan*, Şube Sekreteri *Veysi Parıltı* ile Yönetim Kurulu üyeleri *Vahap Bakış*, *Aslan Başboğa* ve *Hasan Kaymaz* 4 Ağustos günü gözaltına alındı. İHD yöneticileri 5 Ağustos günü çıkartıldıkları mahkeme tarafından serbest bırakıldı. Cemil Aydoğan, gözaltına alınma gerekçesini öğrenemediklerini söyledi. Hasan Kaymaz, 20 Ağustos günü yaptığı açıklamada, gözaltındayken muhbirlik yapması için tehdit edildiğini açıkladı. 6 Ekim 1987'de beraat ettiği bir davadaki iddiaların bir kağıda yazıldığını ve ifade olarak imzalatılmak istendiğini belirten Hasan Kaymaz, karşı çıkması üzerine “onbaşı” lakaplı bir polislin “Seni yaşatmayız” dediğini aktardı. Kaymaz, daha önce de 54 kez gözaltına alındığını ve gördüğü işkence nedeniyle AIHM'e başvurduğunu belirtti. Kaymaz, gözaltında yaşadıklarını açıklaması durumunda “başının dertten kurtulmayacağı” şeklinde tehdit edildiğini de söyledi.

İHD'nin yasaklanan etkinlikleri

İHD'nin birçok etkinliği de mahkeme kararı olmaksızın yasaklandı. Örneğin, 2 Nisan günü, “telefonların polis ve istihbarat kuruluşlarınca dinlenmesini” protesto amacıyla İHD'nin İçişleri Bakanlığı önüne siyah çelenk bırakma girişimi polis tarafından engellendi. Polisler, İHD Genel Başkanı Akın Birdal ve beraberindekilerin, çelenği İçişleri Bakanlığı yerine bakanlık binasının yanındaki parka bırakma önerisini de kabul etmedi.

İHD'nin 13 Nisan günü düzenlediği “Düşünceye ve İsmail Beşikçi'ye Özgürlük Kampanyası” çerçevesinde Muş'ta imza toplanması valilik tarafından engellendi. Valilik, şube önünde stand açılmasına ve yerel radyolarda duyuru yapılmasına da izin vermedi.

İHD'nin, 8-9 Mayıs günlerinde Ankara'da gerçekleştireceği “Barış Konferansı” valilik tarafından yasaklandı.

Karar “halkın tahrik edileceği” gerekçesiyle verildi. İHD Genel Başkanı Akın Birdal, “Bu karar barışa meydan okumaktır. Avrupa Birliği hedefinden vazgeçmektedir. Bu karar Flash TV'yi kapatan, Demokrasi gazetesini kapatan, Işık Yurtçu'yu hapse atan anlayışın işidir” dedi. Konferansta, Kürt sorununun çevreye, sağlık hizmetlerine etkileri tartışılacaktı. Toplantının ikinci gününde ise siyasi parti temsilcilerinin katılımıyla “Siyasal partilerin Kürt sorununun çözümüne ilişkin yaklaşımları” konulu bir forum düzenlenmesi planlanıyordu. Aynı gün, “Demokratikleşme, Kürt Sorununun Barışçıl Yoldan Çözümü ve Hangi Avrupa İçin Hangi Türkiye” konulu panel de yapılacaktı.

İHD Genel Başkanı Akın Birdal, İHD'nin düzenlemeyi planladığı “Barış Konferansı”nın valilik tarafından yasaklanması üzerine 10 Mayıs günü bir basın toplantısı düzenledi. Büyük Ankara Otelinde yapılan basın toplantısı da polisler tarafından engellenmek istendi. Ancak toplantı yapıldı. Çok sayıda kitle örgütü, sendika yöneticisi ve yabancı konunun katıldığı basın toplantısında konuşan Birdal, 1993 yılında da benzer bir girişimde bulunduklarını ancak onun da yasaklandığını anımsattı. Birdal, “Valilik, bu toplantıyı ‘devletin bölünmezliğini zedeler’ ve ‘halkı tahrik eder’ diye yasakladı. Valiye soruyoruz: Kürt sorununun barışçı yoldan çözülmesi hangi ülkeyi bölmüştür, hangi dünya halkını tahrik etmiştir. Bu yasaklama kararı hukuk dışı bir karardır” dedi. Toplantıda, konferansa katılmak için Türkiye'ye gelen yabancı konuklar da görüşlerini açıkladılar. Bu arada, yasaklama kararının iptali istemiyle idare mahkemesine dava açıldı.

İHD Ankara Şubesinin 6 Mayıs günü düzenlemeyi planladığı “İdam Cezası ve Yaşam Hakkı” konulu forum valilik tarafından yasaklandı. Valilik yasaklamaya, “6 Mayıs gününün 12 Mart 1971 askeri müdahalesinden sonra idam edilen Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) önderleri Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın 25. ölüm yıldönümü” olmasını gerekçe gösterdi. Gezmiş, Aslan ve İnan'ın ölüm yıldönümü nedeniyle İHD Elazığ Şubesinde yapılan anma toplantısını da polis bastı. Toplantıya katılanların kimliklerini kontrol eden ve üstlerini arayan polislerin bir kişiyi de tartakladığı bildirildi.

Ankara'da, birçok parti ve kitle örgütünün desteğiyle İHD Ankara Şubesi tarafından çıkarılan “Şimdi Barış Zamanı” başlıklı bildirinin dağıtımı polis tarafından engellendi. 28 Ağustos akşamı bildirinin basıldığı Güneş Matbaasına gelen polisler 30 bin bildiriye el koydu. Ankara Emniyet Müdürlüğü bildirinin yasaklanması için Ankara DGM'ye de suç duyurusunda bulundu. Ancak, DGM Savcılığı “takipsizlik” kararı verdi. Bu karara

karşın 29 Ağustos günü Ankara'nın merkezi noktalarında bildiri dağıtanlar polisler tarafından engellendi. "Bildirinin yasak olup olmadığını bilmediklerini" söyleyen polisler, sık sık bildiri dağıtanları durdurdu. Kızılay'da bildiri dağıtan 16 Sosyalist İktidar Partisi üyesi de bir süre gözaltına alındı. Kızılay Sakarya caddesinde de bildiri dağıtan 6 kişi MHP'lilerin saldırısına uğradı. Olay yerine gelen polisler saldırıya uğrayanları gözaltına aldı. Bu kişiler, avukatların girişimi üzerine serbest bırakıldı.

İHD İstanbul Şubesinin hazırladığı "Biz barış istiyoruz, ya...siz?" yazılı afiş 13 Ağustos günü İstanbul Valiliğine yasaklandı.

İHD yönetici ve üyeleri ile insan hakları ihlallerine karşı yapılan toplantı ve gösterilere İHD ile birlikte katılan diğer hükümet dışı kuruluş yöneticileri de, baskılarla karşılaştı.

Cezaevlerinde 69 gün süren ve 12 kişinin ölümüyle sonuçlanan ölüm orucu sırasında Ankara'daki İnsan Hakları Anıtı önünde "izinsiz gösteri düzenledikleri" iddia edilen dernek, parti ve sendika yöneticilerinin yargılanmasına 13 Şubat günü, Ankara 9. Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı. Duruşmada ifade veren sanıklar, ölüm orucu sırasında yöneticiler hakkında yapılan suç duyurularına karşın herhangi bir soruşturma açılmadığı halde demokratik kitle örgütleri yöneticilerinin yargılanmasının yanlış olduğunu söylediler. Duruşma diğer sanıkların ifadesinin alınması için ertelendi. 22 sanık arasında, İHD Genel Başkanı Akın Birdal, İHD Ankara Şube eski Başkanı Naciye Erkol, ÖDP Genel Başkan Yardımcısı Yıldırım Kaya, HADEP Ankara İl Örgütü yöneticilerinden Nebahat Altıok bulunuyor.

Şırnak'ın Güçlükonak ilçesi yakınlarında 15 Ocak 1996 tarihinde bir minibüse düzenlenen saldırıda 11 kişinin öldürülmesi üzerine bölgede inceleme yapan "Barış İçin Bir Araya Çalışma Grubu" üyeleri Düşünceye Özgürlük Platformu Sözcüsü sanatçı Şanar Yurdatapan, İHD İstanbul Şube Başkanı Avukat Ercan Kanar ile Petrol-İş Sendikası eski Genel Başkanı Münir Ceylan hakkında açılan dava, 14 Şubat günü İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Heyetin, incelemelerden sonra olaydan güvenlik görevlilerinin sorumlu olduğu gerekçesiyle Genelkurmay Başkanlığı aleyhine suç duyurusunda bulunması üzerine açılan davada sanıkların, "devletin güvenlik güçlerine hakaret ettikleri" iddiasıyla (TCY 159) 12 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

Evrensel gazetesi muhabiri Metin Göktepe'nin gözaltında öldürülmesi nedeniyle açılan davanın 18 Ekim 1996 tarihinde Aydın'da yapılan duruşması

sırasında basın açıklaması yapan İHD Aydın Şube Başkanı Abdurrahman Saran ve Muhtarlar Derneği Başkanı Hikmet Ersoy hakkında dava açıldı. Aydın Cumhuriyet Savcılığının "Dernekler Yasasına aykırı davranıldığı" iddiasıyla açtığı davanın ilk duruşması, 10 Mart günü Aydın Asliye Ceza Mahkemesinde yapıldı. Dava beraatle sonuçlandı. Bu arada, Abdurrahman Saran hakkında, Sivas olaylarının (2 Temmuz 1993) yıldönümünde düzenlenen basın toplantısında "izinsiz bildiri dağıttığı" gerekçesiyle de dava açıldı. Dava, 1998 yılında beraatle sonuçlandı.

Cezaevlerinde 1996 yılında 69 gün süren açık grevinde ölen 12 tutukludan Tahsin Yılmaz'ın (26 Temmuz 1996, Bayrampaşa Cezaevi) cenaze töreninde "devlete hakaret ettikleri" iddia edilen insan hakları savunucularının yargılanmasına 23 Mayıs günü başlandı. İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada sanıklar, "dava konusu sloganları atmadıklarını" bildirdiler. Davada, Alp Ayan (TİHV İzmir Tedavi Merkezinde Psikiyatrist), Derviş Altun (İHD Merkez Yürütme Kurulu Yedek Üyesi), Gani Oğuz ve Hacay Yılmaz'ın (ÖDP İl Yöneticisi, sendikacı) 1 ile 6 yıl arasında ağır hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

1996 yılının Aralık ayında gerçekleştirilen "İnsan Hakları Haftası"ndaki konuşmaları nedeniyle, İHD Genel Başkanı Akın Birdal, EMEP Ankara İl Başkanı Haydar Kaya, HADEP Parti Meclisi Üyesi Recep Doğaner, gazeteci Ragıp Duran ile 21 Mayıs günü ölen gazeteci-yazar Mustafa Ekmekçi hakkında açılan dava, 25 Haziran günü başladı. Ankara DGM'de yapılan duruşmada Akın Birdal, mahkeme başkanından izin alarak Ekmekçi'nin fotoğrafını ve bir karanfil sanık sandalyesine koydu. Birdal savunmasında, 1996 yılında "Barış Hakkı" konusunun işlendiğini bildirdi. Birdal, "Herkesin bu haktan yararlanmasını istedim. İnsan hakları ihlallerini dile getirdim. Sayın Ekmekçi de yazarların ve gazetecilerin savaş karşıtı olmaları gerektiğini belirtti" dedi. İddianamede, Ekmekçi, Kaya ve Duran'a "bölücülük propagandası" yaptıkları iddiasıyla 1 yıla 3 yıl arasında hapis ve 200 milyon liradan az olmamak üzere para cezası, Birdal ve Doğaner'e de "halkı düşmanlığa kışkırttıkları" iddiasıyla (TCY 312) 1 yıla 3 yıl arasında hapis cezası verilmesi istendi. 30 Aralık günü yapılan duruşmada, Haydar Kaya 1 yıl hapis ve 600 milyon lira para cezasına mahkûm oldu. Diğer sanıklar ise beraat etti.

İHD Genel Sekreter eski Yardımcısı Erol Anar ile yayıncı Mustafa Tüm'ün "Düşünce Özgürlüğü" adlı kitap nedeniyle yargılanmasına 9 Ekim günü Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde başlandı. Duruşmada, Anar ve Tüm savunmalarını yaptılar. Davada, kitabın yazarı Erol Anar ile kitabın yayıncısı Mustafa Tüm'ün "TBMM'ye,

hükümete, güvenlik görevlilerine hakaret ettiği" iddiasıyla (TCY 159) 1 yıla 6 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Erol Anar, 25 Kasım günü görülen duruşmada 10 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Duruşmada, Erol Anar ve Avukat Hüsnü Öndül'ün savunmalarından sonra kararını açıklayan DGM, "TBMM'ye, hükümete, güvenlik görevlilerine hakaret ettiği" iddiasıyla Anar'ı 1 yıl hapis cezasına mahkûm etti. Ceza daha sonra 10 ay hapis cezasına indirildi ve ertelendi. Mustafa Tüm'e ise, "Yazı işleri müdürlerine verilen cezaların ve açılan davaların 3 yıl süreyle ertelenmesine ilişkin yasa" uyarınca ceza verilmedi.

Susurluk skandalını protesto etmek amacıyla 13 Nisan günü Ankara'da yapılan basın açıklaması nedeniyle TİHV Başkanı Yavuz Önen, İHD Genel Başkanı Akın Birdal, ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras ve HADEP yöneticisi Ahmet Türk hakkında açılan dava, Ankara 5. Asliye Ceza Mahkemesinde 4 Kasım günü başladı. İddianamede, Yavuz Önen, Ufuk Uras, Akın Birdal ve Ahmet Türk'ün "izinsiz gösteri düzenledikleri"

iddiasıyla 1 yıl 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

b) Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV)

TİHV Adana Temsilcisi Mustafa Çinkılıç ile temsilcilik doktoru Tufan Köse hakkında işkence görenlerin tedavisi amacıyla yapılan çalışmaları nedeniyle 10 Mayıs 1996 tarihinde dava açıldı. Adana 4. Sulh Ceza Mahkemesinde 17 Ocak günü yapılan duruşmada, Adana Temsilciliğinde Sağlık Bakanlığı yetkililerince tutulan tutanağın aslının Sağlık Bakanlığında istenmesine karar verildi. Duruşma 21 Şubat tarihine ertelendi. Mahkeme, avukatların, karar verilmesi yönündeki istemlerini dikkate almadı. Davanın 17 Ocak gününe kadar yapılan dört duruşmasında üç kez yargıç değişti. Davada, Mustafa Çinkılıç, hakkında, "izinsiz tedavi merkezi açmak" (TCY 526) iddiasıyla 3 ayla 6 ay arası hapis, Dr. Tufan Köse hakkında ise "işkence gören başvuruları yetkili mercilere bildirmemek" (TCY 530) iddiasıyla para cezasına mahkûm edilmesi istendi.

Gizli, 9.2.1996

TC Adalet Bakanlığından (Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Müdürlüğü)

Adana Cumhuriyet Başsavcılığına, Çok İvedi

09.02.96-007482

Sayı: B.03.O.UİG, 0.00.00.00.03.7.111.1995

Konu: TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri

İLGİ: 28.12.1995 gün ve 063514 sayılı yazımız.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın İstanbul, Ankara, İzmir ve son olarak da Adana'da, işkenceye maruz kaldığını iddia edenlerin tedavilerini yapmak ve bu tür şiddet veya cezaevi yaşantısından kaynaklanan psikolojik sorunlarını çözümlmek amacıyla Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri kurduğu, ilgede kayıtlı yazımızla bildirilerek, (emniyet güçlerince) işkenceye tabi tutuldukları iddiasıyla bu Merkezlerde tedavi ve rehabilite edilenlere ilişkin anılan merkez ya da vakıf yetkililerinin ihbar mahiyetinde olmak üzere, Cumhuriyet Başsavcılığımıza suç duyurusunda bulunup bulunmadıkları sorulmuştur.

Konuya ilişkin olarak Ankara ve İzmir Cumhuriyet başsavcılıklarımızdan olumsuz cevaplar alınmış, İstanbul ve Adana Cumhuriyet Başsavcılıklarımızın cevapları henüz elimize ulaşmamıştır.

Bu defa, aynı konuya ilişkin olarak Dışişleri Bakanlığında alınan ve bir örneği birlikte gönderilen yazıda; Sağlık Bakanlığı nezdinde yapılan araştırmada, Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde TİHV'ye bağlı olarak hizmet veren bir tedavi merkezinin kaydına rastlanmadığı belirtilerek, adeta kaçak sağlık merkezleri çalıştırıldığı gibi bir durumun ortaya çıktığı, durumun bu merkezde olması halinde de, adli ve idari işlemlere başlanılmasının gerekliliğine, işaret edilmektedir.

Yazıda ayrıca, yayınladıkları ve Avrupa'nın çeşitli merkezlerine yolladıkları faaliyet raporunda Vakfın, şimdiye kadar 1451 kişiye sağlık hizmeti sunduğu belirtilmektedir.

İzahi yapılan durum çerçevesinde; öncelikle, iliniz Sağlık Müdürlükleri ile temasa geçmek suretiyle, bahse konu Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerinin mevcudiyetlerinin tespiti ile, bunların 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatları Tarzı İcrasına Dair Kanun ile 2219 sayılı Hususi Hastahaneler Kanununda yazılı düzenlemelere aykırı olduğunun saptanmaları halinde, gerekli yasal işlemlere tevessül edilmesi,

TİHV veya anılan vakfın tedavi merkezleri yetkililerinin celbi ile, bu merkezlere işkence gördükleri iddiasıyla başvuruların müşteki sıfatıyla Cumhuriyet Başsavcılıklarına müracaat edip etmediklerinin ya da burada görevli hekimlerin C. Başsavcılıklarına ihbarda bulunup bulunmadıklarının belirlenmesi ve işlem sonucundan çok ivedi olarak bilgi verilmesi rica olunur.

Turgut Aydın,
Hakim, Yüksek Müşavir

Dr. Tufan Köse'nin Savunması: Yasa ve Etik

15 Şubat 1995-15 Nisan 1996 tarihleri arasında TİHV Adana Temsilciliğinde referans hekimi olarak çalıştım. Başvuruları dinledim. Hangi tetkik ve uzman konsültasyonlarının gerekli olduğunu saptadım. Tıbbi verileri toplayarak ve işkence öyküsüyle uyumunu değerlendirerek oluşturduğum bir epikriz formunu TİHV Genel Merkezine gönderdim.

Yasaların belirlemediği çok özel bir alanda çalıştım. Başvurularımız yaşadıkları işkence ve cezaevi süreçlerine koşut olarak çok gergin ve güvensiz bir ruhsal durumla bize gelmekteydi. Tetkik ve tedavi sürecinin organizasyonu her şeyden önce bir güven ilişkisinin yaratılabilmesine bağlıydı. Onlarla görüşmelerimde sağladığım kişisel bilgileri onların iradesi dışında herhangi bir kurum, kişi veya basına aktarmamak doğrultusundaki vakıf ilkesine bağlı kaldım ve bu ilkeyi onlara ilettim. Onları suç duyurusunda bulunmaya yönlendirdim. Ancak onlar adına ve onların iradesine rağmen suç duyurusunda bulunmam söz konusu olamazdı.

Başvurularım genel olarak suç duyurusunda bulunmama eğilimindeydiler. İki nedenle:

Birincisi: Hukuksal sürecin işkenceciler aleyhine sonuçlanmayacağı yargısını taşımaları.

İkincisi: Suç duyurusunda bulunmaları nedeniyle güvenlik güçleri tarafından yeniden baskıya uğramaları riski.

Bu koşullar altında ihbarda bulunmamamın suç olmadığını biliyorum. TCY 530'un amacına uygun olarak "ÖNCE SAĞLIK" ilkesine bağlı kaldım. Ancak yasalar çerçevesinde suçlu olacağımı bilsem bile böyle davranmamın zorunlu olduğunu düşünmekteyim. Evrensel tıbbi etik ilkeler hastayla ilişkimizde edindiğimiz kişisel bilgileri özellikle tedavi sürecini aksatacaksa kurum veya 3. şahıslarla paylaşmamızı engeller niteliktedir. Hasta bu doğrultuda hekim ilişkisinde sır saklama yükümlülüğü getirilmiştir.

Bu davanın açılmasını şans olarak görmekteyim. Başvurularımıza verdiğimiz sözün tutulduğunu kanıtlaması bir olumluluktur. Aynı zamanda varolan yasal düzenlemelerin tıp etiği ilkelerine ve insanların sağlık yardımı alma haklarına uygun yorumlanmaları ve uygulanmaları için bu davanın bir tartışma zemini oluşturacağını düşünüyorum. (10 Mayıs 1996)

21 Şubat günü görülen duruşma ise TİHV'nin Adana İl Sağlık Müdürlüğü aleyhine Adana 2. İdare Mahkemesinde açtığı ve kazandığı davanın dosyasının incelenmesi için 28 Mart gününe bırakıldı.

28 Mart günü yapılan duruşmada, bugüne kadar erteleme gerekçesi olan belgelerin geldiği anlaşıldı. Ancak mahkeme, bu kez de "bir karara varmak üzere" dosyanın incelenmesini kararlaştırdı ve duruşmayı 2 Mayıs gününe erteledi. Davanın sürüncemede bırakılmasına tepki gösteren Avukat Yusuf Alataş, üç celsedir mahkemeye geldiklerini ve duruşmanın bir gerekçe gösterilerek ertelendiğini, bunun yargılamanın sağlığı açısından uygun olmadığını söyledi. Alataş, verilecek kararın bir kurumu ve etik değerleri ilgilendirmesi açısından çok anlamlı olduğunu da vurguladı. Avukat Şenal Sarıhan ise adil bir yargılamanın zamanında karar verilmesiyle eşdeğer olduğuna dikkat çekti ve davanın uzatılmasını eleştirdi. Mustafa Çinkılıç da 3 duruşmadır mahkemeye savunma yapma amacıyla geldiklerini ancak davanın uzatıldığını hatırlatarak karara kalan bir davada

avukatların yazılı savunmalarını iletebileceklerini bildirdi.

2 Mayıs günü yapılan duruşmada Avukat Yusuf Alataş, davanın Türkiye'nin imzaladığı uluslararası anlaşmalara aykırı olduğunu söyledi. Alataş, "Dava tümüyle TİHV'nin çalışmasını engellemek için açılmış bir davadır" dedi. Daha sonra Mustafa Çinkılıç ile Doktor Tufan Köse'ye son sözleri soruldu. Çinkılıç, davanın TİHV'nin çalışmalarını engellemeye yönelik olduğunu söyledi. Köse de tıp etiğinin hasta-hekim ilişkisinde gizliliği öngördüğünü belirterek bu nedenle beraatine karar verilmesini istedi. Daha sonra mahkeme başkanı, TİHV Adana Temsilcisi Mustafa Çinkılıç'ın beraat ettiğini açıkladı. Tufan Köse ise, önce 12 milyon 525 bin lira para cezasına mahkûm oldu. Ceza daha sonra, süresinde ödeme yapılmadığı için 18 milyon 787 bin liraya yükseltildi. Karar temyiz edildi.

21.12.1995 Gizli

TC Dışişleri Bakanlığından (Avrupa Konseyi, İnsan Hakları ve AGİT Genel Müdürlüğü) Adalet Bakanlığına (Ulusal Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü),

Ankara, 21 Aralık 1995 Sayı: AKGY-1819-13790

Konu: TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri.

1- Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın (TİHV) Kasım 1995 tarihinde yayınladığı "Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Raporu 1994" isimli raporun, söz konusu Merkezde tedavi gören işkence kurbanlarıyla ilgili değerlendirmelere ilişkin bölümünün fotokopisi ilişikte sunulmuştur.

İncelenmesinden görüleceği üzere, Raporda TİHV Dokümantasyon Merkezinin yaptığı çalışmalar ve derlediği bilgiler sonucunda, gözaltı yerleri ya da cezaevlerinde 1994 yılında 24'ü çocuk, 261'i kadın olmak üzere toplam 1128 kişinin işkence gördüğünün tespit edildiği ileri sürülmektedir.

Malumları olduğu üzere, söz konusu raporlar yabancı dillere de çevrilmekte, Ankara'daki Büyükelçiliklere, yurtdışındaki Hükümetler dış kuruluşlara, basın-yayın organlarına, yabancı parlamenter ve hükümetlere de dağıtım yapılmaktadır. Bu şekilde, tek taraflı bilgilerle ülkemiz zan altında bırakılmakta ve imajı yıpratılmaktadır. Bunun önlenmesi açısından, raporun içeriğinin kısa bir özetinin yer aldığı aşağıdaki ikinci maddede kayıtlı hususların takip ve denetiminin önem arz etmekte olduğu izahatın varestedir.

2- Raporda, TİHV'nin Türkiye'de işkence görenlerin ve anavatanında işkence görmüş olup Türkiye'de mülteci konumunda olanların maruz kaldıkları şiddet ve cezaevi yaşantısından kaynaklanan tıbbi sorunların çözümünü üstlenmek amacıyla Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri kurduğu; bu çalışmaları 1994 yılı sonuna kadar Ankara, İzmir ve İstanbul Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerinde sürdürdüğü; 1995 yılında Adana Merkezinin de hizmete girmesiyle bu alanda hizmet veren merkez sayısının dörde ulaştığı; söz konusu merkezlerde sağlık hizmetinin pratişyen hekim, psikolog, psikiyatrist ve sosyal hizmet uzmanları tarafından verildiği; TİHV'ye başvuruların fiziksel muayene ve psikolojik değerlendirmelerinin bu merkezlerde yapıldığı; daha ileri düzeyde inceleme ve tedaviye gereksinimi olanların TİHV dışında çalışan uzmanlara gönderilerek gerekli incelemelerin yaptırıldığı ve bu kişilerin tedavi edilmelerinin sağlandığı; masrafların TİHV tarafından karşılandığı ve sonuçların Merkezlerde değerlendirildiği; bu kapsamda, TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezlerinde 1990-91 yıllarında 243, 1992 yılında 393, 1993 yılında 323 ve 1994 yılında 472 kişi olmak üzere toplam 1431 kişiye sağlık hizmeti sunulduğu belirtilmektedir:

Raporda, işkence gördüğünü iddia eden kişilerde işkence izlerinin nasıl tespit edildiği; bu kişilerin gözaltına alınıp alınmadığı konusunda resmi makamlardan bilgi talep edilip edilmediği; işkence gördüğünü söyleyen ve tedavi için Merkez'e gelen kişilerin durumlarının ilgili savcılıklara bildirilerek suç duyurusunda bulunulup bulunulmadığı; mesela kavgaya sonucu yaralanan ve bedava tedavi için merkeze gelen kişiyle, kötü muamele görmüş gerçek şikayet sahibinin tespit edilebilmesi için ne yapıldığı hususlarına yer verilmemektedir. Zaten raporun genel görünüşünden bu konulara önem verilmediği ve Merkez'e her gelen kişinin işkence ve kötü muamele görmüş gibi değerlendirilerek, bu yönde raporlar düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Halbuki, bir çeşit sağlık hizmeti veren söz konusu Merkezlerin ciddi çalışması, ciddi raporlar tutması ve yasalara aykırı hususlarla karşılaştıklarında yetkili adli makamları harekete geçirmeleri gerekmektedir. Bir sağlık kuruluşu olarak söz konusu Merkezlerin Sağlık Bakanlığının denetimine tabi olması gerektiği düşünülmektedir. Dolayısıyla söz konusu Merkezlerde hastalar hakkında tutulan dosyaların, hastaların tedavilerinde uygulanan yöntemlerin, hastalarda rastlanan bulguların işkence sonucu olup olmadığına dair raporların Sağlık Bakanlığının denetiminden geçiyor olduğu değerlendirilmektedir. Dolayısıyla söz konusu Merkezler işkence ve kötü muamele görenler konusunda kamuoyuna yanlış bilgiler veriyorlar ise, bu hususun Sağlık Bakanlığının denetim sonuçlarına bakılarak anlaşılabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, söz konusu merkezler, Sağlık Bakanlığı tarafından denetleniyor ise, ilişikteki raporda yer alan rakam ve istatistiki değerlendirmelerin, denetleme sonuçları ile karşılaştırılarak doğru olup olmadığının tespit edilmesi faydalı olacaktır.

Raporlarda dikkati çeken bir diğer husus da, işkence iddialarının ilgili savcılıklara iletilip iletilmediğidir. Bir sağlık kuruluşunun, işkence vakası tespit ettiğinde durumu ilgili savcılığa bildirmesinin bir zorunluluk olmasının ötesinde ahlaki bir görev olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle Ankara, İzmir, İstanbul ve Adana'da faaliyet gösteren söz konusu Merkezlerin karşılaştıkları vakaları ilgili Cumhuriyet Savcılıklarına bildirip bildirmediikleri, bildirmiş iseler ilgili savcılıklarca ne gibi işlemler yapıldığı konusunda bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, söz konusu Merkezlerin kendilerine başvuran ve gözaltında işkence gördüğünü iddia eden kişiler hakkında, bu kişilerin gözaltına alınıp alınmadıkları, gözaltında kötü muamele görüp görmedikleri, gözaltından çıkışta sağlık raporları olup olmadığı konularında ilgili polis merkezlerinden bilgi talep edip etmediklerinin bilinmesinde yarar vardır.

3- Yukarıda belirtilen hususlarda değerlendirme yapılarak, gerekiyorsa bazı önlemlere başvurmak açısından, Bakanlıklarınca derlenebilecek bilgilerin ivedilikle Bakanlığımıza gönderilmesini müsaadelerine saygılarımla arz ederim.

Bakan adına Turhan Fırat Büyükelçi

Avrupa Konseyi, İnsan Hakları, AGİT Genel Müdürü

DAĞITIM: Adalet Bakanlığı (UHDİGM); İçişleri Bakanlığı (EGM, APK); Sağlık Bakanlığı (DİDB)

Bilgi: Genelkurmay Başkanlığı (İstihbarat Başkanlığı) (Adli Müşavirlik); MGK Genel Sekreterliği.

c) Kayıp Yakınları (Cumartesi Anneleri)

Kaybedilen yakınlarının bilgi almak ve kaybetme pratiğine karşı kamuoyu oluşturmak amacıyla eylem yapan kayıp yakınları, polis baskısıyla karşılaştılar (ayrıntılı bilgi için bkz. "Kaybedilenler").

Cumartesi Anneleri hakkında 1995 tarihinden 1997 yılı sonuna kadar yaklaşık 40 dava açıldı. Bunların bir bölümü de 1997 yılında açıldı ve halen sürüyor.

HABİTAT II Konferansı sırasında 8 Ağustos 1996 tarihinde eylem yapılması yasaklanan Galatasaray Lisesi önünde oturma eylemi ve basın açıklaması yapmak isterken polisin saldırısına uğrayan ve haklarında dava açılan çoğunluğu KESK üyesi 668 kişinin yargılanmasına, 25 Şubat günü Beyoğlu 5. Asliye Ceza Mahkemesinde devam edildi. Duruşmaya katılan 200 kişinin kimlik tespiti yapıldığı duruşmada, Av. Filiz Kerestecioğlu ve Av. Ayhan Erdoğan da hazır bulundu. "2911 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa" muhalefet ettikleri iddiasıyla yargılanan kamu çalışanları ve kayıp yakınları, suçlamaları kabul etmediler. Bağlı bulundukları sendikanın kararı ile KESK Genel Merkezine gittiklerini söyleyen kamu çalışanları, KESK binasından çıkarken gözaltına alındıklarını ve gözaltına alındıkları sırada kendilerine hiçbir açıklama yapılmadığını ifade ettiler. Davada yargılanan KESK GYK Üyesi Songül Beydilli de, olay günü İstanbul'da 2 bin kişinin gözaltına alındığını hatırlatarak, "HABİTAT II'nin İstanbul'da yapılması nedeniyle, haklı olan isteklerimizi dünya kamuoyuna duyurmamızı istemediler. Polis, KESK Genel Merkezinden ve Şişhane'den onlarca insanı sürükleyerek gözaltına aldı. Davada asıl sanık olması gereken polislerdir" dedi. Eylemciler hakkında 1 ile 2 yıl hapis cezası istendi. Dava hâlâ devam ediyor.

İstanbul Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğünün hazırladığı raporda, eylemin 103. haftasında Nimet Tanrikulu'nun, yaptığı basın açıklamasında topluluğu yönlendirdiği öne sürüldü. Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı da, rapor üzerine, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet etmek" suçundan soruşturma başlattı. Cumartesi Anneleri adına yapılan yazılı açıklamada, Tanrikulu'nun savcılığa verdiği ifadede, "Bu toplumda yaşayan bir insan olarak toplumdaki olaylara tepkimi bu şekilde dile getiriyorum" dediği bildirildi. Eylemin 112. haftasında da, Filiz Koçali ve Nimet Tanrikulu hakkında yeniden dava açıldı.

Cumartesi Anneleri 13 Aralık günü (135. hafta) yaptıkları oturma eylemi sonrasında polis, ikisi Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencisi ve ikisi de lise öğrencisi olmak üzere 4 kişiyi gözaltına aldı.

İzmir Konak Meydanında oturma eylemi yapan kayıp yakınlarından 10'u hakkında "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına aykırı davranışları" iddiasıyla açılan davaya 20 Ocak günü İzmir 13. Asliye Hukuk Mahkemesinde başlandı. Davada, Özden Özel, Hatice Aslan, Oya Keman, Özlem Gözcü, Zeynel Değirmenci, İnan Öztürk, Ulaş Bilgin, Orhan Aslan, Selahattin Ilgaz ve Cahit Ceylan'ın 3 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Dava, 24 Aralık 1997 tarihinde yapılan duruşmada, beraatle sonuçlandı.

d) Eşber Yağmurdereli

1997 yılında düşünce ve ifade özgürlüğü açısından en önemli olaylarından biri, insan hakları savunucusu Avukat Eşber Yağmurdereli'nin cezaevine girmesi oldu. Eşber Yağmurdereli'nin 19 Ekim günü gözaltına alınması ve tutuklanması yoğun tartışmalara yol açtı.

Eşber Yağmurdereli, 8 Eylül 1991 tarihinde İHD'nin İstanbul'da düzenlediği bir mitingde yaptığı konuşma üzerine İstanbul DGM'de açılan davada 10 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Yargıtay, kararı 26 Haziran günü onadı. 1978 yılında "Türkiye Cumhuriyeti"ni yıkmaya kalkıştığı" (TCY 146/1) iddiasıyla ömür boyu hapis cezasına mahkûm olan (İnfaz Yasası uyarınca ömür boyu hapis cezasına mahkûm olanlar 36 yıl cezaevinde kalıyor) ve 12 Nisan 1991 tarihinde 'Terörle Mücadele Yasası'nda yapılan değişikliklerle serbest bırakılan Yağmurdereli hakkında Samsun Ağır Ceza Mahkemesinin "şartlı tahliye" kararı, "şartlı tahliye süresi içinde başka bir suçtan mahkûm olduğu için" bozuldu. Yargıtay, Yağmurdereli ile birlikte yargılanan Hava-İş Sendikası eski Genel Başkanı Atılay Ayçin'e verilen cezayı da onayladı.

Eşber Yağmurdereli'nin avukatlarından Şenal Sarihan, Yağmurdereli hakkında şartlı tahliye kararının geri alınmasının usule ve yasalara aykırı olduğunu söyledi. Sarihan, şartlı salınmanın kaldırıldığına ilişkin belge ellerine ulaşır ulaşmaz Samsun Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına başvurduklarını söyledi. Sarihan, "Ortada bir özel yasa var. Ve yeni ceza özel yasaya göre verilmiştir. Bu özel yasada özel infaz hükümleri de bulunmaktadır. O halde genel bir yasa sebebiyle daha önce alınmış bir cezanın bugünkü özel bir yasadaki ötürü verilmiş olan cezayla eşleştirilmesi mümkün değil, yapılan işlem hukuka aykırıdır" dedi. Sarihan, 12 Nisan 1991 tarihli şartlı salınma yasının esas olarak bir af niteliği taşıdığını söyleyerek, "Şartlı salınmadaki kamusal amaç, Anayasa affa izin vermediği için, bu dönemin yargılanmalarının hukuka aykırı olduğu kamuoyunca kabul edildiğinden, sonuçta parlamento da bu aradaki mağduriyeti ortadan kaldırmak için böyle bir yöntem izledi. O zaman bu yasa 1883 sayılı 1974 yılında

çıkarılmış olan yasa ile aynı niteliktedir” diye konuştu. 1974 yılında çıkarılan yasanın, ‘af yasası’ değil aslında şartlı salınma yasası olduğunu kaydeden Sarıhan, o dönemde yasanın genel af olarak ele alındığını kaydetti. Avukat Sarıhan, ‘Terörle Mücadele Yasası’ tamamen o yasa ile aynı amaçla çıkarılmış bir yasadır. O halde burada sonuçlarıyla kaldırılmış kabul etmek gerekir. O zaman tekrreرة zaten esas olmayacaktır. Ayrıca şartlı salınmanın yanması da gündeme gelmeyecektir. Ancak, neredeyse hiçbir tartışma yapmaksızın öneriyi reddetmiş mahkeme” dedi. Sarıhan, Yağmurdereli hakkında ilk ceza kesinleştiği zaman düşünce özgürlüğünün özgürce kullanılması ve adil yargılanma hakkı ile ilgili olarak AİHM’e başvurduklarını ve davanın sürdüğünü kaydetti.

Eşber Yağmurdereli’nin konuşması yüzünden hapis cezası alması yurtiçinde ve yurtdışında tepki uyandırdı. Mahkûmiyet kararının ardından ÇGD, ÇHD, Barış İçin 1 Milyon İmza Girişimi, Altınokta Körler Derneği ve İHD tarafından “Eşber Yağmurdereli ve Düşünceye Özgürlük Girişimi” oluşturuldu. Başta Yağmurdereli olmak üzere tüm düşünce tutuklularının serbest bırakılmasını ve düşüncüyü suç sayan yasaların kaldırılmasını amaçlayan

girişimi tanıtmak amacıyla 15 Temmuz günü Ankara’da düzenlenen basın toplantısında konuşan İHD Genel Başkanı Akın Birdal, Türkiye hukuk sisteminde düşünce ve ifade özgürlüğünü engelleyen 152 yasa ve 11 kararname bulunduğunu belirtti. Girişim her hafta Galatasaray Postanesinden kart postalama eylemi başlattı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Mesut Yılmaz, Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit ve TBMM’de temsil edilen partilerin genel başkanlarıyla milletvekillerine gönderilen kartlarda, Türkiye’de kalıcı bir barışın sağlanması, düşünmenin, örgütlenmenin ve basın özgürlüğünün önündeki engellerin kalkması için Yağmurdereli’nin cezasının kaldırılması istendi.

Aynı dönemde, Uluslararası Af Örgütü, Helsinki İnsan Hakları İzleme Komitesi ve Uluslararası Yazarlar Kulübü (PEN) de, Yağmurdereli’nin mahkûm olmasını protesto ettiler. Üyelerine Türk hükûmetine protesto mektupları gönderilmesi çağrısı yapan PEN Tutuklu Yazarlar Komitesi tarafından yapılan açıklamada, Yağmurdereli hakkında İstanbul DGM’ce verilen hapis cezasının, ifade özgürlüğüyle bağdaşmadığı kaydedildi.

Yağmurdereli adil yargılanmadı...

Yağmurdereli’nin yaptığı konuşmada suç unsuru olup olmadığına, polisler tarafından konuşma sırasında çekilen video bandına bakılarak karar verilmesi gerekiyordu. Bu bandı çeken polisin savcılığa vermesi, savcılık, mahkeme ve Yağmurdereli’nin avukatlarının bu bandı incelemesi, bant üzerinde hukuki tartışmanın yapılması ve kararın ona göre verilmesi, işlemesi gereken normal hukuki prosedürdü. Oysa mahkeme süreci böyle işlemedi. Dosyadaki “bant çözümü” başlıklı tutanakta altı polis memurunun imzası bulunuyor. Ancak bu altı polis memurunun, Yağmurdereli’nin konuşma yaptığı mitingde görevli olduklarına ilişkin bir görev yazısı dosyada yok. Bu altı kişiden üçünün tutanakta imzası da yok. Tutanakta imzanın eksik olması “Yargıtay’ın bozma nedenlerinden” biri. Ama karar bozulmamış. Tutanakta imzası olan polisler ise olayı ve bantları hatırlamadıklarını, imza atmamayı unuttuklarını, yapılan işlemleri hatırlamadıklarını söylemişler. Olayı bilmiyorlar, bant çözümlerini hatırlamıyorlar, imzaları yok...

Bu kadar da değil. Yağmurdereli’nin beş yıla kadar ağır hapis cezası istemiyle yargılanmasına, 10 ay ceza almasına, infazının yanmasına ve 22 yıl 6 ay hapis yatmasına neden olan suç kanıtı bant, yargı süreci boyunca ortada yok. Hukuki olarak dosyadaki her kanıtın sanık ve avukatlarının incelemesine açık olması gerekiyor. Mahkeme, polis tarafından gönderilen bandın naip hâkim Abdurrahman Polat tarafından izlenmesine karar vermiş. Naip hâkim, kaseti izlemiş olduğunu belirten bir yazı göndermiş. Naip hâkimin yazısında izlediği konuşmada bir suç unsuru olup olmadığına ilişkin somut bilgi yok. Avukatlar, mahkemeden kaseti izlemek için talepte bulunmuşlar. Mahkeme reddetmiş. Üstelik mahkeme de kaseti izlememiş. Geriye bir tek usulüne uygun düzenlenmeyen polis bant çözüm tutanağı kalmış ve karar buna göre verilmiş. Yağmurdereli’nin avukatı, itirazında şöyle diyor: “Suçlamanın ve davanın belki de cezalandırma kararının tek gerekçesi olacak delili görme ve inceleme hakkı tanınmadı. Yani savunma hakkı kısıtlandı. Bu nedenle dosyada böyle bir delilin var olduğunu kabul edemiyoruz” (Cumhuriyet, 23.10.1997)

Haziran ayında Yargıtay’ın kararı onamasının ardından hakkında hiçbir hukuksal işlem yapılmayan Eşber Yağmurdereli, aradan yaklaşık 5 ay geçtikten sonra 19 Ekim gecesi, Kanal D Televizyonunda Fatih Altaylı’nın hazırlayıp sunduğu “Teke Tek” programına konuk olarak katıldıktan sonra program çıkışında gözaltına alındı.

Geceyi İstanbul Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğünde geçiren Yağmurdereli, 20 Ekim günü saat 11.00’de İstanbul DGM’ye getirildi. Yağmurdereli burada görüştüğü avukatlarına cezasının affedilmesini istemediğini söyledi. Yağmurdereli’nin gözaltına

alınmadan bir süre önce, Cumhurbaşkanından cezasının affedilmesi için yapılacak her türlü girişimi reddedeceğini belirten bir dilekçeyi de noterden tasdik ettirdiği ortaya çıktı. DGM’de yarım saat kalan Yağmurdereli, DGM’nin yakalama emri çıkartmadığının ortaya çıkması üzerine ikametgâhının bulunduğu ve cezasının infazı için gerekli işlemleri yapması gereken Kadıköy Cumhuriyet Savcılığına götürüldü. Kadıköy İnfaz Savcılığının da Yağmurdereli hakkında yakalama tutanağı çıkartmadığı anlaşıldı. Bunun üzerine, Yağmurdereli tekrar İstanbul Asayiş Şube Müdürlüğüne götürüldü.

Azılı kaçak yakalandı!

Avukat Eşber Yağmurdereli, pazar akşamı Teke Tek'e katıldı. Ve program sonunda biz evimize giderken, O, 13 yıl boyunca bir daha evine gidememek üzere, program çıkışında gözaltına alındı. Ben bu yazıyı yazarken de, büyük bir ihtimalle tutuklanmış ve cezaevine gidiyor olacak.

Eşber Yağmurdereli, hakkında verilen mahkûmiyet kararından dolayı bir süredir sözde aranıyor. Ne saklanıyor, ne gizleniyordu. Evindeydi. Teke Tek ekibi onu evinde bulmuş ve programa davet etmişti. Her ne hikmetse bizim evinde bulduğumuz adamı, Türk adaleti bir türlü bulamıyordu. En azından bana öyle geliyor. Çünkü haftalardır ortalıkta gezen adamı yakalamak için Teke Tek'e çıkmasını beklediler. Ve her zamanki ıskellik ve zarafetsizlik içinde, program çıkışında stüdyo kapısında yakalayıp götürdüler. Tabii yakalamak kelimesi anlamsız oluyor burada. Kaçmıyordu ki, yakalansın...

Yüzlerce televizyon kamerasının önünde otomobile tıktılar Yağmurdereli'yi. İnsan haklarına önem verileceği konusunda Avrupa'ya sözler verilirken oldu bütün bunlar...

Dün gecedən beri Teke Tek'in program kayıtları ve Yağmurdereli'nin polis tarafından götürülmesini içeren görüntülerimiz, dünyadaki bütün ajanslar tarafından isteniyor, alınıyor. Bugün bütün dünya televizyonları bu çirkinliği yayınlacaklar gün boyu. Ve birileri de sevinecek. Azılı bir kaçağı program çıkışında da olsa yakaladık diye...

Aferin onlara...

Merak ettiğim, çete mensupları televizyon programlarında boy gösterirken, bu acar adamlar neredeydiler?

Onlar niye program çıkışı tutuklanmadılar? (Fatih Altaylı, Hürriyet, 21.10.1997)

Bu karışıklık nedeniyle 20 Ekim gecesini de nezarethanede geçiren Eşber Yağmurdereli, şartlı tahliye kararının iptal edildiğine ilişkin yazının Samsun Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 21 Ekim günü gönderilmesi üzerine aynı gün Ümraniye Cezaevine götürüldü. Ancak, cezaevinde yer olmadığı gerekçesiyle dört saat bekletilen Yağmurdereli, Adalet Bakanlığının talimatıyla akşam saatlerinde Çankırı Cezaevine götürüldü.

Yağmurdereli'nin Çankırı Cezaevine götürülmeden önce, yakınlarını görebilmek için Bursa ya da Saray Cezaevine nakledilmesini istediği, ancak bu isteğinin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu tarafından reddedildiği öğrenildi. Elleri kelepçeli olarak cezaevine götürülen Yağmurdereli'ye iki uzman doktor tarafından sağlık muayenesi yapıldı. Yağmurdereli, cezaevinde TBMM'de harçları protesto etmek için pankart açan öğrencilerin koğuşuna konuldu.

Yağmurdereli'nin tutuklanması, CHP İçel Milletvekili Fikri Sağlar ile Sivas Milletvekili Mahmut Işık tarafından TBMM gündemine getirildi. Milletvekilleri, Başbakan Mesut Yılmaz'ın cevaplandırması istemiyle Meclis Başkanlığı'na ayrı ayrı verdikleri soru önergelerinde, Yağmurdereli'yi "yakalama emri" olmadığı halde gözaltına alan ve daha sonra "müddetname" evrakı olmadığı için asayiş şubesi'nde bekletilmesine neden olan ilgililer hakkında soruşturma açılıp açılmadığını sordular.

Özel Af Tartışması

Eşber Yağmurdereli'nin mahkûm olması ve tutuklanması nedeniyle gelen tepkiler "özel af" tartışmasını gündeme getirdi. Ancak, resmi ağızlardan öne sürülen düşünceler "Eşber Yağmurdereli'nin iki gözü de görmediği için affedilmesi" ya da "yurtdışında Türkiye'nin imajı

bozulduğu için Yağmurdereli'nin her ne koşulda olursa olsun salıverilmesi" düzeyini aşmadı. Örneğin, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Eşber Yağmurdereli'yi "affetmeye hazır olduğu" basına yansıdı. Demirel "Yağmurdereli'nin durumuna tepki içerde de var, dışarıda da. Önüme tekamül etmiş bir af dosyası gelirse derhal imzalarım. Yani doktordan rapor alacak, Adli Tıp onay verecek ve imza yetkisi bana gelecek. Onu yaparım. Birtakım insanları hapishanelerde tutmaktan bu devlet zevk almıyor ki. Bunları aşmak zorundayız. Büyük devletlerde bunalım yerine çare aranır" dedi.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu ise, Eşber Yağmurdereli'nin "daha rahat olacağı düşüncesiyle Çankırı Cezaevine konulduğunu" söyledi. Sungurlu, "kendisi doktora gidip rapor almaktan kaçınıyor. Yani zannediyorum Cumhurbaşkanımızın affi açısından uygun bir rapor alabilir. Fakat doktora gitmekten imtina ediyor. Biz dosyaları araştırıyoruz. Eski dosyaları varsa, ona dayalı bir işlem yapma şansı olur mu olmaz mı ona bakacağız. Eşber Yağmurdereli cezaevinde yatmak için direniyor, ama Türk kamuoyu da Eşber Yağmurdereli 'cezaevinde yatmasın' diyor. Ama şahsa mahsus bir hukuk yaratma şansımız da yok" dedi.

Eşber Yağmurdereli ise 24 Ekim günü kendisini cezaevinde ziyaret eden ÇHD ve İHD yöneticileriyle yaptığı görüşmede, "iradesi dışında bir sağlık kurulu raporu düzenlenmesine ve bu raporun Cumhurbaşkanlığına af amacıyla sunulmasına karşı çıktığımı" bildirdi. Yağmurdereli aynı gün, "sakatlık raporu vermek" amacıyla Adalet Bakanlığı tarafından cezaevine gönderilen sağlık heyetine muayene olmayı da reddetti. Adalet Bakanı, Yağmurdereli'nin affıyla ilgili olarak, "Biz de düşünüyoruz. Ama henüz bir formül geliştirmiş değiliz. Af, talebe bağlı değil, res'en mümkün. Ancak

sıkıntımız, doktora götürmek istediğimizde gitmek istemeyişidir” dedi.

Yağmurdereli'nin tutuklanmasıyla yarattığı tepkilerin yoğunlaşması ve hükümeti zor duruma düşürmesi nedeniyle, “Eşber Yağmurdereli'nin düşünce değil, terör suçlusu olduğu” yolunda görüşler dile getirilmeye başlandı. Örneğin, Sabah Gazetesi yazarlarından Fatih Çekirge'nin sorularını yanıtlayan (25 Ekim) Başbakan Mesut Yılmaz, “Yağmurdereli ne yapmış? Olayı doğru koymak lazım. Çünkü geçmişte terör suçundan mahkûm olmuş. Cezasını tamamlamadan infaz yasasından yararlanarak şartlı salıverilmiş, sonra terör örgütünü övme suçundan yeniden mahkûm olmuş ve daha önceki cezasıyla birleşmiş. İnsani olarak ben olayın çözülmesini istiyorum. İki gözü âma birisinin terör suçundan bile olsa hapse yatmasına gönlüm razı olmuyor. Aslında devlet de olaya aynı şekilde bakıyor. Bir formül bulunup sağlık nedeniyle salıverilmesi için çalışılıyor. Ama o kişinin de bunu suistimal etmemesi lazım. Çıkıp televizyona ‘Sıkıysa emniyet beni yakalasın’ derse olmaz. Kamuoyunda şu anda tek yönlü takdim ediliyor. Ancak bir de öteki yüzünden bakmak gerekiyor. Pişmanım desin Cumhurbaşkanı affa hazır olduğunu söylüyor. Aslında meseleye öteki yüzünden bakınca durum çok daha farklı” dedi.

Cumhurbaşkanı da, 27 Ekim günü gazetelerde yer alan açıklamasında Yağmurdereli'nin düşünce suçundan 23 yıl hapis yatmasında yasadışı herhangi bir işlem bulunmadığını belirtti ve “Hal böyle iken, his ve heyecanlara kapılarak, devleti küçük düşürmeye kimsenin hakkı yoktur” dedi. Demirel, “Sanki kurallara uyulmamış gibi tartışmalar yapılıyor. ‘Yağmurdereli’nin işlediği fiiller suç sayılmamalıdır’ diyenler bulunabilir. Ancak, bunu suç sayan kanunlar mevcut olduğca, bağımsız yargının yapacağı bunları uygulamaktır. Bundan dolayı devletin ve onun bir parçası olan bağımsız yargının küçültücü eleştirilere muhatap olması fevkalade yanlıdır” dedi. Yağmurdereli'nin affedilmesinin “özür dilemek” değil, bir “atıfet” olduğunu savunan Demirel, “Kanunlar, Türkiye’yi bölmeyi suç saymışsa hiç künse ‘Aman canım bu adam da böyle olsun’ diyemez. Bu adam bu cezayı çekecek durumda değilse getirir, affederim. Devlet özür dilemez. Hislere kapılarak hukuk devletinin dışına çıkmayalım” dedi.

Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit, 26 Ekim günü yaptığı açıklamada, Adalet Bakanlığı tarafından görevlendirilen Bilim Kurulunun, basın yoluyla işlenen suçlara ilişkin çalışmasını tamamladığını bildirdi. Ecevit, İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk’ün başkanlığındaki İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulunun düşünce ve anlatım özgürlüğünün genişletilmesi amacıyla, Anayasa ve yasalarda gereken

değişikliklerin belirlenmesi için başlatılan çalışmanın birkaç hafta içinde tamamlanacağını söyledi. Çalışmanın sonuçlarına göre, değişiklik önerilerinin hazırlanarak Bakanlar Kurulu ve TBMM’ye sunulacağını kaydeden Ecevit şöyle devam etti: “Bir kimsenin açıkladığı düşüncelerden ötürü müebbet hapisle cezalandırılması kuşkusuz çağdaş demokrasi ölçütlerine sığmayacak kadar ağır bir cezadır. Ancak göz ardı edilmemesi gereken bir gerçek şudur: Yağmurdereli'nin geçmişte müebbet hapse mahkûmiyetine neden olan suçu, düşünce ve anlatım suçunun ötesinde, siyasi amaçlı ‘gasp, hırsızlık, mermi ve fûnye bulundurmak ve silah temin etmek’ gibi eylemlerden kaynaklanmaktadır.”

24 Ekim günü CHP, İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş’ın Temmuz ayında verdiği yasa önerisiyle aynı doğrultuda bir yasa önerisi daha verdi. CHP grup başkanvekilleri Önder Sav, Nihat Matkap, CHP Genel Sekreter Yardımcısı Atilla Sav ve Ankara Milletvekili Yılmaz Ateş düzenledikleri basın toplantısında “Yağmurdereli'nin mahkûm olduğu şimdiki eylemi ile daha önce verilen cezası farklıdır. TCY 17. maddesinde, şartlı salıverilmiş hükümlülerin geride kalan süre içinde kasıtlı bir cürüm işlememesi koşulu vardır. Yağmurdereli'nin şimdiki suçu düşünce açıklamasından kaynaklanmaktadır. Açıklanan düşüncenin, çağdaş demokrasilerde benimsenmiş olan açık ve yakın tehlikeye dönüşmemiş olması halinde ceza tayini söz konusu olamaz, kasıtlı bir cürümden söz edilemez” dediler. “‘Terörle Mücadele Yasasının Geçici 1. Maddesinin Son Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkındaki Yasa Önerisi’nde ‘Bu hükümlüler hakkında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Yasanın ek 2. maddesindeki indirim hükümleri ile TCY’nin 17. maddesi hükümleri uygulanamaz’ düzenlemesi yer aldı.

Yağmurdereli ise, kendisi hakkında “özel af” çıkarılması fikrini reddetti. Düşüncelerini açıkladığı için cezaevine konulmasının evrensel adalet duygusu açısından kabul edilemeyeceğini belirten Yağmurdereli, adalete, insan haklarına ve düşünce özgürlüğüne yönelmiş bir saldırı ile yüzyüze olduğunu söyledi. Hükümetin “kendisine verilen cezanın toplum vicdanında yarattığı tahribatı telafi edebilmek için sakatlığını ‘bir lütfun konusu’ olarak ele aldığını” söyleyen Yağmurdereli, “Sakatlığım gerekçe gösterilerek resen yapılacak bu tarz bir işlemin de rızam olmadığı için kişilik haklarıma ve onuruma karşı yöneltilmiş ciddi bir tecavüz olduğunu açıkça beyan ederim. Zira 5 Mart 1978-1 Ağustos 1991 tarihleri arasında cezaevinde tutuldum. Bu mahkûmiyetlere esas teşkil eden fiillerin işlendiği iddia edilen tarihte de gözlerim görmüyordu. Şimdi Türkiye’nin değişen koşulları karşısında devlet organlarıncı yapılacak bu türden işlemlerin hukuki değil siyasi olduğunu belirtmek isterim. Sakatlığımın anayasanın 104. maddesinin

uygulanmasına hukuksal engel yarattığına ilişkin örnekler bulunmamaktadır. Körlüğün bir sakatlık olmasına rağmen suç anında dahi kör olan mahkûmun 'körlüğü' nedeni ile cezasının kaldırılması teklifi, devlet başkanınca kabul olunmamıştır" dedi.

ÇHD Genel Başkanı Avukat Aydın Erdoğan da, "Eşber'e af isteyenlerin kaygısı, Eşber'i değil, devleti kurtarmaktır, Eşber'e yapılan haksızlık geri dönmüş, elde patlayan kötü silah gibi sahibini vurmuştur" dedi. Erdoğan, af isteminin "devletin çirkin imajının düzelme" amacı taşıdığını söyledi.

25 Ekim günü de Ankara Kızılay Postanesi önünde toplanan KESK İnsan Hakları Sekreteri Tayfun İşçi,

ÇHD Genel Başkanı Aydın Erdoğan, TİHV Başkanı Yavuz Önen, TTB 2. Başkanı Sezai Berber, EMEP Ankara İl Başkanı Haydar Kaya, İHD yöneticileri ve mahkûm yakınları, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Mesut Yılmaz, Adalet Bakanı Oltan Sungurlu ve hükümet yetkililerine, "Eşber Yağmurdereli'ye özgürlük" kartları postalandı. Postane önünde bir açıklama yapan İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan, İstanbul ve Ankara'da 40 bine yakın kart postalandığını, ancak hükümetin düşünce suçluları için tek bir adım bile atmadığını söyledi. ÇHD Genel Başkanı Aydın Erdoğan da, bugün yapılmak istenenin, Yağmurdereli'nin cezaevinden çıkartılarak bozulan Yağmurdereli'nin tazelemek olduğunu söyledi.

"Sistemle kafa bulmak..."

Şartlar mı öyle denk geldi, planlanmış mıydı bilinmez, ama görünen o ki, sonuçta Eşber Yağmurdereli sistemle 'Kafa bulma' şansını elde etti. Kendisi, Af maf istemem, yatarım cezamı' diye direndikçe, tepedekiler kriz geçirip sancılanıyor. Teşbihte hata olmaz, hırsızla ev sahibi ve oğlunun durumuna benzer bir hal bu. "Baba bir hırsız tuttu! Oğlum al da gel! Gelmiyor! Oğlum sal da gel! Ben saldı, o salmıyor!"

Cezaevinin anahtarını elinde tutan Cumhurbaşkanı adeta kapıyı açmış bağıyor. 'Af isteğe bağlı değildir, talep önüme gelirse gözümü kurpmadan imzalarım, ayrıca af dilemek özür dilemek manasına da gelmez" diye. Yani, "Kabul et şu çözümü, sen de kurtul biz de kurtulalım, bu işi gurur vesilesi yapmaya değmez, mevzuat böyle" demeye getiriyor.

Başbakan sıkıntılı, çözüm arıyor. Erbakan önceliği kimseye kaptırmamak telaşında, hatta Meral Akşener bile manzarayı bozmamak için koroya katılmış vaziyette. İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nü de Avrupa Birliği Bakanlar Kurulu toplantısının başlayacağı ve Türkiye açısından kritik niteliği tartışılmaz oturumu nişan alarak gerçekleştirdiği bu anlamlı infaz işlemi dolayısıyla özel olarak kutlamak gerek, Hükümete nanik yapmak gibi bir şeydi başardıkları...

El işaretini farkedenden İsmail Cem, "Zamanlama açısından çok kötü oldu" demiş O yüzden, devlet, Avrupa karşısında fiyakasını bozan bu, "en fazla himayeye mazhar mahkûmu" birkaç güne kadar 'Bela mısın başımıza' diyerek ite kaka cezaevinden atarsa kimse şaşırmasın. Ya da hincini Yağmurdereli'den çıkarmaya kalkıp, hücre cezası, görüşmeden men vs. türünden ilave eziyetlere yönelirse yadırganmamalı... Hani filmlerde olur, kadın öfke içinde sevgilisinin göğsünü yumruklar, yüzünü tırmalar, sonra gözyaşları içinde boynuna sarılır... Bizim devletin durumu da ona benziyor...

Yağmurdereli'nin mahkûmiyet nedenine gelince, sebep 1991'de İHD'nin düzenlediği mitingde yaptığı bir konuşma. İddiaya göre, sarfettiği sözler şöyle: "Kürdistan halkı tarihinde ilk kez kendi özgürlük ve demokrasisini kazanmak üzere ayağa kalktı. Kendi öncüsüne ulaştı. Bugün buralarda az görünsek bile hepimiz biliyoruz ki dağlarda daha kalabalık ve giderek daha da kalabalık olacağız." Bu görüşleri onaylamıyor. Ancak tartışmanın konusu bu görüşlerin doğruluğu ya da yanlışlığından öte, serbestçe ifade edilebilir olmasına taraftar olup olmamak. Devletin içinde ur gibi gelişmiş bir grupla PKK'nın, uyuşturucu ticareti üzerine kurulu tahterevallı oyununun, bir tarafa 'Özgürlük mücadelesi' diğer tarafa 'terörle mücadele' diye yutturulup sürdürülmesi tuzağına düşen, dağda bulunacak çözüme kafasını takmış aydının acınası hali, 'düşünce hürriyeti' yaldızıyla kaplansa bile bence gizlenir türden değil. Ama madem ki tahterevallı liginin play-off'a kalmış iki ucuna mensup cümle eleman elini kolunu sallaya sallaya dolaşıyor, varsın Yağmurdereli de serbest kalsın...

Ancak gözden kaçan bir nokta var. Türkiye'de yaptıkları konuşmalardan veya yazdıkları yazılardan dolayı adli takibata uğrayıp cezaevine düşen tek kişi Eşber Yağmurdereli değil. RP'li Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe de yaptığı üstelik sonradan özür dilediği bir konuşmadan dolayı mahkûm oldu. Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız ya da yazar Nureddin Şirin de silahlı eylemlerinden dolayı demir parmaklıkların arkasına atılmadı. Tıpkı gazeteci Işık Yurtçu için yapıldığı gibi, Yağmurdereli için de gayrisına fayda sağlamayan 'şahsa mahsus bir iyileştirme' becerilemediği takdirde cümbür cemaat cendereden kurtuluş gerçekleşecek...

RP davasının iddianamesini bile boşlukta bırakacak bir iyileştirme için devletimizin özel bir 'iyilik' düşünmeyeceğini sanmak da saflık olur. Öte yandan, adına derin devlet denilen mekanizma, ülkeyi yönettiğini sanan kadroyla, yönlendirdiğini sanan basının dillendirdiği 'hukuki iyileştirme' lafını iştittikçe elini ovuşturuyor olmalı... Ne de olsa suç tarifi daraldıkça hazretlerin faaliyet alanı genişleyegeldi bugüne kadar Sonuç olarak biz 'Houte-Gutture demokrasi'yi gevelerken, Eşber Yağmurdereli'nin de durumun keyfini çıkarıp, burnundan yakaladığı sistemi yerde sürüyerek nikâh masasına götürmesinde bence büyük yarar var. Devlet ilk kez bir vatandaşı 'yüz görümlüğü' ödeyecek. Az iş mi? (Avni Özgürel, Radikal, 30.10.1997)

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, 6 Kasım günü yaptığı açıklamada, Eşber Yağmurdereli'nin Çankırı'da muayene edildiğini ve hazırlanan raporun Adli Tıp Kurumuna

gönderildiğini belirterek, affedilmesi konusundaki işlemler için Adli Tıp Kurumundaki muayenelerin tamamlanmasını beklediklerini söyledi. Sungurlu,

Yağmurdereli ile ilgili muayene raporu Adli Tıp Kurumundan gelir gelmez, dosyasının Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e sunulacağını belirtti.

Eşber Yağmurdereli, 20 gün kaldığı Çankırı Kapalı Cezaevinden 9 Kasım günü serbest bırakıldı. Çankırı Cumhuriyet Başsavcısı İbrahim Ethem Dikmen, Yağmurdereli'nin cezalarının infazının, sağlık nedenleriyle bir yıl süreyle tehir edildiğini açıkladı. Başsavcı Dikmen, Yağmurdereli'nin cezaevine geldiğinde "yüksek tansiyon ve nodüler guatr" hastalığı olduğunu belirterek "Başsavcılığımız tetkik ve tedavi için girişimler başlattı. Ancak hükümlü kabul etmedi. Cezaevinde hükümlünün harici muayenesi yapıldı ve tam teşekküllü Çankırı Devlet Hastanesi Sağlık Kurulundan gerekli raporlar alındı. Hükümlüde koroner kalp hastalığı ve kronik bronşit hastalığının mevcut olduğu, bilateral tam körlüğün mevcut olduğu, hastalıkların sürekli olup vücudun yüzde 100 oranında iş görme gücünü kaybettiği belirtilmiştir. Bu nedenle, hükümlünün hapis cezalarının infazının bir süre tehir edilmesi gerekti. Ceza Muhakemeleri Usulü Yasasının 396 ve 399. maddeleri göz önüne alınarak, hükümlünün cezalarının bir yıl süre ile tahirine karar verilmiştir." dedi. Bu tahliyenin af olarak algılanmaması gerektiğini söyleyen Dikmen, "af yetkisi Cumhurbaşkanıya aittir. İnfaz tecili ise Başsavcılığımıza tanınan bir yetkidir. Karıştırılmaması gerekir" dedi.

Avukatı Hakan Bilgin ile cezaevinden ayrılan Yağmurdereli, "20 günde Türkiye bir melodram yaşadı. Bunların hukukla, siyasetle bir alakası yok. Cezaevine girdiğimde Türkiye neyse, şimdi de öyle" dedi. Yağmurdereli, gazetecilerin sağlık nedeniyle serbest bırakılmasına ilişkin sorularına ise, "Kamuoyunun takdirine bırakıyorum, ayrıntılara girmek istemiyorum" yanıtı verdi. Yağmurdereli, bir gazetecinin, "Şimdi ne yapacaksınız?" sorusuna ise, "Türkiye'de problemler ortadan kalkmış değil. Hâlâ düşüncelerin yasaklandığı bir ülke. Kaldığım yerden devam edeceğim" karşılığını verdi.

Yağmurdereli'nin cezasının ertelenmesine karar veren Çankırı Cumhuriyet Başsavcısı İbrahim Ethem Dikmen, erteleme kararını, 16 Ocak 1998 tarihinde geri çekti. Başsavcı Dikmen, Yağmurdereli'nin yasa uyarınca Adli Tıp Kurumuna gitmesi gerektiğini belirterek, "Ancak Yağmurdereli, Adli Tıp Kurumuna gitmeyeceğini hem sözlü, hem de imza karşılığı beyan etti. Sağlık gerekçesiyle ceza infazı 1 yıl ertelenen Yağmurdereli, yasal prosedürü yerine getirmediği için 'ceza infazı tehir kararını' geri çekerek, yakalama müzakeresi çıkarttım." dedi.

e) İnsan haklarıyla ilgili diğer girişimler, baskı ve engellemeler

İnsan hakları kuruluşlarına yönelik baskılardan etkilenen kurumlardan biri de İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (Mazlum-Der) oldu. Mazlum-Der Urfa Şube yöneticileri hakkında, "İHD Urfa Şubesi'nin kapatılması ve gözaltındaki hak ihlalleri konusunda 30 Haziran günü yaptıkları basın açıklaması" nedeniyle açılan dava, 11 Kasım günü Urfa 1. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Davada, Şube Başkanı Şehmus Ülek, şube yöneticileri Remzi Canbeyli, Fuat Balıkcı ve Zülküf Kaya'nın "Dernekler Kanununa aykırı davranışları ve güvenlik görevlilerine hakaret ettikleri" iddia edildi. 4 Aralık günü yapılan duruşmada, yargılanan yöneticiler beraat etti.

İnsan haklarıyla ilgili diğer girişimler de, çeşitli baskılarla engellenmeye çalışıldı. Örneğin, Diyarbakır DGM Savcılığı, Diyarbakır E Tipi Cezaevinde 24 Eylül 1996 tarihinde 10 tutuklunun dövülerek öldürülmesi üzerine Diyarbakır'da inceleme yapan Cezaevleri İzleme Komitesi üyeleri hakkında soruşturma açtı. Heyet üyelerinden Yusuf Çetin, Diyarbakır DGM Savcılığının talimatı üzerine 13 Ocak günü İstanbul'da gözaltına alındı. Çetin, ifadesi alındıktan sonra serbest bırakıldı. Savcılığın açtığı soruşturma nedeniyle İHD Genel Başkan Yardımcısı Avukat Eren Keskin, Avukat Gülizar Tuncel, Avukat Eşber Yağmurdereli ve ÇHD İstanbul Şube Başkanı Avukat Mustafa Üçdere, 14 Ocak günü İstanbul DGM Savcılığında ifade verdi. Avukatlar, soruşturmanın kendilerinden sonra Diyarbakır'a giden Devrimci Tutsaklarla Dayanışma Platformu (DETUTAP) heyetinin bildirisi nedeniyle açıldığını, ancak bu bildiği halde ifadelerinin alındığını söylediler.

Katliamla ilgili olarak İçişleri eski Bakanı Mehmet Ağar ile Adalet Bakanı Şevket Kazan hakkında suç duyurusunda bulunan İzmir'deki çeşitli demokratik kitle örgütlerinin resmi kurumlarda çalışan üyeleri hakkında, Ocak ayında soruşturma açıldı. Adalet Bakanı Şevket Kazan ve İçişleri eski Bakanı Mehmet Ağar hakkında yapılan suç duyurularına takipsizlik kararı verilmişti. İzmir Valiliğinin emriyle, İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından KESK İzmir Şubeler Platformu Dönem Sözcüsü ve Eğitim-Sen İzmir Şube Başkanı M. Bahri Akkan ile Şube YK üyesi Caner Canlı hakkında, katliam ile ilgili suç duyurusunda bulunmak ve basın açıklamasına alkışlı destek vermekten dolayı soruşturma başlatıldı. İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğüne ifadesi alınan KESK Dönem Sözcüsü M. Bahri Akkan, bu olayla devlet işleyişinin şiddete dayalı ve hukuk tanımaz

olduğunun gözler önüne serildiğini; Diyarbakır E Tipi Cezaevinde 10 tutuklunun öldürülmesinden sorumlu olanlar hakkında değil de, sorumluların yargılanmasını isteyen duyarlı insanlar hakkında soruşturma açıldığını söyledi. Akkan, "Bu soruşturmalar dikenli gül bahçesi istemediklerinin göstergesidir. Şiddet karşıtlarına, barış yanlılarına karşı sergiledikleri bu saldırganlık, demokrasi ve barış yanlılarının bu tür olumsuzluklar karşısında sessiz kalmaması ve sesini daha gür çıkarması gerektiğini göstermektedir" dedi.

İnsan hakları hareketini tahrip etme girişimlerinde en çok başvurulan yollardan biri, insan hakları kuruluşlarına destek veren ya da etkinliklerine katılan kişilere yapılan baskılar oldu. Örneğin, Birleşik Taşımacılık Sendikası (BTS) Adana Şube Üyesi ve İşyeri Temsilcisi İlker Önal, Adana "Terörle Mücadele Şubesi" ekiplerince 22 Mayıs günü gözaltına alındı. Polislin kendisini oturduğu Yurt Mahallesi'nde yürürken gözaltına aldığını belirten Önal, Adana'nın dışında boş bir arazide yaklaşık olarak 3 saat sorguladığını söyledi. İHD Adana Şubesinde basın toplantısı düzenleyen BTS Yönetim Kurulu üyeleri ve Önal olayı şöyle anlattı: "3'ü yaya 1'i arabada olmak üzere dört kişi beni durdurarak kimliklerini gösterip sivil polis olduklarını belirttiler. Arabaya bindirmek istediler. Ben de aileme haber vermem gerekir dedim. Onlar gerek yok biz veririz dediler. Çevredekilere durumu anlatmaya kalkarken beni zorla arabaya bindirip gözlerimi bağladılar. Adana'nın 100. yıl semti yakınlarına götürüldüm. Daha sonra anonsla bir başka sivil araç daha geldi. Gözlerim bağlı şekilde benden sendikaya kimin gelip gittiğini, Cumartesi Annelerini neden ziyaret ettiğimi, İHD, dergi ve benzeri yerlere neden gittiğimi sordular" Sorular dışında zaman zaman polislerin kendisine hakarete bulunduğunu ve kendisini dövdüklerini anlatan Önal, polislerin, "Biz sana muhbirlik yap demiyoruz. Sen de devlet memurusun biz de. Bize biraz yardımcı ol" diyerek üstü örtülü biçimde muhbirlik yapmasını istediklerini söyledi. Bazı polislerin "öldürelim" dediğini, bazılarının da "hayır" diyerek kendisine psikolojik işkence yaptıklarına değinen Önal, polislerin kendisine yapılanları kamuoyuna duyurmasını, duyurursa karakola götürüp işkence yapacakları yönünde tehdit edildiğini açıkladı. Önal, ayrıca polislin, "Biz sana yaptıklarımızdan pişmanız. Ama kamuoyuna söylersen pişman olmayız. O zaman bir daha geliriz" dediklerini de hatırlattı.

Marmara Tutuklu Aileleri ve İnsan Hakları İçin Dayanışma Yardımlaşma Derneği (Marmara TİYAD), İstanbul Valiliği tarafından Haziran ayında, süresiz kapatıldı. Antalya Valiliği, Aralık ayında Antalya Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin (Antalya TAYD-DER)

kuruluşuna, "tüzüğündeki bazı maddelerin Anayasaya aykırı olduğu" gerekçesiyle izin vermedi.

Uluslararası Kayıplara Karşı Mücadele Komitesi (ICAD), 26 Mayıs günü yaptığı açıklamada, Diyarbakır'a gönderdikleri üç kişilik heyetin gözaltına alındığını bildirdi. Heyet üyeleri Münevver İltimur, Hasan Karakoç ve Birsan Gülünay, Diyarbakır'da psikolojik baskı gördüklerini ve sürekli polis takibinde olduklarını söylediler. Diyarbakır'a kayıp ailelerinin oturma eylemi gerçekleştirebilmesi için gittiklerini kaydeden İltimur, "21 Mayıs sabahı İHD'de kayıp aileleriyle görüştük. Aileler oturma eylemi önerimize çok sevindiler. Ancak kayıp aileleri çok yoğun baskı altındalar ve ekonomik olarak çok zor durumdalar" dedi. İltimur, 21 Mayıs'ta gözaltına alınıp, 5-6 saat hücre kapılarına zincirlendiklerini ve tek tek gözleri bağlı olarak sorgulandıklarını belirtti. ICAD heyeti, 48 saat sonra DGM'ye çıkartılarak savcılık tarafından serbest bırakıldı

Human Rights Watch'un yayınladığı "Savaş ve İnsan-Türkiye'de Silah Transferleri ve Savaş Yasaları İhlalleri" raporunun Türkçe çevirisini yayınlayan Belge Yayıncılık Sorumlusu Ayşe Nur Zarakolu ile çevirmen Ertuğrul Kürkçü hakkında, "devletin askeri kuvvetlerine hakaret ettikleri" iddiasıyla (TCY 159) 1996 yılı Ekim ayında açılan dava, 14 Mart günü sonuçlandı. 1 ile 6 yıl arasında hapis cezası istemiyle açılan davada, İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi, Zarakolu ve Kürkçü'ye 10'ar ay ağır hapis cezası verdi. Mahkeme, daha sonra Zarakolu'nun cezasını 1 milyon 540 bin lira para cezasına çevirdi, Kürkçü'nün cezası ise ertelendi. Bu karar üzerine merkezi, Washington'da bulunan İnsan Hakları İzleme Komitesi, AB Bakanlar Konseyine bir mektup yazarak Ayşenur Zarakolu ve Ertuğrul Kürkçü'nün ceza almaları nedeniyle Türkiye'nin kınanmasını istedi. Komite ayrıca, Türkiye ile önemli miktarda silah ticareti yapan AB üyeleri Fransa, İtalya, İngiltere ve Almanya'nın uyarılmalarını ve bu ticarete sınır getirmeleri için çalışılmasını istedi.

Tuncelililer Kültür ve Dayanışma Derneği, kapatılan Yeşiller Partisi Genel Başkanı Bilge Contepe, Almanya Birleşik 90 Yeşiller Partisi Berlin Eyalet Milletvekili İsmail Hakkı Coşkun, İstanbul Yeşillerinden Ender Eren, İHD Genel Merkezi'nden Nimet Tanrıku, İstanbul Sosyal Ekoloji Grubu'ndan Emel Değirmenci ve Ekolojik Eylem'den Deniz Duman ile bazı gazetecilerden oluşan "Munzur Vadisinde Barış Çiçekleri Açsın: Ekolojik Tahribata Tanıklık" heyeti, Tunceli ormanlarında inceleme yapmak için 24 Eylül günü İstanbul'dan yola çıktı. Heyet Bolu'ya ulaştığında, İstanbul Valiliğinin gönderdiği tebligatla Heyetin Tunceli'ye girmesi, Olağanüstü Hal Yasasının 11.

maddesi uyarınca “bölgede sağlanan huzur ortamına olumsuz etkide bulunacağı” ve “bölgede süren operasyonlar” nedeniyle yasaklandı. 25 Eylülde Elazığ il sınırlarına giriş yapan Heyet, Emniyet Müdürlüğü ve valiliğin emriyle, yoğun polis önlemleri ve kimlik kontrollerinden sonra şehrin içine sokulmadan Tunceli

yoluna devam etmek zorunda bırakıldı. Heyet, Tunceli il sınırında ise, polis ve jandarma barikatıyla karşılaştı. Heyet üyeleriyle görüşen Jandarma Komutanı, heyetin Tunceli’ye sokulmaması yönünde emir aldığını belirterek, giriş izni vermedi.

TİHV Genel Merkezi

Dokümantasyon Merkezi

Ankara Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi

Menekşe 2 Sok. No: 16/6

Kızılay - Ankara

Tel: (312) 417 71 80- Faks: (312) 425 45 52

E-mail: tihv@tr-net.net.tr

Web: www.tihv.org.tr

TİHV İstanbul Temsilciliği

İnönü Caddesi Dümen Sok. No: 1/12

Taksim - İstanbul

Tel: (212) 249 30 92 Faks: (212) 251 71 29

E-mail: tihvist@turk.net

TİHV İzmir Temsilciliği

Mimar Sinan caddesi

1432. Sok. Eser Apt.No: 5/11

Alsancak - İzmir

Tel: (232) 463 46 46 - Faks: (232) 463 46 46

E-mail: tihvizm@turk.net

TİHV Adana Temsilciliği

Reşat Bey Mahallesi Cumhuriyet Caddesi

Kasımoğlu Ap. No:3 - Adana

Tel: (322) 458 85 66 - Faks: (322) 457 66 99

TİHV Diyarbakır Temsilciliği

Mimar Sinan Caddesi

Binevş Ap. A Blok Daire:2 - Diyarbakır

Tel: (412) 228 26 61-Faks: (412) 228 24 76

Fotoğraflar: Abdurrahman Antakyalı-Ramazan Öztürk